ENCHIRIDION

SIVE

MANVALE CONFESSARIORVM ET POENITENTIVM,

Complectens penè resolutionem omnium dubiorum, quæ in sacris confessionibus occurrere solent, circa peccata, absolutiones, restitutiones, censuras & irregularitates: iampridem sermone Hispano compositum, & nunc Latinitate donatum, recognitum, decem Præludiis, & quàmplurimis aliis locupletatum, & reformatum, ab ipsomet Autore MARTINO ab AZPILCVETA Doctore Nauarro.

AD S. D. N. GREGORIVM XIII.

Materiam hoc volumine contentorum, decima quinta docet pagina.

ANTVERPIÆ,
Ex officina Christophori Plantini,
Architypographi Regij.
M. D. LXXV.

PRIVILEGII SVMMA.

CONCESSVM *est per patentes Reg. Ma. literas clarissimo viro D. Martino ab Azpilcueta Doctori Nauarro, vt librum suum, nempe* Manuale Confessariorum, *&c. Christophoro Plantino Architypographo Regio tradat imprimendum ac distrahendum. Interdictum quoque est aliis omnibus, quicunque demum illi sint, ne eum imprimant, aut alibi impressum in ditiones Regiæ Ma. distrahendum importare tentent, spacio duodecim annorum proxime sequentium, sub grauibus pœnis, quas literæ exprimunt, datæ Bruxellis in consilio priuato* XVII. *Iunij.* M. D. LXXV.

Sign.

Vaseur.

PRIVILEGIO Y LICENCIA POR DIES AÑOS.

EL REY.

POR QVANTO por parte de vos el Doctor Nauarro de Azpilcueta nos ha ſido fecha relacion, que vos hauiades compueſto vn libro intitulado Manual de Confeſſores, el qual con licencia nueſtra lo hauiades impreſſo en lengua Caſtellana, y agora lo hauiades traduzido en lengua Latina, quitando y añadiendo a el algunas coſas conuenientes, el qual era muy vtil y prouechoſo, y hauiades pueſto mucha occupacion y trauajo, ſupplicando nos vos dieſſemos licencia, y facultad, para lo poder imprimir y vender, y priuilegio por el tiempo que fueſſemos ſeruido, para que ninguna otra perſona lo pudieſſe hazer ſin vueſtra licencia, o como la nueſtra merced fueſſe. Lo qual viſto por los del nueſtro conſejo, por quanto quel dicho libro ſe hizo la diligencia que la pragmatica por nos nueuamente hecha diſpone fue acordado que deuiamos mandar dar eſta nueſtra cedula para vos en la dicha razon e nos touimos por bien. Por la qual vos damos licencia y facultad para que vos o quien vueſtro poder ouiere, podais imprimir y vender el dicho libro que de ſuſo ſe haze mencion por tiempo de diez años primeros ſiguentes que corran y ſeguenten deſde el dia de la data deſta nueſtra cedula, en adelante con que primero ſe traiga al nueſtro conſejo a corregir con el original, y taſſar el precio por que ſe ouiere de vender: y mandamos y defendemos que perſona alguna durante el dicho tiempo ſin vueſtro poder no le pueda imprimir ni vender ſo pena de perder todos los libros que del ouiere impreſſos, y mas diez mill marauedis para la nueſtra Camara, la qual dicha impreſſion mandamos que ſe haga del dicho libro que pareſſe hauer ſido impreſſo en Roma el año de M. D. LXXIII. y mandamos a los del nueſtro conſejo, Preſidente y Oidores de las nueſtras audiencias, Alcaldes, y Alguaziles de la nueſtra caſa y corte, y cauallerias, y a todos los corregidores, aſſiſtente, Gouernadores, Alcaldes mayores y ordinarios, y otros juezes y iuſticias qualeſquier de todas las ciudades, villas y lugares de los nueſtros Reynos, y Señorias y a cada vno, y qualquier dello anſi a los q̃ agora ſon, como a los q̃ ſeran de aqui adelante, que

nos guarden y hagan guardar y complir esta nuestra cedula y merced que ansi vos hazemos, y contra el tenor y forma della no vayan, ni passen y consientan yr ni passar en manera alguna, so pena de la nuestra merced, y de diez mill marauedis para la nuestra Camara. Dada en Madrid a xxvij. dias del mes de Abrill. M. D. LXXIIII.

Yo el Rey.

Por mandado de su Magestad
Antonio de Erasso.

GREGORIVS PP. XIII.

MOTV prop. &c. Dilecto filio Martino ab Azpilcueta D. Nauarro, Cathedræ primæ functionis sacrorũ Canonum inclytæ Vniuersitatis Conymbricens. iampridem rude donato in Ro. Cur. nostris, sacræq; nostræ in foro conscientiæ Pœnitentiariæ obsequiis residenti. Nuper à fœ. re. Pio PP. V. prædecess. nostro, emanarunt litteræ tenoris sequentis. Dilecto filio Martino ab Azpilcueta, Decretorum doctori, Pius PP. V. Dilecte fili, salutem & Apost. Ben. &c. Dudum à fœ. rec. Paulo PP. III. prædecessore nostro, emanarunt litteræ tenoris subsequentis; Dilecto filio Martino de Azpilcueta Decretorum Doctori, primariam cathedram Iuris Canonici in vniuersitate studij Conymbr. actu regenti, Paulus PP. III. Dilecte fili, salutem & Apost. Ben. &c. Cum (sicut nobis exponi fecisti) vt aliis iuxta traditum tibi à Deo talentũ, prodesse posses; nonnullas lecturas super voluminibus Decreti, & Decretaliũ, non sine maximis laboribus & vigiliis, ad laudem diuini nominis, cuius ope litterariȩ rei, & Christianȩ Reip. consuluisse & profecisse credis, scribendo composueris, & compilaueris, eásque de proximo, tuis propriis expensis, in lucẽ edere, & imprimi facere intendas: Pro parte tua nobis fuit humiliter supplicatum, vt tibi, quòd lecturæ huiusmodi absque tuo consensu imprimi non possint, vt tuarum vigiliarum effectu læteris, cõcedere de benignitate Apostolica dignaremur, nos volentes te specialis gratiæ fauore prosequi; huiusmodi supplicationibus inclinati, tibi quod ad septennium à die quo tu lecturas prædictas imprimi feceris, computandum; nullus alius per vniuersum orbem Christianum constitutus, lecturas ipsas, vel earum aliquam partem imprime-

primere aut imprimi facere; vel impressas in sua domo aut alibi habere & tenere, nec illas vẽdere, seu mutuo aut ex dono, vel alias donare possit; authoritate Apostolica, tenore præsentium, de speciali gratia indulgemus. Districtius inhibentes in virtute sanctæ obedientiæ, & sub excommunicationis pœna, eo ipso si contrafactum fuerit incurrenda, omnibus & singulis cuiuscunque status, gradus, ordinis, & conditionis existentibus, & quauis etiam Apostolica authoritate aut facultate fungentibus, per vniuersum orbem constitutis, ne lecturas huiusmodi vel earum aliquam partem, absque tuo expresso consensu & licentia, septennio prędicto duntaxat durante, imprimere seu imprimi facere, aut vendere seu donare præsumant. Non obstant. constitutionib. & ordinationib. Apostolicis, ac quarumcunque prouinciarũ, & locorum statutis & consuetudinibus etiam iuramento, confirmatione Apostol. vel quauis firmitate alia roboratis: necnon priuilegiis, indultis & litteris Apostolicis quibusuis Prouinciis, & illarũ personis ac vniuersitatibus & collegiis, etiam per nos, & Sedem Apostolicam sub quibuscunq; tenoribus & formis, ac cum quibusuis clausulis & decretis, etiam derogatoriarum derogatoriis, vel alias quomodolibet concessis, confirmatis, & etiam iteratis vicibus innouatis. Quibus omnibus, etiam si de illis, eorúmque totis tenoribus, specialis, specifica, expressa, & indiuidua, ac de verbo ad verbum; non autem per clausulas generales id importantes, mentio, seu quæuis alia expressio habẽda, aut exquisita forma ad hoc seruanda foret: tenores huiusmodi, ac si de verbo ad verbum insererentur, præsentibus pro expressis, & de verbo ad verbum insertis habẽtes; illis alias in suo robore permansuris, hac vice duntaxat, specialiter & expresse derogamus: cæterísq; contrariis quibuscunque. Dat. Ro. apud Sanct. Pet. sub annulo piscatoris, Die viij. Ian. M. D. XLIII.

Pon-

Pontificatus noſtri Anno nono. L. de Torres. Et deinde.

Cum ſicut nobis nuper exponi feciſti: tu, qui (ſicut aſſeris) rogeris à multis, vt opera tua tã prius edita, quàm nondum edita, quæ ſuper iure Pontificio, & ſuper pertinentibus ad declarationem illius, habes compoſita, typis excudi faceres; idq́ue facere proponas (vita comite, & Deo iuuante) impenſis tuis, & te præſente, quo correctiora, auctiora, & pieniora prodeant. Nobis humiliter ſupplicari feciſti, vt in præmiſſis opportunè prouidere de benignitate Apoſtolica dignaremur: Nos te amplioris gratiæ fauore proſequi volentes, huiuſmodi ſupplicationibus inclinati, Apoſtolica authoritate tenore præſentium, declaramus, intentionem noſtrã eſſe, vt dicti Pauli Prædeceſſoris litteræ, quæ de lecturis loquuntur, habeant etiam locum in aliis Commẽtariis, libris & tractatibus, quæ tu edideris ſuper his quæ pertinent ad præfati Iuris Pontificij declarationem, non obſtantibus omnibus ſupradictis, quæ idem Paulus prædeceſſor in dictis præinſertis litteris voluit non obſtare, Dat. Ro. apud Sanct. Pet. ſub annulo piſcatoris Die xviij Maij. M. D. LXXI. Pontific. noſtri anno vj. P. Tarus. B. De Caſtro. Nos eundẽ Martinum ſpecialibus fauoribus & gratiis proſequi volẽtes, ſtatuimus, prædictoq́ue Martino concedimus Motu ſimili, & ex certa noſtra ſcientia, litteras fœ. re. Pauli III. & Pij V. prædeceſſorum noſtrorum præinſertas, locum habere, & ſe extendi in his quæ de lecturis & aliis loquũtur in quibuſcunque Commẽtariis & tractatibus quæ idem Martinus ediderit ſuper prædicti iuris Pontificij declaratione & interpretatione, & præſertim ſuper MANVALI CONFESSARIORVM ab eo prius lingua Hiſpana edito, nũc recognito, aucto, Latinitateq́ue donato, non obſtantibus omnibus, quæ prædicti prædeceſſores voluerunt non obſtare: præſentiſq́; noſtri Motus proprij ſolam ſignaturam ſufficere, & vbique

fidē facere, in iudicio & extra, regula contraria non obſtan. volumus & mandamus. Et inſuper quia difficile foret præſentem noſtrum Motum proprium ad quæcunque loca deferri, volumus, & Apoſtolica authoritate decernimus, ipſius trāſſumptis, vel exemplis, etiam in eiſdē libris, lecturis, Commentariis, Manuali, & aliis operibus huiuſmodi impreſſis, plenam & eandem prorſus fidem vbique in iudicio & extra adhiberi, quæ præſenti originali adhiberetur.

Placet V.

Datum Romæ, apud Sanct. Petrum Non. Nouembr. Anno I.

Cum Priuilegiis ampliſsimis Regum Chriſtianiſſ. Et Catholici, Neapoleos, Senatus Veneti, Ducum Mediolani, & Ferrariæ, Et omnium penè Potentatuum Italiæ.

S. D. N. GREGORIO XIII. PONT. OPT. MAX.

MARTINVS ab AZPILCVETA Doctor Nauarrus, in ista mira gubernandi vigilantia perpetuam perseuerantiam.

QVOD ENCHIRIDION siue MANVALE Confessariorum & pœnitẽtium, ante annos 20. sermone vulgari edideram, nunc latinitate donatũ editurus, tuæ, quæ secundum diuinã prima est, Maiestati, audeo nuncupare B. Pater: nõ quidẽ, quòd humilitatem Auctoris, & operis non agnoscã, neq; quòd istã tuam, sacrosanctæq; Sedis, cui præsides, sublimitatẽ, post Dei maximã (cui nil nisi altũ offerri decuit) exploratã non habeam: sed quòd in id me moueat primũ, vehemens illud desideriũ signo aliquo testandi meã erga te obseruantiã & pietatẽ; conceptũ iam inde à quo tẽpore missus in Hispaniã à latere Legatus, admirabilis prudẽtię, iustitiæ, constantiæq; specimen toti ei edidisti Illustriss. Deinde quòd visum est nonnullis, esse muneris, ætatis, & officij mei, vt qui iunior in aliis Regnis, multis Regibus, & principibus officinæ meæ pauperis munuscula obtulerim, iam senior, multis annis in tuis moratus, & sacerrimo tuę Pœnitẽtiarię Prętorio adscriptus, offerã istud, humile quidẽ,

ſed ad id (ni fallor) perutile & lōgè aliis prȩſtantius Sanct. tuæ, à qua, & fœ. re. Pio V. (quē tu tāti facis, tantoq́; opere præter aliorū conſuetudinē, quibus Præceſſorum facta diſplicere ſolēt, imitaris, & qua licet exuperas) maiora beneficia quā vnquā ab aliis accepi. Accedit, quòd eiſdē ipſis viſum eſt, vt opus in Hiſpania, Hiſpano ſermone, ab homine Hiſpano compoſitū, Hiſpaniarū ſummæ eidēq́; incōparabili Proreginæ Doñæ Ioānæ Auſtriacæ, Luſitaniæ Principi dicatū, idem in Latio ab homine iam quadā tenus Latino, factū Latinum, Latinorū Regi, totiusq́; Chriſtiani populi ſummo Patri, dicetur: quo vt illud fuit ab omnibus illius ſubditis maximo cū plauſu ſuſceptū, ob Maieſtatem tantæ patronæ, quæ tot Auguſtorū & Auguſtarū, tot Regū & Reginarū, vxor, mater, filia, nurus, ſoror, amita, & matertera extitit, & extat, quæq́; omniū virtutū heroicarū radiis, ceu ſydus irradiās, earū ſe toti orbi præſtat exemplar: Ita hoc à toto orbe Chriſtiano tibi ſubdito pari plauſu, et eo maiori, quo materies illius ſpirituū patri, magis quàm corporū dominis cōueniat, ſuſcipiatur, te patrono, velut Deo quodā tutelari, qui non ſolū dignitate, qua Prodeus es, ſed etiā meritis, lōgo interuallo omnes ſuperas, quippe, qui per ingenitas, & inditas, animi, corporisq́; dotes, diuini, humaniq́; iuris, præſtantiſſimarūq́; omnium artiū exactam cognitionē tibi cōparaſti, qui-

que

q̃ue ab ineunte ętate concreſcentẽ prudentiã, iuſtitiã, fortitudinẽ, conſtantiã, modeſtiã, omneq́; virtutis decus coluiſti, ita vt exiſtimeris alius Fabius Maximus tẽperantia, Curius frugalitate, Xenocrates conſtãtia, Fabricius magnanimitate, Scipio prudentia, Marcellus animo, iuſtitia Cato, Iulius dictator clementia, niſi qua parte eas fide, ſpe, ac charitate, exornando, eos ſuperas, per quas ab imo in ſumma per omnes munerũ gradus progreſſus, et nõ per flexanimas ac potẽtes Cæſarũ, Regũq; cõmendationes, nõ per eblandita ſuffragia, viã tibi ad hãc monarchiã muniuiſti, aut certè Deus ipſe muniuit: & ita quidẽ, vt dignus fueris, qui prima collatione intra Sacroſanct. Illuſtriſs. Card. conclaue habita, Spiritu S. afflãte, omniũ vnanimi cõſenſu in Max. Pont. deligereris: cũ nunquã fortaſſis in ſummo illo Senatu interregni anterioris, tanto muneri ſubeundo tot pares fuerint. Quo euenit, vt ſi vllus vnquã huic cęli vicarię vrbi, adeoq́; toti imperio Chriſtiano iucundiſſimus dies illuxit, ſi ex honore cuiquam delato, ad illos qui eũ decreuerunt, immortalis gloria, & ad bonos omnes incredibilis lætitia redundauit, id certe 3. Idus Maias M. D. LXXII. cõcordibus omnium ſacri Senatus patrum ſuffragiis, te Pont. Max. renunciato, obtigit. Quid enim factum eſt vnquam vel ad commendationem Patrum purpuratorum illuſtrius, vel ad recreandam

Remp.

Remp. Christ. morte pientiss. Pont. Pij V. cuius in locum suffectus es, summo mœrore confectam, opportunius aut sapientius, quàm te Dei Vicariũ delectum esse? Neque vero patres purpuratos sua fefellit spes, nec orbem sua expectatio, quandoquidem cerneris tecum te reputare, non tam Regem dominãtem, quàm pastorem verè Gregorium super grege tuo vigilare debentem, vocatumq; à Deo tanquam Aaron, non ad fastum, non ad voluptates, aut otium, sed ad labores, curas & vigilias, quibus ita te totum dedis, vt nihil à te inferius Solium modestè recteq; moderante, nunc supremum moderans, degeneres, & (vt Fabricij verbo vtar) difficilius à recto, quàm Sol à suo cursu auertaris. Quamobrem B. P. confidenter supplico S. T. vt hoc munus humile, humillimi filij & serui, quod antea sereno animo suscepisses, nunc serenissimo suscipere digneris, simul benedict. tuam Apost. impartiri, ei iã octogenario, quo te præeat in cælum, in aliquo eius recessu locandus, ex quo te olim post multos annos sanctissime Populo Christ. impensos, videre liceat, maximo dracone victo, amplissima eius sede, vel alia cuiuspiam eiusdem ordinis, donatum. Amen.

CANDIDO, PIOQVE LECTORI.

RÆMONEMVS *te primum pie lector, iusto consilio nos omittere hic aliqua quæ latè scripsimus ad te in editione prima Lusitana Conymbricæ anno* M. D. LII. *& breuius in secũda Castellana Salmãticæ an.* M. D. LVI. *facta, in quibus erat ratio, quare huic Enchiridio, siue Manuali à me cõponendo, causam dedit aliud paruũ, eadẽ capitula quæ hoc continẽs, cuiusdam pij patris, & Confessarij egregij Lusitani, ordinis minorũ obseruantiæ, quam Capucinorũ vulgus appellat, quod, curante illo, missum fuit mihi censendũ ab Illustriss. Card. eodemq; Lusitaniæ infante serenissimo, summoq; causarum fidei cognitore, vt incerto Authore sub mea censura imprimeretur, & censitũ, correctum, & auctũ, typisq; excusum, tanquã alienũ opus iusto auctario meo nomine addito, eiusdẽ Celsitudini dicaui, & quare rursus ex integro oportuit me illud tã Hispano quàm Lusitano sermone cõponere, & Castellanũ Doñæ Ioãnæ Austriacæ, Lusitaniæ Principi, Lusitanum vero infanti præfato dicare. Ratio itẽ, quare postea Salmãticæ religiosissimo patre Ioãne à Zurara præfati Patris sodali instante, suasuq; supremi Consilij Regij, multorumq; rogatu, illud idẽ recognoui, reformaui, & auxi plurimũ, intra domũ typographicã, vnum circiter annũ inclusus, & ab omni aliorũ consuetudine, præterquã præfati à Zurara, & socij eius, continuã mecum clausurã seruantium semotus. Ratio itẽ, quare tantũ studij, laboris, & tædij, in eo cõponendo, & toties reformando, & augẽdo assumpsissem, quũ longè magis honori meo prospexissem, recognoscẽdo, poliendo, & vulgãdo alia Cõmentaria super decreto & decretalibus, quæ tẽporis ad id faciendũ inopia sub lituris habebã, & habeo haud contemnenda: in quibus maiorẽ ingenij, & eruditionis laudem quærere poteram, eo quod hoc genus summatim, & quã maxima breuitate affectate scribendi, sit (vt Mela de sua cosmographia prudenter dixit) opus impeditũ & facundiæ minime capax: constat enim conclusionibus nudis fere ornatu, argumentis, & rationibus, in quibus inueniendis, formandis, torquẽdis, & retorquendis, defendendis, confutandis, & disponendis, laus ingenij & eruditionis apparet, & emicat. (Quãquam circũspectus delectus veriorũ & aptiorum axiomatũ, & firmiorũ authoritatũ, & rationũ quibus nituntur, vna cum eorũ clara resolutione, non obscurè apud eruditos iudiciũ, & eruditionem minime vulgarẽ arguat & sapiat) Nonnulla namq; axiomata, & resolutiones inuenias in hoc opere media pagina contenta, quæ studiũ, ad iustum librũ componẽdum necessariũ, sibi vendicent, & multa ad duas, vel tres iustas primariæ functionis prælectiones faciendas, necessariũ. In eisdem etiam erant gratiæ, quas agebamus consulentibus nobis, ne tot Authores præsertim recentiores, allegaremus, dicentibus, se sola nostra esse contentos authoritate, simul eos rogantes, vt id boni consulerent, ceu factum, partim ad eos honorandum, partim ad iustè præferendum quædam lucida, & sapida recentiorum, quibusdam obscuris & rancidis antiquiorum, partim ad fugiendum notam furti, cuius speciem alienæ laudis vsurpationem esse ait Iurisconſ. in l. Hæreditatum, §. fin. ff. ad leg. falc. Quanuis enim non damnem raro citantes alios: quod plerisque omnibus Theologis familiare est, ingenui tamen pudoris plenum esse cum Plinio iudico, fateri per quos profeceris. Quin & cum allego eos à quibus recedo, non maleuolentiæ vel notæ ergo id facio, sed ne lectori videar fingere hostem, vel non legisse rationes eorum, quibus lectis, me consensurum eis fuisse, putet. In eisdem item erat, dici posse quod hoc Enchiridion omnibus est doctrina Christiana, & doctis Mnemosynon, & Index conscientiæ rerum, Confessionale perfectum*

ctum Confessariis, & pœnitentibus speculum ad se cernendum lucidum. Quale modo longe iustius dici poterit. Nunc verò reddam causas, cur non mireris quod iam octogenarius, tanto studio & labore proprio huic versioni incubuerim, cum multi pro sua in Deum & Remp. pietate, & in me beneuolentia, Latine, Hispaneq́; callentes, sacræq́; Theologiæ, & vtriusque iuris professores, id præstare vellent, bonamq́; iam partem præstitissent, præsertim Gaspar Fernandus vir eruditissimus, Illustrissimæq́; Societatis IESV decus egregium. Non enim id feci gloriæ causa, sed vt plenius satisfacerem Reip. Christ. & quamplurimis vtriusque Hesperiæ viris, eruditione pietate claris, auctoritate Pontificia Reuerendissimo & Cardinalitia dignitate Illustriss. ad id me vehemẽter exhortantibus: & in his Tridentino Christophoro Madrucio Principi præcellentissimo, cuius magnanimitas sapientiæ, prudentiæ, magnificentiæq́; coniuncta, candor animi verè germanus, variarumq́; linguarum eloquij torrens, ac in cuiusque gentis virtutis & litterarum studiosos propensio, iampridem non solum Diuum Carolum V. & totam Hispaniam, sed multas alias gentes in sui admirationem traxerunt. Deinde, quia prænidebam quod versio tam succincta tamque affectatæ breuitatis, sacræ Theologiæ, & vtriusque iuris reconditis resolutionibus referta, requirebat non solum vtriusque prædictæ linguæ cognitionem, sed etiam præfatarum trium facultatum insignem intelligentiam, quæ paucis ante canos contingit. Tertio, quod decebat alias honorifice consulentes, vt phrasi ornatiori ac verborum varietate, quæ non poterat non obscurare reconditas veritates, quæ etiam nudè propositæ, multis confessariis erant satis obscuræ. Quarto, quod oportebat multa addere, demere, mutare, & transponere, quæ nemini nisi auctori licebant. Quinto, quod decebat me meipsum, qui quadam fortuna siue prouidentia diuina occulta, præter opinionem meam & aliorum, & contra salutis, ætatisq́; meæ rationem ob maximam causam in Italiã, vbi versio hæc desiderabatur, appuli, illud facere latinum (admonitum præsertim quod non sine rei Christianæ, nominisq́; mei iactura, vertebatur ab aliis in sermonem Italum, & ab aliis, in Latinum) facere, inquam, tanto clarius verbis, aptius sententiis, & rationibus firmius, quanto Latinum communius erit Hispano. Sexto, quod plurimis videbatur expedire, vt in hac versione seiungerentur ab eo Commentarij quos ad declarationem in eo contentorum ei adiunxeram. Tum vt esset portatilius, & non desineret esse Manuale, variis quæ inserta sunt, adeò locupletatũ. Tum quod non tam proderant confessariis & pœnitentibus eos raro consulentibus, quàm proderit medulla eorum opportunis locis eius inserta, quæ nulli interpreti præterquam Auctori facere licebat. Septimo, quòd præmittenda erant ei 10. præludia ad multorum in eo tactorum intellectum apprimè necessaria, simul inserenda opportunis locis omnia quæ sacrosanct. Concil. Trident. huc pertinentia, declarauit, & decreuit, & ex prædictis Commentariis, & nouo additionum eius, c. 28. & aliis ad variorum varia quæsita responsis, quæ etiam nulli interpreti præstare licebat præterquam mihi Auctori, qui, gratia Deo, ea præstare sategi: precatus quàm humillimè imprimis illam ter maximam Virginem Matrem, quæ ante preces etiam nedum obsecrata, fauorem donat, quo de more pia suum filium Theoanthropon exoraret, vt augustissimus ille patris æterni & ipsius Spirit. S. vtrique coitus, menti nostræ angustæ illapsus, ita eam illustraret, vt seruata quoad eius fieri posset sermonis castitate, clarius loqueretur Latinum, quàm Hispanum. Deinde submittens omnia sanctæ (quæ omnium vna & summa est magistra) ecclesiæ Rom. & cuiusuis alius censuræ, in gloriam D. N. IESV CHRISTI cui vtinam seruire, conuiuereque liceat æternum. Amen.

MATERIA CONTENTORVM HOC IN LIBRO.

17 De

ENCHIRIDION SIVE MANVALE CONFESSARIORVM ET POENITENTIVM,

COMPLECTENS PENE RESOLVTIONEM OMNIVM dubiorum, quæ in sacris confessionibus occurrere solent circa peccata, absolutiones, restitutiones, censuras & irregularitates: iam pridem sermone Hispano compositum, & nunc Latinitate donatum, recognitum, decem Præludiis & quamplurimis aliis locupletatum & reformatum, ab ipsomet auctore, MARTINO ab AZPILCVETA DOCTORE NAVARRO.

Primum Præludium, de Essentia humanæ animæ.

SVMMARIVM.

PRÆLVDIORVM *decem Manualis summa & scopus. num.* 1.
Animæ plusquam corpori indulgendum, sed contra fieri. Ad eam tamen pluris faciendam, moneat illud Bernardi. & quid illa sit vtiliter diffinitum. num. 1.
Diffinitio genere ac differentia constare debet. num. 1.
Animam qui dixere corpoream, aut mortalem, hæretici. num. 2.
Animam vnam tantum scilicet rationalem esse in homine, contra gloss. num. 2.
*Animam à solo Deo ex nihilo creari, creandóq; infundi, infundendóq; creari. nu.*3.
Animam rationalem veram formam substantialem corporis esse. num. 4.
*Anima rationalis quem in finem creata, per quæ media beanda. nu.*4. *&* 5.
Gratia & operibus & non sola fide saluari homines. num. 5.
Iustificatur nullus nisi per merita CHRISTI, *neque per ipsa illo vel illo modo, non communicata nisi lege priuata. num.* 5.
Gratiam primam nemo de condigno meretur, neque illa datur vlli, nisi per merita CHRISTI, *sic vel sic applicata, neque adultis, aliquo sui liberi arbitrij actu. num.* 5.
CHRISTI IESV *anima benedictissima quando & quomodo iustificata, & beata; quando item & quomodo anima eius Matris, Ioannis, & Hieremiæ iustificata. num.* 5.
Animam humanam imaginari paruulis membris distinctam, error. num. 6.
Anima tota in toto corpore, & tota in qualibet parte, sicut Deus in toto orbe, & corpus CHRISTI *in tota hostia & qualibet eius parte. num.* 6.
Animam rationalem non esse formam essentialem hominis dicere, hæreticum. num. 7.
Intellectus dicti Pauli de interiore & exteriore homine. num. 7.
Animæ sedem esse cor, vt intelligendum. num. 8.
Animam in sanguine habitare & crescere, vt intelligendum. num. 9.
Animam, Deum & Angelos qui putant corporeos, an peccent & sint hæretici, num. 10.
Peccatur quibus modis circa credenda de anima. num .11.

1 VONIAM totus hic liber de peccatoris anima per pœnitentiam à peccato liberanda tractat; præludemus pauca, quæ considerata & perpensa facilè possunt nos peccantes vrgere, ad agnoscendam nostram erga Deum Opt. Max. ingratitudinem, & ad verecundandum, ob imprudentiã, qua minora maioribus, imò & mala bonis, & pessima optimis prępponimus: Simul & docere vias planas & rectas, quibus in finem vltimum, in quem tendimus, quique beatitudo æterna est, perueniamus, & illam, quæ ter horrendissima est, miseriam æternam euadamus. Quæ duxi contrahenda, in decem præludia. Quorum

I. Ob oculos ponet nobis peccantibus, animæ nostræ dignitatem.

II. Eius vires & potentias sensitiuas.

III. Eius vires & potentias intellectiuas.

IIII. Finem vltimum & beatitudinem in quam, creati & redempti sumus, & miseriam æternam, quam horrere debemus.

V. Animæ passiones & habitus quibus in merita, vel demerita mouemur.

VI. Actus animæ humanos, quibus in æternam beatitudinem, vel miseriã itur.

VII. Quæ merita & quæ demerita.

VIII. Membra demeriti in peccatum originale & actuale.

IX. Peccati actualis varia genera, ac quid mortale, & quid veniale, & de notis quibus mortale à veniali discernitur.

X Pœnitentiæ sacramentum, & eius partes. In quorum singulorũ fine, quàm breuissimè perstringentur modi quibus circa vnumquodque horum mortaliter peccetur.

Propositurus igitur primum admoneo, quamplurimos, qui corpori magis quàm animæ indulgemus, parum auscultare illud psal. 65. Venite, audite, & narrabo omnes qui timetis Deum, quanta fecit animæ meæ. Quandoquidem in curando corpore, & his quæ ad illud pertinent, nimiùm occupati, parum de anima, & de beneficiis illi à Deo collatis curamus. Simul confirmamus illud Meditationum Bernardi principium. Multi multa sciunt, & se ipsos nesciunt; alios inspiciunt, & se ipsos deserunt; Deum quærunt per ista exteriora, deserentes sua interiora, quibus interior est Deus. Quamobrem exosi indignitatem carnis, quæ (vt idem Bernardus ait, in cap. 3. eiusdem libelli) nihil aliud est quàm sperma fœtidum, saccus stercorum & cibus vermium, summa cura & studio dignitatem animę contemplari deberemus, dicentes cum eodẽ, O anima, Dei insignita imagine, decorata similitudine, desponsata fide, dotata spiritu, redempta sanguine, deputata cum Angelis, capax beatitudinis, hæres bonitatis, rationis particeps, quid tibi cum carne, vnde tanta mala pateris? II. admoneo, vt diuino implorato auxilio, contemplemur essentiam animæ nostræ, quæ res omnium Philosophorũ ingenia vanè sine iusto fructu exercuit, neq; vnquam vlli sine sacrarum litterarum aut fidei Catholicæ iusta cognitione plenè patuit. Et omissa definitione Arist. 2. de Anima, quam retulit Thom. 1. par. q. 76. art. 5. qua diffinitur esse actus corporis physici organici in potentia vitam habentis, diffiniamus eam vtiliùs, & nostro proposito aptiùs, sic. Anima rationalis est substantia per se subsistens, incorporea, immortalis, creata à Deo de nihilo, cùm infunditur corpori, vt sit tanquam

quam forma ſubſtantialis eius, per ſe, ad beatitudinem per gratiam,& bona opera conſequendam apta.

Dixi primùm, ſubſtantia, ne definitio careat genere , ex quo & differentia ſufficienti debet conſtare,quod docuit per theoriam Ariſt. in Topicis,& per praxim & vſum Iuriſconſultus in l. 1. ff. de dolo , & l. 1. ff. de Teſtam. vbi Bartho. cum aliis explicauit. Et cõſtat verbum,ſubſtantia,eſſe genus ad animã humanã: Omnis enim anima humana eſt ſubſtantia:non cõtra, omnis ſubſtãtia eſt anima humana.

Dixi , Per ſe ſubſiſtens , per quod differt ab anima vegetatiua plantarum , & 2
à ſenſitiua aliorum animantium , quæ non poſſunt per ſe ſubſiſtere , vt probat Thom. 1. par. q. 75. ar. 3.

Dixi , Incorporea, ad differentiam ſubſtantiæ corporalis , & ad damnationem Diogenis,& aliorum Philoſophorum,qui dixerunt animam eſſe ventum,vel aërem, vt ait Iſidorus lib. 1. Etymolog. cap. 1. & diuus ille Antonin. de anima bene meritus part. 1. cap. 4. in princip. quos appellat hæreticos Tertullianiſtas Iſid. in cap. penul. 24. q. 3. col. 4.

Dixi, immortalis, Tum ad retundendam hæreſim, quæ,vt ait Iſidorus in eod. cap. Arabicorum eſt dicentium,illam cum corpore mori; quod hæreticum eſt, & probat eſſe falſum Tho. in 1. par. q. 75. art. 3. Tum ad differentiam aliarum animarum , quæ cum ſuis corporibus moriuntur, vt ibid. Thom. & glo. Clem. 1. §. Porrò verb. Intellectiuæ, de ſumma Trinit. quę tamen innuit vnum falſum, quatenus loquitur de anima vegetatiua, qua viuimus, & ſenſitiua, qua ſentimus . Significat enim in nobis eſſe tres animas , videlicet duas prædictas & rationalem, & morientibus nobis mori duas : quod vtique falſum eſt . Quoniam in homine nulla alia anima eſt, quàm rationalis, vt habetur in lib. de eccleſiaſt. dogmat. cap. 9. & latè probat Thom. in dicta 1. part. q. 76. ar. 3. & ita ipſamet eſt vegetatrix ſiue vegetatiua , & ſenſibilis ſiue ſenſitiua , & intelligens ſiue intellectiua.

Dixi, Creata à Deo, ad damnandã hæreſim Tertulliani, qui tradidit, animas ab 3
Angelis creari, vt trad. Auguſt. lib. de hæreſ. ad Quoduuldeũ, cap. 86. contra Symbolum Athanaſij , & contra c. Firmiter de ſumma Trinit. quibus docemur, Deũ eſſe creatorem omnium viſibilium & inuiſibilium.

Dixi, Ex nihilo, ad fugiendam hæreſim Gnoſticorum, qui , vt ait Iſido. in d. c. penul. col. 1. ob altitudinem ſcientiæ , quam ſibi arrogabant , illud ſibi nomen vſurparunt,& dixerunt, ex natura Dei creatas animas,& non ex nihilo. Quæ hæreſis fuit etiã Manichæorũ damnata per primum concilium Bracharenſe, cap. 2. in hæc verba; Si quis animas humanas,vel Angelos, ex Dei credit ſubſtãtia extitiſſe, ſicut Manichæus & Priſcillianus dixerunt, anathema ſit.

Dixi, Cùm infunditur corpori, ad fugiendum errorem Origenianorũ, qui dicebant, animas hominum, iam inde à principio mundi fuiſſe creatas in cœlo,& inde poſtea mitti in corpora, vt ait Iſidorus vbi ſupra; Contra itẽ illos, qui dicunt, priùs creari animas, quàm in corpora mittantur; Quod videtur ſenſiſſe gloſſ. c. Si quis obiecerit. 1. q. 3. dum ait, animam antea viuere quàm ſit in corpore, quod tamen eſſe hæreticum dicit gloſ. Ioannis in cap. Quod verò non formatum , 32. q. 2. in hæc verba memoratu digniſſima, quæ decerpere potuit ex Magiſt. ſentent. lib. 2. diſt. 17. Fides noſtra eſt, quòd quotidie Deus nouas creat animas,& infun-

dit nouis corporibus, & infundendo creat, & creando infundit, cui consonat Thom. recept. in 1. par. q. 90. art. 4.

4 Dixi (vt sit forma substantialis eius per se) ad fugiendum hæresim eorum, qui dixerunt, animam non esse formā substantialem corporis: contra item eos, qui dixerunt non esse talem formam, saltem inquantū est rationalis: quos damnauit concilium Viennense in Clem. 1. §. Porro, de summa Trinit. in hæc verba, Porro doctrinam omnem seu positionem, temerè asserentem, aut vertentem in dubium quòd substantia animæ rationalis, seu intellectiuæ, verè ac per se humani corporis non sit forma, velut erroneam, ac veritati Catholicæ inimicā fidei, prædicto sacro Concilio approbante, reprobamus.

Dixi, Ad obtinendam beatitudinē, quò monstraremus finem illum vltimū, & fœlicissimum, in quem habendum creatæ sunt animæ nostræ, ac subinde nos ipsi, iuxta illud August. citatum à Magistro in 2. lib. dist. 1. Fecit Deus rationalem creaturam, quæ summum bonū intelligeret, & intelligendo amaret, & amando possideret, & possidendo frueretur.

5 Dixi (per gratiam) ad excludendū errorem Pelagianorū tradentium posse nos per solā nostrā potentiam naturalē, cum concursu generali Dei, sine vlla ope gratiæ iustificari, & glorificari, quos appellat hæreticos Isidorus, in dicto cap. penul. col. final. qui damnati fuerunt olim in concilio Mileuitano; de quo in tribus capitulis vltimis de conse. dist. 4. & nouissimè in conc. Trid. vt in Prælud. 3. latius dicemus.

Dixi (Et per opera) ad significandum, quòd licet primam gratiam qua per baptismum vel pœnitentiam iustificamur, nemo de condigno mereri possit, vt docet Thom. receptus 1. Sec. q. 114. art. 5. nullus tamen adultus iudicio rationis fungens, lege communi iustificatur, nisi præuio aliquo actu bono moraliter, libero arbitrio suo producto, etiam si fide præpolleat, iuxta illud August. c. Omnis de consec. dist. 4. Omnis qui iam vitæ suæ arbiter constitutus est, cùm accedit ad sacramentum fidelium, nisi eū pœniteat veteris vitæ, nouam non potest inchoare, ab hac pœnitentia, cùm baptizantur, soli paruuli immunes sunt, nondū enim vti possunt libero arbitrio. Quod ipsum ait in c Firmissimè, 15. q. 1. & iuxta ea, quæ idem Thom. tradit 1. sec. q. 113. per totam. Adulti, inquam, ratione vtentes; quia infantes, pueri, & adulti, à natiuitate ratione carentes, ob merita CHRISTI per baptismum communicata, eam sub lege gratiæ consequuntur, c Maiores, de baptism. & olim sub lege naturali & scripta, ob eadem merita per circuncisionem, & alia sacrificia, & oblationes in id aptas applicata consequebantur c. Quod autem c. Ex quo, de consecrat. dist. 4. Domini autem nostri IESV CHRISTI, anima illa benedictissima, lege priuata, sine vllo eius actu & merito præcedēte, in primo suę conceptionis instanti, non solū fuit iustificata, sed etiā beatificata, quoad beatitudinem animæ propriam vt ante & post alios declarat Thom. 3. part. q. 15. art. 10. Eadem item lege priuata, Virgo mater eius in primo suæ conceptionis instanti, & Io. Baptista & Hieremias, antea quàm nascerentur, sine vllo sacramento, & sacrificio iustificati fuere, iuxta ea quæ leguntur & notantur Hierem. 1. & Luc. 1.

6 Ex hac diffinitione infertur, errare illos, qui imaginantur animam humanam esse

esse diuisibilem, quales sunt animæ aliorum animalium; haberéq; capitula, seu parua capita, brachiola, manusculas, & alia membra, quæ respondeant partibus corporis, quas informat. Quoniam anima est res incorporea, & indiuisibilis, neque habet vlla talia membra, imò tota est in toto corpore, & tota in qualibet eius parte, quoad ipsam animæ substantiam, & essentiam; quod Thom. ab omnibus receptus, docet in prima par. q. 8. ar. 2 ad 3. & q. 76. ar. 8. post Aug. lib. 6. de Trinit. quemadmodum Deus est in toto mũdo, & in qualibet eius parte: quia est vbique, iuxta Magistrum & alios, in lib. 1. dist. 37. & Thom. 1. par. q. 8. ar. 2. & sicut sacrosanctissimum corpus CHRISTI in sacrosancta Eucharistia totum est sub tota panis & vini specie, & totum sub qualibet parte, c. Singuli, & c. Vbi pars, de Consec. dist. 2. vt concilium Trident. nuperrimum sess. 13. cap. 3. docuit; declarando in canone 3. hæreticum eum, qui negaret, non esse in qualibet parte, saltē separata. Secundò infertur, animā non esse hominem; Tum quia anima, vt diximus, est substātia incorporea, & immortalis. c. Firmiter, de Summa Trinit. Tum quia homo duabus partibus constat, anima videlicet rationali, & corpore; id quod grauissimus auctor Innocentius iij, in c. In quadam, de celebrat. miss. tradidit in hæc verba. Ad esse hominis duo principaliter exiguntur, videlicet corpus, & anima, ex quorum coniunctione verus homo subsistit; Quod ipsum antea docuit sanctissimus ille pater noster Augustinus in lib. 19. de Ciuit. Dei. & in c. Moyses 32. q. 2. & latius expressit omniscius ille Tho. 1. par. q. 75. art. 4. & q. 76. ar. 1. post Arist. lib. 2. de anima.

Tertiò infertur, cauendum esse, ne quis ex verbis eiusdem Augustini in d. c. 7
Moyses, videlicet. (Oportebat domum compaginari, & postea habitatorem induci) colligat id, quod vtinam nemo collegerit, nempe, perinde animam esse in corpore, ac motor nauis est in naui, & habitator domus in domo, & quod non sit vera & essentialis forma humani corporis; quoniā hoc est hæreticum, & damnatũ per dictā Clem. 1. §. Porro de Summa Trinit. & fid. Catho. vt prædiximus.

Quartò infertur, quòd Paulus cùm in epistola 2. ad Corinth. cap. 4. appellat hominem interiorē partem intellectiuam, & hominē exteriorem partē sensitiuā: noluit significare, quòd illæ partes separatim sumptę sint homines: vt quidam hęreticus Tertullianus inde collegit, auctore Thoma ibidem. sed quia secundum rei veritatem pars intellectiua, est principalior pars hominis; & secundum aliquorũ falsam æstimationem, pars sensitiua est pars principalior eius: & totum solet nominari aliquando à parte principaliori; vt declarat Thom. 1. par. q. 75. ar. 4. ad 1. & latius in lectione 5. super illud cap. 4. ad Corinth.

Quintò infertur, glossam illā c. 1. de Sacra vnctione in principio, quæ ait; cor esse 8
animæ sedem, non ita esse intelligendā, quòd anima soli cordi insideat, indeq; reliquũ corpus gubernet, sed quòd licet per se totam immediatè, omnes partes eius informet, in corde tamen quàmplurima operatur, eorũ quæ ad vitam pertinent, quę nō operatur in aliis, iuxta illud Parthenicæ Marianę de corde Virginis matris.

Corprius ex illo quoniam descendit in artus
Vitalis calor, à pleno ceu flumina fonte,
Illic prima domus vitæ, postrema per illud
Discedens terris, animus vestigia ponit.

Neque tamen ex hoc eleganti elogio colligas, priùs tempore cor ipsum animari, quàm cætera omnia membra; nec posteriùs tempore, quàm illa destitui ab anima: quoniam vno & eodem tempore creatur à Deo ex nihilo intra corpusculum, iam ad id organicè paratum, & simul ei toti, & cuilibet parti coniungitur, tanquam forma substantialis, & essentialis, ex qua & illo corpusculo cõstituitur verus homo, vt colligitur ex Thom. recepto in prima parte q. 90. art. 2. 3. & 4. & ex Magistro, Scoto, & aliis in lib. 2. dist. 17.

9 Sextò, infertur, ad eundem modum etiam intelligendum esse, id quod ait Aug. in c. Moyses 32. q. 2. Videlicet, animam in sanguine habitare. Infertur itẽ, quòd in illo dicto Hieronymi c. Ne tales, de consec. dist. 5. videlicet, animam viuere nõ posse, nisi crescendi capax sit, per verbum animam intelligendum esse hominem animatum, vt ibidem glossa intellexit per Synecdochen, capiendo partem pro toto: Anima enim humana nec augeri nec diminui potest, sed semper manet eadem & incorruptibilis, vt supradictum est, & probat Thom. 1. par. q 75. art. 6. & Scot. Bonau. & alij in 2. lib. sent. dist. 17.

Septimò, infertur illud Vergilij: Igneus ollis est vigor & cœlestis origo seminibus. quod glossa in §. fin. Inst. de iure nat. gent. & ciuil. intelligit de hominibus, esse quidem verum in eo sensu, quòd origo hominũ, quoad animam est immediatè à Deo per creationem ex nihilo intra corpusculum, quod embrio dicitur: non autem in illo, quod de aliqua parte cœlesti sit illa facta, hoc enim erroneum est, vt diximus.

10 Octauò, infertur, magis è re nostra esse per se & simpliciter scire prædicta, eadémq; ruminare, quàm alias scientias etiam iuris, Catholicæ fidei cognitioni minimè necessarias. Tum per dictum Bernard. relatum suprà eod. nu. 1. Tum quia hęc pertinent ad cognitionem fidei catholicæ, cuius studiũ esse melius, quàm aliarum scientiarũ, etiam iuris, etiam laicis, singulariter diffiniuit Innoc. receptus in c. Firmiter, nu. 6. de summa Trinit. Tum quia oportet omnes credere, saltem implicitè, omnia, quæ sunt Catholicæ fidei, hoc est, credere in genere esse vera omnia, quæ credit Ecclesia Catholica, & etiam explicitè articulos fidei secundum Thom. 2. sec. q. 2. ar. 5. saltem eos quos solemnizat Ecclesia, secundum eundem, quoad hoc ab omnibus receptum ibidem ar. 7.

Nonò, infertur quæstionis esse quotidianæ, an peccent & quantum circa prædicta errantes, imò & an sint hæretici, adeò vt incurrant censuras contra eos latas? Ad quam dicendum videtur, primo quòd peccant, nisi simplicitas, vel ignorantia iusta excuset, per ea quæ tradit Thom. 1. sec. q. 76. ar. 1, & 2. Quin & quòd sunt hæretici, si pertinaciter id teneãt, arg. Clem. 1. de summa Trinit. §. Porro, iuncta glo. verb. Pertinaciter, de hæret. & Clem. 1. iuncta glo. eod. verb. de Vsur. Secundò, quòd non sunt hæretici, si pertinaciter non errant, hoc est, cum præparatione animi actuali vel virtuali resipiscendi & credendi contrariũ, cùm primum nouerint id teneri pro fide ab Ecclesia, quales arbitror innumeros, qui simpliciter & bona fide sine peruicacia imaginantur animas humanas exutas corpore paruulas quasi infantes, eo quòd frequenter audiunt vel legunt animam sancti Pauli primi heremitæ, visam fuisse in eiusmodi figura à sancto Antonio per Angelos in cœlum deferri, vt in vita eius describit Hieronymus, & animam sanctę Scholasticæ, à

eæ, à beato Benedicto eius fratre, vt in dialogis scribit Gregorius, & alias ab aliis, sicut & imaginantur Angelos infantulos, & (quod peius est) imaginantur etiam ipsum Deum Patrem figuræ cuiusdam viri grauis, & senescentis, & Spiritum sanctum columbam, eo quòd passim vident Angelos pictos in puerili figura in tabulis repræsentationis Ascensionis Domini, & assumptionis Dominæ, & alibi sæpè, & eo quòd vident Deum Patrem repræsentatum in figura grauis seniorísque hominis, Spiritum sanctum in specie columbæ; quas imaginationes falsas, concipiunt, eo quòd non satis docentur à Parochis, & Concionatoribus animas, & Angelos non esse corporeos, & longè minus infinitè Deum ipsum Opt. Max. licet per species corporeas repręsentarentur, & quòd eiusmodi repræsentatio ideo fit, quia incorporea nequeunt oculis corporeis præsentari talia, qualia verè sunt, & ita repræsentantur in figuris, quæ significent nobis, non quidē ea esse talis figuræ, sed aliquas eorum virtutes & proprietates: figura enim infantilis animæ, quę in cælum defertur, significat eius innocentiam, & quòd eiusmodi figura Angeli ornantis CHRISTI ascensionem, & eius matris assumptionem, significat simplicem & promptam deuotionem ad eis ministrandum: Senilis verò ætas in Deo Patre summam eius auctoritatem, & prouidentiam designat. Columbæ verò, quæ simplex & amans est, figura, summam simplicitatem, & amorem Spiritus sancti, qui est summus & simplex amor patris & filij, eis consubstantialis. Nā si satis hæc docerentur, lubenter deponerent eiusmodi falsas imaginationes, credendo firmiter quòd nec anima, nec Angelus, & longè minus Deus ipse pater, nec filius, qua parte est Deus, nec Spiritus sanctus vllatenus visu corporali cerni possunt. Tertiò, quòd cùm vt plurimum nulli Christiani concipiant præfatas imaginationes cum credulitate pertinaci, quòd Deus, Angeli, & animæ habeant corpora, siue quòd sunt corporea, non solum non sunt censendi hæretici: imò nec regulariter peccare, saltem mortaliter, si simpliciter & bona fide id faciunt, per id quod in simili singulariter dixit Innoc. in c. Firmiter, de summa Trinit. nu. 7. Cui nemo contradicit, & assistit Panor. in ead. rub. nu. 4. & seq. communiter receptus, videlicet, non esse censendū hæreticum; imò neque peccare eum, qui naturali ratione ductus, crederet patrem in diuinis antiquiorem esse filio, & filium spiritu sancto, modò paratus sit corrigi ab ecclesia, iux. c. Dixit apostolus 24. q. 3. quod ipsum tenet Castren. lib. 1. contra omnes hæreses cap. 9. de omni alia hæresi, quam quis sine pertinacia credit, vel asserit, nesciēs contrarium ab Ecclesia teneri. Quartò, quòd hoc limitādum est primò, ne procedat quoad forum exterius in quo præsumuntur hæretici, licet re vera non sint: & ideo, vt plurimum, aliqua pœna maiore vel minore pro qualitate personarū plectuntur, qui probantur, vel confitentur asseruisse talia arg. c. accusatus, in princip. & §. 1. & 3. de hæret. lib. 6. II. etiam limitandū est, quoad forū conscientiæ, ne procedat, quoad peccatum in his qui tenentur scire illa esse de fide, licet id sua culpa ignorent, vel non animaduertant & considerent: tales enim & si coram Deo & in foro conscientiæ non sint censendi hæretici, vt prædicti aiunt, nec consequenter in illo foro incurrunt censuras, & alias pœnas contra hæreticos statutas, censendi sunt tamen grauiter peccare, cum ignorantia iuris, quod quis tenetur scire, non excuset. §. Notandum 1. q. 4. cum glossa & omnibus aliis scribentibus, & c. Ignorantia, cum

glossa & ei annotatis de reg. iur. lib. 6. & trad. Thom. 1. sec. q. 76. art. 1. & 2. quod satis sentit Innoc. vbi supra, dum sentit differre Clericos à Laicis in materia credendi fidei articulos, & clarius Panor. vbi supra. Quàmuis nec ipsi, nec alij, quod sciam, hoc satis declarent: sed probatur ratione illa irrefragabili, quod paria sunt scire, vel debere scire, l. Quod te mihi dare oportet, ff. de reb. cred. cum multis ibi à recentioribus allatis. Et constat grauissimè peccare illos, qui scientes contrarium esse de fide, asserunt talia, ergo etiam qui nesciunt, si scire deberent grauiter peccant: licet illa, qualis qualis ignorantia, & incogitantia cum fide implicita, & proposito, saltem virtuali, credendi quicquid nouerit, & aduerterit esse de fide, à pertinacia, censura, & aliis pœnis excuset, in quod faciunt c. Hæc est fides 24. q. 1. & c. Dixit Apostolus ead. caus. q. 3. & quæ latius tradit Diuus Antoninus 2. par. tit. 12. ca. 5. §. 1. V. Quòd nullus prædictorum errorum, nec alius, si tantum mentalis fuerit, inducit excommunicationem, nec alias pœnas, licet verè sit hæresis, & peccatum grauissimũ mortale, vt dicetur 7. cap. xi. nu. 17.

11 Circa prædicta ergo alij peccant mortaliter & sunt hæretici. Alij peccant mortaliter & non sunt hæretici. Alij non peccant, vel non plus quàm venialiter.

Primi ordinis est, qui sciens, & aduertens contrarium teneri ab ecclesia Romana, credit animam non esse substantiam, quæ per se subsistere possit, differentem à corpore quod informat. supra n. 2. & 6.

II. Qui cum eadem scientia credit eam esse corpoream, vel habere figuram humanam in parua membra digestam. n. 2. & 6.

III. Qui cum eadem scientia credit eam cum corpore mori. n. eodem.

IIII. Qui cum eadem scientia credit animas creari ab Angelis, vel de substantia, vel parte Dei. nu. 3. & 9.

V. Qui cum eadem scientia credit animas creari antequam infundantur corpusculis. n. 3.

VI. Qui cum eadem scientia credit animam non esse formam substantialem corporis. n. 4.

VII. Qui cum eadem scientia credit posse nos saluari solis viribus naturalibus, & nostro libero arbitrio sine gratia speciali supernaturali. nu. 5. Secundi ordinis sunt, qui prædicta credunt ignoranter, vel non aduertentes contrarium teneri ab ecclesia Romana, quod si scirent, & aduerterent, nõ crederent illa; sed sunt personæ quæ id scire & aduertere debent. Tertij ordinis sunt, qui credunt prædicta nescientes, nec scire debentes, contraria teneri ab ecclesia.

II. Præludium, de animæ potentiis, quatenus est vegetatrix, & sentiens.

SVMMARIVM.

Potentia animæ quid, num. 1.

Anima rationalis, omnes potentias & vires tam animæ vegetatiuæ, quàm sensitiuæ habet. num. 1.

Potentiæ sentiendi, seu sensus exteriores sunt quinque; interiores autem quatuor, & quæ officia eorum, num. 1.

Anima

Anima rationalis habet vim appetitiuam animæ sensitiuæ. num. 2.
Sensualitas vocatur vis appetitiua sensitiua, quæ in cōcupiscibilem & irascibilem diuiditur; & quid vnaquæque illorum, & quomodo dicantur obedire rationi. nu. 3.
Anima rationalis distinguitur a potentiis sensitiuis. num. 4

PROPOSITVRVS ob oculos secundū, videlicet animæ nostræ potentias sensitiuas, admoneo primo, vt contemplati mirabilem animæ nostrę substātiam, & essentiam, contemplemur nunc, quas potentias, vires, & facultates naturales indidit ei Deus Opt. Max. considerantes quòd potentia seu virtus, seu vis animæ, de qua hic agimus, est proximū principium operationis eius, vt satis colligitur ex Tho. 1. part. q. 67. art. 1. & 4. & q. 79. per totam.

Secundò, quòd diuina bonitas, eam donauit omnibus potentiis, virtutibus & viribus, quas habet anima vegetatrix, siue vegetatiua qua plantæ viuunt, adeò quidem, quòd meritò anima rationalis possit appellari vegetatrix, siue vegetatiua, vt resolutè ait Maior in pri. sent. dist. 16. q. 2. Cùm enim anima vna sola sit in homine, vt dictum est suprà prælud. 1. & liber de dogmat. Ecclesiast. cap. 9. habeat, & irrefragabiliter probet Thom. 1. par. q. 76. art. 3. & videamus hominem nutriri, augeri, & auctum & perfectum similē sibi generare; consequens est, eam habere omnes vegetatiuæ animæ potentias, vires & facultates; quæ sunt tres: Nutritiua, quæ conseruat corpus; Augmentatiua, quæ auget & perficit illud; & Generatiua, quæ sibi simile producit, iuxta illud Arist. 2. de anima. Opera animæ vegetatiuæ sunt tria, generare, alimento vti, & augmentum facere, vt Thom. 1. part. q. 78. declarat.

Tertiò, quòd eadem illa bonitas dotauit eam, etiam potentiis, viribus, & fa- 2
cultatibus omnibus animę sensitiuæ, adeò quidem vt meritò anima rationalis appellari possit sensitiua, vt rectè dixit Maior vbi supra. Cùm enim videamus hominem mouere sese, consequitur, eum habere potentiam motiuam animę sensitiuæ. Cùm item cernamus eum sentire & cognoscere, consequitur, eum habere potentiam animæ sensitiuæ cognoscitiuam. Quæ diuiditur in exteriorem, & interiorē. Exteriorem exercet per potentias exteriores; quæ sunt quinque, visus, videlicet, auditus, odoratus, gustus, & tactus, quos recensuit etiam glo. l. Quod meo, ff. de acquir. poss. Interiorē autem cognitionem sensitiuā exercet per potentias sensitiuas interiores, quę sunt quatuor. Prima est sensus cōmunis cuius officium est recipere interius cognitiones omnium, quæ prædicti quinque sensus cognoscunt exterius, & de illis iudicare. Secunda est, imaginatiua, seu cogitatiua, cuius officium est seruare omnia quæ recipit sensus communis. Tertia extimatiua, cuius est, recipere intentiones, quas animal percipit naturaliter, sed alias quàm per sensus exteriores, vt est illa, qua Ouis æstimat Lupum esse suum inimicum. Quarta est memoratiua, cuius est seruare, velut in thesauro, intentiones, quas æstimatiua recipit secundum Thom. 1. part. q. 78. art. 4. qui ait, Auicennam addidisse his quintā, videlicet phantasiā, sed superfluè, cū eius officium efficiat imaginatiua.

Quartò, quòd hæc eadem anima nostra habet potentiam appetendi, qua pol- 3
let anima sensitiua, quia potest appetere ac renuere, quæ per sensus prædictos cognoscit. Hæc potentia appetitiua sensualitas vocatur à Thom. 1. par. q. 81. art. 1. & prius à Io. 22. in procem, Clem. & ab Innoc. 3. in c. 1. §. In vertice, de Sacra

vnctio. Quæ vox quamuis nō videatur omnino latina, ea tamen vtitur etiam Magister in 2. lib. Sent. dist. 24. cap. 4.

Quintò, quòd hæc sensualitas siue potentia, siue vis appetitiua sensitiua diuiditur in concupiscibilem, & irascibilem. Concupiscibilis est, illa per quam potest anima humana, quatenus conuenit cum sensitiua, appetere, siue velle, vel renuere, siue nolle illa, quæ apprehendit conuenire, vel non conuenire per prædictos sensus, ea ratione quòd conueniant, vel non conueniant. Irascibilis verò est illa, per quam audet resistere illis per quę impugnantur, vel per quæ impediuntur illi ea, quæ sibi conuenientia videntur: Itaque potentia irascibilis propugnatrix est potentiæ concupiscibilis, vt dixit Thom. in dicta q. 81. art. 2. qui in art. sequenti probat prædictas duas potentias subdi rationi, & ei obedire, licet quoad aliquid repugnēt & submurmurent. Quoniam dictante ratione nō esse cupiendum aut renuendum illud, aut illud, aut non esse resistendum illi, aut illi, aut omnino obediunt, aut certè refrænantur: quod experientia palam docet, quoties ira, timore, audacia, amore vel odio percitii, aut omnino, aut ex parte sedamur, considerando aliqua rationi consentanea, à nobis vel ab aliis proposita: Sicuti 1. Reg. 25. Dauidis ardens ira extincta fuit per rationes Abigail iustissimas. Amor item furēs Mariæ Magdalenæ extinctus fuit per prędicationem D. N. IESV CHRISTI, rationi diuinæ & humanæ consentaneam, Luc. 7.

4 Sextò, quòd satis grauis quæstionis est, an quælibet prædictarum potētiarum vegetatiuæ ac sensitiuæ sint re ipsa idem, quod anima: In qua videtur verior, facilior, & commodior esse illa sententia, quæ habet, nullam harum potentiarum, quas habet anima nostra, quatenus est vegetatiua vel sensitiua, cognoscitiua aut appetitiua, esse idem quod ipsamet anima: eo quòd omnes potētiæ prædictæ constant ex parte corporis, & ipsamet anima. Sicut totus homo constat ex anima, & toto corpore, & ita sicut totus homo non est sola anima ipsius, vt prædictū est in præludio 1. nu. 6. ita partes illæ hominis, quæ sunt potentiæ sensitiuæ, & organa sensuū ipsius, nō sunt sola anima, ex qua & aliquibus partibus corporis constant. Quia quæ ratio est de toto ad totum, eadem est de parte ad partem, l. Quæ de tota, ff. de rei vendic. & c. Pastoralis §. Item cum totū, de offic. deleg. quod longè dilucidius, quàm alij omnes, trad. Maior in dicta dist. 16. lib. 2. sent.

Circa potentias sensitiuas animæ humanæ, nullus ferè peccat, credendo illud aut illud, nisi qui scit, vel debet scire, vnam tantum animam scilicet rationalē esse in homine iuxta dicta supra in Prælud. 1. n. 2. & nihilominus credit animam rationalem nō sentire, sed solum intelligere: quia consequenter videtur confiteri plures animas esse in homine, quod est erroneum. An autem id sentiens sit hæreticus, vel peccet mortaliter, facilè colligitur ex Prælud. 1. n. 10.

III. Præludium, de potentiis animæ quatenus est rationalis siue intellectiua.

SVMMARIVM.

ANIMA humana quatenus est rationalis habet potentiam cognoscendi & volendi: & an illæ sint ipsamet? num. 1.

Anima, & memoria non differunt re, sicut neque intellectus, & ratio. num. 2.

S. Isido-

S. Iſidorus rerum vtilium doctor. num. 3.

Anima qua ratione appellatur intellectus, & qua memoria, intellectus agens, intellectus poſſibilis, & quæ ratio tum ſuperior, tum inferior. num. 4

Anima ratione potentiæ appetendi variè appellatur, ſicut ratione potentiæ intelligendi. nu. 5.

Appetendi ſiue volendi potentia, ſeu vis intellectiua, quomodo differt à potentia, & vi appetendi ſenſitiua. num. 6.

Intellectus an potior voluntate, vel voluntas, intellectu. num. 7.

Appetendi potentia rationalis diuiditur in concupiſcibilem, & iraſcibilem, ſicut ſenſualis. n. 8.

Anima rationalis habet liberum arbitrium, non autem irrationalis. num. 9.

Liberum arbitrium, non eſſe homini, hæreſis. num. 10.

Arbitrium liberum ſufficit ad cadendum, & male agendum, non autem ad bene, ſaltem meritorie, operandum. nu. 11.

Gratiam iuſtificantem nemo poteſt ſolo libero arbitrio, ſaltem de condigno, mereri. num. 11.

Gratiam Dei iã quæſitam, ad ſui vſque in finem conſeruationẽ opẽ ſpecialẽ requirere. nu. 12.

Anima multo plura poteſt cognoſcere, velle, renuereq; per vim intellectiuam, quàm per ſenſitiuam, nam & Deum cognoſcere poteſt. num. 13.

Anima rationalis quomodo cognoſcit ſe, ſuos actus, & Angelos & eorum actus. num. 14.

Anima, & Angelus non cognoſcunt per ſe ipſos vt Deus. num. 15.

Homo non ſolum accepit à Deo eſſe, & viuere, ſed etiam intelligere; & eſt imago eius quoad mentem, & non quoad corpus. num. 16.

Imaginem Dei æque habet mulier, ac vir. num. 17.

Homo imaginem Dei gerit, non ſolum, quoad animæ naturam, ſed etiam quoad potẽtias eius, imò & quoad actus eius. nu. 18.

Homo qua via melius ducitur in cognitionem Dei, & myſterij S. Trinitatis. nu. 19.

Generatio, & proceſſio in diuinis ſpiritualiſſimæ. num. 19.

CONTEMPLEMVR iam, vt maiores gratias Deo Opt. Max. agamus, quòd 1
animas noſtras, non ſolùm præfatis potentiis vegetatiuis ac ſenſitiuis dotauit, ſed etiam aliis duabus lõgè nobilioribus decorauit, videlicet, potentia intelligẽdi, quam ſcholæ intellectum appellãt, & potentia ſiue vis appetendi, quam eædem voluntatem nominant. De quibus duabus potẽtiis dicimus primò, quod S. Thom. cum ſuis aſſeclis 1. par. q. 77 art. 1. & alibi ſæpe ait, illas non eſſe animã ipſam, ſed ab ea, & inter ſe re ipſa differentes. Ita, quòd anima ſit ſubſtantia: Intellectus verò & voluntas duo accidentia diuerſa inſeparabiliter ab ea manantia. Scotus autẽ contra tenet, in 2. lib. Sent. diſt. 16. cum ſuis ſequacibus, & omnibus Pariſienſibus, exceptis Dominicanis, vt teſtatur ibidem conterraneus eius Ioannes Maior, qui eam, per multas propoſitiones dilucidius quàm alij omnes, ibi explanat; Sicut è contrario Gabriel diffuſius aliis obumbraſſe videri poteſt.
Equidem Scoto magis accedo, Tum ob rationes eius, Tum quia cùm parum, 2
imò nihil referat, quoad ſalutem animæ, de qua tractamus, vtram harum teneamus, per hãc vitamus multas difficultates, quæ multum laboris, & parum vtilitatis ingerunt. Tum quod Thomas ipſe ait, memoriam non eſſe potentiam ſeparatam ab intellectu, 1. par. q. 79. art. 7. nec intellectum poſſibilem, ab intellectu agente, ead. q. art. 1. 3. & 4. nec ſpeculatiuum à practico, ibidem, art. 11. Nec rationem ab intellectu; nec rationem ſuperiorem ab inferiori, art. 8. & 9. Ad quæ

omnia dicenda vir sanctissimus, iuxtà ac doctissimus eo mouetur, quòd absque necessitate non sunt res multiplicandæ, iuxta illud Arist. 1. Physic. Frustra fit per plura, quod fieri potest per pauciora: id quód non latuit glossam, in princ. & in fin. Clem. 1. de Summa Trinit. Et æquè ferè facilè sustineri potest, quòd hæ duæ potentiæ sint vna, & eadem res inter se, & cũ anima ipsa, ac quòd memoria & in-
3 tellectus sunt vna & eadem potentia. Tum denique, quòd clarissimus ille iuxtà ac sanctissimus rerũ vtilium doctor Isidorus, quem nemo eorum citat lib. 11. etymolog. cap. 1. in hac opinione fuit, & eam declarauit quàm breuissimè, per hæc verba compendiaria, Hæc omnia, videlicet, potentiæ, ita adiuncta sunt animæ, vt vna res sit. Pro efficientiis causarum diuersa nomina sortita est anima. Nam & memoria mens est. Vnde & immemores dicuntur amentes: dum ergo viuificat corpus, anima est; dum vult, animus est; dum scit, mens est; dum recolit, memoria est; dum rectũ iudicat, ratio est; dum spirat, spiritus est. hæc ille. Quæ palàm sonant, animam pro varietate officiorum variis nominibus appellari: non quidem eo quòd illæ vires, & potentiæ sint distinctæ ab ea, vel inter se, sed eo quòd effectus diuersos, & distinctos operatur per illas. Quemadmodũ Deus ipse cùm sit vna res simplicissima, tamen quia infinitas vires habet, & infinita operatur, infinita sortitur nomina. Cùm tamen nil sit in eo, quod nõ sit ipsiusmet substantia. c. Firmiter, de Summa Trinit. Et sicut vnus & idem homo propter varia officia, varia sortitur nomina: dicitur enim pater, quia filium habet; Rex, quia regnum; Comes, quia comitatum, &c.

4 Secundò dicimus, quòd anima humana, quatenus habet vim intelligendi, variè appellatur. Nam appellatur intellectus ea ratione quod intelligere potest; & intellectus agens, qua ratione agnoscit, & agit cognitiones & notitias. Intellectus verò possibilis, qua eas recipit. Memoria verò, qua eas recolit, secundum Arist. lib. 3. de anima. Ratio verò dicitur secundum August. 3. super Genes. ad litteram, quatenus aliud ex alio deducit. Quod pulchrè declarat Thom. ead. q. ar. 8. Pars verò superior rationis secundum eundẽ August. 12. de Trinit. eo quòd intendit æternis concupiscendis, & considerandis. Pars verò inferior rationis, quatenus intendit temporalibus gubernandis; quod latius declarat Thom. in d. q. 79. ar. 9. & Magister & alij in 2. dist. 24. Intellectus verò speculatiuus, quatenus id quod intelligit, nõ ordinat ad opus; Practicus autem, quatenus id quod intelligit, ordinat ad opus. vt declarat Tho. in d. q. 79. ar. 11. iuxta illud Arist. 3. de anima. Intellectus speculatiuus extensione fit practicus.

5 Tertiò dicimus quòd eadem item anima variè appellatur, quatenus habet vim volendi, vel nolendi rationalẽ. Appellatur enim propriè animus, vt ait Isidorus, vbi suprà. Appellatur item à vulgo volũtas; quamuis à nullo auctore linguæ Latinæ idoneo, quẽ legerim, sic appelletur. Nam ille actus volendi, vel nolendi, qui barbarè dicitur volitio, vel nolitio, est latinè voluntas; vt docet Cicero, 4. lib. Tuscul. ibi, appetitionem, quam Græci βούλησιν appellant, nos voluntatem vocamus. Quod ipsum sentit August. §. 1. 15. q. 1. ibi, Voluntas est animi motus, id est, voluntas. Appellatur etiam spiritus, à Paulo ad Galat. 5. ibi, Caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem: vbi spiritus significat, concupiscentiam spiritualiũ, vt colligitur ex Thom. ibidem lect. 4. Appellatur etiam appetitus intelle-

intellectiuus vulgariter. Quia verò loquendũ est vt plures, vim seu potentiam intelligendi, appellabimus intellectum, vim verò seu potentiam volendi, aut nolendi voluntatem. vt vtrique tam Scot. quàm Thom. appellant.

Ex his infertur primò, quòd voluntas, quæ est vis & potentia volendi & appe- 6
tendi intellectiua longè differt à vi seu potentia volendi seu appetendi sensitiua. Tum quòd illa ad plura extenditur, vt mox dicemus. Tum quòd hæc appellatur sensualitas, vt in præludio præcedenti diximus. iuxta illa quæ ait Arist. 3. de Anima; quæ subtiliter tractat vterq; Thom. in 1. part. q. 80. art. 2. Illa verò à vulgo appellatur voluntas seu potentia, vel vis appetitiua, siue rationalis. Tùm ob illud Pauli ad Galat. 5. Caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem, vbi per carnem significatur sensualitas, per spiritum autem voluntas superior: Tum quia experimur, nos velle aliqua per sensualitatem, à quibus abhorremus per vim appetitiuam intellectiuam, iuxta illud ad Rom. 7. Sentio aliam legẽ, in membris meis repugnantem legi mentis meæ. Tum quia potentia appetitiua sensitiua, siue sensualitas, non est ipsa anima, sed partes hominis compositæ ex anima & materia, siue corpore in quibus est vis appetitiua sensitiua. Voluntas autem est secundum opinionem quam sequimur, ipsa anima pura. Secundum verò Thom. est accidens quoddã, inseparabiliter ab essentia animæ fluens. vt dictũ est.

Secundò infertur, quòd licèt intellectus sit potentia sublimior quàm voluntas secundum Thom. 1. par. q. 82. art. 3. & inferior secundum Scotum in 4. dist. 49. quorum vtrumque facilè defendas. Id autem asseritur ab omnibus, quòd alia ratione voluntas siue anima velle potens, mouet intellectum, siue se ipsam intelligere potentem, & alia Anima quatenus est intellectus, voluntatem, voluntas enim mouet intellectum veluti volendo, & imperando, vt agat illud, aut illud. Intellectus autem mouet voluntatem præsentando & obiectum & rationem, qua illud velle, aut nolle debeat vt Thom. declarat. 1. sec. q. 9. ar. 1. Tertiò infertur, quòd 8
quemadmodũ, vt supra diximus, sensualitas & potentia appetitiua, animæ humanæ sensitiua, comprehendit vim irascibilem, & concupiscibilem; quæ non re sed tantùm ratione differunt: Sic potentia & vis appetitiua animæ, intellectiua, continet sub se irascibilem, & concupiscibilem eiusdem partis intellectiuæ; per quas non solùm potest facere id quod faciunt concupiscibilis & irascibilis sensualitas circa sensilia, sed etiam circa ea, quæ tantum sunt intelligibilia: & ita potest concupiscere, ea omnia, quæ cognouit conuenientia, per sensum vel rationem, & renuere contraria: quod est officium partis concupiscibilis. Potest item renuendo resistere omnibus impugnantibus, vel conuenientia impedientibus, quæ cognoscit esse talia siuè per sensum, siue per intellectum: quod est officium irascibilis, vt colligitur ex Thom. dicta q. 82. ar. 3.

Quartò infertur, quòd licet anima humana ea ratione, qua est sensitiua non 9
habeat liberum arbitrium, habet tamen illud qua ratione est intellectiua. Tum per illud Eccles. 15. Deus ab initio constituit hominem, & reliquit eum in manu consilij sui. id est, in libertate arbitrij sui, secundum glossam eiusdem. Tum quia liberè eligit & refutat, per potentiam siue vim appetendi ea, quæ sibi repræsentantur à potentia seu vi intelligẽdi, & iudicandi ratiocinando: quod latissimè docet Magister. 2. lib. sent. dist. 24. cum aliis in eum commentantibus, & Thom.

1.par.q.83. per quatuor articulos, Tum quia hoc distat inter inanima, & sola anima vegetatiua tantum animata ex vna parte, & animalia bruta ex altera, & hominem ex tertia, quod prima agunt sine iudicio proprio; altera cum iudicio proprio, sed naturali non libero; homo verò ex iudicio proprio libero potenti diuersa eligere; nec putet quis liberũ arbitrium esse actum vel habitum naturalem infusum, vel acquisitum alicuius potentiæ, quia imò est ipsa potentia animi, vt concludit Thom. 1.par. q.83. ar.2. post Magistrum in 2.sent. dist.24. vbi idẽ Thom. & alij idem affirmãt. & cùm per supradicta potentiæ non distinguantur re ab anima, secundum eos quos in hoc sequimur, sed solùm ratione, consequitur liberũ arbitriũ esse ipsammet animã, ea ratione, quòd cognoscẽdo aliquid per vim intelligẽdi, potest liberè illud velle, vel nolle per vim appetendi; & ideo nõ abs re diffinitur à prædictis esse facultas voluntatis & rationis, quia in eius exercitio oportet interuenire actum cognoscendi, & ratiocinandi, seu consultandi, quæ pertinent ad intellectum seu vim intelligendi, & actum eligendi, qui pertinet ad voluntatem, seu vim appetendi. Itaque anima est, & dicitur liberum arbitrium ratione præfata.

10 Quintò infertur, animaduertendũ esse, quòd circa liberum hominis arbitriũ duæ sunt hæreses. Altera est Lutherana, vel potius antiqua Albigensium, per Lutherum renouata, quę negat omnino esse homini liberum arbitrium. Altera Pelagianorum, quę habet tantum esse illi arbitrij liberi, vt per illud solum sine speciali gratia possit mereri iustificationem. Quarum prior reprobatur nõ solum à Thoma vbi suprà, & latissimè à Castrens. in lib. contra omnes hæreses, verb. libertas, & à quàmplurimis aliis alibi, sed etiam Concilium Trident. sess. 6. in tribus canonibus 4. 5. & 6. Quartus sic habet. *Si quis dixerit, liberum hominis arbitrium, à Deo motum & excitatum nihil cooperari, assentiendo Deo excitanti atque vocanti, quoad obtinendam iustificationis gratiam se disponat ac pręparet, neq; posse dissentire si velit, sed velut inanime quoddã nihil omnino agere meréque passiuè se habere: anathema sit.* Canõ quintus sic habet: *Si quis liberum hominis arbitrium post Adæ peccatum amissum & extinctum esse dixerit, aut rem esse de solo titulo; imò titulum sine re, figmentum denique à Sathana inuẽtum in ecclesia: anathema sit.* Et canon sextus in hæc verba. *Si quis dixerit, non esse in potestate hominis vias suas malas facere, sed mala opera, ita vt bona Deum operari, nõ permissiuè solum, sed propriè & per se, adeò, vt sit eius proprium opus, non minus proditio Iudæ, quàm vocatio Pauli, anathema sit.*

11 Sextò infertur, quod valde nobis profuerit ad nos submittendos Deo, & ad eius gratiam petendam, & flagitandam, reputare nobiscum, posse quidem nos mala facere, per solum nostrum liberum arbitrium, bona verò, quæ sufficiant ad vitam æternàm consequendã, nequaquàm. Quemadmodum possumus quidem in foueam profundam nos deiicere sine vllius adiutorio, exire autem ab ea sine ope aliena, nequaquàm. Contrarium enim est hæresis prædicta Pelagianorum, damnata olim in concil. Meleuita: relato in tribus capitulis vltimis, de consec. dist. 4. præsertim in vltimo. & nuper iterum in Concil. Trident. sess. 6. per tres canones 1. 2. & 3. primus sic habet. *Si quis dixerit hominem in suis operibus, quæ vel per humanæ naturæ vires, vel per legis doctrinã fiunt, absque diuina per*

Iesum

Iesum Christum gratia posse iustificari coram Deo, anathema sit. Canon secundus sic. Si quis dixerit, ad hoc solum diuinã gratiã per Iesum Christum dari, vt facilius homo, iustè viuere, ac vitam æternã promereri possit, quasi per liberum arbitrium sine gratia vtrunque, sed ægrè tamen & difficulter possit: anathema sit. Canon verò tertius sic. Si quis dixerit, sine præueniente spiritus sancti inspiratione, atque eius adiutorio hominem credere, sperare, diligere, aut pœnitere posse, sicut oportet, vt ei iustificationis gratia conferatur: anathema sit.

Hunc canonem induximus in cap. 27. sub fin. infrà eodem lib. pro antiquorũ 12
sentẽtia contra recentiorum opinionem, quòd non possumus agere opera etiam moraliter tantum bona, sine auxilio Dei speciali: vbi nouam inter eas posuimus concordiam. Quibus addendum, quòd etiam ad standum in gratia iam quæsita, & ad finem vsque in ea perseuerandum, auxilio Dei speciali egemus. vt Tho. receptus in prima sec. q. 109. art. 10. probat. Imò & concilium Trid. declarauit contrarium esse hæresim, sess. 6. can. 22. Quare summo studio nitamur eam quærere, & quæsitam conseruare: ne Deus noster non minus iustus, quàm misericors, videns nostram in ea quærenda oscitantiam, & in eadem seruanda negligentiam, obiiciat nobis illud Deuteronomij 32. Abscõdam faciem meam à vobis, generatio enim peruersa estis, & infideles filij. à qua nos indignatione, misericordia eius infinita liberet. Amen. Quæ autem gratia requiratur ad merendum de condigno, & si qua, & quæ, etiam, quoad bene operandum moraliter tantum, resolutè dicitur, in fine dicti cap. 27.

Septimò infertur, longè plura posse animam nostram cognoscere, & appetere 13
quatenus est rationalis, quàm quatenus est sensitiua. Nam quatenus est sensitiua, nihil aliud cognoscere potest, vel appetere, quàm corporea, & sensilia; vt prædiximus. Quatenus verò est rationalis cognoscere potest, & appetere, primùm omnia sensilia; nam ad ea omnia quamlibet materialia, corporalia & singularia, eæ eius potentiæ se extendunt per notitias, & appetitus immateriales, secundũ omnes: licet de modo, qui parũ facit ad conscientias, non conueniant. vt videre est per vtrumque Thom. 1. par. q. 86. ar. 1. Potest deinde cognoscere & appetere vniuersalia insensilia, incorporalia, & spiritualia, puta se ipsam, & actus suos interiores. Angelos item & actus eorum, imò & Deum ipsum aliquo modo, atque in eius simplicissima, indiuiduáque substantia Trinitatem personarum. iuxta illud collectæ, eius diei festi. Qui dedisti famulis tuis in confessione veræ fidei, æternæ Trinitatis gloriam agnoscere, & in potentia Maiestatis adorare vnitatem, &c. Non tamen dicimus Deum esse primum quod agnoscimus, cùm communiter per cognitionem creaturarũ, quæ sunt eius vestigia, in illius qui est causa earum agnitionem veniamus. iuxta illud Pauli ad Rom. 1. Inuisibilia Dei per ea, quæ facta sunt intellecta conspiciuntur, vel per doctrinam, seu prædicationem magistrorũ, aut prædicatorum, &c. ad Rom. 10. c. Cùm ex iniuncto. de hæret. quæ omnia latius fundari possunt per ea, quæ trad. Thom. 1. par. q. 88. ar. 1. 2. & 3.

Octauò infertur, quòd anima nostra cognoscit se per intellectus sui actum, suã 14
naturam considerando. Quæ consideratio adeò vtilis fuerit ea vtentibus, ac contrarium nocuerit eam negligentibus, iuxta sententiam Thom. 1. par. q. 87. art. 1. qui in art. 3. & 4. cõcludit, animam nostram per vim intellectus cognoscere proprium

prium actum intelligendi. iuxta illud Aug. 10. de Trinit. Intelligo me intelligere. Imò & proprium actum volendi iuxta illud eiusdem ibidem. Intelligo me velle: Per quem modum etiam in statu præsenti possumus intelligere Angelos saltem imperfectè, & per similitudinem aliquid etiam affirmatiuè cognoscere de illis, vt declarat idem Thom. 1. par. q. 88. ar. 1.

15 Nonò, infertur quòd inter cognitionem Dei, & cognitionem Angeli, & animæ nostræ plurimū distat. Deus enim sua simplicissima essentia, sine vlla alia qualitate, vel accidente, & sine vllo discursu, se, cunctáque alia simul intelligit. Angelus verò, & anima nostra nihil cognoscunt per suas ipsas essentias, sed per qualitates sibi inhærentes. Omnis enim intelligentia, notitia, & cognitio tam Angeli quàm animæ est quædam qualitas & accidens reale distinctum ab eis, & eorum potentiis, inhærens illis. quæ colliguntur ex Thom. vbi suprà, ar. 2. & 4. Inter Angelum autem, & animam nostram hoc distat, quòd hæc intelligit componendo, & diuidendo ea, quæ actu simplici comprehendit, & ratiocinando, seu aliud ex alio ex eis deducendo. Angelus verò sine vllo discursu simul ac quidditatem rei cognoscit, omnia, quæ illam consequuntur, apprehendit.

16 Decimò, infertur causa, gratias semper Deo nostro agendi, quòd non solū dederit nobis esse, vt aliis operibus suis inanimis, sed & viuere ac sentire, vt animantibus: & non solùm sentire ac viuere, sed etiam sapere, & intelligere, & ita efficere imagines sui ipsius, sicut & Angelos iuxta illud Geneseos 1. Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram: Imago enim Dei non consistit in corporali figura, neque in eo, quod habet esse vel viuere, sed in eo, quod habet esse intellectuale, quo præstat cæteris animantibus secundū Aug. 6. super Genes. ad litteram, & in eo quod sapit & intelligit, & habet aptitudinem ad cognoscendum & amandum Deum. vt Tho. 1. par. q. 93. ar. 2. & 4. Quod beneficium nullis aliis creaturis concessit, præterquam Angelis; qui eo imaginem eius maiorem quàm nos gerunt, quo magis intellectualem naturam habent. Vnde neque nos, quoad alias partes, quam quoad mentem prædictam imaginem gerimus, sed solùm vestigium Dei, sicut aliæ creaturę. vt declarat ipsemet Tho. ar. 2. Nec obstat l. si quis in metallum. C. de pœn. quatenus habet, faciem hominis non esse maculandam aliqua nota pœnæ, eo quòd ad imaginē pulchritudinis cælestis est figurata; Quia non significat, vt aliqui putant, imaginem Dei quæ est in homine esse secundum faciem corporalem, & ideò non esse maculandam; sed solùm insinuat, quòd corpus hominis erecta facie, est longè aptius ad contemplandum cælum, & ad significandum imaginem Dei in eius mente reconditam quàm cæterorum animalium; & propterea maius vestigium Dei relucere in eius corpore præsertim facie, quàm aliis, vt declarat Tho. in d. q. ar. 6. ad 3. & ideò non esse maculandam.

17 Vndecimò infertur, imaginem Dei ita esse in muliere ac in viro, vt post & ante alios concludit Thom. vbi supra art. 4. Quia vterque habet animam rationalem, & intellectualem naturam. Nec obstat illud ad Corinth. 11. Vir est imago Dei, mulier verò imago viri. Nec illud Aug. in c. Hæc imago, 33. q. 5. Mulier ad imaginem Dei non est facta: non inquam hoc obstat; quia non agunt de imagine Dei principali, quæ est in homine; sed de alia minus principali, videlicet processionis: Nam mulier quia ex homine assumpta est, non est similis

Deo,

Deo, sicut vir, in eo quòd sicut ille à nullo est homine, ita & illa, vt sentit Thom. vbi supra.

Duodecimò infertur, quòd anima nostra non solum est imago Dei secundum suam naturam intellectualem, sed etiam secundum suas potentias & actus, quia non solum quatenus est apta ad cognoscendum, & amandum Deum, est illi similis, sed etiã quatenus habet vim memorandi, intelligendi & volendi. Primò, quòd sicut Deus ille summus habens in se simplicissimam substantiam potest meminisse, intelligere, ac velle, sine vlla qualitate, ita & anima nostra, habens immaterialẽ substantiam, potest meminisse, intelligere ac velle sine aliqua materiali qualitate, licet non sine immateriali, vti Deus ipse. Secundò, quòd sicut in illa summa, vna, diuina, & indiuidua essentia sunt tres personæ, Pater, Filius, & Spiritus sanctus; ita & in anima nostra vna, & indiuidua, sunt tres potentiæ, memoria, intellectus, & voluntas. Tertiò, quòd sicut in illa summa & indiuidua substantia est Pater, qui cognoscendo se generat notitiam ac imaginem sui, quæ est verbum, & filius eius, ei consubstantialis; & rursus Pater & notitia illa & verbum supremum, quod est filius, amando sese producunt summum illum mutuum amorem sui cõsubstantialem, qui est Spiritus sanctus: Ita in essentia animæ nostræ ipsa sese intelligendo, per suum intellectũ generat notitiã sui, quæ imago est eius: & per illam notitiam quæ imago est eius & voluntatẽ generat sui amorem. Quartò, quòd sicut filius genitus à Patre, non est Pater, neque Spiritus sanctus; nec Spiritus sanctus productus à Patre & filio, est pater aut filius aut vterq;: Ita neque imago illa quæ est filia quædã animæ est ipsa anima siue intellectus: nec amor sui productus ab ea, & à notitia sui, quæ est quidam filius eius, est ipsa, nec intellectus nec voluntas. Est tamen immensa differentia, quia notitia illa imago, & verbum à patre productũ est substantia & consubstantialis eius imago coæterna: amor item ille summus à patre & à filio productus, est substantia, & consubstantialis coæterna vtrique. At verbum & imago, & notitia nostræ animæ intelligendo se, genita est accidens, & accidentaria forma. Similiter ac amor à notitia, & voluntate productus est accidentalis & non substantialis, & recentior ea: Quæ omnia sunt ex mente omnium, in 1. lib. sent. dist. 2. & Thom. 1. par. q. 39. ar. 7. 18

Decimotertiò infertur, verum & semper memorandum esse, id quod Diuus Aug. in c. 31. Soliloquiorũ, & Bernar. in c. 1. Meditationum sentiunt. Viam optimam in Dei nostri cognitionem, esse per cognitionem exteriorum vagam introire in cognitionem nostræ animæ stabilem, & per eam satis ruminatam ascendere ad cognitionẽ eius Maiestatis. Quibus addo, quòd omnium excellentissima via perueniendi ad qualem qualem illius summi Summæ Trinitatis mysterij, & personarũ diuinarũ emanationis cognitionẽ, est consideratio eorũ quæ proximo coroll. continentur. Per quã stolida illa & pudenda imaginatio eorum, qui generationẽ filij Dei, & processionẽ Spiritus sancti imaginantur veluti corporalem, exploditur & longè abigitur: Qua in re multos malorum errare noui, & in his quendam gente Iudæum & professione Christianum, qui abhinc triginta plus minus annis plurimum in hac alma vrbe valuit, & maximis largitionibus, & astutijs, officio Sanctæ Inquisitionis in Lusitaniæ Regna introducendo frustra obstitit. Is enim omnes leges & sectas expertus, ad spurcissimam Mahometis sectam tãdem transfugit; eam, 19

quæ Iudæorum est, eo exosus, quòd diceret; Nullum Iudæum, qui sibi vir bonus videretur, vnquàm inuenisse. CHRISTIANAM verò, quam dicebat sibi ex omni alia parte placere, eo respuens, quòd firmiter doceret, & crederet Deum habere filium, quod ei videbatur impossibile, quale profecto imò impossibile impossibilius videri debet, stolidè, nefandè, ac hereticè, vt ille imaginabatur, imaginanti generationē filij Dei esse corporalem, possibile verò imò & infinita Dei omnipotentia dignissimū contemplanti generationē illam esse ter spiritualissimam, vt sancta mater Ecclesia Romana sanctè contēplatur, contemplanti & quàm submississimè suspicienti, & adoranti. Scio item multos multum sibi profuturos, si sæpe memoria voluerint generationem illam filij Dei, qua pater æternus, vti memoria fœcunda, generat filium, qui est summa notitia & imago eius. & productionē illam qua Pater & Filius producunt Spiritum sanctum, summū vtriusque amorem, esse spirituales, & quadam tenus similes generationi spirituali, qua in essentia animæ nostræ memoria fœcunda generat ipsius notitiam & imaginem; & rursus illa & voluntas eiusdem amorem producunt.

Contra supradicta errat, Primò, qui credit non esse liberum arbitrium homini. nu. 9.

II. Qui credit arbitrium liberum sufficere ad bene merendum de condigno gratiam. nu. 10.

III. Qui credit Angelos vel animas se solis sine accidētibus cognoscere. nu. 15.

IIII. Qui credit hominem esse imaginem Dei quoad corpus. nu. 16.

V. Qui credit generationem in diuinis esse corporalem. nu. 19.

Quis autem horum peccat mortaliter, & sit hæreticus, & excommunicatus; & quis tantum peccat mortaliter, & non sit hæreticus; & quis non peccat, saltem mortaliter, colligitur ex præludio primo. nu. 10.

IIII. Præludium, de summa hominis beatitudine, siue vita æterna, & de summa miseria siue morte æterna, ei contraria.

SVMMARIVM.

Beatitudinis & miseriæ perpetuæ contemplatio magnū ad pœnitentiam calcar. nu. 1. & 19.
Anima non vanè, sed in finem insignem creata. nu. 2.
Finis quid, & quod diuiditur in vltimum & medium, & quid vterque illorum. nu. 3.
Finium, alter verus, & alter falsus. nu. 3.
Finium, alter finis cuius, & alter finis quo, & vterque diffinitus. nu. 4.
Finis vltimus, & beatitudo idem. nu. 4.
Beatitudo essentialis, est actus intellectus Thomæ, & actus voluntatis Scoto, nu. 5.
Beatitudo & beatitas olim nomina subdura, & quid & quotuplex. nu. 5.
Deus est, quicquid in eo est. nu. 6.
Beatitudo actus est non habitus, non potentia. nu. 6.
Beatitudo, sine cognitione & amore Dei esse non potest. nu. 7.
Beatitudo duplex, perfecta & imperfecta, & quòd perfectam non facit cognitio Dei confusa, neque demonstrata, neque fidei, sed intuitiua. nu. 8.
Paulus, & Moses, non fuerunt beati per visionem Dei intuitiuam transitoriam. nu. 9.

Dei

Dei visio intuitiua inseparabilis à gaudio, & delectatione. nu. 9.
Beatitudo perfecta securitatem perpetuitatis requirit. nu. 9. & 12.
Beatitudo imperfecta quid. nu. 10.

QVONIAM cum his præludijs manum extremam adderem, quorundam 1
præcellentium miraque in dicendo, ac persuadendo, energia, vitæque integritate præstantium in vrbe Concionatorum oratione admonitus sum, quod iampridem ex sacris literis, & patribus edoctus fueram; nil magis peccantes ad plangenda præterita, & abstinendum à futuris mouere, quàm contemplatio summæ beatitudinis cælestis, & summæ miseriæ infernalis, earumque durationis æternę, nullo vnquam æuo, plusquam Deus ipse, terminandæ: constitui addere hoc præludium, quo breuiter mihi & omnibus alijs peccatoribus, ob oculos proponam, quid, qualis, & quanta sit præfata beatitudo: quid item, qualis & quanta præfata miseria. Præsupponendo primò: considerare nos oportere, nobiscumq; frequen- 2
ter reputare, quòd anima nostra tot, & tantis ornata dotibus, non est à Deo frustra, & vanè, sed in aliquem finem, & scopum maximum, in quem actiones nostras dirigamus, condita. Vt non abs re Persius licet ethnicus carpat hominem hoc non considerantem, cùm interrogat:

Est ne aliquid quò tendis, & in quod dirigis arcum,
An paßim sequeris coruos, testaq; lutoq;,
Securus quò pes ferat, & ex tempore viuis?

Cuius finis, & scopi definitio & inquisitio, quamplurimorum philosophorũ ingenia frustra exercuit. Nec plenè satisfacit operosa illa hac de re Arist. inquisitio, in lib. 1. & 10. Ethic. & longè minus verbosa illa Ciceronis in quinq; libris De finibus bonorum, & malorũ: quę profectò nõ sunt tanti facienda, quanti ego ea olim faciebam: imitatus gloripetas illos, qui malunt discere veritatem per ambages ex philosophia ethnicorum obscura & nubila, quàm recta ex Euangelio claro & sereno à sacris doctoribus exposito.

Secundò, quòd nuper in Commemtario de Finibus humanorum actuum su- 3
per c. Cum minister 23. art. 5. definiuimus finem ex mente Aristot. 2. Physic. & S. Thomæ, & aliorum in 2. lib. sentent. dist. 38. esse bonum verum, vel apparens, quod propter se appetitum facit, vt aliud propter ipsum appetatur. Cuius definitionis declaratione, breuitatis studio hic non repetita, ad memoriam reuocamus, quod ibi. nu. 4. diuisimus finem in vltimum & medium. Vltimus est, qui propter se ipsum solum amatur, & hic est duplex. Alter est verus vltimus, & omniũ supremus, & vnus omniũ creatorũ scopus, qui propter se tantũ, & non propter aliud est amabilis; qualis est solus Deus, vt probat S. Tho. 2. sec. q. 27. ar. 1. quippe qui super omnia est diligendus. Deut. 6. Matth. 22. Marci 12. Alter est falsus; quem falsi homines pro sua falsa imaginatione, impudentissimè, stolidissimeque tacitè vel expressè fingũt, & adorant, iuxta illud Apostoli, Quorũ Deus venter est, ad Philip. 3. Qualis est voluptas Epicureo, in quem Cicero duos libros prædictorũ quinque ferè prodegit. Finis medius est, qui propter se & propter aliud amatur: qui etiam est duplex; Alter verè medius, ille scilicet qui verè est propter se, ac propter aliud amabilis, quales sunt virtutes & omnia honesta secundũ Ambros. lib. 1. offic. Alter falsè medius, ille scilicet qui non potest esse amabilis propter se, qualis est

pecunia,vel non eſt amabilis propter aliud,qualis eſt Deus.

4 Tertiò quòd etiam ibidem diuiſimus finem,in finem cuius,& in finē quo, licet hæc nomina Ciceronianis parum probentur. Finis cuius eſt,id in quo eſt ratio boni. Finis autē quo,adeptio,& poſſeſſio, ſiue vſus,vel fruitio eius; vt auari finis cuius,eſt pecunia in qua eſt ratio boni. Et finis quo,eſt adeptio,poſſeſſio,& vſus eius, vt declarat S.Thom.1.ſec.q.2.ar.8.& ita finis & ſcopus cuius totius humanæ vitæ ipſe Deus eſt,in quo ſumma,& infinita ratio boni eſt;& finis quo adeptio eius, poſſeſſio,ſiue fruitio:& cōſequenter alius eſt finis vltimus noſter cuius, & alius finis vltimus noſter quo. Et quia vltimus finis noſter cuius, & obiectum beatitudinis noſtræ,ſiue beatitudo obiectiua idem ſunt,& finis vltimus noſter quo, & adeptio finis cuius,ſiue beatitudo eſſentialis noſtra etiam idem ſunt, cōſequitur aliud eſſe beatitudinē noſtram eſſentialem, & aliud eiuſdem obiectum,ſecundum omnes Catholicos in locis prædictis præſertim Tho.1.ſec.q.3.ar.1. Vbi ait, beatitudinem eſſentialem eſſe rem creatam, & factam; obiectum autem eius eſſe Deum ipſum increatum & omnium creatorem.

5 Quartò; quòd, vt aliorum opiniones prætermittam, Thom.cum ſuis aſſeclis, & Scotus cum ſuis,diuerſimodè definiunt beatitudinem, ſiue finem vltimum verum quo noſtrum. Quoniam Thom. iudicat eam eſſentialiter eſſe actum intellectus ſpeculatiui: Scotus autem,eſſe actum voluntatis. Vterque namq; ait eam eſſe actum potentiarum maximè intellectiuarum, & Thom.eam putat eſſe intellectū: Scotus autem voluntatem,vt 3.prælud.nu.7. diximus. De qua tamen differentia, quæ ſolam theoriam reſpicit,& non praxim, cui nos animū in hoc opere intendimus, cuiuſque nihil refert an hoc vel illud teneamus, parum curandū cenſentes, ſequimur in diffinienda beatitudine opinionem,quæ videtur receptior,Thomæ.

Quintò,addimus dictis in prædicto Commentario,quòd beatitudo, ſiue beatitas tempore Ciceronis,videbantur nomina ſubdura,ſed ea vſus emolliuit,& generaliter ſumpta videntur ſignificare,omnem rei volitæ poſſeſſionem, iuxta illud vulgo iactatum,Beatus qui poſſidet: Et quia non ſolum res verè bonas,ſed etiam malas,quæ aliqua ratione apparent bonæ, velle ſolemus; Beatitudo diuidi poteſt in veram,quæ diffiniatur eſſe poſſeſſio veri boni, & falſam quæ definiatur eſſe poſſeſſio boni tantū apparentis. iuxta illud Pſal. 143. Beatum dixerunt populum cui hæc ſunt,beatus populus cuius dominus Deus eius;Quorum prius ad falſam, poſterius ad veram pertinere dicit D.Anton. in 4.par.tit.7.cap.4.§.1.Beatitudo autē vera diuidi poteſt in Summam, quæ eſt ſummum bonū ſiue vltimus finis verus, vel poſſeſſio eius;& in non Summam,quæ eſt poſſeſſio boni non ſummi.Beatitudo autē Summa diuiditur in increatam & creatam.Increata eſt ipſemet Deus Opt.
6 Max.qua ratione eſt infinita ſui ipſius cognitio & fruitio,Cū omnis operatio Dei, & quicquid eſt in Deo,ſit ipſemet Deus; qui ſe ipſo ſolo ſimpliciſſimo ſe, & alia omnia cognoſcit & amat,vt probat Tho.receptus 1.par.q.3.de ſimplicitate Dei ar.5.& 6.& in q.14.de Scientia Dei ar.4.& q.20. De amore Dei ar.1.

Beatitudo verò Summa creata generaliter ſumpta diffiniri poteſt iuxta mentē prædicti Sancti Thomæ,eſſe cognitio intellectiua Dei cum fruitione eiuſdem.

Dixi,cognitio,pro genere; ad inſinuandum, quòd beatitudo eſſentialis creata eſt operatio,ſiue actio,vel actus,& non potentia,non habitus neque alia vlla vir-

tus animæ partis intellectiuæ, vel sensitiuæ vt probat Tho. 1. sec. q. 3. art. 2. asserente Philosopho Ethic. 1. & 7. Fœlicitatem siue beatitudinem esse operationem secundum virtutem perfectam.

Dixi, intellectiua, ad insinuandum quòd beatitudo est operatio præstantissimæ potentiarum animæ, quæ est intellectus iuxta Tho. quem sequimur: & ad significandum, quòd beatitudo non potest esse in parte sensitiua, vt luculenter demonstrat Tho. lib. 3. contra Gentiles cap. 33. Contrarium enim est hæresis: de qua Alfons. Castrensis, contra hæreses verb. Beatitudo.

Dixi (Dei) ad excludendas omnes cognitiones aliarũ rerum etiam eas quibus 7
diriguntur actus omniũ virtutũ moralium, actus item & cognitiones pertinentes ad prudentiam, & ad cognitionẽ omnium aliarũ artium, in quibus non consistere beatitudinem non solum probat, sed etiam demonstrat Tho. vbi supra cap. 34. 35. & 36. imò neque in vlla cognitione, quàmlibet ampla omnium substantiarum separatarum, seu Angelorum, siue quia illa non potest haberi sine Dei cognitione, vt demonstrat Thom. vbi supra mirabiliter in cap. 41. 42. & 43. siue, quia etiam si absque illa haberi posset, tamen sine illa non sufficeret ad hoc vt esset beatitudo, per ea quæ idem author adducit ibidem cap. 44.

Dixi, cum fruitione, quia, quæ cognitio etiam Dei fruitione caret, non potest esse beatitudo, quæ vtramque comprehendit, vt infra patebit. Quare cognitiones illæ, quas concipiunt multi multa de Deo theoricè sine vllo amoris affectu disserentes, non sunt beatitudo, quippe quibus nõ inest fruitio, quæ est inhæsio rei per amorem propter ipsam solam conceptum. vt trad. Tho. receptus 1. sec. q. 11. art. 1.

Porrò, Beatitudo summa creata est duplex. Altera perfecta; Altera imperfecta. 8
Perfecta est cognitio Dei intellectiua, intuitiua, perpetua cum fruitione eiusdem producente summũ gaudium, ac delectationẽ & satietatẽ omnium desiderabiliũ.

Dixi, cognitio Dei intellectiua, eadem ratione, qua illa posui in definitione beatitudinis in genere. Dixi, Intuitiua siue visiua, Tum ad confutandum errorem Armeniorum asserentium, beatos non intueri Dei essentiam; quod hæreticum est, per ea, quæ trad. Alfonsus Castrens. vbi supra. Tum ad confutandum errorẽ Beguinorum dicentium posse quem in hac vita esse perfectè beatum, & ab exercitio virtutum absolutum, qui damnatur in Clem. Ad nostrum, de Hæretic. Tum quia nulla cognitio citerior illa potest dici beatitudo perfecta essentialis; non quidẽ illa confusa: & communis, quæ ferè communiter omnibus hominibus inest, siue quia Deũ esse, sit per se notum sicut alia demonstrationis principia, siue (quod verius existimat Tho.) quia euidẽti ratione demõstratur, præsertim illa, qua homo vidẽs res naturales certum ordinem seruare (cùm ordo absq; ordinatore non consistat) percipit aliquem esse ordinatorem earum, vt pulchrè deducit idem Tho. vbi supra cap. 38. non etiam illa, quæ per demonstrationem habetur, licet altior sit prædicta communi. Tum quia quamuis per illam ostendatur Deus esse immortalis, æternus, incorporeus, omnino simplex, vnicus, & alia huiusmodi, vt præfatus author in lib. 1. contra Gentiles dilucidè ostendit, per eam tamen non peruenitur ad cognoscendum quòd Deus est commune bonum, possibile communicatu omnibus hominibus, quibus insitũ est beatitudinis desiderium, neq; ad cognoscendũ multa alia prædicata de Deo, vt palam est. Tum quia beatitudo perfecta omnem

 miseriam

miseriam excludit,& cognitioni prædictæ multiplex miseria & error adiungi potest,vt palam est; Tum per alia,quæ profundè idem vbi supra,cap.37. tradit. Non item sufficit illa cognitio,quæ per fidem habetur,licet sit longè certior, purior, & amplior,quàm prædicta,quæ per demonstrationem contingit.Tum,quia beatitudo est perfecta intellectus humani cognitio, & cognitio fidei ex parte intellectus est imperfecta,quia per eam nõ capit perfectè id, cui assentit credendo.Tum quia beatitudo cùm sit vltimus finis,tranquillat, siue quietat naturale desideriũ; & cognitio fidei non tranquillat, imò accendit habentem eam ad intuendum, siue videndum illud in quem habet fidem,& amorẽ,cùm quisque quod credit & optat, desideret videre.Tum per alia quibus idem author id concludit cap.44.

Addidi,perpetua, quia transitoria,de qua qui eam habet, non est certus perpetuò esse duraturam,non sufficit;qualis fuit illa Pauli qua in raptu vidit Deum,secundæ Corinth.12. vbi hoc Tho.declarat.& qua etiam Moyses vidit eum,secundum August.12.super Genes. ad litteram,quæ non fecerunt eos beatos, imò remanserunt viatores, vt Maior post alios dixit in proœmio sent. q.1. Est enim de necessitate beatitudinis, certitudo perpetuitatis eius; vt latè probat Thom.1.sec. q.5.art.4.& lib.3.contra Gentil.cap.62.

Addidi (producente summum gaudium & delectationem) ad significandum hoc esse inseparabile ab illa cognitione siue intuitione Dei beatifica. Non enim quis potest habere summum bonum,quod est intuitio Dei, absque summa delectatione,vt trad. Tho.1.sec.q.i.ar.1. Ex visione enim Dei causatur tanta delectatio,vt qui Deum videt nulla delectatione indigere potest,vt ipsemet ibidem ait,in responsione ad secundum.

Addidi,(satietatem omnium desiderabilium) ad maiorem declarationem præfati gaudij,& delectationis; & ad significandum, quòd nulli beato deest aliquod bonum desiderandum, cùm habeat ipsum bonum infinitum, quod est bonum omnis boni secundum Augustinum relatum vbi supra à Tho.q.5.ar.2.ad 3.

Beatitudo verò imperfecta, est cognitio Dei intellectiua, non intuitiua perpetua cum fruitione eiusdem.

Addidi (non intuitiua perpetua)ad differentiam perfectæ beatitudinis,quæ requirit illud vtrumque vt proximè dictum fuit. Et quia donec ad illam perueniat semper crescere potest contra alium errorem damnatum,in d.Clem.Ad nostrum.

SVMMARIVM.

Beatitudo ab omnibus intenta paucis est nota.num.11.
Beatitudo creaturæ obiectiua increata,sed essentialis creata.num.11.
Beatitudinem perfectam viribus naturalibus quæri,asserere hæreticum.num.12.
Beatitudo humana duplex.num.12.
Beatitudo imperfecta,quæ magis ad perfectam accedat.num.13.
Beatitudo perfecta penitus satiat animum omnibus desideratis,& quæ sint illa.num.14.

11 Ex prædictis omnibus infertur,primò, iure quem mirari quòd cùm omnium consensu omnes homines naturaliter desideremus beatitudinẽ & fœlicitatẽ: cũq; omnes ob oculos eam habere debeamus vti scopum, in quem nostras actiones, tanquam sagittantes sagittas in signum dirigamus,vt ait Philosophus à Catholicis receptus,in 1.Ethic. Pauci tamen collatione aliorum satis eam explicitè nouerũt, & nosci-

& noſcimus: Cùm enim abſque catholicæ fidei lumine ea præſertim perfecta ſatis cognoſci nequeat, pauciſſimi gentilium etiam philoſophorum ad iuſtam eius cognitionem peruenerunt, & perueniunt: pauci etiam Iudæorum temporalia magis quàm ſpiritualia curantium id faciebant: pauci quoque Chriſtianorum collatione aliorũ eam ſaltem ſatis explicitè nouimus: & pauciores iuſtam nauamus operã intelligendæ & ob oculos habendæ perfectæ & exercendæ imperfectæ per quam tandem perueniamus ad perfectam illam omnibus neruis ſemper deſiderandam.

Secundò, quòd licet obiectum & vltimus finis cuius beatitudinis creatæ (qui ipſemet Deus eſt) ſit res increata, iuxta illud Symboli Athanaſij, Increatus pater, increatus filius, increatus ſpiritus ſanctus: Beatitudo tamen ipſa, qua quis formaliter eſt beatus, res creata eſt, vt poſt & ante alios concludit Tho. 1. ſec. q. 3. art. 1. Eſt enim qualitas quædam creata in potentia intellectiua, qua cognoſcitur Deus clarè quidem & facie ad faciem, ſi eſt perfecta, per ſpeculum verò & in ænigmate, ſi eſt imperfecta, vt ait Paulus 1. ad Corinth. 13.

Tertiò, quòd neque beatitudo eſſentialis, perfecta, neque imperfecta eſt ipſa anima beata, neque vlla eius potentia, neque vllus habitus vel virtus eius, ẽt charitas etiam conſummata in patria, ſed neque gratia ipſa gratum faciens, ſiue teneamus eam cũ Thoma eſſe aliam à charitate, quod ſignificat Clem. 1. §. fin. de Summa Trinitate. ſiue cum Scoto eſſe eandem, ſed neque eſt aliquod aliud bonum, vel opus operatum manens extra operantem, ſed eſt operatio non quidem tranſiens in exteriorem materiam, qualis eſt ſectio, & vſtio, quæ non perficit agentẽ, vt ait Philoſophus 9. Metaphyſ. ſed manens intra ipſum, qualis eſt intellectio, & (vt ita dicam) volitio ſeu voluntas quæ perficit agentem ſecundum eundem.

Quartò, quòd inter productionem beatitudinis perfectæ & imperfectæ plurimum diſtat. Perfecta enim nullatenus poteſt produci ab intellectu creato viribus eius naturalibus, neque gratuitis quamlibet magnis, ſine illo admirabili gloriæ lumine, iuxta illud Pſal. 35. In tuo lumine videbimus lumen; quod Deus ipſe ſua infinita bonitate indit intellectui beati, quo eleuatur & augetur virtute ad illam ter admirandam operationẽ clarè videndi Deum immenſo lumine reſplendentẽ, vt probat Tho. vbi ſupra cap. 55. & cũ Magiſtro & omnibus alijs in 4. diſt. 49. Quin, & in Clem. Ad noſtrũ verſ. Quintò, de Hæret. c. declaratum eſt hæreticum eſſe dicere contrarium, vbi gloſſa in verbo. Non indiget, aſſignat rationẽ deſumptam ad litteram ex Tho. vbi ſupra. Imperfecta verò poteſt produci abſque illo gloriæ lumine in gradu quidẽ infimo viribus naturalibus animæ quibus peruenit ad cognitionẽ & fruitionẽ Dei confuſam vel claram per demonſtrationẽ eius exiſtentiæ & bonitatis, in altiore verò gradu addito dono fidei & ſpei informis. In maximo autẽ addito dono mirabili charitatis & gratiæ ſuperna bonitate infuſæ, qua anima fit Deo grata & ad perfectam beatitudinẽ accepta. De hac imperfecta beatitudine, quæ eſt principium, vel via, vel participatio aliqua beatitudinis perfectæ, intelligẽdæ ſunt omnes ſcripturæ vtriuſque teſtamenti, appellantes aliquos viatores beatos, ſecundum mentem omnium Catholicorum in locis præcitatis. Cuiuſmodi ſunt, Pſal. 1. Beatus vir: & Beati quorum, & Beati immaculati, & Beati omnes, & octo beatitudines euangelicæ Matth. 5. & aliæ innumeræ.

Quintò, quòd Euangelia & Epiſtolæ Catholicæ, & ſymbola appellantia beatitudinem vitam æternam, non ſignificant illam eſſe ſubſtantiam & eſſe viuentes,

ſed prædictam beatificam & æternam operationem viuentis; ſola enim beatitudo Dei eſt ipſius eſſe. Boetius etiam 3. de Conſolat. dicens, quòd Beatitudo eſt ſtatus omnium bonorum aggregatione perfectus, non diffinit beatitudinem per genus, ſed per effectū, ſcilicet, quòd beatitudo perfecta cauſat ſtatum nullius boni egentem, vt ſentit Thom. in d. art. 2. & ſentiunt omnes in ff. diſt. 49.

Sextò, quòd licet beatitudo Dei ſit ipſemet Deus, quia eius eſſe ſua eſt operatio, vt prædictum eſt, beatitudo tamen perfecta creata, ſiue Angelorum ſiue hominū eſt operatio ab eorum ſubſtantijs & eſſe diſtincta, cōtra hæreſim de qua Alfonſus vbi ſupra verb. Beatitudo: non tamen eſt interrupta ſed ſempiterna, qua ſemper & ęternum vniuntur & vnientur ei, vt ſupra in verbo Perpetua, eſt declaratum: Quo confutatur hæreſis Origeniana, de qua per Alfonſum vbi ſupra.

Septimò, quòd duplex eſt humana beatitudo, perfecta, & imperfecta: Perfecta eſt, quæ ſupra diffinitur, quæque nulli poteſt contingere in hac vita, vt declaratum eſt per Concilium Vienneuſe in Clem. Ad noſtrum ver. Quartò de Hæret. quoniam, vt ait Ariſtot. 10. Ethic. & vltimo Metaphyſ. non poteſt eſſe perpetua & ſine interruptione tum eſus, & potus, tum ſomni, tum aliarum actionū neceſſariarū.

13 Imperfecta eſt qua homo in hac vita per cognitionem & contemplationē Dei adiuncto amore cōiungitur eidem, quæ tanto magis ad perfectam accedit, quanto minus interrumpitur; quo nomine vita contemplatiua plurimum præcellit actiuam, quæ multo magis interrumpitur iuxta illud teſtimoniū Chriſti Luc. 10. Maria optimam partem elegit; nulla tamen cognitio Dei quantumlibet intenſa; & quanta libet fide, ſpe, & charitate comitantibus continuata, perfecta in hac vita dici poteſt; vt prædictum eſt. Cui conſonat illud Parthenicæ Marianæ:

Fœlices quicumque iſtis à Syrtibus altam
Viſuri pacem, ſunt in loca tuta recepti,
Nam neque mens vllam, ſecus eſt habitura quietem,
Neglectos ſenſura dies, nec dulcia ſecla.

Et illud Iob. cap. 13. Homo natus de muliere, breui viuens tempore, repletur multis miſerijs. At nemo poteſt eſſe ſimul miſer, & beatus, vt ſupra dictum eſt.

Poſtremò infertur, quòd hæc beatitudo Summa & perfecta, quæ eſt intuitio &
14 viſio Dei Opt. Max. implet cumulatiſſimè etiam ante iudicium finale (vt diffinit concilium Florentinum ſub Eugenio. 4. de quo per Alfonſum vbi ſupra) omne deſiderium cuiuſlibet generis omnium bonorum homini à natura inſitum, iuxta illud Sapient. 7. Venerūt mihi omnia bona cum illa; & illud Pſal. 102. Qui replet in bonis deſiderium tuum: & illud Pſal. 16. Satiabor cùm apparuerit gloria tua. omnia enim quæ homo naturaliter deſiderat, reducuntur ad ſcientiā, aut ad vitæ rectitudinem, aut ad honoris ſublimitatem, aut ad famæ celebritatem, aut ad diuitias, aut ad voluptatem, & delectationē, aut ad ſui conſeruationem. At omnia prędicta cumulatiſſimè affluentiſſiméq; cōfert prædicta, quā credimus & ſperamus, viſio beatifica. vt enim egregiè deducit ſanctiſſimus, qui ea nunc fruitur, Aquinas in d. lib. 3. cap. 63. confert primò omnium generum, & ſpecierum, & virtutum, & totius ordinis vniuerſi, & omnium, quę ſunt in rerū natura, ſcientiam. Secundò, vt in omnibus & per omnia voluntas ſit recta, & per omnia pars hominis inferior parti ſuperiori ſubijciatur, & omnia ratio gubernet. Tertiò, honoris ſublimitatē,

quatenus

quatenus beatus Deo Regi seculorum summo vnitus ipse quoque meritò Rex dicitur, iuxta illud Apocalyp. 20. Regnabunt cum CHRISTO. Quartò, nominis & famæ celebritatem non solum apud homines, quorum opinio falli potest, sed etiã apud ipsummet Deum, & Angelos, & sanctos eius, ita vt in sacra scriptura meritò dicatur gloria, iuxta illud Psal. 83. Gratiam & gloriam dabit Dominus. Quintò, diuitias, iuxta illud Psal. 111. Gloria & diuitiæ in domo eius. Sextò, summã voluptatem, iuxta illud Psal. 35. Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos. Septimò, sui conseruationem, iuxta illud Isaiæ 25. Non esurient neq; sitient, & non percutiet eos æstus, & sol: & illud Apocal. 21. Absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum, & mors vltrà non erit, neq; luctus, neq; clamor, neque dolor erit vltrà. Quæ omnia confirmantur eo, quòd nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit Deus diligentibus se. Esai. 64. & 1. Cor. 2. Quod paulò magis explicans August. in vlt. de Ciuit. Dei, relatus à Diuo Antonino in 4. par. suę Summæ tit. 7. cap 6. §. 10. sic ait. Quanta ibi fœlicitas, vbi nullum malum aderit, nullum bonum latebit, erit Deus omnia in omnibus? & infra, Quid est enim, quod Dominus per prophetã ait; Ero illorum Deus in perpetuum: nisi ero eis vnde satientur; ero eis, quicquid honestè ab hominibus desiderari potest; ero illis salus, & vita, gloria & honor, victoria & copia, pax & omne bonũ? & in fine, Vacabimus, & videbimus, amabimus & laudabimus. iuxta illud Psal. Beati qui habitant in domo tua Domine, in secula seculorũ laudabunt te. Et quamquã non omnes erũt pares in gloria, sicut nec fuerunt pares in merito, quia alius alio clarius Deũ videbit, & Deo copiosius fruetur, iuxta illud, In domo patris mei mansiones multæ sunt, Ioan. 14. & illud; Sicut stella à stella in claritate differt: Corint. 14. quo error contrarius Iouiniani confutatur, vt tradit Alfonsus prędictus vbi supra post concilium Florent. supracitatũ, ante quod clarius resoluit Thom. receptus. 1, sec. q. 5. art. 2. Omnes tamen omnino omnibus concupitis replebuntur, satiabuntur & tranquillabuntur. Hæc de beatitudine, nunc de miseria ei contraria.

SVMMARIVM.

Miseria quid & quotuplex, & eius partium definitio. nu. 15.
Miseriam inferni interminabilem esse, de fide est. nu. 16.
Infernum esse in hac vita & non in alia dicere, hæresis. nu. 16.
Miseriæ summæ quatuor gradus. nu. 17.
Pœna summè miserorum supremi gradus septuplex. nu. 18.
Beatitudo summa & miseria ei contraria, sunt explicitè credenda. nu. 19.
Peccat quot modis quis circa beatitudinem & miseriam. nu. 20.

MIseria generaliter sumpta est passio mali. Et quia malum est duplex, verum 15
& apparens; ideò miseria quoque duplex, vera & falsa. Vera est passio veri mali; falsa, passio mali apparentis tantùm, qualis est passio vinculorum phrenetico, & fames esurienti otioso, quæ ipsum ad operandum bene incitat, c. Non omnis 5. q. 5. Rursus miseria vera diuiditur in summam & non summam. Summa est passio carentiæ visionis, & fruitionis Dei, quæ in perfectè summam & in imperfectè

ſummam diuiditur, ſicut & beatitudo ſumma, vt ſupra diximus. Miſeria perfectè ſumma eſt miſeria carentiæ viſionis & fruitionis diuinæ, cũ cruciatu æterno ſenſus omni omnium malorum genere comitata. Dixi, miſeria, pro genere. Dixi, carentiæ viſionis ac fruitionis, ad differentiam aliarum mille miſeriarũ, quas in hac miſera vita patimur. Dixi, cum cruciatu, ad excludendam carentiam viſionis Dei, quã ſæpe patimur in hac vita ſine cruciatu; imò aliquando cũ voluptate. iuxta illud, Lætantur cùm malefecerint, Prouerb. 2. relatũ in c. Quàm ſit graue, de exceſſ. prælat.
16 Dixi, (æterno) ad excludendam miſeriam exiſtentium in purgatorio, quorũ cruciatus eſt temporarius, c. Cum Marthæ. §. Tertio loco, de Celebrat. Miſſ. & c. Animæ. & c. Pro obeuntibus 13. q. 2. & ad damnandum errorem dicentium præfatam miſeriam aliquando terminandam, de quo Alfonſ. vbi ſupra verb. Infernus. Dixi (ſenſus) ad excludendum miſeriam decedentium cum ſolo peccato originali, qui pœnam quidem patiuntur damni, hoc eſt carentiæ viſionis Dei ſine tamen alio cruciatu, c. Maiores. §. verum quidem, de Baptiſ. & c. Firmiſſimè, de conſecrat. diſt. 4. Dixi, omni omnium, &c. ad explicandam illam ter horrendam pœnam quam patiuntur decedentes in peccato mortali, qui perfectè ſummam miſeriam patiuntur: & ad confutandam hæreſim, quæ habet verum infernum eſſe in hac vita, & non in alia, de qua per Alfonſ. vbi ſupra verb. Infernus. Nullus enim cruciatus in hac vita eſt eiuſmodi; vt palam eſt.

Miſeria imperfectè ſumma eſt miſeria carentiæ viſionis, & fruitionis Dei ſine cruciatu ſaltem ſenſus; qualis eſt miſeria decedentiũ cum ſolo peccato originali, qualis item exiſtentium in purgatorio, imò & illa viuentium, qui nullam cognitionem Dei coniunctam cum fruitionne eiuſdem habent, qui ore vel opere ſunt de numero inſipientium, qui dicunt in corde ſuo, non eſt Deus. Pſal. 52.

17 Ex prædictis infertur eos ſolos, qui locati ſunt in inferno illo, in quo teſtante Iob cap. 10. nulla eſt redemptio, eſſe in ſupremo gradu miſeriæ perfectè ſummæ. Qui verò in eo loco, quem limbũ puerorũ vocant, in gradu eis proximo; qui autẽ in purgatorio, in tertio; qui autẽ adhuc viuentes, nullam Dei Opt. Max. cognitionem & fruitionẽ habent, in 4. Porrò, miſer & infœlix quiuis ſupremi gradus iure dicere potuit cũ infectus mortali peccato decederet, illud Iob. 10. Vadam, & non reuertar ad terram tenebroſam & opertam mortis caligine, terrã miſeriæ & tenebrarum, vbi vmbra mortis, & nullus ordo, ſed ſempiternus horror inhabitat.

18 Ex quo elogio diuus Antoninus in 2. par. tit. 5. cap. 3. ſeptuplicem pœnam prolixè colligit, quarum ſumma paucis additis, & multis ademptis eſt, quòd prima eſt carcer æternus in loco infimo turpiſſimo, & obſcuriſſimo, in quem omnis fex elementorũ effundetur; ſitus, quem non poteſt non ſummè horrere anima nobiliſſima ad altiſſimum idemq́ue nitidiſſimum ſplendidiſſimumq́ue cæli empirei palatium creata, vt Rex delicatiſſimus carcerem ſquallore & pedore ſordentem non poteſt non horrere. Secunda eſt priuatio viſionis intuitiuæ Dei, quæ omnigenam parit lætitiam, quamq́ue Chryſoſt. tanti faciebat, vt diceret, malle ſe mille alias pœnas infernales pati, quàm ea æternum priuari. Tertia ignis ille ardentiſſimus, quo adeo infœlices ardebunt, vt illi ſoli pœnæ nulla martyrũ tormenta æquari poſſint, teſte Auguſt. relato à Gratiano in §. fin. de Pœnit. diſt. 7. Quarta deſolatio, nulla vnquam, dum Deus erit Deus, cõſolatione, refrigerio, redẽptioneúe leuan-

leuanda, sed semper omni desperatione, authore eodem Iob. vbi supra, grauanda. Sicut enim summè perfecta beatitudo, omnē excludit miseriā: sic summè perfecta miseria nullā consolationē admittit. Quia quod operatur oppositū in opposito, operatur propositum in proposito c. sciendum 8. q. 1. l. & si contra tabulas. ff. de vulg. Quinta tenebræ, tum exteriores densissimę, quę nullo solis radio, nulloq; splendore ignis (qui licet ibi plurimus sit, est tamen obscurissimus,) attenuantur. Tum interiores quibus adeò cœcantur, vt Deū putent iniustū, & scientia hic quęsita, & per mortē plurimū aucta, quæ beatis est solatio, eis sit maiori supplicio, dum per eam clarius cognoscunt, quantæ beatitudinis damnū sua culpa patiuntur, vnde vermis ille sæuè corda eorum corrodens & lanians, nunquā intermoriturus oritur. Esai. 66. Sexta societas Cacodęmonum & continua cum eis conuersatio, quorum aspectus adeò est terribilis, vt quidā vir sanctus testante S. Anton. vbi supra, vnius solius aspectu ferè exanimatus, & in se reuersus testaretur, malle se fornacē igne ardentē ingredi, quā iterū eum videre. Quod si vnius aspectus momentaneus est adeò terribilis, qualis erit innumerorū, sine vlla interruptione continuatus? Septima confusio, vt etiam prædictū habet elogiū, ibi nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat, horror, inquā, clamorū, blasphemiarū, lamētorū, eiulatuū, Deo, sibi ipsis, & socijs tam Cacodæmonibus, quā alijs infœlicibus maledicentiū, maleq; precātiū, quibus cōfunditur illud innumeris nominibus lamētabile Regnū.

His de summa beatitudine deq; summa miseria ei contraria dictis, addo Primò, 19
quòd omnes Christiani tenemur, sub pœna peccati mortalis, non solū implicitè sed & explicitè credere, esse eas, quæ sunt, vita æterna, & mors æterna. Quoniam omnes sub prædicta pœna tenemur explicitè credere articulos fidei, vt ait Tho. 2. sec. q. 2. ar. 5. quē omnes probant, vt minimū quoad eos, quos solemniter ecclesia celebrat secūdum eundē ar. 7. & hunc articulū de vita æterna & morte æterna illi cōtraria, non solū celebrat per finē Symboli Apostolorū, & Niceni, & Athanasij, sed etiam per festum particulare omnium defunctorum postridie festi omnium Sanctorum, & per missas defunctorum, & alia multa diuina officia.

Addo secundò, quòd ad euitandū omne circa hoc peccatum, tenemur non solum ad credendum eas explicitè, sed etiam ad considerandum aliquādo de illis actualiter, quia cùm id ob solam negligentiam vel accidiam omittimus, venialiter peccamus, & mortaliter cùm id iudicatur esse necessarium, ad euitandum periculum peccandi mortaliter, per aliquam tentationem grauem illatum; vt in simili significat de ieiunio iuris naturalis Tho. 2. sec. q. 147. ar. 3. In quod facit illud vulgare, Descendendum esse in vita, vel in morte ad infernum.

Addo tertiò expertos asserere, nil ferè magis mouere homines ad peccata præterita plangenda, & futura horrenda, quàm frequens & intensa beatitudinis & miseriæ prædictarum, earumq́ue æternitatis meditatio, quod satis probat illud Sapient. 7. Memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis. Duæ enim illæ sunt bona pars illorum nouissimorum, & earundem eiusmodi meditatio, pars non minima exercitij cuiusdam Illust. Religionis, quo breui eius nouitij perducuntur ad iustum voluptatum, vanitatum, & cupiditatum contemptum, & ad pium amorem & cultum Dei, Angelorum, Sanctorum, & Sanctarum, præsertim principis omnium illorum gloriosissimæ virginis matris Mariæ, quæ nobis

ea im-

ea impetret, semperque conseruet. Amen.

Circa beatitudinem & miseriam præfatas peccat & est hæreticus:

20 I. Qui credit illas non esse pepetuas & æternas, sed aliquem finem habituras, supra nu. 9. & 12.

II. Qui credit beatos non videre ipsam diuinam substantiam. supra num. 8.

III. Qui credit beatitudinem præfatam, consistere in carnis delicijs. supra num. 6.

IIII. Qui credit posse quem in hac vita mortali ad tantam peruenire beatitudinem perfectam, quæ crescere non possit. supra nu. 10.

V. Qui credit posse quem in hac vita mortali ad summè perfectam beatitudinem pertingere. supra nu. 8.

VI. Qui credit omnem intellectualem naturam se ipsa sine alia qualitate addita esse beatam, supra nu. 12.

VII. Qui credit exercitium virtutum non pertinere ad perfectos Christianos. supra nu. 8.

VIII. Qui credit nullam animam fieri beatam ante diem iudicij generalis. supra num. 14.

IX. Qui credit omnes beatos esse pares in gloria. supra nu. 14.

X. Qui credit verum infernum esse in hac vita, & non in alia. supra num. 16.

XI. Peccare videtur mortaliter, licet non sit hæreticus, quicunque non credit explicitè beatitudinem prædictam æternam. supra num. 2.

XII. Peccat saltem venialiter, qui per accidiam solam non considerat præfatam beatitudinem & miseriam; & mortaliter quum &c. supra num. 19.

Quis autem horum & quando censendus est hæreticus & excommunicatus, & quis solum peccans mortaliter, & quis neque peccans, collige ex præludio primo. num. 10.

V. Præludium, de pasionibus & habitibus animæ.

SVMMARIVM.

PASSIO animi quid, & quòd nulla est propriè in appetitu intellectiuo. num. 1.

Paßiones principales quatuor, & aliæ quot & quæ. num. 2.

Paßiones sex in appetitu concupiscibili sensitiuo, & quinque in irascibili, & earum subordinatio. num. 2.

Bonum absolutè consideratum obiectum potentiæ concupiscibilis, & consideratum vt arduum potentiæ irascibilis. num. 2.

Paßionum alia bona, alia mala suapte natura, & quæ bona, & quæ mala relata ad rationem. num. 3. & 4.

Paßiones omnes esse animæ morbos, secundum Stoicos reprobatos. num. 4.

Authorum sacrorum & profanorum dicta, de paßionibus animæ, vt interpretanda. num. 5.

Dubia in meliorem sensum interpretanda. In claris autem non esse locum coniecturis. num. 5.

Paßionum confeßio coram sacerdote qualis esse debeat. num. 6.

Confessa-

Confessarius confitentem passiones, quid monere, & docere debeat. nu. 6.
Habitus quid, & quotuplex. nu. 7.
Virtus quid, & quomodo non repugnat peccato. nu. 8.
Vitium quid, & quomodo non repugnat merito. nu. 8.
Peccatum mortale repugnat habitui charitatis & gratiæ, non tamen fidei, & spei. nu. 9.

Hactenus de animæ actibus humanis, nunc pauca de passionibus; & pauciora de habitibus eiusdem.

PASSIO animæ est motus virtutis appetitiuæ sensibilis in imaginatione boni, vel mali, secundum Damasce: relatum & declaratum à Thom. 1. sec. q. 22. art. 3. Ex quo infertur quòd propriè non sunt passiones in appetitu intellectiuo, & voluntate superiori, quatenus distinguitur ab appetitu sensitiuo, & inferiori eiusdem, licet etiam inueniantur in eo motus præuenientes deliberationem conformes motibus virtutis appetitiuæ sensibilis, iuxta mentẽ Tho. 1. sec. q. 17. art. 7. 1

Passiones autem principales sunt quatuor; duæ potentiæ cõcupiscibilis, scilicet gaudium, & tristitia; & duæ potentiæ irascibilis, spes, & timor, iuxta illud Boetij 1. de consolat. Philoso. Gaudia pelle, pelle timorem, spemque fugato, Nec dolor adsit, nubila mens est, Vinctaque frænis, hæc vbi regnant. & iuxta illud Parthen. Marianæ libro 1. 2

Quattuor aduersis miscentur, vt æquora ventis
Eoo, Zephyro, libyco, gelidoq; Aquilone,
Sic totidem nostras ingenti turbine mentes
Subuerti furijs, pectusque in prælia mitti.
Spes leuat arrectos, metus alto à vertice fluctus
Deijcit, hinc animum pulsat furibunda voluptas.
Inde dolor, fluctus seu fracti fluctibus, altum
Clamorem ingeminat, piceis abscondita nimbis
Nec radios fundit ratio, nec vela gubernat.

Gaudium est de bono præsenti, Tristitia de malo pręsenti, Spes de bono futuro arduo, Timor de futuro malo arduo, vt exprimit Tho. 1. sec. q. 25. art. 4. Est autẽ vna passio, quæ non habet contrariam, nisi priuatiuè, vel per cessationem ab ea, puta, ira: Irasci enim non est aliud contrarium propriè quàm mitescere, & ab ira cessare, secundũ Philos. 2. Rheto. declaratum à Tho. 1. sec. q. 23. art. 3. Dixi quatuor esse principales passiones; significando esse alias minus principales: sunt enim omnes vndecim, vt trad. diuus Anton. in 1. par. tit. 6. cap. 2. Sex quidem in concupiscibili potentia, scilicet Amor, & Odium, Desiderium, seu Concupiscentia, & Fuga, siue rectius Renutus, aut recusatio, & Gaudium, siue delectatio, & Tristitia, siue Dolor. In Irascibili autẽ, quinq;: scilicet, Spes, & Desperatio, Timor & Audacia, & Ira cui nulla alia passio opponitur. Illæ verò supradictæ quatuor, ea ratione dicuntur principales, quia sunt fines & scopi aliarum passionum: Quod cum ordine & sufficientia illorum colligitur, præsupposito, quòd obiectum potentiæ appetitiuæ concupiscibilis, est bonum, vel malum, absolutè consideratum; Obiectum verò irascibilis, bonũ, vel malum arduum, siue difficile consideratum sub ratione arduitatis, vel difficultatis, vt trad. Tho. 1. sec. q. 23. art. 1. quem subtiliter

defendit

defendit ibi Caiet. contra subtilissimum Scotum, quamuis quoad animæ salutem parum referat vtrum illorum sequamur. Quo præsupposito, colligitur præfatarũ vndecim passionum ordo: & quòd quatuor prædictæ sunt principaliores, sic. Bonum absolutè consideratum, causat in potentia appetitiua, quandam complacentiam, ob conformitatem, & aptitudinem quam habet ad illam, quæ est amor, siue prima passio amoris: bonum autẽ amatum, & nondũ habitum causat desiderium adipiscendi illud; quod est secunda passio desiderij, seu concupiscentiæ. Bonũ verò desideratũ, iam adeptum, siue obtentum parit in appetitu quietẽ quandam in ipso bono adepto: quæ est tertia passio, videlicet, Gaudium, siue delectatio. Econtrario autem malum cognitum causat displicentiam ob ineptitudinem, vel contrarietatem, quam habet ad appetitum, quæ est passio quarta odij, contraria passioni amoris. Malum verò cognitum & exosum, nondum acceptum, vel (vt ita dicam) nondum ventum generat fugam, vel (vt ita dicam) respuitionẽ, vel latinius renutũ, ne eueniat; quæ est quinta passio contraria desiderio. Malum autem iam acceptum, siue ventum causat tristitiam, vel dolorem, quæ est sexta passio cõtraria gaudio, & lætitiæ: quæ sunt sex passiones potentiæ appetitiuæ concupiscibilis. In potentia verò irascibili sunt quinq; Nam bonũ apprehensum, vt arduum & difficile, propter bonitatẽ, quæ habet aptitudinem & conformitatem ad appetitum generat spem; quæ prima passio irascibilis est. idem autem speratum vt quæsibile nondum adeptum generat fiduciam, vel audaciam, quæ est secunda passio irascibilis; & econtrario malum apprehensum, vt ineuitabile generat desperationem, quæ est passio tertia potentiæ irascibilis contraria spei secundũ Thom. 1. sec. q. 40. art 4.

Malum autem futurum apprehensum, vt difficile euitabile generat timorem, quartam irascibilis potentiæ passionem, contrariam fiduciæ, & audaciæ, secundũ eundem Thom. 1. sec. q. 45. art. 1.

Quinta verò passio potentiæ irascibilis, est ira, quæ generatur frequenter ex malo iam accepto, quæ non habet contrariam secundum Tho. 1. sec. q. 23. art. 3, Quia bonum arduum iam adeptum non parit passionem vllam in irascibili, sed gaudium in potentia concupiscibili; quia desinit habere rationem ardui. Dixi fre-
3 quenter iram nasci ex malo accepto; quoniam frequenter nascitur tristitia sola, quę pertinet ad potentiam cõcupiscibilem. Passionum autem præfatarum aliquot etiã per se in genere consideratæ dicuntur bonæ, & aliquot malæ. Bonæ quidem, quia vt August. in 9. de Ciuit. Dei ait, Misericordia ad virtutem pertinet. Et misericordia quatenus est dolor siue tristitia de aliena miseria, est passio, vt declarat Thom. 2. sec. q. 30. art. 3. Arist. item in 2. Ethic. ait, Verecundiam esse passionem laudabilem, quæ species quædam timoris est, vt bellè declarat Tho. 1. sec. q. 42. art. 4. Et quia sicut quidam actus exteriores considerati in se suo genere, siue ex obiecto suo dicuntur boni, vt dare eleemosynã, & subuenire proximo, c. Venerabilibus. §. fin. de sent. excom. lib. 6. & latè Thom. 1. sec. q. 18. art. 2. & 8. Ita passiones quædam, quæ sunt de obiecto suo genere bono, quales sunt, misericordia, quæ est quædam tristitia de malo proximi: & verecundia quæ retrahit à turpitudine, meritò in se & suo genere sunt bonæ. Malæ autem sunt in se & suo genere, quędam passiones, illæ scilicet quæ sunt de obiecto suo genere malo, cuiusmodi est gaudium de malo alieno, & tristitia de bono alieno. Sicut etiã quidã actus exteriores ex suo obiecto

mali,

mali, vt capere alienum, & percutere proximũ, in se & suo genere sunt mali, iuxta doctrinam Thom. in d. q. 18. ar. 8. Passionum item, referendo illas ad rationem, alia dicitur bona, alia mala. Tum per illud Aug. 14 de Ciuit. Dei loquentis de passionibus: Mala sunt ista, si malus amor, bona si bonus. Tum, quia omnis actus etiam exterior, rationi rectæ conformis, est bonus, & dissonans illi, malus. iuxta mentē Dionys. cap. 4. de Diuin. nominib. & c. Non solum, de reg. lib. 6. ergo à fortiori, passio, quæ est de interioribus animæ, si fuerit consona rationi rectæ, erit bona, & si dissona illi, mala. Non obstat opinio Stoicorum, quæ habet omnes passiones esse 4 malas, & animæ morbos, & perturbationes: Quoniã illa opinio est falsa, aut certè intelligenda de passionibus rectæ rationi dissonantibus, aut eam præuenientibus. vt declarat Thom. in d. q. 24. art. 2. Ex his infertur primò, omnes & singulas præfatas passiones, esse bonas, quoties rectæ rationi consonant; Malas verò cùm illi dissonant, & ita amorem diuidi, in bonũ, & malum: Desiderium item, & odium, & reliquas passiones. De amore bono est illud Prouerb. 29. Qui amat sapientiã, lætificat patrem suum. De malo autem illud Eccl. 10. Nil est iniquius, quàm amare pecuniam. De desiderio bono est illud Psal. 118. Concupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas. de malo autem illud Psalm. 111. Desiderium peccatorum peribit. De bono gaudio siue lætitia illud Matth. 25. Intra in gaudium Domini tui. De malo autem illud Iob 20. Gaudium hypocritæ, est in star puncti. De bono odio est illud Psal. 118. Iniquos odio habui. De malo illud Psalm. 108. Odium pro dilectione meã. De desperatione bona est illud 1. Reg. 23. Desperauit Dauid posse euadere. De mala autem illud Ecclesi. 27. Denudare amici mysteria, desperatio est animę infidelis. De tristitia bona est illud Marci 14. Tristis est anima mea vsq; ad mortē. De mala autem illud Eccl. 14. Fœlix vir qui non habuit animi tristitiã. De bona spe siue fiducia, est illud Psal. 13. Dominus spes eius est. & illud Prouerb. 3. Habe fiduciam in Domino. De mala autem illud Prouerb. 15. Spes impiorũ peribit. Et illud Esai. 47. Fiduciam habuisti in malitia. De timore bono est illud Ecclesi. 1. Initium sapientiæ timor Domini. De malo, illud Psal. 13. Trepidauerũt timore, vbi non erat timor. De Ira bona illud Psal. 4. Irascimini, & nolite peccare. De mala est illud Psal. 36. Desine ab ira, & derelinque furorem.

Secundò infertur, quòd omnes textus tam Biblici, quàm Canonum & Legum; omnia item dicta sacrorum Doctorum, & etiam Ethnicorum significantium generaliter, non esse amanda, neq; desideranda temporaria, neq; de illis adeptis gaudendũ, intelligi debent de amore, desiderio, & gaudio inordinatis, seu rectæ rationi dissonis. Illi autem, qui habent, non esse odio habendum proximũ, nec fugiendum, nec de morte alijsue malis acceptis tristandum, nunquam irascendũ, intelligendi sunt de odio, fuga, & tristitia inordinatis. Ex quo subinfertur, in dubio excusari posse à nota hæreseos eos, qui simpliciter aiunt, non esse timendum aut nõ esse sperandum in homine, sine timore seruiendum Domino Deo nostro. Non esse timendum diabolum; Procurandam esse mentis securitatem, & id genus alia. Quoniam hæc omnia possunt esse aliquo respectu ordinata, siue rationi consona, & consequenter bona, & catholica. Et in dubio generale verbũ quod ad bonũ sensum & malũ trahi potest, interpretandũ est in bonũ l. In ambigua ff. de leg. c. 2. de reg. iur. c. 1. de iureiur. lib. 6. l. Merito ff. pro socio l. Si procurator ff. 5

de con-

de condi. indeb. Dixi supra, In dubio, & simpliciter: Nam si certum est vel additur aliquid, quo appareant illa dicta mala mente, vel in sensum malum, in eo sunt accipienda: Quia in claris, non est locus coniecturis. l. Continuus. §. Cum ita ff. de verb. oblig.

6 Tertiò infertur quiddam confessarijs quotidianum. videlicet, quòd pœnitentes multi confitentur se habuisse præfatas passiones, amoris, odij, spei, desperationis, gaudij, tristitiæ, timoris, & iræ, &c. & non declarant satis an bene vel malè ordinauerunt eas: nec qui declarant fuisse inordinatas, satis declarant, quanta fuerit inordinatio, vt iudicari possit, an peruenerint ad culpam mortiferam, & consequenter an moneri possint, & debeant vt de illis tanquā de mortalibus doleant, idest, vt ita dolcant, quòd proponant firmiter, nunquā se admissuros similes: iuxta ea, quæ infra cap. 1. nu. 1. & cap. 2. nu. 5. notantur. Quare pœnitens sic generaliter & confusè confitens huiusmodi passiones, interrogandus est, num omnes illæ, vel quæ illarum fuerint tantæ, vt mouissent eum, ad volendum potius transgredi aliquam legem ad peccati mortiferi pœnam obligantem, quàm desistere à prosequutione huiusmodi passionis, amoris, odij, gaudij, lætitiæ, tristitiæ, vel spei, & fiduciæ, timoris, & iræ. Monendus est, inquam, & docendus, eiusmodi passiones, alias esse bonas, alias malas, & harum, alias venialiter tantum, & alias mortaliter malas; & quòd oportet ab his postremis, plusquam ab omnibus alijs malis pœnæ ac etiam ipsa morte corporali abstinere, iuxta notata infra cap. 1. nu. 1.

Hæc de passionibus pauca sufficiant, nunc pauciora de habitibus.

7 Habitus animæ est qualitas inhærens animæ, qua fit grata Deo, vel alicui potentiæ eius, inclinans eam ad aliquid agendum.

Dixi, qualitas, pro genere; quia omnis habitus est qualitas, non contrà, omnis qualitas est habitus, vt docetur in Prædicamento Qualitatis. Dixi, inhærens, aduersus Lutheranos, negantes gratiā inhærentem, cōtra Clem. 1. §. fin. de Summa Trinit. & tradita per Thom. receptum. in 1. sec. q. 110. art. 1. & eundem, Scotum & alios omnes contra Magistrum in 1. dist. 17. & in 2. dist. 26. & contra cōcilium Trident. sess. 6. can. 11. Dixi, animæ, ad insinuandum, quòd secundū opinionem Tho. Gratia gratum faciens, inhæret essentiæ animæ qua regeneratur, & fit consors diuinæ naturæ, iuxta illud 2. Petri 1. Vt simus consortes naturæ diuinæ, declaratum per Tho. 1. sec. q. 50. art. 2. Dixi, vel alicui potentiæ inclinans eam ad aliquid agendum: propter alios habitus, qui disponunt, inclinant & impellunt hominem ad aliquid bene vel malè agendum: quod colligitur ex Arist. 2. Ethic. & Thom. 1. sec. q. 49. ar. 2. An autem, gratia, & charitas distinguantur re, vt ait Thom. cum suis asseclis. 1. sec. q. 110. ar. 3. an verò ratione tantùm, vt sentit Magister, & affirmat Scotus cum suis in 2. lib. dist. 26. & an charitas inhæreat plus animæ potentiæ differente re ab ea, sed inseparabili, vt ait Thom. an ipsi animæ vt alij, cum quibus est Maior in 3. sentent. d. dist. q. 1. non tracto, quoniam quoad animę salutem nil refert, an hoc, vel illud teneamus.

Habitus autem est duplex, infusus, & acquisitus. Infusus est quem misericors Deus solus infundit, vt probatur, in d. §. fin. & in c. Maiores, in fine princip. de baptis. & Thom. receptus trad. 1. sec. q. 51. art. 4. Acquisitus autē est, qui producitur ab actibus frequentatis. Ita quòd actus est causa partialis habitus acquisiti, vel

aucti-

aucti, & contra habitus est causa partialis producendi nouos actus similes illis, per quos genitus vel auctus est, vt colligitur ex Tho. 1. sec. q. 51. ar. 4. & q. 49. ar. 1. & 3. qui in articulo quarto probat necessitatem habituum. Habitus autem productus ab actibus bonis est virtus. Habitus verò productus ab actibus malis, est vitium, quod est contrarium virtuti. Nam vt ait August. relatus à Thom. 1. sec. q. 71. ar. 1. Vitium est qualitas, secundum quam malus est animus, Virtus autem qualitas, quæ bonum facit habentem, Estque vitium contra naturam hominis, quatenus homo est. Virtus verò licet non sit à natura, est tamen secundum naturam hominis, quatenus homo est, vt probat idem Thom. in d. q. 71. art. 2. qui in 3. art. concludit, actum malum peiorem esse simpliciter habitu malo, quamuis secundum quid, eo quod vitium est diuturnius, sit peius actu malo, & vitioso, & in ar. 4. concludit, actum malum, qui est peccatum, compati sibi virtutem, sicut & actus bonus compatitur sibi vitium. Quanquam peccatum mortale non potest esse simul cum charitate regina virtutum, quæ est gratia gratum faciens, vel ab ea inseparabilis, quæque est habitus omnium longè nobilissimus à Deo supernaturaliter infusus, licet possit esse cum fide, & spe informibus, vt ibidem idem Thomas tradit. & Concilium Tridentinum nuper declarauit sess. 6. can. 28.

(margin: 8 beside "ductus ab actibus bonis…"; 9 beside "sicut & actus bonus…")

Circa prædicta errat.

I. Qui credit omnes animi passiones esse in se malas. nu. 4.

II. Qui credit perdita gratia perdi fidem & spem. nu. 9.

Quando autem hi censendi hæretici, consule præludium primum. nu. 10.

VI. Præludium, de humanæ animæ, humanis actibus, & habitibus.

SVMMARIVM.

HOMO *cur sibi gratulari, timeréque merito debeat. nu. 1.*
Actus humanus & moralis idem. & quid. nu. 2.
Voluntarium simpliciter, & secundum quid. nu. 3.
Omissio pura quid. nu. 4.
Violentum quid, & quo à metu differt. nu. 2. & 5.
Metu facta regulariter valere, sed rescindi posse, nisi. &c. nu. 6.
Sacramenta, quæ metu facta, valent. nu. 6.
Violentus nullus est actus elicitus, siue interior. nu. 7.
Voluntas etiam à Deo non cogitur violenter. nu. 7.
Metu factum rescinditur, non autem blandiis extortum. nu. 8.
Ignorantia, quæ facit actum non esse humanum. nu. 9.

1 HOMO igitur compositus ex corpore, & anima tam mira substantia, totque ac tantis potentiis viribúsque, aucta, & ad imaginem Dei paulominus ab Angelis ad tantam beatitudinem seu fœlicitatem cum facultate tot passiones seu affectus regendi creata merito sibi gratulari potest, & timere. Gratulari quidem, quod tantæ beatitudinis sit capax. Timere autem, quod nisi eam consequatur, necessario in pœnam ęternam, non solum damni, sed etiam sensus incidet, si adultus, & mentis iam compos factus, moriatur, iuxta finem Symb. Athanasij, &c. Firmiter, de Summa Trinit. vt in 4. prælud. dictum est. Quare reputare nobi-

ſcum frequentiſſimè tremebundi deberemus, nullum eſſe nobis diffugium, quo mortem æternam vitemus, niſi vitam æternam. Subindéque neceſſario nos fore, vel beatos æternum in ſupernis, vel infœlices æternum in infernis. Quæ reputatio impelleret nos ad noſcendum illa, per quæ hoc vitatur, & illud quæritur.

2 Ea porro quibus in vitam, vel mortem æternam, ab adultis itur, actus humani ſiue morales ſunt, ſecundum Thom. receptum. 1. ſec. q. 6. ar. 1. Actus autem humanus, ſiue moralis, qui idem ſunt, diffinitur eſſe actus hominis tranſitorius, & voluntarius ſimpliciter, vel omiſſio eius. Diximus, Tranſitorius, ad differẽtiam habituum, qui ſunt qualitates difficile mobiles, iuxta Ariſt. in Prædicam. & Tho. 1. ſec. q. 49. art. 1. Diximus, voluntarius, ad excludendum actus hominis omnino violentos, qui ſunt illi, quorum principium eſt ab extrinſeco paſſo non conferente vim, id eſt, eo qui patitur non opitulante, neque iuuante. Qualis eſt is, quo homo per vim abſolutam facit, vt oblatio thuris, quæ per manum violenter
3 ab aliis ad id adactam Idolo fit, c. Presbyteros. 50. diſt. Diximus, ſimpliciter, ad excludendum illos actus, qui ſunt voluntarij ſecundum quid, ſed non ſimpliciter, & abſolute, quales ſunt actus multorum puerorum & amentium, & etiam aliorum hominum ſubiti & indeliberati, ſimiles actibus brutorum, quæ voluntarie quidem operantur, ſecundum Ariſt. 3. Ethic. receptum à Tho. 1. ſec. q. 6. ar. 1. & ab aliis alibi, ſed non deliberate, eligendo libere, & tanquam domini eo-
4 rum. Diximus, vel omiſſio, ad comprehendendam omiſſionem, per quam, id quod quis poteſt, & debet agere, non agit, iuxta Thom. in d. q. 6. art. 3. Ex quo, & altero Thoma ibidem colligas tria requiri, ad hoc, vt omiſſio cuiuſpiam ſit pura, & voluntaria, videlicet, quod poſſit, & debeat facere, & non velit, negatiue tantum: id eſt, quod neque velit, neque nolit. Nam ſi nollet agere, id eſt, haberet nolitionem, ſiue voluntatem non agendi, non eſſet tam actus omiſſionis, quam commiſſionis.

5 Ex quibus infertur, Primo ratio decidendi principij 32. q. 5. quatenus habet, nihil peccare illam, cuius omnino renitentis virginitas violatur. Imo & Luciam illam glorioſiſſimam relatam ibi à Gratiano dixiſſe, duplicari ad coronam.

Secundo infertur, quod actus etiã metu iuſto factus, eſt actus humanus, quia eſt voluntarius ſimpliciter, licet ſit inuoluntarius ſecundum quid, vt ait Tho. in d. q. 6. art. 6. & probatur in c. Merito. 15. q. 1. quatenus habet eum qui metu alicuius mali facit aliquid, velle illud, licet non propter ſe, ſed propter aliud. In qua inſignis quidam Theologus, in quadam epiſtola ad me ſcripta, & inſigniſſimus Decius, in l. velle. ff. de reg. iur. lapſi fuerunt, quatenus dixerunt, metu facta, non eſſe ſimpliciter voluntaria, ſed ſecundum quid tantum. Ratio diuerſitatis inter violenter, & metu factum, illa eſt, quòd violentũ dicitur, cuius principium eſt ab extrinſeco paſſò non conferente vim, ſiue non adiuuante, l. 1. ff. quòd metus cauſ. quæ habet vim eſſe rei maioris impetum, cui reſiſti non poteſt: trad. Ariſt. 3. Ethic. & Tho. 2. ſec. q. 175. art. 1. qualis eſt thurificatio ſuperius dicta. Quod autem metu fit, licet impulſionem habeat ab extrinſeco, paſſum tamẽ ipſum, id eſt, qui compellitur, confert vim, & adiuuat. Quia conſentit, d. c. Merito, & l. 2. ff. quod met. cauſ. Et ita factum per vim putam, nec meritum, neque peccatum eſt, neque prodeſt, neque nocet, quoad vllum forum. Quia non eſt actus humanus.

Factum

Factum autem metu, quia est actus humanus, potest esse aliquando meritum, 6
& vt plurimum prodest, & nocet, quoad vtrumque forum, quamuis regulariter rescindi possit, vt resoluit glos. recepta, in c. Abbas, de his quæ vi, nisi quoad sacramenta characterem imprimentia, quoad quæ non potest rescindi c. Maiores §. Item quæritur, de baptis. & nisi quoad ea quæ liberam & spontaneam volūtatem requirunt, vt matrimoniū c. Cum locum. de sponsal. & votum c. 1. de his quæ vi. Quia illa metu facta nihil valent, & sine vlla rescissione sunt inualida, siue nulla.

Tertio infertur, quod nullus actus voluntarius elicitus, siue interior potest 7
esse violentus. Nam nullus talis fit passo non conferente vim. Voluntas enim, siue anima velle potens non potest absolute cogi siue per vim præcisam ad actum à se ipsa eliciendum, idest, ad volendum aut nolendum, vt pulchrè probat Th. 1. sec. q. 6. art. 4. Nam vt ibi ad quartum ait, etiam si moueatur & cogatur à Deo ad volendum, non patitur violentiā, quia ipsa confert vim, & adiuuat dum vult, & ita non fit, passo nō conferēte vim, & per cōsequens non est violentū per supradicta.

Quarto infertur, quòd nullus actus neque interior neque exterior desinit esse 8
inuoluntarius, eo quòd producatur per concupiscentiā plurimum impellentem animum ad volendū. Imo est magis voluntarius secundū Thom. in d. q. 6. art. 7. Quæ potest esse recta & noua ratio, quare blāditiæ non faciūt, vt actus per eas factus rescindi possit, sicut metus. Et quod licet testamētum metu factū non valeat l. fin. ff. Si quis aliq. testa. prohib. Testamentū tamen vxoris blando sermone mariti procuratum valet l. fin. C. Si quis aliq. testa. prohib. & prædicta l. fin. ff. eod.

Quinto infertur, quod actus factus per ignorātiam, aliquando est actus hu- 9
manus, & aliquando non, & quidem est actus humanus regulariter, non est autem humanus quando tria concurrunt, Primum ignorantia illius rei, quam quis non tenetur scire. Secundum, quod non sit affectata, seu desiderata, vel procurata. Tertium, quòd sit talis sine qua non fieret actus. Quia hæc tria efficiunt inuoluntarium. Quæ pulchrè determinat Thom. in d. q. 6. art. 1. & probatur in c. 2. de constitut. & c. Ignorantia de. reg. iur. lib. 6. & c. fin. 37. dist. & melius in §. Notandum 1. q. 4. sub c. Turbat. cum annotat. in eis per gloss. & doctores.

Sexto infertur, Actum humanum non esse habitum, quia hic est stabilis, ille autem, vt dictum est, transitorius: hic impellit eum cui hæret, ad actus sibi conuenientes, vt satis colligitur ex Clement. 1. §. fin. de Summa Trinit. & fide Cathol. & Card. & Imol. ibidem. Ille vero non. Circa supradicta errat.

I. Qui credit nullum vel omne sacramentum metu factum valere. nu. 6.
II. Qui credit actus omnino violentos prodesse vel nocere animæ. nu. 7.
III. Qui credit omnem ignorantiam vel nullam excusare. nu. 9.

Quorum quis hæreticus, quis sit tantum mortaliter peccans, & quis nec mortaliter peccans sit censendus, consule præludium primum. nu. 10.

VII. Præludium, de diuisioue actus humani, in bonum. siue meritum, & malum siue peccatum.

SVMMARIVM.

MERITVM *quid, & quod est duplex de cōdigno, et de cōgruo seu secundū quid. nu. 1.*
Gratia gratum faciens quid, & quanti valoris. nu. 2.

1 ACTVS autem humanus est duplex, bonus, & malus. Bonus, qui nulla lege prohibetur in se neque in circunstantiis suis, & appellatur meritum. Quod secundum mentem Tho. 1. sec. q. 114. art. 3. est duplex, Alterum est simpliciter meritum, seu de condigno: Alterum secundum quid, seu de congruo. Meritum simpliciter, siue de condigno, est quod meret ur gratiam, & gloriam, ac vitam æternã. Quod diffiniri potest esse actus humanus bonus, factus ab eo qui
2 habet gratiam Dei gratum facientem. Cuius meminit etiam glossa in d. §. fin. Clem. 1. de Summa Trinit. verb. omnibus. Quæ gratia gratum faciens est donum Dei supernaturale, infusum à Deo creaturæ rationali, quo est illi ad vitam æternam accepta, ex mente Tho. 1. sec. q. 110. & 111. & Scot. & aliorum lib. 2. dist. 26. & 27. Quæ gratia est tanti valoris, quod etiam illa, quam habet vnus particularis, est maius bonum quàm aliud omne bonum naturale totius vniuersi. secundum Tho. 1. sec. q. 113. ar. 9. ad 2.

3 Meritum autem de congruo, vt Tho. in d. q. 114. ar. 3. & alij multi loquuntur, siue meritum secundum quid, vt ipsemet Tho. nominat ibidem, est actus humanus bonus factus ab aliquo extra gratiam Dei existente, cui de quadam congruitate, & secundum quid debetur aliqua merces spiritualis, vel temporalis; vt sentit glossa c. Quod quidam, de pœnit. & remiss. Quæ ponit illis duos senarios, Quæ cum mortali bona fiunt, dant bona terræ, cor faciũt humile, minuunt tormenta gehennæ. glossa est etiam ferè similis in c. Quærat. §. Quod autem; de pœnit. dist. 3. vltra quos tres fructus tactos in illis, addimus alios multos infra in c. 27. nu. 270. Qui fructus licet magnæ sint in se vtilitatis, collati tamen cum gratia gratum faciente, & gloria æterna ei respondente, adeo par-

uæ sunt;

uæ sunt, vt in c. Nihil, de consec. dist. 5. dicantur nihil prodesse, quum tamen de fide sit prodesse ad multa, vt dictum est, & satis definit Conc. Trid. sess. 6. cap. 6. can. 6. Actus autem humanus malus vocatur, & est idem, quòd peccatum morale, de quo hic agimus. Licet verbum peccatum, generaliter acceptum, vt docet Tho. 1. par. q. 63. ar. 1. significet omnem deuiationem vel declinationem à rectitudine operi debita, siue id contingat in naturalibus, siue in moralibus: qua ratione monstra naturæ vocantur ab Arist. peccata, 2. Physic. 4

Peccatum ergo morale, quod idem est, quod actus humanus malus, variè à variis diffinitur. Ex omnibus autem diffinitionibus, quas post veteres authores trad. Magister cum Tho. & aliis recentioribus 2. sent. lib. dist. 35. & Thom. 1. sec. q. 71. art. 6. & alij alibi, illam eligimus, quam magnus ille Aug. tradidit in lib. 22. contra Faustum: quæ non latuit gloss. in c. Ille Rex, de pœnit. dist. 3. videlicet. Peccatum est dictum, factum, aut concupitū contra legem Dei æternam. Tum quia clarior & vsitatior est. Tum quia conuertitur cum diffinito: Nam cuicunque conuenit diffinitum, conuenit etiam diffinitio, & è contrario, vt per infra dicenda patebit. Nam lex æterna, vt idem Augustinus ait in lib. 1. de libero arbit. & post eum Thom. 1. sec. q. 91. art. 1. est summa ratio Dei, quæ iam inde ab æterno cuncta ordinauit, & post mundum creatum omnia gubernat, iuxta illud Poëtæ pulcherrimum, 5 6

Quicquid habet Phlegeton, quicquid caua viscera terræ,
Quicquid habet Pelagus, quicquid secat aera pennis,
Fecisti solus, totumque opus ipse gubernas.

Et ita quicquid est contra legem & rationem naturalem, est contra legē æternam, licet non contrà, quicquid est contra legem æternam, sit contra legem & rationem naturalem. Qualia sunt, quæ supernaturalibus obuiant, vt ferè omnis hæresis, blasphemia & similia. Quod docet Tho. in. d. q. ar. fin. & latè iuxta ac subtiliter enucleat Tho. à Vio ibidem.

Non obstat primo, quòd puræ omissioni, quæ vt prædictum est, saltem tribus concurrentibus est actus humanus malus, conuenit diffinitum, quia est peccatum, cui tamen non conuenit diffinitio: quia non est dictum, factum, aut concupitum: Nam licet illa omissio non sit dictum, factum vel cōcupitū, affirmatiuum, est tamen negatiuum: Est enim non dictum, non factum, vel non concupitum; seu non dicere, non facere, vel non concupiscere, eius, qui posset, & ad id tenetur. Quoniam affirmatio, & negatio, reducuntur ad idem genus, vt in hac ipsa specie trad. Tho. in. q. 71. ar. 6. ad 1. & probatur per l. Si mora. ff. solut. matrim. quæ non factum vocauit factum, vt ibi glos. notauit. Ibi enim Iurisconsultus appellat factum mulieris, omissionem traditionis dotis, & glo. recepta ibi per Bart. Alex. & alios. in l. 2. ff. de verb. oblig. ait diuisionem illam Iurisconsulti, qua diuidit stipulationem, in stipulationem de faciendo, & dando, cōprehendere etiam stipulationem, de non faciendo, & non dando. 7

Non obstat secundo, quòd res dictæ, factæ, aut concupitæ non sunt peccata, quia illa verba diffinitionis, dictum, factum, & concupitum, non accipiuntur pro illis rebus, sed pro ipsis actibus dicendi, faciendi, & concupiscendi, seu volendi eas, hoc est, pro ipsa dictione, factione, & (vt ita dixerim) concupiscione 8

ſeu volitione, vel latiniùs voluntate: quod poſt alios Gabriel rectè intellexit, in d. q. 35. q. 1.

9 Non obſtat tertio, quòd illa diffinitio eiuſdem Auguſtini relata à Gratiano in §. 1. 15. q. 1. videlicet: Peccatũ eſt voluntas retinendi, vel conſequendi, quod iuſtitia vetat, nullam facit mẽtionem de dicto vel facto, ſed ſolum de concupito. Quia debet reduci ad hanc, ſubintelligendo dictum vel factum, ſeu dictio vel factio; Cum enim mentionem fecerit de concupito, & voluntate, quæ eſt radix malitiæ dicti ſeu dictionis, facti ſeu factionis vel actionis, adeo quidem, vt vnum tantum peccatum conſtituatur ex illis, vt in Prælud. ſeq. dicemus, faciendo mentionem de voluntate, ſatis videri poteſt feciſſe mentionem de illis, quorum malitia pendet ab ea.

Non obſtat quarto, quod alia eſt diffinitio diui Ambroſij relata per Magiſtrum in lib. 2. diſt. 35. & aliæ aliorũ, quia omnes poſſunt ad hanc reduci, ſicut & illa Th. in 1. ſec. q. 71. ar. 6. Peccatũ nil aliud eſt quàm actus humanus malus; Omnis enim actus humanus malus, eſt dictum factum vel concupitum contra legem æternam Dei.

10 Non obſtat quinto, quòd ſecundum hanc diffinitionem delictum eſſet peccatum, & tamen Auguſt. in quæſt. Leuitici ſignificat, quod peccatum eſt perpetratio mali, & ita commiſſio: Delictum autem deſertio boni, & ita omiſſio. Quod annotauit gloſ. in regula Peccatum, & in regula Delictum, de reg. iur. lib. 6. & ante illam Magiſt. in 4. diſt. 42. Quia ibidem ipſemet Magiſter dixit indifferenter, apud authores, omne peccatum nomine delicti intelligi, & contrà, omne delictum nomine peccati. Quod palam probatur per præfatas duas regulas, cõiunctas, & per c. Ille Rex, de pœnit. diſt. 3. & c. Si peccatum, de pœnit, diſt. 1.

11 Non obſtat ſexto, quod actus violẽter extortus, qualis eſt thuris oblatio idolo facta per manum alicuius violenter, abſoluta vi, ad id adacta, non eſt peccatum, c. Presbyteros, 50. diſt. & tamen eſt dictum, factum, vel concupitum contra legem æternam. Quia diffinitio præfata intelligitur, de dicto, facto & concupito voluntario, ſaltem ſimpliciter, & indirectè, iuxta illud eiuſdem Auguſt. relatum in §. 1. 15. q. 1. Peccatum adeo eſt voluntarium, quod ſi non eſſet voluntarium, non eſſet peccatum. Et quia omne peccatum eſt actus humanus, & nullus actus dicitur humanus, niſi ſit voluntarius, vt poſt Thom. 1. ſec. q. 6. in Procemio la-
12 tius ſupra Præludio proximo diximus. Dixi, ſaltem ſimpliciter, ad ſignificandum, quòd non oportet eſſe omnino voluntarium, ſed ſufficit, quòd ſit ſimpliciter tale, licet ſit inuoluntarium ſecundum quid. Qualia ſunt quæ metu etiam iuſto fiunt, aut dicuntur, vt latius ſupra proximo Prælud. diximus. Addimus tamen dictis ibidem, frequenter excuſari quem à peccato trangreſſionis legis humanæ, propter iuſtum metum, vt in c. Sacris, de his quæ vi. annotauit Panor. & Cõmunis; non quidem ea ratione, quòd lex humana non poſſit quem obligare ad culpam mortalem pro ſui obſeruantia. Quia id falſum eſt, vt probat c. 2. de Maiorit. & obed. & latè Caiet. 2. ſec. q. 186. ar. 9. & latius nos tradimus in Commen. cap. fraternitas 12. q. 2. Sed quia legiſlatoris intentio raro ſe ad id extendit, & actus agentium, non operantur vltra fines eorum. l. Non omnis. ff. de reb. credit. Dixi, etiam vel ſaltem indirectè, Quia voluntarium dicitur duobus modis, directè ac

perſe,

per se, vt cum volumus illud: & indirectè ac per se, vt cum volumus id ex quo sequitur illud, & indirectè ac per accidés, cum possumus & debemus aliquid velle, vel dicere vel facere & nolumus, non dicimus, nec facimus. Non enim sola nauis submersio, est voluntaria nauclero, quam ipse voluit fieri, sed etiam illa quam cum ipse posset, & deberet, non impediuit, idquod pulchrè docuit Tho. 1. sec. q. 6. art. 3. Non otiosè diximus, cum posset & deberet: Nam hæc duo coniun- 13
ctim requirũtur, vt aliquid sit indirectè voluntarium, seu volitum, vt supra diximus. Per quod excusantur multi à peccatis omissionum; dum possunt quidem impedire aliqua, quę sunt mala vel ex quibus sequuntur mala: sed nulla lege ad id tenentur: vt cum aliquis diues omittit dare centum aureos petenti ab eo illos, & dicenti quod se occidet, nisi ei eos dederit. Nam licet diues posset ei dare illos, quia tamen ad id minime tenetur, non peccat; quãuis ille se occidat. arg. c. Cum homo 23. q. 5. & eleganter determinat Tho. à Vio in 2. sec. q. 64. ar. 8. Sic excusatos fuisse a peccato respondimus aliquos Vallisoleti diuites, qui poterant succurrere necessitati extremæ aliquorum Galecorum, quos fama erat in Galecia ea laborare. Quoniam licet potuissent illuc ire, & alimenta parare, non tamen ad id vlla lege tenebantur. Quoniam diues quem nullum ad id officium obligat, non tenetur quærere pauperes, quibus eleemosynas largiatur; sed tantum occurrentibus eam largiri, id quod sentit vterque Thom. 2. sec. q. 32. art. 5. & infra in cap. 24. nu. 9. traditur.

Non obstat quod peccatum originale infantis, imò & nondum nati est pecca- 14
tum, & tamen non videtur esse dictum, factum, aut concupitum. Quia licet non sit factum, aut concupitum personale ipsius actuale, est tamen suæ naturæ humanæ, iuxta dicenda in principio Præludij sequentis.

SVMMARIVM.

Legem æternam quomodo violant facta, contra rationem naturalem, legem humanam, consuetudinem & conscientiam. nu. 15.

Peccatum veniale esse verè peccatum, & contra legem, saltem æternam, licet aliqui contra, qui conciliari possunt. nu. 16.

Peccata Theologi & Canonistæ altiore respectu quàm Philosophi damnant. nu. 17

Peccata omnia esse mala, quia prohibita, et quomodo glossa quæ cõtradicit defendatur. nu. 18.

Peccatum non est vitium. nu. 19

Peccatum constat ex duobus, & ratione alterius est à Deo, & ratione alterius à nobis. nu. 20.

Peccatum aliud esse in genere naturæ, & aliud in genere moris, & quod idem actus manens idem in genere naturæ, nunc bonus, mox potest esse malus, idque contingere tam in actu interiori quàm exteriori. nu. 21.

Actus nullus pro eodem tempore adæquato potest esse bonus simul & malus, etiam diuersa ratione. nu. 22.

Bonis in agendis ne sint mala, magna cura adhibenda. nu. 22.

Peccatum cordis, oris, & facti in genere moris vnum tantum esse. nu. 23.

Confiteri peccatum interius sine exteriori, non sufficit, quamuis contra sic. nu. 24.

Peccatum non esse reatum, licet aliquando sic vocetur. nu. 25.

Reatus quid propriissimè. nu. 25. & ad quæ transfertur. nu. 26.

15 EX his infertur primo, id omne quod fit contra rationem naturalem; id item omne, quod fit contra legem humanam iustam & eius mentem esse peccatum, iuxta illud. Quod ratione caret, extirpare necesse est, c. Cor Episcopi. 68. dist. & iuxta illud. Per me Reges regnant, &c. Prouerb. 8. & l. Inter claras. C. de Summa Trinit. &c. Qui peccat 23. q. 4. Immo quod fit contra humanas consuetudines rectas & honestas, c. Quæ contra. 8. dist. imò & ea, quæ sunt contra rationem, quæ videtur agenti recta, licet non sit, c. Per tuas, 2. de Symon. c. Omne 28. q. 1. Quoniam licet id non fiat contra vllam legem iustam temporariam, fit tamen contra illam legem æternam generalem, qua Deus supremus legislator prohibet, ne quis agat id quod credit non esse agendum, imò, neque id de quo dubitat, an liceat agere. iux. c. Iuuenis, de spons. c. Dominus, de secund. nupt. &c. Inquisitioni, de sent. excom. adiunctis eis, quæ latæ tradidimus pridem in c. Si quis autem, de pœnit. dist. 7. a. nu. 8.

16 Secundo infertur, omne veniale peccatum esse peccatum. Quia est dictum, factum, aut concupitum contra legem æternam: & probatur, in c. Vnum. §. final. 25. dist. vbi August. peccata venialia vocat peccata. & in c. De quotidianis, de pœnit. dist. 3. vbi Io. Chrysost. idem facit. Quin & Tho. 1. sec. q. 61. art. 1. omnem actum inordinatum, & vitiosum appellat peccatum. At inter omnes conuenit, omne veniale peccatum esse actum inordinatum. Magister etiam sent. cum Tho. & S. Bonauentura, & aliis in lib. 2. dist. 35. & 42. præsupponit, quòd veniale peccatum comprehenditur sub verbo, peccatum; quod ab August. diffinitur esse dictum, &c. Contrarium verò ait S. Bonauentura cum aliquot aliis in d. dist. 42. nu. 31. & 32. videlicet. Peccatum veniale non esse contra legem, sed præter legem. Cui consonat etiam Tho. ibidem, q. 1. art. 3. ad 5. & 1. sec. q. 88. ar. 1. dicens, quòd diuisio peccati in mortale & veniale, non est diuisio generis, in species, quæ æqualiter participant rationem generis, sed est diuisio analogi, in ea de quibus prædicatur secundum prius, & posterius. Non enim, inquit, est contra legem, sed preter legem, vbi Caiet. nihil non facit quo suum Thomam defendat à telis Durandi lib. 2. dist. 43. qui magnis viribus nostram illationem tuetur. Quin & ipse Caiet. 1. sec. q. 72. ar. 5. carpit Scotum, eo quod in dist. 22. secundi dixisset, Peccatum veniale non esse contra legem; quia negari non potest esse contra legem æternam, & virtutis. Quæ contentio dirimi posse videtur, dicendo, quod altera opinio procedit de contrarietate legis sufficienti ad assequutionem æternæ vitæ impediendam. Altera vero de contrarietate secundum quid, quæ solum sufficit ad eam differendam.

17 Tertio infertur, Theologos & sacrorum canonum peritos magis odisse peccatum, eò quod auertat à Deo, & à lege illius æterna, quàm eo quod auertat à ratione humana, licet philosophi contrà fecerint, vt significat Tho. in d. q. 71. art. 6. &. 5.

& 5. Licet item verum sit peccatum, eo ipso quod est contra rationem, esse Dei offensiuum, vt subtilissimè declarauit Caiet. in eod. ar. 6. Maioris enim habent Theologi & Canonistæ Deum Opt. Max. & legem eius, in qua die ac nocte meditandum esse didicerunt, ex psal. 1. quàm philosophi, qui vix eam nouerunt.

Quarto infertur illud celebre elogium; quòd non omne peccatum ideò est 18 malum, quia prohibitum: iuxta gloss. celebrem, c. ex parte. 1. de offic. deleg. intelligẽdum esse de prohibitione humana, non autem de prohibitione legis æternæ, per quam omne peccatum prohibetur: vt ex hac diffinitione colligitur, & annotat Thom. in d. ar. 6. ad 4.

Quinto infertur, peccatum non esse vitium. Quoniam peccatum est dictum, 19 factum, aut concupitum, & ita actus, vt supra dictum est. Vitium autem est habitus secundum Tullium 4. Tusculan. Thom. in d. q. 71. ar. 1. ad 3. quod etiam colligas ex Ambrosio, cum glossa singulari Ioann. in c. Ille Rex. de pœnit. dist. 3.

Sexto infertur, Peccatum constare ex duobus, videlicet ex ipso actu qui est quædam res naturalis, & ex tortuositate, (vt ita dixerim) & defectu rectitudinis, 20 qua caret, ex eo, quod deuiat, & est contra legem, & regulam æternam: quæ carentia appellatur priuatio, inordinatio, tortuositas, & deformitas. & quòd quatenus est actus & res merito dicitur quoddam bonum naturale. Quia omnis res quatenus est aliquid, est bonum naturale. iux. illud Genes. 1. Omnia quæ fecerat, erant valde bona. Sed quatenus est defectus, & priuatio boni, dicitur malum, & nihil, ab August. super Ioann. qui verbum, nihil, positum in illo celebri dicto Ioann. 1. Sine ipso factum est nihil, exponit de peccato; quod non est intelligendum de peccato quoad ipsum actum, quatenus est quædam res, sed de peccato, quatenus est inordinatio, & deest ei rectitudo: vt post & ante alios declarat Tho. in lib. 2. sent. dist. 37. q. 1. ar. 2. vbi concludit, non debere dici vllum peccatum, esse à Deo, nisi cum illa additione in quantũ est actus, & in quãtum est quędã res.

Septimo infertur, aliud esse peccatum in genere naturæ, & prout est quod- 21 dam ens naturale, & aliud in genere moris, & prout est quoddam ens morale. Nam vt in illatione præcedẽti est dictum: Peccatum est aliquid, & bonum, prout est ens naturale, & prout est ens morale dicitur nihil, & malum. Ex quo subinfertur etiam fieri posse, quod actus, qui sit vnus & idem numero, in genere naturæ, nunc sit bonus, & paulo post malus in genere moris: idest, quatenus est ens morale. Nam ambulatio, qua vado ad ecclesiam, est vna & eadem res in genere naturæ; At si eam incipio facere ob vanam gloriam, erit mala toto tempore, quo ob eam ambulauero: & si mutata voluntate continuo eam, ad Dei obsequiũ erit bona, dum de aliis requisitis nihil desit. vt trad. Tho. 1 sec. q. 20. art. 6. Ex quo subinfertur, quod vnus actus, qui est simplex & idem numero secũdum genus naturæ, potest esse duplex & diuersus in genere moris, putà bonus, & malus, peccatum & meritum; id quod Tho. probat vbi supra. Et quamuis Tho. de actu solo exteriori formet, & prosequatur quæstionẽ, non tamen ob id intelligas contrarium sensisse de actu interiori: quod ibidem annotauit Caiet. cuius quotidianum exemplum accipe in actu volendi comedere carnes continuato ab hora qua licet eas comedere, vsque ad horam, qua non licet; quod non raro cõtingit apud infimates in Carnispriuio, & apud Summates passim in noctibus, quæ præcedũt

dies, quibus esus carnium vetitus est: qualis est dies Iouis, & quicunque præce-
22 dit quatuor tempora & festorum vigilias. Animaduertendum tamen, quod nul-
lus actus pro eodem tempore adæquato potest esse bonus, simul & malus, pec-
catum & meritum etiam diuersa ratione; quia implicat contradictionem. Nam si
est malus, aliqua rectitudo ad bonitatem necessaria ei deest; Et si est bonus, nulla.
Quia bonum constat ex integra causa, secundum Dionysium cap. 4. de diuin. no-
minib. id quod affirmat Tho. 1. sec. q. 2. ar. 6. & clarius in 2. sent. dist. 40. q.
1. ar. 4. & Maior ibidem q. 7. Caiet. super Matth. cap. 6. Quibus, proh dolor,
consequens est, bonam operum nostrorum partem esse malam. Minor enim pars
est eorum, quibus nulla deest rectitudo, vel obiecti, vel finis, vel alicuius circun-
stantiæ. Quamobrem magna cura & studio est opus, vt quæcunque agimus, cir-
cunspectè agamus; ne bona quæ labore magno, ad bene merendum perficimus,
incuria parua perdamus: vel quod peius est, fiant nobis mala ob quæ puniamur.
23 Octauo infertur, quod peccatum interius, quo quis peccat, volendo aliquid
dicere, aut facere; & dictum, & factum ipsum exterius, sunt quidem plura entia,
& plures res, quoad essentiam rei naturalis. Si quidem alia res est, exterior actus,
& alia interior. Sunt tamen vnum peccatum in genere moris; quicquid voluat,
& reuoluat satis leuiter, & inutiliter, Ioan. Maior in d. dist. 42. q. 1. Quoniam
vt eleganter de more ait Tho. 1. sec. q. 20. ar. 3. in corpore quæst. & ad 1. Actus
interior & exterior ei respondens, licet sint duo in genere, & esse naturæ; in ge-
nere tamen & esse morali sunt vnus. Non tamen ex hoc inferas sufficere pœni-
tenti confiteri peccatum interius solum sine exteriori. Quoniam oportet confiteri
omnia peccata mortifera. c. Omnis, de pœnit. & remiss. & constat peccatum ex-
terius esse peccatum mortiferum, quando interius est eiusmodi: & licet peccatum
interius, & exterius, sint vnum peccatum in genere moris, sunt tamen duo in ge-
24 nere naturæ, vt prædictum est. Non obstat, quòd sufficit confiteri exterius: quia
qui confitetur exterius, implicitè confitetur interius. arg. l. Labeo §. Tubero. ff.
de supellect. leg. arg. item c. Præterea, de offic. deleg. cum sine illo non esset
peccatum. Non autem contra, qui confitetur interius, videtur confiteri exterius:
cum interius passim inueniatur sine exteriori: & non cōcludit hoc adesse quod cō-
tingit abesse. l. Neque natales. C. de probat. & c. In præsentia, eod. tit.
25 Nono infertur, peccatum esse aliud à reatu peccati. Tum quia peccatum, per
prædicta, est dictum factum, &c. Reatus autem peccati est obligatio nata ex pec-
cato ad pœnam subeundam. Tum quia magister in 2. dist. 42. §. Reatus, ait; quòd
licet aliquando, in scripturis authorum verbum, Reatus, significat culpam, &
aliquando pœnam, id tamen non contingit, ex originaria verbi significatione: Sed
quia cum reatus sit quoddam medium inter illa, nomen eius transfertur ad signi-
ficandum extrema. Tum quod verbum, reatus, est verbum nouum & incognitū
Ciceronis ætati, & à Messala sub Augusto Cæsare vsurpatum, vt docet Quintil.
lib. 8. cap. 3. Instit. vsurpatum, inquam, pro statu Rei criminis; quod colligitur
ex l. Si quis diutino. ff. de pœn. quicquid ibi reuoluat Accursius; vbi annotauit
Budæus errore nimio apud Iurisconsultos ætatis nostræ, pro crimine reatum ac-
cipi. Et quamuis iuxta sensum Budæi, etiam obligatio ad pœnā non dicatur pro-
26 priè reatus, sed ipse status rei, qui accusatus est, & inter eos receptus: Gregorius
tamen,

tamen, in c. Si peccatum, de pœnit. dist. 1. & Magister cum Thoma, & aliis vbi supra, pro illa obligatione accipiunt. At quia duplex est peccatum, alterum mortale, alterum veniale c. Vnum §. Criminis 25. dist. sic duplex est reatus: alter, quo quis obligatur ad pœnam æternam; alter quo obligatur ad pœnam temporalem, secundum omnes. Itaque peccatum est mater reatus, reatus verò filia peccati, sicut obligatio est mater actionis l. Licet. §. Ea obligatio, ff. de procurat. & actio filia eius, gloss. in rub. de action. Instit. Reatus autem siue obligatio ad pœnam est triplex. Quia peccatum eo quod triplicem ordinem offendat, ad triplicẽ pœnam obligat: quatenus enim offendit ordinẽ propriæ rationis, obligat ad pœnam remorsus conscientiæ. iuxta illud August. 1. Confess. Omnis inordinatus animus sibi ipsi est pœna: Quam conscientiæ remorsum esse dixit Tho. 1. sec. q. 87. ar. 2. Quatenus autem offendit ordinem Dei, obligat ad pœnam æternam, vel temporariam ab eo infligendam. Quatenus autem offendit legem humanam, obligat ad pœnam illlius legis per hominem statutam. Quo fit, vt qui peccamus, considerare deberemus, quod licet effugere possimus frequenter hominis legis latoris errata nostra ignorantis punitionem, nequaquam tamen possumus vitare pœnam Dei omnia cernentis, nec conscientiæ nostræ, omnia nostra videntis, nisi per pœnitentiam legitimam, & peccato accommodam.

Decimo infertur, quod actus deliberatus, qui non est bonus, est peccatum. 27
Quoniam multi sunt actus, qui iuxta suum genus, vel suam speciem, id est, ex obiecto suo, neque boni sunt, neque mali: Qualis est deambulatio in campum, & leuatio festucæ. vt Tho. communiter receptus habet 1. sec. q. 18. art. 8. Nullus tamen inuenitur in indiuiduo, qui non sit malus, si non est bonus. Quia nullus talis inuenitur, cui non desit bonitas, vel obiecti, vel finis, vel alicuius circunstantiæ. Quæ est septuplex, signata in illa versu, Quis, quid, vbi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando. Quem desumptum ex Tho. 1. sec. q. 7. ar. 3. explanauimus, in principio c. Consideret, de pœnit. dist. 5. nu. 15. & infra cap. 7. præponendo illum alteri, quem Palud. Antoninus, & aliquot alij proposuerunt. At inter Tho. 1. sec. q. 18. ar. 3. & omnes alios post Arist. in Ethic. conueniunt, ad rectitudinem & bonitatem actus necessum esse, vt omnes prædictæ septem circunstantiæ rationabiliter conueniant. Quia bonum constat ex integra causa, secundum Dionysium cap. 4. de deuin. nominib. Et quãuis olim contrarium visum fuerit mihi verius sequuto Scot. in 2. dist. 7. & 41. &, quodlib. 18. eo quod videbatur dari posse actus indifferens, sine vlla circunstantia, in nullum finem bonum, vel malum, ordinatus, postquam tamen legi Caiet. super Thom. in d. ar. 9. sequutus sum hoc. Quia omnis actus deliberatus otiosus est malus. iuxta illud Math. 28
Omne verbum otiosum, &c. & omnis actus, qui non fit ad aliquem finem, est otiosus, & ita deest ei circunstantia finis, siue ordinatio ad bonum finem; & consequenter est contra legem æternam; quæ ad bonitatem actus exigit omnem circunstantiarum concursum rationabilem, quæque habet hominem agere debere propter finẽ. Tho. q. 1. ar. 1. & 2. post Arist. 2. Physic. & cõsequenter est peccatum.

Vndecimo infertur, quam vanè & stultè errauerunt multi super peccato actuali. Alij quidem vt Valentinus, quòd peccatum non est à libero arbitrio, sed à Dæmone tantum. Alij vt Lutherus, quòd omne opus quamlibet rectè factum, est

peccatum.

peccatũ. Alij vt Ætius, & Armenij quod aliqua sunt peccata omnino irremissibi-
6 lia. Alij vt Vualdenses, quod nullum peccatum mortale est tolerandũ, etiam si ad vitandum maius malum. Alij vt Iouinianus, quod semel iustificatus non potest amplius peccare, de quibus latè Castren. lib. contra hæreses. à vers. Tertia hæresis, verb. peccatum. Alij vt Vualdenses, quod per peccatum mortale perditur omnis potestas tam laica quàm ecclesiastica. vt per eundem Alfonsum vbi supra, in verb. Potestas.

Circa prædicta errat.

Primo, qui credit bona facta in peccato mortali nil prodesse. nu. 3.
II. Nullam legem humanam obligare ad mortale. nu. 2.
III. Qui putat sufficere confiteri peccatum interius sine exteriori. nu. 24.
IIII. Qui credit aliquem ex septẽ erroribus supradictis in vndecima illatione.

Quis autem horum sit censendus hæreticus, & quis non nisi peccans mortaliter, vel nec peccans quidem, consule præludium. 1. nu. 10.

VIII. Præludium, de diuisione peccati in originale, & actuale. Et quid sit originale.

SVMMARIVM.

Peccatum duplex, originale, & actuale, & quid originale. nu. 1.
Peccatum aptius genus ad originale, quam carentia iustitiæ originalis, & alia similia, nu. 2.
Peccatum originale tollitur per baptismum, sed non carentia, nec concupiscentia, &c. nu. 3.
Peccatum primum solum, & solius primi parentis, & quatenus fuit naturæ, transferri in solos descendentes, per virtutem seminalem, nu. 4.
Iustitiam originalem, sibi & posteris acceptam, sibi, & posteris perdidit Adam. nu. 5.
Peccatum originale esse reatũ, & cum eo nasci omnes, & cõtradicentes esse hereticos. nu. 6.
Peccatum originale non est actus personalis, non potentia, non propriè habitus, non concupiscentia, non fomes, licet aliquando sic appelletur. nu. 7. Et est proprie peccatum, & culpa, vnũ tantũ in vno homine, et æquale in omnibus, excludit omnes à vita æterna. nu. 8.
Peccato originali caruit CHRISTVS, *& Virgo mater eius, sed alia ratione. nu. 9.*
Pœnitentiam & confeßionem peccati originalis non esse necessariam. nu. 10.
Peccatum circa originale qui sic, & sic errant hæretici. nu. 11.

1 PECCATVM primo diuiditur in peccatum originale, & peccatum actuale. Peccatum originale, attenta magis mente quam verbis Anselmi de conceptu virginali, & Magistri, & aliorum in 2. sent. dist. 30. & Thom. 1. sec. q. 81. & 82. & 3. par. q. 27. ar. 1. & melius ad Rom. 5. lect. 2. col. 2. & 3. & aliorum Catholicorum alibi præcipuè trium canonum 1. 2. & 3. Decreti de peccato originali sess. 5. Concilij Tridentini diffiniri potest, esse peccatum primum, primi parentis, quatenus fuit naturæ, transfusum per virtutem seminalem, in omnes immediatè vel mediatè ab eò genitos, quo, sibi & illis perdidit iustitiam originalem, quoad hoc seculum, & beatitudinem æternam, quoad alterum.

2 Dixi peccatum pro genere; Quia licet Anselmus frequentius receptus, ponat pro eo (Carentia iustitiæ originalis) & alij (Concupiscentia) vel (Habitus improprius) vel (Fomes) vel (Lex membrorum) aut (Tyrannus) & alij (reatus) vel

(pena)

(pœna) aptius tamen ponitur, peccatum, Tum per hæc verba circumſpectiſſima. S. Tho. ad Rom. 5. lect. 3. col. 2. Sicut peccatum actuale, eſt peccatum perſonæ, quia per voluntatem perſonæ peccantis committitur, ita peccatum originale eſt peccatum naturæ, eo quòd per voluntatem principij humanæ naturæ commiſſum eſt. Et ſicut peccatum actuale, quod eſt peccatum perſonæ, trahitur ad ſingula membra per aliquem actum perſonalem, ita peccatum originale trahitur ad ſingulos homines, per actum naturæ, qui eſt generatio. hactenus ille. Tum per præ fatum conciliũ Tridentinum, quatenus vbi ſupra can. 2. declarat hæreticum eum, qui dixerit Adamum inquinatum per inobedientiæ peccatum, mortem, & pœnas corporis tantum, in omne genus humanum transfudiſſe, non autem & peccatum, quod eſt mors animæ. Et quatenus, can. 5. diffinit hæreſim eſſe negare, quòd per baptiſmum tollatur omnis reatus originalis peccati, aut aſſerere non tolli totum id, quòd veram & propriam rationem peccati habet. At per ba- 3
ptiſmum non tollitur carentia originalis iuſtitiæ, nec concupiſcentia, nec habitus ille improprius, neque fomes, neque lex membrorum, neque Tyrãnus, licet aliquantum refrænetur ſecundum omnes; ergo nullum illorum eſt de vera, & propria ratione peccati originalis; ac cõſequenter neque verum genus diffiniti, quod eſt de quidditate & ratione ſpeciei, iuxta Porphirium in prædicabilibus. Et quamuis reatus omnis tollatur per baptiſmum, tamẽ ſecundum Magiſtrum cõmuniter receptum, peccatum originale, non eſt reatus, neque pœna, ſed culpa, vt infra dicemus. Ergo aptius genus eſt, peccatum, quàm aliquod illorum.

Dixi, primum primi parentis, quoniam alia peccata quæ ipſe fecit vel, poſteri 4
eius efficiunt, non ſunt peccata originalia, neque tranſierunt, neque tranſeunt in poſteros, vt probat Tho. receptus in hoc ab aliis, 1. ſec. q. 82. ar. 2. & melius in lect. 3. cap. 5. ad Rom.

Dixi, Quatenus fuit naturæ, Quia quatenus perſonale, ac ſola perſonali voluntate commiſſum fuit, non fuit, neque eſt originale, neque transfuſum, ſed quatenus fuit peccatum naturæ ac commiſſum voluntate poſterorum eius, ea ra tione & modo, qui ex prædictis verbis S. Tho. colligitur.

Dixi, per virtutem ſeminalem, &c. ad ſignificandum, quo modo & à quo, & in quos deriuatur. Nam qui homo in puris naturalibus crearetur, miraculoſe alia de materia, quàm carne humana, non haberet hoc peccatum. Quia ille non eſſet de Adami poſteris, imo nec ſi crearetur de carne humana, ratione alia quàm per virtutem ſeminalem, iuxta ſententiã Tho. 1. ſec. q. 81. art. 4. & aliorum, pręſertim Durandi in dicta diſt. 30. q. 2. & tamen iuſtitia originali careret, & fomitem, ac concupiſcentiam, quàm baptizati habent, haberet.

Dixi, quo ſibi & poſteris perdidit iuſtitiam originalem, quoad hoc ſeculum, 5
ad inſinuandum illud grande irreparabiléque damnum, quod ſibi, & nobis intulit Protoplaſtus: Illa enim iuſtitia erat quoddã donum ſupernaturale inditum à Deo Adamo, pro ipſo, & pro poſteris eius, quo vires inferiores ſubiiciebat ſuperioribus, ac ſuperiores Deo, harmoniam quandam miram conſtituens, cui per peccatum amiſſæ ſucceſſit diſcordia, & rebellio deploranda, & potentia concupiſcendi, tam ſenſualitatis, quàm voluntatis ſuperioris effrænata ſecundum omnes. De qua poëta quidam celebris, poſtquam graphice conſcripſit

mortem

mortem, & alia, quæ perditio hæc iustitiæ attulit, concludit.

Hæc fuga iustitiæ, nostris mala cuncta diebus
Intulit. &c.

Dixi, Et beatitudinem, quoad alterum seculum, ad ostendendum terribilem effectum, quem hoc peccatum operatur, scilicet, quod facit æternum carere vita beata. c. Firmissimè, de consec. dist. 4.

6 Ex qua diffinitione infertur, primo, Peccatum originale, non esse reatum, vt probat Magister, 2. lib. dist. 30. Quia vt in præludio præcedenti diximus, peccatum non est reatus.

Secundo infertur, hæreticos esse qui dicunt, non nasci homines cum vero peccato. Quia est contra prædicta, fundata in illo Apost. Rom. 5. Per vnum hominem intrauit peccatum in mundum, & per peccatum mors, & in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccauerunt. Et in illo Ephes. 2. Omnes filij iræ nascimur. & in diffinitione, c. Firmissimè crede, &c. de Consec. dist. 4. & concilium Trident. vbi supra can. 1.

7 Tertio, quod peccatum originale, non est actus personalis, neque potentia, vt palam est, neque habitus, saltem propriè accepto vocabulo. Quia est peccatum; & nulla peccata sunt habitus; vt dictum est supra in Prælud. præcedenti, nu. 19. Quamuis accepto latè vocabulo, metaphoricos dici queat habitus, eo quòd vt ille inclinat ad suos actus, ita fomes peccati originalis inclinat ad suos. iuxta Tho. 1. sec. q. 82. ar. 1. & ipsummet Durandum, & alios in dicta dist. 30. q. 2.

Quarto, quod eadem ratione peccatum originale, non est verè concupiscentia, seu vt Magister in dicta dist. 30. declarando ait, concupiscibilitas, neque fomes peccati, licet materia eius aliquo modo dici queat; iuxta Tho. in dicta q. 82. ar. 3. & licet quandoque vocentur peccatum, nominando effectum per causam, iuxta illud Apost. Non regnet peccatum in vestro mortali corpore; adiuncta expositione Tho. ibidem lect. 3. dum ait, Non iubere Apostolum, ne peccatum, hoc est, fomes peccati, sit in nobis, sed quod non regnet in nobis, qui debemus, & possumus cum gratia CHRISTI ei resistere. Quoniam, vt prædictum est, per baptismum tollitur totum id, quod est de vera ratione peccati originalis; vt determinat concilium Trid. vbi supra: & tamen experimur baptizati post baptismum motus iræ, amoris, & voluptatis præuenientes rationem, qui ex fomite illo manant. Idem est dicendum de carentia iustitæ originalis, quæ per baptismum non restituitur.

8 Quinto, quod peccatum originale propriè est peccatum seu culpa siue deformitas, & defectus rectitudinis, qua caruit ille actus primi peccati primi parentis, quatenus fuit actus voluntarius totius naturæ, omniúmque ab eo deriuandorum per virtutem seminalem, eo modo quo in initio huius Præludij monstratum est.

Sexto, quod in vno homine non est nisi vnum peccatum originale. vt idem Tho. receptus in 1. sec. docet q. 82. ar. 2. qui in 3. & 4. concludit inesse id omnibus hominibus & æqualiter. Cui consequens est, omnes homines mundi natos iam, & nondum natos, mares & fœminas, adultos & paruulos, discretos & fatuos, qui manentes in originali peccato moriuntur damnari, saltem pœna damni, per quam excluduntur à vita æterna beata, in æternum, per finem prædictæ

dictę diffinitionis. & c. Firmissimè, de cõsec. dist. 4. Quod Gratianus attribuit Augustino, licet bonam eius partẽ tribuit Magist. lib. de dogmat. ecclesi. in 2. dist. 30. cap. 4.

De hoc peccato originali sic diffinito dicimus. Primum, CHRISTVM eo 9
caruisse, secundum omnes, quia non descendit ab Adamo per virtutem seminalem. & etiam gloriosissimam Virginem eius matrem, secundum plerosque omnes Catholicos, eo quod fuit pręseruata priuilegio particulari. Quod omnibus persuasum esse maximè percupimus: ita tamen vt non damnemus contra sentientes, iuxta iussa Papæ Sixti, in extrauag. 1. de reliq. & venerat. Sanct. renouata nuper per concilium Trident. vbi supra §. Declarat.

Contra prædicta errat, & est hæreticus primò qui non confitetur Adamum 10
statim ac peccauit, sanctitatem, & iustitiam, in qua constitutus fuerat amisse, incurrisseque iram, & indignationem Dei, atque mortem sibi comminatam, totúmque Adamum per illam offensam, secundum corpus, & animam in deterius commutatum fuisse. vt habet Concil. Trid. sess. 5. can. 1.

II. Est hæreticus, qui dicit Adamum sibi soli, & non eius propagini nocuisse, & sanctitatẽ & iustitiam sibi soli, & non nobis perdidisse, mortẽmque & pœnas corporis tantum, non autem & peccatum, quod mors est animę, in nos transfudisse, vt habet prædictum Con. can. 2.

III. Qui asserit hoc Adę peccatũ, quod origine vnum est, & propagatione non imitatione transfundi, omnibúsque inesse, per humanæ naturæ vires, vel per aliud remedium, quàm per meritum vnius Domini nostri IESV CHRISTI tolli, aut negat ipsius meritum per baptismi sacramentum, in forma ecclesiæ ritè collatum, tam adultis, quàm paruulis applicari, vt habet canon 3. prædicti Conc.

IIII. Qui non credit per baptismũ tolli totum id, quod in peccato originali veram & propriã peccati rationẽ habet, vt habet canon 4. prædicti Con. Per quos Canones multa, quæ Magister, & alij disputant in 2. sentent. dist. 29. 30. & 31. manent determinata.

IX. Præludium. de peccato actuali. & eius diuisionibus. & quid mortale, quid veniale. & de notis quibus mortale à veniali discernitur.

SVMMARIVM.

Peccatum actuale quid, & quousque eius species cognoscendæ confessario. nu. 1.

Peccatum diuiditur, septem modis, primo in peccatum cordis, oris, & operis, secundo in peccatum cordis, facti & consuetudinis, & quid in his confessarius monendus. nu. 2.

Mors triplex animæ per tres mortuos suscitatos à CHRISTO *signatur. nu. 2.*

Peccatũ diuiditur tertio in septem capitalia, & quatenus confessario prodest hoc scire. nu. 3.

Peccati mortalis vanæ laudis & gloriæ confessio, quando non exigit mentionẽ specificam peccati de quo illa quæritur. nu. 4.

Peccatum quarto, & quinto, diuiditur, nu. 5. diuiditur & sexto in mortale, & veniale, nu. 5. & dicere, quod semper specie differant in genere moris videtur commodius. nu. 6.

Circumstantiam solam, quæ speciem mutat, esse necessario confitendam. nu. 6.

Peccati

1 PECCATVM autem actuale breuiter diffiniri potest esse peccatum quod non est originale. Dixi, peccatum, pro genere, & reliquum pro differentia. Quoniam autem error est asserere illud tertium paradoxon Ciceronis, Omnia peccata esse paria, vt tradit Thom. receptus ab omnibus Catholicis, 1. 2. q. 73. art. 2. non sufficit pœnitenti confiteri peccata sua in genere, neque confessario ea sic audire, sed oportet confiteri & audire illa in specie; ita quòd confessarius possit intelligere naturam, & speciem peccati, & an sit mortale, an veniale. Qua in re multos errare monemus infra cap. 2. n. 5. Ideo peccati diuisiones sunt considerandæ. Prima est Hieron. super Amos, relati in c. Super tribus, de pœnit. dist. 1. & in c. Super tribus, de pœnit. dist. 2. in peccatum cordis, oris, & operis; quæ per tria verba
2 prædictę diffinitionis clarè probantur. Quæ tamen diuisio, non est generis in suas species, sed eiusdem peccati in diuersas gradus; vt in Prælud. 7. n. 23. diximus, admonendo confessarium quiddam quotidianum. Secunda diuisio est August. in sermone de monte relat. in cap. Sicut tribus, de pœnit. dist. 2. in peccatum cordis, facti, & consuetudinis; quæ etiam non est diuisio peccati in membra diuersæ specie

ſpeciei, ſed in tria membra diuerſorum graduum eiuſdẽ peccati. Quos elegãter de
more ait ſignificari per tria genera mortuorũ, quos dominũ reſuſcitaſſe ait euã-
gelium, vbi gloſ. ſingularis attexuit illa carmina magna pietate pariq; arte cõpoſita.

Mens mala, mors intus, malus actus, mors foris, vſus,
Tumba, puella, puer, Lazarus iſta notant.
Hanc verbo, hunc motu, lacrymando ſuſcitat illum
Chriſtus, & in modico, naſcitur æger homo.

Circa quam diuiſionem admonendi ſumus, quod non ſufficit pœnitenti con-
fiteri ſe conſueuiſſe illud aut illud peccatũ facere. ſed oportet confiteri numerum
ſaltem veriſimilem peccatorum, vel taliter explicare conſuetudinem, vt confeſſa-
rius concipere poſſit eiuſmodi numerum veriſimilem, per ea quæ diximus infra,
cap. 6. nu. 14. & ſeq. & in cap. Conſideret, de pœnit. diſt. 5. in princip.

Tertia diuiſio eſt S. Gregorij in lib. 31. Moralium cap. 31. relata à Magiſtro in 3
2. diſt. 42. in ſeptem capitalia; & rurſus, ſeptem capitalia in quinque ſpiritualia,
videlicet, in inanem gloriam, iram, inuidiam, auaritiam, & accidiam, & in duo
carnalia, Luxuriam videlicet, & gulam, Quæ eſt diuiſio peccati in membra ſpe-
cierum diuerſarum ſeu diuerſorum generum ſubalternorũ, Quia ſingula illorum
ſeptem à ſe inuicem differunt ſpecie, cum eorum omnia obiecta ſpecie differant,
vt eruditè declarat Tho. in d. q. 72. ar. 2. ad theoriam, quamuis ad praxim pa-
rum ſeruiat confeſſariis. Non enim ſufficit confiteri per illa genera ſubalterna, vt
cenſeantur confeſſa mortalia, ſed oportet vt deueniatur ad ſpecificationẽ illorum,
adeò vt agnoſcatur an ſit mortifera, necne, & cuius ſpeciei ſpecialiſſimæ, vt in cap.
2. nu. 8. infra monemus, & modos ſpecificandi declaramus in cap. 23. à nu. 15.
Addimus autem hic omnibus dictis ibi, & alibi à me, & ab aliis, quod ſufficit 4
dicere, toties peccaui, laudem & gloriam quærendo de peccatis mortalibus, licet
non ſpecificet illa peccata mortalia, quæ forte non fecit, vel iam alias confeſſus
eſt, vel proponit confiteri cum peruenerit ad locum proprium eorum; vt in ſimili
monemus in d. c. 6. ſub finem, cum, qui circumſtantiam aliquam neceſſario con-
fitendam oblitus eſt in confeſſione, poſſe confiteri eam non iterando confeſſio-
nem peccati. Vt ſi quis fuit cõfeſſus illa, vel illa peccata feciſſe, & oblitus fuit con-
fiteri circunſtantiã fractionis iuramenti, quo iurauit illa non facere; ſatisfacit con-
fitendo ſe toties peccaſſe tranſgrediendo iuramentũ licitum; quamuis non expri-
mat peccata illa, per quorum perpetrationẽ tranſgreſſus eſt. Idipſum quod dixi, de
inani gloria, dicendũ eſt de ſuperbia, præſumptione, ambitione, gula, & aliis vitiis
capitalibus, & eorum filiabus, de quibus in d. cap. 23. à nu. 8. tradimus modos
explicandi neceſſaria.

Quarta diuiſio eſt Iſidori in lib. de Summo bono; in peccatum in Deum & 5
proximum, & ſeipſum, de qua idem dicendum quod de proxima, ſcilicet, illam
quidẽ continere pulchram theoriam, eſſeque diuiſionem peccati in membra di-
uerſæ ſpeciei, ſed parum vtilem confeſſionibus ſacramẽtalibus faciẽdis, in quibus
non ſufficit, quoad mortalium confeſſionẽ dicere generaliter, & in genere ſubal-
terno, peccaui in Deum toties, in me toties, & toties in proximũ; ſed oportet ſpe-
cies ſpecialiſſimas peccatorũ, quibus id fecit, exprimere, vt proximè dictum eſt.

Quinta diuiſio colligitur ex Tho. 1. ſec. q. 72. ar. 8. in peccatum per exceſ-

ſam, & in peccatum per defectum, &c. de qua idem per omnia dicendum eſt, ac de duabus proximè præcedentibus.

6 Sexta diuiſio peccati eſt in peccatum lethale ſeu mortale, ſiue mortiferum, & in peccatum veniale. Quæ non eſt diuiſio peccati in diuerſas ſpecies, ſecundum Tho. in d. q. 72. ar. 5. pro quo multa hic ſcripſeram, quæ ne prolixior forem, prætermiſi, arbitratus vtilius tenere contrarium. Tum, quia ipſemet Tho. concedit in 1. ſec. q. 18. ar. 10. & 11. quod illæ circunſtantiæ, quæ ſpecialiter rationi repugnant, qualis eſt circunſtantia loci ſacri in furto, quæ ſpecialiter repugnat rationi & legi vetanti fieri eiuſmodi iniuriam rei ſacræ mutat ſpeciem. Et poteſt dici, quod omnis circunſtantia, quæ efficit, vt actus, qui ſine illa non eſſet mortalis, cum illa ſit mortalis, inducat repugnantiam ſpecialem cõtra rationem, & legem ſpecialem. Tum quia non obſtat ar. S. Tho. quem ſequitur Caiet. ibi. & in q. 18. ar. 10. & 11. ſcilicet quod ea, quæ conſequuntur actum, non mutant ſpeciem. Sicut conſenſus, qui poteſt accidere ex interuallo actui iam facto, non mutat ſubſtantiam eius, licet alias requiratur, & licet aliud ſit de iuſſu qui debet accedere ſaltem incontinenti, & de conſilio quod debet præcedere ſecundũ communẽ mentem, & reſolutionẽ, gloſſę Bart. Alexand. & aliorum, in l. Si quis mihi bona. §. Iuſſum. ff. de acquir. hæredit. & Innocen. & aliorum in c. Quod ſicut, de elect. Et quod pœna, ſiue reatus, & obligatio ad pœnam conſequitur actum, Non, inquam, hoc obſtat. Quia licet pœna, & reatus, ſiue obligatio ad illam conſequãtur actum, ratio tamen & lex, per quam ille actus cum illa circunſtantia factus obligat ad illum, præcedit eum. Et ita dici poteſt, quod licet magnitudo rei furto ſubtractæ circa quantitatẽ notabilem, non mutet ſpeciem furti parui, magnitudo tamen, quæ pertingit ad quantitatem notabilem mutabit. Facit item grauiter, quod ſola circumſtantia, quę mutat ſpeciem, eſt neceſſario confitenda, vt infra cap. 7. dicitur poſt ipſummet Thomam, At non ſufficit confiteri furtum ſimpliciter, ei, qui furatus eſt quantitatem notabilem, quæ facit illud mortale, ſed oportet exprimere illam totam, vel ſaltem, quoad erat quãtitatis iuſtæ ad efficiendum illud mortale per proximè dicta, ergo eſt circunſtãtia mutans ſpeciem. Facit denique, quod non videtur iuſtè negari poſſe id, quod efficit, vt actus ali qui venialis fiat mortalis, repugnare rationi, vel legi alicui ſpecialiter. Quare, vtile putamus tenere omne id quod ſufficit ad conſtituendum in eſſe mortale id, quod ſine illo eſſet veniale ſufficere ad mutandum eius ſpeciem in genere moris, licet non mutet in genere entis.

Longe item vtiliſſimũ fuerit pœnitenti confeſſarióque noſſe notas quibus ve-
7 niale à mortali diſcernatur. Super quo dico, Primum, id fieri non poſſe, per hoc quod mortale ſit contra legem, veniale præter eam. Quia ſupra Prælud. V. probatum eſt, omne peccatũ tam veniale, quàm mortale eſſe contra legem. Secundo dico, optimas notas eſſe quas diffinitio hæc peccati mortalis cum ſuis declarationibus continet, videlicet. Peccatum mortale eſt peccatum contra præceptum diuinum, vel humanum, promulgatum, receptum, & non derogatum, æterna pœna muninitum, vel contra aliquid pro tali habitum, vel an tale ſit dubitatũ, quod ignorantia, ſubreptio, vel paruitas rei, aut diſpenſatio iuſta, vel cauſa iuſta, quoad legem humanam ab ea non excuſat, vel contra diuinum conſilium contemptum,

vel, con-

vel contra ſalutem animæ proximi ſpretam, vel ob finem mortalem, vel in quo finis vltimus ponitur. Dixi primo, Peccatum, pro genere, quia omne peccatum mortale eſt peccatum, non contra, omne peccatum eſt mortale: quandoquidem innumera ſunt venialia, c. De quotidianis, de pœnit. diſt. 3. Dixi ſecundo, contra præceptum, quia factum contra conſilium etiam diuinum, non eſt peccatum regulariter etiam veniale, §. fin. 4. diſt. cap. penul. 14. q. 1. Dixi tertio, cōtra præceptum diuinum, vel humanum, vt comprehenderem præcepta naturalia diuina, 8
& diuina poſitiua, & humana. Quæ tria poſſunt obligare ad mortale: Diuina quidem ſiue naturalia, ſiue poſitiua, iuxta illud Pſal. 118. Octonario ſecundo, Maledicti qui declinant à mandatis tuis. & illud Pſal. 88. Si mandata mea non cuſtodierint, &c. Lex vero humana iuxta c. 2. de Maiorit. & obed. ſi modo ſit promulgata, recepta, & non derogata, in totum, vel pro parte contra quam agitur, vt latè tradimus in Comment. prædicto, c. Fraternitas 12. q. 2. Dixi quarto, æterna pœna munitum, ad excludendum peccata quæ fiunt contra præcepto legum, quæ non infligunt pœnam æternā, qualia ſunt etiam aliquot diuina, puta de non mentiendo iocoſe, nec officioſe, c. Primum 22. q. 2. & latius tradimus infra cap. 25. nu. 47. poſt Caiet. in Opuſcul. 27. quæſtionum, quæſt. 21. & 1. ſec. q. 72. art. 5. Qualia ſunt etiam illa, quorum author non habuit animum obligandi ad illam pœnam; vt ſunt ſtatuta Dominicanorum ſecundum Tho. 2. ſec q. 186. art. 9. ad 1. quem ſequuntur Io. And. & alij in c. Relatum, ne cleric. vel monach. Qualia item ſunt hodie ſtatuta complurium aliorum ordinum, & collegiorum facta inſtar Dominicanorum. Qualia item ſunt, quæ non continent verba præcipientia, ſed tantum ordinantia, vel ſtatuentia, vt ſunt multæ leges ſeculares, vt latius traditur infra cap. 23. n. 4. 5. & ſeq. & tradetur in Comment. c. Fraternitas 12. q. 2. tractando, de lege pœnali, quem nunc componimus propediem edēdum. Dixi quinto, 9
vel contra aliquid pro tali habitum, vel an tale ſit dubitatum, ad comprehendendum peccata facta contra conſcientias dictantes, vel dubitantes ea eſſe mortalia, quamuis non vere ſint talia. per c. Per tuas el, 2. de Symo. & per ſupradicta in Prælud. 7. nu. 15. Quibus addo quod ad hoc vt peccatum ſit mortale, non ſufficit quod fiat cōtra conſcientiā, quæ dictat id eſſe peccatum ſimpliciter, ſed oportet, vt dictet eſſe peccatum mortale. Vnde, quæ peccata fiunt contra conſcientiam dictantem illa eſſe tantum venialia, vel eſſe ſimpliciter peccata, ſolum erunt venialia, ſi ex ſe alioqui non ſunt mortalia. Quia vt ait Bald. in l. 1. ff. de Senat. In cauſato non poteſt eſſe plus virtutis, quam in id potentia cauſæ infundat. Pro quo facit, c. Licet ex quadam, de Teſtib. c. 1. §. Hoc notādum, Qui feud. dar. poſſ. & conſcientia quod aliquid ſit veniale, vel ſimpliciter peccatū, non infundit in id lethalem grauitatem, quam non dictat. Addo item, quod non ſufficit nec requiritur ad hoc conſcientia, vel dubietas generalis, licet requiratur & ſufficiat ſpecialis, vt poſt Thomam à Vio. in lib. 17. Reſpon. q. 13. tradidimus in c. Si quis autē, nu. 61. & ſeq. de Pœnit. diſt. 7. verbi gratia. Si iuris peritus dubitaret in genere, an iuriſconſultis liceat die feſto conſulere: nulla tamen eum teneret dubitatio, an hoc die feſto, hoc conſiliū huic & à ſe dari liceat, nullum admittitur ex parte dubitationis conſcientiæ peccatum; è contrario autem, ſi quis arbitraretur licere generaliter iuris peritis, diebus feſtis conſulere, dubitet autem, an nunc; & hic, &

D 2 hoc con-

hoc consilium sibi liceat dare, peccatum esset ex capite dubitationis. Addo item quod non sufficit ad id, scrupulus in genere nec in particulari: nam si quis facit opus licitum, quod credit id licere, non peccat; licet angatur scrupulo generali, vel particulari in contrarium, vt latè probamus in d. c. Si quis autem. n. 63. Dixi
10 sexto, quod ignorantia non excusat. Quoniam illa quando est facti, imò & frequenter quando est iuris, excusat, eo modo, quo reddit actum inuoluntarium, vt supra Prælud. vj. nu. 9. declaratum fuit. Dixi septimo, quod subreptio non excusat, Ea enim in omni materia excusat à peccato mortali, vt dicimus infra, cap. 11. nu. 4. & in cap. inter verba. 11. q. 3. nu. 491. post alios ibi citatos, præsertim Thomam, 1. sec. q. 88. art. 5. & 2. sec. q. 33. art. 5. & q. 58. art. 3. qualis frequenter inuenitur in accidiæ materia, dum quis habet displicentias quasdam bonorũ diuinorum non satis deliberatas. Cui addi potest paruitas iudicij, qualem habent semidormientes, vel semiebrij, vel adeo turbati, quod licet sufficiat ad veniale, non tamen ad mortale. vt pulchrè determinat Io. Maior in 3. lib. sent. dist. 37. q. 14. col. final. Dixi octauo, vel paruitas rei non excusat. Quia etiam hæc in omni materia excusat, secundum Thom. in locis proximè citatis. Quæ autem quantitas dicatur magna & notabilis, ad efficiendum furtum mortale, latius quàm alij tractauimus,
11 in Comment. c. final. 14. q. 6. Dixi nono, vel dispensatio iusta. Quia hæc quoque semper excusat. Per iustam, intelligo eam, quæ valet ipso iure, licet non fuerit iuste facta; quales multæ fiunt circa leges humanas. Quamuis nulla earum quæ circa legem diuinam & naturalem sine iusta causa fiunt inuenitur talis; nulla enim earum valet ipso iure. Quia nullus Monarcha id faciẽdi facultatem habet, iuxta glos. solemnem, c. Non est, de Voto, quæ agit de dispensatione super voto, & glo. c. Quanto, de iureiur. quæ agit de dispensatione super iuramento. Arbitror autem, quod licet dispensator peccet, tamen dispensatus, si bona fide, nixus superioris authoritate putat eam sibi iusta de causa datã, excusatur donec satis nouerit, eam non fuisse sic datam. ar. c. Quid culpatur. 23. q. 5. Tales tamen sunt, quæ fiunt etiam circa legem diuinam, & naturalé iusta de causa, ab eis qui potestatem habent, secundum prædictas glossas. Tales etiam sunt, quæ fiunt à Monarchis qui non agnoscunt superiores circa suas leges, etiã sine iusta causa, modo sine subreptione fiant. Nam iustæ dicentur quoad hoc, etiam si dispensans & dispensatus, ambo sciant, non inesse iustam causam. Quia licet Monarcha dispensans circa suam legem sine causa peccet, iuxta mentem vtriusque Thomæ, 1. sec. q. 96. ar. 5. quã latius explicauimus in prælect. c. Si quando, de rescripsit. nu. 25. & licet dispẽsatus peccet nolendo sine causa se conformare moribus honestis illorũ, quibus conuiuit, contra c. Quæ contra, 8. dist. non tamen peccat, ob trãsgressionem legis per dispensationem ei relaxatæ. Quia illa dispensatio & relaxatio licet iniusta, valida est ipso iure, vt absolutio excõmunicationis iniusta, c. Venerabilibus, §. Sane,
12 vers. Vbi, de sent. excom. lib. 6 Aduertendũ autem, quod peccatũ, quod admittit superior in relaxando sine iusta causa suam legé erga aliquem, per c. Iustum est, 9. dist. & peccatũ, quod dispẽsatus petendo eam sine dicta causa, solũ sunt venialia, si scandalũ & damnũ notabile alterius cessent, secundum mẽté Caiet. 1. sec. q. 96.
13 Magna tamen quæstio est, an dispensatio inferioris circa legem sui superioris sine iusta causa facta, valeat. Nam quod non valeat, facit primo, quod dispensatio de-

ſatio definitur eſſe relaxatio legis cauſa cognita, iuxta gloſ. ſolemnem, §. Niſi rigor, 1. q. 7. Deinde quod ſic ſe habet inferior ad legem ſui Monarchæ, ſicut ille ad legem Dei, c. Cum inferior, de Maiorit. & obed. & c. Inferior. 21. diſt. & diſpenſatio Monarchæ circa legem Dei ſine cauſa nihil valet, nec excuſat; vt prædictum eſt, ergo nec diſpenſatio inferioris circa legem ſui Monarchæ ſine iuſta cauſa valebit, neque proderit. Tertio, quod collatio beneficij à Papa facta ei, quem ſcit eſſe inhabilẽ ad illud, lege humana ſua tantum valet, licet non dicat ſe diſpenſare, facta vero ab ordinario etiam in caſu, quo poteſt, non; iuxta duo dicta celebria, Innoc. quorum alterũ poſuit in c. Diuerſis fallaciis, de cleric. coniug. & alterum in c. Veniens, de filiis, presbyt. adiuncta declaratione illorum, quam ponit Hoſt. in d. c. Diuerſis, quem ſequitur Panor. communiter receptus, ibi, & in c. Cum in cunctis §. Inferiora, col. penul. de elect. vt latius diximus in c. Si quando, pag. 29. de reſcript. Cuius nulla alia ratio efficax reddi poteſt, quam quod inferior non poteſt diſpenſare ſine cauſa circa legem ſuperioris, ille autẽ ſic circa ſuam. Quarto, facit determinatio illa ſingularis Innoc. in c. Dudũ 2. de elect. videlicet, quod diſpẽſatio à legato facta ſine iuſta cauſa, non valet. Ex quo multa facile inferas cõtra multas ordinariorũ diſpẽſationes indiſcretas præſertim quo ad forũ conſcientiæ.

His rationibus adducor ad affirmandum primo diſpenſationem, ab inferiori circa ſui ſuperioris legem ſine vlla cauſa pro libito factam minime valere. Secundo, eam non cenſeri ab eo factam, niſi expreſſe dicat eam ſe facere, etiam ſi iubeat, aut permittat fieri aliquid, quod ſine ipſius diſpenſatione iuſtè fieri nequiret. Tertio, quod non creditur ei dicenti ſe facere illã, aliqua iuſta de cauſa, niſi probetur illa, ſi non eſt facta cum cauſæ cognitione, per ea, quæ latius adduximus in comment. c. Non liceat. §. 4. Imo neque ſi fiat cum illa ſi ſcitur cauſam eſſe falſam quoad forum conſcientiæ. Quanquam diſpenſatũ bona fide, ſi eam haberet, excuſare poſſet ob ſuperioris authoritatem. Quarto, quod diſpenſatio ab inferiore 14
circa ſuam vel præceſſoris, vel inferioris ſui legem facta, valet in vtroque foro, etiam ſi pro ſolo voluntatis libito eam fecerit. Imo etiam arbitror, eum tacitè diſpenſare circa illam, quotiens prudens & ſciens iubet aut concedit fieri aliquid contra eam, nulla de diſpenſatione mentione facta. Quæ breuitatis gratia, non cõfirmo latius. Diximus decimo, vel iuſta cauſa excuſat. Quia vt dicimus in cap. 23. infra nu. 42. cauſa rationabilis ſemper excuſat ſaltem à mortali, tranſgreſſionẽ legis humanæ. ſecundum mentem Tho. 1. ſec. q. 96. ar. 6. & 2. ſec. q. 14. ar. 3. & aliorum ibi citatorum. Eam vero cauſam dixerim iuſtam, ob quam legis lator ſi adeſſet, eum pro excuſato haberet. arg. gloſ. ſingularis & receptæ l. Tale pactum. §. Qui prouocauit. ff. de pact. Quin, & cauſa, quam quis bona fide putat iuſtam, etiam ſi omnino iuſta non ſit, excuſat à mortali, licet non à veniali, vt eleganter dixit Caiet. in 2. ſec. q. 143. ar. 3. poſt alios non citatos ab eo, quos ibi citauimus. Dixi vndecimo, aut contra diuinum conſilium contemptum. Nam licet conſilia 15
diuina non obligent etiam ad veniale, vt prædictũ eſt; tamen, qui ea per contemptum tranſgreditur, vel non admittit, mortaliter peccat iuxta, gloſſ. ſingularẽ & receptam in c. Quis autem. 10. diſt. Dixi duodecimo, vel contra ſalutem animæ proximi ſpretam. Nam qui facit aliquid, quod ex ſe non eſt mortale, nec forte illicitum, qualis eſt exornatio mulieris, vel viri per contemptum ſalutis animæ

proximi, quem credit spiritualiter per eam periturum, mortaliter peccat; quamuis, non ita peccaret, si eiusmodi contemptus abesset, vt latè dicitur, infra cap. 13.
16 nu. 23. Dixi decimo tertio, vel ob finem mortalem. Quia omnis actus in finem mortalem relatus, est mortalis, etiam si suo genere bonus esset, c. Cum minister, 13. q. 5. vbi late tractauimus, nu. 21. post Tho. 1. sec. q. 18. ar. 4. Dixi decimoquarto, vel in quo finis vltimus constituitur, quia per hoc efficitur mortale, vt trad. vterque Tho. 1. sec. q. 88. art. 4. Constituere autem videri potest quis alicui vltimum finem, in aliquo, quando sic afficitur ei, vt malit auerti à Deo, siue peccare mortaliter, quod continet auersionem ab eo, quam omittere illud, per dicta vtriusque Thom. in d. ar. 4. & ar. sequen. Sed contrarium esse verius diximus in Comment. prædicti c. Cum minister. nu. 21. Tum quia hoc non exprimunt præfati. Tum quia alioqui bis peccarent omnes, qui semel scienter peccarēt mortaliter, quia transgrederētur legem, quod est vnum peccatum, & ponerent finem vltimum, in eo, quod est alterum. Tum quod multi peccant mortaliter cognoscentes se minime in eo finem vltimum constituere.

Peccatum autem veniale facile diffinitur esse peccatum actuale, quod non est mortale.

17 Septimo, diuisio sit hæc nostra tam pœnitentibus quam cōfessariis pernecessaria peccati pluraliter accepti. Peccatorum alia sunt eiusdem speciei, alia diuersæ. Peccata eiusdem speciei sunt peccata, quorum obiecta, & fines sunt eiusdem speciei, & nulla circunstantia speciali lege prohibita diuersificat. Peccata vero diuersarum specierum, sunt peccata, quorum obiecta vel fines sunt diuersæ speciei, vel quæ circunstantiæ specialiter prohibitæ diuersificant, vt colligitur ex Tho. 1. sec. q. 72. ar. 4. & q. 18. ar. 2. & 6. & 11. Verbi gratia, Peccatum fornicandi specie differt à peccato furandi, quia obiecta eorum, hoc est, materiæ circa quas fiunt, sunt diuersæ speciei. Peccatū item quo quis mittit mulieri donum aliquod, vt libidini eius consentiat, differt specie à peccato quo quis eidem mittit simile donum quo furetur à marito pecunias, quas sibi tradat. Quoniam licet obiecta sint eiusdem speciei, fines tamen sunt diuersi, quod sufficit ea ratione quam idem Tho. in 1. sec. q. 18. art. 6. reddit. Furtū item factum in loco sacro, cui ne fiat eiusmodi iniuria speciali lege vetatur, differt specie à furto simili profano in loco facto, vt declarat Tho. in d. art. 11. Per quam rationem supra dixi omnem circunstantiam, quæ efficit vt actus alioqui venialis, sit mortalis, mutare speciem. Prætereo hic, ne longior fiam, illas rationes neruosas, quibus probabam peccata, vt plurimum magis differre inter se per conuersionem ad ea, quæ male volumus & nolumus, quam per auersionem à Deo, & eius lege ac ratione. Et quod rectius dicitur per cōuersionem ad ea, quæ male volumus, quam ad creaturas licet communiter ita dici soleat. Et cur dicitur hoc vt plurimum & non semper esse verum? Quia hæc potius scholis quam confessariis sunt vsui. Prætereo item rationes, ob quas confessarium parum oportet curare de illo Thomæ dicto, quod peccata exteriora diuersificantur specie per obiecta, interiora vero per fines. Oportere autem, eum inuestigare, an actus exterior siue interior, qui est peccatum ratione sui obiecti, in quod per se ordinatur, sit etiam ratione alius finis, vel aliorum finium, in quem vel in quos à voluntate dirigitur, etiam consequenter an sit vnum simplex, vel duplex,

duplex, vel triplex, aut multiplicius peccatum, quale potest esse, si in multos fines à voluntate ordinetur. Simplex enim est, cum quis simpliciter vult adulterari. Duplex cum vult adulterari, vt furetur marito pecunias. Triplex, si vult illud vt furetur, & occidat. Multiplicius, si ad plures alios malos fines id collimet. Et ita multa peccata quæ vno respectu sunt vnius speciei, altero sunt alterius. Peccatum enim furandi, quod quis cōmittit vt adulteretur, est furtum, quatenus obiectum illius, in quod per se ordinatur, est contrectatio rei alienæ; & adulterium, quatenus ordinatur à voluntate in illum finem, iuxta illud Arist. Ethic. 5. Qui furatur vt adulteretur, magis est adulter, quam fur. Licet autem circunstantiæ finium malorum diuersarum specierum efficiant peccata diuersæ speciei, alia tamē 18
non efficiunt, vt plurimum idem: Furtum enim factum in vno loco, tempore, vel ab vna persona, vel vno modo, non differt specie ab eo quod fit in alio loco, vel tempore, vel alio modo, vel alij personæ: vt colligitur ex Thom. 1. sec. q. 72. art. 9. nisi speciali lege id prohiberetur, vt prohibetur furtum, & homicidium in loco sacro, c. sacrilegium, 17. q. 4. & c. Proposuisti, de consecrat. eccles. Quam limitationem, licet Tho. ibi omittat, expressit tamen satis postea, art. 11. qua superius vsi sumus contra alteram eius conclusionem.

Circa prædicta errat, Primo, qui credit omnia peccata esse paria. nu 1.

II. Qui credit circunstantiā, etiam mutantē speciem, non esse confitendā. nu. 6.

III. Qui credit legem humanam non posse obligare ad mortale. nu. 8.

Quis autem horum sit censendus hæreticus, & quis tantum peccans mortaliter, & quis nec peccans quidem; consule Præludium 1. nu. 10.

X. Præludium, de Pœnitentia, & eius partibus.

SVMMARIVM.

Pœnitentia quid generaliter, & aliqua sine dolore, & aliqua cum eo. nu. 1.

Pœnitentia verbum esse latinum, & quid proprie significet, & ad quæ transfertur. nu. 1.

Pœnitētia alia mala, alia bona, bona prout actus, vel virtus ab exordio mūdi necessaria. nu. 2.

Pœnitentiam prout sacramentum à CHRISTO, *institutam tres actus, contritionem, confessionem, & satisfactionem continere, esse de fide. nu. 3.*

POENITERE dicitur generaliter, qui nollet fecisse aliquid iam à se factum. Quod dupliciter contingit, vel sine dolore vt in beatis, quos suorum 1
erratorum sine dolore pœnitet, vel cum dolore, vt in viatoribus, qui non solum nolunt, sed etiam dolent peccasse. iuxta illud August. in c. Pœnitentia, 2. de Pœnit. dist. 3. Pœnitere est pœnam tenere.

Verbum autem Pœnitentia, minime latinum esse, & vtendum loco eius verbo Græco μετάνοια plerisque visum est, sed eo vtitur Plinius Iunior in illo Epistolæ 130. Superest, vt agat pœnitentiam pœnitentiæ suæ. Et senior lib. 17. cap. 12. Nihil fœdius agricolis, quam gestæ rei pœnitentia. Verbo item Pœnitudo, vtitur Hieronymus in eadem significatione Deut. 30. & 1. Regum 15. & vtrumque proprie significat actum pœnitendi, hoc est nolendi fecisse aliquid à se factum. Transfertur tamen ad significandum sacramentum pœnitentiæ, vt in c. Quod in te, de Pœnit. & remiss. & etiam ad significandum pœnam à sacerdote in satisfactionem impositam, c. Falsas, de pœnit. dist. 5. & proprius ad significandum

 habitum,

habitum, qui eſt virtus inclinans ad prædictum pœnitendi actum immediatè vel mediatè, iuxta Tho. & præfatos, diuidentes pœnitentiam in pœnitentiam virtutem, & in pœnitentiam ſacramentum. In hoc autem libro, vt plurimum vtemur eo, ad ſignificandum habitum pœnitendi, quæ eſt pœnitentia virtus, vel eius actum, vel ſacramentum pœnitentiæ.

2 Igitur verbum pœnitentia generaliter acceptum includit malam, qualis eſt quæ de opere bono habetur: & bonam, qualis eſt, que de opere malo concipitur, de qua in propoſito agendum. Pœnitentia bona bifariam ſumitur, videlicet pro actu, vel habitu bene nolendi, & dolendi, ac puniendi peccatum, quæ eſt pœnitentia virtus, & pro ſacramento pœninentiæ inſtituto à CHRISTO, quo peccata cum dolore ad id iuſto nolita condonantur: vt omnes fatentur poſt & ante Magiſtrum in 4. diſt. 14. & Thom. 3. par. q. 85. ar. 1. Porro, pœnitentia bona priori modo accepta, videlicet pro actu, vel habitu bene dolendi iam inde ab Adamo Protoplaſto incœpit, fuitque ſemper ad ſalutem neceſſaria, iis, qui peccatum mortale incurrerunt, vt palam declarauit nuper Sacroſancta Synodus Tridentina, ſeſſ. 14. cap. 1.

3 Pœnitentia vero, prout eſt ſacramentum, cœpit à paſſo CHRISTO, qui omnia ſacraméta nouæ legis, & in his pœnitentię inſtituit, vt nouiſſimè clarius quam vnquam nuper explicuit prædicta Synodus ſeſſ. 7. can. 1. Quæ in prædicta ſeſſ. 14. cap. 3. ait. Quod licet vis præcipua ſacramenti pœnitentiæ ſit forma, & illa ponatur in illis miniſtri verbis, Ego te abſoluo, &c. tamen quaſi materia eius ſunt illi tres actus: Contritio, Confeſſio, & Satisfactio. Et adeo quidem, quod in cano. 4. eiuſdem ſeſſ. declarauit hæreticum eum, qui contradixerit; per illa verba. Si quis negauerit ad integram, & perfectam peccatorum remiſſionem requiri tres actus in pœnitente, quaſi materiam Sacramenti Pœnitentiæ, videlicet Contritionem, Confeſſionem, & Satisfactionem, quæ tres pœnitentiæ partes dicuntur, anathema ſit. Et quia in his tribus actibus rectè præponendis, iuſtificatio eius, qui gratiam baptiſmalem perdidit, præcipuè conſiſtit, ideo ab illis incipimus, fauore diuino tamen iterum prius implorato, & per interceſſionem Virginis matris glorioſiſſimæ ſperato, Sacroſanctæque S. Apoſt. Romanæ, quæ vna eſt omnium mater & magiſtra, imo & cuiuſlibet alius melius ſentientis cenſura exoptata, cui omnia ſubiicio.

Circa prædicta errat Primo, qui credit ſacramentum pœnitentiæ non eſſe inſtitutum à CHRISTO.

II. Qui credit ſacramentum Pœnitentiæ non habere tres partes, nempe, contritionem, confeſſionem, & ſatisfactionem.

Quis autem horum ſit cenſendus hæreticus, & quis non niſi peccans mortaliter, & quis nec peccans, conſule Prælud. 1. nu. 10.

FINIS PRÆLVDIORVM.

ENCHIRIDION SIVE MANVALE CONFESSARIORVM ET POENITENTIVM,

COMPLECTENS PENE RESOLVTIONEM OMNIVM dubiorum, quæ in sacris confessionibus occurrere solent circa peccata, absolutiones, restitutiones, censuras & irregularitates: iam pridem sermone Hispano compositum, & nunc Latinitate donatum, recognitum, quam plurimis locupletatum & reformatum, ab ipsomet auctore, MARTINO ab AZPILCVETA DOCTORE NAVARRO.

Caput I. de Contritione prima parte Sacramenti Pœnitentiæ.

SVMMARIVM.

ONSTRITIO quid. nu. 1. & quod non est essentialiter dolor. nu. 2. & 16. Sed pœnitudo vnde ille nascitur. nu. 3. & debet esse voluntaria, non coacta. n. 4. & maxima quoad firmitatem, non quoad intensionem. n. 7. nisi, &c. n. 8. neque necessario requirit lachrymas exteriores, &c. nu. 23. Pœnitudo peccati est nolle admisisse, nu. 2. quod inuenitur sine dolore. vt in beatis. nu. 6. quid requirit vt sit contritio, nu. 20.

Amor Dei, debet esse maximus quoad firmitatem, sed non necessario quoad intensionem, & feruorem. nu. 9. qui super omnia & obedientialis est virtualis contritio. nu. 10.

Contritio requirit pœnitudinem, & dolorem actualem, vel virtualem, & qui mallet fuisse mortuus, quam offendisse Deum, est contritus. nu. 10. dolorem, inquam, peccatorum propriorum, præteritorum, & præsentium, magis eo quod sint offensæ Dei, quam quia sunt damnosa pœnitenti. nu. 11.

Pœnitudo non est necessaria de futuris, sed propositum nec illa, nec alia admittendi. nu. 12.

Dominicus Sotus laudatus. nu. 10.

Medina Doctor laudatus. nu. 10.

Pœnitens non tenetur ad credendum se nunquam amplius mortaliter peccaturum. nu. 13.

Contritio licet deleat peccatum, non tamen delet obligationem confitendi illud. nu. 14. nec quum est virtualis tollit obligationem habendi formalem & actualem loco & tempore debitis. nu. 14. neque id cum ratione pugnat. nu. 16.

Contritio non est, quicunque dolor, aut pectoris percussio, quare multi qui se illam habere putant, minime habent, nu. 17.

Contritionem habere, vel eam ob aliqua signa præsumi, longe diuersa. nu. 18.

Contritio eorum qui eam habere differunt vsque ad mortem, dubia quo ad salutem, sed non quoad absolutiotnm. & sepulturam. nu. 18. & 19.

Contritus non est qui actualiter, vel virtualiter nollet potius non peccasse, quam quodcunque aliud malũ non passum esse, nu. 21. sed nullus tenetur ad huiusmodi cõparationes. nu. 22.

Contritus est qui desiderat habere contritionem, & piget ipsum in id conantem, non posse perfectè attingere illam. nu. 22.

Pœnitens qui proposuit se vlcisci, si hæc aut illa iniuria sibi inferretur, vel facere illud, aut illud malum si quis id præciperet, vel si se talis, aut talis occasio offerret, non absoluẽdus. nu. 22.

Dolor qui pœnitentiæ non debet esse obnoxius per excessum. nu. 24.

Contritio quam specialis, aut singularis requiratur de singulis peccatis. nu. 25. & non est necessaria ad remissionem venialium, nisi quando dubium est, an sint mortalia. nu. 26.

SENTENTIAS tum antiquorum, tum recentiorum, quos in c. Per-
1 fecta, de pœnit. dist. 1. citauimus, sequuti, diffinimus, contritionem esse pœnitudinem voluntariam, cum dolore maximo actuali, vel virtuali peccati proprij iam commissi, quatenus est offensa Dei super omnia dilecti, cum spe veniæ, & proposito non peccandi amplius, saltem mortaliter, & confitendi, & satis faciendi, vt minimum virtuali.

2 Dixi (Pœnitudinem) Tum pro genere, quia omnis contritio est pœnitudo, sumpto verbo, pœnitudo, pro actu pœnitendi; vt in Prælud. vltimo diximus, non contra omnis pœnitudo est contritio. Tum quia licet alij asserant, contritionem esse dolorem, alij pudorem, alij, aliud: ipsa tamen quoad suam essentiam propriè est pœnitentia seu pœnitudo, & actus pœnitendi, seu nollendi peccasse, vt clarius aliis exprimit Cardinalis ille doctissimus Caietanus in 2. Thom. q. 1. quod antea senserat Palud. in 4. dist. 17. q. 1. & subtilis doctor, quem ipsi tacent; in eod. 4. dist. 14. in fin. qui admodũ subtiliter ait, quod hæc quatuor inter se distinguũtur.
3 Pœnitentia virtus, quæ est habitus, nos ad volendum vltionem nostri peccati inclinans: Voluntas puniendi, seu velle punire; quod ex ea oritur: Pœnitudo peccati, seu non velle peccasse quæ est pars punitionis: Susceptio, ac toleratio punitionis, quæ est satisfactio vel pars eius. Quorum discrimen ex eo constat, quod singula eorum sine reliquis tribus reperiuntur. Quamuis tertium sub quarto quadam tenus continetur; quæ breuitatis gratia quia parum praxi sunt vtilia, non explicamus, quod tamen ipse Scotus vbi supra facit. Tertium autem horum scilicet nolle peccasse, est essentialiter, vt ita dixerim, contritio. Dixi secundo (Vo-
4 luntaria) Tum quia pœnitentia violenta, qualis est damnatorum, secundum Scotum in 4. dist. 17. ar. 3. non sufficit, neque illa quæ repente ac naturaliter, sine vlla deliberatione prouenit, quia non est voluntaria; per ea quæ supra in Prælud. 7. nu.
5 12. post Tho. 1. sec. q. 6. ar. 1. posui. Dixi tertio (Cum dolore) ad differentiam pœnitentiæ dolore carentis, qualis est illa beatorum, qui sine vllo dolore, memi-
6 nerũt peccatorum olim admissorum, & nollent ea admisse: Qualis etiam reperitur in eo viatore, qui nollet peccasse, sine consideratione actuali, quod ipse id perpetrauit, sine qua non nascitur dolor secundùm Scotum in 4. dist. 14. ar. 3. Quod etiam Adrianus in 4. de pœnit. q. 1. col. 4. adfirmat. Non curo hic tractare illam opinionem subtilem doctoris subtilis in prædicta dist. 14. quem latè sequitur Andreas à Vega magnum decus Franciscanorum, in lib. 14. cap. 5. & cap. 18. de Iustificat. videlicet, quod pœnitentia ornata his, quæ in nostra diffinitione continentur, sufficit ad delenda peccata, etiã si absque vllo dolore contingat, vt hic dicitur con-

citur contingere posse: Quia id de rarissimè contingentibus est. De quibus l. Parum curat. l. Nam ad ea. ff. de leg. Dixi (Maxime) non quidem ideo quod dolor 7
ille debeat esse summè intensus: Rarus enim aut nullus dolor est, qui non possit magis intendi, vt omnes sentiunt, & experientia, quę rerum est magistra, c. Quam sit, de elect. lib. 6. docet. Neque ideo, quod omnes alios dolores superare debeat: 8
non enim opus est, vt damnatorum dolorem excedat, qui omnes huius seculi dolores facile vincit, c. fin. de Pœnit. dist 7. Neque quod æquari debeat illi acer- 9.
bissimo, quem Christus Seruator noster pro nobis miseris patiens tolerauit, qui fuit maior omni alio huius seculi dolore, secundum Tho. 3. part. q. 46. ar. 6. Imo nec debet esse intensior quolibet alio dolore cuiusuis mali, sed debet esse maximus, quoad æstimationem, idest, quod malit tollerasse, tolerareque omnia mala mundi, quam peccasse peccatum mortiferum. secũdum beatum Tho. quolib. 1. ar. 9. Sicut etiam dicimus, amorem Dei maximum esse debere, non quidem necessario quoad intensionem, sed quoad firmitatem, hoc est, quod dilectio eius præferenda est omni dilectioni, cuiuscunque creaturæ, nec propter vllam aliam est deserenda: non tamen est necessum; vt intensio sit ea, qua parentes nostros aut filios diligimus, vt diuum Tho. sequuti 1. sec. q. 109. ar. 3. diximus in additione cap. Quando, de consecrat. dist. 1. nu. 10. Dixi quinto, actuali vel virtuali: Quia sufficit actus, qui licet non sit pœnitentia talis formaliter, est tamen virtualiter, secundum Scotum communiter receptum in 4. dist 14. q. 1. ar. 10.
Qualis est actus peccatoris; quo amore Dei vult subire martyrium sibi oblatum, 10
repente, sine peccatorum memoria: Imo quilibet amor Dei, quo plus quam omnia alia diligitur, videtur virtualis peccatorum pœnitentia. secundum cõmunem, cui assentit Gabriel in 4. dist. 14. q. 1. conclus. 12. & 15. & in 3. dist. 27. q. 1. col. 15. quam sequitur & ille doctissimus, perspicacisque ingenij vir doctor Ioãnes à Medina, in codice, de Pœnit. q. 2. & merito, cum ille hoc intelligendum esse existimat de amore, quem obedientialem vocant, qui virtualiter continet voluntatem efficacem adimplendi quicquid diuina Maiestas præcipit. Veruntamen eruditissimus iuxta ac pius frater Dominicus Sotus magna Dominicanorũ gloria, soli martyrio hoc tribuendum existimauit. lib. 1. cap. 18. de nat. & gratia. Sed prior sententia confirmatur, eo quod in hoc plus operatur amor quo quis martyrium patitur, quam pœna eius subita. arg. 1. ad Corint. 13. cap. Secundo, quod fieri potest, vt quis plus amet, desideretue martyrium non patiendo illud, quam alius patiendo præsertim momentaneè. Posset etiam contingere, vt ex duobus, qui sese martyrio obtulerunt, alter qui plus diligit & desiderat, non patiatur, alter vero sic. Tertio, quod eiusmodi amor extenditur ad recipiendum martyrium debitum, imo etiam ad volendam cupiendamque formalem contritionem tempore & loco debito, sicuti rectè vbi supra probat Medina. Quamobrẽ aperte constat quantum hæc sententia à Lutherana dissideat: est enim limitanda procedere tantum quãdo defectus temporis, aut inculpata inconsideratio peccatorum fuit in causa quominus formaliter pœniteret: Cum Lutherus nec actuale nec virtuale propositum huiusmodi requirat, dicens sufficere resipiscentiam, & nouam vitam, quod damnatum est in Concil. Trident. sess. 14. cap 4. canon. 5. Interrogatus, an id quod fertur dixisse quidam insignis Doctor Academiæ Cõplutensis

assumptus

assumptus postea in episcopum Legionensem meritissimum, videatur tenendum, nempe contritionem suapte natura requirere formale propositum de non vlterius peccando, sed per accidens temporis, vel considerationis defectu sufficere virtualem. Respondi affirmatiue, modo ita pœniteat eum præteritorum, quod si aduerteret ad futura, proponeret de nunquam iterando ea, nec admittendo futura. Et ad hunc modum intelligenda videntur ea quæ de sufficientia propositi virtualis magnifice nuper scripsit prædictus Andreas à Vega, lib. 13. cap. 21. de Iustificatione. Hinc confirmari videtur illud Syluestri, in verb. Contritio, q. 1. Qui mauult mori, quam peccare, contritus est: & illud Palud. in 4. dist. 17. q. 1. conclus. 5. Cui displicet, quod huiusmodi formalem contritionem sibi comparare
11 non potest, contritus est; de quo mox plura. Dixi sexto, (proprij iam commissi) ad differentiam de pœnitente de peccato alieno, & ad significandum, quod non est opus, vt sit de peccato futuro, licet, vt mox subiiciam, intentio seu propositum non peccandi amplius, vtrumque debeat complecti: præteritum quidem ad hoc, quod non repetat illud denuo; futurum verò, ad hoc vt illud non admittat. Dixi septimo, (Quatenus est offensa Dei) Quia ob id principaliter debet pœnitere. Nam quem alio respectu, puta metu pœnæ, infamiæ aut alio simili principaliter pœnitet, vt proditorem Iudam, & Antiochum pœnituit; non concipit eam de qua loquimur penitudinem & contritionem, c. Iudas, c. Sceleratior, de pœnit. dist. 3. & Th. in 3. part. q. 86. ar. 1. & alij in 4. dist. 14. & 16. & Adrian. de pœnit. q. 1. col. 4. Plus enim pœnitere ac dolere oportet de peccato, eo quod sit offensa Dei, quam quod incommodet sibi: Imo etiam magis quam eo, quod separat eum à Deo, & eius beatifica visione: Quia pœnitere hoc respectu, est pœnitere quatenus incommodat sibi, vt Th. in 4. dist. 17. q. 2. ar. 3. q. 1. ad quartum aperuit. Addo, quod ex his quæ in hoc numero 11. & infra nu. 39. & 40. dicuntur, infertur, non esse veram illam opinionem, quam nuper vidimus defendi in selectis quibusdam comitiis, videlicet, sufficere ad condonationem peccati per sacramentum pœnitentiæ attritionem, qua pœnitens dolet de peccato, etiam si sciat eam non esse contritionem, nec doleat propter Deum, vel quia eum offendit, sed propter infamiam, vel alia mala temporalia: oportet enim in primis, vt pœniteat ob amorem Dei, vel eo quod est eius offensa, saltem virtualiter, & quod videatur ei sufficere illa pœnitentia, aut saltem quod non videatur ei non sufficere, ad petendam absolutionem. arg. c. Firmissime, 15. q. 1. & eorum quæ supra allata sunt. Quanquam pœnitere minus principaliter de peccato, ob prędictos respectus, non obuiat contritioni, modo principalius id fiat eo, quod est Dei offensa. Sicut & amare Deum minus principaliter, ob eius in nos collata, vel conferenda beneficia non obuiat merito diligendi eum principaliter ob semetipsum, iuxta illud Psal. 118. Inclinaui cor meum, ad faciendas iustificationes propter retributionem. Quinimo minimè malum est pœnitere solum metu pœnæ, infamiæ, vel alius mali, modo voluntatem peccandi excludat, vt luculenter declarauit Synod. Trid. sess. 14. cap. 4. Cuius illa verba, modo voluntatem peccandi excludat, perinde significant, ac illa, modo non ea mente pœniteat eis respectibus, quod si illi non intercederent, non pœniteret, imo peccare pergeret. Dixi octauo (Super omnia dilecti) quoniã amor Dei nisi maior sit quã quiuis alius cu

iuscunque

iuscunque rei, saltem quoad firmitatem non sufficit, Imo peccatum est si magis aliud, quam Deus vel æque ac ille diligitur, vt post Tho. 1. sec. q. 109. art. 3. iamdudum in additione, c. Quando, de Consec. dist. 1. nu. 355. dicebamus. Quod intelligendum est de amore, quo diligitur Deus comparatiuè, minusquam aliud vel æquè ac ille, non autem de amore, quo simpliciter diligitur Deus, sine comparatione ad aliud minus; licet verè amor ille non sit amor super omnia, vt facile colligat quis ex dicto concilij Trid. cap. 4. sess. 14. Dixi nono, Cum spe veniæ, quia sine illa saltē virtuali, non contingit venia, c. Sceleratior, de pœnit. dist. 3.

Dixi decimo, Cum proposito non peccandi amplius saltem mortaliter, quia 12
sine eo non sufficit, vt sentit Ambrosius, in c. Pœnitentia, 1. de pœnit. dist. 3. & concilium Florentinum coactum sub Eugenio 4. exponit, licet enim pœnitudo non se extendat ad peccata nondū perpetrata, non tamē fiet contritio, nisi eam comitetur propositum vitandi in posterum omnia & singula peccata mortifera, tam præterita & præsentia, quoad effectum non committendi ea denuo, quam futura, teste Adriano, de pœnit. q. 1. col. 3. post Palud. in 4. dist. 17. q. 1. col. 3. Non 13
tamen est necessum, vt credat pœnitens se amplius non peccaturum mortifere; Quinimo id quandam superbiam saperet, vt oppositum humilitatem; quod testatur Innoc. receptus, in c. Omnis, de Pœnit. & remiss. quia sat est, vt nolit amplius peccare, & proponat id efficere ope diuina. Dixi vndecimo, Cum propo- 14
sito confitendi, quia licet contritio dimittat peccata, quoad culpam, non tamen tollit obligationem, confitendi ea proprio sacerdoti, iuxta illud Saluatoris nostri Ioannis 20. Quorum remiseritis peccata, &c. & quorum retinueritis, retēta sunt: hoc est, non sunt remissa, quoad obligationem confitendi ea ecclesiæ, vt innuit Adrian. in 4. de confess. q. 1. col. penul. Neque cum ratione pugnat, eum 15
qui restituitur in Dei gratiam per contritionem, teneri ad confitendam offensam: Cum & is cui crimen in foro laico ea lege condonatur, vt vnum annum in bello militet; à die quidem condonationis in gratiam Regis redit, tenetur tamen militare illum annum. Addidi (Saltem mortaliter) Quia non est necessum habere propositum nunquam peccandi venialiter; arg. c. septies, de pœnit. dist. 3. Dixi duodecimo, Et satisfaciendi, propter ea quæ inferius in cap. 3. dicentur. Et adieci, vt minimum virtuali, eo quod sicut actus qui est pœnitentia virtualis sufficit, ita eadem ratione sufficere videtur, quod eam comitetur id, quod est proprium virtuale confitendi, satisfaciendi, & amplius non peccandi. quod Io. Maior in 4. dist. 14. q. 1. affirmauit, licet Caiet. in 2. Tomo cap. 1. sentiat tale propositum debere esse expressum; In summa tamen, verb. Confessionis conditiones 12. & verb. Confessionis iteratio idem sentit, & merito, Cum nihil referat, quid ex æquipollētibus fiat. l. fin. ff. mandat. c. Licet ex quadam, de Test. & tacitum & expressum siue virtuale & formale exæquantur. l. Cum quid. ff. de reb. credit. Quod tamen intelligo procedere, quādo defectus temporis, vel quædam inculpabilis inconsideratio pœnitentis fuit causa, quominus haberet formale propositum.

Corollaria.

Ex hac diffinitione multa inferuntur, Primum, quod communis modus lo- 16
quendi probatus à prædicto concilio Florentino, & à Trident. sess. 14. cap. 4.

per quem

per quem contritio diffinitur esse dolor, intelligendus est causatiue, hoc est, quod est causa doloris, cum per prædicta supra hoc eodem cap. nu. 2. constet, quod non est dolor essentialiter, sed causa, & qua ex aliis ad id necessariis nascitur dolor si aliunde non impediatur, secundum Scotum in 4. dist. 14. & 16.

17 Secundo infertur, quod plurimũ decipiuntur quidã putantes, quemlibet dolorem, & quamlibet pectoris tunsionẽ, & quamlibet prolationẽ, Miserere mei, esse contritionẽ, & sufficere ad impetrandam peccatorũ mortiferorum cõdonationem.

18 Cum ad id sit necessaria talis pœnitẽtia, qualem superius depinximus, nobili ac generoso animo digna. Neque obstat, quod quilibet peccator, quamlibet magnus, præsumitur mori cõtritus, si qua contritionis signa ostenderit, c. A nobis 2. de sent. excõmunic. puta si petierit confessarium, si iurauit parere mandatis ecclesię, si cum loqui non possit, subleuat oculos, aut palmas in cœlum, tundit pectus, vt exprimit Hostiensis, cõmuniter receptus in dicto c. à nobis, Non, inquam, hoc obstat, quoniam id solum procedit, quoad effectũ, vt ecclesia præsumat eum habere pœnitẽtiam, prædictis qualitatibus ornatã, ad effectum non denegandi ei sepulturam sacram, non autẽ ad effectum astruendi, quod per id impetratur à Deo venia peccatorum mortiferorũ, nisi vere concipiatur pœnitẽtia, quam cõcepisse præsumitur.

19 Tertio infertur, quod merito Augustinus relatus in c. Si quis autem, & c. fin. de Pœnit. dist. 7. dubitabat de salute illorum, quos non ante, sed post ægritudinem pœnitebat peccasse. Nam vt eius dictum ibi declarantes diximus, æger pressus ægritudine metu mortis & aliis curis, vix erigit animum, ad supra depictam contritionem concipiendam; & ita ibi Augustinus dubitabat de vera salute, non autem de præsumta, ad concedendam absolutionem, & sepulturam ecclesiasticam; quod omnes deberemus animaduertere, & concionatores frequenter prædicare.

20 Quarto infertur, quod vt pœnitudo peccati perueniat ad gradum contritioni necessarium, oportet pœnitentem plus odisse peccatum, quam quoduis aliud malum pœnæ, odio dignum, simul & velle vitare idem, plusquã quodlibet aliud malum, vitatu dignum, vt sensit Tho. Aquinas. quolib. 1. ar. 9. & omnes in 4. dist. 14. & 17. & recte declarauit Tho. à Vio 2. Tom. q. 1.

21 Quinto infertur, non esse contritum eum, qui actu, aut virtute non est eo animo, vt malit generatim quamlibet pœnam pati, quam peccare, aut peccasse mortifere: quicquid Innoc. in c. Omnis, de Pœnit. senserit. Quoniam vt Tho. quolib. 1. ar. 29. sensit, Omnis qui est contritus, habet charitatem, & omnis qui charitatem habet, Deum plusquam se amat, & omnis qui Deum ita amat, mauult perdere se sibi, quam Deum, Et cum per peccatum mortiferum, perdatur sibi Deus, consequens est, vt malet saltim generatim, omnia mala pati, quam peccare sic. Dixi autem, generatim, Quia nemo vt idem Tho. in d. ar. 9. & ante illum Innocentius, in d. c. Omnis, censuerunt, tenetur ad conferendum speciatim reputando secum, quod mallit illud & illud genus mortis, & pœnarum pati, quam peccare, peccasseue. Imo id esset imprudentiæ, sicut & imprudens foret confessarius, qui interrogaret pœnitentẽ; mallet ne potius filios suos, vel se obiisse mortem, quam peccasse; aut, sitne paratus potius mori, perdereue filios, quam peccatum admittere? Quoniam nimia est huiusmodi tentatio: & vt perite ait idem Tho. in d. ar. 9. Sicut delectabilia plus mouent animum, ad delectandum, si speciatim recogi-

centur, quàm si generatim; ita terribilia multò plus terrent, si speciatim cogitentur, quam si generatim, & fieri potest, vt qui generaliter malit omnia mala pati, quàm peccare mortiferè, nolit hoc aut illud malum specialiter consideratum. Quocirca satis est confessario, vt videatur ei pœnitens sufficientem peccatorum pœnitudinem habere. Si vero intellexerit, eum minimè eam habere, addat ei animum ad eam habendá, & ad malendum perdere in genere alia omnia sua bona, quàm Deum, qui est summum bonum eius, & omnium; sine quo, nullum est bonum. Quod si fortè non possit eius animum ad tam excelsum contritionis gradum attollere, contendat eum eleuare, saltem ad hoc, quòd verè ipsum pœniteat, quod talem non habeat, Per ea quæ breuiter in cap. 10. nu. 4. tanguntur, & hoc sufficit, vt sit contritus, vel saltem ita attritus, vt possit absolui, iuxta Palud. in 4. dist. 17. q. 1. ar. 5. Quæ conclusio non parum consolationis secum affert, & est communis apud S. Tho. & S. Bonauenturá, & omnes Theologos. Diximus, 22
(saltem ita attritus vt possit absolui) quo tollamus scrupulum, quem vir quidam valde doctus, & pius Sanctæ Societatis Iesu, nobis contra hoc insinuat: eo quòd pœnitere ac dolere, quod aliquid non habeam, non est illud habere; sicut nec dolere, eo quod non communicauerim, est communicare, neque perinde valet, vt probamus in c. Vt quid paras, de consecrat. dist 2. post Io. Turrecremat. contra gloss. ibidem; Neque animo discruciari, eo quod non sim confessus; est confiteri: sicut nec velle arborem conscendere, est ipsam conscendere, vt ait glossa l. In vendentis. C. de contrah. emp. Dicimus itaque re vera pœnitere quem, eo quod non hábet cōtritionem, non est illam habere saltem formaliter, neque pœnitere me quod non valeo pœnitere, quantum mihi expedit ad contritionem habendam, sufficit ad ipsam habēdam, nisi alias iam ipsam habeam: sufficit tamen ad credendum me habere sufficientem attritionem, quò possim à confessario absolui, & à Deo veniam obtinere, media sacramētali absolutione. Quin etiam dici posset, esto talis dolor, non sit contritio formalis, desiderium tamen habendi eam, adiuncto iusto dolore, quo dolet se non posse peruenire ad perfectionem contritionis, saltem virtualiter, est ipsa contritio, in voluntate partis intellectiuæ sita, fomento auxilij Dei bona desideria fouentis, etiam si pars sensitiua recalcitraret. Vtilis breuitas, quam liber expostulat, negat locum aliis replicationibus, & triplicationibus, potius subtilibus, quàm fructuosis. Si quidem quod hucusque dictum est, sufficit ad scopum, quem nobis proposuimus. Porro bonū signum est, quod pœnitens, sua sponte affirmet, se malle mortuū esse, aut quid aliud simile pati, quàm peccasse. iuxta sententiam Cardinalis doctissimi Io. à Turre cremat. in Summa, de pœnit. dist. 3. qui sequutus Bonauenturam, tenet, Peccatorem, qui secum statuit potius peccare mortaliter, quàm mori, non esse absoluendum. Illi verò qui nihil circa hoc secum deliberauit, etiam si dubitet quid faceret, dum se in tali articulo constitutum aspiceret; non esse denegandam absolutionem. dummodo habeat propositum non peccandi, & nollet offendere Deum, etiam si talis illi occurreret occasio. Quocirca, valde deplorandi sunt, qui ad confessionem & communionem accedunt, cum proposito vindicandi se authoritate sua, de illis, qui eos alapis aut plagis cæderent, aut palo percuterent, vel proditores, latrones, meretrices, iudæos, sarracenos, hæreticos, vel aliis huiusmodi nominibus, compellarēt,

aliaue simili afficerent iniuria. Eodem etiā modo deplorandi sunt illi, qui ad prædicta sacramenta accedunt, antequam exuant suam deprauatā voluntatem, vtendi hac vel illa voluptate illicita, si ea, vel illa occasio eam percipiendi cum aliqua muliere, vel viro eis occurreret. Eos etiam, qui anteaquam ab animo depellant propositum perpetrandi, quicquid Papa, vel Rex, pater, dominus, patronus, amicus, aut socius ipsis præciperet, aut rogaret, etiam si illud lethale crimen esset. Horum profecto misereri debemus, ipsosq; cum lachrymis compassionis rogare, vt attendant se in quodam diabolico statu, quæ damnatio æterna est, delitescere, qui tali confessione & communione magis, ac magis excrescit. ar. c. Si propterea, & c. Si cui, de Pœnit. dist. 1.

23 Sexto infertur, dolorem sensus, singultus, planctus, lachrymas, & id genus alia, non esse ad contritionem necessaria, quoniam sufficit dolor voluntatis rationalis ex pœnitudine manans. Tum per supra tradita. Tum quia vt Tho. in 4. dist. 17. q. 2. ait, hic dolor non est in manu nostra: vtile tamē est illum habere, & desiderare, flereque largius, eo quòd peccauerit, quam quod alia damna ei acciderint, secundum omnium mentem. Cui consequens est illud Paludani in 4. dist. 17. q. 1. ar. 5. approbatum à recentioribus, scilicet illud. Pœnitentem debere hoc desiderare, non esse intelligendum de debito obligationis, sed decentiæ tantum & vtilitatis: Paritque ratione non inconueniens fuerit, vt pœnitens maiore dolore sensus afficiatur, ob mortem patris, aut alius cognati, vel plagam propriam, quàm ob peccatum admissum. Quod passim contingit: Imo neque oportet, vt is dolor voluntatis rationalis sit intensior, alio quouis dolore rationalis voluntatis, ob alia mala concepto: per prædicta supra hoc cap. nu. 7. Sufficit enim vt pluris faciat malum peccati, & ob id perdere, vel perdidisse Deum, quam quoduis aliud malum generatim, ad finem euitandi illud, dolendique non euitasse, iuxta Maior. in 4. dist. 14. q. 2. Quinimo satis est, vt velit, conetúrque ita dolere, & non possit, doleátque ex animo se non posse id facere per prædicta supra eod. nume. 22. & subinde quamuis intensius persentiat, & defleat mortem patris, quàm peccatum admissum: Satisfacit tamen, si modo malit Deum non offendere, vel offendisse, quàm patrem suum viuere.

24 Septimo infertur, quod dolor sensibilis ex pœnitentia nascens, & alia corpus adfligentia, qualia sunt ieiunare, cilicia vestire, humi accubare, & aliæ similes austeritates, non debent adeò modum excedere, vt humani corporis habitudinem corrumpant, efficiántque pœnitentē inhabilem, ad faciendum ea, quæ secundum suum statum facere tenetur: Dolor enim ille nititur amore Dei, super omnia dilecti, qui huiusmodi nimietatem reiicit. c. Non mediocriter, de consec. dist. 5. tradit Tho. in 4. dist. 17. q. 2. ar. 3.

25 Octauo, quod licet alij senserint, & alij expresserint, videlicet Raym. in sua Summa, Tho. 3. part. q. 87. ar. 1. & in 4. dist. 17. q. 2. ar. 2. q. 6. quem sequitur ibi Palud. & Angel. ver. Contritio. §. 4. & Sylu. eod. verb. §. 3. Rudolph. 1. par. vitæ Christi, cap. 20. De singulis peccatis mortalibus singulas pœnitudines esse habendas; contrarium tamen est tenendum cum Io. Maiore Parisiensi acutissimo in 4. dist. 17. q. 5. & Cardinali S. Sixti eruditissimo in quolib. q. 2. & super. 3. par. Tho. q. 87. ar. 1. scilicet sufficere, quod peccatorum pœnitudo adeo

sit extensa, vt saltem virtualiter protendatur ad vniuersa mortifera, tam ea quæ meminit, quàm quæ non meminit: Non enim est necesse, vt pœnitens recogitans confitensue sua peccata, de vnoquoq; peccato mortifero specialem & singularem eius pœnitudinem concipiat, sed satis est, vt concipiat generalem eiusmodi pœnitudinem, quæ virtute se extendat ad omnia mortifera, siue id faciat ab initio, cum incipit reuocare ad memoriã confitenda, siue inter reuocandum, siue quouis alio tempore vel temporis momento; qualis est pœnitudo, qua pœnitet offendisse Deum mortiferè quouis modo cum proposito saltem virtuali confitendi, & satisfaciendi, quando, & vt necessum fuerit, & nunquam amplius ita offendendi, eo quòd eum super omnia diligit, capitalémque eiusdem offensam, plusquam quiduis aliud odio dignum, odit. vt est superius hoc eod. cap. nu. 22. traditum. De hoc intelligitur illud Ezechielis, cap. 33. relatum in c. Ponderet, 50. dist. In quacunque hora ingemuerit peccator, &c. Nam, vt alia omittam, si de singulis peccatis mortiferis, singulæ pœnitudines concipiendę essent, contingeret casus, in quo quis adhuc viuens priuaretur potentia consequendi salutem æternã, contra expressa canonum sacrorum testimonia in c. 1. de Pœnit. dist. 7. & c. Ponderet 50. dist. & contra prædictum ex Ezechiele locum. Nam qui mille peccata mortalia admisisset, & solam quartam horæ victurus ægrotaret, aut ad suspēdium duceretur, non posset viuens concipere de illis mille peccatis, mille pœnitudines ad id necessarias, quo saluaretur. Nolumus tamen dicere, quòd sicut eiusmodi pœnitentia generalis sufficit ad remissionem omnium peccatorum obtinendam; ita etiam sufficiat ad eximendum pœnitentem ab obligatione reuocandi ad memoriam, & detestandi tempore debito omnia genera, & species illorum quæ peccauit enumerando illa numero certo vel verisimili confessario. Dixi (Genera & species,) Quia non tenetur singulorum criminum cuiuscunque speciei, in particulari reminisci; neque etiam in indiuiduo singula detestari; id quod sentit Medina vbi supra.

Nono, non esse necessariam pœnitudinem supra diffinitam ad condonationem 26 venialium consequendam, neque consequenter oportet, vt pœnitudo vnius venialis ad aliud extendatur, Tum quia sufficit ad remissionem venialis, quicunque dolor, siue actualis, siue virtualis, quamuis non sit ita magnus, quantus exigitur ad peccata mortalia delēda; iuxta Tho. receptũ in 3. part. q. 87. art. 1. Tum quia vnum veniale remitti potest sine alio: Quia illa venialia tantummodo remittuntur, ad quæ dolor ille siue actualis, siue virtualis extenditur, secundum eund. Tho. in d. q. 87. ar. 4. Cæterum, qui dubitat, an peccatum illud sit mortale, vel veniale, ita debet pœnitere illius sicuti esset mortale, vel saltem cum conditione, si & quatenus esset mortale, iuxta illud August. Tene certum, & relinque incertum, c. Si quis autem, de pœnit. dist. 7.

Summarium.

Contritio delet quæcunque mortalia, etiam antequàm quis confiteatur. nu. 27. & semper etiam ante legem gratiæ fuit necessaria. nu. 28. non tamen est necessario sub pœna noui peccati habenda statim post peccatum. nu. 21.

Contritio in quibus casibus, & quando necessario habenda. nu. 32.

27 Decimo, esse verum id quod ferè omnes asserunt, nempe frequenter per solam contritionem etiam ante confessionem, & sacramentum pœnitentiæ actu susceptum condonari peccata mortifera, iuxta c. Dixi. c. Magna, de pœnit. dist. 1. Tho. 3. part. q. 86. ar. 2. & in 4. dist. 17. ar. 5. q. 2. à Paludano & aliis receptus, Panor. in c. Deus qui, de Pœnit. & remiss. quod & nos in præfatione de Pœnit. dist. 5. diximus: Licet Gratianus in c. penul. §. Quibus de pœnit. dist. 1. cū aliquot antiquioribus dubitasset: de quo tamen hodie non licet dubitare, per declarationem concilij Trid. sess. 14. cap 4. Quod tamen addit, huiusmodi condonationem, & reconciliationem non esse tribuendam contritioni siue voto confessionis, quod in ea includitur: Quia talis condonatio non est credenda fieri per solam pœnitudinem & dolorem inde natum; sed potius per gratiam, quam ita pœnitenti donat Deus, quáque illa pœnitudo fit contritio, iuxta gl. receptam in c. Magna, & c. Conuertimini, de pœnit. dist. 1. Gratia enim caussa est formalis condonationis peccatorum, secundum Tho. 1. sec. q. 113. ar. 8.

Vndecimo,

Vndecimo, quod sicut in lege gratiæ cõtingit, sola pœnitentia peccata dimitti: 28
sic etiam ante legem gratiæ vera pœnitentia remittebatur, id quod euidentiore ratione dicendum est. Certum est enim quod tunc nondum erat sacramentum pœnitentiæ institutum, neque confessio; Certum item, quod etiam tunc erat remissio peccatorum etiam mortiferorum: & ita nisi illa per pœnitentiam virtutis actum & contritionem contigisset, nullatenus alias cotingere poterat. Facit, quod licet, vt prædictum est, sine sacramento pœnitentiæ suscepto contingat remissio peccatorum, nunquam tamen illa contingit sine pœnitentia. Hæc enim pœnitentia semper fuit, est, & erit, iure naturæ, & ad salutem necessaria. sicuti latè in Summa, de pœnit. dist. 5. probauimus: nulláque necessitas excusat ab ea. Etenim, qui post lethale crimen admissum ante mortem, non est verè contritus, licet non detur illi spatium ad recolendum, & detestandum peccata sua, ob id potissimum, quia in ipsa peccati perpetratione moritur, vel subitanea morte corripitur, absq; dubio damnabitur; licet ille, qui confiteri ea non potuit, si contritionem habuit, excusetur ab obligatione confitendi, vt post & ante alios exprimit S. Anton. in 3. par. tit. 14. cap. 18. §. 2. Dixi, pœnitentia vera, non autem pœnitentia qualificata modo supradicto; nam hæc est vna ex tribus sacramenti pœnitentiæ partibus, & includit in se propositum confitendi, quod nunquam fuit necessarium ante legem gratiæ, nec lege naturali præcipitur, plusquàm ipsa confessio, sicut postea dicemus, in cap. sequenti. nu. 2. neque plusquam sacramentum pœnitentiæ, quod est legis nouæ tantùm, secundum omnes.

Duodecimo, quæstionis non mediocris esse, An possit inueniri pœnitudo cui 29
tota hæc nostra diffinitio conueniat, per quam peccata mortalia non condonentur? Scotus enim in 4. dist. 14. q. 2. ar. 2. Cardinalis S. Sixti Caietanus in 2. Tom. in materia confessionis, q. 4. aiunt posse. Tum quia iuxta eos pœnitudo prædicta diuiditur in eam quæ appellatur formata, hoc est, quã gratia Dei iustificans & condonans peccata format & ornat: & in eam, quæ informis dicitur, hoc est, 30
quam prædicta gratia non ornat; Tum quia peccator non potest sibi suo solo libero arbitrio, sine gratia gratum faciente, quærere veniam, iuxta tria postrema capitula, de consec. dist. 4. & sess. 6. Concilij Tridentini cap. 1. & can. 2. & glossa in c. Magna, & c. Conuertimini, de pœnit. dist. 1. & secundum prædictos potest præfatam pœnitudiné concipere suis viribus naturalibus, quibus Deú super omnia diligere possumus. Tum quia eiusmodi pœnitudo non est vltima & immediata dispositio ad gratiam; Quoniam alioquin scire posset quis se esse in statu gratiæ sine vlla reuelatione, quippe qui scire potest se habere eiusmodi pœnitudinem; quod est contra expressa iuris, & sacræ scripturæ testimonia; videlicet Eccles. 3. & c. fin. de purg. & contra concilium Trid. sess. 6. cap. 9. & canon. 12. Contrarium tamen videtur nobis verius, quod etiam contendit eruditissimus Catharinus lib. 5. annotat. in Caiet. Quia eiusmodi pœnitudo non potest haberi sine amore Dei super omnia, qui solis viribus naturalibus, sine gratia haberi nequit, post Adami peccatum. vt docet beatus Tho. declaratus ibidem à Caietano. 1. sec. q. 109. ar. 3. Tum, quia licet Scotus, Ocham, & Gabriel, qui eos sequitur in 3. dist. 27. q. 1. dub. 2. teneant; posse nos etiam post peccatum Adami, nostris propriis viribus diligere Deum super omnia, addunt tamem, neminé ad eum gra

dum peruenire, qui gratiam Dei non adſequatur. Quin etiam ſubiiciunt, non ſolum pœnitudinem prædictam actualem, ſed etiam virtualem, quæ ex amore Dei ſuper omnia reſultat ſufficere, eſſeque vltimam, & immediatam diſpoſitionem, ad gratiam Dei gratum facientem quærendam, ita vt nemo ad eam peruenit, quem optimus & miſericordiſſimus Pater ſua gratia non donet. Nec obſtat fundamentum alterius opinionis, videlicet: quòd hanc opinionem conſequitur, poſſe nos ſcire Deo eſſe gratos, ſine reuelatione ſpeciali, Quia negamus nos poſſe ſcire, quòd pœnitudinem omnibus prædictis qualitatibus ornatam habeamus, tametſi id frequenter iuſtè credamus.

31 Tertiodecimo, quod licet toto tempore quo quis ſe agnoſceret peccato lethali mortuum, de bono conſilio debeat curare, quo à tam graui morte reſurgat, periculumque mortis ſubitæ, æternæque euadat, iuxta illud Eccleſ. cap. 5. Ne tardes conuerti ad Dominum: & iuxta Tho. & communem in 4. diſt. 17. & Caiet. 2. Tom. quolib. 7. non tamen ad id tenetur, præcepto ad nouum mortiferum obligante, niſi ea temporis parte, qua occurrit memoriæ quoad vſum, id eſt, veluti reſoluenda, aut renuenda facienda vel omittenda, iuxta commun. Immo neque tunc, ob ea per quæ id affirmauit Adrianus in 4. de Confeſſ. q. 3. & Card. S. Sixti in dicto quolib. 7. & ob ea, quæ nos eis addidimus in 3. part. gloſ. Summæ, de pœnit. diſt. 7. quicquid Catharinus vbi ſupra dicat de Caietano, quod ſecum pugnat in eo, quod facilè potuit eum excuſare ſi voluiſſet; & hoc eſt tenendum. Quoniam ſicut alia præcepta affirmatiua de baptiſmo ſuſcipiendo, & confeſſione facienda, non obligant ſub pœna noui peccati, niſi pro tempore neceſſitatis; ita per conſequutionem præceptum affirmatiuum de ſe conuertendo non obligat nos, ſub pœna noui peccati mortalis, niſi in articulo neceſſitatis: in illo vero, ſic. Quamobrem ad prædictam pœnitudinem concipiendam tenebimur imminente articulo mortis naturalis, vel violentę, vel adminiſtrandi ſuſcipiendiue ſacramentum aliquod, ſecundum omnes: Immò etiam inſtante populi neceſſitate aliqua grandi, cui abſque orationis feruore prouideri non poſſet, ſecundum Adrianum vbi ſupra.

32 Quartodecimo, quòd licet ſaluberrimum conſilium ſit, vt totiens concipiamus pœnitudinem omnium peccatorum mortalium, tam ſemel contritorum, quàm aliorum, quotiens ea nobis occurrerint; non tamen eſt præceptum quod nos obliget ad eam habendam bis ſpeciatim de eodem, Quia Deus non iudicat bis in idipſum. Naum 1. c. At ſi, de Iudic. tametſi teneamur, ne vnquam nobis illud placeat actu, vel virtute: Quoniam licet illa noua (vt ita dicam) complacẽtia non ſuſcitet illam priorem culpam, quæ iam deleta fuit: producit tamen nouã ei ſimilem, ar. c. Notum, 2. q. 1. & c. 1. de offic. deleg. c. Sicut tribus gradibus, de pœnit. diſt. 1. & c. Sed penſandum. 6. diſt. Vnde licet illud aliquorum conſilium, vt peccata præterita etiam bene confeſſa frequenter ad memoriam reuocemus, quo melius illa iterum atque iterum deteſtemur, & veluti quendam myrrhæ manipulum, id eſt, Sanctæ triſtitiæ de illis faciamus, plurimum probem quoad peccata, quæ ſuapte natura triſtitiam, metũ aut terrorem incutiunt, non tamen crediderim eos intellexiſſe de illis quorum refricata memoria ad illicitam delectationem inſtigat: Qualia ſunt peccata carnis, magni cuiuſdam honoris & lucri tẽporalis; qui-

ralis; quinimo consultius existimarem, eorum nunquam amplius in particulari meminisse, nisi quando opus est semel illa confiteri cum debita contritione, vt rectè insinuat frater Ludouicus à Granata Dominicanus, vir vita & doctrina concionator omnibus numeris absolutus, in eo libro admodum sancto & celebri, qué de oratione composuit: vel quando appetitus carnis sunt probè mortificati, per vehementem aliquā contemplationem, aut orationē, siue per eximiam quandam abstinentiam, siue per morbos, aut dolores: Quoniam delectabile in particulari consideratum ad sui desiderium allicit, iuxta Arist. 3. Ethic. Tho. quolib. 1. ar. 9. & dicemus infra cap. 9. & hoc in specie sensit idem Tho. in opusc. 64. §. Sciendum

Quintodecimo, magnæ prudentiæ sanctíque concilij esse, curare, vt post peccatum admissum, quam citissime nos eius pœniteat, cum per id etiam ante cōfessionem in Dei gratiam redeamus, adeo quidem, vt fieri posset, vt centies quis peccauerit mortaliter per totum anni ab vltima confessione spatium, qui tamen vix quatuor horis sine Dei gratia manserit, eo quod singulorum pœnituerit simul ac admisit. Quocirca, multi simplices sunt merito instituendi, existimantes eos qui mortaliter deliquerunt, semper esse in crimine quousque confiteantur: Nam vt supra declarauimus, ad hoc vt à peccatis resiliant, satis est eis habere dolorem illum eximium supra definitum, quamuis remaneant obligati adhuc ad cōfessionem. Cæterum cum huiusmodi homines raro, vtpotè rudiores, doleant vt dolere conuenit, nisi quando confessarium adeunt, vt in nos in repet. §. In Leuitico, de pœnit. dist. 1. notab. 18. nu. 5. diximus, Ideo sanctissimum esset consilium, eos inducere ad confitendum frequenter, & saltem in tribus festis Paschalibus, & in festo Assumptionis Deiparæ Virginis. Eo etiam respectu conducit maximè subito post peccatum contritionem habere, ne videlicet bonorum operum quæ ante confessionē fiunt, iacturam faciamus; quæ quidem perirent, nisi adesset confessio. Nam opera quantumcunque moraliter bona, si fiunt in statu peccati mortalis absque dubio pereunt & mortua reputantur, quantum attinet ad gratiam & gloriam promerendam. 1. ad Corint. 13. c. Nihil. de consec. dist. 5. Licet quoad alia non parū prosint, iuxta glossam, c. Quod quidā, de pœnit. & remiss. c. Quærat. §. Quod autem, de Pœnit. dist. 3. in quibus tribus locis alias latè id tradidimus, & in repet. c. Quando. de consec. dist. 1. cum in multis locis, tum in additione. Tradit etiam post alios Maior in 4. dist. 14. q. 2. vt inferius cap. 27. nu. 2. explicatur. 33

Decimosexto, quod quicquid dicat Antonin. 3. part. tit. 14. cap. 18. in principio tenendum est, quod peccator licet neque generatim, neque speciatim meminisset alicuius peccati mortalis nondum condonati, posset tamen de illo contritionem habere, concipiendo pœnitudinem modo supradicto qualificatam. Nam aliter sequeretur, eum qui alicuius peccati mortalis nondum remissi recordari non posset, esse extra statum salutis, contra c. 1. de pœnit. dist. 7. & c. Ponderet, 50. dist. Et quàmuis responderi posset in tali casu, amorem Dei super omnia, sufficere, vt Gabriel insinuauit in 3. dist. 27. q. 1. replicari tamen posset quod iam supra nu. 10. dictum est, eiusmodi amorem esse contritionem virtualem. 34

35 Decimoseptimo, quod licet de grauiori peccato grauior requiratur pœnitentia, siue pœnitudo, hoc tamen est intelligendum de consilio, & honestate, arg. c. Tempora, 26, q. 7. secundum Thom. Palud. & Communem in 4. dist. 17. non autem de necessitate, arg. c. Talis, de Pœnit. dist. 3. quoniam diffinitio supra posita nihil tale requirit, & quia secundum mentem communem doctorum, quã explicat Maior in 4. dist. 14. q. 1. & dist. 17. q. 1. Pœnitudo circumamicta circunstantiis debitis & supradictis, quantumcunq; sit remissa, breuissimoque tẽpore, etiam in instanti concepta, satis est ad crimina diluenda quantum ad culpam, & ad permutandam pœnam æternam inferni in temporalẽ purgatorij, contra sententiam Scoti in dicta dist. 14. q. 2. art. 2. quæ hodie communiter relinquitur. Dixi, Cum debitis circumstantiis, quoniam si ego alienum retineo, & potens restituere, non restituo, vel est mihi odium mortale, quod ab animo non expello, vel si non relinquo sodalitia, & occasiones valde propinquas peccandi mortaliter, vel etiam si non peruenio ad concipiendum propositum actuale, quo mallem potius mori, quam mortaliter delinquere: non habeo veram talem pœnitentiam, neque proinde consequor remissionem.

36 Decimooctauo, quod pœnitentia de peccatis imperfecta, quam neque debitæ circunstantiæ, neque qualitates prædictæ ornant, poterit nuncupari attritio, non autem contritio. Est autem illa secundum Caietan. in secundo Tomo q. 1. de contrit. & q. 5. de confessione, duplex. Altera eorum quos pœnitet mortaliter peccasse, vellentq, non peccare, sed non omnino statuunt à peccatis abstinere. Altera eorum, quos pœnitet peccasse, & statuunt amplius non peccare, non concipiendo peccatum, vt rem supra alia omnia detestabilia detestandã, neque reputando ipsum vitandum supra omne vitabile. Quin imo etiam pœnitudo illa, quæ à nobis fuit supra definita, & quam habent illi qui detestantur peccatum supra omne detestabile, ipsumq; vitare proponunt, supra omne aliud merito vitandum; est attritio, (vt ipse arbitratur) quousque dominus Deus, propter suam misericordiam, gratiam suam impertierit, sed est alterius speciei secundum eundem, appellaturq, contritio informis. At secundum opinionem communem quam supra nu. 26. sumus sequuti, cuicunq; habẽti eiusmodi pœnitentiã Deus pro sua misericordia statim elargitur gratiã, & subinde non inuenitur sine gratia. Prima species
37 prædictarum attritionũ non sufficit, vt per eam solam remittatur peccatum, imo neque per eam & absolutionẽ sacramẽtalem simul. Quin imo peccat, qui cum ea petit aut accipit absolutionẽ. Idem est dicendũ de illa pœnitudine, quam aliquis concipit ob id solum, aut saltem principaliter propter detrimentũ honoris, quietis aut vtilitatis temporalis, aut propter metum infamiæ, laborum, pœnæ temporalis aut æternæ: quamuis talis pœnitentia, non sit peccatum neque malum opus, (vti quidã dixerunt,) imo potius est laudanda; nisi quando eo animo concipitur, quod peccaret, vel à peccato non cessaret, nisi eius modi malum vel metus intercederet: Quoniã hoc iam esset nouum peccatum adiungere, c. Si propterea, & c. Si cui, de Pœnit. dist. 1. vti supra nu. 11. diximus. Secunda etiam species attritionis, non sufficit secundum eundẽ, vt propter illam remittantur peccata, etiam adiuncta absolutione sacramentali, licet sufficiat ad ipsam absolutionem licite exposcendam, recipiendámque absque vlla culpa, & ad hoc vt illa sic sit valida, vt non teneatur

reiterare

reiterare confessionem, imo etiam ad obtinendum effectum sacramenti, quando pœnitẽs prædictam pœnitudinẽ fuerit consequutus. Ab hac opinione Caietani propter eius authoritatẽ, & quia ei à nemine contradicitur, hucusq; nunquam fui ausus discedere: sed nunc, sub debita censura, videtur eum qui iure & ex animo pœnitet peccasse mortaliter, & statuit in posterum nunquam peccare, ob id principaliter maximè quod peccatum est offensa, & iniuria Dei, & credens sine crassa ignorantia, suum dolorẽ esse in id sufficientẽ confitetur sacerdoti, recipitque sacramentalem absolutionẽ, non solum satisfacere confessionis pręcepto, (sicut ille dicit) sed etiam gratiam & misericordiã, à patre gratiarum, & misericordiarũ consequi: Quoniã nullæ sacræ scripturæ expresse habent esse necessariũ concipere peccatum, tanquã quid maximè omnium vitabile & detestabile: Solum enim habẽt, Pœnitentiã agite. Math. 3. & Luc. 3. Pœnitemini. Marci 1. & actorũ 3. Facite fructus dignos pœnitẽtię. Luc. 3. & c. Consideret, § fin. de pœnit. dist. 5. In quacunq; die cõuersus fuerit peccator, iniquitatum eius amplius non recordabor. Ezechiæ 33. & c. Ponderet, 50. dist. Conuertimini, Iohel 2. & c. Conuertimini, de Pœnit. dist. 1. Scindite corda vestra. Iohel 2. & c. Scindite, de Pœnit. dist. 1. Dixi confitebor aduersum me iniustititiam meam Domino, & tu remisisti impietatem peccati mei, Psal. 31. & c. Dixi, de Pœnit. dist. 1. Nullum præterea concilium, neq; Summus Pontifex, neque quisquam ex tot sanctis doctoribus in Decreto citatis, eo modo interpretatus est, quod iam diu Concilium Florentinum sub Eugenio 4. in Decreto de Sacram. & denuo Tridẽn. in 14. sess. sub Iulio 3. cap. 4. explicatius dixerunt: Nempè, fore necessirium dolere de peccatis admissis, cum firmo proposito amplius non peccandi, & cum expectatione veniæ: neque adhibent huiusmodi reflexiones, comparationésque difficiles paucissimis cognitas, & paucioribus vsitatas. Quinimo beatus Augustinus, in c. Si quis autem. 2. de Pœnit. dist. 7. constituens differentiam inter conuersum & versum, dicit, versum esse qui timore pœnæ compulsus abstinet à peccato. Conuersum autem eum vocat, qui solummodo, vel saltem principaliter propter Dei amorem, à peccando supersedet, & quia ipsum pœnitet offendisse Deum. Accedit ad hoc, quòd pauci collatione aliorum sunt confitentes, qui ab institutione confessionis in nostra tempora id fecerunt, vel faciunt id, quod ille requirit, & pauciores confessarios, qui id suaserunt, vel suadent. Immo nostro iudicio Concil. Trid. sess. 14. sub Iulio 3. cap. 4. satis apertè hoc quod dicimus intellexit. Quocirca recreat nos audiuisse fratrem Franciscum de Victoria Dominicanum, virum profectò piissimum clarissimumque doctorem, qui Hispanias rara illa sua theologica eruditione præsertim sacramentali, & morali præ suis antecessoribus illustrauit, id ipsum asseruisse. Quin etiam, quantum intelligo, idem sentit D. Dominicus Sotus lib. 2. de Nat. & gratia cap. 15. asserens illud quod in sequenti corollario continetur, quod hoc confirmat. Ex quibus omnibus constat, quam vtilis, & secura res sit homini pœnitenti confessio.

Decimonono, infertur ad illam magnam differentiam, quam idem magister Sotus inter pœnitentiã peccatorum ad baptismum necessariã, & inter eam, quæ necessaria est, ad sacramentũ pœnitẽtiæ, videlicet, quod ad baptismũ sufficit quæcunq; pœnitudo, & detestatio peccati cum cessatione à peccãdo, ita quod sit extra 38

propoſitum peccandi, & quod non iuuat eum peccaſſe, id quod ait ſentire Concilium Trident. ſeſſ. 6. cap. 6. Quinimo addit vbi ſupra, volenti baptizari ſatis eſſe quantulamcúmque attritionem, vt baptiſmatis ſacramẽtum illi poſſit cõferri; Quamuis manifeſtum ſit, illam non eſſe contritionem: Ad ſacramentum tamen pœnitentiæ exigi pœnitentiam de peccatis propter amorem Dei, & quod eſt offenſa eius, & quod à pœnitente putetur eſſe contritio, vel ſaltem non credatur non eſſe contritio: aítque ſibi videri Concilium Tridentinum, prædicta ſeſſ. 6. cap. 14. & ſeſſ. 14. ſub Iulio 3. cap. 4. id ſenſiſſe: Per quod plurimum corollarium

39 præcedens corroboratur. Hæc tamen doctrina licet ſatis bona videatur quantum pertinet ad ſacramentum pœnitentiæ: Quantum tamen pertinet ad ſacramentum baptiſmatis, noua mihi admodum viſa eſt; qua parte habet, qualemcunque pœnitudinem, (etiam ſi agnoſcatur non eſſe contritio) adiuncta ceſſatione à peccatis ſatis eſſe ad baptiſma ſuſcipiendum. Quoniam Auguſtinus relatus in aliquot decretis expreſſe ait, hominẽ peccati mortalis reatu implicitum nunquam Dei gratiam aſſequuturum, niſi cum veteris vitæ pœnituerit. Nam in c. Firmiſſimè, 14. q. 1. ait. Nullum hominem accepturum vitam ęternam, qui non hic à malo fuerit per pœnitentiam fidemq́ue conuerſus, & per ſacramentum fidei & pœnitentiæ, ideſt per baptiſmum liberatus, & paulo inferius. Maioribus opus eſt de malis ſuis pœnitentiam agere, & loquitur de pœnitentia ante baptiſmum, & c. Omnis, de conſec. diſt. 4. ibi. Niſi quem pœniteat veteris vitæ, non poteſt nouam inchoare. Ab hac pœnitentia, cum baptizantur ſoli paruuli immunes ſunt. & in c. ſequent. ibi. Agant homines ante baptiſma pœnitentiam, &c. Idipſum eiſdem penè verbis affirmat Ambroſ. in c. 1. & 2. de Pœnit. diſt. 3. Quin & alij omnes in aliis locis aſſeuerare ſolent, his qui poſt baptiſmum in peccatum prolapſi ſunt, neceſſariam eſſe pœnitentiam. Petrus etiam Apoſtolus actorum 2. ſic ait. Agite pœnitentiam, & baptizetur vnuſquiſque veſtrum. Vbi non videtur de quacunque pœnitudine intellexiſſe, ſed de illa, quæ concipitur propter amorem Dei, & eo quod peccatum eſt ipſius offenſa. Et quamuis Concilium Tridentinum ſeſſ. 6. can. 6. dicat, ſufficere aliquod odium & deteſtationem, addit tamen eſſe neceſſarium, vt talis ſit pœnitentia qualis ante baptiſmum exigitur, non autem explicat quænam illa ſit, & conſequenter, relinquit antiquæ interpretationi. Quapropter, ſub debita correctione, ego ſemper conſulerem his qui infideles aliquos adultos baptizant, ſiue apud nos, ſiue apud Indos, vt prius illos inducant ad pœnitudinem peccatorum mortiferorum, eo quod illis offenderunt Deum, quem ſuper omnia amare, & honorare debuiſſent. Nec auderem aſſeuerare, quòd liceat eis baptizare illos quamuis videant eos non pœnitere, ob amorem Dei, ſed ob alias cauſas. Quin affirmo, perperam agere illos, qui (vt fama eſt) baptizant Indos antequam videant eos habere pœnitudinem, quæ videatur contritio, eo quod petunt baptiſmum; eo reſpectu principaliter, quod pileus vel alia ludicra illis donantur, licet aliquam pœnitudinem ſuæ malæ vitæ leuem & imbecillem conceperint, ob aliquot cauſas, quæ amore Dei nequaquam

40 quam nituntur. Videtur tamen nobis poſſe aliam aſſignari differentiam inter pœnitentiã ad baptiſmum ſuſcipiendum neceſſariam, & illam, quæ ad ſacramentum pœnitentiæ neceſſario requiritur, videlicet, quod ad baptiſma ſufficit pœnitentia,

nitentia, seu pœnitudo generalis peccatorum omnium mortalium totiúsque vitę malè transactæ, adducendo ad summũ aliqua in memoriam particulariter non descendẽdo ad omnes eorũ species. Qua praxi videtur visus fuisse diuus Petrus erga eos, quos primos in festo Pẽtecostes Actorum cap. 2. in fine legimus baptizasse. Ad recipiendum vero sacramentalem absolutionem, vltra hoc etiam opus est, omnes species peccatorum recolere, & speciatim de illis omnibus pœnitere, licet in indiuiduo non teneatur sigillatim ne singulis cuiuslibet speciei pœnitere doleréque, vt supra, nu. 25. dictum est.

Vigesimo, quod quamuis virtute sacramenti attritus fiat contritus, ipsa tamen 41 attritio non efficitur contritio, secundum S. Tho. in 4. dist. 17. q. 2. ar. 2. Licet iuxta Scotum in 4. dist. 14. q. 2. ar. 1. quem ex parte sequitur Caietan. vbi supra, postea superueniẽte Dei gratia fiat contritio. Possunt tamen conciliari intelligẽdo illud Thomæ de attritione quæ non est contritio propter defectum intrinsecum ex parte obiecti, & scopi, qui esse debet Deus ipse, vel amor eiusdem. Quia videlicet ille dolor, non concipitur solum nec principaliter propter amorem Dei, vel eo quod peccatum est eius offensio vel iniuria, sed solum vel tantum, aut principalius propter damnum, quod ipsi ex eo contingit, vel timet sibi in hac, vel in futura vita postea euenturum. Nam huiusmodi attritio, nunquam efficitur contritio, licet ad eam ducat. Intelligendo autem Scotum eiúsque sequaces, qui contrarium opinantur, de illa pœnitudine, quæ est attritio & non contritio, non ob defectum istum intrinsecum ex parte obiecti, sed ob aliam causam extrinsecam, qualis est defectus gratiæ vel propositi de abstinendo, &c.

Vigesimoprimo infertur, non esse nimis firmum illud Io. Maioris in 4. dist. 17. q. 3. Videlicet. Neminem esse adeò imprudentem, qui tempore quo peccata sua confessario confitetur, non illa detestetur formaliter; aut virtualiter; non esse, inquam, nimis firmum; quia inde sequeretur, quemlibet confitentem habere iustam contritionem, quod est contra duo præcedentia corollaria, & dicta in principio huius capituli. Scotus autem in 4. dist. 14. q. 2. ar. 2. non ita laxè loquitur circa hoc ac quidam aiunt, imo secundum eum, nulla pœnitudo momentanea sufficit ad remissionem peccati. Quamuis iuxta communem, quam sequuti sumus supra, sufficiat.

Vigesimosecundo, quod causa contritionis ex parte Dei est eius gratia & misericordia; ex parte vero nostra, sunt sex, quæ secundum Raymundum relatum 42 per Antonin. 3. par. tit. 14. cap. 18. §. 5. disponunt ad gratiam obtinendam: scilicet, Memoria peccati, Pudor ex peccato proueniens, Vilitas eius, Timor iudicij diuini, Meditari, quod per illud cælestem gloriam amittimus, nostrúmq; creatorem offendimus; Spes veniam consequendi, & gratiam amissam recuperãdi, perueniendíque ad fœlicitatem æternam. Conducit etiam maximè ad hoc, considerare, quod sicut in c. Fratres, de Pœnit. dist. 5. nu. 96. diximus, qui mortaliter delinquit, in effectu Deum à se proiicit, sicque illum tractat ac si non esset vltimus finis, & subinde ac si non esset summus Deus. Reputaréque secum & ruminare, quidnam faceret vt à Rege veniã impetraret, si eum negasset esse suum Regem: & quod si semel Rex illi veniam concederet, quantum sibi caueret in posterũ, ne iterum ante ipsius oculos, in eandẽ rebellionem prolaberetur, certo sciens à Regis

voluntate & nutu pendere vitam suam, sicuti nostra pendet à Deo, &c.

43 Vigesimo tertio, quod effectus contritionis est non solum delere peccatum quantum ad totam culpam, veluti ex supradictis.nu,27. constat,per c. Dixi.& c. Magna, de Pœnit. dist. 1. verum etiam extenditur ad remittendam aliquam pœnæ temporalis portionem,in quam æterna commutatur,secundum S. Tho.communiter receptum in 4. dist. 17. non tamen abolet vt plurimum totam pœnam. Quod nos ex Extrauaganti Vnigenitus, de Pœnit. & remiss. not. 12. nu. 1. repetit. §. In Leuitico, de Pœnit.dist.1.abundè collegimus: vbi de culpa & pœna copiosè disputauimus.Dixi, (Vt plurimum) Quia nonnũquam tanta est contritio,vt totam pœnam remittat; iuxta glos. c. Mensuram. de Pœnit. dist. 1.& glos. c. Deus qui, de Pœnit. & remiss. & glos. Extrauag. 1. de Pœnit. & remiss. nunquam tamen ob id tollitur obligatio confitendi peccatum; secundum omnium sententiam.

Vigesimoquarto, quod sanctissime à concilio Tridentino, sess. 14. sub Iulio III. cap. 3. &. 4. diffinitum est: Hæresim esse dicere, Pœnitudinem, siue pœnitentiam, siue contritionem non fuisse omni tempore ab orbe condito necessariã, ad culpæ mortalis condonationem: Dicere item, Contritionem non esse vnam ex tribus partibus, quas sibi tanquam materiã substernit Pœnitentiæ sacramentũ: Dicere item esse malum & non bonum, examinare conscientiam, ad faciendam peccatorum memoriam cum ipsorum detestatione, & emendationis proposito: quamuis ad gradum integræ contritionis non ascendat: Dicere item, non esse de fide Contritionem,non solum includere in se cessationem à peccando, & propositum, nouam bonámque vitam inchoandi,verum etiam detestationem & dolorem de peccatis commissis & vita præterita. Tum etiam propositum illa cõfitendi tempore debito cum spe obtinendi veniam,& misericordiam,licet, vt supra eod. cap. nu. 15. diximus,sufficiat propositum virtuale circa hoc, quando defectus temporis vel inconsideratio inculpata, fuerit in causa, vt non habeatur formale. Dicere item, Contritionem iustam non esse necessariam in lege gratiæ ad deletionem culpæ mortalis post baptismum admissæ.

A Hoc loco admoneo admodum Reuerendum,& eruditissimum Patrẽ Vincentium Iustinianum Illustrissimi ordinis Dominicani, & in Academia Valentina Sanctæ Theologiæ Gymnastam egregium, misisse ad me iustum libellum continentem circiter 50. dubia, circa totidem loca manualis huius, in publicam vtilitatem declaranda(cui ob ea maximas gratias ago,quemq; posthac breuitatis ergo P. Vinc. appellabo.) Singula dubia singulis suis locis declaraturus. Quorum primum est, quod ait me docere in hoc c. nu.35. Ad recipiendam absolutionem, non sufficere attritionem cognitam.

Contra quod ratio dubitandi prima est,quod sacramentum pœnitentiæ est institutum ad suscitandos mortuos,& consequenter non oportet, vt viuat is cui ministratur, aut putet se viuere, imo magis putet se esse mortuum.

Secundo,quod regenerandum per Baptismum non oportet esse ante illum regeneratum, ergo nec restituendum per pœnitentiæ sacramentum, oportet ante illud esse restitutum.

Tertio, quod S. Thom.3.part. q.80.art.4.ad secundum ait sacramentũ pœnitentiæ

tentiæ esse medicinam pro infirmo febricitante, Eucharistiam vero, pro infirmo liberato à febri.

Quarto, quod ex nostro dicto sequeretur tantam dispositionem esse necessaria ad sacramentum pœnitentiæ, quantam ad Eucharistiam, quod ait esse contra Concil. Trid. sess. 14. cap.4. significans grandem in hoc esse differentiam inter sacramentum pœnitentiæ, & Eucharistiæ.

Quinto, quod sequeretur, Theologos esse miseriores Rusticis, qui non tam facilè agnoscunt attritionem, à contritione differentem.

Sexto, quod prædictum Concil. vbi supra, apertè docet per sacramentum pœnitentiæ dari gratiam attrito, quod non docet de Eucharistia.

Septimo, quod sufficit attritio, qua quis efficaciter statum peccati relinquit propter pœnas inferni.

Quæ rationes dubitandi salua eius, & cuiusuis alius sanius sentientis censura, B sic diluuntur. Primò quidem generaliter respondendo quod ego non dixi quod ille ait in d. nu. 35. quamuis ex eo colligatur tacitè, quod multæ sunt attritiones, quæ non sufficiunt ad prædictam absolutionem, quod est de fide: talis enim est pœnitudo eius quem multis irretitum peccatis vnius tantum pœnitet, & pœnitudo præteriti sine proposito actuali vel virtuali vitandi futura, vel restituendi male parta per c. Pœnitentia, de Pœnit. dist. 3. & c. Falsas, de Pœnit. dist. 5. Cum multis quæ ibi adduximus. Et quod licet in nu. 38. videor approbare egregium Doctorem Sotum, quatenus ait in lib. 2. cap. 15. de Nat. & gratia, quod ad suscipiendum sacramentum pœnitentiæ requiritur attritio, quam putet pœnitens esse contritionem, vel non putet non esse contritionem, tamen id longe differt ab eo de quo dubitatur, vt palam est: Et quod mea in hac re sententia est, necessariam esse ad suscipiendum prædictum sacramentum, attritionem quam pœnitens putet expresse, vel virtualiter sufficere ad accipiendam absolutionem per quam condonentur ei peccata, quamuis non sit vera contritio. nec putet eam esse contritionem, quæ sola in id sufficeret sine absolutione.

Secundo respondetur in specie ad primam, secundam, & tertiam rationem C dubitandi, quod dictum Thom. citatum ab eo in effectu habet pœnitentiæ sacramentum per se ordinari ad dandam vitam & sanitatem: Eucharistiam vero ad confirmandum, & augendum eas, licet hæc per accidens viuificet, & sanet, & illa per accidens conseruet, & augeat. Nam Eucharistiam per accidens ordinari ad dandam vitam delendo peccatum mortale ipsemet Thom. in hoc ab omnibus receptus expresse ait in d. 3. parte, q. 79. ar. 3. ad 2. & palam est etiam sacramentum pœnitentiæ conseruare, & augere vitam, non delendo peccata mortalia, quotiens ministratur habenti sola venialia, vel sola mortalia alias legitime confessa & deleta secundum omnes, secundum quos eosdem idem facit Baptismi sacramentum collatum perfectè contrito cum proposito suscipiendi baptismum, & iam per gratiam viuificato, nullam enim culpam mortalem nec pœnam æternam ei condonat. arg. c. Baptismi vicem, & multorum aliorum, de consecrat. dist. 4. & c. Debitum, de baptism.

Ad quar-

D Ad quartam respondetur, negando quod tanta dispositio requiratur ad sacramentum pœnitentiæ, quanta ad Eucharistiæ, quia ad Eucharistiam non solum requiritur attritio, sed etiam confessio, quàmuis deficiente copia confitendi, alicuiusmodi attritio sufficiat, vt per eius sumptionem dimittatur mortale, & fiat quis de attrito, contritus, vt colligitur ex Tho. in prædicto art. 3. Tamen communicaturum oportet putare se esse vere contritum, quod non oportet facere confessurum, quia satis ei est, quod probabiliter credat, quod habeat contritionem, vel attritionem sufficientem ad absolutionem sacramentalem.

Ad quintam, quod nil prohibet Theologos teneri ad multa, ad quæ non tenentur alij, per ea quæ supra scripsi in Præludio, 1. nu. 10.

Ad sextam, quod nil contra hoc facit, c. 4. sess. 14. concil. Trident. quia licet aperte doceat per sacramentum pœnitentiæ dari gratiam alicuius modi attrito, non tamen docet dari cuilibet attrito, aut non dari alicuius modi attrito per Eucharistiam, quia id esset damnare Thom. vbi supra ab omnibus catholicis receptum.

Ad septimam, quod (quicquid aliis videatur) ego non arbitror sufficere ad absolutionem sacramentalem attritionem, siue pœnitudinem qua peccator cessat à peccato propter solam pœnam inferni, quatenus pœna est, si nullus actualis, vel virtualis Dei amor, vel odium peccati quatenus est ipsius offensa eam comitetur per dicta supra in numeris prædictis, præsertim, 39.

Ex supradictis colligitur, quod mortaliter peccat circa contritionem, si iusta in id ignorantia vel simplicitas non excuset.

I. Qui negat illam esse vnam de tribus partibus quasi materialibus sacramenti Pœnitentiæ, supra nu. 43.

II. Qui credit eam non fuisse necessariam etiam ante Christi aduentum ad culpæ mortalis deletionem. ibidem.

III. Qui credit non esse necessariam in lege gratiæ, ad deletionem culpæ mortalis post baptismum admissæ. ibidem.

IIII. Qui credit nullam pœnitudinem peccatorum præteritorum esse necessariam ad deletioné culpæ mortalis ante baptismum admissæ. ibidé.

V. Qui credit prædictam contritionem non prodesse ad delendá culpam mortalem. ibidem.

VI. Qui credit ad iustam contritionem sufficere voluntatem recedendi à mala vita, & inchoandi bonam sine detestatione & dolore vitæ preteritæ. ibidem.

VII. Qui credit non esse bonum, imo esse malum, examinare conscientiam recogitando & detestando, & atterendo per partes peccata sua, si non perueniatur ad iustum gradum contritionis, qua condonantur peccata, etiam si absit alias affectus peccandi. ibidem.

VIII. Qui non cupit iustam contritioné peccatorum mortaliú nondum condonatorú tempore mortis probabiliter instãtis, siue cú mors probabiliter instat, ob morbum, naufragiú, prælium, partum, vel vim hominú, vel ferarum, vel ob aliam quãlibet causam. nu. 27. supra eod.

IX. Qui tépore sumendi Eucharistiã, vel aliud quodcunq; sacramentorú non conci-

non concipit iustam pœnitudinem, vel pro tali habitam peccatorum mortalium nondum cō-donatorum, ante illius sumptionem supra eod. nu. 31. & latius in 3. parte glossæ Summæ, de Pœnit. dist. 5.

X. Qui ante iustam pœnitudinem, vel pro tali habitam mortalium nondum remissorum, administrat aliquod sacramentum. ibidem.

Cap. II. de Confessione, secunda parte pœnitentiæ, eiúsque diffinitione, qualitatibus & origine.

Summarium.

Confeßio sacramentalis, quid, nu. 1.

Confeßio non fuit inducta iure naturæ, nu. 2. sed diuino iure Christi *D. N. nu. 3.*

Confeßio facta Laico, non est sacramentalis. nu. 4.

Confeßio sacramentalis quas exigat conditiones, & quod multi confessarij & pœnitentes errant, peccata generaliter & non satis specificè exprimentes. nu. 5.

Confeßio quo tempore facienda sit lege diuina, & quo lege humana. nu. 6. & quo extra tempus præscriptum maximè ante communionem, vel post eam. nu. 7. 8. 9. & 10.

Confeßionem sacramentalem non fuisse institutam & præceptam à Domino nostro, vel non esse nos obligatos ad confitendum omnia mortalia, vel circunstantias, quæ mutant vnam speciem peccati in aliam asserere, hæresis. nu. 10.

Confeßionem circa sacramentalem, 13. modis peccatur. nu. 10.

Secunda pars sacramenti Pœnitentiæ, est vocalis sacramentalísque confessio, quam recentiores auricularem appellant, quòd in aurem secreta fiat. 1
Quam (addentes aliquid recentiorum diffinitioni, præsertim Gabrielis in 4. dist. 17. q. 1.) in hunc modum possumus diffinire: Confessio est peccatoris accusatio secreta, de suis peccatis coram proprio sacerdote, vt ab illis sacramentaliter absoluatur. Dixi (Accusatio) pro genere, quia omnis diffinitio ex genere & differentia sufficienti constat, l. 1. vbi Bart. ff. de testam. quem & alios in rubri. de præb. citamus; & ad differentiam accusationum, & confessionum iudicialium, vel quæ accidunt extra iudicium, quæ quidem non gratia se ipsos accusandi, sed propter fines alios fieri solent, tit. de Confess. ff. C. Decret. & lib. 6. Dixi (Secreta) tum ad excludendam generalem illam, publicámque confessionem, quæ fit in principio aut medio missæ, vel alias sæpissimè; Tum ad insinuandum quòd non est necessarium, vt fiat publicè, vel aliquo tertio audiente, quàmuis etiam aliis audientibus facta, valere possit, vt infra eod. nu. 5. Dixi (De suis peccatis) ad reiiciendam illam, qua quidam se de virtutibus, quidam vero de peccatis alienis accusant, c. Omnis, de Pœnit. & remiss. ibi, Peccata, & ibi, sua. Dixi (Coram sacerdote) ad excludendam illam, quæ fit alij quàm sacerdoti: Quoniam illa sacramentalis non est, dict. c. Omnis, ibi, Sacerdoti, & clarius in concil. Trid. sess. 14. cap. 5. & 6. Dixi (Proprio) id est habenti iurisdictionem in foro conscientiæ, supra illum, qui se ipsum accusat, dicto c. Omnis, ibi, proprio: Nam illa quæ fit alij, non est sacramentalis; siquidem absolutio ab illo, qui non est sacerdos, vel à sacerdote qui non est proprius, facta, non est sacramentalis, infra cap. 22. nu. 11. Dixi (Vt ab aliis absoluatur) quoniā, quæ fit propter alium finē, non est sacramentalis accusatio, cum

tio; cum essentia sacramenti pœnitentiæ in absolutione consistat; vt ibidem & in c. Sacrificium, de consecrat. dist. 2. diximus latè.

2 Ex hac diffinitione infertur primum, illam Domini confessionem Math. 11. dicentis, Confiteor tibi pater, &c. & alias multas confessiones huiusmodi, quarum in multis psalmis fit mentio, non fuisse sacramentales, imo potius Dei laudes, non autem accusationes proprias.

Secundo infertur, quòd confessio hæc non fuit à iure naturali inducta, cum post aduentum Redemptoris nostri, omnia sacramenta nouę legis initium habuerint. iuxta sententiam omnium in 4. dist. 1. & nuper expressit concilium Trident. sess. 7. can. 1. declarans hæreticum eum qui contradixerit; & ita cõsequenter post Christi aduentum, incepit sacramentalis confessio, quæ est altera pars sacramẽti pœnitentiæ, vt prædictum est. supra cap. 1. & Prælud. 10. Atqui ius naturale ab exordio creaturæ rationalis cœpit esse, 5. dist. in princip.

3 Tertio, quod sacramentalis confessio (sicut in glossa Summæ, de Pœnit. dist. 5. latè diximus) non fuit inuenta, nec instituta in paradiso terrestri, vt quidam relati ab eadem glossa dixerunt; neque à Iosue, vt alij in eadem glossa relati; neque à Iacobo Apostolo, vt alij ibidem relati; neque ab ecclesiæ consuetudine, vt ipsamet glossa solemnis à Canonistis ibi, & in c. Omnis, de Pœnit & remiss. cõmuniter recepta videtur innuere: Imo à IESV CHRISTO Redemptore nostro. Siquidem ex ista diffinitione colligitur, istam confessionem sacramentalẽ, esse partem substantialem ipsius sacramenti. Nullus autem præter Deum potest instituere sacramentum, neque partem aliquam essentialiter ipsius, iuxta Tho. in 3. part. q. 64. ar. 2. & communem opinionem in 4. dist. 17. vt latius diximus in prima parte glossæ Summæ, de Pœnit. dist. 5. id quod etiam satis explicuit Concilium Trid. vbi supra, & in sess. 14. cano 3. declarans id fundari irrefragabiliter in illo Io. 20. Quorum remiseritis peccata remissa sunt, & quorum retinueritis, retenta sunt, vt inducit Scotus in 4. dist. 17. q. 1. ar. 1. quem & alios in hoc citauimus in dicta glossa summæ, de Pœnit. dist. 5.

4 Quarto, quod confessio facta homini laico, non est sacramentalis, subindéque suo tempore & loco repetenda est. secundum omnes in 4. dist. 17. c. Quem pœnitet, de Pœnit. dist. 1.

5 Quinto, quòd huiusmodi confessio sacramentalis, & auricularis, vt legitima sit, sexdecim conditiones sibi vendicat: quæ his versibus continentur.

Sit simplex, humilis, confeßio pura, fidelis,
Atque frequens, nuda, & discreta, libens, verecunda,
Integra, secreta, & lachrymabilis, accelarata,
Fortis & accusans, & sit parere parata.

Quæ quidem explicantur à S. Tho. in 4. dist. 17. q. 3. ar. 3. q. 4. & S. Antonino in 3. par. tit. 14. cap. 1. & 2. nósque etiam in c. Fratres, de Pœnit. dist. 5. à n. 2. in 106. illas vtilius elucidauimus: quorum summa est, quod (simplex) insinuat quòd sit sine plica generalitatis vel disiunctionis verborum; sic vt cõfessarius peccatum ita intelligat, vt possit discernere an sit mortale, vel veniale. Circa quod plurimi grauiter errant, dum confitentur se toties inordinatè bibisse, comedisse, loquutos fuisse, iocatos fuisse, subsannasse, maledixisse, contendisse. Cum enim

enim omnia hæc possint esse tam peccata venialia quàm mortalia, confitens deberet magis in specie rem ipsam declarare, id quod si ille non aduertit, debet ipsum confessarius interrogare, an quidpiam, & quot horum dicta vel acta fuerint cum notabili Dei irreuerentia, vel sanctorum vel Ecclesiæ, aut sacramentorum & religionum, vel cum notabili aliquo nocumento salutis spiritualis, aut corporalis, honoris, famæ, vel rei, siue ad se, siue ad proximum pertinentium, vt constet de grauitate culpæ, an ad mortalem peruenerit, necne. Per ea quæ infra super vnoquoque præcepto ab 11. cap. vsque ad 21. & super vnoquoque vitio in c. 23. tradentur. (Humilis) idest, cum signis animi submissi, modestiq; fiat, (Pura) id est, sine mixtione rerum impertinentium. (Fidelis) idest, sine mẽdacio; maximè in his, quorum veritatem confessio necessario requirit. (Frequens) idest, quod fiat sæpè: quæ conditio apponitur propter illum, qui sæpe sepius cadit: quæ quidẽ est secundum concilium; præterquam in illis tantum casibus & temporibus, quibus pręcepta est fieri à iure, vel statuto. (Nuda) quod iocis, aut alia re, peccati grauitas non occultetur. (Discreta) quod fiat verbis honestis, sitq; debitis circunstantiis explicita. (Libens) hoc est, volũtaria, nempe vt fiat (saltem principaliter) propter Deum, licet alioquin minus principaliter ex verecundia, vel quacunque alia humana causa, aut temporali moueatur. (Verecunda) videlicet, ne sicuti fabula vel historia impudenter narretur, sed cum pudore cordis, quem facies ipsa præ se ferat. (Integra) quod nullum crimen (saltem lethale) cuius adhibita diligentia debita recordatur, taceat. (Secreta) quo significatur, Primo, quod ab eodem pœnitente, non autem per alium facienda sit. Deinde, quòd nullus tenetur confiteri tertia alia audiente persona; imo neque licet regulariter ita fieri, saltem de peccatis occultis. Ex prædicto verbo (Regulariter) intulerunt aliqui viri pij, me sensisse licere aliquando publicè confiteri; quod videbatur eis esse contra hanc conditionẽ secreti omnibus probatam, & quòd ipse post Antonin. 2. par. tit. 8. cap. 4. §. 1. post Caiet. 2. sec. q. 73. ar. 3. in cap. inter verba, 11. q. 3. nu. 429. dixi, esse peccatum infamare se ipsum. Quibus vt satis faciam, dico primo, quod confiteri publicè non est illicitum, eo quòd id speciatim prohibuerit D. N. Iesvs Christvs, sed quia regulariter non licet publicare propria peccata: At quia nonnunquam licet publicare illa in aliquem bonum finem, prout in dicto, c. Inter verba. nu. 147. & seq. rationibus & exemplis diui Ambrosij & Anselmi probauimus; Ideo etiam licet aliquando facere dictam confessionem audientibus aliis. vt S. Concilium Trident. sess. 14. cap. 5. disertè declarauit, subdens, quod Cristvs non præcepit quòd peccator cõfiteretur publicè, sed non vetuit id facere, ad castigandas suas culpas, & ad magis se humiliandum, & dandum aliis bonum exemplum, vel ad ædificandam ecclesiam offensam; per quod tollitur scrupulus de valore ac iustitia confessionum, quæ fiunt in mari à periclitantibus, & à peste infectis remotis à confessario, & à vulneratis in præliis inter medendum audientibus chirurgis, & aliis opitulantibus: & quæ fiunt per interpretem ab ignorante idioma confessarij: Quæ non desinunt valere & esse legitimæ, eo quod eas ali audierint. (Lachrymabilis) id est, quæ secum gerat contritionem supra diffinitam, vel saltem attritionem illam secundam quam supra in cap. 1. illat. 18. nu. 36. & 37. memorauimus. (Accelerata) id est, simul atque peccatũ commissum est, fiat; quod

quidem

quidem est consilium, vt dicitur in coroll. sequenti. (Foris) videlicet, præ timore aut verecũdia nihil ex necessario dicendis omittatur. (Accusans) nempè se ipsum, non autem carnem, mundum, aut dæmonem, vel saltem non æquè, aut ita principaliter sicut se ipsum. (Parete parata) nempe cõfessario, ita vt pœnitẽs in animo habeat exequi, quod cõfessarius ipsi præceperit; quod quidem partim est de consilio, partim vero de præcepto, vt inferius in cap. seq. explicabitur.

6 Sexto infertur, quod per solam legem diuinam, non est tempus diffinitum, in quo homo confiteri teneatur; est tamen certum, ex iure canonico humano, quo omnes peccatores semel in anno obligantur ad confitendũ, c. Omnis, de pœnit. & remiss. religiosus autem saltem ex ordine diui Benedicti duodecies in anno ad confessionẽ adstringitur, Clem. Non in agro. §. Sanè, de statu Monacho. Vnde secundum communem opinionem, non tenetur peccator simul atque mortaliter offendit, statim confiteri, etiam si fuerit sacerdos aut monachus, vel peccatum sit notorium. secundum Panor. in c. Omnis, de pœnit. & remiss. nu. 20. & S. Tho. communiter receptum in 4. dist. 17. q. 3. ar. 1. q 4. id quod nos etiam in c. Fratres, de Pœnit. dist. 5. nu. 9. copiosius disputauimus, quidquid dicat Innoc. in dicto c. Omnis, & gloss. in Summa, de Pœnit. dist. 5. In cuius sexta parte, nu.
7 27. & sequenti id diximus. Præterquam quando vult communicare, aut facere sacrum, & habet copiam confessarij iuxta singularem glossam in c. De homine, de celebrat. missa: per argumentum à contrario sensu, omnium calculis approbata; & nunc denuo S. Concilij Trident. sess. 13. cap. 7. auctoritate confirmata, contra nouam Caietani opinionem, in 3. par. q. 80. ar. 4. & in cap. 11. prioris ad Corint. & in Summa verb. Communio, vt inferius dicemus in cap. 21. nu. 49. Quocirca qui accedit ad quemcunque ordinem sacrum recipiendum, quoniam simul communionem debet accipere, vti communi consuetudine receptum est, debet etiam
8 confessus accedere secundum S. Tho. quolib. 1. q. 6. vel etiam quando instat verisimilis mortis articulus, quem diffinit esse Panor. in c. Pastoralis §. 1. nu. 5. de offic. ord. illum in quo homines communiter moriũtur: Qualem facit probabile naufragium, imminens prælium, vel grauis & acuta febris, c. Cum infirmitas, de Pœnit. & remiss. tempus item pariendi. arg. l. 2. §. Si non propter. ff. Si quis caut. vt post Host. Panor. vbi supra concludit saltem quoad mulierem, quæ nunquam peperit, vel experta est partus difficiles, tenetur item cum probabiliter existimat se per totum annum non habiturum opportunitatem confitendi, vel quãdo conscientia dictat illum ad confessionem teneri arg. c. fin. de præscript. quamuis ad hoc satis esset illam deponere, si fuerit erronea, arg. c. Inquisitioni, de sent. excom. vel quando vouisset confiteri pluries arg. c. Magnæ, de voto, vel etiam, (Secundum aliquos) quãdo statim post confessionem & communionem in Paschate recordatur se fuisse oblitum alicuius culpæ mortalis in confessione: sed nullus textus, nec ratio hoc necessario concludit faciendum, & ita non asserendum arg. c. Legatur, 24. q. 2. nisi forte in illo qui iam ad communicandum accinctus, priusquam communicet, recordatur alicuius mortalis culpæ nondum confessæ, & ne alijs sit scandalo, aut impedimento, & quia eius cõfessarius non est præsens, communicat, proponens eam statim à communione cõfiteri, nolens in annum sequẽtem, confessionem illius peccati differre; sed neque hoc esse necessarium poterit

compro-

comprobari, secundum rigorē iuris antiqui, si propositum illud non peruenit ad votum: siquidem cum eo non peruenerit, non habuit vim obligandi secundum Archid. in c. 1. 17. q. 1. col. 2. & iuxta id quod diximus in c. Fratres, nu. 19. de Penit. dist. 5. At iure nouo Concilij Trident. vbi supra videtur probari, quatenus præcipit, vt qui non habens copiam confessarij factum fecerit absque præuia confessione, quam citissimè possit postea confiteatur: & videtur, quod si consilium ipsum interrogatum fuisset de laicis, qui licitè communicant absque confessione, veluti in hoc casu vel alijs huiusmodi, in quibus non datur copia cōfessarij, idem de illis diffinisset, & ita videtur diffinisse iuxta Glos. sing. l. Tale pactum. §. fin. ff. de pact.

Adiicimus autem, quod post primam huius libri editionem, concilium Trid. 10 sess. 4. can. 6. & cap. 7. excommunicauit eum qui dixerit prædictam confessionem sacramentalem non esse institutam, vel non esse necessariam de iure diuino, ad salutem consequendam ei, qui post baptismum in culpam lethalem inciderit, aut quod non fuit à Christo domino nostro instituta, & præcepta. Excommunicat etiam asserentem nos non obligari à diuino iure ad cōfitendum omnia peccata mortalia, & singula, quæ post adhibitam debitam diligentiam nobis in memoriam venerunt, licet fuerint interna, solo voluntatis consensu absque verbis & operibus consummata. Sub eodem etiam anathemate comprehendit eos, qui dicunt, non teneri ad confitendum illas circunstantias, quæ peccatum in vnam, & alteram speciem transformant. Et asserentes fore impossibile huiusmodi confessionem facere, vel illam habuisse originem, à consuetudine vel ordinatione ecclesiastica. Excommunicat item eum, qui dixerit non esse necessarium confiteri semel in anno, vel quod non tenemur confiteri in quadragesima, vel quod non est bonum confiteri venialia, vel quod est malum confiteri omnia peccata mortalia, & venialia. Quo fit, vt temerarium sit iudicium aliquorum laicorum, qui iudicant clericos, & religiosos toties peccasse mortaliter, quotiens videt eos confiteri. Quod sæpe prædicari deberet, ad seruandam famam illorum, qui frequentant confessionem, etiam cum eis non est necessaria, & ad eos in id animandum, ne tam pium opus omittant, quod vidi omitti ab aliquibus, ne ab eis, qui viderint ipsos tam frequenter confitentes, dicantur, vel credantur, peccata mortalia confiteri: & consequenter tam frequenter peccare mortaliter. Quando autem aut quibus de causis, confessio, quæ nulla est, debeat iterari, inferius in cap. 9. nu. 3. vsque in finem dicitur.

Circa prædicta peccat.

I. Qui credit cōfessionem non esse iure diuino institutam, supra eodem nu. 3. & 10.

II. Qui confitetur publice vel laico etiam in articulo mortis cum infamia sui notabili, & grauiter scandalosa, nu. 4. & 5.

III. Qui facit eam mancam siue defectā aliqua conditione ad eius valorem necessaria. nu. 5.

IIII. Qui non confitetur intra terminum statutum sibi lege canonica, vel voto proprio, vel præcepto confessarij, vel statuto obligante ad mortale. nu. 6.

F Quiante

V Qui ante mortale nondum confessum, suscipit Eucharistiã vel sacrum ordinem etiam contritus. nu. 7.

VI. Qui peccata mortalia nondum confessa non confitetur cum possit in-stante mortis articulo. nu. 9.

VII. Qui credit quidem hanc confessionem esse statutam iure diuino, sed non eodem iure præceptam. nu. 10.

VIII. Credens non esse confitenda omnia peccata mortalia, etiam interna, siue mentalia. ibidem.

IX. Qui credit non esse necessarium confiteri circumstantiã transferentem in aliam speciem peccati mortalem, ibidem.

X. Qui credit esse impossibile facere eiusmodi confessionem. ibidem.

XI. Qui credit eius originem & principium fuisse consuetudinem, vel legem humanam. ibidem.

XII. Qui credit toties quem peccare mortaliter, quoties confitteur. ibid.

XIII. Qui dixerit non esse necessum confiteri semel in anno, vel quod non tenemur confiteri in quadragesima, vel quod non est bonum confiteri venialia, vel quod est malum confiteri omnia peccata mortalia & venialia. ibidem.

Quis autem horum sit censendus peccans & hæreticus, & quis tãtum peccans, & quis nec peccans, consule Præludium, 1. nu. 10.

Caput. III. de Satisfactione tertia parte Pœnitentiæ.

SVMMARIVM.

Satisfactio quid sit nu. 1.

Satisfactionem esse necessariam etiam post restitutionem, & vt plurimum, etiam post culpæ mortalis condonationem. nu. 2.

Satisfactionum tria genera, nempè, cordis, oris & operis, fieri ob tria similia genera peccatorum, non est satis cautè dictum. nu. 3.

Satisfactio fieri potest, etiam operibus alias debitis, est autem melior, quæ à confessario præcipitur, quàm quæ voluntariè assumitur. nu. 4.

Satisfactio sacramentalis in mortali peccato facta quid prodest. nu. 5.

Satisfactio duas partes habet; Alteram, qua compensatur offensa facta, Alteram qua vitatur facienda. nu. 5. A.

Occasio peccãdi duplex, Propinqua, & remota, Hæc non necessario cauenda, illa sic. nu. 5. B.

Occasio peccandi propinqua difficilis definitu. nu. 5. B.

Miles, & negotiator non tenetur necessario abstinere ab arte sua, licet sit ei occasio peccandi, nu. 5.

Occasio, quæ est propinqua peccãdi vni, nõ semper est alteri, cũ exẽplis quotidianis. nu. 5. B.

Peccatorem non oportet credere, quod nunquàm peccabit mortaliter in suo officio. nu. 5. C.

Occasio propinqua studiose definita. nu. 5. D.

Occasione de qua credendum, quod raro inducet confitentem ad mortale. nu. 5. E.

Matrimonio inualido coniuncti, quando possunt licitè sibi cohabitare. nu 5. E. & L.

Absoluendus

Absoluendus quando quis, licet peccandi occasionem non vitet. nu. 5. F.
Miles volens redire ad bellum, quod credit iniustum, non est absoluendus. nu. 5. F.
Concubinarij, qui non possunt absolui, & qui sic. nu. 5. G.
Hospita volens hospitem cum quo rem solet habere, hospitio suscipere, quomodo potest absolui. nu. 5. H.
Absoluendæ quæ familiares peccantes cum cognatis & heris. nu. 5. I.
Absoluendos non esse aulicos, non proponentes non assistere Reginarum mensis lasciuè cum Domicellis colloquendo. nu. 5. K.
Absoluendos non esse eos, qui non proponunt abstinere se, à conuenticulis diurnis, vel nocturnis lasciuè habendis. nu. 5. K.
Comedens ea quæ incitant ad peccandum mortaliter, quando potest absolui sine proposito ab eis abstinendi. nu. 5. L.
Absoluendus quando, qui ex manuductione fœminæ nobilis peccauit, absque proposito ab ea abstinendi. nu. 5. M
Absoluendi qui clysteribus fundendis, vel curandis membris secretioribus marium aut fœminarum peccarunt sine proposito ab ea re abstinendi, nu. 5. M.
Confessarius, qui peccat audiendo confessionem certæ personæ, quando absoluendus, sine proposito non audiendi eam vlterius. nu. 5. M.
Satisfacere qui dixit pro tota pœna per qualemcunque culpæ remissionem, vel quod satisfactio non fiat ratione pœnæ operibus pœnitentium, in virtute meritorum redemptoris nostri est. hæreticus. nu. 5.

Satisfactio bifariam sumitur, secundum Scotum in 4. dist. 16. q. 1. ar. 1. videlicet, large, siue in genere, vt in l. 1. ff. qui satisd. cog. l. si rem. §. Omnis. ff. de Pignorat. act. & strictè, in c. Perfecta, de Pœnit. dist. 1. & c. Satisfactio, de Pænit. dist. 3. & accepta generaliter comprehendit restitutionem; est enim genus ad illam, vt innuit glos. c. Peccati venia, de reg. iur. lib. 6. & diximus in rub. de restit. spoliat. Accepta vero strictè, vel specialiter, ab illa differt: Quoniam restitutio est redditio rei acceptæ, vel damni illati compensatio, secundum omnes in 4. dist. 15. & toto tit. de restit. spoliat. vel repositio rei in eum statum quem habuit. l. Restituere. ff. de verb. signific. & c. Si quem. §. fin. 2. q. 3. & latius in dicta Rub. diximus. Neque enim est solutio ratione culpæ contra Deum cõmissæ; imo potius est à peccato cessatio, iuxta communem sententiam in dicta dist. 15. Quod probat c. Sæpè, de restit. spoliat. At vero satisfactio specialiter accepta, nempè pro tertia sacramenti pœnitentiæ parte, est compensatio facta Deo propter peccatum contra ipsum admissum, cum proposito amplius non offendendi eum. secundum mentem Tho. in 4. dist. 15. quest. 1. ar. 1. q. 1. & latius probauimus in c. 1. §. Ponat se, de Pœnit. dist. 5. & c. Satisfactio, de Pœnit. dist. 3.

Ex quo infertur id quod Catholica doctrina contra execrandã Lutheranorum nos docet, videlicet, Eum qui peccauerit, non solum teneri ad damnum illatũ alteri restituendũ, si quod intulit c. Si res. 14. q. 6. & d. c. Peccati venia: verumetiã ad satisfaciendũ pro offensa, & iniuria irrogata ei per rebellem transgressionẽ eius præceptorum, siue alteri noceat, siue non; sicut copiose & resolutè diximus in d. c. 1. §. Ponat se, de Pœnit. dist. 5. & dicto c. Satisfactio, & inferius in cap. 26. dicetur nempè, fore necessarium pœnitenti propositum Deo satisfaciendi in hac vita 2

per pœnitentiam aut indulgentiam, vel in purgatorio per pœnam. An vero teneatur sub pœna peccati acceptare pœnitentiã à sacerdote iniunctam, & ad habendũ satisfaciendi propositum in hac vita, dicemus infra in d.c.26.nu.20.vbi contrarias opiniones referemus: quod hic nimium breuiter in alia editione fecimus.

Secundo dicimus, huiusmodi satisfactionem tripliciter fieri, videlicet, ieiuniis, orationibus, & eleemosynis. secundum omnes in 4. dist. 16, Facit c. Animæ 13. q. 2. Ad quas omnes aliæ satisfactiones reducuntur. Quoniam vigiliæ, peregrinationes, & alia huiusmodi opera, quæ carnem affligere solent, ieiunio annumerantur, opera vero misericordiæ corporalia eleemosynis, spiritualia vero orationi, secundum Scotum in 4. dist. 16. q. 1. sub littera M.

3 Tertio loco dicimus, non esse satis limitatum id quod multi dicunt, scilicet quod sicut trifariam contingit peccare, videlicet corde, ore, & opere, ita tribus etiam modis oportet satisfacere, nempe corde, per contritionem, ore, per confessionem; opere per satisfactionem. Quoniam hic non agitur de cõfessione & contritione, quæ sunt duæ aliæ partes huius sacramenti; sed solum de satisfactione, quæ est tertia ab illis distincta: Et si responderis, confessionem, & contrititionem quatenus sunt duo opera pœnalia posse nuncupari huius tertiæ partis species, licet alioquin sint etiam duæ partes eiusdem sacramenti propter diuersas rationes: Replicabo esse multa peccata, quæ non perueniunt ad os, & plurima, quæ non perueniunt ad opus: Pro quibus tamen omnibus est satisfaciendum.

4 Quarto, quod hæc satisfactio fieri potest per bona opera alias debita, vt copiose Caietanus, q. 1. de satisfactione deducit, dummodo illa fiant non solum ad debitum persoluendum, verum etiam ad satisfaciendum pro peccato. Quin etiam potest fieri per ærumnas, tribulationes, & flagella à Deo immissa patiendo illa piè tanquam ab eo data, & offerendo ea in compensationem nostrarum offensarum. iuxta Tho. in 4. dist. 15. q. 1. ar. 4. q. 4. quod postea Tridentinum Concilium approbauit. sess. 14. cap. 8.

5 Quinto, quod satisfactio à confessario iniuncta, & ab ipso pœnitente iam accepta, duplici ex causa præstantior est illa, quam quisque sponte sua eligit & facit. Primum, quia illa est multo magis satisfactoria. Nam ex diffinitione colligitur esse quid sacramẽtale, quod cæteris paribus ob sacramenti fomentum maiorẽ habet effectum. iuxta ea, quæ diximus in cap. 1. in princip. de Pœnit. dist. 6. nu. 36. Deinde quia, secundum omnes, satisfactoria est etiam si fiat in peccato mortali saltem pro tẽpore quo ab eo surrexerit, altera vero minimè, iuxta S. Tho. & alios in 4. dist. 16. licet nos in dicto principio nu. 46. opinionem magis communem Scoti, & Io. Maioris in 4. dist. 15. tenuerimus: dicentes, eam non solum valere quoad militãtem ecclesiam, sed etiam, quoad triumphantẽ; contra distinctionem Cardinalis Caietani in dicta q. 1. de Satisfactione.

Adiicimus modo, quod post primam editionem huius libri Concilium Trid. sess. 14. cap. 8. & can 12. & seq. excommunicauit eum, qui dixerit quod semper quoties remittitur alicui culpa, remittitur etiam tota pœna, ita vt non sit opus amplius quam credere CHRISTVM dominum pro omnibus persoluisse. Excommunicat etiam affirmantẽ, non satisfacere nos per pœnã temporalem, in quã commutatur æterna, nec per veniã culpæ mediãtibus meritis D. N. IESV CHRISTI, nec suffe-

nec sufferẽdo patienter mala pœnæ nobis à Deo missa, vel præcepta à cõfessario, vel à nobis sponte assumpta. Excõmunicat item asserentem, satisfactiones, quibus pœnitentes amore Christi sua peccata redimunt, non esse verũ Dei cultum, sed doctrinã humanitus adinuentã gratisq; confictam. Est tamen notandũ, quod vt idem conciliũ paulo antè diffinit supra eod. cap. 8. nostræ satisfactiones non habent efficaciam, nisi meritis Iesu Christi, qui illis vim tribuit, innitantur.

Sexto principaliter dico, quòd cùm in exordio huius capitis dicitur, quod Satisfactio hæc quæ est tertia pars pœnitentiæ habet duas partes, quarum altera, est compensatio offensæ factæ, & altera abstinentia à facienda, & quòd hæc secunda pars requirit, vt beatus Aug. ait in c. Satisfactio, de Pœnit. dist. 3. vt præcidantur causæ peccandi. Quærunt nonnulli grauissimi cõfessarij, grauissimas & quotidianas quæstiones peculiares, quarum decisio pendet ex duabus generalibus. Altera est, an ad absoluendum pœnitentem, sit necesse, vt ille statuat, se non vsurum amplius occasione aliqua, quæ illum ad peccandum impulit? Altera est, an sit opus, vt statuat numquam se præbiturum alij occasionem peccandi, quam antea præbuerit? Ad priorem respondebo in hac additione, & ad posteriorem in ea, quam faciemus ad cap. 14. nu. 30. Ad priorem itaque respondemus Primo, non teneri statuere, nunquam se vsurum occasionibus remotis. Nam alioqui sicut ad aliud propositum ait Paulus, 1. ad Corint. 5. esset necesse migrare ab hoc mundo: Si quidem quicquid ferè in eo est, potest esse occasio peccandi: quia potest esse talis occasio valetudo, & morbus, diuitiæ, & paupertas, habere & non habere vxorem, parentes, filios, consanguineos, amicos, pax, & bellum, prospera & aduersa: ecquid non? iuxta c. De occidendis, sub finem, 23. q. 5 & ea, quæ notat. S. Tho. 2. sec. q. 43. ar. 1. in argumento, 4. & ad 4. Non etiam tenetur statuere, se perpetuo abstenturum ab occasionibus propinquis peccati venialis. Quia cum ad sui absolutionem non est necessarium propositum, nunquam venialiter peccandi; ita neque erit necessarium propositum nunquam vtendi eis arg. à maiori iuxta Clem. 1. de reliq. & venerat. & c. Cum in cunctis, de elect. II. dico necessarium esse abstinere se à propinquis. Sed quales dicuntur huiusmodi? Respondeo, quod mallem audire alium optimè respondentem, quàm respondere. Quia nemo quem viderim id pro dignitate diffinit: & sufficiẽs eius determinatio est difficilis. Primo quidem, quia non videtur satisfacere illa quam S. Gregorius in c. Negotium, de pœnit. dist. 5. tulit, licet sit omnium optima, scilicet quod est illa, qua non possumus, aut non sine magna difficultate vti sine peccato. Quia S. Leo Papa dicit in c. Qualitas, & c. Contrarium de pœnit. dist. 5. difficile esse militi, & negociatori abstinere se à peccato exercendo suam artem. Et certum est, quod quamuis sit bonum consilium pœnitenti, qui est miles, aut negotiator, ne ad artem suam reuertatur c. Consideret §. In his omnibus, de pœnit dist. 5. tamen non est necesse vt probauimus in d. c. Qualitas, & c. Contrarium, de pœnit. dist. 5. quod illius dicta continet. Deinde, quia id, quod vni est occasio eiusmodi non est alteri. Nam adolescenti & puellæ est eiusmodi occasio degere solos in eadem domo. arg. glo. c. Absit, 11. q. 3. qualis tamen non est seni, & puellæ, neque vetulæ & adolescenti. Præterea, non est vt plurimum talis occasio cohabitatio cum matre sua, filia, nepote, aut sorore, c. Volumus. & c. Cum omnibus 81. dist.

quandoque tamen sic, c. 1. de Cohabit. cleric. & mulier. Item adire conspectum tyranni Principis Turcarum est eiusmodi occasio deficiendi à fide homini pusillanimo, & inconstanti, non tamen forti & cōstanti, imo est occasio martyrij, c. Presbyteros, 50. dist. Denique nulla occasio est, quæ nos possit cogere ad peccandum: Quia peccatum adeò est voluntarium, quod si non esset voluntarium, non esset peccatum. §. 1. 15. q. 1. facit. c. Tolerabilius, & c. Ita ne, 32. q. 5. & nulla est quę aliquando non faciat peccare aliquem, & quod deterius est, nullum est officium, in quo qui in eo versantur, aliquando non peccent circa illud, c. De occidendis, 23. q. 5. Quid est in hominum vsu bono ac licito vnde non possit irrogari pernicies? Tertio dico, quod vt aliqua occasio sit eiusmodi, non satis est vt pœnitens & confessarius credant, quod nisi se abstineat ab ea, nonnunquam ob eam peccaturus est etiam mortaliter in suis officiis; neque oportet eos id credere, vt absoluantur, iuxta Innoc. receptum, in c. Omnis, de pœnit. & remiss. quanquā proponere teneātur, nunquam se ope diuina amplius peccaturos mortaliter: & paucorum militum & negociatorum confessarij credent illos in posterum non peccaturos mortaliter, in illis suæ vitæ artibus. Attamen, vt dictum est, non debent eis pręcipere ne ad easdē redeant. Cum nec diuus Io. Baptista Luc. 3. præceperit militibus ab eo quærentibus quid facto opus esset vt salui fierent, deserere militiam, neque ecclesia præcipit militi aut negotiatori ne perseuerent in suis officiis, quamuis consulat. iuxta c. Consideret. §. In his, de Pœnit. dist. 5. imo numerat illa inter licita, & si periculosa, c. Noli, c. Militare, 23. quæst. 1. c. Quoniam, 88. dist. diuus Thom. 2. sec. quæst. 87. art. 1. Quarto dico, quod occasio propinqua à qua necessario se debet abstinere pœnitens, est statuere se nunquam ea vsurum, vt absolui possit est omnis illa, & sola, quæ est peccatum mortale, aut talis occasio peculiaris, qua credit vel debet credere confessarius vel pœnitens, nunquam vel raro se vsurum ea sine peccato mortali, bene perpensis eius circunstantiis. Dixi (Quod in se est peccatum mortale) vt includerem officium & artem necromantiæ, & fœnerandi, & alias artes, & officia, quæ non possunt exerceri sine peccato mortali. Dixi (Peculiaris) ad excludendam generalem, quam præbet officium, ars, aut exercitium, quo possumus vti licitè: credimus tamen, nos aliquando in eo peccaturos mortaliter; hæc enim non est talis occasio; si quidem illum, qui dixerit eam esse talem, oportet dicere, deserenda esse à pœnitente omnia officia, & omnes artes, in quibus aliquando peccauit, vt possit absolui: quia omnia præbent occasionem generalem, de qua credendum est, quod nonnunquam in peccatum mortale nos inducet, per proximum superius dictum, cuius contrarium ibi probatum est. Dixi (Confessarius) aut (Pœnitens) quia satis est, quod alter eorum credat, aut debeat credere. Dixi (Nunquam, aut raro) vt excluderem eas, quibus frequenter vtimur sine peccato mortali, & includerem eas, quibus rarissimè vtimur, sine illo. Dixi (Perpensis circunstantiis) vt significarem, quod hæ possunt esse causa, vt eadem occasio sit talis vni pœnitenti, & non alteri: Quia possunt facere vt confessarius, & pœnitens credit, quod nunquam, aut raro per eam est peccaturus. Huius definitionis probatio nititur eo, quod nemo potest absolui nisi statuat, saltem virtualiter, nunquam se in posterum peccaturum mortaliter;

& con-

& consequenter vitaturum occasionem, quæ ex se sit mortifera, aut peculiaris eiusmodi, quam credit probabiliter peccati mortalis causam sibi fore. iuxta illud. Qui amat periculũ, peribit in illo. Eccles. 3. De quo latè dixi in c. Si quis autẽ. nu. 4. & 5. de Pœnit. dist. 7. Si quidẽ non vitare occasionẽ eiusmodi, est peccatũ mortale: At talis est occasio, qua credit se ferè semper ad sic peccandum impulsum iri.

Ex hac diffinitione colligitur peculiaris responsio ad grauissimas & quotidianas quæstiones nobis propositas. Prima, quod confessarius regulariter non debet absoluere pœnitentem, qui non vult omittere occasionem, quæ ferè omnes, qui sunt similes eius facit quasi semper peccare mortaliter. Quoniam confessarius & penitens debent credere, quod id, quod efficit aliqua causa in vno subiecto, efficiet alia ei similis, in alio simili subiecto. A pari enim causa in pari subiecto par producitur effectus, iuxta doctrinam Arist. lib. 3. Physic. Dixi (Regulariter) quia bene poterit, quando tales occurrent circumstantiæ, quæ persuadent, quod nunquam aut raro peccabit propter eam, quamuis non se abstineat ab ea. Et re multum ruminata, commendataq; Spiritui Sancto æterno Deo nostro, arbitramur quod tunc possunt hoc credere cõfessarius & pœnitens, quando hæ quatuor circunstantiæ concurrunt. Prima, vera pœnitudo, siue pœnitentia prẹteritorum. Secunda, verum propositum nunquam redeundi ad illa. Tertia, propositum semper cauendi adiuuante Deo, ne peccet ob eam, cum in ea se inuenerit. Quarta, quod subsit aliqua notabilis causa non se abstinendi ab ea. Ad quod me mouet, Primo, quod occurrit mihi casus in quo duo, quorum matrimonium ob certum impedimentũ occultum erat inualidum, post susceptos liberos quatuor annis cohabitauerunt simul in eadem domo expectãtes dispensationem, separati tantum à thoro, continentes se à venereis, non secus ac frater & soror. Deinde quod Papa Lucius 3. in c. Consulationi. de Frigid. & malefic. definiuit posse duos matrimonio iunctos viuere cõiunctim, vt frater & soror, licet non valeret matrimoniũ eorum, ob coeundi impotẽtiam. Neque soluet hoc argumentũ, qui responderit, quod ea impotentia eos à peccato præseruabat. Tum quia poterat alter esse potens. Tum quod experientia constat, multa & turpissima esse peccata inter multos, qui quamuis non sunt ad copulam apti, sunt tamen ad se polluendum, & sordidæ delectationi indulgendũ, & de his loquitur prẹdictus Papa, si satis perpẽdatur. Tertio, quod non expedit adstringere nimis pœnitentẽ; Quia, qui vehementer emungit, elicit sanguinem, Prouerb. cap. 3. & c. Denique 4. dist. Quarto, quod multum interest inter peccatum, & occasionem peccandi. Siquidem non licet vnquam ad peccatum redire, ad occasionem autem licet ob multas causas, quatuor prædictis concurrentibus. Quinto, quod non est opus credere nunquam in posterum se peccaturos per dictum Inno. approbatum & superius adductum in c. Omnis, de pœnit. & remiss.

E

Secunda responsio, quæ ex prædicta diffinitione colligitur est, quod rectè faciunt multi sancti confessarij absoluẽdo multos adolescentes, qui versantur inter mulieres, emẽdo, vendendo, laborando, & cõuersando absq; cohabitatione illarum in eadẽ domo, licet non statuãt abstinere se perpetuo ab occasione peccãdi, quam id ipsis præbet, quãuis sæpius peccẽt voluntate, verbis, aut tactibus impudicis, & etiã copula: Quia occasio, quæ ex hoc præbetur ad peccandũ, non est ex

F

ſe peccatum mortiferum, neque eiuſmodi, vt ferè ſemper faciat peccare mortaliter eos, qui ea vtuntur; & per conſequens prædicta diffinitio occaſionis propinquæ non conuenit illi.

Tertia, quòd non poteſt abſolui miles, qui ad bellum, quod credit iniuſtum, vult redire; neque etiã qui vult redire ad ſuam necromantiã, vel ſuperſtitionẽ, aut officiũ vſurarũ, aut cambiorum vſurariorũ, aut cõtractuum iniuſtorũ, & alia ſimilia, quę exerceri ſine peccato mortali non poſſunt, iuxta mentẽ S. Tho. 2. ſec. q. 169. ar. 2. ad 4. Nam ex prima parte diffinitionis cõſtat has eſſe occaſiones propinquas.

G Quarta reſponſio, quòd non poſſunt abſolui concubinarij publici iuxta Angel. in verb. Concubinatus, neque etiam hi, de quibus id ſcitur ab aliquibus iuxta Sylueſt. eodem verb. Quia eſt occaſio quæ in ſe eſt peccatum mortale ob ſcandalum quod ſcientibus præbet; & ſic conuenit ei prima pars diffinitionis prædictæ.

Quinta, quod non poſſunt abſolui concubinarij quantumuis occulti regulariter, vt dicemus infra cap. 16. nu. 20. & ſeq. quia confeſſarius vel pœnitens debet credere, quod nunquam aut raro ſi ſimul viuant, omittent peccare mortaliter voluntate, verbis, vel opere. Dixi (Regulariter) quia rectè poterunt abſolui concurrentibus quatuor prædictis, quæ ſufficiunt, & ſunt neceſſaria, vt cõfeſſarius & pœnitens credãt nunquã aut raro futurũ relapſum, per rationes ſecundę reſpõſionis.

Sexta, quod non potuit abſolui quædam concubina, nolẽs omittere voluntatem viſitandi ſuum concubinum ægrotantem, & tenẽdi aut porrigendi ipſi candelam in agone mortis, ſi ſciebatur eſſe eius concubina, quia eſt occaſio, quæ in ſe eſt peccatum ob ſcandalũ, quod datur; imo neque ſi neſciebatur, niſi concurrant quatuor prędicta ſub littera E. Quem concurſum ego non crederem interuenire, niſi illa conciperet propoſitum adhortandi eum ſaltem generaliter, & ſincerè ad pœnitentiam peccatorum prȩteritorum, vt eorum memoria per pœnitentiã renouata ſit potius theriaca, quam aconitum. Nam tunc quia ceſſaret ratio prohibitionis, ceſſaret quoque prohibitio, c. Cum ceſſante, de appellat.

H Septima, quòd confeſſarius poteſt iuſtè abſoluere illam hoſpitam, quæ hoſpites excipit, & quoties certum quẽdam excipit, habet rem occultè cum illo, modò ſtatuat & polliceatur, nunquam in poſterum ſe recepturam eum, etiam non data alia cautione: Quia nulla eſt lex neque ratio, quæ probet aliam cautionem præſtandam. imò concurrentibus prædictis quatuor poſſet eam abſoluere ſine huiuſmodi propoſito, & promiſſione, quando abſque magno detrimento & ſcandalo non poſſet eum ab hoſpitio prohibere, modo proponeret ac promitteret, nunquã ſe ſolam cum eo ſolo, in aliquo cubiculo ſeparato verſaturam, & dicturam ei ex animo ſe pœnituiſſe, & iam confeſſam fuiſſe.

I Octaua reſponſio, quòd poſſunt abſolui ſine ſeparatione cognatæ, ancillæ ac famulæ, quæ rem habuerunt cum ſuis conſanguineis, dominis, vel heris in quorum domo degunt, concurrentibus quatuor prædictis, quorũ quartum eſt cauſa notabilis ob quam ſine magno incommodo hoſpitium negari non poteſt. Eſt tamen quæſtio notabilis, an poterint abſolui prædictæ iterum abſque ſeparatione ſi reciderint? & videtur nobis poſſe concurrentibus prædictis quatuor. & idem dicendũ reor de tertia, & quarta vice. quia non ſolum ſemel aut ſepties, ſed etiam ſeptuagies ſepties eſt parcendum. Math. 18. & Luc. 17. & c. ſepties, de pœnit. diſt.

3. &

3. & quia quotidie absoluimus multos, qui quotannis recidunt: & quia recidere non est necessarium argumentum ad iudicandum pœnitentiã præsentem vel preteritam non fuisse, aut non esse veram, quod probat Gratianus in c. Quamuis, de Pœnit. dist. 3. Veruntamen ipse si essem confessarius non absoluerẽ eas, si cernerẽ quòd vicibus præteritis nulla emendatio, neque inchoatio eius extitisset, neque si circunstantiæ infirmitatis, pusillanimitatis, & ingens propensio earum ad peccatum, & diffidẽtia, quam habent illæ de pœnitudine alterius partis mihi persuaderent, quod nisi separarentur nulla consequeretur emendatio, & facilius negarẽ absolutionem famulæ, quam cognatæ, & cognatæ, quæ non esset in primo gradu, quam ancillæ, quia facilius possunt separari aliq; quam aliæ. Et ante absolutionem iuberem, vt forti animo & Christiano dicerent personis quibus cum degunt & peccant, sibi denegari absolutionẽ nisi separentur, vehementérque obsecrare per Deum vt ineant rationem qua ab ipsis honestè separentur, alioqui se confessario obedituras: quo peracto, absoluerẽ eas, quia mihi videretur, quòd quatuor prædicta cõcurrerent; & postea quamuis non cõsequeretur separatio, si tamen sequeretur notabilis emendatio, eas iterum absoluerẽ spe maioris correctionis futuræ: commendata re Iesv Christo Domino nostro, & vtendo prudentia & varia circumspectione, quæ ob varietatem circumstantiarum adhiberi deberet, proposito ante oculos, primùm remedio spirituali animarum: deinde etiam honoris, & bonorum temporalium quantum fieri posset; & nonnunquam vterer erga ancillam, eo remedio nouo, quod in c. 16. nu. 22. ponimus.

Nona responsio, quod idem dicendum est de eo qui occultè rem aut impudicos actus habet cum aliqua cõsanguinea, aut alia sibi amica, in alia domo degẽte. scilicet posse absolui eum, sine proposito nunquam ingrediendi in eam, quamuis ego adigerem eum, vt proponeret se nunquam solum cum illa sola sine maxima causa in eadem camera versaturum, & vt admoneret eam se pœnitere peccati cum ea commissi, & confessum esse, & rogaret eam, vt idem faceret, persuasumque sibi haberet frustra eam cogitaturam se amplius rediturum ad illud peccatum, vel se solum cum ea in aliqua secretiori parte conuersaturum.

Decima, iustè fuisse respõsum cuidam aulico, qui de more curiæ reginæ mensæ assistens, adeo blandè colloquebatur cum quadam nobili, eidem mensæ assistẽti, vt non solum se oblectaret sermone, & cogitatione sordidis, sed etiã turpi se pollutione fœdaret; Fuit enim responsum, ipsum non posse absolui, nisi statueret, nunquam se in posterũ sic versaturum cum illa, etiã si versaretur animo ducendi eam in vxorem, & pares ad id essent. Quia illa occasio est in se peccatum mortale, & per consequens occasio propinqua, quæ necessariò euitari debet, per primã diffinitionis partem. Quin etiam addo, non esse satis vt statuat, se cum illa in posterũ non sic versaturũ, quia necesse est, vt statuat, se non versaturũ etiam alio modo ex se licito, de quo tamẽ crederet suam imbecillitatem, & amorẽ erga illam eiusmodi esse, quæ quasi semper eum induceret ad peccandũ, quoties cum ea sic versaretur. Quod ipsum est dicendũ de puellis nobilibus Reginarũ mensis astantibus, & de adolescẽtibus, & adolescentulis nobiliũ & rusticorũ, qui in aliquibus partibus cõueniunt, & mutuo sese miscent, & cõtingunt, & dum choreæ ducũtur, & alia spectacula fiunt, illi in illarũ gremiis recumbũt, fingẽtes id facere, K

quo illæ capita eorum, vermiculis purgent; interdum impudicè sese tangentes, & amplectentes, & facientes id genus alia, dignissima, quæ in concionibus reprehendantur.

L Vndecima responsio, quòd concurrentibus quatuor prædictis possunt absolui qui sunt in facie ecclesiæ coniugati, & non valet matrimonium propter aliquod impedimentum occultum, expectántque dispensationem vt denuo cõtrahant, & ex separatione sequeretur notabile incommodum per supradicta in hac eadem additione sub litera E.

Duodecima, quod etiam potest absolui, qui ob esum calidarũ rerum incidit in adeò graues carnis tentationes, quæ impulerunt ad consentiẽdum pollutioni, vel fornicationi, sine proposito nunquã in posterum sic edendi, concurrẽtibus quatuor prædictis. imo credo quod in hoc casu sufficeret cõcursus trium priorũ, quia hæc occasio non est propinqua, siquidẽ non est in se peccatũ mortale, neque facit quasi semper peccare mortaliter eos qui ea vtuntur, quod intelligendũ est de illo, qui non comedit, sic in hunc malum finem. Nam si comederet in eum, illud esset in se peccatũ mortale, & consequenter erat necesse statuere, nunquã se ea vsurum.

Tertiadecima, quod etiam potest absolui concurrentibus quatuor prædictis, qui ob sermonem, choream, vel amplexum alterius iuxta honestam patriæ consuetudinem sępè per delectationẽ morasam, & voluntatem deprauatam peccauit, absque proposito, nunquã ea occasione vtendi, & etiam credo quod in hoc casu, satis esset concursus trium priorum, Quia hæc occasio, non est ex his, quæ sunt in se mortiferæ, neque ex his, quæ fere semper ad peccandum mortiferè inducunt.

M Quartadecima, quod idem dicendũ est de persona, quæ ex eo quod ducat aliã manu, aut ducatur ab alia, vel quia videt lauantes fœminas in flumine, aut viros natantes, aut ex aspectu pedum, crurium, pectorum, cinctuum, braccharum, perizomatum, aut alia eiusdem generis, peccauit sæpè. Quanquam optimum esset cauere ab his omnibus, quando ex eo non sequeretur notabile damnum.

Quintadeima, quod idem est dicendum de clysterifero, qui ex eo, quod infundit clysteres mulieribus, & de clysterifera, que ex eo quod eosdem viris inmittit, & de chyrurgo, vel medico, qui medendis pulchris fœminis, in locis secretioribus, sæpè peccarunt, saltem morosis delectationibus, & deprauatis voluntatib.

Sextadecima, quod idem dicendum est de confessario, qui peccat quoties audit confessionem certæ personæ, & de pœnitente, qui idem facit, quoties confitetur certo confessario consueto, & non possunt commutare sine aliqua magna nota: Poterunt enim absolui sine mutatione, concurrentibus quatuor prædictis.

Circa satisfactionem peccat.

I. Qui proponit non satisfacere Deo pro offensa mortali: supra. nu. 1.

II. Qui sine proposito actuali, vel saltem virtuali sufficiẽter satisfaciendi confitetur. nu. 1.

III. Qui credit satisfactionẽ, non esse vnam de tribus partibus sacramenti pœnitentiæ, sup. cap. 1. nu. 43.

IIII. Qui credit sine iusta ignorantia, quod semper deleta culpa mortali deletur omnis pœna etiam temporalis, sup. eod. nu. 5.

Qui credit

V. Qui credit CRISTVM, ita satisfecisse pro peccatis hominum, vt nulla præterea satisfactio sit necessaria peccandi, sup. eod. nu. 5.

Quis autem horum censendus sit hæreticus, & quis peccans tantum, consule Prælud. 1. nu. 10.

Caput IIII. de potestate, sapientia, & bonitate Confessarij.

SVMMARIVM.

Cõfessarius vt rectè suum munus exerceat, debet habere potestatẽ, scientiã, & bonitatẽ. nu. 1.

Sacerdos non omnis sacerdotio dignus, potest digne audire confeßiones. nu. 1.

Sacerdos omnis habet iurisdictionem habitualem, sed non actualem ad confeßiones audiendas. nu. 1.

Sacerdos omnis in articulo mortis quemlibet absoluit, & etiam extra illum sola venialia confitentem. nu. 1.

Confessarius quam scientiam habere teneatur, vt sit perfectus, & quam vt sit sufficiens. nu. 2.

Religiosus sine sui prælati licentia potest audire confeßionem in articulo mortis, & extra eum sola venialia confitentem, & etiam habentem priuilegium ad eligendũ confessarium, modo non sit prohibitus id facere. nu. 2.

Confessarius, qui ex obedientia audit confeßionẽ, & qui sponte sua, quid scire teneatur. nu. 3.

Confessarius potest esse aliquis idoneus, vni loco, qui alij non erit. nu. 4.

Confessarius non est sufficiens nisi adsit iusta scientia & absoluendi potestas. nu. 4.

Confessarius imperitus quando excusatur à culpa. nu. 5.

Prælato suo, quando subditus non debeat parere, sibi præcipienti, vt confeßiones audiat. nu. 6.

Confessarius audiens confeßionem in peccato mortali, mortaliter peccat, licet eius absolutio valeat. nu. 6.

Absolutionem sacramentalem, qui dixerit non esse actum iudicialem, vel eam quæ fit ioco, esse validam, vel eam, quæ confertur ab existenti in peccato mortali non valere, vel non esse necessariam confeßionem ad recipiendam absolutionem, est hæreticus. nu. 7.

CIRCA hoc asserimus primum, Confessarium debere pollere potestate. c. 1. in principio, de Pœnit. dist. 6. & quæ ibi diximus. Item, scientia. dicto c. 1. §. Caueat, & quæ ibi diximus. Item bonitate, vt rectè suo munere perfungatur, dicto c. 1. §. Laboret, & §. Sacerdos, & quæ ibi diximus. Potestas consistit in hoc, quod sit presbyter habens iurisdictionem actualem, ordinariam, vel delegatam; quæ ad peccata sibi confessa extendatur. c. Adiicimus. §. Ecce, & c. Generaliter. §. Ecce. 16. q. 1. & Concilium Trident. sess. 4. can. 7. Vnde fit, vt non omnis sacerdos, hoc ipso, quod sacerdos est, ad id idoneus sit. Quia licet per sacerdotalem characterẽ accipiat potestatem, & iurisdictionẽ habitualem ad absoluendũ, quicquid aliqui neoterici contra prædicta iura perperam dixerint, actualẽ tamen, quæ ad id est necessaria, non recipit; puta ordinariã vel delegatam à Summo Põtifice, vel à Protopœnitentiario, vel episcopo, vel Proepiscopo, seu Vicario, vel à Parocho, vel saltẽ vt ratione bullarum, vel propter alias concessiones possit à pœnitente eligi tanquam proprius sacerdos. Nam absque ea, neque in quadragesima, neq; alio tẽpore potest validè & efficaciter absoluere, iuxta Panor. cõmuniter receptã, in c.

in c. Omnis, de Pœnit. & remiss. not. 7. & Adrian. de confess. dub. 8. & nos latiùs in c. Placuit. nu. 8. de Pœnit. dist. 6. tradimus, (circa quod etiam aliqui docti decipiuntur) præterquã in mortis articulo, quo tẽmpore, quilibet simplex sacerdos potest audire confessiones, & à quacunque excommunicatione, & quibuscunque casibus absoluere. arg. c. Quod de his, de sent. excomm. c. Pastoralis. §. Præterea, de offi. ordin. & c. Si quis suadente, 17. q. 4. & ea, quæ latiùs diximus in c. 1. nu. 73. de Pœnit. dist. 6. & nuper declaratum est optimè in dicto concilio, & sess. c. 7. adiecta tamem modificatione inferius apposita, in princip. cap. 26. nu. 4. Ab hac regula etiam excipiuntur illi, qui non habent nisi venialia peccata, aut mortalia alias rectè confessa; quos vel quilibet sacerdos audire potest, secundum Caiet. in Summa, verb. Absolutio. Quod quidem non ea de causa licet, quia ad id non opus sit iurisdictione ordinaria, vel delegata, vt ille ait, sed propter aliam rationem, quam nos illius confutata dedimus in c. Placuit. nu. 22. de Penit. dist. 5. Porro in primo horum duorum casuum, quos excepimus, puta in articulo mortis, poterit etiam religiosus sine facultate sui superioris validè & licitè absoluere, quoniam tunc ab ipso Papa habet potestatem, saltem tacitam. At in secundo casu, nempè quando non sunt nisi venialia peccata, &c. non potest licitè absoluere, quamuis valeat absolutio, secundum doctrinam illam Palud. in 4. dist. 17. q. 3. à S. Anton. 3. par. tit. 17. cap. 7. Angelo in verb. Cõfessio. §. 4. & aliis receptam, nempe religiosum non posse audire confessionem aliquã nisi ad hoc à prælato suo fuerit tanquam idoneus expositus; etiam si pœnitens alias ex priuilegio Summi Pontificis possit quemcunque sacerdotem, siue secularem siue regularẽ eligere, eo quod religiosus non habet velle, aut nolle, c. Nullus, c. Quorundam, de elect. lib. 6. Quod sanè, iudicio meo, de illo religioso debet intelligi, cui aliquo statuto suæ religionis, vel imperio sui superioris, est negata facultas audiendi confessiones, non autem de aliis. Tum quia nullus textus aut ratio reperitur, quæ opinionẽ Paludani contra illos fundare valeat. Tum quia religiosus in multis habet velle, & nolle, iuxta S. Tho. receptum, 2. sec. q. 104. ar. 5. & Dominic. ind. c. Quorundã. Tum etiam quia audire confessiones, est opus charitatis, & quemadmodum religiosus, absque alia superioris facultate, dum modo sibi præceptis non desit, neq; prohibita transgrediatur, potest cõponere pacem inter duos sibi inimicos, & consulere bene ipsum consulenti, à fortiori poterit cõponere pacem, inter Deum & proximũ vt saluetur: Tum quia hoc obseruãt cõmuniter regulares aliiq; plurimi religiosi, quibus nullũ est statutum aut præceptũ contrariũ.

In postrema editione addidimus huic numero 2. quod quamuis clerici seculares non possint alij aliorum audire confessiones post cõcilium Trid. sess. 23. cap. 15. sicut antea, sed religiosi sic, qui ante illum poterãt virtute suarum bullarũ confiteri clericis secularibus idoneis; de quo dubitauit quidam vir doctissimus, cuius dubium sustulimus ea cõsideratione, quod nihil mutatur quoad illos per dictum concilium, vt apparet ex contextu, qui sic habet. Quamuis presbyteri in sua ordinatione, à peccatis absoluendi potestatem accipiant, decernit tamen sancta synodus, nullum etiam regularem posse confessiones seculariũ etiam sacerdotum audire, neque ad id idoneum reputari, nisi aut parochiale beneficium, aut ab episcopis per examen, si illis videbitur necessariũ esse, aut alias idoneus iudicetur, &

approba-

approbationẽ, quæ gratis detur obtineat, priuilegiis, consuetudine quacunque etiã immemorabili,non obstantibus. Et à iure antiquo non est recedendum, nisi quatenus inuenitur expressum, l. Præcipimus. C. de Appell. & c. 2. de Transl. prælat. Illa item consideratione, quod ratio, quæ mouit mutare illud in secularibus, qui regulariter sunt distractiores,& negligentiores in hoc, non habet locum in religiosis, qui regulariter sunt circumspectiores & diligentiores in eo, & ita cessant verba,& ratio,qua sola cessante ipsa quoque cessat. l. Adigere. §. Quãuis. ff. de iure patron. & c. Cum cessante, de Appell. etiamsi verba non cessarent, quæ tamen in hoc casu cessant.

Secundo, dicimus, quod scientia confessarij vt sit perfectus, & vt solus possit de omnibus discernere, tanta esse debet, vt theologiam sacramentalem, & moralem, vtriusque iuris peritiam, constitutionésque synodales regionis vbi audit confessiones calleat,vti nos comprobauimus,in d.§. Caueat. nu.9. Veruntamen, vt sit sufficiẽs muneri suo obeundo,satis & necessarium est,vt libros siue Grecos, & Latinos , siue vulgares relegens, penitúsque secum considerans rectè colleat quæ peccata, ex his, quæ illi, quos audit communiter perpetrant, sint mortalia vel venialia, & quæ circunstantiæ sint necessario confitendæ,quibúsque criminibus annexa sit excommunicatio,quæ sint peccata reseruata,quęque restitutionem expostulant: vel saltem sciat dubitare in his, quæ alij mediocriter eruditi probè intelligunt, vt nouerit consulere peritos, quo modo, & quando agendum sit id, de quo dubitat. Quod si auditurus est clericos,debet etiam illos casus non ignorare,in quibus irregularitas incurritur, aut saltem nosse dubitare circa illos, vti nos probauimus, in d. §. Caueat, de Pœnit. dist. 6. nu. 27. Hæc resolutio partim fundatur in dictis S. Tho.in 4.dist. 17.in expositione litteræ, & in c. Omnis, vers. Sacerdos, de Pœnit. & remiss. & Caiet. in Summa. verb. Confessori necessaria, & aliorum doctorum; partim in eo, quod vnusquisque nosse debet id, quod illi etiam necessarium est ad suum officium rectè exequendum, c. Non est sine culpa, de reg. iur. lib.6. l. Illicitas. §. penul. de offic. Præsid. cum eis annotatis, etiam lege naturali, iuxta illud Persij.

Publica lex hominum, naturáque continet hoc fas,
Vt teneat vetitos inscitia debilis actus.

Partim eo, quod scientia eminens non est necessaria, quoniam satis est illa quæ dicitur sufficiens; iuxta Innoc. recept. in c. Cum in cunctis, de elect. Partim, quod ecclesię primitiuę presbyteri nihil amplius quam quod dictum est sciebant. Partim, quod satis est in iudicio exteriori mediocrem quandam peritiam causarum habere, vel saltem aliquem assessorem vt sit iudex, l. Cerri. C. de Iudic. & c. Statutum, §. Assessorem, de rescrip. lib. 6. Partim, quod mille ab hinc annis, in tota ecclesia Christiana ita communiter obseruatũ esse videtur. Ex hac resolutione sequitur Primum, non esse valde iuri consonam differentiam illam Durandi 3
ordinis Minorum à S. Anton. 3. par. tit. 17. cap. 16. aliísque doctoribus communiter, & à nobis etiam dicto §. Caueat, recepta,quam constituit inter confessarios,qui ex obedientia & charitate onus cõfitendi assumunt, & eos, qui sua spõte ad id faciendũ sese offerũt. videlicet, quod hi, iuxta illos, tenẽtur de omnibus sibi à pœnitente propositis iudicare, an illud sit mortale, necne; an habeat restitutionem, vel

nem, vel excommunicationem annexam, an contractus ſit licitus, vel illicitus, an impediat communionem, necne; Ille autem, qui ex obedientia & charitate, hoc onus ſuis humeris imponit, non obligatur ad amplius, quam ad id quod dictum eſt; Quia hæc differentia nullo canone comprobatur: & quia ſi vera eſſet, pauci aut nulli ex cõfeſſariis ſecularibus ſalui fierent: & quia obedientia non liberat à peccato confeſſarium illum, qui probè nouit, ſe non intelligere quod opus eſt ad confeſſiones audiendas, nihilominus tamẽ audit, ſicut idem beatus Anton. vbi ſupra aſſeuerat: nam ſolum excuſat illum, qui dubitat, an ipſe ſciat, quod ſufficit, an non. arg. c. Quid culpatur, 23. q. 1. Item quia l. 1. §. Sæpe. ff. Depoſit. ad hanc ſententiam allegato, à remotis agit, & nihil concludit. Primum, quod agit de illo, qui ſeſe gratis offert ad depoſitum cuſtodiendum. Deinde quia quãuis dicat huiuſmodi depoſitarium teneri ad reſarciẽdum damnum, quod ſua culpa contigerit, ad quod alias nullatenus teneretur, c. 1. Depoſit. veruntamen, non dicit, vt quidam illi imponunt, teneri ad illud damnum, quod culpa ſua leuiſſima acciderit; ac ſubinde debet intelligi de culpa leui, vt rectè Decius in l. Contractus. col. 1. ff. de reg. iur. adnotauit. Tertio, quod qui gratis ſe offert ad cuſtodiam depoſiti, non debet ad amplius obligari, quam ille qui propter ſtipendium idem facit, vt ſentit Gregorius nonus in c. 1. de Depoſito. Eum autem qui ratione ſtipẽdij aliquid ſeruat, non obligat culpa leuiſſima, licet obliget leuis, dicto c. 1. & qui tunc oneri ſponte ſua ſe offerunt, (vt plurimum) propter aliquod ſtipendium, quo vitam ſuſtentare valeant, faciunt. Quarto, quod Panor. & Imol qui tenent cum communi ſententia, Depoſitarium ſponte ſe offerentem obligari ob culpam leuiſſimam, fundantur in eo quod huiuſmodi depoſitarius præſumitur accipere depoſitum, propriæ tantum vtilitatis intuitu, & conſequenter, videntur ſentire, quod ſi conſtaret illum, ſeſe huic labori obtuliſſe, intuitu illius qui deponit, non eſſet tunc obligatus niſi ex dolo, vel lata culpa; quod ſi intuitu vtriuſq. id fecit, tunc teneretur ex lata culpa, & leui. Eſt autẽ manifeſtum cõfeſſariũ principalius, aut certè æquè principaliter, onus cõfeſſionis audiendæ ſibi imponere in gratiã pœnitentis, quam propter ſe, & conſequenter ob id, quia ſeſe obtulit, non tenetur ad amplius, quam ad vitandam culpam latam, aut leuem. & id quod communiter eidem officio operam nauantes euitare ſolent, & ab eo ſibi cauere, quod iuxta talis muneris naturam videntur obligari: & hoc in toto orbe videmus communiter obſeruari.

4 Secundo, ſequitur, quod non quicunque eſt idoneus ad audiendam confeſſionem alicuius certæ perſonę, vel in aliquo loco certo, eſt idoneus ad audiendam confeſſionem quorumuis aliorum & in quocunque loco; Facit illud Prag. Sanct. Gallicanæ poſitum in titulo de Collat. §. In eccleſiis, adiuncta gloſſa in verb. muratis, quatenus ſenſit, in opidis muro cinctis habiliores rectores poni debere, id quod multis occaſionem errandi tollit.

Tertio, quod quia audit confeſſionem in aliquo vico, aut pago ruſticorum hominum & ſimplicium, non tanta indiget ſcientia, quanta ille, qui audit in ciuitate, nec qui audit in ciuitate mediterranea, tãta, quanta qui in ciuitate maritima, nec qui in maritima, tanta, quanta qui in vniuerſo quodam Regno, vel India, nec qui audit vbi ſunt multi viri litterati, quos poſſit conſulere, vt vbi nullus eſt talis.

Quarto.

Quarto, quod confessarius, qui nescit discernere in quibus casibus possit aut non possit absoluere; neque differentiam inter maiorem, & minorem excommunicationem, vel ignorat peccata mortalia communia, aut simplicem fornicationem, aut voluntatē deliberatam ad peccandum mortaliter, esse peccatū mortale, vel quamcumq; superbiam, iram, inuidiā, aut gulam existimat esse mortalē, vel circa dubios contractus, saltē dubitare minime nouit, non excusatur à culpa mortali, quantalibet bona vita, conscientia, subtilitate, & ingenio naturali præfulgeat ad alia munera obeunda, arg. c. Non est putanda 1. q. 1. & quod ille, qui huiusmodi confessarios exponit, vel iam expositos tolerat, multo grauius peccat, arg. notatorū, in glo. c. 1. de offic. deleg. & affirmant Albert. Magister Thom. Bonauent. & communis, in 4. dist. 17. & distinctius Antoni. 3. part. tit. 17. cap. 6. §. 1.

Quinto, Veram esse illam S. Antonini vbi supra decisionē, videlicet huiusmodi confessorem imperitum, in tribus casibus excusari posse, Primus est, quando cōfitens est valde sibi ipsi sufficiens ad suorum criminum grauitatem confessario exponendam, & reputatur habere rectam cōscientiam. Secundus casus est, quando confitentes sunt personę spirituales crebro ad confessionem accedētes, & subinde cōmuniter non aliis quam peccatis venialibus, tenentur. Tertius est, quando pœnitens est in articulo mortis, neque adest alius, qui possit eum audire præter illum. Eadem ratione, idem videtur dicendum, de confessario qui est apud infideles, sarracenos, vel gentiles, penes quos sunt Christiani liberi vel serui vincti catenis, vel soluti, quibus non est copia confessoris peritioris, arg. c. 1. §. fin. Ne sed. vacan. lib. 6. & l. Generaliter. §. Spurios. ff. de Decurion. 5

Sexto, quod etiam qui obedientiæ præcepto confessiones audit iudicando se ad id non esse idoneum, peccat. Nam neque prælatus id ei debebat præcipere arg. 1. ad Thimot. 1. c. Nihil, de elect. & c. fin. eod. tit. lib. 6. neque subditus si non est idoneus, debet id acceptare, c. Non est putanda, 1. q. 1. At si dubitat de sua sufficientia, poterit Prælati sese præcepto conformare, arg. c. Quid culpatur, 23. q. 1. & eorum quæ trad. Tho. 2. sec. q. 104. ar. 5. Saltem si nouit prælatum id muneris non iniunxisse, ira, odio, amore, vel cupiditate permotū. Superior autem cum secura conscientia recte poterit hoc illi præcipere, si ipse iudicat illum idoneum confessionibus, quibus eum præfecit, audiendis, iuxta id, quod dictū est, arg. c. Apostolicæ, de cleric. excōmunicat. minist. & c. Innotuit, de elect. 6

Bonitas confessarij ad minus tanta debet esse, vt sit, vel probabiliter credat se esse extra statum mortalis culpæ. c. 1. §. Caueat, & §. Laboret, de Pœnit. dist. 6. Nam si in eo audierit confessiones, & absoluerit, lethalis culpæ reatum incurrit. Quia, omnis qui recipit, vel administrat sacramentum in peccato mortali, mortaliter peccat. c. Illud. 95. dist. c. Per Esaiam, 1. q. 1. & resolutius aliis tradidimus in c. Quando, de consec. dist. 1. notab. 6. nu. 43. & 45. Licet eius absolutio communiter valeat, arg. c. maledicam. & c. Per Esaiam 1. q. 1.

Postquam hæc fuerunt typis excusa, concilium Trident. sess. 4 can. 9. & 10. declarauit esse hæreticum asserentem sacramentalem absolutionem sacerdotis, non esse actum iudicialem, sed tantum nudum quoddam ministeriū & quasi declarationē quandam pœnitenti esse peccata omnia condonata, dum tamen ille credat se esse absolutū, & etiam illum, qui asserit, absolutionē etiam iocosè exhibitam, va-

tam, valere, vel non esse necessariam confessionem ad hoc, vt à confessario pœnitens absoluatur. Idem esse de illo qui dixerit absolutionem impensam à sacerdote labe mortalis culpæ infecto non esse validam, vel eum qui non est presbyter, posse sacramentum absolutionis conferre.

Circa prædicta peccat.

I. Qui deputat confessarium inhabilem ad audiendas confessiones.
II. Qui cum sit inhabilis patitur se deputari.
III. Qui audit confessionem in mortali peccato.
IIII. Qui aliquem ex quatuor erroribus positis, nu. 7. credit.
An vero is semper dicatur hæreticus, consule Prælud. nu. 10.

Caput V. de his quæ confessarius debet pœnitentem interrogare, & qua prudentia id faciet.

SVMMARIVM.

Confessarius debet pœnitentem interrogare id, quod expedit, & non amplius. nu. 1. & ad quas interrogationes teneatur, sub reatu lethalis culpæ. nu 2.

Confessarius in suis interrogationibus tria debet obseruare. nu 3. & quæ sint illa, & quo pacto se gerere debeat in peccatis carnalibus, nu. 4.

1 PRÆSVPPONIMVS primo, quod is cui iniunctum est aliquod onus, debet illud rectè subire, c. Non est putanda. 1. q. 1. & c. Iudicantem. 30. q. 5. sine tamen nimia curiositate glos. 1. dicti c. Iudicantem.

Secundo, Confessarij munus esse præcipuum, ideóque prudẽter exercendũ ac subinde interrogandum pœnitentem id quod expedit & non amplius, iuxta illud Augustini relatum à Gratiano, in c. 1. de Pœnit. dist. 6. §. Diligẽs, & à Magistro in 4. dist. 19. cap. fin. Diligens cõfessarius sapienter interroget peccatorẽ, quod forsitan ignorat, vel præ verecundia velit occultare. Quibus verbis Beatus Tho. adiunxit in 4. dist. 19. in expeditione literę, confessarium teneri scrutari cõscientiam peccatoris, sicut solet medicus ægritudinem ægroti, & iudex causam litigantes.

2 Ex his infertur primo, verum esse illud Angeli verb. Interrogationes in principio, quod nos latius tractauimus in dicto §. Diligens, nempe confessarium teneri sub pœna peccati mortiferi ad interrogandum omnia quæ ipse videt, animaduertit, & credit esse necessaria ad hoc vt sit integra, & fructuosa confessio, cuiusmodi est illud quod ipse existimat, pœnitentem silere ob ignorantiam, inconsiderationem, aut obliuionem, arg. c. Sit rector, 43. dist. Nam hoc ad suum munus pertinet, c. Omnis, de Pœnit. & remiss. sed non est eiusmodi, quod (suo iudicio) pœnitẽs aut intelligit, aut aduertit, neq; præ obliuione verecũdiaue prætermittit: tunc enim potest sibi persuadere pœnitentem, id non perpetrasse, vel iam alias fuisse confessum, quamuis omittere aliquam interrogationem per inaduertentiam aut obliuionem, non videatur esse mortiferum, arg. dicti c. Sit rector, & eorum quæ in præludio 7. Repet. c. Inter verba, 11. q. 3. diximus. Ex confessionibus autem quas audiui, intelligo duas interrogationes esse maximè necessarias. Alteram de numero peccatorum, cuius expressio est necessaria, vt dicetur in cap. 6. Quia video paucos exprimere, toties peccaui in hoc, & toties in illo, imò

illo, imo sibi satisfecisse videntur, dicendo multoties, aut infinitis vicibus; quod non sufficit. Alterã de specie particulari eius quod generaliter cõfitentur; Quoniam adeo generaliter confitentur nonnulli, vt nequeat satis intelligere confessarius, an sit peccatum veniale, an mortale; vt declaratur supra cap. 2. num. 4.

Secundo, quod confessarius tria debet obseruare, quę nos in dicto §. Diligens, nu. 2. & sequenti comprobauimus. Primum est, vt non interroget omnia, quæ pœnitens poterat commisisse, sed tantum illa, quæ homines eiusdem qualitatis efficere solent, arg. c. De testibus, de testi. cum his quæ in dicto §. Diligens, citamus. Vnde nec nobilem laicum debet interrogare illa quæ communiter soli ecclesiastici solent facere. Secundum est, vt solum interroget consueta peccata, quæ fere omnes nouerunt, qualia sunt trangressiones vsitatiores Decalogi, & septem crimina capitalia, & omissiones circa quatuordecim articulos fidei. & circa septem Ecclesiæ sacramenta & opera misericordiæ, & circa custodiam quinque sensuum & alia huiusmodi. Non autẽ interroget peccata occultiora, quæ peritissimi homines inuenerunt. vel si forsan de his verbum fecerit, ita caute & dissimulanter efficiat, talibusque circumloquiis vtatur, vt si pœnitens illa commiserit, proferat, sin minus, ea non ediscat. 3

Tertio, In peccatis carnalibus, non nimium descendat ad peculiares circunstantias, singulas quasque minutatim interrogans, ne se ipsum, aut pœnitentem, ad aliquam delectationem alliciat. Etenim quemadmodum docet philosophus. 3. Ethic. & Tho. quolib. 1. ar. 9. Delectabilia tanto magis mouent, quãto particularius considerantur. Quo circa cum de pollutione voluntaria, & extraordinaria, vel de fornicatione interrogat, nihil de modo perpetrandi disquirat. satis est enim dicere, quoties id commiserit, modo id explicet, quod necessarium est ad ipsius peccati naturam & speciem dinoscendam citra descensum, ad aliquas turpes circunstantias peccati. Quod vsque adeo verum est, vt nullatenus pœnitenti permittat, nimis distinctè illas exprimere; vti post alios, in dicto §. Diligens, diximus, & consequenter summatim tantum debet interrogare de osculis, amplexibus, aliisque tactibus impudicis, eos qui non sunt obstricti matrimonio. Illos autem qui obstricti sunt, magis perfunctoriè, vel nihil prorsus, nisi solum ad intelligendum, an aliqua extraordinaria pollutio fuerit subsequuta: vel an illi tactus fuerint cum probabilis pollutionis periculo, Quoniam alia, aut non sint peccata, aut non sunt nisi venialia, vti rectè Caiet. 2. sec. q. 154 ar. 1. in fine magnæ additionis explicuit, & inferius dicetur. Imo, & cum circa hæc aliquid confessarius interrogauerit, honestis vocabulis vti debet, neque turpia nominet, quod est turpe auditu, arg. principij Prooemij Decretalium. 4

Circa prædicta peccat.

I. Confessarius qui interrogat plusquam oportet. nu. 1.
II. Qui interrogat minus, vel quod non oportet. nu. 1.
III. Aliter quàm oportet. nu. 2.

Horum tamen peccatum licet semper sit vt minimum veniale, non tamen est mortale, nisi quando infertur damnum notabile animæ, corporis, famę vel fortunarum per ea quæ dicuntur infra cap. 11. nu. 4.

Caput VI. de peccati circunstantiis.

SVMMARIVM.

Circunstantia quid. nu. 1. & septem eius species, nu. 2.
Circunstantia mutans speciem necessario confitenda, nu. 3. & 19.
Circunstantia homicidij & fornicationis ratione loci sacri, confitenda est, & illa etiam quæ prohibita est propter diuersam legem, &c. nu. 5.
Circunstātia mēdacij iocosi, & illa, quæ extenuat peccatū, quando cōfitenda. nu. 6. 7. & 8.
Circunstantia diei festi, ieiunij, orationis, aut loci sacri, regulariter non necessario cōfitenda. nu. 9. & 10.
Circunstantia personæ & religionis quando confitenda. nu. 11.
Circunstantia conscientiæ contrariæ quando confitenda. nu. 12.
Circunstantia numeri non est propriè circunstantia. nu. 13. 14. & 15.
Peccati numerus quando dicatur augeri per iterationem, vel continuationem, vel propositi mutationem. nu. 16. 17. & 18.
Pœnitens potest vel vnico solo verbo mille peccata confiteri. nu. 19.
Circunstantiam per obliuionem in vna confessione omissam potest quis in alia sine cōfessione noua peccati confiteri. nu. 20.

1 PRo fundamento materiæ præsentis, in primis asserimus circunstantiam peccati iuxta mētem iuris c. Considerat, de Pœnit. dist. 5. l. Aut facta. ff. de Pœn. c. sicut dignum, de homicid. Panor. & aliorum interpretum, ibidem Tho. 1. sec. q. 7. & in 4. dist. 16. & omnium aliorum ibidem, & Anton. 3. par. tit. 17. c. 17. §. 4. Gerso. 1. 2. par. fol. 170. quos retulimus in principio dicti c. Consideret, & alibi, esse quoddā accidens rei, quæ peccatum est. Diximus, Accidens, quoniam nulla operis circunstantia est substantia eiusdem. Diximus etiā (rei quæ peccatum est,) non autē diximus peccati, quoniā sæpè fit, quod opus secundum se non est peccatum, fit tamen tale, ob adiunctā circunstantiam. Cum enim tunc ipsamet circunstantia sit illud, in quo peccatū consistit, non est accidens peccati, sed illius rei, quæ peccatum est, sicut nos, in d. c. Consideret, nu. 3. elucidauimus: sequentes Alex. Halensem, in 4. par. q. 77. ar. 2. col. 2.

2 Secundo, Quod circunstantia in septem species diuiditur, quæ continentur in illo versiculo. Quis, quid, vbi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando, relato à S. Tho. in d. q. 7. ar. 3. qui magis nobis placet, quam illud Palud. in 4. dist. 16. q. 3. ar. 1. vti nos diximus in princip. dicti c. Consideret, nu 4. Quoniā in illo Palud. ponitur verbū, Quoties, quod numerū denotat, loco, Quibus auxiliis, & numerus non est circunstantia, sed potius peccati multiplicatio, vt ibidē tradidimus.

3 Tertio, Quod harum circunstantiarū, omnes illæ & solæ in confessione necessario exponi debent, quæ efficiunt opera quorum sunt circunstantiæ peccata mortalia, vel quod illa, quæ sunt mortalia vnius speciei, fiunt etiam, vt sint alterius, vel quod est mortale, ob vnam causam, sit etiam propter aliam, siue mutent opera ipsa, ab vna in alteram speciem, siue secus: iuxta communem opinionem, quā copiosè ibidē nu. 5. pertractauimus. Et solę illę & omnes sunt huius generis, quę secundum Tho. in dicta dist. 16. q. 6. ar. 2. q. 3. vltra malitiam eiusdem operis

habent

habent specialem repugnantiam cum ratione. Secundum Scotum vero illæ sunt in confessione dicendæ, quæ diuersis specialibusq; præceptis prohibentur. Diximus, (specialibus) Quoniam non sufficit esse talia, quod vnum in altero includatur, qualia sunt lex prohibens omne malum, & prohibens homicidium, quod etiam in dicto principio, nu. 74. probauimus, & corollariis sequentibus speciatim explicabitur. Ante quorum explicationem, admonemus, quod postquā hæc fuerunt Hispanè excusa, Concilium Tridentinum, sess. 4. cap. 5. can. 7. diffiniuit illum esse hæreticum qui dixerit, nos non teneri ad cōfitendam circunstantiam, quæ mutat speciē peccati. Quod quidem est intelligendum, de circunstantia, quæ speciem peccati venialis mutat in mortale, vel speciem vnius mortalis in aliud mortale: non autem de illa, quæ mutat speciem vnius venialis in aliud veniale, quod non est necessario confitendum, glo. c. Omnis, de Pœnit & remiss. recepta ibi, & in 4. dist. 17. & quamuis Concilium non loquatur expresse, nisi de illa circunstantia quæ mutat speciem peccati, intelligendum tamen est etiam de illa, quæ opus alioquin ex se bonum, vel saltem non malum, facit mortiferum: imò etiam de illa, quæ facit vt opus, quod ob vnum respectum est mortiferum, sit tale ob alterum, quamuis species operis, quantum ad suam essentiam minimè mutetur. Quoniam circumstantia, quæ facit de bono malum, vel de veniali mortale, vel de mortali, vno respectu, vt sit tale, altero, dici potest mutare speciem per prædicta in prælud. 9. nu. 6. vti in quarta illatione dicetur. Ratio enim, quæ ad hoc diffiniendum Concilium mouit, est, Quoniam confessarius est iudex, qui in causa pœnitentis non posset æquam ferre sententiam absque manifestatione circunstantiæ, quæ mutat speciem peccati, quæ quidem ratio militat etiam in tribus prædictis circunstantiis. Quare idem iuris debet esse de omnibus. l. Illud, ff. ad l. Aquil.

Sit ergo primum corollarium circunstantias illas, scilicet esse commissum peccatum in secunda vel tertia feria, aut in prato, vel vinea, manu dextra, vel sinistra, non esse confitendas, quoniam per hos nullum prædictorum trium fit, siquidem non fit mortale, quod sine illis non esset tale, neque etiam fit lethale alterius speciei, neque alio respectu.

Secundo infertur, quod peccans ob fiduciam, quod postea per confessionem veniam obtinebit, non tenetur de necessiate id confiteri, quia non est circunstantia adeo peccatum aggrauans, imo potius minuit, sicuti Caiet. 2. sec. q. 21 ar. 2. quicquid Bonauent. in Apolog. insinuauit. 4

Tertio, Quod is qui furatus est aliquid sacrum, vel ex loco sacro, non satisfacit dicendo, se id furtum fecisse, sed oportet exprimere, esse rem sacram, vel de loco sacro surreptam. Nam hæc circunstantia efficit, vt quod est mortale vnius speciei, aut vno respectu, fiat etiam alterius, vel altero respectu, eo quod specialiter prohibetur lege particulari alia distincta ab illa, quæ furtum prohibet, quæ quidem præcipit, ne quid sacrum, aut de loco sacro surripiatur. c. Quisquis 17. q. 4. Idipsum est dicendum de homicidio & fornicatione in loco sacro perpetratis. Nam per hanc circunstantiam fiunt mortalia alterius speciei, vel alio respectu, eo quod lege humana speciali prohibentur c. Proposuisti, de consec. eccles. vel altar. & c. Ecclesiis, de consec. dist. 1. 5

Quarto, infertur, eum, qui cum coniugata, vel religiosa, vel cognata rem habuit, non satisfacere confitendo se cum fœmina concubuisse: quoniam debet exprimere, quod erat coniugata, religiosa vel consanguinea. Nam in primo casu, est corporale adulterium; in secundo vero sacrilegium vel spirituale adulterium; in tertio autem incæstus; & per consequens quod erat mortale vnius generis, efficitur alterius. Et si quis deliberauit furari, vt possit rem habere cum vna religiosa, & altera coniugata, tenebitur confiteri, furtum, sacrilegiú, & adulterium. Nam & si tria hæc sint vnus interior actus voluntatis, ille tamen ex triplici diuersaque causa est crimen lethale. Si quidem trifariam rationi repugnat, & tribus etiam distinctis, & specialibus legibus prohibetur. Ex quibus facile colligas responsum ad quæstionem nuper nobis propositam, scilicet, An qui coniugatus rem habuit cum aliena cõiugata, teneatur declarare non solú se esse coniugatum, sed etiam illam cum qua rem habuit? resoluenda est enim affirmatiuè; quia est circunstantia, quæ per se sola mutat speciem peccati, & ita est confitenda per prædicta.

Quinto, quod quæcunque circunstantia finis prohibita per aliam legem specialem & diuersam ab illa, qua principalis actus prohibetur, debet in confessione etiam explicari circunstantia furantis ad fornicandum, occidendum vel percutiendum alterum.

Sexto, qui mentitur vt aliis præbeat voluptatem sine alterius detrimento, quod est mendacium iocosum, & veniale tantum, hac intentione, vt etiam si intelligeret esse mortale, nihilominus mentiretur: tenetur illam circunstantiã confiteri, quoniam per illam efficitur mortale, sine qua non esset tale.

Septimo, quod tenetur illas circunstantias confiteri, quæ peccatum extenuãt. Vnde qui peccauit, cum muliere quadam ab eadem prouocatus, non tenetur confiteri se esse prouocatum ab illa. Si quidem id peccatum extenuat, per c. Significauit, de Pœnit. & remiss. quod in hoc dixit singulare Fely. in c. Dilecti, de except. col. antepen. & per l. Si adulterium cum incestu. §. Imperator. ff. ad l. Iuliam de adult. quem ad hoc aiebat singularem Iaso. in l. Vt vim, ff. de iust. & iur. col. 2. aptissimus tamen ad hoc propositum textus in dicto c. Consideret, verb. Tentatione; Imo opinio communis quam sequebamur in princip. dicti c. Consideret, nu. 5. videlicet, quod Pœnitens talem illam circunstantiam subticere debet; quia in confessione se ipsum excusare non debet: nunc displicet. Tum quia nulla lege aut ratione fulcitur, qua id possit efficaciter comprobari. Tum quia vt licet illam exprimat, se ipsum sufficienter accusat, imputando sibi culpam quam habet, nihil illi detrahens, neque adiiciens. Tum quia secundum Bonauenturam, in 4. dist. 16. & communem, quam vbi supra sequuti fuimus, tenetur manifestare illas circunstantias extenuantes, quæ ita extenuant, vt efficiant non esse peccatum, vel ad summum veniale tantum, quod alias fuerat mortale; qualis est circunstantia grauis morbi, quæ leuiorem facit esum carnium in quadragesima. Item tenetur tales circunstantias exponere, quando eas confessarius pœnitentem interrogat, vel quando ex earum occultatione occasionem alicuius mali idem confessarius apprehenderet. arg. c. Nihil, de Præscript.

7 Octauo, quod quamuis sit laudabile cõfiteri circunstantias, quæ ita peccatum adaugent,

adaugent,vt ex paruo magnum,vel ex magno maius efficiant,opinio tamē communior & probabilior habet, hoc non esse necessarium, quando augmentum illud non est in causa,vt veniale mortale fiat,vel alterius speciei mortalis, vel alio respectu; quod nos vbi supra copiosè confirmauimus, & satis declaratum est nunc,per Concil.Trid. sess. 4.& 5. & can.7. à contrario sensu, licet Marsilius in lib.4.q.12 .ar.1.corol.4.communem istam sententiam restringat, ne sit ei locus in circunstantia,quæ clarè,& manifestè peccatum adauget; à quo ibi discessimus ob multas variasque considerationes. Et quàmuis posthæc Dominicus Sotus asseruerit idem quod Marsilius contra communem, non tamen debemus ab ea discedere;Tum quia confessarij tam magnam inueniunt difficultatem in perquirendis omnibus circunstantiis mutantibus speciem etiam sine perquisitione non mutantium,sed notabiliter aggrauantium, vt putent quasi impossibile perquirere has,& illas:& Deus non obligat ab impossibile,neque ad nimis difficile,iuxta mentem Tho.in 4.dist. 15. Tum quia multi pœnitentes remanent cum magnis scrupulis,an confessi fuerint benè aut malè,videntes pauca peccata esse vnius speciei, quæ non sint maiora, vel minora notabiliter, quàm alia eiusdem, ratione personæ,loci, moræ,modi,præludiorum,aut consequentium,& ita fiunt importunissimi confessariis, redeuntes ad se reconciliandum, & dicentes,confessi fuimus, peierauimus, percussissimus, fornicati fuimus, sed non diximus tempus, quod in eo consumpsimus,neque quod paulum ante,aut post diximus, aut fecimus hoc, vel illud, quod augebat peccatum, & vix est vlla via alia,sedandi & tranquillandi eos, quam docendo illas circunstantias non esse necessario confitendas,quia non mutāt speciem saltem in genere moris ;Item quia peccator non tenetur vt asserit communis,& idem Sotus in 4.dist.18.q.2.ar. 4. confiteri mala verba, signa, & gestus, quæ antecedunt homicidium, aut percussionem, sufficit enim dicere,interfeci,percussi:neque oscula, & alia multa turpia,quæ præcedunt fornicationem : sufficit enim dicere fornicatus sum:neque cogitationes, & voluntates apparatuum,ad furandum,vel committendum alia delicta,imo satisfacit vltimum actum confitendo,vt dixit Sotus post alios in dicto art. 2.dicendo:percussi,interfeci decies,fornicatus,furatus fui toties, &c. Tum quia S. Concilium Trident.in sess.14.cap.5.& can.7. cui interfuerunt viri doctissimi, & sanctissimi, qui de his opinionibus in scholis disseruerunt, declarauit circunstantias, quæ mutant speciem esse confitendas:significans à contrario sensu,alias non esse confitendas.arg.l.1.ff.de offic.eius cui,& c.Cum apostolica,de his,quæ fiunt à pręl. Tum denique,quod interest plurimum ad salutem animarum, vt amemus, & non horreamus confessionem; in quod iuuabit alleuiatio eius, ab omnibus illis oneribus,& difficultatibus à quibus potest, leuari iuxta eius institutionē diuinā & declarationem Sanctæ matris Ecclesię:iugum enim Domini suaue est,& onus leue.Math.11. Addo prædictis, quod quàmuis hæc nostra, quæ communis est opinio, videatur facere pro alia conclusione prædicti Soti in dicta dist. 18.q. 2. ar.4.de qua nuper interrogati fuimus, non tamen videtur nobis vera ; illa enim conclusio habet,non esse necesse confiteri virginitatis circunstantiam,id est,quod is qui confitetur,est virgo,si voluntas fornicandi non peruenit ad actum,quamuis secus sit,quando peruenit;Nō, inquam,videtur vera, Tum quia peccata volunta-

tis, oris, & operis, sunt eiusdem speciei, & non differunt, nisi quòd alia sunt magis perfecta quã alia, vt dicemus in cap. 16. nu. 9. post S. Tho. 1. sec. q. 52. ar. 7. & consequenter stuprum mentale, quod est voluntas habendi copulam cum virgine, aut cum sit virgo, erit eiusdem speciei, cuius stuprum reale: quod est ipsa copula: & si quis eam habuit, debet confiteri illam circunstantiam, vt ipsemet ait. Etiam debet confiteri qui eam voluit habere, licet non habuerit: Cum alia species luxuriæ sit velle fornicari cum virgine, vel cum sit virgo, & alia velle fornicari cum corrupta, vel cum sit corruptus, vel corrupta. Tùm quia Concilium Trid. declarauit in sess. 14. cap. 5. can. 7. quod circunstantia, quæ mutat speciem, confitenda est necessario, qualis est hæc de qua loquimur, vt prædictum est; Tum quia non facit pro eo prædicta opinio communis, quia loquitur de circunstantia non mutante speciem peccati, conclusio vero eius, de circunstantia illam mutante.

Videtur tamen nobis hæc opinio communis restringenda. Primo, ne procedat in circunstantia, quæ sic auget peccatum, vt ratione ipsius fiat reseruatum saltem ex vi constitutionum synodalium, quæ solent aliquãdo furta aliqua, & damna certæ cuiusdam quantitatis Episcopo reseruare vel addere, quod absolutio siue restitutio fiat certo quodam modo.

8 Secundo, posset etiam restringi ne procedat in ea circunstantia, quæ habet annexam excommunicationem, vel efficit, vt ea sit Papalis, quemadmodum leuis percussio clerici est episcopalis. c. Peruenit, de sent. excom. vbi text. singularis: grauis vero, est Papalis c. Si quis suadente 17. q. 4.

Tertio, limitatur in ea circunstantia, quam confessarius interrogat, & non potest sileri absque periculo alicuius spiritualis incommodi, vt rectè asseruit Syluest. in Summa. verb. Confessio. 1. §. 9. Quamuis Iohannes de Friburgo, qui fuit author Summæ confessorum id non dicit in loco citato ab eo lib. 3. tit. 33. q. 11. neque etiam vbi de hac materia tractat, lib. 3. tit. 34. q. 81.

9 Nono asserimus, quod circunstantia diei festi non est necessario confitenda, quoniam non facit esse lethale quod sine illa non esset tale, neque alterius speciei talis neque alio respectu: nisi esset opus seruile in festis prohibitum, quale non est peccatum iuxta S. Tho. in 3. sent. dist. 37. ar. 5. q. 2. Hanc assertionem confirmauimus, in dicto c. Consideret, à nu. 17. vsque ad 40. multis fundamentis respondendo totidem aliis oppositis, sequuti in eo Cardinalem Caietanum. 1. sec. q. 7. & 2. sec. q. 122. ar. 4. & in quolib. 10. & in Summa verb. Dies festos, resolutumque Syluestrum verb. Circunstantia, q. 3. & verb. Dies dominica, q. fin. & in Aurea rosa casu. 63. vbi testatur doctissimos quosque ordinis Dominicani conuenisse, & hanc opinionem suscepisse: & Iacobum Almaynum in 4. dist. 17. col. 24. Quãuis communis opinio posset in duobus casibus obseruari, sicuti diximus ibidem n. 40. nempe, quando eo fine peccatum committitur, vt in eo fiat aliquod opus manuale prohibitum in illo die, & quando intentione & proposito violandi festum, lethale crimen admittitur.

Decimo, Quod circunstantia diei ieiunio vel orationi consecrati, licet videatur aliquantulum augere peccatum, non est de necessitate confitenda, nisi peccatum perpetretur cum proposito violandi per illud huiusmodi diem. Quoniam non efficit mortale, quod alias non esset tale, nec mutat in speciem mortalis, nec facit, vt

cit, vt

cit, vt nouo respectu sit tale; quorum aliquod requiritur ad hoc vt circunstantiæ confessio sit necessaria, vt supra dictum est. nu. 3. & probauimus in princip. dicti c. Consideret, nu. 32. verb. Ad primum.

Vndecimo, quòd quàmuis circunstantia loci sacri omne peccatum grauius reddat secundum accidens, tamen non est necessaria in confitenda, nisi quando ipsum opus peccati sanctitati vel immunitati eiusdem loci directè contrariaretur: qualis est humani sanguinis, vel seminis effusio, vel violenta abstractio, corũ qui ad loca sacra confugiunt. Quoniam in his, quod etiam mortale propter vnam causam, fit etiam mortale propter alteram. ar. c. Ecclesiis, de consec. dist. 1. c. Proposuisti, de consec. eccles. c. 1. eod tit. lib. 6. vel quod peccatum non erat, aut solum veniale ex genere, ratione talis circunstãtiæ fit mortale, vt est actus cõiugalis inter virum & vxorem ibidem sine causa iusta exercitus, qui quidem in aliis locis peccatum non esset.

Duodecimo, quod qui in ecclesia committunt peccatum aliquod superbiæ, periurij, aut gulæ &c. non tenentur necessario confiteri circunstantiam loci sacri: neque qui in eodem loco existentes desiderant occidere, ferire, vel fornicari, extra illum, dum modo non percupiant id committere in eodem. Nam qui tale desiderium conciperent, etiam si extra locum sanctum existerent, circunstantiam sacrilegij quod in eo admittunt, confiteri tenerentur, vt in principio dicti cap. Consideret, num. 22. diximus. 10

Tertiodecimo, quod quamuis circunstantia propriæ personæ aliquando peccatum augeat; Quia cæteris paribus plus peccat dignitate aliqua præditus, quam priuatus, c. Homo 40. dist. & prælatus, plusquam subditus, cap. Præcipuè 11. q. 3. & sapiens plusquam ignorans, cap. Sicut dignum; de homic. & multo plus ille, qui affectat ignorantiam, vt liberius peccet quam peccaret sciens, cap. penul. 37. dist. & bonus, plusquam malus, & melior, quàm minus bonus; & licet propterea vtile sit, huiusmodi circunstantiã confiteri, non tamen communiter necessarium est: quoniam illa vt plurimum neque ex veniali facit mortale, neque ex mortali vnius speciei, mortale alterius, neque ex mortali vno respectu, mortale alio, propter alium finem. At vero, quando hoc fieret putà cum agitur contra votum, vel contra statum voto firmatum, vt cum religiosus fornicatur, circunstantia personæ confitenda est, quoniam tunc aliquod ex illis tribus prædictis efficit. Quod quidem non ita fit, quãdo religiosus blasphemat, vel quoduis aliud crimẽ, quod non est contra sua vota vel regulam, quam est professus admittit, vt post Caietanum 1. sec. q. 17. ar. 1. diximus in dicto principio c. Consideret, nu. 50. Circunstantia enim religionis communiter non facit esse mortale, quod suaptè natura, non erat tale, neque etiam facit esse alterius speciei, quod ex se erat alterius. Et ita patet responsio ad id quod nuper quæsitum fuit, an religiosus fornicans teneatur confiteri se esse religiosum, nam per prædicta est palam, eum ad id teneri. 11

Decimoquarto, quod tunc demum & non alias est necessarium confiteri circunstantiam quod peccauerit contra conscientiam, quando opus effectum ob nullam aliam legem, sed solum propter conscientiam erroneam tantum fit peccatum, tunc enim solum modo, vnum ex tribus illis prædictis & non alias efficere manifestum est, sicut nos vbi supra nu. 58. & 65. nouè declarauimus. 12

13 Decimoquinto, quod numerus peccatorum non est circunstantia, sed additio peccati ad peccatum: Quoniam frequentatio non est circunstantia nouũ peccatum constituens. Circa quod quatuor diximus in dicto c. Consideret, nu. 41. Primum, non esse satis dicere, peccaui sæpe in hoc genere peccati; quoniam verbum illud, sæpe, ita verificatur in numero denario, imo & in binario, sicut in centenario, iuxta glo. 1. c. Monasteria, de vita, & honest. cleric. latè Georg. in principio Clement. Sępe. de verb. signif. quamuis Archidiacon. in c. Imitare. 6. q. 1. & in princ. d. c. Consideret, partem affirmatiuã defendat, quem licet Angelus verb. Confessio 1. §. 23. noluerit reprobare, merito tamen eum reprobauit Cardinalis Alexandrinus in dicto c. Imitare.

14 Secundum, Peccatorem teneri ad dicendum certum numerum peccatorum, si eum nouerit exprimere, dicendo hoc peccatum commisi toties. Quòd si certum numerum minime nouit, debet secum rationem ponere, quoties in die, vel hebdomada, aut mense, plus minusue illud peccatum admiserit, & exponere numerum verisimiliorem. Peccaret enim mortaliter, qui præ pudore vel hypocrisi aliquid ex numero cuius meminit subticeret. Imo etiam si per culpam suam latam fiat quo minus recordetur, eo quod ea de re nihil antea secum præcogitarat, cum tamen id facere potuisset, & proinde confessio nihil valet.

15 Tertium, satis esse absque aliquo numero, suum statum sufficienter manifestare, veluti si qua publica meretrix per decennium parata & exposita ad fornicandum, tam cum clericis, religiosis, & virginitate prędítis, quam laicis & coniugatis aut solutis, & post conuersionem confiteretur, exprimeretq. se toto illo temporis spatio in eo statu fuisse, hoc, inquam, satis esset, vt post Cardinalem Caiet. in. q. 3. de confess. conclusimus in dicto c. Consideret, ponderantes illa verba, quantum perseuerauerit & defleat quòd perseuerãter peccauit. Per quæ prædictã sententiã singulariter probauimus, vt ibi diximus; & addidimus, eũ qui annũ integrũ omisit dicere horas canonicas, satisfacere dicendo, anno integro omisi diuinũ officiũ.

16 Quartum, quod toties numerus peccatorum augetur, quoties peccatũ ipsum vel voluntas peccandi, quæ fuerat intercisa renouatur. secundum Io. Andre. in reg. Delictum, col. penul. de reg. iur. lib. 6. in Mercurial. Quod planè verum est in peccatis internis, quæ solo animo consummantur, vt odium, hæresis; non autẽ idem est in illis, quæ opere exteriori consummantur. Nam illa voluntas nõ dicitur iterari, donec opere exteriori perficiatur vel interrumpatur, vt euenire solet, quando quis vadit in longinquum ad homicidium perpetrandum, & in ipso itinere, quod vno die conficit, nunc de illo, nunc de aliis meditatur; hic enim non peccat in hoc amplius quam vnum peccatum, licet multo grauius, iuxta Caiet. in libello 17. respons. 15. responsi, quem in dicto principio. n. 48. sequimur, ponderantes textum ad hoc singularẽ in c. Cum pro causa, de sent. excom. Ex quo primo inferimus peccatum non iterari, aut multiplicari, etiamsi durante opere exteriori multoties voluntas interior interrumpatur & renouetur, neq; etiam è contrario, si manente eadẽ voluntate opus multiplicetur exterius anteaquã delictũ finiatur, vti copiosius in dicto principio, nu. 48. comprobauimus. Secundo quod omnes actus interiores, & exteriores, qui tantũ modo sunt veluti quædam via ad vnicum peccatum perpetrandum, vnicũ tantum efficiunt peccatũ, etiãsi illi actus

fuerint

fuerint interrupti, quales sunt passus itineris, præparatio equi, lanceæ, aliorumq; armorum vna cum desideriis, variis vicibus interruptis, verbo, esu, & somno renouatis, eius qui vadit ad occidendum alium triginta vel quadraginta milliaribus distantem. Nam licet illi actus in genere entis considerati, singulatim sint multæ & variæ res, tamen considerati, tanquam via & partes ipsius peccati quibus totum peccatum est cõsummandum, non amplius quam vnum peccatum efficiunt, sicut lapides, columnæ, ligna, reliquaque materia, vnius domus, multa sunt secundum se sumpta: cæterum omnia simul considerata tanquam partes vnius domus non amplius quàm vnicam domum conficiunt, l. Eum qui, ff. de Vsu cap. & l. Qui vniuersa. ff. de acquir. possess.

Tertio, quod qui rem habuit cum aliqua, non tenetur confiteri colloquia, os- 17
cula & alios huiusmodi actus antecedentes & immediatos ad coitum. At vero qui bis coit, etiam si vnus actus sit immediatus post alterum, tenetur dicere se bis coiuisse. Ratio diuersitatis est, quia vnus coitus istorum non est via neque præambulum ordinatum ad alterum: colloquia vero, oscula, & amplexus sunt via ad copulam, quam præcedunt: quæ omnia sunt quotidiana. Porro, non diximus (Qui sunt via,) quoniam si acciderit interruptio, eo quod proposuit non cõsummare peccatum, vel quia mutauit sententiam pœnitendo, vel propter alium finẽ, & postea velit illum consummare, tunc duo essent peccata distincta: licet prædictus Cardinalis circa hoc nihil admoneat, quod tamen est quotidianum. Neque adiecimus sine causa (Qui tantummodo sunt via ad vnicum peccatum perpetrãdum) quoniam si actus illi sunt peccata secundum se, vel ordinantur ad alia peccata, tot peccata committuntur, quot sunt illi ex natura sua, vel quot sunt fines deprauati ad quos diriguntur. Nam qui pergit ad homicidium perpetrandum, & in via furatur, rapit, peierat, blasphemat vel suum esum, potum, iter & colloquia, non solum dirigit in homicidium conceptum, verum etiam in adulterium, infamiam, & sacrilegia perpetranda, tot peccata committit, quot sunt ibi actus in se mali, & quot fines mali in quos diriguntur. Quin etiã ibidem addidimus, quod sicut huiusmodi peccatum longo tempore continuatum, est grauius quam si momentaneum fuisset, sic etiam qui ipsum commiserit, meo consilio plus de illo dolebit, & spacium temporis, quod in eo insumpsit, in confessione explicabit. 18

Quarto, inferimus solutionem illius quæstionis quam nos interrogauit admodum R. Pater Antonius de Zurara Prouinciæ pietatis religiosissimæ, quem ego propter maximas virtutes, scientiam, & prudentiam, & quia in hoc Manuali Hispano excudendo strenuè me iuuit, plurimum quum viueret merito dilexi, quemque eò magis mortuum diligo, quo vitam sanctam fine sanctissimo claudens, insignius seraphicæ regulæ obseruantiæ exemplum, etiam eo nomine reliquit, quod nullatenus se habitu ordinis sui ante illam exui permisit, interrogauit inquam, Quot peccata committeret ille, qui longo tempore illicitis amoribus irretitus, mulierem persequitur, sed non potitur ea? dicimus enim vt minimum toties illum peccare, quoties interrumpit malam illam voluntatem peccandi con ceptam cessando ab impendenda opera exteriore pro illo tempore, & iterũ postea illam cõtinuat. Ita quod si diẽ integrum vel noctẽ, aut partẽ eorum insumpsit musicis cantilenis, quo mulierẽ alliceret, vel opportunitati captandæ, qua ipsam

alloqueretur,vel aliis officiis,quibus in illum finem pessimum eã flecteret, quã-diu talis voluntas & opera exterior non interrumpitur,vnum tantum peccatum erit,licet tanto grauius,quanto diuturnius. At vero si opera illa exteriore quam tunc adhibet finita,vacat aliis negotiis,quæ non sunt via,neque præludia ad prædictum opus, & iterum redit ad eandem illam malam voluntatem solam vel ad aliam faciendi aliud opus exterius simile vel dissimile præcedentibus,ad prauum illum finem consequendum,peccatum aliud committet, & tot subinde peccata tenebitur confiteri,quot interruptiones, aut renouationes huiusmodi interuenerint,præter multas alias voluntates seu volitiones absolutas quas habuit absque operis consummatione,& confitendo numerum verisimilem eorum, satisfaciet pientissimo Domino, cuius misericordia, & patientia mirabilis est in ferendo hasce nostras audacissimè impudentissimeque continuatas offensas,cũ posset eas vel solo nutu grauissimè punire,vt re vera puniet, nisi ipsi prius nos punierimus.

Decimosexto,quod vnico verbo potest pœnitẽs mille peccata mortalia confiteri: veluti dicẽdo,millies blasphemaui,millies peieraui,millies fornicatus sum, millies occidere statui ,millies feci contra meũ votum vel iuramentũ,decies cõsului alicui,vt in peccato mortali perseueraret,illud aut illud toties feci ad finem fornicandi &c.quoniam huiusmodi confessioni nihil deest.ad ipsius integritatẽ, etiam si tot peccata paucis, sed claris verbis expresserit,vt nos in principio dicti c. Consideret,nu.110.post Caiet.Tom.2.de contritiõne q.2.comprobauimus.

119 Decimoseptimo,quod circunstantia scandali in duobus casibus est necessario confitenda,secundum omnes,vti nos,in c.1.§.Animaduertere, n. 5. de Pœnit. dist.5.diximus. Quoniam in his vnum ex tribus illis supradictis efficit. Prior casus est,quando scandalum est formale,hoc est,quando aliquid dictum aut factũ fuit,animo prouocandi alium ad peccatum mortale, & non solum tenetur confiteri id quod prædicto animo dixit aut fecit , sed etiam tenetur explicare illam peccati speciem,ad quam prouocare intendebat,per dicta supra in cap. præcedẽti. Posterior casus est,cum per opus suo genere bonum,aut indifferens , secundũ speciem tamen,& apparentiã malum, præbetur occasio peccandi mortiferè. Super alio vero tertio casu,diuersa est authorum sententia,videlicet, Cum quis mortiferè coram aliis peccat, absque proposito prouocandi eos ad mortiferè peccandum;Nam Adrian.in 4.de sacram.confess.q.4.col.4.Io.Maior in 4.dist.38.q.3. & Sylvest.in summa verb.scandalum,q.3.sentiunt partem affirmatiuã;Beatus autem Tho.2.sec.q.43.ar.3.negatiuam,quatenus ait , Quod licet grauius peccet, qui peccat publicè,quàm qui peccat occultè,non tamen ob hoc dicitur communiter peccatũ scandali speciale. Quod ipsum affirmat Caiet.in summa verb.scandalum. Nobis idem nunc videtur, quod vbi supra §.Animaduertere visum fuit, nẽpe,quod priori opinioni sit locus, quando eiusmodi peccatum , per eiusmodi personã,vel in conspectu eiusmodi hominũ admittitur, quod verisimiliter id videntes,peccati occasionem accipient. Opinioni vero posteriori Thomæ sit locus, quando non fit per talem personam,nec coram talibus;vt ibidẽ latius extẽdimus.

120 Decimoctauo, notandum est, quod qui obliuiscitur confiteri circunstantiam necessario confitendam,non obligatur ad iterum confitendum peccatum, quod iam est confessus,sed satis est ei, vt solam circunstantiam confiteatur , verbi gratia,Iu-

tia, Iurauit quis se non iniecturum manus violentas in clericum, non furaturum, non blasphematurum, deinde percussit clericum, furatus est, blasphemauit, post quod confessus est se illa fecisse, oblitus dicere, quod antea iurauerat, se illa non commissurum, non tenetur ad iterum confitendum illa, sed satis est, confiteri, quòd semel, bis, ter, vel toties, licita iuramenta fuit transgressus, vel confiteri se fecisse aliqua opera in se mala, quæ se non facturum antea iurauerat, quod in dicto c. Consideret, nu. 104. latius tradidimus.

Secundum dubium, P. Vinc. est circa prædicta nu. 7. quod si ut nos tenemus, & ipse approbat, non est necessum confiteri illas circunstantias quæ notabiliter aggrauant non mutando speciem, sequeretur quod sufficeret fornicanti corde, & opere confiteri peccasse corde, non exprimendo quod opere cõpleuerit. Et quod qui ter sola mente peccauit, & bis mente, & opere, satisfaceret cõfitendo se quinquies decreuisse fornicari, & quod etiam sequeretur posse confitentem respondere confessario interroganti an opere peccauerit; quod non, quia potest negare illa quæ non tenetur necessario confiteri, qualia sunt venialia & etiam mortalia iam legitimè confessa. ad quæ respondetur negando eiusmodi consequẽtias, quia conclusio nostra quam ipse quoque probat, loquitur de circunstantia peccati, & non de peccato, neque de ipsius perfectione ad quæ fiunt consequentia, nam peccatum operis non est circunstantia peccati mẽtis, sed peccatum & perfectio peccati cordis, & à diuersis non fit illatio. l. Papinianus exuli, ff. de minor. & c. Ad audientiam de Decim. & peccata operis oportet confiteri, quia tenemur confiteri omnia peccata, c. Omnis, de pœnit. & remiss. vt supra in præludio 7. nu. 23. post Thom. ibi citatum declarauimus, addentes rationem, quare sufficiat cõfiteri peccatum operis sine confessione peccati cordis, & non contra, peccatum cordis sine peccato operis.

Contra prædicta errat & peccat.

I. Qui credit nullam circunstantiam peccati esse necessario confitendam, nu. 3.

II. Qui credit numerum peccatorum non augeri per eiusdem peccati iterationem, nu. 16.

III. Qui verum, vel verisimilem numerum iterationum peccati non confitetur. nu. 16. & sequenti.

Quando verò ij censendi hæretici, consule Præludium 1. nu. 10.

Caput septimum, quod Pœnitens debeat famam proximi conseruare non manifestando complices delicti.

SVMMARIVM.

Manifestare alterius peccata est peccatum lege diuina naturali prohibitum. nu. 1.
Confessio sacramentalis debet esse integra, diuina lege positiua. nu. 1.
Legum duarum contrariarum, vtra potior. nu. 1.
Pœnitens non debet nominare personam cum qua peccauit, neque confessarius id perpeti debet. nu. 2.
Circunstantia alioqui necessario confitenda, quo casu tacenda, nu. 3. Et quo pacto scandalizari potest confessarius ratione circunstantiæ. nu. 4.

Pœnitens

Pœnitens quis debet petere facultatem confitendi alteri, & quando mutato habitu confitebitur. nu. 5.
Confessarius ne scandalizetur, quid agendum, nu. 7.
Communicare potest absque confessione qui non habet copiam confessarij. nu. 6.
Confessarius quis dicitur, homo, qui prodesse posit, & non obesse, &c. nu. 8.
Verecundia non est iusta causa adeundi alium confessarium relicto suo parocho. nu. 9.

1 PRO fundamento dicendorum, Primo præsupponimus infamare alterum iniustè, & reuelare aliena peccata ei ea ignoranti esse peccatum lege diuina naturali prohibitum, vti diximus in c. Inter verba, 11. q. 3. in cuius repetitione id pro sexta conclusione collegimus, eamque 71. corollariis ornauimus, & infra cap. 28. in compendium contraximus.

Secundo, quod lex præcipiens, vt confessio sacramentalis sit integra, est lex diuina positiua CHRISTI redemptoris nostri, vt in glo. summæ, de Pœnit. dist. 5. & supra c. 2. docuimus.

Tertio, quod quando duæ leges contrariæ in aliquo casu concurrunt, in quo alterius obseruatio in aliquo casu est omittenda, tunc temporis illa, quæ maior est, minori debet anteferri, & hæc illi cedere. arg. c. Iulianus, & c. Si dominus. 11. q. 3. & c. Sicut, adiuncta glo. verb. Necessitate. de Consec. dist. 1. vbi latè diximus, & aliquid in c. Sacerdos, nu. 25. de Pœnit. dist. 6.

2 Ex his infertur, Primo quod pœnitens personam cum qua peccauit, nominare non debet, quoniam supradicta lex naturalis diuina hoc prohibet.

Secundo, quod confessarius præuidens pœnitentem velle nominare personas delicti consortes, vel per quas ipse induxit, vel à quibus fuit ad peccandum inductus, debet statim occurrere, ipsumque admonere ne illas nominet, ne ipse confessarius pariter peccet imfamiæ peccato consentiens, vt ait S. Bonauent. in 4. dist. 21. ar. 1. q. 3. Facit c. Notum. 2. q. 1. & c. 1. de offic. deleg.

Tertio, quod quàmuis opinio communior in 4. dist. 16. affirmet, quod quando circunstantia necessario confitenda non potest reuelari absque reuelatione tertiæ personæ, tunc potest licitè illa reuelari, sed oppositum est verius, quod tenet Innoc. in c. Omnis, de Pœnit. & remiss. col. 1. & Host. ibidem col. 4. & nos latius asseruimus, in dicto c. Sacerdos, nu. 99. nempe, quòd potius debet circunstantiam tacere, quam proximum diffamare, quando alterum de duobus necessario fieri oportet. Exemplum de pœnitente, qui commisit incestum cum propria
3 matre, vel filia, vel extitit mediator vt ab alio committeretur, sed quia pœnitens, vel mater, vel filia confessario sunt noti, non potest cognationis gradum exprimere, absque mulieris infamia: in hoc enim casu tenetur circunstantiam tacere, & eam non infamare. Tum quia lex de non infamando proximo, diuina, naturalis est. Lex autem, quæ iubet confessionis integritatem, est diuina positiua, & ita hæc debet illi cedere per prædicta, & arg. principij 5. dist. adiuncto §. fin. 6. distinct. cum non sit locus vtrique. Tum quia secundum opinionem communem, pœnitens debet tacere peccatum quod in confessione detectum sibi vel confessario probabile damnum animæ vel corporis, vel famæ afferret: veluti, si pœnitens confessarij fratrem occidisset, & si confiteretur se aliquem occidisse, statim sacerdos crederet suum fratrem ab illo occisum, aut si cognatam suam, quæ

quæ filia esset confessarij, carnaliter cognouisset, & circunstantiam cognationis exprimeret, confessarius suam esse filiam suspicaretur, quibus casibus pœnitens debet curare dari sibi copiam alteri cõfitendi, quam si impetrare non valeat, tunc omnia alia peccata debet exponere, & vnum illud tacere, cum proposito illud idem cõfitendi, quando prædictum cessauerit impedimentũ, secundum S. Tho. in 4. dist. 17. q. 3. ar. 4. & Altisidor. probatus à Maiore in dist. 17. q. 5. col. 5. Tum quia communis habet opinio quod pœnitens ob id quod fœmina est, vel 4
ob peccati enormitatem vel propter alias causas probabiliter credit, si suum peccatum, vel eius circunstantiam proderet, in confessione scandalum magnum vel grandem occasionem peccandi mortaliter confessario præberet, tunc nullo modo debet illam confessario detegere, secundum Adrian. in 4. de Confess. q. 4. col. 8. vers. Ad argumenta: eo quod lex quæ scandalum prohibet, est diuina & naturalis Mathe. 18. cap. 2. de oper. nou. nunciat. Quæ autem obligat ad confitendum omnia peccata, & omnes eorum circunstantias, est quidem diuina, sed positiua, vt supra diximus, & consequenter patet illam esse fortiorem ista, & quando concurrunt simul, hæc illi cedere debet, per prædicta nu. 1. Quod quidem est verum, saltem quando scandalum illud passiuum, quod ex tali confessione inferretur, ex ignorantia vel infirmitate, non autem ex malitia proueniret, vt sentit Maior, in 4. dist. 17. q. 5. col. 7.

Admoneo hic lectorem, quod quidam doctor religiosus in quodam libello suo me carpit, eo quod defenderim hanc conclusionem, sed serena mente fundamentis eius, & nostris perpensis, eadem iterum assero. Tum, quia fundamenta nostra longe fortiora sunt, quam fundamenta eius; Tum quia fundamentum principale ipsius est, quod communis tenet oppositum; quod ipsum, etiam ipse assero. Sed non obstat, quia à communi recedendum, quando pro contraria est textus vel ratio, cui non potest satis bene responderi, vt diximus infra, cap. 27. nu. 286. per textum, cum glo. & communi in c. Capellanus, de feriis, & l. 1. §. Sed neque, C. De vet. iur. enucl. & rationibus prædictis non potest bene responderi à communi, neque ille ibi eis respondet, Tum quia præsupponit, me esse authorem huius opinionis, quod demiratus sum, cum citauerim duos grauissimos authores illius, scilicet Innoc. & Hostien. Tum quia prædictum dictum S. Thom. quod in hoc allegaui, & est communiter receptum, ille non negabit, cum sit eiusdem ordinis, & ex eo efficaciter infertur opinio nostra, à qua non est discedendum, quamuis etiam Sotus immemor nostrarũ rationum, sequatur communem in 4. dist. 18. q. 2. ar. 5. Tum denique quia omnium fere sententia vt in cap. sequenti nu. 6. dicemus, habet, quod confessarius qui non potest confiteri peccatum aliquod sine reuelatione confessionis, debet tacere illud, & reliqua confiteri. Quæsitum est nuper à nobis, An qui cõmisit incestum, teneatur confiteri circunstantiam graduum cognationis & affinitatis? Cui respondimus affirmatiue, quoniam aggrauat peccatum mutando speciem; Alia enim species incestus est copula cum cognata in primo gradu, & alia cum cognata in 2. & alia cum cognata in 3. & alia cum cognata in 4. & circunstantia, quæ mutat speciem, confitenda est, per dictum concilium Trident. sess. 14. cap. 5. & can. 7.

Quarto, quod penitens in casibus prędictis in quibus non potest confiteri cir- 5
cunstan-

cunstantiam necessario confitendam, sine alterius infamia, debet secundum omnes doctores in 4. dist. 17. procurare facultatē alteri confitendi, qui eum minimè noscat, & si talem non inueniat, debet mutato habitu, cōfiteri illi, qui alias ipsum agnosceret, & ita, vt neque ex voce aut alio signo deprehendatur, & nomen proprium, patriā & professionē taceat: quod licitè facere potest, quia hęc non tenetur manifestare nisi quādo ex illis oritur aliqua circunstantia necessario confitenda, qualis est esse coniugatū, quoad illam culpam, qua matrimoniū læditur, vel esse religiosum, quoad culpā qua votum religionis infringitur. Confessario autē satis est, vt pœnitens eum certiorem faciat, se posse ab illo audiri & absolui. Nolumus tamen dicere, hanc solam causam sufficere vt pœnitens possit extraneo confessario, non habenti in hoc priuilegium confiteri, absque sui parochi, vel alterius superioris licentia, hoc enim non est verū, secundum Palud. receptum in 4. dist. 16. q. 3. quod & nos, in c. Sacerdos, & in c. fin. de pœnit. dist. 6. tradidimus.

6 Quinto, quod quamuis aliquis sentire videantur quod quando nullum ex prædictis remedium inuenitur, huiusmodi pœnitentem videri non hadere copiam confessarij, & subinde posse sine præuia confessione communicare, arg. glo. final. receptæ. c. De homine, de Celeb. Miss. nihilominus tamen, verius
7 arbitramur in tali casu, debere reliqua omnia peccata confiteri omisso illo, aut eius circunstantia, quæ non potest absque dicto periculo exprimi, cum proposito tamen id confitendi, cum primū occurrerit confessarius, cui absque tali periculo, possit illud manifestare per prædicta, in illatione 3. huiusmet cap. vt maior sentit in 4. dist. 17. q. 5. art. 7.

8 Sexto, quod quando proprius confessarius huiusmodi est, vt probabile sit confessionem talis peccati, & circunstantiæ illi factam, profuturam & nullatenus obfuturam, potest & debet pœnitens illam ei confiteri. arg. c. Hoc videtur 22. q. 5. hoc enim non est infamare, quia nihil contra ius reuelatur. Nam iure fieri potest reuelatio criminis alterius, ei quē scit profuturum, & non obfuturū, secundum B. Aug. in dicto c. Hoc videtur, dum modo prius eum per se corripiat, vel nulla sit ei spes correctionis, per suam correptionem, per ea, quæ in repet. cap. Inter verba 11. q. 3. conclus. 6. coroll. 46. n. 573. dicebamus.

9 Septimo, esse annotandum, quod non est iusta causa adeundi extraneum confessarium (non habita facultate proprij) timor quod post cōfessionem parochus magis sollicito & accurate illius curam sit habiturus, nec adeo bene vt prius de ipso opinaturus, secundum Syluest. verb. Confessio, 1. §. 6. quia nulla est lex neque ratio, quæ id conuincat; Accedit etiam quoniam pudor solus ad hoc non est ligitima causa; nisi quando adeo magnus foret, vt pœnitentem constitueret in periculo tacendi aliquod peccatum vel circunstantiam necessario confitendā, vt in c. Placuit, nu. 149. de Pœnit. dist. 6. diximus.

Circa prædicta errat & peccat.

I. Qui confitendo sua peccata, reuelat complicis. nu. 2

II Qui non cōfitetur omnia peccata mortalia, vel non omnes circunstantias necessario confitendas. nu. 4. & 5.

III. Qui communicat ante confessionem. nu. 5. & 6.

IIII. Qui sine iusta causa confitetur alieno parocho sine licentia proprij. nu. 9.

Caput

Caput VIII. de sigillo confessionis.

SVMMARIVM.

Sigillum confeßionis, quid sit, & quare ita vocetur. nu. 1.

Sigillum secreti duobus modis sumitur, & qui sint. nu. 2.

Sigillum confeßionis, quæ includat, nu. 3. & quis teneatur ab ipsum obseruandum, vltra confessarium. nu. 4. & 7.

Sigillum omne confeßionis est sigillum secreti naturalis, non contrà, sigillum autem cõfeßionis est fortius altero. nu. 5.

Confessarius, qui proprium mortale peccatum confiteri non potest sine reuelatione confeßionis, taceat illud. nu. 6.

Sigillum confeßionis etiam post mortem durat. nu. 7.

Confessarius sæpè confeßionem detegit, existimans se non detegere. nu. 8. adiectis multis exemplis circa hoc, nu. 9. & 10.

Sigillum quando non violatur, cum appositione exemplorum. nu. 11. 12. & 14.

Confessarius audiens multos pueros, simul & coniunctim, si iam pollent iudicio rationis absque vlla neceßitate peccat, & talis consuetudo est sacrilega. nu. 14.

Confessarius, qui tanquam testis deponit, quod sibi confessum est, rumpit sigillum, & quando id faciet de licentia pænitentis, &c. nu. 15.

Confessarius, qui dicit in tali loco, (nominando ipsum) comittuntur grauia peccata, perperam agit. nu. 16.

Confessarius quando imprudenter agit imponendo ieiunia & alias graues pœnitentias, statim exequendas. nu. 17.

PRo fundamento dicendorum repetentes dicta in c. Sacerdos, de Pœnit. 1 dist. 6. nu. 15. post diuum Tho. in 4. dist. 21. q. 3. ar. 1. & communem opinionem. Primo diffinimus, sigillum esse obligationem, vel debitum occultandi aliquid. Dicitur autem sigillum per metaphoram, & similitudinem; Nam sicut sigillum continet occultam rem obsignatam l. 1. §. fin. & l. Cum ab initio, & l. Si quis signatoribus, ff. quemad. testa. aper. ita obligatio seruandi aliquod secretum efficit id, ne fiat manifestum.

Secundo, diuidimus sigillum secreti, in sigillum legis diuinæ, naturalis, quod 2 est obligatio quædam à iure ipso naturali inducta ad occultandum aliquid, & sigillum confessionis, quod nihil aliud est, quã obligatio quædam à lege diuina positiua, per illum maximum Redemptorem nostrum introducta, ad occultandum, quod in sacramẽtali cõfessione reuelatur, qui quidẽ propter multas causas, quas in dicto c. Sacerdos nu. 33. adduximus; voluit, vt quamuis alia secreta, regulariter obseruanda, (c. Qui ambulat, 5. q. 5. quod cum aliis citauimus in dicto c. Sacerdos, in princip. nu. 3. cum seq.) sæpe possint, & debeant reuelari, videlicet quando iubet superior, c. Intimauit, de Test. cum ei annotatis per Panor. & Feli., & per Innoc. & Panor. col. penul. in c. Omnis, de Pœnit. & remiss. & Panor. in c. Qualiter, 1. sub finem, de accusat. vel quando occultatio talis secreti nocet animæ, corpori, honori, aut rei familiari alterius, vti diximus in repet. c. Inter verba, 11. q. 3. nu. 800. & seq. Tamen confessionis sigillum, nunquam est reseran-

referandum, præterquam in vnico tantum causa, nempe quando, qui confessus est, ad hoc dederit facultatem, quibusdam conditionibus affectam sicuti inferius nu. 15. dicimus, Quinimo confessarius qui directè, vel indirectè confessionem detegit, siue absoluat pœnitentem, siue secus, semper peccat mortaliter, siue id faciat præ timore, (etiam ipsius mortis,) siue gratia vitandi scandalum, aut commodum aliquod reportandi, vel propter quemcunque alium finem rectum, aut prauum, c. Sacerdos, de Pœnit. dist. 6.

3 Tertio, Addimus, quod idem redemptor noster voluit, vt sub ista obligatione, non solum peccata mortalia, & venialia includerentur, verum etiam eorum circunstantiæ, necessario, vel voluntarie confessæ, & quodcunque aliud, quod licet peccatum non sit, est tamen tale, per quod detectum, directè, vel indirectè, in genere, vel in specie detegitur, eum, qui confessus est, aliquod mortale, vel aliquod particulare veniale admisisse; etiam si leuissimum foret; vt diximus in c. Sacerdos. nu. 68. per c. Omnis. de Pœnit. & remiss. in eis verbis, Caueat autem, ne aut verbo, aut signo, aut alio quouis modo prodat peccatorem.

4 Quarto, quod hoc sigillo & obligatione secreti confessionis, non solum ipse confessarius remanet obligatus, verum etiam, vt in dicto c. Sacerdos. nu. 42. diximus, omnes illi qui confessionem sacramentalem audierunt vel intellexerunt; licitè, vel illicitè, mediatè, vel immediatè siue sint clerici siue laici, siue viri, siue fœminæ, iux. S. Tho. Palud. & omnes alios in 4. dist. 21.

5 Ex prædictis quatuor infertur Primo, quod omne sigillum confessionis est etiam secreti naturalis, non autem è contrario, Omne sigillum secreti naturalis est sigillum confessionis.

Secundo, quod sigillum confessionis est fortius altero: quoniam alterum solum introductum est à lege diuina naturali, hoc autem, de quo agimus, à lege diuina naturali & positiua.

Tertio, quod quamuis quicunque vtrumuis horum sigillorum infregerit, peccet mortaliter, grauius tamen peccat, qui confessionis, quam qui secreti naturalis sigillũ frangit. Quoniam ille peccat, contra duas diuinas leges, sicuti etiam grauius offendit, qui referat secretum, quod iurauit seruare, quam ille qui solum idem promisit, c. 1. 22. q. 1. & glo. in c. Iuramenti ead. ca. & q. vti copiosius in d. c. Sacerdos, diximus.

6 Quarto, quod confessarius, qui commisit aliquod mortale, quod non potest confiteri, absque confessionis sibi factæ reuelatione, tenetur illud tacere, & reliqua cõfiteri, cum proposito illud etiam cõfitendi, quando absque prædicti sigilli præiudicio facere poterit, secundũ omnes in 4. sent. dist. 21. quatenus tenẽt, quod vt dictũ est, nõ est nisi vnus casus. in quo liceat illud reuelare, qui quidẽ nõ est hic.

7 Quinto, quod sicut in dicto c. Sacerdos diximus, non solum sacerdos & laicus, cui propter aliquam necessitatẽ fit cõfessio, iuxta c. 1. in principio de Pœnit. dist. 6. & etiam interpres, qui partes pœnitentis, qui linguam ignorat, agit, hoc secretum obseruare tenentur: verum etiam, qui casualiter vel dolosè, licitè vel illicitè, alicuius confessionem audit, imo & is cui causa consilij petendi ab eo, vel detrahendi reuelatur. Quoniam res cum onere suo transeunt, c. Ex litteris. de Pign. c. Pastoralis de Decim. l. 2. & 3. C. quib. caus. pign. tacit. contrah.

Thom.

Thom.2.sec.q.33.ar.2.Palud.& alij in 4.& confessio simulac fit in forma sacramentali annexam habet obligationem secreti, adeò quidem, quod iudex nihil deberet agere, aut aggredi ob famam vel indicium, quod indè oriretur.

Sexto, quod hoc sigillum & obligatio durat etiam post mortem, quoniã nascitur ex præcepto negatiuo, cuius vis quoad semper, & pro semper obligat, Tho 2. sec. q. 33. ar.2.Panor. & alij in c. Nouit de Iudic. Archid. in princip. de Pœnit. dist.5.& in c.si peccauerit.2.q.1.& c.Præcepta, de consec. dist.1.

Septimo quod hoc sigillum violauit (veluti in dicto c.Sacerdos, nu.51. diximus,) quidam parochus, qui suo parochiano publicè conquerenti, quod sibi Eucharistiæ sacramentum denegabat, publicè etiam in hunc modum respondit: Ne queraris amice, quia tibi denego sacramentum, quia habes casum reseruatũ, à quo ego non possum te absoluere. Nam perinde est ac si diceret, ille confessus est mihi aliquod mortale: si quidem venialia reseruari non solent, arg.glo.c.2. de Pœnit.& remiss.lib.6. 8

Octauo, quod confessarius in hunc modum loquens, ille mihi confessus est multa, & valde grauia peccata, confessionem detegit, vt nos post Palud.in 4.dist. 17.q.3.in dicto c.Sacerdos, diximus, & etiam ille qui duarum aut trium personarum confessionibus auditis de vna illarum sic loquitur; Hic nullum peccatum mortale habuit; quoniam indirectè videtur significare alios duos, mortalia fuisse confessos: sicut in dicto cap.Sacerdos, nu.57.diximus, adiicientes idem facere illum, qui confessione pœnitentis audita, statim consulit virum doctum præsentem, à quo quid agendum sit in aliquo casu confessionis quærit, & accepto concilio illico redit vt eum absoluat. 9

Nono, quod hoc etiam sigillum infringit sacerdos, qui cum ipse alteri confitetur, accusat se absoluisse aliquem à peccato symoniæ, eo modo vt alter sciens à quo fuisset in confessarium electus, facilè poterat coniicere, quisnam fuisset absolutus, vt in dicto c.Sacerdos nu.58.diximus. 10

Decimo, quod grauiter errabant quidam confessarij, quos Hostiensis in summa de Pœnit. & remiss.§. In quo tenetur: narrat se vidisse ridentes & iocantes, qui sibi inuicem confessiones auditas referebant, dicentes in hunc modum. Quidam miles & quædã mulier hodie ad me venerunt, & illud aut illud mihi cõfessi sunt, qui quidẽ quamuis illorum nomina nõ exprimerent, per coniecturas tamẽ facilè fuerat deprehendere. Ibidem etiam reprehendit eos qui dicunt, ille confestus est admodum bene, confessio illius non mihi satisfecit, vt in c.Sacerdos de pœnit.dist.6.diximus.

Vndecimo, addimus nonnullis visum esse, quod concil. Trident. sess. 24. cap. 8.de reform.iussit, vt confessarij imponant pœnitentias publicas iis, qui publicè peccarunt cum scandalo aliorum manifesto, vt quos ad malum inuitarunt, eosdẽ ad bonum incitent. Credo tamen, quod noluit statuere, vt confessarij hoc facerent, saltem tali modo quo sciatur eas ab illis fuisse impositas. Tũ quia non loquitur de confessariis; & quia illud esset rumpere indirectè sigillum illud: & quia etiam erat sancitum antea in cap.1.de pœnit. vt peccatis publicis imponatur publica pœnitentia: sed illud (vt in cap.Sacerdos, de pœnit.dist.6.nu.86.& sequen. probauimus,) intelligitur in foro mixto exteriori, in quo posset intelligi hoc

concilij, & non in mero interiori; quod significat dictum concilium, in tribuendo potestatem Episcopis mutandi pœnitentiam publicam, de qua loquitur; & quia non est recedendum ab antiquo iure, quando nouum ad id nos nō compellit. Itaque credo confessarium non debere palam facere indirectè, quod pœnités sibi confessus fuit aliquod peccatum publicum, scandalosum, imponendo ei pœnitentiam publicam, sic vt credatur ab illo fuisse data: quamquam bene potest imponere ita, vt crederetur, pœnitentem à se illud facere, ad ædificationem eorum, quos scandalizauit, & etiam posset ei suadere, vt hoc significaret illis, quos scandalizauit, dicendo se id facere, quo sciant se ex animo petere, percupereque ne quis eius exemplo peccet.

Duodecimo, quod contra hoc sigillum etiam facit, qui de concubinariis, vel aliis publicis peccatoribus asseuerat, illos peccata illa publica fuisse sibi confessos; quamuis.n. non reuelet peccata: si quidem iam publica erant, ea tamen ratione visus est reuelare, quia dicit illos talia peccata in confessione explicuisse. vti in dicto c. Sacerdos, n.62. compróbauimus. Item ille reuelat confessionem, qui dicit, ille confessus est mihi, sed ego eum non absolui: constat enim, eum qui huiusmodi verba audierit, coniecturum, vel pœnitentem non fuisse contritum, vel aliquam excommunicationem, aut censuram aliam incurrisse, quamuis Caietanus, cuius argumentis ibidem nu.64. respondimus, oppositum teneat. Præterea secundum omnes ille etiam infringit sigillum, qui dicit, Ego illum non absolui, quia non vult restituere, vel relinquere concubinam, aut alia peccata.

11 Decimotertio, quod non frangit hoc sigillum ille parochus, qui accersitus ad sacram eucharistiam ministrandam publicis vsurariis vel aliis similibus peccatoribus, quorum confessionem vel ipse, vel alius audierat, cum illis ita se gerit, ac si nihil per confessionem accepisset, & in hunc modum loquitur. Hi homines, quãtum apparet, hucusque in peccato publico permanserunt, & permanent, & publico peccatori, quousque etiam publicè constet, quod desiit esse talis, non debet Eucharistiæ sacramentum publicè ministrari. Nam istius modi verbis non reuelatur confessio, neque quicquam false dicitur, sicuti post Palud. in 4. dist. 9. q.4. col.2. in principio c.1.n.91. de Pœnit. dist.6. & in c. Sacerdos nu.65. eadē distin. diximus. At verò si diceret, ego non possum, vel non potui illos absoluere, quia publicam illorum pœnitentiam non video, iam tunc violat sigillum, sicut nos multis rationibus contra Caiet. in princ p. dicti c. Sacerdos. nu.65. confirmauimus. Ille etiam, qui dicit, ego audiui confessionem Petri, vel audiui peccata Petri, vel Petrū à suis peccatis absolui, non est sigilli violator; quia per hoc non ait aliqua mortalia peccata generatim vel speciatim sibi fuisse confessa, nec aliqua venialia in specie. Tum etiam quia in summa nihil amplius dicit, quam si dixisset, confessus est mecum, & ego ipsum absolui, quibus verbis nullus confessionem reuelare videtur, sicut in dicto c. Sacerdos nu. 68. diximus, nisi quando aliquis adeo clā est confessus, vt nolit aliū scire se tali sacerdoti fuisse confessum. Quod quidē contingit, quando vxor fratris ipsius confessarij contra maritum peccauit, confiteturque alteri omnia sua peccata, vt postea reliqua crimina præter illud vnum, mariti fratri, vel consanguineo confiteatur, qui quidem si nosset illam alteri fuisse confessam, aliquid mali suspicaretur.

Decimoquarto, quod non rumpit sigillum, qui dicit, eo ad audiendam reconciliationẽ Petri, qui suis minutissimis peccatis, vt solet, caput mihi obtundet, nam hic solum in genere peccata venialia alterius manifestat. Item non est violator sigilli, qui sine expressione causæ denegat alicui suffragium in electione prælati, eo quod eius peccata per confessionẽ cognouerat; Neq; ille qui dicit tale peccatum mortale in confessione audiui, dum modo adeò circunspectè & cautè hoc ipsum dixerit, vt nullo modo possit cognosci persona, quæ tale peccatũ fuerat confessa, secundum Palud. & communẽ opinionem in 4. dist. 21. & Adrian. in dicto dub. 10. quãuis Panor. in c. Omnis, notab. vlt. oppositũ sentiat, cuius argumenta satis apertè & sufficienter in d. c. Sacerdos, nu. 78. dissoluimus, ibi tamen nu. 81. adiecimus, satius esse talia verba nunquã proferre, nisi propter magnã proximi vtilitatẽ, & quod viri grauissimi raro ita loqui deberẽt, & rarius minus graues, & rarissimè, leues, quoniam hi facilius quam illi incidunt in suspicionem criminis de vialato sigillo confessionis. 12

Decimoquinto, quod sacrilega est illa parochorum quorundam consuetudo, audiendi simul multos pueros in vnum congregatos, iam rationis vsum habẽtes sine vlla necessitate; quia pœnitentiæ sacramento iniuriam faciunt ipso ad risum & iocum abutentes, arg l. Mimæ. C. de Episc. aud. & §. fin. Auth de sanct. Episc. col. 9. & glo. c. Cum decorem, de vita & honest. cleric. Tum etiam quia ipsi pueri postea suorum sodalium confessiones, aliis pueris manifestant, in quo contra multa præcepta delinquitur, quæ in c. Omnis, de pœnit. & remiss. & in 4. dist. 21. habentur; vt in dicto c. Sacerdos, num. 110. diximus. 13

Decimosexto, quod confessarius interrogatus quid egerit circa pœnitentem, quem non absoluit, respondere debet, se suo munere fuisse perfunctum. At verò si diceret se non absoluisse, iam sigillum perfringeret, nam tunc probabilem ingerit suspicionem, aliquod peccatum graue confessum esse pœnitentem, vel aliquam excommunicationem incurrisse, vel nolle emendari, quantumuis Caietanus hoc defensare contendat, vt in præallegato c. Sacerdos, nu. 93. diximus. 14

Decimoseptimo, quod non rumpit sigillum istud confessarius, qui circa peccatum quod audierit in confessione consilio alterius indigens, eo modo postulat illud sibi dari, vt ex eius verbis nullo modo quis fuerit author sceleris, possit intelligi, c. officij, de Pœnit. & remiss. vt ex supradictis eod. cap. illat. 12. patet.

Decimooctauo, quod confessarius, qui vocatus in testem ante iudicem exponit quod in confessione acceperat, quia alio modo idipsum intellexerat, non dicitur sigillum confessionis dissoluere, dum modo ita prudenter deponat, ac si nunquam quippiam tale, in confessione percepisset, secundũ S. Tho. in 4. dist. 21. ab omnibus receptum, vt nos id etiam in dicto cap. Sacerdos n. 61. diximus. Nam si aliquid aliud adderet, ex his quæ nouit in confessione supra id quod ante cognouerat, siue rem ipsam, siue rei certitudinẽ augendo, iam fit sigilli violator, secundũ mentem omnium doctorum, quam Syluest. verb. Confessor. 3. q. 5. expressit. 15

Decimonono, quod nec ille infringit hoc sigillũ, qui ex licentia pœnitentis libere & sponte & ex iusta causa sibi cõcessa confessionẽ detigit, secundũ S. Tho. et multos alios; quorũ opinionẽ multis textibus, & rationibus, in dicto c. Sacerdos, nu. 151. comprobauimus, nouam aliam rationem antiquę diffinitioni reddentes.

16 Vigesimo, quod male facit confessarius, licet non dicatur confessionis reuelator, ita loquendo. In tali loco (expresso nomine loci in quo audit confessiones,) grauia crimina perpetrantur; Nam simplices scandalizantur, existimantes his & aliis similibus verbis confessiones reuelari, atq; subinde speciē mali præseferunt, & idcirco ab illis abstinere debemus, sicuti in dicto ca. Sacerdos, nu. 54. diximus, iuxta Apost. ad Thessal. 3. cap. Cum ab omni specie mali, de vit. & honest. cleric.

17 Vigesimoprimo, quod non est prudentis iniungere pœnitenti multa ieiunia, & graues alias pœnitentias, quas ille teneatur statim à confessione, vel paulo post eam perficere, quando pœnitentiæ huiusmodi fuerint, vt commodè & secreto fieri non possint, absque eo quod ab aliquibus videantur, qui subinde suspicentur, propter grauia aliqua crimina illas fuisse iniunctas à confessario sicut in dicto cap. Sacerdos nu. 103. diximus, quamuis aliqui affirment, propter grauia peccata graues quoque imponi posse pœnitentias, dum modo ex eo nulla specialis suspicio exoriri possit propter ista, vel alia crimina confessa fuisse impositas. Cæterū, quia nullo modo siue in genere siue in specie mortalia peccata licitè reuelari possunt, hoc non esse securum arbitramur, nisi cōsensus pœnitenti id iustificaret.

Vigesimosecundo, quod non facit contra sigillum confessarius, qui ex Petri confessione intelligens, Ioannem fuisse illius complicem in delicto, postea Ioānem de illo crimine interrogat, dum modo non exprimat, quod rem à Petro acceperit, secundum Angelum, verb. Confessio 10. §. 9. imo neq; in particulari etiā interrogans, sigillum aperit, quando Ioannes verisimiliter suspicari non potest illud expressisse Petrum in sua confessione. Quia nimirum peccatū eiusmodi erat, vt circa illud confessarij soleant interrogare. Caueat tamen tunc quicquam de Petro sciscitari, iuxta Syluest. verb. Confessio 3. §. 16.

Vigesimotertio, quod qui reuelat secretum reuelatum sibi sub sigillo confessionis, vt vulgo fit, sine sacramentali peccatorum suorum confessione, non frangit sigillum confessionis secundum Innoc. Panor. & Communem in c. Omnis, de Pœnit. & remiss. etiam si genu flexus & præuio signo crucis in fronte reuelauit, vt diximus in repet. c. Inter verba, 11. q. 3. num. 621. citantes in hoc Sotum & Caietanum, quem ille non citat.

Tertium Dubium, P. Vinc. est, quid faciet confessarius alicuius mulieris ductus in aliquod desertum à marito eius nobili, vel tyranno, & interrogante an sua vxor confessa fuerit ei se adulteratam esse, intentando ei mortem, si veritatem non dixerit? cuius prudentes considerationes gratia breuitatis quæ in hoc opere affectatur, omitto, remittendo me ad illa quæ scripsi in Commentario c. Humanę aures, 22. q. 5. per quæ similem fere quæstionē soluo infra c. 25. nu. 43. respōdeo, quod potest absolutè dicere, & si opus est, iurare, eā sibi non esse confessam vllū adulterium, concipiendo mente sola illa verba eo modo quod dicere obliger.

Circa hæc peccat.

I. Qui directè, vel indirectè reuelat confessionem, etiam si sit alius à confessario. nu. 3. 4. & 7.

II Qui audit plures pueros simul absque necessitate, nu. 14.

Capue

Caput Nonum, In quibus casibus confessio debeat iterari.

SVMMARIVM.

Peccatum rectè confessum semel, non est necessarium iterum confiteri, secundum legem diuinam & canonicam. nu. 1.

Absolutio sacerdotis regulariter valet, etiam si sit iniusta, si in ea non sit defectus aliquis substantialis. nu. 1.

Sacramenta collata excommunicato valent, etiam si peccetur, in ipsis conferendis. nu. 2.

Absolutio à peccatis quæ confertur excommunicato, communiter valet &c. nu. 3.

Absolutio iniusta excommunicationis valida est, & an peccet, qui vult recipere absolutionem à peccatis, prius quam ab excommunicatione. nu. 4.

Absolutio impensa à confessario non habente iurisdictionem, nihil valet. nu. 5. Quæ autem confertur ab illo, qui habet potestatem absoluendi à quibusdam peccatis, non autem ab alijs, valida est quantum ad aliqua, non autem quantum ad alia, & quid tunc sit agendum, nu. 6.

Confessio facta excommunicato, suspenso, vel interdicto, quando valeat, nu. 7.

Confessio facta Priori aut Abbati, non habenti bonum titulum neque malum, nō valet. n. 8.

Confessio facta confessario, qui nesciuit aut noluit absoluere cum forma substantiali, ad hoc necessaria, non valet. nu. 9.

Confessio facta à Pœnitente, qui non habet propositum euitandi peccata, &c. nihil valet. nu. 10. neque etiam illa, quæ non est integra, nu. 11.

Confessio pœnitentis, qui omittit aliquid confiteri ob iustā aliquā causam rectè, valet. n. 12.

Confessio, quæ fit à Pœnitente, non adhibita diligentia reminiscendi, quando non valet. n. 13.

Confessio non est iteranda ob id, quod pœnitentia non adimpletur, nu. 14.

Neque etiam valere desinet ob id, quia non credit se aliquando peccaturum, nu. 15.

Pœnitens, qui iterat confessionem, eidem cui malè confessus est, non tenetur iterum confiteri, quod antea fuerat confessus, sed potius &c. nu. 16.

PRO fundamento circa hoc dicendorum præmittimus Primo, conclusionem esse ab omnibus Catholicis receptam in 4. dist. 17. Peccatum semel rectè confessum, non esse necessario iterum confitendum sola lege diuina & canonica: Imo neque lex vlla humana sanciri potest, quæ ad id faciendum obliget, absque proprio vniuscuiusque consensu, iuxta veriorem S. Tho. Quol. 1. q. 12. sententiam, & aliorum complurium, scilicet Gerson, in lect. 2. super Marc. Palud. in 4. dist. 17. q. 5. col. 2. & Iacob. Alm. ibi col. 44. Dionys. quem Maior & Iacob. sequuntur, & Adrian. in 4. de Confess. q. 5. col. 3. quos in c. Fratres, n. 30. de Pœnit. dist. 5. & in cap. fin. nu. 11. de Pœnit. dist. 6. sequuti fuimus. 1

Secundo, Quod sicut aliæ iudicum sententiæ communiter valent, etiam si sint iniustæ, c. 1. 11. q. 3. c. Cum inter, de re iudic. nisi quando defectus est substantialis. c. 1. de re iudicat. l. 1. & toto. tit. C. quando prouoc. non est necess. Ita eadem omnino ratione, absolutio sacerdotis regulariter valet, etiam si fuerit iniusta, quādo nihil ei ex substantialibus deest, secundum mentem omnium, in. 4. dist. 17. ar. 1. Illud, ff. ad. l. Aquiliam, & c. 2. de Translat. Prælat.

Tertio, quod quamuis peccatum sit excommunicato ministrare sacramenta, si 2
tamen illi conferantur, vera sunt & valida, vt in cap. 1. §. Caueat. nu. 35. de Pœnit. dist. 5.

dist. 5. affirmauimus, si quidem professio facta ab excõmunicato valet, cap. Cum illorum, de sent. excom. matrimonium ab illo contractum cap. significasti, de eo, qui dux. in matr. Eucharistia ab ipso consecrata, arg. cap. De homine, de celebrat. miss. Confirmationis, & ordinis sacramenta ab eodem suscepta. cap. 1. de eo qui fuit ord. omnia valent propter rationes quas ibi adduximus.

Quarto, quod illud commune dictum, de quo in cap. Fratres de pœnitent. dist. 5. num. 31. diximus, ob vnumquemque quinque defectuum fieri potest vt peccata semel confessa iterum confiteri oporteat, scilicet propter defectum pœnitentis, aut confessarij, aut contritionis, aut confessionis, aut satisfactionis debet intelligi, quando defectus est essentialis, non autem accidentalis.

3 Ex his præmissis multa deducuntur. Primum, quoad defectus ex parte pœnitentis: Dicimus ergo, Absolutionem à peccatis, quæ confertur, maiore aut minore excommunicatione ligato communiter valere, vt patet ex supradictis, in 3. premissa huius c. n. 2. quoniã nõ est defectus essentialis: quãuis qui dat & accipit eã scienter, sacrilegium committat. arg. cap. Si celebrat. de cleric. excom. minist. & cap. Sacris, quod met. caus. vt in cap. Fratres, num. 30. de pœnit. distinct. 5. contra Angelum in verb. Confessio, 1. §. 4. & verb. Confessio, 5. §. 10. probauimus; qui quidem incautè pro se adduxit Richardum in 4. dist. 18. arg. 9. quæst. 4. quem constat nobiscum sentire, & consequenter illum ad iterandam confessionem nõ teneri, vt in cap. Fratres, de pœnitent. dist. 5. à num. 45. vsque ad 50. probauimus, post Caiet. verb. Absolutionis Impediment. & verb. Confess. iterat. & quæst. 2. de qualitate confessio. Facit, cap. Apostolicæ, de cleric. excommunicat. ministr. & ea, quæ ait Card. cons. 4. & Feli. in cap. Sicut tuis, col. 1. de Sym. & à fortiori, prædicta absolutio valet, quando excommunicatus nesciebat, vel non aduertebat se esse excommunicatum, siue ignorantia, aut inconsideratio fuerit iusta, siue secus; dũmodo quando absoluebatur, neque crederet, neque etiam aduerteret se peccare recipiendo absolutionem; verbi gratia: Quando aliquis est excommunicatus, & nesciens vel non aduertens, se excommunicatum esse, bona fide peccata sua confitetur, & recipit absolutionem, sicut solent multi facere, qui ignorant, se propter percussionem clerici in minoribus constituti, vel prima tonsura initiati excommunicatioñe incurrere, aut etiam non aduertunt sententiam excommunicationis esse promulgatam, contra eos, qui fructus arborum, vel quid aliud surripuerint; hi nimirum, quamuis remaneant obligati ad impetrandam absolutionem, ab excommunicationibus, non tamen tenentur iterare confessionem.

4 Et si excommunicatio esset iniusta, multo potiori iure valeret absolutio. Quemadmodum enim, qui excommunicatur excommunicatione quæ nulla est, potest instè absolui, secundum omnes, arg. c. solet, de sent. excom. lib. 6. & multa à nobis citata, in prælect. c. Cum contingat, pag. 100. de rescript. sic etiam excommunicatus per excommunicationem validam, sed iniustam in foro conscientiæ, & coram Deo potest à suis peccatis absolui: quoniam in illo foro non est excommunicatus, vt sentit Richard. in 4. dist. 18. ar. 3. q. 4. & Adrian. in 4. de confess. q. 4. col. 10. expressit, & ex Felino, & aliis ab eodem in c. fin. de testib. cog. citatis colligitur. Interrogatus nuper, cur non citauerim hoc loco Syluest. in verb. Confessio. 1. ver. 5. qui sequutus Palud. tenuit contra prædicta, scilicet, Absolutionem impen-

ſam excommunicato non valere &c. reſpondi, quod in cauſa fuit, marginem eſſe allegationibus plenam, & quod in c. Fratres, de Pœnit. diſt. 5. num. 50. quem locum in margine citabam, admonui, quod contra Palud. ibi citatum tenendum erat, circa hoc in multis, per doctrinam Caietani melius probatam, quem ibi citò, & ſequor. Et ſi, vt interrogans ait, manuale ſui Epiſcopatus generaliter habet, confeſſionem excommunicati maiori excommunicatione reiterandam eſſe, moderandum eſt, iuxta id quod in prædictis numeris dicitur. Neque obſtat, collationem beneficij excommunicato factam nihil valere, c. Poſtulaſtis, de cleric. excommun. miniſtran. quia ius humanum, circa ea, quæ ſunt iuris humani, ſancire potuit, quod non fecit, nec potuit facere circa ſubſtantialia ſacramentorum, quæ ſunt iuris diuini ab ipſo IESV CHRISTO inſtitutorum, vt apertius quam vnquam concil. Trident. ſeſſ. 7. can. 1. dixit.

Secundum deductum ſit, quod inanis eſt abſolutio conceſſa illi excommunicato, qui non ſolum intelligit, ſe eſſe excommunicatum, ſed etiam nouit eſſe lethalem culpam, vel recipere, vel procurare ſibi dari abſolutionem à peccatis, antequam ab excommunicatione abſoluatur. Quoniam huiuſmodi defectus eſt ſubſtantialis, non quia abſolutio excommunicato impenditur ſcienti ſe talem eſſe, ſed potius, quia integram confeſſionem non facit, ſi quidem non confitetur peccatum illud, quod perpetrat petendo ſibi abſolutionem conferri, ſciens, ſe peccare petendo & accipiendo eam, & ſacerdotem impendendo. Et quamuis integra fuiſſet confeſſio, puta, ſi ipſe confiteretur illud peccatum, quod in expetenda abſolutione committit, tamen adhuc nihil valeret, quia deficit contritio vel attritio debita, quæ confeſſionem comitari debuiſſet, vt conſtat ex ſupradictis, in c. num. 37. & 38.

Tertium, quod cum aliquot aliis ſequentibus tangit defectus ex parte confeſſarij, ſic habet. Quod abſolutio confeſſarij, non habentis iuriſdictionem ordinariam vel delegatam, nulla eſt, & tunc confeſſio eſt iteranda. Quoniam defectus poteſtatis eſt eſſentialis, non ſolum quoad hoc, ſed etiam quoad alia omnia. Secundum omnes in 4. diſt. 16. & tactum fuit ſupra, in c. 4. Facit l. fin. ff. de Iuriſd. omni. iudic. c. 2, de Conſtit. lib. 6. & eſt expreſſum in concil. Trid. ſeſſ. 4. c. 7. Nec ſufficit ratificatio facta à proprio ordinario confeſſario, quamuis pœnitens hac fiducia fretus confiteretur, quod id gratum, & ratum ille habiturus eſſet. Quoniam nulla ratio efficere poteſt, vt ſit ſacramentum, quod ab initio non fuit tale, ſecundum Palud. in 4. diſt. 17. q. 3. col. 9. nec hoc eſt contrarium ſententiæ Hoſtienſis in ſumma de Pœnit. & remiſſ. §. Cui confitendum, verſ. 8. dicentis ſufficere rationem, non enim intelligere voluit confeſſionem extraneo confeſſario factam, cum ſpe futuræ ratificationis à proprio faciendæ, per eam fieri validam, ſed quod confeſſio facta extraneo accedēte probabiliter, quod id eſt gratum de præſenti proprio, valet, vt eleganter docuit Syluest. in verb. Confeſſor. 1. §. 6. Huius rei exemplum, (vt in c. Placuit, de Pœnit. diſt. 6. nu. 105. diximus) inuenitur in parochianis duorum parochorum ſeu curatorum, qui adeò ſunt familiares, & amici, quod vterque illorum, tam vult, vt alteri confiteantur ac ſibi: Nam eo caſu confeſſio & abſolutio impenſæ parochianis vnius, qui alteri parocho confitentur, abſque alia licentia validæ reputantur; non vi ratificationis

futuræ,ſed cuiuſdam præſentis ratificationis,& licentiæ tacitæ.

6 Quarto, quod ſicut abſolutio confeſſarij poteſtate carentis ad abſoluendum pœnitentem,nihil valet; ita abſolutio illius, qui eam habet ad abſoluendum de aliquibus peccatis,& non de aliis,eo quod alia ſunt reſeruata, alio verò non, vel ab aliam ratioñe,valet quoad illa, quoad quæ non eſt defectus poteſtatis, qui eſt ſubſtantialis,quoad alia verò,quoad quæ eſt talis defectus, minimè. Quamobrē pœnitens cum id ei conſtiterit, non tenebitur omnia peccata iterum confiteri, ſed ſolum illa,à quibus eum confeſſarius non valuit abſoluere. Secundum omnes in 4. diſt. 17.

Quinto,quod confeſſio eius, qui confitetur excommunicato,ſuſpenſo,vel interdicto,publiceq́; denunciato, & declarato,nihil valet,& eſt iteranda, quoniam eiuſmodi excõmunicatus,non habet poteſtatem ſufficientem ad ſententiam validam proferendam,c. Ad probandum,de re iudic.c. Veritatis,de dolo,& contum. Idem eſt aſſerendum de illo, qui ita publicè manus violentas in clericum iniecit, vt nulla poſſit tergiuerſatione celari,etiam ſi denunciatus non fuerit; vt patet ex fine Extrauagantis Martini V.cuius verum tenorem trãſcribimus in c. 27. nu. 35. & in c.1.§. Laboret. de Pœnit. diſt. 6.decerptum ex actis Concilij Baſilienſis, ſeſſ.10.quem Anton.Feli.& aliquot alij non fuerunt aſſequuti, quæque innouata fuit,per concil.Lateranenſe, ſub Leo.X. vt infra dicetur. Quamuis maius dubium ſit,de illo, qui eſt notoriè ſuſpenſus, vel interdictus, vel excommnicatus, propter aliam cauſam, quam propter notoriam clerici percuſſionem;ſed idem omnino iudicandum eſſe de iis, ſicut de notorie excommunicato propter clerici percuſſionem,iam in dicto §.Laboret.a.nu.14.multis fundamentis, & contrariorum argumentorum aptis ſolutionibus aſſeuerauimus: quamuis contrarium paſſim ſeruari audiamus in Germania, Gallia,& aliquot aliis Regnis, vbi Catholici non vitant eos qui notorie ſunt hæretici:ac conſequenter excommunicati,c.Excommunicamus,de hæret.& per bullam Cænæ domini,quæ quotannis in vrbe fertur,& conſuetudo dicitur optima legum interpres,c.Cum dilectus,de conſuet.& l. Minime.ff.de leg. Quæ conſuetudo quoniam ſcitur, & toleratur à ſummis pontificibus, qui eam nequeunt de facto extirpare, ſatis poteſt dici excuſare catholicos ea vtentes.

7 Sexto,quod valida eſt confeſſio, & abſolutio illi pœnitenti conceſſa, qui præ ignorantia cõfeſſus eſt ſacerdoti,vinculo excõmunicationis vel interdicti,vel ſuſpẽſionis irretito, qui quidem non eſt notoriè talis, neq; publicè denunciatus vt talis;ſed ſolum eſt excommunicatus,vel ſuſpenſus per ſententiam à iure, vel ab homine,vel ſtatuto latam;vt patet ex dicta Extrauag. Martini V. quæ incipit. Ad euitenda. Quoniã cenſuræ occultæ in præterito tẽpore, & etiam aliæ in præſenti, niſi fuerint notoriæ,vel in publico denunciatæ, non impediunt valorẽ actus, qui ratione publici officij exercetur,c. Ad probandum,de re iudic.vbi Panor.& Feli. cũ cõmuni ſic reſoluunt. Facit l. Barbarius.ff.de offic.præt.& c.1. 3.q.7. §. Verũ.

Eſt tamen magnum dubium;an idem ſit dicendum de confeſſione facta alicui excommunicato,qui quamuis non ſit notoriè talis neq; denunciatus, vt talis, tamen hoc ipſe pœnitens non ignorat. Et quamuis aliqui partem negatiuam amplecterentur,quia Calderinus affirmat in cap. Ad probandum, de re iudic.receptus

ptus per Panormitan. & communem ibidem, & alios, quos ibi col. penul. Feli. refert, Omnes actus ab excommunicato, etiã occulto, ratione publici officij exercitos in fauorem illius, qui eiusdem excommunicati operam exposcit, esse inanes & nullius effectus. Veruntamen opposita est tenenda sententia. Quoniã licet opinio Calderini eius ætate tanquam vera defendebatur, erat enim talis ante determinationem prædictæ extrauag. Martini Quinti, post illam tamen iam amplius non est tenenda, vt in c. Dilectus, 2. de præb. diximus, antequam legeremus Feli. in dicto c. Ad probandum, col. penul. Qui & si subdubitans tenet illam diffinitionem non habere locum post illius extrauagantis editionem, quoniam fundabatur in eo, quod qui nouit aliquem ministrum publicum esse excommunicatum, peccat participando cum eo, & post illam extrauagantem non peccat, nisi sit denunciatus, vel sit notoriè excommunicatus, quamuis excommunicatio sit specialis, sicut nos post Cosmam, (in Pragmat. Gallic. tit. de excommunic. non vitan. verb. Generaliter) in §. Laboret, nu. 25. de Pœnit. dist. 6. defensauimus. Verum tamen est, quòd si confitens peccaret mortaliter inducendo hunc confessarium excommunicatum ad suam audiendã confessionem, sciens illum tali vinculo detineri, & se non posse illi confiteri absque reatu lethalis culpæ, idque aduertens, tale peccatum non confiteretur, huiusmodi confessio, & absolutio nullius essent momenti, non quidem ob id quia confessio fieret excõmunicato, vel quia absolutio impenderetur à tali, sed quia confessio non esset integra, quippe quod in ea non exprimeret peccatum, in confitendo ei, & ab eo sacramentalem absolutionem accipiendo admissum. Vnde infertur idem omnino dicendum esse de illo, qui confitetur sacerdoti mortali peccato inuoluto etiam non excommunicato, quando ob id quod illum audiendum & absoluendum inducit, peccat mortaliter, & aduertens se in hoc peccare, illud tamen peccatum non confitetur. Huiusmodi autem inductio, siue persuasio, tunc est lethale crimen, quando absque vlla necessitate, vel debito quo alius teneretur, illum induxit ad faciendũ sacrũ, vel ministrandum aliquod sacramentum, quem scit mortali crimine infectum. Quia consentientes & facientes &c. ad Rom. 1. & c. Notum, 2. q. 1.

Septimo, quod confessio facta Priori vel Abbati, qui nullum titulum bonum aut malum habuit à superiori, vel absolutio ab eodem impensa, nil valent, & ideo sunt reiterandæ, secundum Panor. in c. Nihil; de elect. col. 6. in c. Dudum. 2. col. 7. eod. tit. & Summa Rosella, verb. Cõfessor, 1. §. 41. & Syluest. eod. 19. & Caieta. verb. Absolutionis impedimenta, & verb. Confessionis iteratio, propter potestatis defectum, qui est essentialis; Non diximus frustra (titulum bonum, aut malum) quoniam absolutio data ab eo, qui titulum habet (licet malum) à superiori, & virtute eius possessionem accepit, non est irrita, secundum Innocent. in dicto cap. Dudum, 2. arg. cap. Nonne. 8. q. 4. quem Panor. & communis ibi sequitur. Idem dico de absolutione data ab eo, qui aliqua de causa bonum titulum, quo fruebatur, amisit: dum modo amissio illa non esset notoria, cui quidem casui quadrare potest quoddam dictum Gregorij ix. cum sua gloss. in dicto cap. Dudum, adiuncta glo. verb. Deceptæ, secundum Panor. ibidem col. 7. Imò & ille, qui bona fide confitetur ei, qui nullum titulum neque bonum neque malum habuit, vel illi, qui notoriè amisit eum, quandiu in bona sua fide perseuerat, sal-

uabitur, si tamen postea eam amiserit, confessio iteranda erit, secundum Panor. in dicto cap. Nihil, & dicto cap. Dudum 2. & supra dictos.

9 Octauo, quod confessio facta sacerdoti, qui vel nesciuit vel noluit, vti circa absolutionem secundum formam eius substantialem ad id necessariam, nihil prorsus valet; quoniam habet defectum essentialem, argum. cap. De homine; de celeb. miss. quamuis crediderim raro aut nunquã hac sola de causa confessionem inanem fieri; quoniam ferè omnes nouerunt formam substantialem absoluendi: de qua cum suis antecedentibus, & consequentibus postea summatim infra cap. 26. agemus, & in princip. cap. 1. de pœnitentia dist. 6. d. nu. 7. ad 50. copiosius expressimus, & communiter loquendo nemini deest intentio, & animus absoluendi. Illud etiam addiderim; duobus modis posse prudentem confessarium dinoscere quando pœnitẽtis confessio, ob id quod imperito confessario facta fuerit, debeat iterari; videlicet, quando ipsum ipsiusq; omnimodam ignorantiam nouit, & quando ex discursu confessionis sibi factæ id colligit, eo quod in rebus grauibus, quas neutiquam ignorare debuisset, nullum remorsum cõsciencia, aut scrupulũ iniecit ipsi pœnitenti, veluti, si simplicẽ fornicationẽ, vel omissionem sacræ cõmunionis in paschate, vel semel in anno, esse peccata mortalia dijudicare non nouit; ex supradictis in cap. 4. nu. 2.

10 Nono, vt attingamus defectus qui ex parte cõtritionis contingũt, est, quòd confessio, sine proposito vitandi peccata mortalia in posterum, quamuis secum gerat, quale quale desiderium vitandi, nihil valet, & iteranda est; qualis est cõfessio illius quem pœnitet alienum vsurpasse, & non habet restituendi animũ; qualis item est cõfessio eius, qui dolet se fornicatum fuisse, sed non statuit relinquere concubinam. Nam pœnitens qui non confitetur propositũ illud, quo mortaliter offendit, non integre confitetur; & si illud simul cũ alijs peccatis confiteatur, se ipsum inhabilem & incapacem absolutionis efficit arg. cap. Peccati venia, de reg. iur. lib. 6. c. Legatur, 24. q. 2. & cap. Illud. 95. dist. cap. Per Esaiã. 1. quæst. 1. At vero, si de peccatis præteritis dolet, proponitq; futura vitare, quamuis non adeo doleat, neque ita perfectè illa vitare proponat, vt perueniat ad sufficientem contritionem & remissionem, neque ad eam attritionem, quæ adiuncta sacramento in contritionem transeat; non tamen tenebitur iterare confessionem, vt in cap. Fratres nu. 33. de Pœnit. dist. 5. probauimus. Nam alioqui nemo sciret se recte fuisse confessum; si quidem nulli constare potest, an sit in statu gratiæ, iuxta illud Ecclesi. 9. Nemo scit, an sit odio vel amore dignus, cap. fin. de Purg. cano. & ex consequenti, nemo scit an fuerit contritus: nam si hoc scire posset, posset etiam illud, arg. cap. Dixi, cap. Magna, de Pœnit. dist. 1. & quia confessio iterari non debet eo solo, quod sit informis, qualis est illa per quam gratia, & charitas non obtinentur, secundum S. Tho. in 4. dist. 17. quæst. 3. art. 4. & late tradit alter Tho. q. 5. in materia confessionis, Quamuis Gratianus in c. fin. de Pœnit. dist. 3. cum suo magno interprete in glossa fin. eiusdem cap. fin. & alijs authoribus, oppositam sententiam tueantur; Sed quod prædiximus, haud dubie tenendum est, vt in dicto c. Fratres nu. 30. tradidimus.

11 Decimo, quoad defectum ex parte confessionis est, quod nihil valet illa quæ non est integra, eo quod prudens, & sciens omiserit confiteri aliquod peccatum

mortale,

mortale,vel quod probabiliter ipse dubitabat,an esset tale,vel aliquā circūstantiam necessariam præ pudore,aut hypocrisi,vel alia iniusta causa:vel etiā eo quod data opera,& studiose confessus est lethalem culpam alicui sacerdoti,à quo non bene intelligebatur,vel confessio non fuit aperta & clara ob verba obscura, vel quia confessarius dormitabat, vel quia confessionem diuisit, dum vni sacerdoti partē vnam peccatorū suorum,alteri verò partē alterā cōfitetur;cum omnia peccata siue cordis, siue linguæ,siue operis,siue occulta, siue manifesta, vni eidemq; sacerdoti dicenda, & confitenda sint, quamuis ille non possit ab omnibus illis absoluere, & propterea necessarium sit, ad superiorem recurrere, secundum S. Thom.in 4.dist.17.q.3.ar.4.quem Scotus & communis sequitur,& est textus in c.Omnis de Pœnitent.& remiss.& in c.1.§. Cautus.de Pœnit. dist. 5. in concil. Florent. in Decret. Eugen.§.Quartum.

Vndecimo, quod non tenetur pœnitens iterare confessionem, in qua aliquid ex his omiserit confiteri,propter aliquā causam,quæ iusta sit,qualis est verisimiliter credere, quod confessio peccati ipsum confessarium ad peccandum alliceret, vel induceret in notitiam alicuius peccati & peccantis,quorum notitiam ipse habuit per confessionem,propter illa quæ supra in c.8.nu.6.diximus,Neque etiam tenebitur confessionem iterare,si omittit aliquid confiteri, nesciens illud esse lethale. Nam quamuis ignorantia legis diuinæ aliquando non excuset à peccato, excusat tamen, ne peccet id non confitendo, sicut post Io. Gerson. Adrianum & Syluest.in c.Fratres,de Pœnit.dist.5.nu.82. diffiniuimus,nouam huius rei rationem afferentes. Et consequenter,pueri vel puellæ, qui grandiores facti nouè agnoscunt esse peccatum mortale, quod alias omiserunt confiteri ignorantes illud esse tale,non tenentur iterare confessionem eorum,quę confessi fuerunt,vt etiam tenet Syluest.verb.Confessio.1.q.3. 12

Duodecimo, qui confessus est non adhibita debita diligentia, qua peccata cōmissa in memoriam reuocaret,& ob id aliquod peccatum omisit,debet confessionem repetere,quoniam patitur defectum essentialem ex parte confessionis;siquidem culpa sua non extitit integra.Quanta verò debeat esse huiusmodi diligentia, nos in dicto,c.Fratres,à nu.66.vsque ad 81.radicitus pertractauimus,vbi in summa diximus,tantam debere esse atque sufficere, quanta viro prudenti & æstimatori humano videbitur necessaria hominibus eiusdem qualitatis & conditionis, cuius est pœnitens ille:attenta saltem ipsius voluntate, qua cupit interrogari à confessario, & de interrogatis respondere,quæ(sicut ibidē, nu.80.diximus)magnam partem diligentiæ requisitæ supplet. Confessarius autem, qui defectū notabilē,circa hanc debitā diligentiā agnoscit in pœnitēte, debet illi imperare, vt eā adhibeat,& postea redeat,nisi articulus mortis, vel belli, vel scādali, vel alia similis causa persuaserit contrariū,vt etiam ait Adrian.in 4.de sacram.confessionis. 13

Decimotertio,quoad defectum ex parte satisfactionis est, quod confessio non est necessario iteranda,ob id quòd pœnitens pœnitentiam sibi iniunctam adimpleuerit extra statum gratiæ:imò,neque ob id,quod eam nullatenus impleuerit, neque in bono,neque in malo statu,siue id per obliuionem,siue per negligentiā, vel contemptū contigerit, vt in c.Cōtrarium,n.22. & seq.de Pœnit.dist.5. absq; scrupulo asseuerauimus, post S. Tho. qui hoc sentit.de quo nihil dubitat Caiet. 14

in verb.

in verb. Confessio iterata, neque Maior in 4. dist. 17. q. 6. neq; etiam Palud. in 4. dist. 17. q. 5. oppositum dicit si satis eius verba expendantur: quamuis aliquã errandi ansam beato Antonino prębuerit, qui Angelũ & Syluest. labi fecit. Cumq; id sæpe consuluissemus, & affirmaremus nunquam Paludanum id tenuisse, valde gratum fuit postea vidisse Adrianum, in 4. de confess. col. penul. in fine, de cõclusione nostra, & de mente Paludani idem, quod nos sensisse, quæ quidem sentẽtia procul dubio tenenda est, quicquid aliquot confessionalia contineant, nisi quando pœnitenti ante absolutionẽ iniungitur pœnitentia, & ille cum imponitur ipsi contemnit, aut iustam curam non adhibet, quo postea iniunctæ pœnitentiæ recordetur, vt eam possit adimplere, quod optimè tetigit Caiet. tunc enim nihil valeret, etiam si postea eam iniunctã exequeretur, non quia illam non adimplet,
14 sed quia quando illa iniungebatur, peccauit, & de illo peccato non se accusauit; atque ideo non fuit integra confessio.

15 Decimoquarto, quod confessio illius, qui credit, se non habere tantam virtutem, qua postea à peccatis abstineat, valida est, imò etiam si credat se ante mortem peccaturum mortaliter: quoniam hic defectus non est essentialis, neque accidentarius, vt superius in cap. 1. n. 13. post Innoc. in c. Omnis, de Pœnit. & remiss. cõmuniter recept. asseuerauimus. Non valeret tamen confessio illius, qui crederet se non posse à Deo sufficiens auxilium ad non peccandum mortaliter impetrare. Si quidem hic non solum non doleret de omnibus peccatis præteritis, verũ etiã peccatum infidelitatis committeret, non credens, Deũ, cuicunq, facienti quod in est, gratiam concedere, vt rectè dixit Adrian. in 4. de Confess. q. 4. col. penul.

16 Decimoquinto, quod quando aliquis eundem sacerdotem adit propter iterãdam confessionem, qui quidem sacerdos meminit peccatorum vel saltem pœnitentiæ, quam iniunxerat, pœnitens non tenetur reconfiteri in particulari peccata iam semel confessa, sed satis erit illi, dicere in genere ad hunc modum; De omnibus peccatis, quæ tibi pater fueram confessus, dico Deo meã culpam, & tibi &c. & deinde declaret peccatum, quod scienter omisit, cum simulatione, fictione, & mala intentione, qua id fecit. Porrò, si eidem sacerdoti non confitetur, vel confessarius, neque peccatorum, neque pœnitentiæ, quam ratione eorum iniũxerat, recordatur, debet tunc pœnitens repetere confessionem, perinde ac si antea non fuisset confessus, iuxta opinionem communem Antonini, 3. par. tit. 14. cap. 19. §. 4. & Syluest. verb. Confessio 1. q. 3. qui citant alios. Diximus, (Neque recordatur pœnitentiæ) nam si illius memoriam haberet, satis esset, imò etiam meo iudicio, si recordaretur status quem habebat pœnitens saltẽ in confuso, quo casu opinio Medinæ in cap. de Confessione fol. 75. obseruari posset, qui quidem aliorum vestigiis adhærens absolutè tenet, prædictam memoriam necessariam non esse. At verò, quando nihil ex hisce tribus concurreret, esset confessio noua, & subinde oporteret eam esse integram.

Circa prædicta peccat.

I. Qui prius absoluit à peccatis, quam ab excommunicatione, nu. 3.
II. Qui absoluendi potestate carens, absoluit, nu. 3.
III. Qui vult prius absolui à peccatis, quam ab excommunicatione, nu. 4.
IIII. Qui sine proposito vitandi, vult absolui, nu. 10.
V. Qui confitetur sine præuia meditatione, nu. 13.

Caput

Caput. X. Quo pacto confessarius erga se, & pœnitentem, se gerere debeat, & quid debeat illum in principio interrogare.

Svmmarivm.

Confessarius qui pergit ad confessiones audiendas, quidnam faciet, nu. 1. Et quo modo debet recipere pœnitentem &c. nu. 2. & inquirere ab illo, an habeat aliquod impedimentum ad absolutionem percipiendũ, nu. 3. Et quid debet prauidere in principio, medio & fine, nu. 3.
Confessarius quidnam sit acturus, si pœnitens debitam contritionem non adfert, &c. nu. 4. & sic confessionis initium facere docebit, nu. 5.
Confessarius qui grauem aliquam culpam in confessione audit, nequaquam se stupefactum ostentet, neque patiatur pœnitentem aliquam personam nominare, nu. 6. & cautè, & prudenter debet pœnitentem deducere ad manifestandum peccata, quæ ipsum palliare velle conspicit, &c. nu. 7.

SI Confessarius rogatus à pœnitente vt ipsum audiat, iuxta rectum concilium debet id facere. Primum, cor suum in Deum erigat, hos versiculos potius cum cordis humilitate, quam labiorum prolatione recitans, desumptos ex psalmo 50. & expositos iuxta glossam ordinariam, & alios. Cor mundum crea in me Deus, & spiritum rectum, innoua in visceribus meis. Munda domine cor meum, & in visceribus animæ meæ spiritum rectum, rectamque intentionem quæso, infunde in me, ne ad hoc negotium peragendum moueat me (saltẽ principaliter) cupiditas gloriæ, fortunarum vel voluptatis carnalis, vel placendi hominibus, aut res nouas discendi, sed potius totus meus finis, (vel saltem primarius,) sit, domine, gloria tua, & salus huius animæ, quæ me accersit, & rogat. Ne proiicias me à facie tua: Et spiritum sanctum tuum, ne auferas à me. Tollendo vel non concedendo mihi lucem necessariam, qua ipse videam & illuminem hũc, qui per ministerium meum, hanc eandem lucem, à tua misericordia obtinere confidit, Sed potius concede mihi animum & spiritum ad superandas tentationes, quæ ex audiendis alienis peccatis pullulascunt. Redde mihi lætitiam salutaris tui, & spiritu principali confirma me. Illam (inquam) lætitiam concede, quæ nascitur ex deuota memoria Saluatoris, & ex certa fiducia consequendi salutem huius animæ, pariterque meam, propter misericordiam tuam, & ne illam phantasmatis peccatorum quæ auditurus sum, amittam. Et fortifica me illo tuo spiritu principali, qui veluti Princeps dominatur, & regit cogitationes, & appetitus inferiorum animæ potentiarum ignobiles. Docebo iniquos vias tuas, & impij ad te conuertentur. Nam spiritu illo tuo facilè potero hunc, qui se peccatorem agnoscit, voluntatem tuam edocere, vt tandem ad te conuersus tuum sanctissimum nomen laudet, in sæcula sæculorum. Amen. 1

Secundo, debet ipsum peccatorem suscipere cum hilari grauitate, & qualis illi esse debet, talem omnino se ostendere, nempe dulcem, cap. 1. col. 3. versiculo, Quibus cognitis, de Pœnit. dist. 6. vbi transcripsimus illos versus relatos à Tho. & aliis in 4. dist. 17. scilicet: 2

Con-

Confessor dulcis, affabilis, atque suauis,
Prudens, discretus, mitis, pius, atque benignus.

Talem, inquã, sese debet ostendere qualem esse oportet, nempe affabilẽ, suauẽ, prudentem, sagacem, mansuetum, pium & benignum, ipsumque animet ad sua vulnera detegenda, & ad spem de ipsorum vulnerum sanitate concipiendum.

Tertio, inducat pœnitentem, si nouit, ad faciendum actus exteriores confessioni conuenientes, qui sunt genua flectere, signo crucis se præmunire &c. & si ignorat, eum eos doceat, admonendo ipsum vt intelligat, se potius Deo, quã homini confiteri, ideoque cum maxima reuerentia id facere debere, iubeatque ei vtrunq; genu in terrã deflectere, & faciẽ ad vnũ latus inclinare. Quod si eũ non satis agnouit, de ei⁹ statu & cõditione interroget, vt quod expedit possit illũ rectius interrogare. Si autẽ ipsum satis nouit, ab his supersedeat, vt diximus in c. Cõsideret, in princ. nu. 60. de Pœnit. dist. 5. ar. l. 1. ff. de Act. empt. c. Eũ qui, de. Re. iu. li. 6.

3 Quarto, interroget eum an aliquo detineatur impedimento, cuius gratia neutiquam ipsum debeat absoluere, quale est habere cõcubinam, quam nolit domo eiicere, quale est esse vsurarium, & nolit desistere, quale odium capitale cõtra aliquẽ conceptum, quod nolit ab animo expellere, ne postea pœnitens queratur dicens sacerdoti: voluisti primum mea audire peccata, & postea mihi absolutionem denegas: Eodẽ modo se gerat erga ecclesiasticũ multis impatilibus beneficiis, sine iusta dispensatione oneratũ, ipsumq; admoneat, vt ante omnia sibi consulat, quo pacto habeat securam conscientiã, & deinde eius audiet confessionem Caiet. in Summa verb. Interrogationes confessionis, arg. c. Nihil, de Præscrip. & c. 2. de oper. nou. nunciat. Quod quidem consilium licet hucusq; nobis placuerit, nunc tamen valde periculosum videtur. Tum quia hoc est pœnitentem ipsum pertrahere ad suos defectus manifestandos extra confessionem, Tum quia fieri potest, vt postquam fuerit confessus, pariterque admonitus à confessario, nouũ animum induat exeundi à peccato, in quo prius residere destinabat. Nõ est etiã necessarium interrogare, an sit excommunicatus in hunc finẽ, vt confessarius vitet excommunicationem minorem, quam incurrunt qui excommunicato communicant, quia non incurrunt illam communicando in his quæ ad eius animæ salutem, conducunt, c. Cum voluntate, de sent. excomm. talis autem est confessarij cum pœnitẽte colloquutio, & cõmunicatio circa peccatorum confessionẽ. Neq; Clem. 1. de Priuil. neque Innoc. post quem facta fuit eadem, citatus malè à summa Rosella, verb. Confessus, 1. §. 10. aliud senserunt. Quoniam satis est, vt absoluta iam confessione, prius pœnitens ab excommunicatione, quàm à peccatis absoluatur, ut in c. præcedenti num. 4. dictum est.

Quinto, A principio vsque ad medium, & à medio vsque ad finem confessionis sacerdos attentè consideret, an propter aliquam causam ex supradictis in cap. præcedenti, num. 4. teneatur pœnitens iterare confessionem, vel confessiones alias præcedentes: & si inueneric ipsum teneri ad eas repetendas, & quod id pœnitens non aduerterat, debet ipsum admonere, vt iterum conscientiam examinet, si per tempus licuerit, maximè si multorum retro annorum confessiones renouari debeant. Si autem nulla adsit causa iterandi confessionem, roget, an debitam adhi-

adhibuerit diligentiam ad recolenda sua peccata, per quam excusatur à confessione oblitorũ: & satisfacit confitendo ea, quæ occurrerint, cum proposito confitendi alia, cum ea meminerit. Vtileque fuerit accusare se ad cautelam de negligentia, & si quatenus, eam admiserit.

Sexto, prudenter etiam consideret, an pœnitens debitam contritionem gerat, 4
caueat tamen, ne ipsum in tentationes superuacaneas coniiciat, vt in c. 1. num. 21. dictum est, & si non videatur ei sufficiens, eum ad maiorem habendam cohortetur, aliquot considerationibus, iam antea tactis, quæ sunt priuatio gratiæ, mors animę, amissio fœlicitatis æternę, recessus à patrocinio diuino, & accessus, ad subiectionem diaboli, Deinde ad Dei amorem ipsum inducat, propter quem dolorem, & detestationem de peccatis præteritis, & propositum firmum cauendi sibi in futurum concipere debet. quod si adhuc his omnibus ad dolorem non sufficienter eum moueri consideret, interroget, an doleat, quod non doleat, tantum, quantum deberet, & an vellet huiusmodi dolorem sufficientem cõcipere, Quod si annuat, satis erit, per supradicta in cap. 1. num. 21. At verò si eius dolor non eo vsque perueniat, vel quia non proponit in posterum, se à peccatis abstinere, licet id quadam tenus desiderat, vel nolit restituere, vel concubinam relinquere, vel odium à se depellere, vel dicit, se non posse, vel nolle castè viuere, vel officio, quod sine peccato mortali exercere non potest renunciare, vel alia huiusmodi, nullo modo eum debet absoluere, per c. Quod quidam, de Pœnit. & remiss. Poterit tamen sacerdos aliquam iniungere pœnitentiam, iuxta idem cap. eum tamẽ admonendo, non remanere absolutum, neque satisfecisse ecclesiæ præcepto, de confessione semel in anno ad minus peragenda, quicquid dicat Syluest. verb. Confessor. 4. §. 2. vt sensit Adrian. in 4. de confess. q. 4. (& latè probat Medina in Codice de confessio. de confess. sine pœnitentia) Nihil enim valet illa confessio propter essentialem defectum ex parte contritionis, vt supra in cap. præcedenti, num. 10. dictum est. Et quia concilium generale Romanum in c. Omnis, de Pœnit. & remiss. & Florentinum decreto Eugenij IIII. apertè oppositam sententiam expresserunt: Debet etiam illum admonere, vt quotcunque bona opera possit facere, non omittat, quo Deus cor eius illuminare, et emollire, ad agendam pœnitẽtiam dignetur, iuxta dictum c. Quod quidam, & c. Falsas, de pœnit. dist. 1. sed non debet illi absolutionem impendere, etiam si eam importunè satagat extorquere, aliquod scandalum, aut desperationem præ se ferens, Quoniam absq; dubio sacrilegij peccatum cõmitteret absoluendo, neque talis scandali aliquam rationem habere debet, quoniam ipse sibi illud accipit, nemine ei dante, ideoque scandalum pharisaicum est, & subinde negligendum, arg. Math. 17. & c. Inter verba, 11. q. 3. iuxta S. Thom. & omnes alios, An verò, qui tacet aliquod peccatum in confessione, incurrat excommunicationem synodalium constitutionum: Hoc dubium tanquam insigne, & quotidie sese offerens, in hoc loco proponi solitum inferius in cap. 27. num. 269. decidetur.

Septimo, vtile est quãuis non necessarium, vt pœnitens iubeatur à confessario 5
hoc modo, suã confessionẽ exordiri: Cõfiteor Deo omnipotẽti, & B. Mariæ semper Virgini, & beatis Apostolis Petro & Paulo, & omnibus sanctis celestis curię, & ubi

& tibi pater, quia peccaui nimis cogitatione, verbo, opere, &c. Deinde vero si pœnitens non statim id facere incœperit, ipsum admoneat, vt omnia peccata quorum memoriam habet, & de quibus conscientia magis stimulatur, statim exponat, imputando culpam sibi soli, vel potius, & principalius quam cælo, dæmoni, mundo, carni, sodalibus, vel complexioni naturali, & circunstantias necessarias declarando.

6 Cum vero aliquod graue vel turpe peccatum ab ipso audierit, nulla signa admirationis, abominationis aut pauoris ostendat, veluti spuendo, vel se cruce signando, vel se ipsum commouendo, quin potius ac si nihil audiret, vsque ad finem confessionis dissimulet, & tunc cum iam velit pœnitentiam imponere, peccatorum grauitatem, & deformitatem exponat, Secundũ omnes, arg. c. 1. §. Cautus. §. Diligens, & §. Quibus, de Pœnit. dist. 6. Porro, si viderit pœnitentem velle aliquam personam nominare etiam propter aliquam circunstantiam, necessario explicandam, nullatenus id patiatur, iuxta supradicta in c. 7. n. 2. Et si viderit se ipsum excusantem, in hunc modum, ego non occido, alienum non rapio, nulli male volo, mansuetè & benignè reprehendat, insinuans, locum illum non esse excusationis sed accusationis potius, subindeque verbis suauibus eum animet, ad accusandum se timore prorsus relegato. Et si pœnitens per se ipsum peccata recenseat, patiatur pro libito suo dicere ipsum quantũcũque rudi, & crassa Minerua, & sine ordine rẽ exponat, sic enim agnoscet quibus peccatis, magis implicatus extiterit, & de quibus debeat eum amplius interrogare, vt post Caiet. in dicto §. Diligens, num. 6. diximus. Atqui si maluerit de illis interrogari, quam solus eadem referre, dum modo propositum habeat, ad omnia mortalia crimina referandum, (etiã si de illis ꝛõ interrogaretur,) non esset ea de causa condẽnandus, sed potius adiuuandus. Si tamen deliberaret aliquod mortale non confiteri, nisi de illo confessarius interrogaret, peccaret mortaliter, & tunc confessarius, si forsan hoc intelligeret, ad detestandum hoc peccatum, ipsum instigare deberet.

Octauo, si confessarius viderit pœnitentẽ peccata sua occultare velle, vel pro-
7 babiliter credit, ea obliuisci, vel existimare, nõ esse peccata mortalia, debet cautè & prudenter, ad illa dicendum pertrahere, & ipsum docere ea esse lethalia, persuadendo, vt illa de quibus dubitat, an commiserit, nec ne, confiteatur tanquam dubia, & non tanquam certa, & indubitanter commissa referantur, neque etiam tanquam non admissa relinquantur, & denique talem se ore, & lingua manifestet exterius, qualem se in corde agnoscit interius, in hunc modum se ipsum incusans, Videor mihi in hoc vel illud peccatum consensisse, atqui nõ sum omnino certus. Idem facere debet, si dubitat, circa aliquod peccatum an sit mortale, vel veniale. Quod si ambo dubitauerint, tunc pœnitens sub conditione peccatum in hunc modum detestetur, si hoc est mortale, me pœnitet de illo, tanquã de mortali. Similiter si de aliquo actu dubitaret, an bonus esset, aut malus, sub eadem conditione ipsum detestetur, scilicet, si, & quatenus, est malus, quoniam si bonus est, nullo pacto eum detestari debet, Maior in 4. dist. 17. q. 3. Si verò recordatur se lethale crimen admisisse, non tamen occurrit in specie, quod fuerit, tunc fateatur se deliquisse mortaliter, etiam si de eo in specie memoriam non habeat. Idem Maior, vbi supra.

Nono

Nono, postquam pœnitens explicauit, quicquid circa sua peccata dicendũ recordatur, si sacerdoti visum fuerit, illum non absolutè, & perfectè illa manifestasse, (vt non raro contingit) debet tunc sacerdos ipsum interrogare circa id, quod sibi necessarium videbitur, à decem præceptis decalogi initium faciendo.

Circa hoc raro, vt puto, mortaliter peccat confessarius, nisi cum principaliter acceptat officium audiendi confessiones ob lucrum, fauorem, curiositatem, vel carnalem voluptatem. Dixi (principaliter) quia qui minus principaliter tria prædicta horum quæreret, non peccaret, etiam si non acceptaret illud officium, nisi aliquod eorum respiceret, tanquam causam, sine qua id non faceret, per ea, quæ latius tradimus in Comment. c. Cum minister. 23. q. 5.

Caput XI. De primo præcepto Decalogi, nempe de colendo Deo, siue honorando, & aliis duobus præceptis, scilicet de amando Deo, & credendo in eum.

SVMMARIVM.

Symbolum Apostolicum continet summam eorum, quæ Christianus tenetur credere. nu. 1.
Oratio Dominica continet summam petendorum à Deo, nu. 1.
Decalogus continet summam eorum, quæ agere & vitare tenemur, nu. 1.
Decalogus in lege etiam noua perseuerat, nu. 2. & est veluti quoddam speculum, quod baptizato confertur, &c. nu. 3.
Præcepti transgressio mortalis, nisi vnum ex tribus ipsum excuset, & quæ sunt illa. nu. 4.
Præceptorum multorum transgressio, quæ vnicum peccatum, nu. 4.
Præceptum diligendi Deum super omnia, non est ex decem præceptis decalogi, & quare, n. 5. est tamen maius omnibus illis, nu. 5. & quando impletur, nu. 6. & quando debeat adimpleri sub reatu noui peccati mortalis, nu. 6. 7. & 8.
Præcepti obligantis sub pœna peccati mortalis, non solum transgressio mortalis est, sed etiam voluntas deliberata transgrediendi, imò & quicunque verus consensus in illam, vel in eius delectationem, nu. 9. Quin etiam consensus interpretatiuus, vel tacitus, vel delectatio morosa, si quatuor concurrant, & quæ sunt illa, nu. 10.
Delectatio morosa, quæ sit, & quare sic vocetur, nu. 11.
Delectationi peccati mortalis resistere est virtus, & quando sit mortale, aut veniale illi consentire, nu. 11. Delectatio autem deliberatè habita, de aliquo mortali, mortalis, & qui dubitat an consenserit nec ne, debet illud confiteri, nu. 13.
Censuræ non incurruntur per solum consensum, nu. 13.
Restituendi obligatio non contrahitur solo consensu, nu. 13.
Præcepta Dei omnia impleri posse à nobis etiam in peccato mortali, quoad substãtiam actus, & contrarium esse hæresim, nu. 13.

AD rectè dilucideque discernendum modos, quibus mortaliter cõtra decem præcepta decalogi peccatur, præsupponimus, Primo, cum S. Tho. in princip. opuscul. 4. & concilio Coloniensi, fol. 161. §. Cæterum. Quod quemadmodum summa omnium, quæ quilibet Christianus tenetur credere in Apostolico Symbolo compræhenditur, & in oratione Dominica omnium, quæ à Deo petenda sunt, ita in Decalogo, quẽ Deus per manus magni illius serui sui Mosis electæ plebi suæ tradidit exod. 20. Summa omnium, qua facienda sunt 1

exprimitur: Noluerunt tamen hi patres innuere, nihil quod non contineatur in Symbolo, esse de necessitate credendum, neque quicquam quod non cōprehendatur in Decalogo esse faciendum, si quidem omnes tenemur credere mysteriū sanctissimæ Eucharistiæ, c. 1. §. fin. de summa Trinit. & Clem. si dominum, de reliq. & vener. Sanct. quod non continetur in Symbolo, omnes item obligamur Deum diligere super omne aliud, quod tamen in Decalogo non habetur, vt dicitur infra eod. cap. num. 6.

2 Secundo, quod Decalogus, siue decem præcepta legis antiquæ adhuc in noua & Euangelica perseuerant. Quoniam licet vetus illa lex, quantum ad cæremonialia, & iudicialia expirauerit, §. fin. 6. dist. & c. 1. de purific. post part. non tamen quoad moralia, quæ pertinent ad Legem naturæ, cuiusmodi sunt decem præcepta, excepto tertio, quantum ad Sabbathi obseruationem, secundum Gratian. in dicto, §. fin. S. Tho. 1. sec. q. 100. art. 4. & omnes alios in 3. dist. 37.

3 Tertio, quod hæc decem præcepta, sicuti rectè dictum est, in Coloniensi concilio, fol. 251. sunt veluti quoddam speculum, quod traditur baptizato, vt intueatur, quantum per fidem acceptam, vitam suam renouet, & ordinet, vel quantum à via illa declinauerit, per quam spiritus sanctus, in baptismate acceptus, ipsum deducebat, & qua in re, vel quantum candidam illam vestem, quam ibi induerat, transgrediendo, quod ibidem promiserat maculauerit. Et vt postquam maculas, & vulnera probe conspexerit, de illis doleat, & cum integra fiducia redeat ad medicum, qui nullum ægrorum, etiam in eundem morbum sæpissimè relapsum à se repellit, & reiicit; Math. 9. & 11.

4 Quarto, quod quicquid est contra aliquod ex decem præceptis regulariter est mortale, nisi vna ex tribus causis ipsum excusauerit. Prima est, defectus deliberationis, vt contingit in accidia, siue tædio circa spiritualia, subito nos surripiente. Secunda est paruitas, siue exiguitas rei, in his quæ sunt contra ipsa præcepta, cuiusmodi est paruum, & exiguum furtum, iuxta S. Thom. 1. sec. quæst. 88. art. 5. & 6. & 2. sec. quæst. 3. art. 5. & quæst. 58. art. 3. & nos latius in Repet. cap. Inter verba, 11. quæst. 3. nu. 491. S. Anton. 2. par. tit. 4. cap. 5. §. 7. & 8. & Adrian. quolib. 8. pag. 11. communiter receptos, & vt colligitur ex quadam Augustini sententia à Gratiano relata, in §. fin. cap. Vnum, 25. dist. ibi, ebrietas si assidua sit, & ibi, Si plus proximum exasperauerit. Tertia est defectus iudicij sufficientis, qui contingit in semidormientibus, aut semiebriis, vel adeò perturbatis, quod quamuis tale iudicium ad peccatum veniale sufficiat, tamen ad completam rationem mortalis non sufficit, iuxta Maiorem, in 3. dist. 37. q. 14. col. final.

5 Quinto, quod peccatum contra plura præcepta commissum, quorum vnum est generale, alterum speciale in generali compræhensum, non est nisi vnum, exemplum. Homicidium est contra præceptum speciale, de non occidendo, & contra generale de obsequendo, & obediendo Deo, in omnibus, quæ præcipit, & contra præceptum de gratia, & amore diuino conseruandis, non est tamen nisi vnicum peccatum, sicut tactum est, in cap. 6. num. 3. cum de circunstantiis necessario confitendis ageremus. Ex quo colligitur responsio illius quæstionis nuper propositæ. An qui non ieiunat vigiliam Sancti Matthæi, quando in quatuor tempora incidit, aut missam in die Dominico cum quo concurrit aliud festum ob-

seruandum,

seruandum, non audit, aut Monachus Franciscanus, qui non ieiunat die Veneris, in quo aliqua vigilia incidit, satisfaciat confitendo, se non ieiunasse aut non audisse missam in vno die in quo ad id pręcepto tenebatur? Respondendum enim est, quod non. Quia dicere debet, se eo die ad id duobus diuersis præceptis specialibus, obligatum fuisse per dicta supra. Quanquam qui vnum peccatum ex quo alia sequuntur; committit, vt qui aliquem indignum eligit, ex quo malæ gubernationes oriuntur, non nisi vnum peccatum peccat. Secundum Alex. Halens. 2. part. de accep. person. & sentit Bonauent. in 4. distinct. 38. super littera Magistri, q. 2. Quod autem non solum peccet mortaliter, qui facit opus, sed etiam qui vult deliberate id facere, aut delectatur in eo, & qui consentit aliquo nouem modorum, qui explicantur infra nu. 13. traditur infra nu. 9. & 10.

Sexto, quod præcepta de diligendo Deum super omnia, & proximum sicut se ipsum, non numerantur inter ista decem, quod docuit S. Thom. 1. sec. quæst. 100. Quoniam in Decalogo non fuerunt hominibus tradita prima principia, quæ vnusquisque per se ipsum, natura magistra, vel per fidem intelligit, qualia sunt hæc, quæ fons & origo Decalogi, & decem præceptorũ, in eo contentorum existunt. Neque etiam in eodem Decalogo traduntur ea præcepta, quæ difficile vel per maximam industriam ingenij ex his decerpuntur, sed tantum illa, quæ ab omnibus possunt facile deduci. Vnde infertur, præcepta de fide & charitate non contineri in Decalogo, sed præsupponi ad illum, quod multi graues doctores adnotarunt, Tho. 1. sec. quæst. 100. art. 4. 2. sec. quæst. 44. ar. 4. q. 79. ar. 2. Caietan. 2. sec. quæst. 64. art. 8. & Anton. 4. par. tit. 4. cap. 1. §. 1. Et consequenter errant qui dicunt primum Decalogi præceptum esse, de diligendo Deo. Est enim contra prædicta, & contra textum ipsius Decalogi, exod. 20. Cuius primum præceptum est illud, Non habebis Deos alienos &c. quibus verbis solum peccatum superstitionis, & idololatriæ, quæ sunt contraria virtuti religionis, & latriæ prohibentur: Quæ quidem virtus non est theologalis, sed moralis, secundum Sanctum Thom. receptum, 2. sec. quæst, 81. art. 5. & nulla ibi fit mentio de dilectione erga Deum, & proximum, quæ pertinet ad virtutem charitatis, 2. sec. q. 27. art. 1. quæ theologa est, 1. sec. q. 62. & 2. sec. q. 23. art. 6. Errant etiam qui putant præceptum de credendo in Deum esse primum Decalogi, eadem ratione, cum fides sit virtus theologa, & non moralis.

Septimo, quod necessarium videtur hic tractare de præcepto amandi Deum, & credendi in eum, quæ duo, hoc præceptum primum, & omnia alia Decalogi præsupponunt, vt satisfaciat his, qui peccata, quæ fiunt contra hæc duo præcepta, reducunt ad primum Decalogi. Et ita primo ponemus, ea quæ pertinent ad præceptum de amando Deum. Secundo, ea, quæ pertinent ad præceptum de credendo in eum. Tertio, ea, quæ pertinent ad præceptum, de colendo illum, quod verè & propriè est primum præceptum Decalogi.

Octauo, quod præceptum hoc non est quidem primum Decalogi, sed maximũ omnium præceptorum, tam Decalogi, quam aliorum, iuxta D. N. doctrinã Matthæi 22. quæ diuersis verbis habetur in scriptura. Nam in Deuteronomio cap. 6. sic habetur, Diliges Dominum Deum tuum, ex toto corde tuo, & ex tota mente

tua,& ex tota fortitudine tua: Et in Euangelio Beati Matthæi cap.22.sic, Diliges Dominum Deum tuum, ex toto corde tuo,& in tota anima tua, & in tota mente tua: & apud B. Marcum cap.12.sic, Diliges Dominum Deum tuũ, ex toto corde tuo,& ex tota anima tua,& ex tota mente tua,& ex tota virtute tua. Apud Lucam cap.10.loco illius verbi,(fortitudine tua,vel virtute tua,) dicitur,ex omnibus viribus tuis. Omnes tamen in sensu conueniunt,& in summa hoc sibi volunt, Deũ præcipere,vt se plenè & integrè diligamus,non quidẽ quoad hanc vitam,eo modo,vt omnibus horis,& momentis id actu faciamus, hoc enim fieri non potest, in ea,in qua cibo,somno, labore, & negotiis necessariis id interrumpitur: sed vt explicat S.Thom.2.sec.q.44.art.3.vt scilicet in omnibus totam intentionem nostram,quæ per cor exprimitur,in eius amorem,& obsequium dirigamus,totumque nostrum intellectum,(qui per mentem significatur)illi subiiciamus,omnesque appetitus, (qui per animam notantur)ad normam suæ sanctissimæ legis cõponamus. Et denique omnia nostra opera exteriora quæ nomine fortitudinis virtutis, & virium significantur, eidem conformemus. In summa autem hoc totum nihil aliud significat, quam Deum nobis præcipere, vt se propter se ipsum, & magis quam cætera omnia diligamus, eidemq́ue inseruiamus, tam interiori, quàm exteriori obsequio, magis,inquam,non quoad intensionem,& feruorem, sed quoad æstimationem, & appretiationem: vt explicuimus in additione cap. Quando,de consec.dist.1.nu.361. post S. Thom.1.sec. quæst.109. art.3. & 2. sec.quæst.184 art. 3. & alios Neotericos,in quibus est Maior,in 1.dist.1.quæst. 2.& in 4.dist.14. quæst. 1. Caiet. 2. sec.quæst.49.art.4.Hoc est,vt cum eiusq́ue amorem, pluris quàm aliquam creaturam, imò & quam vniuersas æstimemus, & faciamus, & propter amorem eius potius eligamus mortem oppetere, quam ipsum vel corde,vel verbo,vel opere negare mortaliter peccando.

6 Nono, quod hoc magnum præceptum de diligendo Deo super alia omnia post peccatum Adæ non potest,nisi in statu gratiæ,adimpleri, secundum aliquos, de quibus videtur esse S.Thom.1.sec.q. 100. art.10. ad tertium, & 2. sec.q.40. art. 1.& 6.& melius q.109.art.3. Contra quod tamen facit quod homo sola virtute naturali etiam existens in peccato mortali,potest concipere,imò concipit partim Deum esse super omnia diligibilem, & finem omnium vltimum, & consequenter,eum vt talẽ diligere potest. Deinde quod datur dilectio Dei super omnia sine gratia,vt probat Caiet.1.Thom.tractat.4. de Attritione. Tertio quod ipsemet Tho.in 2.sent.dist.28.q.1.ar.3.affirmat,posse quem sine gratia implere præceptum diligendi Deum, quoad substantiam actus, licet non quoad meritum beatitudinis,quoad quod potest intelligi prædicta prior eius opinio, quod satis sentit cõcordia Thomæ 1648.quæ distinctio fit etiã in aliis præceptis infra nu.13.

7 Decimo,quod est quæstio difficilis non tam bene tractata, quam necessaria & quotidie occurrens,videlicet, quando teneamur ad hoc præceptum actu adimplendum sub pœna noui peccati mortalis,eo modo, quo in hac misera vita expleri potest,nam perfectè non nisi in alia adimpletur,secundum Aug. in lib.de perfecta iustit.& Thom.2.sec.q.44.art.6. Difficultatem enim ingerit, primum quòd sit affirmatiuum præceptum,& consequenter non obligat, pro quocumque tempore.Thom.2.sec.q.33.art.2.Archid.in cap.Si peccauerit, 2. q. 1. & in

summa

summa de Pœnit.dist. 5.ab omnibus recepti: & non videtur præfinitum tempus, quo id fieri debeat; Deinde quod dura videtur Scoti sententia, lib. 3.sent.dist. 27. à quo recedit Adrian.q.4.de Confess.nempe, nos omnibus festiuis diebus teneri ad illud. Quia nullus est textus, nec vlla ratio, quæ id necessario concludat, & ita non videtur asserendum cap. Consuluisti, 2.q.5.§.Consideremus, Auth.de Trient.& semiss.col. 3. Nam missa, quam illis diebus præcipimur audire, per cap. Missas, de consec. dist. 1. rectè audiri potest, sine tali amore, actu concepto. Vnde rari vel nulli se huius omissionis accusant. Tertio, quod nimis laxa videtur opinio dicentium, non obligari nos ad implendum illud præceptum amplius, quam semel in vita, quod, meo iudicio, Sotus, q.3.de iustit. & iur.& lib.1. de nat. & grat. rectè confutat. Quarto, quod dicta Soti non videntur satisfacere: Tum quia dicit aliquando non obligari nos amplius quam ad opus exterius in quocumque statu exhibitum, puta ad increpandum blasphemiam: & S. Thom. vbi supra dicit hoc præceptum non impleri nisi in statu gratiæ. Tum quod idem Sotus vbi supra tenet obligare pro tempore baptismatis, & idem lib.2.de nat.& grat.cap.15. docuit, ad recipiendum baptisma, non esse necessarium tantum efficere, quantum requiritur, ad recipiendum pœnitentiæ sacramentum, quoniam ad hoc non sufficit attritio, quæ noscitur non esse contritio, ad baptisma autem sic, secundum ipsum: Tum etiam, quia idem affirmat, vnumquemque quotiens insigne aliquod beneficium à Deo consequitur, teneri ad illud explendum, quod tamen nulla lege, neque ratione efficaci euinci posse videtur, & ita non est asserendum iuxta dictum cap. Consuluisti.

Tertio, principaliter, saluo meliori iudicio, dicimus, sanctissimum quidem cõsilium esse, vt non solum diebus festiuis, verum etiam quotiescumque commodè potuerimus, nitamur implere prædictum mandatum, præmissa (si opus fuerit) debita nostrorum criminum detestatione, sed non præceptum, quod nos sub reatu nouæ culpæ mortalis obliget, nisi cum primum ad vsum rationis peruenimus, & iam habemus, vel habere debemus cognitionem referendi & dirigendi nos ipsos, nostraque omnia opera in Deum ipsum, tãquam vltimum finem nostrum, saltem in confuso & eo modo, quo id pueri præstare possunt, vt sensit subtiliter S.Thom.1.sec.q.89.art.6.quem etiam in repet.cap. Quando, de consec. dist. 1. not.2.num.15 in alium scopum retulimus. Secundo, quoties tenemur ad habendam contritionem de peccatis mortalibus, iuxta dicta in cap. 1. num. 31.vt explicuit Caietan.in dicto art. 6. quoniam contritio sine hoc amore haberi non potest, vt ibi dictum est. Tertio, quando baptismus est ab adulto recipiendus, vt ait Sotus lib.1.de natura & grat.cap. 22. Contra quem facit, quod ipsemet lib.2. de natura, & grat. cap. 15. asseruit, ad baptisma non esse necessariam contritionem, sed satis esse attritionem, etiam illam, quæ scitur non esse contritio, licet id nobis non videatur verum, per ea, quæ in dicto cap. 1. diximus. Facit etiam contra eundem, quod eadem ratione teneremur implere hoc mandatum, quotiescúque aliquod sacramentum recipimus, & consequenter quum contrahimus matrimonium. Quod falsum est, satis enim est, vt non simus in peccato mortali, aut probabiliter id credamus: quamuis huiusmodi adeò excelsum amorem actualem animo non concipiamus. Facit item; quod nullus peccati mortalis reum diceret

esse illum, qui octo dies ante baptismum rectam contritionem de peccatis concipiens, & se ipsum probabiliter constituens in statu gratiæ, postea ante noui peccati mortalis admissionem, sine hoc amore actuali baptismum susciperet. Quare hic tertius casus est restringendus, ad eos, qui ante baptisma non habuerunt contritionem. Quarto, quotiescunque tenemur proximum ex charitate diligere, nam tunc pariter eodem amore Deum diligere tenemur, si quidem hi duo amores sunt eiusdem generis & naturæ: & in amore proximi, amor Dei tanquam finis includitur: vt colligitur ex vtroque Thom. 2. sec. quæst. 44. art. 2. & 2. sec. quæst. 25. art. 1. vt infra cap. 14. num. 7. dicemus. Addo tamen his, eum qui diligit Deum, probabiliter credens se esse in statu gratiæ, subindeque suum amorem esse amorem Dei super omne aliud, quamuis in rei veritate non sit huiusmodi, neque sit in eodem statu, nihilominus tamen adimplere hoc præceptum, quoad effectum euitandi nouum peccatum, quod admitteretur ob omissionem implementi eius: quoniam sine speciali reuelatione scire non potest quis, quando est in statu gratiæ. Iob. 9, Eccles. 9. & cap. fin. de Purg. can. Thom. 1. sec. q. 112. art. 5. & Conc. Trident. sess. 6. cap. 9. Et ita nisi hoc teneatur, nequiremus scire quando hoc præceptum impleremus.

8 Addo item, quod posset (nostro iudicio) affirmari, quod hoc supremum mandatum licet præcipuè & principaliter excelsum illum amorem à charitate profectum nobis præcipiat, minus principaliter tamen etiam obligat, aliquando ad diligendum Deum hoc eodem amore, vel alio bono, & naturali, non obligando nos ad præfatum sublimem charitatis, vel saltem, quamuis hoc præceptum ad id non obliget, Lex tamen naturæ, quæ habetur in l. Veluti, ibi, vt patriæ, parentibusque, ff. de iust. & iur; Et quæ iubet parere, vel amare patriam, reges, parentes, & dominos, quin etiam omnes proximos, in quibusdam casibus nos obligat, etiam ad Deum ipsum tanquam Regem, parentem, dominum, gubernatorem, & protectorem saltem aliquo bono amore naturali amandum, & propterea, vt docuit bene prædictus Dominus doctor Sotus vbi supra, quando Deum audimus blasphemari, aut inhonorari, tunc tenemur ad actum diuinum amoris, saltem naturalis boni, quo impulsi, eum, qui in Deum blasphemus, vel contumeliosus extiterit, increpemus. Quod quidem ita faciendum esse, Concilium Lateranense sub Leone decimo sess. 9. §. Ad abolendam, in specie præcepit. Nec obstat his, dicere, quod amor Dei debet esse talis, quo ille super omnia diligatur, & quod nisi talis sit, non est bonus, vt videtur sentire S. Thom. 1. sec. quæst. 109. art. 3. Respõdetur enim, quod licet diligere Deum comparatiuè minus quam illum, vel æque ac illum, sit malum, diligere tamen eum absolutè, æque vel minus absque vlla comparatione non est malum, vt alij dicunt. Quæ quidem omnia tanquam quotidiana & parum specificata debitæ correctioni subiicimus.

9 Vndecimò, quòd non solùm est peccatum mortale transgressio præcepti sub eius pœna obligantis, sed etiam propositum transgrediendi, imò, & desiderium deliberatum id faciendi imò, & quod maius est, ipse consensus, ipsa volitio, seu voluntas vera, & expressa delectandi se illa trangressione, licet consentiens nec faciat, nec proponat, nec desideret facere: qualis est consensus illius, qui de aliquo peccato mortali cogitat, absque proposito, & desiderio id faciendi, eo tamen animo,

animo, vt ex eo nascatur, & crescat ei aliqua delectatio, qua fruatur. Quinimo (quod maximum est) consensus, & voluntas interpretatiua vel tacita illius est culpa lethalis. Quæ omnia consonant communi opinioni, quæ colligitur ex beato Augustino lib. 10. de Trinitat. & Magist. sent. in 2. distinct. 24. cum suis commentatoribus. & ex S. Thom. 1. sec. q. 74. & Beato Anton. 3. par. tit. 5. cap. 1. §. 5. & Io. Maiore, in 2. distinct. 24. q. 18. & Caietan. in summa verb. Delectatio, & q. 16. lib. 27. quæst. & ex eis, quæ nos clarius & copiosius quam alij resoluimus in cap. Cogitationis. de Pœnitent. distinct. 1. & in cap. Sed pensandum, distinct. 6. vbi in summa diximus consensum verum & expressum, quem Caietanus positiuum vocat, ipsius delectationis esse illum quem supra docuimus. At verò tacitus consensus, quem alij interpretatiuum, alij morosam delectationem dixere, Caietanus autem negatiuum non positiuum appellauit, tunc demum est peccatum mortale, quando quatuor concurrunt. Primum, vt id, de quo sumitur delectatio sit lethalis culpa, Thom. 2. sec. q. 74. art. 8. Secundum, vt qui delectatur aduertat, se delectari; nam si circa id non aduerteret, (quamuis diem integrum delectatio perduraret) non peccaret, saltem mortaliter, iuxta textum mihi singularem, in cap. Sed pensandum, distinct. 6. ibi. Ex deliberatione consentit. Neque satis est aduertere, nisi integrè aduertat secundum Caietanum vbi supra. Tertium, vt non obsistat delectationi, eam à se depellere contendens, quoniam si id conaretur, iam potius virtuti quam vitio esset tribuendum, quamuis eam à se non omnino repelleret, dicto cap. Sed pensandum. Quartum, vt absque rationabili causa, omitteret eam à se reiicere: etenim, si omitteret eam depellere, quia nouit se, ea vi & virtute animi pollere, vt certus sit, se non ita victum, vel flexum iri ab ea, vt actum, de quo est, velit, neque ita, vt voluntas eius superior seu rationalis velit ea sensuali delectatione frui; non esset culpa, saltem lethalis, dum modo expresse non consentiret in illam. Idem dicerem, si ideò delectationi non resisteret, eamque à se non repelleret, eo quod credit quo magis velit tentationi obsistere, & contra ipsam pugnare, illa magis augebitur quam minuetur, sicut erga carnis illecebras contingere solet, quæ quidem fugiendo potius quam resistendo superantur, secundum Sanct. Thom. 2. sec. quæst. 35. art. 1. ad quartum. Io. Gerson. de Pollut. notat. 7. & alios alibi. Idem esset, si delectationem illam omisisset expellere, ne suam occupationem honestam, & necessariam, aut vtilem, derelinqueret, quale est studium, & lectio rerum impudicarum, ad huiusmodi delectationes prouocantium, necessaria ad prælegendum scholasticis vel concionandum populo. Quale item audire confessiones de rebus impudicis, & alia huiusmodi, argumen. eorum, quæ singulariter scripsit Caietan. in q. 16. lib. 27. quæst. & consequenter, vt hoc sit mortale, oportet illum, cui eiusmodi delectatio oritur, esse talem, vt suæ imbecillitatis, & consuetudinis præteritæ ratione habita merito credere teneatur, nisi illam reprimeret, in ipsum opus malum, vnde nascitur delectatio, vel saltem in delectationem eiusdem operis, verè & realiter consensurum. Ex hac resolutione intulimus in cap. Cogitationis, de Pœniten. distinctio. 1. multorum casuum, qui quotidie contingunt decisionem, quos hic breuitatis gratia tacemus. Admonentes tamen & consulentes omnes, vt integro corde Dominum

nostrum deprecari contendamus, quo ab his interioribus animi conflictibus nos liberare dignetur, qui nimirum eo periculosiores censendi sunt, quo magis nostra voluntas ad se ipsum conformandam, carnalibus istis appetitus nostri desideriis, propendet.

10 Ex eadem resolutione infertur, Delectationem, quæ morosa nuncupatur, à mora videlicet deducto vocabulo, huiusmodi nomen non esse sortitam ratione temporaneæ durationis, sed propter moram, quam facit ipsa ratio, in ea expellenda. Quia nimirum, eam non expellit, quam citissimè potest, & debet: vel (quod deterius est,) quia eam deliberate acceptat, quod quidem, vel in instanti fieri potest, secundum omnes. In his autem duobus casibus, peccatum mortale committitur, licet opus exterius nunquam fiat, neque adsit propositum faciendi. Quod quidem verissimum est, non solum in peccatis carnalibus, verum etiam in reliquis, iuxta mentem omnium, quod expresse S. Bonauent. in 2. dist. 24. in expositione litteræ adnotauit.

11 Itaque resistere delectationi, quæ nascitur ex cogitatione alicuius peccati mortalis, virtus est; assistere autem & assentiri expresse, lethalis est culpa; non resistere autem, neque assistere, aliquando est veniale, & aliquando mortale, scilicet quando quatuor illa supradicta concurrunt. Quoniam omnis voluntas deliberata de peccato mortali, vel proprius loquendo, omnis voluntas deliberata, se delectandi de actu, qui est peccatum mortale, est mortifera, cap. 1. §. Ponderosus, 49. dist. & Thom. 1. sec. q. 74. ar. 8.

12 At quoniam in huiusmodi delectationibus maximè si carnales sunt, semper inest aliquid periculi ratione naturæ humanæ corruptæ, expedit vt qui huiusmodi delectationes habuit, & non est certus, an ipsis consenserit, neque an sufficienter restiterit, de illis in confessione se ipsum incuset, dicens se dubitare, an quantum debuit illis resistere contenderit: Nam si credit se consensisse, vel non restitisse, vt eis frueretur, vel admodum negligenter se gessit, in eis depellendis, cum probabili consentiendi periculo in easdem delectationes, vel in opera ex quarum cogitatione illæ nascuntur, tunc necessarium esset confiteri, quod circa hoc credit & sentit.

Duodecimo, quod non solum peccat, qui aliquod peccatum committit, & in eo perpetrando, est præcipuus exequutor, verum etiam omnes alij, qui eidem culpæ consentiunt, iuxta illud ad Rom. 1. Non solum qui faciunt, sed & qui facientibus consentiunt, c. 1. de offic. deleg. vbi glo. & omnes c. Notum 2. q. 1. c. Sicut dignum, per totum de homic. consentiunt, inquam, aliquo nouem modorũ contentorum in duobus senariis; quos S. Tho. 2. sec. q. 62. art. 7. posuit, scilicet.

Iussio, consilium, consensus, palpo, recursus.
Participans, mutus, non obstans, non manifestans.

13 Quibus significatur illum consentire delicto, qui iubet, consulit, consentit, laudat, recipit principalem delinquentem vel adiuuat, vel non impedit verbo, aut opere, vel non manifestat, cum teneatur, & possit, quorum modorum interpretatio & dilatatio, inferius cap. 17. num. 130. & seq. fiet. Nunc autem dicimus, peccare mor-

care mortaliter eum, qui aliquo istorum nouem modorum, principali authori delicti consentit: quamuis non semper incurrat easdem censuras, & irregularitatem, neque eandem restituendi obligationem, quas ille, c. Cum quis, de sent. excommuni. lib. 6. & c. Fœlicis §. Illud. de Pœnitent. eod. lib. Host. in summa, de Pœnitent. §. Quibus, & Caietan. in summa verb. Restitutio, & Feli. in tractat. Quando conatus, & alij alibi. Diximus autem in tribus vltimis modis (cum teneretur & possit) non enim potestas sine obligatione satis est, secundum S. Tho. 2. sec. q. 44. art. 4. & quæst. 72. art. 6. & melius 1. 2. quæst. 6. art. 3. & vtrobique Caiet. & melius in 2. sec. quæst. 64. ar. 7. & diximus supra Prælud. 6. Vnde infertur, quod cuilibet modorum peccandi, faciendo, vel volendo facere aliquod peccatum, possunt adiungi alij nouem iuxta nouem modos illi consentiendi, quos & si non semper infra exprimemus, aliquando tamen insinuabimus, illud tamen nunc admonentes, tunc aliquem consilio suo verbis aut operibus, teneri impedire, quando ex officio, quod habet vel alio titulo ad id faciendum obligatur. Tum etiam, quando proximus circa id extremam patitur indigentiam, & ipse potest id ipsum præstare, non se in consimilem necessitatem coniiciendo, etiam si ob id rei familiaris aut honoris iacturam aliquam faciat: imò etiam cum proximus re illa maximè indiget, & ipse sine vitæ suæ, salutis, honoris & rei familiaris detrimento potest commodè id facere: per id, quod in c. 1. de restit. spoliat. cap. 24. infra, & c. Inter verba, 11. q. 3. nu. 713. & infra cap. 25. & profundius in Comment. c. Non in inferenda, 24. q. 3. diximus.

Decimotertio, quod vniuersa ista decem præcepta, & alia omnia possunt impleri ab illo, qui est in peccato mortali, quoad substantiam actus præcepti, & effectum euitandi nouum peccatum quod incurreretur, si non adimpleretur illud iuxta diffinitionem Sancti Thom. 1. sec. q. 100. art. 10. & 2. sec. q. 44. art. primo & fin. communiter recepti, quod consilium Tridentinum, sess. 6. cap. 7. sensit, declarans hæreticum esse illum, qui dixerit, opera nostra, ob id solum, quod fiant extra statum gratiæ, esse peccata, quicquid dixerit Dion. ordin. Cistertien. lib. 2. Sent. dist. 17. quem aliquot alij sequuti fuerunt. Est enim hoc vnum inter alia commoda, quæ opera facta etiam in peccato mortali secum afferunt, de quibus glo. c. Quod quidam, de Pœnit. licet ad obtinendam gratiam in hac vita præsenti, & gloriam in futura, nihil valeat implementum præcepti in illo statu. cap. Nihil, de consecrat. distinct. 5. vbi latius diximus, & §. fin. de Pœnitent. distinct. 4. sub qua regula includitur etiam præceptum de diligendo Deo, iuxta declarationem nunc additam supra num. 6. Per quod tollitur ratio, qua insanus Lutherus insane docuit, Deum dedisse nobis duo præcepta, quæ in hac vita non possumus implere, nempe præceptum de diligendo Deo, & de non concupiscendo. Quod efficacissime post alios cõfutat Castrensis in lib. contra omnes hæreses, verb. Pręceptum, & damnauit Concil. Triden. sess. 6. can. 18.

Modi vsitatiores peccandi mortaliter, contra præceptum de diligendo Deo.

SVMMARIVM.

Odium Dei ex genere suo, est maximum peccatorum, & quare, nu. 14.

Præcepta de diligendo Deo quis frangit, & Deum quisnam dicatur odio habere, cum deliberatione, num. 14.

Amat qui firmius, se ipsum, vel vxorem suam, maritum, Regem, vel quamcunque aliam creaturam, quam Deum, mortaliter delinquit, non autem qui feruentius, nu. 15.

Amat, quisnam Deum potius propter dona eius, quàm propter ipsum: & quisnam omittat ipsum amare cum tenetur, & quando ad id teneatur, nu. 16.

Peccat, qui vult semper hanc vitam viuere, nu. 16.

14 EX supradictis infertur, quòd contra hoc præceptum de bene diligendo Deo, peccat mortaliter primo, qui deliberatè odit Deum, quod quidem ex genere suo, est maximum omnium peccatorum, vt probat S. Thom. 2. sec. q. 34. art. 2. q. 39. art. 2. ad tertium. & 1. sec. q. 73. art. 4. ad tertium. Tum quia actus qui opponitur actui summè bono, summè malus est, secundũ Arist. Ethic. 8. Actus autem maximè bonus est Dei amor, c. Charitas, 2. de Pœnit. dist. 2. cui odium Dei est contrarium. Tum quia maximo præcepto omnium contrarium est, Math. 22. Tum quia directè separat à Deo, quod alia peccata communiter non faciunt, sicut explicuit S. Thom. 2. sec. quæst. 34. art. 2. Dixi, (Deliberate) quoniam subreptio iudicium præueniens in quacunque materia excusat à mortali, vt diximus supra eod. cap. num. 4.

Secundo, qui omittit amare Deum, super omne aliud amabile, quo tempore id tenetur facere; de quo supra, num. 6. 7. & 8.

Tertio, qui omittit referre ac dirigere se, suaque omnia in Deum tanquam primum principium, & vltimum finem suum, quo tempore ad id tenetur, quando autem ad id teneatur, etiam ibidem dictum est.

Quarto, qui amat Deum, sed minus, vel nõ plus quàm alia comparatiuè, hoc est actu, vel virtute, expresse aut tacitè, gerens in animo, quod tantum, vel æque æstimat, vel amat alium ac ipsum Deum, secus autem si absolutè sine comparatione id faceret, iuxta declarationem superius, nu. 6. 7. & 8. positam.

15 Quinto, qui se ipsum, vel suã vxorem, filium, aut Regem suum, & dominũ, vel quancunque aliam creaturam, firmius diligit, quam ipsum Deum. Diximus (firmius) Quia peccato imputari non debet, se ipsum, vel alium intensius, aut feruentius diligere quam Deum, dum modo Deus firmius & fortius diligatur, vt in additione cap. Quando, de Consec. dist. 1. nu. 35. enucleauimus, & supra eodem cap. nu. 7. etiam tetigimus. Admonemus item indirectè diligere creaturam, amplius quam Deum, non esse contra hoc præceptum. Quoniam quicumque peccat mortaliter, indirectè plus diligit aliud, quam Deum, in quantum aliquid vult contra eius præcepta. Atqui huiusmodi delinquens, non ideò peccat, contra istud præceptum, quoniam directè non facit contra ipsum, neque aliquid operatur, quod secundum se & suam naturam, separat à Deo, sed secundum accidens, iuxta S. Thom.

S.Thom.2.sec.q.34.art.2.& Scotum,in 1.distinct.1.q.5.sub fin.

Sexto,qui diligit Deum eo solo, vel præcipuè, & principaliter,quod ab eo accipit,aut sperat accipere spiritualia,vel temporalia bona,Francisc.Maior,in 1.dist. 1.Syluest. verb.Charitas, q.7. vti in dicta additione, à num.334. post Thom.1. sec.q.199.art.3.sub finem diximus. Vnde infertur concilium Trident.sess.6.can. 26.& 31.quatenus declarat,esse hæreticum asserentem esse peccatum operari rectè ob remunerationem obtinendam;esse intelligendum de eo qui tacitè vel expresse minoris æstimat præmium quod sperat,quam ipsum largitorem,vel saltem absque consideratione aliqua,vnius vel alterius, & absque eo, quod finem vltimum,& principalem constituat,rectè operatur. 16

Septimo,qui eo tempore Deum amare neglexit, quando sub peccati mortalis reatu,de sua salute spirituali cogitare tenebatur;veluti quando mortis periculum, vel necessitas recipiendi, vel administrandi sacramentum sese obtulit. Io. Tab. verb.Charitas,§.30.senserat ante Maior,in 3.dist.37.q.13.col.4.

Octauo,qui deliberate vult in hoc misero sæculo perpetuò viuere,quia bonis eiusdem,nempe diuitiis,gaudiis etiam licitis, scientia, & aliis huiusmodi delectatur,vel propter alias causas,secundum Adrian.in 4.de Confess. q.4.sub fin. quãuis peccatum non sit,longam vitam exoptare,etiam aduertendo,quod obid ęterna gaudia differuntur,secundum eundem.

Nono, qui festiuis diebus omisit producere actum de diligendo Deo super omnia alia secundum Io.Tab.verb.Charitas,§. 20.sed oppositum cum Adriano, in 4.de Confess.q.3.col.2.sub finem,verius supra nu.7.8.existimauimus.

Modi vsitatiores peccandi contra præceptum de rectè credendo in Deum.

SVMMARIVM.

Præceptum de credendo tam differt à præcepto de diligendo,quam fides à charitate,nu,17.
Infidelis duplex positiuè & negatiuè,hic non peccat,ille sic, nu.17.
Præceptum de rectè credendo infringit,qui credit aliquid, quod scit aut scire tenetur esse contra fidem catholicam,nu.17.
Excommunicatus est,qui dicto vel scripto affirmat contrarium fidei,nu.17.
Dubitat,qui deliberatè,de eo.quod de fide esse scit,aut scire tenetur, aut pertinaciter tenet esse de fide,quod non est de illa, peccat mortaliter,licet non qui subreptitiè vel solis vexatus scrupulis, nu.18.
Credens vnumquemque posse saluari in sua lege,vel secta,peccat,nu.18. & quid de credente patrem antiquiorem esse filio, aut filium & spiritum sanctum minus antiquos, iuniores, aut minus potentes,&c.quam patrem,nu.18.
Fidei articulos expresse & in particulari non credens,quando peccat, nu.18.
Fidem solam ad salutem sufficere credens,hæreticus,nu.17.
Hæresis quid sit,& quis hæreticus,& pure mentalis,non est excommunicatus,nu.17.neque etiam pure vocalis infra, nu.24.
Pertinax quisnam sit,nu.17.
Articuli qui sint explicitè credendi,nu.18.

17 PRAESVPPONIMVS Primò, quod præceptum de recte credendo in Deum, quod pertinet ad virtutem fidei, tam differt à præcepto de diligendo, quod pertinet ad virtutem charitatis, quam virtus fidei, quæ inclinat ad credendum à virtute charitatis, quæ inclinat ad diligendum, quæ longè alia & maior est, quam illa, 1. Corint. 12. & c. Charitas, in 2. de Pœnit. distinct. 2. & mõstrat Thom. 2. sec. q. 23. art. 6.

Secundò, præsupponimus, quod licet Thomas, 2. sec. q. 16. à Caietano declaratus dicat, quod licet in multis locis veteris & noui testamenti supra num. 5. citatis, fuerint data præcepta de diligendo Deo, in veteri tamen non fuerunt data de fide, quanquam certum est, neminem vnquam saluum factum esse, neque placuisse Deo sine fide, Hebr. 11. cui consonat principium symboli Athanasij: Quicunque vult saluus esse, ante omnia opus est, vt teneat catholicam fidem, Quam nisi quisque integram inuiolatamque seruauerit, absque dubio in æternum peribit. & cap. Firmiter, de summa Trinit. Nam infidelis positiuè, qui est omnis qui non vult credere post fidem sibi satis notificatam, peccat peccatum infidelitatis, per quod damnatur, & infidelis negatiuè, qualis est omnis, qui non credit, eo quod non est sibi satis notificata fides, licet non peccet, non credendo, nec ob hoc damnetur, damnabitur tamen propter alia peccata, vt eleganter declarat vterque Thom. 2. sec. q. 10. art. 1.

Tertiò, quod ex his infertur innumeros esse, qui contra hoc præceptum peccant; Si quidem id faciunt omnes infideles, quibus satis notificatum est CHRISTI Euangelium, & non credunt ei, & omnes fideles, qui credunt quidem ei, sed peruerse intelligunt illud, vel alia loca sacræ scripturæ, contra sensum ab Ecclesia catholica definitum, vel ignorant aliquod tale, quod explicitè scire tenentur: Et consequenter peccant. Primo, qui non credunt Euangelio satis sibi notificato. Secundo, qui pertinaciter credunt aliquam hæresim, qualis est, quicquid sanctæ fidei Catholicæ contrarium est, cap. A recta, & cap. Hæc est fides, 24. quæst. 1. & est hæreticus secundum communem, in Rub. de hæret. & trad. Alfonsus Castrensis libro primo contra Hæreses cap. 9. & nos in cap. Nouit. de Iudic. notab. 3. num. 4. & subinde sunt excommunicati in cap. Excommunicauimus, de Hæret. & cap. Audimus 24. quæst. 1. per bullam Cœnæ Domini, vt in ea videre est, Anton, 3. part. tit. 23. cap. 72. & latius infra cap. 27. num. 56. dum modo errorem illum, verbo, vel scripto, vel opere, etiam sibi soli expressit, alioquin verè non est excommunicatus. Quoniam ob solum actum interiorem non incurritur excommunicatio, vt post Caietan. in summa verb. Hæresis, diximus in cap. Inter verba, 11. quæst. 3. num. 491. Addimus (Pertinaciter) quoniam si præ simplicitate vel ignorantia id credit, quia sibi videtur ecclesia ita tenere, & est paratus errorem deponere, quandocunque veritatem fuerit edoctus, ille non est hæreticus, neque excommunicatus, vt etiam post Innocent. in c. Firmiter, de summa Trinit. communiter recept. nos in addit. cap. Quando, de Consecrat. distinct. 1. num. 72. & supra Prælud. 1. num. 10. diximus, addendo, quod nec peccat mortaliter quidem regulariter. Ille autem dicitur pertinax, qui credit animo non discedendi à sua persuasione, etiam monitus contrarium ab Ecclesia teneri, argument. gloss. fin. Clemen. 1. §. Porrò, de sum. Trinitat. Imò, & qui credit aliquid,

quod

quod ſcit eſſe contra fidem, vel contra Eccleſiæ diffinitionem, licet affirmet ſe eſſe paratum ad corrigendum ſe ipſum, vti poſt Caiet. 2. ſec. q. 11. ar. 4. in Repet. c. Nouit, de Iudic. not. 3. nu. 41. diximus, & in dicto Prælud. 1. nu. 10. repetimus. Porrò, verum eſt, quod quãuis Eccleſia iudicaret eſſe hæreticũ, illum qui aliquid credit, quod manifeſtè fidei Catholicæ & articulis eiuſdem eſt contrarium, eſto quod aſſereret ſe eſſe paratum ad correctionem ſuſcipiendam, coram Deo tamen neque hæreticus, neque excommunicatus eſt, ſi ignoranter id facit, & quicquid ſancta Mater Eccleſia docet, verè & implicitè credit, iuxta tradita in prædicto Prælud. 1. num. 10.

Tertio, qui de rebus fidei pertinaciter dubitat, c. Dubius, de hæret. At verò, 18
ſubreptitia dubietas, & non deliberata, maximè illa, quæ renitente voluntate euenire ſolet, & contra voluntatem habentis illam, perdurat, vel non eſt peccatum, aut ſolum veniale, Io. And. receptus in dicto cap. Dubius, & multo minus ſcrupuli qui contra fidem exoriri ſolent, & contra voluntatem habiti moleſtè perdurant, vt poſt Maiorem, in 3. diſt. 25. q. 4. col. 3. nos in repet. c. Inter verba, 11. q. 3. num. 492. diximus.

Quarto, qui deliberate credit, quemcunque infidelem, ſi bene moraliter vixerit, poſſe in ſua ſecta ſaluari, cap. 1. §. fin. de ſumma Trinitat. & princip. & fin. Symboli Athanaſij.

Quinto, qui iam diſcretione pollens negligit ſcire explicitè ac in particulari, eſſe vnum Deum ſolum, qui mundum vniuerſum iuſtiſſimè regit, ipſumque eſſe vnicum ſolum in eſſentia, & trinum in perſonis, ſcilicet Patrem, Filium, & Spiritum ſanctum, in quo ineffabile ſanctiſſimæ Trinitatis myſterium continetur, iuxta mentem Tho. 2. ſec. q. 2. art. 8. communiter recepti. Nam licet ante aduentum CHRISTI Redemptoris noſtri ſatis erat, vnũ Deum credere, qui remunerat bonos, & malos punit, iuxta Apoſt. Heb. 11. poſt ſui tamen euangelij promulgationem, non ſatis eſt illud credere, quãuis in genere vel implicitè credat, quicquid ſancta Mater Eccleſia tenet, & credit ſecundum eundem & cõmunem.

Sexto, qui prædictam diſcretionem habens, negligit ſcire explicitè & in particulari, Filium Dei Patris, qui eſt vnus Deus cum ipſo Patre, propter noſtram ſalutem factum eſſe hominem, natum & mortuum, iuxta mentem eiuſdem ibidem art. 7. quicquid Direct. & Roſella dicant, quos iuſtè Syluest. confutat. Imò & qui ignorat illos alios articulos prædicti Symboli, ſaltem quos eccleſia ſolemnizat, vt prædictos, ſecundũ eundem Tho. ibidẽ, & diximus ſupra prælud. 4. nu. 19. Quocirca omnes parochos, patrinos, parentes, & confeſſarios, præſertim plebeiorum, & etiam concionatores obſecramus, vt fidem iſtam articulorum explicitam, & in particulari, cæterorumque qui in Symbolo Apoſtolorum continentur, ſæpiſſimè commendare & inculcare non deſiſtant. Quoniam in vniuerſa Chriſtiana Republica circa hæc tanta eſt ſocordia, vt multos paſſim inuenias nihil magis in particulari & explicitè de hiſce rebus credere, quam ethnicum quẽdam philoſophũ ſola vnius veri Dei naturali cognitione præditũ, quãuis modo non auderẽ cæterorũ articulorum, quos non adeò ſolemnizat Eccleſia ignorantiam, tanquã lethalem & mortiferam, condemnare, dum modo ſaltem implicitè, & in genere credatur, quicquid ſancta Mater Eccleſia credendum præcipit.

Septimo

Septimo, qui non edifcit, & memoriæ mandat Symbolum Apoftolicum & orationem dominicam, latina vel alia lingua, quod faltem eft veniale graue, per c, Vos. de Confec. dift. 4. diximus in repet. c. Quando, de Confec. dift 1. not. 20. num. 19. poft Palud. in 4. diftinct. 15. q. 5. col. 2. vt etiam inferius, in cap. 23. nu. 137. dicemus.

Octauo, qui circa Trinitatis myfterium credit, Patrem Filio, aut filium fpiritufancto antiquiorem, vel patrem, aut fpiritum fanctum, humanam vel aliam corpoream formam habere, vt filius in quantum eft homo habet; vel diuinam generationem, aut proceffionem fpiritus fancti effe inftar generationis humanæ, vel alterius corporeæ, vt in Prælud. 3. nu. 19. diximus, nifi ignorantia, aut rudis fimplicitas, ipfum excufent, quæ quidem ipfum excufare poffunt, imò & quafi femper excufant, ad hoc vt non fit hæreticus, nec excommunicatus, licet non femper excufent à peccato, vt fupra Prælud. 1. nu. 10. poft Innoc. & alios ibi citatos, tradimus, & in dicto prælud. 3. nu. 19. explicauimus generationem filij in diuinis effe inftar productionis notitiæ ab intellectu, emanationem autem fpiritus fancti effe fimilem proceffioni amoris ab intellectu, & voluntate, nullo autem modo, per modum corporeæ generationis, id quod aliqui temere ac ftulte comminifcuntur, vt ibi admonuimus.

Nono, qui contra concilium Tridentinum, feff. 4. cap. 2. afferit, traductionem vulgarem facræ fcripturæ non effe pro authentica habendam, vel qui eam contra vniuerfalis Ecclefiæ declarationem, & contra concordem fanctorum Patrum fenfum, interpretatur, quamuis eius interpretatio nunquam fit edenda.

Modi vfitatiores peccandi mortaliter, contra præceptum de rectè colendo, & honorando Deo; quod propriè eft primum Decalogi.

SVMMARIVM.

Præceptum de colendo Deo, quàm differat à præcepto de diligendo eo, & credendo in eum, num. 19.

Superftitio eft maximum omnium vitiorum moralium, nu. 19. & eft quadruplex, n. 20. & quælibet lethalis præter primam, nu. 21.

Dæmones bifariam inuocantur, expreffè, & tacite, nu. 22.

Inuocatio Dæmonum tacita, fit quinque modis, nu. 22.

Præceptum de colendo Deo frangitur, 8. modis præter participantes, an. 23. vfque in finem. Nempe qui adorant aliquam creaturam tanquam Deum, Qui habent fpiritum malum familiarem, qui etiam facit opus infidelitatis, 24. Qui portat infigne Iudæi vel Sarraceni, nu. 25. Qui Laicus difputat de fide, nu. 26.

Qui falfas fanctorum reliquias, adorandas exponit, qui inuocat, aut adiurat Cacodæmones, num. 27.

Qui Magicam artem difcit, aut eiufdem libros habet, aut vult inuenire thefauros, opera Dæmonis, nu. 28.

Qui vnum maleficium altero tollit, nu. 29.

Qui inter-

PRO Luce discernendi prædictos modos, peccandi mortaliter contra præceptum de colendo siue honorando Deo, quod est primum Decalogi, & pertinet ad virtutẽ latriæ siue religionis, primo supponimus, quod illud tã differt à prædictis duobus præceptis, de diligendo Deum, & credendo in eum, quam differt virtus religionis, quæ est moralis, licet omnium supreme, secundum Thom. receptum, 2. sec. quæst. 81. art. 2. & 6. à virtutibus fidei & charitatis, quæ sunt 19

quæ ſunt Theologicæ, & longe omnibus moralibus maiores, ſecundum eundem, receptum 1. ſec. q. 62.

Secundo, quod nemini debet videri præceptum hoc non fuiſſe conuenienter datum, Exod. 20. eo, quod datum fuit negatiue & non affirmatiue, ſicut præceptum quartum de honorando parentes. Tum quia id factum fuit, ea ratione quã alte declarat Thom. 2. ſec. q. 122. art. 2. Tum quia dum ibi vetatur cultus falſorũ Deorum, præcipitur cultus veri Dei, argumento à contrario ſenſu, quod eſt fortiſſimum, l. 1. de offic. eius, cui mand. eſt iur. & cap. Apoſtolica, de his, quæ fiunt à Prælat. ſine conſenſu cap. præterquam quod in ſecundo præcepto, directe iubentur ſabbata ſanctificari.

Tertio, quod ſicut virtus latriæ ſeu veræ religionis, ad quam pertinet hoc præceptũ, eſt maximè inter omnes morales virtutes, vt probat S. Thom. 2. ſec. quęſt. 18. receptus, ita vitium ſuperſtitionis, & falſæ religionis, quod quidem hoc primo mandato prohibetur, ex ſuo genere eſt maximum omnium peccatorum, quæ actibus virtutum moralium opponuntur. Quod S. Thom. 2. ſec. q. 92. art. 1. adiunctis quæ ait, q. 94. art. 3. ſenſit, & nititur ea ratione, quod contraria de contrariis dicuntur, cap. Sciendum 8. q. 1. & l. & ſi contra tabulas, ff. de vulg. Vnde quemadmodũ virtus religionis, & latrię inclinat & ordinat nos ad Deum ipſum, debito modo colendum, & honorandum, tanquam primum principium, ſupremumque gubernatorem noſtrum, qui nos creauit, & regit, 2. ſec. q. 81. art. 2. & 3. Sic etiam è contrario vitium hoc ſuperſtitionis & falſæ religionis inclinat ad reddendum Deo cultum pernitioſæ aut ſuperfluæ, vel etiam ipſi creaturæ, tacite vel expreſſe, 2. ſec. quæſt. 92. art. 1. & 2.

Quarto, quod quatuor ſunt falſæ religionis vel ſuperſtitionis ſpecies, vt ex beato Auguſtino, in lib. 2. de doct. CHRISTIANA relato in cap. Illud 26. quæſt. 2. & S. Thom. eiuſque commentatore, 2. ſec. quæſt. 92. art. 2. colligitur. Prima eſt, qua perniciosus vel ſuperfluus cultus exhibetur Deo. Eſt autẽ pernicioſus cultus, qui cæremoniis mendacibus, falſitatem aliquam præ ſe ferentibus, redditur, quales ſunt Iudaicæ cæremoniæ, ſignificant enim Meſſiam eſſe venturum, ſecundum Sanctum Thom. 2. ſec. q. 93. art. 1. Superfluus cultus eſt, qui illis cæremoniis exhibetur, quæ neque ad Dei gloriam, neque ad ſubiiciendam carnem ſpiritui, & ſpiritum Deo ipſi, quicquam conferunt, iuxta S. Tho. dicta q. 92. art. 2. Facit. cap. Quiſquis, 41. diſt. qualis eſt cæremonia quædam orandi ante ſolis ortum, vel audiendi ſacrum à ſacerdote, qui vocetur Ioannes, vel dicendi bis Alleluia, vel Pater noſter, &c. quando ſemel tantum eſt dicendum. Secunda ſpecies eſt, qua cultus diuinus alicui creaturę redditur, gratia ipſam honorandi, & hęc dicitur Idololatria. Tertia ſpecies eſt, qua cultus diuinus redditur creaturæ, ad aſſequendã aliquam ſcientiam vel inſtructionem, & hæc dicitur Diuinatio. Quarta ſpecies eſt, qua idem cultus tribuitur creaturæ, vt ab ipſa opera noſtra dirigantur.

21 Quinto, præſupponimus, omnes iſtas ſuperſtitiones ex genere ſuo eſſe lethalia crimina, valde grauia, excepta prima ſpecie, qua parte continet cultum ſuperfluum, ſed non contrarium diuinæ, aut humanæ legi, ſicut ieiunare in die dominica, vel dicere Pater noſter, &c. adeò priuatè, & ſibi ſoli, ac ſi non eſſet pars, & membrum Eccleſiæ, ſecundum Caiet. 2. ſec. q. 92. ar. 1. Quarta etiam ſpecies non eſt pec-

eſt peccatum mortale, quando bona fide, vel præ ignorantia, aliquis ea vtitur, anteaquam veritatem edoceatur, vt ex mente S. Tho. vbi ſupra, S. Anton. 2. par. tit. 12. c. 1. §. 12. & Caiet. 2. ſec. q. 95. ar. 2. colligitur, ſecundū quos in iſtis duobus caſibus, nō eſt cōmuniter amplius quā veniale peccatū, vt inferius explicabimus.

Sexto, quod duplex eſt modus inuocandi Dæmonem, vnus eſt expreſſus, al- 22
ter verò tacitus. Expreſſus eſt, quo aperte vocatur vel inuocatur Dæmon, vel fit aliquid, quod creditur opera ipſius Dęmonis fore perficiendum, ſecundum mentem S. Tho. quam Caiet. 2. ſec. q. 95. ar. 3. expreſſit. Nam priore modo verbo, poſteriore autē opere, auxilium Dæmonis imploratur. Tacita inuocatio Dæmonis toties fit, quoties aliquis enititur efficere aliquid, per cauſas, quæ nec virtute ſua naturali, neque ex diuina aut eccleſiaſtica diſpoſitione poſſunt illud efficere, vel quando huiuſmodi cauſæ tanquam neceſſariæ adiunguntur aliis, quę poſſunt talem effectum producere, iuxta mentē S. Tho. 2. ſec q. 96. art. 1. & in multis art. q. 95. eiuſdem ſec. 2. Exempla huius diffinitionis eſſe poſſunt quidam rami ab iſta radice procedentes, quos poſuit Caietan. in ſumma verb. Incantatio. Quorū primus eſt, vti verbis ſacris hac cōditione, vt ſint ſcripta in illa, vel illa materia, vel tali tēpore, aut hora, & aliis huiuſmodi, quæ neq; ad diuinū cultum, neque eius honorem, neque ad rectam rationē, pertinent. Secundus eſt, adiungere cauſis naturalibus, aliquos characteres vim ſignificandi habentes, qui quidem ad Dęmones illos probe intelligentes referuntur, vel ſunt nomina ignota, quæ ipſo, quod ſunt talia tacitè ad eos referuntur. Tertius eſt, vti cauſis naturalibus, ad effectum ſupernaturalem, veluti ad agnoſcendas hominum arcanas cogitationes, vel ad ſubito medendum. Quartus eſt, vti verbis ſacris ad inanem effectum, ſicut ad mouendum annulum ſupra filum; vel ad voluendum cribrum, quæ quidē non verba ſacra, ſed ipſe Diabolus mouet, vt illis verbis honorē ſibi faciat exhiberi. Quintus eſt, miſcere falſa, veluti dicendo CHRISTVM habuiſſe febres. Quaquidem in re iure quis miretur illorum hominum imprudentiam, qui his & aliis ſimilibus ſuperſtitionibus credūt, & quod Deus impartitus fuerit vetulis quibuſdam deliris, & hominibus ignorantibus, (& vt plurimū corruptis moribus,) vitaque reprehēſibili, ea quæ non eſt elargitus ſanctis, quibus in gradu adeo alto profunda ſuæ diuinæ ſapientiæ arcana, virtutemque ſuæ infinitæ potentiæ qua tot miracula fecerunt, communicauit.

Septimo, quod Concilium Tridentinum, ſeſſ. 25. poſt principium declarat hæreticum eum, qui dixerit, à nobis ſanctos rogandos non eſſe, aut eorum preces nobis apud Deum non prodeſſe, aut eorum reliquias & imagines nō eſſe nobis venerandas, declarando ſimul, quod vt ſanctiſſimum eſt, imagines honeſtas ſanctorum, maxime, D. N. IESV CHRISTI & eius matris habere, & colere, ſic peccatum eſt, imagines ornare & habere, quæ ſua venuſtate, nuditate, forma, aut habitu, ad libidinem & alia vitia alliciant: In quo multos, etiam religioſos errare video, veſtiētes dominam noſtram, & Magdalenam, & alias ſanctas, ornamentis profanis, & vanis ac meretriciis, quibus etiam matronæ honeſtæ ſeſe veſtire vererentur. Item declarauit vbi ſupra, eſſe idololatriam credere, illis aliquā diuinitatem aut virtutem ineſſe, præterquam ad ea, quorum ſunt imagines repræſentanda. Item declarauit ibidem, Neminem debere in eccleſia collocare,

nec domi habere imagines insolitas, & inusitatas, sine approbatione Episcopi. Vide infra additionem cap. 17. nu. 169.

Octauo, quod ex his colligitur infrascriptos peccare mortaliter, Primo, qui se ipsum, vel alium circuncidit, vel vtitur aliqua cæremonia Iudaica, vel Mahometica, quæ aliquam falsitatem nostræ sanctæ Catholicæq; fidei contrariam significat, etiam si minimè veram esse credit, per supradicta. nu. 19. & 20.

24 Secundo, qui expressè Dæmonem, Solem, Lunam, Idolum, vel creaturam aliquam, tanquam Deum adorat, etiam solo cultu exteriori, supra nu. 19. Vel habuit Dæmonem seu spiritum, quem vocant familiarem, vt ipsum admoneret, vel ei ostenderet, renuntiaretue quæ in locis remotis, aut secretis geruntur, sicuti copiose in Repet. cap. Nouit not. 1. de Iudic. probauimus. Circa quod nullatenus excusamus Reges, qui non puniunt eos, qui huiusmodi Dæmonibus familiaribus vtuntur, sed potius expetunt ab eis certiores fieri, de his, quæ in hostiũ castris geruntur, aut, quæ aduersarij moliuntur.

Tertio, qui ex metu vel aliam ob causam dicit ex animo aliquid contra fidem, vel consensit in aliquod opus infidelitatis, exterius, etiam si intra se, & in corde suo oppositum crederet, Sicut Marcellino Papæ legimus cõtigisse, cap. Nunc autem, 21. dist. qui non solum est excommunicatus in foro exteriori, sed etiam in foro conscientiæ, secundum Caietanum, 2. sec. q. 94. art. 1. Sed huius oppositam sententiam olim pro responso dedimus, interrogati de certis casibus, qui
25 cuidam religioso Societatis IESV, apud Sarracenos agenti occurrerunt, erga CHRISTIANOS quosdam, qui timore perculsi, & propter alias causas, se esse Sarracenos finxerunt, & sequuti sumus eum, qui repertorium Inquisitorũ composuit, in verb. Hæreticus, col. 24. Quod nunc quoque verius arbitramur, quam quod Caiet. asseruit, sic enim Syluest. verb. Hæresis. q. 9. & Io. Tabiensi, verb. Hæreticus, nu. 2. & verb. Apostasia. nu. 3. visum est. Et profecto etiam si hoc nullus assereret, nos eandem sentẽtiam teneremus. Quoniam huiusmodi homo non est verè hæreticus, quamuis grauissimè peccet, secundum Alex. Halensem, 2. par. tit. 183. memb. 2. & Ocham. 2. par. Decalog. cap. 6. id quod ex hæretici, hæresisque diffinitione, quam in repet. c. Nouit de Iudic. notab. 3. nu. 41. adduximus, comprobatur. Et excommunicatio illa, quæ continetur in bulla cænæ Domini, solum infertur contra hæreticos credentes, vel contra fautores, & receptatores hæreticorũ, quorum de numero non est censendus is, de quo modo loquimur, nisi quando aliquod opus exterius hæreticum commisisset, alicui hæresi auxilium præstando, in quo casu excommunicatus remaneret, non quia hæreticus, sed quia fautor hæreticorum est.

Quarto, qui aliquem habitum, vel signum Iudæi vel Saraceni defert in loco vbi in veste, vel quouis alio charactere vnusquisque suæ legis professionem indicat. Angel. verb. infidelitas, §. 9. Syluest. eo. Caiet. in summa, verb. Habitus omissio. Id enim facere perinde est, ac præ timore, se Iudæum esse, aut Sarracenum confiteri. Non autem peccaret propter solam omissionem signi vel habitus Christianismi: dummodo signa Iudæorum aut Saracenorum non acciperet, sicut recte docuit idem Caiet. 2. sec. q. 3. art. 2.

26 Quinto, qui disputat de fide cum sit Laicus, sciens Laicis esse prohibitum sub

excom-

excommunicationis pœna, de illa disputare, c. Quicunque, de hæret. lib. 6, & l. penul. C. de summa Trinit. & Caietanus verb. Disputatio.

Sexto, qui aliquas reliquias falsas, tanquam si verè sanctorum essent, adorandas proponit, vel votiuas imagines, pro miraculis falsis obtulit imagini Christi, vel beatissimæ Virginis, aut aliorum sanctorum, vt alij simili exemplo prouocati aliquid templo offerrent, vel alia similia ad offerendum compararent, vt inde aliquid accederet lucri. Quoniam magna diuino cultui infertur irreuerentia, mendacia circa res sacras persuadendo, Caiet. vbi supra in verb. Superstitio, & quia est primæ speciei superstitionis per dicta nu. 20.

Septimo, qui Dæmonem expresse, corde, vel verbo inuocat, que sibi sit auxilio, consilio vel fauori, Quia est tertia species superstitionis de qua supra dicto nu. 20. 27

Octauo, qui Dæmonem per modum obsecrationis adiurat, vt ab eo aliquid discat, vel vt auxilium ab eo accipiat, c. Illud, 26. q. 2. & supra eodem dicto nu. 20. Quanquam licitum est Dæmones adiurare per modum coactionis, obtinendo eos ecclesiasticis exorcismis, vel quando sine inuocatione ipsi adsunt, vt solēt in arrepticiis adesse. Nam licet tunc eos interrogare, sine prece tamen, & sine aliquo societatis pacto ad aliquorum vtilitatem, secundum B. Anton. 2. par. tit. 12. cap. 1. §. 5. Quin etiam colloqui cum ipsis Dæmonibus corpora hominum obsidentibus, ob curiositatem vel vanitatem tantum, non est plusquam veniale, erit nihilominus veniale, quoniam nullo pacto illis credere licet, nisi tanquam inimicis, Caiet. verb. Interrogatio primi præcepti.

Nono, qui Necromantiam, vel aliquam aliam magicam artem discit, vel ea vtitur, vel deliberato animo eam vult ediscere, vel ea vti, Quoniā iuxta Richard. in 2. lib. dist. 17. non est scientia, sed potius superstitio. l. Culpa, C. de Malef. & Mat. Quod si libros huiusce facultatis habet, & nolit eos comburere, non est absoluendus secundum Angel. verb. Curiositas, § 10. Nam tertia species est superstitionis, de qua supra eodem nu. 20. 28

Decimo, qui vult Dæmonis opera, vel aliis illicitis modis thesaurum inuestigare, arg. c. Illud. 26. q. 2. vel si consulit, aut consuli suadet maleficos, aut eos in domum suam accersit, causa percontandi aliquid, Leuit. 20 Anima quæ declinauerit ad magos, & ariolos. &c. l. Nemo, C. de malef. & mat. vel veneficia aliqua cōposuit, vt incantationibus aut inuocationibus Dæmonū tacitis, vel expressis noceret alicui, Exod. 22. Maleficos non patieres viuere, l. Multi, C. de Malef.

Vndecimo, qui aliquod maleficium aut incantationem, alio maleficio aut incātatione dissoluit, aut precatur alium vt dissoluat, quamuis ille esset ad id agendum paratus, secundum S. Tho. in 4. dist. 34. q. 1. art. 3. & Io. Maiorem, ibidem, q. 2. col. 6. cōmuniter receptos. Id quod etiam Syluest. verb. Maleficium q. 8. arg. l. Nullus, & l. Nemo, C. de Malefic. & c. Non obseruetis, 26. q. 7. comprobat, quicquid dicat Angelus verb. Superstitio, §. 13. nunquam enim est licitum alium ad peccādum inducere, quāuis ille sit ad id paratus. Quia non licet cōsentire peccanti, arg. c. 1. ad Rom. & c. Notum, 2. q. 1. quamuis liceat alieno peccato vti, dummodo res ipsa, quæ petitur, non sit peccatum. c. Mouet, 22 q. 1. Quod latius tradidimus in Repet. c. Inter verba, 11. q. 3. nu. 83. & 159. Atqui 29

 fas est

fas est maleficium licitis modis dissoluere, puta exorcismis approbatis, aqua benedicta, sanctorum precibus, vera pœnitentia, deuota Eucharistiæ perceptione, secundum omnium doctorum sententiam, præcipuè Io. Maioris, in 4. dist. 34. q. 2. & etiam sine vlla inuocatione soluendo vinculum capillorum, vel aliarum rerum, quibus incantatio continetur.

30 Duodecimo, qui interrogat, vel vult interrogare diuinos siue diuinatores circa aliquod furtum, vel quidpiam aliud secretum, vel id ipsum sortibus, aleis, chartis, libris, cribro, astrolabio, tentat cognoscere, Deuter. cap. 18. Non inuenietur in te, qui Pythones, ac diuinos consulat, l. Nemo, C. de Malefic.

Decimotertio, qui adhibuit incantationes ad animalia seruanda vel inuenienda, &c. vtendo verbis sacris aut profanis, vel aliqua alia vana obseruatione Tho. 2. sec. q. 96. art. 4. ad 2.

31 Decimoquarto, qui credit effectum illum, qui ex operibus magorum diuinantium & incantatorum procedit, etiam si ad sanitatem perueniatur, virtute verborum vel rerum quas applicant effici: quando huiusmodi res iuxta naturam suam ad similem effectum producendum, tali virtute careant; quoniam talem effectum Dæmon efficit per alias causas naturales, quas ad id ob pactum, expresse vel tacite cum incantatore conuentum applicat, secundum S. Tho. 2. sec. q. 96. ar. 2. S. Anton. 2. par. tit. 12. cap. 1. & reliquos omnes in 2. dist. 7.

Decimoquinto, qui aliquem peregrinum, quem Hispani Gittanum, Itali verò Cingarum & Galli Ægyptium vulgo vocant, de fortuna sua percontatur, animo credendi id, quod ille responderit, quamuis ex curiositate, vel ridendi gratia id faceret, non esset lethalis culpa, nisi persona talis esset conditionis, vt ex illa interrogatione alij grauiter offenderentur, tunc enim ratione scandali grauius esset scandalum. c. 2. de Nou. oper. nunciat.

32 Decimosexto, qui alicui philtrum siue poculum amatorium propinat, vt ab ipso ametur. Ang. verb. Interrogatio primi præcepti.

Decimoseptimo, qui rebus sacris, & ecclesiasticis aliquam incantationẽ aut maleficium facit, aut fieri procurat, veluti aqua baptismali, oleo sancto, ara consecrata, verbis consecrationis, &c. vel aliquid horum, secum ob malum finem gestat, Anton. part. 2. tit. 12. cap. 1. §. 12. Cui casui in plurimis diœcesibus, excommunicatio synodalis annexa esse solet.

Decimooctauo, qui ob sanitatem alicui restituendam aliquid applicat quod nulla virtute pollebat, ad sanandum, veluti cingulum metiri, vimen findere, aperire arborem, vrinam supra certam herbam emittere, lienis morbos secare, nisi propter ignorantiam excusentur.

Decimono, qui sanctorum imagines, solum propter ipsamet, adorat, sine vlla in ipsos sanctos, tacita, vel expressa relatione, & sine respectu, quod repræsentent ipsos sanctos in cœlo degentes, aut ipsum Deum, de Consecrat. dist. 3. c. Prelatum, & c. Venerabilis.

Qui fingit, parat, aut habet fictas aliquas imagines sanctorum, vel alias ita nudas, lasciuas, & inhonestas; vt probabiliter credi possit, motum iri aliquos per eas, ad concipiendum, & volendum turpia, vt supra, num. 23. diximus.

Qui fingit, parat, aut habet imagines aliquas opprobriosas, virgini matri, sanctis,

sanctis, summo Pontifici, Cardinalibus, Episcopis, aliisue prælatis ecclesiasticis, aut iniurias orthodoxæ, catholicæque fidei.

Vigesimo, qui aliquid futurum, vel arcanum credit, ob id maximè quia ali- 33
quid somniauit, propter expressam aut tacitam dæmonis inuocationem, videlicet, quia propter insomnium credidit illud, ad quod vis somnij extendi non potest, veluti se nunquam fore interficiendum, vel quod Thesaurum inueniet, vel scire, quam sit vxorem ducturus, secundum S. Tho. 2. sec. q. 92. ar. 6. Deuter. 18. c. Sciendum 26. q. 4. Quamuis credere aliquid, quod in somniis accepit, dum existimat esse reuelationem diuinam, vel causam, aut signum naturale sufficiens ad significandum, quod portendit, non est peccatum, iuxta eundem S. in dicto ar. 6. & Caiet. in summa verb. somniorum obseruatio.

Vigesimoprimo, qui propter ea quæ somniauit, omittit facere aliquid ad salu- 34
tem animæ necessarium, vel operatur aliquid eidem saluti contrarium, licet si non est tale, solum venialiter peccat, idem Caiet. ibidem.

Vigesimosecundo, qui certam spem constituit in deferendis aliquod nominibus scriptis, firmiter credens, propterea fore, vt nunquam in bello vulnerabitur, ferietur, vel repentina morte rapietur, aut quod neque aqua, neque igne peribit, vel quod erga Principes omnia sint illi prospere cessura, &c. Quoniã huiusmodi nomina neque virtute naturali, neque ordinatione diuina, vel ecclesiastica vllam vim habent, ad tales effectus producendos, & consequenter vana est eorum obseruatio, per dicta supra nu. 22. Quocirca talia breuia vel nomina sunt reprobata, & peccant mortaliter qui ea confingunt, vel qui illis vtuntur, vel qui consulunt, vt alij eisdem vtantur, iuxta B. Anton. 2. par. tit. 12. cap. 1. §. 13. nisi adeo ignorantes, & rudes fuerint, vt eos ignorantia excuset.

Vigesimotertio, qui breuia aliqua (vt vulgo vocant,) vel coniurationes vel nomina, collo appensa gestant, nisi hæ quatuor conditiones concurrant. Prima, quod sint nomina cognita, & intellecta & sancta, veluti ex euangelio & scriptura sacra, aut aliquo viro sancto desumpta. Secunda, quod in eis nullus alius character, aut signum præter CHRISTI crucem, aut aliud sacrum contineatur. Tertia, quod in eis nihil sit falsi, aut vani, aut ad inuocationem dæmonum pertinens, Quarta, quod nullam constituat spem, in modo scribendi, vel ligandi, neque in eo quod in membrana vt vocant virgine, aut cum sol oritur, vel quando legitur euangelium, conscribantur, vel quod debeant tot filis ligari, & à puella virgine, aut, quod à nemine videatur, & alia similia, quæ neque ad laudem Dei, neque ad alium effectum naturalẽ, vel institutum deseruiunt, secundum Anton. 2. par. tit. 12. cap. 1. §. 13. arg. c. Non licet, 26. q. 6. Martinum ab Arles, conterraneum nostrum, de superstitionibus. nu. 4. vol. 10. tract. & satis colligitur ex Tho. 2. sec. q. 96. art. 4.

Vigesimoquarto, Qui facit aut defert aliquos versus scriptos in die Ascensio- 35
nis, credens minorem virtutem habituros, si ante euangelium decantatum, vel post sacra peracta, vel in alio die in quo talia verba Euangelij in eiusmodi schedulis cõtenta decantari non solent, fuissent descripti. Rosell. verb. Sortilegium, §. 2.

Vigesimoquinto, qui defert aliquas reliquias superstitiosa quadam & vana obseruatione ductus, veluti, si vas vbi sunt gestandæ, sit trigonũ vel rotundũ, &c.

quæ nimirum & alia huiusmodi ad diuinum cultum nihil attinent, Tho. 2. sec. q. 96. ar. 4. neque ad alium effectum naturalem, vel alium institutum deseruiunt. Veruntamen religiosum est, cum decenti veneratione reliquias portare, absque aliarum vanitatum interpositione, iuxta eundem Tho. vbi supra.

36 Vigesimosexto, qui in die Beati Ioannis herbas colligit, credens in tali die collectas, maiori virtute pollere, quã si in alio die, vel post ortum solis colligerentur, vel in die S. Petri, vel alterius sancti iumentis venam pertundit, id vtilius fore credens, nam id illicitum est, iuxta Martinum de Arles in dicto tract. de superstitionibus, n. 8. Quoniam quamuis peccatum non sit herbam medicinalem colligere simul cum oratione dominica, vel symbolo, si ex deuotione fiat, & absque superstitione, vel etiam eadem herba vti, arg. c. Non licet, 26. q. 5. attamen si aliqua vanitatis species inseritur, peccati rationẽ habet, licet aliquãdo propter ignorantiam aut simplicitatem lethale non sit, per dicta nu. 20.

Cui addo, quod mulieres, quibusdam signis, & benedictionibus sine superstitione & vanitate licitis orationibus, & exorcismis vtentes, verbi gratia, obtestãtes, per passionem CHRISTI, & alia huiusmodi non peccant mortaliter, veruntamen horum vsus debet illis merito interdici, quoniam sæpissime multa vana, & superstitiosa intermiscent, nisi alias sint personæ honestæ & prudentes, de quarum vita bona habeatur in populo existimatio, nisi ex hoc aliæ simplices personæ ansam arriperent ad quidpiã simile faciendum. si enim ea illis præberetur occasio, deberẽt huiusmodi personæ honestę ab his protinus abstinere, iuxta verbum Apostoli ad Thessalon. 5. Ab omni specie mali abstinete vos. c. Cum ab omni. de vit. & honest. cleric. vt sensit B. Anton 2. par. tit. 12. cap. 1. §. 11.

Porro, illi qui vulgo salutatores vocantur, (quantumcunque alias sint perditissimi homines) licite possũt suo munere perfungi, quoniã gratia illa gratis data huiusmodi hominibus, à Deo solo conceditur in vtilitatẽ aliorum, Margar. cõf.

37 Vigesimoseptimo, qui eo quod audit aues garrire, vlulare lupos, mugire boues, & alia animalia &c. vel quia obuiauit lepori, aut mulieri grauidæ, certo credit sibi mali quicquam imminere, c. Illos 26. q. 2. & seq.

Vigesimooctauo, qui certo credit aliquem, quia sub tali sydere vel constellatione natus fuerit, vel propter complexionem, aut Phisiognomiam, cogi ad bene vel male operandum, cap. Illud quod est, 26. quæst. 2.

Vigesimonono, qui alium diem potius quam illum obseruat, ad exeundũ domo, vel ad iter agendum, vel quo pede statim à somno, terram cõtingat, vel quẽ pedem primum calceet, vel quod domo egrediens, in limine impingat, & ob id retrocedit, vel quia simulatque excitatur à somno, statim sternutauit, & ob id in lectum reuertitur, qui has & similes vanitates obseruant, vt plurimum venialiter peccant, antequam à suis curatis, vel concionatoribus vel confessariis admoneantur. Post admonitionem autem, secundum B. Anton. 2. par. tit. 12. & citata in 4. præsupposito supra eod. cap. nu. 21. iam mortalia crimina iudicantur.

38 Trigesimo, qui discit vel vult discere artem, quam notoriam vocant, quæ certis ieiuniis & variis quibusdam obseruationibus, sapientiam infusam pollicetur. Thom. 2. sec. q. 96. art. 1.

Trigesimoprimo, qui credit herbas, vel musicam contra dæmones aliquid posse,

posse, quamuis, verum sit contra passiones, & humores corporeos vim habere, quæ si ad quandam temperiem reducantur, non adeò potest vexare Dæmon, Angel. verb. Superstitio. §.6.

Trigesimosecundo, qui credit Veneficos aut Veneficas, vel striges, corporaliter per aera vehi ad diuersa loca, (vt illi existimāt) c. Episcopi, 22.q.5. Quāuis credere, quod aliquando, licet raro, Dæmon aliquos de loco in locum Deo permittente transportet, non est peccatum, Caiet. 2. sec.q.95. art. 3. & experientia iudicum compertum est in Germania, vti traditur in Malleo maleficarum, 2.par. cap. 3.& probatur rationibus, latè deductis in 1. par.q. 1. eiusdem libri.

Trigesimotertio, qui vult sortes experiri, aut expertus est, vt per eas Dæmon, 39
vel cæli constellatio ipsum admoneret, quid facto opus esset, vel aliquid arcani aut futuri reuelaret, vel sortes iacit ad electionem ecclesiastici beneficij, nullo prius facto bonorum, & idoneorum delectu. Tho. 2. sec.q.95. ar.8.c.1.2.& 3. de sortileg. quamuis sortes mittere ad rei alicuius partitionem, vel ad capiendum consilium, ingruente necessitate, submittendo se fortunæ, quatenus diuina prouidentia est, non est illicitum. verbi grat. tempore pestis, aut belli quinam clerici, aut monachi etiam cum periculo vitæ remansuri sint ad ministerium ecclesiæ, & quinam discessuri, ne omnes periclitentur, neque ecclesia deserta relinquatur, secundum eundem authorem.

Trigesimoquarto, qui prouocat ad duellum, vel prouocatus acceptat, quod inter sortium species potest numerari, secundum S. Tho. & eius Commentatorem, 2. sec.q.95.ar.fin.c.2.de purg.vulg.c. Monomachiam, 2.q.5. duobus dumtaxat casibus exceptis. Primus est, quando Rex quispiam iniustè impugnatus videt se viribus inferiorem alio, ad descendendum in prælium. Secundus est, quādo aliquis falso accusatus, se interimendū preuidet, vel iniuste sibi membrum aliquod amputandum, nisi duellum acceptauerit, secundum Caiet. ibidem, quamuis Nicolaus de lyra, 1. Reg. 17. laxius hoc loquatur. Idem est dicendum de eo, qui vult, consulit, delectatur, copiamue ad id peragendum aliis concedit, vt in addit. c. Quando, de consec. dist. 1. nu. 120. diximus: & quamuis exurgēte aliqua causa Rex ipse tolerare possit, nullatenus tamen id cōcedere valet, secundū eundē Caiet. vbi supra. Nunc autē sacro sanctū Conc. Trident. excōicat eum, qui in terris suis permittit duellū, siue singulare certamen aliquod, quamuis sit Imperator, & priuat iurisdictione territorij in quo id permittit, si illud obtinet ab ecclesia, & etiam dominio directo, si est feudū, & facientes, & eos, quos vocant patrinos, excommunicat, notat infamia, bonis priuat, & reputat homicidas, & morientem in eo, priuat sacra sepultura, & eum qui cōsuluerit, aut spectauerit illud, excōicat.

Trigesimoquinto, qui sumit vel cogit, aut vult sumere vel cogere ad sumendū 40
feruentum aquam, ferrum candens, vel prunas ignitas, vel in fornacem ardentem ingredi, vel quid aliud simile tētat, vt à suspicione criminis, quod sibi imponitur, se ipsum expurget, c. fin. de Purg. vulg. c. Mennam, & c. Consuluisti, 2.q.5. Tho. 2. sec.q. 95. ar. 8. ad 3.

Trigesimosexto, qui Deum tentat, se martyrio temerè offerens, ipsosque infideles irritans, & occasionem illis suggerens, ad eum occidendum sine aliqua causa, quæ vi præcepti aut consilij ad id ipsum obliget, & dirigat, arg. c. fin.

 de iniur.

de iniur. Thom. 2. sec. q. 124. ar. 1. ad 3. Est autem martyrium in. præcepto, quantum ad animi præparationem: tenemur enim potius velle mori, quam fidem deserere, aut peccare mortaliter, secundum S. Thom. communiter receptum in quolib. 4. ar. 20. Est etiam in præcepto, quantum ad effectum, id est, ad ipsum actualiter perferendum, quando subire ipsum est necessarium, ad fidem aut bonitatem multorum conseruandam, vel ad vitandas blasphemias. Est autē solum in cōsilio, quādo ex eo nil amplius quam Dei gloria vel fidei exaltatio cōsequitur, secundum mentem eiusdem doctoris 2. sec. q. 126. ar. 3. ad 1. Neq; ad perferendū martyriū, est necessaria perfecta charitas, quamuis huiusmodi charitas exigatur, quò cum voluptate & gaudio toleretur secundum eundem S. Tho. in d. Quolib. 4. ar. 19. Quoniam etiam in statu peccati mortalis potest subire, iuxta Apost. 1. Corinth. 13. & S. Thom. sententiam in dicto. Quolib.

41 Trigesimoseptimo, qui Deum tentat dicendo aliquid aut faciendo intentione expressa experiendi diuinam potentiam, sapientiam, vel pietatē, vel tacitè faciendo aliquid, quod tantum ad hanc experientiam faciendam conducit, verbi gratia, Concionari nulla præuia meditatione, (cum eam posset adhibere,) secum reputans, per interiorem inspirationem, à Deo sibi necessaria subsidia præstitum iri, secundum Ludolphum, 1. par. vitæ CHRISTI, cap. 32.

Trigesimooctauo, qui se periculo mortis, aut mutilationis obiecit, sine necessitate, aut vtilitate, veluti ægrotus, qui respuens humanum remedium, quod facile haberi potest, soli se diuinæ prouidentiæ committit, Tho. 2. sec. q. 97. ar. 1. Quamuis nolle vti medicina tempore martyrij, vel alio, propter commodum spirituale; puta propter carnē domandam, passionesq; efferuescentes, cōprimendas, vel vt melius CHRISTI passionē sentiret, perferēdo vulnera, vel cauteria, morbū iliacū aliasq; huiusmodi corporū ægritudines, quę mortis periculū secum non afferunt, nullum esset peccatū, sed potius meritū, vt rectè docuit Caietanus ibidē.

Trigesimonono, qui credit habere aliquid diuinitatis Cœli planetas, Saturnū, Iouem, Martem, Solem, Mercurium, Venerem, & Lunam, vel credit cælicolas homines illos Idololatras & facinorosos Herculem, Bacchum, Iouem, & id genus alios, vel fœminas inhonestas, vt Venerē, Iunonem, & id genus alias, quos, & quas, Gentiles suis in libris laudant, & stolidissimè extollunt.

Quadragesimo; qui magistri prælegentes discipulis suis libros & fabulas, gentilium poetarum, & aduertentes vel aduertere debentes quod incipiunt credere, illos vel illas habuisse, habereue aliquam diuinitatem, non monent eos veritatem catholicam. Quia firmiter sibi persuadent, illos fuisse homines puros & vitiis magis, quam virtutibus, deditos, cruciarique in inferno, cruciatumque iri æternum. Tum quia ni hoc fecerint, videntur eorum errori consentire, & quos possunt, ab eo non reuocare, contra cap. 1. Pauli ad Rom. & c. 1. de offic. deleg. & c. Notū. 2. q. 1. & c. Qui potest, & multa alia 23. q. 3. In quo, vt scio magistros meos olim peccasse, ita credo plurimos nunc quoque peccare, quos à concionatoribus frequenter moneri è re CHRISTIANA arbitror.

Participantes.

42 Quadragesimoprimo, qui, esto, non faciat, neque velit facere quicquam ex supradictis, tamen consentit aliquo ex illis nouē modis supra eod. c. n. 12. relatis, scilicet

ſcilicet iubendo, conſulendo, conſentiendo ſimpliciter. laudando, recipiendo, adiuuando, vel cum deberet, & poſſet, non impediendo verbo aut opere, vel imminentis periculi certioratione, vt ibidem dictum eſt.

Caput XII. De ſecundo præcepto Decalogi.

SVMMARIVM.

PRo fundamẽto dicendorum præſupponimus primo, non ſolum illum aſſumere nomen Dei in vanum, qui per eum male iurat, vel bene iuratum, male adimplet, iuxta gloſſas & opinionem communem, Exodi 20. ſed etiam eum qui male vouet, vel male adimplet; quod bene vouit, vel qui effutit blaſphemias, aut iniurioſa verba contra Deum, & Sanctos, quod recte ſenſit cõcilium Coloniẽſe, in explicatione ſecundi præcepti, & alij, in quibus eſt Angelus in verb. Interrogatio 2. 1

tio 2.præcepti. Primo autem dicemus de hoc præcepto, quatenus agit de iuramento, & mox de eodem quatenus comprehendit votum. Tertio de eodem, quatenus vetat blasphemiam.

Secundo, præsupponimus, quod iurare est affirmare, vel negare aliquid adducendo expresse, vel tacitè Deum in testem tanquam infallibilem veritatem, iuxta ea, quę in Rub. de iureiur. diximus sequẽtes sensum gloss. In summa 21.q.1.& mentẽ S. Thom 2.sec.q.79.art.2.& in 3. dist.39.q.1.& aliorum ibidẽ, & Goff. & aliorum in Rub. de Iureiur. & Anton. 2. par. tit. 10. cap. 3. Dixi, expresse, ad includendum iuramenta quæ fiunt huiusmodi verbis, allego, vel facio Deum testem huiusce rei: tacite autem cum dicimus, viuit Deus, per Deum, &c. vel nominando aliquam creaturam in quantum in ea resplendet diuina veritas, vt quando quis iurat per euangelia, per sanctos, per cælos, vel per salutem Domini sui, quod perinde est, ac si iuraret, per Deum, cuius veritas est in euangelio, vel per veritatem, quam sancti crediderunt, vel per Deum, à quo pendet salus Domini sui, arg. Iacob. 5. & c. Et si Christus, de iureiur. & glo. singul. c. Quoties 1.q. 7. &c. Idem facit, qui nominat creaturam aliquam à se dilectam, vt in ea diuina exerceatur iustitia, si verum non sit, quod iurat. Et qui iurat, per vitam suam, aut patris aut filiorum, vel iurat, adiuncta exercatione, nisi quod iurauerit verum fuerit, quod appellatur iuramẽtum per execrationẽ, vt sentit S. Tho. in dicta q. 89. art. 1. & Caietanus declarauit, illud interim singulariter adnotans, videlicet, non cõmittere duplex peccatũ, nempe execrationis & periurij, qui asserens aliquid falsi, insuper adiungit, hæc mihi faciat Deus, & hæc addat, nisi verũ sit, quod affirmo: Cum enim ea execratio prolata sit sola causa aduocãdi Deum in testẽ, non erit amplius quam periuriũ. Nam actus agentiũ, non extenduntur vltra intentionẽ eorum, l. Non omnis. ff. de reb. Cred. & c. Ad audientiam, de Decim.

2 Tertio, quod ex hoc sequitur, iurare esse actum suapte natura bonum, quia est actus latriæ, siue religionis, quo diuinum honorem illi per quem iuratur exhibemus, allegatur enim tanquam infallibilis testis, & prima veritas, quæ Deus est, cap. A nobis 2. de sent. exc. secundum S. Thom. 2. sec. q. 89 art 4. & probat dictum cap. Et si Christus.

Quarto, infertur etiam eum qui aliquid affirmat, vel negat, dicens per fidem meam, vel in fide mea, vel in veritate, nihil iurare, si nomine fidei aut veritatis nihil amplius quam fidem & humanam veritatem intelligat, iuxta illam loquendi normam, qua Principes & nobiles communiter vti solent dicentes per fidem meam regalẽ, vel per fidem gentilis siue nobilis hominis, Neque etiam iurat, qui dicit, Deus scit, an ego verũ dicã, neque qui dicit, hoc dixerim coram Dño, si careat intẽtione iurandi, non enim inuocat Deũ, tanquam testẽ eorum, quæ dicit, sed tanquam spectatorem, secundum Caiet. 2. sec. q. 89. ar. 2. Quem tamen non sequimur in eo, quod asserit, non iurare illum, qui dixerit, Deus scit me verum dicere, Qui enim huiusmodi verbis vtitur, Deum vt testem adducit, secũdum sanum & communem intellectum.

3 Quinto, quod omne iuramentum, ad hoc vt licitum sit, requirit tres comites, nempe veritatem, iudicium, & iustitiam, hoc est, quod verum sit, quod iuratur, & quod sit iustum, & quod cum reuerentia debita, Deo fiat, & si aliquod ex his

ribus ei desit, peccatum est, per illud Hiere. 4. & iurabunt in veritate, iudicio, & iustitia: relatum in c. Et iurabunt, 22. q. 1. & dicto c. Et si CHRISTVS. & Tho. 2. sec. q. 89. ar. 2. & 3. Peccatum, inquam, mortale regulariter cum ei veritas deest, vel tanta iustitia, vt sit mortale, id quod iuraméto cõfirmatur. Veniale vero, cum non deest nisi iudicium, siue reuerentia, vel iustitia leuis, vt cum iurat quis se facturũ aliquid quod solum est illicitũ venialiter, non enim erit tunc amplius, quam veniale, secundum communem sententiam, à Caietano ibidem optime, & à nobis, in. dicto cap. Et si CHRISTVS, explicitam.

Sexto, quod duo sunt genera iuramenti, Alterum, quo vel præterita, vel præsentia solemus asserere. Alterum verò, quo futura promittimus, secundum Goffred. in Summa de iureiur. col. 2. ab omnibus receptum. subindeque duobus etiam modis peccari potest ratione iuramenti, scilicet, aut perperam iurando, vel male adimplendo quod rectè iuratum est.

Sepimo, quod peccant mortaliter contra hoc præceptum quatenus habet non 4
male iurandum, & bene iuratum bene adimplendum. Primo, qui credit, iurare suapte natura esse malum, & nunquam licitum, & non solum mortaliter peccat, sed etiam est hæreticus, si pertinaciter id facit, quia id est contrariũ contextui, cap. 6. Deuter. & c. Et si CHRISTVS, de Iureiur. Tho. 2. sec. q. 89. ar. 2. & in 3. dist. 39. Castrensis in verb. Iuramentú, lib. contra omnes hæreses. Est enim ex se, vt supradictũ est, nu. 2. actus latriæ & religionis, quæ inter virtutes morales supremũ obtinet principatum, secundum Tho. 2. sec. q. 89. ar. 4. adiunctis quæ ait, q. 81. ar. 2.

Secundo, qui iurat per Dæmonem, vel Mahometum, vel per Idolum aliquod, aut Deum falsum, c. Mouet, 22, q. 1. simulque blasphemat. Quoniam id, quod Dei proprium est, scilicet, esse infallibilem veritatem, tribuit creaturæ, quæ est blasphemia, iuxta notata à Th. 2. sec. q. 13. ar. 1.

Tertio, qui iurat per aliquam creaturã, nulla Dei habita ratione, aut respectu, tacito, vel expresso, eam adducens tanquã testem infallibilem suæ sententiæ, subindeque diuinum honorem, & reuerentiam ei tribuens, secundum omnium mentem, & ea, quæ diximus supra eod. nu. 2. & per c. Clericum 22. q. 1. & Tho. 2. sec. q. 89. ar. 6. Diximus, (eam adducens, veluti testem, &c.) Quoniam iurare per creaturam absque respectu tacito, vel expresso, bonitatis diuinæ, in ea resplendentis, & sine tacita, vel expressa intentione adducendi eam in testé infallibilem, sed in talem, qualis ipsa est in se, & non designando ipsam tanquã obiectum, in quo diuina iustitia exerceatur, non esset, meo quidem iudicio, iuramentum; non enim tunc adducitur Deus tanquã testis. Neque etiam esse peccatũ existimarem, quoniã non exhibetur diuinus honor creaturæ corã Deo, vt patet ex supradictis, nu. 1. & 2. & ex mente S. Tho. in 3. dist. 39. q. 1. ar. 1. ad 4 & ad vltim. communiter ibi receptum. Verum est tamen, quod Christiani, quando iurant per creaturam aliquam sacram, vel in qua valde notabiliter relucet bonitas diuina, qualia sunt, cælum, sol, luna, stellæ, lumen & alia id genus, per Deum ipsum, qui eorum est Dominus, communiter iurare videntur. & saltem in foro exteriori, excusabuntur à peccato grauissimo deferendi honorem diuinum creaturæ, sed iudicabuntur obstricti vinculo iuramenti, quamuis in foro interiori, & corã Deo peccatum grauissimæ superstitionis admittant, si prædictas creaturas, tanquam testes

testes infallibiles, infallibilis veritatis, allegarent, etiam si per Deiparam Virginem iurarent: in foro autem interiori nullo iuramenti vinculo obligarentur, si neque actu, seu actualiter, neque virtute seu virtualiter Deum in testem, sed potius ipsam creaturam, vt talis est, aduocare vellent, arg. cap. Et si CHRISTVS, in principio de iureiuran. cap. Consideret, cap. Clericum, cap. Si quis per caput, 22.q. 1. & Thom. vbi supra. Quod quidem facere videntur, qui iurant per suam veritatem, aut fidem, vel per fidem, quam suo generi, vel dignitati debent. Per has barbas, per has vestes, per hos capillos, per has paleas, & per alia vilia, in quibus nihil diuinæ bonitatis speciatim relucet; quos arbitror non iurare bene, neque male, neque intentionem id faciendi habere, per supradicta. nu. 2.

5 Quarto, qui iurat falsum, sciens aut existimans esse falsum, & aduertens se iurare, quod quidam docti appellare solent, aduertere de dicto, & iuramento, cap. Animaduertendum, 22. q. 2. siue fuerit maior natu, siue puer, dummodo annos discretionis attigerit. c. 1. de delict. pueror. siue ob vtilitatem suam siue alienam, siue ex leuitate, siue iocandi, vel excusandi, & se expurgandi gratia, siue ob timorem mortis, siue ob alias quascunque causas iurauerit, quamuis id iræ furore percitus, faceret, iurando non solum, per Deum, per sacrosancta euangelia, per beatam Virginem, per sanctos, sed etiam per vitam propriam & per consciētiam: vel dicendo, Ita Deus me adiuuet, S. Bonauent. in 3. dist. 39. q. 3. & Gabri. ead. dist. Neque obstat solemnis gloss. c. Veniens, de iureiuran. quæ dixit, non esse amplius quam veniale, iurare falsum iocandi gratia: nam communiter, & merito reprobatur, vt & nos eam prælegentes, reprobauimus.

6 Quinto, qui iurat falsum, non aduertens esse tale, veruntamen ita dispositus iurat, vt etiam si aduerteret esse falsum, nihilominus iuraret propter peruersam consuetudinem, qua tertio quoque verbo, tam falsa, quam vera iuramento confirmat, secundum Caiet. 2. sec. q. 89 ar. 3. quoniam inconsideratio illa non fuit causa, sed potius comes iuramenti. Quanquam communiter iurare falsum, non considerando an illud sit falsum, vel an iuret, non est amplius quam veniale, secundum S. Tho. dicto ar. 3. & communem opinionem.

Sexto, qui per ignorantiam, (quam crassam, vel supinam vocant) iurat falsum credens se iurare verū, Io. And. in c. Tua. de iureiur. Ang. & Sylu. verb. Periurium, quamuis si debitam adhibet diligentiam, nihil peccat. c. Homines, 22. q. 1. si tamen aliquam adhibet, sed non quantam debet, non amplius quam venialiter delinquit, secundum eosdem.

7 Septimo, qui iurat veritatem, credens esse falsum quod iurat, & considerans id quod iuramento firmat, & aduertens se iurare, quamuis iocandi gratia id faciat, dicto c. Homines, secundum omnes. Cæterum, si quod iurat aduertit, non aduertendo se iurare illud, vel contra aduertit, se iurare non aduertendo, quid iurat, non peccat mortaliter, licet graue veniale peccet. Si autem neque hoc, neque illud aduertit, imo vtrumq; sine deliberatione, & consideratione facit, peccat quidem, sed tantum veniale leue; S. Bonauent. in 3. dist. 39. q. 3. ar. 1. nisi forsan. ipsa inconsideratio ex voluntate deliberata & ex contemptu oriretur, tunc enim esset mortale ratione contemptus, Ang. ver. periurium, ante, §. 1.

Octauo, qui iurat aliquid, affirmans illud esse verū, nesciens an ita sit, Aureol.

3. dist.

3. dist. 39. Ang. verb. Periurium, §. 4. nisi affirmet eo solum modo, quo illud nouit, ad normam videlicet illam, qua Archidiaconus respondet Episcopo super eo, qui sacros ordines suscipit: respondet enim, eum esse bonum & dignum, cum tamẽ id non recte percalleat. quoniam id non simpliciter asseuerat, sed hoc interim adiiciens, quantum humana fragilitas nosse permittit, c. 1. de scrut. in ord. faci. & omnes ibi & Angel. verb. Periurium. §. 3.

Nono, qui iurat id, quod est verum secundum mentem suam, non autem secundum intentionem illius cui iurat, cum esset iussus iurare à iudice competente seruato ordine iuris, vel se offerendo sponte, ad iurandum, c. Quacunq; arte 22. q. 5. Tho. 2. sec. q. 89. ar. 7. ad 4. Diximus (à iudice competente, &c.) Quoniã si iudex iuramentum exigens talis non fuerit, vel esto quod sit competens, interrogat tamen contra iuris ordinem, vel est alius homo priuatus, qui per metum, aut importunitatem, iuramentum extorquet, tunc iurare poterit, id quod secundum suam mentem est verum; falsum autẽ secundum mentem alterius cui exhibet iuramentum, c. Humanæ aures. 22. q. 5. in cuius Comment. late de hoc disserimus. Sicuti magnum illum beatumq; Franciscum fecisse ferunt, qui rogatus, qua perrexisset quidam homicida, qui iuxta eum transierat, manus per manicas immittens respondit, non transisse illac, intelligens, non transisse per illas manicas, vt referũt Angel. de Perusio, in l. Idẽ, §. Si tibi, ff. de Condic. ob turp. causam, & Io. de Anan. in c. Qui cum fure, col. fin. de fur. Quamuis idem Angel. dicat, in l. Quibus, §. Qui ex voluntate, ff. de fur. cum manu aurem tetigisse, de quo nos in c. Inter verba 11. q. 3. nu. 767. mentionẽ fecimus, Addẽtes illud, cum Adrian. in 4. de confess. dub. 10. col. 3. & in quolib. 11. littera C. quod qui sic iniquè interrogatur, potest optimè respondere, quod nescit, intelligendo, non eo modo se scire, quo illud dicere teneatur. Dubio autem 4. P. Vinc. super hoc moto, respondetur infra n. vlt. A. Vnde infertur, quod quando iudex interrogat de aliquo delicto, quod notorium non est, neque de eo habetur semiplena probatio, neque eius infamia præcessit, neque indicia approbata intercedunt, neque ex eius occultatione alteri euenit notabile præiudicium, quamuis indirecte in damnum accusatoris redundet, non teneri illum iudici respondere secundum eius intentionem, rei veritatem manifestando, satis enim est eum qui iurat, dicere veritatem, iuxta intentionem suam, vti diximus in dicto c. Inter verba, 11. q. 3 nu. 700. post Thom. 2. sec. q. 70. ar. 1. vbi Caiet. & Maior. in 4. dist. 15. q. 18. & consequenter, mulier, quæ secretum habet impedimentum, ratione cuius neque velit, neque possit habitare cum viro, & propterea excommunicationis sententiam patiatur, cum postea eam in articulo mortis constitutam, oporteat iurare se cum marito vitam facturam, vt possit absolui, tunc temporis potest & debet iurare se id facturam, concipiendo intra se, conditionem illam, si id sine peccato fieri possit, & ob hoc, si postea conualuerit ex infirmitate, & ad maritum nequaquam redierit; periurij rea nullatenus erit, Arg. eorum, quæ notat Panor. post Host. & communem, in c. Litteras, nu. 20. de Restit. spoliat. iuncto dicto c. Humanæ.

Decimo, qui iurat se aliquid licitum effecturum, quod postea non facit, secundum omnes, in 3. dist. 39. & c. Si vero, de iureiur. quamuis ira percitus, iuret, modo non esset tanta, quæ iuranti iudicium ad mortalem culpam sufficiens adimeret

teneret iuxta not. in simili de Vot. per Io. And. & communem in c. dudum, de Conuers. Coniug. de quo infra eo. nu. 24. An autem idem sit de illo qui iurat rem leuem licitam, est dubium. Nam Caiet. 2. sec. q. 89. ar. 7. tenet quod sic. Cuius sententia alias magis placuit quam contraria, quam tenuerunt, B. Anton. 2. par. tit. 10. c 4. §. 1. col. 4. & Sylu. verb. Iuramentum, 1. & post eos Sotus lib. 7. q. 2. art. 1. & lib. 8. q. 1. art. 7. & q. 2. art. 3. de iusti. & iur. Nunc autem magis placet prædicta opinio diui Antonini. Tum quia videtur esse receptior, à quali non solet recedere sine textu, vel efficaci ratione, ad id cogente, per c. De quibus, 20. dist. & doctrinā Io. And. receptā, in c. 1. de constit. Tum quia paruitas rei in omnium præceptorum materia excusat à culpa mortali, per §. Nunc autē, sub fin. 25. dist. & alia hic citata supra c. 11. n. 4. ergo etiam in materia præcepti de implēdo votum, paruitas & leuitas rei excusabit à culpa mortali. Tum quia lex Dei de non furando, vel non iniuriando, non minus ligat, quam lex voti. At paruitas furti, & iniuriæ excusat à mortali, secundum omnes, vt in dicto nu. 4. diximus. Tum quia, qui præcepto Ecclesiæ, vel voto tenetur recitare diuinum officium, & qui sine contemptu, vnum, vel alterū versiculum omittit, non peccat mortaliter, secundū omnes. Tum quia non obstat cōsideratio illa Caietani, qui me alias in eius opinionem flexit, videlicet, quod versiculus vnius psalmi relatus ad totum officium quod est quid magnum, quia est pars eius exigua, & reputatur pro modico & nihili, idem tamen versiculus, per se ab aliquo promissus, non est pars alterius magni, sed est quoddā totum per se. Non, inquam, obstat illa consideratio: eo quod non omne totum est quid magnum, ouum enim per se cōsideratum, quoddam totum est, sed non est quid magnū, imo paruum, & cuius furtū non induicit culpam mortalē, nec actionem de dolo, secūdum eundem & alios omnes, quamuis ad actionem furti pro eo dandam, de rigore iuris, sufficiat, iuxta gloss. receptā in §. Gallinarū, Instit. de rerum diuis. verb. Animo. Tum quia ipsemet fatetur iuramenta matrū, de dando filiis plorantibus pomo, vel castigando eos, non impleta, non facere eas reas culpæ mortalis, secundum communem, & difficile est, excusare illas alia ratione, quam paruitatis, quāuis alias fategimus eas fortiore ratione excusare, quam ipse Caiet. Tum quia iuramentum de faciendo peccato veniali, non est plusquam peccatum veniale, vt supra dictum est, & fractio iuramenti de facienda re leui & parua, non videtur esse peior iuramento de faciendo aliquid quod est peccatum veniale. Tum denique quod par est credere CHRISTVM, misericordissimum, non condemnaturum morte æterna, illum qui iurauit vni vel alteri, se salutaturū salute parui momenti nomine illius, vnum vel alterum, vel dicturum aliquid minimi momēti: Quare tenendum videtur cum cōmuni, peccare quidem venialiter, qui iuramentum de re parua & leui non implet, non autem mortaliter, quod ipsum de voto rei leuis dicemus, infra nu. 40.

11 Ex quibus infertur responsio ad illam interrogationem nuper nobis propositam, An qui dixit, Deus male mihi vertat, & me non adiuuet, si amplius lusero, ab hoc iuramento absolui possit, nulla alia de causa, quam quod ipse magnum ludendi desiderium, & tentationem, patiatur? Responderi enim debet, quod non, quia est verum iuramentum per id quod nu. 1. & 4. dicitur, & de re graui factum, & sine iusta causa, à iuramento iusto de re graui absolui nemo potest,

glo. so-

glo. solemnis c. Quando, de iureiuran. quamuis in rem meliorem, aut æquè bonam, aut alia iuramenta commutari posset, quod tamen interroganti, ne faceret, consului & persuasi. Quia illud iuramentum, de ludo illicito in magna quantitate intelligebatur, quod è Republica est, etiam è Castris militum exulare, & non de ludo licito, in parua quantitate, qui animi causa, etiam togatis licet, & ita nuper Sanctissimus D. Pius V. renuit in simili casu dispensare.

Vndecimo, qui iurat aliquid facere, & postea id non facit, eo, quod aliquid euenit, quod si euenisset à principio, nullatenus se id facturum iurasset, aliquando peccat mortaliter, aliquando vero, minime, sicut inferius cap. 18. nu. 19. dicemus.

Duodecimo, qui iurauit, se non iturum, aut non transiturum, per illum aut 12 illum locum, ne libidinis, aut illiciti ludi occasione tentetur; & post, eadem occasione permanente, pertransit, quamuis, qui hoc iuraret absque alicuius finis boni & honesti, aut vtilis intuitu, non peccaret mortaliter contrafaciendo, quia iuramentum esset vanum, iuxta Caiet. in summa verb. Periurium, & mentē sancti Antonini vbi supra.

Dubio autem 5. P. Vincent. super hoc moto, respondetur infra numero vltimo B.

Decimotertio, qui iurat deliberate se aliquid facturum, sine animo adimplendi, c. 1. & 2. 22. q. 2. Quoniam qui iurat aliquid, tenetur habere animum id adimplendi sub pœna lethalis culpæ. Vnde qui iurat aliquid illicitum facere, cum animo faciendi, bis peccat, scilicet volendo illicitum admittere, deinde, iurando se id facturum, quoniam contra iustitiam iurauit. Qui vero iurat se aliquid 13 illicitum perpetraturum, sine animo adimplendi, vno tantum modo peccat, secundum mentem Caiet. 2. sec. q. 89. ar. 7. iuxta quem, etiam rationabilis timor mortis, in casu simili, nullatenus excusat. ibidem.

Decimoquarto, qui sophistice & dolose aliquid iurat, aliter intelligens quam ille cui iurat, intelligit, nulla intercedente causa aut iusta ratione vtendi tali duplicitate, non solum peccat mortaliter, (vt dictum est) verum etiam postea non adimplens illud, secundum sanum & communem intellectum illius cui præstitit iuramentum. Quoniam quando iurans vtitur dolo, alter vero minimè, iuramētum adimpleri debet, secundum sanam, & communem intentionem illius, cui iuratum est, c. Quacunque arte. 22. q. 1. & omnes ibidem, Innoc. & Communis in c. Veniēs de iureiur. quāuis quando qui iurat est in bona fide, alter verò vtitur dolo, debet tunc promissum adimpleri secundum intentionem iurantis. c. Humanæ, 22. q. 5. Innoc. cum cōmuni in dicto c. Veniens, Tho. 2. sec. q. 89. ar. 7. ad 4. Quamobrem non peccat, non adimplendo, quod iurauit, qui dolo aliquo circumuentus iurauit, si dolus est eiusmodi, vt si à principio rem præuidisset, nullatenus iurasset: quoniam iuramentum non obligat, extra intentionē illius, qui bona fide iurat, siue in genere, siue in particulari iurauerit, se hoc vel illud facturum, quod sibi ab alio fuerat iniunctum, c. Quinta vallis, c. Veniens, de iureiur. Neque Deus tale iuramētum bona fide emissum, alio modo acceptat, quam illo secundum quem, ex corde processit, c. Humanæ, 22. q. 5.

Decimoquinto, qui ob metum iurat aliquid licitum facere absque intentione 14 obligandi

obligandi se ad explendum illud, vel cum intentione adimplendi, quod tamen minime facit Tho.2.sec.q.89.ar.7.ad 3.& Antonin.2.par.tit.10.cap.6.§. Quintus casus, Quoniam redimere propriam vel alienam vexationem, virtutis opus est,l.Nec timorem,§.fin.& l.Isti quidem,ff. Quod met.caus.& c.Dilectus,1.de Symon.Et omne opus virtutis iuramentum promissum,est faciēdum, c. Si vero, de iureiur. c. Quamuis pactum, de pact.lib.6.vt nos in c. Verum,de iureiur.respondēdo communi illi textui,post Caiet.in dicto ar.7.diffusè probauimus. Verum est tamen, secundum prædicta, quod si quando iurauit ob metum, habuit intentionem perficiendi quod iurauit in aliquo sensu vero, licet diuerso ab illius mente,qui ipsum iurare compulit, tunc neque peccaret iurādo, neque etiam non adimplendo,amplius quam ipse intellexit. Quoniam non tenetur aliquis iurare, secundum intentionem illius, qui perperam ipsum ad iurandum cogit,iuxta ea, quæ dicta sunt,n.13. Quapropter, qui iurat latroni se centum aureos illi daturū; sub conditione intra se concepta,si forsan illi debet,non tenetur illos persoluere, si alias non debet, secundum Syluest. verb. Furtum 4. q.7. ver.secundum. Et quamuis hoc exemplum non placeat Caietano in dicto art.7. ad 3.recte tamen potest defendi, quoniam nihil falsi in eo iurari, liquido constat.

15 Decimosexto,qui iurat quicquam facere contra diuinum aliquod preceptum, puta furari aliquid notabile, aut non deponere odium, vel alteri auxilio esse in opere peccati mortalis, veluti si cum aliis cōiurauit, ad defendendum,vel perpetrandum aliquod scelus, vel agendum aliquid contra obedientiam,c.In malis,c. Qui Sacramento, & c. Necesse, 22. q. 4. Diximus, (in opere peccati mortalis) quoniā qui iurat aliquid facere quod non est amplius quam veniale, solum venialiter peccat,iurando & adimplendo,secundum B. Anton.2. par.tit. 3. cap. 4, §. 1. col. 4. quamuis ea potissimum ratione compleret, quia videlicet,iuramentum apposuit,sicut rectè insinuauit Syluest. verb.iuramentum,4.q.1.etiam si oppositum Angelus verb. Iuramentum,5.§.2.asseueret. Quoniā circunstantia illa committendi veniale ob id quod iurauerat,potius extenuat,quam exaggerat culpam, quia in eo aliqua reuerentia erga Deum habetur.

16 Decimoseptimo, qui iurat se non facturum aliquid ad quod non tenetur, est tamen secundum se melius id facere, quam non facere, si forsan erat aliquid ad consilia euangelica pertinens, veluti si iuraret, se non mutuo daturum, aut non crediturum rem suam, vel non collaturum eleemosynam ei,qui grauem non pateretur indigētiam, vel non ingressurum religionem, vel non accepturum sacros ordines,vel episcopatum & alia similia, secundum Angel.verb.Iuramentum, 5. §. 3. & Syluest. verb.Iuramentum, 2. §.7. Sed nobis oppositum magis placet, Quoniam neque S.Tho. 2. sec. q. 89. art. 7.ad 1. neque S. Anton. 2. part. tit, 10. cap.6.§. Tertius casus, dicunt hoc esse mortale,vt aliqui existimarunt. Caietanus etiam in dicto ar.7.ad 6.& Io. Tabiensis verb. Iurare, §.10.& glo. communiter recepta, in c. 1. 35. dist. sed ad nemine in hoc adducta tenent, non esse lethale, ratio est, quoniam deterius videtur iurare, se aliquid facturum, vel facere omissurum, quod quidem factum, vel omissum, est veniale, quàm iurare se facturum,aut omissurum, quod ex genere suo non est peccatum, licet contrarium eius sit melius eo. Iuramentum autem peccādi venialiter,non est amplius quam

veniale,

veniale, vt supra dictum est, quod quidé intelligendum est, quando non iurauit animo non adimplendi, etiam in casu in quo id non faciendo peccaret mortaliter. Quoniam hoc perinde iam esset, ac iurare, se scelus lethale commissurum: quod quidem semper esset mortale, vt in præcedentibus iam dictum est. Et quamuis 17
huiusmodi iuraméta sine peccato obseruari possint, nihilo secius tamé ad sui obseruationem minimè obligant. Quoniam, vt docuit S. Thom. dicto art. 7. ad 3. huiusmodi iuramentis, spiritui sancto apponitur obstaculum, cuius est proprium sancta desideria animis instillare. Quocirca, talia iuraméta propria etiam auctoritate iurantis possunt infringi, iuxta B. Anton. 2. par. tit. 10. cap. 6. §. Tertius casus, per c. Si aliquid 1. & 2. 22. q. 4. quicquid Archid in dicto cap. Si aliquid, Io. And. & Panor. in cap. Si vero, de iureiuran. dixerint. Quin etiã addimus fore melius frangere, quam seruare iuramentum de re, quę suapte natura, sit otiosa, vel ad malum, & bonum, pariter indifferens: vt verbi gratia, qui iuraret, se non habiturũ in suum ministerium illum aut illum, vel se non alloquuturum aliqué de hac vel illa re, vel non aditurum alterius domum, vel non missurum panes coquendos, ad furnum illius, vel eius apothecam non adire, vt aliquid emat, &c. nisi huiusmodi iuramenta proximo fierent ex aliquo pacto, Ang. verb. Iuramentum, 5. §. 5. vel soli Deo, propter vitandam aliquam occasionem peccandi, quæ inde sibi subministratur, sicut supra, nu. 12. dictum est.

Decimooctauo, qui iurat se in carcerem rediturum, & non reuertitur, 18
quamuis sciat, se ob id mortem obiturum, eamque sibi inferendam iniustè, secundum Caiet. 2. sec. q. 89. ar. 7. ad 4. licet Io. Tabiensis in verb. Iurare, §. 10. nitatur Caietano respondere: verum, non satis sufficienter id facit. Hoc tamen est intelligendum, dum modo carcer non sit iniuriosus, qualis esset, si foret priuatus alicuius latronis, vel tyranni, Panor. in dicto c. Si vero, glo. communiter recepta Clem. Pastoralis de sent. & re iudic. verb. Per violentiam, & Io. And. in specie, in rubric. de iureiur. vel iudicis non competentis, siue etiam competentis, absque tamen iuris ordine procedentis, & quamuis cum iurat se rediturum, non habeat animum reuertendi, secunduum Angelum, verb. iuramentum, 1. §. 37.

Decimonono, vxor quæ marito iurat, se adulterij crimine carere, hac ratione persuasa, quia videlicet poterat id iuramento confirmare, quoniam egerat pœnitentiam, fueratque iam adulterium sacerdoti confessa, arg. c. fin. de Purg. canon. Sylu. verb. Iuramentum, 2. §. 8. quamuis si maritus eam circa hoc ad iurandum compellit, tunc quia id iniuste agit, potest illa iurare, quod secundum suam intentionem verum est, falsum autem, iuxta mariti mentem, vt constat, ex supradictis nu. 8. Ang. verb. Iuramentum, 4. §. 1. quod nos latius & profundius confirmamus in Commentario prædicti cap. Humanæ, 22. q. 5. Ex quo infertur responsio ad interrogationem nuper factam, an qui iurat, se non habere rem aliquam ab alio petitam, vt ab ea danda, vel commodanda se excuset, peccat? Responderi enim debet peccare, si mens eius verbis consonat, sed non si non tenetur ad dandam, vel commodandam, neque respondendum iuxta mentem petentis, & ea mente iuret, quod non habeat illam, ad eam illi dandam aut commodandam, per prædicta.

19 Vigeſimo, qui tempore peſtis iurat verum ad portas ciuitatis, ſed doloſe contra intentionem interrogantium, Syl. verb. Iuramentum, 3. q. 2. Quoniam ad ingredien dum ciuitatem ſua ſponte ſe offert, niſi forte cuſtodes ciuitatis crederét aliquam vrbem eſſe infectam à peſte, quæ re vera non erat, vel ingreſſurus rationabiliter credit, neque ſe, neque aliquid ſuum eſſe peſte contaminatum: & ſubinde verum iurat, ſe non tranſiſſe per talem ciuitatem, vel per talem locum ſecundũ præcipuam intentionem, licet remotam, ipſorum cuſtodum. Eadem eſt ratio de ſcholaſticis vniuerſitatum, qui cathedrarum candidatos ſiue oppoſitores (vt vocant) extra ſcholas, alloquuntur de illis rebus, quæ ad ſubornandum minimè faciunt; quod tamen ſi poſtea cum ſuffragaturi ſunt, confiterentur, exinde redderentur inhabiles ad ſuum ſuffragiũ conferendum: & ea de cauſa iurati reſpondét, ſe nulli candidatorum quicquam fuiſſe loquutos, intra ſe intelligentes nihil egiſſe de illis rebus quæ contra ſtatutorum mentem fuiſſe videbantur.

Vigeſimoprimo, qui iurat ſe rationem habiturum boni, vel vtilitatis ad aliquã communitatem pertinentis, vel ad munus, quo fungitur, quam tamen poſtea non habet, arg. c. Si vero, c. Ego, & c. veritatis, de iureiur.

20 Vigeſimoſecundo, qui inducit ad iurandum eum, quem falſo iuraturum arbitratur, c. Ille, 22. q. 3. niſi cum inducit iuris ordinem ſequutus, ſicut iudex, ad alterius partis inſtantiam, ſecundum Richardum, in 3. diſt. 38. Quocirca rationi conſonum videtur, non eſſe deferendum iuramentum illi, de quo magna habetur præſumptio, quod illud non obſeruabit. Quod ſentit Alexander, 4. in c. Clericus, de Cohabit. cleri. & mulier. quatenus aſſerit, ob hoc non eſſe recipiendum iuramentum à clericis ſe non redituros ad ſuas concubinas, vbi Panor. inquit, rectè fuiſſe conſultum, ſi Scholaſtici Vniuerſitatum non obſtringerentur iuramento, ſe Rectori parituros; eſſet enim præſtantius vt aliis pœnis ad id agẽdum ſtimularentur. Vnde infertur, perperam agere confeſſarios cum pertrahunt pœnitentes ad vouendum, vel ad iurandum, ſe ab aliquo carnali peccato, vel alio, quod perinde ac illud allicit, abſtenturos, Angel. verb. Iuramentum 3. §. 11. & Sylueſt. eod. verb. q. 9. Caietan. 2. ſec. q. 88. art. 2. col. 3. Diximus (Inducit) quia textus de tali loquitur. Vnde videtur inferri, quod ſi alter ſponte ſe offert ad iurandum, adſitque rationabilis cauſa ad recipiendum iuramentum, non peccat ille qui recipit, ſecundum Syluest. vbi ſupra.

21 Vigeſimotertio, qui iuramentum expoſtulat à famulis, vel ſeruis ſuis, vel quibuſcunque aliis, vt declarent auctorem alicuius furti ei facti, ea intentione, vt furem in omnibus caſibus prodant, quoniam id licite fieri nequit, niſi in illis, quibus alij externi poſſent furtum reuelare, ipſe autem vult obligare ſuos ad id faciendũ in omnibus caſibus, quod minime fas eſt, vt latius inferius in cap. 18. dicemus. Petere tamen ab eis iuramentum, quo adſtringerentur vera dicere, in illis caſibus, in quibus externi etiam veritatem detegere licitè poſſent, nõ eſſet peccatum iuxta mentem B. Anton. 2. par. tit. 10. cap. 5. §. 6. & etiam Angel. Syluest. & Tabienſ. verbo familia, licet paulo aliter loquantur, & diximus in c. Inter verba, 11. q. 3. nu. 783. Neque etiam liceret ſimpliciter expoſcere iuramentum, vt verum exprimant etiam ſi non addatur, vt in quolibet caſu id faciant, vt patet ex eis, quæ nos in dicto c. Inter verba, numero prædicto & 792, diximus.

Vigeſimo-

Vigesimoquarto, qui iurat facere vel implere aliquid, credés se non posse illud praestare, veluti si iurat se ad certum tempus persoluturum debita, probabiliter credens, non futuram ei facultatem id eo tempore faciendi, Sylu. ver. Iuramentum, 4. q. 25. Caeterum, si iurat credens se posse persoluere, & facit quod in se est, vt soluat, quamuis non satisfaciat, non peccat, c. Querelam, de iureiur. Si tamen transacto tempore ad id definito, quam citissimè poterit non persoluerit, peccabit arg. c. Cum dilecti, de dolo & contum. l. Celsus, ff. de recept. arbit. 22

Vigesimoquinto, qui iurat sub sigillo secreti se aliquid habiturum, quod in consilio senatuue petractatum est, vel suae fidei commissum fuit, & non occultat, & manifestat in quibus casibus nullatenus debet, arg. c. Qui ambulat, 5. q. 5. Idem est de illo, qui alterum inducit ad violandum eiusmodi secretum, secundum B. Anton. 2. part. tit. 10. cap. 8. §. 3. 23

De praecepto secundo, quatenus continet, non male vouendum, & bene votum; bene adimplendum.

SVMMARIVM.

Votum quid sit, & quae ira illud impediat, nu. 24. & 25.
Votum obligat ad implementum sui sub reatu mortalis culpae. nu. 26.
Votum non facit propositum solum. nu. 26.
Votum mentale quid sit, & qualem deliberationem requirat. nu. 26.
Votum absque animo adimplendi quo modo obligat ad sui complementum. nu. 27.
Votum de re necessario futura, & de re illicita, & de indifferenti vt indifferens est, & de eo, quod est contra consilium CHRISTI, *non valet. nu. 28. & 29.*
Votum in finem malum non valet, sed de bono ex illo exorto, sic. nu. 30. & 31.
Finis malus, & bonum ex malo natum, differunt. nu. 30.
Votum proprie, non est malorum renunciatio, quae fit in baptismo. nu. 32.
Votum est duplex, nempe solemne & simplex. nu. 32.
Votum plus obligat quam iuramentum, cum concordia contradicentium. nu. 32.
Voti opus melius est, quam voluntarium, & voluntarium melius quam praeceptum. nu. 32.
Confessarius sic admoneat poenitentem, qui votum violauit, &c. nu. 33.

EXPEDITIS iis quae pertinent ad iuramentum, expediamus quae pertinent ad votum. Pro quorum luce praesupponimus primò, quod secundum mentem Magistri Thomae & aliorum in 4. dist. 38. & Tho. 2. sec. q. 88 ar. 1. & 2. & aliorum alibi Anton. 2. par. tit. 11. c. 2. in princip. Archid. in c. Qui bona 17. q. 1. & Panor. & aliorum in c. Litteraturam, de Voto, & communem opinionem, Votum est promissio (saltem interior) deliberatè Deo facta, de aliquo bono maiori à superiori non reuocata. Dixi, promissio, pro genere, & ad insinuandum, quod non sufficit desiderium, neque propositum, etiam valde deliberatum faciendi, nisi simul adsit animus se ipsum obligandi, secundum eandem communem, vbi supra. Dixi (Saltem interior) ad significandum, quod vt aliqua promissio sit, votum sufficit vt homo sola mente interius, (etiam si nihil dicat aut scribat, (promittat animo se ipsum obligandi secundum communé vbi supra. 24

L 2 Diximus

Diximus (deliberate) Quoniam promiſſio ſubita, & abſque conſideratione facta, non ſufficeret. Sufficit autem tanta deliberatio, & conſideratio, quanta ad peccãdum mortaliter, vel merendum ſufficeret, ſecundum Palad. in 4. diſt. 38. n. 1. col. 2. cõmuniter receptum. Nam vt ait glo. ſingularis in c. Mulier 32. q. 2. iudicium, quod ſufficit ad obligandum diabolo, ſufficit ad obligãdum Deo; Vnde infertur, votum factum, ex iracundia, quæ iudicium & rationem vouentis non abſorbet, adeo, vt tunc poſſet mortaliter delinquere, validũ eſſe, vt ex Io. And. & ex cõmuni opinione in c. Dudum, de conuerſ. coniug. colligitur, etiam ſi multi graues auctores, Ludouicus Roman. ſing. 408. & Iaſ. in l. Si filiam. C. de inoffic. teſtam. oppoſitum ſenſerint. Quod ipſum eſt dicẽdum de iuramento, vt tactum eſt ſupra eod. nu. 10. Dixi, (facta Deo) quoniam omne votum tacite vel expreſſe, mediate vel immediate, fit Deo; ſecundum S. Tho. in dicta q. 88. ar. 5. ad 3. Ex quo colli-
25 gitur reſponſio ad interrogationem nuper factam, an voueat qui dicit alteri: Ego promitto tibi, me cum illo aut illo amplius non luſurum? Reſpõderi enim debet, quod non, quia non eſt promiſſio facta Deo, & ita illi diffinitio voti ſupra poſiti non conuenit. Dixi, (de aliquo bono) ad ſignificandum, quod promiſſio de re illicita quæ vel veniale, vel mortale peccatum eſt, non eſt votum, cap. Si aliquid & cap. In malis, 22. quæſt. 4. Dixi (maiori bono) non quidem vt Richard. Maior, & aliquot alij in 4. diſt. 38. dicunt, quia votum neceſſario fieri debeat, de his, quæ ſunt de conſilio, non autem de præcepto, ſatis enim eſt, vt ſit maius bonum, ſiue ſit de conſilio, ſiue præcepto ſecundum eundem S. Tho. in 2. ſec. q. 88. ar. 2. Quamobrem, qui vouit non fornicari, neque adulterari, & non furari, per huiuſmodi votum ita obligatur, vt ſi fregerit illud, non ſolum cenſeatur trãſgred. præceptum de non fornicando vel non adulterando, aut non furando, ſed etiam præceptum hoc de adimplendo voto, & ſubinde non ſufficeret tali tranſgreſſori, culpam, ſine huiuſmodi circunſtantia confiteri, vt bene annotauit S. Anton. 2. par. tit. 11. cap. 2. §. 1. & melius Caietanus in dicta q. 88. ar. 1. licet oppoſitum, ſed male, teneat Io. Tabienſis verb. Votum 1. §. 2. Dixi etiam (de bono maiori) ad ſignificandum, quod votum faciendi vel omittendi aliquid facere, cuius contrarium ſecundum ſe, melius eſt, nihil valet. Huiuſmodi eſſet votum non ingrediendi religionem, non mutuandi pecunias, & alia huiuſmodi ſecundum S. Anton. in dicto c. 2. §. 1. Dixi (à ſuperiori non reuocata.) Quoniam vota filiorum familias, religioſorum, & aliorum qui alterius poteſtati ſubduntur, legittimè à ſuis parẽtibus, prælatis aliiſque ſuperioribus irritata, non obligant, c. Puella, & c. fin. 20. q. 2. ſecundum S. Tho. in dicta q. 88. ar. 9. & omnes alios.

26 Secũdo præſupponimus, quod ex hac definitione infertur, Primo, omne votum, ad ſui obſeruantiam obligare, ſub pœna peccati mortalis. Eccleſ. 5. c. Licet, c. Magnæ, de voto, Tho. 2. ſec. q. 88. ar. 3. & omnes in dicta diſt. 38. lib. 3. Secundo infertur, ſolum propoſitum faciendi aliquid boni, abſque promiſſione, & animo ſe ipſum obligandi, non obligare communiter ſub reatu mortalis culpæ, neque venialis, quicquid glo. celebris c. Qui bona, 17. q. 1. videatur aſſerere. Tertio, infertur, votũ fieri poſſe abſque verbis expreſſis, arg. c. Cum apud. de ſponſal. Quarto, quod deliberatio, quæ ſatis eſt ad obligandum nos diabolo, per peccatum mortiferũ, eadem ſufficit ad obligandũ nos Deo, per votum ad vitã æternam

conducens,

conducens, vt supra dictum est, per glo. sing. in c. Mulier 31. q. 2. quæ id ante Palud. & Caietan. vbi supra, & alios dixit. Quinto, quod huiusmodi deliberatio in momento temporis fieri potest, & satis est quod actu vel virtute, fiat. Quapropter illud Panor. in c. Litteraturam de voto col. 2. quod deliberatio, & propositum, debēt promissionem præcedere, intelligendum est, de præcedentia, vt Philosophi aiunt naturæ, seu causæ, & non temporis, id est, quod non est opus, vt per aliquod spacium temporis, deliberatio præcedat votum, sed vt ad merendum, vel peccandum mortaliter, sufficit facta, in eodem momento temporis, in quo bonum opus aut peccatum admittitur; sic etiam vt votum sit validum, satis est, vt in eodem momento tēporis fiat deliberatio, quo fit votum ipsum. Nam quamuis vtrumque simul & in eodem tempore efficiatur, sen per tamen deliberatio præcedit votum natura, quemadmodum substantia solis præcedit suam lucem, & ignis calorem suum. Est tamen valde magna differentia, inter votum, quod magna præcedente deliberatione fit, & illud, quod subitar eo, & repentino motu vel passione aliqua intercedente, cuiusmodi sunt illā, quæ passim à quibusdā, & ex quacunque leui cupiditate fiunt. Quoniā huiusmodi vota; facile despensantur, commutantur, vel redimuntur c. 1. de voto, cætera vero non sic, Quod etiam Caiet. vbi supra art. 1. col. 4. probat.

Sexto, quod solum propositum ingrediendi religionem, sine promissione tacita vel expressa, etiam si induat quis habitū religionis, non efficit votum, quamuis Palud. in dicta q. 1. art. 1. & Anton. in dicto c. 2. §. 1. & aliquot alij per c. Consulti, de Regul. oppositum tueantur, quoniam in casu illius capitis fuerat promissio, saltem implicita, aut virtualis, vt declarat optimè Panor. in d. c. Litteraturam, & Caietanus, in dicta q. 88. ar. 1. col. 4. & alij etiam alibi.

Septimo, quod qui Deo aliquid promittit, quamuis sine animo adimplendi promittat, re vera vouet, & tenetur adimplere; secus autem esset, si verbo tenus, absque animo se obligandi promitteret, vt eleganter prædictus Cardinalis in d. ar. 1. col. 4. & 5. confirmat, vbi subdit, quod quemadmodum Ecclesia, ei qui vouit, si postea dicat non habuisse intentionem, se ipsum obligandi, non credit, sic etiam perperam agunt religiosorum prælati, qui sine aliis cōiecturis, suis subditis iurantibus se non habuisse intentionē profitēdi cum professi sunt facile credunt. 27

Octauo, quod non est votum, promissio, quæ de rebus necessario euenturis fit, quale est votum de moriendo, arg. l. 1. ff. de condit. & demonstrat. neque etiam votum de re, quæ in se sit culpa lethalis aut venialis, Quoniam illud non est bonum, & multo minus erit maius bonum: Imo promissio facta de faciendo aliquid quod est peccatum mortale, est mortalis: Et promissio de faciendo veniale, est venialis, vt supra nu. 15. dictum est, de iuramento. 28

Nono, quod promissio de re indifferenti quatenus indifferēs est, non est votū, quoniam res indifferens, non est quid bonum secundum se, nisi aliqua circunstātia apponatur, quæ rem alioqui indifferentem, bonam efficiat, exempli causa. Votum de non nendo in die sabbathi, etiam in honorē beatissimę virginis Mariis, vel votum eundi in ciuitatem Genuensem, vel non adeundi talem domum, absolutè & simpliciter emissum, non est dicendum votum, quoniam nihil horum secundū se est malum, aut bonum, Neq; enim in die sabbati nere ex natura sua deputari

tari poteſt inter obſequia beatæ Virginis. Licet votum de nō nendo die Sabbathi, vt aliquoties Virginis Roſarium recitetur, vel de ciuitate Genuenſi adeunda, ob videndam, adorandamque CHRISTI imaginem, quam Veronicam appellant, vel non ingrediēdo talem domum, ne quam perſonam impudicam inſpectet quę ſe ad libidinem, vel ad ludos illicitos prouocaret, ſunt valida. Quoniam per has circunſtantias, quæ alioquin erant indifferentia, fiunt bona, arg. c. Paratus, 23. q. 1. c. Diſciplina & c. Et qui emendat, 45. diſt. Quamobrem circunſtantiis iſtis deficientibus, voti vinculum ceſſaret, vt Caiet. in dicta q. 88. ar. 2. ſingulariter diffiniuit.

29 Decimo, quod vota de non faciendo aliqua, quæ Redemptor noſter conſulit, vt vouere, non ſeruare caſtitatem, paupertatem, & alia huiuſmodi, quamuis licitè valeant obſeruari, minimè tamen obligant, c. fin. 22. q. 4. Palud. cum communi in 4. diſt. 38. q. 1. col. 4. quin potius ita vouens, peccat, licet vt plurimum, non grauius quam venialiter, quod ſatis diffuſe idem Caietanus, in dicta q. 88. ar. 2. confirmat, præterquam ſi huiuſmodi vota fierent gratia diſplicendi, talium conſiliorum diuino auctori, vel animo non adimplendi talia conſilia, quamuis occurreret caſus in quo vim præcepti obtineret.

30 Vndecimo, quod votum maioris boni ob malum finem emiſſum non obligat, ſiue finis ille malus, ſit finis illius boni quod vouetur, quale eſt votum faciendi eleemoſynam ob inanem gloriam aucupandam, vel ob aliquam voluptatem illicitam, ſiue ſit finis ipſiuſmet voti, quale eſt votum, quo dux ad bellum iniuſtum proficiſcens, promittit ſe alicui operi pio, mille ducatos oblaturum, vt victoriam, licet iniquam, conſequatur, ea intentione vt illud votum ſit medium ad talem victoriam aſſequendam, vel in gratiarum actionem victoriæ iniquæ. Quoniam omne opus cuius finis eſt malus, ipſum quoque malum eſt c. Cum miniſter, 23. q. 5. in cuius commentario latè hoc diſcuſſimus & cap. Non eſt putanda 1. queſt. 1. Et conſequenter quamuis id quod vouetur, bonum ſit, votum tamem de illo propter malum finem, malum eſt, & ita non eſt conueniens materia voti. Dixi, (Iniquæ) Quoniam ſi quis voueret aliquod bonum, in gratiarum actionem euentus victoriæ, abſolutè ſine iniquitate, & iniuſtitia conſideratæ, quatenus eſt quoddam donum Dei, valeret votum, ſicut valet votum, de faciendo aliquid pium in gratiarum actionem, pro filio, quem dederit Deus ex concubina, attenta illa datione filij abſolutè, ſine iniuſtitia fornicationis tanquam quodam Dei dono, vt mox dicetur. At vero, ſi neque finis boni quod vouet, neque eiuſdem voti eſſet malus, licet cauſa quæ impellit ad vouendum, mala eſſet, non ideo votum deſineret eſſe bonum, exemplū de eo, qui aliquam religionem profitetur, non collimando, neque dirigendo ſuam profeſſionem, & ſua vota in finem luxuriandi, licet ad id impellatur ſpe ibi reperiendi occaſionem luxuriandi. Idem eſt omnino dicendum de eo, qui aliquid vouet, anteaquam in duellum ſiue ſingulare certamen deſcendat, hac intentione; vt à morte, vel vulnere liber certamine egrediatur. Idem quoque de eo qui vouet aliquid, ſi Deus illi concedat filium ge-
31 nerare ex muliere quæ ſua non eſt. Etenim quamuis velle vincere, vulnerare, occidere in duello iniuſto malum ſit, velle tamen ſine vulnere ſanum & incolumē euadere, non eſt tale: Et quamuis rem habere cum illa, quæ non eſt propria vxor, ſcelus

ſcelus ſit, ſuſcipere tamen filium ex illa dono Dei, non eſt tale. Idem dicendum de illo, qui huiuſmodi votum fecerit. Si à Deo illa aut illa temporalia bona, per fas, aut nefas conſequar, illud aut illud opus bonum faciam: quoniam huiuſmodi votum, non adhibetur tanquam medium ad peccatum, neque vt gratiarum actio pro peccato, ſed vt gratiarum actio pro re in ſe bona, & dono Dei data, & à fortiori validius erit votum, quod fit in vltionem proprij peccati, verbi gratia. Quando aliquis vouet, illam aut illam pœnitentiam vel pœnam ſubire, vel petere Hieroſolymam, vel ſummam aliquam pecuniæ erogare piis operibus, ſi tale, vel tale ſcelus admiſerit, vt ſubtiliter, & late poſt alios Card. Caiet. in dicta q. 88. art. 2. confirmat.

Duodecimo, quod abrenuntiatio illa malorum, quæ fit in baptiſmo, non eſt propriè votum, vt dixit Palud. in 4. diſt. 38. q. 2. col. 2. & neruoſe probat Caiet. in dicta q. 88. ar. 2. col. 2. quamuis Magiſter & alij multi oppoſitum docuerint, quorum opinio vera eſt, intellecta de voto improprio.

Decimotertio, quod duo ſunt votorum genera, aliud ſolemne, aliud ſimplex. Votum ſolemne eſt, quod profeſſione tacita, vel expreſſa religionis approbatæ, vel ex ſacrorum ordinum ſuſceptione celebratur, c. 1. De voto lib. 6. Simplex autem eſt, quodcunque aliud, ſiue occultum, ſiue publicum fuerit, Palud. communiter receptus in 4. diſt. 38. q. 2. col. 3. & Anton. 2. par. tit. 11. c. 2. §. 1. Et quãuis lethale crimen admittat, qui violauerit votũ ſimplex, & nonnunquam etiam ſcandalum præ ſe ferat, maius tamẽ crimen eſt, graniúſque ſcandalum cõmuniter ſequitur ex voti ſolẽmnis trãſgreſſione, arg. c. Homo 40. diſt. & c. Præcipue 11. q. 3.

Tertio, præſupponimus, Votum maiorem vim obligandi habere quam iuramentum ſecundum S. Thom. 2. ſec. q. 89. art. 8. quamuis Maior prædictus, in 4. diſt. 38. q. 5. in fine oppoſitum tueatur. Cuius quidem opinio vera eſt, quando vtrumq; principaliter fit in honorem Dei, vel vtrũque principaliter in vtilitatẽ proximi. Opinio autẽ ſancti Thom. cum votũ principaliter fit in honorẽ Dei, iuramentum autẽ principaliter fit in vtilitatem proximi, vt communiter fieri ſolent, quod nos in cap. Quãto, de iureiur. vtranq; opinionẽ conciliantes, diffiniuimus. 32

Quarto, præſupponimus bonum opus ex voto plus meriti habere quam aliud non ex vi voti factum, ſecundum S. Thom. 2. ſec. q. 88. art. 6. & Richard. & alios omnes in 4. diſt. 38. & gloſ. ſingularem in Clem. 1. de reliq. & venerat. ſanct. Qui quidem omnes ſequentes beatum Anſelmum in lib. de Similit. aſſeuerant eum, qui aliquod bonum facit ex vi voti, ſimilem eſſe illi qui arborẽ cum fructu ſuo donat: Eum vero, qui facit opus ſine voto, offerenti fructum ſine arbore: Quamuis opus conſilij plus meriti habeat cæteris paribus, quam opus præcepti, c. Cum in officiis, de teſtament. iuxta communem opinionem, quam doctiſſimus Medina declarat, in codice de Pœnit. fol. 163. col. 2.

Quinto, præſupponimus, Confeſſarium teneri admonere pœnitentem, qui non adimpleuit votum tempore quo debebat, non liberari ab obligatione poſtea adimplendi illud propter pœnitentiam quam iniungit, eo quod votum non adimpleuit, tempore debito, niſi aliqua impoſſibilitas iuris, vel facti ſuperuenerit, vel eiuſmodi erat, quod debito tempore tranſeunte, eiuſdem etiam obligatio tranſibat, iuxta mentem omnium, quã explicat Caiet. in ſumma de materia voti.

Modi vſitatiores; quibus peccatur malè vouendo, vel malè votum implendo.

SVMMARIVM.

Coniugatus vouere potest aliquid, quod non vergit in præiudicium alterius coniugis, & quid si post habitam facultatem, contradixerit, nu. 61.

Vouet qui ligatus est matrimonio, absque coniugis præiudicio, nu. 61.

Vouens cum licentia coniugis, vel sine illa terræ sanctæ auxilium præbere, nu. 62.

QVI igitur vsitatius peccant, contra hoc secundum præceptum, quatenus de voto agit, sunt hi. Primus qui vouet aliquod peccatum mortale, vt occidere & odisse seu odio habere, &c. per supradicta, nu. 28. Diximus (Mortale) quoniam votum de re, quæ in se solum est peccatum veniale, non erit plusquam veniale, nisi vouens ea mente, votum emitteret, vt etiam si esset peccatum mortale, nihilominus id se facturum voueret, suprà eodem. 33

Secundus, qui vouet se facturú id, ad quod sub pœna mortalis culpæ tenetur, vt non fornicari, vel confiteri in Quadragesima, & non implet, peccat, non solum quia fornicatur, vel non confitetur, sed etiam, quia transgreditur votum, quo fit, vt huiusmodi peccatum cum hac circunstantia confiteri teneatur, per supradicta cap. 6. nu. 3. & 4. quicquid dixerit Io. Tabiensis, in verb. Votum, §. 2. Cuius opinio non habet locum etiam in illo, qui vouet in genere, se non amplius peccaturum, quicquid Maior in 4. dist. 30. q. 1. col. 5. insinuauerit, in nostram tandé sententiam condescendens. 34

Tertius, qui id ad quod solum de consilio tenebatur, vouet se non facturum etiam si occurrerent casus, ad quos ex vi præcepti obligaretur, vt qui vouet non mutuare, aut non facere eleemosyná, etiam in casu extremæ necessitatis, nó solum quia huiusmodi voluntas secundum se talis erat, verum etiam quia eam voto firmat. Idem dicendum de illo, qui vouet se non facturum id quod est de consilio, eo animo, vt displiceat Deo tantum, quantum mortalia crimina ei displicere solét, secus tamé esset, si voueret Deo, vt displiceret ei eo gradu, quo venialia ipsi displicent, tunc enim non amplius quá venialiter delinqueret, quod ipsum leuius esset, quando quis votú emitteret nó aduertés, se in eo diuinæ bonitati rem ingratá admittere, vt Cardinalis Caiet. egregiè docet, 2. sec. q. 88. ar. 2. & tactú est supra, n. 3. 35

Quartus, qui vouet aliquid quod suapte quidem natura cótra consilium euágelicum, aut malum, vel non ita bonum, sicut oppositum, vel indifferens est, sed id facit cum aliqua circunstantia, vel respectu, quo fit bonum & honestum, & non adimplet, vt si vouet ingredi aliquod monasterium quádiu in eo regularis obseruantia non viget, vel vouet non facere eleemosynam, vel non fideiubere; aut non mutuare aliquid illi vel illi extra tépus cuiusdam eximiæ, aut extremę necessitatis, ne aliquam exinde occasionem peccandi caperet. Nam sicut multa sunt ex genere suo bona, quæ ratione circunstantię mala fiunt, sic etiam multa sunt ex genere suo mala, vel non adeo bona, sicut eorum opposita, vel indifferentia, quæ ratione alicuius circunstantiæ bona redduntur, vel meliora, quàm eorum opposita, arg. textus singul. c. Venerabilibus. §. Potest de sent. excommunicationis lib. 6. c. Nequis, 22. q. 2. c. Noli 23. q. 1. & c. Cum minister, 23. q. 5. 36

Quinto, qui emittit aliqua vota stulta, vel remeraria, qualia sunt, non pectere 37
capillos in die sabbathi, non filare, non lauare caput, non edere animalium capita, in honoré Beati Ioannis Baptistæ. Non immittere ossa in ignem, in honorem sancti Laurentij, & alia huiusmodi, quæ neque ad honoré Dei, aut suam, proximiue

vtilitatem videntur spectare, Et ea absque vlla dispensatione, & licentia sui confessarij transgreditur secundum Syluest. verb. Votum, 1. q. 3. Quod est verum intelligẽdo de illo vouente, qui credit eiusmodi vota valere, vel dubitat de eorum valore, & ante depositionem conscientiæ erroneæ illa transgreditur, non autem de eo, qui scit vel credit ea non valere, quamuis possent licitè obseruari, vt Gratianus in c. fin. 22. q. 4. docuit. Quoniam propria vouentis auctoritate possunt dissolui, Quippe, quæ secundum S. Tho. 2. sec. q. 88. art. 2. sub finem, ridicula sunt, & magnam superstitionis speciem præ se ferunt, secundum Raymundum, in summa huius tituli, & Albertum in 4. dist. 38. Quod ipsum fere dici potest de illo qui vouet se nudum peregrinaturum, quoniam id inhonestum est, & posset valetudini corporis maximè officere, præsertim in hyeme: quamuis sancto Antonino 2. par. tit. 11. cap. 1. §. 3. videatur huiusmodi votum, in aliud fore commutandum.

38 Sexto, qui vouet aliquid sciens & animaduertẽs, se non posse illud adimplere, Angel. verb. Votum 2. §. 9. Dixi, (Animaduertens) quia secus esset, si non aduerteret illam impotentiã, Nam ream linguam non facit, nisi rea mens, c. Homines, 22. q. 2.

Septimo, qui vouet, animo se obligandi & non implendi, secundum Caiet. 2. sec. q. 88. ar. 1. & rectè quidem, quia habet animum, non soluendi Deo, quod ei debet. Dixi, (Animo se obligandi) quia qui vouet, animo non se obligãdi, non tenetur voto in foro cõscientiæ: nam id non est verè votum per supradicta nu. 25. ita quod ille teneatur voto, qui vouet animo se obligandi & adimplendi, vel saltẽ animo obligandi: non autem qui vouet sine animo saltem se obligandi per prædicta ibidẽ, & quia actus agentium non operantur vltra intentiones eorũ. Quare apte responsum fuit nuper bis peccasse illum non implendo suum votum factum animo vouendi, & non implendi. Primo vouendo, secundo non implendo.

39 Octauo, qui vouet votum licitum ipsumque violat, peccat, inquam, mortaliter toties, quoties ipsum violat, c. Licet, & c. Magnæ de vot. secundum omnes, nisi id fecerit, per obliuionem tolerabilem, vel ægritudinem, vel ob aliam iustam impotentiam, vt qui vouet templum aliquod, siue pauperum xenodochium ædificare, vel certam eleemosynam facere, & postea fit inops, aut vouet ieiunare, & postea ægrotat; Ang. verb. Votũ, 3. Porro, si postea redit ad pinguiorẽ fortunam, vel sanitati restituitur, totum vel partem quam possit, tenebitur adimplere, sicut illa, quæ vouet castitatem, & postea nupsit, consummauitque matrimonium, non tenetur ad plenè perfectéque castitatem seruandam; quoniam debitum coniugale viro suo tenetur persoluere, cum ille ab ipsa expostularit; tenetur tamen obseruare secundum partem sibi possibilem, scilicet ad non exigendum debitum; Tum etiam debet voluntatem habere seruandi castitatem perfectè & integre quando sibi fuerit licitum & possibile, puta marito vita iam defuncto. Caiet. in summa, de materia voti. Vnde infertur, quod non liberatur quis à voti obligatione propter omnia illa, quæ voto iam emisso superueniunt, quæ si à principio accicerent, ille, qui vouit, à vouendo desisteret, vt inferius in c. 18. nu. 9. apertius dicemus.

40 Nono, qui vouet aliquid etiam minimum, puta dicere vnum tantum psalterij versiculum, vel Aue Maria, postea vero non dicit, vel dare poculum aquæ frigidæ

gidæ amore CHRISTI, & non dat secundum Caietanum, 2. sec. q. 89. art. 7. Cuius opinio licet alias placuerit, nunc tamen contraria, quam tenet Sotus lib. 7. q. 2. art. 1. de iust. & iur. magis placet, per ea quæ supra nu. 10. de iuramento rei leuis & paruæ diximus.

Decimo, qui vouet aliquid se statim facturum, vel intra certum tempus, siue 41 votum esset tacitum, siue expressum, quod tamen non statim, vel intra tempus præfinitum, implet secundum S. Tho. cōmuniter receptum 2. sec. q. 88. art. 9. ad 3. & in 4. dist. 38. q. 1. ar. 1. per textum Deuter. c. 23. Quod si certo nouit, se non vouisse animo statim adimplendi, neque tempori terminum præfinisse tacitè vel expresse, intra quod votum adimplere teneretur, non peccat mortaliter non adimplendo, quandiu conscientia non remordet, se esse in mora circa eius implementum. Hoc enim est signum, quod non est transactum tempus intra quod teneatur implere illud iuxta mentem prædicti Cardinalis 2. sec. q. 88. ar. 3. col. 6. & in summa de materia voti. Et si culpa sua factum esset, vt iam non posset implere, iam peccauit, eo quod ad voti exequutionem se ipsum reddidit impotentem, vt quæ vouit virginitatem, si se corrumpi pateretur, non solum teneretur obseruare, quod supererat adimplendum, verum etiam dignam agere pœnitentiam, quia culpa sua effecta sit impotens ad id integrè obseruandum.

Vndecimo, qui facit votum adiecta tamē aliqua conditione, cuius implementum ipse impedit, & postea non implet votum, secundum Richar. in 4. dist. 38. ar. 3. q. 3. Vnde infert, non eum esse liberum ab obligatione voti, qui vouit Deo aliquid cum conditione, si Deus ipsum, ab aliquo peccato præseruaret, postea vero non facit id quod fecisset, aut deliberabat facere ad se præseruandum ab illo peccato, quando promisit, si non promisisset, vel se in illud peccatum præcipitem dedit, ne ad implendum remaneret adstrictus, quamuis Angelus, verbo Votum 1. §. 10. & alij, non adeo bene sententiam Richardi referre videantur. 42

Duodecimo, qui vouet ingredi religionem, si fornicationem, vel adulterium 43 aliúdue scelus admitteret hac intentione, vt huiusmodi peccata vitaret, vel gratia imponēdi sibi aliquam pœnitentiā, vel absolute se obligat, si hoc vel illud sibi accideret: quod quidem postea etiam completa conditione non implet, Quoniam huiusmodi vota conditionalia sunt, & ideo conditione adimpleta obligant, arg. l. Cedere diem, ff. de verb. signif. c. Si pro te de rescript. lib. 6. Quamuis si contentum in conditione poneretur pro fine, non valerent vt dictum est supra nu. 3. nec facta sub conditione obligarent ante adimpletam cōditionem, nisi vouens ipse esset in causa, quo minus adimplerentur, vt Mater, quæ vouet ieiunare, si filius recuperet sanitatem, non tenebitur ad ieiunium, si filius moriatur Ang. verb. Votum 3. §. 1.

Præsupposito igitur, quod vota huiusmodi conditionalia, etiam pœnalia quibus quis vouet ingressum monasterij, vel peregrinationē in terram sanctā, vel Vrbem, &c. Si illud aut illud euenerit, aut illud aut illud peccatum admiserit, quæsitum est nuper, quis in eiusmodi dispenset? Ad quod d. doctor Sotus, respondet lib. 7. quæst. 4. art. 3. de iustit. & iure, antequam peccetur, episcopum posse; & postea, non nisi Papam: Sed nobis videtur discrimen esse, inter casum, quo quis vouet ingredi religionem, vel peregrinari in terram sanctam, vel Vrbem, &c.

Si tale,

Si tale, vel tale peccatum commiſerit: & inter caſum, quo quis vouet non admittere tale peccatum ſub pœna eundi Hieroſolymam, aut ingrediendi religionem, &c. Quia in priori caſu, ſolum eſt vnum votum conditionale religionis, in quo neque ante; neque poſt adimpletam conditionem, epiſcopus diſpenſare poteſt, vt dicetur infra, num. 75. In ſecundo vero, duo vota ſunt. Alterum abſolutum, tale peccatum non committendi, alterum conditionale, & pœnale, ingrediendi religionem, &c. ſi peccauerit, &c. Quorum prius eſt principale, & poſterius acceſſorium: & certum eſt, in priori voto principali Epiſcopum diſpenſare poſſe per notata in præfato nu. 75. cum non ſit votum perpetuæ caſtitatis, neque religionis, neque aliud ex quinque Papæ reſeruatis. Et ita videtur antequam prius abſolutum violetur, & per illius violationem poſterius conditionale purificetur, epiſcopum in vtroque diſpenſare poſſe, tum quia acceſſorium ſequitur principale, c. Acceſſorium de reg. iur. lib. 6. l. Cum principalis. ff. eod. Tum quia, quod eſt peremptorium, ſublato priori principali per epiſcopi diſpenſationem, tollitur ſecundum conditionale, quum per violationem prioris, quod non eſt, non poſſit purificari. Ex quibus infertur ſolutio quæſtionis nuper propoſitæ, an valeat iuramentum, aut votum, non ludendi, aut non ingrediendi talem domum, quæ illi occaſionem peccandi præbet, ſub pœna eundi genibus Hieroſolymam, ore bufonem ferendo? Reſponderi enim debet, valere quidem, quoad ipſam profectionem, ſed non quoad circunſtantiam ferendi bufonem, quia id inhoneſtum eſt, & nullius erga Deum reuerentiæ; Neque quoad circunſtantiam eundi genibus, quia eſt impoſſibile, ſaltem moraliter, quod ſub votum non cadit, arg. l. Nepos Proculo, ff. de verb. ſignif. & c. Faciet 22. q. 2. Profectio vero ipſa eſt honeſta & poſſibilis, & ita merito, quoad ipſam valet, licet non quoad circunſtantias, Arg. cap. Vtile per inutile non vitiatur de reg. iur. lib. 6. quando ſunt ſeparabilia, vt hæc.

Decimotertio, qui vouet aliquid propter malum finem, veluti ieiunare, vel eleemoſynam facere, vt conſequatur iniuſtam vindictam vel voluptatem illicitam, Richar. in 4. diſt. 38. quæſt. 1. Et latè Caietanus, 2. ſec quæſt. 88. art. 2. & per dicta ſuprà eodem num. 30. & ſequent. Vbi tamen diximus, qui concubinam habens, promittit Deo aliqua pia, ſi dederit ipſi filium ex ea, nō vouere propter malum finem, & ideo teneri ad implendum illud adimpleta cōditione, per rationem ibidem allatam.

Decimoquarto, qui vouet virginitatem, animo perpetuo eam ſeruandi, & poſt votum, ſemel vel pluries violatum, proponit non continere, ſecundum S. Tho. 2. ſec. q. 88. ar. 3. ad 2. communiter receptum in 4. diſt. 38. ſecus autem eſſet, ſi eo animo eam voueret, vt ad eam ſemel amiſſam ſeruandam non teneretur; Quia actus agentium non operantur vltra fines eorum, l. Non omnis ff. ſi cert. petat. c. Ad Audientiam, de Decimis. Porro, qui vouet non ducere vxorē, non cenſetur vouere continentiam, & ideo fornicando, non peccaret plus, quam ſi illud non vouiſſet, Roſel. verb. Impedimentum 4. cap. 12. Licet qui vouet continentiam, ducendo poſtea vxorem, peccet mortaliter, ſecundum omnes. Verum eſt item, quod votum abſolute ducendi vxorem, non valet, ſiquidem vxorem ducere, eſt à ſtatu perfectiori ad minus perfectum deſcendere, ſcilicet à

ſtatu

ſtatu continentium, ad ſtatum coniugatorum, arg. c. Nuptiæ, 32. q. 1. Dixi, (abſolute) quoniam ſi voueret ea de cauſa, quod ſe imbecillem, & vix ſufficientem ad reſiſtendum peccato fornicationis agnoſceret, & quod niſi vxorem duceret, carni ſuccumberet, obligaretur, vt recte annotauit Caiet. in Comment. 2. ſec. q. 88. art. 1. col. penul. Quoniam illa circunſtantia de adhibendo remedio propriæ carnis imbecillitati, facit, vt quod alioquin erat minus bonum, efficiatur maius bonum. Per quod ante tres annos reſpondimus teneri ad ducendam vxorem, quendam, qui vouit vxorem ducere, dum periculo mortis nauigando incurriſſet, vt vitio carnis, quo maxime laborabat, commodius reſiſteret.

Decimoquinto, qui aliquem retrahit à propoſito religionis quod volebat 44
exequi oblata iam oportunitate, & aliis circunſtantiis ad id neceſſariis, ſecundum Palud. in 4. diſt. 15. q. 2. art. 2. & S. Anton. 1. part. tit. 2. cap. 2. §. 1. & idem, Angel. Sylu. Tabien. & communis verb. Reſtitutio. Grauius tamen peccaret, ſi poſt ingreſſum religionis, in qua animo ſtabili perſeuerabat, egreſſum ei perſuaſit: grauiſſime vero, ſi poſt profeſſionem, ſine iuſta diſpenſatione fecit eum apoſtatare, iuxta mentem prædictorum. Quinimo in tertio caſu tenetur eundem ipſum reſtituere religioni, ſi poteſt, vel ſi non poteſt, alium ſimilem, vel ſe ipſum religioni tradere, ſecundum Scotum in 4. diſt. 15. quæſt. 3. in reſponſione ad 2. quæſt. Quod etiam in duobus præcedentibus caſibus, eſſe faciendum tradunt B. Anton. vbi ſupra & Adrian. in 4. de reſtit. quæſt. 3. ſub fin. Nobis tamen videtur ſufficere in illis caſibus, ſuaderi alteri æquè bono, vt ingrediatur religionem, etiam ſi hoc illi omnino non perſuadeat, quod etiam idem Scotus, vbi ſupra videtur ſentire, & ex ſancto Thom. eiuſque commentatore, 2. ſec. q. 62. art. 2. poteſt facile deduci. Quin credimus in nullo caſu teneri, ſe ipſum religioni trade- 45
re, ſicut Maior in 4. diſt. 15. q. 17. ſub fin. non exiguis argumentis perſuaſus, & horum contraria diſſoluens tenet. Illud vero cum opinione communi perſuaſum habemus, illum, qui retrahit alium, ab ingrediendi, vel profitendi religionem propoſito, aliqua bona intentione iuſtiſque de cauſis, non peccare, neque incidere in canonem, cap. 18. de regul. ſeſſ. 25. concilij Trident. cuius tenor refertur infra cap. 14. num. 17. in quibus iuſtis cauſis ſunt, quod volens ingredi, eſt coniugatus, & ſine conſenſu coniugis vult id facere, vel quia credit ipſum nullatenus religioni conuenire, ipſique fore vtilem, vel propter ſuum ſpirituale commodum, quod ex ipſius ingreſſuri conſiliis percipit, ſibi ad honeſte viuendum conducens, præſertim ea de cauſa, quod in monaſterio, in quod ingredi deſtinat, male contra diſciplinam regularem viuitur. Nam inducere ad talem religionem, & eandem ingredi, & in ea recipi peccatum eſt, ſiue ſit virorum ſiue fœminarum, non obſtante, quod ab eccleſia toleretur, ſecundum opinionem communem, quam rectè explicat Caiet. 2. ſec. q. 189. art. 9. Præterea in 46
ea ſumus ſententia, quod etiam ſi laude dignum ſit, aliquem ad religionem inducere ſecundum S. Thom. 2. ſec. q. 189. art. 9. non eſſe tamen valde laudandum illum, qui perſuadet alteri vouere religionis ingreſſum, quoniam vt recte tetigit Caiet. vbi ſupra art. 2. & idem experientia ipſa nos docet, minus alacri animo perferunt onera religionis, minuſque perſeuerant, qui votis ipſis quaſi coacti ingrediuntur, quam qui libera, ſpontaneaque volun-

tate id faciunt, etiam si vtrumque ex genere suo rectum & licitum sit, secundum Thom. 2. sec. q. 189. ar. 2. Præterea hoc etiam addimus, quod sicut qui inducit alium ad religionem vbi accuratè regula obseruatur, laudabiliter facit iuxta Tho. vbi supra art. 9. sic è contrario qui alteri suadet ingredi religionem adeò relaxatam, qualem modò dicemus, & vbi regula perperam obseruatur, peccare. Adiicimus etiam, eum qui vouet ingredi religionem, non satisfacere ingrediendo, vbi regula non seruatur, & vbi cum dissolutione viuitur; & si quando vouet, non intendit ingredi aliam religionem præter illam, & nulla sit spes breui postmodum tempore illam suæ pristinæ sinceritati restitutum iri, non tenebitur ingredi illam, neque aliam; quoniam eius votum quodammodo ratione euentus iam factum est illicitum, vt subtiliter adnotauit Maior in 4. distinct. 38. quæst. 20. col. 20. Idem dicimus de illo, qui monasterium reformatum vbi recipiatur non inuenit, quamuis inueniat aliquod quod vocatur reformatum, sed re vera constat non esse tale, quoniam ibi vnusquisque pro sua voluntate vitam agit, & fere omnes putantur esse malæ conscientiæ. At vero contrarium esset dicendum de illo qui inueniret monasterium, quod non diceretur reformatum, nihilominus tamen re vera in timore Domini, & votorum essentialium obseruantia, & sub regimine obedientiaque sui prælati, ibi communiter viuitur, etiam si non adeo strictè sicut regularis disciplina exigit, quoad ea quæ accidentaria sunt, ibidem viueretur, Caietan. 2. sec. quæst. 189. art. 3. col. 3.

Decimosexto, qui vouet religionem in genere & absolutè, neque saltem animo suo votum restringit, ad hanc vel illam religionem, hoc vel illud monasteriũ, & quia eum nolunt recipere, vbi ipse vellet, non vult intrare aliã, quę ipsum reciperet, arg. c. Non est, &c. Magnæ de vot. Dixi, (non restringit) quia si restringeret saltẽ animo ad certã aliquã religionẽ, vel certum monasteriũ, & ibi nolunt ipsum recipere, non tenetur aliam ingredi, etiam si eum ibi libenter reciperent. Quia limitata causa limitatum producit effectum, l. Non omnes, ff. si cert. petat. cap. Super litteris, de rescript. quamuis præfatus Sotus lib. 8. de iustit. & iur. q. 2. art. 1. secundum primam impressionem absque sufficienti fundamento dicat, debere eum prius curare ingressum in illam, & si eum illa non receperit, tenetur intrare aliam, quod tamen nullo iure nullaque efficaci ratione probatur, & ita non est tenendum cap. Consuluisti, 4. q. 5. §. Consideremus, Auth. de Trient. & semiss. collat. 3. sicut statim infra nu. 48. dicemus.

47 Decimoseptimo, qui vouet certum aliquod monasterium vel certam religionem ingredi, intentione, se ipsum obligandi ad obseruandam continentiam, etiam si non admittatur neque ad habitum neque ad professionem, & non vult eam dum vixerit seruare, eo quod non fuit admissus. Dixi, (Vouet intentione se ipsum obligandi) &c. Quoniam si ea caruit intentione, sed absolutè vouet tale monasterium vel religionem intrare, quin etiam (quod amplius est) perseuerare, vel professionem emittere; ad nihil eorum erit obligatus, & poterit vxorem ducere, si non admittatur. Imo etiam si fuerit admissus ad habitum; si postea contraxerit matrimonium, licet peccet contrahendo, non tamen obligatur ad continentiam obseruandam; & quandiu matrimonij vinculum durat, poterit coniugale debitum postulare. Nam quemadmodum qui promisit Deo intra annum

sacros ordines suscipere, si eo tempore non suscipiat, peccati quidem reus erit, sed non erit adstrictus ad diuinū officium recitandū, id quod ordo sacer, si ipsum suscepisset, obligabat, iuxta late tradita per nos in cap. Quando, de consec. distinct. 1. notab. 7. num. 2. neque si in peccatum fornicationis prolabatur, faciet contra votum, vel continentiam, quam ordo sacer sibi habet annexam: sic etiam qui vouet ingredi religionem, & in ea permanere, si postea duxit vxorem, tenebitur quidem, ratione huius magni peccati, non exiguam agere pœnitentiam, & etiam retinere voluntatem adimplendi votum, si aliquando potuerit; at quandiu matrimonii vinculum durat, non tenebitur ad continentiam obseruandam, vt copiose & subtiliter Card. Caietanus in 2. sec. q. 189. art. 4. comprobat. Cæterum ei magister Sotus lib. 8. q. 2. art. 1. de iustit. & iur. contradicit circa differentiam quam assignat inter illum qui voto simplici se obligauit ad religionem. & inter eum: qui vouet ingredi, & profiteri: sed nobis opinio prædicti Card. magis arridet primum, quia sicut longè distant inter se votum de ingrediendo religionem ad eam probandam, & de ingrediendo eam, ad eam profitendam, eamq́ue perpetuo retinendam, c. Ad Apostolicam de regul. c. 1. & c. Non solum, eodē tit. lib. 6. Sic etiā votū obligandi se ad vnum ex his duobus, erit valde diuersum à voto, quo se quis obstringit ad alterum. Deinde, quia nullus iuris peritus, (meo quidem iudicio) inuenietur, qui non iudicaret, dispensationem illam esse subrepticiam, quam qui vouit ingredi simul & profiteri impetraret, exprimendo tantum, quod vouit ingredi, & tacendo, quod vouit etiam profiteri, arg. c. Postulasti de rescript. Tertio, quod qui vouet tantum ingredi religionem, eamq́ue ingreditur, & post ingressum vouet profiteri; multo amplius obligabitur ad professionem faciendam, quam alter, qui postquam ingreditur, non emisit votum de profitendo in ea, arg. c. 1. de Treug. & pac. & Auth. Itaque C. Communia de success. Quarto, quod ius commune non adeo obligat ad perseuerandum eum, qui vouet ingredi ad probandum, sicut obligat votum, quod quis facit perseuerandi & profitendi, siue id ante ingressum, siue post faciat. Quoniam iuri cōmuni satisfacit ingrediendo bona fide & sine dolo, vt probet viresq́ue suas experiatur: quamuis si talis vitæ ratio displiceat, poterit si libeat exire, dicto c. Ad Apostolicam, & dicto c. Non solum, ibi, pro voluntate, & c. 1. ibi, libere. At vero si emisit votum profitendi, nihil tale ei facere licebit, nisi iusta causa in id eum iuuet, arg. c. Non est, & c. Magnæ de voto. Quocirca mihi persuasum habeo, eum, qui prius horum votorum emiserit, posse intra annum probationis, religionem, quam elegit, relinquere, eo solo, quod modus ille viuendi displiceat; non autem ille qui posterius emisit, nisi post dispensationem impetratam ex causa quæ viro prudenti videatur iusta, argum. dicti c. Non est, iuncta glo.

Decimooctauo, qui vouet strictiorem ingredi religionem & postea laxiorem 48 ingreditur, secundum S. Thom. 2. sec. q. fin. art. penul. ad 3. sed iam non tenebitur illam strictiorem intrare, si professionem emisit, in ea vbi laxius viuitur, c. Qui post votum de reg. lib. 6. alias verò sic, secundum Archidiaconum, communiter ibi receptum. Adiicimus etiam eum, qui vouet religionem̄, si nulla eum velit admittere, posse in seculo remanere, & vxorem ducere, secundum Angel. verb. Votum, 3. §. 11. & Card. Caiet. 2. sec. q. 189. ar. 3. quamuis Innoc. iiij. in c.

Potre-

Porrectum, de regul. oppositum sentire videatur. At vero qui vouet aliquam intrare religionem, sine expressa tamen vel tacita limitatione, huius aut illius monasterij, si in finitimis & propinquis cœnobiis non admittatur, tenebitur ad remotiora externaque proficisci, vbi sit aliqua spes quod eum recipient. At verò si saltem tacitè secū intellexit de monasteriis tantū suæ regionis, aut regni, vel linguæ, si in his non inueniat receptores, non tenebitur ad alia monasteria tẽtanda, quod etiam placuit prædicto Cardinali in dicta q. 88. ar. 3. Dicimus tamẽ, quod quamuis S. Thom. 2. sec. q. 189. ar. 10. affirmet; non esse opus nimio consilio, longaque de liberatione, ad statuendum propositum ingrediendi religionem, propter rationes, & auctoritates quas ibidẽ adducit, & propter alias quas nos etiam in additione, c. Quando, de consec. dist. 1. nu. 382. scripsimus: nihilominus tamen hoc esset intelligendum de illo cui specialia non obstant impedimenta, puta morbus, debita, cæteraq; huiusmodi: sicut idem in eodẽ loco exprimit, & de illo, qui adeo bene sit ad ingressum religionis dispositus, vt ita in Deo totā suam collocarit fiduciā, quod eius auxilio quodcunque onus religionis valebit sustinere, secundum prædictum Cardinalem, qui ait, hoc adeo esse necessarium, quod qui huiusmodi fiduciam non habet, eam debet procurare multa oratione, sacra confessione, sacræ Eucharistiæ assidua perceptione, & sacræ scripturæ lectione, neque prius ingrediatur, quam saltem speret huiusmodi voluntatem fiduciamque post ingressum sibi à Deo pręstitum iri. Quę quidem conclusio singularis & quotidiana est. Gerson vero in regul. moral. & Maior in 4. dist. 38. q. 16. sub finem aliquid amplius videntur exigere.

49

50 Decimonono, qui ingreditur, & profitetur religionem aliquam, & quia ibi regularis obseruantia nequaquam viget, non obseruat illa religionis præcepta, quæ sub reatu culpæ mortalis obligant, neque excusabitur, eo quod non intendat obligare se ad vouendum arctius quam in tali monasterio viuitur; eadem ratione, qua non excusatur, à continentia obseruanda, qui sacros ordines suscepit absque intentione obligandi se ad eam seruandam. Quocirca, qui huiusmodi religionem, vel monasterium ingreditur, & profitetur, si tunc non omnia, quæ ibi sub reatu mortalis delicti obligant, præmeditatur, vel si ea præmeditatus, non intendit se ad illa obligare, tenetur huiusmodi intentionem mutare, in illam, qua intendat, talia religionis præcepta, in posterum obseruare, vel eam nouè profiteri, vt recte adnotauit prædictus Maior in 4. dist. 38. q. 20. Quod quidem verum est, quoad essentialia vota, non autem quoad alias accidentarias obseruationes, quę sunt iam sublatę vel mitigatę, apostolicis priuilegiis veris, vel tempore in memoriali præscriptis, vel ex licentia tacita, vel expressa proprij prælati ad hoc facultatem habentis: vel ex consuetudine, quæ licet non sit immemorialis, est tamen adeo rationabilis, & tot annorum, adeoque vetus, & antiqua, quæ ad ita emolliendas prædictas obseruationes sufficeret. Quoad quas obseruationes, rectè poterit defendi opinio Panorm. in c. Super eo, de reg. & c. Deus qui, de vit. & honest. cleric. quem prædictus Maior licentiosius, liberiusque quam par erat carpsit, cum constet etiam Cardinalem Florentinum, in c. Cum ad monasterium, de stat. Monach. & post eum multos alios (in quibus sunt Fely. in c. Nam concupiscentiam, col. 2. de Constit. & Aufrerius decis. Tholos. 448. imo &

imò & S. Anton. 3. par. tit. 16. cap. 1. §. 11. & 12.) idem tenuisse. Cumque constet totius orbis CHRISTIANI maximam partem idem obseruare, ipso summo Pontifice sciente & tolerante, & consequenter ipsum aliquatenus dispensante, iuxta gloss. singularem, c. Quia circa, de consang. quamuis capitulum illud cuius est illa glossa, non probat id quod illa dicit, sed aliud singularius, vt in c. Si quis autem, à nu. 67. ad 75. de Pœnit. dist. 7. diximus.

Vigesimo, qui filios vel filias offert monasteriis religiosis, vbi nimia cum libertate & licentia viuitur, & promissa secundum regulam suam, & religionem, non obseruantur, iuxta mentem Cardinalis Caietani, 2. sec. q. 189. art. 5. quod tamen limitandum est, procedere, quando filiæ vel filij traduntur monesteriis in eisdem educandi, instituendique, quò in eis fiant monachi, vel monachæ, & ibi tam licentiosè viuitur, ac supra, eod. cap. nu. 46. dictum est, alias non esset peccatum, saltem lethale, vt patet ex his, quæ ibi, & in præcedenti casu diximus. 51

Vigesimoprimo, qui vouet præ timore mortis animæ vel corporis naturalis vel casualis concepto in periculo infirmitatis, Maris, partus, naufragij, belli, hostium, aliisue similibus, & non implet, etiam conditione, sub qua forte vouit, cõpleta. Quoniam timor, quo mors animæ timetur, qui à Deo proficiscitur, neque ille, quo timetur, mors corporis naturalis casualis, vel accidentaria, imò neque timor mortis violentæ, qui non infertur ad extorquendum votum, infirmat illud, c. Gonsaldus, 17. q. 1. c. Sicut nobis, de Regul. nisi tantus sit, vt hominem ab vsu rationis alienet, c. Sicut timor, eodem tit. Impediret autem timor, qui dicitur iustus mortis violentæ, vel alterius mali ad id sufficientis ordinati ad extorquendum votum, c. 1. de his, quæ vi: per quod id tradunt Panor. & alij ibi, & in dicto cap. Sicut nobis, adiunctis quæ aiunt Gloss. Idem Panor. & communis, in c. Abbas, de his, quæ vi, & Fortun. de vltimo fine, illat. 21. nu. 342. & nos etiam in cap. Verum, de iureiuran. diximus, quicquid dixerit Sylu. verb. Metus, q 8. post Cardin. in dicto cap. Abbas, dum loco eius Panormitanum allegat. 52

Vigesimosecundo, qui vouet aliquid dignum, quod voueatur, sed est eiusmodi naturæ, quod de se aliud maius bonum excludit, vt qui vouet perseuerare in religione aliqua de laxioribus, quod de se excludit aliam arctiorem, & neque hoc neq; illud adimplet, quoniã illud votum ad alterũ ex duobus supradictis obligat, non autẽ ad perseuerandũ in minus bono, si ad alterũ perfectius trãsire voluerit, iuxta sententiã omniũ, quam Io. Tabiens. in verb. Votũ, 1. §. fin. explicuit. 53

Vigesimotertio, qui vouet se nunquã (dum viuet) vinum, vel quid aliud simile bibiturũ, postea tamen bibit, quotiescũq; id facit, etiamsi in eadem die, multoties biberet, quin etiam quamuis non promittat, se non bibiturũ, nisi quodã die certo, puta die Veneris, aut Sabbathi. Nam licet Palud. in 4. dist. 15. q. 4. innuere videatur, quod tunc, tantum prima vice est lethale crimen, non autem secunda, vel vlteriori, nisi id ex contẽptu faceret, oppositum tamẽ, scilicet quod qualibet vice mortale scelus admittatur, verius apparet, in quod etiam tandem ipse Paludanus ibi, & in alio loco, magis propẽdet, & Maior in eadẽ dist. q. 6. col. 4 id asseuerat.

Vigesimoquarto, qui vouet aliquid facere, aliquo certo tempore, veluti orare, ieiunare aliquo certo die, & non facit illud præscripto tempore, imò & si post illud non fecerit, quantocius commodè poterit, quoniã qui tenetur debitũ aliquod 54

persoluere suo creditori ad præstitutum diem, si eo non soluerit, tenetur postea soluere, l. Celsus, ff. de recep. arbit. c. Cum dilecti, de dolo, & contum. Quod tamen limitandum est, procedere, quando, qui vouet, non respexit principaliter diem, vel tempus, quo promisit explere votum, vt communiter non respiciunt confessarij in diebus, quos imponunt ieiunandos pœnitentibus, iubentes, vt diebus veneris, & sabbathi vnius mensis, vel anni ieiunent: pœnitens enim qui aliquo illorum dierum non ieiunaret, teneretur alio postea ieiunare. Quo quidem in casu, sententia Syluestri in verb. Votum, 2. q. 4. poterit defensari, secus esset tamen, quando principaliter respexit tempus: rem autem quam vouit, veluti onus, aut quid adiacens ipsius temporis sibi præfixit, qualis est mens, & intentio Sanctæ Matris Ecclesiæ circa ieiunia, quæ in honorem huius vel illius sancti, vel aliis statutis diebus anni, fidelibus proponit obseruanda, ex quibus, si aliqua omittimus, quamuis in eo peccemus, & ob id pœnitentiam agere teneamur, nihilominus tamen, nulla deinde remanet obligatio ad totidem, aliis diebus, quot omisimus, ieiunandum, vt luculenter Cardinalis, q. 88. ar. 12. sub finem, explicuit, sicut neque qui diuinum officium vno die dicere omittit, illud idem alio die tenetur persoluere, sed solum ad pœnitentiam agendam pro delicto, sicut diffusius in repet. c. Quando, de consec. dist. 1. not. 12. nu. 35. diximus.

55 Vigesimoquinto, qui vouet, & pœnitudine ductus, non vult illud adimplere, arg. c. Vouentibus, 17. q. 2. Non tamen peccaret, saltem mortaliter, ob hoc tãtum, quod pœnituerit vouisse, modo postea adimpleat, & propositum nõ adimplendi non concipiat, Ang. verb. Votum, 3. §. 13. Syluest. verb. Votum, 2. q. 20. licet additio ad prædictum Angel. oppositum teneat, præsupponens, paria esse, quem pœnitere, se vouisse, & nolle adimplere votum, quod falsum est.

Vigesimosexto, qui vouet aliquam abstinentiam, aut quid aliud simile, & dubitans postea an debeat implere, necne, absque superius dispensatione, quem facilè poterat adire, votum violat. Rosel. Votum, 5. §. 7.

Vigesimoseptimo, qui vouet aliquid quod per se ipsum adimplere non valet, nec per alium curat adimpleri, illis casibus in quibus id agere tenetur, secundum mentem Innoc. in c. Scripturæ de voto & Panor. in c. Licet, eod. tit. S. Anton. 2. par. tit. 11. cap. 2. §. 5. Angel. verb. Votum, 3. §. 7. & Syluest. verb. Votum, 2. q. 12. Casus autem in quibus aliquis tenetur alium sibi sufficere vel substituere, ad cõplendum votum, quando per se ipsum id minimè valet, sunt qui sequuntur. Primus, quando votum ipsum, saltem tacitè, ad id videtur extendi, vt votum opitulandi his, qui in terra sancta pugnant, extenditur ad opem per alium ferendam. Secundus quando aliquis vouet id, quod nullatenus per se ipsum poterit exequutioni mandare, secundum eosdem authores, vbi supra. Tertius, quando sua culpa effectus est impotens ad votum implendum, secundum maiorem prædictorum doctorum partem, id quod sine solido fundamento dicitur, quo circa oppositum cum Syluestro, vbi supra verius arbitramur.

56 Vigesimoactauo, qui relictus hæres vota realia defuncti non adimplet, sunt autem illa, quæ ad rem familiarem illius pertinere videntur, vt pote si vouisset templum struere, vel pro amore Dei eleemosynam aliquam elargiri. Quoniam ita tenetur eiusmodi votis satisfacere, ac alia debita persoluere, l. 2. ff. de pollicit. notant. Pa-

tant Panor. & alij in c. Licet de voto, secus tamen est de personalibus, cuiusmodi sunt vota ieiunandi, macerandi corpus, continendi, & alia similia, glo. in dicta, l. 2. ff. de Pollicit. quæ procedunt, siue hæres sit filius, siue extraneus quispiam alius, nisi ipse sponte sua se ad id voluit obligare, secundum Palud. communiter receptum, in 4. dist. 38. q. 3. ar. 3. qui addit, quod quando ille, qui defunctus est, emiserat votum, partim reale, partim verò personale, & expressit vtrunque, puta, vouit pergere ad diuum Iacobum, ibique calicem aureum offerre, vel monasteriũ ædificare, & ipsum ingredi, hæres non tenebitur ad id quatenus est personale, sed sic quatenus est reale, & ita in duobus exemplis modo positis nõ tenebitur adire diuum Iacobum, neque monasterium intrare, tenebitur tamen ipsum ædificare, & calicem offerre. At verò, quando expressit solum votum personale, non autem reale, quod erat accessorium, ad nihil tenebitur, verbi gratia. Hæres illius, qui vo- 57
uit adire diuum Iacobum, non tenebitur ipse illuc pergere, neque tenebitur illa persoluere, quæ defunctus eo accedens, expendisset. Item hæres illius, qui vouit religionem, non tenetur in demortui locum, se ipsum religioni dicare, neque monasterio conferre illa bona, quæ mortuus secum asportasset, si eam ingressus fuisset, arg. l. Cum principalis, ff. de reg. iu. & c. Accessorium, de reg. iur. lib. 6.

Vigesimonono, qui ob falsam, vel iniustam causam, voti dispensationem impetrat, vel dispensat in ipso, glo. sing. in c. Non est, communiter recepta, de Vot. & Tho. 2. sec. q. 89. art. 13. quoniam dispensatio quæ falsæ causæ innititur, surreptitia est, & inanis, c. Super litteris, & c. Ad audiẽtiã, de rescript. & l. Et si legibus. C. Si contra ius vel vtilit. quæ autem sine causa iusta fit, non tollit diuinæ legis obligationem, iuxta glossas communiter receptas, in cap. Nõ est, de voto, & c. Quãdo, de iureiuran. arg. c. Sunt quidam, 25. q. 1. Et quamuis Adrianus in 4. de restit. teneat, quod ille cui conceditur dispensatio, sine causa, & contra legem penitus humanam, nihil peccet, licet dispensator sic, oppositum tamen, quod tenuit Caietanus, 2. sec. q. 96. ar. 5. nobis verius esse videtur, videlicet, vtrunque peccare, propter rationes quas ille ibi affert, & quas nos, in c. Quæ contra mores, 8. dist. adiecimus. Occurrit tamen nunc concordia prædictorum authorum, videlicet ponendo differentiam inter actum dispensandi, & inter actum vtendi dispensatione iam impetrata sine subreptione, & dicendo, quod opinio Caietani procedat in priori, & opinio Adriani in posteriori, quo multa dubia quotidiana solui possunt. Addo tamen, illum, qui dispensat grauius peccare, quam eum, qui petit & impetrat, nihilominus tamen neutrum eorum mortaliter, nisi quando ex tali dispensatione, notabile aliquod scandalum exoritur. Addo item, quod multo minor causa sufficit ad dispensandum sine peccato circa legem omnino humanam, quam circa legem naturalem & diuinam.

Trigesimo, qui credit pertinaciter esse malum, vouere etiam cum debitis cir- 58
cunstantiis, sicut aliqui hæretici tenent, secundum mentem S. Thom. 2. sec. q. 88. ara. 4. & lib. 3. contra gent. cap. 238. quod esse hæreticum latè probat Castren. lib. contra hæreses verb. Votum.

Trigesimoprimo, qui vel quæ ex consensu coniugis emittit votum conti- 59
nentiæ, postea verò debitum coniugale poscit, secundum omnes. Id etiam est dicendum, si debitum soluit ei, qui de ipsius consensu votum emisit, secundũ

S.Thom.in 4.diſtinct.38.quoniam conſentit peccato mortali,quod alter admittit coniugale debitum exigendo,& ſubinde peccat.Ad Rom.1.& cap.1. de offic. deleg.At qui non peccaret, ſi peteret ſecundum Innocent. à Panormit. & aliis in cap.1.de conuerſ.coniug.& Sylueſt.verb.Votum,5.quæſt.2.receptum, & dubio 6.P.Vinc.ſuper hoc moto reſpondetur infra, num.vlt.C.

Trigeſimoſecundo,qui vel quæ coniunx, poſtquam ambo votum ſimplex cõtinentiæ fecerunt,alter illorum debitum ab altero petit, c. Quod Deo, 33.q.1. quamuis alter illorum votum ſuum violauerit fornicando, ſecundum omnes, quoniam non debet frangere ſuum votum,ob id quod alter ſuum violauerit;Verum eſt tamen,quod ſi timeant ſibi incontinentiam, deberent à Summo Pontifice diſpenſationem obtinere,quoniã Epiſcopus id facere nequit,niſi forſan quando illud ex aliquo magno timore, originem duceret, qui tamen non erat ſatis ad voti obligationem impediendam,ſecundum communem opinionem, in c. Veniens,qui cleric.vel vouent.vbi text.ſingularis,quicquid dixerit Maior, in 4 diſt. 32.quæſt.2.Cuius opinio poſſet habere locum, quando ad ſedem Apoſtolicam non pateret recurſus,vti Syllueſt.verb.Matrimonium,7.§.5. & verb. Diſpenſatio.§.9.inſinuauit.Cuius rei radicem nos in cap. At ſi,§. De adulteriis, de Iudic. expreſſimus,vt inferius,num.76.dicemus.Diximus, (poſtquam votum fecerunt) quoniam ſi tantummodo pepigerunt inter ſe,ad certum vſque tempus abſtinere, veluti vſque ad paſcha, bene poſſunt ambo poſtea mutare ſententiam, arg. cap. Præterea,de ſponſal.Imò etiam ſi alterum illorum ſolum pœnituit pacti, & alter intelligit,eum quem pœnitet pepigiſſe,propenſum eſſe ad incontinentiam, & facilè in eam lapſurum, tunc deberet ei debitum coniugale perſoluere, ſecundum Hugonem Cardinalem,1.ad Corinth.6.Nam quamuis pactum præceſſerit inter eos,non tamen vouerunt,& ita ſibi inuicem poſſunt remittere pactum.

60 Eſt tamen notandum, quod votum alterius coniugum, ſine alterius conſenſu de non ſoluendo debitum,imò etiam de non petendo,eſt illicitum,ſecundum S. Thom.in 4.diſt.32.q.2.& Palud.ibidem,q.2.col.5. quoniam eſt graue onus alteri, eo quod in eam neceſſitatem adigitur, vt pudorem petendi debitum ſemper ſubire cogatur. Quo circa non ſolum epiſcopus huiuſmodi votum poteſt diſſoluere,imò & alter coniugum,poteſt omnino illud irritare, quippe quod in ſuum præiudicium vergat.Neque duo capitula;videlicet,c.Quidam, & c.Placet de Cõuerſ.coniugat.quæ contrarium ſignificare videntur, aliquid obſtant, non enim innuunt eũ,qui profeſſus eſt religionem,abſq; coniugis conſenſu nõ poſſe petere debitum,ſed potius non poſſe exigere, hoc eſt,ad ipſum perſoluendum compellere,l.exigere,ff.de iudic.& l.Si conſtante,ff.ſolut. matrimon. cum eis annot. At verò votum non habendi copulam, niſi quando mos gerendus ſit alteri coniugum,licitum eſt,vimq́ue habet obligandi. Quoniam qui tale vouet, ſibi ſoli & non alteri præiudicium facit. Syllueſt.verb.Votum, 5.§.2. Et quia qui profitetur religionem,vouet non habere copulam carnalem,alter coniugum, qui ſine alterius conſenſu profitetur,non ſolum vouet, non exigere debitum, ſed etiam neq; petere,neque ſoluere.Ideo eius votum,quamuis nihil valeat, quoad non ſoluendum,& non petendum debitum coniugale, quatenus alteri coniugi præiudicat, valet tamen quoad nõ exigendũ,& non petendũ, quatenus ſibi tantũ præiudicat.

Quo ſit

Quo fit vt altero mortuo, huiusmodi coniunx ad castitatem seruandam teneatur, quamuis si postea vxorem duxerit, matrimonium sit validum, vt probè docuit Sylu. verb. Votum, 4. q. 2.

Trigesimotertio, qui vel quæ coniunx vouet rem, quæ non tendit in præiudicium alterius, veluti ieiunare, vel facere aliquid, ad quod ex vi legis diuinæ, aut humanæ tenebatur, vel dare eleemosynam ex his, quæ vltra dotē possidet, postea autem illud non adimplet, secundum mentem omnium doctorum, quam Angel. verb. Votum, 2. §. 8. Sylu. Votum, 3. §. 1. expressit. Diximus, (quod non vergit in præiudicium alterius) quoniam si aliquo modo præiudicat, nullam vim habet obligandi. Vnde mulier, quæ vouet abstinentiam, vel peregrinationem sine mariti licentia, non tenetur eas adimplere, cap. Manifestum, & c. Noluit 33. q. 5. si maritus repugnauerit. Imo etiam si ipso consentiente talia emiserit vota, & postea ille contradixerit, vxor non adimplens votum non peccabit, maritus vero peccat quādo sine causa, quod primum concesserat, postea reuocat, Richar. in 4. dist. 32. q. 2. ar. 2. quamuis consensum quem adhibuit in votum continentiæ, reuocare non valeat, Syl. vbi supra. Neque maritus in iniuriā præiudiciúmue vxoris, quantum attinet ad coniugale debitum, quicquam vouere potest. Nam quoad hoc, æqualis conditionis esse iudicantur, c. Gaudeamus, de diuort. & c. Si quis vxorem, 32. q. 1. Mulier vero, quæ antequam nuberet, aliqua vota vouit, & postquam nupsit, non potest absque mariti præiudicio eadem implere, excusabitur ab eorum executione, si maritus nunquam præbeat assensum: quo tamen mortuo tenebitur eadem implere, c. Manifestum, 33. q. 5. Ros. ver. Votum, 2. §. 8. 61

Trigesimoquarto, qui vouet terræ sanctæ succurrere ex licentia vxoris suæ, vel etiam absque licentia, & postea non implet, c. Ex multa, de voto, quamuis consultius esset nihil tale vouere, si vxor non potest virum comitari, neque etiam absque periculo incontinentiæ remanere, secundum S. Thom. in dist. 32. q. 2. Vxor etiam secundum Hostien. Panor. & communem in dicto c. Ex multa, potest huiusmodi votum sine licentia facere, & tenebitur adimplere, quando sine periculo incontinentiæ id posset efficere, etiam si tali polleret facultate, vt posset multos nobiles & equites secum ducere, qui quidem auxilio esse possent, quamuis S. Tho. vbi supra, & Syluest. oppositum tueantur. Sed primum verius apparet, etiam si nullus ipsorum, absque alterius licentia possit habitum suum, in habitū religiosorum, quos tertij ordinis vocant, vel cuiuscunque alterius religionis mutare, quoniam id præiudicium, ac nonnihil horroris ac fastidij affert. Et dubio 7. & 8. P. Vinc. respondetur infra nu. vlt. D. 62

De Irritatione, & dispensatione, & commutatione votorum.

SVMMARIVM.

Dispensare, commutare, & irritare votum differunt. nu. 63.

Dispensant soli prælati tantum ecclesiastici, & commutant, aliqui vero alij etiam irritant, nu. 64. Non tamen æqualiter parentes, tutores, domini, coniugati, & prælati religiosorum, nu. 65.

Votum irritatum non iterum resurgit, per mortem irritantis. nu. 66.

Vota religiosorum, quæ sunt valida, & quæ sint illa, quæ pendent à superioris voluntate, num. 67.
Vouere potest, qui pollet iudicio ad peccandum, vel merendum, præterquam, &c. num. 68.
Vota religiosorum, & minorum, quomodo differant, & conueniant, nu. 69.
Vota realia & personalia eorum, qui ætatem habent ad contrahẽdum matrimonium, nu. 70. & vsque ad quod tempus possint irritari, aut rata fieri, nu. 71.

63 PRo luce dicendorum præsupponimus primum, dispensationem, commutationem, & irritationem, inter se differre. Nam irritatio non aliam causam expostulat quam voluntatem illius, qui ad irritandum pollet facultate, c. Puella, 20. q. 2. c. Manifestum, 33. q. 5. secundum Palud. in 4. dist. 38. q. 4. col 5. & S. Anton. 2. par. tit. 11. c. 2. §. 6. pag. 3. Dispensatio vero, causam iustam & rationabilem requirit, qua qui habet auctoritatem dispensandi, poterit omnino votum relaxare, absque eo, quod loco voti aliquid iniungat vouenti, & tunc tam vouens, quam qui dispensat, manent in conscientia securi. Commutatio autem vel redemptio voti exigit, vt id in quod votum est cõmutandum redimendumue æque bonum sit, aut melius, quam id quod vouit. Tunc autem æquè bonum exigitur, quando ex aliqua causa rationabili commutatur. Tunc vero melius requiritur, quando sine aliqua causa, sed solum ex mera voluntate, est facienda commutatio iuxta mentem omnium, quam optime Cardinalis Caiet. 2. sec. q. 88. ar. 12. explicuit. Vnde infertur id, quod nos eundem Cardinalem vbi supra sequuti in glo. 2. c. Quanto, de iureiur. diximus: Nempe, eum qui habet potestatem ad dispensandum, & commutandum; posse partim dispensando, partim verò commutando, relaxare votum, sine causa omnino iusta, ad votum ipsum omnino relaxandũ, imponẽdo aliquid loco eiusdem, vouenti, licet minus sit eo quod vouit.

64 Secundo, præsupponimus Prælatos tantum ecclesiasticos habere potestatem tantum dispensandi; vel commutandi vota, secundum S. Tho. 2. sec. q. 88. art. 12. & alios in 4. dist. 38. & omnium sententiam. Multi autem alij habent potestatem irritandi vota: puta pater, & eo deficiente, mater, quæ tutelam filiorum suscepit, & ipsi tutores, vel curatores pupillorum, vel minorum. Maritus etiam potest vxoris vota, & dominus vota seruorum, & Abbas, vel alius Prælatus vota religiosorum irrita facere, arg. cap. Puella, & cap. Illud. 20. quæst. 2. cap. Mulier 32. quæst. 2. cap. Manifesta, & cap. Nolunt, 33. quæst. 5. cum suis glos. Nam, vt rectè diffinit S. Thom. 2. sec. quæst. 88. art. 8. Nullus, qui alterius subditur potestati, potest emittere votum, quod validum sit in eis in quibus ille subiicitur, absque eius consensu.

65 Tertio, præsupponimus, non omnes præfatos æqualem irritandi potestatem sortiri: quoniam pater & mater, quę deficiẽte patre illi succedit, vel tutor, possunt omnia vota obliterare, tam realia, quæ ad rem familiarem pertinent, quam personalia, quæ fiunt ab illis, qui pro ætatis defectu, non possunt matrimonium contrahere, adeò vt qui vouerunt, nunquam amplius illa vota implere teneantur, etiamsi ipsimet, qui ea irritarunt, in ea denuo consentirent: nisi vouens eadem vota iterum ratificaret. Idem omnino dicendum est, de prælatis, quoad vota reli-

ta religiosorum. At verò, neque pater, neque mater, neque curator, vllo modo possunt irritare vota illius, qui ad iustam peruenit ætatem, in qua matrimonium posset contrahere, si vota sint personalia, & iuri illorum non præiudicant, qualia sunt votum religionis, & votum castitatis, arg. cap. Si annũ, de iud. lib. 6. Possent tamen irritare vota realia, ad rem familiarem pertinentia, & etiam personalia, quæ illis præiudicant. Neque quicquam ad rem facit, vt vota illa sint purè personalia, vel principaliter personalia, & accessoriè realia, quale est votum ingrediendi religionem, cap. In præsentia, de probat. Auth. Ingressi. C. de Sacros. Eccles. cum ei annot. Quoniam de his omnibus perinde iudicandum est, ac si purè personalia essent. Argum. cap. Accessorium, de reg. iur. lib. 6. cum suis concord. Maritus autem, nullo modo potest vxoris vota irritare, & nulla facere, neque rursus vxor vota mariti, nisi in quantum alter alteri præiudicium facit: quicquid dicat & affirmet Panormitan. in cap. Scripturæ, de voto, secundum Angel. & Syluest. verb. Votum, 5. q. 1. propter rationem S. Thom. 2. sec. quæst. 88. art. 8. quam adduximus supra, præterquam in casu quando alter coniugum, notoriam fornicationem siue carnalem, siue spiritualem, admitteret, cap. Agathosa, 27. quæst. 2. secundum Panormitanum in cap. fin. de conuers. coniugat. Qua de causa alter illorum poterit nullum reddere votum alterius, quo se obstrinxerat, ad nunquam coniugale debitum expostulandum, vt constat ex supradictis. Dominus etiam potest serui sui vota, quæ in suum præiudicium vergunt, omnino abolere, reliqua verò nequaquam, secundum omnes. Pro solutione quæstionum, quæ mihi de hac re proponuntur, dico, quod votum nunquam venialiter peccandi, & nunquam peccandi, non valent: quia sunt de re homini in hac vita impossibili, iuxta illud Io. 1. cap. 1. Si dixerimus, quod peccatum non habemus, ipsi nos seducimus. Item, votum nunquam mortaliter peccandi, videtur esse de re tam difficili, quamuis non impossibili, vt non obliget, aut certe facilè per ordinarium relaxari debeat. Item, votum non committendi tale, vel tale peccatum veniale, valet, credo tamen eius transgressionem, non esse nisi veniale communiter, sicut nec alia transgressio voti de re leui esse videtur. Quia votum quod est quædam lex, quam sibi vouens tulit, non magis eum obligare videtur, quam lex à Deo, & ecclesia ei lata, cuius leuis transgressio non est mortifera, cap. Vnum. §. fin. 25. distinct. Thom. 2. sec. quæst. 88. art. 5. & aliis locis citatis in cap. 11. num. 4. vt ibidem diximus. Et votum non committendi tale, vel tale peccatum mortale, validum est, eiusq; transgressio duplex peccatum est, & transgressor circunstantiam voti confiteri tenetur. Quoniam pro certa habeo opinionem, quæ asserit, materiã esse satis conuenientẽ ad vouendum, eam, quæ præcepta est, iuxta doctrinam Thom. 2. sec. q. 88. quamuis quæ solum consilij est, magis propria sit. Item, quod melior mihi videtur D. Doctoris Soti opinio, in lib. 7. q. 3. art. 3. de iust. & iure. quam Caietani, 2. sec. q. 88. scilicet, quod superior religiosi, omnia eius vota, quamuis sint de non peccando tali vel tali veniali peccato, aut tali vel tali mortali, irritare potest: quia quamuis prælatus tollere non possit obligationem, qua subditus ad illa peccata non committenda aliis legibus tenetur, nouam tamen obligationem quam sibi sufficientem ad id libertatem non habens, imposuit, potest. Item, quod superior non potest irritare vota nouitiorum, sicut professorum, quia

illorum voluntas adhuc à superioris voluntate nō pendet, arg. c.1. & c. Beneficiū de reg. lib. 6. Item quod religiosus cum esset sæcularis fecit, ipso facto cōmutantur in votum sollemne religionis, c. Scripturæ, de vot. cum ei annotat. Item quod quæ dicuntur infra num. 71. scilicet quod nec pater, nec tutor possunt abrogare votum solemne filij & pupilli, qui non habent ætatem ad contrahendum matrimonium, elapso vno anno, non præsupponunt, quod votum solemne eius, qui non habet ætatem ad matrimonium, valeat, antequam ad illam perueniat, quod esset contrarium ei, quod infra nu. 68. dicitur. Sed quod cum ad illam peruenerit, tam irreuocabile efficitur, vt nec à patre nec à tutore reuocari possit. Interrogatus, An maritus vota, quæ sua vxor antequam nuberet, fecit, irrita & nulla facere posset? Respondeo posse, si marito præiudicant. Prout est textus singul. in c. Noluit, 33. quæst. 5. quem ad hoc à paucis citari credo, in quo S. August. ait, vt si adhuc innuptæ concesserat pater vota persoluere, si antequam persoluerit nupserit, & viro eius nō placuerit, nō persoluat. Interrogatus vlterius, An maritus omnia vota quæ vxor sub eius potestate facit, irritare possit? Et qualia possit? Et qualia non? Respondeo, non posse, nisi quæ sibi præiudicant, vt supra dictum est.

66 Quarto, supponimus fuisse opinionem Innocentij, in cap. Scripturæ, de vot. Quod vota eius, qui habet ætatem nubendi, aut ducendi vxorem, à maritis, vel vxoribus, dominis, parentibus, curatoribus irritata, sicut obligant, quoad ea, quæ non sunt in præiudicium irritantium, iuxta communem opinionem; ita quoque incipiunt obligare simulatque ipsi vouentes liberantur à subiectione irritantiū, sed profecto contrarium verius, & rationi conformius nobis apparet; per cap. Quidam, & cap. Placet, de conuers. coniugatorum, vt tenent Panormitan. in dicto cap. Scripturæ, Angel. Syluest. verb. Votum, 4. q. 2. & Caiet. 2. sec. q. 88. ar. 8. nisi quando expresse se aliquid facturos vouerunt: posteaquam ab alterius subiectione se liberos inuenirent, secundum omnes.

67 Quinto, supponimus vota religiosorum, quorum materia neque in genere, neque in specie est eis prohibita, & proinde secundum se sunt valida, non ideo nullius vigoris existimari, quia sunt irritabilia, quinimo ad sui obseruantiam obligant, quousque ab illis, qui id possunt facere, irritentur, etiam si prius ea nunquā approbassent, quoniam sub ea conditione semper fieri videntur, si superior non contradixerit, quæ quidem conditio semper impleta manet, donec superior contradixerit. At verò, vota, quæ fiunt in rebus prohibitis à suo superiori, alioquin tamen licitis, non obligant, donec prælatus ea probauerit, quoniam sub hac conditione semper fieri creduntur, si videlicet superior annuerit, vt Cardin. Caietanus vbi supra rectè diffiniuit. Et hoc modo debet limitari & interpretari quoddam dictum concilij Agathensis, c. Monacho, 20. q. 4. scilicet Monacho non esse licitum vouere.

68 Sexto, supponimus, quod licet, qui carent ætate sufficienti ad contrahendum matrimonium, si eo iudicio polleant, vt possint iam & mereri, & peccare, quæcūque vota, siue personalia, siue realia, regulariter emittere possunt, quibus obligētur, iuxta glossam insignē, ab omnibus receptam; in cap. Mulier, 32. quæst. 2. Panormitan. cum cōmuni, in cap. 2. de voto, nihilominus parentes illorū, vel tutores omnia illa rectè possunt irritare cap. Puella, 20. quęst. 2. & cap. Mulier, 32. q. 2.

desum-

desumptum ex cap.30. Numeror. Diximus (Regulariter) Quoniam voto solemni religionis, se non possunt obstringere, etiam cum consensu patris, aut tutoris cap.1. de Regul. lib.6. bene tamen voto simplici, quicquid aliud insinuent Angelus, & Rosella, male percipientes quid sibi voluerit S. Thom. 2. sec. quæst. 88. art. 9. vt optimè declarat Syluest. verb. Votum, 3. quæst. 5.

Septimo, supponimus illud quod diffinitum est de pueris, qui nondum ætatem nubendi, vel ducendi vxores attigerunt, illud statuendum esse de religiosis, quantum attinet ad votorum irritationem, quam ipsorum superiores facere possunt: scilicet, eorum vota, quæ de rebus bonis honestisque fiunt, quæ neque suæ regulæ, neque præceptis diuinis, neque superiorum statutis repugnant, valida esse, quam diu sibi à suis superioribus non obsistitur. Veruntamen, illi pro mera voluntate sua, sine alia ratione, & causa possunt illa irritare, & nulla reddere, sicut sensit Innocent. communiter receptus, in cap. Scripturæ, de vot. & S. Thom. iuxta Cardinalis Caietani interpretationem, 2. sec. quæst. 88. art. 8. & Palud. in 4. dist. 38. quæst. 2. col. 5. & S. Anton. 2. par. tit. 11. cap. 2. §. 6. & sic venit intelligendum præallegatum illud concilium Agathense, in cap. Monacho, 20. quæst, 4. Est tamen circa hoc adnotandum, quod licet rectè possimus affirmare, quoad effectum, ne Monachus teneatur adimplere votum, satis esse, quod superior iubeat ei, ne faciat id, quod vouit vel nolit ad id agendum, facultatem concedere, esto prius non sit effectus certior de voto, quoad effectum tamen, vt votum irritum, & inane fiat, non satis est hoc, sed præterea necessarium est, vt prælatus de voto ipso iam præmonitus, voluntate, & authoritate sua, illud omnino casset, & nullum faciat, quod optimè docuit Caiet. in dicto art. 8. 69

Octauo, dicimus, quod illi quibus satis ætatis est, vt possint contrahere matrimonium, possunt etiam, quęcunque vota personalia facere, eademque adimplere tenentur, etiam renitentibus patribus, aut eorum curam gerentibus, cuiusmodi sunt vota continentiæ, religionis, dicēdi aliquas orationes, & alia similia, dummodo regimini & gubernationi domus paternæ, aut parentum potestati, siue rei, nihil nocumenti, aut iniuriæ inferant. Talia enim vota nihil valerent, nisi essent in subsidium terræ sanctæ, vel fierent ex rebus castrensibus, hoc est in bello vel quasi in bello partis, de quibus infra cap. 17. agemus, vel cum expresso tacitóue consensu parentis, vt optimè collegit Syluest. verb. Votum, 3. quæst. 6. At verò vota realia, quæ principaliter ad rem familiarem pertinent, si ab illis fiant, qui possunt nubere, vel vxorem ducere, licet valida sint, possunt tamen penitus aboleri, aut irritari à parentibus, vel curatoribus, donec ad vigesimumquintum annum peruenerint: quemadmodum tam personalia quam realia puerorum qui ad decimumquartum annum, & puellarum quæ ad duodecimum non peruenerunt, secundum B. Antonnium, 2. part. tit. 11. cap. 2. §. 6. Diximus (Principaliter, quæ ad rem familiarem pertinent) quoniam vota, quæ accessoriè illam tangunt, non possunt irritari quando adiungũtur personalibus, quæ ab eis irritari nō possunt: huiusmodi est votũ professionis, quod quidem ex consequenti bona profitentis transfert in monasterium cum ipsa persona, cap. In præsentia, de probat. 70

Nono, supponimus, patrem & tutorem posse votum solemne reuocare, si factum fuerit ab eo, qui non habet ætatem, vt possit contrahere matrimonium. 71

Irritandum est autem, anteaquam ad prædictam ætatem peruenerit, quoniã post eam irritare non potest, cap. Puella, & ibi Cardinalis S. Xisti, 20. quæst. 5. Cuius contrariũ accidit circa votum simplex, quod etiam postquam ad legittimam ætatem peruenerit, poterunt irritare, dum tamen filius adhuc in illa ætate, ratum non fecerit votum, quod egregiè Caietan. 2. sec. quest. 189. art. 5. adnotauit.

Decimo, supponimus, quod vt aliquis votum suum confirmasse, aut ratum fecisse censeatur, non satis est credere votum, quod emisit validum fuisse, neque etiam proponere ipsum adimplere, quin potius necessarium est, vt ita gratum habeat, vt velit, quod votum, antea factum, ab ipsa ratificatione sit validum, etiam si prius non valuisset, quod præclarè etiam idem Cardinalis vbi supra explicuit.

Interrogatus, An pater, qui votum ingrediendæ religionis, à filio antequam 14. annos haberet factum, non irritauit post 14. completos, irritare possit? Respõdi, quod non, si filius suum votum post 14. ratum habuit, & aliter sic, vt Caietanus supra relatus, 2. sec. quæst. 189 art. 5. determinauit. Cui addimus id quod supra dictum est, scilicet, quod vt votum ratum dicatur, non satis est credere quod valet, & velle illud persoluere, si expresse non vult, vt valeat in posterum, quamuis ad illud vsque tempus non valuerit.

Ex prædictis fundamentis colligitur peccare mortaliter infrascriptos.

SVMMARIVM.

Secundum præceptum, quantum ad votorum dispensationem, & irritationem quis & quomodo infrangat, vt peccet mortaliter, nu. 72.
Votum circa quod qui absque potestate dispensat, irritat vel commutat, nu. 72.
Religiosus, qui ex mendicantibus transit ad religionem non mendicantium, per hanc quotidianam subreptionem, nu. 72.
Votum in quo superior, qui irritauit, consentit, nu. 73.
Votum paternum, quod non approbat, &c. nu. 73.
Votum, quod seruus, clericus vel religiosus vouet, & non implet, nu. 74.

Qui peccant mortaliter, circa dispensationem & irritationem votorum, sunt hi.

72 Primus, qui carens potestate, ad dispensandum, commutandum, redimendũ, vel irritandum votum, aliquid horum fecit.

Secundus, qui habens tantum potestatem ad redimendum, vel commutandũ, qualem habent multi confessarij, virtute bullarum, aut iubileorum electi, dispẽsat super voto, vel ipsum irritat, & nullum facit, arg. c. 2. de cõst. lib. 6. & l. fin. ff. de iurisd. omni iudic. quatenus habent, male facere eum, qui extra territorium suum, vel potestatem sibi concessam aliquid facit. Imò & actus ab eo factus non valet, & sensit Caiet. 2. sec. q. 88. ar. 12. quod etiam in c. Quanto de iureiur. diximus, præsertim, quod vti iurisdictione, quam quis non habet, scelus est lethale, secundum Thom. receptum 2. sec. q. 60. ar. 6.

Tertio, qui ex ordine mendicantium, ad canonicos regulares vult transire ex dispensatione Papæ, & quia intellexit illam obtinere non posse, nisi prius habitũ dimittat,

dimittat, ob id eum dimisit, & aliquando sæculari veste indutus incessit, & postea eam dispensationem impetrans, huiusmodi diabolicam astutiam subticet, vt in prælect. c. Si quando, de rescript. pag. 14. comprobauimus. Quo circa, huiusmodi religioso consulendū est, id quod sæpe cōplures admonuimus, vt videlicet, ad pristinā illam suam religionē reuertatur, vel iterum supplicet Summo Pontifici, vt ea taciturnitate non obstante, dispensationem ratam & validam esse velit.

Quarto, qui cum esset superior, potestatemque haberet irritandi vel obliterā- 73
di aliquod votum, in ipsum consensit, postea verò sine rationabili causa, ipsum ex mera malitia, vel proprio impulsus affectu, vel fingens illud votum in maximum vergere præiudicium, irritat & annullat, cum parum aut nihil inde emanaret nocumenti, secundum prædictum Cardin. Caietanum; 2. sec. q. 88. ar. 8. Qui tamen adiicit subditos non peccare, si non adimpleant votum: quod fuit ita perperam irritatum, sicut etiam superiores nihil peccant, dum legittimè irritant subditorum vota solum pro libera voluntate sua, sine causa aliqua, & malitia, antequam illa approbentur, quoniam in hoc suo iure vtuntur, cap. Puella, cap. Illud, 20. q. 2. cap. Noluit, & cap. Manifestum, 33. q. 5.

Quinto, qui cum parentes eius aliquod votum emisissent ab eo implendum, & non implet, si tamen illud non approbat, animo se ipsum obligandi, ad nihil aliud amplius quam ipse voluerit, cap. Licet, cum ei annot. per omnes de vot.

Sexto, qui licet esset seruus, continentiam, quam vouit non obseruat, idē etiam 74
erit de aliis votis, quæ nihil in damnum patroni sui vergunt, veluti, aliquas dicere orationes, & similia quæ tamen opere non præstitit, per supradicta, nu. 64.

Septimo, qui licet esset clericus habens beneficium, vouet ingredi religionem, facere abstinentiam, eleemosynas, & orationes, &c. & non facit, Ang. verb. Votū, 2. §. 2. Sylu. Votum, 3. §. 2. quoniam clericus sæcularis licet habeat beneficiū, recte potest regulariter omnia illa quæ laicus potest, vouere, absq; sui episcopi licentia, excepto eo, quod ecclesiæ suæ grauiter præiudicat, qualis esset longa peregrinatio, & aliud simile ob quod necessarium esset propriam ecclesiam deserere.

Octauo, qui (esto quod esset religiosus) vouet aliquid quod ex genere suo bonum erat, attamen sibi prohibitum, sine expressa, vel tacita conditione, videlicet; si prælato placuerit, vel vouet rem non prohibitam, absque illa conditione, si superior non contradixerit, iuxta subtilem quandam differentiam, quam prædictus Card. Caietanus, 2. sec. q. 88. art. 8. inter illa duo constituit.

Quis super voto dispensare, aut illud commutare valeat.

SVMMARIVM.

Dispensant soli Prælati Ecclesiastici circa vota, nu. 75.
Papa solus dispensat super voto solemni, & aliis quinque, nu. 75.
Episcopalem iurisdictionem habens, an in hoc æquetur Episcopo, nu. 75.
Dispensans super voto absque iusta causa, & ipse dispensatus sunt male securi. Qualis verò sit ista causa; aut quænam, & quando sit notoriè talis, nu. 76.
Dispensandi causa iusta in voto, ex quibus vna est facilitas & leuitas vouendi, nu. 77.
Oblatio vota cui nam videatur, facta dispensatione, nu. 78.

Voti fracti peccati absolutio, & absolutio voti differunt, nu. 79.

Votum qui commutare potest, an possit dispensare, nu. 79. Et qui fratres Confessarij dispensent, nu. 80. Voti commutatio vi Cruciatæ, facienda est in eius vtilitatem, nu. 80.

75 SOLI Prælati Ecclesiastici pollent potestate dispensandi, & commutandi vota, propter rationem, quam S. Thom. communiter receptus reddit, 2. sec. q. 88. art. 12. per illud, 2. ad Corinth. 2. Nam et ego quod donaui &c. Solus autē Papa, vel qui potestatem ab ipso peculiarem habet, potest super quinq; votis dispensare, scilicet super voto perpetuæ continentiæ, religionis, peregrinationis in Hierusalem, vel Romam, vel ad sanctum Iacobum Compostellæ. Etenim, quāuis nullus textus reperiatur, qui omnia ista vota soli Papæ reseruet, præter votum in Hierusalem, per cap. Ex multa, de voto, adiuncta glo. singul. verb. Incumbit. Quinimo neque hoc quando ex deuotione, & non in subsidium terræ sanctæ fit, secundum Panorm. in dicto cap. Ex multa, quem ibi sequitur Rauennas, iuxta tamen Romanæ curiæ stilum, qui satis colligitur ex Extrauaganti Xisti quarti cap. Et si dominici, de Pœnit. & remiss. omnia hæc sunt summo Pontifici reseruata. Vnde secundum aliquos, quicumque inferior, ab aliquo istorum quinque tentaret absoluere, præterquam quod peccaret mortaliter, pœnam etiam excommunicationis incurreret, per dictam extrauag. quod quidem non est verum, nisi in illis qui ex facultate, vel concessione eiusdem Papæ Xisti quarti absoluuntur, quoniam de his tantum ipsa loquitur, vti post Syluest. verb. excommunicatio, 7. casu 32. & Angel. verb. excommunicatio, 5. §. 31. nos super eandem extrauagantem expressimus. In cæteris autem votis, alij Prælati inferiores poterunt dispensare, vt Episcopi, vel qui iurisdictionem episcopalem sortiti sunt. Quamuis Panor. c. Proposuit de concess. præb. solam commutandi potestatem illis concedat, sed non est verum, propter ea, quæ ipse in c. 1. de voto docuit. Porro Prælati inferiores episcopis, non habentes iurisdictionem quasi episcopalem, nihil tale possunt, secundum Innoc. d. c. 1. de voto ab Hostiensi, reliquisque omnibus communiter receptum, à Panor. vero in d. c. 1. explicatum, nisi ad hoc præscriptione, vel priuilegio peculiari muniantur. Verū est tamen, prælatos regulares posse religiosorū suorū vota irritare, sicut dictum est supra nu. 63. id quod Syluest. verb. votum, 4. q. 3. etiam asseruit; Imò & dispensare si sunt exempti. Quoniam eorum iurisdictio, quasi episcopalis reputatur, iuxta glo. sing. & receptam, Clem. 1. de reb. eccles. alias verò minimè, quicquid aliqui sensisse videantur. Communis etiam omnium est sententia, nullum præter Summ. Pontificem posse dispensare super voto continentiæ solemniter emisso, per sacri ordinis susceptionem. Maior etiam pars Doctorum non dubitat, eundem summ. Pont. posse dispensare in voto solemni per professionem facto, si grauissima aliqua adsit necessitas, secundum Innoc. & gloss. communiter receptam, in c. Cum ad monasterium, de stat. monachor. quam nos in c. litteras, de restit. spoliat. copiosè roborauimus.

76 Præterea, communis doctorum consensus habet, quod quamuis Episcopi non possint dispensare in voto etiam simplici perpetuæ continentiæ, nisi sit magnum periculum incontinentiæ, & non possit adiri Papa, iuxta Syluest. verb. Votum, 4. q. 4. vti inferius dicemus: Possent tamen dispensare in voto continentiæ non perpetuo, sed ad tempus seruandæ, veluti per annum, secundum Palud. in 4. di-

in 4. distinct. 38. quæst. 4. col. 10. imo, & secundum Anton. & alios idem facere possent circa votum de nunquam contrahendo matrimonio, Angel. verb. Votum, 4. §. 9. & Syluest. quæst. 4. In hoc vltimo tamen contrarium tenet Caietanus 2. Tomo, de voto de non nubendo, q. 1. Cuius opinio licet alias mihi placuerit, nunc tamen magis placet opinio Angeli & Syluestri. Tum, quia illa seruatur in sacro pœnitentiariæ prætorio. Tum quia præsupposita opinione communi, quam ipse quoq; Caietanus tenet, scilicet, materiam voti sufficiẽtem, esse opus, quod non est supererogationis, sed præceptum, non potest verè dici æquiualere votum, de non nubendo, & votum castitatis, per quod corruit eius fundamentũ, vna cum responsionibus ad duo argumenta neruosa, quæ ipse contra se proponit, quæ nimia subtilitate, potius quam æquitate niti videntur.

Nemo autem sibi persuadeat, Summum Pontificem pro mera voluntate sua sine iusta causa, posse dispensare, aut commutare vota, glo. sing. c. Non est, de vot. neq, quod dispensatus sine iusta causa possit esse securus, per glo. sing. c. Non est, de vot. Et quod c. Venientes, de iureiur. vbi dicitur, in quocunq; iuramento, debere intelligi, salua authoritate Pontificis, (id quod etiam de votis asserendum est) non dicit, salua voluntate Papæ, vt rectè ponderauit S. Tho. 2. sec. q. 80. ar. 12. Neque etiã capitulũ præfatũ insinuat, huiusmodi vota non obligare, si Papæ displiceant, vel si sua sanctitas cõtradixerit, sed potius nullo iuramẽto aut voto, iuri & authoritati Summi Pontificis derogari aut detrahi posse, quominus cum rationabili causa in illis possit sancte dispensare. Quamuis in religiosorum votis & iuramentis etiã intelligendũ sit, (salua sui superioris voluntate) & ex consequenti, salua voluntate Summi pontificis, qui est supremus omniũ Antistes. Nõ enim est quoad hoc Papæ tanta potestas super alios omnes orbis Christianos, quanta eidẽ & alijs religiosorum pręlatis super religiosis, vt explicuit optimè doctissimus Caietanus in dicto ar. 12. Est tamen notandum, quod quæuis causa reddens complementum ipsius voti malum, & inutile, vel maioris boni impeditiuum, est satis iusta & rationabilis ad dispensandum, secundum omnes post Tho. 2. sec. q. 88 ar. 10. Imo etiam ad hoc, vt sine dispensatione, implemẽtum eius omittatur, si manifestum sit vnum ex tribus supra explicatis efficere, vt patet ex his quæ in superioribus, nu. 23. & seq. post S. Thom. 2. sec. q. 88. art. 10. & 12. vbi Caietanus, diximus.

Est etiam illud adnotandum, vnam ex iustis causis, ad dispensandum esse leui- 77
tatem facilitatemue in vouendo, secundum Panormitan. in cap. 2. de voto, per illum textum, & S. Anton. 2. part. tit. 11. cap. 2. in principio. Imbecillitatẽ item eius, qui vouit ad exequendum, quod vouit, scilicet, ad ieiunandum, vel peregrinandum, habere item numerosam familiam, quæ absque notabili nocumẽto, patroni absentiam neutiquam toleraret, & alia similia, de quibus, certa omnino regula afferri non potest, & subinde arbitrio superioris diffiniri debẽt, iuxta Panormitan. in cap. 1. de vot. iuxta quem, per finem cap. Ex multa, de voto sufficit necessitas, vel vtilitas publica. Non tamen requiritur, sicut quidam senserunt, satis est enim, vt sit vtilitas priuata, arg. c. 1. & 2. de voto. Superior autem, qui votum commutat, debet perpendere vouentis qualitatem, & expensas, quas facturus esset in explendo voto peregrinationis, vel aliorum similium vltra illas

quas

quas domi suæ facturus esset, illasque omnes in alia pia opera conuertere, laborem autem itineris in ieiunia, & orationes mutare, secundum Ang. verb. votũ, 4. §. 12. iuxta quem, votum ieiuãndi à paupere emissum minoris redimi potest, quã votum diuitis. Item si impedimentum sit temporarium, tunc solum dilationem aliquam temporis concedere debet.

78 Et quamuis aliqui crediderint, munus voto promissum, dandum esse illi cui promissum est, etiam consequuta voti dispensatione, aut commutatione, oppositum tamen verius arbitramur, iuxta mentem S. Thom. in 4. dist. 38. q. 1. ad 5. & 2. sec. q. vltima. Angel. verb. Votum, 3. §. 26. & Sylu. verb. Votum, 4. q. 1. vers. 4. id quod Caietanus efficaciter probat in paruis opusculis, q. 3. de vot. & nos efficacius contra. N. in Apolog. q. 1. monit. 71. Potest enim dispensari in tali voto, sine consensu eius cui vouetur, vt ibi efficaciter probamus. Porro, quemadmodũ vna ex legittimus causis, ad votum castitatis cõmutandum, est magna fragilitas, quã vouens in se ipso experitur ad obseruandum votũ, & ob quam se credit, non adimpleturum quod vouit, Angel. verb. Votũ, 4. §. 6. Ita etiã certissimum est, quodcunque aliud votum posse in religionis votum permutari, Caietanus in summa voti commutatio, etiam si sit Hierosolymitanum, cap. Scripturæ, de voto.

79 Tria tamen in hoc loco præmonenda esse duximus, Primum est, quemlibet simplicem sacerdotem, posse à quocunque peccato & quacunque excommunicatione, & fractione voti in articulo mortis absoluere; non tamen posse, aut in votis dispensare, aut aliquid illorum commutare; Etenim sola peccatorum absolutio, non autem votorum illis conceditur, secundum mentem omnium doctorum. Quod etiam explicuit Syluest. verb. Votum, 4. §. 3. Quod quidem in multis etiam iubileis videmus accidere, nosque etiam, in §. In leuitico, not. 27. comprobauimus, eum qui non habet ampliorem authoritatem, quam commutandi, non posse dispensare, & qui non pollet potestate, nisi ad dispensandum, non potest commutare, cum ista inter se sint valde diuersa, & potestas & priuilegium dispensandi potest aliquid operari, absque eo quod ad commutationem extẽdatur. Illud autem, quod Sotus lib. 8. q. 4. art. 3. de iust. & iur. asseuerauit, forte rem non adeò perpendens, scilicet eum, qui habet potestatem ad dispensandum, quod amplius est, habere etiam ad commutandum, quod minus est, forsan verum est in illis, qui sunt huiusmodi authoritatem sortiti ex iure communi, & tanquam ordinarij, non autem in his, qui priuilegiorum vi & tanquam delegati eandem adepti sunt, arg. cap. Priuilegia, 3. dist. & cap. Sanè; & cap. Porro, de priuileg. & notat. in cap. 1. de rescript. vbi post alios resoluit Decius, Priuilegium ita interpretandum, vt aliquid operetur contra ius, sed dato aliquo tali, in reliquis restringendum, quia priuilegia sunt restringenda, cap. Porro, de Priuil. Secundum quod Papa Innocentius viij. concessit confessariis rite præsentatis ex ordine fratrum minorum, vt possint in omnibus votis dispensare, in quibus possunt Episcopi, præterquam in voto peregrinationis vltra duas dietas, in concessione 115. quod etiam commemorat compendium Priuileg. relig. Idem etiam possunt confessarij Dominicani ordinis, & aliorum qui priuilegiorum ordinis sancti Francisci sunt participes. Tertium, quod aliqui simplices in eo sunt errore, vt simul atque diploma, siue bullam acceperunt, in qua Papa concedit, vt confessarius

fessarius possit certa vota vel commutare, vel dispensare, credant se statim à suis votis liberari. Etenim aliud est committere potestatem dispensandi, vel commutandi, aliud verò dispensare, & commutare, cap. Gratum, & cap. Relatũ, de offic. deleg. adiuncto cap. Sicui nulla, de præb. lib. 6. & cap. Si super gratiam, de offic. deleg. eodem lib. Quo circa ab ipso confessario petere debent, vt sua vota in alia opera pietatis commutet, aut dispenset. Enimuero nisi confessarius fuerit requisitus, imò etiam si fuerit, nisi dispensauerit aut commutauerit, licet alias ab omnibus peccatis absoluat & plenariam indulgentiam illis concedat, vota adhuc sicut antea, in suo vigore perseuerant. Quartum, quod etiam si votum neminẽ alium, etiam si sit hæres, quam ipsum vouentem obliget, quoad obligationem personalem sicut dictum est, neque quoad realem ex vi voti, obligat tamen eum ex vi pacti contractus & promissionis, eo modo, quo obligaret eum iuramẽtum alterius, cap. Ex parte, de censib. & notat. in cap. 2. de pact. lib. 6. & in cap. Cum C. Laicus de foro compet. & Feli. in cap. Cum sit, num. 9. eodem tit. Quamobrem populus, qui nunc est, tenetur ad implenda vota de obseruatione festorum, aut aliarum rerum eiusdem populi, qui centum ab hinc annis præcessit; quando quidem est vnus idemque populus, c. Denique, 7. q. 1. vbi glo. & l. Proponebatur, ff. de iudic. aut ex vi voti, quia est idem populus, aut saltẽ ex vi contractus, & promissionis, quæ in successorem vniuersalem pertransit, l. 1. & 2. C. de Hæredit. action.

Monemus confessarios, qui vota per bullas cruciatas commutant, quod commutatio in vtilitatem ipsius bullæ fieri debet: in quo multi errant, commutantes ea in ieiunia, orationes, peregrinationes, missas, eleemosynas pauperum, quia tenor bullæ habet, vt eiusmodi commutatio fiat in vtilitatem cruciatæ, & idem dicendum est de his qui commutant virtute iubileorum, aut aliarum gratiarum, quæ præcipiunt hoc facere in vtilitatem aliquorum locorum particularium. arg. l. Illud, ad l. Aquil.

Quæsitum est nuper à nobis, An qui contra simplex castitatis votum contraxit matrimonium, teneatur ingredi religionem, antequam illud consummet? cũ illo modo suum votum persoluere possit, & non alio, & Syluest. verb. Matrimoniũ, 7. q. 5. visum fuit, quòd sic, & Soto quod non, in 4. quæst. 2. art. 1. & nobis prima fronte, opinio Soti melior visa fuit, quia votum ingrediendi religionem non fecit, & quia videtur sufficere, vt suum votum non petendo debitum absoluat, quãuis reddendo petitum, matrimonium absoluat. Sed postea omnibus satis perpensis, Syluestri verior visa est, propter eius rationem, & quia omne votum, oblata opportunitate persoluendum est, & opportunitatem in id adesse, negari non potest, antequam matrimonium consummetur. Et quia S. Thom. & Richard. in 4. dist. 38. tenent, quod qui contra votum castitatis matrimoniũ contraxit, consummando illud, peccat, quod verum non esset, si post contractum, & non consummatum ad seruandum votum castitatis non teneretur, quod seruari sine ingressu religionis nequit. Non obstat, quod ingressum religionis formalem non vouit, quia sufficit aliud illi propinquum fecisse, ex quo & eius transgressione, vna virtualis ad illud obligatio nascitur, & quia idem Sotus fatetur, quod votũ religionis post contractũ & nondũ consummatũ, ad sui ingressum obligat, & nõ alia ratione, quã quod adhuc persolui potest, & eadẽ ratio voto castitatis cõuenire videtur.

Ex quo

Ex quo sequitur, quod votum religionis, quoad hoc non est firmius quam simplex castitatis, & quoad alios effectus infirmius est. Quia qui religionis ingressum vouit, contra illud fornicando, nec ante, nec post matrimonium peccat, & qui castitatem vouit, sic. Quia votum religionis ante professionem non magis ad seruandam castitatem, quam ad ieiunium & alias cæremonias & statuta religionis seruanda, obligant. Vnde sequitur, quod qui contraxit matrimonium, & consummauit, contra solum simplex religionis votum, postea reddere & petere debitum sine alia dispensatione potest, quamuis qui contraxit, contra votum castitatis iusta dispensatione ad id indiget, quæ est quotidiana & singularis conclusio. Quibus omnibus est consequens, quod qui castitatem vouit, & matrimonium contraxit, & postea consummauit, duo peccata commisit. Vnum in contrahendo, alterum in consummando, quanquam Sotus tenet non nisi vnum committere, & verum esset, si vera esset eius altera opinio superius refutata.

De Præcepto secundo, quoad blasphemiam.

Svmmarivm.

Blasphemia quid? & quod est mentalis & vocalis, nu. 81. & est contraria confessioni fidei, & non est hæresis, nu. 82. nec debet absolui sine magna pœnitentia, nu. 83.

Præceptum secundum quatenus includit non esse blasphemãdum, & quomodo violat mortaliter qui dicit, Pigeat Deum; Non credo in Deum, &c. et qui tribuit creaturæ, quod est proprium solius Dei, & quando iocus, aut ira excusent, nu. 84.

Blasphemus qui per iocosam, inconsideratam aut turpem nominationem, nu. 85.

Maledicere creaturas rationales, vel irritionales, nu. 86.

Blasphemus an sit, qui cantilenas seculares & profanas diuino cultui admiscet, qui in matutinis Natalis Domini obscœnos rythmos, alteri occinit, et an simplicitas, siue rusticitas excuset, num. 87.

81 EXPEDITIS his, quæ pertinent ad iuramentum, & votum; expediamus, quæ pertinent ad blasphemiam per hoc secundum præceptum vetitam. Pro quorum fundamento, supponimus Primo, quod secundum Ambrosium, in lib. De Paradiso, Alex. Halensem par. 2. summæ quæst. 148. & S. Tho. 2. sec. q. 13. communiter receptos. Blasphemare est dicere tacitè vel verbo, contra Deum, aut eius sanctos, aliquid contumeliosum; quod quidem fit vel tribuendo Deo, quod illi non conuenit, vel auferendo quod conuenit, vel tribuendo creaturæ, quod solius Dei proprium est; quod si solo corde dicitur, est blasphemia mentalis, si vero verbo, vocalis, si autem scripto, scripta.

82 Secundo, quod blasphemia est confessioni fidei & charitati diuinæ contraria, & diuinæ voluntati videtur derogare, & propterea peccatum est mortale grauissimum, secundum S. Thom. communiter receptum, 2. sec. quæst. 13. art. 1. 2. & 3. Quamuis neque blasphemia exterior, neque interior, secundum se tantum, sit dicenda hæresis, aliud est enim credere, aliud dicere, etiam si sola mente dicatur. Et

blasphemia

blaſphemia in dicendo, hæreſis autem in credendo conſiſtit, iuxta mentem S. Thom. quam rectè Caietanus, in dicta quæſt. 13. explicuit: vbi etiam illud adiecit, tribus modis contingere aliquid dicere, ſcilicet deſiderando, præcipiendo, affirmando.

Tertio, quod nullus blaſphemus debet abſolui etiam in foro conſcientiæ, 83 abſque eo, quod arbitrio ſeueri cuiusdam confeſſarij grauiſſima illi pœnitentia imponatur, ſicut Concilium Lateranenſe vltimum, ſeſſ. 9. §. Ad abolendam, ſub Leo. X. quod nos in cap. Inter verb. 11. quæſt. 3. pag. 77. num. 612. tranſtulimus, & elucidauimus.

Interrogatus, an teneatur quis corrigere alterum quem blaſphemantem audiuit, quamuis emendatio non ſperetur? Reſpondeo, quod ſic, & quod id acriter facere tenetur, ſi ſine ſuo periculo facere poteſt, vt ſancitum eſt à Concilio Lateranenſi prædicto ſeſſ. 9. §. ſupra citato, & per nos vbi ſupra trãſlato & elucidato.

Qui peccant contra ſecundum præceptum, quatenus continet non blaſphemandum, ſunt hi.

Primo, qui blaſphemat, contra Deum vel Sanctos, his vtens loquendi mo- 84 dis, Pigeat Deum, vel Doleat Deus, Non credo in eum, vel denego, aut maledico Deum, &c. vel dicens, Deum non eſſe miſericordem, non ſeruare iuſtitiã, eſſe acceptatorem perſonarum, non videre, quæ agantur in mundo, aut non curare humana, aut illum iniuſtè punire, vel hoc aut illud non poſſe efficere: vel tribuit homini, quod ſoli Deo conuenit, quale eſt, hominem beatum facere, vel poſſe ventura prænoſcere, ſecundum prædicta. Quamuis iocoſe iſta diceret, ſi attendit quid verba ſignificant, & cum deliberatione illa protulit, ſecundum Bernardum de Buſto 1. par. ſer. 17. Is enim ſi tanto iræ furore correptus, & paſſione excæcatus, in ſimilia verba prorupit, vt quid diceret, quidue verba ſignificarent, minimè aduerteret, tantum venialiter peccat, Thom. 2. ſec. quæſt. 13. art. 2. ad tertium. Si verò attendit eſſe verba blaſphemiæ, mortaliter delinquit, etiam ſi repẽtina correptus ira, verba protulerit, ipſumq́ue ſtatim pœnituerit illa dixiſſe, ſecundum eundem doctorem vbi ſupra. Neque quicquam ad rem facit, an ſubitanea illa ira ex iniuſta cauſa originem habeat, vel ex ludo, ebrietate, vel aliqua occupatione, circa rem illicitam, ſecundum Angelum, verb. Blaſphemia. §. 86. etiam ſi contrarium teneat Panormitan. in cap. Statuimus, de Maled. quod eſt verum, quantum attinet ad forum exterius. Neque ſatis eſt ad peccandum mortaliter, quod talis inconſideratio ex deprauata quadam conſuetudine cum propriæ ſalutis contemptu coniuncta vel ex culpa lata, procedat, iuxta Syluest. verb. Blaſphemia, quæſt. 4. dummodo illa inconſideratio prolationi talis blaſphemiæ cauſam dederit, hoc eſt, quod ſi animaduerteret, id quod pronuntiat, non pronuntiaret illud, ſecundum Caietanum, verb. Blaſphemia.

Secundo, qui Deum vel Sanctos iniurioſè nominat, pudenda ipſorum membra propriis nominibus explicans, & aduertens, quod dicit, etiam ſi iocandi gratia id faceret, Angel. in interrogatione præcepti primi, quamuis vti iſtis modis loquendi, puta per corpus Domini, per ſanguinem eius, ſiue iurando, ſiue cum alio contendendo, non eſt blaſphemia, Caietanus vbi ſupra. Quoniam poſt CHRISTI incarnationem Deus dicitur habere corpus, & ſanguinem, in quantum ho-

mo,non autem in quantum Deus, ſicuti in additione, cap. Quando,de conſec. diſtinct. 1. num. 52. diximus copioſius.

86 Tertio,qui maledicit alicui creaturæ ratione carenti, inquantum eſt creatura Dei,eſt enim blaſphemia perinde ac maledicere Deum,ſi tamen ſimpliciter maledicit, non intendendo aliquid amplius, tunc ſolum erit verbum otioſum, & vanum,ac conſequenter veniale tantum. Quod etiam placuit Caietano, 2.ſec. q. 13.ar.1.ſub finem.

87 Quarto, qui diuino cultui cantilenas ſæculares,profanas, & turpes admiſcet, ſiue illa voce humana,ſiue alio organo proferantur,vel patitur, aut procurat, vt miſceantur. Quoniam in hoc cultui eccleſiaſtico & Deo ipſi irrogatur iniuria, iuxta Caietanum,2.ſec. quæſt.91. &in ſumma verb. organorum vſus. Quem nos etiam in repet. cap. Quando, not. 16. num. 42. & 48. ſequuti ſumus, allegantes ad idem propoſitum Baſilienſe concilium ſeſſ. 25. tit. de his, quæ in miſſa. Quod ipſum decreuit nunc concilium Tridentinum ſeſſ. 22. in decret. de obſeruat.& euit.in celebrat. miſſæ. Vbi etiam cum eodem Caietano adiecimus, quod ſi aliqui præ ruſtica ſimplicitate,exiſtimarent iſta licere recreandi animi gratia,quoniam vident communiter in his vſum & conſuetudinem inualuiſſe; Si tamen intelligerent,id eſſe illicitum, & ſcelus eſſe mortale, nullatenus id facerent, excuſarentur quidem à tanto,ſed non à toto.Nunc autem dicimus nobis non videri lethale crimen,niſi cum cantilena eſt turpis, & laſciua, vana, & profana,& cantatur durante officio diuino ab his qui iam ſunt præmoniti id non licere. Idē aſſerimus de his qui in nocte Natalis Domini turpes rythmos ſibi inuicem occinunt,vel execrationes quaſdam interſerunt, tempore, quo dicturi lectiones petunt benedictiones,ſicut in dicta repet.cap.Quando, not.16.nu.42.diximus.

A Quartum dubium,P. Vincent.eſt circa prędicta num.8.an ille, qui furatus aliquid interrogatus à Iudice incompetente vel alio ſine iuris ordine legittimo, vtrum tale quid ſit furatus,poſſit ſecura conſcientia reſpondete abſolutè & ſimpliciter ſe id non eſſe furatum,intelligendo intra mentē & tacitè penes ſe, quod non eſt furatus illo die,menſe, vel anno, puta anno milleſimo quingenteſimo ſeptuageſimo primo vel ſecundo,&c. & pro ratione dubitandi adducit opinionem Domini Doctoris Soti,qui in libro de ratione tegendi,& detegendi, tenet quod non,cuius ſententiam aſſerit duram ſibi videri, ego vero (ſalua quæ tanto & tam erudito viro debetur reuerentia)exiſtimo eam duriſſimam, imò vero falſam, qualis viſa eſt, etiam opinio quam ante illum durius affirmauit vir alioqui eruditiſſimus Geneſius à Sepulueda,de qua infra cap. vigeſimoquinto num. 43. meminimus per fundamenta ſolida & irrefragabilia quæ pro Paludan. Gabriele & Adrian. & aliis pleriſque contrarium tenentibus adduximus in Commentario cap.Humanæ aures,22. quæſt.5. ad quem me remiſi etiam ſupra cap. octauo num.vltim.reſpondendo ad dubium tertium ſatis huic ſimile propoſitum ab eodem P.Vincent.circa ibi dicta.

B Quintum dubium, P. Vinc.circa prædicta num. 12. an iuramentum de actu qui tempore iuramenti eſt illicitus, liget iurantem pro tempore in quo fuerit licitus: puta iuraui nunquam ingredi talem domum odio matris meæ,quæ eam inhabitat,qua mortua,incipit inhabitari ab alia quę poteſt eſſe mihi occaſio peccati.

Pro parte

Pro parte affirmatiua facit, quod id quod operatur propositũ in proposito, operatur oppositum in opposito, l. Et si contra tabulas, ff. de vulg. & cap. Sciendũ, 8. quæst. 1. & iuramenta de facienda re quæ licita est tēpore iuramenti, non ligāt ad faciendum eam tempore quo est illicita. Ergo iuramentum de facienda re illicita tempore iuramenti, ligabit ad faciendum eam tempore quo erit illicita. Pro parte verò negatiua facit, quod iuramentũ de facienda re illicita tēpore iuramenti est ipso iure nullum, & ad nihil obligat, cap. Non est obligatorium, de reg. iur. lib. 6. & cap. Quanto. de iureiuran. & quod tractu tēporis non firmatur id quod à principio fuit nullum, cap. Non firmatur, de reg. iur. lib. 6. & l. Quod ab initio, ff. eod. Respondeo, quod pars affirmatiua est vera in iuramento generali & apto, cōprehendere eundem actum, tam tempore quo est illicitus, quam quo est licitus.

Negatiua verò, quando speciale vel restrictum ex natura verborum vel ex causa ob quam fit, vel aliis circunstantiis, ad actum illicitum pro tempore quo illicitus. Exemplũ primi, iurauit quis, generaliter seruare omnia statuta Ecclesiæ N. siue licita, siue illicita in quibus tempore iuramenti inuenitur vnum factum contra canones ab Episcopo, & Capitulo, cuius obseruātia est illicita; arg. cap. Quod super his, & eorum quæ ibi citat Fel. & Maior, postea confirmatur illud ex certa sciētia à S. Sede Apostolica, quo eius obseruantia fit licita. Is tenebitur seruare illud statutum post confirmationem Papæ, vi iuramenti, quum comprehendatur sub illo, & possit seruari sine interitu vel dispēdio salutis æternæ, arg. cap. Si verò, de iureiuran. & c. Quamuis, eodem titulo lib. 6. Item iurauit quis generaliter nũquam intrare talem domum sine vlla causa illud tēpore quo fit iustificante, quod per prædicta temerarium, siue vanum est, & incipit esse vanius, si mater eius incipiat eam inhabitare, si tamen post eam mortuam, vel ea egressam cœperit inhabitari ab aliqua cuius consortium teneatur ille vitare, pro tempore illo ligabit eum iuramētum, quia nec ex natura verborum, neq; ex causa, vel alia circunstantia restringitur ad solum tēpus quo illicitum, vel temerarium, aut vanũ est. Exemplũ secundi: Iurat quis nunquā intrare talem domũ, donec mater eius eā inhabitauerit, vel ob causam finalē euitandi eius bonam conuersationē, quod illicitum est, si postea alio migrauerit mater, vel cuius conuersatio posset esse peccandi occasio tali iuranti, poterit intrare illam sine violatione, quanquam alia forte de causa deberet id euitare, quia iuramentum illud fuit restrictum ex natura verborum, vel ex causa fin. ad tempus quo erat temerarium, vel illicitum, & actus agentium non operantur vltra intentionem eorum. l. Non omnis. ff. si certum pet. & c. fin. de præb.

Sextum dubium, P, Vinc. est circa prædicta num. 59. quatenus ibi dictum est, C coniugem qui reddit debitum coniugi, qui vel quæ de consensu eius vouit continentiam peccare ea ratione quod consentit peccato: cui videtur contrarium cap. Si vir. de coniug. seruo. & quod per illud dicimus infra cap. 16. num. 34. nempe, quod neuter cōiugum qui malitiosè filium communem de fonte Baptismi leuarint, potest ab altero debitum exigere; vterque tamen non tenetur alteri exigenti reddere. Nam etiam ibi reddens debitum consentit peccato alterius sicut hic, & tamen non peccat Ad quod respondeo, argumētum quidem esse neruosum, & torsisse ingenia, Host. Io. And. Antho. Card. Panor. & aliorum in d. c.

Si vir, aliis alia docentibus, vt in d.nu.34.insinuo, nec video vllum qui id planè soluerit: sed puto solui posse negando quod eadem ratio consensus inueniatur, in vtroque casu, quoniam in d.cap. Si vir, agitur de impedimento, quod canon inducit circa consensum coniugis reddere debentis, in casu autem nostro de impedimento quod nascitur de consensu coniugis debitum reddere debentis, sine quo non poterat nasci, & ita minus tenetur impedimento quod sola lege sine eius consensu inducitur, quam impedimento quod lege & consensu suo inducitur, arg.c.1.de treug.& pac.

D Septimum dubium, P.Vinc.est circa prædicta, n.62. quatenus ibi habetur posse maritum sine vxoris consensu vouere transitum in Hierusal. cõtra quod ait primo facere, quod licet olim id liceret propter necessitatem suppetiarum bello gerendo, hodie tamen cessat illa. Deinde quod iubet Apostolus coniugibus, 1. ad Corinth.7. Nolite fraudare inuicem, nisi forte ad tempus: Respondetur ad primum, quod in præfato, num.62. non dicitur simpliciter posse maritũ vouere transitum in Hierusalem, sed posse vouere transitum, in subsidium terræ sanctæ, & ita pro tempore quo cessarent bella, cessaret facultas vouendi & exequendi talia vota, & Apostolus non prohibet absentiam mariti ab vxore ex iusta causa, qualis est recuperatio, & conseruatio catholicæ fidei, & terræ sanctæ, vt colligitur ex illo verbo Apostoli, fraudare, arg.l.Iurisgentium, §.sed & si fraudandi, ff. de pact. & eorum quæ dicemus infra cap.17.nu.73.

E Octauum dubium, est circa id quod in prædicto num.62. dicitur vxorẽ posse sine licentia mariti vouere præfatum transitum, contra quod ait facere quod nulla lex hoc ait. Secundo, quod daretur occasio nobilibus fœminis, quæ cuperent, adulteria explendi. Sed responderi potest, quam plurima in iure asseri sine lege in id expressa, cum ratio desumpta per locum ab identitate, maioritate, vel similitudine rationis id suadet, l. Non possunt, ff.de leg.cap. Dudum, in. 2. de Elect.ibi, De similibus idem est iudicandum. At cum quoad debitum exigendum, vel reddendum maritus, & vxor parificentur, cap. Gaudemus, de diuort. iustè Hostien. & qui sequuntur eum Panor. & alij extendunt legem quæ marito dat facultatem vouendi huiusmodi votum sine consensu vxoris, ad vxorem, vt idem facere possit sine mariti consensu, nec per hoc datur occasio nobili fœminæ facilè adulterandi, quia Hostien.& prædicti restringunt suam extensionem ad vxorem grandæuam & extra omnem adulterij suspicionem positam, quæ per suam familiam subsidium bello sacro ferre potest.

Caput XIII de obseruatione festorum, quod pertinet ad tertium præceptum Decalogi, Sabbata sanctifices.

SVMMARIVM.

Festi dies omnes Christianorum sunt lege humana introducti, nu.1.
Festorum obseruatio nunc non est adeo stricta, sicut obseruantia sabbati in lege veteri, nu.2.
Festis diebus præcipitur, vt audiatur sacrum, & ne seruilia opera fiant, nu.2.
Seruilia opera quæ sint, nu. 2.
Seruilia septem opera permittuntur, quinque non seruilia prohibentur, nu.3.

Festa potius

Festa potius relaxantur, ob necessitatem, quam ob pietatem, & quomodo, nu. 4.
Festis tam licitum est opus, ob pecuniam, quam sine pecunia; & quando sit licitum, propter pecuniam, in diebus festis operari, nu. 5.
Festa ius ipsum desinit, eademq; vel consuetudo addit, vel tollit, vel moderatur, nu. 5.
Festa sua vnaquaeque regio cum migrantibus in ea debet obseruare, nu. 5.
Festos dies, quos viator seruare teneatur, nu. 5.

PRo fundamento noscendi qui peccant mortaliter contra hoc præceptum 1
tertium Decalogi, præsupponimus, Omnia Christianorum festa, etiam dies dominicos solo humano iure; nulla verò iure diuino, naturali aut supernaturali esse in ecclesiam introducta, vt in cap. Licet, de feriis, & in cap. 1. de Consec. dist. 3. comprobauimus. Id quod etiam sentit Ioannes de Turrecrem. in d.c. 1. col. 4. vers. Quartum, & clarius Archidiaconus, in c. Ieiunia, eadem dist. 3. & S. Tho. 2. sec. q. 122. art. 4. & 5. Antonininus, 2. par. tit. 9. c. 7. §. antepenul. & maior, in 3. dist. 27. quæst. 23. supra omnes tamen Thom. Vualdensis, de sacramental. cap. 14. vbi ad hoc adducit beatum Hieronymũ & Remigiũ, quamuis Panor. cap. Licet, de feriis cum multis aliis, & Angel. verb. Feriæ, §. 43. teneant, saltem dies dominicos iure diuino festiuos esse, quam sententiam Syluest. in verb. Dominica. q. 1. vers. 7. communem esse asseuerauit. Veruntamen, quod modo diffiniuimus est ipsamet veritas. Etenim quamuis ius naturale, & diuinum, præcipiant nobis, Deũ ipsum honorare & reuereri, non tamen diffiniunt tempus, quo in nouo testamẽto id facere teneamur, solum autem ius humanum decernit, statuitq; certos dies, in quibus ab operibus seruilibus cessare oportet, vt id faciamus. Nec obstat c. Licet, de feriis, quo ipsi nituntur, quatenus habet, quod tam veteris, quam noui testamenti pagina, septimum diem humanæ quieti deputauerit, quoniam potest nouè, & singulari modo responderi, ad summum probare, quod in vtroque tam nouo, quam veteri testamento inuenitur, quod vnus de septem diebus debet obseruari, non tamen quod hoc Deus præceperit in vtroque, nam licet id præceperit in veteri testamento præcepto cæremoniali, in nouo tamen testamento, in quo illud cessauit à principio Apostoli authoritate sua & non lege diuina cœperunt diem Dominicum obseruare, idemque facere fidelibus præceperunt; Vnde infertur, quanta sit consuetudinis vis circa custodiam & obseruationem festorum. arg. cap. fin. de Consuet. & l. 2. quæ sit longa consuetudo.

Secundo, quod ius humanum Christianorum, non adeò strictè præcipit, suos 2
dies festos obseruari, sicut ius diuinum antiquum suum illud sabbatum tradidit obseruandum, secundum S. Tho. in dicta q. 122. ar. 4. ad 4. cõmuniter receptum. Quapropter multa nobis in diebus dominicis fieri permittuntur, vt præparare cibos, & alia huiusmodi, quæ nullatenus in sabbatis veteris legis fieri poterant. Vnde etiam consequitur, vt circa prohibita in nostris festis, nobis sit facilior dispensatio, quam in rebus prohibitis in Sabbato illo antiquo secundum eundem Thom. in dicto art. 4. ad 4.

Tertio, quod hoc præcepto, de colendis festis, non præcipitur cultus diuinus interior, qui in meditando, & colendo Deo consistit, sed tantum exterior, qui cõsistit in audienda missa, cap. Missas, de Consec. dist. 1. & in abstinẽdo ab operibus

seruilibus exterioribus, c. Ieiunia, cum glo. & Archid. de consec. dist. 3. quę ministerio corporis sunt exercenda, sicut eleganter docuit Caiet. 2. sec. q. 122. ar. 4. in principio, Quoniam quamuis finis huius præcepti sit vt homo Deo vacet, ipsoq; fruatur, & in eo quiescat, vt docuit S. Thom. ibidem, quando tamen finis præcepti est aliud à re præcepta, tunc non cadit sub præceptum, sicut idem Thom. communiter receptus, 1. sec. quæst. 100. art. 9. asseruit. Verum est tamen quod sunt necessaria propositum, & attentio interior, ad rectè audiendum sacrum, quo sit religionis opus.

3 Quarto, præsupponimus in diebus festiuis non omnia opera prohiberi, sed tantum seruilia, quæ sunt illa, quæ propriè seruientibus conueniunt, iuxta text. Leuit. 23. cap. Omne opus seruile non facies in eo. Non autem illa, quæ communia sunt, tam iis, qui seruiunt, quam illis quibus seruitur secundum eundem S. Tho. in dicta, q. 122. art. 4. ad 3.

Quinto, quod ex supradictis infertur, septem generum opera notata à S. Tho. in dicto art. 4. in diebus festis licitè exerceri. Prima illa, quibus in diuino cultu Deo seruimus Ioan. cap. 3. Secunda; quibus spiritualia exercemus, quale est docere verbo vel scripto, iuxta glos. mirabilem cap. 28. Numerorum. Tertia, quæ sunt ad salutem propriam necessaria 1. Machab. 4. & cap. Discipulos, de Consec. distinct. 5. Quarta, quæ ad salutem corporalem proximi sunt necessaria, Prouerb. 4. Erue illos, qui ducuntur ad mortem, cap. Non in inferenda. 23. quæst. 3. Quinta, quæ sunt necessaria ad vitandum damnum, sibi vel proximo imminens. Deut 22. Non videbis bouem fratris tui, &c. Sexta, quibus parantur cibi, per consuetudinem Ecclesiæ. Septima, piscari quandoque per consuetudinem eiusdem Ecclesiæ, cap. Licet de ferijs.

Sexto, præsupponimus quod quinque sunt opera nō seruilia, quæ prohibentur in festis iure canonico. Nam in c. 1. de feriis, prohibentur Nundinæ, iudiciū ciuile, vel criminale, & iuramentum, nisi pro pace vel alia necessitate præstetur, & in c. fin. de feriis. Omnis processus & strepitus iudicialis, nisi pietas suadeat, & necessitas vrgeat.

4 Septimo, quod non omnia, quæ possunt fieri gratia necessitatis, possunt fieri ratione pietatis: nam propter necessitatem, omnia opera tam seruilia, quam non seruilia, exerceri possunt, sed non omnia permittuntur, causa pietatis, si per pietatem intelligamus virtutem illam qua patriam & parentes veneramur, sicut accepit Tullius 3. Rhetoric. ad Herenn. & August. cap. 1. 22. quæst. 2. neq; si pietatem pro misericordia accipiamus. Etenim, quamuis opera, quæ ex natura sua ad misericordiam pertinent (vt vestire nudum, alere pauperem, cap. Tria. 45. dist.) in omnibus diebus festis possint licitè fieri, iuxta glo. cap. fin. de feriis, imò & opera iudicialia, dicto cap. fin. Alia tamen opera seruilia, quæ ex sola intentione operantis, ad misericordiam diriguntur, fieri nequeunt. Quamobrem, qui sub misericordię, & pietatis prætextu, absque alia vrgente necessitate in diebus festiuis ædificāt vel reficiunt fontes, sternunt vias, tota errant via, iuxta Caietan. 2. sec. quæst. 122. art. 4. col. 4. At verò si per pietatem cultum Dei intelligamus, tunc dicimus, omnia illa opera, quæ suapte natura, & immediate tendunt in honorem Dei, veluti portare crucem, & reliquias sanctorum, licitè fieri posse. Imò & alia quæ sunt veluti

præam-

præambula & præparatoria horum, quæ ſimul vel paulo ante, ſolent fieri, veluti pulſare cymbala ante miſſam, vel veſperas. Diuerſa tamen ratio eſt de aliis operibus, quæ licet ſint præparatoria in ſupradicta, ante tamen feſtum ipſum commodè poſſunt fieri, qualia ſunt formas, (quas hoſtias vocamus) conſecrandas effingere, verrere eccleſiam, tapetibus ornare, & multo minus illa opera, quæ ſecũdum ſe non deſeruiunt diuino cultui, neque ſunt præparatoria in illum, qualia ſunt arare, ſerere, & metere, ad aliquod ſubſidium eccleſiæ præſtandum, quo diuinus cultus ibi fiat, nam iſta non ſunt licita, niſi aliqua intercedat neceſſitas, vt ſi eccleſia adeò eſſet tenuis & pauper, quod neceſſariis ad cultum careret.

Octauo, quod tam licitè ac principaliter poteſt fieri in diebus feſtis ob pecuniam, quod gratis licitè fieri poteſt, in eis quam licitè & principaliter, ob eã, quouis alio tempore id fieri poteſt, & quod propoſitum, & intentio lucrandi, non facit vt opus quod alias ex ſuo genere, non eſt ſeruile, ob hoc fiat tale formaliter, vel materialiter. Quod poſt Cardinalem Caietanum, 2. ſec. quæſt. 122. art. 4. & in ſumma, verb. Feſtos, validiſſimis rationibus in cap. Ieiunia, de conſec. diſtinct. 3. comprobauimus, quamuis Richar. lib. 3. diſtinct. 37. & Angelus verb. Feriæ §. 9. & Io. Tabienſis verb. feriæ, num. 17. & Syluest. verb. Dominica, quæſt. 4. non ſatis rem perpendentes, contrarium teneant. Addo, quod modo Concilium Tridẽtinum ſeſſ. 25. cap. 12. declarauit dies feſtos, in ſuo epiſcopatu ſeruari ab epiſcopo præceptos, à religioſis, quamuis exemptis ſeruandos eſſe.

Nono, quod quamuis feſta, quæ iure communi ſunt omnibus obſeruanda, ſint iam expreſſa, & determinata in cap. Pronunciandum, de conſec. diſtinct. 3. & cap. Conſequeſtus, de feriis, & alibi, multa tamen ex eis abſtulit conſuetudo, & alia induxit. Quapropter, in ſingulis regionibus illa feſta obſeruanda ſunt, quæ lex, aut conſtitutio ſynodalis recepta, & non abrogata, vel conſuetudo præſcripta, ibi præcepit obſeruari per prædicta capitula, & cap. fin. de cõſuetud. Quandoquidem vt dictum eſt ſupra eod. cap. nu. 1. Omnia ex lege humana introducta ſunt.

Ex quo infertur. Primo, quod ſi conſuetudo præſcripta, præcipit, id quod paſſim fieri videmus, vt à media nocte, vſque ad mediam noctem, feſta ſeruentur, neutiquam ſeruanda ſunt, à primis veſperis, vſque ad ſecundas veſperas, quamuis ius ipſum commune id præcipere videatur, cap. 1. de feriis, & quod ſi vſus haberet, vt ſolum ſeruentur vſque ad meridiem, vel vſque ad ſolemnia miſſarum peracta, poſtea poſſent opera ſeruilia fieri.

Secundo, quod vnaquæq; prouincia aut ciuitas obſeruare tenetur illa eo modo, & tantum, quæ, quomodo, & quantum conſuetudo ipſius pręcipit obſeruari.

Tertio, quod qui degit in aliquo loco, tenetur obſeruare feſta illius loci vbi tũc degit, non autem illa feſta, quæ in eius propria patria obſeruantur: arg. cap. Illa, adiuncta gloſſa 12. diſt. ibi, Dum fueris Romæ, Romano viuito more, Dũ fueris alibi, viuito ſicut ibi. Vt de ieiuniis, & de facultate non edendi, vel edendi, oua, lacticinia, aut animalium inteſtina, in diebus veneris; Sabbati, & aliis diebus vigiliarum, ieiuniorum, & abſtinentiarum, dicetur inferius, cap. 23. num. 128. poſt Cardinalem & Panormitanum ibi citatos.

Quarto, quod operarij, qui ad locãdas operas ſuas, vadunt in alias regiones, nõ tenentur obſeruare dies feſtos ſuorũ locorũ, ſed illorũ vbi ad tẽpus cõmorantur.

Quinto, infertur, quod perperam agunt parochi suis parochianis pœnitentias, aut publicas pœnas imponentes, eo quod in festis illis, quæ in propria sua parochia obseruantur, in aliis vbi illa non seruabãtur, operas suas cõducti præstiterũt.

Sexto, infertur, posse rationabiliter teneri eos, qui in festi vigilia, & etiam in ipso die festo, à suo proprio loco in alium laborandi gratia commeant, vbi festum illud non obseruatur, iuxta rigorem iuris nullatenus peccare; Si quidem non violant festa, vbi obseruari debent, dum tamen si eodem die egrediantur, missam audiant. Quoniam dies festus vbi ipsum depræhendit, ad id ipsum obligauit: vt ego iter faciens, non semel putaui me ad audiendã missam, vel faciendam obligatum, eo, quod ante meridiem transibam, egrediebar & ingrediebar aliquem locum, vbi obseruabatur aliquod festum quod aliis in locis non erat obseruandum, quãuis crediderim solum transitum non adeo obligare.

SVMMARIVM.

Præceptum tertium, de colendis festis, qui violat, regulariter peccat mortaliter, nisi aliquid ex multis ibi expressis excuset, nu. 6.

Festum qui violat, vi, metu, præcepto, vel coactione, vt peccat, nu. 7.

Festum qui violat iter agendo, deferendo onera, &c. nu. 6. & 7.

Festum violat, qui vendit, emit, commutat, &c. nu. 8.

Festum an violat, tonsor, piscator, molitor, nu. 9.

Festum an violat, qui laborat pro pauperibus, nu. 10. vel conficiendis pontibus, & viis reficiendis, nu. 11.

Venator quis violat festum, nu. 11.

Festum an violat, qui in die festo, vel in eius vigilia mittit iumenta, in opera sequente die facienda, qui præbet consilium propter lucrum, nu. 12.

Festum an violat, qui audit in iudicio ob pietatem vel necessitatem, vel sine illa, qui transcribit aliquem librum, aut scribit, pulsat lyram, canit, &c. nu. 13. & 14.

Festum an violat, qui propter necessitatem laborat, non obstante Episcopi excommunicatione, qua, &c. qui ludit, saltat, venatur, otiose tota die vagatur, nu. 15.

Festum an violat, qui omittit orare, per se vel per alium eo tempore, quo extrema necessitas orationem expostulat, qui omittit recitare, quod iure, vel pœnitentia, vel voto, tenebatur suam dicere, nu. 18.

Festis Sanctorum Crucis, Michaelis, Innocentium, & Syluestri, licitè quis laborat, nu. 15.

Festo die violato, quædam accusandi consuetudo mala, nu. 16.

Festis contritio bona, sed non necessaria, nu. 17.

Oblatio in Missa quando necessaria, nu. 19.

Modi peccandi mortaliter, vsitatiores contra hoc tertium præceptum, de colendis festis, sunt hi.

6 PRIMO, qui diebus dominicis, vel aliis festis sub præcepto obseruandis, aliquod opus seruile, vel ex aliis quinque prohibitis facit, nisi excuset exiguitas, vel licita consuetudo, vel necessitas aliqua spiritualis, vel corporalis salutis suæ, vel

suæ, vel proximi, vel detrimentum imminens rebus suis, vel proximi, quod non potest differri neque præueneri, vt patet ex supradictis, num. 3. & ex Hostiens. in summa de Feriis §.4. Ob quam necessitatem, aut consuetudinem excusantur, qui frumentum ex area deferunt in horrea, vel vuas ex vinea, quando imbres, & pluuiæ timentur, & quicunque alij, qui similia faciunt. Sic etiam fabri ferrarij, qui equos iter agentium soleas ferreas calceant, & macellarij, qui vendunt carnes in festis, easque præparant ad vendendum quando antea non potuerunt parare, & tabernarij, hospitumque susceptores, qui in suis tabernis, aut diuersoriis propter ementium necessitatem, cibos & necessaria vendunt, non autem qui vt ludant, aut inebrientur, id faciunt. Angel. vbi supra §.12. Cuius tamen opinio duriuscula videtur nobis, nec tenenda, vbi consuetudo contrarium præscripsit. Excusantur etiam, qui cibos & edulia, & alia necessaria vendunt, puta panem, vinum, fructus, herbas, & cætera, quæ diei festo conducunt. Caietan. vbi supra. Excusantur etiam Agasones, qui iumentis oneratis diebus festis suum iter non intermittunt, non autem qui de domibus suis proficiscuntur, diebus festis, cum se continere potuissent, iuxta Caietanum vbi supra, aut in aliud tempus differre, nisi ante aut post, audiant missam. Diximus, (oneratis) quia conducere deonerata, non est aliud, quàm iter facere, & iter facientes excusantur, quamuis conducant mulos onustos, suis lectis, vestibus, & viaticis, modo missam audiant, licet longius & toto die iter faciant. Nam aliquantulum itineris facere, non est opus seruile, neque prohibitum in festis, & sine vlla excusatione cõsuetudinis, aut necessitatis fas est, secundum omnes. Et idem dicendum videtur de longiori & totius diei itinere. Et licet secundum aliquos hoc sub genere operis seruilis ponatur, consuetudo tamen effecit, vt liceret, modo missa audiatur. Similiter excusantur, qui diebus fe- 7
stis excoquunt vitrum, ollas, tegulas, calcem, quorum decoctio intermitti in aliú diem non potest. Angel. verb. feriæ §.19. Caietan. vbi supra, & tonsores, qui diebus festis, infirmis venas aperiunt, & subditi; & serui iussi & compulsi à suis heris ad opus agendum festis diebus, non ob contemptum festorum, sed alterius rei gratia, qui nisi morem gererent, in magnum aliquod damnum personale vel reale incederent, maximè si ob id missa prætermissa non fuit. Idem dicendum est de vxoribus & liberis, qui in potestate sunt maritorum, & fratrum, & de agricolis ad id iusto metu compulsis, qui laboris sui mercedem accipere possunt. Rosel. vbi supra cap.23. & 24. Syluest. vbi supra, q.5. col. 2. vbi id quod supra, diximus eod. cap. num. 5. Et si sunt famuli stipendiarij finito tempore in quod se astrinxerunt, discedant ab eis. Si quis tamen iuberetur, vt operaretur in contemptum festorum, & ecclesiæ, quæ ea sanxit, non debet obedire, etiam si ob oculos certam ab eis propositam mortem videat, ar. cap. Sacris, de his quæ vi. & cap. Ita ne 32. q. 5. Hoc enim iam non solú esset contra ius humanum, in quo necessitatis excusatio communiter locum habet, sed etiam contra diuinum & naturale, quo superiorum obseruantia imperatur, l. Veluti, ff. de iust. & iur. & luc. 10.

Secundo, qui vendit, aut emit die festo, multum temporis in eo consumendo, 8
cap. 1. de feriis, non tamen si parum, vt fieri solet in emendis, aut vendendis candelis, & aliis similibus, in quibus de pretio non est conueniendum, quia iam æstimata sunt, aut cito fit, iuxta omnium sententiam, & præsertim Syluest. verb.

Dominica, quæst. 3. Quod temperandum videtur iuxta sequens.

Tertio, qui nundinas adit, aut in eis negociatur, non audita missa cum possit, aut id facit, contra iussum Episcopi, nisi exiguitas excuset, aut in eiusmodi negotio, magnum susciperet damnum, nisi eo die tractaretur, aut alia iusta causa excusaret, Syluest. vbi supra. Nec refert, an Nundinæ agantur die Dominico, aut festo maiori, aut minori, quia si cõsuetudine præscriptum est, & nulla est prohibitio noua eius, qui prohibere potest; licet audita missa negociari eo die. Cum enim omnes dies festi lege humana constituti sint, vt dictum est supra eod cap. num. 1. consuetudo poterit moderari festum, diei nundinarũ, quia etiam omnino tollere posset, argum. cap. fin. de Consuetud. Quemadmodum iam modificati sunt, quantũ ad res quæ in auctione venduntur, auctoritate iudicis, vel alia secundum Caietanum, in summa, verb. In festo licita, & etiam vigiliæ solemnium festorum quantum ad tonsuram, quam tonsores exercere possunt, ad duas horas, post noctis ingressum, secũdum dispensationem Eugenij Papæ iiij. Quod intelligi debet in his regionibus, in quibus cultus fit à vespera in vesperam, vt iure cõmuni fieri debet, cap. primo de feriis. Nam vbi cultus festi incipit à media nocte, & ad mediam noctem perdurat, vt apud nos vsu receptum est, hoc priuilegium non est in vsu, quandoquidem absque priuilegio tõdere potest, vsque ad mediam noctẽ. argum.
9 l. More Romano ff. de feriis. Addimusque cum Caietan. 2. sec. q. 122. art. 4. col. penul. quod neque tondere barbam, neque in id consentire vno, aut alio die festo, est peccatum mortale, ob paruitatem operis, neque etiam veniale, si aliqua in id adsit causa, licet contrarium sentiat Archidiaconus, in c. Peruenit, de consec. dist. 3. cuius sententia locum habet in tonsore, qui multis barbam detondet, vel aliter parat. Neque peccant, qui piscantur die festo certum piscium genus, quod tantum certis diebus aduenit, vel conspicitur, & ilico discedit, nisi tunc capiatur. Cuius generis sunt Thuni, Halecia, & Sardæ, aliquã tamen eleemosynam debẽt erogare in Ecclesias viciniores, aut in pauperes, iuxta cap. Licet, de feriis, cum ei annotat. per Panormitan. & alios & per Angelum, verb. feriæ. §. 34. & 35. & Caietan. vbi supra. Quia licet capitul. Licet, non loquatur, nisi de Hallecibus, siue Aringuis, eadẽ tamen ratio valet in reliquos nominatos pisces. Licitũ etiam videtur molere molendinis fluminũ, vel ventorum, quæ sine magna occupatione molunt. Maximè si adsit cõsuetudo, & à Prælatis non prohibeatur. Contrariũ tamen dicendum de molitura pistrinorum, quæ magnam occupationem, & laborem requirunt, excepta magna necessitate, secundum Rosel. verb. Feriæ, §. 9.

10 Quarto, qui laborat etiam pro pauperibus diebus festis, etiam audita missa, principalius propter aliquod commodum, vel amicitiam, aut cognationẽ, quam ob eleemosynam, aut etiam principalius propter paupertatem, verum non vsque adeo magnam, aut vsque ad vltimam eius potentiam laborat, secundum mentem Monaldi, in summa verb. feriæ. Neque discrimen statuendum est, inter dominicos, aut alios dies festos maiores aut minores, secundum eundem, nisi quod maius festum, maiorem causam requirit, quod ipsa vulgi consuetudo seruat.

11 Quinto, qui laborat diebus festis in exornendis, aut reficiendis pontibus, aut viis, quanquam sit pietas, & misericordia erga viatores, tamen absque magna, quę vrgeat necessitate id facit, secundum Caiet. 2. sec. q. 122. ar. 4. col. 4. & in summa verb.

verb. Festos dies, contra alios plerosque, ob dicta supra eod. cap. nu. 4. secundum quem & omnes licet facere opus diebus festis iis, qui aliter se sustẽtare nequeũt, modo id occulte faciant, vt vitetur scandalum, & audiatur missa.

Sexto, qui venatur festis diebus, non audita missa, secundum omnes, non tamen si eam audiret, etiam si venaretur quæstus causa, per superius dicta, num. 8. ex Caiet. in verb. Festos, pag. penul. Quia non est seruile opus, neque ex numero quinque non seruilium prohibitorum, neque lucrandi finis efficit vt tale sit, quicquid dicant Rosella verb. Feriæ. §. 11. & Syluest. verb. Dominica, q. 5.

Septimo, qui iumẽta sua festo die aut eius vespere mittit aliquo, vt alterius diei festi vtilitatẽ, in quo essent impedita, lucretur, secundum Rosellam vbi. §. 22. Nisi mittat propter res necessarias eiusdẽ diei vel sequentis, quæ antea deuehi non potuerunt, & nisi qui cõducit, missam audiat, ac breui itinere vtatur, aut cõsuetudine excusetur, per superius dicta eodem cap. num. octauo. Hoc intelligendũ est de iumentis oneratis: nam vacua mittere potest, ob superius dicta eodem cap. nu. 6. 12

Octauo, doctor, aut litteratus, qui dat cõsilium principaliter ob quæstum etiã illi, qui è longinquo venit, secundum Syluest. vbi sup. quæst. 5. conclus. 3. & cõmunem sententiam. Cuius tamen contraria est longè verior. Tum quia consiliũ non est opus seruile, neque aliquod ex aliis quinque prohibitis. Tum quia quod licitum est facere diebus festis, perinde fieri potest ob lucrum, ac in profestis, vt supra eodem cap. num. quinto diximus. Quare non est peccatum, informare iudicem, etiam cum procuratore, & aduocato, verbo, aut scripto, etiam ob pecuniam, & minus prælegere aliquam facultatem honestam, quia est exercitatio operis spiritualis: vt latè probatur à Caietano in dicta quæst. 122. art. 4. & in Summa verb. Festos dies.

Nono, qui iudex audit litigatores diebus festis, cap. fin. de Feriis, quamuis 13
quamuis enim non sit opus seruile, est tamen vnum de quinque non seruilibus prohibitis, nisi ob pietatẽ, & misericordiam id facit. Quia quæ non sunt seruilia, licet sint prohibita, conceduntur fieri ob solam misericordiam, absque alia necessitate, & ob hanc rationẽ licent multo magis, quam seruilia, vt supra, eodem cap. num. tertio, & quarto diximus, Satisque iusta necessitas videtur, si alio tempore, aut ad iudicem accedi non potest, aut testes haberi nequeunt, Caietanus vbi supra. Quamobrem excusantur iudices rusticorum, qui diebus festis secundum consuetudinem aliquarum regionum, ius dicunt rusticis, eo quod aliis diebus, neque iudices, neque testes suppetunt, aut ne pauperes amittant suos dies operarios, quibus ad vitam sustentandam, maximè indigent.

Decimo, qui transcribit librum aut instrumentum, ob quæstum, secundum 14
Rosellam, verb. Feriæ. §. 12. & Angel. eod. verb. §. 31. non tamen propter rationem ab eis allatam, sed quia, quamuis scribere de se, non sit opus seruile, etiam si ob lucrum fiat, sed seruile est, transcribere, & transcribendo componere libros, vt lucretur, Quia hoc mechanicum & corporale est.

Ex quo sequitur, non esse peccatum scribere litteras, consilia, neque instrumenta, de iis rebus quæ licitè fiunt diebus festis; etiam si ob lucrum fiant, per supradicta, eodem cap. num. quinto. Idem est iudicium, de eo, qui pulsat organa, vel alia instrumenta, aut cantat die festo, siue principaliter id faciat, ob

diuinum cultum, siue ob honestam animi recreationem, siue ob aliquem alium finem pium, & necessarium, siue ob quæstum, quicquid dicant Angel. & Sylu. quia non sunt opera seruilia, neque talia ex fine lucrandi efficiuntur, vt supra eodem cap. num. 5. dictum est.

15 Admonemus autem hoc loco quatuor. Primum, quod licet Episcopus sub pœna excommunicationis iuberet, vt nemo diebus festis operaretur, qui tamen ex necessitate id faceret, eiusmodi pœnæ non esset reus. Quia sententia eius generalis, iuridice interpetranda est, nempe quod nemo efficiat opus, nisi lege concessum, Arg. l. si procurator, ff. de Condict. indebit. c. Quinta vallis, de iureiur. vt in c. Inter verba 11. quæst. 3, n. 793. diximus. At cuilibet conceditur opus vitæ necessariũ, cap. Discipulos, de consec. distinct. 4. vt supra dictum est. Et si in excommunicatione iuberetur, quod neq; necessitatis caussa, neque pietatis laboretur, cõtineret errorẽ intolerabilem contra legẽ cap. fin. de ferijs, & consequenter irritum esset, arg. cap. 1. de re iudic. & cap. Per tuas, de sent. excomm. Rosel. vbi vbi supra. §. 27. Syluest. vbi supra quæst. 7. secundũ quod Papa Eugenius quartus vt habetur in compendio priuilegiorum fol. 69. constituit, vt Laici qui operarentur in festis sanctę Crucis, & sancti Michaelis, mensis Septembris, & in festis Innocentium, & Sancti Syluestri, non peccẽt mortaliter, nisi huiusmodi dies dominicis incidant. Item qui audita missa, reliquũ tempus diei festi consumunt in venationibus, in bellorum simulachris, siue Iustis & torneamentis, in lusibus, in choreis, aut otiose vagantur, nõ peccant mortaliter; quia non faciunt opus seruile, licet sic grauiter, secundũ Caietanum in summa, verb. In festo licita. Quia tempus diuino cultui cõsecratũ Deo non tribuũt. Et quia in huiusmodi occupationibus multa occurrunt peccata mortalia, secundum S. Antonin. 2. part. tit. 9. cap. 7. §. 5. vbi ait omniũ lachrymis deflendam esse Christianorum cæcitatem, qui grauius Deum offendũt diebus festis eiusdem diuino cultui dedicatis, quàm tota hebdomoda ad vitam parandum instituta. Ex quibus infertur responsio ad interrogationem nuper factam. An necessitas sola sine licentia superioris excuset à peccato festo die operantem? Respondeo quod sic, si necessitas est indubia, adeo, vt quamuis Episcopus præciperet ne operaretur, posset operari, vt supra dicitur hoc nu. 15. cessante scandalo, quoniam cum eo nihil agi debet, cap. Nihil cum scandalo, de præscript. Quemadmodum etiam, qui iustam causam & claram non ieiunandi habet, sine tali facultate excusatur, iuxta Thom. 2. sec.

16 quæst. 147. Tertio, quod reprehensione dignissima est, multorum parochorũ consuetudo, qui suos parochianos, qui festum violauerunt, aut die quo præcipitur ieiunium, non ieiunarunt, cogunt ad petendum publicè veniam, die sequenti inter missarum sollemnia cum eorum infamia, præsertim si huiusmodi transgressiones sunt occultæ, & non nisi ex confessione cognoscuntur. Amentiaque maxima est, credere, illum qui sic publicè confessus est, liberum esse à secreta confessione eiusdem peccati quam confessario tenetur facere, vt pro-

17 bauimus in cap. Sacerdos, num. 107. de Pœnitentia, distinct. 6. Quarto, quod quamuis contritio, aut compunctio peccatorũ optima sit in diebus festis, præsertim his, qui se intelligunt peccato mortali teneri, non tamen præcepta est sub pœna peccati, secundum Rosel. verb. Feriæ, §. 2. & Caietan. in summa verb.

Con-

Contritio,& 2.sec.quæst.122.art.4. & Syluest. verb.Dominica, q.6.nu.4.quos in hoc sequimur.

Vndecimo, principaliter qui diebus festis missam non audit, vel audit distrahendo se sponte,ad cogitationem rerum, attentionis missæ debitæ impatibilium. Quia audire missam diebus festis cum mediocri attentione, est præceptum, in cap.Missas,de consec. dist. 1. secundum Angel. verb.Feriæ,§. 4. & Caietan in summa verb.Violatio festorum, & nos latè diximus in repet.cap. Quando, de consec.dist.1.not.3.num.19.& not.2.num.10.

Duodecimo,qui aliis temporibus non vacauit orationi ad quam tenebatur, ex 18 priuata obligatione,quales sunt preces canonicæ horariæ,& quas sacerdos imposuit pro pœnitentia,& à proprio prælato spirituali est iussa ex communi omnium sententia. Idem est de illo, qui preces ad Deum facere prætermisit, eo tempore, in quo nullum aliud remedium, suæ salutis aut proximi esse videbatur. Tunc enim lex diuina naturalis,ad id nos obligat, vt probauimus in dicta Repet. cap. Quando,de consec.distinct.1.not.3.num.13.sequuti mentem Paludan.in 4. distinct.15.quæst.1.col.5.& Syluest.verb.Oratio,§.8.Posuimus exemplum,de eo qui in grauissimam tentationem impatientiæ,aut libidinis iniectus, iudicat, nullum aliud remedium ad victoriam superesse, præterquam speciale auxilium Dei oratione impetrandum,& de eo, qui eminus intuens duos in duello conserturos manus,existimat,nullum aliud esse remedium,nisi speciale auxiliū Dei,oratione impetrandum, ad dirimendum illud duellum iniustum.In his enim casibus id à Deo petere tenetur,de quo,nu.seq. A.

Decimotertio, qui nil inter missarum solemnia offert die festo, cum haberet, 19 vnde posset, & cum eo ex antiqua consuetudine offerendum esset cum notabili scandalo,aut præbendo occasionem,ne maior pars populi offerat,arg. cap. Omnis,de consec.distinct.1.Quia licet communi lege, nemo ad offerendum diebus festis obligetur,secundum S.Thom.2.sec.quæst.86.art.1.& Ioan. à Turrecrem. in dicto cap.Omnis,& S.Anton.3.part.tit.2.& Ioan.And.Panormitan. & commun.in Rubri.de Parochis, tenetur tamen consuetudine, vbi à decem annis recepta est,secundum Panormitan.in cap.Suam, de Symon. cui satisfit communiter,quando maior pars populi,capituli, aut collegij, offert. Neque eam infringit, qui eo quod tunc non habeat, non offert, satisque est offerre quod libitum cuiq; fuerit,secundum Syluest.verb.Decima, §.1.nisi præscriptum sit,vt offeratur certa & definita quantitas iuxta sententiā præcitatorū, & Syluest.verb.Dominica §. 1.

Nonum P.Vincent.dubium est circa prædicta,num.18.quatenus habet,teneri quem sub pœna peccati mortalis ad orandum pro his quos videt è longinquo sine vllo alio remedio gladiis conari se occidere:quia,vt ait, ex hoc inferunt aliqui,teneri quem ad orandū pro his qui authoritate iudicum cōburuntur vel suspenduntur.Sed respondetur negando illationem, quoniam hi iustè occiduntur, illi iniustè se occidere conantur, & ita in his non licet ponere obicem contra iustitiam,iuxta not.in l.Vt cum,ff.de iust.& iur.& latius trad.à nobis in Comment. cap.Non in inferenda,23.quæst.3.quem etiam ipse dignatus est citare. A

Caput

Caput XIIII. de Quarto præcepto Honorandi Patrem & matrem, & amandi proximum.

Svmmarivm.

Religio est virtus, annexa iustitiæ, nu. 1.
Pietas quæ est virtus, annexa iustitiæ, non est misericordia, nu. 1.
Misericordia, quæ est virtus coniuncta charitati non est pietas, nu. 1.
Obseruantia virtus coniuncta iustitiæ, nu. 2.
Religio aliquando vocatur pietas, imo & obseruantia, nu. 2.
Præcepta tria prima sunt de operibus pertinentibus ad virtutem religionis. At verò reliqua septem sunt de operibus obseruantiæ, &c. nu. 2.
Patres qui dicantur in hoc quarto præcepto, nu. 3.
Proximi quonam pacto comprehendantur in quarto præcepto, nu. 3.
Patres in tribus honorantur, sed honorandi sunt minus quam Deus, nu. 4.
Præceptum diligendi proximum, non est ex decem, imò ex illo septem vltima nascuntur, & quonam modo, nu. 6.
Amor proximi diuiditur in naturalem, qui subdiuiditur in alios duos, nu. 6. & in amorem ex charitate, & quisnam sit, nu. 7.
Præceptum de diligendo proximo, semper & ad semper obligat nos sub pœna noui peccati mortalis, quantum attinet ad excipiendum aliquem ab amore generali charitatis, obligat etiam in speciali ad diligendum inimicum veniam à nobis poscentem, & eum, qui nostro amore speciali indiget, eo quod extrema opprimatur necessitate.
Amandi proximi præceptum an possit impleri extra statum gratiæ, & quali amore, &c. nu. 8. 9. & 10.
Consuetudo diabolica est illa, qua quis vtitur dicendo, dæmon te arripiat. Illa verò est angelica & sancta, qua quis dicit, Deus te sanctum efficiat, nu. 10.
Amor honestus inter virum & vxorem, per quid conseruetur, nu. 10.

1 PRo fundamento noscendi qui peccant mortaliter contra hoc quartum præceptum: Præsupponimus primum, Quod inter virtutes iustitiæ annexas, quémadmodum est vna, quæ nuncupatur religio, quæ iuxta Ciceronem in 3. Rhetoric. ad Herennium, & S. Thom. 2. sec. quæst. 82. est virtus impellens hominem ad honorandum colendumque Deum, tanquam primum principium nostrum, à quo sumus, & in quo viuimus: Ita est alia, quæ dicitur pietas, quæ secundum eundem Ciceronem, 3. Rhetor. & S. Thom. 2. sec. quæst. 101. est virtus, quæ impellit homines ad colendum parentes, cognatos, patriam, & amicos tanquam principia quædam secundaria, quibus subsistimus, & conseruamur. Et quamuis vulgus in communi vsu loquendi, pietatem & misericordiam pro eadem accipiat, tamen re vera diuersa sunt. Nam præterquam quod misericordia est virtus annexa charitati, secundum S. Thom. receptum, 2. sec. quæst. 30. art. 1. Pietas autem, iustitiæ, secundum eundem, 2. sec. quæst. 101. art. 1. Pietas impellit ad reuerentiam præstandam personis, quas supra memorauimus. Misericordia autem vt aliorum necessitatibus opitulemur, vt docuit Cardinalis Caietanus in dicta quæst.

quæst.101.art.1.Frequenter tamen à viris doctis,altera alterius nomine nuncupatur. Addimusque quod licet prædicta virtus pietatis præcipuè animum inclinet ad honorem exhibendum supradictis personis, tãquam principiis nostris secundariis,à quibus nostram esse accipimus,& in eo conseruamur,tamẽ secundario,& minus principaliter,etiam inuitat parentes ad honorandum proprios filios, & maritum & vxorem ad mutuo se honorandum.

Secundo,supponimus,quod est alia tertia virtus, adiuncta etiam iustitiæ, quæ 2
dicitur obseruantia.Hæc secundum Ciceronem,3.Rhetor.& S.Tho. receptũ, 2. sec.q.102.art.1.est,qua viros in dignitate constitutos, veneramur tanquam principia,non quidem existentiæ nostræ, sed gubernationis. Et vt religio antecellit pietatem, ita pietas obseruantiam. Et quemadmodum religio sæpissimè pietatis nomine significatur,iuxta beatum August.lib.10.de Ciuitate Dei,& S.Thom.2. quæst.101.art.3.Sic etiam obseruantia multoties nomine pietatis exprimitur; secundum eundem in dicta quæst. 101.art. primo. Item quemadmodum tria præcepta prima,primæ tabulæ,quæ supra memorauimus, pertinent ad religionem, quæ est annexa Iustitiæ, sic etiam istud, quod est quartum, secundum ordinem Decalogi,& primum inter præcepta secundæ tabulæ, datur precipuè de operibus spectantibus ad pietatem;Secundario verò, de operibus obseruantiæ. Imò, iudicio meo,ad omnia opera charitatis, quæ proximo debentur, potest facilè extendi,iuxta dictum quoddam S.Bonauenturæ,in 3.dist.37.in expositione litteræ; quod statim in medium proferemus.

Tertio,supponimus, quod pater potest præcepto suo filium obligare ad peccatum mortale, imò & re vera obligat, quoties rem alicuius magni momenti, quæ sub eius potestate posita est,ipsi præcipit. Arg.cap. 21. Deuter. & cap. 1.ad Roman.& Prouerb.26.

Quarto,supponimus,quod in hoc præcepto sub nomine parentum,iuxta con- 3
cilium Coloniense,quo loco de hoc agit,præcipuè intelligimus eos,qui nos genuerunt, cognatos item, patriam, & amicos eius, quæ nos conseruat,Eccles.3. Secundario autem intelligimus gubernatores ecclesiasticos,1. ad Corinth. 4. & seculares,4.Regum 5.& qui nostri curam gerunt, quales sunt tutores & curatores,ff.de authorit.tutor.& curat.per totum titulum, Magistri,pedagogi, imò, & omnes proximi,iuxta Beatũ Bonauenturã,in 3.dist.37.in expositione litteræ,nam quodãmodo cognati nostri sunt,l.Vt vim, ff.de iust. & iure, quandoquidẽ omnes ab eodem parente Adamo,originem ducimus,iuxta glossam dictæ l.Vt vim.

Quinto,quod honor de quo præceptum hoc loquitur,in tribus consistit,vide- 4
licet in amando, obediendo, & honorando, tam corde, quam verbo & opere. Neque est contrarium illud Euangelij,Luc.14. Qui non odit patrem suum, aut matrem,& filios,&c. non potest meus esse discipulus, nihil enim aliud sibi vult, quam quod idẽ dominus dixit,Mathæi 10. Qui amat patrem, aut matrẽ plusquã me,non est me dignus,id est,quod Deus vult,vt diligamus quidẽ, audiamus, & honoremus parentes,non tamen plus, neq, tantum,sicut eum. Et quod quando ille præceperit aliquid, quod parentum imperio repugnet, tunc ipse præferatur.

Sexto,quod præceptum illud de diligendo proximo sicut se ipsum Math. 22. 5
non numeratur inter præcepta decalogi,sicut nec etiam præceptum de diligendo

Deo su-

Deo super omnia, inter illa numerari diximus supra eodem cap. 11. num. 5. & 6. post S. Thom. Quemadmodum enim præceptum dilectionis Dei super omnia, est origo, vnde immediate deriuantur tria prima præcepta decalogi, sic etiam hoc de diligendo proximo, est principium, vnde quartum præceptum, & sex alia, quæ sequuntur, originem ducunt, quæ quidem præcepta secundæ tabulæ nuncupantur, sicut tria prima præcepta dicuntur primæ tabulæ Exod. 20. De quibus pulchrè Thom. 1. sec. quæst. 122. ar. 4. ad 6. & glo. singul. cap. Quid in omnibus 32. quæst. 7. Diximus, (immediatè) quoniam mediate vel immediate, omnia præcepta ab illo primo de diligendo Deo super omnia, tanquam à primo principio deducuntur. Ab ipso enim statim pullulat præceptum de diligendo proximo, sicut se ipsum, iuxta declarationem S. Thom. 2. sec. quæst. 44. art. 2. ab omnibus receptam.

6 Septimo, quod duæ sunt species honesti amoris proximi, quod facilè colligas ex vtroque Thom. 2. sec. q. 23. ar. 1. & 24. art. 1. & 1. sec. q. 26. ar. 1. ad 6. Alter naturalis & humanus, Alter supernaturalis & diuinus, qui charitas, vel charitatiuus appellatur. Naturalis siue humanus ille est, quo proximum diligimus ea ratione, quod est homo, cognatus, vicinus, vel quocunque alio respectu, qui neq; Deum ipsum, supra omnia dilectum, neque æternam fœlicitatem, neque capacitatem ad illam in se continet. Amor autem humanus in duos alios amores subdiuiditur, Thom. 1. sec. q. 26. art. 4. non obstante illa subtilitate, quam ibi Caietanus tetigit. Alterum vocant, amorem concupiscentiæ, quo proximum ipsum principaliter ad aliquod bonum nostrum voluptarium commodum, vel vtile amamus. Alterum vocant amicitiæ, quo principaliter proximum ad bonum eius voluptarium commodum vel vtile amamus. Et vterque eorum potest esse bonus, & honestus, si fuerit bene ordinatus. Et vterque malus & inhonestus, si fuerit male ordinatus.

7 Alter autem est amor supernaturalis, & Diuinus, seu charitatiuus vel charitas, qua proximum amamus, & est eiusdẽ generis & naturæ, cuius est amor Dei charitatiuus, seu charitas secundum S. Thom. 1. sec. quæst. 23. ar. 5. Nam licet obiectum materiale amoris charitatiui proximi, sit idem proximus, obiectum tamen formale, siue ratio vel causa amoris, est ipsa diuina, & infinita bonitas, quæ nihil aliud est quam ipse Deus super omnia benedictus. Idem Thomas explicatus ibi à Caietano, 2. sec. quæst. 25. art. 1. Etenim neque amor ille concupiscentiæ, quo proximum ad nostram voluptatem, aut vtilitatem amamus, neque etiam amor amicitiæ naturalis, quo ipsum diligimus ad bonum illius, eo quod sit cognatus, socius, vicinus, vel amicus, vel propter quamcunq; aliam communicationem temporalem, est charitas, seu charitatiuus, saltem in quantum talis est, iuxta mentem eorundem, quod in dicta Additione, c. Quando, de Consecr. dist. 1. latius, num. 354. dicebamus, quod parum à multis aduertitur. Solus enim ille amor proximi est charitas seu charitatiuus, quo ipsum diligimus, eo quod est capax, & aptus, sicut nos, ad participandum nobiscum illam æternam beatitudinem, quam diuina bonitas nobis dare, & communicare dignatur gratissima sui visione & gaudio æterno, & inexplicabili, & optare illam ei tanquam illius capaci. Sic etiã ad hoc, vt amor quo nosmetipsos diligimus, sit charitatiuus seu charitas, oportet, vt ea nos ratione diligamus, quod Deus propter suam infinitam bonitatem nos fecit

capaces

capaces æternæ fœlicitatis, quæ in intuendo eo semper pariter, & amando, & fruẽdo consistit, vt supra in prælud. 4. latè diximus. Verum est tamen, quod quemadmodum omnis actus, cuiuscunque virtutis, po est fieri actus charitatis imperatus, quando fit intuitu charitatis, sic etiam amor concupiscentiæ, vel amicitiæ honestus, fit actus charitatis, imperatus, si ob eam habeatur. Sicut enim soluere debitũ, eo solo quod iustum est, est actus virtutis iustitiæ, & actus charitatis imperatus, si fiat etiam ob finem Deo placendi. Sic actus amandi patrem eo solo quod pater est, est actus virtutis pietatis, & non charitatis, fit tamen actus charitatis imperatus, si habetur etiam ob finem Deo placendi. Vnde facilè infertur, quam rarus & parcus huius amoris charitatis vsus sit inter Christianos vulgares, cũ licet omnes aliquos ament, eo quod sint cognati, vicini, conterranei, placidi, iucundi, aut vtiles, rari tamen sunt qui, nisi raro, amant alios ea ratione, quod sunt capaces beatitudinis æternæ, & quod nisi culpa mortalis obsistat, ea simul fruentur, videndo, & diligendo, cum ineffabili gaudio Deum infinitè bonum, & quem misit filium Dominum nostrum IESVM CHRISTVM, vt experientia, quæ rerum magistra est, cap. Quum sit, de elect. lib. 6. plusquam oportet attestatur, cum raro hoc veniat in mẽtem altioris ordinis hominibus, erga minoris ordinis proximos, adeò quidẽ quod vix reputent infimates sordidos & squallidos tantæ rei fore secum participes, & satis superque putent, facere, si eos aliquo amore dignentur, si eos non contẽnant, vel saltem si amore aliquo naturali dignentur, parum considerantes, quod de hoc supremo amore præcepit CHRISTVS in illis verbis Ioan. 15. Hæc mando vobis, vt diligatis inuicem, & Paul. ad Colossens. 3. in illis verbis. Super omnia tamẽ mutuam charitatem habete, quæ est vinculum perfectionis.

Octauo, quod circa hanc materiam est dubium, à nemine, quod sciam, pro dignitate resolutum, quo videlicet tempore, teneamur ad præceptum de diligendo proximum, sicut nos ipsos, sub pœna noui peccati mortalis, non adimplendo tunc illud? Ad quod breuiter, (salua censura debita) respondeo primo, quod nos obligat semper, & pro semper, ne vnquam ab amore, & dilectione, qua Deum, & proximum, in genere ex charitate diligimus; vllum etiam inimicum nostrum, vel Dei excludamus, nisi iam æternis fuerit suppliciis in inferno condemnatus, iuxta mentem vtriusque Thom. 2. sec. quæst. 25. art. 6. 8. & 9. & quæst. 83. art. 8. iuxta quam, quod de damnatis dixi, intelligo. Secundo, quod nos obligat, vt quotiescunque inimicus, qui nos offendit, veniam à nobis postulat, ipsum diligamus, & specialia amoris signa illi ostendamus, iuxta mentem eorundem in dicta quæst. 83. art. 8. Sed crediderim, satis esse, ipsum diligere amore aliquo naturali & huius amoris aliqua signa exhibere, etiam si amorem illum sublimem charitatis, seu charitatiuum, minimè corde concipiamus, ad hoc ne in nouam aliquam culpam mortalem propterea incidamus. Tum quia contrarium nullo iure, nec vlla efficaci ratione concluditur. Tum quia licet hoc primo aspectu, contrarium videatur ei, quod ipsi dicunt, in dicta quæstione 83. artic. 8. introspecti tamen forte hoc sentiunt. Tertio, obligat etiam hoc præceptum quando proximus est constitutus in extrema necessitate nostri auxilij ad salutem animæ suæ, qualis esset infans aliquis, aut mente captus, aut etiam cordatus, qui sine baptismi sacramento iam iam est moriturus, qualis esset etiam qui deposceret aliquod consilium, vel solamen,

Margin numbers: 8 (beside "Octauo"), 9 (beside "Secundo").

O lamen,

lamen, vel auxilium aliquod ſpirituale à nobis, ſine quo veriſimile eſt, eum condemnatum iri. Dixi, (Quando ad ſalutem animæ, noſtro indiget auxilio) quoniam putamus non peccaturum eum, qui hunc amorem charitatiuum non conciperet erga eum qui pateretur extremam neceſſitatem vitæ corporeæ, ſi modo alio amore naturali inferiore diuino, quo cognatum, amicum, ſocium, vel vicinum, diligere ſolet, ipſum proſequendo, ei opitularetur, arg. notatorum in cap. Paſce, 86. diſt. & in l. Necare ff. de liber. agnoſcend. & eorum, quæ Caietan. 2. ſec. quæſt. 25. art. 1. tradidit. Nec quicquam obſtat dicere, eandem eſſe rationem illius; qui abſque amore charitatis, ſolo amore naturali impulſus, ſubuenit proximo, in periculo ſpirituali conſtituto, quoniam rariſſime poterit euenire, vt huiuſmodi neceſſitati ſpirituali occurri poſſit abſque deſiderio ſpiritualis ſalutis, quod formaliter aut virtualiter, amorem charitatis includit. Quarto, quod vt ſupra diximus, videtur nobis non peccare nouè, illum, qui bona fide credens ſe eſſe in ſtatu gratiæ, cum tamen non ſit, adimplet præceptum, de diligendo Deo ex charitate, quando ad id eſt obligatus. Quinto, quod à fortiori ſatisfacere videtur præcepto de diligẽdo proximo, ex charitate, qui extra ſtatum gratiæ, illud implet, putans veriſimiliter, ſe in eo eſſe.

Sexto, quod poſſet etiam defendi, nunquam obligari ad implendum hoc præceptum de dilectione proximi, in ſtatu gratiæ ex ſpeciali amore charitatis, niſi cum neceſſitas adminiſtrandi ſacramentum ei, qui extrema neceſſitate ſpirituali laborat, vel alia ſimilis cauſa ad id compellit, & obligat. Quæ omnia tanquam
30 quotidiana commendamus. Septimo, quod ex his infertur, quam diabolica ſit illa conſuetudo maledicendi proximo, Diabolus te arripiat, commendo te Dæmoni: & è contrario, quam angelica, quam vtilis & conſolans, illa, corde ac voce dicendi; Dominus te ſanctum faciat, Deus te perducat ad paradiſum, &c. Vtinam illic nos aliquando conueniamus, & aliæ ſimiles, præſertim viri fœminis, & fœminæ viris. Etenim tale deſiderium verè in animo conceptum, valde refrænat, cohibetque ne amor humanus, & honeſtus degeneret in libidinem: quod frequens ait eſſe Hieronymus. Octauo, quod obſeruanda eſt regula illa quam in Commentario c. Non in inferenda, 23. q. 3. num. 25. à nemine alio traditam ex eis, quæ ibi præmiſſa fuerunt, intulimus, nempe; quod quoties quis videt proximum in periculo patiendi aliquod notabile damnum, à quo non poteſt, vel creditur non poſſe liberari, niſi ipſe illi ſubueniat, totiens obligatur ad eum liberandum, ſub pœna noui peccati, modo id pręſtare poſſit, abſque damno, quod vir prudens iudicaret ſufficere, ad excuſandum. Ex quibus omnibus infertur, non ſolum filios peccare contra parentes non ſeruando hoc præceptum de honorandis parentibus, ſed etiam parentes contra filios & coniuges, contra ſe inuicem, & dominos ac heros, contra ſeruos & ſubditos, & è contrario, & proximos quoſque contra ſe inuicem, de quibus omnibus, ordine ſuo dicemus; & primùm de filiis contra parentes.

Qui

Qui filij peccant mortaliter contra hoc præceptum de colendis parentibus.

SVMMARIVM.

Præceptum de honorandis parentibus, quomodo violet filius & peccet mortaliter, nu. 11.
Filius, qui malum notabile patri suo, &c. desiderat, nu. 11.
Filius qui nunquam patri obedit, vel nunquam aliqua signa amoris ei ostendit, nu. 11.
Filius qui nunquam patri obedit, in his, &c. nu. 12.
Filius, qui parentes percutit, aut ad indignationem prouocat, nu. 12. vel eos accusat, vel execratur, aut contemnit, aut mortem exoptat; vel non liberat è carcere, nu. 13.
Filius qui parentibus in magna necessitate constitutis, non succurrit, nu. 13.
Filius, qui ob parentum subuentionem, non egreditur religionem, nu. 14.
Filius, qui non ducit vxorem, quam pater vult, nu. 15.
Filius, qui bona à parentibus male parta non restituit, quiq; eorum legata non adimplet, &c num. 16.

PRIMO, qui grauiter odit, vel aliquod graue damnum desiderat parentibus: 11
si enim graue, & iniustum odium, & desiderium deliberatum inferendi cuiquam etiam extraneo aliquod damnum notabile, est peccatum mortale; multo magis odium in parentes naturales, grauius erit, geretque secum circunstantiam necessario confitendam, per supradicta. cap. 6. nu. 3.

Secundo, qui filius, esto quod non odit parentes, (imò potius diligit) nunquã tamen, vel raro signa amoris illis ostendit, quin potius semper illos toruo intuetur aspectu, & ita asperè alloquitur, ac si eos odio haberet, secũdum Angel. Verb. Filius, §. 30. & Syluest. verb. Filius §. 22. & Tabiens. verb. Filij, §. 16. Quoniam tenemur eos diligere, reuereri, ipsisque obedire, tam corde, quam verbis, & operibus, vt expositum est, nu. 4. supra eodem.

Tertio, qui filius in rebus pertinentibus ad regimen, & gubernationem de- 12
mus, & rei familiaris, non vult parere parentibus, Angel. Syluest. & Tabiens. vbi supra, nisi quando ex incogitantia, siue inaduertentia, absque contemptu, & obstinatione omittit obedire, tunc enim venialiter tantum delinquit. Si vero in aliis, quæ non pertinent ad ipsorum parentum gubernationem & curam, obedire noluerit, non peccat mortaliter Angel. & Syluest. vbi supra.

Quarto, filius qui non obedit in his quæ pertinent ad bonos mores; & ad salutem animæ, vt pote fugere noxia sodalium contubernia, ludos prohibitos, meretrices, aliaque huiusmodi vitia, quibus tempus infœliciter absumitur, secundum authores supra allegatos.

Quinto qui filius parentes etiam leuiter percutit, secundum Richar. in 3. dist. 13
37. vel contumeliosis verbis ipsos, cum animi deliberatione incessit, vt merito illos ad iracundiam notabilem prouocet, Alex. in 3. par. de quarto præcepto, & Richar. vbi supra.

Sexto, qui filius ex animo ipsis maledicit siue viuis, siue iam sæculo defunctis, Exod. 21. & Alex. vbi supra, si tamen ore tenus tantum maledixit, non amplius quam venialiter offendit.

Septimo, qui filius alicuius criminis eos accusat, secundum Richard. vbi supra, nisi esset hæresis, vel proditionis crimen in Regem; vel in Rempublicam; Nam in his casibus quamuis non obligetur, vt Decius in cap. 1. num. 7. de offic. deleg. asseruit, nihilominus liceret, argum. l. Minime, ff. de relig. et sumpt. funer. imò sæpissimè obligatur, vt nos in Repet. cap. Inter verba 11. quæst. 3. num. 826. diximus.

Octauo, qui filius ita parentes contemnit, vt sibi dedecori & contumeliæ futurum esse existimaret se pro filio illorum haberi, Alex. vbi supra. Diximus, (Contemnit) Nam si absque contemptu id facit, ad vitandum aliquod incommodum sinistræ opinionis, vel ob huiusmodi causam, non peccaret mortaliter, maximè si parentes tacitè vel expresse in eo consentirent, ad fugiendum suum incommodum, quod ex incommodo filij eis proueniret.

Nono, qui filius parentibus mortem desiderat, quo citius ipsorum bona ad se perueniant, vel non dat operam, quo ipsos à captiuitate liberet, vel ab insano furore, quo sunt mente capti & iudicij expertes, Argum. cap. 2. de Concess. præb. & l. fin. C. de pact. hac enim de causa potest exhæredari Authen. Vt cum, de appellat. cog. §. Causas, col. 8. vel si forsan prohibuit, ne testarentur, vel à restituendis alienis bonis, ipsorum animos auertit, arg. l. 1. C. de Testam. & l. 2. C. si quis aliq. testar. prohib.

Decimo, qui filius parentibus magna necessitate oppressis non subuenit, maximè circa victum & vestitum, vel grauibus morbis detentis, cum id commodè facere potest, argum. cap. Inter cætera, 22. quæst. 4. cap. Non satis, 86. distinct. & Angel. verb. Filius §. 30. nisi sciat patrem ex propriis bonis vel officio, quo fungitur, sibi posse consulere, tunc enim non tenetur ex bonis suis quicquam conferre, nisi munus illud, aut ars, quam pater callebat, suo statui esset dedecori, argú. l. Si quis à Liberis, §. Idem rescripsit, ff. de lib. agnosc. adiuncta gloss.

14 Vndecimo, qui filius parentibus in extrema necessitate constitutis, eiusque auxilio, & ope indigentibus, ingreditur religionem, vel ab ea non egreditur, etiam si sit professus, quando verisimile est egrediendo, iis posse subuenire, aliter verò minimè argum. cap. Pasce 86. distinct. vel quando parentes ita grauis premit necessitas, quæ licet non sit extrema, est tamen talis, quæ filium obligat; ex præcepto ad eorum inopiam subleuandam, aliàs verò minimè, & eo non obstante ingreditur religionem, Thom. 2. sec. quæst. 101. art. 4. Quamuis in hoc casu, si iam est professus, non teneatur exire, debet tamen pro viribus in statu suo perseuerando, eis subuenire, secundum Caietanum in dicto art. 4. Per quam resolutionem duæ opiniones contraria sentientes, videlicet Sanct. Thom. in dicto art. 4. Nicolai Lyranni Matthæi 15. & Maioris in 4 distinct. 28. quæst. 16. possunt ad concordiam reduci. Illud autem addimus, quod ille non tetigit, nempe quod si parentes, sunt in tali necessitate constituti, quando filius ingreditur religionem tum tenetur egredi, quando, non egrediendo tali necessitati subuenire non posset, egrediendo verò posset. Quoniam huiusmodi debitum præcessit ipsum religionis ingressum, id quod optimè Io. Maior vbi supra videtur intellexisse.

15 Duodecimo, qui filius ducturus vxorem, non vult accipere in vxorem, quam pater sumere præcipit, vt illo matrimonio inimicitiæ periculosæ sopiantur, vel

contra:

contra præceptum paternum, se minime dignam vxorem accipit, argum. cap. Aliter, 30. quæst. 5. & cap. Honorátur, 32. quæst. 1. & cap. 1. de desponſ. impub. secundum S. Bonauent. licet enim iuxta insignes glossas, cap. De raptoribus, 36. q. 2. & Auth. Sed si post, C. de inoff. test. pater non possit filiam exhæredare, eo quod contra ipsius voluntatem maritum eligit, non indignum se; imo neque etiam si indignum, iuxta communem opinionem, quam sequuntur Fely. & Decius in c. Ecclesia, de Constit. Io. Lupus, in repet. cap. Per vestras, de Don. int. §. 9. Nihilominus tamen, filia male facit, & patri iniuriam irrogat, & ex consequenti peccat mortaliter, quando saltem contrauenit voluntati patris sine rationabili causa, vel tali quæ coram Deo iusta ei videatur, & iuxta hunc modum limitandum est, quod in huius casus initio dicitur, Ex quo potest colligi nouus & singularis intellectus, cap. 1. de desponſ. impub. circa id quatenus habet, Filium teneri ducere vxoré illam, de qua assumenda paciscitur pater, videlicet, quod non solum debet de honestate, sed etiam de necessitate, quoad effectum non peccãdi, licet non quoad effectum, vt ad id cogi possit.

Decimotertio, qui filius cui ex hæreditate paterna aliqua bona obueniunt, quæ scit iniustè, vt per vsuras parta fuisse, vt ea vt par est, non restituit, cap. Michael, de vsur. cum gloss. & notat. ibi per omnes.

Decimoquarto, qui filius ex negligentia vel auaritia diu differt debita patris defuncti persoluere, vel legata testamenti adimplere, maximè illa, quæ ad pia opera pertinent, iuxta beatum Antonin. 2. par. tit. 2. cap. 7. §. 3. & cap. 8. Diximus, (Diu differt) quoniam exigui temporis procrastinatio circa hæc, non videtur crimen lethale, arg. l. Si debitori, ff. de iudic. Imo nec veniale, si ea de causa potissimum rem produxit, vt bona defuncti melius venderétur, ad copiosiores eleemosynas erogandas. Quamuis huiusmodi intentio non sufficeret ad rem diutius differendam, secundum S. Tho. Quolib. 6. art. 14.

Qui parentes peccant mortaliter circa hoc quartum præceptum erga filios.

SVMMARIVM.

Præceptum quartum, quomodo pater aut mater violat, nisi succurrat necessitati vitæ spiritualis aut corporalis, suorum filiorum, nu. 17.
Mater, quæ filios non lactat propriis vberibus, nu. 17.
Patres, qui exponunt filios ad ianuas aliorum, vel Xenodochiorum, nu. 17
Patres, qui irritant vota filiorum in quæ iam consenserant, nu. 17.
Patres, qui dolo, aut timore, filios extrahunt à religione, aut in eam inducunt, nu. 17.
Patres, qui cogunt filios ad matrimonium contra eorum vota, nu. 17.
Patres, qui permittunt filias suas adamare, vel adamari ob malum finem, vel quod dum essent desponsatæ, haberent tactus impudicos, & illicitos, nu. 18.

PRIMO quidem peccat pater, qui negligit notabiliter prouidere illa quæ 17
ad filij necessitatem spiritualem aut corporalem pertinebant, cum nulla esset ei excusatio paupertatis vel alius rationabilis causæ, cap. Duo ista, 23. quæst. 4. & cap. Non putes, eadem caus. & quæst. & 1. ad Timoth. 5. textus singul. in cap Si quis reliquerit, 30. dist.

Secundo, quæ mater filium proprio lacte non nutrit, vel negligit notabiliter deligere nutricem bonam, vel gerere curam circa bonam pueri educationem, vel vſque ad triennium ei non miniſtrauit neceſſaria, Per ea, quæ diximus in cap. Ad eius, 5. diſt. & arg. cap. fin. de conuerſ. infidel. & l. Nec filium, C. de patr. poteſt. quamuis nolle filium propriis vberibus lactare, ſine cauſa iuſta, non ſit amplius quam veniale, & cum cauſa neque veniale. Diximus, (vſque ad triennium) quoniam deinceps pater ipſe tenetur de omnibus neceſſariis filio prouidere, niſi ſit pauper, & filio nulla ſint bona, neque ars aut officium decens, quo poſſit ſe ipſum alere, neque ſit alias adeo ingratus, & criminoſus, vt ſecundum iura, exhæredari mereatur, arg. l. Necare, & l. Si quis à liberis, ff. de liber. agnoſ. Quod recte notauit Syluest. verb. Filij, §. 21.

Tertio, qui pater ob auaritiam mittit filios ad hoſpitalia pauperum, vel in ianuis ciuitatis, aut in aliis locis publicis vel priuatis exponit, l. Necare, ff. de liber. agnoſ. & cap. primo, & ſecundo de infant. expoſit. cum gloſſ. & ibi annotatis. vel nolunt filias etiam ſpurias dotare, cum poſſint. textus ſingul. in cap. Cum haberet, de eo, qui duxit in matrimon. ſecundum Panormitanum ibidem, Walden. de ſucceſſ. ab inteſt. col. 15. Decius in cap. Clerici, de iudic. col. 2.

Quarto, qui parentes abſque cauſa votum aliquod, ſiue peregrinationis, ſiue abſtinentiæ, quod filij cum eorum bona venia fecerant, reuocant, iuxta prædicta in cap. 12. nu. 61. & 63.

Quinto, qui parentes filium ab aliqua religione, quam fuerat ingreſſus cum iam eſſet in ætate ad ingrediendum ſufficiente, vi, vel dolo, reuocant, cap. Puella, 20. quæſt. 2. Vel ſi filio, vel filiæ, quæ votũ continentiæ aut religionis emiſerat, poſtquam ad ætatẽ deliberandi peruenerat, conſulunt vel cogunt ad coniugium eligendum, arg. cap. 1. & ei annotatorum de offic. deleg.

Sexto, qui parentes, dolis, aut minis, aliiſque huiuſmodi mediis filiam cogunt religionem intrare, arg. cap. 1. de his quæ vi, & cap Requiſiuit, de ſponſal. Quod eſt quidam magnus ætatis noſtræ abuſus, & cauſa ruinæ religionibus, & vt in illis maledicantur perpetuo, qui eas in id compulerunt. Ob quod nuper concilium Tridentinũ ſeſſ. 25. cap. 8. de regul. in hęc verba ſtatuit. Anathemati ſancta Synodus ſubiicit omnes, & ſingulas perſonas cuiuſcunque qualitatis, vel conditionis fuerint, tam clericos, quam laicos, ſæculares, vel regulares; atque etiam qualibet dignitate fungentes, ſi quomodocunque coegerint aliquam virginem, vel viduam aut aliam quamcunque mulierem inuitam, præterquam in caſibus in iure expreſſis, ad ingrediendum monaſterium; vel ad ſuſcipiendum habitum cuiuſcunque religionis, vel ad emittendam profeſſionem. Quique conſilium, auxilium vel fauorem dederint. Quique ſcientes eam non ſponte ingredi monaſterium, aut habitum ſuſcipere, aut profeſſionem emittere, quoquo modo eidem actui, vel præſentiam, vel conſenſum, vel authoritatem interpoſuerint. Simili quoque anathemati ſubiicit eos, qui ſanctam virginum, vel aliarum mulierũ voluntatẽ vel accipiẽdi, vel voti emittẽdi, quoquo modo ſine iuſta cauſa impedierint.

18 Septimo, qui parentes patiuntur filias ſuas habere amatores ob malum finem, vel eas à ſuſpectis ſodalitiis non ſeparant, qualia ſunt aliquarum fœminarum conſortia, quas veriſimile eſt ipſas ad peccandum impulſuras.

Octauo,

Octauo, qui parentes noscunt filiam turpem vitam agere, vel vti fucis, & irritamentis, ad inducendum aliquem in peccatum mortale, & ipsam neque reprehendunt, neque corrigunt, argum. cap. Duo ista nomina, 23. quæst. 4. Veruntamen illa eo solo, quod se ornet cultius quã statui suo conueniat, absque fine malo, saltem mortali, non peccat amplius quam venialiter, nec cõsequenter parentes amplius quã venialiter peccarent nõ reprehendẽdo eã Siquidẽ qui cõsentit in crimen alterius, non grauius peccat cõmuniter, quã author illius, c. 1. de offic. deleg.

Nono, qui parentes consentiunt, vt cum filia sua sponsa vtatur sponsus tactibus impudicis, & enormibus, vt sentit S. Thom. 2. sec. quæst. 154. art. 4 id quod eiusdem commentator amplificat ibidem. Quamuis oscula & amplexus videntur licita talibus sponsis etiam ob solam delectationem inde percipiendam, tanquam principium nuptiarum promissarum, quæ aliis essent illicita, & multo magis, quando absque fine delectationis, sed honesti amoris & beneuolentiæ, & necessitudinis intuitu id faciunt: ita & parentes licitè eis possunt ea permittere: sed quia communiter sponsi, cum soli absque arbitris conuersantur, huiusmodi tactibus impudicis vti solent, non deberet eis permitti, vt soli secreto cõuersentur.

Qui & quæ coniuges peccant mortaliter, contra hoc quartum præceptum.

SVMMARIVM.

Maritus quonam pacto violet quartum præceptum, & peccet mortaliter, prohibendo vxori audire sacrum in diebus festis, vel prohibendo ieiunia præcepta, nu. 19.

Maritus præcipiens vxori fractionem alicuius præcepti, nu. 19.

Maritus percutiens immoderate, aut infamans, vel verbis infamatoriis incessens vxorem, nu. 19.

Vxor notabiliter tollens obedientiam marito, &c. nu. 20.

Vxor nolens ire, quo vult maritus, nu. 20.

Vxor prouocans maritum ad magnam iram, vel ad blasphemandum, nu. 20.

Vxor notabiliter contemnens maritum, &c. nu. 20.

PECCAT quidem contra hoc quartum præceptũ. Primo, qui maritus absque 19
causa prohibet vxori, ne diebus festis, qui solent obseruari, eat ad missam, aut cogit violare aliquod præceptum diuinum, aut ecclesiasticum, obligans ad mortale, puta præcipiendo ei ne ieiunet in diebus ab ecclesia ad id deputatis, vel ne audiat missam, quam tenetur audire iuxta mentem Beati Antonini 2. par. tit. 9. cap. 10. §. 2.

Secundo, qui maritus atrociter & supra modum percutit, aut verberat vxorem, siquidem neque seruum ita cædere debet, l. 1. ff. de his, qui sunt sui vel alieni iur. §. fin. Inst. eod. tit.

Tertio, qui maritus causa conuitiandi vel infamandi notabiliter deliberate, aliquod verbũ, licet ex suapte natura minimè iniurium, in vxorẽ profert, vel è contrario sine animo diffamandi iniuriámue irrogandi, aliquid dicit, quod suapte natura est aptum ad infamandum, & inde infamia subsequitur, vel saltẽ adest periculum eius infamiæ probabile iuxta sententiam S. Tho. 2. sec. q. 73. art. 2. Quod nos etiam in cap. Inter verba, 11. q. 3. nu. 431. & 432. comprobauimus.

20 Quarto, quæ vxor marito est notabiliter inobediens, in his quæ ad regimen domus, & familiæ, bonosque mores pertinent, c. Est ordo, & c. Hæc imago, 33. q. 5. Richar. vbi supra, dist. 37.

Quinto, quæ vxor non vult sequi maritum aliò migrantem, etenim sub reatu culpæ mortalis eum tenetur comitari, cap. Vnaquæque, 13. quæst. 2. nisi pactum præcesserit inter eos, ne maritus aliò migraret, tunc enim minime teneretur, nisi viro aliqua iusta necessitas illinc discedendi superueniret, vt morbus, vel capitalis inimicitia. Neque etiam teneretur sequi maritum vagabundum, si eo tempore, quo matrimonium contraxerunt, ille non solebat vagari, vel vxor eiusmodi mariti morem non intellexerat, gloss. in dicto cap. Vnaquæque, & cap. Si quis necessitate, 34. quæst. 1. Etenim si id prænouisset à principio, tenetur cum sequi, quandiu ex honesta causa ille vagaretur, non tamen si ob turpem causam id faceret, vel circunduceret, exponendo peccati vel mortis periculo, quia tunc nullatenus ipsum sequi teneretur. Qui enim ita vagatur, absque dubio peccat, & proinde non est illi consentiendú, arg. c. Non semper, 11. q. 3. & Syluest. verb. Vxor, §. 8.

Sexto, quæ vxor, iracundè & ligitiosè maritum ad blasphemiam prouocat, & & sciens aut scire debens ipsum ad blasphemiam prouocatum iri, iracundiam reprimere omittit, ar. c. fin. de iniur.

Septimo, quæ vxor comtemnit marito debitam subiectionem præstare, vel illi aliquid notabile imperat, aut eius iustum præceptum non implet, quale est præceptum, vt superflua & vana morésque incompositos exuat, argum. cap. Cum caput, 33. quæst. 5. Diximus, (Comtemnit,) Quoniam cum præceptum mariti non sit maius, quam ecclesiæ, argum. eorum quæ supra eodem cap. num. 12. diximus, & illud non obliget semper sub mortali, si desit cõtemptus, iuxta S. Tho. 2. sec. quæst. 186. ar. 9. & latè per nos in rub. de pœn. & cómunem opinionem, non etiam eius præceptú semper obligat, si contemptus absit, licet aliquando sic.

Qui Domini vel heri peccant mortaliter contra quartum præceptum erga seruos & famulos suos, & qui subditi erga superiores.

SVMMARIVM.

Dominus quomodo violat quartum præceptum, & peccat mortaliter negligendo ea, quæ conueniunt saluti seruorum, vel famulorum suorum, vel qui non prohibet eis iurare, vel non iubet confiteri, communicare, audire missas, &c. temporibus debitis, vel qui negligit scire peccata seruorum & famulorum suorum manifesta, aut obstat seruo ne vxorem ducat, nu. 21.

Subditus quomodo violet quartum præceptum, & peccet mortaliter, si honorem notabilem debitúmque suo superiori non deferat, si non seruauit eius leges, & præcepta, nu. 22.

21 PECCAT Primo, qui Dominus vel herus notabiliter negligit ea quæ pertinent ad seruorum, famulorúmue suorum conscientiã, puta, ne assuescant iuramentis, vt Christianè viuant, Dei præcepta custodiant, vt confiteantur, & communicent, & missam audiant temporibus ab Ecclesia præscriptis, vel negligit notabi-

notabiliter procurare illis sacramenta confirmationis, & vnctionis extremæ suo tempore, 1. ad Timot. cap. 5.

Secundo, qui dominus, vel herus, habet seruum neophytũ, seu nouè ad fidem conuersum, & non curat per se, neque per alium Christianam doctrinam ipsum docere, & quid sit esse Christianum, & subinde qualem vitam agere teneatur.

Tertio, qui herus vel Dominus, notabiliter negligit nosse peccata mani festa seruorum, & famulorum suorum, vt possit eos corrigere secundum S. Anton. 2. par. tit. 5.c. 9.§.2.col.4. & eum, qui ex familia sua, neque verbis, neque alia iusta pœna emendatur; debet ablegare, vel ei necessaria denegare, si verisimiliter credit hac ratione ad bonam mentem illum reuocatum iri, arg. regul. S. August. cap. 3. At si verisimile est, eum à domo expulsum, deteriorem fore, melius erit eum domi retinere, adhibendo ei remedia quæ commodè poterit, argum. cap. Quamtumlibet, 47. dist.

Quarto, qui Dominus, vel herus, prohibuit seruis suis, maxime quos sciebat concubinis alligatos, ne vxores ducerent, c. 1. & per totum titulum, de coniug. seruor. Diximus, (prohibuit) quoniam tenetur præbere consensum, facultatemque illis facere ad contrahendum matrimonium, eo quod valde distant, præbere consensum, & non impedire, vt inferius cap. 22. de matrim. nu. 33. dicemus, quamuis neutro casu libertatem assequantur, iuxta mentem gloss. Panor. & commun. in cap. 1. de Coniug. seru.

Quinto, qui subditus notabiliter contemnit superiores, vel illis honorem no- 22
tabilem & debitum denegat, etiam si sint discoli & mali, 1. Petri 2. & ad Rom. 13. c. Solitæ, de Maiorit. c. Omnis, de Censib.

Sexto, qui subditus leges & præcepta iusta superiorum violat, eo quod putat in hac vita neminem in alium potestatem habere, & non solum peccat mortaliter, contra c. Ad hæc, 89. dist. sed etiam est hæreticus, Extrauag. Vnam sanctam, de Maiorit. & obedien. & glo. singul. & recepta, in c. Generali, de elect. lib. 6. verb. Inhibemus.

Septimo, qui subditus iusta superiorum præcepta, aut leges omittit obseruare, eo quod non vult se illis submittere, quamuis credat illos esse verè suos superiores, quod est propriè peccatũ inobedientiæ iuxta S. Tho. 2. sec. q. 105. ar. 1. Etenim si aliis de causis id omittit, aliquando peccat mortaliter, aliquando venialiter, aliquando nullo modo, iuxta causarum varietatem, qua de re latius in cap. 23. à nu. 36. agetur.

Qui peccant contra quartum præceptum, quatenus extenditur ad præceptum de diligendo proximo.

SVMMARIVM.

Præceptum quartum quomodo violatur non amando proximum, nu. 23.

Proximus, qui non diligit se, aut proximum, amore humano, vel charitate, aut charitatiuo, eo tempore quo tenetur, nu. 23.

Proximus, qui alium excipit à suis orationibus generalibus, nu. 23.

Proximus, qui non vult alium diligere, vel non adiuuat in temporibus debitis, & quæ sunt illa, nu. 23.

23 PECCAT quidem primo, qui nec se, nec proximum generatim amat charitate, siue amore charitatiuo, id est, propter Deum, & quia sunt capaces æternæ beatitudinis, exoptando eam sibi & suis proximis, vt in addit. Repet. cap. Quando, de consec. dist. 5. nu. 354. diximus, vel amore naturali tempore quo id facere

tenetur,

tenetur, ſub pœna mortalis peccati. Quod tẽpus videtur eſſe illud in quo proximus, aut ipſemet, ſunt in extrema neceſſitate talis amoris, & auxilij quod ex eo naſcitur, vt ſupra eodem capitul. num. 8. inſinuauimus.

Secundo, qui aliquos à participatione, & cõmunione generalium orationum, in quibus pro aliis orare ſolet, excludit, quales ſunt illæ petitiones orationis Dominicæ. Panem noſtrum da nobis, &c. & dimitte nobis debita noſtra, &c. iuxta mentem S. Thom. 2. ſec. q. 25. ar. 4. 6. 8. & 9.

Tertio, qui habuit animum non diligendi, vel non ſubueniendi cuipiã proximo, eo quòd ille ſit peccator, vel eum offenderit, vel ob aliam cauſam, caſu quo illud eſſet ei ad ſalutem neceſſarium, ſecundum eundem & eius commentatorem in dicto art. 8. & 9.

Quarto, qui amat aliquam aliam creaturam firmius quam animam ſuam, vel corpus ſuum firmius, quam animam proximi, vel honorem aut fortunas ſuas, quam corpus proprium aut proximi, adeo, quod omittit, vel ſtatuit, non opitulari extremæ neceſſitati illius, cui tunc plus debet, vt non deſit ei cui minus debet: Sanctus Bonauentura & Richardus in tertio diſtinctione 29. Etenim non ſatis eſt diligere quod oportet, niſi etiam debitus diligendi ordo ſeruetur, puta primo, firmius Deum, quam alia omnia. Secundo, nos ipſos quoad animam noſtram. Tertio, Animam proximi. Quarto, propriũ corpus, iuxta Auguſt. lib. 1. de doct. CHRISTIANA, & S. Thom. receptum, 2. ſec. quæſt. 26. per totam. Diximus (firmius) non autem intenſius, aut feruentius. Quoniam non tenemur ad id, ſicut in dicta additione, num. 361. & ſupra cap. 11. num. 15. declarauimus, vbi probauimus, ſatis eſſe quod firmius diligamus, hoc eſt, vt pluris faciamus & æſtimemus id quod magis amare debemus, & eius amorem, quam id quod minus debemus, & eius amorem.

Quinto, qui tantum amat ſeipſum vel filium, vel amicum, vel delicias, diuitias, 24 honores, aut dominum ſuum temporalem, vt ſit paratus pro his, animo vel opere Deum mortaliter offendere, ſecundum Scotum, & Franciſcum Mayro in lib. 1. diſt. 1.

Sexto, qui deſiderat vt aliquis mortaliter delinquat, vel damnationẽ æternam incurrat, vel quod grauius eſt, Deum orauit, vt aliquid horum proximo eueniat, vel ex animo maledixit, vt ille, aut ille perpetuis inferni flammis crucietur, vel ſentẽtiam excommunicationis contra proximum facit pronunciari hoc animo, vt qui rem ipſi ablatam non reſtituat, animæ ſuæ iacturam faciat, vel alia huiuſmodi admittat, vt in dicta additione num. 366. diximus.

Septimo, qui non reprehendit proximum, aut non denunciat cum debet, vel reprehendit aut denunciat aliter quam debet, &c. vt inferius cap. 24. à nu. 17. vſque ad 23. tangetur.

Octauo, qui eo quòd eſt iniuria affectus, vel alia de cauſa aliquẽ odio, & rancore 25 proſequitur, cap. Si quis contriſtatus, 90. diſtinct. cap. fin. de pœnit. diſt. 5. Etenim quilibet offenſus tenetur emittere ex animo odium, & rancorem malum, imo & ad non concipiendum illum, contra ſuum offenſorem, quantalibet fuerit iniuria, etiam ſi offenſor nullatenus offenſo ſatisfaciat, iuxta ſententiam diui Gregorij in dicto cap. final. Diximus, (Odium & rancorem malum) qui eſt filius accidiæ.

Non

Non enim obligatur ad eiiciendum illum rancorem bonum, qui naſcitur ex ira, qua quis appetit, vt per iudicem caſtigetur delictum, imo aliquando tenetur illum concipere, conſeruare & oſtendere, cap. Si is qui, cap. Eſt iniuſta miſericordia, cap. Diſplicet, 23. quæſt. 4. Syluest. verb. Charitas, quæſt. 4. puta quando ad ſalutem ſpiritualem offenſoris, vel ad Dei obſequium, aut ad Reipub. vtilitatem conducit, ſicut in dicta additione nu. 200. diximus. Non tenetur etiam eum alloqui, neque ei ſigna amoris oſtendere, niſi tempore neceſſitatis, ſatis eſt enim habere animum ad talia ſigna oſtendenda in prædicto tempore, iuxta S. Thom. receptum, 2. ſec. q. 25. art. 9. maxime quando offenſor ſatisfacere renuit, aut non vult ſufficienter id facere, imo nec tunc tenebitur ſub reatu peccati illum in ſuam cõuerſationem, & amicitiam peculiarem admittere. Quocirca confeſſarij aduertere debent, quãdo, & quomodo ob hoc offenſis abſolutionem negent, vel concedant, vt docuit Caiet. in dicta q. 25. art. 9. Multo minus tenetur condonare ſatisfactionem iniuriæ, quæ in iudicio peti poteſt, iuxta gloſſ. ſingul. in dicto cap. Si quis contriſtatus. Imo aliqui ſunt, qui etiam ſi velint, non poſſunt id facere: quales ſunt, vxor, filius familias nondum emancipatus, ſeruus, & religioſus, iuxta gloſſ. receptam in cap. Parochianos, de ſent. excomm. Quoniam actio contra iniuriantem ad ſuperiores pertinet, ſcilicet ad maritum, patrem, dominum, & prælatum, ſecundum gloſſam præallegatam. Addimuſque quod quando duo ſe mutuo offendunt, & amborum offenſio eſt æquè grauis, qui prius offendit, debet prius reconciliationem petere. At vero ſi poſterior iniuria ſit maior, poſterior debet prius eam petere, Syluest. in Roſa aurea caſu 56.

26 Nono, qui periculo peccandi mortaliter ſe exponit, vt qui dubitans de aliquo, an ſit mortale nec ne, facit illud, aut omittit confiteri, argum. cap. Si quis autem, de pœnit. diſtinct. 7. vt ibi num. 57. & 81. copioſius diximus, & S. Bonauent. in 4. diſtinct. 17. Caietan. in ſumma verb. Periculo peccandi ſe exponere, tenent, & fortiori ratione, lethale crimen incurrit, qui agit contra conſcientiam dũ facit aliquid, aut omittit facere, quod illa in particulari, & in indiuiduo, dictat eſſe peccatum mortale. Tenetur enim eam deponere, aut quod illa dictat facere, cap. Per tuas, 2. de Symon. vt in dicto cap. Si quis autem, num. 120. copioſius diximus. Diximus, (in particulari) quoniam quãdo conſcientia generaliter dubitat, aut dictat contrarium illius, quod in particulari & indiuidio rectum iudicat, non eſt mortale, vt in præallegato cap. Si quis autem, nu. 611. diximus.

Decimo, qui potens impedire, ne alius mortale crimen admittat, non impedit, c. Qui alios, de hæret. c. Error, 83. diſt. c. Negligere, 2. q. 7. & alia in gloſſis eorũ citata. Hanc concluſionem, quam ſignificant multi textus, nos in alia huius operis editione, limitauimus, dicentes ſolum procedere, quando ſine verecundia, incõmodo, & dedecore id poterat impedire, ſecundum Felyn. in dicto c. Qui alios, vt in repet. c. Si peccauerit, 2. q. 1. latius diximus, & in Repet. cap. Inter verba, 11. q. 3. nu. 626. & infra cap. 24. nu. 18. & ſeq. retulimus, imo in d. c. Inter verba, nu. 621. & infra c. 24. nu. 20. illud addidimus, non eſſe illicim permittere, vt aliquis incidat in peccatum aliquod maius, vt ob id caſtigatus melius ſe corrigat de illo & de alio minore. Vt ſi alicui puero ad furtum, vel aliud quodcunque vitium inclinato, diſſimulato eo, permittatur aliqua occaſio incidendi in aliud, vt in eo

depre-

deprehensus, fructuosius castigetur & emendetur. Hoc enim potius est, opportunum tempus quærere correctioni, quam ad peccatum inducere. Et quia aliud est malum facere, vnde bona sequantur, quod nunquam licet, ad Rom. 3. aliud verò malum permittere, aut non impedire, propter bonum quod speratur, quod certe multoties facere licet, & sæpissimè quotidie erga nos diuina bonitas facit, cap. Nec mirum, 26. quæst. 5. Nunc autem vir ille singularis, quondam discipulus noster præcellens, postea verò mihi eximium exemplar vitæ, meritissimusq; rector illius insignissimi iuxta ac sanctissimi Collegij Societatis I E S V; celeberrimæ academiæ Conimbricensis, nunc verò prouincialis totius Lusitaniæ, Don Leo à Norōna nos admonuit inter alia, quod contra prædictam conclusionem, etiam prædicto modo limitatam, facit, id quod numero sequenti dicetur, videlicet, quod non peccat mortaliter is, qui ab vsurario mutuo pecunias exposcit, quem credit sine vsura & peccato non mutuo daturum. Nec etiam qui petit à curato suo, vt baptizet sibi filium, credens eum esse in peccato mortali, & quod absque contritione illius baptizabit, & videtur vtrumque horum posse ab huiusmodi petitione supersedere, absque incommodo, verecundia & dedecore, saltem in casu, quo qui petit ad vsuram non graui premeretur necessitate, & inuenirentur sacerdotes, qui cum licentia proprij curati, quæ facile solet concedi, id baptisma ministrare vellent, & certum est, quod illa peccata mortalia, quæ creduntur consequutura præfatas petitiones, illis omissis impedirētur. Accedit etiam, quod non peccat mortaliter, ob hoc solum, mulier, quæ gloriolæ vanæ, & venialis desiderio tacta, absque alio fine mortali se fucat, & ornat; licet credat, aliquos, qui ipsam sic ornatam videbunt, in eius concupiscentiam mortalem exarsuros, vt infra cap. 23. num. 23. dicitur, & tamen certum est, eam absque incommodo verecundiæ, & dedecore suo, posse huiusmodi ornatum omittere. Addo his fundamentis, quod etiam inferius, cap. 27. num. 78. apponitur, eum, qui omittit clericum defendere, ne ab alio percutiatur, cum possit sine suo detrimento auxiliari, non incurrere excommunicationem, de qua in cap. Quantæ, de sent. excomm. saltem in foro conscientiæ, si absque dolo malo, & consensu omiserit defendere. Item quod inferius cap. 24. num. 11. & seq. etiam diffiniemus, neminem teneri alteri spiritualem eleemosynam exhibere, sub reatu mortalis culpæ, nisi ei, qui eius extremam patitur indigentiam: Et manifestum est, eum qui voluntariè crimen lethale committit, sciens, & aduertens illud esse tale, potensque per se illud excusare, non esse in extrema necessitate spirituali, vt ei, ab alio, ad id auxilium præstetur. Sed horum, (quæ sunt egregia) dubiorum exactam solutionem in cap. 24. num. 16. ponemus. Quoniam id illi loco est aptius.

Vndecimo, qui consilio suo, fauore, vel ope, alij fuit causa peccandi mortali- 27
ter, c. Noli, de pœnit. dist. 1. Nolumus autem dicere, quod quicunque ab alio aliquid petit, credens petitionem illam futuram esse alteri occasionem peccandi mortaliter, est causa illius peccati, non enim est quum iusta causa id petit, est autē quum sine illa id facit. Nam, qui necessitate oppressus, mutuum poscit ab vsurario, sciens illum sine vsura, nullatenus mutuo daturum, non peccat, quamuis peccet, qui dat. Peccaret autem, qui absque necessitate, id peteret, vt etiam in c. 1. §. Sacerdos, num. 6. de pœnit. dist. 6. declarauimus, iuxta Maioris diffinitionem,

in 4. dist.

in 4. dist. 15. quæst. 1. col. 4. qua diffinit, eum qui curatum scelere aliquo mortali irretitum, obsecrat, vt filium suum baptizet, non propterea peccare, etiam si sciat illum, non præuia pœnitentia peccati, baptismatis sacramentum puero administraturũ, & per consequens ea de causa, reatum mortalis culpæ incursurum, cap. Præter, adiuncta gloss. verb. Agentibus, & verb. Communio, 32. dist. Quæ quidem doctrina tunc procedit, quando id quod petitur, ex se non est peccatum, vt in exemplo prædicto de administratione baptismatis, & in petitione mutui. Nam si tale esset, nunquam liceret; vt si peteret dari sibi baptisma absque contritione, vel mutuo dari sibi sub vsura, vt optimè tradit Caiet. 2. sec. q. 78. art. 4. & par. 3. q. 64. art. 6.

28 Duodecimo, qui facit aut dicit aliquid, quod de se non est mortale, cum intentione tamen, alterum ad illud inducendi, vel absque tali intentione facit aliquid, quod præsefert speciem peccati mortalis, & factum in tali loco, & coram talibus, est sufficiens impulsus ad peccandum mortaliter, arbitrio boni viri, & prudentis secundum S. Tho. 2. sec. q. 43. ar. 3. & 4. & S. Anton. 2. par. tit. 7. cap. 4. ante, §. Quod etiam post ipsum, nos in cap. 6. supra eodem, & in c. 1. §. Animaduertere, nu. 6. de pœnit. dist. 5. tradidimus. Diximus, (Quod de se non est mortale) quoniam si esset tale de se, essent duo peccata effectu, vel vnum, cum circunstantia scandali necessario confitenda, ob ea, quæ in duobus locis prædictis tradidimus. Diximus etiam, (& quia fit in tali loco, & coram talibus) Quoniam quod ex se non est peccatum mortale, licet habeat speciem eius, factum coram alio sine intentione inducendi ad peccatũ, non est mortale, imo etiam quod de se est mortale, commissum coram aliis absque tali intentione, & absque periculo probabili impellendi alios in peccatũ, non affert secum circunstantiã necessario confitendã, vt in dicto §. Animaduertere, nu. 8. & cap. Consideret, in princip. nu. 115. noua
29 quadam distinctione, duas oppositas opiniones ad concordiam redegimus. Item neque veniale peccatum fit amplius quam veniale, eo quod fiat animo alliciendi alterum ad peccandum venialiter, secundum omnes.

30 Decimotertio, qui tam parui æstimat salutem spiritualem proximi, vt absque necessitate, vel vtilitate, sed ex mera libertate suæ volũtatis, aliquid agat, quod credit proximum ad mortaliter peccandum illecturũ: est exemplum in fœmina, quę sine causa, se conspiciendã exhibet illi, quem credit simulatque perspexerit, peruersum aliquod desideriũ peccandi mortaliter habiturũ, etiam si illa non intẽdat, ad huiusmodi desiderium allicere, vt in dicto §. Animaduertere, nu. 6. post beatũ Antoninũ, 2. par. tit. 7. cap. 4. col. 6. defendimus. Facit, cap. Nihil, de præscript, & cap. 2. de oper. nou. nunciat. Diximus (Absq; necessitate, vel vtilitate, sed ex mera voluntate,) quoniã si alioquin non potest congruo quodã modo, talia loca non adire, aut tunc tẽporis illic nõ adesse, vbi ab alio solet videri, quia, verbi gratia, eũdum est illi ad ecclesiã, vel alio, vel sedere oportet ad ianuam, cũ vicinis & affinibus, ne inurbanitatis possit argui, nullatenus peccat secundum eundẽ. Hic occurrit scrupulus non contemnendus, qui ex alio notabili postea dicendo pullulat, circa mulierem, quæ propter appetitũ inanis gloriæ (in quo solum venialiter delinquit) fuco faciem depingit, an peccet in hoc mortaliter? sed inferius in cap. 16. nu. 23. ad hoc dubium respondebimus, ibi enim commodius quadrabit.

Decimo-

Decimotertio, qui absque causa necessaria vel vtili, alicuius mulieris suspectæ consuetudine familiari vtitur, & aduertens se scandalum præbere aliis, qui malè illa iudicant, tamen ab ea non discedit, eo quod nihili facit scandalum aliorum. Eodem modo peccat, qui frequenter, moniales debitam clausuram non obseruantes, inuisit, & inde populus occasionem accipit detrahendi, & murmurandi, etiam si alioquin caste viuat, & recta intentione, loca illa frequens adeat. Ille itē, qui domi suæ habet aliquam mulierē, de qua populus sinistri aliquid suspicatur, siue sit cognata siue extranea, quamdiu eam à se non reiicit, Maior in 4. dist. 15. quæst. 30. Idem dico de eo, qui habitat cum fœmina, cum qua eum rem habere populus suspicatur, etiam si alioquin neque opere neque cogitatu cum ea peccet, vt in c. Inter verba 11. q. 3. pag. 51. nu. 175. etiam diximus. 31

Altera duarum quæstionum, supra in hac traductione cap. 3. propositarum, quam remisimus huc terminandam, est. An qui occasionem peccandi alteri præbet, sine proposito nunquam amplius eam præbendi, absolui possit? Ad hanc quæstionem à viro quodam valde pio & docto, Illustris Societatis IESV multum agitatam, post multa multoties scripta, liturata, & rescripta, tandem omnia resoluens respondi. Quod occasio faciens alterū peccare, à qua pœnitens abstinere, & nunquā amplius se eam daturū statuere debet, quo absolui possit, diffiniri potest esse omnis, & sola, illa quæ est scandalū actiuum mortiferū; hoc est, quod qui eam dat, mortaliter dando peccat: Et si roges, quæ est illa quam qui dat mortaliter peccat? Respondeo, quod omnis & sola illa, quæ datur per peccatū mortale, aut intētione principali, vel minus principali inducēdi ad illud, aut ad id iuuando, aut cōtemnendo salutem spiritualē proximi, aut in id, saltē interpretatiue, cōsentiendo. A

Dixi primum, (Per peccatū mortale) vt omnis illa occasio, quæ per opera mortaliter mala datur, includatur in prædicta diffinitione. De qua occasione agit S. Thom. 2. sec. q 43. ar. 4. Quoniam licet omne peccatum mortale, quo scandalizamus, non habeat circunstantiam necessario cōfitendam, vt supra in cap. 6. nu. 19. dictum est. Cum tamē nunquam liceat peccare mortaliter, clarum est, quod non est absoluendus, qui non proponit, se nunquam daturum occasionem peccandi per peccatum mortale. Quia qui tenetur ad aliquid, tenetur ad consequens necessarium, arg. l. Illud, de acquir. hæred. & c. Præterea, de offic. deleg.

Dixi secundo, (Aut intentione principali, vel minus principali inducendi ad peccatum mortale) ad includendum omnes, quæ cum hac intentione dantur, siue opera ex se bona sint, siue mala, siue ad malum, siue ad bonum inuitent. Quia simulac cum huiusmodi intentione dantur, tales sunt, iuxta Thom. 2. sec. quæst. 43. art. 1. ad quartum. Nec huic obstat, quod in cap. Inter verba, 11. quæst. 3. num. 280. & in cap. Quando, de consec. distinct. 1. & in additione eius, & latius nuper in Cōmentario, cap. Cum minister, 23. quæst. 5. nu. 39. dixi, scilicet, quod opus non desinit esse bonum, si principaliter propter Deum fiat, aut quia est bonum quamuis minus principaliter, ob aliquod bonum temporale fiat, propter quod si principaliter fieret, malum esset. Non, inquam, hoc obstat, quia intelligendum est, quando, quod minus principaliter intenditur, non est malum culpæ, seu peccatum, sed res bene appetibilis, quamuis non possit esse finis principalis virtutis, quæ præstantior ea est. Id autem, quod in hac diffinitione dixi,

dixi, intelligendum est de eo, quod est malum culpæ, seu peccatum, quod nullatenus desiderare, nec velle, nec nobis finem principalem, nec minus principalem proponere possumus. Cuius enim finis malus est, ipsum quoque malum est, cap. Cum minister, 23. quæst. 5. Vbi num. 36. diximus hoc distare, inter finem malum, quia est malum culpæ, & inter finem malum, quia est ineptus, eo quod sit medio minus bonus, quod hic potest esse finis minus principalis boni operis, ille vero non.

Dixi tertio, (aut ad id iuuando,) ad includendum eas, quibus quis dat opem ad peccandum, opem enim ferens, peccat, cap. Sicut dignum, §. Illi autem, & §. Hi quoque, de homicid. qualis est, quam præbet is, qui aliquam synagogam Iudæorum ædificat, aut reficit, quamuis sine aliqua intentione mouendi ad peccandum id faciat.

Dixi quarto, (Aut contemnendo salutem spiritualem proximi) ad includendum eas, quæ dantur ob proximi salutis contemptum, qualis est, quam dat is, qui ideò transit per ianuam domus alterius, quem ob illum transitum mortaliter ira aut amore inordinato, peccaturum credit, quod nihili pendat, aut parui faciat, quod alter ad id moueatur; contemptus enim huiusmodi efficit, vt mortale sit, quod aliàs non esset Thom. 2. sec. q. 186. art. 9. & ante illum, gloss. cap. Quis autem, 10. dist. putata singularis à nostris.

Dixi quinto, (Aut consentiendo,) quia consentiens peccat sicut principalis, ad Rom. 1. cap. Notum, 2. q. 1. cap. 1. de offic. deleg.

Dixi sexto, (Aut saltem interpretatiue,) ad includendum eas, quæ dantur, per eum, qui aliquid facit, quod ex sua natura, & circunstantiis, cum quibus facit, adeò ad peccatum mórtale incitat, vt maiorem partem eorum qui sunt eiusdem qualitatis, cuius sunt hi, quibus datur illa occasio, in peccatum mortale decicere soleat, aut facit aliquid, quod quamuis ex sua natura, & circunstantiis tale nõ sit, tamen credit, & aduertit, ob illud certam aliquã personam, ex sua infirmitate aut ignorantia, mortaliter peccaturam, & antequã huic rei prouideat, id facit: aut credit, & aduertit, ex malitia peccaturã, sine tamen vlla causa, & sine vtilitate sua nec aliena illud facit, Aut prætermittit aliquid facere, contra legem iustitiæ, aut charitatis præceptum, ob quod alius mortaliter peccat. Addidi tamen, certam aliquam personam, quia nó sufficit credere aliquam generaliter peccaturam, vt qui ad animi recreationem aliquem ludum instituit, non peccat, eo quod aliquem in eo peccaturum credat, sicut nec ille qui credit, aliquem malum esse in aliquo oppido, aut in aliquo magno conuentu, peccat, vt colligitur ex textu singulari cap. Osius, de Elect. Quamuis ea de re nulla sit præsumptio particularis; licet peccaret, si crederet illum, aut illum illius oppidi, vel conuentus, esse malum.

Dixi septimo, (faciendi mortaliter peccare) quia non sufficit illa, quæ venialiter peccare facit, cum, vt absoluatur, non est opus proposito nunquam amplius ad veniale redeundi, quod confessum est, iuxta Thom. 3. par. q. 87. ar. 1. & supra, cap. 1. num 26. dictum fuit. Et occasionem venialiter peccandi, per opus, quod non est mortale, dare, ad summum est peccatum veniale, & nihil amplius, iuxta eundem Thom. 2. sec. q. 43. ar. 4.

Ex hac generali & resoluta diffinitione, multorum dubiorum quæ à nobis,

postquam ad sexagesimum annum peruenimus, quæsita sæpius fuerunt, peculiaris responsio colligitur. Prima quidem, quod talem occasionem dat; quisquis coram alio mortaliter peccat, per primam partem dictæ diffinitionis, licet eam tali modo non dederit, vt circunstantiæ necessario confitēdæ causa esset. Quod quando contingat in cap. 6. nu. 9. dictum fuit.

Secundo, quod talis est occasio quam dat quælibet persona, quæ cum intentione principali inducēdi ad amorem inhonestum & mortiferum, aliquam eleemosynam præbet, aut alloquitur, inuisit, docet, consulit, & à fortiori erit, quæ datur visu, nutu, blanda & amatoria loquutione, aut blandimentis, tactibus, muneribus, aut obsequiis in hunc finem directis. Quia harum cuilibet secunda pars dictæ diffinitionis conuenit. Nec obstat dicere, quod fortassis ex ea finis mortiferus, qui prætendebatur, non sequitur. Cum omnis voluntas, vt alius mortaliter peccet, mortifera sit, vt supra cap. 11. num. 9. post Thom. 1. sec. q. 74. & S. Anton. 3. part. tit. 5. cap. 1. §. 5. & Magistrū in 2. dist. 24. dicitur. & sic, qui aliquā harum occasionum dedit, nisi nunquam amplius eam se daturū statuat, absolui non debet.

Tertio, quod est talis quam dat, qui etiam sine alia praua intentione facit, aut D reficit idola apud Indos, aut Synagogas apud Iudæos, aut Mezchitas apud Mahumetanos, aut pagana templa apud paganos, aut hæretica apud hæreticos, aut facit aliquid aliud, cuius principalis vsus est peccatum mortale, quia occasionem ad illud dat cum auxilio, & sic in tertia parte dictæ diffinitionis comprehenditur.

Quarto, quod etiam talis est quam aliqui diebus festis missā ab ipsis audita, aliis, qui eam non audierunt, præbent canendo, pulsando, choreas ducendo, saltando, ludendo, aut faciendo alias res, quibus præsentes tempore, quo audire missam ex præcepto tenentur, detinent, eo solo, quod eorum salutem spiritualem paruipendunt, respondentes dicentibus eos occasionem peccandi præbere, nihil sua referre, cum ipsi eam audierint. Quia eis quarta particula dictæ diffinitionis conuenit. Quapropter Gubernatores, qui hæc fieri publicè tempore diuinorum officiorum, saltem præceptorum, prohibent; laude digni sunt.

Quinto, quod est talis illa occasio lasciua, & inciuilis, quam præbent qui, & quæ, se ostendunt nudos, aut opertos vestibus, quibus pudenda mulieribus interlucent, sine circunstantia iustificante, quamuis id sine intentione inducendi ad culpam mortiferam faciant, per primam diffinitionis partem. Quia talis occasio est peccatum mortale, cum ex sua natura communiter ad culpam mortiferam, saltem voluntatis, aut delectationis mortifere morosæ inducat. Vnde legitur Barnabam maledixisse nudis viris, & mulieribus nudis: & sine proposito nunquam amplius se eam daturos, non sunt absoluendi. Dixi, (sine circunstantia iustificante,) ad excludendum ex hoc numero, aspectus & tactus, quos infirmi talium membrorum medicis, chyrurgis, & Clysteriferis permittunt.

Sexto, quod etiam est talis quam dat qui credit aliam certam personam obuiā sibi factam, in concupiscentiam, aut iram mortiferam ex sua infirmitate, aut ignorantia casuram, & hoc aduertens obuiam illi fit, non prouidendo eius infirmitati, aut ignorātiæ, quāuis sine intentione vt illa peccet, id faciat. Quia illi conuenit sexta prædictæ definitionis particula, videlicet, Consensus interpretatiui.

Septimo, quod talem occasionem non dat, qui sine intentione, & contemptu

P mortiferæ

mortifero ita se ornat, vt credat quidem, se ab aliqua persona totius populi, aut circi, vel Ecclesiæ odio vel concupiscentia mortifera habendum iri, si illo ierit, nescit tamen à quo, aut id non aduertit, nec etiam si sciat quis, si intelligat, quod ex malitia, praua consuetudine, & habitu, quem habet, peccabit: quales sunt hi, qui non solum tales occasiones fugiunt, sed etiam aucupantur, imo se de eo iactāt. Quia eiusmodi occasioni, nec dictæ sexta particula, nec alia dictæ diffinitionis conuenit, & per hanc, & præcedentem decisionem, id quod Caietanus dicit, 2. sec. quæst. 186. ar. 9. col. penul. versic. Ad 4. & id quod Syluest. verb. Ornatus, quæst. 4. & alij affirmant, conciliari possunt.

Octauo, quod nec etiam est talis occasio illa, quam dat scurra, & alij, qui præbent occasionem nimiam ridendi, comedendi, bibendi, vestiendi, aut loquēdi, modo nimietas illa non perueniat ad culpæ mortalis excessum, Per septimā enim dictæ definitionis partem, ex numero dictarum occasionum excluditur, quia solum venialiter peccare facit, quanquam magnopere illis est consulendum, vt ab eo abstineant. Tum quia ob nullam omnino rem, peccatum veniale committendum est, vt sentit gloss. in cap. Si aliquid, 22. quæst. 4. & probat cap. 1. cum 4. sequen. 22. quæst. 2. quanto minus tot sunt committenda. Tum quia etiam vnum tantum peccatum veniale disponit ad mortale iuxta Thom. 1. sec quæst. 88. ar. 3. Idem dicendum est de eo, qui dicit aliquid, aut facit, vt ad amorem vanum, aut veniale tantum malum alliciat, qualis est illa, qua quis videt, alloquitur, vel obsequio aliquam fœminam prosequitur, non quidem quo moueat eam in copulam carnalem, neque in tactus inhonestos neque delectationem morosam, sed quo illa delectetur eius aspectu, alloquio, pulchritudine ac ornatu, & eum beneuolè intueatur complacentiam de bene constituta & culta persona significando, sine alia delectatione aut fine mortiferè malis, quanquā magna circunspectione opus est, ne hoc aliqua mortali culpa inficiatur.

E Nono, quod interdum absolui potest, qui occasionem interficiendi dedit, ob commodatam balistam absque malo fine, licet nunquam se amplius sic commodaturum non statuat, & interdum non. Quia commodare ex sua natura, talem occasionem non efficit, circunstantiæ tamen eam efficere possent. Proinde, si quis alicui, qui cum alio rixatus est, irato animo balistam petenti commodauerit eam, talem præbet occasionem. Quia interuenit auxilium, aut contemptus salutis spiritualis, aut consensus, saltem interpretatiuus, quod per quintam & sextam dictæ definitionis partem sufficit ad efficiendum vt aliquid sit eiusmodi occasio. Idem dicendum, de eo qui commodat, aut vendit lanceam, sclopettum, ensem, aut alia arma, aut pigmenta, aut chartas lusorias, talos, orbiculos, aut aliquid aliud quod bene & male alteri tradi potest.

Decimo, quod talis est illa occasio quotidiana, quam dat, qui imperat, consulit, aut rogat alium, vt falso iuret, iniuriam inferat, percutiat, fornicetur, aut aliud opus manifestum faciat, ad tentandam virtutem eius tantum, licet non intendat eum ad id inducere, imo introrsum desideret, ne illud faciat: quia est peccatum mortale, Nam est actus suapte natura ad culpam mortiferam inducens, sine circunstantia iustificante, & sic illi prima dictæ diffinitonis pars conuenit. Nec obstat, quod in cap. 4. nu. 20. dictum est, scilicet, eos non peccare, qui aliquam occasionem

casionem furandi, aut alia mala patrandi, pueris ad id procliuibus offerunt, quo deprehensos eos fructuosius castigent, quia aliud est occasionem peccandi offerre, quod interdum licet, aliud precari, consulere, aut imperare directè, vt peccent, vt pulchrè Caietan. 2. sec. q. 78. art. 4. tractans sequentem decisionem explicuit.

Vndecimo, quod talem occasionem non præbet, qui ab eo, qui ex sua malitia est ad peccandum paratus, petit aliquam rem ex se bonam, quæ tamen est materia exercendi peccatum ab ipso conceptum, quamuis talis sit ea quam dat ille, qui petit aliquid, quod est peccatum, ab eo, qui ad id accinctus siue paratus est; Ex quo colligitur ratio, quam quidam perdoctus quærebat. Cur qui mutuatur ab vsurario ad dandum sub vsuris parato, ob necessitatem petit, non peccat: qui vero petit ab eodem ad vsuram, peccat? Est enim ratio, quod qui primum petit, non petit ab eo rem malam, quamuis materiam peccandi offerat, qui autem petit posterius, sic, vt rectè declarauit, & probauit Caietanus vbi supra, cui concordat Dominus Sotus tacito eo, de iustitia, & iure lib. 6. quæst. 1. art. 5. Pro quo facit decretum sancti Augustini cap. Mouet, 22. quæst. 1. quo probatur, non esse peccatum, petere ab infideli, vt se promisso staturum iuret, licet illum per suum falsum Deum iuraturum sciat, quanquam petere vt per illum suum falsum Deum iuraret, peccatum esset. Facit etiam, ratio superius tacta, scilicet, non esse peccatum occasionem peccandi sine mala intentione, cum necessitate, aut vtilitate, præbere ei qui ex sua malitia peccat: quanquam petere vt peccet, aut vt rem, quæ peccatum est, faceret, sic. Facit etiam, quod sicut illud decretum cap. Mouet, 22. quæst. 1. probat, & S. Thom. dixit 2. sec. quæst. 78. ar. 4. alieno peccato sine consensu in illud, vti, licitum est, quemadmodum ipsemet Deus pro sua bonitate, nostris peccatis in bonos fines vtitur. F

Duodecimo, quod non est talis occasio illa vsu frequentissima, quam aliquis dat deponendo suos nummos apud nummularios vsurarios, aut contractus vsurarios exercentes, qui proprios habent ad illas exercendas, vt dixit S. Thom. in dicto art. 4. ad quartum. Quia nulla particula dictæ diffinitionis illi conuenit. Est autem talis illa, quã dat qui deponit apud talem nummularium qui proprios nummos non habet, quibus suas vsuras exerceat, sicut idem S. Thom. sentire videtur. Quod verius videtur, quam quod Caietanus super ipsum, in dicta q. 78. ar. 4. insinuauit, Idemque quod nobis, visum fuit, D. Soto lib. 6. q. 1. sub finem, de iust. & iur. Quia differentia, quam S. Thom. inter illos duos ponit, non satis bene verificatur, intelligendo eam, vt Caietanus quoad peccatum veniale, quod vnus incurrit, quia suam pecuniam non deposuit prudenter, eam committendo ei, quem credebat eam impensurum, cum propriam non haberet, & alius non, quia prudenter deposuit apud eum, quem credit eam non impẽsurum, cum propriam habeat. Nam is intellectus, à mente S. Tho. est maxime alienus, quæ est conclusio notabilis pro mille apud cambia vsuraria exercentes, deponentibus.

Decimotertio, quod talem occasionem non præbet, qui alium ad committendum aliquod peccatum minus inducit, videns eum ad maius commitendum deliberatum, nec valens alio modo illud ei dissuadere, vt etiam infra cap. 17. nu. 263. dicemus. Quamuis Caietan. vbi supra oppositum tenuerit. Quia licitum & G

etiam sanctum est, precari & persuadere ei, qui proponit interficere, aut adulterari, vt satis esse ducat, percutere, aut fornicari: vt clarè sanct. August. in cap. Si quod verius 33.q.2.dixit, & Adrian.quolib. 1. q.2.& etiam Sotus, super c. 3. ad Rom. & Caiet. in summa verb. Tyrannus.

Decimoquarto, quod per prædicta ponderari potest quædam conclusio Magistri Soti lib. 6.q. 1.ar. 5.de Iust. & iure, scilicet, quod non peccat, qui aliquid quod in se bonum est, petit ab eo, qui dare aut facere bene potest, ex eo, quod scit, alium dando, aut faciendo petitum, peccaturum. Quoniam ponderata per prædicta vera videtur, quando sine contemptu salutis spiritualis proximi, & non præbito ad illud auxilio, nec consensu in illud etiam interpretatiuo, petitur, & alius per malitiam & non per solam ignorantiam, aut infirmitatẽ peccat, & quãdo aiquid horum concurrit, non videtur vera.

H Decimoquinto, quod illa conclusio quam post S. Tho. in 4. dist. 24. q. 1. q. 5.ad3. & Sylu.verb.Clericus, §.8.q. 1. asseremus infra, c.25.n.78.scilicet, mortaliter peccare eum qui credens sacerdotem esse in peccato mortali, & quod eius non pœtinebit ante missam quam faciet, inducit ipsum ad eam celebrandam, est intelligenda, de sacerdote, ab ecclesia per excommunicationem aut suspensionem notoriam pulso, aut non præparato, nec ad missam obligato, aut per ignorãtiam, aut infirmitatem, & non per malitiam peccante, aut eum cum mala intentione, aut consensu, aut contemptu salutis spiritualis eius inducit, &non alias, vt colligitur ex prædictis, & his, quæ in c.1.§.Sacerdos, nu. 3. & seq. post vtrumque Tho. in 3.par. q. 64. ar. 6. copiosius diximus. Propter quæ omnia credo homines rogantes sacerdotes, vt pro illis missas faciant, aut vt illis sacramenta administrẽt, rarò ob id peccare.

Decimosexto, quod nec etiam est talis ea, quam subditus alicuius tyranni, qui dominium & iurisdictionem alicuius status vsurpauit, eidem dat, petens iustitiæ administrationem aut beneficium, seu gratiam aliquam honestam. Quia dicta diffinitio illi non cõuenit, cum ipse per maliciã peccet, & subditus non petit opus ex se malum, quamuis materiam peccandi offerat, imo ad minus peccandum inducit. Si quidem dat operam, vt qui peccat alienam potestatem vsurpando, non peccet, etiam iustitiæ administrationem, & beneficiorum seu gratiarum distributionem prætermittendo, vt rectè Caiet. in Summa, verb. Tyrannus, declarauit.

I Decimoseptimo, quod talis fuit illa, quam quidam nobilis religioso cuidam iuueni ad eodem hospitio excepto dedit, introducẽs ei in cubiculum noctu puellam, sine intentione inducendi illum aut illam ad peccandum, sed tantum tentandi eius castitatis virtutem. Quia prima dictæ diffinitionis pars ei conuenire videtur, cum illud opus peccatũ sit mortale, quinie quod sua natura est inductiuum ad culpam mortiferam, nisi illius magna religio & puellæ magna honestas circumstantiam iustificantem produceret. Idem dicendum de ea, quam dedit is, qui amatoriè quandam mulierem sollicitauit, volens vt illa in id consentiret, sed vt intelligeret, quid responderet. Idem item dicendum de ea quam alius dedit alteri, cum soli essent studiose dicens sine mala intentione, vt eam experiretur, si te multum deprecarer, dormirésne mecum?

Decimooctauo, quod non erant tales, quas sibi mutuo dederũt duo Hispaniæ magna-

magnates, cum alter alteram super mulam suam retro se ferret, qui cum transiret cum suo comitatu per locum quendam secretum, absque fine mortali, aulicè dixit ille. Qualis locus erat hic Domina ad voluptati indulgendum, si tu alia fuisses, & illa respondit, erat quidem valde aptus, si tu alius fuisses, eum impotentiæ insimulans. Nec etiam illa quam grauis quidam vir dedit, dicens sine alio malo fine, vrbano sermone, honoratæ cuidã fœminæ. Vis vt in eodem lecto nos metiamur? Quia quamuis hæc verba per se ad peccatum mortale dirigantur, ex qualitate tamen personarũ, fine & modo dicendi colligebatur circunstantia quædam, moderans vim eorum, quam ad inducendum ad peccatum mortale habent, de quo casu ego satis hucusque dubitaui.

Decimonono, quod diu multumque dubitaui, an esset talis illa quam quidam sacerdos ante triginta annos mihi confessus fuit, se dedisse, admonendo iocoso honestoque amore, absque mala intentione manus honestæ cuiusdam mulieris pectori, & eiusdem mammillas tangendo. Cuius decisionem nunquam hactenus affirmare sum ausus, nunc autem dico mihi videri eam non esse talem, quia nulla pars prædictæ diffinitionis eam comprehendit, quando tactus ille ex sua natura non tantum incitat ad peccatum mortale, vt quasi semper mortaliter peccare faciat personas, quæ sunt eiusmodi qualitatis, quãdo, vt dixi, iocose fit, quamuis si serio fieret, aliud dici deberet. Idem dicendum est de eo, qui absque mortali fine & intentione, aliquam fœminam per manum aut brachium ducit, quamuis vterque sit iuuenis, & etiam de eo, qui manum premit, Caiet. 2. sec q. 154. ar. 4. col. 4. aut vellicat, aut brachium torquet, aut eius pedem suo contingit; Et etiam de eo; qui amplectitur, & osculatur; vbi talis est cõsuetudo, modo partium obscœnarum aspectus, & tactus absit, de quibus iam dictum est, & modo non sit alius finis, & intentio mortalis, vt solet fieri in choreis, iocis, saltationibus, & aliquibus ludis ad recreationem adhibitis, maxime inter cognatos, & familiares, in quibusdam regionibus, plusquam in aliis.

Vigesimo, quod nec etiam est talis occasio illa peccandi, quam dant Vniuersitates, studia, Collegia, gradus, magisteria, doctoratus, ad docendum scientias licitas instituta, licet multi propter illa peccent, docendo, discendo, gradus conferendo, suffragia ferendo, & male rem gerendo, per superbiam, ambitionem, vanam gloriam, inuidiam, auaritiam, technas, mendacia, subornationes, & etiam periuria: Ob quæ, huius contrarium dixit ille Hæresiarcha Wicleff. damnatus per concilium Constantiense, sess. 8. cuius articulus damnatus ibidem est, Vniuersitates, studia, collegia, graduationes & magisteria, in eisdem, sunt vana gentilitate introducta, & tantum prosunt ecclesiæ sicut diabolus: Sed longè verior est nostra hæc responsio, quia præfatam occasionem non comprehendit prædicta resolutio. Optimum tamen esset, vt considerarent rectores, & Gubernatores scholarum, & collegiorum, tanta esse peccata, quæ in illis cõmittuntur, vt occasionem dederint illi hæretico, & suis sequacibus ad illud de ipsis affirmandum. Ideoque omnibus artibus, & viribus nauarent operam diminuendis illis, etiam si omnino exinanire non possent.

Vigesimoprimo, quod nec etiam est talis occasio quam dant peccandi scientiæ licitæ, Theologiæ, Legum & Medicinæ, quamuis quidã scripsit, quod animæ

peribant ob Theologiam ad earum salutem inuentam, & corpora ob medicinam, ad eorum valetudinem inuentam, & bona per leges, ad eorum conseruationem latis, quia culpa non est earum, nec suorum authorum, sed eorum qui eis abutuntur. Idem dicendum de aliis scientiis, & artibus, quas infamia notare infamis Cornelius Agrippa, & damnare damnatus Lutherus voluerunt, quos eorum debellator Castrensis refert, in lib. 6. contra omnes hæreses, verb. Scientia.

Vigesimosecundo, quod nec etiam talem occasionem dant, qui illas artes mechanicas exercent, quarum operum vsus bonus & malus esse potest, quanquam plures illis male venialiter vtantur, vt in c. Negotium, de pœnit. dist. 5. nu. 5. & 19. & 27. probauimus. Quia per septimã particulam dictæ resolutionis excipiuntur. Quãdoquidem peccatum veniale non adimit gratiam diuinam, nec illius dimissio ad illam consequendam est necessaria secundum Thom. 3. par. q. 87. ar. 1. & dictum fuit supra, cap. 1. nu. 26. Ob quod mihi videtur, absolutionem non esse denegandam personis, qui componunt pigmenta, indusia, collaria, sudaria, mammillaria, & alia valde operosa, quibus communiter homines male venialiter vtuntur, licet confessarij ab hoc eas abducere deberent, præsertim moniales, quę cum sint professæ statum perfectionis illustrem, à dandis & accipiẽdis vanitatum occasionibus multum canere debent, licet non sint nisi veniales. Quia quamuis maculam non inspergant, tollunt tamen decoris lucẽ, & obscurant, vt declarauit S. Tho. 1. sec. q. 87. ar. 1. post S. August. qui in lib. de pœnit. dixit, Peccata venialia si multiplicentur, decorem nostrum ita exterminant, vt à cœlestis sponsi amplexibus nos separent.

Vigesimotertio, quod nec etiam dat talem occasionem, qui habet artem faciendi opera, quæ ex se sunt talia, vt illis homines bene & male vti possint, quamuis maior pars male etiã mortaliter vtatur, vt efficaciter in c. Negotiũ, nu. 8 de pœnit. dist. 5. probauimus, sequuti mentem diui Tho. & Caietani 2. sec. q. 69. ar. 2. & prędipuè per istam rationem, Quod aliqua ars, aut alia res non est mala, quod plures, male etiã mortaliter ea vtantur. Bona enim est lex illa naturalis & diuina, de vno solo Deo rectè colendo, quamuis maior hominũ pars, imò & nouem ex decẽ, qui sunt pagani, Iudæi, Mauri, Christiani, hæretici, & multi catholici male etiã mortaliter ea vtãtur. Bona etiã est lex de nõ iurando irreligiose, sed maxima hominũ pars recensendo in ea Gentiles, Iudæos, Mauros, & hęreticos, & catholicos, quos omnes illę obligant, iurant, aut habent voluntatem iurandi per falsos Deos, aut irreligiosè per verũ. Sancta est itẽ lex sexti, & noni præcepti decalogi, de non fornicando, nec cõcupiscendo, maior tamen pars in illam mortaliter peccat, opere, ore, voluntate deliberata, aut morosa delectatione carnali cõtra naturã, aut præter illam.

L Vigesimoquarto, quod nec etiam talem occasionẽ peccandi dat qui ad bonum finem permittit, aut instituit, cum moderatione debita supplicationes, congregationes publicas, & solemnes ouationes, nundinas, nuptias, primas missas, belli simulachra, publica conuiuia, & exercitationes currendi, saltandi, aut choreas, & tripudia faciendi. Quia prædicta resolutio eam non comprehendit, & quia sunt opera sua natura talia, quibus homines & bene & male vti possunt. Et quamuis multi ex illis occasionem peccandi capiant, multi tamen illis bene vtuntur, & ex his qui male vtuntur, quamuis aliqui mortaliter peccent, maior tamen

pars

pars sine comparatione, non peccat amplius quam venialiter.

Vigesimoquinto, an occasio peccandi, quæ ex agitatione taurorum datur, sit talis vel non, infra in cap. seq. nu. 9. dicetur.

Vigesimosexto, an sit talis occasio, quæ ex permissione lupanariũ publicorum datur, infra in cap. 17. nu. 195. dicetur.

Vigesimoseptimo, quod talis est occasio quã dat ille, qui ne scandalizet alium, qui iniustè offenditur, omisit aliquid facere, quod sub reatu mortalis culpæ efficere tenebatur, puta rancorem in inimicum conceptum deponere, vel opitulari proximo extrema necessitate laboranti, secundum S. Thom. 2. sec quæst. 43. ar. 7. Richard. in 4. distinct. 38. & tex. in cap. Vtilius, de reg. iur. S. Anton. 3. par. tit. 7. cap. 4. §. 5. neque etiam opera quæ non sunt præcepti, sed consilij, puta dare eleemosynam, ieiunare, & id genus alia, omittenda sunt ob malitiam, inuidiam, vel male dispositam voluntatem illorum, qui propterea scandalizantur. Est enim scandalum Pharisaicum, Matth. 15. & cap. Inter verba, 11. quæst. 3. Imo nec quando scandalum ex ignorantia, vel infirmitate animi oritur, quod pusillorum, aut ignorantium seu imbecillium nuncupatur, debent bona opera, in totum relinqui, sec occultari, aut differri, quousque moneatur proximus, bonitatem eius quod facit. Quod si post huiusmodi admonitionem, adhuc scandalizatur, nihili est habendum tale scandalum, tunc enim iam fit pharisaicum iuxta prçallegatos doctores & beatum Gregorium, in dicto cap. Inter verba, nisi quando illi admoniti non intelligunt rationem, quæ illis redditur, aut antiqua consuetudo vel alia ratio, qua ipsi nituntur, persuadet eis non esse iustam illam rationem, quæ ipsis redditur. Tunc enim quia scandalum, non ex malitia, sed ex ignorantia oritur, talia opera etiam secundum se bona, cum non sint de necessitate salutis spiritualis, dimittenda sunt, vt Cardinalis Caietanus 2. sec. quæst. 54. art. 7. docuit. Nemo tamen subinde cogitet, in gratiam proximi, aut propter euitandum scandalum, licere alicui, nec vnicum peccatum veniale committere, secundum S. Thom. in 3. distinct. 43. art. 7. ad 5. Imo neque propter impediendam mortem alterius, mentiri vllo modo licet, cap. Super eo, de vsur. & cap. Primum, 22. quæst. 2. facit, gloss. singul. cap. Si aliquid, 22. q. 4.

Vigesimooctauo quod talis est occasio quam dat is, qui ex aliqua causa occulta vescitur carnibus, in diebus ab Ecclesia prohibitis, vel qui ieiuniis præceptis non ieiunat, & eos qui propter ignorãtiam scandalizari videntur, certiores non facit, vt patet ex prædictis.

SVMMARIVM.

Restituet quo pacto, qui proximum damnificauit in bonis animæ, nu. 32.

QVI proximo nocuit in bonis animæ, eo quod ad peccandum mortaliter, ipsum induxit, tenetur iuxta vires eniti, vt bonum quod sua opera amisit, ipsi restituatur. Nam si rerum corporalium restitutio est necessaria, multo amplius spiritualium, quæ ad animam pertinent, arg. c. Cum in cunctis, de elect. & auth. Multo magis, C. de Sacros. Eccles. siquidem hæc nobiliora bona sunt illis cap. Deteriores 6. quæst. 1. Proinde modo quo nocuit, restituere debet, inducendo eum quem decepit, ad peccandum, ad pœnitentiam: & opera meritoria con- 32

ſulendo, exhortando, & pro eo Deum precibus tum propriis tum alienis, ſi opus eſt, interpellando, eiuſque cõuerſionem impetrando reuocare contendat, abſque tamen peccati occulti manifeſtatione. Vnde conſtat, quantum periculi contrahat qui alium ad peccandum inducit, quoniam vix dignam reſtitutionem facere poteſt, ſi quidem voluntas, quę ſemel corruit in peccatum, vix multis etiam admonitionibus, conſiliiſque poteſt ad viam virtutis redire, ſecundum Scot. in 4. diſt 16. q. 3. in hoc communiter ibi receptum, & Adrian. in 4. de reſtit. q. 31. & alios alibi. Sed hæc omnia videntur intelligenda de illo, qui vi, dolo, aut fraude alium ad peccandum induxit: vt ſi pater, Dominus, aut Paterfamilias auctoritate ſua induceret filium ſuum, aut clientem, vt cum alio inimicitias exerceret, aut litteris præditus, aut hæreticus quiſpiam, alteri perſuaderet illum aut illum contractum vſurariũ non eſſe, vel illam aut illam: doctrinã eſſe veram, cum contrarium eſſet verum vel qui ſuſurrando, & falſa renuntiando, inter duos inimicitias diſſeminat. Non eſt autem intelligendũ hoc de illo, qui ad peccandum ĩmpulit alium, qui ſcit illud eſſe peccatum, & poteſt liberè & abſque vllo timore, aut erubeſcentia illius qui induxit illum ad peccandum, abſtinere ab illo peccato; & ab illo reſilire: Nam hic ad nullam tenetur reſtitutionem à iuſtitia præceptam, de qua hic loquimur, ſi quidem nihil commiſit contra iuſtitiam, quanquam debet illum ex charitate, ſicut alios peccatores, & aliquanto plus corrigere, id quod eruditè inſinuauit, & meo iudicio, efficaciter probauit magiſter Sotus lib. 4. q. 4. ar. 3. de iuſt. & iure.

Decimum P. Vinc. dubium eſt, circa prædicta nu. 13. quatenus videtur ſibi habere, peccare mortaliter illum qui ſe putat abiectum & inhonoratum eo quòd ſit ex talibus parentibus genitus, quoniam licitè quis poteſt ſe inhonoratum iudicare, eo quòd patre iudæo, vel hæretico, vel proditore ſit natus, arg. l. Quiſquis, C. ad l. Iul. Ma. & c. 2. & c. ſtatutum, & c. Cum ſecundum, de Hæret. lib. 6. & ita quæris rationem quare id iudicem eſſe peccatum? Sed reſpondeo, quod ibi non dicitur peccare illum qui ſe abiectum putat eo quòd ſit talibus parentibus natus, ſed longe aliud, nempe, eum peccare qui adeo deſpicit parentes ſuos, vt ſe putet, &c. Ita quod ratio peccati, non eſt ſita in eo quod ſe vilem putet, ſed in eo quod deſpicit indebite parentes inculpatos, quos etiam ſi ſint pauperes, & abiecti, & ipſe diues & ſublimis, tenetur honorare, per hoc quartum præceptum.

Cap. XV. de quinto præcepto decalogi, Non occides.

SVMMARIVM.

Præceptum quintum, Non occides, *prohibet occidere, & quodcunque damnum corporale, & voluntatem id inferendi, non autem animæ, nu. 1.*

Occidit quis licite iudicis auctoritate, & in bello iuſto, & ad defenſionem perſonæ propriæ vel alienæ, imò & rerum, &c. nu. 2.

Mors aliena pro medio defenſionis propriæ, an ſit licita, nu. 2.

Vita proximi plus æſtimanda, quam res propria, in caſu neceßitatis, & non alias, nu. 2.

Defenſio debet eſſe moderata, nu. 3.

Fugere quis an teneatur, nu. 3.

PRo fundamento dicendorum dicimus primum, sequentes concilium Coloniēse, in declaratione huius præcepti; hoc præceptum fuisse interpretatum ab eodem, qui illud tradidit, vt patet Matth. 5. scilicet, quod hoc præcepto, non solum prohibetur homicidium, aut quæuis percussio, verùm etiam voluntas id faciendi. Etenim vt docuit S. Tho. receptus, 1. sec. q. 72. art. 7. quem nos sequimur in additione c. Quando, de consec. dist. 1. nu. 233. & supra in prælud. 9. nu. 2. diximus peccata cordis, oris & operis, eiusdem esse speciei. 1

Secundo dicimus, hoc præceptum tanto melius custodiri debere, quanto potiores ob fines latum fuit, quos in dicta additione, nu. 17. congessimus, & quod ille infringit illud, qui ob vindictam, vel aliquem alium respectum publicum, vel priuatum iniustum, vult, procurat, aut operatur, aut aliquod detrimentum personale, aut corporale notabile proximi; non autem qui vult, procurat, aut operatur detrimentum animæ; vt ipsummet concilium sentit.

Tertio, quod multoties quis licitè alterum occidit. Primo, Iudicis authoritate, cap. Ille 23 q. 4. Exod. 22. Maleficos non patieris viuere super terram, secundum S. Thom. 2. sec. q. 64. art. 2. etiam ob furtum, iuxta eius commentatorem, in dicto ar. 2. quæ est communis opinio in 4 dist. 15. contra Scotum. Secundo, in bello iusto, quod etiam authoritate publica geritur, cap. Nisi, cap. Noli, cap. Quid culpatur, & cap. Militare, 23. q. 1. Tertio, ob vitæ propriæ defensionem, Clem. 1. de homic. Quarto, quando aliter rem suam tueri non potest, quod post Caiet. in dicta q. 64. art. 7. & Anton. 3. par. tit. 4 cap. 3. sub finem, & Syluest. verb. Bellum 2. §. 2. probauimus in cap. Olim, 1. de restit. spoliat. quod opportunè pro hoc facit, vbi respondimus ad cap. 2. de homicid. quod secundum Panor. ibidem contrarium probat, in illis verbis: te, tuaque liberando. Respondimus etiam ad rationem, quæ pro illo facit, videlicet, quod, vt supra cap. præcedenti dictum est, tenemur ad magis diligendum vitam proximi, quàm nostas fortunas; Respondimus, inquam, quod illud est verum, in casu necessitatis, extra tamen illum, maiorem curam habere quis debet rerum suarum ad suam suorumque vitam tuendam. & ad virtutem exercendam, quam vitæ alienæ iuxta S. Thom. receptum in dicto art. 7. Pro quo facit l. Vt vim, ff. de iustit. & iur. At qui capit aliena titulo alio quam necessitatis, non est positus in illa. Quinto, propter defensionem proximi, Glo. penul. Clem. 1. de homicid. & in Summa, 15. q. 8. Innoc. Panor. & Commun. in c. Si vero 1. de sent. excomm. Panor. in c. penul. de cler. percuss. quicquid dicat Fortun. in d. l. Vt vim, ff. de iust. & iur. nu. 24. Omnes autem hi casus vna in re conueniunt, scilicet, quod in omnibus eis peccat occisor, qui ob odium, aut vindictam priuatam occidit, c. Cum minister, 23. q. 5. differunt autem in aliis; Etenim in tertio casu, qui hominem necat, neque peccat, neque est irregularis, in cæteris autem licet non peccet, fit irregularis iuxta gloss. singul. ab omnibus ferè receptam, quæ est penul. Clem. 1. de homic. Item, qui in duobus primis casibus, scilicet, Iudicis auctoritate, aut in bello iusto occidit, aut iubet occidere, potest quidem habere propositum & animum occidendi propter bonum pacis, & tranquillitatem Reipub. At qui in aliis casibus occidit, non potest iustè habere animum occidendi, nec apprehendere mortem alterius tanquam medium, ad se defendendum, solum enim debet intendere 2

iñ defensionem sui, rerum suarum, aut proximi, licet exinde mors aggressoris fuerit subsequuta, vt videtur sentire Thom. 2. sec. quæst. 4. ar. 7. & expressit latè ibi Caiet. & Cardin. S. Xisti in cap. De occidendis, 23. quæst. 5. & Abulen. super Matth. cap. 5. quæst. 46. Pro quibus faciunt aliqua dicta S. Augustini quorum præcipuum est in dicto cap. De occidendis hominibus, ne ab eis quisquam occidatur, non mihi placet consilium, nisi forte sit miles, aut publica functione fungatur. Contrarium tamen tenuimus nos, in dicto cap. Olim, quod etiam postea latè asseruit Sotus in lib. 5. quæst. 1. art. 8. de iust. & iur. Primùm, quod hæc subtilis limitatio videtur noua; & nouitates, qua parte fieri potest, sunt fugiendæ, cap. Ex parte, de Consuet. Tum quia vim vi repellere licere, omnia iura clamant, vt habet prædictum cap. Olim, & l. Scientiam, §. qui cum aliter, ff. ad l. Aquil. & l. 1. ff. de vi, & vi armat. & l. 1. C. Vnde vi, & ibi citata in eis per glossam. Tum quia licet cuiuis ferro se petentem, occidere, l. Sed etsi quemcunque, ff. ad leg. Aquil. Tum quia nisi Thom. vbi supra hoc insinuasset, nullus præfatorum id tenuisset, & Thomam id noluisse dicere, satis probat Sotus vbi supra. Tum quia præfatum Augustini dictum intelligendum est de volente occidere alium, quam aggressorem, vel aggressorem sine præcisa necessitate, vt iura iuribus concordent, quod expedit, cap. Cum expediat, de elect. lib. 6. & l. 1. C. de inoffic. dot. Tum quod alioqui vix vllus vnquam occideret aggressorem sine peccato, quoniam omnis inuasus vt plurimum concipit voluntatem occidendi, si alias se, suaque tueri nequeat. Tum quod metus mortis, quæ est secundum Philosoph. omnium terribilium maximum, non permittit, vt fragilitas humana tam ęquo animo sit, vt percutiendo aggressorem, solum velit se defendere, & non occidere, & ita quo se defendit, etiam vibrando ensem, non peccat, secundum glo. Clem. 1. de homicid. etiam si spiculum dirigat in guttur aggressoris, vt rectè explicat Sotus. Quare non licet occidere alium antequam aggrediatur, vt non occidat habita opportunitate id faciendi, quod scitur eum velle facere, quia nulla iura naturalia nec humana hoc permittunt, circa alium quam aggressorem, vt prę-fatum Augustini dictum negat; Credimus autem dici posse quoad hoc eum aggressorem, qui decreuit occidere alium, cui nullum est diffugium euadendi mortem, nisi præueniat eum antequã aggrediatur, qualis videtur esse vxor, quæ certò nouit se occidendam à marito pugione quem supposuit ceruicali ad occidendam eam dormientem, & non potest fugere conclusa claue ianua. Item, vt quis in tri-
3 bus vltimis casibus iustè occidat, oportet, vt circa defensionem obseruet moderamen inculpatæ tutelæ: vt id solum faciat, sine quo iniuria non posset vitari, vt in gloss. fin. dicti cap. Olim, plusquam alij declarauimus. Proinde non liceret se defendere maiori vi, quam sit ad propulsandam iniuriam necessaria per dictum cap. Olim, & per dictam l. 1. C. Vnde vi, & per tradita Anton. 2. par. tit. 7. cap. 8. §. 1. nec consequenter armis, ab eo qui sine illis inuaditur, iuxta prædictã glossam, nisi quando pugnus inuasoris est ita, aut paulo minus fortis, quam ensis inuasi, iuxta eandem glossam singul. communiter receptam, dictæ l. 1. Idem nobis videtur, quando nisi se armis defenderet, iniuriam maximam honoris, aut personæ pateretur, si quidem, iuxta prædicta in 4. casu, supra eodem cap. num. 2. rectè quis potest, ob suarum rerum custodiam, alterum occidere, At honor plu-

ris valet, quam fortunæ, cap. Suam, iuncta gloss. verb. Modestiæ, de pœn. Prouerb. 22. & Arist. 4. Ethic. & gloss. extrauag. Ad conditiorem, §. Rursus verb. Honori, de verb. signifi. & iniuria personæ, maior est quam fortunarum L. in seruorum ff. de Pœn. Ex quo in dicto cap. Olim, extra gloss. cum Panormitano inferebamus, quod si ille qué alius aggreditur, non potest absque suo dedecore fugere, non tenetur id facere, & si non potest vitare vulnus, aut alapam, quam sibi alter molitur impingere, nisi ipsum occidendo, poterit occidere, Bal. in Repet. l. 1. col. sexta C. Vnde vi, Contra verò, qui iam est vulneratus, vel quem agressor iam reliquit & fugit, non potest absque peccato illum occidere, quoniam iam illud est vindictam sumere, & limites defensionis transgredi, secundũ Richardum in 3. distinct. 37. Quod limitandum existimo, quando affectus iniuria vulneris, aut alapæ, vel alia, magnam sui honoris iacturam faceret, si fugientem non persequeretur; Nam talis posset eum persequi, & percutere tantum, quantum ad sui honoris defensionem opus esset; Nam licet illud non esset defendere personam, neque fortunas, esset tamen defendere honorem, quem licet, vt prædictum est, defendere, etiam occidendo, si eo ad id opus esset. Addimus item, quia multis videtur id expedire, licet res manifesta sit, scilicet, maritum occidentem, aut cupientem occidere vxorem in adulterio deprehensam, peccare mortaliter cap. Inter hæc 33. quæst. 2. vbi gloss. singul. & celeb. quamuis in foro exteriori minimè puniatur.

Qui peccant mortaliter contra hoc quintum præceptum, de non occidendo.

SVMMARIVM.

Præceptum de non occidendo, quis violat, & peccat mortaliter, occidit, aut vulnerat &c. si vult, procurat, aut ea re delectatur, nu. 4.
Qui occidit defendendo alterum, aut suam castitatem, aut qui occidit latronem, nu. 5.
Qui occidit casu, nu. 6.
Qui occidit, aut ferit ministros iustitiæ, vt seipsum defendat, nu. 7.
Qui se exponit periculo nocumẽti notabilis corporalis per funes ambulãdo, vel alio modo. n. 8.
Qui ingreditur duellum, aut torneamenta periculosa, vel eis adest, &c. nu. 9.
Qui alienam mortem desiderat. Qui delectatur cogitatione occidendi, &c. nu. 10.
Qui præ ira sibi mortem exoptat, &c. nu. 11.
Qui se exponit martyrio indebito, vel vitam suam abbreuiat, nu. 12.
Qui desiderat se nunquam fuisse natum; Qui in carcerẽ aliquos coniecit iniustè; Qui aliquid notabiliter noxium manducauit, aut alteri manducandum tradidit, vel infantem tenerum in suum cubiculum coniecit, nu. 13.
Qui facit abortire, vel abortiendi periculum subire, nu. 14.
Qui pergit ad bellum iniustum, &c. nu. 15.
Qui cõdẽnauit aliquẽ iniustè ad damnũ corporale, aut nõ defendit ab iniusta morte, etc. n. 16.
Qui non prohibuit suis, ne vindictam caperent, vel fuit particeps in aliqua re ex prædictis, vel consensit in vnum modum ex illis nouem, nu. 18.
Taurorum agitatio quæ mortalis, cum bulla Pij V. super hoc edita, nu. 18.
Latro diurnus, & nocturnus in quo differant, nu. 5.

Duellum

4 Ex præfatis infertur, peccare mortaliter contra hoc quintum præceptum. Primo, qui iniustè occidit aut mutilat, aut palis vel aliter notabiliter ferit alium, aut quidpiam horum vult, procurat, aut delectatur ea fecisse 23. quæst. 1. in fine summæ. Id autem quod Io. Maior in 4. dist. 17. q. 4. admonet, vt confessarius interroget homicidam, quid impulerit ipsum ad occidendum, & quantum temporis in proposito perseuerauit, & quoties decreuit id facere, & postquam perfecit, quoties meminit & factum placuit. Illa, inquam, admonitio pertinet ad peccatorum circunstantiam, quam numeri vocant, & non pertinet plus ad hoc peccatum, quam ad alia. Et quod dicit toties hominem illum peccare mortaliter, quoties id voluit, debet limitari iuxta illa, quæ in cap. 1. de pœnit. distinct. 5. num. 48. & supra cap. 6. num. 14. & sequ. diffinita sunt, scilicet, vt non procedat quando adsque interruptione operis exterioris, actus interior continuatur, vel absque interruptione actus interioris, apparatus exteriores, & præludia maleficij multiplicantur. Dixi supra (iniustè) quoniam, qui iuste occidit, propter iustam defensionem proximi, vel sui honoris, & rei familiaris, etiam si aliter propriam vitam defendere posset, non peccat, licet irregularitatem contrahat, iuxta glossam singularem, quæ penultima est, Clem. 1. de homicidio receptam per omnes ibi, & Syluest. verb. Homicida 1. §. 9. Quamuis postquam hæc scripsissemus, contrarium tenuerit ibidem, Reuerendissimus Segobiensis Didacus à Leyua, sequutus Fortunium, in l. Vt vim, col. 9. ff. de iust. & iur. eo quòd eiusmodi defensor non peccat: Quæ ratio fragilis est, cum Iudices, Aduocati, & testes, & alij sine peccato cooperantes ad iustè damnandum morte delinquentem, non peccent, imo bene mereantur, attamen irregulares fiunt secundum omnes, vt dicemus infra cap. 27. nu. 209. Et seruat curiæ Rom. stylus, qui ius facit, cap. Quam graui, de crimin. falsi, & c. ex litteris de constit. Quare à communi est recedendum.

Secundo, peccat mortaliter, qui noctu, aut diu furem interimit, cum posset illum apprehendere, & se suaque defensare, non occidendo eum, per resolutionem communem, in c. Si perfodiens, de homicid. Etenim quamuis magna intercedat differentia, quãtum attinet ad forum exterius, inter Latronem diurnum, & nocturnum, quòd hic præsumitur occidere velle, non autem ille: quoad forum tamen conscientiæ nihil est discriminis, quia occisor scit veritatem, cui in hoc foro cedit præsumptio, arg. c. Tua, & c. Is qui, cum eis annot. de spons.

Tertio, qui occidit aliquem etiam propter tuendam suam castitatem quam adhuc saluo omni honore suo poterat bene defendere, fugiendo, vociferando, vel alio-

vel alio modo iuxta communem opinionem quam S. Anton. 2. par. tit. 7. cap. 8. §. 2. col. 6. optimè declarauit. Nec interest, an sit vir, aut fœmina sic se defendens.

Quarto, qui casu occidit, percutitue aliquem præter intentionem, sed in culpa 6 fuit, in non aduertendo, vel non adhibendo eam diligẽtiam quam homines mediocriter prudentes in similibus actibus ahibere solent, ne mors aliqua, vel noxa personalis consequatur, vt si deiiciens tegulas ex aliquo tecto, antequam deorsum eas mitteret, non præmonuit transeuntes, nec vllum eius rei signum posuit, aut castigaturus aliquem puerum, non abstulit, gladium à cingulo, quo erat eum castigaturus, per quem postea è vagina elapsum, illum occidit aut lædit, cap. Ad audientiam c. Lator, c. Presbyterum, de homic. l. Si putator, ff. ad l. Aquil. Et addimus, quod ad hoc vt homicidium casuale sit peccatum mortale nec ne, parum facit ad rem, an opus vnde mors consequitur, licitum sit vel illicitum, nam in vtroque casu crimen erit lethale, si præcessit culpa in non adhibendo debitam diligentiam, ad periculum mortis vitandum, & in neutro, si ea fuerit adhibita, quamuis quantum ad irregularitatem, plurimum referat, vt Caiet. 2. sec. q. 64. ar. 8. sufficienter probauit.

Vnde infertur illud S. Antonini 3. part. tit 5. cap. 8. §. 1. col. 2. Qui illicitè 7 aliquid aggreditur, quod est causa vt alium occideret, propter sui necessariam defensionem, non solum peccat, id aggrediendo, sed etiam est homicida, quod est intelligendum, quando opus illud illicitum, erat quædam via ad homicidium perpetrandum iuxta mentem Caietani in dicto ar. 8. vt si intendens tantum percutere hominem, interimit, & probatur efficaciter, per c. fin. de homicid. Per quod defendi potest, aliud eiusdem S. Antonini dictum, in dicto §. 1. col. 4. scilicet, Quod qui ad mulierem alienam ingreditur, eiusque maritum interficit, vt se defenderet ab eo, qui eum inuentũ cum illa volebat occidere, est homicida. Talis enim ingressus, iure dici potest esse via ad tale homicidium, & subinde præuideri debuisse ab eo illius consequutionem.

Sexto, qui damnatus ad mortem, occidit aut percutit ministrum iustitiæ, quo 8 se eripiat, quoniam quoties vis est iusta, resistentia est iniusta iuxta gloss. l. Vt vim, ff. de Iust. & iur. Et Scotum communiter receptum in 4. dist. 15. q. 3.

Septimo, qui ne timidus, pusillanimis, aut ignauus habeatur, vel per audaciam nimiam decernit deliberate, amittere, aut amittendi periculo exponere vitam, aut membrum aliquod, vel partem eius notabilem, aut inferendi notabile damnum in proximi personam, loco, tempore, vel modo indebito, iuxta mentem S. Tho. 2. sec. q. 126. art. 1. expressam, & per Caiet. in Summa verb. Timiditas. Dixi (deliberate) quia subreptio & inconsideratio eius, quod aggrediebatur, ipsum excusare posset à mortali, Caietan. ibidem, & probatur per dicta in cap. 11. suprà eod. num. 4.

Dubio autem vndecimo P. Vinc. circa hæc moto respondetur infra nu. vlt. A.

Octauo, qui aliquo ioco vtitur cum periculo suæ vitæ probabili, puta funambulus super funes in altissimis locis corpus volutans, iuxta Sylu. verb. Ars, q. 8. quod meo iudicio non procedit, quando prudentis arbitrio, ille funambulus, eis viribus, & velocitate pollebat, locusque sic erat appositus, vt sine periculo verisimili talem iocum exercere posset, arg. extrauag. 1. Io. 22. de Torneam.

Ex hoc

Ex hoc infertur responsio ad quæstionem; An qui hauriunt, vel dant venenum, ad experiendam theriacam mortaliter peccant? & aliis videtur non peccare concurrẽtibus his, scilicet, quod qui composuit theriacam pro homine legali habeatur, & quod eam de consilio insignium medicorum solito de more, iuxta præcepta medicinæ composuit. Et quod iam facto in aliquo bruto animali periculo, virtus eius comprobata sit. Quodque tam qui dat, quam qui sumit venenum, credit theriacam esse talem, qualis esse debet prædicto modo composita, & nullum subesse mortis, nec alterius notabilis damni corporalis periculum. Aliis tamen aliud visum est, quibus libenter accedo ante factum, eo quod satis experimenti potest accipi in brutis, post tamen factum, non auderem damnare aliorum opinione visum.

9 Nono, qui aliquod duellum siue singulare certamen illicitum aggreditur, vel procedit ad torneamenta, aliaúe huiusmodi exercitia prohibita, vnde vt plurimũ, cædes vel grauia vulnera reportantur, vel ad id alium induxit, vel non impediuit cum posset, cap. Monomachiam, 2.q.1.cap.1. & 2. de cleric. pugn. in duello, & cap. 1. de Torneam. Diximus, (Prohibita vt plurimum, vnde cædes vel grauia vulnera reportantur,) Quoniam multa torneamenta, hastiludia, ludus Troianus, siue cannarum, vel virgarum quibus equites tecti clypeis ludere solent, aliaque huiusmodi, quæ exercentur, eo adhibito moderamine, quo cædes & alia pericula caueantur, non sunt illicita, sed potius permittuntur, per extrauag. 1. de torneam. quod probat Maior in 4. dist. 15. q. 5. col. 4. licet quandoque sed raro mors & vulnera notabilia consequantur. Diximus etiam (Duellum illicitum) Quoniam qui iustum duellum ingreditur, non peccat, quale est illud eius, cui per sententiã iniustam vita vel membrum eripiendum est, nisi cum accusatore in arenam & illud duellum descendat: Quale est ètiam illud Regis vel Ducis, qui videns se fouere iustitiam, & ab aduersario multo maiori potentia præcelli, quo credit se in vniuersali prælio ab eo superandũ, & ideo eligit duellum, & singulare certamen, vt supra in cap. 14. num. 39. dictum est, iuxta sententiam Caietani, 2. sec. q. 95. art. 8. Nuper autem Concilium Tridentinum sess. 25. cap. 9. de reformat. addit multa, quoad duelli materiam, quæ supra cap. 11. nu. 41. posita fuere sub littera A.

Decimo, qui interfuit huiusmodi torneamentis, aut duellis illicitis cum magna sui animi voluptate, consensúque deliberato, quod fierent, vel tali intentione spectat eos, vt licet foret sibi interdictum spectare illos sub reatu mortalis culpæ, nihilominus tamen spectaret eos, vel eius præsentia fuit in causa, vt tales ludi fierent, Sylu verb. Duellum, 3. Quãuis extra hos tres casus, non erit amplius quam veniale, nisi ratione scandali fiat mortale, eo quod spectator sit sacerdos, aut monachus, Angel. in interrog. 5. præcepti. Porro 12. Dubio P. Vinc. circa hæc moto respondetur infra nu. vlt. B.

10 Vndecimo, qui deliberatè alicuius mortem optat, vt in eius munus aut officium succedat, vel ne reprehendatur, aut castigetur ab illo secundum omnes; vel etiam si quamuis mortem nemini desideret, neque ex alterius cæde voluptatem capiat, sed animaduertens deliberatè delectatur cogitatione peruersi operis homicidij, quia inde sibi aliquod bonum vel vtilitas prouenire posset, vt sentiunt S. Bonauent. in 2. dist. 24. in exposit. litteræ post q. 4. Alex. Ales. 2. part. tractatu de pec-

de peccato veniali & Caiet. in summa, verb. Delectatio morosa, quamuis delectari propter bonum, vel vtilitatem, quæ ex illa morte sibi orirentur, non autem propter ipsam mortem, non esset peccatum, propter ea quæ in Rep. c. Inter verba, 11. q. 3. nu. 366. & in addit. cap. Quando, de consecrat. dist. 1. n. 369. diximus. Quin etiam optare licet alterius mortem, aut morbum, aut rei familiaris iacturam, quo conuertatur ad dominum, vel ne tot tantaque facinora perpetret, vel alium respectum honestum & sanctum, iuxta Alex. in tract. de Maledict. & S. Tho. 2. sec. q. 36. ar. 2. vt multi sanctè desiderant mortem Turcarum Principi, si non se conuertat, vt Deus Christianismum liberet ab eius tyrannide; Imo & inimicis Christianis iniustè nos persequentibus, quando aliud non adesset cõmodius remedium, possemus ob hunc finem desiderare eam, vt speciatim tradidit Sotus lib. 5. q. 12. ar. 1. de iust. & iure.

Duodecimo, qui deliberato animo sibi mortem aut membri mutilationem 11 pręira, impatientia, dedecore, paupertate, aut pro quouis alio infortunio exoptat, c. Si non licet, 23. q. 5. iuxta beatum August. lib. 1. de Ciuit. Dei, & S. Tho. receptum 2. sec. q. 64. art. 5. & Oliuerium Malhart, de triplici tædio, in sermone 8. aduentus. Quoniam nemo est dominus, saltem quoad hoc, suæ vitæ, aut suorum membrorum l. Liber homo ff. ad l. Aquil. c. Contingit, 1. de sent. excommun. & ob alias rationes quas beatus Tho. in d. ar. 5. adducit. Proinde si ea de causa cum esset clericus, aut monachus sibi ipsi manus iniecit, excommunicationem incurrit, iuxta Io. And. Panor. Fely. & alios omnes in dict. c. Contingit, 1. de sent. excomm. Non autem illam incurrit, qui zelo deuotionis, pectus pugno, faciem palma, vel corpus vt cohiberet disciplina percutit. Neque etiã iudicio nostro si talis est percussio, vt sibi licitè posset inferre, licet non consentire, vt sibi ab alio inferretur, qualis est capillos aut barbam vellere, se alapis cædere, ob mortem parentum aut amicorum, iuxta mentem omnium doctorum in dicto c. Contingit; quamuis nullus eorum hoc expresserit.

Decimotertio, qui se ipsum offert, vel habet animum offerendi se ad marty- 12 rium principalius ob vitæ suæ tædium, quam ob sanctæ fidei catholicæ amorem, Sylu. verb. Martyrium.

Decimoquarto, qui vult vitam decurtare, aut decurtat per abstinentias, quas scit, & aduertit esse indiscretas, etiam si absque intentione ab breuiandi eam, id faciat, sed aduertit quod eam decurtat, iuxta sentent. B Hieronymi in cap. Non mediocriter, de consec dist. 5. & S. Tho. & eius Commentatorem 2. sec. q. 147. ar. 2. quamuis id velit, aut faciat, quo melius Deo, pro peccatis suis satisfaciat. Diximus (quas scit, & aduertit esse indiscretas) Quia non videtur esse mortale, si se bonum opus facere existimat, imo neque veniale, si faciat id existimans probabiliter eas non esse indiscretas, secundum eundem Cõmentatorem 2. sec. q. 147. ar. 2. Id quod etiam Gerson, in 4. par. in serm. Dominicæ 2. quadragesimæ, videtur sentire.

Decimoquinto, qui propter aliquod infortunium cupit deliberatè se nun- 13 quam natum fuisse, Alex. tit. de Accidia.

Decimosexto, qui coniecit aut fuit causa coniiciendi aliquem in carcerem iniustè, siue sit iudex siue non, cap. Non sane 14. q. 5. ve. final. l. 1. C. de priu. carce.

Et in-

Et insuper tenetur totum damnum, & iniuriam, quam intulit compensare.

Decimoseptimo, qui ægrotans aut sanus comedit, aut bibit aliquid aut dedit alteri sano vel ægroto comedendum, aut bibendum, probe intelligens, vel intelligere debens, sibi vel alteri inde graue aliquod nocumentum salutis euenturum, Innoc, recept. in c. Tua, de homicid. arg. c. fin. de iureiur. & l. Qui occidit ff. ad l. Aquil. maximè si illa medicus interdixerat. Atqui si damnum sit exiguum, non erit amplius quam veniale, secundum eundem.

Decimooctauo, quæ mater vel nutrix tenellum infantem, ne eiulet, aut ne ipsa surgens è lectulo frigoris intemperiem patiatur, in suo lecto noctu ita collocat, vt periculum immineat inter dormiendum, puerum suffocandi, siue suffocet eum, siue non, Arg. c. Consuluisti 2. q. 5. & c. fin. de his, qui fil. occid. Atqui non peccat, saltem mortaliter, si non est tale periculum verisimile, etiam si casu eum suffocet, puta, quia cubile est amplum, & puerum à se longe posuit, neque dormiens subinde locum solet mutare, imo vbi semel se collocat, ibidem solet persistere, iuxta mentem Panor. in dicto c. fin. & Caiet. 2. sec. q. 64. art. 8.

24 Decimonono, qui mulierem grauidam, cum nosset illam vterum gestare, ita grauiter afficit, siue sit maritus siue alius, vt in probabile periculum abortus ipsam coniiciat, etiam si postea non abortiatur: sicut è contrario, si in tale periculum probabile illam non impulit, etiam si postea abortiatur, non ideo peccat mortaliter, arg. cap. sicut ex litterarũ, de homicid. adiunctis, quæ ibi ait Panor. nu. 6. & Anton 2. par. tit. 7. cap. 8. §. 1. quamuis non fiat irregularis, si fœtus caret anima rationali c. Aliquando, cum seq. 32. q. 2. neque ea de re dubitatur, Glos. in c. Si aliquis, de homicid. Fœtui autem si masculinus sit, ad diem 40. infunditur anima, si vero fœmininus, ad diem 80. iuxta gloss. receptam in summa 6. dist. per illum text.

Vigesimo, quæ mulier grauida procurat abortum, sumendo pharmaca in eum finem confecta, vel nimio labore corpus defatigando, vel quocunque alio modo, etiam si effectus non sequatur; Nam vt quis lethaliter delinquat, satis est malum animum habere, vel culpam, quam latam appellant, admittere, cap. 1. de præsumption. cap. Si quis per negligentiam, de consec dist. 2. Imo etiam si absq; proposito abortiendi facit aliquid, quo tali periculo probabiliter se exponit, vt cũ graui oneri humeros supponit, vel immoderatis laboribus corpus vexat, vel tripudiis aut choreis nimiis exultat, iuxta mentẽ Beati Anton. 2. par. tit. 7. cap. 8. §. 1. Atqui si iocus est leuis, & moderatus, & periculo carens, non peccat mortaliter, etiam si postea eam consequatur abortus, iuxta Panor. in dicto cap. Sicut.

25 Vigesimoprimo, qui proficiscitur, aut vult in bellum proficisci, sciens illud esse iniustum, saltem ex parte illius cui vult opem ferre, 23. q. 1. in princip. Imo etiam si eo pergit stipendij solius intuitu, nihil attendens, an iustum sit, vel iniustum, siue sit subditus, siue non, Caietan. in Summa, verb. Bellum, par. 2. Quin etiam, si scit bellum esse iustum, vadit tamen cum intentione deprauata, princialiter inimicos occidendi, aut prædia & rem omnem deuastandi, quamuis in hoc casu non obligetur restitutioni, iuxta sententiam Caiet. 2. sec. q. 40. ar. 1. col. 3. Neque etiam in 2. casu, si bellum est verè iustum, propter eandem rationem. Verum est tamen, subditum posse iustè ad bellum proficisci (si imperio domini sui admonitus per-

tus pergat) etiam si non secum præmeditetur, an sit iustum, dum tamen credat esse tale, c. Quid culpatur, 22. q. 1. Neque vlla est differentia inter subditum & externum, qui ante belli exordium eidem Principi inseruiebat, secúdum Caietan. in Summa verb. Bellum, par. 2.

Vigesimosecundo, Qui fert aut vult ferre iniustè mortis sententiam aut alterius nocumenti corporalis contra aliquē, c. Omnis 45. dist. c. 2. de re iudic. lib. 6. Vel si iniustè morti damnatum non liberat, cùm id facere possit, Prouerb. 24. vel inuaso ab inimicis suis, cùm possit, non subuenit, secundum beatú Ambros. in c. Non in inferenda, 23. q. 3. Si tamen cōmodè verbis aut opere, & absque suo periculo potest suppetias ferre, alioqui minimè tenetur, nisi esset officiarius publicus, qui etiam armata manu debet defendere eum, quem sibi videtur posse, secundum S. Anton. 2. par. tit. 7. cap. 8. §. 2. col. 4.

Vigesimotertio, Qui suo testimonio aliquem ab iniusta morte pœnæ damni vel infamia potest liberare, & non vult testificari id quod nouit, etiam si non iubeatur id facere, neque saltem facit, quod in se est, denuntians veritatem ei cui potest prodesse, arg. cap. 1. de Crimin. fals. Thom. 2. sec. q. 70. art. 1. Gabriel. in 4. dist. 15. quæst. 6. ar. 2. conclus. 7 nisi per confessionem sacramentalem tantum id nosset, tunc enim tenetur tacere, & non intromittere se ad liberandum eum etiam si statim esset suspendendus, ac si nihil penitus audiuisset; non enim nouit an reus data opera delictum illud in ea confessione subticuerit, Maior in 4. dist. 31. quæst. 1. Nullus tamen se tenetur offerre, ad testimonium ferendum, quo aliquis condemnetur, nisi quando iuxta iuris formam esset à iudice constrictus, etiam si accusatori exinde periculum immineret. Quia ille sponte sua se in id periculum ingessit, reus autem inuitus, secundum eundem S. Thom. dicta quæst. 70. art. 1. nisi quando accusator, quia obligatur ad id in conscientia, accusat, vt in cap. Inter verba, 11. quæst. 3. num. 312. copiosius diximus. Qui verò contra aliquem falsum protulit testimonium, ob quod ille est in periculo perdendæ vitæ, debet suum testimonium reuocare, & omnē suam operam adhibere, vt illum eripiat, etiam si ob id oporteat eum perdere vitam. Quamuis qui alium occidit, ob quod alius cum periculo vitæ suę est in carcere, non videtur obligatus se ipsum prodere, seque periculo propriam vitam amittendi exponere: Quod Sotus videtur insinuare lib. 4. q. 6. ar. 3. de iust. & iure; cuius sententia iuri cōformior videtur illa, quam habuit Medina, in Codice de Pœnitentia oppositam præcedenti, fundans se magis in charitate, quàm in iustitia.

Vigesimoquarto, Qui cum aliqua affectus esset iniuria, sciretq; cognatos suos, 18
vel amicos vindictā sumere velle, nō vetuit eis id expresse, cap. Petrus, de homic.

Vigesimoquinto, Qui esto quod nihil facit, nec vult facere, ex supradictis, tamen consentit in eo aliquo modo, ex nouem illis supra à nobis in cap. 11. nu. 12. expositis, puta imperando, consulendo, præbendo consensum, laudando, malefactorem recipiendo, vel ipsum adiuuando, vel non impediendo verbis, operibus, aut monitu, cùm id posset, & teneatur facere, vt ibidem dictum est.

Circa id quod supra nu. 9. habetur, interrogatus, An ludus agitationis taurorum sit peccatum mortale? respondi sequentia. Primùm, ante quinquaginta annos me coram confessario Compluti accusasse, quòd cùm essem adhuc puer illius

moderatione prædicta fiunt, quia in eis cessat ratio illius prohibitionis absolutæ, vt supra nu. nono dictum est, & probatur in extrauag. 1. de Torneamen. & vsus totius Christiani orbis obseruat. Tum quia videmus vbique, etiā in vrbe, passim agitari tauros, boues, & bufalos chordis lōgis, pedes vel cornua ligatos, etiam per medios calles, transitu hominum frequentes, quod tamen nemo etiam post prædictam extrauag. damnat: quamuis aliquando contingat aliquod notabile nocumentum. Imo quotannis in Carnisprivio solemnis cursus equorum, bufalorum, & asinorum, brauiis præuertenti propositis, in vrbe celebratur, quamuis casu insidentium, & occursu eorundem, nonnunquam prædicta mala contingant. Tum quia multi viri, eruditione, pietate, & religione clari, qui damnabant agitationes taurorum eo modo, quo communiter fiebant, approbarunt agitationes illas, quas ter maxima illa Doña Isabella prima Regina Catholica permittebat, cornuum cuspidibus præcisis, & nimia agitantium temeritate coercita, tutisque refugiis opportune constitutis. Ex quo infertur, quòd etiam ante hanc constitutionem damnandum erat studium illud, quo multi magnates Hispani quærebant, & conseruabant ferocissimos tauros, qui antea in circis agitati, aliquos occidissent; & iudicium illud crudele, quo iidem, & alij fere omnes, iudicabant spectacula taurorum prædicta, in quibus nulli occiderentur, vel vulnerarentur, esse frigida, & insipida, & vituperio digna. Et quanquam agitationes, vt præfertur, moderatas non auderem damnare etiam post hanc extrauag. longè tamen melius arbitrarer loco illarum vti aliis ludis, quibus Gallia, quæ hilarior videtur vtraque Hesperia, ad hilarandum populum & publicam lætitiam significandam, tempore meo vti solebat, puta supplicationibus publicis, hastiludiis equitum vel peditum, pugnis vmbratilibus; aduersus dracones fictos, vel effigies hominum armatas, quæ se percutientes in vno brachio repercutiunt altero; exercitiis arcuum, balistarum, sclopetorum, pilæ, luctæ, cursus, globorum lignerum cum manu, tum claua, vel malleo impulsorum, chorearum honestarum cum vulgarium, tum nouè inuentarum, & pelis & folliis Lusitanis, & aliis id genus exercitiis, quibus homines non solum recreantur, sed etiam ad bella, & alias artes honestas, habiliores redduntur. Sunt autem Pelæ, puellæ paruæ ditissimè ornatæ, quæ virorum agilium, & saltantium humeris insidentes, manuum, & brachiorum ac totius corporis gesticulatione plurimum ac honestè spectantes delectant. Folliæ verò sunt manus iuuenum circa grande tympanum saltantium, canētium, & sistrarum sonorarum agitatione, mirè populum exhilarantium, sine vlla vllius iactura.

Ad quid teneatur, qui alium occidit, aut percutit.

SVMMARIVM.

Homicida iniustus quidnam teneatur restituere, si occisus erat liber, aut quid si erat seruus, vel brutum animal, nu. 19. & 20.

Homicida si tenetur se carceri offerre, nu. 21. quidnam teneatur soluere matri, aut filiis, aut hæredibus, &c. nu. 22.

Homicida quas impensas tenetur soluere, nu. 23.

Homicida, qui moderam. defensionis excedit, nu. 24.

De illo

DE illo qui alterum occidit iniustè, dicimus inprimis quod Scotus in 19
4. dist. 15. q. 3. cui satis consonat Adrian. in 4. de restitut. quæst. fin. & Io. Maior, in 4. dist. 15. quæst. 14. ait primo, esse stultum putare, eum qui bouem proximi necat, teneri ad restitutionem, non autem qui proximum ipsum occidit. Contra quos tamen faciunt multæ leges, videlicet l. Liber homo ff. ad l. Aquil. quæ habet, Hominem liberum, nullo pretio æstimari posse, & l. fin. de his qui deiec. vel effud. quæ sic habet, Illi homini libero, qui prætereuns per viam publicam percutitur, re aliqua proiecta aut cadente ex aliqua fenestra, deberi medicationis impensam & stipendia, quæ sanus lucrifecisset, non autem quicquam pro deformitate, aut cicatrice inde relicta, Corpus enim liberum nullam recipit æstimationem, & l. Ex hac, ff. Si quadrup. pauper. fec. dic. quæ statuit, quod quamuis contra dominum alicuius animalis, quod occidit aliquem seruum, eius dominus habet actionem, & etiam ab aliquo animali, habeat ius petendi medicationis impensas & stipendia, quæ alioqui lucrifecisset, nihil tamen potest petere pro cicatrice, & deformitate, neque etiam si occidatur, iuxta gloss. dictæ l. Ex hac, & l. Qua actione, §. Si quis ff. ad l. Aquil. Quod etiã dixit Azo. in summa ad l. Aquil. col. 3. & clarius asseruit Hostiens. in summa de iniur. col. 3. Itaque sit resolutio, 20
eum qui occidit, aut percutit aliquod animal brutum proximi, vel seruum, teneri illi restituere tantum, quanti valet id, quod occidit. Imo & quanto minoris valet, ob deformitatem ex vulnere relictam: & quod etiam, qui percutit hominem liberum, tenetur ei restituere medicationis impensas, & stipendia, quæ sanus lucrifecisset tempore medicationis, & tempore totius vitæ, quatenus ob illam percussionem, ad illa lucrifacienda, inhabilis esset effectus. Deformitatem autem ex vulnere relictam nullatenus tenebitur compensare. Qui vero liberũ hominem occidit, non tenetur ad soluendum quicquam pro vita quam abstulit, quamuis sic, pro eo, quod in se medicando impendit antequã obiret, & pro damno quod filij, & hæredes eius perpessi sunt, vt statim dicemus. Imò etiam id quod in eius funere moderato iuxta consuetudinem personarum eiusmodi conditionis expensum est. Quod causa fuerit eiusmodi sumptus argum. cap. final. de iniur. & l. Qui occidit ff. ad l. Aquil. quanquam hoc vltimum nemo vsque ad nos expressit.

Secundò, quod idem Scotus ait, huiusmodi hominem debere patienter per- 21
ferre mortis pœnam sibi iuxta legem inflictam, etiam si suis propriis manibus non teneatur sibi illam consciscere, quod quidem rectè dictum est, argum. gloss. singul. cap. Fraternitas, 12. quæst. 2. & eorum, quæ diximus in rubric. de pœn. Neque etiam iudicio meo, tenetur, vinculis, & carceribus, aut morti inferendæ, se ipsum offerre, etiam si hoc facere saluti suæ animæ valde conduceret.

Tertio, quod idem ait, quod si pœnam mortis non subeat, saltem expediret reliquum vitæ tempus contra infideles transigere, quod si hoc non placet, debet aliqua restitutione ad iudicium boni viri homicidium compensare, satisfaciendo operibus spiritualibus, quæ tanti esse videantur, quanti vita hominis interfecti æstimanda erat, secundum æquipollentiam, seu æqualitatem, quæ in hac re inueniri potest; veruntamen hoc non arbitramur esse necessarium per supradicta.

Quarto, quod ipsemet dicit, quod vltra hæc tenetur resarcire parentibus, filiis, aut cognatis occisi, quancunque iacturam, quam illi ratione necis perpessi sunt,

quod quidem iuſtum eſt. Vnde Panor. in c. 1. de iniur. col. 1. poſt ſpecul. tit. de iniur. §. Sequitur, nu. 26. apertius rem totam explicans, dicit tantum hæredibus defuncti reſtituendum eſſe, quantum ille viuens ſuo labore, aut arte lucrari poterat, quod quidem videtur iure quinquaginta aureis æſtimatum eſſe, l. 1. §. 1. ff. de iis, qui deiec. vel effud. vt intellexit ſingulariter Hoſtien. vbi ſupra.

Quinto, dicimus quod ex his infertur, id quod Maior in 4. diſt. 15. q. 19. in fine aſſeruit, nempe eum vinculo maioris reſtitutionis aſtringi, qui ſutorem, aut quemuis alium artificem mechanicum, quàm qui nobilẽ aliquem occidit, etiam ſi grauius crimen admittat, qui hunc occidit, quam qui illum, arg. l. Aut facta, ff. de pœn. & c. Aut facta; de Pœnit. diſt. 1.

Interrogatus, An homicida, Latro, aut aliquis alius reus quem iudex puniuit, ad ſoluendum damnum, quod parti intulit, teneatur? Reſpondeo, quod eſt quæſtio quotidiana, & à paucis declarata, quam ter, cum tres gloſſas ſolemnes ſcilicet Regul. Peccatum, de reg. iur. lib. 6. & cap. Sicut dignum, §. eos, de homicid. & cap. Si res aliena, 14. quæſt. 6. prælegeremus, tetigimus, & poſtea obſequentes voluntati Reuerendi admodum domini ſimul & amici mei P. Pradani Illuſtriſſimi ordinis Societatis IESV determinauimus, concludentes, quod ſic. Quia lex naturalis & diuina obligat eos, ad reſtituendum damnũ parti, antequam à iudice puniantur, & illa punitio, quæ in vindictam publicam irrogatur, eſt compenſatio iniuriæ Reipublicæ illatæ, l. Item vulneratus, ff. ad legem Aquil. & cap. Vt famæ, de ſentent. excommunicationis, quæ non liberat à debito, quo parti tenetur, Cum qui duobus diuerſas res debet, non liberatur ſoluendo vni quod ei debet, nec ſoluendo vni, quod alteri debet, cap. Ea te, de iureiur. cap. Sicut dignum, §. eos, de homicid. & conſequenter, qui publicam pœnam paſſus, habuerit quo priuato damno id ſatisfaciat, ſoluere debebit, & hoc ſentit Inno. ſi bene ponderetur, in c. Odoardus, de ſolut. Nec obſtat, quod Feiy. in c. Ad liberandam, de Iudæis, & alij multi ex gloſſis prędictis colligunt, ſcilicet, eum qui ob delictum luit corpore, eo quod non habet in ære, ad pœnam pecuniariã non teneri, quamuis poſtea ſatis bonorum, ad ſoluendam eam, acquirat. Quia aliud eſt dicere, quem propter pœnam corporalem à pecuniaria excuſari, quod illæ gloſſ. probant, & aliud dicere quem propter pœnam corporalem à ſoluendo intereſſe parti, excuſari, quod illæ non dicunt, & nos aſſeruimus, id quod etiã ſenſit Iaſo. in §. penul. num. 45. de action. quod tamen nobis limitandum videtur, quando pars læſa vellet, vt delinquens per pœnam corporalem non ſolum Reip. ſed etiam ſibi ſatisfaceret, arg. l. 1. ff. qui ſatiſd. cog. & l. Si rem §. Omnis ff. de pignor. act. Ex hoc ſequitur, quod hæredes eius, qui decollatus vel ſuſpenſus eſt per ſententiã, obligantur, ad reſarciendum damnum, quod intulerat parti, ſicut ad ſoluendum alia debita, l. 1. C. ex delict. defunct. imo & Fiſcus, ſi eius bona confiſcata fuerint, l. Non poſſunt & l. In ſumma, ff. de Iure Fiſci.

23 Sexto, dicimus inter Scotum & Communem vbi ſupra, conuenire quod non ſolum homicida, ſed etiam percuſſor tenetur omnes expenſas reſtituere, quas percuſſus, in ſe medicando fecit, & inſuper quicquid lucrifeciſſet, ex arte vel officio ſuo, quandiu male habuit, imo, & quicquid magis in reliquo vitæ tempore, ſuo labore, ob id lucrifacere poterat. Vnde confeſſarius non debet eum, qui occidit

cidit, aut qui percussit absoluere, nisi prius illatum damnũ compenset, aut reuera proponat restituere, iuxta omniũ sententiam. Quod quidem totum intelligendũ est de eo, qui iniustè percutit, aut occidit. Nam qui secundum ius simile aliquid facit, nulli restitutioni tenetur obnoxius, Clem. 1. de homicid. cap. Olim, de restit. spoliat. cum eis adnotat.

Non est tamen cõnumerandus inter eos, qui iustè hominẽ occidũt, ille, qui debitum modũ defensionis excedit. Quinimo (nostro iudicio, quicquid alij opinẽtur) quãuis multo minus peccet, & subinde minorẽ pœnitentiã in foro interiori, & leuiorem pœnã in foro exteriori mereatur, quã ille qui voluntariè alterũ occidit, per textus valde singulares, in cap. Significauit, de pœn. & remiss. & l. Si adulteriũ, §. Imperatores ff. de adult. Nihilomin⁹ tamẽ tantę restitutioni ac alter tenetur obnoxius, saltẽ si culpa lethalis existat, iuxta l. si ex plagis; §. final. ff. ad l. Aquil. Si quidẽ huiusmodi mors non solũ iniusta est ex mala intentione, sed etiã ex ipsomet opere exteriori. Quod addimus ad excludendũ respõsum, quod nostro arg. dari poterat, desumptũ ex illo dicto Caiet. 2. sec. quæst. 44. art. 1. col. 3. scilicet, Eum, qui alterum occidit in bello iusto, vel ex iusto præcepto, iniquo animo & intentione, licet propter intentionem iniquã peccet, non tamen teneri ad vllam restitutionem. 24

Vndecimũ dubium P. Vinc. est circa prædicta nu. 8. quatenus ibi dicitur eum qui vitio intimiditatis siue audaciæ temerarię exponit se periculo mortis, &c. peccare mortaliter, eo quòd ex eo videtur inferri latronem qui furatur, peccare bis, videlicet furando, & se exponendo periculo suspensionis. Sed respondetur negando sequentiam, quia in prædicto nu. agitur de eo qui per intimiditatem ne habeatur timidus, stultè, & directè, & per se, se exponit periculo perdẽdi vitam, &c. Latro autem non se exponit per se, & directè nec per intimiditatem eiusmodi periculo, sed per accidens, & per quandam consequentiam, quod non diuersificat, nec multiplicat speciem peccati, arg. l. Si quis nec causam ff. de reb. credit. cum multis ibi citatis per recentiores, & Tho. 1. sec. q. 18. art. 11. & ideo concedo quod qui latro (quales aliquãdo in Galliis fuisse audiui) furaretur, ne à sociis iudicaretur timidus mortis quam propter furtum incurrere posset, bis peccaret, iuxta ea, quæ in præludio 9. nu. 19. diximus. A

Duodecimum dubiũ P. Vinc. est circa prædicta nu. 9. an mihi videatur vera sententia Caiet in summa verb. Duellũ 5. qua dãnat milites qui tẽpore belli acceptãt singularia certamina vnius cõtra vnũ, duorũ contra duos, 10. cõtra 10 &c. ad quæ prouocãtur ab hostibus, quã sibi non placere ait: Tũ quia exercitus prouocantiũ animosior fieret si prouocati eã non acceptarẽt, pro quo cito ea quę habẽtur primi Regũ c. 27. de Goliat prouocante, & de Iudæis renuentibus, & de Dauid acceptãte. Tũ quia milites debẽt suum honorẽ seruare iuxta ea quæ Pan. & alij tradũt in c. Olim, 1. de restit. spol. quę sup. c. 15. extẽdimus ad eũ quẽ renuendo talia certamina, perderent. Ipse arbitror vtriusque sententiã teneri posse: Caiet. quidem in certaminibus quæ offeruntur & acceptãtur causa ostentandarũ viriũ & artis pugnãdi & gloriæ vanæ quærẽdæ sine respectu saltẽ principali belli victoriæ cõmodandi, quod ipsius verba significant: P. autẽ Vinc. sentẽtia, quum acceptantur principaliter ad cõmodandum belli victoriam & honori, ac reputationi fortitudinis (quę plurimũ ad victoriam conducit, seruatis seruandis, quod eius rationes significant. B

Cap. XVI. de sexto præcepto. Non mœchaberis, vel, non fornicaberis.

SVMMARIVM.

Præceptum sextum de non fornicando, prohibet omnem copulam carnalem &c. & omnem voluntatem, & desiderium illius, & delectationis osculandi, tangendi, imo quamcunque delectationem, quæ nascitur ex sola cogitatione, absque vllo opere, & proposito ipsius, nu. 1. etiam si nunquam prohiberetur per decimum præceptum, nu. 2. & 3.

Luxuriam, si ignorantia, metus, aut vis excusent. nu. 1.

Luxuria omnis reducitur ad sex species, & quænā sint illæ; & an sint plures, & quæ admittitur cum moniali est adulterium, incestus, aut sacrilegium, propter causas diuersas nu. 3.

Sponsa Dei, est anima viri, sicut & fœminæ. nu. 3.

Luxuria in loco sacro est sacrilega, & cum monialibus est sacrilega, & infernalis. nu. 3.

Prior monasterij beatæ Mariæ del Pilar Cæsaraugustæ laudatus. nu. 3.

Confessarius quantum debeat interrogare circa peccatum luxuriæ. nu. 4.

1 PRo fundamento dinoscendi qui peccant mortaliter contra hoc sextum præceptum, præsupponimus primo id quod iam in Additione cap. Quando, de consec. dist. 1. num. 188. diximus, scilicet, hoc præcepto nobis esse à domino interdictam quamcunque Carnalem copulam, extra legitimum matrimonium. Proinde, quæcunque talis copula est peccatum mortale, quamuis sit soluti cum soluta, quæ simplex fornicatio appellatur, adeo quidem, vt contrarium asseuerare, sit hæresis, vt determinauit concilium Viennense, Clem. Ad nostrum, de hæret. Neque ignorantia ab hoc excusat, neque etiam existimare, non esse peccatum rem habere cum publicis meretricibus: Est enim hæc ignorantia iuris naturalis, & diuini adeo manifesti, quod nullatenus excusat 1. quæst. 4. §. Notandum, & cap. Ignorantia, de reg. iur. lib. 6. Neque metus, aut minæ mortis, vel infamiæ, neque pudor vociferandi, neque timor infamiæ quæ vociferationem consequeretur, ab hac culpa excusat. Sufficit enim voluntas, aut consensus etiam coactus, vt culpæ mortalis macula contrahatur, c. Merito 15. q. 1. Nam potius debet quis vniuersa mundi mala perpeti, quam illi consentire, c. Itane 32. q. 5. c. Sacris, de his quæ vi, & Anton. 3. par. tit. 5. c. 6. sub finem. Excusaret tamen vis absoluta, qua sine vllo consensu, cogeretur adulterari aut fornicari, adeo, quod si virgo existeret, quæ semper animo huiusmodi obscœnæ voluptati cōtradiceret, non perderet virginitatem, (saltem quoad Deum) vt gloriosissima Lucia virgo & Martyr relata à Gratiano 32. q. 5. in Summa, & Tho. 1. sec. q. 64. art. 4. respondit Paschasio in hæc verba, Si me feceris inuitā violari, castitas mihi duplicabitur ad coronam. Quod procedit etiam si de actu ipso delectationem aliquam perciperet, dum modo neque in ipsum actum neque delectationem voluntate deliberata consentiret, Nam talis delectatio, non esset voluntaria, sed naturalis, & est esse in medio ignis, & non ardere, vt dixit S. Gregorius in c. Vir cum propria 33. q. 4 neque tenetur manus iratas iniicere in eum, qui vim inferre nititur, neque clamore se defendere, Satis est enim non consentire ad hoc vt non peccet coram Deo mortaliter, vt singulariter dixit Sotus lib. 5. quæst. 1. art. 5. de Iust. & iure. quamuis quoad

forum

forum exterius præsumeretur illa consensisse, si contingeret id ei intra ciuitatem, quæ neque clamauit, neque petiit opem ad sui defensionem cum posset, vt habetur Deuter. cap. 22. Illud vero quod idem Scotus addit, non teneri huiusmodi fœminam, etiam suis propriis membris resistere, & quod satis sit, non se componere, aut præparare ad obscœnum illum actum, dummodo animo non cõsenserit, difficile profecto poterit contingere. Quare, credo paucas honestas repertum iri, quæ aliquo modo non resistant, saltem sine clamore, & sine manuum iniectione his, qui eas tanta iniuria afficere nituntur.

Secundo præsupponimus, quod simul ac vetatur aliquid, censetur vetitum desiderium, & propositum faciendi illud, imo & consensus deliberatus delectandi se in eo, visu, tactu, aut cogitatu, etiam sine opere alio actu, nec proposito, aut desiderio committendi illud, vt colligitur ex S. Tho. in hoc probato, 1. sec. q. 74. art. 3. & q. 34. art. 3. & 2. sec. q. 54. art. 1. & 5. At consequentur quamuis decimũ 2
præceptum, quo vetatur desiderium copulæ illicitæ, non fuisset datum, per hoc tamen sextum fuisset vetitum, quod in addit. cap. Quãdo, de Consec. dist. 1. nu. 288. diximus, & probatur efficaciter per c. 5. Matth. & c. Meretrices 32. q. 4. & c. Nec solo, & c. Qui viderit 32. q. 5. At Dominus noster in hac & furti materia speciatim per nonum & decimum præceptum, vetuit desideria & proposita, eo quod in eis delectatio, quæ ex cogitatione sola nascitur, est quoddam bonum apparens, ad sui desiderium inuitans, secundum Thom. 1. sec. q. 100. art. 5.

Tertio, quod omnia Luxuriæ peccata tam cogitationum & delectationum, 3
quàm verborum & operum vt, plurimum sunt ex vna septem specierum aut generum, vt aiunt, Gratian. in c. 2. §. Cum ergo 36. q. 1. adiuncto c. Mulier, 15. q. 1. & c. Extraordinaria, 35. q. 2. & S. Thom. 2. sec. q. 154 art. 1. id quod rectè defendit & declarat Caietan. 2. sec. q. 154. art. 7. Quarum prima est fornicatio simplex quæ est inter solutos, solutos inquam, non solum à vinculo matrimoniali, sed etiam à cognatione & affinitate, ordine sacro, religione, voto & infidelitate. Si enim alter esset vinctus aliquo prædictorum vinculorum, non esset simplex fornicatio, Tho. 2. sec. q. 154. art. 1. & 2. Secunda species est Adulterij, scilicet, cum alter vel vterque est coniugatus. Tertia est incestus, quando scilicet ambo sunt consanguinei vel affines, vel quando alter est religiosus professus, aut ordine sacro insignitus, aut ambo sunt cognatione spirituali coniuncti, cap. fin. 30. quæst. prima, aut admissum fuit in loco sacro. Quarta est stuprum, quando scilicet fœmina est virgo: est enim peccatum speciale ratione fractionis sigilli virginalis, vt docet Thom. 2. sec. quæst. 154. art. 6. Non sufficit autem quoad hoc, vt vir sit virgo, quod notauit eius commentator in dicto art. 6. Quinta est raptus, quando scilicet violenter aliqua contra voluntatem ipsius, vel patris eius extrahitur à domo sua, quamuis id fiat ad ducendam eam in vxorem post habitam copulam: & etiam quando violenter extorquetur copula siue sit virgo, siue non, cap. Raptores 36. q. 2. licet illa vim passa, si nullatenus consentit, non peccet, vt dictum est. Sexta, est contra naturam, quando non solum peccatur contra rationem naturalem, vt in speciebus fit prædictis, sed etiam contra ordinem, quem natura ad habendam copulam carnalem ordinauit, iuxta S. Thom. & Caiet. 2. sec. q. 154. ar. 1. vt contingit cum peccat vir cum viro, fœmina cum

fœmina, aut vir cum fœmina extra vas naturale, quod grauissimum, & abominabile, & indignum quod nominetur peccatum est, quamuis contingat inter maritum & vxorem. Eiusdem speciei est etiam cum peccatur cum animali bruto, quod bestiale dicitur, & est omnium, quæ sunt contra naturam, maximum, iuxta Tho. 2. sec. quæst. 154. art. 12. Aduertendum tamen, non ideo nos dixisse supra, quod omnia Luxuriæ peccata sunt prædictarum sex specierum, quod non sint plures species, sed quia hæ sunt celebriores, seu quia directe, vel indirecte omnes reducuntur ad eas. Nam & Luxuria, quæ admittitur cum religiosa, vocari potest adulterium, vel incestus, iuxta gloss. cap. Virginibus, 27. quæst. 1. Quia illa est sponsa spiritualis Dei, qui est omnium pater, & consequenter, qui violat eam, violat sponsam alienam, affinemque suam, quamuis etiam eadem gloss. vocat eam sacrilegium, eo quod rem sacram violat, iuxta illud Sancti Thomæ 2. sec. quæst. 154. ar. 10. videlicet, aliquod sacrilegium est species Luxuriæ, aliqua species Luxuriæ, sacrilegium; licet in eadem quæstione art. 1. solas prædictas sex species posuit, quod eius Commentator super dicta quæst. 154. art. 1. defendit, per quosdam respectus, quos cum aliis quæstionibus, quæ non sunt tantæ vtilitatis, quam subtilitatis, tam suis, quam æmuli Sancti Thomæ, Martini de Magistris, quæst. 2. de Luxuria, quæque parum inseruiunt fini & scopo quem huic præfiximus, prudens omitto. Nec refert, an peccans sit religiosa, vel religiosus, Siquidem Deus tam verus sponsus est animarum virorum, qui suam castitatem diuino cultui dedicant, quam fœminarum, quæ idem faciunt: Et tam sacrilega est cæteris paribus ea, cum qua rem habet religiosus; quam sacrilegus is, qui rem habet cum religiosa, & sacrilegiores ille & illa, qui cum sint ambo religiosi, se sibi mutuo commiscent. Sacrilega quoque dici potest omnis copula etiam ipsorum coniugum, quando ratione loci sacri est illicita. Quæ omnia hinc satis perpensa, & illinc audacia illa impudens, temeraria, & infernalis, qua quidam, cum irreuerentia effrænata, & diabolica audent monachas violare, imo etiam de eo gloriari, quin & habere eas in suas concubinas, mouerunt admodum Reuerendum, Pium iuxta ac doctum virum, Priorem Ecclesiæ sanctæ Mariæ del Pilar Cæsaraugustanæ, ad exhortandum nos vt hoc loco id execraremur; Quod adeo de se fœdū est, adeo abominabile & execrandum coram Deo Opt. Max. & Angelis eius, adeoque iram Dei prouocans, quod vtinam bonitas illa (quę immensa est) diuina, ob hoc & ob diluuium tam effrænatæ Luxuriæ, etiam inter cognatos adeo propinquos & affines, vt non audeamus exprimere; & inter coniugatas, & virgines tam sacratas, quam non sacratas, vt non immittat in nos horrendum diluuium aliquod tribulationum, non solum corporalium, quibus corpora, honores, & fortunæ pereant, sed etiam spiritualiū, quibus animæ nostræ periclitentur. Amen.

Interrogatus, An monasterium & dormitorium religiosorum sint eiusmodi loca sacra, ita quæ peccatum carnis ibi commissum, faciant esse sacrilegium? Respondi, non esse: quoniā sunt quartæ speciei rerum sacrarum secundū S. Thom. 2. sec. quæst. 99. ar. 3. Etsi ad sacrilegium satis esset, eiusmodi peccatum committi in loco sacro quartò speciei, sacrilegium esset, quodcunque in quibuslibet agris, prædiis aut domibus Ecclesiæ committeretur, quippe quæ omnia sunt sacra eiusdem speciei, cap. Sacrilegium, cap. Qui rapit, cap. Quisquis, 17. quæst. 4. iuxta

S. Tho.

S. Tho. vbi ſupra. Non obſtat quod eccleſia, & cœmeteria ſunt loca ſacra, quæ faciunt carnis peccatum eſſe ſacrilegium, quia illa ſunt tertiæ ſpeciei rerum ſacrarum, iuxta eundem Thom.

Interrogatus, an ſanctimonialis, quæ cum eſſet ſæcularis, aut antequam ipſa profeſſionem faceret, occultè fornicata eſt, ſuæ conſecrationis velum ſuſcipiens, peccet? Reſpondi, peccare, ſi abſque diſpenſatione, aut alia honeſta cautela ſuſcipiat, vt Syluest. verb. Conſecratio virg. perbellè declarat. Quod ipſam arbitror etiam de illa, quæ voluntariè ſeſe polluit, ob quod forſitam paucæ grandiorum, ſine cautela licitè conſecrari poſſunt.

Quarto, principaliter præſupponimus, periculoſum eſſe tam confeſſario quàm 4 pœnitenti immorari nimis in huius materiæ interrogationibus; proinde debet ſe quã citiſſime ab eis expedire, interrogando ſola neceſſaria, non deſcendẽdo nimis ad particularia & minutiora per dicta ſupra in c. 6. & tradita à Caiet. in 16. q. tract. 17. quæſt.

Ex his præſuppoſitis infertur, quicquid Angel. & aliquot alij contra ſuammet rationem dicant, ſatius eſſe, vt confeſſarius circa hoc præceptum percontetur coniunctim omnia, quæ pertinent ad ipſum, vna cum eis, quæ pertinent ad decimum, quam diuiſim alia circa hoc, & alia circa illud.

SVMMARIVM.

Præceptum ſextum de non fornicando, quomodo infringit, & peccat mortaliter, qui habet copulam carnalem extra matrimonium, nu. 5.
Pollutio voluntaria, & inuoluntaria variorum caſuum, nu. 6. & 7.
Pollutionis incurrendæ periculo conſentiens, nu 6.
Pollutio dormienti adueniens &c. ſi poteſt placere, ob finem bonum, nu. 6. 7. & 8.
Pollutio præterita & futura in quo differant, nu. 9.
Matrimonialis copulæ generationem qui impedit, nu. 9.
Fornicandi deſiderium & delectatio moroſa quando peccatum, nu. 9.
Delectatione, quam cogitando percipit, ſi lætatur, nu. 10.
Oſcula quæ, peccata, nu. 11. & 12.
Tactus qui, peccata, nu. 13.
Adulter qui, nu. 13.
Ornans ſe, & inſidens feneſtris, cantans, audiens, aut videns qui peccat, nu. 13. & 14.
Comedit, qui in finem, &c. nu. 15.
Amans inſequens amatam, vt peccat, nu. 15.
Sponſos ſeſe tangere turpiter, periculoſum, nu. 13.
Referri poteſt in Deum, quicquid non eſt peccatum, nu. 9.
Peccata cordis, oris, & operis, eiuſdem ſpeciei, nu. 9.
Delectatio præſens de copula præterita, vel ventura, quando peccatum, nu. 10.

EX præfatis infertur, peccare mortaliter contra hoc præceptum ſextum de 5 non fornicando, Primo, qui habet copulã carnalem extra legitimũ matrimonium, & tenetur dicere quoties illam habuit, & cum quibus perſonis, quò ſciat cõfeſſarius cuius ſpeciei eſt, puta ſi eſt ſimplex fornicatio, vel adulterium, inceſtus, ſtuprũ, ſacrilegium, raptus, aut contra naturam, iuxta ſupra dicta in hoc ipſo cap.

mum. 3.

num. 5. Et aduertendum, quod tantum quis peccat, per copulam cum vna eademque persona decies habitam, quantum peccaret, si eam cum diuersis decem eiusdem qualitatis haberet, quod Io. Maior in 4. dist. 17. q. 4. expressit.

6 Secundo, qui procurat, vt contingat ei pollutio, aut placuit sibi deliberate contingentia illius non procurata, aut cum possit & debeat eã impedire, non impedit, aut probabili periculo, vt eueniat, se exponit, voluendo intellectu turpes cogitatus, & afficiendo voluntatem carnali delectatione, aut immiscendo se cõuersationibus, vel tactibus turpibus, quæ ad eam prouocant, à quibus potest, & debet se auertere; aut in finem, vt sibi eueniret pollutio, comedit aliquid, aut bibit, quamuis ad exonerandum naturam id faciat. Quod genus peccati vocatur mollicies, estque de genere peccatorum contra naturam, de quo Apostol. 2. ad Corinth. 5. ait, Molles non possidebunt regnum Dei: quod licet maius sit quando cum alterius opera contingit, propter participationem in alterius peccato, non tamen ob id fit alterius speciei, nisi copula Sodomitica accederet, iuxta sententiam Caietan. 2. sec. q. 154. ar. 11. & nisi interueniret aliud, quo ea mutatio fieret: Proinde si præter id intercederet personæ alicuius memoria, & voluntas, siue desiderium, eam libidinem explendi cum illa, non solum esset mollicies, sed etiam alia luxuriæ species, cuius est copula re habita cum illa persona: puta adulterium si esset nupta, incestus, si cognata, sodomia si alterius sexus, secundum eundem Cardinalem vbi supra.

7 Diximus supra (Qui procurat, &c.) Quoniam pollutio, quæ inuito contra voluntatem euenit, non est peccatum, qualis est, quæ euenit dormienti, & seminis fluxum patienti, & violento alterius tactu, ei qui non consentit in eo. Diximus item (Cum possit, & debeat impedire, & non impedit) quoniam non sufficit potentia impediendi, nisi adsit obligatio id faciẽdi. Nam qui operi alicui incũbens potest eiusmodi pollutionis euentum impedire, cessando ab opere illo, & se in alia diuertendo, sed quia non tenetur opus illud intermittere, non cessat ab eo, & ob id polluitur, non peccat, si nullatenus pollutioni aduenienti consentit. Exemplum proponi potest in eis, qui ad prædicandum, docendum, disputandum, audiendum confessiones, aut alloquendum fœminas ex causa honesta cum sint ipsi viri, vel contra viros, cum sint ipsæ fœminæ, vident, legunt, audiunt, aut dicunt aliqua turpia, aut talia quæ illam prouocant. Ii enim quamuis possint, non sunt tamen obligati ad omittendum id quod faciunt, quo pollutionis euentum impediant. Quare si ea illis eueniat, non peccant, modo nullatenus, vt supra dictum est, ei aduenienti consentiant. Quæ omnia colliguntur ex his, quæ sentit Sanct. Thom. 3. par. quæst. 80. & expressit Sanct. Anton. 2. par. tit. 6. cap. 5. & Card. Io. de Turrecremata in cap. Testamentum, & cap. Sed pensandum, distinct. 6. & Cardinalis Caietanus, lib. 17. quæst. q. 16. & in summa verb. Pollutio. Quod ipsum respondimus & nos cuidam Veredario seu cursori vtenti diplomate, qui non poterat aliter impedire, quam ab equo descendendo. Quæ tamen omnia intelligenda sunt de illis solis, qui probabiliter credunt, voluntatem eorum superiorem, siue intellectiuam in huiusmodi pollutionem non consensuram. Alij enim qui credunt contrarium, potius debent omittere confessiones, prædicationes, cursum veredariorum festinatum, & quiduis aliud,

obea,

ob ea, quæ Caietanus, vbi ſupra dicit, & nos in cap. Si quis autem, de pœnit. diſtinct. 7. tractantes illud Eccleſ. 9. Qui amat periculum, peribit in illo, tradidimus. Non eſt item peccatum mortale, cupere vt ſibi dormienti contingat pollutio, quo leuetur natura, per ſolam viam naturalem, nullam ad id cauſam præbendo. Quod ne cui videatur durius, addimus nos in hac parte ſequi Caietanum, 2. ſec. quæſt. 154. art. 5. & Sylueſt. verb. Pollutio, & alios, præſertim glorioſum illum diuum Anton. 2. par. 6. cap. quinto, non tantum ob eius authoritatem, quanquam mihi ſemper maxima eſt, ſed etiam ob has rationes. Prima eſt, quod hæc, de qua loquimur, pollutio non eſt in ſe peccatum, ſecũdum omnes: & quicquid non eſt peccatum, in obſequium Dei eſt referibile, iuxta omnium ſententiam. Secunda, quòd ſermo eſt de deſiderio ſiue cupiditate; quæ nullatenus eſt pollutionis cauſa, quale eſt deſiderium eius qui cupit, vt ea pollutio ei eueniat quandoque in ſomniis eo modo, quo ſolet euenire ſudor in leuamentum naturæ. Tertia, quod eiuſmodi pollutio non adæquatur peccato quoad hoc. Nam etiam S. Thom. in 4. diſt. 9. q. 1. Paludan. in eadem diſt. q. 5. & communis aſſerunt non eſſe peccatum, complacere ſibi de præterita pollutione ob ſanctum finem & purum & ab omni malo defæcatum, cùm tamen peccatum propter nullum finem, euentum, vel effectum, quamlibet ſanctum, poſſit vlli iuſtè placere, vt in cap. Inter verba 11. q. 3. nu. 85. ad vnum propoſitum, & nu. 159. ad alterum, & ſupra cap. 15. nu. 10. & in addit. cap. Quando, de conſec. diſt. 1. nu. 169. probauimus. Quarta, quòd inter complacentiam de futura pollutione, & de præterita nulla eſt, quantum ad hoc, alia differentia quã quod complacẽtia de futuro poſſet eſſe cauſa illius. At nos expreſſim agimus de complacentia quæ nullatenus ſit cauſa illius, vt etiam hi quos ſequimur, loquuntur. Quinta, quòd doctores, qui contrariũ affirmant, intelligendi ſunt de deſiderio, & cupiditate, quæ aliqua via eſt pollutionis, vel aliquid prouocationis eius, licet in bonum finem, & non de illa, de qua nos agimus, quæ nullatenus eſt cauſa, nec quid prouocatiuum eius, neque ad malum, neque ad bonum finem. Sexta, quod falſum eſt dicere, quod omnes qui deſiderant aliquid, procurant illud habere, & quod quicquid licet deſiderare, licet & procurare; poſſum enim deſiderare mortem propriam meam, imo & alienã in multis caſibus, imo eam rogare Deum. At non eſt mihi licitum procurare illam opere: quod rectè elucidat Sotus lib. 5. q. 12. art. 1. de iuſt. & iure. & doctè ac eruditè docuit Caietan. 2. ſec. q. 154. art. 5. Aliud eſt volitum, aliud voluntarium: illud reſpicit obiectum, hoc voluntatẽ. Et poteſt quis nonnunquã rectè deſiderare, vt eueniat ei mors iuſſu Regio, aut Reipub. cõtra ſuam voluntatẽ facienti quicquid poteſt, ne illa eueniat ei, & ſe defendat ab ea. Septima, quòd medicus poteſt deſiderare, vt ei cui medetur contra ipſius voluntatem, eueniat pollutio, quam credit ſaluti eius plurimum conducere, ſine vlla culpa ægrotantis & ſine vlla illicita procuratione. Quas ob rationes, quibus in præſentia reſpondere neſciremus, & ob prædictorũ quos ſequimur authoritatẽ, hanc partem, ſine vlla cõtentione pertinaci, & præiudicio eius, qui contra cõtenderit, ſub correctione debita tenemus.

Addimus, non eſſe peccatum mortale, comedere nimis, aut calida edulia, ob 8
quod pollutio euenit, dum modò nõ comedat ea, eo fine vt ei eueniat, ſed ſolum vt ſuæ gulæ ſatisfaciat. Ex his infertur, pollutionem, quæ dormienti accidit, non

eſſe

esse in se peccatum, licet esset in causa, iuxta gloss. receptam verb. Rei, dicti cap. Testamentum, & S. Thom. 2. sec. q. 154. art. 5. & Maiorem in 4. dist. 9. q. 2. quia non est voluntaria, & quia vt in additione cap. Quando, de consec. dist. 1. nu. 37. diximus. Nemo dum dormit, potest bene mereri, neque peccare etiam venialiter, nisi exequendo peccatum, vt si somnum acciperet pro instrumento peccandi, Thom. in dicto art. 5. & Caiet. q. 16. lib. 17. quæst. vt acciperet, qui se somno dederit, eo modo, vel ea corporis parte, vt ei pollutio eueniat, tunc enim esset peccatum, vel saltem exequutio eius eo modo quo percussio facta sagitta est peccatū seu exequutio peccati quod perpetrat is, qui eam ad percutiendum emittit. Non est item peccatum saltem mortale pollutio illa, quæ incipit euenire alicui dum dormit, & finitur postquam est experrectus, si voluntas superior siue rationalis deliberata in illam non consentiat, quamuis sensualitas ea delectatur iuxta communem sententiam in 4. dist. 9. & Io. de Turre crem. in cap. Sed pensandum, art. 5. dist. 6. Imo neque si incipiatur, posteaquam est semiexcitatus, siue experrectus, antequam plene expergiscatur, modo absque eam patientis consensu deliliberato voluntatis rationalis perficiatur posteaquā esset plenè experrectus, iuxta mentem Cardinalis à Turrecrem. vbi supra. Quia ad constituendum peccatum mortale, iudicium integrum requiritur cap. Omnis, de pœnit. & cap. 1. de delict. pueror. & cap. Inebriauerunt, 15. q. 5.

9 Tertio, peccat is, cui pollutio dormienti eueniens, posteaquam plenè expergiscitur, placet deliberate ob delectationem, quam inde cepit, præsertim si desiderat, vt iterum ei ad se delectandum eueniat, Sylu. verb. Pollutio. Diximus (ob delectationem &c.) quoniam si placuit præterita, vel cupit futuram ad tentationes carnis sedandas, non procurando vt eueniat, non est peccatum, Caiet. 2. sec. q. 154. ar. 5. & Anton. 2. par. tit. 6. c. 3. Sylu. verb. Pollutio, etiam si comedat aliquid, vnde putat eam euenturam, modo hic in hunc finem non faciat, licet ad satisfactionē gulæ id comedat, Anton. & Sylu. vbi supra. Facit c. De occidendis 23. q. 5. & l. Si quis nec causam, ff. de reb. credit.

Quarto, qui habens rem cum aliqua, dat operā ne illa concipiat, procurando, vt tali modo coeat, vt inde nequeat fieri conceptio, quod peccatū est contra naturam, iuxta S. Thom. 2. sec. q. 154. ar. 11. & Caiet. in cōment. quoad ambos quidem, si ambo cōsentiant, sin autē, quoad consentientē tantum qui est reus culpæ.

Quinto, qui habet propositum vel desiderium deliberatum copulæ carnalis extra legitimum matrimonium, vel delectatur de illa mora se, expressim vel tacitè: Expressim quidem, fruendo, vel consentiēdo expresse & deliberate in delectationē, quæ ex turpi cogitatu illius nascitur in sensualitate, siue appetitu sensitiuo. Tacite vero, si aduertens se illa teneri, & duci in periculum consentiendi, non expellit, nec nititur expellere sine iusta causa, quæ ab expellendo eam excusat. Quod probatur per regulam superius cap. 11. num. 8. positam. Toties autem peccat, quoties habuit eiusmodi propositum, aut delectationem morosam, siue circa vnam interrumpendo multoties, siue circa multas simul, aut separatim, iuxta S. Anton. 2. par. tit. 5. cap. 1. §. 6. & omnes alios, secundum superius dicta in cap. 6. supra eodem nu. 13. & 14. Quia peccata cordis, oris, & operis eiusdem sunt speciei, & solum differunt secundum maiorem vel minorem perfectionem

Thom.

Thom. 1. ſec. quæſt. 52. ar. 7. Proinde iuxta varias circunſtantias variarum perſonarum, quas ſic concupiuit, ſunt etiam variæ ſpecies horum malorum propoſitorum, & deſideriorum, & peccati ſpeciem mutant. Nam quæ ſunt erga coniugatas, ſunt adulteria; quæ erga cognatas, inceſtus; quæ erga virgines, ſtuprum, &c. de quibus ſupra dictum eſt. Et ideo hæ circunſtantiæ neceſſario ſunt confitendæ cum numero illorum propoſitorum & deſideriorum, ſiue concupiſcentiarum Sylu. verb. luxuria, §. 3. & dicta in cap. 6. ſupra eodem.

Sexto, is cui deliberate placet delectatio, quæ ſibi naſcitur ex cogitatione copulæ carnalis, quā habiturus eſt cū illa vel illa, quando ſibi facta fuerit vxor, aut ſi alioquin liceret, iuxta ſententiā Caiet. in 2. Tho. de delectat. moroſ. dub. 2. Quoniam quāuis licita ſit voluntas conditionalis, habendi copulā cum illa vel illa, ſi vel quando ſua vxor fuerit; quamuis item liceat ei gaudere de ſpe quam concipit habendi aliquando illā, non eſt tamen licitū ei admittere deliberate delectationē carnalem, quæ inde naſceretur. Nam quāuis voluntas cōditionalis copulę futurę, nil ponat in eſſe, illa tamen delectatio, quæ inde naſcitur, non eſt cōditionalis, nec futura, imo pręſens, & abſoluta, quę eſt cōcluſio ſingularis, ratione ſingulari fulta.

Septimo, qui vel quæ coniux mortua vel mortuo coniuge meminit copulam 10 carnalem in matrimonio tempore præterito habitam, & delectationem carnalem ex eius memoria ortam admittit & ea deliberate gaudet, vel aduertens ſenſualitati ſuæ eam ineſſe, ac exponi ſe periculo pollutionis incurrendæ vel conſentiendi in eam, non expellit, nec nititur eam expellere, cogitatum ſuum in aliud per diſciplinam, vel alio modo diuertendo, per regulam ſuperius cap. 11. num. octauo ad dinoſcendum quæ moroſa delectatio ſit peccatum mortale, traditam. Verum tamen eſt, viduum & viduam licite poſſe meminiſſe copularum carnalium temporis præteriti, & gaudere, quod eas habuerint, & quod in eis delectati fuerint, imo & velle illas habere, ſi qua ratione fieri poſſet. Non tamen eſt licitum illis habere nunc actu & in præſentia delectationem, quæ ex illa recordatione ſeu memoria naſceretur, iuxta omnium doct. in im & mentem, quam dilucidius cæteris omnibus declarauit Caiet. 2. tomo de delectatione moroſ. dubio 1. & 2. Quod ipſum per eaſdem rationes videtur etiam nobis de illa coniuge, cui ex recordatione copulæ licitæ præteritæ, aut futuræ, coniugis abſentis, naſcitur, atque excreſcit delectatio in ſua ſenſualitate, quamtumuis nemo, quod ſciam, illud exprimat, arg. l. Illud, ff. ad l. Aquil. & cap. 2. de tranſlatione Prælat.

Octauo, qui deliberato & ſtabili animo vult amplecti, exoſculari, aut tangere, aut amplectitur, exoſculatur, aut tangit fœminam cum ſit mas, vel marem cum ſit fœmina, animo fruendi delectatione carnali, quæ ex huiuſmodi actu naſcitur, eſto, quod tactus ille non ſit de ſe impudicus, eſto etiā, quod tangeret perſonam quam deſiderabat atque ſperabat in coniugem accipere, ſi nondum acceperit, iuxta ſententiam Thomæ, & eius commentatoris, 2. ſec. quæſt. 154. art. 4. & S. Antonin. 2. par. tit. 5. cap. 1. §. 7. 8. & 9. Diximus, (deliberato animo) quoniam appetitus ille qui in ſenſualitate noſtra naſcitur ex voluntate aliquid horum faciendi, anteaquā intellectus id animaduertat, & voluntas ei conſentiat, aut etiam omittat eum expellere cum periculo conſentiendi, ſaltem in illam delectationem, non eſt peccatum mortiferum, per regulam ſupradictam, in cap. 11. num. 9. &

in hoc

in hoc ipso cap. num. 9. Diximus, (ad fruendum delectatione carnali) quoniam facere, vel velle facere illa, ad se delectandum honestè, vt faciunt multi, qui tangunt, osculantur, & amplectuntur pueros, puellas, cognatas vel cognatas, nihil peccant. Diximus item, (osculari, tangere & amplecti, non autem diximus videre & alloqui.) Quia hæc cùm fiunt honestè in finem honestum, puta ad vrbanitatem debitam, ad recognoscendum postea cùm iterum conuenerint, vel ad reprehendam illius vanitatem, ad de rebus honestis admonendum, vel ad laudandum Deum, quòd adeo pulchra opera efficiat, aut ob honestum amorem, imo & ad se delectandum castè honestèque amando, non est peccatum, imo est virtutis actus, modò non faciat ea tali loco, tempore, & modo, quo se periculo concipiendi mali propositi operis, vel delectationis luxuriosæ se exponat. Nec est plusquam veniale facere prædicta ob solam curiositatem cognoscendi, qua pulchritudine, aut quo incessu, aut gestu sit. Imo nec oblectare se, etiam deliberatè, videndo & alloquendo eiusmodi creaturam formosam, & perspiciendo res eius nouas, & pomposas, modò nulla intentio mala illam comitetur, nec alia mala delectatio carnalis suapte natura ordinata in aliquem luxuriæ actum, vt subtiliter Caiet. in 2. tom. de delect. mor. dub. 3. probat, ponẽdo magnum discrimen inter visum & alloquium ex vna parte, & tactum ex altera. Non obstat his, quod Hieron. in Epistola ad Eustoch. de virginitate, scribit paulo ante & post illa (Claude ostium tuum, abscondere,) & infra, Foris vagentur virgines stultæ, &c. nam ille hortatur ad optima, & ad fugienda etiam minus bona, quæ ipsis possunt esse impedi-
12 menta, qualia sunt illa. Nos verò dehortamur à malis, discernendo illa à bonis, quoquo gradu sint talia. Diximus etiam, (nec desponsati) Quia illi quamuis sponsalia tantum de futuro cõtraxerint, licet non liceat eis copula, sine proposito saltem antea in matrimonium consentiendi, licitè tamen possunt non solum se cernere, & alloqui, & frui gaudio, & voluptate, quæ inde nascitur, sed etiam osculari se mutuo, amplecti & tangere se tactibus, qui de se non sint impudici; & frui voluptate, quæ oritur ex eis, sine voluntate tamen ampliori. Sponsalia enim, quæ initium matrimonij sunt, faciunt facultatem fruendi voluptate præambula voluptati matrimoniali, quæ singularis est eiusdem Caietani determinatio, in 2. sec. q. 154. ar. 4. Quæ tamen intelligenda venit, quando id fit cum cautela, ne contingat pollutio, nec periculum probabile illius incurrendæ, aut consentiendi in eam, vel in copulam matrimonialem, antequam expresse vel tacitè matrimonium contrahant. Quod quia rarò contingit, cùm soli secreto sese osculantur, amplectuntur & tangunt, plurimum expediret, ne opportunitates eiusmodi, do-
13 nec coniuges fierent, eis consentirentur. Diximus item (tactibus, qui suapte natura non sunt impudici) nam si tales essent, quales sunt tactus verendorum, nullatenus debent consentiri: imo si ad euitandos eos esset necessarium, petendum esset cum clamore auxilium, non obstante infamia, quæ alteri partium, vel vtrique inde nasceretur, secundum Caietanum in 2. secun. quæst. 154. art. 4. sub fin. cui hac in re contrarius est Sotus relatus supra eod. num. 1. & ei accedimus cum moderatione, de qua ibidem.

Nono, qui vadit ad aliquem locum, præsertim ecclesiam, quò videat & concupiscat inordinatè, lethaliterque fœminas, iuxta gloss. c. Odi 24. q. 1. ob intentionem

tionem mortiferam. Idem dicendum de illo, qui mittit, aut tradit, recipit, vel promittit epistolas, aut aliqua dona, quamlibet parua eiusmodi cum intentione, Syluest. verb. Donatio, §. 2.

Decimo, qui quærit mediatrices aut maleficas, ad consequendum suę concupiscentiæ effectum. Alex. Halen. tract. de Luxur.

Vndecimo, qui vel quæ se in fenestra, vel alio loco exhibet, animo vt cerneretur ab aliquo, vel aliqua, à quo vel qua scit se carnaliter amari, & eo conspectu mortaliter peccatum iri, licet in opus peccati non consentiat, in quo toties lethaliter peccat, quoties id facit, secundum S. Anton. 2. par. tit. 5. cap. 1. §. 7.

Duodecimo, qui se vestit vel ornat eo animo vt videatur alicui eius forma, ob quam carnaliter & mortaliter ametur: non autem si facit illud, vt ametur honestè, licet carnaliter, in finem contrahendi matrimonium, vel alium honestum, imò, neque si id facit quo ametur inhonestè, sed non mortaliter, ad Luxuriam videlicet tantum venialem. 14

Decimotertio, qui animo deliberato delectatur loquēdo, canendo vel audiendo verba Luxuriæ turpia, etiam sine male operandi proposito, per superius dicta in cap. 11. nu. 8. & per alios alibi.

Decimoquarto, qui nutu oculorum, verbis, músico cantu, aut aliis similibus nititur prouocare ad consentiendum huic Luxuriæ peccatò, aut curauit, vt se comitarentur aliqui in aliquem actum mortiferum, qualis est cantus musicus, qualia hastiludia, & alia similia, ad prouocandum aliquē in eiusmodi peccatum mortale collimata, & directa. Alex. Halen. tract. de Luxuria.

Decimoquinto, qui fallò gloriatur, se cum illo vel illa rem habuisse, qui non solum peccat, sed & tenetur restituere famam quam per id aufert. arg. Reg. Peccatum, de reg. iu. lib. 6.

Decimosexto, qui comedit aut bibit plusquam oportet, aut quærit aromata, vel aliqua calida, quo magis hoc Luxuriæ peccato delectetur, nisi sit coniunx, qui si faciat id ad debitum matrimoniale commodè soluendum, nihil peccat; & si faciat quo magis in eo soluendo delectetur, tantum veniale admittit. Angel. in interrogat. circa Gulam, §. 17. 15

Decimoseptimo, is quem piget impotentiæ coeundi Luxriose, quamuis pigere impotentiæ ad copulam matrimonialem, non sit peccatum, secundum omnes.

Decimooctauo, qui aliquam mulierem mala cum intentione insequitur, quod peccatum eo grauius est, quo maiori tempore in ea insequenda moratur, Imò si mulier est honesta, obligatur ad ei sarciendam iniuriam, contumeliam, aut infamiam quæ ob hoc eam consequitur. l. Item apud Labeonem, §. Appellare, ff. de iniur. modo honesto habitu ipsa incedat, alioqui verò minimè, vt in ead. l. §. Siquis virginem. At si eam ad peccandum inducit, obligatur ad suadendam ei pœnitentiam, iuxta superius dicta in c. 15. nu. 26.

Decimonono, qui locat domum vel aliquam eius partem alicui meretrici, quam scit vel probabiliter credit, in ea meretricaturam, seu suo corpore turpem quæstum facturam, is enim videtur peccato consentire, & ad id admittendum iuuare, ac consequenter peccat, arg. c. 1. de offic. deleg. cum similib.

Quid restituere oporteat eum qui rem habet cum ea, quæ putabatur esse virgo, & non est.

Svmmarivm.

Virginem qui deflorat, quid restituet si dolo, aut importunitate, &c. nu. 16. & 17.
Virgini qui promittit, se eam ducturum in vxorem, nu. 18.
Virgini corruptæ, quæ putatur virgo, & æque bene nubit ac si non esset corrupta, quid restituetur,, nu. 19.
*Restitutio qualis facienda patri ab eo qui eius filiam defloraui*t, nu. 19
Frater Franciscus à Victoria laudatus, nu. 19.

16 Circa hoc dicimus primo, eum, qui rem habet cum ea, quæ putatur virgo, sine dolo, & deceptione ipsius, quia illa se ad id offert, vel leuiter rogata consentit, nil tenetur restituere in conscientiæ foro, etiã si verè virgo esset. Tum quia scienti & sponte consentienti non fit iniuria nec dolus cap. Scienti, de reg. iur. lib. 6. Tum quia lex quæ obligat ad soluẽdum aliquid ei quam deflorauit, agit de decipiente c. 1. de adult. Exod. 22. Diximus, leuiter, nam si grauiter importune fuit rogata, satis dicitur coacta, quoad hunc effectum, arg. l. 1. C. de rapt. Virg. & glo. dicti cap. Scienti.

Secundo, dicimus quod in foro exteriori huiusmodi deflorator iubebitur eam dotare, in vxoréque sibi ducere, dicto cap. 1. de Adulter. aut dotare, & fustibus cædi, cap. 2. eodem tit. quamuis eam incorruptam non inuenisset, & neget eam fuisse talem, nec ipsa se virginem probet, satis enim est ei, quod ipse non probet contrarium, iure namque præsumitur illam fuisse tunc virginem, & deceptam, vt asseruit Antonius, Panor. & Communis in dicto c. 1. & 2. de Adult. & S. Anton. receptus 2. par. tit. 5. c. 6. §. 1.

17 Tertio, qui importunis precibus, & appellationibus, aut falsis promissionibus, sine pollicitatione eam ducendi decepit, in vtroque foro tenetur: in exteriori quidem ad id, quod supra dictum est, in interiori vero ad ducendã, vel ad faciendum id, quo illa maneat contenta, vel ad resarciendum ei damnum omne, quod inde illi euenerit, scilicet, quanto maioris eget, quo talem adipiscatur maritum, qualem manens virgo adipisceretur, iuxta boni viri arbitrium, quod sensit Anton. vbi supra, & aliquid amplius, ob verecundiam, quam tota vita passura est, & ob contumelias, quas ob id à suo marito acceptura est, vt nos in dicto cap. 1. diximus, addentes non obligari ad eam omnino dotandam; Quoniam id pœna est; quæ in foro interiori omnino non debetur, donec à iudice imponatur, §. In hoc, 33. q. 2. & gloss. singularis cap. Fraternitas, 12. q. 2. in cuius Comment. id late tractamus.

18 Quarto, quod si promittit se ducturum eam, siue promittat ex animo vero, siue ad decipiendã eam ficto, obligatur ad explenda promissà tã in interiori quam exteriori foro, & multo magis si iuramento id firmauit, cap. 1. & c. Qualiter, de pactis, cap. Quacunque arte, 22. q. 5. nisi essent valde inæquales genere vel diuitiis; puta, si ille esset nobilis, & illa agricolę cuiuspiam vel officiarij mechanici filia, eo enim casu præsumi potest illam fingere se deceptam, sed non esse, argum. c. Requisiuit, de spons. & Anton. vbi supra, & Syluest. verb. Luxuria, q. 5. ob quod iudicio nostro non obligatur ad amplius, quam ad dandum ei tantum, quantum

magis

magis opus habet ad talem adipiſcendum maritum, qualem ſi non eſſet infamata adipiſceretur, vel ad reponendã eam in aliquo ſtatu honeſto, in quo Dei obſequio viuat ſecundum S. Anton. vbi ſupra ab aliis probatum: ad alterum tamen horum tenetur. Quia licet non præſumatur decepta ad effectum ducendi eam, tamen tenebitur ad reſarciendum damnum, eo quod promiſſio ducendi, vim habet ſaltem precum importunarum. Idem dicendum de eo caſu, quo promiſſio fuit vera & ex animo facta, ſed eſſet probabile, quod ex matrimonio eam conſequuturo, grande aliquod ſcandalum naſceretur; Et in eo qui promittit, & eſt ſacris initiatus, aut aliam habuit vxorem, aut pater renuit omnino illam ei tradere.

Quinto, quod vltra prædicta obligatur ad placandum illius patrem, & ad ſatiſ- 19
faciendum ei pro iniuria illata ſecundum Thom. 2. ſec. quæſt. 154. art. 6. & Caietan. ibidem, Anton. vbi ſupra, & alios.

Sexto, quod iuſtum & rationi conſonum videtur nobis id, quod dicitur aſſeueraſſe ille celeberrimus iuxta ac doctiſſimus, pientiſſimusque doctor P. Frater Franciſcus à Victoria, Gymnaſta primæ functionis in ſacra Theologia reſolutiſſimus, Academiæ Salmanticenſis, cum nos quoque in eadem, functionis eiuſdem eſſemus in ſacris canonibus, nempe illum, qui virginem dolo, aut importunis precibus corrumpit, obligari ad ſatisfaciendum ei detrimentum ex ſigilli virginitatis fractione illatum, etiamſi illa, æque bene nuberet, ac ſi præfatum ſigillum non amiſiſſet, quod facile infertur ex dicto tertio ſupra poſito, & rationibus in eo allegatis, ad eos ſaltem caſus, in quibus nos ibidem reſpondimus, ſcilicet, quando defectum huiuſmodi deprehendit illius maritus, & propter hoc, eam relinquens, ab eaque diſcedens, peregre proficiſcitur, aut eam aſperè nimiumque ſeuerè tractat, quamuis (iudicio noſtro) illa determinatio ſeu reſolutio limitari debet, ne procedat, locumue habeat, quando maritus eiuſmodi defectum non comprehendit, imo exiſtimat ſe illam inueniſſe virginem, quales permultos eſſe plurimis in locis exiſtimamus.

Septimo, quod is qui dolo, fraude, aut precibus importunis habuit rem cum aliqua iam ab alio corrupta, ſed pro virgine reputata, ac habita, & per hoc eam infamauit, licet in nihilum in foro conſcientiæ ob virginitatem ereptam teneatur, ob famam tamen ereptam tenetur, ſecundum Ioan. Maior. in 3. diſtinct. 37. q. 33. col. penul.

Quando concubinarius non debet abſolui.

SVMMARIVM.

Concubinarius verus, aut pro tali habitus, quando non debet abſolui, nu. 20. *&* 21.
Et quid ſi concubina eſt ancilla, nu. 22.
Ancilla qua dominus abutitur ſeparetur ab eo. nu. 22.

CONCVBINARIVS cohabitans concubinæ, non debet abſolui, antequã 20
ab ea ſeparetur cum propoſito nunquam amplius ad eam redeundi; Tum quia non poteſt verè pœnitere, non abſcindendo occaſionem & opportunitatem peccandi adeo propinquam, ac eſt hæc cohabitatio. vt latius diximus ſuper dicto Auguſtini in c. Satisfactio, de pœnit. diſt. 3. relato à Gratiano poſt

S. Tho. in 4. dist. 15. q. 1. art. 1. quæst. 3. à Paludano, & ab aliis recept. & post S. Anton. in 3. par. tit. 14. cap. 26. & Syluest. verb. Confessio, q. 25. ab aliis rapsodiis, siue Summistis receptum. Tum ob ea quæ supra cap. 1. diximus esse ad veram pœnitentiã necessaria. Tum quia non possunt illi sine grandi periculo habitare insimul, quod alteruter, vel vterque eorum opere, verbis, voluntate, aut delectatione peccet. Nil tamen aliud dicimus, quid faciendum sit eo casu, quo possint ipsi absque peccandi periculo cohabitare, quam quod rarissimè id continget, & quod non debent absolui absque proposito deliberato nunquam conuersandi opere, animo, aut voluntate. Idem quod dicimus de concubinariis, dicendum credimus de his quos populus credit esse tales, licet non sint, donec veritas publi-
12 cetur. Quoniam non solum ab omni malo, sed etiam ab omni mali specie cauendum est, iuxta Apostol. 1. ad Thessalon. 5. & cap. Cum ab homine, de vita, & honest. clericor. Idem quod diximus de concubinario, dicendum est de illa persona, quæ cuidam alteri cohabitando, non potest ob suam fragilitatem vitare, ac (vt rectius dicamus) videtur ei quod non vitabit peccatum mortale, nisi separetur ab ea; debet enim separare se ab ea, quamuis sit pater, mater, filius, filia, maritus,
22 aut vxor, ob eandem rationem. Addimus etiam quod ancilla, qua dominus eius luxuriose abutitur, si nequaquam potest ei resistere, aut putat quod ob suam fragilitatem ei non resistet nisi fugiendo, iustè posset fugere, quemadmodum vxor potest discedere à marito, qui eam ad peccandum attrahit, c. si infidelis & c. Idolatria & seq. 28. q. 1. Imo, iudicio nostro, posset dominum compellere, quo eam vendat alteri, qui ea non sic abutatur, tametsi hoc nemo alius exprimit, si quidem ob asperum & crudelẽ corporis cruciatum, qui longè minor est animæ cruciatu, l. Iustissime ff. de Edili. edict. cap. Præcipimus. 12. q. 1. potest ad illud compellere, §. sed maior, Instit. de his qui sunt sui vel ali. iur. Qua tamen de re altius tractamus in hac postrema editione suprà cap. 14. Addimus Concilium Tridentinum nuper instituisse sess. 24. cap. 8. de reformat. matrimonij, in hæc verba. Statuit huiusmodi concubinarios tam solutos, quam vxoratos, cuiuscunque status, dignitatis & conditionis existant, si postquam ab ordinario etiam ex officio ter admoniti ea de re fuerint, concubinas non eiecerint, seque ab earum consuetudine non seiunxerint, excommunicatione feriendos esse, à qua non absoluantur donec re ipsa admonitioni factæ paruerint. Quod si in concubinatu per annum censuris neglectis permanserint, contra eos ab ordinario seuerè pro qualitate criminis procedatur. Mulieres siue coniugatæ siue solutæ, quæ cum adulteris seu concubinariis publicè viuunt, si ter admonitæ non paruerint, ab ordinariis locorum nullo etiam requirente, ex officio grauiter pro modo culpæ puniantur, & extra oppidum vel diœcesim si id eisdem ordinariis videbitur, inuocato, si opus fuerit, brachio sæculari, eiiciantur, aliis pœnis contra adulteros & concubinarios inflictis in suo robore permanentibus.

De coniugum luxuriæ peccatis.

SVMMARIVM.

Concubinarij coniugati, vt plurimum excommunicati, nu 23.

Præceptum sextum de non fornicando infringit coniunx eo animo habens rem cum coniuge,

quod

quod haberet eam, etiam si non esset sua vel suus coniux, nu. 23.
Coniux negans sine iusta causa coniugi debitum petitum, & quando dicitur petitum, & qua iusta causa non reddendi, nu. 24. 25. 26. & 27.
Coniunx non discedens à coniuge adulterante vt peccat, nu. 28.
Matrimonium contra simplex castitatis votum contrahens, consummans, aut petens debitum, nu. 30.
Voto castitatis coniugis si coniux consentit, aut si ambo eam vouerunt, nu. 31.
Debitum coniugale petens tempore menstrui, nu. 32. aut in loco sacro, nu. 33.
Coniux prolis conceptionem impediens, & ob id semen extra vas fundens, nu. 33.
Coniux qui fit patrinus filij per ignorantiam vel malitiam, nu. 34.
Coniux habens rem cum cognato, vel cognata coniugis, & postea debitum petit, vel coniugi adulterandi facultatem facit, nu. 35.
Matrimonium clandestinum contrahens sine iusta causa, & quæ sit illa, nu. 36. & 37.
Matrimonio qui occultè ante benedictionem vtitur, nu. 38.
Matrimonium qui cum duobus contrahit, quid faciet, nu. 39.
Matrimonium contrahens ob coniugis mortem antequam de morte certus fieret, & alia quotidiana, nu. 40. & 41.
Coniuges qui se impudicè tangentes extraordinariè se polluunt, aut cum periculo sese polluendi exponunt, si habent copulam minimè naturalem, nu. 42.
Debitum coniugale expresse ac tacite petitur, nu. 25. iusta de causa negatur, nu. 26. non petitur contra votum, nu. 31. & 32. nec tempore menstrui tenẽtur coniuges petere, & pacisci possunt de non petendo illo, & si est mortale petere ante benedictionem, nu. 38
Maritus, qui adulteram vxorem, vel vxor, quæ maritum adulterum patitur, nu. 28.
Bigama nulla mulier fit, nu. 27.
Maritus vxorem quando accusare potest, nu. 29
Matrimonium clandestinum quando licet, nu. 37.
Vxor quæ de mariti primi morte dubitat, quando & quomodo potest, aut debet deponere dubietatem, quo debitum reddere possit, nu. 40. & 41.

His modis peccant mortaliter coniuges in coniugio.

PRIMO coniuges concubinarij, saltem publici, aut pro talibus habiti, non solum peccant, sed etiam communiter excommunicantur per cõstitutiones Synodales, vt in Episcopatu Conymbricensi tit. 32. Et quamuis peccatum mariti adulterantis cæteris paribus sit maius, quàm vxoris adulteræ, secundum August. c. Indignãtur, 32. q. 6. quia maioris vigoris ratione vtitur, & melius potest resistere, debetque vxorem suam virtute vincere, & suo exemplo regere; Attamen maius est peccatum vxoris, argum. gloss. l. Illud, C. ad l. Iuliam de adult. & trad. Caiet. 2. 2. sec. q. 154. art. 8. eo respectu quo facit prolem de suo patre incertam, & maius scandalum generat. 25

Secundo, coniux qui vel quæ cum cõiuge eo animo rem habet, quod haberet, vel vellet habere illam etiam si non esset sibi coniux: aut qui vel quæ tam velit habere cum alio vel alia, ac coniuge, c. Origo, adiuncta gloss. verb. Amator, 32. q. 4. secundum Palud. in 4. dist. 32. q. 3. Anton. 3. par. tit. 1. cap. 20. §. 1.

24 Tertio, qui vel qui quæ coniux ſine cauſa legitima negat coniugi debitum locò & tempore idoneis petitum, ſecundum omnes in 4. diſt. 32. niſi petenti precibus contrarium ſuadeat, quæ tamen non debent eſſe nimium importunæ. Nec ab eo excuſat quadrageſima, nec alius dies quamlibet feſtus, etiam paſchatis, neque voluntas, ſe à pluribus liberis habendis excuſandi arg. c. 7. 1. ad Corinth. c. 1. & 2. de coniug. leproſ. Multoq; plus peccat, quando ira, odio, aut malo aliquo fine id negat. Diximus (tempore & loco idoneis) quia non tenetur reddere in locis publicis, aut ſacris, nec quando probabiliter timeret incurrere ob id mortem, aut grauem infirmitatem aut abortiendi periculum. Qua cum moderatione ſunt intelligenda, cap. 1. & 2. de coniug. leproſ. quæ iubent, vt leproſi coniuges coniuncti viuant, vt colligitur ex Palud. in diſt. 32. lib. 4. q. 1. & Caiet. in ſumma verb. Matrimonium, par. 2. & aliis & S. Anton. 3. par. tit. 1. c. 20. §. 6. & aliis ra-
25 pſodiis in verb. Debitũ coniugale. Diximus (petitum) quia non obligatur offerre, niſi petatur. Verum ſufficit quod petatur verbis, nutibus, vel operibus, arg. l. de quibus, ff. de leg. & c. Dilecti, 3. de Appellat. Proinde Auguſtinus de Ancona relatus à S. Antonino in dicto §. 6. ait, quod tribus modis debitum coniugale petit vxor, ſcilicet, verbis, ſignis, & ſuo ingenio, ſiue conditione, per quam maritus coniicit eam id deſiderare, ſed præ verecundia diſſimulare, eo quod fœminæ naturaliter ſunt in hac re verecundiores viris. Id ipſum tamen dicendum eſt de marito illo, qui ob puſillanimitatem ſuam, vel ob vxoris duram conditionem, aut inſignem authoritatem, non audet expreſſe ſine metu aliquo petere, ob eandemmet rationem, quamuis nemo id exprimat.

26 Iuſtam etiam cauſam denegandi debitum habet coniux ante conſummatum matrimonium, ſi vult intrare religionem, ad quod & ad profeſſionem debet dari ei tempus bimeſtre, vel quod vir bonus arbitrabitur, iuxta Panor. in c. Ex publico, de conuerſ. coniug. & communem, Non eſt tamen talis ſtultitia vel furor petentis, ſi ei reddi poteſt abſque periculo notabilis damni perſonę à qua petitur, Ri-
27 char. in 4. diſt. 32. Et quamuis quoad copulam carnalem maritus & vxor ſint omnino pares, differunt tamen in eo, quod illa non fit bigama vel irregularis ob copulam carnalem, etiam ſi ſciat eum adulteratum fuiſſe: Ille vero ſic, ob copulam habitam cum ea, etiam ignorans eam adulteratam fuiſſe, c. Si cuius 34. diſt. etiam ſi iudice iubente id ſub cenſuris faceret: nec refert an poſſit probare nec ne, quoad forum conſentiæ, quoad quod loquimur, quicquid aliqui abſque ratione ac lege dicant, contra c. Conſuluiſti, 2. q. 5.

28 Quarto, qui maritus ſciens ſuam vxorem adulterari, non ſe ſeparat ab ea, imo petit, & ſoluit ei debitum coniugale, c. 1. & c. Si quis 32. q. 1. ſecundum omnes, niſi quando adulterium eſt occultum, aut illa ſe iam emendauit, aut eo fine debitum petit, quo ipſemet non incidat in adulterium, nec aliis præbeat occaſionem credendi ſe vxoris eſſe lenonem ſecundum Paludanum vbi ſupra in 4. diſt. 32. & S. Anton. 3. par. tit. 1. cap. 20. §. 9. Quamobrem vxor communiter non peccat, non recedendo à marito, nec petendo, nec reddendo ei debitum, eſto ſit publicus adulter. Tum quia non eſt eius corrigere maritum, vt eſt mariti corrigere illam, c. Dico, 24. q. 3. Tum quia nunquam aut raro putabitur à populo in mariti adulterium conſentire, vt rectè S. Anton. 3. par. tit. 1. c. 20. §. 9. expreſſit,

pressit, post Palud. in 4. dist. 32. & probat Caiet. 2. tomo q. 20. lib. 27. q.

Aduertendum tamen, non posse maritum accusare adulterij vxorem, si etiam 29
ipse adulteratus est, c. Nihil iniquius, 32. q. 6. neque quādo vxor fuit vim passa, c. Itane, ead. caus. q. 5. neque quando probabiliter credebat suum maritum mortem obiisse, c. Cum per bellicam 34. q. 1. Neque si quis cum ea sub mariti specie rem habuisset, c. In lectū, ead. caus. & q. Neq; si maritus adulterandi occasionem ei præbet, c. Discretionem, de eo, qui cogno. consang. Neque si maritus tolerat & passus est eam; postea quam sciuit eam adulteratam fuisse, c. Si quis vxorem 32. q. 1. Neque si ante baptismum id fecit, c. Gaudeamus, de diuor.

Quinto, qui vel quæ coniux vouet continentiam, aut nunquam cōtrahere ma- 30
trimonium, & postea contrahit, etiam si non cōsummet, & iterum si postea consummat prima vice ad suam petitionem, secundum omnes, imò & quoties id petit, secundum ferè omnes glo. c. Quodam c. Placet, cum quibus Panor. transit, de Conuers. coniug. & Io. And. & cōmunis in c. Rursus, qui clerici vel vouen. & Palud. cōmunis & Maior in 4. dist. 32. q. 2. Angel. verb. Matrimonium, 3. impedimentum, 5. §. 3. & melius Rosel. verb. Impedimentum, 4. §. 7. quamuis aliqui contradicant, & minus bene, quicquid Angelus dicat, vbi supra. Verum tamen est, quod, quia (secundū omnes) qui eiusmodi votum emisit, potest habere copulā quādo eius coniux id petierit expresse, poterit etiam habere quoties petierit tacitè, aut signis, aut ingenio, & conditione, vt supra dictum est, eod. c. n. 25. Potest etiam qui sic vouet, obtinere ab Episcopo dispensationē ad debitum petendū ob grande peccandi periculū, & difficultatē continendi, quæ est similis ei quam habet sitiens à potu aquæ præsentis oblatæ se abstinendi, iuxta Angel. Rosel. & Maior.

Quærit hic quidam doctissimus confessarius, cur hoc loco diximus omnes affirmare eum qui post votum simplex castitatis factum, vxorē ducit, peccare; cum Calder. in cap. Rursus, qui clerici vel vouent. & Angel. verb. Matrimonium, in contraria sint sententia? Respondi, me hic loquutum de illo, qui ducit vxorem animo consummandi matrimonij, vt communiter matrimonium contrahi solet, in quo omnes consentiunt, prædicti autem duo authores, de illo qui animo suscipiendę religionis ante matrimonij consummationem loquuntur, de quo ego hic nil fui loquutus. Nunc autem de illo dico eum peccare. Tum quia eam decepit, vt Sotus in 4. dist. 38. q. 2. ar. 1. rectè dixit, & ante ipsum Syluest. verb. Matrimonium. Tum quia magnum damnum infert ei, quippe quæ non ita facilè alij nubet, ob suspicionem copulæ cum illo habitæ: credo tamen quod si aliqua causa vrgeret eum ad matrimonium contrahendum cum ea, simulato eiusmodi proposito, qualis esset notabilis mortis aut infamiæ metus; quāuis non esset satis iusta ad matrimoniū impediendū, & dirimendū, non peccaret, modo daret operā, nequid detrimēti sua culpa ei eueniret, quo casu opinio Calderini & Ang. intelligi posset.

Sexto, qui vel quæ coniunx cum alterius consensu vouet castitatem, & post de- 31
bitum petit secundum omnes, & etiam qui vel quæ consentit voto, etiam si non vouit, reddit debitum ad petitionem eius qui vouit, quia in eius peccatum cōsentit. Non tamen est idem dicendum, si ipsemet qui non vouit, sed consensit alterius voto, id petit; quia nec ipse peccat, contraueniendo voto quod non emisit, nec alter reddendo debitum, à quo votum quod fecit, non absoluit. Quandoquidem

R 4. coniunx

coniunx faciens alteri facultatem vouēdi, non videtur renunciare ius quod habet petendi, secundum Innocent. in cap. 1. de Conuers. Coniug. communiter per
32 Panormitanum & alios merito receptum. Quod si ambo cōmuni consensu continentiam vouerunt, ambo peccant mortaliter, cap. Quod Deo pari, 33. q. 5. vt supra cap. 12 dictum est, vna cum aliis quibusdam ad coniugum vota pertinentibus, quamuis si ambo pacti essent, ne à se mutuo debitum peterent, & ambo cognoscentes quod vterque id peteret, si posset, haberent copulam non peccarēt, secundum Angel. verb. Matrimonium, 3. Impedimentum, 5. §. 1. quod melius docet Rosel. verb. Impedimentum, 4. §. 7.

Septimo, qui vel quæ coniux debitum petit aut reddit tempore menstrui, secundum Thom. in 4. dist. 32. & aliquot alios; Pro quibus videtur c. Ad eius, 5. dist. Contrarium tamen asserendum est cum Palud. in 4. dist. 32. q. 1. col. 4. nempe, quod non peccat etiam venialiter, si eo fine petit, aut reddit, ne consorti sit odio, vel vt fornicationem eius vel propriam euitet, mortaliter autem nunquam, etiam si credat ex huiusmodi complexu monstrum aliquod cōceptum iri, vt affirmat Palud. & S. Anton. 3. par. tit. 1. cap. 20. §. 5. & ante multos annos tradidimus, in dicto cap. Ad eius, & ante paucos asseruit vir doctissimus Alfonsus Castrensis de lege pœnali lib. 1. cap. 12.

Octauo, qui vel quæ coniunx in loco sacro siue consecrato siue tātum benedicto cum coniuge rem habuit, secundum Palud. in dicta dist. 32. & S. Anton. 3. par. tit. 1. c. 20. §. 2. & alios: Caiet. verb. Matrimonialis vsus, Io. Turrecremat. in §. sed cum naturale ar. 4. dist. 5. siue eam habeat, vt voluptate fruatur, siue vt fornicationem vitet, & siue ad modicum tempus existat in ecclesia, siue ad multum, vt tempore belli, quicquid alij dicant, Ang. verb. Debitū, §. 32. & relati per eum.

33 Nono, qui vel quæ coniunx potionem vel quiduis aliud assumpsit, vel præbet consorti quo prolis conceptio impediatur, vel ne sibi fiant plures liberi quā quos educare potest, vel ob alium finem quamlibet bonum. Quod si, ob hoc, semen extra vas effundatur, grauius peccatum, & alterius speciei, nempe contra naturam, erit, secūdum eundem S. Anton. 3. par. §. 20. cap. 6. Sed quia cōiuges non obligantur ad petendum à se mutuo debitum, secundum omnes, & licitum est eis desiderare ne sint sibi plures filij, quam quos alere possunt, vt asserit S. Anton. vbi supra, iustè possūt de communi consensu abstinere se à copula carnali, secundum eundem ab omnibus receptum, nisi quando alteri esset probabile, consortem fornicatum iri, nisi debitum petierit secundum Angel. cuius determinatio tantum procedere videtur, quando alter videt consortem, ob verecundiam non petere verbo, sed tacite satis opere petere.

Decimo, qui vel quæ coniunx fuit patrinus filij sui cum baptizaretur vel confirmaretur, malitiose, quo coniugem debito coniugali fraudaret, & ideo non reddit illud, eo enim casu non potest petere, sed tenetur reddere. Quod si ambo malitiose fiant huiusmodi patrini, non possūnt à se mutuo debitum absque peccato petere, quamuis alteri petenti alter reddere teneatur. Si autem errore, necessitate, aut ignorantia facti, vel iuris fiat, huiusmodi patrinus ius petendi debitum nullatenus perdit; Quæ omnia satis colliguntur, ex quodam Alex. iij. responso in c. Si vir, de cognat. spirit. & eius glossis simul adiuncta, quam super eo addidimus iam

pridem

pridem opinionum concordia, ob ea, quæ palud. in 4. dist. 32. q. 1. ar. 1. conclus. 7. scribit, cui concordant Wendelinus ibi, & Syluest. ver. Matrimonium, 8. q. 7. Quod si ambo vel alter nequeunt se abstinere, petant dispensatioñe ab episcopo, quem in hoc dispensare posse, S. Anton. 3. par. tit. 1. c. 15. §. 3. col. 2. sub. fin. & Syluest. vbi supra, aiunt. Argum. eorum quæ annotant Panor. & alij, in cap. 1. de eo qui cogno. consang. vxoris suæ, & Rosella verb. Impedimentum 6.

Interrogatus Romæ, An qui infantem semestrem filium suum quem abortiuit amica eius, baptizauit iam iam moriturum, absente clerico, posset ducere in vxorem, sine dispensatione illam amicam? Respondi non posse. Quia licet necessitas efficiat, vt possit compater cum vxore sua iam nupta eademque commatre licitè rem habere, vt hic dicitur, non tamen efficit ne nascatur compaternitas, quæ ante matrimonium nata illud impediat & dirimat, per cap. Ad limina, iuncta glossa vltima 30. q. 1.

Vndecimo, qui vel quæ coniunx habuit rem cum coniugis cognata vel cognato, & postea debitum petit, cap. Qui dormierit, 27. q. 2. quamuis ad reddendum teneatur, & an impediat petendo debitum post copulam, cum cognata, vel cognato suo proprio habitam, colligendum est, ex his, quæ dicentur infra cap. 22. nu. 5. 35

Duodecimo, quę coniunx facit marito peregrè proficiscenti facultatem habendi rem cum aliis mulieribus, vel consentit vt se cum aliis domi manentibus, misceat, aut cum commodè posset non impedit eiusmodi commistionem, secundum Anton. in 3. par. tit. 14. cap. 9. §. 1. sub fin..

Decimotertio, qui vel quæ coniunx clandestinè matrimonium sine iusta causa contrahit, c. Sicut inhibitio de Clandest. despons. Iusta causa id faciendi, visa est Caietano, in secundo tomo de sacram. Matrimonij, q. 2. quando cessant omnia inconuenientia, ad quę vitanda, iure vetantur cõtrahi clandestina matrimonia. Contra quem facit doctrina eiusdẽ 2. sec. q. 120. & 186. ar. 3. nempe quod lex non desinit obligare subditos ad id quod præcipit, etiam si absque illo habeatur finis in quem id præcipit, esto, quod responderi posset, aliud esse dicere, quod lex præcipiens aliquid ob aliqua inconuenientia, illis cessantibus, non obligat, Quod dicit Caiet. vbi supra, & antea dixit Panorm. in cap. Quoniam cõtra; de probat. & aliud dicere id quod in aliquem bonum finem pręcipitur, cessaret si finis ille alia via habeatur, quod ipsemet in dicta q. 120. & in dicto ar. 3. ait, & nos etiam in c. Ad hæc, de Præb. tradidimus. Iusta procul dubio tamen esset causa, quam ipse ibidem exprimit, scilicet, contraxisse antea matrimonium publicè sed inualidè ob aliquod impedimentum, habita enim dispensatione ad id conuenienti, possunt clandestinè contrahere, neque ob id in aliquas pœnas incidunt. Quæ res quotidiana est. Iusta item est causa minori nubendi clandestinè alicui sibi multum inconuenienti, quando prospicit se à suo curatore traditum iri nuptui alicui parum conuenienti: Nos quoque respondimus in nullas censuras nec alias pœnas incidisse confessarium, & testes, qui curauerunt, vt quidam gladio grauiter ictus, & iam iam moriturus duceret in vxorem concubinam suam ex qua liberos susceperat, quo illos faceret legitimos, & quo ad transeundem ex hoc sæculo, iter melius adornaret. 36 37

Decimoquarto, qui vel quæ coniunx matrimonio clandestinè sine testibus contracto vtitur, quia eiusmodi vsus non solum est vetitus per c. Aliter, 30. q. 5. sed 38

etiam malus secundum Card. Caiet. 2. tom. de sacram. matrim. q. 1. qui tamen ibidem q. 4. ait, Matrimonij vsum nunquam esse mortiferum, eo quod benedictionem nuptialem antecedat, id quod antea dixit Angel. verb. Debitum, §. 1. & Sylu. eod. verb. q. 9. Caiet. in summa verb. Matrimonij peccata. Non quia non inueniatur textus, qui hoc significare videatur, vt quidam neotericus dixit. Si quidem in c. Aliter, 30. q. 5. inuenitur, neque ob rationes, quas prædicti formãt: sed quia transgressio eorum ferè omniũ, quę dicto c. Aliter, prohibentur, non est mortifera iuxta omnium sententiam, nisi ex contemptu, vel magno cum scandalo, ea fierent. Quãuis Io. Tabiensis verb. Matrimoniũ, §. 3. (pulchrè monstrans, diuum Thomam non sentire id quod Angel. & Sylu. aiunt) absque iusta ratione affirmet prima vice peccare. Quod ipsum ante illum prædixerat diuus Anton. 3. par. tit. 1. cap. 22. Quod tamen non videtur tenendũ, quia nullo iure vel ratione talis differentia inter primam vicem & alias probatur.

Interrogatus, An qui matrimonium clandestinũ contrahit, eo solo, quod non vult illum publicare, mortaliter peccet, quamuis matrimonio non vtatur? Respondi peccare, si altera pars poscit vt publicetur, aut periculum incontinentiæ imminet, & nulla est iusta causa qua differatur, quia officio suo non satisfacit; Imo etiam licet vterque consentiat, & nullum sit incontinentiæ periculum, si ex eo quod non publicatur, ea damna & pericula timentur, quæ ex eius vsu clandestino orirentur arg. l. Adigere, §. Quamuis, ff. de iure patron. alias vero non, Argum. c. Cum cessante, de Appellat.

39 Decimoquinto, qui vel quæ coniunx primum clandestinè contrahit cum priore, & postea publicè cum posteriore, & habet rem cum posteriore, etiam si iussu ecclesiæ sub excommunicatione præcipientis eam haberet, iuxta sententiam communem, quicquid Magist. sent. communiter refutatus in 4. dist. 38. dixerit. Peccat etiam, si habet rem cum priore, offendendo eos, qui putant eam non esse ipsius coniugem, per dicta in §. præcedenti. Non tamen peccaret si absque scandalo eam haberet, tenetur autem posteriori cõuiuere ecclesia id iubente, si absque periculo habendi rem cum ea, vel eo, id facere potest, alioquin minimè, etiam si ob id excommunicaretur Arg. c. Inquisitioni, de sentent. excomm. Syl. verb. Debitum coniugale, §. 6.

40 Decimosexto, qui vel quæ coniunx antequam satis certior fiat de prioris coniugis morte, matrimonium contrahit iterum cap. Dominus, de sec. nup. & etiam si post contractum habet rem cum posteriori subsistente causa probabili ad dubitandũ de morte prioris, (esto non sit euidẽs & manifesta) debitũ petit, dicto cap. Dominus, & dicto cap. Inquisitioni. Imo & si reddit petitum, etiam iubente superiore antequam illam animi dubietatẽ deponat, ad effectum saltem reddendi illud, Probauimus enim in cap. Si quis autem, nu. 81. de pœnit. dist. 7. non solum peccare mortaliter eum, qui facit aliquid quod credit esse mortale, sed etiam eum qui facit aliquid de quo dubitat an sit mortale nec ne. Proinde coniunx probabiliter de prioris coniugis morte dubitans, antequam rem habeat cum posteriore, debet expellere ab animo suo illam dubietatem, & credere mortem prioris, ad effectum saltem reddendi debitum, quamuis non credat neque credere possit, nec debeat ad effectum illud petendi. Quod latissimè in dicto cap. Si quis

autem,

autē, à nu. 86. vsque ad 118. monstrauimus, aperientes iustum intellectū, & veram concordiā dictis duobus celebrioribus capitulis, puta cap. Dñs, cap. Inquisitioni.

Et quod differentia inter scientem ex vna parte, & credente aut probabiliter 41 dubitantē ex altera, & inter eum, qui ex leui causa credit aut dubitat ex tertia, non est sita in eo, quod vnus peccat reddendo debitum, & alius non. Quia omnes peccant tam reddēdo, quam petendo, (si illa scientia, credulitate vel dubietate durāte petant vel reddant) sed consistit in eo, quod primus horum non potest illam scientiam iustè deponere, neque ad petendum debitum neque ad reddendum. Secundus autem potest deponere suam credulitatem, vel dubietatem præcipiente saltem iudice, ad effectum soluēdi. Tertius vero potest ad vtrumque effectum, quæ est singularis resolutio à nobis in dicto cap. Si quis autem, scripta.

Decimoseptimo, qui vel quæ coniunx impudicis tactibus se polluit, aut habet 42 tactus huiusmodi, intendens habere illam, vel cum periculo probabili habendi iuxta sententiā Car. Caiet. verb. Matrimonialis vsus, pag. penul. Matrimonium enim eiusmodi tactus non efficit licitos.

Decimooctauo, qui vel quæ coniunx habet copulā cum coniuge, alia via quam naturali extra vas naturale, vel tali modo quo vxor non potest suscipere semen, aut retinere secundum omnes. Qui autem habet copulam intra vas naturale, ita vt vxor possit suscipere semen & retinere, non peccat mortaliter, quamuis fœdus sit modus eàm habendi, quanquam graue peccatum veniale admittit, & dignus est, qui eo modo vtitur, magna reprehensione, peiorque animali bruto, quod in eiusmodi actu modum naturalem seruat.

Decimonono, qui vel quæ coniux nullum prædictorum facit, nec vult facere, sed consentit in eo, aliquo modo ex illis nouem, quos supra cap. 11. & in cap. præcedenti, nu. 18. declarauimus, scilicet mandando, consulendo, consentiendo, laudando, tacendo, authorem receptando, participando, vel opitulando, aut non impediendo, verbis, opere, aut admonitione, cum posset & deberet id facere, vt ibi diximus.

Mulier quæ fingit se habere filium, aut ex adultero genuit, vt peccet, quidque faciet.

SVMMARIVM.

Mulier, quæ fingit se prægnantem, aut fit prægnans ab alio, qui non est suus coniunx, absolui potest non reuelando id, nu. 43.

Quando timet mortem corporalem propriam, aut spiritualem sui mariti, aut suæ famæ iacturam, nu. 44. & 45.

Quid faciet ad resarciendum detrimentum, quod suo marito aut hæredibus eius ex eo prouenit, nu. 46. & 47.

Restituere debet damnum, qui credit filium suum, ad partum supponendum, nu. 48.

Adulter potest non credere esse filium suum, quem adultera ei tribuit, & an teneatur restituere damnum, quod per suum filium facit, nu. 49.

Restitui non debet res familiaris cum famæ propria iactura, nu. 44.

CIRCA hoc dicimus primo, quod mulier coniugata, quæ supponit sibi par- 43 tum fingendo se prægnantem, & parere filium alienum, quem secretò accepit

cepit ab alio, illa item, quæ ſuſcepit filium ex adulterio, abſolui poteſt id non reuelando, quamuis per id noceat patri putatiuo, efficiendo, vt filium alienum pro ſuo enutriat, etiam hæredi eius, quatenus filius putatiuus & ſpurius habitus pro vero & legitimo, adiuit hæreditatem patris putatiui, aut partem eius, vt reſpondit Innoc. iij. in c. Officij, de Pœnit. & remiſſ.

44 Secundo, id quod ſupradictum eſt procul dubio habere locum, quando maritus indubiè credit eſſe ſuum filium, & ipſa timet, mortem ſibi ab eo inferẽdam, vel mortali odio peccaturum, ſi reſciret, vt habet textus illius cap. & Panormitan. & Communis, ibi declarant. Imo ſufficit timor propriam famam perdendi ſecundum Caietanum, in lib. 27. Reſponſ. reſpon. 14. ante quem id dixit ſubtiliſſimus doctor Scotus, in 4. diſt. 15. q. 2. poſt ar. 4. in reſponſione articuli: Et diuus Anton. 2. par. tit. 1. cap. 18. §. 8. in fine, & melius tit. 2. cap. 7. §. 4. Quia vt præfatus Cardinalis 2. ſec. q. 62. ar. 6. & in dicta reſponſione 14. ait, non tenetur reſtituere bona ordinis inferioris, cum iactura bonorum ordinis altioris, ſaltem communiter, & vt diximus in Repet. cap. Inter verba 11. quæſt. 3. nu. 217. & 286. Bona famæ, altioris ordinis ſunt, quàm bona rei familiaris, quia melius eſt bonum nomen, &c. Prouerb. cap. 22. vt etiam bona vitæ ac ſalutis, ſunt altioris quàm bona

45 famæ, l. In ſeruorum ff. de Pœn. Nec obſtat dicere quod Panormit. in dicto c. Officij, & communis videntur præſupponere, quod ſi reuelare poteſt abſque animæ & corporis periculo, & putaret ſibi fidem habendam, debet reuelare. Quia Innoc. cuius mentem ibi omnes ſequuntur, ait, eam ad id non teneri, ſi quod grande malum conſequeretur. Et quamuis poſtea ponat exemplũ in malo corporis, & animæ, non tamen negat illud eſſe dicendum de malo famæ, iuxta illud prædictum prouerb. Melius eſt bonum nomen, quã diuitiæ multæ. Quod conſtat eſſe grande malum, vt ratio prædicti Caietan. probat. Nec obſtat quod Io. Maior in 4. diſt. 15. q. 17. affirmet contrarium; quia id fecit ſine iuſta ſupradictorum perpenſione.

46 Tertio, dicimus, quod ſi mulier illa iam erat de adulterio infamata, & credit probabiliter abſque periculo corporis & animæ poſſe id reuelare, & quod ſibi adhibebitur fides tam à patre quàm à filio, debet reuelare, quæ cõmunis eſt concluſio Innocentij, in dicto cap. Officij, & aliorum.

47 Quarto, quod ſi crederet ipſa filium ſuum ſpurium, & fictum, eſſe tanto virtutis ſtudio, adeóque matri credentem, quod reuelãdo ei caſum ſecretè, crederet, & totam hæreditatem aliis fratribus vterinis relinqueret, teneretur ei reuelare.

Quinto, quod quando eiuſmodi mulier non eſt ad reuelandum huiuſmodi caſum obligata, aut quando per ſuam reuelationem non poteſt conſulere damno, quod ſuo marito, vel eius hæredibus iam euenit, aut eſt euenturum, obligatur ad competenter ſatisfaciendum eis confeſſarij diſcreti arbitrio, vt contextus ipſe præfati cap. Officij, in fine habet. Qui confeſſarius tali mulieri ſuadere debet ſecundum Scotum vbi ſupra, vt ſatagat inducere filium illum ad intrandam religionem, vel vt ſacris initietur, & accipiat beneficium aliquod eccleſiaſticũ, quo contentus hæreditatem aliis renunciet. Quod ſi hoc ei non poteſt perſuadere, debet tam marito, quam eius hæredibus, reſarcire damnum, ex bonis parafernalibus, ideſt, quę vltra dotem habet, qualia ſi non habeat, non obligatur amplius quàm ad ſui pec-

ſui peccati pœnitentiam, & ad concipiendam voluntatem ſatisfaciendi quando potuerit, ſecundum Scotum vbi ſupra. Cui duo addimus; Alterum, quod religio cuius ingreſſus eſt ei perſuadendus, debet eſſe hæreditatis incapax, aut quod ante ingreſſum & profeſſionem renunciet hæreditatem patris putatiui, alioquin enim nil prodeſſet huic propoſito ingreſſus ille, cum monaſterium poſſet hæreditatem illi obuenientem, adire, Argum. cap. In præſentia, cum ei annotat. de Probat. Alterum, quod quando non poterit ei prædictum ingreſſum perſuadere, nec ſatisfacere pro bonis, in quæ filius eſt ſucceſſurus, debet bona mariti augere, tanto plus laborãdo, vltra quam per matrimonium obligatur, & tanto minus expendendo in veſtitum & victum, de his, quæ honeſtè impendere poteſt, vt quod per hanc parſimoniam reſiduum fecerit, adæquetur damno per filium illato, vel inferendo. At ſi nec hoc ad id fuerit ſatis, debet donare in vita, vel relinquere in morte tantum, quanto in id opus fuerit filiis legitimis ex parte illa bonorum ſuorum quæ liberè, in animæ ſuæ, vel extraneorum gratiam relinquere poteſt, iuxta Authent Nouiſſima, & Authent. Vnde ſi parens, C. de inofficioſo teſtament. Demumq́ue quando hæc omnia non fuerint ſatis, ſufficiet ei contritio, & voluntas illa, quas Scotus dixit ſufficere.

Sexto, quod etiam obligatur ad reſarciendum damnum prædictum is, qui tradidit ei filium ſuum ad ſupponendum partum, & fingendum eiuſmodi figmentum; Adulteritem ex quo illum concepit, ſi credit, aut credere debet eſſe filium ſuum, quia illius damni cauſam dedit, & qui cauſam damni dat, damnum dediſſe videtur, l. Qui occidit ff. ad l. Aquil. & vt alterius eorum reſtitutio & reſartio vtrumque liberat, ſic altero non potente, aut nolente reſarcire, alter obligatur, per ea, quæ in cap. ſeq. ſcribentur. Quin etſi infans fuit expoſitus hoſpitali alicui, vt ibi nutriretur, obligati ſunt ad ſoluendas impenſas, quas in eo nutriendo fecit, ſi eos paupertas non excuſaret, ob id quod hoſpitalia, in pauperes ſubueniendos inſtituuntur, c. De Xenodochiis, & per ea, quæ ibi latè trad. Lapus in repet. de religioſ. domib. 48

Interrogatus, An mulier, quæ de adulterio filium ſuſcepit, teſtari poſſit, cum id facere poſſe non videatur, niſi affirmando eos legitimos eſſe: quod eſt mendacium propter nullam rem dicendum, cap. Primum 22. q. 2. c. ſuper eo, de vſur.? Reſpondi poſſe. Tum quia poteſt eos appellare filios abſque aliqua legitimi intentione. Tum quia ſine mendacio poteſt legitimos appellare, intelligendo apud ſe, tales eſſe cõmuni exiſtimatione, iuxta latè per nos annotata in c. Humanæ aures 22. q. 5. Tum quia plurimum intereſt legitimorum, eam teſtari, quo exoneret conſcientiam, quantum plus poterit eis relinquendo, iuxta ea, quæ hic dicuntur.

Septimo, quod cõfeſſarius non debet huiuſmodi reſartionem imperare adultero non credenti, nec debenti credere, eiuſmodi filium eſſe ſuum, ſiue quod mater eſt leuis, & ſolita cum aliis adulterari, ſiue quod ipſa quoque dubitat, an ſit filius adulteri, vel mariti ſui, ſiue quod reputat eam, ad ſe obligandum, mentiri, ſecundum S. Anton. in 2. par. tit. 2. c. 7. ſub fin. Nec ipſe adulter facilè debet credere ſe ad id obligatum, arg. cap. Dominus, de ſecund. nupt. Si autẽ adulter credit eum eſſe ſuum filium, reſtituere debet patri putatiuo impenſas, quas in eo nutriendo fecit, & etiam hoſpitali ſi apud illud expoſitus fuit; Inſuper & præfato

patri

patri restituere debet dotem aut spõsalitiam largitatẽ, si quam dedit ei, imo & filiis eius id quod de patris hæreditate habuit, vt S. Anton. vbi supra, ait, quem Sylu. & Communis probant. Quanquam D. Sotus lib. 4. q. 7. art. 2. de iust. & iur. contrarium teneat, motus eo, quod non videtur ei causa propinqua illius damni. At communis opinio videtur nobis longe verior. Primùm quod est communis. Deinde, quod ipsemet fatetur adulteram ad id teneri, quæ tamen non est propinquior causa damni, quam adulter, quandoquidem non consequitur illud immediate ex adulterio, neque ex partu, sed ex vita eius quem peperit. Tertio, quod adulter est causa satis propinqua, licet non proxima, & non oportet esse proximã, quo de damno teneatur, iuxta notata in c. fin. de iniur. Quarto, quod adulterium suapte natura ordinatur ad generandum, & est via & medium in illud damnum, quod genitus, eo ipso, quod genitus est, infert; & cum sit res illicita, obligat in id quod ipsum consequitur, tanquam effectus eius, quo casu etiam causa remota nocet. c. Final. de homicid.

Octauo, quod addit idem Scotus vbi supra, quod filiis patris putatiui hæredidibus non debet restitui tantum quanti valet hæreditas; nec quantum, restituendum esset, si post acquisitionem, illa eis tolleretur, sed multo minus, iuxta prudentis & boni viri arbitrium, quæ singularis conclusio est, confirmarique potest per id quod vterque Thom. ait. 2. sec. q. 62. ar. 2. Id tamen, nostra sententia, limitandum est tunc tantum procedere, quando restitutio facienda est filiis successuris, antequam succedant, idest, quando pater cui successuri sunt viuit, & dubitatur, an filius putatiuus victurus sit eo tempore, quo de diuidenda hæreditate paterna tractabitur. Nam post patris putatiui mortem & aditam eius hæreditatem, videtur iam tractari de bonis quæsitis, & ita restituendum est illis tantum, quantum valet id quod filio putatiuo obuenit arg. l. Cum hæredes, ff. de acquir. possess. Quamuis Scot. (nostro iudicio) in vtroque casu loquatur. Itaque omnia resoluendo dicendum, quod si persona obligata ad hoc restituendum, accesserit ad confessarium prius quam pater putatiuus moriatur, debet se informare quantum expenderit in filio putatiuo educando, vel forsan dotem, aut sponsalitiam largitatem ei tradendo, vel in litterarum studiis sustentando: & sic quam, & quantam mercedem meruerit filius putatiuus, à suo patre putatiuo, & habita horum ratione, præcipiat illi personæ, vt id residuum quod patri debetur, ei restituat; persuadeatque illi, vt concipiat propositum restituendi cui oportuerit, id quod præfatus filius putatiuus de bonis patris putatiui acquisiturus est, si superuixerit illi: Quod si persona præfata pœnitẽs, est mortis periculo propinqua, relinquat aliis filiis, vt dixit Scot. non tantum quantũ deberetur eis, si iam hæreditatem acquisiissent, vna cum illis filius putatiuus, sed tanto minus, quanto minoris æstimari debent bona post patris putatiui mortẽ illi quærenda, ob illam dubietatem, an acquisiturus sit nec ne, Idque poterit facere meliorando, vt Iuris consultorum vulgus loquitur, alios filios de illa bonorum parte, quam cuicunque volet, libere potest relinquere, iuxta varias variorum Regnorum leges. In his quidem Castellæ de tertio & quinto, l. 7. & 8. adiuncta l. 15. Tauri. In regnis vero Portugalliæ de tertio lib. 4. ordinat. tit. 70. In illis vero Nauarre, de omnibus, excepta minima re. In illis vero terris in quibus ius commune seruatur, de semisse aut triente, Authen. Nouissima, & Authent.

Vnde

Vnde si parens, C. de inoffic.testam. Si autem præfata persona pœnitens, accesserit ad confessarium, priusquam patri putatiuo successit, & fratribus suis damnum iam intulit, præcipiat ei confessarius, vt restituat fratribus, quos filius putatiuus læsit, omne damnum quod eis intulit, quàm optimo modo potuerit, quicquid & Scotus, & qui eum sequuntur, dixerint.

Cap. XVII. de septimo præcepto Decalogi, Non furtum facies.

SVMMARIVM.

Furtum quid, & diuiditur in mentale & reale, nu. 1.
Præceptum non furandi, quæ & quot prohibet, nu. 2.
Furtum genere suo mortale, sed excusat ab eo paruitas, nu. 3.
Furtum ad causandum mortale, quanta quantitas requiratur, nu. 3. A.
Furtum notabile, & furtum notabiliter nocens differunt, nu. 3. B. & F.
Furtum pauperi & diuiti factum, qualiter metiendum, nu 3. C.
Furtum propter omne mortale, non fertur excommunicatio vbique, nu. 3 D.
Doli actio non datur ob omnem quantitatem, quæ mortalem culpam facit, nu. 3. E.
Furtum mortale hæc quantitas facit, nu. 3. F.
Furtum à mortali culpa septem excusant. nu. 4. & seq.
Metus minor iusto attenditur in foro conscientiæ. nu. 4.
Finis vtilis animæ, & bonis Domini, nu. 5.

QVIA hic locus est opportunus, in quo ponatur summa Cōment.c.fin.14.q. 1
6.iuxta promissa in prefatione ad lectorē, ideo cōiungendo ea quę hoc loco tradita fuerunt in Hispano, cum illis ad quę fiebat remissio, dico Primo, quod furtum definitur à iurisconsulto in l. 1. ff. de furt.esse dolosa contrectatio rei alienæ inuito domino suo, ad proprietatem eius aut possessionē, aut vsum acquirēdum: quæ repetitur in §.1.instit.de obligat. quæ ex delict. nascunt. Dixit, (Cōtrectatio) per quod intelligimus etiam voluntatem contrectandi, quæ est mentale furtum. Dixit, (Alienæ) quia suæ contrectatio, quatenus est, aut merito creditur sua esse, non est furtum, l. Inter omnes §. Recte ff.de furt. Dixit, (inuito domino suo) quia quod eo volēte fit, non est Furtum, in eod.§.Recte. Dixit, (Dolosa) quoniā iocosa, & officiosa ad reddendū cautiorem dominum, non est furtum, vt rectè ait Maior, in 4.dist.15.col.1. Dixit, (Ad acquirendum proprietatē aut possessionē, &c.) quia ad hoc, vt sit furtum, sufficit vt contrectans velit aliquod horum acquirere, secundum omnes. Ex quibus sequitur furtum esse duplex: Reale, quod est contrectatio realis; & mentale, quod est voluntas sic contrectandi: quæ est diffinitio Iurisconsultorum vsui loquendi proximior quam illa Io. Maior. vbi supra.

Secundo, quod hoc præcepto vt diximus in Addit. c. Quando, de consecrat. 2
dist. 1. num. 231. non solum prohibetur contrectatio occulta, vel voluntas eam faciendi, quæ propriè furtum dicitur, sed etiam omnis illa qua aliquid ab aliquo iniustè accipitur, & iniustè retinetur, & omnis iniusta damni illatio, & per consequens violenta, & denique omnium rerum alienarum vsurpatio illicita, c. Pœnale 14.q.5.& consequenter omnis voluntas deliberata faciendi aliud prædictorum. Quoniam vt supra dixi in prælud. 9. nu.2.& c.11. nu.8.post S. Tho. 1. sec.

q. 72.

q. 72. ar. 7. diximus peccata voluntatis, oris, & operis eiuſdem ſunt ſpeciei, imò vnum, quamquam quæ ſunt ſolius voluntatis, ad reſtitutionẽ non obligant, vt in dicto cap. 11. eſt dictum.

3 Tertio, quod omne furtum ex ſuo genere eſt mortale ſecundum Tho. 2. ſec. q. 66. ar. 6. & probatur in dicto c. fin. 14. q. 6. & c. Fures, cum tribus ſequent. de furt. Excuſat autem furtum à culpa mortali. Primo quidem paruitas rei, quia in omni materia peccati, illa & alia duo excuſant à peccato mortali, vt diximus ſuprà in c. 11. nu. 4. poſt. Tho. citatum ibi in tribus locis, & Ant. 2. par. tit. 4. c. 5. §. 7. & 8. & Adrian. Quolib. 8. pag. 11. Ex quo ſequitur, quod ſaltem in genere moris furtum paruum quod non attingit culpam mortalem, differt ſpecie à furto magno quod attingit illam, quia in prælud. 9. nu. 6. diximus, circunſtantiam quæ facit mortalem actũ, ſine qua ille non eſſet talis, mutare ſpeciem in genere moris.

Quarto, quod magnæ quæſtionis eſt, quæ paruitas excuſet à mortali, quia id nullo iure naturali diuino aut humano definitum eſt: communiter tamen tenetur, & quidem rectè, id boni viri arbitrio relinqui. Quoniam, quæ indefinita relinquuntur à lege, arbitrio boni viri ſunt definienda, l. 1. ff. de iure delib. & cap. De cauſis, de offic. deleg.

A Quinto, quod ſæpè confeſſarij nos moleſtarunt, interrogantes, quæ quantitas ſit ad hoc notabilis, aut quam nos talem arbitraremur? quibus niſi fuimus ſatiſfacere per ſequentia poſita in præfato Cõmentario c. fin. 14. q. 6. Primum, quod qui parum furatur, volens multum furari, mortaliter peccat, vt S. Hier. in d. c. fin. 14. q. 6. clarè ſentit; Nam voluntas faciẽdi, & ipſum factum eiuſdem ſunt malitiæ iuxta S. Tho. receptum 1. ſec. q. 20. ar. 3. Qui autem rem paruulam furatur, ſine animo aliam maiorem furandi, & maius damnum proximo faciendi quam paruula illa res valet, furtum mortale non committit, etiam ſi ſciat dominum id moleſtè laturum, ſi ei denuntiaretur, neque eam à ſe petitam, daturum fuiſſe, ſe-
B cundum Caiet. 2. ſec. q. 66. ar. 6. quamuis S. Tho. ibi de hac re aliquantum obſcurè loquatur. Secundo, quod qui furatur aliquam paruulã rem, veluti fibulam à ſutore, aut acum à ſartore, ob quod & quia aliam fibulam vel acum non habet, à labore ceſſat, non furatur rem notabilem, quamuis ex eo notabile damnum in dominum redundet, licet contrarium ſentiat Sylueſt. verb. Furtum, cui conſentit Sotus lib. 5. q. 2. ar. 3. de iuſt. & iur. quia qui paruam illam rem furatur, quamuis ob eam damnũ decem ducatorum inferret, non tamen duplo, aut quadruplo illius damni condemnaretur, ſed duplo, aut quadruplo rei illius paruæ furto ſubtractæ, quatenus eſſet furtum manifeſtum, aut non manifeſtum, §. In duplum, & §. Quadrupli, Inſtit. de actio: Illa tamen paruæ rei ſurreptio eſſet mortalis, ſi qui ſurripit, ſcit, aut ſcire aut credere debet, ex furto illo paruulo eiuſmodi damnum notabile domino euenturũ; non quia res illa ſurrepta notabilis ſit, vel quod voluntas illam ſurripiendi, ſit voluntas ſurripiendi rem notabilem, ſed quia damni notabilis cauſam dat, & conſequenter id dare videtur cap. fin. de Iniur. l. Qui occidit ff. ad l. Aquil. quæ ſunt diuerſa, vt ex diuerſitate titulorum, de furtis, & de iniuriis facile colligitur. Quod ipſum eſt dicendũ de eo, qui paruulam rem furatur, credens ex eo dominũ magna moleſtia & perturbatione afficiendũ: quale fecit quidam famulus ſuo hero diuiti nobis noto, ſurripiendo magnum quoddam

malum

malum cydonuim, quod in horto suo ille habebat, & magni æstimabat, ad ostendendum amicis, & monuerat suos famulos, notabili se molestia afficiendum, si illud furarentur. Is enim famulus non admisit furtum notabile, quamuis ob molestiam notabilem, quam attulit, mortaliter peccare potuisset, Siquidem credebat, aut credere debebat, illa molestia dominum afficiendum esse.

Ex quibus infertur, quod aliquando, qui rem paruam pauperi aufert, mortaliter peccat, non autem qui opulento similem aufert, & aliquando è contrario, qui aliquam rem paruam aufert diuiti, peccat mortaliter, & non qui similem aufert pauperi. Nam qui surripit fibulam sutori, vel acum sartori, credens vel debens credere, eos non habere alias quibus operentur, & ideo damnũ notabile eis euenturum, peccat mortaliter, non autem qui diuitibus easdem auferret: & è contra, qui diuiti surripit rem paruam ab ipso magni æstimatam, quale erat pomum de quo supra diximus, credens vel credere debens, eum ob id notabili molestia affectum iri, mortaliter peccaret, non autem qui idem faceret pauperi rem illam non maioris quã valet faciẽti: quia ille dat causam notabili molestiæ, hic vero minimè. C

Tertio, quod licet in aliquibus Episcopatibus per constitutiones Synodales declaratum sit, ne quis excommunicetur pro re, quæ minoris centum diponodiis valeat, & aliis, ne pro re quæ minoris duobus regalibus seu Iuliis valeat, non tamen idcirco definitum est illam esse quãtitatem necessariam vt sit mortale, si quidem quãuis non debeat nisi pro peccato mortali excommunicatio ferri, c. Nemo, & c. Nullus, 11. q. 3. vt latius tradimus infra cap. 27. nu. 9. non tamen pro quolibet mortali debet ferri, & sic præfatæ constitutiones interpretandæ sunt, quod quamuis propter quantitatẽ minorem, quam duorum regalium aut pondiorum, mortaliter peccetur; nemo tamen, pro minori est excommunicandus. D

Quarto, quod aliqui collegerunt ex Soto lib. 5. q. 2. ar. 3. de iust. & iure: Summam duorum aut trium ducatorum, non esse notabilem quantitatem, sine consideratione personæ cui furtum fit. Sed nobis neque videtur prædictum Sotum id sensisse; neque esse verum. Tum quia S. Tho. 2. sec. q. 66. ar. 6. ad 3. à culpa mortali non eximit furtum, nisi quando est de re minima, nemini autem videtur esse talis in hac regione ducatus in se consideratus. Tum quia idem Tho. sensit, ideo furtum de re minima non esse mortale, quia præsumi potest id non displiciturum domino; significans secus esse, si putaretur domino id displiciturum. Et quamuis Caiet. magno conatu & rectè nostro iudicio, eius sententiam extendat ad furtum minimæ rei, quod domino displiceat, nullatenus tamen extendisset ad furtum duorum ducatorum, quippe quod longè alienũ fuisset à mẽte Thomæ. Tum quia in aliquibus Episcopatibus, ex consilio virorum doctorum & prudẽtum statuitur, vt excommunicatio pro furto centum dipondiorum; & duorum regalium siue Iuliorum concedatur, vt prædictum est, & vt infra cap. 27. nu. 9. dicemus. Et excommunicatio maior non nisi ob peccatum mortale ferri debet, dicto c. Nemo, & c. Nullus, 11. q. 3. Non obstant in contrarium citata: non primum, quia aliud est denegare actionem doli contra eum qui citra quantitatem duorum ducatorum decipit, & aliud dicere, non peccare mortaliter, qui in minori decipit, quia lex actionem denegat contra emptorem & venditorem, qui plusquam in dimidio iusti pretij decipit, l. 2. C. de rescind. vendit. & c. Cum dilecti, de E

empt. & tamen ille mortaliter peccat, iuxta doctrinam Thomæ receptam, 2. sec. q. 77. art. 7.

F Quinto, quod consulerem confitenti mihi, vel me consulenti, vt reputaret pro notabili quantitate, quoad effectum constituendi culpam mortalem. Primo, summam duorum regalium, vel Iuliorum, imò & vnius, & etiam dimidij: & quod non haberet pro tali minorem quarta parte regalis, vel Iulij in hac regione, nec in alia, quæ pecunia æquè atque hæc abundaret: Nec damnarem eum qui teneret mediam inter 4. & dimidiam, non esse notabilem.

Secundo, quod pro tali haberet vnum hædum, caponem, & etiam vnam gallinam mediocrem, etiam in regione vbi illa dimidio regali, vel Iulio non valeret, etiam duodecim ouorum ablationem, & idem dicerem de quarta tritici, & quarta vini. Tum quia vnaquæque illarum rerum communiter pro re maiore minima habeatur. Tum quia licet olim in publica disputatione, quam super dicto c. fin. 14. q. 6. nihil horum attingentes habuimus, defenderimus non esse concedendam actionem furti, nec aliam propter ablationem aut retentionem tam exiguæ rei, quæ non pertingeret ad culpam mortalem, asseruimus tamen propter acceptionem, aut retentionem vnius gallinæ dari posse, quod nobis irrefragabiliter probat §. Gallinarum, Inst. de rerum diuis.

Tertio, quod furtum minoris quantitatis dimidio regali, est peccatum mortale, illi qui credit, vel credere debet, datum iri per illud damnum maius dimidio regali, quale est furtum vnius acus, aut fibulæ, aut alterius instrumenti, factum ab eo qui credit, vel credere debet, quod ob defectum eius, is à quo subtracta est, damnum maius dimidio regali patietur ex diaria mercede. Notandum tamen est, quod si daretur excõmunicatio propter solum furtum, quæ alia damna non comprehenderet qui eiusmodi furtum commisisset: excommunicatus non esset, quia vt supra diximus, aliud est furtum instrumenti tam parui pretij, & alius damnum, quod eius ablatione aut retentione fit, quia si duplo, aut quadruplo furti cõdemnaretur, prout manifestum aut non manifestum esset, non damnum sed solum pretium surrepti instrumenti duplicaretur vel quadruplicaretur, iuxta omnium sententiã in dicto §. In duplum, & §. Quadrupli inst. de actio. vt supra dictũ est.

Quarto, quod excommunicatio generalis contra eos qui furantur aut male ablatũ non restituunt, omnes iniustè auferentes, aut retinentes tantam quantitatem, quanta ad peccandum mortaliter satis est, comprehendit, quia comprehenduntur sub proferentis verbis, & mente, quæ est animas à peccato mortali abducere, & ne in illud prolabantur cauere, argum. cap. 1. de sentent. excommunic. lib. 6. & c. 2. de Constit. eod. lib. nisi per intentionem excommunicantis, aut aliam viam excipiantur, qui ad aliam certam vsque quantitatem maiorem non auferunt, qui enim exciperentur non comprehenderentur, quia excommunicatio non ligat, nisi quos & quot qui excommunicat aut qui eam petit, vult, vt infra cap. 27. nu. 11. diximus.

Quinto, quod de illo, qui multa minima sæpè suo hero, aut alij, aut multis aufert, teneret id quod infra eodem cap. nu. 139. & 140. dicetur.

4 Secundo, & tertio principaliter excusant furta à mortali, indeliberatio seu surreptio, & defectus iudicij idonei ad culpam mortalem, quæ duo, sicut paruitas rei, in

rei, in omni materia peccati excusant ab illa, per supradicta cap. 11. nu. 4.

Quarto, excusat etiam à veniali, ignorantia probabilis quod res esset aliena, & etiam magna necessitas sua iudicio boni viri cap. Si quis propter necessitatem, de furt. vbi Panor. & alij, & etiam præsumptio probabilis dominum rei æquo animo id laturum, l. Inter omnes, §. Recte, ff. de furt. non autem dubitatio, aut temeraria præsumptio, dicto §. Recte; quãuis verè dominus æquo animo ferret; Nam qui facit id de quo dubitat, an sit mortale, vel credit esse tale, mortaliter peccat, per ea quæ diximus in cap. Si quis autem, de Pœnit. dist. 7. quanquam in hoc casu postremo ad restitutionem non teneretur, dicto §. Recte, & Syluest. verb. furtum, §. 7. Neque excusaret præsentia, & patientia domini patientis id prę timore, aut pudore secundum Syluest. vbi supra, & probatur per illam conclusionem, Adrian. in 4. de restit. q. 2. col. 4. vers. Ex quibus, videlicet, quod in foro conscientiæ transactio, & donatio non valent, quoties non fiunt animo libero, etiam si non intercedat tantus metus, quantum forum exterius ad inualidandum illas requirit iuxta ea, quæ leguntur & notantur in l. Interpositas, C. de transact. & l. Metum, 1. & 2. ff. Quod met. caus. Excusat etiam à culpa mortali conditio iustificans: vt cum quis vult surripere, si Deus id non vetuisset, argum. c. Si pro te, de rescript. lib. 6. l. Cedere diem, ff. de verb. signif. Caiet. ver. Cogitatio.

Sexto, excusat impotentia recuperandi suum sine scandalo, quia tunc clam capere potest, per glos. memorabilem, cap. Ius gentium, 1. dist. & dictum singulare Innoc. c. Olim, 1. de rest. spoliat.

Septimo, excusat propositum restituendi quod accipit, domino proprio, vt qui à fure, aut latrone vilissimè emit, quod ille furatus est, aut rapuit, vt domino suo restituat.

Octauo, excusat iusta voluntas proficiendi domino spiritualiter vel temporaliter, vt cum quis occultè furatur pigmenta, aut fucos alicui mulieri eis male vtenti, & alios ad peccandum prouocanti, aut gladium furioso, ne se, vel alium occidat, aut pecuniam, aut folia lusoria, vel aleas lusori ne ludat, modo ex hoc magnum scandalum non sequatur, iuxta S. Anton. in 2. par. tit. 1. cap. 14. §. 2. Quia nulla harum est contrectatio aut acceptio fraudulenta, quæ ad furtum requiritur per prædicta supra eodem cap. num. 1. 5

Restitutio quid.

SVMMARIVM.

Restitutio quid, cum diffinitionis declaratione, nu. 6.
Restitutio est actus iustitiæ veræ, nu. 6. & 7.
Restituenda res aliena etiam non restituto pretio, nu. 7. 8. & 9.
Restituenda ipsamet res aliena surrepta, nu. 10.
Restitutio duplex, formalis & virtualis, qualis est remißio, nu. 11.
Restituendi neceßitas ex qua lege nascitur, nu. 11.

QVONIAM autem non solum acceptio alieni, sed etiam restituendi retentio est contra hoc septimum præceptum, c. Sæpe, de restit. spol. & c. Si res, 14. q. 6. necessarium fuerit dicere de restit. Primo, quid sit. Secundo, quis ad eam teneatur. Tertio, quid sit restituendum. Quarto, quantum. Quinto, cui. 6

Sexto, vbi. Septimo, quomodo. Octauo, quo ordine. Nono, quando.

Restitutio apertius & breuius, quam hactenus, diffiniri potest esse actus iustitiæ specialis commutatiuæ, quo redditur alteri quod suum est, vel quod ei debetur lege veræ iustitiæ, formaliter vel virtualiter, de bonis animi, corporis, honoris, vel pecuniæ.

Dixi primo, Actus, pro genere, & ad insinuandum, quod differt à iustitia, & aliis omnibus virtutibus, quæ sunt habitus & non actus, vt diximus in Prel. 5. n. 8.

Dixi secundo, Iustitiæ, quo differat ab actibus virtutum Theologarum, Fidei, Spei, & Charitatis, quibus redditur Deo cultus debitus, interior, & ab actibus Prudentiæ, Fortitudinis, & Temperantiæ, & aliarum virtutum eis attributarum seu potentialium, quibus nostris animis debitam curam adhibemus.

Dixi tertio, specialis, quo differat ab actibus Iustitiæ generalis, quæ versatur in referendo omnium virtutum moralium actus, ad bonum commune humanum, sicut charitas, in referendo eosdem ad bonum cõmune diuinum, quod est Deus, vt post Tho. in 2. sec. q. 25. ar. 4. diximus in Apologia, lib. de reditib. ecclesiast. q. 2. monito 1.

Dixi quarto, (Commutatiuæ) Quia vt S. Tho. 2. sec. q. 61. ar. 1. & q. 62. ar. 1. receptus ait, requiritur æqualitas inter id quod restituitur ex vna parte, & inter id quod debet restitui ex altera, & quia non est actus iustitiæ distributiuæ, quæ commune priuatis diuidit.

Dixi quinto, (quod suum est) ad significandum, quod per c. Si res, 14. q. 6. & cap. Sæpe, de restit. spoliat. & mentem omnium doctorum in illa cominiscentiũ, & Caietan. in vtroque loco supra citato, quisquis rem alienã contra voluntatem domini habet, tenetur restituere illam, quanquam alio modo si eam bona fi-
7 de habuit, & retinet, & alio si mala. Quia si bona fide accepit & retinet, si eam amittit aut absque ipsius culpa periit, satisfacit restituendo id quo factus est locupletior, l. Sed etsi, §. 1. & l. Item veniunt, §. 1. ff. de petit. hæred. Itaque qui bona fide emit aliquid à non domino, tenetur suo domino illud restituere, simulac eius esse scierit, etiam non reddito pretio pro eo dato, l. Mater, & l. Mancipium C. de rei vendicat. & si iam illud non habet, tenebitur ad id in quo factus est lo-
8 cupletior, puta, pretium quod pro illo habuit, per d. l. Sed si possessor, §. 1. Quod si nihilo factus est locupletior, ad nihil tenetur Domino, neque alteri, cui bona fide venderet illud, eodẽ, vel minori pretio quo emerat, l. In creditore, & l. Cum ea, ff. de euictio. quia nihil amplius quam suum habet, licet si pluris venderet quã emisset, illud plus restituere teneretur, quia quoad illud alienum retinet, aut aliud pro eo, vt rectè dixit Caietanus, 2. sec. q. 62. ar. 6. & in summa verb. restitutio, §. 2. radix. Pro quo sunt dictæ l. Sed & si, & l. Item veniunt.

Contra hæc facit primo, quod is bonæ fidei venditor tenetur emptori de euictione cap. fin. de empt. l. 1 & toto tit. ff. de euict. Sed respondetur, quod liberabitur cedendo actionem de euictione quam contra eum, à quo bo. fid. emit, habet, l. In creditore, ff. de euict. quia ea factus est locupletior, ad quod etiam in cõscientia tenebitur. Secundo, facit contra hęc argumentum Dubij decimitertij, P. Vinc. fundati in eo. Primo, quod infra eod. cap. nu. 167. diximus, eum qui pecuniam adulterinam ab alio bona fide receptam, tertio tradit, posteaquam id rescierit,

[illegible], [illegible] ei restituere legitimam. Secundo, quod qui bona fide vendit [illegible]-
[illegible] postquā resciverit, tenetur tantundem veri auri restituere. Ter-
tio, [illegible] pretium datum à se bona fide, recuperare potest per euictionem, & non
[illegible] vtrumque retinere. Sed responderi potest ad duo prima, quod non
est eadem ratio de tradente pecuniam adulterinam, vel aurichalcum pro auro, &
de tradente rem alienam, sed veram, quia ille tradit rem intrinsecus defectuosam;
& ita falsam, & communiter est in aliqua culpa accipiendo, vel dando, hic autem
rem intrinsecus veram iusti valoris, & ita communiter non est in culpa, accipien-
do, neque dando. Et vrgenti quid si vterque esset in culpa, vel neuter in ea? con-
cedi posset idem de vtroque iudicandum, arg. cap. Dudum, in 2. de Elect. Ad
tertium vero, quod solum concludit bonæ fidei venditorem teneri ad cedendam
actionem de Euictione, quod non negamus, & proximè concessimus. Supradi- 9
cta ratione qui ad cœnam inuitatus ex vitulo alieno edit, quamuis restituere te-
neatur id quod mala fide comedit, si tamen id bona fide fecit, solum tenetur ad
illud, quod ob illam cœnam domestico sumptui subtraxit. & si nihil subtraxit, ad
nihil tenetur, quia solum quod subtraxit est apud eum, ex illo vitulo alieno. Idem
dicendum est de vsu alienæ vestis, quam quis suam esse arbitratur, si enim ob id
quod eam gestauit, suam seruauit, tenetur soluere vsum, aut quantum ob illum
propriæ pepercit. Sed est dubium notabile, an qui emit bona fide rem alienam, à
non domino, de hoc certior factus, illud reddere venditori possit, & suam pecu-
niam recuperare? & credo quod sic, cum Alexādro Halensi doctore irrefragabili,
4. par. quem Gabriel, in 4. dist. 15. & alij sequuntur.

Non obstat primo, quod vt prædictus P. Vinc. dubitat, videtur cooperari
venditori ad peccandū in retinendo alieno. Secundo, quod Medina contrà tenet
in eo qui credit venditorem nunquā restituturum eam domino. Non, inquam,
hæc obstant. Ad prius enim respondetur, negando quod qui rem emptam à non
domino, reddit ei, vt pretium datum pro ea recuperet, cooperetur ad peccan-
dum. Tum quia actus ille non domini recipiēdi rem alienam à se venditam, non
est de se peccatum, quia id non est de se accipere alienum dolose, quia potest fa-
cere sanctè ad finem restituendi eam domino. Tum quia ille tenetur restituere il-
lam domino, & ita qui emptor eam restituit illi, videtur iuuare eum ad exeun-
dum à peccato, & non ad peccandum. Ad posterius autem, negando illud Me-
dinæ dictum. Tum quia id non satis probat. Tum quia emptor plus tenetur sibi
prouidere, quam domino rei, argum. l. Si Præses, C. de seru. & aq. & c. Non
licet. 23. quæst. 5. Et reddendo rem non domino recuperato pretio, sibi proui-
det, faciendo actum iustum, & si ob id per accidēs culpa non domini, & non sua,
contingat dan num domino, non est imputandum ei qui reponit rem penes eum
à quo accepit, cum nulla lege iustitiæ obligetur ad aliud, & quod per accidens
contingit, non est adeo attendendum, l. Si quis nec causam, ff. de reb. credi.

Qui autem mala fide recipit aut retinet rem alienam, tenetur restituere eandem 10
rem si potest, sin minus, tantū quanto pluris valuit à tempore iniustæ acceptionis,
vel retentionis, quamuis sine sua culpa perierit. Quia qui mala fide contrectat &
retinet rem alienam, semper est in mora, & suo damno perit, l. In re furtiua, ff. de
con. furt. c. Mora, cum ei annot. de reg. iur. lib. 6. & ille dicitur habere bonam

 fidem

fidem in hac materia, qui probabiliter credit rem ſuam eſſe, aut eius, qui ſibi eam dedit, aut illum qui ſibi dedit, ius habuiſſe ad eam dandam, c. Si virgo, 34. q. 2. gloſſ. in c. ſi diligenti, de præſcript.

Dixi ſexto (vel quod ei debetur) ad includendum redditionem qualiſcunque debiti, ſiue id oriatur ex contractu, vel quaſi contractu, delicto, vel quaſi delicto, vel lege, ſtatuto, vel ſententia obligante ad id conſcientiam, vel teſtamento, aut alia vltima voluntate, iuxta varias leges variorum titulorum ff. & C.

Dixi ſeptimo (lege veræ iuſtitiæ) ad excludendos actus religionis, & aliarum virtutum attributarum, vel potentialium iuſtitiæ, quibus redditur quidem debitum, ſed non lege veræ iuſtitiæ, quæ verſatur in reddendo debitum rei exterioris ſecundum æqualitatem, Cum tamen religio & aliæ virtutes iuſtitiæ potentiales verſentur in reddendo debitum honeſtatis tantum, vt liberalitas, vel non ſecundum æqualitatem, vt religio, pietas, & cæteræ. Non obſtat, quod actus reſtituendi debitum propter tranſgreſſionem legis iuſtitiæ diſtributiuæ, eſt reſtitutio vera & debita, vt dicitur infra eod. cap. nu. 96. quia iuſtitia diſtributiua vera iuſtitia eſt, & non ſimilitudinaria, eſt enim altera ſpecies iuſtitiæ iuxta Thom. recept. 2. ſec. quæſt. 61. art. 1.

11 Dixi octauo (formaliter vel virtualiter) ad includendas condonationes & alias ſatisfactiones: quæ virtualiter ſunt reſtitutiones, & ſolutiones, l. Si rem, §. Omnis ff. de pigno. actio. & l. 1. ff. Qui ſatiſdar. cog. & glo. in verb. Reſtituatur, c. Peccatum, de Regul. iur. lib. 6.

Dixi nono (de bonis animi, &c.) ad ſignificandum quod non ſolum ad reſtitutionem tenetur, qui debet pecuniam, ſed etiam alia tria genera bonorum animæ, corporis, & honoris, iuxta dicta cap. 14. nu. 26. & cap. 15. nu. 16. cum ſeq. & infra cap. 18. nu. 33.

Neceſſitas autem reſtituendi, naſcitur ex omni tranſgreſſione legum veræ & ſpecialis iuſtitiæ, per quam aliquod damnum alteri cuipiam infertur, prout ſtatim dicetur, non autem inducitur ex tranſgreſſione legum charitatis & miſericordiæ, etiam illa qua alius damnificatur, vt affirmauit Alex. Halenſis 3. par. q. 87. & Altiſiod. in 4. par. quos ſequitur Adrian. in 4. de Reſtit. quæſt. 1. col. 9. §. De currentibus cum fure, quem pridem ſequuti fuimus in repet. cap. Inter verba, 11. quæſt. 3. pag. 203 nu. 7 14. & in ſ. cap. 24 nu. 5. & nuper in Apolog. de Reditib. quæſt. 2 monit. 2. & 7. Quod etiam affirmat Sotus tanquam communiter receptum, lib. 5. q. 3. ar 4. & lib. 4. q. 7. art. 3. col. 4. & alibi ſæpe de Iuſt. & iure. Quod latius aliis fundat & propugnat prædictus Adrian. qui tamen non videtur reddere rationem diuerſitatis, quam nunc putamus eſſe, quod tranſgreſſio legum charitatis, & miſericordiæ, imo & cæterarũ virtutum aliarum à vera & ſpeciali iuſtitia, non ordinatur per ſe & directe ad oblationem alicuius rei exterioris alterius, ſed ſolum per accidens, & indirecte, quia immediate & principaliter verſantur circa actus interiores ſecundum Thom. 2. ſec. quæſt. 58. art. 7. ad 1. & art. 8. c. Tranſgreſſio autem legum iuſtitiæ quæ principaliter verſatur circa actus exteriores ſecundum eundem, per ſe & directe ordinatur ad auferendum aliquid ab alio, quod cauſat reſtituendi obligationem. Ob quod diximus pridem in prædicta Repet. cap. Inter verba, Multum referre Inter teſtem obligatum ad dicendum

verum

verum lege iustitiæ, & inter obligatum lege charitatis, vt etiam infra cap. 24. nu. 5. ponetur differentia inter obligatum ex contractu ad alendum, quæ est obligatio iustitiæ, & inter obligatum ad idem per viam eleemosynæ, quæ est actus charitatis, vel misericordiæ illius filiæ.

Quis restituere teneatur.

SVMMARIVM.

Restituere quis teneatur, amplissimè, nu. 12. 13. & 14.
Alfonsus Castrensis laudatus, nu. 13.
Restituendi obligationem, quæ ius pariat in foro exteriori, & quæ in interiori, nu. 15. & 16.
Restituere plus tenetur delinquens, quam contrahens, & quam eis consentientes, nu. 17. 18. & 19.
Restituétne non obstans maiori parti capituli aut vniuersitatis, nu. 21.
Restituet, quis confessarius negligens, nu. 22. & 23.

EX Prædictis colligitur vna regula breuis, scilicet, Quod omnis & solus ille 12 ad restitutionem tenetur, qui aliquam rem alienam tenet, vel aliquid lege iustitiæ specialis vere debet. Quæ regula continet illas viginti manus, scilicet fœneratoriam, raptoriam, &c. quas S. Anton. in 2. par. tit. 2. cap. 2. à §. 2. grauiter & latè tractauit, & decem & septem dicta, quæ adiunxit Syluest. verb. Restitutio, 2. & duas regulas aut radices Caietan. in summa verb. Restitutio, & 2. sec. q. 62. Ex qua regula infertur, quod tenetur ad restituendum. Primo, tenens rem alie- 13 nam, de quo supra nu. 7. Secũdo, obligatus ex cõtractibus, l. 1. ff. de pact. & cap. 1. eodem tit. cum eis annot. Tertio, obligatus ex quasi contractu, vt tutor pupillo, &c. Inst. de oblig. quæ ex quasi contractu, §. 1. §. Tutores, & §. Hæres. Quarto, obligatus lege aliqua iustitia aut statuto conscientiam obligante, quod addo, propter pœnas debitas multarum legum pœnalium, quæ non debentur in foro conscientiæ, ante condemnationem iudicis iuxta glo. sing. cap. Fraternitas, 12. q. 2. in cuius Cõmentario vtiliter & breuiter diximus, quæ sint illæ, contrahendo, addendo, tollendo, ac declarando plurima quæ prolixissimè scripsit in duobus libris de lege pœnali erudiussimus Alfons. Castrensis, Illustrissimi ordinis Franciscani maximũ decus. Quinto, obligatus ex testamẽto, vel alia vltima voluntate, ff. & C. de legitim. hæred. de Testam. de legat. & fidei commiss. & aliis titul. Sexto, obligatus ex sententia iusta de qua in tit. de re iudic. etiam condẽnante ad pœnam iuxta D. Thom. 2 sec. q. 62. ar. 3. Septimo, obligatus ex delicto damnificante bona 14 aliena animæ, qualis est persuasio vitiorum, de quo supra cap. 14. nu. 26. Aut bona corporis, quale est homicidiũ, vulnus, &c. de quo supra cap. 15. nu. 26 Aut bona honoris, gloriæ, & famæ, quale est contumelia, detractio, &c. de quo infra cap. 18. nu. 33. Aut bona pecuniaria, qualia sunt furtum, rapina, & alia. quorum quędam sunt sine vllo consensu damnificati; vt furtum, rapina, &c. C. & ff. de furt. vi bono rapt. Vnde vi, & quod vi, aut clam: quædam cum consensu eius, sed coacto per metum, siue vim conditionalem. Quod verum est secundum omnes de timore, qui iniustè iniicitur, & est tam magnus, vt in cõstantẽ virum cadere possit, quamuis sua culpa in illum incidat, cap. Veniens de sponsal. non tamen de eo,

qui iustè inijcitur per iudicẽ, l. 3. ff. quod met. cauſ. aut alium, qui iure damnum, quod timebat, inferre poteſt, l. Nec timorem, & l. ſi mulier. ff. Quod met. cauſ. per quod ſoluitur id quęſitũ, An datum ab aliquo timore ne accuſetur, ei qui eum iure accuſare poteſt, repeti poſſit, tanquam metus cauſa datum? Reſp. enim non poſſe, per cita. hic, & per textum iuncta glo. & doctrina bart. communiter recepta, in l. Accuſationes, C. de his quæ vi. Nec etiam de eo, qui iniuſtè inijcitur, ſi
15 talis non eſt vt in virum cõſtantem cadere poſſit, quoad iudicium exterius, in quo paria cenſentur conſentire ſponte, & per eiuſmodi metum, qui non cadit in conſtantem virum, l. Metum, 2. ff. quod met. cauſ. & Panorm. adiuncta gloſſ. verb. Coactus, de his quæ vi, non tamen quoad forum conſcientiæ, in quo idem cenſetur, quod quis iuſto metu conſentiat, vel eo minore, dum modo coram Deo ille fuerit cauſa principalis illius conſenſus: vt rectè dixit Adrian. in 4. de reſtitut, quæſt. 2. col. 4. Non eſt tamen verum id quod Caietanus his addidit in ſumma verb. Reſtitutio, §. Quia vero, ſcilicet paria reputari quoad forum conſcientiæ conſentire metu, aut blanditijs. Quia vt ille ait, his non minus quam metu, animi
16 libertas adimitur. Tum quia id eſt contra expreſſam l. final. C. Si quis aliq. teſt. prohib. Tum quia ſanctus Thom. 1. ſec. quæſt. 6. ar. 6. determinat, quod paſſio amoris non inducit inuoluntarium ſicut paſſio timoris. Tum quia eſt contra rationem, qua idem ad id mouetur, ſcilicet, quod metus conſenſum diminuit, amor vero & blanditiæ eundem augent. Tum quia eſt noua doctrina nullo iure fundata, quanquã locum habere poſſet, quando precibus & blanditijs minæ, ſaltem tacitæ, ineſſent, quales ſolent ineſſe precibus nonnullorum dominorum ſolitorum male tractare eos, qui precibus ſuis non parent. Cui conſequens eſt, mulieres perditas non teneri ad reſtituendum ea, quæ ſuis blanditijs abſque dolo, mendacio, & fraude obtinuerunt ab amicis ſuis, qui donare, aut gratis dare poterant, vt infra dicemus. Quanquam oppoſitum Caietan. vbi ſupra, ſine textu & ratione neceſſaria tenet.

Octauo, obligatis ex quaſi delicto, vt iudex qui iniquam ſententiam tulit. ob ignorantiam iuris vel imperitiam, Inſt. de obligat. quæ ex quaſi delict. naſcuntur, in princip. Et is ex cuius domo aliquid eiectũ damnificauit alium, §. 1. Inſtit. eodem tit. & tabernarius, & inſtitor tabernæ, aut magiſter nauis & eius exercitor, de furto, & maleficio in naui per alium facto. Et Caupo, vel ſtabularius, de re ſibi ab hoſpite commendata, §. Item is, & §. Item exercitor: Inſtit. eodem tit.

17 Nono qui, conſentit delinquenti, ſiue facienti, aliquo nouem modorum relatorum ſupra cap. vndecimo, nu. duodecimo, puta ſimpliciter, vel iubendo, conſulendo, laudando, recipiendo, participando, tacendo, non impediendo, aut non manifeſtando, hi namque omnes & ſinguli peccant vt delinquens, &
18 faciens delictum, licet nulli teneantur ad reſtitutionem ſicut ille, quia faciens ſemper & in totum tenetur. Alij vero ſex, puta iubens, conſulens, conſentiens ſimpliciter, recipiens, laudans, aut participans, non niſi ad reſtitutionem eius quod ad eos peruenit, & cuius fuerũt cauſa ſine qua delictum non fuiſſet factum. Alij vero tres, ſcilicet tacens, non obſtans, & non manifeſtans, ſolum tenentur, quando ad id ex officio obligantur, quamuis fraudulenter & mala voluntate tacuiſſent, aut obſtare, vel manifeſtare prætermiſiſſent: iuxta omnium ferè communem opi-

nem opinionem, vt rectè tradit Adrian. in 4. de Rest. quæst. 1. col. 12. & Syl-
uest. verb. Restitutio, 3. quæst. 6. & Sotus lib. quæst. 7. ar. 3. de Iust. & iure,
quanquam Angel. Richardum secutus contrarium teneat, & idem etiam tenuat
eruditissimus Cardinalis Caiet. verb. restitutio.

Ex quibus infertur, Primo, quod quemadmodum qui percutit, aut occidit 19
proximum iussu alieno, ob solam vtilitatem præcipientis, tenetur satisfacere per-
cusso, aut mortui hæredibus, sic famulus Vsurarij, qui domini sui iussu, ob eius
solam vtilitatem, pecuniam ad vsuram dedit, restituere tenetur, vt Caietanus in
summa verb. Restitutio, & 2. sec. quæst. 62. art. 7. singulariter dixit, & infra eo-
dem cap. nu. 266. declarabitur, quia ille est qui facit delictum, & dominus con-
sentiens illi iubendo, quicquid contrà innuat Paludanus, in 4. distinct. 15. quæst.
2. Nec excusatur, eo quod si ille famulus non dedisset, alius eam dedisset: sicut 20
nec excusatur percussor, quod si ipse illum non percussisset, alius percussisset, quia
si aliquis dominus suis famulis diceret, vt occiderent N. Et quum quisq; eorum
vellet, & posset illam occidere, vnus anteiret, non excusaretur à restitutione, nec
etiam ab extremo supplicio per ipsum iudicem infligendo, ob id quod vel Domi-
nus id fieri præceperit, vel quod etiamsi homicidium illud non perpetrasset, alius
iussu eiusdem, vel omnes simul illud erant perpetraturi.

Secundo infertur, quod iuuans facientem delictum cooperando, qui includi-
tur sub verb. participans, ex mente Tho. vbi supra, & Cõmunis, aliquando tenebi-
tur ad restitutionem totius damni per facientem illati, puta, quum fuit causa sine
qua nihil damni fuisset illatum, aliquando vero non nisi ad restitutionem partis,
eius scilicet cuius est causa sine qua non fuisset illa pars damni illata, licet reliquũ
sic, & aliquando non tenebitur nisi ad restituendũ illud quod ad ipsum peruenit,
puta, quum non fuit causa sine qua non fuisset totum damnũ illatum, & aliquan-
do ad nihil, puta, quando sine illius ope totum damnum inferretur, & nihil ad
eum perueniret.

Tertio infertur, iustè nos nuper consuluisse, eum qui ita iuuit Borbonium Du-
cem in capienda & diripienda Vrbe anno 1527. quod sine eius ope id non fe-
cisset, teneri ad restitutionem omnium damnorum. Eum vero sine cuius ope id
factum fuisset, non teneri nisi ad id quod ad se peruenisset, vel eius partis, quæ
sine ipso non fuisset illata, & ad nihil, si nihil ad eum peruenit, nec fuit causa sine
qua non totius vel partis illius, secuti sententiam Innoc. in c. Sicut dignum, de ho-
mic. quam probat ibi Hostien. & nemo contradicit, quamque Richard. in 4. dist.
15. & Sylu. verb. restitutio, 3. q. 6. cum citatis ab eo, sequuntur. Imo & Adrian.
grauis author. in 4. de restitut. §. De currentibus cum fure, tenet auxiliatorem, &
opem maleficio & damno præstantem, solum teneri ad restituendum id quod ad
eum peruenit, & non plus, si delictum factum fuisset, vel damnum datum, etiam
si ille eam opem non tulisset: quãque, 7. argumentis validis muniuimus, respon-
dendo totidem quæ pro Caiet. & Soto contrarium tenentibus adduximus.

Quarto, quod si aliquis inueniret furem, qui à suo vicino furaretur, acciperet-
que aliquid quo taceret, non tenebitur restituere quod alius furatus fuisset, neque
quod accepit, si furis erat, dum modo esset persona, quæ ex officio ad claman-
dum, aut manifestandum non teneretur, qui idem addit, quod restituere non te-

nebitur, quamuis eidem vicino, cui res surrepta fuit, se interroganti, num aliquid vidisset? responderet, se non vidisse. Ex suo officio ad hoc tenentur iudices, domini, qui ob id stipenda ferunt, vt iustitiam custodiri faciant; & etiam, nostro iudicio, patres, tutores, & curatores, quoad bona filiorum suorum, pupillorum, aut minorum, argum. l. Cum non solum, §. Vbi autem, & aliis sequentibus. C. de bonis quæ lib. & c. Duo, 23. q. 4. Nolumus tamen dicere quod iudex semper tenetur non obstāte quolibet periculo mortis, aut vulnerum, impedire quodlibet damnum, sed solum quando id sine temeritate facere potest, vt (nostro iudicio) sensit S. Thom. 2. sec. q. 62. ar. 6. ad 3. per illa verba, Non multum imminet periculū. Quia, vt rectè Syluest. ait in Rosa aurea, casu 50. non tenetur officialis cum periculo probabili suæ vitæ & status seruare personam, aut statum alterius particularis, quamuis sic (nostra sententia) Rempub. quando ratio postularet, arg. l. Minime, ff. de relig. & sumpt. fun. & l. Vt patriæ, ff. de Iust. & Iure.

21 Ex quibus sequitur, quod qui in capitulo, consistorio, aut alia Vniuersitate, vbi maiori parti statur, iuxta l. Quod maior, ff. ad municipal. c. 1. de his quæ fiunt à maiori parte, cap. & vbi publicè suffragia feruntur, & pauciores maioris partis sententiam sequuntur; quamuis peccet consentiens in delicto secundum Innoc. in dicto c. 1. tamen non tenetur ad restitutionem damni, quod illam malam sententiam consequitur, quia eius causa non fuit, cum & si cōtradixisset ipse, id consequeretur, vt Caiet. ver. Restitutio, c. 1. par. 5. dixit, & rectè ad id hoc procedere, quando, qui suffragantur, non possunt data suffragia reuocare, & quādo qui suffragatur, credit propter suum suffragium maiorē partem non mutaturā, quod suis suffragiis conclusit. Nam si crederet quod propter suam contradictionem alij suam sententiam mutarent, & non contradiceret cum id facere deberet, diceretur cōsentire, & eius consensus causa illius partialis diceretur, & ita teneretur, cum ex suo officio ad id obligaretur per prædicta.

22 Decimo confessarius, qui per ignorantiam crassam aut affectatam absoluit ante restitutionem, vel antequam præcipiat eam confitēti ad id parato, remanet obligatus ad restituendū: quia fuit in causa ne dānificatus, quod suū erat, vel ei debebatur, reciperet, Rosel. verb. Restitutio, 2. §. 5. Angel. eod. verb. vlt. §. 5. Quod procedit in confessario vidente, aut credente, quod nisi restitutionem præciperet confesso, non restitueret, & si præciperet, sic. Non autem in eo, qui solum credit confessum esse obligatum ad restituendum; & id non præcipit, ob incogitantiam, aut quia existimat id ipsi confesso curæ fore, nam is non est causa non restituendi.

23 Addo etiam quod Maior, in 4. dist. 21. quæst. 3. col. 4. difficile esse censet, quod confessarius iuste dicere posset hæredibus eius cuius ipse confessionem audiuit, sibiq́ue mandauit vt post eius obitum, diceret eis, vt restituerēt illud ad quod obligatus remanebat, quia per hoc videtur reuelare confessionem sibi factam. Nec mirum est eum id tenere, quia ipse sequitur opinionem Scoti tenentis in ead. dist. 21. quod Confessarius non potest reuelare confessionem confessi, etiam de ipsius licentia & facultate, etiam iusta de causa data. Nobis tamen, qui sequimur & probamus opinionem contrariam S. Thom. & communem in cap. Sacerdos, de pœnit. dist. 6. à nu. 116. vsque ad 120. & supra eod. cap. 8. non videtur difficile, Cum per tale mandatum, expressa aut tacita facultas ad reuelandum

landum iusta de causa concedatur, argum. l. 2. ff. de Iurisd. omnium Iudic. c. Præterea, de offic. deleg.

Quæritur hic, quid debeat Confessarius iubere pœnitenti, qui ex India diues redit? Resp. idipsum quod aliis qui similia in bellis iustis, vel iniustis, vel in pace, tyrannicè, vel fortiter commiserunt, iuxta ius naturale & diuinum, quod nulla recta Monarchia; nec vlla tortuosa Tyrannis euertere potest. Super quo quidam Nostrates Pij, & eruditi ediderunt aliqua, quæ timorem quendam futurorum malorum præsentis & futuræ vitæ incutiant, digna decisione summæ Potestatis Apostolicæ, audita summa Laica.

Quid restituendum.

SVMMARIVM.

Restituatur alienum, idem ipsum, si fieri potest, nu. 24. & fructus si est fructuosum, & quod pluris æstimatum fuit; & interesse, nu. 25. & .26.

RESTITVENDVM autem est regulariter id ipsum quod acceptum est vel debetur, si fieri potest, nisi creditor sit alia re contentus, l. Eum à quo, & l. 24
Manifesti, C. de solut. si autem non potest, eius æstimatio, Auth. Hoc nisi, eodem titulo, si est æstimabile: qualia tamen non sunt vita, salus, libertas, honor, & fama, l. Liber homo, ff. ad l. Aquil. cap. Contingit, de sent. excomm. l. In seruorum, ff. de Pœn. & ideo pro eis restituendum est, quod vir bonus arbitrabitur arg. cap. De causis, de offic. deleg. l. 1. ff. de Iure delib.

Dixi (regulariter) quia fallit, quando per restitutionem eiusdem rei, peccator occultus manifestaretur, aut aliquod aliud magnum incommodum sequeretur, per infra dicenda. Et si res retenta iniustè, est fructifera, restituendi sunt domino 25
omnes fructus, & emolumenta, cap. Grauis, cum ei annotat. de restitut. spoliat. l. Cum prætor. ff. de verb. signific. & 3. quæst 1. per totum: quæ sunt ea quæ deductis necessariis impensis in illis acquirendis, colligendis & conseruandis factis superfuerint. l. Fructus, ff. soluto matrimonio, l. Si à domino, § Fructus, & l. Planè, in fine ff. de petit. hæredit. habita tamen ratione bonæ vel malæ fidei iuxta supra dicta in septimo, & octauo. Sed si res non est fructifera, non est restituendum, quod ex eius vsu, & industria eius, qui occupatam eam tenet, lucrifactum est.

Per quod soluitur dubium decimumquintum P. Vincent. de illo qui torquem aureum à non domino emptum sæpius locauit, an pretium locationis restituere teneatur: respondendum enim est negatiue. Nam & vsurarius & latro non tenentur restituere quod lucrati sunt pecunia ad vsuram accepta, aut furtiua, negociationi eam applicantes, imò qui illud accipere vellet, vsuram committeret, cap. Plerique, & cap. final. 14. quæst. 3. secundum Scotum, in 4. distinct. 15. quæst. 2. nisi quando acciperet pro suo interesse, vt acciperet is cui surripitur pecunia quam collectam habet ad soluendum suo creditori, & ob eius furtum cogitur ad vsuram accipere, aut vendere fundum prædium minoris, quo ei debitum soluat. Quia tali 26
accipere posset à latrone, & etiam hic deberet restituere omne illud, quod ob id amisit, cum omnibus impensis & damnis ob id acceptis. Et qui aliquam mulam, aut equum meritorium, seu locari solitum, furatur & retinet diu per integrum annum, quod in causa fuit ne dominus viginti aureos lucraretur, non satisfacit, etiam

in foro

in foro conscientiæ, restituendo solum equum aut mulam siue viginti aureis, de quibus impensis debitis & deduci solitis, vt ait Maior in 4. distinct. 15. quæst. 27. & 28. Qui etiam si fuit vi raptus, furto sublatus, aut retentus, & periit in potestate eius qui rapuit, sustulit, aut retinuit, tenetur soluere quanti maioris valuit à tempore quo male accepit, donec illũ domino, loco, & tempore, ad recipiendum conuenientibus obtulit: & si dominus legitimè oblatum noluit accipere, satisfacit, restituendo tantum quanti valuit tempore quo accepit.

Quantum restituetur.

SVMMARIVM.

Restituatur quanti æstimatur damnum certum aut arbitrarium, nu. 27.

27 RESTITVENDVM vero est tantum, quantum satis est ad æqualitatem debiti, aut damni illati, ita vt si quantitas debiti aut damni est certa, necesse est vt tantundem restituatur, sed si quantitas est incerta, cuiusmodi est damni, iniuriæ, vulnerum, fructuum speratorũ, seminum satorum, interesse amissi, damni emergentis, aut lucri cessantis, & aliorum similium, restituendum est, quantum bonus vir consideratis omnibus, rei, temporis, loci & personæ, &c. circunstantiis arbitrabitur, l. Certi condictio de reb. Credit. & in princip. Inst. de verb. oblig. & l. 1. C. de sent. quæ pro eo quod interest. Et vir bonus tantum arbitrari debet, quantum ad æqualitatem requiritur si poterit, sin minus, quod propius ad eam accedat, arg. l. Fidei commissa, §. Quanquam, ff. de leg. 3. & cap. Quinta vallis, & c. Veniens, de Iureiur. habita ratione bonæ vel malæ fidei iuxta posita supra nu. 7.

Cui restituendum.

SVMMARIVM.

Don Didacus à Leyua & Couarruuias laudatus, nu. 28.
Restituenda est res domino eius, nu. 28. nisi &c. nu. 29.
Dominus quis quoad hoc, nu. 29.
Metus qualis excusat quoad forum conscientiæ, nu. 29.
Restituendum nulli regulariter de præcepto, quod male datum & male acceptum est, nu. 30.
Restitutio pauperibus facienda quando de præcepto, nu. 30.
Meretrix, neque aliæ mulieres solutæ, coniugatæ vel sacræ tenentur de præcepto ad restitutionem, nu. 31. & 34. quod limitatur, nu. 41.
Restituere cur magis tenetur qui accipit, pro eo quod tenetur facere, quod accipit quam pro eo quod non tenetur non facere, nu. 31.
Datum ob maleficium, quo titulo retineri potest, nu. 32.
Intellectus, cap. De hoc, de Symon, nu. 32.
Restituendum quod male accipitur, sed non male datur, nu. 33. & 34.
Restituendum omne quod accipitur pro eo quod debet fieri, nu. 33.
Exempla non restringunt legem, nu. 33.
Restituere tenetur testis, aut iudex quod accepit pro testimonio, aut sententia, nu. 34.
Intellectus, l. 4. §. Sed & quod meretrici, ff. de Condict. ob turpem causam, nu. 34.
Meretricis opera licet aliquid valeat in genere entis, nil tamen valet in genere moris; quia peccatum est, &c. nu. 35.

Opera

Opera meretricis & aliorum delinquentiū, quoad forum conscientiæ exæquari, nu. 36. & 39.

Meretrices & alij facientes opera permissa in foro tantum exteriori, quoad hoc æquantur, nu. 37.

Meretrices peccant accipiendo, sed non tenentur restituere, nu. 38.

Vendi non potest licitè aliquando ratione admixti, quod per se vendibile est, nu. 40.

Meretricum & impudicarum mulierum Confessarij quid eis consulere debent circa eis promissa, nu. 41.

HOc in loco Christiane Lector, in editione vulgari consideraui quinque casus occurrentes in hoc articulo, quo quæritur, cui est restituendum, in quibus non sine cura & studio vigili discessimus à communi sententia quoad quædam, quæ etiam nunc perplacent, licet nonnulla quæ sequutus communem tenui, merito displiceant. Alia igitur methodo; & clariore ac vtiliore omnia resoluturus simul ac digesturus ea, quæ Don Didacus à Leyua & Gouarruuias meus olim in 28
Academia Salmāticensi feruentissimus auditor, ac pro dilectissimo filio habitus, & postea eruditissimus doctor & Gymnasta ac celeberrimus scriptor, ac demū insignis episcopatus Segobiensis dignitate perillustris & Reuerendissimus, scripsit, in §. 2. part. secunda, cap. Peccatū, de reg. iur. lib. 6. quod à nobis ieiunius eidē prolectum, eruditè, curiose, ac copiose ditauit, nulla de me facta in hoc mētione, propter modestiam, qua semper resplenduit, quaque & nos citat, cum nobis consentit, & tacet cum dissentit: Protestatus igitur nullum vnquam scriptorem; nec ipsum qui omnes alios in hac re superauit, nec me hactenus penitus in ea mihi satisfecisse: & sperans nunc omnibus & mihi satisfacere, precibus gloriosissimæ Mariæ Magdalenæ, cui dies hic sacer est, fretus, dico Primo, Distinguendum esse, an agatur de restitutione rei alienæ malè acceptæ, vel male retentæ, eo tantum quod est aliena, an de restitutione damni dati, intelligendo per damnum tam iniustam acceptionem, quàm iniusti detrimenti illationem, ac in primo quidem membro diffiniendum, quod res aliena regulariter domino est restituenda, siue sit absolutus dominus, siue dispensator dumtaxat, quales sunt prælati ecclesiarum, cap. fin. 16. q. 1. & c. Pastoralis, de donat. vt olim copiose probauimus in c. 1. & c. Cum secundum, de Præb. & nuper in lib. de redit. Eccles. super dicto c. fin. 16. q. 1. & in Apolog. eius & in Comment. c. Non liceat Papæ, 12. q. 2. Per dominum autem intelligimus etiam illum cuius custodiæ est commissa res accepta aut damnificata, quamuis ea sit dominij alterius, & consequenter quoad hoc censetur dominus pignoris creditor, & depositi depositarius in cuius potestate aut custodia est illud, & vestis fingendæ sartor, & vestimenti lauandi fullo, seu lotor, & rei commodatæ cōmodatarius, nam eis restituendum est, quod ab eis acceptum fuerit, & non iis quorum sunt, argum. l. Cuius, & l. Sui, & l. Itaque fullo, in princip. §. sed etsi res pignori, ff. de furt. Verum est tamen, quod in foro cōscientiæ veris dominis restitui possunt argum. dictæ l. Bona fides, & notat. in cap. In litteris, de restit. spoliat. habita necessaria cautione ne prædicti custodes damno denuo restituendi afficiantur, aut alia molestia, néue incurrant in iacturam existimationis fidelitatis, diligentiæ, aut probitatis, & modo illud sine scandalo & sine alterius iniuria fiat: maximè autem hoc fieri potest, quando aliquis prædictorum habetur suspectus, quod non restituet domino, aut non sine magna difficultate,

aut dam-

aut damno, quia est fur, aut versutus, aut opulentus, aut prodigus, aut alia simili praua qualitate affectus, iuxta omnium sententiam: Imo in istis casibus, domino restituendum esse videtur, nisi timeatur aliquod damnum personæ, honoris, aut alia molestia, vt rectè sentit Sotus lib. 4. q. 71. ar. 1. de iust. & iure.

29 Dixi (Regulariter) quia nonnunquam alteri est facienda.

Primo, cum dominus est furiosus, prodigus, aut habet tutorem, aut curatorem, l. Pupillo, ff. de solut. §. Furiosos. §. Pupillos, Instit. de inutil. stipul. l. obligari, ff. de autho. tutor.

Secundo, quando prælatus est dissipator qui disperdit bona Ecclesiæ, secūdum Caietanum in summa verb. Restitutio, cap. quarto, & alios recētiores, iuxta quos non est rei restituendum, sed in vtilitatem Ecclesiæ conuertendum. Nobis tamen videtur, quod si prælatus non est suspensus, nec ei coadiutor datus, & quod restituendum est, sunt fructus, & prouentus quorū ille est legitimus dispensator, illi esse restituendum, argum. notat. in cap. Cum dilecti, de dolo & contum. Et in cap. Venerabili, de offic. deleg. & cap. final. de Accusat. & cap. Peruenit, de fideiuss. Quia nullibi contrarium statuitur, & etiam quando restituendum, ad ipsa bona Ecclesiæ pertinet, quæ ipse non potest, nec debet sine causa alienare, quia non est textus qui ad aliud obliget, quamuis hoc casu melius esset ex eorum sententia facere, adhibita tamen cautela, ne alia inconuenientia consequerentur.

Tertio, quando ignoratur dominus rei restituendæ, adhibita debita diligentia de qua infra, eod. cap. nu. 170.

Quarto, quando est longinquius, aut in tali loco vt ad eum mitti non possit, aut non sine magno periculo aut scandalo, tunc restituendū est IESV CHRISTO Domino nostro, & hæredi omnium incertorum vniuersali, cap. 1. ad Hebræos, cap. Quo iure, 8. distinct. vt diximus in cap. Nouit, de Iudic. nu. 3. & 8. dispertiendo illud pauperibus eius, aut aliis piis operibus, quia hoc consentaneum legi naturali videtur, & significat, cap. Cum tu, de Vsur. cap. Qui habetis, 14. q. 5. cuius autē impensis mittendū sit, quādo poterit, ex dictis infra, nu. 43. colligitur.

Quinto, acceptum à fure, quamuis ipsius non sit, restitui potest & debet eidem quo ipse possit vt debet restituere illa domino cui furatus fuit, nisi cessantibus aliis incommodis, præstaret domino aut cui fur tenebitur, restituere, iuxta S. Anton. 2. par. tit. 2. cap. 1. §. 4. pro quo, l. Bona fide, ff. depos. & Syluest. verb. Restitutio, 4. §. 1. vt proximè diximus.

Per quod respondetur affirmatiuè ad quęsitum, an satisfiat reddendo acceptum à fure, ei cui ipse mandauit? quia paria sunt reddere alicui, vel de eius mandato alteri, argum. l. 1. & l. Inter causas, ff. Mandat.

In secundo membro dico quatuor, primum, quod damnum datum alicui contra suam voluntatem, vt datum per furtum, rapinam, vim, aut metum, saltem reuerentialem ad id sufficientem, per astutiam, dolum, vel accipiendo, ne faceret aliquod damnum iniustum, restitui debet damnificato per tales malos actus, secundum Innocent. Panor. & Commun. in c. Quia plerique, de immunit. eccles.

Per metum autem intelligo quoad forum conscientiæ, non solum illum quem Iurisconsul. appellant iustum & cadentem in virum constantem, in l. Metum, ff. Quod met. causa, sed etiam minorem, talem tamen qui sic fuit causa dandi vel acci-

vel accipiendi, quod nisi interuenisset, non fuisset datum, vel acceptum. Tum quia tam canones quam leges requirentes prædictum iustum metum, respiciunt forum exterius, in quo si daretur rescissio actuum ob leuem metum, omnium ferè peteretur rescissio, & ita Respub. litibus redundaret, contra intentionem iuris, in l. Properandum, C. de Iudic. & cap. Finem litibus, de dolo, & contum. Quæ desumantur ex mente Hostien. & Io. And. in cap. Verum, de Iureiuran. & ex verbis Adrian. in 4. de restit. cap. Aggredior, vers. ex quibus omnibus, & ex Soto q. 7. de Iust. & iur. lib. 4.

Addidi tamen vltra alios (talem tamen &c.) quia eatenus tantum erit inualidus actus per metum leuem factus in foro conscientiæ, quatenus ille fuit causa saltem sine qua non illius actus, argum. cap. final. & ibi notat. de Iniur. & in c. Fœlicis, §. Illud, de pœn. lib. 6. per gloss. in verb. simplici fauore.

Secundum principale dictum sit, quod acceptum iniustè de voluntate dantis, 30. ita quod turpitudo versetur ex vtraque parte, non est restituendum, saltem regulariter, vlli de præcepto, quod etiam in editione vulgari affirmauimus contra communem; quæ vsque ad illam nobis semper placuit, sed tunc re altius perpensa, sequuti fuimus Sanct. Anton. part. 2. cap. quinto in princip. Monald. verb. Restitutio, 2. Angel. verb. Restitutio, vers. Turpe, & Syluest. verb. Restitutio, 2. §. 3. & verb. Eleemosyna, & §. 4.

Primo, quia nulla est lex diuina nec humana, sæcularis neque canonica qua hoc iubeatur, & ita non est dicendum, l. Illam C. de Collat. cap. Legatur, 23. q. 4.

Secundo, quia l. Vbi, cum l. sequent. ff. de Condict. ob turp. caus. cap. In pari delicto, de reg. iur. lib. sexto, l. Iuris gentium, §. Si ob maleficium, ff. de pact. & canon. huius materiæ statuunt quidem id quod propter delictum datur, repeti non posse, neque quod ob delictum promittitur, peti: Sed non præcipiunt acceptum ob delictum, esse alicui reddendum.

Tertio, quod est regula Veruercelli recepta à S. Ant. vbi supra, Angel. verb. Restitutio, 1. vers. Turpe, & Siluest. Restitutio, 2. §. 2. Et ab alijs quamplurimis, quod restitutio, quæ non est facienda alicui certæ personæ, sed pauperibus, non debetur ex præcepto, sed solum ex consilio, quod recte limitat Syluester vbi supra, vt procedat in eo quod nunquam alicui personæ nec alicui collegio debitum fuit, cuius defectu pauperibus erogari præcipitur, nec his relictum, nec donatum fuit, nec per legem præcipientem, nec sententiam specialem adiudicatum. Cum igitur iuxta communem in hoc casu restitutio pauperibus & non parti facienda sit, consequens est, quod non est de præcepto.

Quarto, quod quando malum ob quod datum fuit non consequitur, vt si datum est iudici, quo iniquè iudicaret, & rectè iudicauit, & episcopo quo ordinaret, aut beneficium conferret, & nec ordinauit, nec beneficium contulit, datori & non pauperibus restituendum est, vt doctissimus Medina in Codice de restit. bene probat.

Quinto, quod vt mox dicemus, meretrix non tenetur de præcepto restituere id, quod pro mercede prostibuli accipit, & neque aliæ mulieres solutæ, coniugatæ vel sacræ, & tamen, saltem quoad forum conscientiæ, in omnibus eius turpitudo versatur ex vtraque parte, vt statim efficaciter probabimus, ergo &c.

Non

Non obstat primo, Arg. Adriani: quo sic in effectu argumentatur. Qui accipit aliquid vt faciat bonum quod præcipitur facere, tenetur ad restitutionem, vt iudex qui accipit aliquid vt rectè iudicet & fur ne furetur amplius, & depositarius, vt reddat depositum, l. 2. 3. 4. & vlt. ff. de Condict. ob turpem causam. ergo à fortiori qui accipit aliquid vt faciat malum quod tenetur non facere, arg. authent. Multo magis, C. de sacrosf. eccles. c. Cum in cunctis, de elect. Non, inquam, hoc argumentum obstat, quia solui potest negando maiorem esse necessitatem restituendi acceptum ob malum patrandum, quàm acceptum ob bonum debitum faciendum, quia non est etiam tanta. Tum quia qui dat alteri vt bene suo officio fungatur, non peccat, & dat quasi coactus, quia videt, aut timet, quod nisi dederit, accipiens non est bene officio suo functurus. At qui ob maleficiũ patrandum dat, peccat, & sine simili timore dat, & ideo non est ei restituendum. Tum quia qui accipit, vt quod debet, faciat; accipit aliam mercedem vltra illam, quam habet ad officio suo fungendum, & ideo non debet illud retinere tanquam indebitè datum, in quo restitutio fit danti per prædictas leges, & l. 1. & totum tit. ff. de Condict. indebit. Tum quia qui accipit vt faciat quod debet, non remanet in conscientia obligatus ad aliud: qui autem accipit ob maleficium, eo sequuto communiter tenetur ad resarciendum damnum per illud datum. Tum quia communis fatetur, eum, qui ob maleficium accipit, non teneri ad restituendum danti, sed pauperibus, & aliis piis operibus, & ita debet fateri, quod hæc obligatio restituendi degenerat à propria restituẽdi ratione, qua res in primo statu reponitur, & cõsequenter debet fateri, non reperiri in hoc casu tantam rationem restituendi, quantam in altero, in quo restitutio fit ipsi danti per prædictas leges. Tum quia idẽ Adrianus vbi supra q. 19. sub finem post Angel. verb. Restitutio. 2. §. 4. fatetur quod ex mẽte S. August. in c. Non sanè 14. q. 5. is qui ob maleficium accipit, satisfacit restituendo pauperibus, aut ei qui dedit, aut cui maluerit, saltem antequam qui malè dedit, facultate recipiendi in sui peccati pœnam, priuetur; qui tamen asserit, id quod accipit vt fiat quod debetur, soli danti esse restituendum, & per cõsequens debet fateri strictiorem esse obligationem restituẽdi acceptum ob bonum quod debet facere, quàm obligationem restituẽdi acceptum ob maleficium patrandum. Per quæ omnia & singula, argumentum Adriani clarè dissoluitur.

32 Non obstat aliud quod plurimum vrgere videtur, nempe quod titulus quo aliquid ob maleficium datur, est ipso iure nullus, l. Iuris gentium, §. Si ob maleficium, ff. de pact. l. Generaliter, ff. de verb. oblig. cum vtrobique per gloss. & doct. citatis cap. fin. de pact. ergo qui accipit ob maleficium, sine vllo iure tenet, & consequẽter iniustè, & tenetur restituere, vt fur vel raptor, quia tenet alienum inuito domino, argum. cap. Sæpe, de restit. spoliat. & cap. Si res, 14. quæst. 6. Non inquã hoc obstat. Tum quia licet pactum vel cõuentio qua quid ob maleficium datur, non valeat in illa forma quam partes solæ prætendunt facere, valet tamen vt donatio quædam virtualis, vel vt quidam actus habendi pro derelicto, quod lex in pœnam male dantis interpretatur taliter male dantem, habere id pro derelicto, vel pro donato ad hoc vt ei non debeat necessario reddi, vt alta mente dixit Anton. relatus ibi à Panormitan. in cap. Quia plerique de Immunit. Eccles. & probatur per l. 2. & 3. 4. ff. de condict. ob turp. caus. Ex quibus colligitur non esse pa-

esse paria, quod huiusmodi accipiens, nullo penitus titulo præcedente accipiat, & quod accipiat prædicto quali quali & turpi titulo præcedente. Nam in priori daretur condictio sine causa, vel indebiti, vel rei vendicatio, iuxta titulos de condict. sine causa, & condict. indeb. & de rei vendicat. In secundo autem nulla condictio habet locum per præfatas leges, & per leges, tit. ff. pro derelicto.

Non obstat tertio, Quod acceptum per Symoniam non potest iustè retineri, cap. De hoc de Symon. cum tamen ex vtraque parte versetur turpitudo, iuxta Extrauag. 2. de Symon. responderi enim potest. Primo, secundum aliquos, quod illud cap. non agit de vera restitutione rei acceptæ: quia non iubet restitui danti, sed ecclesiæ iniuriam passæ, vt Felyn. post alios ibi tradit. Nec videtur necessario restituendum esse Ecclesiæ. Nam Thom. quem ibi alij non citant, vbi supra determinat, satis esse quod restituatur pauperibus. Sed contra solutionem hanc faciunt verba illius cap. Quibus astruitur, non posse illud sine graui salutis periculo retineri, & ita concludit, necessario esse restituendum proprie vel impropriè aliquibus. Alij respondent, quod dispositio illius cap. continet pœnam, quæ non debetur in foro conscientiæ ante Iudicis condemnationē, iuxta gloss. solemnem in cap. Fraternitas, 12. q. 2. Sed & hæc responsio eodem modo refellitur quo prior. Quare respondendum est, cap. illud continere quiddam speciale in illo crimine propter ea, quæ ibi notantur, & melius colligi possunt ex vtroque Tho. 2. sec. q. 32. art. 7. & Medina, Cod. de restit. q. 20. & Soto lib. 4. quæst. 7. ar. 1. de iust. & iure, scilicet, quod ibi acceptum fuit pro spiritualibus, quæ nullam æstimationem habent, vt ait Medina. Aut quia necessario gratis dari debent, vt ait Sotus. Nam etiam continet speciale in eo quod mandat restitui ecclesiæ iniuriam passæ, qnamuis dicant aliter Thom. & Sotus, vbi supra, quod an fecerint per inaduertentiam, dicam infra cap. Vigesimotertio, nu. 111.

Tertium dictum, Quod damnum iniustè datum per acceptionem iniustam ab eo, qui iustè dedit, ita vt turpitudo sit ex parte accipientis tantum, restituendum est danti siue damnificato, cap. Non sanè, 14. quæst. 5. quod Adrian. vbi supra q. 19. col. 4. copiose probat. De hoc numero sunt Iudex, Lictor, Notarius, Milites & eorum Duces, & alij, qui ratione sui muneris publici plus suis stipendiis decretis accipiunt: & omnes alij qui ad faciendum id quod debent, aliquid accipiunt, puta, qui accipit quo non furetur, iniuriam non inferat, quo rectè iudicet, aut rectè testificetur, aut suum, domino suo reddat, aut quo faciat, vel facere prætermittat alia similia, ad quæ tenetur, per l. 2. ff. de Condict. ob turp. caus. & alia, quæ affert Adrian. vbi supra. Hoc tamen moderatur Sotus, lib. 4. quæst. 7. art. 1. de iust. & iure, vt solum procedat in his qui accipiunt ad faciendum illa ad quæ iustitiæ legibus obligantur, non autem in accipientibus ea ad quæ legibus aliarum virtutum tenentur, qualis est, qui aliquid accipit quo non fornicetur, quo Missam audiat, quando tenetur. 33

Sed cōtra moderationē hanc facit. Primo, quod videtur esse noua, & quod nullo textu iuris, neque vlla efficaci ratione necessario probatur. Deinde quod l. 2. ff. de Condict. ob turp. caus. habet, repeti posse id quod datur alicui, ne sacrilegium faciat, & constat legem quæ vetat sacrilegiū, esse legem pertinentē ad religionem, vt Thom. receptus docet in 2. sec. q. 99. art. 1. & 3. secundum quem eundem vbi

supra q. 81. ar. 4. Religio est diuersa virtus à virtute Iustitiæ. Tertio, quod glossa cum qua transeunt omnes in l. 4. eiusdem tit. ait, repeti posse id quod datur alicui ne fiat meretrix, & constat meretricium esse contra legem castitatis & temperantiæ, & non contra leges iustitiæ. Quarto, quod eadem lege, §. fin. cauetur repeti posse id quod datur furi vt indicet socium furem, ad quod potius videtur teneri lege charitatis, quam iustitiæ. Quinto, quod datur ab eo, qui est ineptus militiæ deligenti milites, vt eum excusaret à tyrocinio, repeti potest, l. Quod euitandi, C. de condict. ob turp. caus. & tamen delecturus milites, tenetur ad bene deligendum legibus militaribus, quæ potius pertinent ad fortitudinem, quàm ad iustitiam specialem saltem cōmutatiuam. Sexto, quod eadem ratio turpitudinis videtur militare in eo, qui capit aliquid, vt faciat quod tenetur facere legibus aliarum virtutum, sicut in eo, qui accepit, vt faciat quod tenetur facere lege iustitiæ. Turpitudo enim consistit in eo, quod accipit mercedem pro eo, quod sine mercede tenetur facere, quæ ratio peræquè militat in omnibus, qui debito legali tenentur. Septimo, quod qua ratione repeti potest datum alicui ne sacrilegiū faciat, eadem videtur repeti posse, datum alicui ne parentes despiciat, ne impediat, siue rebellet magistratibus, & superioribus, & ne sit mendax, & ne vindicet se indebite, aut ne alia id genus delicta perpetret. quum omnia hæc sint debita proximo legibus virtutum potentialium iustitiæ, sicut sacrilegium per leges religionis. Quare moderationem Soti arbitror solum tenendam in his quæ accipiunt vt faciant ad id quod tenentur solo debito honestatis, morali & non debito legali, quale est debi-
34 tum virtutis liberalitatis, & virtutis gratiæ vt plurimum. Arbitror autem esse verum quod prædictus Sotus ait vbi supra, videlicet, eum qui accipit aliquid ne malefaciat, siue vt faciat quod tenetur facere, non teneri ad restituēdum in foro conscientiæ; donec qui dedit repetat illud, quia potest tenere illud ex quodam dantis consensu donec repetierit saltem extra iudicium. Pro quo facit, quod lex non prohibet translationem dominij rei datę ne maleficium fiat, sed tantum concedit condictionem quæ est actio personalis, quales sunt omnes condictiones, vt notatur in rub. de condict. indeb. & alibi sæpe. Per quam rationem facilè responderi potest, etiam eis quibus contrarium tenet Fortunius, in l. Iurisgentium, §. Si ob maleficium, ff. de pact. quem sequitur prædictus Didacus vbi supra. Ex his infertur, quod testis restituere tenetur acceptum ob testimonium, quod ferre tenebatur, sicut & Iudex, qui capit, vt ferat sententiam, vt diximus in Repet. c. Inter verba, 11. q. 3. conclus. 6. corol. 63.

Secundo infertur, quod hæc consequentia regulariter valet. Is tenetur aliquid gratis facere, ergo turpiter accipit aliquid quo faciat illud, iuxta glos. l. 4. §. fin. ff. ne condict. ob turp. caus. putat. singul. ibi à Ias. cui similis glos. in cap. Qui cum fure, de furt. vbi late Anan. Eadem ratione valebit illa argumentatio. Is potest accipere pecuniam, quo hoc agat in mercedem illius actionis, ergo non tenetur id gratis facere.

Quartum dictum, quod acceptum à meretrice ob turpem causam fornicationis, non est necessario restituendum etiam in foro conscientiæ. In qua conclusione ferè omnes, tam Theologi quàm Canonistæ & legistæ conueniunt, vt videre est apud scribentes in l. 4. §. Sed & quod meretrici, ff. de condict. ob turpem

caus. &

caus. & Tho. 2. sec. q. 32. ar. 7. Paludan. & alios in 4. dist. 15. & super gloss. communiter receptam in summa, 14. q. 5. & eos quos latius citat prædictus Reuerendissimus Segobiensis in dicto cap. Peccatum, de regul. Iur. lib. 6. par. 2. §. 2. sed ratio nulla redditarum à prædictis satisfacit. Non quidem prima Iurisců. in l. 4. §. Sed & quod meretrici, ff. de condict. ob turp. caus. quam etiam ad litteram sequitur Thom. in 2. sec. q. 32. art. 7. & omnes alij post eum, videlicet, quod meretrix licet turpiter faciat eo quod sit meretrix, non tamē turpiter accipit, quum sit meretrix. Non, inquam, satisfacit illa ratio. Tum, quia videtur sibi repugnare, cum presupponat turpe esse meretricari, & non esse turpe mercedem pro meretricio capere, cum l. 2. eiusdem tit. probet ideo turpiter accipere quem aliquid vt hominem occidat, quia turpe est hominem occidere: & turpe esse accipere, vt sacrilegium faciat, quia turpe est sacrilegium facere, & l. 3. habet, turpiter accipere iudicem, vt iniquè iudicet, quia turpe est iniquè iudicare, & l. 4. turpe accipere vt stuprum faciat, quia turpe est stuprum facere. Cum igitur dicat esse turpe meretricari, cogetur dicere esse turpe propter meretriciū accipere. Nec credo Iurecōs. posse defendi nisi per æquiuocationem, dicendo, quod cum sentit turpe esse meretricari, intelligit de turpitudine vera, Iuris naturalis, quod ipse nouit, licet diuinum, contra quod etiam est, ignorauerit, secundum communē doctrinam gloss. in Clem. Ad nostrum, de Hæret. & Thom. 2. sec. q. 154. ar. 4. & Maior in 3. dist. 27. q. 29. Cum autem ait non turpiter accipere, sentit de turpitudine iuris humani, quod permittit meretricari. Quod si quis ita defenderit Iurisconf. vt defendendus est, cogetur dicere, quod iure vero naturali & diuino, sicut tupe est meretricari, ita etiam erit turpe pro meretricio aliquid accipere. Et cum in foro conscientiæ ius naturale & diuinum sint necessario seruanda, c. Sunt quidam, 25. q. 1. cogetur consequenter fateri, quod in illo foro vtrumque est turpe, & meretricari, & ob meretricium aliquid capere, & ita ratio illa non satisfacit, quoad territorium & forum conscientiæ, licet satisfaciat, quoad territorium, & forum exterius, in quo impunè licet meretricari.

Secundo, ideo non satisfacit præfata ratio, quia concludit necessario vnum falsum, scilicet, esse veram opinionē Cini & Angel. in l. 2. C. de condict. ob turp. caus. Anton. Panor. & Com. in c. Quia plerique, de Immunit. eccl. videlicet, quod acceptum ob fornicationē, à mulieribus solutis clam fornicantibus, est necessario restituendū, & magis id quod accipitur à coniugatis, & monachis ob eandem causam, & non minus, quod accipiunt mares, præsertim clerici, & religiosi à fœminis, eo quod libidini earum inseruiunt. Quia ratio prædicta quæ nititur permissione legis humanæ, cessat in illis omnibus, præterim coniugatis, monachis vtriusque sexus & clericis. Quoniam etiam in exteriori foro hi omnes puniuntur per leges tit. Ad l. Iul. de Adult. ff. & C. & c. 1. & 2. de Adult. & l. Vnica, C. de Raptu Virg. & 27. q. 2. per totam. Cuius tamen contrarium est verum, vt tenet Henricus Boyc. in c. Peruenit, de Adult. Cui confirmat vsus confessariorum, vt in editione vulgari tenuimus hic, & in d. c. Peccatum, & in c. 1. & 2. de Adult. quibus in locis nunquam fuerunt mihi cognitæ sufficientes, ad respondendum huic argumento, & ita nec propositui illud, nec respondi, & miror quod cum illud grauiter proposuissent, Cin. Anton. Panor. & qui sequuntur eos; nemo tamē nostrum

qui contrarium tenemus, ei iustè satisfecit, nec certè satisfieri potest, nisi alia ratio addatur rationi prædicti Iurisconſ.

35 Non etiam satisfacit ratio Adriani, videlicet, quod meretrix nil accipit alienũ inuito domino. Tum quia illi tam est locus in omnibus aliis delictis, in quibus alicui datur sponte aliquid vt delinquat, quã in meretricio. Cuius tamen contrarium tenet ipsemet Adrianus & Communis, quæ contrarium nostri prædicti tertij dicti tenet. Tum quia Iurisconſ. significat hoc esse speciale in meretricio, per illa verba (Noua ratione) Ratio item Caiet. in 2. sec. q. 32. ar. 7. videlicet, quod vsus meretricis est materia vendibilis, & non rei sacræ, quam Sotus, & recentiores, magni facere videntur, licet aliqua ex parte satisfaciat, quoad ponendum differentiam inter acceptum ratione criminis symoniæ, & acceptum ratione meretricij, quoad quam astruendam, eam ille reddidit, non tamen satisfacit, quoad alia, Nam æquè, imo magis vendibilis est opera eius, qui se locat ad militandum in bello iniusto; ad duellum committendum, & ad fuste cædendum, vel occidendum alium, ac opera meretricis, ad explendum libidinem, cum ea rem habere volentis. Nam palam, & passim conducuntur, vel emuntur operæ lectorum quos vulgus Hispanum Borreros, & Italum, Boia appellant. & l. 1. §. Remouet, ff. de postul. edicit de locantibus operas ad pugnandum cum bestiis, & idem facit l. In arenam, C. de inoffic. testam. At ipsemet Caiet. & prædicti qui eum sequuntur, negant idem esse in aliis delictis, in quibus ex vtraque parte versatur turpitudo, ergo illa non satisfacit.

Ratio vero quam prædictus Segobiensis sequutus aliquot alios sentit, videlicet, quod lex permittit & facit iustam operam meretricis, non tamen alias prædictorum operas, non potest defendi. Tum quia ipsimet affirmant acceptum à mulieribus quę non sunt meretrices, licet sint coniugatæ, & monachæ, non esse restituendum. & cõstat, nulla lege etiam humana, earum in hac re operas iustas fieri. Tum quia lex naturalis & diuina, quæ necessario est seruanda in foro conscientiæ, damnat illam; nec vlla lex humana eam potest quoad illud forum iustificare, arg. cap. Erit auté lex, 4. distinct. & cap. fin. de Præscript. Tum quia sequeretur, quod acceptum ob operam pugnandi aduersus feras, cum probabili vitæ periculo, non diceretur turpiter acceptum, secundum leges humanas, & alias aliarum gentium, quæ id probant, aut certè permittunt, iuxta prædicta, in l. 1. §. Remouet, ff. de Postul. & l. In arenam, cum ei adnotat. C. de inoffic. testamen. quod tamen videtur esse contra mentem eorundem. Tum quod idem esset dicendum de opera conductorum ad duella vbi permittũtur, & ad furta, vbi ea non puniuntur; quod tamen est contra l. 2. & 3. ff. de Condict. ob turp. cauſ.

36 Quare omnibus omnium dictis ruminatis, asserenda arbitror tria. Primum, quod nulla est differentia quoad forum conscientiæ, in quo lex naturalis & diuina necessario seruanda est, inter acceptum ob operam meretriciam ab vna parte, & ob operas ad alia maleficia, in quibus vtrinque turpitudo versatur, ab altera; Quia in omnibus datur, & accipitur, contemplatione maleficij damnati & punibilis in illo foro, & in omnibus æquè voluntariè datur, & in omnibus æquè admittitur turpitudo ab vtraque parte, quoad illud forum.

Secundum, quod ratio solida & vera, quare acceptum ob operam meretriciam, non est

non est restituendum, est, quod acceptum voluntariè ab alio, ita, vt ab vtraque parte admittatur turpitudo, nulli est de præcepto restituendum, iuxta conclusa supra, in 2. dicto contra Palud. Adrian. & alios multos pro diuo Antonino, Monald. Ang. & Syluest. ibi citatis.

Tertium, quod verus intellectus §. supra citati, Sed & quod meretrici, colligitur ex supradictis in confutatione primæ rationis, videlicet, Turpe esse meretricari iure naturæ, non tamen iure humano; ideo licet meretrix turpiter faciat, attento iure naturali, quod est meretrix, non tamen turpiter accipit mercedem, attento iure humano, quod permittit eam esse meretricem, & ita ille §. solum habet locum quoad forú, & territorium, in quibus opera meretricis est permissa, & non quoad forum, & territorium in quo illa est damnata, & punitur, quale est forum conscientiæ. Et consequenter meretrix quoad forum conscientiæ, in quo eius status damnatur, non minus peccat accipiendo mercedē pro illa opera fœda quam præstat, quam qui accipiunt mercedem pro operis locatis ad occidendum, ad (vt ita dicam) duellandum, & iniustè bellandum, ac alia huiusmodi, nec consequenter in illo foro tenetur minus ad restituendum quam illi. Sed quia illi per conclusa in præfato dicto secundo non tenētur de præcepto sed de consilio tantum ad restituendú, ita nec ipsa tenebitur de præcepto, sed tantum de consilio restituere. Quę est conclusio cōmunis & antiqua speciali & noua ratione efficaciter fundata.

Ex quibus tribus dictis, & eorum fundamentis infertur primo, quod prædictus §. Sed & quod meretrici, habet locum non solum in meretrice, sed etiam in omnibus aliis qui operas suas locant, aut accommodant eis rebus, quæ permittuntur in foro exteriori, licet damnentur in interiori: qualia sunt multa quæ permittuntur iux. c. Denique, 4. dist. in spectaculis carnispriuij, & aliorum festorum, & in hastiludiis, torneamentis, choreis, &c. quales item erant pugnæ, quas Romani olim permittebant cum feris, ad quas qui locabant operas, licet fierent infames, vt sunt meretrices, tamen permittebātur, & non puniebantur plusquā illę, & accipiebant suarum operarum pretium, non secus quam illæ, iuxta prædictam l. 1. §. Remouet, cum seq. ff. de Postul. & l. In arenam, C. de inoffic. testam. quæ est conclusio quotidiana comprehendens innumeros qui conducunt operas ad multa ludicra, quæ sunt saltem peccata venialia, & ita damnata in foro interiori, sed quia non sunt dámnata in exteriori quoad mercedem accipiendam & retinendam, æquantur meretricum operis. 37

Secundo infertur, opinionem doctissimi Io. à Medina in Codice de restit. q. 20. quam prædicti DD. Didacus & Sotus penitus carpūt, esse verā, qua parte ait peccare meretrices accipiendo mercedem tanquam debitú operæ suæ fornicariæ. Tum quia accipere mercedem pro opera occidendi aliquem iniustè, vel furandi, vel infamandi, vel aliquod aliud delictum faciendi, est peccatum. Et unde omnes, & non alia ratione, quam quia occidere, & alia prædicta facere, est peccatum; ergo & accipere mercedem pro fornicandi opera, est peccatum, quum illa opera sit talis in foro conscientiæ. Tum quia in confesso est, quod assassinus & qui suas alias locans operas suas ad admittendum peccata, & accipiens mercedem ob eas, peccat. Tum quia licet non concludat, quod opera meretricis sit inuendibilis, eo quod est peccatum, & peccata nullius pretij sunt, imò nihil, iuxta illud Ioa. 1. ex- 38

 positum,

positum ab **Augustino**; sine ipso factum est nihil, idest, peccatum, eo quod vt respondet Sotus, licet opera illa fœda meretricis quatenus est peccatum, nullius sit pretij, quatenus tamen est res quædam humano vsui accommodata, pretio æstimari potest, licet, inquam, argumentum Medinæ non concludat operam illam de se & in genere entis, esse inuendibilem, concludit tamen esse inuendibilem in genere moris, & actus intrinsecè mali, pro quo nihil iustè posse promitti, dari, vel accipi, sancitũ est ab omnibus iuris vtriusque Authoribus: vt videre est, in l. Iuris gentium, §. si ob maleficium, ff. de pact. l. 1.2.3. & per totum, ff. de Condict. ob turp. caus. & l. Generaliter, ff. de verb. obligat. & l. 1. ff. de receptat. & C. de Cõdict. ob turpẽ caus. per totum tit. & c. 1. de schism. lib. 6. & c. 1. de Homic. lib. 6. & in aliis innumeris locis: Nec vsquam inuenies textum qui significet licere accipere pretium pro opera peccandi, vel peccato cooperandi, excepta vna meretrice, quoad forũ exterius, quia quoad illud non peccat, nec punitur, & eius opera pro

39 impunita reputatur. Tum quia non est bona consequentia, qua Sotus vtitur, scilicet opera meretricis, quatenus est opera & quidã actus vsui humano accõmodus, est alicuius pretij & æstimabilis, ergo pro ea aliquid accipi potest. Quoniã omnis opera exterior qua peccator operatur peccatũ, vt plurimum est talis, & tamen nullus vnquam Catholicorum, quod sciam, dixit licitè posse pro ea, saltem quando est intrinsecè mala, qualis est opera meretricia, capi aliquam mercedem.

40 Non obstat, quod actus peccati consideratus in genere entis, est quoddam ens, & consequenter quiddam bonum & à Deo, vt diximus in Prælud. 7. nu. 20. licet idem consideratus in genere moris sit nihil, & nullius pretij. Quia omnia iura diuina, & humana respiciunt in eo magis, id quod est in genere moris, quã quod est de genere entis, quæ sunt inseparabilia, & ita vetant absolutè, ne pro tali actu accipiatur, detur, vel promittatur aliquid, excepta, vt dixi, vna fornicatione, & aliis similibus actibus, qui licet sint peccata in foro interiori, permittuntur tamen in exteriori, vt prædictum est, sic in simili Caietanus ait, in 2. sec. q. 100. ar. 2. ad secundum dubium, quod licet actus conficiendi sacramenta, & ministrandi illa, sit res tẽporalis, non tamen potest vendi; quia magis attenditur spirituale, quod sine illo non potest esse, quàm substantia illius. Per quod ipsum dictum Caietani ab omnibus receptum, probatur, quod licet aliquid sit in se vendibile, non tamen potest licitè vendi, quum miscetur inuendibili. Sic ergo actus delinquendi, licet sit in se vendibilis, coniunctus tamen peccato, quod est inuendibile indiuisibiliter, non potest licite vendi.

Tertio infertur, opinionem prædicti Medinæ non esse veram, qua parte ait, acceptum à meretrice in operæ suæ fœdæ mercedem, esse in foro conscientiæ restituendum; quia per conclusa efficaciter supra in Dicto secundo non est restituendum de præcepto, id quod turpiter acceptum est, à turpiter dante. At per prædicta, quoad forum conscientiæ non solum datur meretrici turpiter, sed etiam turpiter accipitur ab ea, quia datur & accipitur pro opera & actu, qui est peccatum, & non quale quale, sed mortale, secundum fidem catholicã, vt prædictum est; ergo non est necessario restituendum, sed retineri potest tanquam donatum, vel derelictum ab eo qui dat, vt dixit Anton. in c. Quia pleriq; de immunit. eccles. supra in Dicto secundo relatus, & declaratus.

Quarto

Quarto infertur, necessario idem dicendum esse quoad forum conscientiæ, de aliis fœminis, & maribus cuiuscunque ordinis, qui ob fornicariam operam aliquid accipiunt, quod dictum est de meretricibus, & è contrario. Quia sicut illarum fornicatio est vetita & peccatum mortiferum vt plurimum in vtroque foro, sic harum fornicatio est vetita, & peccatum mortale in altero, scilicet cõscientiæ, secundum fidem catholicam, iuxta prædictam Clem. Ad nostrum, de Hæret. & eo magis, quod meretrix non solum peccat infringẽdo non solum præceptum sextum & nonum, sed etiam vt plurimum infringendo octauum, quatenus vetat iactantiam, & actum gloriandi, & laudandi se de vita, de statu, vestitu, & artibus ad illiciendum alios in malum turpibus, quod graue crimen esse pronunciatur, in cap. Quam graue, de excess. prælat.

Quinto infertur, partim verum & partim falsum esse, quod communiter aiunt glossæ à multis receptæ, in l. 4. ff. de Condict. ob turp. caus. & in l. 2. C. eod. & in l. Affectionis, ff. de donat. quatenus tenent promissionem de dando meretrici ob operam meretriciam non valere, nec ex ea posse agi. Per prædicta enim cõstat id esse verum, quoad forum conscientiæ, falsum autem quoad forum exterius: & è contrario partim esse verum & partim falsum, quod ait Barth. in dicta l. 4. ff. de Condict. ob turp. caus. à multis receptus, scilicet promissionem prædictam valere, quia verum est quoad forum exterius, falsum quoad forum interius.

Sexto infertur, Confessarios prædictarum mulierũ, & virorum impudicorum 41 quibus ob impudicitiã aliquid promissum est, & nondum traditum, debere illis cõsulere, quod nos consuluimus cuidã, qui præcepto cuiusdam Magnatis, magnis promissis eius illectus, accepta parte eorum, occidit quendam, & ob id vertit solum in aliud Regnũ, & querebatur, quod ille Magnas non soluit omnia promissa, & petebat illa: Consuluimus enim, caueret ne peteret illa tanquam sibi debita iustitia legali, quia non erant talia propter promissionis nullitatem, & quia per talem petitionem approbaret peccatum, quod ante fecerat, & ita nouè peccaret mortaliter: Sed quod in literis quas ei scriberet, & mandatis, quæ ad eum daret, cõfiteretur primum, agnoscere se, nihil sibi propter illam operã illicitam, præter ipsum infernum, de iustitia deberi, & ita nil se petere ob eam, tanquã debitum legale, sed supplicare illi, vt misereretur eius necessitatis & indigentię, & dignaretur mittere illi promissa, in eleemosynã, non quidem propter eius factum, quod erat abominandum, sed propter affectum illum magnum obsequendi ei, qui fuit potens, vt præceptis Dei præferret eius præcepta, Ita, quod nullatenus placeret ei suum factum illicitum, nec approbaret illud dicendo, ob id esse ipsi aliquid debitum, sed solum probaret affectum magnum atque desiderium obsequendi, quo in ipsum fuit, quum eius iussa compleuit, & erat obsequendi ei in licitis & honestis, quando ea scriberet, & mandaret. Ita quod delictum non est causa principalis petendi promissa, sed causa impulsiua, & occasio sine qua non peteret. Quod ipsum, mutatis mutandis, debet consulere Confessarius ei qui promisit dare aliquid ob delictum post quod perpetratum, vult dare, quod ob id promisit: nempe, quod perpetratio delicti, non sit causa finalis, sed solum causa sine qua non daret, & quod det principaliter vt necessitati eius subueiat, vel honori suo satisfaciat. Quod vtiliter dixit Caiet. 2. sec. q. 62. art. 5. Sic igitur præfatæ impudicæ

vtriuſque ſexus perſonæ debent coram Deo & confeſſario agnoſcere nil ſibi deberi in foro conſcientiæ ob illa turpia facta damnata in illo foro, & ita nihil velle, nec deſiderare, vt quicquã ob ea promiſſorum eis tanquam debitum ſoluatur, ne denuo peccent ea nouè approbando. Sed cupere & rogare, vt ſibi ſubueniatur ſoluendo promiſſa tanquam moraliter debita magno illi amori, quo fuerunt in promiſſorem extra operam illam illicitam, & quo ſunt quando hæc petunt, ad inſeruiendum tantum in licitis & honeſtis. Quod ipſum ſeruare debent in dando eis promiſſa, qui promiſerunt. Et arbitror, quod vt prædictus homicida, per viam iuſtam plura obtinuit, quam obtinuiſſet per iniuſtam: Ita hæ quoque perſonæ impudicæ plura conſequentur per hanc viam Deo placitam, quam per contrariam.

Septimo infertur, omnia ſupradicta intelligenda eſſe de his, ſiue fœminis ſiue maribus, qui ſine fraudibus notabilibus à ſuis amicis aliquid extorquent, ſed non de his quę cum fraudibus notabilibus id faciunt. Verbi gratia, dicẽdo ſe eſſe Virginem, quum non eſſet, aut non fuiſſe cognitam, niſi à Magnate N. longè maiora extorſit. Quia eiuſmodi, ſicut alij fraudatores, ff. & C. de dolis, reſtituere tenentur, iuxta ea quæ dicemus infra, nu. 73. poſt Gerard. & Adrian. Non ſunt etiã intelligenda de his, qui accipiunt quidem ſine dolo, ſed ab his qui non poſſunt dare, l. 2. & 3. C. de Auth. præſta, & l. 1. & 2. C. de præd. minor. c. Si quis presb. de reb. eccleſ. non al.

Vbi reſtitutio facienda.

SVMMARIVM.

Reſtitutio rei alienæ fiat vbi ſita eſt, ſi bona fide poßidetur, nu. 42.

Debitum ex contractu, vel quaſi contractu, reſtituatur in loco ſolutioni deſtinato, aut vbi iure petitur, nu. 42.

Debitum ex delicto, aut quaſi delicto, ſoluatur vbi damnum paſſo fiat ſatis, nu. 43.

42 RESTITVTIO autẽ facienda eſt vbi ſolutio fieri debet, & ita vbi eſt ſita res, quãdo reſtitutio eſt facienda eo ſolo quod eſt res aliena, cum qui bona fide, & ſine ſua culpa poſſidet, nihil perdere debeat, c. 2. de Conſtit. & l. ſi poſſeſſor, ff. de petit. hæredit. Si tamen reſtitutio ex contractu, aut quaſi contractu debetur, fieri debet in loco, expreſſe vel tacite ſolutioni deſtinato, aut vbi petitur, hac lege, vt extra locum præſtitutum ſolutio nec creditori, nec debitori damno ſit, l. 1. ff. de eo, quod certo loc. c. P. & G. de offic. deleg. & c. Dilecti, de foro compet. §. Præterea. Inſt. de action. & ſi locus præſtitutus non fuit, reſtituendum eſt vbi coram Iudice competenti petetur, arg. cap. fin. de foro competen. & annotat. in
43 iuribus prædictis. Sed ſi reſtitutio ob delictum aut quaſi delictum debetur, facienda eſt in loco, in quo ipſa facta nullum damnum is, cui fieri debet, accipiat, ſiue reſtituatur, vbi acceptum fuit, ſiue vbi eſt dominus, ſiue in alio loco ad quem dominus tranſtuliſſet, ita vt damnificatus nulla impenſa, vel alio onere grauetur, quam ſi damnum datum non fuiſſet, quia reſtituere eſt in primo ſtatu reponere, & reddere rem integrè, in ſtatu eo in quo dominus ſeruaſſet, ſi ab eo ablata non fuiſſet, l. Reſtituere, 1. & 2. ff. de verb. ſignif. & l. 1. C. de reſtit. & ſentent. paſſ. & 2. quæſt. 3. §. final. ſentit D. Thom. & explicat Caietan. 2. ſec. quæſt. 62. art. 5. quamuis ſemper ſufficit reſtituere vbi creditori placet, l. 1. ff. Qui ſatisd. cogan.

gogin. & per dicta supra eodem cap. Ex quo colligitur cuius impensis suo domino sit suum mittendum.

Quæstionis magnæ fuit nuper in Vrbe; An is qui mutuo dedit mille in India, ea lege & cōditione, vt certo tempore lapso posset ea petere à mutuatario vbicunque terrarum inueniretur, an postea inuentus in Vrbe teneatur soluere integra illa mille, an vero possit deducere cambia, quibus constat traductio illorum ab India in Vrbem? Et quidem videtur liberandus soluendo illa integra mille in India, aut etiam in Vrbe deductis cambiis, quoniam l. 1. & totus titulus, ff. de eo quod certo loco, non solum habent locum in debitis aliarum specierum, sed etiam in pecunia numerata, textus est in l. 4. ff. De eo quod cert. loc.

Quomodo restituendum.

SVMMARIVM.

Restitutio facienda est eo modo, quem causa cur debetur postulat, & remissio & condonatio partis sufficit sine obligatione & præsentia reali vel verbali rei soluendæ, nu. 44. & sequent.

Debiti remissio solutio quædam est, nu. 45. & 46.

Debitum facilius remittitur, dum res soluenda præsens non est, nu. 46.

RESTITVENDVM autem est, eo modo quem natura contractus delicti 44
aut vltimæ voluntatis requirit, & sufficit, quod obligatus per se vel per aliū, restituat, argum. cap. Qui per alium, de reg. iur. lib. 6. Et si delictum occultum est, etiam restitutio occulta debet esse, argum. cap. Si peccauerit, 2. q. 1. §. Non tibi dico, de pœnit. dist. 1. Sed cauendum est, ne, quando per alium occultè fit, internuntius, quod restituendum est retineat, & restituere debens in sua obligatione permaneat, vt dicetur infra eod. cap. nu. 67. Et quicquid S. Anton. 2. par. tit. 2. cap. 4. & Dion. in regula Peccatum, de reg. iur. lib. 6. & alij alibi dicant, sufficit etiam quoad forum conscientię, vt is cui restitui debet, liberaliter & volun- 45
tarie remittat, & condonet, iuxta glos. id dicto c. Peccatum, verb. Restituatur, & Host. in summa de Vsur. §. Quæ pœna, ver. Quid si, siue realiter ei offeratur, & coram constituatur, quo accipiat, aut condonet, siue solum verbo offeratur, siue absq; vlla reali vel verbali oblatione, creditor precibus partis, aut alterius alicuius internuntij, confessarij aut alterius remittat, & condonet, modo verè & ex animo remittat, & ea sit persona, quę id donare possit, vt rectè Caiet. in summa verb. Restitutio, resoluit, & Adrian. in 4. de restit. q. 2. col. 4. sensit. Et credendum est, 46
eum ex animo remittere, si ipse id affirmat, quum, vt acriter Caiet. vbi supra aduertit, nemo sit suæ voluntatis se aptior testis. Quod verum est si contrarium non arguunt coniecturæ, quales respondimus interuenisse in quodam casu, in quo austerus quidam dominus, qui suos subditos, precibus suis non optemperantes per se, aut per alios vexabat, à quibus certam conditionem petiit, arg. l. 1. §. Quæ onerandæ, ff. Quarum rerum actio non det. & glo. l. 1. ff. Quod iussu. Et videtur nobis cautum, quod Caiet. singulariter addidit, scilicet, Quod pauper diuiti debens, non deferat ad eum, aut ostendat idquod est soluendum, sed deprecetur per se vel alium, quo ipsi condonetur, ne rei debitæ præsentia difficilior efficiatur ad

quibus pauperior est factus. Non obstat, quod Medina teneat oppositum, dicens vsuras esse magis iniustas magisque prohibitas à iure diuino naturali & humano, quam sit retentio debitorum ex aliis contractibus, quia id non est verum, magis enim indubiè debeo tibi quod mihi mutuasti, quam quod per vsuram tibi ademi. Cum in mutuo nemo vnquam dubitarit, & in vsuris multi, quamuis malè, vt colligitur ex cap. Quoniam in omnibus, de Vsur. & Clem. 1. eod. tit. Tum ob alia, quæ breuitatis gratia omitto.

Quando est restituendum.

SVMMARIVM.

Restitutio fiat statim, nu. 54. nisi excuset ignorantia, dilatio, aut impotentia, saltèm sine iactura vitæ, salutis, aut famæ, aut sine magno aliquo damno, nu. 55. 56. & 57.

Damnum quod debitoris eum à restituendo excuset, nu. 59.

Confessarius non absoluat, nisi præuia restitutione, eum, qui semel iussus restituere, non restituit, nu. 59.

Restitutionem differt extrema necessitas secundum omnes, sed eam non tollit, etiam eius quod in ipsa accipitur, nu. 60. nisi quando, &c. nu. 61. Differt eam necessitas minor quã extrema, & timor damni eius cui debetur, nu. 62. aut Reipub. aut adulteriorum, & fornicationum, nu. 63. Sed non, quod non sit condemnatus, nu. 64. Neque dilatio confessarij nisi quando &c. nu. 65. Nec voluntas soluendi paulatim, nu. 66. Nec sufficit male acceptum mittere si non datur, nec legare testamento nisi quando, &c. nu. 67. & 68.

RESTITVTIO autem facienda est statim iuxta S. Thom. 2. sec. q. 62. art.
54 fin. ab omnibus receptum. Pro quo est cap. Sæpe, de Restit. spoliat. quatenus habet, tantum fere peccare qui alienum retinet, quàm qui accipit. Et quod præceptum restituendi quamuis sit affirmatiuum, quatenus expressè iubet restituere; est tamen negatiuum, quatenus tacitè præcipit non retinere alienum, inuito suo domino. Et præcepta negatiua semper & ad semper obligant, quãuis affirmatiua, non nisi semper, & ad certum tempus, iuxta eundem Tho. 2. sec. q. 33. ar. 2. & Arch. cap. Si peccauerit, 2. q. 1. & in summa de pœn. dist. 5. Panor. & omnes in cap. Nouit, de Iudic.

Ex quo infertur, Primo, decisio dubij quãdo, & quoties quis ob retentionem alieni nouè peccet: nam omnes tenent quod non peccat noue singulis momentis, & quod pluries quam semel peccat cõmuniter, qui illud multo tempore retinet, & quod peccat; quoties proponit, non restituere illud: Et etiã credo quod quotiescunque vtitur alieno, quod restituere tenetur, quamuis de restitutione non cogitet, Caiet. 2. sec. q. 66. ar. 3. & secundum aliquos, quoties commode restituere valens non restituit, quod tamẽ intelligendum est, si id animaduertit, quãuis non statuat illud non restituere, non autem alias, siquidem illud potius est status peccati, quam peccare.

Secundo, quod quamuis qui nocte in lecto aut in ecclesia recordatur se alienum habere, & posse commode restituere, statim debet proponere actualiter vel virtualiter restituere, non tamen statim à lecto surgere, aut ecclesiam egredi, quo id restituat, quia id non potest commode, & satis est id facere, quam commode poterit, boni viri arbitrio. Ad id autem quod hic quæritur. An hæc commoditas arbitra-

arbitraria referatur ad tempus, vel ad facultatem restituendi: respondetur, quod ad vtrumque, ad tempus quidem, per prædicta: ad facultatem autem, per statim dicenda, seruando ea.

Tertio, quod sicut ignorantia probabilis iuris aut facti quandiu durat, à restitutione excusat, l. Quod te, ff. de reb. credit. cum eis annot. sic etiam multo magis ab statim restituendo excusabit. Et vt condonatio creditoris pro semper à restitutione excusat, sic ab statim restituendo, eius voluntaria dilatio excusabit. Siquidem permanente hac, inuito domino alienum non retinet, & vt perpetua restituendi impotentia perpetuo excusat; sic impotentia restituendi statim, ab statim restituendo excusat. Et dicitur non posse, non solum qui est in extrema necessitate, aut nullo modo potest, sed etiam qui commode non potest, l. Nepos Proculo, ff. de verb. signif. cap. Faciat, 22. q. 2. Ille autem dicitur commode non posse, qui non potest sine damno suorum bonorum altioris ordinis, qualia sunt vitæ, & salutis; respectu famæ & rei familiaris, & qualia famæ respectu rei familiaris, vt supradictum est, aut non sine magno damno eorum quæ sunt eiusdem ordinis, quod aliqua dilatio parum creditori nocens excusare potest, vt speciatim & accurate S. Anton. 2. par. tit. 2. cap. 8. à col. 4. prosequitur. Et ita qui statim aliena bona fortunæ restituere sine amissione propriorum suæ vitæ, salutis, aut famæ non potest, ad statim restituendum non tenetur. Nam quemadmodum iuxta prædicta, in cap. 16. nu. 44. nemo tenetur regulariter ad bona aliena inferioris ordinis restituenda, cum damno suorum altioris ordinis, sic & multo minus tenetur ad aliena inferioris ordinis & qualitatis cum amissione propriorum altioris ordinis, statim restituenda, argum. cap. Cum in cunctis, de elect. & Authent. Multomagis, C. de sacros. eccles. Sic eadem ratione qui debet centum aureos statim soluendos, si non potest statim soluere sine magno damno suæ rei familiaris, puta non nisi domum suam, aut aliquod prædium multo minoris vendat, quam valeat; ad statim restituendum non tenetur. Quod nostro iudicio, non solum locum habet, in debito quod ex contractu, aut vltima voluntate, sed etiam in eo quod ex furto aut alio delicto nascitur, vt sentit Anton. vbi supra, quicquid Caiet. vbi supra dicat. Quia quamuis hæc duo debita, quoad suam originem differant (quia in vnius origine peccatum est, & in alterius non) quoad hunc effectum tamen, saltem in foro conscientiæ, similia sunt, si quidem vtrunque restituere tenetur, & in vtroque totalis impotentia omnino excusat, & sic in vtroque mediocris impotentia mediocriter excusare debet, arg. de toto ad partem, l. Quæ de toto, ff. de rei vend. & cap. Pastoralis, §. Item si totum, de offic. deleg.

[56, 57, 58 in margin beside lines "necessi-", "alie-", "nostro iudicio"]

Aduertendum tamen, quod non dicitur magnum damnum propriorum bonorum eo quod sint magnæ res alienæ restituendæ. Quia vt rectè Caiet. verb. Restitutio, cap. 6. dixit, illud non est suorum bonorum iacturam facere, sed aliena relinquere. Nec etiam dicitur magnum damnum propriorum bonorum, non lucrari eo quod restituturus est, quia vt idem dicit vbi supra, illud non est amittere suum, sed alieno non vti. Quod, mea sententia, non habet locum, in instrumentis artis quibus victum sibi parat, qui restituere tenetur, iuxta S. Anton. & Com. nec etiam damnum propriorum bonorum ab statim restituendo excusat, quando 59

restitutionis dilatio, etiā magnum damnū cui est restituendū infert iuxta omnes.

Quarto, quod quamuis æquum nobis videatur dictum Caiet. verb. Restitutio, cap. 6. quod ante ipsum S. Anton. 2. par. tit. 2. cap. 8. sensit, scilicet, quod cōfessarius nō debet absoluere eum, qui statim restituere tenetur, nisi prius actualiter restituat, si antea à confessario iussus, restituere prætermisit: Quia quamuis fides pœnitenti in his quæ pro se, & contra se dicit, habenda sit, prouideri tamen etiam debet, ne qui semel defecit, iterum deficiat; licet inquam, hoc dictum videatur æquum, talis tamen pænitens occurrere posset, & tales circunstantiæ temporis, loci, & causæ, vt confessarius solo restituendi proposito contentus esse debeat. Cum etiam Deus tunc illo sua benignitate contentus sit, arg. c. Dixi, & c. Magna, de Pœnit. dist. 1. eo quod non est ad amplius faciendum opportunitas, arg. c. Si quid inuenisti, 14. quæst. 5. Per quæ respondetur affirmatiue, ad nouc quæsitum. An qui subtrahit decimas, aut impedit solutionem earum, possit absolui ante realem restitutionem, si ab ea aliquo supradictorum modorum excusatur legitime, non obstante Concil. Trid. quod sess. 25. c. 12. prohibet absolui ante satisfactionem eiusmodi subtrahentem vel impedientem.

Quinto, sequitur, quod in necessitate extrema constitutus, non habens aliud, quàm quod ad suam suorumque vitam est necessarium, restituere non tenetur, nisi creditor eadem necessitate prematur, imo neque si eadem prematur, arg. c. Si non licet, 23. q. 5. & l. Si præses, C. de Aq. quot. nisi dominium eius quod restituendum est semper penes creditorem remansit, quicquid Io. Tabiens. verb. Restitutio, §. 4. dicat.

61 Magna tamen circa hoc quæstio incidit, An sit vera cōmunis opinio in 4. dist. 15. quam recētiores sequuntur in Armilla aurea, videlicet, eum, qui in extrema necessitate quo ea se liberet, aliquid accipit, ad restituendum illud non teneri, licet ad pinguiorem fortunam euadat: Ad quam breuiter respondeo, oppositum eius quod recitissime Adrian. vbi supra, q. 33. defendit, verius & iustius esse. Nam efficaciter probamus in Apolog. lib. illi de Redit. eccles. quæst. 2. monit. 4. Quod nemo sit verus dominus rei qua eget ad liberandum se ab extrema necessitate, licet posset iuste eam accipere etiam authoritate propria, & ea vti, quatenus esset ad id necessaria. Tum quia contraria sententia non videtur probari vlla lege, vel efficaci ratione, sine quibus non est affirmandum aliquid contra ius regulare, cap. Legatur, 24. quæst. 2. §. Consideremus, in Authen. de Trient. & semiss. col. 3. cap. Consuluisti, 2. q. 5. & cap. 2. de Transiat. Prælat. & ius regulare habet. Id quod est vnius, sine consensu eius non effici alterius, l. Id quod nostrum est, ff. de Reg. iur. Tum quia lex illa celebris, quæ est secunda, in §. Cum in eadem, ff. ad l. Rhod. de Iact. non habet, res fieri communes per necessitatem, sed esse communicandas. Tum, quia non patiuntur iura, vt eiusdem rei dominium sit penes plures in solidum, l. 3. § Ex pluribus, ff. de acquir. poss. Tum, quia legi charitatis, misericordiæ, ac pietatis, & cuiuscunque alterius virtutis satisfit, succurrēdo necessitatem extremam patienti sufficienter, ad hoc vt ab ea liberetur, vt palam est. At frequētissimè succurri potest, & abunde quidē extremam patienti, cōmodando, vel locando ei rem illam, qua eget, non tradendo ei dominium illius, verbi gratia; Aliquis, alioqui saltem alibi diues, in montibus Alpibus vel Pyrenæis niue captis, necessitatem

cessitatem extremam alicuius vestis patitur: & aliquis alioqui pauper, deferens vestes pretiosissimas, holosericas, pellibus Herminiorum carissimis duplicatas, siue suffultas, obuiat illi, tenetur quidẽ ei vnum, vel duas, vel plures, & quot quot ille, ad illam necessitatem subleuandam eget, cõmodare vel locare, sed non dare & transferre in illum illarum dominium: Imo, cum se in aliquem locum vbi necessitas illa cessaret, reciperent, posset illam vel illas, quas commodauit, repetere: quod nemo negabit. Tum, quia nemo diceret, quod si quis alioqui diues ab quo in loco fame moriens obuiaret alicui pistori viginti mulos panibus coctis onustos aliquo agenti, fieret dominus omnium illorum panum, quum tamen qua ratione fieret dominus vnius, eadem quoque fieret omnium, antequã vllo illorum ad sedandam famem vteretur, Neque quisquam diceret, pistorem obligatũ esse, ad dandum dominiũ omnium illorum illi: neque illum authoritate propria posse omnes eos sibi occupare: Imò quilibet eruditus, dicet satisfacere pistorem communicando illi esurienti panes necessarios ad illam esuriem sedandam. Tum quia ridiculum videtur & grauitati legum contrarium, dicere; extremã famem patienti, quæri dominium omnium panum, qui in foro venduntur, & illico sedata per vnum panem fame, illud ei perdi: & rursus iterata fame fieri eius, & propulsata ea, desinere esse illius. Tum quia glossę receptæ, in dicto §. Cum in eadem, & d.c. Sicut hi, 47. dist. asserunt, verbum, communia, in loco dicto. Necessitas omnia 62 facit communia; exponendum esse, per communicanda. Concludo igitur per extremam necessitatem proximi, obligare quidem proximos eius, ad subueniẽdum ei tantum, quanto est opus, ad liberandum eum ab ea, facereque sibi ius capiendi illud, etiam propria authoritate, non tamen efficere eum ipso iure dominum illius necessarij, & consequenter teneri regulariter ad restituendum, quum ad pinguiorem fortunam peruenerit. Dixi (Regulariter) quoniam nõnunquam vt infra, nu. 118. dicemus, ex paruitate rei & alijs coniecturis, iustè credi potest eum ad id non teneri.

Non obstat, quod Sotus, lib. 4. q. 7. ar. 1. de iust. & iure, nouè distinxit inter eum, qui non habet bona aliqua, vbi extrema necessitate vrgetur, nec alibi, & inter eum, qui alibi ea habet, & inter illud, quod tempore talis necessitatis insumptum fuit, quales sunt res ad esum pertinẽtes, & inter illud quod insumptum non fuit, qualis est vestis, aut equus quo vsus est: & concludit, quod qui alibi habet bona, ad restitutionem expensi tenetur, & etiam qui non habet ad restituendũ id quod insumptum in illa necessitate non fuit, sed non ad id quod in ea impensum & consumptum fuit. Tum quia quamuis primo aspectu eius consideratio pulchra videatur, penitius tamen introspicienti non videbitur vera. Primum, quia ipse fatetur, quod qui bona alibi habet, restituere tenetur, etiam insumptum, & cum vnius regionis bona non adimant necessitatem extremam in quam in alia incidit, fateri debet, quod extrema necessitas sola, non facit dominũ rei alienæ vt ea vtatur sine obligatione restituẽdi. Secundo, quod præsupponit falsum, significans, quod omnis, qui licitè vti potest eo quod vsu consumitur, illius dominus efficitur, quia ipsemet lib. 4. q. 1. de Iust. & Iur. loquens de extrauag. Ad conditorem, de verb. signif. tenet, quod Franciscanus eius quod licite comedit, & consumit, dominus non est, iuxta c. Exiit, de verb. signific. lib. 6. quod nos latius confirmauimus in

Apolog. prædicta q. 1. Mon. 14. nu. 1. Tertio, quod etiam præsupponit falsum, quatenus significat, quod nemò, qui consumit aliquid tanquam illius dominus, si est verus dominus illius, ad illud restituẽdum tenetur. Nam qui cōsumit panem & vinum mutuo acceptum, tanquam dominus & existens verus illius dominus consumit, l. 2. §. Appellata, ff. de reb. cred. tamen soluere illud & restituere tenetur. Et ita quamuis extrema necessitas aliquẽ dominum faceret, quoad effectum illum ab ea liberandi, non ob id eundem ab obligatione restituendi liberaret, arg. cap. Cum cessante, cum ei annot. de Appellat. Siquidem ad se liberandum ab ea, sufficit dominium quod per mutuum vel alium iustum cōtractum, absque donatione acquiritur. Quarto, quod necessitas solum tribuit ius ad accipiendum, & cogẽdum vt illi detur, quod sufficit vt liberetur ab ea, & non amplius, & ad hoc sufficit, mutuo vel commodato, vel alio contractu iustè accipere, aut illi dare, quia limitata causa limitatũ producit effectum, l. Non omnis, ff. de reb. cred. Concludo igitur, quod qui aliquid in extrema necessitate accipit, postmodum cum potuerit ad restituendum tenebitur, siue alibi bona habeat, siue non, siue illud totum cōsumat siue non, nisi per cōiecturas probabiles iustè præsumeretur donatio, vt supra tactum est, & latius dicetur infra nu. 118. & 119. Quoniam vltra prædicta sequeretur ex contraria opinione, quod si aliquis mille militum dux in extrema necessitate mille ducatorum aureorum alimenta alicuius priuati hominis vel villæ comederent, soluere ei non tenerentur, quamuis altero die direptione aliqua licita diuites euaderent, quod est absurdum, & ita non dicendum, l. Nam quod absurdum, ff. de oper. liber.

63 Sexto, principaliter infertur, eum qui totum statim restituendo non posset decenter pro dignitate sui status viuere, ad illud non teneri, quamuis id facere, perfectionis esset, vt ait S. Anton. 2. par. tit. 21. cap. 8. col. 7. modo ei sit animus restituendi illud, quamprimũ poterit, & modo curet ne quid in alios vsus, quã necessarios & decentes impẽdat, quo reliquare aliquid, & paulatim restituere possit.

Septimo, quod quando ex restitutione statim facta redundaret damnũ corporis, aut animæ eius cui debetur, non est statim facienda. Quia nec furioso, nec irato ensis depositus quo creditur, se, aut alium percussurum, reddẽdus est. c. Ne quis 22. q. 2. Neque eadem ratione volenti bellum facere, aut litigare iniustè, sua pecunia, qua id faciat & fortiori ratione, si ex ea magnum damnum Reipub. obueniret, siquidem eius bonum priuato præponitur, c. Licet, de Regul. & Auth. de Restit. & ea quæ par. §. Licet, collat. 5. Et consequenter nemo debet facilè condemnare Reges aliósue Principes qui aliqua iudicio eius aliena, retinent, credentes probabiliter ex eorum restitutione, sua Regna passura magna incommoda & bella iniusta arg. l. Si quis fumo, ff. ad l. Aquil. Quæ tamẽ non procedunt, quando æqualia vel multo maiora mala probabiliter crederenrur euentura ex retentione, quam ex restitutione. Depositarius enim qui sicut putat ex redditione gladij furentis, vel alius penes se depositi secuturam percussionem alicuius iniustam, ita credit ex retentione secutura esse maiora mala, puta, furentem, vel alium cum cognatorum, & amicorum turba, se & suam domum cum his quæ in ea sunt, incensurum, restituere tenetur: arg. a cessante ratione Iurium prædictorum, quæ illa fundant: quod aliquando scimus euenisse. Et idem dicendum videtur; quando proba-

probabiliter creditur, quod ex restitutione statim facta, sequerentur adulteria, fornicationes, aut alia peccata mortalia, quæ indigentia restituenti, aut eius filiis, aut filiabus suaderet. Quia vt dicit S. Anton. vbi supra, hæc mala sine comparatione sunt maiora quàm damnum, quod creditor ex dilatione sui debiti patitur, imò sunt bona altioris ordinis quàm fortunæ, quæ creditori debentur.

Octauo, quod multi damnantur, ob non solutionem debitorum, nullum sibi 64.
de ea scrupulum conscientiæ incutiendo, credentes se antequam per sententiam condemnentur, non teneri. Quia quoties qui alienum iniustè retinet, & considerat, aut considerare debet, se illud debere, & proponit formaliter vel virtualiter non restituere sine vlla iusta causa, quæ eum excuset, toties mortaliter peccat, iuxta Maior. in 4. dist. 15. q. 26. col. 2. vt supra eod. cap. nu. 55. declarauimus. Nam quemadmodum, qui concubinam retinet, non est pœnitens, sed pœnitentiæ illusor, & confitendo peccatum peccato apponit; sic qui opere & voluntate, sine iusta causa alienũ retinet, non est verè pœnitens, iuxta Scotũ, in 4. dist. 15. q. 2.

Nono, quod confessarius non potest pœnitenti dilationem concedere, quan- 65
do certo scit eum soluere posse, nisi concurrat aliqua causa prædictarum supra eod. nu. 62. & seq. quæ ab statim restituendo excuset. Quibus annumerarem casum in quo videret confessarius debitorem nolle se resoluere ad totum debitum statim restituendum, ob aliquod emolumentum inde sibi proueniens, & creditorem nolle concedere dilationem, parum sibi nocuam, & nunquam aut non tam cito nec tam vtiliter, atque dilationem concedendo, suum recuperaturum, & ea concessa, debitor suam fidem obstringit se ad certum tempus soluturum. His enim concurrentibus, confessarius dilationem & absolutionem concedere posset; iuxta mentem Angeli in ver. Restitutio, vlt. q. 5. post directorium. Tunc enim confessarius verisimiliter credere potest, quod creditor illo contentus foret, si sciret vt ipse secretum intimum conscientiæ debitoris.

Decimo, quod qui debet, & statim totum restituere potest, & non vult nisi cer- 66
tam partem, in singulos menses vel annos, quousque solutionem finierit, non est absoluendus, quicquid dicant Hostiens. & alij Summistæ iuxta Adrian. in 4. de restit. col. 17. dicentem quod confessarius qui talem absoluit, eum magnopere decipit, quia qui debet & potest commode restituere, & non restituit, est in peccato mortali per prædicta, quod Maior in 4. dist. 15. q. 28. ait, nõ solum procedere in debitis ex delicto, & furto, sed etiã in aliis mutuo, aut alio iusto modo cõtractis.

Vndecimo, quod qui non potest furtum aut aliud damnum datum restituere 67
per se, sine sui manifestatione, non debet per se, sed per aliam personam secretam & fidelem id facere, ad quod confessarius cui reseruatum est peccatum, aptior aliis videtur, modo pro fideli habeatur. Caueat tamen, quia si persona media non restitueret, non liberaretur debitor ab obligatione, vt exprimit S. Anton. 2. par. tit. 2. cap. 4. §. 1. etiam quando pro fideli haberetur, si dominium rei restituendæ in eum, qui restituit, translatum fuit, quamuis non, quando translatum non fuit, & iustè acceptũ fuit, iuxta notata in c. Significante, de pignor. Et idẽ S. Anton. addit, 68
ne multũ fidant prædicatoribus & confessariis, pecuniã potius quàm salutem animarum quærentibus: & consultũ fuerit syngraphã à creditore accipere, in qua cõfitetur, se accepisse tantã summã, per N. pro solutione eius, quod alius sibi debe-

V bat, fine

bat, sine nominis expressione, & eam pœnitenti tradere. Et in hoc casu restitutio differri potest, quousq; inueniatur persona per quã fideliter & secretò fieri possit.

Duodecimo, quod qui statim restituere potest, & non restituit, quamuis testamento relinquat, vt restituatur, securus non discedit, si aliqua ex prædictis eú non excusat, nisi quando id fecit, quia probabiliter credit, quod suus hęres melius pręstabit, & nisi hoc persuasum haberet, statim ipse per se restitueret; Angel. verb. Restitutio, 3. §. 2. Addo tamen, quod qui non potest statim restituere, debet remissionis schedam, aut dilationem, à suo creditore petere, iuxta S. Tho. 2. sec. q. 62. ar. 8. ad 2. receptum, nisi tali petitione peccatum manifestaretur per supradicta eod. c. nu. 31. aut aliquod scandalum sequeretur, arg. c. Nihil, de præscript.

Quæsitum autem à multis, an defunctus detineatur in Purgatorio donec eius debita soluãtur? Resoluo negatiuè iuxta Tho. in Quodlibet. 6. art. 13. & Adrian. in Quolibet. 8. quia fieri potest vt moriatur martyr, vel statim post baptismum, quem rectà ire in cœlum, docet fides catholica, c. Baptismi vicem, de consecr. dist. 4. c. Cum Marthæ, de celeb. miss. & c. Debitum, de Baptis. vel cum contritione ad omnem pœnam delendam sufficienti iuxta c. Mensuram, de pœnit. dist. 1. vel absolutus virtute iubilei, ad id efficacis, Extrauag. 1. de pœnit & rem. Non obstat quod Angel dixit contrarium per c. In litteris, de Rapt. in illis verbis (vt à peccatis suis valeat liberari) quia vt olim prælegendo illud Salmanticæ, diximus, loco verbi (valeat) quod refertur ad defunctum, debet legi (valeant) quod referatur ad hæredes, ita quod significat per restitutionem debitorum defuncti hæredes liberari à peccato suo negligentiæ: aut germanius quod intelligatur de ope tribuenda mortuo, accidentaliter per preces creditorum, vel pauperum bene satisfactorum, nam vt ait Tho. vbi sup. solutio debiti parum prodest defuncto, nisi accidentaliter, modo prædicto. Quare risu, aut potius commiseratione digni sunt filij, & alij hæredes, qui miserentes plurimum defunctis, quod propter debita teneantur in purgatorio, non miserẽtur sibi quod tenentur in statu infernali notabiliter eorum solutionem negligentes, aut differentes, quod plus satis frequenter contingit.

De impediente bonum alienum.

SVMMARIVM.

Impediens à consequendo beneficio, officio, vel alio bono, ille solus, & omnis tenetur ad restitutionem, qui &c. nu. 69. 70. & 73.

Restitutio præsupponit debitum legale, nu. 69.

Priuatio præsupponit habitum, nu. 69.

Testamentum vel legatum qui facit mutari, tenetur restituere, nu. 70.

Intellectus, l. 1. §. Denique, 1. ff. de aqua pluui. arcen. nu. 71.

Argumentum à contrario, quando validum, nu. 71.

S. Thom. canonum ac legum obseruantissimus, nu. 71.

Iustitia distribuendi beneficia & officia publica multum differt à iustitia distribuendi communes pecunias communitatis singularibus eius, nu. 72.

Beneficiariorum malus elector vel collator, cui restituet, nu. 73.

Impediens malo animo cur non teneatur restituere, impediens autem per metũ, &c. sic, n. 73.

Restituent qui suffragantes siue votantes, nu. 74.

DVBITA-

DVBITATVR hic, An qui alium à consequutione officij, beneficij, aut alterius boni impedit, restituere teneatur? In quo quamuis multum dissentiãt doctores, vt patet per Adrian. in 4. de restit. q. 10. & quæstio sit difficilis, eamque Caiet. 2. sec. q. 62. ar. 2. ad nubes efferat, omnibus tamen perpensis, nobis placet, quod Adriano non displicuit, quamuis illud non asseruerit, scilicet, quòd omnis & solus ille impediens regulariter restituere impedito, & damnum passo tenetur, qui impedit alium, à consequendo officio, aut beneficio, aut alio bono ita ei debito, vt haberet iam in eo ius perfectum, quod appellant ius in re acquisitum, per dispositionem inter viuos, aut vltimam voluntatem; collationem, cõfirmationem, aut alium modum legitimum, aut erat ei de iustitia debitum, ita quod habebat acquisitum aliquod ius imperfectum, quod appellant ad rem per iustam promissionem, emptionem, stipulationẽ, electionem, præsentationem, oppositionem siue concursum, expectatiuam, regressum, accessum, coadiutoriam, primogenitum, legitimam aut alium titulum, qui non dat ius perfectum, per quod aquiritur bonum, sed quoddã imperfectum, per quod illi conuenit, & acquiritur aliqua actio, vel officium Iudicis ad iure petendum: nisi impediat per modos iustitię cõtrarios, videlicet vim, metum, dolum, mendaciũ, aut aliam fraudẽ, etiam si alias odio, vel mala intentione impediat. Mouet nos ad id primum, quia ex diffinitione restitutionis posita sup. nu. 6. colligitur, quod vbi non est debitum legale, non est quod restituatur, quod etiam affirmat Caiet. in d. q. 62. ar. 2. à col. 4. & etiã Sotus vbi supra. At nemini cui non est ius in re, vel ad rem vel officiũ iudicis ad petendũ est debitum legale, licet forte sit debitũ morale, & antidorale, vt colligitur ex glo. & aliis Inst. de actio. in princip. & in l. Ex hoc iure, ff. de Iust. & iur. ergo non debetur eius restitutio. Secũdo, quòd restitutio siue redditio præsupponit ablationẽ, secundũ mentem omnium, quam Sotus vbi supra exprimit. At cui nihil iuris est, nihil iuris aufertur, quia priuatio præsupponit habitum, l. Decem, ff. de verb. c. Ad dissoluendum, de Despons. impub. ergo &c. Tertio, quod qui blanditiis, sine vi, metu, mendaciis & dolo, facit testamentum mutari aut legatum in alium transferri, restituere non tenetur, l. fin. C. Siquis aliq. test. proh. ergo neque qui impedit, ne collator, præsentator, aut elector conferat, præsentet, aut eligat illum aut illum, vel Rex vel alius qui potest conferre aliquod officium vel aliud ius illi vel illi, tenebitur illi, aut illi restituere, argum. l. Illud, ff. ad l. Aquil. 69

Dixi (etiam qui malo animo, &c.) quia intentio nocendi, aut malum iniustum inferendi, necessitatem restituendi non inducit, quamuis in foro conscientiæ peccatum inducat, nisi adiiciatur ei opus aliquod exterius iniurium & contrarium legibus iustitiæ, vt lictor mala intentione suspendens iustè damnatum, licet peccet, non tamen tenetur restituere quicquam, & miles in bello iusto occidens hostem vel diripiens ciuitatem, malo animo, & fine, peccat quidem, sed non tenetur restituere, quia licet transgrediatur leges charitatis, vel aliarum virtutum, non tamen transgreditur leges iustitiæ specialis, quarum transgressio sola est iniuria, & obligat ad restituendum, vt probamus cum communi, in Apolog. prædicta, q. 2. monit. 4. Qua ratione etiam Sotus quẽ post hec scripta legimus, discedit à Scoto, Palud. & Cõmuni in 4. q. 6. ar. 3. à col. 17. quatenus aiunt, intentionẽ malam, sine opere iniurioso inducere obligationem restituendi. Per hæc resoluitur negatiue 70

illud nouè quæsitum. An qui odio alicuius efficit, vt herus eius dimittat eúm, qui non potest inuenire alium qui tantum salarij ei soluat, quantum dimittens, teneatur restituere? nisi efficeret vt herus contra iustitiæ legem ante lapsum temporis conuenti, eum dimitteret. Non obstat, l. Proculus, ff. de damn. infect. quã Caiet. vbi supra citat, quia illa & l. Fluminum, §. fin. eod. tit. pro nobis faciunt, habent enim eum, qui fodit puteum in suo, non teneri vicino, licet inciderit venas per quas fluebat aqua in eius puteum. Neque obst. l. 2. ff. de nou. open. unc. quam citat Scotus, quia vitiosa est allegatio, & videtur voluisse citare l. 1. §. Denique, 1. ff. de Aq. pluu. arce. quatenus significare videtur, eum qui puteum effodit, aut aliud opus in suo facit, vnde damnum vicinus accipit, non teneri de damno, si non facit animo nocendi, significans à contrario sensu, quod tenetur, si eo animo faceret: Responderi enim potest primo, quod argumentum à contrario sensu, licet alioqui sit validissimum in iure, l. 1. ff. de offic. eius cui mand. est iur. & c. Apostolica, de his quæ fiunt à Præl. fin. cons. cap. nil tamen valet, quoad ea quibus contrarium exprimitur in iure, iuxta gloss. celeb. & receptam, vt tradit ibi latè Fely. in c. Significasti, de foro comp. pro qua textus optimus in c. A nobis, 2. de de sent. excom. & secundum omnes cõmuniter intentio mala sine opere iniurioso, non obligat ad restituendum damnum, vt prædictũ est.

Quæ solutio roboratur ex eo, quod Vlpianus ibi noluit innuere, obligationem restituendi propter malum animum induci, sed vt clarius confirmaret dictum Marcelli negantis eo casu actionem de dolo dati, dixit, non esse locum actioni de dolo, sine malo animo, sine quo dolus non datur, l. Dolum, C. de dolo, facit pro hoc, quod prædictæ leges fluminum, & Proculus, quæ sunt ipsiusmet Vlpiani, neque alia lex ponderat bonum vel malum animum, sed solum an quis iure vel iniuria in suo faciat opus quo noceret proximo. Non obstat, quod etiam Thom. significat actum, malo animo factum, inducere restitutioné aliquo casu, quo bono animo factus non induceret. Tum quia Thom. non loquitur de actu solo animo malo facto, sed malo animo iniustè facto, & ita intelligendus est de actu iniurioso alteri, vel modo iniurioso facto, puta per vim, metum, dolum, vel fraudem, de quo statim dicemus. Tum quia etiam Thom. videtur legisse prædictum, §. Denique, & quia non occurrit sufficiens responsio, tentauit aliqua parum firma, de quibus vnum est, quod ait teneri quem aliquo casu ad restitutioné, sed non secundum æqualitatem, quum restitutio sit actus iustitiæ cõmutatiuæ, quæ obligat ad æquale, secundũ eundem ibidé, art. 1. Alterũ; quod æquiparat in hoc collationé beneficij cum proposito firmo conferendi, quod nullo iure vel ratione necessario probari potest, & reprobatur ea manifesta, quod qui proposuit firmiter cõferre alicui beneficiũ, si mutata voluntate alteri cõtulerit, valet collatio, & non tenetur restituere, nec peccat si æquè dignus est. At qui iam cõtulit vni, si mutata voluntate cõferat alteri, peccaret, & non valeret collatio, & teneretur restituere, etiã si secũdus esset lõge dignior. Tertio, quod odiũ, vel malus animus, sine opere iniurioso obligat ad restitutioné, quod dum saluare nititur Sotus, parũ sibi cõstat, vt videre est vbi supra col. 20. Quare dicta Tho. in illa respõsione, ad 4. reducenda vidétur, ad ea, quæ firma ratione probãtur, & tribuenda obseruãtię, qua solet esse in sacros canones & sacras leges adeo magna, vt nec latum vnguem ab eorum verbis recedere sit

dere sit solitus, quod, quia non aduerterunt Scotus, Palud. Caiet. & alij, putauerunt Thomam sensisse contrarium, in quo etiam Sotus se satis inuoluit.

Non obstat etiam ratio Caiet. vbi supra scilicet, quod officia, & beneficia sunt 72
bona communia, quæ sunt singularibus diuidenda, & ideo qui ea male distribuit, aut male impedit, contra iustitiã distributiuam facit, vt qui male distribuit vel impedit bene distribuere cẽtum aureos cõmunes singularibus plebis, & cõsequenter quemadmodũ hic restituere tenetur, iuxta omnes, ita & ille tenebitur. Non inquã hæc ratio obstat. Tum quia illa solum militat in beneficiis, & officiis publicis, & ita quoad alia nihil probat. Tum quia non est eadẽ ratio de distributione centum aureorum cõmunium facienda communitatis in singulos eius, & de distributione beneficiorum & publicorũ officiorum communium ecclesiæ, vel Reipublicæ in singulos eius. Nam vt perspicaciter ait Sotus vbi supra, non sunt bona communia ita debita iis inter quos sunt diuidenda: vt centum aurei communitatis diuidendi singulis eius sunt debiti eis, eo quod beneficia, & officia publica sunt instituta principaliter propter seruitium ecclesiæ vel Reipub. & non propter eos, qui seruituri sunt. Et collatores eorum non distribuunt, tanquam debita eis, quibus distribuuntur, sed tanquam debita seruitio ecclesiarum, & tanquam electores ministrorum earum, ita quod per bonam vel malam electionẽ eorum, non fit prin- 73
cipaliter commodum, vel damnum eligendis, sed ecclesiis vel Rebuspub. quibus sunt eligendi: sicut præfectus ab aliquo domino, ædificio alicui cõstruendo, deligendo artifices idoneos, vel minus idoneos; non facit cõmodum vel damnũ principaliter idoneis, vel magis idoneis, quos ad illud opus deligere omittit, sed dño: & si quid damni dat, non tenetur restituere illis quos omittit deligere, sed ipsi dño cuius ædificium est male, vel non adeo bene constructum. Confirmantur hæc, eo quod licet iustitia distributiua illud aut illud officiũ, vel beneficiũ, aliquibus dare obliget, regulariter tamen nemini ius perfectũ, quod appellãt in re quo suum fiat, concedit, nec imperfectum, quod appellant ad rem, quo debitum illi sit, & possit illud iure petere, quamuis sit dignior, nec vnquã talis vsus in ecclesia aut Republica Christiana fuit, etsi multoties diuisor non dando digniori, aut dando indigno peccet. Sed quãdo centum aurei cõmunes, sunt particularibus plebis distribuendi, vnusquisque eorum ius aliquod habet, ob quod illis debetur, & suam partem, aut saltem quantũ debetur ex ea petere potest. Dixi supra in conclusione, non esse restitutionẽ faciendam impedito, quia Reipub. vel alij iniustè læso, facienda esset, vt ex proximè dictis colligitur. Dixi etiam (nisi impediat per modos iustitiæ cõtrarios, videlicet vim, metum, dolum, mendacium, &c.) quia si per hos modos impediret, teneretur. Vnde si mentiens me esse mortuum, aut non esse ius consanguineum, aut esse spurium, aut ignarũ, aut malum, aut per alias fraudes, aut per vim, faceret mutari testamentum, aut legatum, aut collationem, aut præsentationem beneficij, officij, aut alterius boni, & commodi factam, aut iam decretam, restituere mihi tenetur iuxta omnes per l. 1. & 2. C. si quis aliq. testa. proh. & l. fin. ff. de hæred. instit. etiam iuxta Gerardum relatum per Adrian. vbi supra: licet ipse plus cæteris in hoc se extendat. Ratio verò cur mala intentio damnificandi hanc necessitatem restituendi non inducit, mendacium autem, fraus aut comminatio, & alij modi iniusti, sic; est, quod intentio sola damnificandi, est contra charitatem, sed

non contra iustitiam commutatiuam, cuius actus est restitutio, & mendacium, fraus, & comminatio sunt contra iustitiam, quia per hæc iustus modus acquirendi, qui impedito competit, impeditur. Non tamen tenetur restituere quantum impedit, nec quantum soluere deberet, si eripuisset iam penitus acquisitum, aut debitum, sed quantum consideratis circunstantiis, iudicio boni viri, videbitur, vt Communis dicit in aliis casibus, saltem iuxta æquitatem, & consuetudinem in his semper seruari solitam. Ex hoc sequitur, quod quando beneficia, officia, & cathe-

74 dræ dantur per oppositionem seu concursum, digniori, extante statuto quod necessario debeant conferri candidatis tempore præstituto concurrentibus, & competentibus, si satis sunt in id qualificati, & aliquis impediuit, ne darentur legitimis oppositoribus, seu concurrentibus candidatis, sed aliis, restituere tenetur. Quia illi iam ius quoddam perfectum acquisierant, ad petendum vt alicui ex ipsis darentur. Quemadmodum etiam, qui iniustè ab opere agricolam, à scribendo scribam, &c. impedit, tenetur restituere, quia impedit ab eo, quod ipsi iure conuenit, scilicet, laborare aut scribere. Nec obstat, quod Sotus vbi supra colum. pen. significare videtur, quia non loquitur de Scholasticis suffragantibus aliis quàm candidatis, sed de suffragantibus minus dignis candidatorum, de quibus etiã nos in hoc loco antequam eum videremus, diximus eos ad restitutionem non teneri: quamuis peccent eo modo quo collatores & electores beneficiorum: per supradicta. Sequitur etiam, quod non tenebitur restituere, qui sine vi, mendacio, aut fraude, mihi prohibuit profectionem ad Episcopum, cui erat propositum, beneficium alicui digno conferendi, ne me cognosceret, qui si me cognouisset, mihi illud contulisset, quia illud beneficium adhuc non erat meum, nec mihi debebatur, nec ab eo per modos iustitiæ contrarios prohibitus fui.

Quæ causæ non restituentem à peccato excusant.

SVMMARIVM.

Restitutione à debita excusant nouem. Primum, necessitas. Secundum, remissio, aut satisfactio partis, duobus concurrentibus, nu. 75. Tertium, procuratio beneficij, nu. 81.
Quarta, ignorantia probabilis, & quæ sit illa, nu. 82. 83. & 84. Quinta, præscriptio, nu. 85. Sexta, cessio bonorum, nu. 86. Septima, metus amissionis vitæ, aut salutis, nu. 87. Octaua, metus amittendi libertatem, nu. 88. Nona, metus amittendi famam, nu. 89.
Remissio debiti, qualis sufficiens, nu. 75. & quod non requirit solutionem paratam, nu. 76.
Debitor quando securus per condonationem, nu. 78. aut eius à petitione cessationem, nu. 79.
Ignorantia qualis à restitutione excusat, nu. 82. & 83.
Præscriptio quomodò à restitutione excusat, nu. 85.
Andreas Alciatus ob miram eruditionem laudatus, nu. 85.
Bona vitæ, salutis, libertatis, & famæ, æstimari non posse, nu. 87. & seq.
Bona trium ordinum, vitæ, famæ, & pecuniæ, nu. 87.
Liber homo an se vendere possit, nu. 88.
Fama cum vita, & libertate in quo conueniunt, & quod æstimari non potest, nu. 89. & quod non rependitur, nisi &c. nu. 90.

Mulier

Mulier proba, pluris famam quàm libertatem æstimat, nu. 90.
Metus amißionis famæ, an excuset à restitutione vxorem supponentem partum, aut ex adulterio parientem, nu. 90.
Vita non est amittenda propter famam illustris familiæ, nu. 91.

PORRO multa à restituendi obligatione excusant. Primum, necessitas, de qua 75
supra eod. nu. 60. Secundum, remissio, condonatio, aut alia satisfactio qua creditor fiat contentus, quæ si est perpetua, perpetuo excusat, & si temporalis, pro tẽpore quo durauerit, c. Peccatũ, adiuncta glo. recepta, verb. Restituatur, de Reg. iur. lib. 6. & l. 1. ff. Qui satisd. cog. concurrentibus duobus: prius est, quod fiat per eum, qui donare potest, & liberam suorum bonorum administrationem habeat, arg. c. Veniens, de Testi. adiunctis iis, quæ supra eod. c. nu. 45. diximus. Posterius, quod scienter & sponte fiat, sine vi, metu, dolo, aut fraude aliqua. Ex quibus infertur primo, quòd non prodest illa quotidiana satisfactio, qua creditor sit contentus parte debiti, propter diffidentiam recuperandi debitum, natam ex eo, quod ei debitor minatur, quod si pro centum, quæ debet, nolit esse cõtentus quinquaginta pro integra solutione, nihil vnquam habiturus sit, secundũ Caiet. in d. ar. 8. & antea Sylu. verb. Restitutio, 7. q. 1. & 2. quia deest ei secunda conditio. Secus tamen est de diffidentia recuperandi, quam concipit ob alias causas, vt recte Sylu. vbi supra insinuauit. Secundo, infertur non esse opus tertia cõditione, quam aliqui desiderãt in dicta reg. Peccatũ, lib. 6. scilicet, quod sit parata solutio, nec illa quam quidam theologi relati ab Anton. 2. par. tit. 2. c. 6. scilicet, quod pecunia ponatur realiter coram creditore, sed neque vt verbis offeratur, quod requirunt alij relati per Perusinum in dicta regula Peccatum, & Anton. vbi supra. Quia satis est vt creditor scienter & sponte id faciat, vt sentit gloss. in d. reg. Peccatum, imò vt bene insinuauit Caiet. 2. sec. q. 62. ar. 6. quando restitutioni obnoxius est pauper, & creditor ita diues, vt remissio vel dilatio debiti foret opus misericordiæ, consulendum illi est, vt antequam pecunia realiter vel verbaliter præsentetur, remissio petatur. Quia quemadmodum actus castitatis liberius in absentia fœmina- 77
rum & obiectorum venereorum exercentur; & abstinentiæ, in absentia suauium epularum: sic etiam libertates condonandi, & remittendi debita, liberius in absentia solutionis, & ante oblatam, præsentatam, & receptam pecuniam, quàm pòst, exercentur. Tertium quod non est necesse, quod debitor habeat propositum debitum soluendi, si ei non remittatur, ad hoc vt remissio, & condonatio creditoris valeat, quamuis sic, ad hoc vt peccatum dimittatur. Quartum, quod debitor qui dicit creditori, se ad soluendum quantum sua facultas fert, paratum esse, & simul rogat, vt erga se vtatur misericordia, & liberalitate, consequuta totius vel partis remissione, fiet liber à peccato, & restituendi necessitate, si soluendi voluntatem habebat, esto quod non fieret remissio, si vero talem voluntatem non habebat, liberatur quidem à restituendi necessitate, non autem à peccato, quod peccabat nolendo soluere, etiam non sequuta remissione: quod etiam insinuauit Sylu. verb.
Restitutio, 7. q. 2. Nam debitor, qui etiam post condonatum debitum, eo animo 78
esset, quod nollet soluere etiam si posset, licet non esset ei condonatum; manifestè peccat voluntate inordinata interiori contra septimum præceptum arg. c. Si res, 14. q. 6. & c. Sæpe, de rest. spoliat. in quod vtinã multi, qui compositiones quærunt,

non inciderent. Quintum, quod si aliqua persona proba tractat cum creditore, & dicit, ego curabo vt N. soluat tibi tantum, si tu liberali voluntate reliquum remiseris, idque faciat sine fraude, nullo iniecto metu, aut diffidentia nunquam debitum recuperandi, & debitor paratus sit facere quicquid potest, si creditor illi remittit, immunis est à peccato & restituendi necessitate. Si autem non habet voluntatem soluendi quantum posset, manet quidẽ à restitutione immunis, sed non à peccato. Sextum, quod si persona internuntia dicit remissionem liberè esse factam, & non ita res se habet, à restitutione debitor immunis non fit; imò si de eo dubitat, de veritate certior fieri debet, quamquam si internuntius est satis ad id fide dignus, eius dicto excusatur, quoad contrarium rescierit: Quod cum resciuerit, soluere tenebitur, aut soluendi voluntate proposita remissionem petere arg. c.
79 Cum cessante, de Appell. Septimò, quod nec excusatur debitor à peccato, eo quod creditor non petat ab eo debitum, ob timorem etiam reuerentialem, aut ob ignorantiam debiti, si iudicio boni viri soluendo erat. Quia eo casu creditor, scienter & sponte non remittit, aut dat dilationem quamuis excusaretur, si creditor scit sibi deberi & non petit sine aliquo metu, aut sine alio respectu, qui eum inuoluntarium faciat, quia probabiliter credere potest, sibi ab eo dilationem dari, vt vtiliter annotarunt, Angel. verb. Mora. §. 1. & Syluest. eod. verb. q. 1. Octauò, quod
80 qui aliquid debet in genere, puta hominem, bouem, aut equum, aut tot modios frumenti, aut amphoras vini, à solutione, aut restitutione non excusatur, quamuis species quas ad soluendum destinatas haberet, incendio, aut alio quouis casu fortuito perirent: imò neque si omnia eius bona disperirent, quia debitor in genere, non liberatur speciei peremptione, l. Incendium, C. si certum petat. not. in l. Quod te mihi, ff. de reb. Credit. quanquam debitor speciei, puta illius vel illius hominis, bouis, equi, vestis, &c. regulariter excusatur illius speciei peremptione, si absque dolo, fraude & culpa, & ante morã perierit. Nec etiam post moram saltem in foro conscientiæ, si sciretur, quod perinde peritura erat apud creditorem, ac apud eum, l. fin. §. Fina. ff. ad l. Rhod. de iact. siue ex contractu siue ex delicto deberetur, l. Si ex legati causa, ff. de verb. oblig. cũ ei adnot. Sylu. verb. Restitutio, 7. §. 5. Secus tamen si constaret, aut dubitaretur, quod antequam res periisset, dominus vendidisset, aut ea vsus fuisset, l. Cum res, §. fin. ff. de legat. 1, & declarat Sylu. verb. Restitutio, 7. q. 5. Ille autem dicitur esse in mora restituendi, qui tenetur ex delicto, l. 1. ff. de condict. furt. & etiã, qui ex contractu, & non restituit ad diem præfixum, vel non statim atque scit, vel scire debet, rem esse alienam, l. Quod te, & arg. c. fin. de præscript. idque facit sine iusta causa eam retinendi. Nam si eam retineret ratione aliquarum impensarum, quas bona fide circa eam fecisset, aut credendo iusto errore suam esse, non censeretur in mora. l. Illud ff. de pet. hæred. & l. Is qui rem commodasset, ff. de furt.

81 Tertia causa principalis à restitutione excusans, secundum aliquos Iurisperitos, est dedisse, aut procurasse creditori aliquod beneficium ecclesiasticum, quod falsum est, quia per spirituale non potest solui temporale, c. quam pio. 1. q. 2. vt probauimus in c. Cum secundum, de præb. Et ideo neque à soluendo eo quod propter obsequia debetur, id excusat. Quamuis si post datum aut procuratum beneficium gratis, creditor ille causa gratitudinis debitum remiserit, debitor à restitu-

tione

tione liber erit. Et idem, per eandem rationem dicendum est, de officiis, quæ sine symonia, aut peccato, emi & vendi non possunt, quamuis non de aliis, quæ licitè venduntur, & emuntur, quia horum datio, aut procuratio impensa debitoris facta, idonea solutio est, arg. c. Totum. 1. q. 3. Quæritur hic, an sit locus prædictis in officiis secularibus, quæ sine peccato vendi non possunt? Resp. non esse, quum titulus est validus, licet in eo peccetur, quales sunt multæ venditiones factæ à Regibus, vel aliis facultate ad id Regia munitis; in quibus faciendis, solet nonnumquam interuenire peccatum, saltem veniale. Esse verò, quando in eo non solum peccat, sed etiam titulus est nullus, eadem ratione.

Quarta causa principalis est probabilis ignorantia facti, qua credit id quod restituendum erat, suum esse, quia forte hæreditate obuenerat, aut illud non debere, quia erat debitum à patre contractum. Et etiam ignorantia iuris obscuri, præsertim quando viri scientia, & conscientia prædicti cōsulunt ei, quod ad restituendum non tenetur, arg. gloss. singul. & receptæ in c. Capellanus, de feriis. Secus tamen esset de eo, qui consulit eos, quos credit sibi placita responsuros, & nisi hoc crederet, eos non cōsuleret: Et minus qui consulunt multos qui dicunt illi, ipsum ad restituendum teneri, & ab aliis consulendis non desistit, donec aliquem reperiat, qui ei respondeat, ipsum non teneri, & huic potius quàm reliquis fidē adhibet, iuxta Adrian. in 4. de Restit. col. 88. 82 83

Dixi supra (ignorantia probabilis) quia non excusat crassa & supina, qualis est illa, qua quis emit à milite Missale, aut calicē, aut à famulo, orbem, aut salinum argenteum, aut ab aliquo iuuene pannoso sericum, aut alterius generis pannum, quem credere, aut certe dubitare debebat habuisse illum per furtum, rapinam, aut bellum iniustum, non adhibita diligentia debita ad veritatem sciēdam. Nec etiam excusat ignorantia iuris clari, qualis est ea, qua ignorat, iniustum esse, rem furto ablatam emere, vt eam sibi retineat, arg. c. Apostolicæ, de Cler. excom. minist. & c. Ignorantia, de reg. iur. lib. 6. Sylu. verb. Restitutio, 3. q. 7. Quanquam quia quisque sibi arctius est obligatus quàm alteri, potest illud tale venditori reddere, aut permutatori, & pretium recuperare, aut quod pro illo dedit deprecatus eum, qui male accepit, & male dederat, vt illud suo domino restituat, per dicta supra eod. cap. nu. 9. 84

Quinta causa est canonica præscriptio, aut vsucapio, qui est vnus modus acquirendi dominium vtile, aut directum alicuius rei, aut exceptionem ad retinendum eam quæ competit ex eo, quod eam legitimo tempore, modo ad id legitimo, bona fide possederit, l. 1. ff. de vsucap. & toto tit. de præscript. l. 1. C. de vsucap. transfor. & glo. 16. q. 3. in summa. Et vt nemini videamur per incuriam præscriptionem immobilium bonorum vsucapionem appellasse, monemus quod quamuis modus acquirendi mobile per possessionem appelletur vsucapio, & modus acquirēdi immobile præscriptio iuxta vulgarem opinionē cōmentatorum vtriusq; iuris, verius tamen videtur, quod omnis talis modus appelletur vsucapio, & exceptio, quæ ex ea nascitur, præscriptio, vt colligitur ex multis legibus, ff. de vsucap. & doctissimus, ac omniiuga disciplinarum omnium encyclopędia toti orbi vsque ad miraculum illustris Andreas Alciatus, in l. Vt sunt, ff. de verb. signif. & alij recentiores in aliis locis monstrant. 85

Non sine causa diximus, quod præscriptio canonica excusat, quia legalis iuris ciuilis, quæ sacris canonibus non consentit, non excusat. Et ideo nulla præscriptio quæ inchoata fuit, & continuata mala fide, seu à sciente rem esse alienam, excusat, nec etiam, quæ cœpta bona fide, si postea antequam finiretur, mala successit, c. Vigilanti, c. fin. de præscript. c. Possessor, de Reg. iur. lib. 6. Vnde nec leges particulares Regnorum, vel statuta ciuitatū, quibus statuitur, ne post aliquot annorum lapsum, debitum peti possit, debitorem scientem se debere, & non soluentem, in foro conscientiæ excusant, iuxta communem quā tenet Anchar. in cap. Peccatum, de Reg. iur. lib. 6.

86 Sexta causa, quæ excusat, est cessio bonorum qua debitor ea relinquit creditoribus, ff. de cess. bonor. & C. De his qui bonis ced. quæ in foro exteriori excusat, quoad debita ex contractibus orta, quatenus lex ciuilis statuit ne debitor cedens in plus teneatur quam cōmode soluere possit, de iis quæ postea quæsierit. Quod ipsum est dicendum de debitis, quæ ex delicto nascuntur, quoad interesse priuatum partis, non autem quoad interesse publicum, nam quoad illud, qui non habet in ære; debet luere corpore, l. 1. §. & generaliter, ff. de pœn. & glo. c. Non satis, 86. dist. & c. Si res, 14. q. 6. Dixi supra (in foro exteriori) Nam in foro conscientiæ non excusat, nisi quatenus necessitas eum sine cessione excusaret, de qua supra eod. cap. nu. 60. cum seq. diximus. Hoc est, ita quod ei suæ artis instrumēta, & ad victum necessaria iudicio boni viri duntaxat relinquantur.

87 Septima causa, est impotentia restituendi sine vitæ & salutis periculo, per resotionem Innoc. iij. in cap. Officij, de pœnit. & remiss. cum declaratione quam super illam Innoc. 4. communiter receptus fecit. Cuius ratio videtur esse, quod vita & salus sunt bona altioris ordinis, quàm bona fortunæ, & pecunia æstimari non possunt, arg. l. In seruorum, §. fin. ff. de pœn. Et ideo restitutio, quæ est actus iustitiæ commutatiuæ, vt dictum est supra eod. cap. nu. 6. quæ ad æqualitatē partes reducit, non obligat ad danda bona altioris ordinis, & inæstimabilia, pro bonis fortunæ quæ inferioris sunt ordinis. Qui autem bona proximo debita cum periculo vitæ, & salutis restitueret, non male faceret, si magna essent, quin laudem promereretur, ob rationes & authoritates quibus pulchre D. Sotus, lib. 5. quęst. 1. art. 6. de iust. & iur. probat licitum esse vitam cordatè & prudenter, pro defensione sui amici, & proximi, & etiam suæ rei familiaris: & pro quolibet actu virtutis effundere. Vnde inferimus veram rationem huius septimæ causæ & excusationis, non esse, quod homo, suæ vitæ & salutis dominus non sit, l. Liber homo, ff. ad l. Aquil. & cap. Contingit, 2. de sent. excom. cum saltem eius custos sit, cum potestate ponendi eā pro Deo, pro Republica, pro amico, pro suis bonis, & etiam pro quolibet actu virtutis.

88 Octaua causa, est impotentia restituendi sine amissione libertatis, & sui ipsius venditione. Quia quamuis lex vetus Exod. 22. statuerit, vt qui furto sublatum reddere non posset, venderetur, & etiam vt debitor se ipsum aut suos filios pro debito ciuili traderet, Leuit. 25. & 4. Reg. 4. & quamuis idem nunc sanciri possit, nunquā tamen in Republica Romana, postquā Christiana effecta est, decretum fuit, vt aliquis pro debito ciuili seruus efficeretur, imo in l. Ob æs alienū, & Auth. sed C. de actio. & oblig. & in cap. 2. & ibi gloss. de pignor. sancitum est, ne quisquam adi

quam ad id compellatur. Ratio huius octauæ causæ videtur esse eadem, quæ septimæ, videlicet, quod libertas sit altioris ordinis bonum, quàm bona fortunæ, & sua natura inæstimabile, sicut vita, & salus, l. Libertas, ff. de Reg. iur. & ideo non est danda pro bonis fortunæ, quæ sunt inferioris ordinis, & sua natura æstimabilia. Quanquam non male faceret, qui pro faciẽda restitutione, se quasi seruum creditori traderet, aut se alteri venderet, nulla enim lex diuina vetus vel noua id vetat, imò neque vlla Romana, imo statuit ne quis ad id cõpellatur, & quamuis, l. Et liberi hominis, cum 2. sequent. ff. de contra. empt. probet emptionem liberi hominis scienter factam non valere, non tamen probat vendentem se ob grãdem necessitatem peccare, & l. 2. C. de Patr. qui fil. distr. habet, posse patrem vendere filium etiã inuitum propter necessitatẽ, & hodie passim Christiani in Æthiopia multos emunt, qui se ipsos vendunt, aut se vendi consentiunt. Quod licitum permissumque esse etiam prædictus Dom. Sotus lib. 4. quæst. 2. art. 2. de Iustit. & iure. scripsit. Vnde sequitur, quod ratio huius octauæ causæ excusandi, non est quod homo liber, suæ libertatis dominus nequaquam sit, sed prædicta.

Nona causa, est impotentia restituendi bona sine famæ amissione, secundũ doctissimum Cardinalem Caietanum lib. 17. respons. 14. respons. & 2. sec. quæst. 62. art. 2. dicentem, quod quemadmodum bona vitæ & salutis, sunt altioris ordinis, quã famę, sic bona famæ altioris ordinis sunt, quã pecuniaria. & quod nemo ad restitutionẽ bonorum inferioris ordinis tenetur; cum iactura bonorũ altioris. 89

Contra tamen hoc tenet Maior in 4. dist. 15. quæst. 17. & Adrian. in 4. de rest. & postea prædictus Sotus resolutionem prædictam Caietani refutat, lib. 4. q. 6. art. 3. de Iust. & iure, & q. 7. art. 2. sentit non esse horum ordinum rationem habendam, sed potius æstimationem famæ, cum æstimatione debiti esse conferendam, & quod æstimatio famæ tantum posset æstimationem debiti superare, quod non teneatur restituere: & è contrario si debitum superaret æstimationem famæ, teneretur restituere cũ illius iactura. Mouetur ad id primo, quod doctrina Caietani videtur ei magis metaphysicæ quam philosophiæ morali niti. Secũdo, quamuis fama ex se maioris sit æstimationis quàm aliqua res pecuniaria, magna tamen pecuniaria, pluris quàm exigua fama æstimatur: sicut quamuis pretiosius ex se sit aurum, quàm plumbum, c. Duo sunt, 96. dist. tamen plumbũ viginti pondo pluris æstimatur quàm vnum granum auri. Tertio, quod qui læsæ Maiestatis diuinæ vel humanæ illustrem aliquam familiam infamauit, restituere suo iudicio teneretur ei famã etiã si ipsi ob id mors subeunda foret. His tamẽ non obstantibus Caietano eruditissimo hęrendum cẽseo; Primo, quia eius doctrina nõ tam metaphysicæ nititur, quam philosophiæ morali, quæ neminem compellit ad dandam suã vitam pro debito ciuili, & non alia ratione quam quia hæc est altioris ordinis debitum, vt dictum est. Quæ eadem ratio militat in fama respectu boni pecuniarij. Siquidem etiam fama sua natura bonum est inæstimabile, sicut salus & vita, & superat bonum pecuniarium, iuxta illud Eccles. 41. Curam habe de bono nomine, hoc enim magis permanebit tibi, quàm mille thesauri pretiosi & magni. & Prouerb. 22. Melius est bonum nomen, quàm diuitiæ multæ. & Arist. 4. Ethic. ait. Honorem esse maximum bonorum exteriorum, quem probat Thom. 2. sec. quæst. 129. art. 1. Cui & alter Thom. ibi cõsentit, & in quæst. 131. art. 1. ad secundum, &

dum, & q. 103. art. 2. ad primum, & glos. cap. Suam, dē pœn. & in Extrauag. Ad conditorem, Io. 22. §. Rursus, verb. Honori, de verb. signif. Nec obstat, quod
90 quando fama restitui non potest, aliqua pecunia est compensanda. Tum quia id non fit, eo quod fama suapte natura æstimabilis sit, sed quia alia compensatio fieri nequit. Tum quia etiam pro vita & salute, idem fieri iubetur in l. 1. §. 1. & l. fin. ff. de his qui deie. vel effud. & l. Ex hac, ff. Si quadru. paup. quæ tamen ob hoc non dicuntur æstimabilia. Tum quia id non datur pro pretio famæ, quæ nullum habet, sed pro compensatione damni quod ob eius iacturam obuenit, sicut etiam mutilato aliquo membro, datur aliquid, non pro pretio deperditæ integritatis, quæ nullum habet, sed pro damno quod ex eius defectu euenit, per leges prædictas, & ea quæ supra cap. 15. num. 19. citata fuerunt, quorum consideratio ad hæc maxime facit. Quarto, quod S. Doctor 2. sec. quæst. 62. art. 2. ad primum, & secundum, eodem modo loquitur de restitutione famæ, quo de restitutione vitæ, aut membri, quæ restitui nequeunt, nam in vtroque dicit par rependi non posse, & in vtroque dicit compensandum esse: & in respons. ad secundum vbi de compensatione famæ loquitur, se remittit ad prædictum vers. ad primum, vbi loquitur de compensatione vitæ, aut membri abscissi, dicens in famæ restitutione idem esse faciendum, quod de vita ablata, & membro abscisso dixerat: per quod aperte significat famam æstimari non posse. Et quod id quod pro ea rependitur, non datur magis pro solutione, quàm quod redditur pro vita erepta, aut membro abscisso: Et quod altioris ordinis sunt bona famæ, quā pecuniaria; & quod non potest conferri pretium boni pecuniarij, cum pretio famæ, quod nullum est, sed cum damno ex eius iactura sequuto. Quinto, quod libertas, fama, & honor eiusdem ordinis esse videntur, & vt dictū est, nemo pro solutione debiti se vendere tenetur, ergo nec pari ratione se infamare, argum. l. Illud, ad l. Aquil. Sexto, quod mulier quæ pro honesta habetur, potius seruitutem cum bona fama, quàm libertatem cum infamia eligere debet, argu. l. Isti quidē §. fin. ff. Quod met. caus. At pro restituendis bonis se in seruitutem tradere non tenetur, ergo minus tenebitur, quando ob id pro inhonesta haberetur. Septimo, quòd restitutio vt dictum est supra eod. cap. nu. 6. est actus iustitiæ cōmutatiuæ, quæ æqualitatē inter accipientem, & eum à quo accipitur constituit, & restituere debitum cum iactura famæ, esset reddere debitum, & perdere famā, pro solo debito, quæ magna inæqualitas foret. Octauo, quod Innoc. iij. in c. Officij, de pœnit. & remiss. aperte dicit quod metus indicandi suum adulterium marito, vxorem à restituenda hæreditate excusat, non distinguendo inter hæreditatem magnam vel paruam, & inter famam Magnatum & infimatū. Nec vnquā S. Tho. neque aliquis alius classicus author istas distinctiones parum iudicio nostro fundatas induxit, ergo neq; nos eas faciamus arg. l. De precio, ff. de publ. in rem act. c. Solitæ, de Maiorit. & obed. Nono, quod non potest dici, quod Innoc. iij. in d. c. Officij, non sensit apertè, quòd metus amittendi bona altioris ordinis, excusat à restitutione bonorum inferioris ordinis, quia clarè dicit, quod metus mali maioris cōsequendi ex indicatione adulterij marito facta excusat vxorem à restitutione hęreditatis, quam spurius pro legitimo habitus obtinebit, & cum textus de metu generaliter loquatur, de quolibet iusto intelligendus est, quumq; metus infamiæ talis sit, d. l. Isti quidē, cum gloss.

etiam

etiam de infamiæ metu intelligetur. Decimo, quod durum & nouum videtur id 91 quod prædictus Sotus sine aliquo authore asserit, scilicet, eum qui Illustrem aliquam familiam infamauit, ad restitutionem famæ cum iactura vitæ teneri. Vndecimo, quod similitudo auri & plumbi non concludit, quia vtrumq; sua natura pecunia est æstimabile, & ideo maior quantitas vnius potest pretio superare minoré alterius: Sed fama non est res pecunia æstimabilis, sicut nec etiam vita, salus & libertas. Duodecimo, quod rarissimè continget casus, in quo bona cito aut tarde restitui non possint, sine iactura famæ, faciliori ratione, quam in casu prædicti c. Officij, in quo mulier supposuit sibi partum, aut ex adulterio occulto filium suscepit, in quo tamen habetur, quod non tenetur id reuelare marito, si timet eum, cum tamen sine metu amissionis vitæ se in monasterium tutum recipiens reuelare posset, quandoquidem ecclesia eam suo marito restitui absque idonea cautione non permittet, arg. c. litteras, sub fin. de Restit. spoliat. & c. Inter alia, de Immunit. eccles. Denique facit, quod si contraria opinio vera esset, sequeretur nullum inter restitutioné debiti famæ & pecunię discrimen fore, cum iuxta illam in vtraque magnum damnū eius qui restituere tenetur excuset, & in nulla paruū, & in vtraque pretium pecuniarium magnum vel paruum reperiatur. Sequeretur etiam, quod semper fama per ęquiualens restitui posset, contra sententiā S. Thom. 2. sec. q. 2. ar. 2. ad 2. cōmuniter receptum. Concludimus ergo, quod restitutio debiti bonorum, omni via possibili procuranda est, sed si non inueniatur ad id idonea, sine amissione vitæ, aut libertatis, aut famæ, non est necessario facienda. Moderamur tamen opinioné prædicti Caiet. vt solum procedat in fama bonitatis virtutem theologam & moralem consequente, & non in fama ex aliis rebus præclaris parta, qualis est fama ingenij, scientiæ, iurium, solertiæ, artium, diuitiarum, & aliarum rerum similium. In qua opinioni contrariæ sit locus. Quia fama harum non videtur inæstimabilis, vt est fama bonitatis; iuxta ex Eccles. & Prouerb. supra citata; Quas duas species famę & infamiæ esse, & in vtrisq; locum esse detractioni, probabimus infra cap. 18. nu. 20.

De restitutione incertorum bonorum.

SVMMARIVM.

Bona incerta quæ? nu. 92. & an possint pauperi ea habenti applicari, nu. 93.
Restitutio bonorum incertorum vt reseruata episcopo, nu. 92.
Restitutio bonorum incertorum cui & à quo facienda, nu. 92. & 93.
Episcopi absolutionem eius, qui bona incerta habet, vt reseruare possunt, nu. 92.
Compositio de incertis, quæ iusta, nu. 93.

BONA Incerta sunt bona debita alicui homini, qui, vel quorum quantitas 92 ignoratur, etiam post inquisitioné debitam, iuxta communem sententiam, in c. Cum sit, de Iudæis, quam ibi explicauimus. Dixi, (bona) pro genere. Dixi, (alicui debita) ad excludendum ea, quæ in nullius bonis sunt, & habita pro derelictis, quę occupātis fiunt, l. 1. ff. de acquir. rerū domin. & §. Nullius, Inst. de rerum diuis. Dixi, (homini) ad excludenda sacra & religiosa, quæ licet nullius in bonis hominis sint, sunt tamen Dei, non solum illo titulo generali quo omnia sunt eius, psal. 13. & c. Quo iure, 8. dist. sed etiam alio speciali humano, iuxta glos. in dicta

l. 1. &

l. 1. & dicto §. Nullius. Dixi, (qui ignoratur) ad differentiam aliorum, quorum dñi sciuntur, vel iusta inquisitione sciri possunt. Dixi, (vel quantitas ignoratur) ad significandú dupliciter aliqua dici incerta. Quamuis glos. c. 2. de Pœnit. & remiss. lib. 6. sola illa, quorum quantitas ignoratur, appellet incerta. Dixi, (etiã post inquisitionem debitam) quia ante illam non contingit iusta ignorantia, c. Innotuit, iuncta glo. de Elect. si per eam saltem hæredes cognosci possent iuxta Tho. recept. 2. sec. q. 62. ar. 5. Quorum restitutio pauperibus est facienda, c. Cum tu, de Vsur. Et secundum multos, Episcopis est reseruata, & per eos tantum facienda secundum Host. in d. c. Cum tu, & in summa de pœn. §. fin. sed cõmunis contra, cuius veritaté copiose in Cõment. d. c. Cú sit, probauimus, vbi cõclusimus eum, qui restitutioni est obligatus, per se ipsum sine Episcopo & etiam sine confessario, restituere posse. Imo quod Episcopus contrarium iubere non potest, nec regulariter in eo contra voluntatem debitoris se interponere, secundum Angel. verb. Restitutio, 2. §. 14. Rosel. eod. verb. §. 2. Pisan. Restitutio, 6. Gabriel. in 4. dist. 15. q. 2. col. 18. & Io. de Lign. & Cald. in d. c. Cum sit, de Iudæ. & alios quos refert Syluest. verb. Restitutio, 8. q. 5. Quod adeo quidem verum videtur, quod consuetudo contraria non valeret, siue quia cõtra legem naturalem esset, siue quia irrationabilis, eoquod episcopis communiter non magnæ curę sunt pauperes, iuxta Syluest. vbi supra. Quanquam consuetudo episcoporum, qui sibi ipsis restitutionem horum bonorum reseruant, de qua glossa, c. 2. de pœnit. & remiss. lib. 6. mentionẽ fecit, defendi posset intelligẽdo de absolutione peccati commissi ob illorum non restitutionem, & de restitutione, & ordine confessariorum, hoc est prohibere confessariis, ne absque consilio episcopi absoluant, aut distribuant, sed non prohibere parti, vt si per se velit, non restituat, nec suam conscientiam, prout debet, exoneret. Et hac noua distinctione aduersæ opiniones omnes inter se conciliari, & constitutiones synodales multorú episcopatuum defendi possunt. Dixi supra, regulariter, Quia episcopus interponere se potest quatuor casibus. Primus, Cum restitutioni obligatus moritur absque hærede & exequutore. Secundus, Cum qui restituere tenetur, nõ vult id facere, & contra illum in iudicio proceditur. Tertius, Cum qui restituere debet, non rectè distribuit. Quartus, Cum huiusmodi res ab eo qui est aut fuit manifestus vsurarius, possidentur secundum Communem vbi supra.

93 Addimus tamen, quod propter omnes rationes, ob quas confessarius debitorem rerum certarum non statim restituẽtem aut ad certum tempus absoluere potest, àfortiori debitorem incertarum poterit. Et quod si restitutioni obnoxius est pauper, potest sibi totum, aut aliquam partem capere, maxime ex consilio episcopi, aut confessarij, tanquam vnus ex pauperibus, per ea quæ infra eod. cap. nu. 151. dicemus. Neque est necesse iniungere ei onus orandi vel alia pia faciendi pro animabus eorum quibus restitutio debebatur, quæ necesse non esset aliis pauperibus iniungere, vt latè diximus in Apolog. libel. de Redit. Eccles. Mon. 34. q. 1. Quia non est textus nec ratio, quæ id probet, quamuis ad ea quibus alij obligarentur, teneretur, arg. l. Illud, ad l. Aquil. & c. Inter cæteras, de rescript.

Addimus etiam, quod licet pientius esset, pauperiores eligere, & ex his, cæteris paribus, meliores, c. Est probanda, & c. Non satis, 86. dist. non tamen est necesse, quia nulla lege aut ratione id conuincitur, vt in eadem Apolog. q. 1. Mon. 77. n. 2.

conclu-

concludimus. Per pauperes vero intelligimus non solum personas pauperes, sed etiam Ecclesias, Xenodochia, & monasteria; ornamentis, luminaribus, ædificiis & aliis similibus indigentia, secundum Io. And. cómuniter receptú in cap. 1. de Test. lib. 6. aut alia opera pia. Quia reditus ecclesiastici, æquè aut magis quam hæc incerta pauperibus debentur, c. Autum, 12. q. 2. & c. fin. 16. q. 1. Et certum est illos in alia opera pia insumi posse, quod latius probamus in d. Apolog. q. 1. Mon. 28. nu. 1. quicquid dicat Petrus Perusinus in tract. de cano. porc. Episcop. c. 7. Cuius opinioni in legatis pauperibus factis, locus esse posset. Imo & pauperes intelliguntur non solum medicantes, sed etiam alij egentes iis, quæ sunt eis ad decentiam necessaria, vt diximus in d. Apol q. 1. Mon. 77. nu. 4. Et subtiliter Caiet. 2. sec. q. 100. art. 1. ad 7. Per quæ resoluo affirmatiuè illud nouè quæsitum, An iustè retineat quis illud quod per compositionem factam cum Camera Apostolica super incertis retinet? modo verè sint incerta, iux. definitionē datam supra eod. nu. 92. & modo cōpositio non sit indiscreta, vt quia 20. millia pro 3. vel 4. millibus remittuntur: vt dicit Caiet. ibidem, quia Papa habet administrationem generalem omnium quæ debentur pauperibus, per ea quæ tradimus in Comment. C. Non liceat Papæ, 12. q. 2. § 9. nu. 2. Et ita potest iusta de causa applicare in alia pia, arg. c. Quia contingit, de relig. dom. & condonare aliqua iusta de causa, qualis est recuperandi pro illis quod alias non recuperaretur, vel tarde. Aduertant tamen procurantes huiusmodi cōpositiones, quod sunt in peccato, donec eas adipiscantur, si quum possint, non restituant ea pauperibus. Imo & post cōpositionem, si est eis animus non restituendi sibi condonata, etiam si non fuissent condonata, sicut fur cui remissum est furtú, peccaret, si esset animo non restituendi illud, etiam si non esset remissum, arg. dictorum infra.

De fructibus beneficiorum malè impensis.

SVMMARIVM.

Beneficiarij impensæ quę probandæ, nu. 94.
Impensa omnis inordinata peccatum, sed aliter clerici, aliter laici, nu. 94.
Beneficiarij regularis impensa, vt facienda, nu. 94.

COMMVNIS et vera opinio habet; Beneficiarios impēdentes fructus suorum beneficiorum in prauos, vanos, vel profanos vsus, & ab eisdem accipientes, non solum peccare, sed etiam ad restituendum teneri, vt latè probamus, declaramus, & limitamus, in Comm. c. fin. 16. q. 1. & latius in eius Apolog. q. 1. 2. & 3. Summam in quorú huc spectantium in Monito vltimo dictæ q. 3. quamplurima continentem pro paucis, quæ hoc in loco in vulgari posueramus, in gratiam confessariorú de verbo ad verbú reponimus. Nempe quod admonendi sunt confessarij, & cōsultores beneficiariorú, ne facilè peccati mortalis & restitutionis damnent, vel absoluant beneficiarium consitentē malam bonorú suorum impensam, imò maturè cōsiderēt. Primú, omnem impensam quorumcunq; bonorum, à quibuscunq; quocunq; modo factā, si est inordinata, hoc est cōtra rectā rationem naturalem, diuinam vel humanā, omnem item retentionē inordinatā esse peccatum saltem veniale, quia illa est prodigalitas, hæc auaritia, hæc est contra virtutem liberali- 94

liberalitatis per defectum, illa contra eandem per excessum, & ita vtraque mala, & peccatum saltē veniale. Quod probat Thom. 2. sec. q. 118. ar. 1. & 119. ar. 2. Inter impensam autem prodigam, & retentionem auaram beneficiariorū, de reditibus ecclesiasticis ex vna parte, & similē de reditibus laicis ex altera, hoc distare, quod hæc regulariter est venialis, illa vero mortifera, vt diximus in Apolog. prædicta, q. 1. Monito xxxix. post Tho. in d. q. 119. ar. 2. Deinde animaduertant, An sit regularis, vel sæcularis. Et si est regularis, eadem censura censeant impensam factā ex aliis bonis, quoquo modo quæsitis, ante vel post professionē, ac de reditibus ecclesiasticis, quia illa omnia sunt ecclesiastica, eo quod quicquid habebat ante professionē, fit per eam monasterij vel ordinis. Auth. Ingressi, C. de sacros. Eccles. c. In præsentia, de probat. & quicquid post eam quærit, acquirit eisdem, c. Cum olim, 2. de priuil. & dictum est in d. Apol. q. 1. Monito x. & tribus sequentibus & lvi. & lxij. & modum restituendi male impensa pono ibidem q. 2. Monito xx. Si autem est sæcularis, consideret, cuius speciei sint bona illa, quæ impendit, & non censeat eum mortaliter peccare magis quàm laicum, si bona illa erant patrimonialia, per posita in Monit. xxij. Quorum de numero sunt etiam ea, quæ ratione dignitatis clericalis, missando, prædicando, confessiones audiendo, & alia sacra ministrando, quæsierit, vt ibidem, & in Monit. lxxij. probatur. Idem si erant ecclesiastica, sed reliquata ex illa eorum parte quæ illi ad decentem vitam erat conueniens, per Mon. xxx. & duo sequētia, q. 1. & Mon. lxxvij. eadē q. etiam si auarè fuerint reliquata, siue residua facta, prædicto Monito xxx. & seq. Idem si ea beneficiarius ipse sit commeritus ex obsequiis Ecclesiæ pręstitis vltra ea, quæ tenebatur pręstare inseruiendo mediocriter suo beneficio, per posita in q. 1. monit. lxxviij. vel si tantundem dederit Ecclesiæ suæ vel pauperibus ex bonis patrimonialibus, vel quasi patrimonialibus, quantum de reditibus ecclesiasticis impenderit, Monit. lxxvij. Ita quod tantundem potest pro patrimonialibus habere de reditibus beneficij, quantū in eleemosynas & alia opera pia impenderit, postquam beneficium fuit adeptus, per idem Monitum, quod est maximè notandum. Iudicet etiam bene impēsum, quod datum fuit pauperibus quibuscunque etiam alienigenis, & locis piis extra suam parochiam, vel Episcopatum sitis, per dictum Monit. lxxvij. etiam si non fuerint data in necessitatem naturę, sed tantum decentiæ personæ, per Monit. lxxvij. Idem faciat, si fuerit impensum in decentiam, aut vtilitatem Ecclesię immediatam, vel mediatam, hospitio suscipiendo Regem, proceres, & iudices eius, litteratos item, & alios amicos, & etiam aliquando inimicos, vt loco, & tempore opportunis prosint, vel non noceant Ecclesiæ, vel iuribus eius, vel litigando pro iuribus Ecclesiæ, vel pro sua electione vel prouisione per Mon. lxxvij. & Mon. lxxviij. q. 1. Idem si fuerit impensum in remunerationem obsequiorum à cognatis, amicis, vel famulis ei præstitorum, per Monit. lxxxj. ead. q. Idem iudicet de verè irreuocabiliter que donatis ad quęuis opera pia etiam in art. mortis, per d. Monit. lxxxi. & seq. d. q. 1. Idem etiam de illo superfluo beneficiarij, quod seruat in pia opera etiam futura, modo probabiliter sperentur, per Monit. lxxvij. Nec putet male impensum, eo quod beneficiarius male viuat, & ob id perdat fructus, modo aliàs canonicè possideat per Mon. lxxix. Idem item iudicet, de quæsitis per distributiones quotidianas, quod de aliis reditibus per Monit.

Monit. lxxix. & de quæsitis per pensiones, per Monit. lxxx. Pro malè vero impenso iudicet retentionẽ superfluorũ sine iusta causa, & sine proposito impẽdendi piis operibus, saltem futuris probabiliter speratis, per mon. lxxv. Beneficiarium autem, qui fuerit confessus se impendisse notabilem quantitatem de reditibus ecclesiasticis malè, vanè, aut profanè extra casus & modos sub prædictis cõprehensos, peccasse mortaliter, tenerique ad restituendum, qua parte poterit illam, piis operibus. Iudicet item diuitem, qui gratuito contractu recipit à beneficiario aliqua, sciens non esse patrimonialia, vel quasi patrimonialia, neq; ob causas prædictas largita, peccare mortaliter, tenerique ad procurandum, quod donans restituat, & restituere, si ille id non fecerit iuxta Monit. lxxxj, quæst. I De restitutione autem lucri, quod in ludis fit, dicetur in cap. 19. & de restitutione famę, in cap. 18.

Qui peccant mortiferè contra septimum præceptum.

SVMMARIVM.

PRÆCEPTVM contra septimum peccat mortaliter, qui accipit alienum, Qui suum, credens alienum, Qui suum, ad quod alius ius habet, nu. 94. Qui vi, nu. 95. Qui rem sacram, Qui vt faceret, quod debebat, aut quod non debebat, nu. 95. Qui emit pro altero, & dicit pluris constare. Qui res communes malè distribuit, Qui beneficium, aut officium indigno confert, nu. 96. Qui impedit aliquem ab aliquo bono, Qui est causa pœnæ iniustæ, nu. 97. Qui capit res naufragio amissas, nu. 98. Et an ignorantia excuset, nu. 99. Qui incendit, nu. 100. Qui laxat coniectum in carcerem ob debita, nu. 101. Qui operam fert fugienti. Qui captiuus fugit, nu. 103. & etiam Christianus, nu. 104. Qui recipit ab eo, qui dare non potest, nu. 105. Qui recipit ex contractu rem alienam, nu. 106. Qui se deuotum, aut pauperem simulat, Qui mercenario non statim soluit, aut in quo debet, nu. 107. Aut famulo, Et quid si dominus est officialis mechanicus, aut scholasticus, nu. 108. & 109. vel Magnas, nu. 110. & 111. Qui occultè sua debita recuperat, nu. 112. sine his conditionibus, à nu. 113. vsque ad 117. Qui non soluit legata pia, nu. 117. Qui præ necessitate accipit, nu. 118. Quid si extrema erat, nu. 119. Qui custos ferarum, pascuorum, &c. fideliter non custodit, nu. 123. & 124. Qui prohibet male tractari feras, nu. 125. Qui habet columbarium, nu. 126. & 127. Qui includit animalia aliena in vsum suum, nu. 128. & 129.

Sacrilegus quis, & an sit excommunicatus, nu. 95.

Distributor communium rerum, male distribuens, nu. 95. & 96.

Beneficium, aut officium conferens indigno, nu. 96.

Naufragii res perditas capiens, nu. 98.

Incendiarius occultus excommunicatus an tenetur se reuelare, nu. 100.

Carcere inclusum, qui soluit, aut adiuuat, nu. 101. 102. & 103.

Captiuus fugiens, nu. 103.

Pauperem se simulans, nu. 107.

Donare qui non possunt, nu. 105. & 106.

Mercenario & famulo malè soluens, nu. 108. vsque ad nu. 112.

Excommunicatio non obligat eum qui clam sua recuperat. nu. 114.

Debitum tantum legale recuperationem occultam iustificat, nu. 114.

94 PECCAT primo contra septimum præceptum, qui rem alienam notabilem furatur, vel vult furari, vt supra, nu. 1.

Secundo, qui rem suam propriã credens esse, alienam accipit, quamuis quoad forum exterius pœnam non incurrit, si per id nemini nocet, arg. l. Inter §. penul. ff. de furt. nec quoad forum interius ad restitutionem obligatur, vt ibidem nu. 2.

Tertio, qui rem suam in quam aliquod ius alius habebat, contra eius voluntatem contrectat, vt pignus traditũ, aut equum locatũ vel cõmodatum, sup. nu. 26.

95 Quarto, qui vi accipit aut vult accipere aliquid, quod peius est quàm furari, est enim rapina, c. Pœnale, 14. q. 5. & est alterius speciei secundum Tho. 2. sec. q. 66. ar. 9. ideoque habet circunstantiam necessario confitendam, per prædicta supra, cap. 6. nu. 3. & non solum de accepto, sed etiam de honore, quem per iniustam vim abstulit, satisfacere tenetur, vt alij, qui sine rei ablatione iniuriam faciunt, iuxta sententiam eiusdem Tho. vbi sup. & aliorum.

Quinto, qui rem sacram, ex loco sacro, aut non sacro, aut rem non sacram ex loco sacro furatus est. Quin & plus peccat, quam fur simplex, & alterius speciei peccatum nempe sacrilegium admittit, c. Quisquis, 17. q. 4. Et si id commisit effringendo fores, fenestras, seras, tectum, aut parietem Ecclesiæ, est excommunicatus ipso iure, c. Conquesti, de sent. excommunicat. de quo infra cap. 27. nu. 97. quamuis non ob solam effractioné, quam furtum non sequitur, nec ob solum furtum sine effractione, licet vtrumque sit peccatum graue, & propter iniuriã quę per vtrumque infertur Ecclesiæ, puniri debeat, vt post Panor. Fely. & communẽ, in d.c. Conquesti, diximus, cui consequens est id quod Maior in 4. dist. 15. dixit, scilicet, Quod qui effracto sacrario sanctissimum Eucharistiæ sacramentũ furaretur, excommunicatus esset. Locus autem sacer, quoad hoc, dicitur quælibet Ecclesia, Xenodochium, basilica, eremitorium, auctoritate Papæ, aut Episcopi ædificata, c. Constitutus, de Relig. domib. aut Cœmeterium per illos sacratum, c. 1. de Consec. Eccles. lib. 6.

Sexto, qui recipit aliquid notabile, vt faceret quod facere tenebatur, vt Iudex, pro ferenda iusta sententia, aut testis pro dicenda veritate, aut accusator pro accusatione iusta ad quam tenetur, aut vt desistat ab ea iniustè, c. Non sanè, 14. q. 5. c. Militare, 23. q. 1. l. 1. & 2. ff. de Condict. ob turp. caus. & obligatur restituere quod accepit, ei, qui dedit, vt dictum est supra eod. cap. nu. 37. Et quamuis grauius peccet, qui capit, vt faciat quod facere non debet, aut mittat, quod facere debet, non tamen tenetur ex præcepto restituere quod accepit, quamuis ad dãnum quod fecit tenetur, per dicta supra eod. cap. nu. 33.

96 Septimo, qui alterius iussu aliquid emit, & dixit pluris emisse, quo sibi illud plus reti-

plus retineret, iuxta S. Anton. nisi pro impensis necessariis acceperit, aut venditor donauit ipsi & non pro quo emit, argum. c. Requisisti, de Testam.

Octauo, qui distributor onerum & commodorum alicuius communitatis vel alius, non distribuit iuste, aliis plus oneris quàm debet imponendo, & aliis minus commodi quàm par est tribuendo, secundum Ant. & omnes, quamuis nec odio, nec alio malo animo id faciat, nisi ignorantia probabilis iuris, aut facti eum excusset: quia iustitiam distributiuam violat, & restituere tenetur grauato id in quo grauauit; secundum omnes, præsertim Caiet. 2. sec. q. 62. ar. 2.

Nono, qui prælatus, aut dominus, cui est ius conferendi beneficium ecclesiasticum, aut officium publicum, confert illud indigno secundum omnes, vt in c. Graue, de præb. diximus, & restituere tenetur etiam si sit Papa, secundum omnes, non quidem digno, vel digniori, vt aliqui dicunt, sed Reip. vel Ecclesiæ cui damnum intulit, per supra dicta eod. nu. 72.

Decimo, qui impediuit aliquem etiam sine malo animo, à consequutione ali 97 cuius boni, officij aut beneficij, in quo erat ei quæsitum ius in re, vel ad rem, vel malo animo, à consequutione alius in quo nondum erat tale ius quæsitum, sed in hoc casu non tenetur ad restitutionem, in illo vero sic, nisi vi, metu, dolo, mendacio, aut minis id faceret, per dicta supra eod. cap. nu. 17.

Vndecimo, qui est causa, vt alius iniustè aliqua mulcta vel pœna mulctetur, aut ne suum ius consequeretur, cum restitutionis obligatione, iuxta omnes, arg. c. fin. de Iniur. & l. Qui occidit, ff. ad l. Aquil.

Duodecimo, qui sibi capit aliqua eorum, quæ in mari amittuntur, neque sunt 98 piratarum, nec infidelium, siue ex naui, siue ex mari, siue ex littore accipiat, cum restitutionis obligatione, c. Excommunicationi, de raptorib. l. Si quis, ff. de incend. ruin. & naufrag. & l. Deprecatio, ff. ad l. Rhod. quamuis ea perirent nisi ille acciperet, qualia sunt farina, saccarum, papyrus, cum ex charitate opem suis proximis ferre teneatur, d. c. Excommunicationi, & si fuerit in mora restituendi etiam ante monitionẽ, ipso facto est excommunicatus quoad Deum, licet quoad ecclesiam debeat præcedere monitio, vt ibi declarat Panor. Quod locum habet, nisi periculo mortis etiam non adeo probabili se obiiciat, quo ea seruaret, quia tunc sibi retinere posset, eo quod ad opem ferendam cum tali periculo non teneatur. Quamuis etiam tunc si dominus iustè sperat se recuperaturum suum per aliud medium, scilicet, quia mare ad littus eiiceret, aut inueniret alios, qui mercede illud periculum subirent, restituere tenetur soluta sui laboris mercede iudicio boni viri, iuxta S. Anton. 2. par. tit. 1. c. 15. §. 2. Angel. verb. Naufragium, §. 3. & Sylu. eod. verb. q. 2. Quanquã simplex qui crederet illud accipere sibi licitum esse per 99 statuta regionis, aut per aliquam aliam rationẽ, mortaliter non peccaret, nec ipso iure excommunicatus esset, licet respondere teneretur, si iudex ob id eum excommunicaret. Inter omnes autem conuenit, capta omnino derelicta, vel pro derelictis habita, non esse restituenda, per ea quæ infra eod. nu. 170. de rebus inuentis dicentur. Non tamen putatur habitum pro derelicto, quod in mare ob procellam ad nauim onere leuandam iacitur, secundum Glo. Panor. & Communem, in c. Cum dilecti, de Accusat. Quamuis si illud quod dominus deserit, eo quod existimat, quod licet recuperari sine probabili periculo vitæ posset, neminem tamen

illud subiturum, l. Si quis merces, ff. pro derelic. Idem dicendum & accipientibus ab iis, quorum domus & bona igni deflagrāt, qui grauius peccant, quàm qui simpliciter furantur, Gab. in 4. dist. q. 3. R.

100 XIII. Qui non casu sed de industria in aliquam domum, aut locum, aut segetes ignem immittit, cum restitutionis obligatione, c. Pessimam, 23. q. vlt. & c. Si quis, de inur. Et si locus erat sacer, puta, Ecclesia, aut cœmeterium, aut Xenodochium, &c. ipso facto est excommunicatus, & quamuis antequam denuntietur ab Episcopo, absolui possit, non tamen postea, Panor. & Communis in c. Conquesti, & c. Tua, de sent. excom. Sed si locus non est sacer, non est ipso facto excommunicatus, quanquam excommunicari debet: Et tales quando dicantur denuntiati, aut non, dicetur in cap. 27. nu. 94. Author vero incendij aut alterius delicti manifesti, occultus, non potest pœna excommunicationis compelli ad se manifestandum, sed ad restitutionem debitam faciendam sic, c. Quidam, 5. q. 1. & Caiet. in opuscul. lib. 17. Respons. 14. Responsione.

101 XIIII. Qui soluit aut solui facit iniustè ob debita in carcerē iustè coniectum, cum obligatione restituendi debitum creditori, quamuis misericordia motus id faciat, Io. de Platea in l. Quoties, de exact. lib. 10. nisi sit adeo pauper, vt neque per se, neque per alium probabiliter soluere posset: Quia tunc quemadmodū ipse se soluendo & fugiendo non peccat, ita nec alius qui fugæ author esset, nec restituere creditori tenetur, secundum communem, quamuis secundum aliquos sic, ad compensandum damnum, quod inde carceris custodi eueniet. Cōtra quos tenet Caiet. quem sequimur, 2. sec. q. 69. ar. 4. eo quod qui è carcere licitè fugit ad dam-
102 na custodis non tenetur, quia illud damnum per accidens sine intentione eius qui se carcere liberat, contingit. Diximus, (Coniectum in carcerem ob debita) carceratus enim ob delictum, morte aut abscissione membri dignum, licite fugere potest, Iuxta S. Thom. 2. sec. q. 69. ar. 4. ad 2. siue peccatum occultum sit, siue publicum, siue condemnatus sit, siue non, Sylu. verb. Fugere, quicquid dicat Cardinalis in Clem. Pastoralis, de re iud. etiā etsi frangendo, aut limando compedes, & etiam carcerem rumpendo, modo vim carceris custodi non inferat, aut alteri Iustitiæ ministro, quicquid dicat Henri. quoli. 9. ar. 25. & Sylu. vbi supra, vt optimè Caiet. in d. ar. 4. defendit, & à fortiori ratione, fugere potest is qui quæritur,
103 vt capiatur, iustè aut iniustè cum voluntate satisfaciendi tantum quantū conscientia recta dictat. Qua eadem ratione potest quis alterius fugam sine peccato iuuare, vt antequam capiatur à Iustitiæ ministris, liberetur, quando nec ex obligatione sui officij, nec ex mādato Regis, nec alterius superioris, nec ex qualitate delicti, nec ex alia re particulari prohibetur, & credit quod suo iudicio, sine carcere, & sine pœna tēporaria resipiscet à peccato, vt in c. Inter verba, 11. q. 3. pag. 174. nu. 608. diximus, & infra cap. 25. nu. 38. repetemus, addendo quædam Caiet. in d. ar. 4.

XV. Qui captiuus fugit, aut fuit causa, vt alius captiuus à suo domino fugeret, cum obligatione restituendi eundem captiuum, si potest, sin minus æquè bonum, aut pretium, & præterea omnia, quæ ille fugiens furatus est. Quia quemadmodum fuit causa fugæ, ita & omnium, quæ fugam adornans surripuit, argum. cap. fin. de Iniur. secundum dicta suprà in cap. 11. nu. 22. Quanquam Christianus captiuus apud infideles, fugiendo non peccat, nec qui ei auxiliatur, arg. l. 1. C. Ne

Christian.

Christian. mancipium, si tempore pacis, aut iniusti belli ex parte infidelium captus fuit, arg. c. Dominus, 23. q. 2. & q. 8. c. Vt pridem. Idem est si Cristianus iniustè ab alio Christiano detinetur. Sed si captus fuit in bello iusto ex parte infi- 104
delium, quale esset, si Christiani tempore induciarum, aut pace cum illis constituta, infideles adorirentur, restituere honestam redēptionis mercedem tenetur, Arg. cap. Noli, 23. q. 1. quamuis non personam propter animæ periculum: Ad nullam etiam restitutionē teneretur, in casu aliquo si infidelis ad circuncisionē, aut idololatriam Christianum compelleret. Quia ipso facto omnino liberatur, cap. Nulla, 54. dist. & ita qui liberauit, non peccat, quin bene meretur, Sylu. verb. Furtū, q. 6.

XVI. Qui recipit aliquid gratuitum, ab eo, qui donare non poterat, nisi ignorantia probabilis excuset, & ad restitutionem tenetur. Monal. in summa. Donare 105
autem non possunt Abbates, religiosi, moniales, cap. Non dicatis, 12. q. 1. serui, & alij, qui non habent aliquid suum proprium, & filij qui sunt in potestate patris, l. Filius familias, ff. de donat. Licet hi cognatis donare bene possint, si liberam administrationem haberent, & etiam aliis, ex suis bonis castrensibus, aut quasi castrensibus, d. l. Filius, cum gloss. & communi. Possunt etiam illi omnes, cum expressa, vel tacita facultate superioris donare. Quam habere creduntur, qui cum eorum facultate student, aut peregrinantur, ad largiēdas eleemosynas pauperibus, iuxta id quòd alij Scholastici suæ conditionis, regulariter faciunt, argum. l. Longius, ff. de Iudic. gloss. dicti cap. Non dicatis, & l. 2. ff. de Iurisd. omni iudic. Et etiam in casu extremæ necessitatis, & etiam magnæ, si ad superiorem non pateat confugium, iuxta Panormitanum receptum, in cap. Si quis, de furt. & gloss. d. cap. Non dicatis. Neque etiam vxor, quæ præter dotem non habet alia bona, quæ Paraphernalia vocantur, donare regulariter potest, sine expresso, aut tacito cōsensu mariti, nisi quādo ipse ad id tenetur, iuxta gloss. cap. Quod Deo pari, 33. quæst. 5. Sub qua limitatione includi possunt octo casus, quibus vxori donare est licitū, quos post alios in 4. distinct. 15. Sylu. verb. eleemosyna, quæst. 5. scripsit. Neque 106
furiosus qui non habet certa interualla, in quibus ad mentem redire solet, l. Iulianus, ff. de Minor. Neque pupillus absque tutoris sui authoritate, l. Pupillus, ff. de acquir. rerum domin. Neque prodigus, qui habet curatorem, aut est ei bonis interdictum, l. Is cui, ff. de ver. oblig. cum notat. per Bart. & alios. Neque minor, 25. annis, quamuis eius donatio valebit, si post illos eam ratam habuerit, l. fin. C. si maior factus. Neque personæ ecclesiasticæ de reditibus ecclesiasticis, nisi ad pia, vel modis tactis supra eod. nu. 94. Neque hæretici, nec rebelles, nec alij similes, quos lex ob sua delicta suis bonis ipso facto priuat, c. Vergentis de Hæret. c. Cum secundum, eod. tit. lib. 6. l. Quisquis C. ad l. Iuliam Maiest. Quanquam illi quibus donata ab illis sunt, vsque ad sententiā declaratoriam retinere possunt, Ang. verb. Donatio, 1. §. 4. Syl. eod. q. 1. §. 8.

XVII. Qui recipit aliquid notabile pro se, sciens alienum esse, per contractum siue onerosum, siue gratuitum, Alex 4. par. q. 86. cum restitutionis obligatione, vt dictum est supra eod. cap. nu. 10.

XVIII. Qui se sanctum, deuotum, pauperem, infirmum, aut religiosum cum 107
non esset, simulauit, vt hac simulatione eleemosynam ab eo qui patefacta sibi veritate non dedisset, obtineret, cum obligatione restituendi quod datum ei fuit,

non illis à quibus accepit, quia iam apud Deum mercedem suam cõsequuti sunt, sed pauperibus, iuxta Scotum communiter receptum in 4. dist. 15. q. 2. & copiosius Adrian. in 4. de restit. q. 15. Sotus tamen postea lib. 9. q. 7. art. 3. de Iust. & iur. tenuit quod huiusmodi hypocrita ad restitutionem non tenetur, nisi eleemosyna magna esset, sed communis videtur verior, quia quod eleemosyna sit magna vel parua non refert quoad forum interius, de quo agimus, quia nõ refert nisi quoad præsumendum, An erogans habuerit, aut non habuerit animum, absolutè erogandi arg. c. Et si quæstiones, de Symon. & præsumptio cessat in foro interiori, vbi sola veritas valet, c. Tua, & c. Is qui, de spons. Quam tamen communem limitamus ne procedat, quando simulatio non est causa finalis, sed tantum impulsiua Arg. textus optimi in l. 2. §. fin. ff. de donat. qualis videtur esse simulatio, qua paruæ eleemosynæ acquiruntur. Et quoties sic quæsitum, fuerit restiuendum; non est ei qui dedit restituendum, vt videtur significare Sotus, sed pauperibus, vt ait Communis, per quos omnia opera pia intelliguntur, iuxta ea quæ citauimus in prædicta Apolog. q. 1. Mon. 28. nu. 1. Quia causæ finales illius eleemosynæ duæ fuisse videntur, scilicet, amor Dei & necessitas proximi habiti pro seruo Dei: & ideo quamuis hæc secunda cesset, & ita quoad pauperem simulanté erogatio non valeat, quoad Deum tamẽ valet, quia cessante vna ex duabus causis finalibus, non cessat dispositio, §. Affinitatis Inst. de Nupt. & in ipsum Deum dominiũ transiit, eo modo, quo eius, quod diuinæ suæ Maiestati donatur, transit. arg. l. Si quis ad declinandam, iuncta glo. verb. Minui. C. de Episcop. & cleric. & §. Si quis in nomine. Auth. de Eccles. tit. collat. 9. & not. per Innoc. in c. Cum super, de caus. possess. Et ideo impendendum est in ea quæ ad eum specialiter pertinent, sed non necessario in solas pauperum personas.

XIX. Qui mercenario diarium suum statim non soluit, contra c. 19. Leuit. Non morabitur opus mercenarij, &c. vel soluit quidem, sed non in ea re quam debet, sed alia, puta panno, aut esculento contra eius voluntatem, cum possit soluere in re conuenta, & si in ea non poterit soluere, id in quo soluet æstimandum erit iuxta pretium commune. Et si mercenarius eo non indigens illud vendit, & non inuenit pretium quo accepit, ad damnum tenetur, iuxta S. Anton. 2. par. tit. 1. cap. 17. §. 8. & communem. Quod meminisse deberent confessarij, & admonere concionatores, in eis terris, in quibus duces & alij ministri Regum soluunt stipendia militibus in pannis quibus illi non indigent, quosque longe viliori pretio vendere coguntur. Ad soluendum tamen diarium temporis quo seruus ægrotauit non tenetur herus, gl. in l. Si vno, §. Cum quidam, ff. locat. Et si mercenarium vel quemlibet alium famulum, qui suas operas locare consueuit, nullo pretio statuto suscepit, tenetur ei soluere tantum quanti alium similem conduceret. Et si pretium statuendum est arbitrio heri, taxandum est, boni viri arbitrio, Feder. cons. 18. Angel. & Syluest. verb. Familia.

Addo quod in prædicto c. 28. addit. huius Man. decidi, hoc in loco quæstionem illam, An qui donauit sua, aut renunciauit beneficio suo vt posset iustè cooptari in aliquod Collegium, in quod soli pauperes cooptantur, sit habilis ad illud? Ad quod nunquam antea fui ausus respondere, licet sæpè rogatus, præsertim Salmanticæ. Tunc autem adduxi multa pro vtraque parte, quorum summa omissis allegatio-

allegationibus breuitatis gratia est. Pro parte negatiua vrgere, quod paupertas prędicta videtur culpabilis, procurata, & affectata, quæ non debet prodesse. Pro parte verò affirmatiua, quod is est verè pauper tempore cooptationis, quod solum statuta requirunt: & quod non est factus talis culpa sua. Et quod nemo diceret eum inhabilem, si id propter amorem Dei fecisset. Et quod studiose, siue virtuose, & meritoriè, ac satis propter Deum relinquit bona, qui ea relinquit eo fine vt adipiscatur locum opportunum studiis & virtutibus, quo aptius maiore cum authoritate Deo, Ecclesiæ, & Reip. inseruiat, quoque muniatur qualitatibus, & opinione necessariis ad cōsequenda loca in quibus id præstare valeat: per quæ tenuimus hanc partem, modo donatio esset irreuocabilis sine vllo pacto de retrodonando, & renunciatio beneficij sine vllo pacto & cōfidentia illicita de retrocedēdo, quoniam alioqui cessio esset fraudulenta, & ipso iure nulla, per quam non vacaret beneficium secundum Innoc. in c. Cum vniuersorum, de rer. permu. & Rot. antiq. 7. de Renunt. & probat extrauag. 1. de simon. & melius noua Extrauag. Pij V. de Confidentia.

XX. Qui non vult soluere famulis debitū ex conuentione tacita, aut expressa 108
facta cum illis cum obligatione restituendi per proximè dicta, vel soluere quidem vult pretium conuentum, sed illud est longè minus iusto.

Vnde sequitur primo, quod maior pars magistrorum artium mechanicarum, quales sunt sartores, sutores, carpentarij, &c. qui accipiunt famulos, quos tyrones vocant, vt eos doceant suas artes, ob idque nullam eis mercedem tribuūt, aut exiguam, & interdum etiam pro victu quem illis præbent, aliquid accipiunt. Et Scholastici Salamantini, qui accipiunt famulos ex conuentione expressa vel tacita, se illis certum tempus studendum ad concessuros, & panem & duos denariolos pro obsonio, & singulis in singulos menses, singula paria calceorum, & postea occupant eos in aliis rebus contra ipsorum voluntatem, adeo vt non possint discere illas artes, aut studere, peccant, cum magna obligatione restituendi damnum, quod illi accipiunt, propter tempus discendi, & studendi illis ereptum. Etsi eos volentes occupant, tenentur illis dare quantū dedissent aliis qui absque tempore studendi & discendi ipsis seruiissent.

Sequitur secundo, peccare cum obligatione restitutionis eos, qui accipiunt fa- 109
mulos, conuentione facta, quod non vacabunt litteris, & illis amplius stipendium non tribuunt quàm aliis, quibus facultatem studendi faciunt, quia notabiliter est minus ea mercede, quam eorum obsequia merentur.

Sequitur tertio, quod Nobiles, qui absque conuentione expressa pueros precibus parentum accipiunt, & præbent illis victum, & vestitum, qualē gestabant, quando eos acceperunt, & per se aut alios eos eleganti morum, & artibus honestorum hominum instituunt, quoad viri fiant, & tādem eos honeste cultos dimittunt, obligationi iustitiæ, qua erga eos tenentur satisfaciunt, Quia illis ex conuentione expressa, aut tacita plus non debetur, nec plus illa ætas, nec illud obsequij genus meretur, nisi intercederet lex, promissio, aut consuetudo particularis ad plura obligans.

Sequitur quarto, quod qui accipiunt œconomos, emptores, à secretis, archi- 110
triclinos, pueros satellites, à pedibus, & alios similes famulos cum obligatione,

vt ſint parati ad illis omnibus diebus, & horis, quibus eis placuerit ſeruiendum, & non præbent illis victum nec veſtitum, ſed certam pecuniam, quæ ipſorum victui non ſufficit, tenentur ſoluere reliquum, quod ad eorum victum, & veſtitum honeſtum neceſſarium fuerit, & præterea honeſtam aliquam mercedem, pro merito obſequiorum. Diximus (Cum obligatione, vt ſint parati ad ſeruieudum illis omnibus diebus & horis) quia ſi non accipiunt niſi vt tres aut quatuor menſes illis ſeruiant, non tenebuntur ad aliud quàm quod obſequia illorum menſium merebuntur, nec ſi eos accipiũt ad aliquas horas diei, quemadmodum aliqui doctores Salmanticenſes aliquos accipiunt in comites, qui eos comitentur euntes ad prælegendum; & inde redeuntes, & diebus feſtis quando proficiſcuntur ad rem ſacram, aut ab eadem reuertuntur ipſi, aut ipſorum coniuges, non tenebuntur ad ſoluendum plus, quàm obſequium illarum horarum, cum obligatione paratos ſe præſtandi ad ſeruiendum illis horis, meretur.

111 Sequitur quinto, quod Magnates, qui ſuis famulis dant certam portionem ad victum & veſtitum moderatum non ſufficientẽ, non obligando tamẽ eos ad continuum obſequium, ſed ſolum vt habitent, aut reſideant certum tempus vbi reſederint ipſi, & compareãt coram eis ſaltem ſingulis quindenis ſemel, non tenentur ad ſoluendum plus quàm illam pecuniam, ſi illis plus quàm dictum eſt non ſeruiant. Quia nec conuentio expreſſa, nec obſequia facta eos ad amplius obligant. Sed ſi pluribus quã conuentis eorum opera vtantur, tãto plus tenebuntur, quanto plus eos ſibi ſeruiendo, occupauerint, & minus temporis ad agenda ſua negotia eis relinquent. Quia illorum meritorũ iuſtitia eos ad id obligat per ius naturale, & diuinum, Dignus eſt enim mercenarius mercede ſua, Luc. 10. c. 1. 13. q. 2.

112 XXI. Qui clam recipit, quod ſibi deberi prætendit ob vſuras, dolos, aut aliud delictum. Licet enim ſponte data propter delictum, regulariter retineri poſſint, non tamen iuſtè peti, & minus tanquam debita legalia recipi.

XXII. Qui occultè recipit quod ſuum eſt, vel ſibi iuſtè debetur, cum cõmodè iure recuperare poſſet, aut qui (etſi commodè iure recuperare non poſſit) ſe ob id periculo mortis aut amiſſionis alicuius membri, qua iudex propter furtum condemnare poſſet, obiicit, & qui id facit contra cõſcientiam ſibi dictantem quod ita recuperare peccatum eſt mortale, & qui aduertit vel aduertere debet, quod ex tali occulta recuperatione, redundaret magnum ſcandalum, aut damnum ei, qui habebat eam rem quam ſic ille recuperauit penes ſe depoſitam, aut pigneratam, aut commodatam, licet ad reſtitutionem non teneatur, Gab. in 4. diſt. 15. q. 3. Non eſt tamen peccatum, occultè recipere, quod ſibi verè debetur, quando alias illud recuperari non poſſet propter defectum, iniuſtitiam, ignorantiam vel affectum iudicis alteri parti fauentis. Et qui quamuis recuperare poſſit, non tamen commodè, propter rei paruitatem, & magnitudinem ſumptus in recuperatione faciendi, aut quia ex tali lite ſimultates orirentur, aut licet ſine lite recuperare poſſet, non tamen ſine amiſſione gratiæ, & amicitiæ illius qui debet, iuxta glo. ſingul. in c. Ius
113 gentiũ, 1. diſt. modo in tali recuperatione hæ conditiones concurrant. I. ne aliquod ex prædictis inconuenientibus ſequatur. II. ne plus debito ſuo accipiat. III. vt reſtituat damnum corporale aut ſpirituale, quod ex eo in aliquẽ redundaret, Gab. vbi ſupra, Sylu. in Roſa aur. caſu 37. IIII. vt res quam accipit, non ſit aliena;

sit aliena, nec furto nec latrocinio ablata, nec inualidè, ab eo qui debet, acquisita. V. vt caueat, ne iterum tale debitum sibi soluatur, eo quòd debitor recordatus illius debiti, vel pœnitens voluntatis non soluendi illud, ei satisfacere velit. Cauebit autem satis; si quo modo honesto debitori aut eius hæredibus significet, nihil eos illo nomine vlli debere secund. S. Anton. 2. par. tit. 1. cap. 15. §. 1.
VI. vt illud verè & de iustitia sit ei debitum: Multi enim decipiuntur, nostro iu- 114
dicio, vsurpantes ex bonis suorum dominorum pro suorum obsequiorum satisfactione; quibus quamuis aliqua compensatio remuneratoria debeatur debito gratitudinis & antidoralis, non tamen debetur de iustitia vera & legali. Obligatio enim gratitudinis, quam antidoralem appellant, non parit actionem neque ius petendi, sicut obligatio legalis, per notata à S. Tho. 2. sec. q. 58. & 106. & ab aliis in l. Ex hoc iure, ff. de iust. & iur. & l. Sed & si §. Consuluit, ff. de Pet. hæred. Ad nouè autem quæsitum hic, respondetur affirmatiuè, quod Martinus qui rem depositam apud Ioannem clam accipit, pro debito quod Ioannes ei debet, tenetur reddere, vel manifestare ob latam excommunicationem contra id accipientem, vel scientem, quia nullo iure conceditur, vt creditor accipiat in cõmpensationem rem à debitore detentam, si non est sua, & ita est prohibitum per hoc septimum præceptum. Credimus etiam decipi eos, qui putant sibi licere, authoritate propria vlcisci iniurias quas per iustitiæ ministros non possunt: quamuis gloss. l. Nullus, C. de Iudæ. quam Paulus Cast. consulendo sequutus fuit in consilio mihi 203. dixit posse. Et etiam qui accipiunt aliquid occultè ob pœnam, quæ illis non debetur ante condemnationem: per gloss. c. Fraternitas, 12. q. 2. & alia, quæ in eius commento diximus. Notanda tamen sunt sequentia, primum, quod excommunicatio generalis episcopi qua monitione præmissa excommunicaret scientes & non reuelãtes res subtractas alicui nescienti quis eas subtraxit, non obligaret eum qui sic recuperauit, neque etiam id scientes, modo pro comperto haberent, eas pro debito legali fuisse subtractas, secùs tamen si dubitarent, licet recuperans eis dicat, quo ad recuperandum suum, tantum quod iustum erat accepit: nisi tanta fide & virtute apud eos esset, vt merito propter eius dictum dubietatem ab animis suis depellere deberent, arg. gloss. sing. in l. Titio fundus, ff. de Condit. & demonstrat. & eorum, quæ addit ei Fely. in c. Cum cõtingat, de rescript. Quæ procedunt etiam si Episcopus iuberet reuelari eos qui rem illam pro recuperatione rerum suarum acceperint: vt rectè probat Sylu. verb. Furtum, q. 15. quicquid Rosel. dicat. Quod ipsum nobis videtur, quando datur excommunicatio specialis ob illam rem, quicquid dicat Syl. vbi supra. Tum quia quamuis specialis sit quoad rem, tamen quoad personas generalis est. Tum quia excommunicatio maior generalis non ligat eum, qui mortaliter non peccat, c. Nullus, c. Nemo, 11. q. 115
3. vt in c. Inter verb. pag. 130. nu. 480. 11. q. 3. dicimus. Tum quia nemo se nec alium innocẽtem tenetur prodere, præsertim ad damnum & præiudicium, c. Quis aliquando. Tum quia, vt idem Syl. ait vers. Nec tibi dico, de pœn. dist. 1. si intentio iudicis est vt manifestaretur, quamuis acceperit iniustam compensationem, intolerabilem errorem contineret, & ita non valeret, c. 1. de re iudic. Tum quia clausula huiusmodi poni solita in litteris Apostolicis sub forma significauit, intelligenda est, quando scitur non fuisse acceptum pro iusta compensatione, aut du-

bitatur, per dicta in c. Inter verba, pag. 239. nu. 792. & seq. arg. l. Si procurator, ff. de Condict. indeb. Nec refert, an res sit deposita, vel non, quo d forum conscientiæ, quicquid aliqui dicant, arg. l. illud, ad l. Aquil. & c. 2. de Transfat.
116 Pagl. Secundo, notandum quod si ab eo, qui bene accepit, iuramentú acciperetur, an sciret quis accepisset, posset respondere, se nescire, subintelligendo intra se nescire se aliquem qui male accepit, arg. c. Humanæ aures, 22. q. 5. & eorum quæ in eius Cōment. dixi, & etiam supra, cap. 12. nu. 8. Tertio, quod indubiú est id, quod doctissimus Medina in Cod. de Restit. de reb. restit. q 11. scilicet, quod modo supra dicto recuperans contra voluntatem debitoris parati ad soluendum illi, peccaret, licet nō tenere tur restituere, per dicta supra eod. nu. 112. Quarto, quod licet
117 tertius aliquis non debeat regulariter accipere etiam occultè, quod est eius, qui restituere tenetur, & non vult, nec commodè compelli potest vt suo creditori satisfaciat, arg. c. Forte, & c. Denique, 14. q. 5. Vxor tamen potest de bonis mariti, qui debet & non vult soluere, etiam contra eius expressam voluntatem, quia est socia adiutrix, Genes. 1. Et hoc faciendo adiuuat eum ad seruandam animam, modo sine scandalo id faciat, Gab. in 4. dist. 15. q. 1. col. 8. & prouideat quo maritus intelligat se illi non debere, recuperata scheda remissionis ab eo cui soluet, aut alio modo, per prædicta supra, nu. 112.

Vigesimotertio, qui occultè accipit, quod dubitat an suum sit, ad illius tamen restitutionē non tenetur secundum Med. in Cod. de Rest. fol. 66. quandiu probabiliter, an suum sit, dubitat, quod non est satis tutum. Quia quāuis dubitetur, an sit eius, qui habebat, an eius, qui accipit, quoad proprietatē, certum tamē est, possessionē eius fuisse illius qui eam antea habebat, & sic iniustè illā teneri ob eo qui accipit, donec restituat, aut certo suum esse sciat, & sic tenetur ad restituendú, arg. c. Sæpè, de Rest. spoliat & l. 1. ff. de Furt. quæ habet furtú fieri quoad possessionē.

Vigesimoquarto, qui non soluit legata pia, tempore & modo debitis, c. Quia oblationes, 15. q. 2. ad cuius peccati remissionem non sufficit propositum in posterum soluendi, si tunc soluere sine magno sui detrimēto potest, per supradicta eod. cap. nu. 66. & 68. Quod locum habet quamuis talia legata fiant tantum coram duobus testibus. Quia iuxta canonicum ius valent, c. Relatum, 1. de Testam. non obstante contrario statuto, quod tanquā præiudicans libertati Ecclesiæ, non valeret. Imo qui scriberent illud & iudicarent secundum illud, excommunicati essent, c. Graue, de sent. excom Rosel. verb. Excommunicatio, 1. 18. excommun. & infra traditur, cap. 27. nu. 32.

118 XXIII. Qui absque necessitate extrema aliquid ad edendum, aut vestiēdum accipit, cú restitutionis obligatione, quia illa licet excuset à tanto, non tamē à toto, c. Si quis, de Furt. licet cú extrema quisque possit sine aliquo peccato accipere, non pro se solum, sed etiam pro alio, qui est in eadem, si de suo non habet, nec aliter ei subuenire potest, c. Sicut hi, 47. dist. & c. Discipulos, de Consec. dist 5. Ren aner tamen obligatus ad restituēdum regulariter, exceptis certis casibus, vt dictum est supra eod. cap. nu. 61. quamuis oppositum communis dicat. Quæ procedere potest in re adeo patua, vt probabiliter credi possit, dominum eam gratis concessurum, & etiam in magna, quando extremè egenti constaret eum à quo accepit, non solum eam ipsi mutuaturum, sed etiam gratis concessurum, si præsens esset

quando

quando eam accipit. Quæ ratio probabiliter credendi ex rei acceptę & eius domi- 119
ni circumstantiis colligi potest, scilicet, num sit diues, num liberalis, num cognatus & amicus eius qui accepit, num eleemosynas elargiri solitus: vt rectè prædictus Medina notauit in Cod. de Restit. de reb. restit. q. 3. col. 4. Inter omnes autem conuenit, peccare eos, qui extra necessitatem extremam occultè res alienas superuacaneas ad sibi aut alteri subueniendum accipiunt, c. Forte, & c. Denique 14. q. 5. Tum quia erogatio superfluorum nō semper est debita pauperibus. Tum quia etiam quādo est debita eis per dominos earum est facienda, & ad eos pertinet pauperum & piorum electio, vt in Apolog. prædicta, q. 1. monit. 77. probauimus: & consequenter alius nec pro se nec pro alio accipere potest, nisi vt prædictum est, & tradit S. Tho. Quolib. 8. art. 12. cōmuniter receptus. Necessitas autem extrema quæ sit, infra cap. 24. nu. 6. dicitur.

XXIIII. Qui aliquod animal domesticum in prędio suo damnum inferens 120
occidit aut grauiter percutit, quia non est ei ius id faciendi, sed solum expellendi ab eo & includendi, donec de damno dato dominus eius monitus satisfaciat, §. Cæterum, Inst. de l. Aquil. & l. Quintus Mutius, ff. eodem & gloss. iuncto textu in cap. Si læserit, de iniur. & damno dat. nisi consuetudo, priuilegium, vel aliquod statutum contra disponeret, arg. cap. final. de Consuet. cap. Priuilegia, 3. dist. & l. Omnes Populi, ff. de Iust. & Iur. & trad. Angel. verb. furtum, §. 31.

XXV. Qui venatum aut piscatum cum iustè non posset, prohibuit cum obligatione restituendi emolumentum, quod verisimiliter impediuit, Cab. in 4. dist. 15. q. 5. arg. 2. conclus. 5 corol. 1. arg. l. in laqueum ff. de acquir. rer. dom. Et non potest iustè prohibere, nisi concurrentibus quinque. Primum est authoritas Regia iusta, aut consensus populi liber à metu, aut præscriptio canonica sine vi & metu introducta. Secūdum, vt ob occisionem ferarum extra loca prohibita, non puniat eos, qui non procurāt dolis eas è prohibito loco extrahi, vt extra illum eas capiant, alias enim punire posset, arg. cap. Ex tenore, de Rescrip. l. Itaque fullo, ff. de furt. Tertium, vt prohibeat in suis propriis prædiis, quamuis, nostro iudicio, sufficit vt domini aliorum sua sponte in id consentiant, arg. c. Scienti, de Reg. iur. lib. 6. Quartum, vt restituat omne damnum, quod illæ feræ alienis prædiis faciunt, quorum domini in damnum eorum non consentiunt, quamuis in aliorum damnum consentiant. Parum tamen prodest quibusdam Magnatibus dicere sæ- 121
pius se restituturos eiusmodi damna, & nunquā restituunt, & subditi timētes eos, & ministros eorum, & fugientes odium & indignationem & minas eorundem, quia eis sæpè opus habent, ea petere non audent, quæ peterent ab aliis sibi paribus, quia eiusmodi metus etiam si alioqui non esset omnino iustus, inducit restituendi necessitatem, vt dictum est supra eod. Quod etiam Margarita confessorum probat, scilicet, ne venantes in locis prohibitis occidant, vel mutilent, saltem pro prima vice, quamuis id sancitum sit, quia eiusmodi seueritas non est exercenda nisi in consuetos id facere, & contumaces. Et consuetudo sic puniendi etiam prima vice, iniusta videtur, quam qui seruaret, peccaret mortaliter, quod asserit Sylu. verb. Restitutio, 3. q. 2. §. 4. & verb. Venatio, sub fin.

XXVI. Qui est custos venatus, aut piscatus prohibiti, vt ceruorum, cunicu- 122
lorum, auium, & Syluarum cæduarū, aut pascuorū cōstitutus ab iis, quorum sunt

illa iura: Custos, inquam, iuratus, aut sola fide adstrictus fideliter ea seruare, & non seruat, arg. c. 1. & c. Qualiter, de pact. & cap. Si vero, de iureiur. nisi sciret eos, quos cōtrà facientes inuenisset, fecisse id necessitate, quę eos à peccato excusabat, & non permittit eis plura quā talis necessitas exigit. Diximus (Nisi sciret, &c.)
223 quia dubitatio non excusaret, in dubio enim tutiora sunt eligenda, c. Ad audientiā, de homic. & c. Siquis autem, de Pœn. dist. 7. vbi latè de hoc diximus. Excusaretur etiam, si sciret eos, quos in eiusmodi locis inuenit, esse consanguineos, aut adeo domini prędictorum iurium amicos, vt probabiliter credat illi eorum venatum placiturum. Non tamen sufficit inuentos tales esse qui si facultatem à domino peterent, obtinerent, sed eam peterē nolunt. Ex hoc sequitur, peccare cum obligatione restituendi damnum custodes, qui dissimulant se videre prędicta loca prohibita ingredientes, quo cædant, venentur, aut piscentur in eis propter aliqua dona, aut quia sunt sui amici aut consanguinei: Quia tenentur præseruare à damno dominum ob iuramentum præstitum, & ob fidem datam, Med. Cod. de Rest. de reb. restit. q. 12. col. 2. quamuis per prædicta eod. cap. nu. 33. & seq. restituere quod ob id acciperent non tenerentur.
224 Vigesimoseptimo, qui custos se abscondit ne videatur ab iis qui talia loca prohibita ingredi volunt, vt ingressos intercipiat, aut puniri faciat, secundum aliquos, quorum opinio dura nobis videtur, saltem quoad eos, qui permittūt ingredi; quo semel depręhensi iterum ingredi caueant, nec sinunt eos inferre damnum notabile in locis eiusmodi prohibitis: Tum per ea quæ diximus in c. Inter verba, 11. q. 3. nu. 629. Tum quia oppositum omnes fere custodes faciunt, idque ab omnibus scitur, & ita nemo se deceptum dicere potest, arg. c. Scienti, de Reg. iu. lib. 6. Diximus supra (de custodibus, quos cōstituunt, qui iustè prohibent & possident) quia constituti ab iis qui iniustè & tyrannicè prohibent, ad nil tenētur, licet iurauerint se capturos, aut denunciaturos quos inuenerint, arg. c. In malis promissis rescinde fidem, 22. q. 4. & c. Non est obligatorium, de Reg. iur. lib. 6. Notandum tamen est, iustè prohiberi venationem certarum ferarum certis temporibus, scilicet, quando pariunt, aut oua ponunt, aut nutriunt, aut tempore niuis, aut ne illis, vel illis instrumentis venatus fiat, aut ne talibus artibus venandi quis vtatur: Quia eiusmodi prohibitiones in populi vtilitatē redundant. Sed qui talium prohibitionum tempore venantur, restituere quod venati sunt non tenentur, nisi post iudicis condemnationem, Med. vbi supra, & probatur per glos. receptam, c. Fraternitas, 12. q. 2.
225 Vigesimooctauo, qui prohibet suis subditis, ne eiiciant, aut ne occidant feras in suis prædiis damnum inferentes, cum intentione non restituendi integrè damnum, aut postea cum esset notabile non restituit, Gab. in 4. dist. 15. q. 5. ar. 2. concl. 5. col. 2.
Vigesimonono, qui ad venandum profectus, permittit, vt canes sui noceant alienis auibus domesticis, puta gallinis, anatibus, anseribus, & id genus aliis, aut quod sui equi, & famuli notabile damnum inferant prędiis aut satis per quę transeunt, aut eorum fructibus, & non vult restituere. Hostiens. in summa de Pœnit. Omnibus de venatione prædictis addo id quod nemo hactenus attigit, & pauci confessarij, meo iudicio, aduertunt, videlicet, quod Reges & Magnates prohibentes ne

bentes ne feræ palantes, quæ non sunt inclusæ occidantur à dominis prædiorum, quibus nocent, non excusari à peccato per propositum restituendi damna etiam consequuta restitutione, magis quam excusatur fur, aut raptor, per propositum restituendi quod furatus fuerit, aut rapuerit, etiam sequuta restitutione: Quia licet per eiusmodi propositum & restitutionem consequutam excusetur à peccato quod admitteret non restituendo, non tamen excusatur à peccato quod admittit damnificando, aut capiédo aliena inuito domino. Aliud enim peccatum est damnificare, furari, vel rapere. & aliud damnum illatum, furto subtractũ, vel raptum non restituere, & ita excusatus ab hoc, non excusatur ab illo: quia à diuersis non fit illatio, l. Papinianus. ff. de minorib. c. Ad audientiam, de Decim. Quare, qui per feras vel animalia domestica nocet prædiis proximi eo inuito, peccat mortaliter, etiam si postea cumulatissimè damnum restituat, & consequenter non solum oportet eum pœnitere, & cõfiteri, quod non sufficienter vel non debito tempore restituerit damnum illatum, sed etiam quod intulerit illud inuito domino. Quod concionatores prædicare, & confessarij meminisse deberent.

XXX. Qui habet columbarium illicitum, cum notabili aliorum præiudicio arg. cap. Si bos, de iniur. & l. 1. Si quadrup. paup. fec. di. Diximus (illicitum) quale est, si opportunis temporibus alimentum non præbeat, nec circum illud habet agros satos in quibus sufficienter, saltem pro maiori parte columbæ alantur, nec qui tenet illud est paratus ad restituẽdum quodlibet damnum notabile quod illæ fecerint quando ei constiterit: nec vnum damnum alio compensatur, puta, quia vicinus eius cui suæ columbæ nocent, non habet totidem, quæ tantundem ei noceant. Quia concurrentibus aliquot horum tolerari potest, iuxta Palud. in 4. dist. 15. q. 2. S. Anton. 2. parte tit. 2. cap. 1. & commun. non autem quando ex illis damnum notabile proximi nascitur, sicut nascitur ex columbariis aliquorum prædiuitum, qui nec serunt agros, nec vineas colunt. & habent columbaria columbis conferta, quæ ex satis subditorum vel vicinorum suorum viuunt, qui contradicere ob metum maioris damni non audent, secundum Maior. in 4. dist. 15. q. 29. Quanquã, nostro iudicio, regulariter non peccant qui columbaria habent vbi non est lex, quæ ibi prohibeat, & est consuetudo, quæ id permittit, & populus non queritur, nec damnum notabile apparet, attento quod ad populi victum pertinent, & æquè fere prosint stercorando quam noceant pascendo, & eas Reges tolerant, & si non essent colũbæ domesticæ, essent palumbæ syluaticæ, vt sunt cornices & aliæ aues, quod optimè Syluest. verb. Restitutio, 2. quæst. 4. insinuauit. 126

XXXI. Qui in suo columbario certa semina spargit, aut aliqua arte vsus est, qua columbas ab aliis columbariis ad suũ pertraheret, cum obligatione restituẽdi si paruitas eum non excusat, Med. in Cod. de restit. de reb. restit. col. 12. Quod tamen limitandum videtur, vt procedat tantum in eo, cuius principalis finis est alienas inescare, non autem in eo, qui principaliter intendit suas pascere, & retinere, ne alio euocentur, argum. Si quis nec causam, ff. de reb. cred. 128

XXXII. Qui sibi accipit, aut includit animalia aliena domestica etiam fugitiua, vt eorum lanam, plumas, aut oua in vtilitatem suam conuertat, aut eis vtatur, secundum Io. Maior. in 4. dist. 15. q. 5. Quia ob fugam non desinunt esse cuius erant, §. Gallinarum, Inst. de rerum diuis. Idem dicendum est de accipiente ani-

malia do-

malia domum redire solita, vt sunt sues, apes, paui, columbæ, cerui qui abeunt & redeunt: Et de illo qui accipit aut occidit ea priusquam illam consuetudinem reuertendi amiserint, §. Pauonum & §. Apium, Inst. de rerum diuis. l. Naturalem, §. 1. & 2. ff. de acquir. rerum domin. Quā amisisse videntur cum ad horas & dies consuetas bis redire desinunt, post quæ accepta capientium fiunt, iuxta glos. l. De
129 quibus, ff. de leg. Apes tamen, aut examina antequam in aluearìis includantur, & aliæ aues ex alienis arboribus acceptæ fiunt accipientis, qui per hoc furtum non committit, etiam eas in alieno prædio accipiendo, priusquam ab ingressu eius, aut ab ascensu arboris à domino prohibeatur: imò nec si postea, licet tunc iniuriarum teneretur, l. Naturalem, §. Pauonum, & §. Ceruos ff. de Acquir. rer. domin. Prohibitus autem videtur tacitè, si prædium est muro aut sepe cinctum.

De Participantibus in damno dato.

SVMMARIVM.

Participantes in male captis vt peccent, & ad restitutionem teneantur, nu. 129. ad 140.
Damnum à multis adunatis aliquo duce, vel sine duce datum à quo restituendum, nu. 130. & 131. & à quo datum à multis non adunatis, nu. eod.
Restitutiones qui fauore vel consilio impedit, nu. 131. & 132.
Ratum qui habet damnum iniuria datum, nu. 133.
Excommunicatus quando qui non manifestat, nu. 134. & seq.
Custos qui non bene custodit, nu. 136.
Impedire furtum quis & quomodo tenetur, nu. 136.
Damnum quod tutor aut procurator infert vt sua parti prosit, nu. 137. & 138.
Furatur qui aliquid ab eo qui illud petitum dedisset, aut multa parua, nu. 139. & 140.
Restituat fur, & malefactor, impensas factas ob ablata: & interesse, nu. 140.

130 XXXIII. Peccat qui cum multis adunatis sub vno duce, siue vt vulgus ait, caporali, vel sine illo ad furandum, aut damnificandum vadit, l. 1. ff. si famil. furt. fecis. dic. l. Ita vulneratus, ff. ad l. Aquil.

Restituere autem non tenetur, nisi id quod ad eum peruenit, & id cuius talis causa fuit, quod sine ipso illud non fuisset illatum, ita quod si fuit causa totius, tenetur restituere totum, aliis non restituentibus, & si partis partem, secundum posita sup. à nu. 17. Vnde si multi singulatim vineam aliquam ingrediantur alij aliorum ignari, & vnusquisque suum racemum capiat, etiam quoadusque nullus in ea relinquatur, nullus eorum mortaliter peccat, nec restituere tenetur, & multo minus tota multitudo, quia nullus eorum damnum notabile facit, nec est causa quo fieret, nec in id consentit.

131 XXXIIII. Qui procurat vt Rex, aut Magnas, aut Iudex suum cuiquam tollat, vel ne cui quod sibi debetur restituatur, néue ad id debitor cogatur, quod multi Magnates & familiares Regum, aduocati & procuratores sæpè faciunt, qui non solum mortaliter peccant, sed etiam restituere tenentur.

132 XXXV. Qui male consulit scienter & dolose, imo & si bona fide, sed non adhibitis studio & diligentia debitis, ad veritatem assequēdam. Quare qui cōsulunt, caueant nimium suæ scientiæ vel prudentiæ fidant.

XXXVI.

XXXVI. Qui alicuius acumen aut fortitudinem laudat, aut ignauiam & demissionem vituperat, quo eum ad damnum proximo inferendum mouet, & totum damnum restituere tenetur: quia ad id exhortari videtur.

XXXVII. Qui audiens aliquem alteri suo nomine nocuisse, illud ratum 133
& gratum habet, quia mandare videtur, c. Ratihabitionem, de Reg. iur. Quod solum intelligitur iuxta Angel. verb. Furtum, §. 20. quando qui nocuit, non nocuisset, nisi existimans eum cuius nomine nocuit, illud ratum habiturum. Sed huic moderationi raro (nostro iudicio) locus erit. Quia raro aut nunquam continget aliquem nomine alicuius nocere alteri, nisi existimantem illud gratum illi fore. Quanquam si eius nomine factum non fuit, aut gratum illi non fuit, quatenus suo nomine factum est, licet opus in se illi placeat, ad nullam restitutionem tenetur, quamuis peccet, per c. Cum quis, de sent. excom. lib. 6. & cap. Ratihabitionem, c. Ratam, de Reg. iur. lib. 6.

XXXVIII. Qui testis à iudice legitimè interrogatus, an sciret tale furtum, sciens tacet, & ob illud dãnificatus suũ non recuperat, & restituere tenetur, c. 1. de Crimin. fals. si non tacet propter metũ alicuius periculi sui status, aut personæ, aut bonorũ iuxta S. Anton. 2. par. tit. 1. cap. 19. §. 7. & arg. c. Quisquis, 11. q. 3. & Scotum in 4. dist. 15. q. 2. Sylu. verb. Restitutio, 2. q. 6. Notandum tamen est, quod si epi- 134
scopus excommunicationem promulgauit contra eos qui non manifestauerint eum qui tale furtum fecit, sciens manifestare non debet, quoadusque eum iuxta ordinem correctionis euangelicæ moneat: & inducere debet, vt mandato Episcopi satisfaciat, & si fur satisfecerit, eum manifestare non debet, nec etiam si non satisfaceret, si illud probare non potest, quia quando præcipitur, vt qui talem rem scit, eam per denuntiationem manifestet, intelligitur de eo quod scit & probare potest, vt diximus copiosius quã alij in Rep. c. Inter verba, 11. q. 3. pag. 225. & seq. & nu. 778. nisi quãdo prælatus is esset, qui potest prodesse, & non obesse, c. Hoc videtur, 22. q. 5. Sed si admonitus satisfacere nollet, & admonitor probare potest, 135
manifestare debet, quia alias excõmunicationem incurreret, & damnificato, quod ob suum silentium recuperare de suo omisit, restituere tenetur, Io. de Anan. in c. Qui cum fure, de furt. nisi ob iustum metum taceat, vt proximè dictum est. Per quæ respondetur negatiuè ad nouè quæsitum, An vxor, filius, aut cognatus alicuius delinquentis abscondens aliqua eius bona in aliquo monasterio, aut alio loco, ne à Iudicibus sequestrentur, teneantur ipsi; vel alij eius rei conscij, manifestare illa, propter excommunicationem, aut iuramentum, quibus iubentur id facere, si omnia abscondita pertineant ad compensandum debitum dotis, vel aliud, alioqui contra. Oportet autem cauere, ne iterum peti possit id, ad quod abscondita sufficiunt, instar illius, qui clam accipit aliquid de bonis creditoris, in sui debiti compensationẽ, de quo supra, nu. 113. Non diximus otiose, (Per denũtiationem) Quia si iudex post semiplenã probationem coram ipso factam, & ad plenã probationẽ præcipit, vt qui illud scit, ad testificandũ veniat, iuxta c. fin. de iureiur. & c. Ad nostrã, eod. tit. tenetur ire ad deponendũ quod scit, licet admonitio euãgelica non præcesserit, nec probare possit. Quia illi non præcipitur vt denuntiet, sed vt testificetur, Ang. verb. Denuntiatio, §. 3. nisi sit persona à testificando eo casu excusata ob cognationem, vel aliam causam de quo infra, c. 25. nu. 48. & sequenti dicetur.

XXXIX.

136 XXXIX. Qui cõstitutus custos ciuitatis aut agri, damno notabili, quod fieri videbat, saltem vociferatione non obstitit, cum obligatione restituendi in solidum per dicta supra eodem. Quamuis qui ad id ex officio non tenetur, licet peccet si malitiose tacet, restituere tamen non teneretur, per dicta ibidẽ, Imo nec peccaret, si absque malitia per negligentiam, aut modestiam non se ingerendi negotiis alienis id facere omittat. Sed si ex officio, aut dignitate tenetur impedire, & administrare iustitiã, quia est Princeps, aut iudex, peccat, & restituere tenetur iuxta mentem S. Tho. 2. sec. q. 62. ar. 7. & supra eod. etiam adiunctis iis, quæ S. Anton. & Angel. dicunt, & quæ nostri scribunt, in c. Quantæ, de Sent. excom. & nos in c. Inter verba, 11. q. 3. pag. 108. nu. 714. diximus.

XL. Qui iudex non facit parti damnum restitui cum posset, siue sit Reipub. siue personæ particularis cum obligatione restituendi, iuxta Scotum communiter receptum in 4. dist. 15. q. 2.

137 XLI. Qui curator, procurator, & alienorum negotiorum gestor, administrator bonorum alienorum, & filius, qui res sui patris tractat, qui nomine sui principalis, & ob eius vtilitatem alicui damnum notabile infert, & ad restitutionem in solidum tenetur, si principales non restituant, & ex eorum bonis restituere potest, si adhuc eorum administrationem retinet, & prudenter faciet restituendo, ita
138 vt ab ipso postea domini reposcere non possint. Et si iam dictã administrationem non habet, & est adeo inops, vt satisfacere non possit, debet dicere principalibus si ignorant, quo satisfaciant. Et si illi restituere noluerint, tenetur restituere si potest, occultè tamen poterit accipere de eorum bonis tantundem quo satisfaciat, obseruatis conditionibus seruandis ab iis, qui occultè sua debita recuperant: quæ positæ fuerunt supra eod. cap. nu. 113.

XLII. Qui occultè aliquid accipit ab eo, cui non displiceret acceptio sibi no-
139 ta, sed occulta sic, is licet peccet venialiter, non tamen mortaliter: Quia eius acceptio, aut retentio non est contra voluntatem domini, sed modus solum accipiendi, quod ad peccandum mortaliter non sufficit, vt definierunt bene Adrian. in 4. de Restit. & Caiet. in summa verb. Furtum. Id quod sæpè filij ob verecundiam parentum faciunt. Serui etiam & famuli accipientes à suis dominis panem & fructus quibus vescantur, credentes dominum illa concessurum esse, si ab illo peterent, aut si illic inueniretur, quamuis nollet, vt se inscio acciperent. Dixi (quibus
140 vescantur) Nam qui caperent ad donandum vel vẽdendum alteri, vt solent aliqui panem coctum, vinum, aut triticum, aut alia similia, mortaliter peccarent, & tenerentur restituere. Quia non solum modus, sed ipsum factum inuito domino fit. Qui tamen minutatim vno die quid exiguum, puta quadrantem seu quatrinum, & aliis multis diebus singulis tantundem caperent, nulla vice peccarent, nisi venialiter, etiam si taliter accepta, ad notabilem quantitatem crescerent: modo iam inde à principio, vel postea non habuissent animum furandi notabilem quantitatem, per illa parua furta, siue tamen cum hoc animo, siue sine illo perueniatur ad quantitatem notabilem, restituenda videtur illa. Quo fit, vt inueniri possint furta solum venialia, quæ obligent ad restitutionem sub pœna peccati mortalis. Quæ limito procedere in eo, qui continuato tempore sine magnis interuallis illam notabilem quantitatẽ conflaret, non enim dicerem teneri ad restituendum sub pœna

peccati

peccati mortalis illos famulos, qui aliquot diebus vnius mensis aliquot eiusmodi furta facerent, & post aliú vel duos menses totidē, & post aliquot alios totidē, &c. ita quod in fine trium, vel quatuor annorum conflarent summam etiam duplo maiorem, quàm sit illa, quæ semel accepta peccatum & restituendi necessitatem induceret.

Ad dubium autem 16. P. Vinc. scilicet, An fur teneatur restituere impensas quas furtum passus fecit in quærenda re sibi furto subtracta? Respondeo. quod sic, eas quas vir prudens & bonus facere debuisset, quia earum causa fuit, & non solum fur, sed etiam quilibet alius malefactor tenetur ad interesse damni, etiam extrinsecum, l. Qui tabulas, & l. Is cui, §. fin. ff. de furt. & glo. recepta, in l. 1. verb. Casibus, & verb. Cōsequenter, C. de sent. quæ pro eo, quod int. prof. Cur ergo cōfessarij non obligant eos ad illud restituendum? quia forte nesciunt damnum, aut probabiliter credunt damnum passos contentos fore restituto principali, quæ solutio quædam est, l. 1. ff. Qui satisd. cog.

XLIII. Qui impedit aliquem euntem ad impediendum damnum quod tertius inferre volebat quarto, & ad restitutionem tenetur, licet aliter non iuuaret tertium, quia impediendo opitulaturum, indirectè, videtur iuuare nociturum; vt rectè innuit Medina in Cod. de Restit. fol. 39. Peccaret etiam cum obligatione restituēdi, qui aliquos amicos, aut famulos mitteret ensibus districtis ad terrefaciendum, aut ad alium iocum, aut ludum, si ex eo damnum sequeretur, nisi adhibeat diligentiam debitam ne damnum notabile fieret, arg. c. Presbyterum, & c. Lator, & c. Continebatur, de homicid.

De peccatis patrum circa bona filiorum.

SVMMARIVM.

Pater circa bona filiorum peccat his modis mortaliter, nu. 141. *&* 151.
Peculium filiorum quadruplex Castrense, nu. 141. *Quasi Castrense, & an sit tale omne peculium clericorum, nu.* 142. *Aduentitium, nu.* 143. *Profectitium, nu.* 144. *An sit mixtum, nu.* 144.
Donare pater filio nisi in his casibus non potest, nu. 145.
Donatio facta à patre filio quando valet, nu. 146. *& seq.*
Filius qui plus aliis patri seruit, quid obtinere debeat, nu. 148.
Donatio coniugis facta coniugi, quæ valet, nu. 149.
Legatum à patre relictum filiæ cui dos debetur, an compensetur, nu. 150.
Filia renuntians legitimè cum iuramento, & enormi læsione, vt teneatur, nu. 152.

XLIIII. Peccat mortaliter qui pater tractat aut dat bona filiorum suorum 141
aliquo modo indebito infrascripto, nu. 151. cū obligatione restituēdi, de qua ibi. Pro quorum intellectu, præsuppono nouem. Primum, quod quatuor bonorum genera, aut peculiorū, filij viuentibus parentibus habere possunt, scilicet, Castrensia, quasi Castrensia, aduentitia, & profectitia. Secundū, quod Castrense est quod filius in bello acquirit, l. Castrense, ff. de Castrēsi pecul. cum eis annot. & in Rub. C. eod. & hæc bona solius filij sunt, tam quoad vsumfructum, quàm dominium, & in eis pater nihil habet, secundum omnes, l. fin. C. de inoffic. testa. l. 1. §. fin. ad Macedon.

ad Macedon. Bart. in l. Si forte, ff. de Castrensi peculio, in tract. de duobus fra-
142 trib. Tertium, quod quasi Castrense est quod filius familias acquirit officio aliquo publico, puta Medici, Aduocati, scribæ, aut magistri in aliqua septem artium liberalium, aut quouis alio publico, propter quod stipendium publicum accipit; aut beneficio Regis, vel Reginæ, l. Cum multa, C. de bonis quæ liberis, & quod clerici suo officio clericali, aut suis beneficiis curam animarum habentibus aut non habentibus, cum administratione, aut sine ea acquirunt, quoniam etiam quælibet alia bona clericorum, saltem quæ acquirunt post clericatum, iure communi sunt quasi Castrensia, Auth. Presbyteros, C. de Episcop. & cleric. secundũ Host. Panor. & Commun. in c. Quia nos, de Testam. & c. Constitutus, de Restit. in integ. In quibus nil plus habet iuris pater, quàm in Castrensibus, l. Non solum, C.
143 de bon. quæ lib. quod an de consuetudine seruetur, infra dicetur. Quartũ, quod peculium aduentitium est peculium filij familias non Castrense, nec quasi Castrense aliunde quàm à patre & ex bonis eius & ob gratiam illius principaliter habitum, qualia sunt bona illi hereditario iure à matre, aut à suis cognatis, aut amicis, & suo labore, industria, aut fauente fortuna parta: per notata vbi supra. In his bonis, aut peculiis proprietas est filij, & vsus fructus patris quandiu viuit regulariter, d. l. Non solum, & l. Cum oportet, C. de bon. quæ lib. nisi, cum qui donauit, aut reliquit filio, vetuit, ne patri quæreretur vsus fructus, Auth. Excipitur, eod. tit. & in casu Auth. Idem, eod. tit. & cum in bonis filij sui cum fratre succedit secundum ius commune, Auth. Item, C. eod. Dixi (iure communi) Nam secundum leges Regni Castellæ solus pater filio succedit, per l. 6. & 7. Tauri, & etiam secundum leges Lusitaniæ tit. 75. lib. 4. ordinat. quamuis fratres habeat, nec ad diuidendum inter reliquos fratres tenetur secundum omnes in l. fin. C. de Collat. & l. Cum antiquis, C. de inoffic. testam.

144 Peculium vero profectitium, est peculium filij familias habitũ à patre aut eius causa, aut de eius bonis, nec ad bellum, nec ad officia publica pertinens: & in his tam proprietas, quàm vsus fructus est patris. Nobis tamen videtur, esse aliquod mixtum partim aduentitium partim profectitium, scilicet, quod filius suo labore & industria ex bonis paternis, aut in eisdem acquirit, quicquid dicat Sylu. Nam quamuis rectè dicat, quod quicquid filius ex illis bonis acquirit, aut patri acquirit, aut furatur: quod tamen filius, ob suum laborem & industriam promeretur, eius est, & tanto plus, quàm cæteri fratres debet habere de bonis paternis, quãto plus quàm illi in eis quærendis laborauit, aut certe tantum quãtum mercedis solui debet alij extraneo qui tantundem laboraret, aut potius dimidium eorum, quæ de bonis, & pecunia etiam clandestinè accepta per suam industriam lucratur per singularem doctrinam Bart. in l. 1. §. Nec Castrense, col. 3. ff. de Coll. bono. quam plurimorum authoritate fulcit Decius in l. Illud, C. de collat. à nu. 10. Quod intelligendum est cõcurrentibus duobus, alterum est, quod filius patrem sustentare non teneatur, quia habet vnde alatur, l. Si quis à liberis, §. Idem, ff. de lib. agnos. & l. Nensenius, ff. de negot. gestis, & l. Alimenta, C. eod. cum eis annot. per glo. & doctores. Alterum, quod expresse aut tacitè protestetur se eo animo seruire, vt pater ob suam operam & laborem det ei tantum quantum alteri extraneo dare deberet, si ipse ei non seruiret. Meritum etiam filij prædictum attendi potest,

potest, ad effectũ, quod pater donare aut relinquere poterit tantum plus ei, quàm eius fratribus, quantum alicui extraneo ob similia merita dare deberet, ita quod id non cõputetur in sua legitima, iuxta mentem Bart. in l. 1. §. Castrensia, ff. de Cast. pecul. & l. Si donatione, C. de Coll. Et quanquã hæc duo dicta colligantur ex eo quod statim in eod. cap. nu. seq. & nu. 148. dicetur, visum tamen est hic declarare, quia est res quotidiana, & parũ ab aliis resoluta. Quintũ, donationẽ à fratre factam filio, qui est sub ipsius potestate, non valere, nec à filio factã patri, quia pro vna eadem persona reputantur, l. fin. C. de Impub. nisi primo, facta à patre in dotẽ aut matrimoniũ, l. Põponius Philad. ff. famil. ercisc. & ff. de Coll. bon. & de Coll. dot. per totum. II. mobilium facta pro bello, C. Famil. ercisc. l. 4. III. vsus fructus quẽ in bonis filij aduẽtitiis habet pater, vt in l. Cum oportet, & l. Non solum, §. fin autẽ, C. de bon. quæ lib. IIII. facta pro meritis & seruitiis in tãtum quantũ pater dare alicui extraneo ob similia merita teneretur, iuxta Bart. cõmuniter receptũ, l. 2. §. Castrẽsi, ff. de Castr. pecul. & l. Si donatione, C. de Coll. & l. Frater à fratre, ff. de cond. indeb. Et in foro conscientię sufficit ea esse vera arg. not in c. Tua, & c. Is qui, de spons. Sed in foro exteriori probari debent, nec sufficit patrem dicere ea vera esse, iuxta eundẽ in l. Si fortè, de Cast. pecul. Quia fides non habetur dicẽti de se alium benemeritũ esse, quãdo id requiritur ad hoc vt iure aliquid facere possit, qualis est hæc donatio iuxta eundẽ & cõmun. Et cum dubitatur an pater filio donet ob merita, vel ob meram liberalitatẽ, pręsumendum est dare ob merita si antecesserunt, & alias ob liberalitatẽ iuxta glo. cõmuniter receptã in d. l. Si donatione, C. de collat. V. facta in omnibus casibus in quibus donatio à marito facta vxori 146
suæ, aut ab vxore facta marito valet, qui referuntur infra, nu. 150. Quia iuxta doctissimum Azon. in summa de donat. donatio inter maritũ & vxorẽ, & donatio inter patrẽ & filium cõmuniter ęquiparãtur. Notandũ tamen est, quod donatio patris, & matris facta filio, quæ nõ est remuneratoria quãlibet valeat, aut eorũ morte cõfirmetur, quia in vita non reuocarunt. Si tamen excedat quatitatẽ de qua pa- 147
tres liberè disponere possunt, iuxta varias leges diuersorum Regnorũ, quas statim citabimus, & legitimæ reliquorũ filiorũ præiudicat, reuocanda est, quantũ opus fuerit ad præiudiciũ eorũ excusandũ, l. 1. C. de inoff. donat. & l. 1. C. de inoff. dot.

Sextum, quod si vnus filius patri suo seruit, & alij non, quamuis pater pro re- 148
muneratione eius meritorum dare possit, quanti illa merita valent, & quantũ extraneo alicui dedisset, si tamen non dat, nec filius in vita cum patre conuenit, vt sua merita remunerarẽtur, saltem vt extraneo, nec protestatur se ab eo, aut eo mortuo, ab eius hęredibus petiturum, à suis fratribus hæredibus remunerationem aliquam ratione suorum meritorum poscere non potest. Quia illud amore filiali facere censetur, argum. l. Nensenius, ff. de Neg. gest. l. 1. & l. Alimenta, C. eod.

Septimũ, quod donatio à marito facta vxori, aut ab vxore marito post cõtractũ 149
matrimoniũ de pręsenti, aut ante pro tẽpore, quo contractũ iam fuerit, nõ valet, & donator antequã moriatur cũ libuerit reuocare potest, l. 1. ff. de donat. inter vir. & vxor. quãuis fiat per tertiam personã, & per modũ remissionis debiti, l. Si sponsus, ff. eod. excepto quando Imperator aut Rex donat Imperatrici aut Reginæ, aut illa illi, C. eod. l. penult. Et quãdo donatur pecunia pro restaurãdis rebus igne absumptis, ff. eod. l. Quod si vir. Et quãdo donator pauperior ob talem donationem non 150

 efficitur,

efficitur, quamuis recipiens ditior fiat. Et quando recipiens non fit ditior, quãuis donator pauperior fiat. Et quãdo donatur pro tempore in quo matrimoniũ perficietur, scilicet, vt res fiat mariti, aut vxoris, quãdo alter eorum morietur, l. Sed interim, ff. eod. Et quãdo donatio fit mortis causa, vt donatarius post mortẽ donatoris id habeat vt in d. l. Sed interim, modo se in vita reuocãdi facultate nõ priuet secũdũ glo. in d. l. Sed interim. Et quando vxor marito donat, ad aliquẽ honorẽ aut dignitatẽ consequendã, l. Quod adipiscẽdę, ff. eod. Et quãdo maritus extante matrimonio, vxori omnẽ dotẽ promissam, aut aliquã eius partẽ remittit gloss. sing. & ibi Cyn. & Bald. in l. Si cõstante, de donat. ante nuptias. Remissio tamẽ alterius debiti nõ valet. Et quãdo maritus vxori suę in mẽsem aut annũ, aut quãdiu superstes fuerit, pro victu suo, & suorũ, certũ quid pro ęstimatione fructuũ dotis & nõ amplius deputat, vt tenet glo. in l. Ex animo, ff. de donat. inter vir. & vxor. per illũ textum.

Octauum, quod pater, qui legatum aliquod filiæ cui debebat dotem, relinquit, videtur relinquere in solutionem, aut in partem solutionis illius, c. Qui abstulerit, 12. q. 2. Quia est debitum, quod lege debetur.

151 Nonum, quod ex prædictis colliguntur modi, quibus pater contra filios peccat mortiferè. Primus, accipiẽdo sibi vel alteri aliquid notabile à suo filio fam. ex bonis castrensibus, aut quasi castrensibus, aut fructibus eorum cum obligatione restituendi, arg. c. Qui abstulerit, 12. q. 2. II. accipiendo sibi vel alteri aliquid notabile quoad proprietatẽ de bonis aduentitiis sui filij familias. III. administrando ea ita malè, vt notabiliter lędatur, siue vsum fructum habeat, siue non, quo casu alij fratres hæredes post obitum patris damnum illud quum bona inter se diuiserint, resarcire tenebitur. Sed si pater vsum fructum eiusmodi bonorum habebat, & non damnificauit proprietatem, sed solum fructus illorum, nec pater nec fratres ob illud ad aliquam restitutionem tenentur, Angel. verb. Peculium, §.
152 24. Sylu. eod. verb. quæst. 15. IIII. inducendo per metum saltem reuerentialem, aut dolum & fraudem suum filium, vel filiam, vt suæ legitimæ vel patrimonio renuntiet cum iuramento se cõtentam fore dote minore legitima, cum obligatione restituendi, arg. à Contrario, c. Quamuis, vbi Dominic. & alij de pact. lib. 6. Diximus (Per metum aut fraudem) Quia si sponte id faceret, teneretur ad seruandum iuramentum, etiam si enormiter, vel etiam enormissimè læderetur, in foro conscientiæ, quamuis non in exteriori, quia ex tali damno dolus aut fraus præsumitur secundum Petrum Anchar. cons. 38. & in reg. Accessorium, de Reg. iur. lib. 6. & latè Decius cons. 180. quæ tamen præsumptio in foro conscientiæ cessat iuxta not. in c. Is qui, & c. Tua, de sponsal. Qua distinctione contrariæ opiniones relatæ per Decium in d. cons. 180. & 26. & 182. fortassis componi possent.

De peccatis mariti circa bona vxoris, & è contrario.

SVMMARIVM.

Maritus vt peccat, si accipit ex bonis vxoris suæ paraphernalibus, nu. 153.
Vxor vt peccat, si accipit ex bonis mariti etiam ad largiendum eleemosynas, nisi octo casibus, nu. 153. *& seq. & quando potest occultare bona mariti, nu.* 156.
Bona paraphernalia quæ sunt, nu. 153
Eleemosynam quando vxor largiri potest, nu. 153, *& seq.*

XLIII. Qui maritus sibi aut alteri accipit aliquid notabile ex bonis quæ præterdo è vxor habet, quæ græco vocabulo paraphernalia lex appellat, rem alienum contra ius vsurpat. Bona paraphernalia sunt bona, quæ vxor sibi reseruat, præter dotem quã marito pro oneribus matrimonij dedit, l. Si ego, §. Dotis, ff. de iur. dot. 153

XLIIII. Quæ vxor sibi aut alteri accipit ex bonis mariti notabilé quantitatem contra eius voluntatem pro cognatis, ludis, pigmentis, & id genus aliis, cum obligatione restituẽdi, S. Thom. 2. sec. quæst. 62. art. 1. Quia nec eleemosynam ex bonis mariti, aut communibus absque eius facultate dare potest, nisi Primo, extremè egenti, cauendo tamen ne ob id maritus egeat extremè, c. Pasce, 86. dist. Secundo, vbi consuetudo regionis haberet, quod vxores eleemosynam panis, aut vini largiantur, ibi enim credere potest, id placiturum marito, quamuis expresse id prohibeat: quia verisimile est id maritum facere, ne eleemosynas extra modũ consuetum tribuat. Si autem crederet eum verè nolle, vt etiam consuetam & moderatam faciat, debet se ab ea facienda abstinere, iuxta S. Anton. 2. par. tit. 1. cap 19. § 1. arg. c. Per tuas, 3. de Symon. Tertio, cum facit ad euitandũ aliquod damnum 154
mariti temporaneum, vt Abigail, 1. Reg. 25. fecit Et eadem ratione, imo fortiori, si eam facit ad proprium damnum spirituale euitandum, vt cum maritus est malignus, & illa moderatè largitur, vt Deus eum illuminet, & ad pœnitentiã conuertat, modo sine eius scandalo faciat, arg. c. Nihil, de præscript. Quarto, si maritus est amens. Quinto, si maritus est absens: quia tunc administratio domus ad eam spectat, nisi per illum aut superiorem aliter statuatur, Palud. in 4. dist. 15. q. 3. ar. 6. concl. 2. Sed quia nec eius dicta, nec ratio iurè firmo nituntur, verius est eam in his duobus casibus non posse dare ad summum, plusquam eius maritus valens & præsens largiri solebat. Sexto, quum maritus pro eius victu certũ quid illi deputat, & ex eo parcius viuendo reliquat aliqua in pauperes eroganda, iuxta eundem vbi supra. Septimo, si habet bona paraphernalia, de quibus ad volunta- 155
tem vxor statuere potest, nisi vbi cõsuetudo & statuta prouinciæ aliter decernerẽt. Octauo, si dedit marito dotem ad sustentandũ sufficientem, & nihilominus nouit aliquã artem texendi, aut suendi, aut acu pingendi, vendendi, emendi, aut aliam similem, qua non deserendo debitam domus administrationẽ lucratur. Quo possent conciliari opiniones contrariæ, Glo. l. Sicut, ff. de oper. libert. & Theolog. Tho. Richard & Palud. vbi supra: siquidem ex ita lucrifactis liberè impendere potest, vt sentit Bart. in l. Caio, ff. de alim. & cibar. legat. modo, vt sanctè dixit Altensis, sua familia eo non indigeat: quia de præcepto charitatis primum domesticis subueniẽdum est, c. Non satis, 86 dist. & l. Si præses, C. de seru. & aq. & modo lucra non sint communia inter maritum & vxorem, & administratio sit mariti reseruata, vt communiter sunt in omnibus Hispaniæ Regnis.

Adnotandum tamen, quod si maritus est prodigus, vel decoctor, potest licitè vxor accipere clam aliqua, vt necessitatis tempore, domui sui prouideat, adeo quod marito etiam id imperanti, non tenetur omnia, quæ habet, illi tradere, Arg. verb. Furtum.

Ad nonè autem hic quæsitum, respondimus affirmatiuè, quod etiam in foro cõscientiæ potest vxor totam dotem repetere mortuo marito, esto, quod ille multa superflua impendisset in eam alendo & ornando, quia ista cum onere consensi dicam vxo-

eam vxori, faciũt eum dominũ eius, l. Doce ancillam, C. de rei vend. & l. In rebus, C. de Iur. dot. & c. Per vestras, de Don. int. vir. & vx. & alia quæ tunc attulimus.

Ad alterum hic nouè quæsitum, respondimus, quod maritus tenetur restituere vxori, non solam dotem integram, sed etiam ea quæ bene vel malè impendit de bonis paraphernalibus eius, non tamẽ quæ de lucris communibus: quoniam illa sola quæ tempore diuortij inueniuntur lucrifacta, censentur lucra: reliqua enim, licet pro dimidio lucrifierent vxori, lucrifiunt tamen reuocabiliter, ita quod maritus ad quem spectabat libera illorum administratio, potuit bene vel malè administrãdo illa, sibi & vxori reuocare, vt tradit Io. Iup. in rub. de donat. int. vir. & vx.

Ad tertium nouè quæsitum respondimus, quod vxor etiam si maximã dotem dederit marito, non potest absque eius licentia dare de illa 40. aureos, etiam Nutrici suæ. Nec obstant citata in contrarium de pupillo, quem aiunt non teneri ad restituendum ea, quæ de suis bonis clam tutore impendit, nec deponentem qui de rebus à se depositis clam depositario idem facit, quia vterque horum tenetur ad imputandum illud sibi in redditione rationum, quod effectu est restituere, arg. c. Veniens, 2. cum similibus de testib. Nec refert, an minutatim iteratis vicibus, an vna eos dederit, quum à principio 40. dare statuerit, per dicta supra eod. n. 140.

Ad alia quatuor nouè hic quæsita, sic in summa respondimus. Primo, quod etiam Portugallia, vbi ipso iurè omnia bona mariti & vxoris communicantur, donatio mariti de mobilibus, etiam sine vxoris consensu, valet; quoniam apud maritum est tota administratio bonorum, & potest solus regalariter alienare mobilia, licet non immobilia, iuxta tit. 6. lib. 4. ad fin. & tit. 8. lib. 4. ordin. Lusitaniæ. Secundo, quod tenetur tamẽ computare illa in partem suam, imo & facere quod vxori suæ id innotescat, vt in partitione tantundem plus sibi cedat, per prædicta. Tertio, quod donatarius qui credit maritum non manifestaturum id vxori, nec in sua parte clam illa donatum computaturum, tenetur eam eius rei admonere. Quarto, quod idem est dicẽdum de marito, qui in terris vbi lucra fiunt, cõmunia, donat aliqua clam vxore sua, quia licet impensa eius prouida, vel prodiga diminuat lucra, non tamen id facit donatio quæ illi non permittitur sicut illa.

De peccatis filiorum circa bona paterna.

SVMMARIVM.

Filius mortaliter peccat cum obligatione restituendi aliquid ex bonis patris accipiens, nu. 156. Quamuis sint aduentitia aut profectitia, &c. nu. 157. 158. & seq.

Filius qui ex patris iam mortui pecuniis lucratur, nu. 161. & quid de dato sibi contemplatione sui patris: Et quid de sumptibus fratris sui scholastici, nu. 162. Et quid de sumptibus bonorum aduentitiorum, nu. 163. & seq. Et quid de pœna soluta pro eius delicto, & de impensis in nuptiis eius factis, & quid de iocalibus, nu. 165. & seq.

Legitima filiorum varia in variis Regnis, nu. 158.

Filius studiorum impensam à patre factam an, &c. nu. 159. & 164.

Filio donatum patris intuitu, nu. 162.

Filij lucra de patris pecuniis facta, nu. 161. & seq.

Vxor an domina, an vsuaria iocalium, nu. 166.

XLV. Qui filius aliquid notabile ex bonis patris contra eius voluntatem acci- 156
cipit: Quia filius nullum ius in bonis patris viuentis habet, quam quod debet ali
ex eis, si ex suis non potest, l. Si quis à liberis, §. Idē, ff. de lib. agnos. Et ita quod ex
eis acceperit, patri, aut saltē eius hæredibus, singulis pro rata restituere debet, nisi
pater viuens illud ei cōdonarit, iuxta S. Anton. 2. par. tit. 1. cap. 15. §. 1. etiā si bona
ex quibus id accipit, forent sua aduentitia aut profectitia, per supra dicta eod. cap.
nu. 153. Et etiā si accipiat ad eleemosynā dandam non egenti extremè: imo & si ad 157
dandū egenti extremè, si eius necessitati mutuando subuenire potuisset, per supradicta eod. cap. n. 90 Potest etiā licitè accipere, quādo probabiliter conijcit patrem
suum eo contentum fore, vt cū de eius licētia peregrinatur, aut in peregrinis gymnasijs versatur, tunc enim probabiliter credere potest, ratas habiturū patrē eleemosynas illas, quas instar sui similium facit, argum. l. Si longius, ff. de Iudic. cum ei
annotat. Potest etiam, quum bona ipsius aduentitia ad eum spectant, etiā quoad
vsum fructum, cuiusmodi sunt in casibus relatis supra eodem ca. nu. 60.

XLVI. Qui filius accipit sibi vel alteri ex bonis patris datis ei in peculiū pro- 158
fectitium, vel ex fructibus eorum, vel ex fructibus aduentitiorum pertinentibus
ad patrem, imo vel ex ipsis bonis cum præiudicio vsus fructus patris contra eius
voluntatem, vel cum eius voluntate plus quàm pater donare potest, eo quod excederet suam legitimam, & quantitatem quā pater cuilibet extraneo relinquere potest. Quod interdum iure communi sunt duæ tertiæ partes, & interdum dimidia,
Auth. de Trient. & semiss. collat. 3. & Auth. Nouissima, C. de inoffic. testament.
& iuxta leges Regnorum Lusitaniæ tertia, lib. 4. ordinat. tit. 70. & Regnorum Castellæ quinta, l. 7. & 8. adiuncta, l. 15. Tauri, & etiam tertia ad donandum ea quibus filiis volet. Et si mortuo patre illud plus non vult in diuisionem conferre cum
suis fratribus, mortaliter peccat, cum obligatione restituendi: per supradicta iura.
Idem est si vltra legitimam, per donationem patris inualidam, aliquid accipit.

XLVII. Qui filius accipit fructus ex aliquibus bonis sui patris viuentis de
consensu eius, & post mortem eius non vult in diuisionem cum cæteris fratribus
illos conferre: nisi pater permittat, & consentiat eos accipi ab eo, animo remunerandi eius merita, intra tamen quantitatem quam ei donare potest. Bart. in tract.
de duob. fratrib. nu. 1. & 2. Quod ipsum etiam dicendum de pecunia quam in
peculium profectitium à patre accepit, secundum mentem Bart. vbi supra. Idem
quoque dicendum de eo quod pater nomine filij emerat, cum id labore atque industria sua filius promeritus esset, l. Filij, ff. famil. Hercisc un.

XLVIII. Qui filius non vult cōferre ea, quæ pater ipsi emit, sed viuens non 159
tradidit, quamuis sint libri, arma, aut alia, quæ si traderentur viuente patre, bona
Castrensia, aut quasi Castrensia fierent, quoad proprietatē & vsum fructum, quia
omnino patris remanent, & sic inter fratres diuidenda sunt, licet tempore quo talia pater emit, filius iam esset doctor aut miles: nam quo illa fierēt bona Castrēsia,
aut quasi Castrensia, necesse est, vt in vita patris ea tradantur, l. 1. C. de Castrensi
pecul. Bart. in dicto tract. nu. 16. Et idē dicendum est de libris quos pater emit &
tradit filio qui versabatur in litterarū studijs, si doctor effectus aut iam emācipatus
non erat: quia non fuerū facta bona quasi Castrēsia. Verū est, quod ad ęstimationē
qua empti sunt, si nunc minoris æstimātur, accipere non tenetur, iuxta gloss. in l.

Illud, C. de collat. ab omnibus receptam; nec etiam pluris, ſi eorũ æſtimatio creuit iuxta Raphaelem, cuius contrarium tenet Ludo. Rom. quod verius nobis videtur, arg. l. Secundum naturam, ff. de Reg. iur. c. Qui ſentit, eod. tit. lib. 6.

Ad nouè hic quæſitũ, reſpondimus, quod filius non tenetur conferre illa, quæ cum eo præ cæteris pater impendit in veſtitu, cibo, & equitatu, quia id non eſt donatio, ſaltem talis quæ in legitima cõputari debeat, niſi quum pater donauit ei aliquam ſummam, vt de ea pro libito diſponeret, & ipſe ſuo arbitrio in prędictis impendit, quia conferet eam, vt alias donationes, iuxta l. 17, & 18. Tauri.

Adde quod ſi pater filij nulla bona habebat, & aluit eũ in ſtudiis literarũ, non tenetur in parte ſuæ legitimæ cõputare alimẽta, quę ibi accepit. Sed ſic, ſi pater penes ſe peculiũ Caſtrẽſe, aut quaſi Caſtrẽſe filij habebat: quia præſumitur eũ aluiſſe tanquã adminiſtrator bonorũ eius, iuxta Barth. vbi ſupra, arg. l. 1. C. de dot. prom. Quinquã in relictis creditori per vltimã voluntatem diſtinguitur an debitũ eſſet neceſſario, aut voluntate contractum, iuxta Commun. in l. Si cum dote, § Si pater, ff. ſolut. matrim. & in §. Sciendum, l. 1. C. de rei vxor. act. c. Officij, de Teſtam.

161 XLIX. Qui filius, id quod de patris pecunia lucratus eſt, eo mortuo non vult conferre, cum obligatione reſtituendi præter partem lucri, quam ſuo labore & induſtria meruit, vt quilibet extraneus meruiſſet, præcedente proteſtatione expreſſa vel tacita, per prædicta eod. cap. nu. 144. & ſeq. & nu. 148. & 158. facit, l. fin. C. de collat. & Bart. in dicto tract. nu. 23. Quia eam conferre non tenetur, per prædicta, quæ pars regulariter eſt dimidiũ eius, quod lucrifecit, ſecũdum Bart. in l. 1. §. Nec Caſtrenſe, ff. de collat. bono. quẽ plurimorũ authoritate fulcit Decius, in l. Illud, C. de collat. vt diximus ſupra, nu. 158. Idem de filio qui viuente patre datum aut relictum aliquid ab aliquo extraneo ſolius patris, & non ſui cõtemplatione mortuo patre non vult conferre. Quia illud eſt peculium profectitium, per ſupra dicta in eod. cap. nu. 144. ſecùs tamen eſſet, ſi ei datum aut relictum ipſius met contemplatione fuit, aut tempore quo iam emancipatus erat, l. Sed ſi quid. ff. de vſufruct. Bart. vbi ſup. nu. 7. Quod ſi non cõſtat vtrius cõtemplatione fuerit datum, id coniiciendum eſt ex qualitate perſonarum, & modo relinquendi, & aliis ſimilibus, iuxta boni viri arbitrium, arg. l. 1. ff. de iure delib. & c. De cauſis, de offic. deleg. Idem de filio qui non vult pro ſua parte ſoluere debita honeſta quæ ſuus frater in litterarum ſtudiis viuente patre qui eum ad ea miſerat, contraxit; cum obligatione reſtituendi, l. Sed Iulianus, §. penult. ff. ad Maced. & Bart. in d. tract. nu. 16. & Bald. in Addit. eiuſdem. Quamuis conferre in impenſas ſtudij in quo perſeuerare
163 intendit, non teneatur, iuxta Bart. & Bald. vbi ſupra nu. 17. Idem dicẽdum de filio qui non vult computare in ſuam legitimam mortuo patre ſumptus, quos ille in ſua bona aduentitia neceſſarios fecit, aut qui in eorum perpetuum emolumẽtum redundabãt, cum pater eos animo recuperãdi feciſſet, cum obligatione reſtituendi. Secùs tamen eſſet, ſi eos animo non repetendi fecit, quod ſi non conſtat, parui præſumentur facti, ſine animo repetendi, cum eo vero, ſi ſunt adeo magni, vt fructuum æſtimationem excedant, Bar. vbi ſupra, nu. 22. Illud conſtat, quod ſi ſumptus ad eadem bona neceſſarij non erant, nec in perpetuam vtilitatem eorum, ſed ſolum in fructuũ, quos pater in vita percipiebat, redundabant; filius mortuo patre illos in legitima ſua computare non tenetur, quia omnia onera & ſumptus in fru-

ctuum vti-

ctuum vtilitatem redundantes ad patrem, qui vsumfructũ habet, pertinent, iuxta Bart. recept. d. nu. 22. Idem dicendum de filio, qui mortuo patre non vult cõpu- 164
tare in sua legitima bona patris, quę insumpsit in ludos, & in vsus malos & vanos, in quo frequẽter filij scholastici pecunias à patre ad emendum libros acceptas insumunt, cum obligatione restituẽdi secundũ mentem glo. l. Illud, C. de collat. & communem super ea scribentium. Idem de filio cõmittente aliquod delictum ob 165
quod pater pœnam soluit cõpellente ad id statuto regionis, secùs tamen esset, si pater sponte nullo cogẽte ad id statuto ex pietate illã soluit, arg. l. Liber captus, C. de capti. & Bart. in d. tract. nu. 31. Idẽ etiam de filio, qui in sua legitima cõputare non vult sumptus, quos pater animo in ea cõputandi in eius nuptiis fecit, secus tamẽ, si absque tali animo id fecit, quod in dubio præsumitur, l. 3. § fin. ff. de muner. & honor. Bart. vbi supra, n. 30. facit, l. Ex parte, §. Filius, cum glo. ff. famil. hercisc.

L. Qui gener vestes pretiosas, & ad festa celebranda & alia ornamenta, vt 166
margaritas, annulos, lapides pretiosos, data suæ vxori à socero etiamnum extãtia, mortuo socero in vxoris legitima cõputare non vult, cum obligatione restituendi, si aliud in vltima voluntate non declarauit, d. l. Ex parte, cum glo. Bald. in Addit. Bart. in d. tract. de duobus fratrib. non enim potest dici eorum donatio morte soceri confirmata, cum non constet nec præsumatur donatio, sed concessio vsus eorum, arg. l. Id vestimentum, ff. de pecul. & l. Mortis, in fine, ff. de donat. inter virum & vxor. & Bart. vbi supra, nu. 22. sed necessaria in vsum quotidianum non tenetur computare, nec pretiosa eo pretio quo constiterunt, sed quo valent tempore collationis, neque in hoc si opes aut dignitas personarum adeo sunt magnæ, vtillarum donatio præsumatur, l. Filius, ff. de donat. Angel. verb. Peculium, §. 24. Syluest. eod. verb. q. 12. Nec vestes lugubres, quia vxoris sunt, per glo. in l. Ex te domini, ff. de stipul. seru. & Angel. verb. Peculium, §. 21. Idem de genero, qui donata vxori suæ à consanguineis eius, sibi retinet. Quia, quod cõsanguinei mariti ipsi offerunt, pertinet ad eum, & ad vxorem quod consanguinei vxoris eidem dant, Bart. in l. Sed si plures, §. In arrogato, ff. de vulg. & pupill.

De peccatis Falsariorum.

SVMMARIVM.

Falsarius vt peccat, & cui restituet, qui nummos in substantia falsauit, nu. 167. Qui circuncidit, aut attenuat nummos, Qui scripturam, pondera, mensuras, nu. 168. Qui sigillum. nu. 168. Falsarij bullarum qui excommunicati, nu. 169.

LI. Qui nummos in substãtia, põdere, aut forma falsificauit, aut falsis, sciens ta- 167
les esse, vsus est, iuxta mentẽ omnium, in c. Quãto, de iureiur. cum obligatione restituẽdi damnũ quod cõtingit quãdo falsitas fit circa substantiã, scilicet, substituẽdo, aut permiscendo vnũ metallũ pro altero, l. Paulus, ff. de solut. aut circa pondus, minorẽ pro maiori cudẽdo, l. 1. ff. de Cõtrah. empt. non autẽ ita cõtingit dãnum, cum solũ falsificat formã cudẽdo sine potestate id faciendi, aut imprimẽdo characterẽ, & formam alienã absq; cõsensu eius cuius erat, l. Sine nomine. & l. Qui nomine. ff. ad l. Cornel. de fals. Quia primis duobus modis proximũ damnificauit, & nõ tertio. Restitutio autẽ fiet damnũ passo, si scitur; sin autẽ, pauperibus, arg. c. Cũ tu, de Vsur. & dictorum supra eod. nu. 92. & 93. Neque excusatur, quòd talem ab

 alio ac-

alio accepit, quia eius error alteri nocere non debet. Si tamen ignorabat falsum esse, durante ignorantia excusatur, sed postea ea excussa, damnificato satisfacere tenetur, & saltē si ipse fuit in culpa accipiēdo falsum pro vero. Et non cui dedit, si ipse pro vero impēderit, & damnū erat notabile, alias non, per supradicta, eod. c. nu. 3.

168 LII. Qui authoritate priuata, forficibus aut aliis instrumentis circuncidit, aut aquis acribus attenuat nummos, cum obligatione restituendi iuxta glo. recepr. in d. c. Quanto. Dixi (Priuata) quia secus est si hoc fecit publica eius, qui eos cudi iussit, vt iusto maiores, ad æqualitatē pretij aliorum redigerentur. Dixi (Publica) quia priuata non liceret reducere ad illam æqualitatem, imo qui id faceret, teneretur restituere id quod corraderet ei, qui cudi iussit, aut monetario, qui eos cudit, si illud plus perit ipsi monetario, & non iubenti cudere.

LIII. Qui aliquam scripturam in damnum alterius falsat, aut ea, sciens falsam esse, vtitur, aut malitiose abscondit, aut pecuniam dedit, aut rogauit scribam vt sibi testamentum aut aliam quamlibet scripturam falsam faceret, toto tit. ff. & C. ad l. Cornel. de fals. cum obligatione restituendi omne damnum, quod inde sequetur.
169 Et si sunt litteræ Papæ, est excommunicatus excommunicatione Papæ reseruata, iuxta c. Ad falsariorum, de Crimine falsi, licet solam vnam litteram aut vnum apicem, qui non mutaret illarum sententiam, demeret; iuxta communem in c. Dura, de Crimin. fals. Quod non credimus esse verum, saltē quoad forum conscientiæ, vt post Io. Gerson tradidimus in c. Ad audientiam, l. 1. de Rescript. & trademus infra c. 27. nu. 59. Vt etiam non incurrit, qui hoc fecit in litteris quæ iam non valent, quæque iam euanuerunt, secundum Richard. in 4. dist. 18. ar. 12. q. 3.

LIIII. Qui falsat pondera, stateras, mensuras, aut illis falsis scienter vtitur, cū obligatione restituēdi, c. 1 de empt. & vēdit. Idē de illo, qui falsat subscriptionē, vel inscriptionem, aut sigillum Prælati, aut aliorum quorumlibet, cum obligatione restituēdi damnum, si quod sequatur, secundū S. Anton. 2. par. tit. 2. c. 15. §. 7. Et fortiore ratione, qui vtitur falsis reliquiis, aut veris causa turpis quæstus, vel ebrietatū, & comessationum mortaliū, aut miraculis, & reliquiis nouis ab Episcopo nō approbatis, c. 2. de reliq. & l. Nemo, C. de sacrosanct. Eccles. & clarius cōcil. Trid. sess. 25. de Inuocat. &c. Turpis autē quæstus dicitur, qui queritur ex vēditione, locatione, traditione vel ostensione reliquiarū & aliorū sacrorum, cū pacto vel fine principali ob id aliquid recipiēdi, non tamen, qui minus principaliter intenditur, vt cū fit principaliter ob honorē & reuerentiā eorum, sicut vt plurimū fieri solet per ea quæ latè tradidimus in repet. c. Inter verba, 11. q. 3. n. 281. & in Clem. Quādo, de Cōsuet. dist. 1. c. 6. n. 15. & seq. & nuper in Cōm. c. Cū Minister, 23. q. 5.

De peccatis circa inuenta.

SVMMARIVM.

Inueniens vt peccat si non restituit, aut non quærit, &c. nu. 170. & seq.
Thesaurum qui arte magica quærit, nu. 176.
Inueniens trabem, &c. nu. 176. aut animal in laqueo, nu. 176.
Bona quæ sunt nullius, & quæ derelicta, nu. 170. & seq.
Thesaurus quid, & inuentus cuius fit, nu. 7 :. & seq.

LV. Qui

LV. Qui aliquid notabile alienum inuenit, & sibi retinet, vel quam cito & 170
cōmodè potest, non reddit perdenti, si eum cognoscit, aut si non facit quæ oportet vt eum noscat, iuxta Scotum receptum, in 4. dist. 15. Diximus (Notabile) quia minus eo non inducit mortale, per supradicta in cap. 11. nu. 4. & specialius supra eod. cap. nu. 3. Dixi (Alienum) Quia non est peccatum etiam veniale, accipere sibi quod nullius est, cuiusmodi sunt aues & feræ & lapides pretiosi littoris maris, quæ inuenientium & capientium fiunt, §. Item lapilli, Inst. de rerum diuis. qualia sunt etiam, quæ aliquando fuerunt aliquorum, sed desierunt esse illorum, quorum fuerunt, nec sunt effecta aliorum, vt thesauri, de quibus plura statim. Quales item quæ à suis dominis pro derelictis habentur, l. Falsus, §. Si iactum, ff. de furt. & l. Interdum, ff. de acquir. poss. & §. fin. Instit. de rerum diuis. Pro derelicta autem quis habere suam rem perditam præsumitur ex coniecturis, de quibus est, quod tacet, & non quærit per se vel per alium, iuxta Feder. Senen. in cons. 17. aut iacit librum apertum in mare, vel fluuium, glo. in d. §. Si iactum, quamuis id faciat tempore tempestatis. Non tamen idem esset si iaceret eum clausum, saltem illo tēpore, l. Qui leuandæ, ff. ad l. Rhod. de iact. & minus id quod vi fluminis fertur, arg. l. Nauigia, C. de furt. c. Excommunicationis de Raptor. Quod si per debitam inquisitionem non apparet quis perdidit, vel cuius est, pau- 171
peribus restituendum est, arg. c. Cum tu, & ei annot. de vsur. Et si inuentor est pauper, potest sibi totam, aut partem illius retinere tanquam vnus ex eis, saltem ex consilio confessarij, per ea quæ diximus in cap. Quando, de Consec. dist. 1. not. 7. nu. 34. & supra eod. cap. nu. 93. & in Apolog. libelli de Reditib. q. 1. nu. 77. Caueat tamen, ne à sua ipsius cupiditate falsus, debitā inquisitionem omittat, & pauperiorē quam sit se sibi persuadeat, arg. c. Quatuor, 4. q. 3. Maior, in 4. dist. 15. q. 8.

LVI. Qui casu thesaurum aliquem occultum in loco alieno inuenit, & dimidium domino non reddit, aut si data opera absque facultate domini effodiens inuenit, & totum non reddit, saltem sui laboris mercede deducta, iuxta mentē glossæ dicti c. Si quid, 14. q. 5. Pro cuius declaratione dicimus, quod thesaurus est pe- 172
cunia sub terram vel alibi abscondita vetustiore tempore, cuius dominus ignoratur, & de cuius occultatione nulla est memoria, l. Nunquā, §. Thesaurus, ff. de acquir. rer. domin. & melius in §. Thesauros, Inst. de rerū diuis. & melius in l. 1. c. C. de Thesaur. lib. 10. Qui secundum ius cōmune totus est eius qui inuenit illum in eo quod plenè suum est, quoad dominiū directū & vtile, & si casu inuenit in alieno, dimidiū est eius, & dimidiū domini loci vbi est inuentus: Sed si data opera inuenit in alieno, distinguendum videtur, an de consensu domini loci fuerit quæsitus, an sine illo: & priore casu totus cedet inuentori, posteriore vero totus domino loci, vt probat prædicta l. 1. & rectè resoluit Sylu. in Aurea Rosa cas. 19.

Ex quo sequitur Primo, quod creditor qui thesaurum in domo, quam pignori 173
habet, inuenit; & maritus qui inuenit in terra dotali vxoris, diuidere debet eū cum debitore, aut cum vxore. Et etiā, qui in agro aut domo ad modicū tempus conductis, imò & ad longum, nempè ad vitā, aut vitas, aut in emphyteosim perpetuam, vel ad decem annos, qui etiam longum tempus constituunt, vt mox dicitur: quia nullus horum est integer dominus, l. 2. ff. si ager vecti. vel emphit. petat. & sic dimidium directo domino dare debet. Et è contrario si inuentor habet dominium

directum,

directum, dimidium dare debet habenti vtile, vt colligitur ex Bar. in l. Si is, §. fin. ff. de acquir. rerum domin. & in l. In causæ, ff. de Procurat. & §. Thesauros
174 Instit. de rerum diuis. Dominium autem directum totum dicitur habere is, qui proprietatem rei sine vsufructu habet, vt qui in emphyteusim perpetuam, aut ad vitam dedit, aut ad decem annos locauit. Dominium verò vtile totum dicitur habere, qui sine proprietate, habet ius fruendi re, perpetuo, vel pro vna vita, aut plus, aut saltem pro decem annis. iuxta glo. Clem. 1. de reb. Eccles. non alien. & allata per Decium conf. 204. & alios alibi.

175 Sequitur secundo, eum. qui thesaurum in loco publico aut sacro siue religioso inuenit, partiri debere cum fisco, aut ciuitate, aut prælato Ecclesiæ, cuius est ille locus, vbi est inuentus. Dixi supra (secundum ius commune) quoniam vbi aliæ sunt de hoc leges, aut de aliis rebus inuentis, illæ seruandæ sunt, sed non est expectanda sententia iudicis, vt rectè monuit Caiet. 2. sec. q. 66. ar. 5. Quia, licet ille non dicat, hæc restitutio non fit in pœnam, cuius soluendæ obligatio exigat sententiam, iuxta glo. illam sing. c. Fraternitas, 12. q. 2.

Sequitur tertio, quod aliquam pecuniam dispersam per agrum, aut in sacculo retro aliquem parietem, aut in aliquo eius foramine inueniens, restituere tenetur, quia non est thesaurus, per supradicta: & trad. Bald. in Rub. de rerum diuis. Idem est de illo, qui aliquam pecuniam metu belli occultatam, aut quo melius seruaretur, repositam inuenit. Quia propriè non est thesaurus de quo loquimur. Quare nullum ius sibi acquirit, qui eam inuenit, imo tenetur restituere illi qui abscondit, aut eius hæredibus, l. A tutore, ff. de rei vendicat. aut pauperibus, quod si non facit, mortiferè peccat, vt sensit glos. dicti §. Thesaurus, Instit. de rerum diuis. si ex coniecturis apparet, non multum tẽporis fluxisse, ex quo posita fuit. Qui vero emit aliquod prædium, siue vrbanum, siue rusticum, in quo postea thesaurum inuenit, nil tenetur restituere venditori, d. l. A tutore, vbi supra: quamuis sciens in eis thesaurum esse emerit ab eo, qui id ignorabat, iuxta S. Tho. 2. sec. q. 66. ar. 5. quicquid Ang. dicat.

176 LVII. Qui thesaurum arte magica, aut aliis diuinationibus, & modis illicitis quærit, quamuis id efficiat in suo, & quod inuenit fit fisci. l. Vnica, C. de Thesaur. lib. 10. Videtur tamen eum retinere posse illum, quousque condemnetur, quia pœna est, arg. glo. sing. c. Fraternitas, 12. q. 2.

LVIII. Qui trabem, aut aliquid aliud fluminis vi delatum inuenit, & sibi accipit, nisi esset tale, vt iure præsumeretur pro derelicto esse habitum, arg. l. Qui leuandæ, ff. ad l. Rhodiam. de iact. Gab. in 4. dist. 15. q. 8. sub. fin. & si in suo id inueniens, dominum requireret, vt illud inde auferret, aut pro derelicto haberet, aut peteret à iudice, vt constitueret ei terminum intra quem illud faciat, & dominus nil horum curet, satis præsumi potest, eum id pro derelicto habere, quo sibi retinendo non peccet, argum. d. l. Qui leuandæ, cum ei annotat.

Auis autem & fera in laqueo etiam alieno inuenta, accipiẽtis fit, l. In laqueum, ff. de acquir. rerum domin. §. Illud quæsitum, Instit. de rerum diuis. nisi vbi contraria consuetudo ei qui laqueum parauit, adiudicet, Maior. in 4. dist. 15. q. 10.

De pec-

De peccatis circa contractus, & primo circa depositum.

SVMMARIVM.

Fraus species doli, nu. 177.
Culpa quid, & quotuplex, nu. 177.
Dolus quid, & quotuplex, nu. 177.
Fallacia species doli, nu. 177.
Casus fortuitus quid, & idem vni casus, alteri non, nu. 178. De quo nemo, nisi in tribus casibus tenetur, nu. 179.
Contractus magis obligat eum, cuius gratia fit, nu. 179.
Contractus per hos transit dominium, & per hos non, nu. 180.
Deponens mutuabile cum facultate vtendi, &c. nu. 180.
Depositarius vt peccat non reddendo, vel vtendo, nu. 181.
Depositarius se offerens, non ad plus tenetur, nisi &c. nu. 181.
Pactum ne depositarius de dolo teneatur, non valet, nu. 181.

AD cognoscendum peccata quæ circa deposita, commodata, mutuata, pignorata & locata, committuntur, præsupponimus primum, quod plurimum 177 interest an quid dolo, an culpa, an casu pereat, vel peius fiat, & an culpa lata, leui, vel leuissima. Ideoque definiendum esse, quid sit vnumquodque horum. Definiuntur autem à Panor. in c. 1. de Commod. & c. fin. de Depos. post Bart. in l. Quod Nerua, ff. depos. cum notat. ibi & alibi sępe per nostros doctores, & Tho. 1. par. q. 48. ar. 5. & 6. & 1. sec. q. 21. ar. 2. & 2. sec. q. 118. ar. 8.

Secundo, quod ex mente omnium prædictorũ dici potest breuiter, quod culpa, generaliter sumpta, est voluntaria inordinatio actus, vt loquitur Thom. aut deuiatio à bono, vt Bart. Et quia inordinatio, siue deuiatio voluntaria aliquando fit studiose, siue de industria, & aliquando inconsideratè, ideo culpa diuiditur in dolum, & culpam simplicem. Dolus autem est machinatio, seu circunuentio, ad decipiendum seu fallendum aliũm adhibita, l. 1. ff. de dolo, glo. in Reg. scienti, lib. 6. Dolus autem est duplex, qui fit verbis, & vocatur fallacia, & qui fit rebus tantum, & vocatur fraus, vt ait Thom. in d. ar. 8. Iterũ dolus diuiditur in verum, & præsumptum, vt aiunt Bar. & Pan. Nam licet dolus non possit probari, nisi per confessionem partis, vel coniecturas, quoad forum exterius, Iuxta, glo. c. 2. de renunc. lib. 6. & in l. Dolum, C. de dolo, tamen, quando signa sunt manifesta, dicimus dolum verum, quando secùs, dicimus dolum præsumptum, verbi gratia, librum cõmodatum reliquisti noctu in platea furibus frequentata, & est perditus, diceris apud homines, vero dolo, eo fine vt perderetur, ibi posuisse, si autem eundem librum reliquisti in platea interdiu, diceris dolo præsumpto reliquisti apud eosdẽ: licet fieri possit, vt neutro casu coram Deo dolo feceris, vel quod in posteriore casu dolose feceris, & non in priore. Et dolum verum appellauit Bart. latissimam culpam, dolum præsumptum latiorem culpam. Ex quibus infertur. Primo, frequentissimè fieri, quod qui verè corã Deo non est in dolo, præsumatur esse in eo coram hominibus, arg. c. Tua, de spons. cum ei annot. II. fraudem esse speciem

ſpeciem doli generaliter ſumpti, iuxta l. Ius gentium, §. Sed ſi fraudandi, adiuncta glo. ff. de pact. III. quod omnis dolus eſt culpa, & ita quod promittens indemnitatem alicui de culpa cōmiſſa per famulū, tenetur de furto ab eo doloſe admiſſo, vt aiunt Bart. & Panormitan. communiter recepti vbi ſupra. Culpa vero ſimplex differt à dolo, quòd ille ſcienter & ſtudioſe fit, hæc vero ignorāter, vel negligēter: & ita eſt triplex lata, leuis, & leuiſſima. Lata eſt quā regulariter omnes cōmuniter vitāt, qualis eſt eius, qui extra domum, aut in ſcamno librum ſibi cōmodatum relinquit. Leuis vero, quam regulariter homines diligētes ſuæ profeſſionis euitant: qualis eſt eius, qui librum aliquem in ſuo cubiculo oſtio tamen aperto, relinquit. Leuiſſima quam homines diligentiſſimi vitare ſolent, qualis eſt eius qui librum commodatum intra cubiculum relinquit, quod claue obſerauit, non tamē manu, an bene obſeratum eſſet, tentauit; iuxta cōmunem opinionē in prędicto c. & caſus fortuitus eſt inopinatæ rei euentus, qui præuideri non poteſt, etiam per diligentiſſimum. Caſu autē fortuito fit, quod ſine vllo dolo & culpa eius de quo agitur, contingit: qualia ſunt, quæ contingunt per bellum inopinatū, furtum latronum, terręmotū, gelu, grandines, fulmina, & alia ſimilia, l. Quæ fortuitis, C. de Pignor. act. Monemus autē, quod alij non monent, quod aliquis euētus dici poteſt caſus fortuitus reſpectu vnius, & non reſpectu alterius, vt incendiū domus reſpectu eius qui incēdit, dolo, aut culpa, dicetur factum: & reſpectu paſſi damnū ſuorum bonorum aut alienorum per illud, qui nullatenus fuit eius conſcius, caſus fortuitus.

179 Tertio, quod regulariter nemo tenetur de damno quod caſu fortuito cōtingit, niſi in tribus caſibus. Primus, quando culpa præcedit, vt qui equum ſibi vſque ad Bononiam commodatum, duxit ad Mediolanum, & poſt Bononiæ tranſitum, incidit in latrones, qui ei rapiunt illum. Secundus, cum mora præcedit, & fit deterior, aut perit aliter quàm periiſſet apud commodantem per ſupradicta, à nu. 44. Tertius, cum fit pactum, Quod quamuis caſu fortuito amitteretur, ei qui recipit pereat, d. c. 1. & l. In rebus, ff. eod. & l. 1. C. eod. & l. 1. §. Is, ff. de action. & oblig.

Quarto, pręſupponimus quod quando aliquis contractus in fauorem & vtilitatem ſolum alterius contrahentium fit, ille regulariter tenetur de dolo, & culpa lata, leui, & leuiſſima, alter autem non niſi de dolo. Et ſi in fauorem, & vtilitatem vtriuſque fit, vterque tenetur de dolo, lata & leui culpa, & non de leuiſſima, nec de caſu fortuito, l. Contractus, ff. de Reg. iur. cum latè annotat. ibi per Decium.

180 Quinto, præſupponimus quod aliqui ſunt contractus, per quos dominium rei de vno in alium non transfertur, & aliqui per quos transfertur. De numero non transferentum eſt detractus depoſiti, per quem ſola cuſtodia rei alteri committitur, l. 1. & l. Licet, ff. Depoſ. & regulariter fit in fauorē eius qui deponit, & commendat. Et contractus commodati, per quem cōceditur vſus alicuius rei, quæ vſu non conſumitur, c. 1. cum ei annot. de Commod. & toto tit. ff. Cōmod. vt commodatio gratuita mulæ, libri, veſtis, & id genus aliorū: Et regulariter fit in fauorē accipientis: Et contractus locati & conducti, per quem vſus alicuius rei, quæ vſu non conſumitur, pretio conceditur, toto tit. ff. & C. Locat. & in Decreta. eod. tit. qualis eſt concesſio non gratuita vſus domus, prædij, mulæ, equi, & id genus aliorum. Et cōtractus pignoris, per quē debitor creditori aliquid in cautionē pignorat. l. 1. ff. & C. de pigno. & eod. tit. in decretal. De numero vero transferentiū dominium:

minium, ſunt, emptio, & venditio, ff. & C. de contrahend. empt. permutatio, donatio, & mutuũ, per quod gratis creduntur res, quæ in numero, pondere & menſura conſiſtunt, & vſu conſumuntur. l. 2. §. Appellata, ff. de reb. credit. Qualia ſunt pecunia numerata, panis, vinum, & oleum.

VI. Quod depoſitum prædictarum rerum in numero, pondere, & menſura conſiſtentium, facta facultate depoſitario, vt eis vtatur, incipit eſſe mutuum, ſimul ac depoſitarius incipit eis vti, l. Quintus, ff. Depoſ. & clarius, in l. Certi condictio, §. fin. cum l. ſeq. ff. de reb. cred.

LIX. Qui deponit rem in numero, pondere, vel menſura conſiſtentem, cum facultate vt ea vtatur pacto facto, aut intentione principali, vt aliquid lucri inde ei redeat, quia per proximè dicta in effectu mutuat & ſperans inde principaliter lucrum; quod eſſe peccatum, infra nu. 207. patebit. Idem de depoſitario, qui depoſitum deponenti petenti reddere non vult, c. Bona fides, de Depoſ. niſi cum deponens in ſuum damnum aut alienum repeteret, vt quum deponens arma, furens, ea ad ſe vel alium lædendum repetit. c. Nequis, 22. q 2. Et niſi quando bona deponentis publicata ſiue cõfiſcata ſunt: quia tunc depoſitum fiſco reddendum eſt, d. l. Bona fides. Et niſi quando latro, apud eum à quo furatus erat, deponeret, per eandem l. 181

LX. Qui depoſitarius depoſitum amiſſum dolo, vel lata culpa eius de quibus ſupra eod. cap. nu. 177. reddere non vult. l. 1. §. vlt. ff. Depoſ. quamuis non, ſi culpa leui ſit amiſſum. Quia regulariter depoſitum gratia ſolius deponentis fit, & per contractum alterius tantum partis gratia factum, altera pars de culpa leui non tenetur per ſupradicta eod. cap. nu. præced. Vnde ſi ob cuſtodiam aliquã mercedem accipit, tenebitur ſi ſua culpa, quamuis leui amittatur, non autem ſi leuiſſima, vel caſu fortuito, niſi præceſſerit mora in reſtituendo, vel pactum, quod ad id eum obligaret, per prædicta, nu. 79. licet non valeret pactum, ne depoſitarius de dolo teneatur, quia id materiam & occaſionem peccandi præberet, quod non licet, c. Ex parte, de Conſuet. l. Conuenire, ff. de pact. dotal. Etiam quando gratia depoſitarij depoſitum factum eſt, tenetur de culpa leui. Et etiam quando ipſe ſe obtulit cuſtodem, ob quod qui depoſuit, alteri diligentiori committere omiſit, iuxta commun. Cuius contrarium tenuimus ſupra c. 4. nu. 3. ſequuti Decium in d. Reg. Contractus, niſi quando ſe ob ſuam vtilitatem obtulit, & non quo gratificaretur deponenti, aut operam ſuam ei nauaret.

LXI. Qui depoſitarius depoſito contra voluntatem deponentis vtitur, vt de vtente pignore infra eod. cap. nu. 213. dicemus.

De peccatis circa Commodatum.

SVMMARIVM.

Commodans vt peccat ante tempus repetens, nu. 182.
Commodatarius vt peccat non reddens, aut vtens, &c. nu. 183. *&* 184.
Commodatarius remittens per nuncium non reddentem, nu. 185. *&* 186.
Impenſæ quæ quomodo commodatario ſoluendæ, nu. 186.
Commadatum à mutuo in eius redditione longè differt, nu. 185. *& ſequent.*

LXII.

182 LXII. Qui commodans commodatum ante tempus constitutum à commodatario contra eius voluntatem, & cum eius damno notabili repetit, cum obligatione restituendi, l. In commodato, §. Sicut, ff. Commod. & c. 1. de commod. nisi commodans tantundem damni pateretur, si non repeteret, secundum Ang. verb. Commodatum, §. 4. quod saluat quoad forum conscientiæ Syl. quando commodatarius alio remedio sibi, quo illud damnum vitaret, prospicere potuisset: quamuis illud commodatum sibi non fuisset, sed nostro iudicio, in vtroque foro peccat qui commodat, & ante tempus reuocat. Quia textus indistinctè loquuntur in d. c. 1. de Commod. & in d. l. In rebus, nec vlla ratio in vno foro potius quàm in alio concludit. Et quia licet quis (cæteris paribus) sibi magis quàm alteri obligetur, c. Si non licet, 23. q. 5. & l. Præses, C. de seruit. in proposito cætera non sunt paria. Quia commodãs sua voluntate propriæ rei vsum alteri cõcedit, & suam fidem seruare tenetur, l. 1. ff. de pact. c. Qualiter, eod. tit. Sed si res ad certum vsum, & ad certum tempus commodata non fuit, sed quousque commodanti placeret, (quod precarium vocatur) cum libuerit repetere potest, nisi quando absque causa, & cum damno alterius repeteret, quia tunc dolo id facere videretur, Sylu. verb. Precarium, q. 1.

183 LXIII. Qui commodatarius ad præfinitum tempus non reddit, aut deterius factum, sua culpa etiam leuissima reddit, quo commodans non fuit contentus, ar. c. 1. de Commod. cum ei annotat. Idem si cõmodatarius in alium vsum quã concessum commodato vtitur, aut diutius quàm conuenissent, cum damno notabili commodantis, cum obligatione restituendi illud, & rem, quamuis deterior fieret casu fortuito, quia furtum committit, l. Qui inuenta, ff. de furt. & §. Placuit, Inst. de oblig. quæ ex delict. l. Si vt certo, ff. Commod. & omnis fur est in mora, l. In re furtiua, ff. de Cond. fur. & casus fortuitus ei qui est in mora nocet, vt supra eod. c. nu. 179. dictum est. Non est tamen fur, nec peccat, si probabiliter credit eum qui commodauit, contentum fore, eo quòd ipse fecisset, & ideo illud fecit, l. Qui rem, ff. de furt. Nec tenetur de damno commodatarius sine cuius culpa res commodata periit, aut deterior est effecta solo vsu ad quem commodata fuit, l. Si commodauero, ff. Commod. Imo, saltem in foro conscientiæ, restituere non tenetur cõmodatum quod periit aut deterius effectum est alio vsu, si certum est eodem modo periturum aut deterius effectum iri, si tempore cõpetenti commodanti restitutum fuisset, nisi id quod commodantis ob moram interfuit, Ang.

184 verb. Commodatum, §. 14. Ex quo sequitur, peccare commodatarium, qui rem sibi commodatam, cum domini damno notabili alteri commodat, l. Qui vas, §. Si ergo, ff. de furt. Et qui commodatum sui tantum gratia accepit, vt regulariter accipi solet, & sua culpa etiam leuissima, amittatur, restituere tenetur. Sed si accipit ob causam, & vtilitatem eius qui commodat: quemadmodum vxor ornamenta & vestes, quas maritus aut amicus commodat, recipit, quo ornatior ad eum accedat, non nisi ad damnum dolo, aut culpa lata datum tenetur: Et si vtriusque gratia commodatur, vt commodantur vasa argentea, & alia similia ad splendidè aliquem dominum vel amicum communem excipiendum, tenetur ad damnum dolo, aut lata, & leui culpa datum, sed non ad id quod leuissima datum est, l. Contractus, de Reg. iur. c. 1. cum ei annot. per Panor. & alios de Commod. Quamquam So-

quam Sotus lib. 5. q. 7. ar. 3. de iust. & iur. recenter contra omnes dicit se credere cõmodatarium non teneri de damno dato culpa eius leui, quæ ad mortalem in foro conscientiæ non peruenit. Sed cõmunis tenenda est, quia hæc obilgatio non tam descendit ex peccato, quam ex natura contractus.

LXIIII. Qui misit commodatum, pignus, depositum, aut locatum per nuntium non habitum pro fideli, & amittitur dolo, aut culpa eius, & nõ vult soluere, arg. c. Significante, de pignor. Bart. in l. Eum qui, ff. Commod. sed non, si misit per nuntium communiter pro fideli habitum, l. Qui argentum, ff. Com. & Bart. vbi supra. Quia ea quæ pereunt, regulariter suo domino pereunt, & quæ commodantur, pignorantur, deponuntur, locantur, vt sunt domus, bestiæ & similia, quorum dominium non transiit in accipientem, manent & sunt eorum, qui commodant, pignorant, deponunt, aut locant; & ita quomodocunque pereant, eisdem pereunt, nisi dolus, pactum, culpa, aut mora præcedat; quorum nihil interuenit, in missione rei commodatæ per nuntium communiter ad illam ferendam pro fideli habitum: Quamuis contrarium sit dicendum de rebus mutuatis; puta pecunia numerata, pane, vino, oleo, & id genus aliis, quæ vsu consumuntur; quia dominium eorum transit in accipientem: & ideo licet per nuntium fidelem & diligentem mittantur, si actu non peruenerint ad eos, quibus mittuntur, & nuntius non fuit electus per eos, non liberatur mittens, iuxta Com. in l. Incendium, C. si cert. pet. & l. Quod te, ff. eod. & d. c. Significante. 185 186

LXV. Qui commodatarius rem sibi commodatam non vult restituere, nisi solutis prius impensis quas ipse iure facere tenetur. Quales sunt victus, & curationes exigui pretij, l. In rebus, §. Possunt, ff. Commod. Bart. in l. Diuortia, §. Impendia, ff. solut. matr. quamuis pro compensatione alterius debiti liquidi retinere posset, iuxta commun. arg. à contrario, l. fi. C. de compensa, & c. 2. de Depos. & etiam in pignus magnarum impensarum in eius curationem ab aliquo morbo, aut inuestigationem aut alia similia factarum. d. §. Possunt, & Bart. vbi sup.

De peccatis circa locata & conducta.

SVMMARIVM.

Locator non reddens pensionem pro re locata perdita, nu. 187. & seq.
Locans domum in malos vsus, nu. 195. vel dolium vitiosum, nu. 196.
Meretricum permissio vt licita, nu. 195. A. & domus eis vt locanda, B. & an id expediat, C.
Permissio peccati nulla cum participatione lucri licita, nu. 195. A.
Locare domum Meretrici, aut alij peccaturo in ea, vt liceat, nu. 195. C.
Tributum Meretricum tanquam fœdum ab Anastasio sublatum, nu. 195. C.
Cæsar Costa Doctor laudatus, & in Archipræsulem euectus, nu. 195. D.
Operarius, qui non laborat iuste conductus, nu. 196.
Conductor non soluens, vel damnificans arbores, &c. nu. 194.
Sterilitas quæ, & quando minuit pensionem, nu. 188. & seq.
Pensio emphyteosis duplex, & quæ minuitur, nu. 190.
Emphyteosis quæ perditur biennio non soluendo, nu. 193.
Locator quando potest auferre locatum, nu. 193.

187 LXVI. Qui locat aliquid, & pensione accepta ob crimen cõmissum sua bona perdit, & non vult reddere pensionem, saltem pro rata temporis cõduct. ri, qui eo non potuit, vt conuenit, vti, l. si fundus, ff. locat. quæ vna cum gloss. & cõmuni sententia probat locatorem teneri ad reddendam conductori totam pensionem, vel pro rata temporis, siue fundus publicetur ob maleficium, siue detur militibus, licet non teneatur soluere illi interesse dãni emergẽtis, aut lucri cessantis, eo quod non fuit eo toto tempore ad quod conduxit. Idem de locatore, qui compellit ad soluendam integram pẽsionem domus locatæ conductorem eam relinquere coactum ob pestem, & aliam iustam causam superuenientem ante definitum tempus. Quia solum pro tempore, quo ea vti potuit, soluere tenetur, cap. Propter sterilitatem, cum ei annot. de Locat. Idem de locatore qui non vult deducere partẽ agricolæ debitam, propter sterilitatem fortuitam, quam nec fertilitas anni præcedentis nec sequentis compensare potest, d. c. Propter, de Locat. l. Ex conducto, §. Si vis, ff. locat. quamuis ad id non teneatur eo solo, quod fructus iam percepti damnificentur, surripiantur, aut pereant, quia id sterilitas dici non potest, l. Damnum, C. de locat. Idem de quolibet locatore, & conductore, qui non seruat vel non vult seruare leges locationis, & conductionis expressas vel tacitas, quæ colliguntur infrascriptis sex notabilibus. Primum, quod iuxta leges Lusitaniæ Catholicæ Fidei propagatricis consultissimas, præfatę remissioni locus non est, quia per illas ad tollendas mille difficultates circa hoc occurrẽtes sapienter statutũ est lib. 4. ordin. tit. 61. Quod agricola nullam pensionem soluat quando nulli fructus extiterint, & quando aliqui fuerint, quamuis pauci sint, integram soluat, aut omnes fructus domino relinquat, de illis semente deducta, si est prædium ab eodem satum, alias nihil. Diximus, (remissioni) Quia cõpensationi anni fertilis cum sterili ibi etiam vt in aliis Regnis iure communi locus est, vt eod. tit. 61. cauetur.

188 Secundo, quod sterilitas fortuita est, quæ contingit ex insolito calore, frigore, tempestate, terræmotu, magna alluuione, locustis, bruchis, & id genus aliis, quæ absque aliqua culpa Agricolæ eueniunt: prædicto §. Si vis.

Et quanquam multæ sunt opiniones circa diffinitionem sterilitatis prædictæ, omnibus tamen perpensis, ea vero propior videtur, quæ diffinit esse illam, quam conuentio partium, aut consuetudo, vel communis opinio Regionis probat, & quod cessantibus his eligatur illa Bartoli, in dicto §. Si vis, & I. And. in d. c. Propter, scilicet, quæ est tanta, vt ex tribus partibus, quæ cõmuniter colligi solent, vix duæ tantũ colligantur, vt si solent colligi quindecim modij frumenti, & non colliguntur nisi decem, quo casu, si prædiũ erat conductum tribus scutis, duo soluan-

189 tur. Quanquam item aliqui dicunt, quod tunc sterilitas vnius anni compensanda est cum fertilitate alterius, cum in præcedenti anno aut sequenti duplo plus solito colligatur: verius tamen videtur sufficere, vt colligatur tantum, quantum pacto, aut consuetudine ad id cõstitutum est, aut plus solito tertia parte. Quia ad sterilitatem sufficit, vt tertia parte minus solito colligatur. Et in hoc nulla est differentia, an pensio sit soluenda in pecunia numerata, an alia quãuis re, arg. l. Illud, ff. ad l. Aquil. & c. 2. de Translat. Præl.

Tertio, quod hæc remissio locum nõn habet, cum locator & conductor sunt socij partiarij tam lucri quã damni, iuxta glo. receptam in d. c. Propter, Nec quando steri-

do sterilitas ex vitio, aut tenuitate agri, in quo multa herba, vel zizaniæ sementem suffocant, quia hoc negligentiæ Agricolæ imputatur, qui eas non extirpat. Quod etiam Sylu. verb. locatio, q. 13. rectè annotat. Neque in pensionibus rerum, quæ 190
in longum tempus, scilicet, in decem vel plures annos, aut in vnam vel plures vitas, aut in perpetuum conducuntur, & locantur, etiam si maior pars rei sic ad longum tempus locatæ pereat, etiam casu fortuito, modo non tota, l. 1. C. de iure emphyt. quod verũ est, quando exigua pensio exsoluitur potius ad recognitionem domini directi, quam ad solutionem fructuum, secùs autem, quando ita fructibus respondet, quod tantum aut parum minus soluitur, quàm si ad modicum tempus conduceretur, tunc enim prædicta remissio facienda est, quia emphyteuta siue conductor, non soluit pensionem tam ad recognitionem dominij directi, quàm in fructuum compensationem, quę communis opinio est, quam refert & sequitur Ias. in l. 1. C. de Iur. emphyt. nu. 20.

Quarto, quod pensio prouentus, aut merces locationis non sunt augenda pro- 191
pter fertilitatem, quæ euenit ex eo, quod fructus per conductoris industriam excreuerint, quia sua industria eidem non debet esse damno, nec etiam quando ex fœcunditate prædij euenit: Sed sic, quando casu fortuito contingit: vt si res locata fuit molendinum; ex quo conductor communiter percipere quinquaginta solet, & quia reliqua molendina vicina destructa sunt, hoc anno centum percipit, pro rata pensio augeri debet, sicut ob sterilitatem casu fortuito eueniẽtem diminui solet, Panor. in d. c. Propter, & Sylu. verb. Locatio, q. 14. Quia contrariorum eadem est disciplina, c. Hospitiolum, 32. dist. l. 1. ff. de his qui sunt sui vel ali. iur.

Quinto, quod qui aliquam rem propriã ecclesiæ in emphyteosin tẽporariam 192
aut perpetuam habet, & per duos annos pensionem soluere cessat, ipso facto eam perdit, c. Potuit, de locat. nisi celeritate solutionis mora purgetur, quæ purgatur si ante citationem, vel statim post eam sine alia dilatione soluit, iuxta Innoc. & Io. And. in d. c. Potuit, & Bald. spec. tit. de locat. quamuis glo. & Cardinalis in d. c. Potuit, arbitrio iudicis relinquant, quod verius videtur: Sed si prædium est alterius personæ priuatæ, non admittitur ob non solutionem ante trium annorum lapsum, sed moram purgare non potest propter maius temporis spatium, quod ad eam faciendã datur, l. fin. C. de iur. emph. Sed si dominus prædij debet emphyteutæ tantum quantum sibi debetur, non perdit propter compensationem, quæ solutionis vim habet, arg. c. fin. de depos. vbi Panor. & alij.

Sexto, quod qui domum suam in certum tempus locauit, ante prȩfinitum tem- 193
pus ab ea colonum vel inquilinum amouere potest in quatuor casibus, c. Propter, §. 1. cum glo. de locat. Primus, quando in longum tempus, scilicet, in decem aut ad minimum in quinque annos locatum fuit, & in duobus primis annis pensionem non soluit: aut quando in minus tẽpus locauit, & die præstituto non soluit, nec celeriter satisfacit, l. Ædẽ, C. de locat. & d. c. Propter, §. 1. Secundus, cum ad suam habitationem propter aliquã necessitatem superuenientẽ ea opus habet, d. l. Aedem & d. c. Propter, §. 1. Si tamen cõmodè aliter sibi prouidere potest, non dicetur necessitatem habere, Quæ tamẽ superuenire potest locanti qui aliam domum non habet quando locat, quicquid dicat Syl. verb. Locatio, q. 9. vt si tunc cum alio degebat, & postea vxorem duxit, & cum ea separatim ipsi viuendum est.

194 Tertius, quando domus indiget refectione qua tempore locationis non indigebat, d.c. Propter. Sed in hoc & præcedenti casu pensionem pro rata temporis pro qua aufertur, deducere debet, d.c. Propter, §. 1. Quartus, quando conductor abutitur ea etiam absque damno illius recipiendo meretrices, desides quosque & lenones & id genus nihili homines, & tunc nihil ei de pensione remittere tenetur. Aut male ea vtitur, & cum damno illius, in cubicula sues introducendo, arbores cædendo; agrum idoneo tempore non colendo: quo casu de pensione remittere pro rata debet, potest tamen in iudicio damna petere, Pan. & Io. de Imola, in d.c. Propter.

195 LXVII. Qui suam domum, aut aliam rem locauit ei quem putabat ea ad peccatum mortale abusurum: vt qui arma locat ei, quem putat interficere, aut iniustè alium percutere velle, aut locat domũ suam, ad vsuras in ea exercendas, quia auxilium ad peccandũ mortaliter prębet, arg. c. fin. de iniur. & c. 1. de offic. deleg.

A Ad nouè hoc in loco quæsita, respondimus multa, in d.c. 28. quorũ summa est. Primo, quod licet potestati publicæ, permittere, vt in aliqua ciuitatis parte sint meretrices secundum August. in lib. de ordine relatum, à Tho. 2. sec. q. 10. art. 11. c. dicente quod vt Deus permittit aliqua mala quo maiora vitentur, vel maiora bona sequantur, ita potestas humana imitans eum, id facere potest.

Secundo, quod non licet permittere lupanaria eo modo, quo alicubi permittuntur, videlicet constituendo eis patronos, & locando domos carius quam locarentur honestis, eo quod magis lucrantur, quam illæ, & recipiendo aliquam turpis lucri partem, quia hic modus participationem lucri obuenientis ex peccato continet, & vt eruditè dixit Caiet. supra dicto ar. 11. nulla permissio peccati est licita, cum participatione lucri præcedentis.

B Tertio, quod non licet locare meretricibus domos in ea parte ciuitatis in qua illa non permittit eas habitare, quia legem & cõsuetudinem iustam transgreditur contra c. Quæ contra mores, 8. dist.

Quarto, difficile defendi posse, quod non peccat mortaliter qui facit vel locat domum meretrici ad meretricandum, etiam in ea parte ciuitatis in qua permittitur habitare. Tum quia non licet locare domum vsurario, ad exercendum fœnus, c. 1. de vsur. lib. 6. Tum quia nullatenus licet dare occasionem peccandi iuuando, per resolutionem positam supra eod. cap. 14. nu. 30. A. Tum quia quamuis possit Potestas publica permittere meretrices, consultores, & adiutores earum, & accedentes ad eas, non tamen potest efficere, quod illæ, & hi non peccent, & negari non potest eum, qui facit, vel locat domum meretrici ad meretricandum, iuuare ipsam ad illud. Tum quia fundamenta quibus contrarium, in d. cap. 28. defendimus, soluuntur concedendo. Primo, quod licet cuique vti iure rem suam locandi licitè, non tamen illicitè. Secundo, quod quamuis liceat locare domum ei, quem credit aliquo modo in ea peccaturum, ad alium finem quam peccãdi, & ad exercendã artem, cuius exercitium non habet peccatũ inseparabiliter admixtum, non tamen ad finem peccandi, nec consequenter ad exercendã artem cuius exercitium habet in se peccatum admixtum, & ita quamuis liceat locare domum peccatoribus, puta concubinario, aleatori, peieranti, & id genus aliis non excommunicatis, ad viuendum honestè, etiam si credantur peccaturi, non tamen ex eo consequitur;

quitur; quod liceat locare meretrici domum ad viuendum meretricando, & exercendo artem cuius exercitium inseparabiliter habet peccatum admixtum: Quia id nulla humana potestate potest fieri licitum, cum sit contra legem naturalem, & diuinam, c. Sunt quidam, 25. q. 1. licet iusta de causa permitti possit. Contrarium tamen sine scrupulo affirmat Maior in 4. dist. 15. q. 35. Pro quo facit, quod id seruat consuetudo totius fere orbis Christiani. Et quod prędictum dictum Augustini ab omnibus receptum, vix potest exequi sine domuum locatione. Et quod in hac vrbe, sciente & patiente Papa, locantur, & semper consueuerunt locari domus meretricibus. Et confessarij absoluunt, & semper absoluerunt locatores earum sine proposito abstinendi à tali locatione. Et quod ad contraria, quæ vrgentissima sunt, responderi potest procedere in eis, qui locant eo fine principali, vel minus principali, vt meretricentur, non autem in eis, qui locant illis ad viuendum tantum, cum displicentia coram Deo vera, meretricij & artis meretricandi. Et quod hoc significare videtur, d. c. 1. de vsur. quatenus vetat locari domos vsurariis ad fœnus exercendum, & quatenus non vetat locari indigenis, sed tantum alienigenis: Quamuis replicari possit, probari quidem ibi, quod permittitur locatio vsurariis indigenis, ad fœnus exercendum in foro exteriori, non tamen quod liceat in interiori, de quo agimus.

Quinto, quod magis expediret non permittere. Primo quidem, quod difficilè est defendere, quod liceat eis facere vel locare domus, in quibus meretricentur, vt dictum est, & quod raro locantur ad tam purum finem viuendi, quod non misceatur aliquis finis, saltem minus principalis meretricandi, vel de lucro participandi. Secundo, quod multi pueri incipiunt hac occasione prius peccare, quàm alioquin inciperent. Tertio, quod libido non extinguitur nec refrænatur, imò accēditur eius vsu, secundum Magistrū lib. 2. dist. 24. addito malę inclinationi sensualitatis malo habitu, quia duo vincula fortiora sunt vno, c. 1. de Treug. & pac. Quarto, quod castitatis habitu resistendi illi malæ inclinationi refrænatur illa, & non lupanari resistentiæ illi resistēti. Quinto, quod finis per eam prætensus, puta ne honestæ sollicitētur, non attingitur: Viri enim prudentes aiunt, eos, qui ad eas sollicitandas sunt apti, non adire meretrices, imò postquā malè sunt eis assueti, tanto magis honestas sollicitant, quo maiore impetu naturæ & vitij feruntur. Sexto, quod ipsemet noui pueros castissimos venientes ad academias ex terris, vbi non est eiusmodi occasio fornicandi, ob eam, quæ in illis se offerebat, animas, studia, & corpora ipsa contagio infecta perdere. Septimo, quod meretrices ipsæ, postea quam desinunt esse ad illud turpe lucrum aptæ, mille malorum instrumenta fiunt. Octauo, quod mares maiore vigore sunt ad resistendum libidini quā fœminæ, c. Indignantur, 32. q. 6. Et fœminis nusquam hac permissione succurritur. Nono, quod verum remedium contra libidinem est ardens amor castitatis, vitatio eius perdendæ occasionis, vigilantia ad resistendum coniuncta cum abstinentia, sobrietate, & labore assiduo, & super omnia, gratia Diuina. Quorum omnium contraria lupanaria requirunt. C

Ex his sequitur. Primo, pessimam esse permissionem qua Caupones intra domos suas, vel in tuguriolis contiguis, permittunt meretrices, quo plures eo diuertant: quia non fit auctoritate publica, & est ei mixta participatio.

Secundo, esse peccatum mortale quærere lucrum, vel tributum ex meretricio, & fœdis meretricum opera, & lucro. Quare non immerito Nicephorus lib. 16. cap. 20. Histor. Eccles. huiusmodi lucrum & tributum, appellat vectigal & portorium impurum, detestabile, absurdum, Deoque inuisum, feris quibusque barbaris indignum, & execrandū piaculum: summisque laudibus effert Anastasium,
D quòd imperiali magnificentia illud omnino sustulit. Cuius rei me isthęc recognoscentem, admonuit præcellens Doctor Cæsar Costa, non solum vtriusque iuris peritia, sed & historiæ atque politioris litteraturæ cognitione præclarus, nuper à Sanctissimo D. N. Gregorio xiij. in Referendariorum numerū cooptatus, Cum antea fuisset Sapiētiæ Romanæ Gymnasta percelebris, & post hæc scripta, fereque dimidium huius operis typis excusum, antequam hic locus excuderetur, ad amplissimum amplissimæ Capuæ Vrbis olim æmulæ, ab eodem Gregorio, vt eruditissimo, ita in eruditissimos quosque propensissimo, Archiepiscopatum euectus.
196 LXVIII. Qui dolia vel alia vasa vitiosa scienter non patefacto vitio, locat, aut ignorans eorum vitium, pro integris vendit, ob quod vinum effusum est, aut damnificatum, & damnum vini & interesse soluere non vult, l. Sed addes, §. Si quis, ff. Locat. Quāuis secùs sit, saltem quoad forum cōscieantiæ, si ignorās vitium, simpliciter locauit; dicens cōductori, nescire se illa esse vitiosa, & ideo dispiceret an essent talia, Ang. verb. Locatio. §. 24. & Syl. eod. verb. q. 18. Quod ipsum est dicendum de omnibus aliis vitiosis, ex quibus damnū sequi potest: qualis est equus qui aquā ingressus in eam procidit, & vestium iacturam adfert, Sylu. vbi supra. Idem de operario, qui conductus diario, fideliter non laborat, ob quod conductor notabiliter damnificatur, cum obligatione damnum ad arbitrium boni viri
197 satisfaciendi, l. 1. ff. locat. Idem si promisit se diario pro altero laboraturum, & dolo, aut sua culpa, id non præstitit vel non vult conductori damnum ob id acceptum satisfacere, cum obligatione restituendi, arg. l. fin. ff. ad l. Rhod. de Iact. & d. l. Sed addes, §. Cum quidam: secus tamen si eum casus fortuitus impedit, l. Si vno, §. Cum quidam, ff. locat. & si est paratus ad præstandum, sed culpa conductoris non præstat, diarium ei persoluendum est: & etiam si præstare omisit ob casum fortuitum ex persona conductoris contingentem, quando conductus, diarium in alio loco si ille non conduxisset, reperiisset, Sylu. verb. Locatio, q. 12. aliàs non, in foro conscientiæ. Quæ tamen limitatio nobis non videtur iure probari.
198 LXIX. Qui pensionem rei conductæ eius domino non soluit, eo quòd ea non vtitur, quia non vult, aut quia ob aliquem casum fortuitum, ex parte ipsius contingentem non potest, cum obligatione restituendi, glo. in d. l. Si vno, §. Item cum quidam. Quod limitant Ang. verb. Locatio, §. 15. & Sylu. vbi supra, procedere, quando dominus eo quod eam illi locauit, alteri locare omisit, alias non, saltem in foro conscientiæ. Sed nec hæc limitatio, nostro iudicio, iure probatur. Et aduertendum, quod in illa quæst. an Merces locationis, & quælibet alia pensio sit soluenda in principio vel fine anni? resolutio glossarum in §. penul. Inst. de inut. stipul. & in l. 1. C. Quando dies lega. ced. ponitur in illis duobus senariis.

Annua si debes, tunc inspicies caput anni.
Anno si debes, in fine teneberis anni.

Circa

Circa quod varij variè loquuntur, sed tenendum est, quod in primis conuentio partium est attendenda, & ea deficiente, consuetudo regionis, & eis deficientibus, regulariter soluenda est in fine anni, quando vnica solutio est facienda, & tempus ponitur causa differendæ solutionis, vt resoluit Iaf. post alios in l. Qui hoc anno, ff. de verb. Dixi (Regulariter) quia aliud est faciendum quando ex causa propter quam datur, & ex persona cui datur, & aliis circunstātiis aliud colligitur, vt Pan. cum communi tenet in d. c. Propter, de loc. & satis in c. Peruenit, de arb.

LXX. Qui dolo, lata culpa, vel leui, sua, vel suorum, infert notabile damnum rei conductæ, & non vult illud satisfacere, glo. in l. Si quis fundus, §. Celsus, & l. Si merces, §. Qui colonum, ff. locat. Secùs tamen est, si infertur ab alio, cui ipse restituere non potest, aut non tenetur, aut casu fortuito, quem nec culpa, nec mora eius præcessit, per dicta, supra eod. cap. nu. 179. 199

LXXI. Qui colonus partiarius locauit alicui prædium rusticum, aut certam eius partem, nulla arborum mentione facta, & omnes fructus earum percipit, aut eas cædit, aut alius odio exorto, ipsius dolo vel culpa, eas cædit, aut earum fructus dissipat, & non vult restituere domino suam partem vel damnum iux. l. fructus, ff. de vsu. & d. l. Si merces, §. Culpæ, ff. locat.

De peccatis circa iura & tributa Regia & publica.

Svmmarivm.

Tributa & iura Regia, qui non soluit, vt peccat, nu. 200.
Tributa sine authoritate imponens, vt peccat, nu. 201.
Exactor iurium illicitè impositorum, vt peccat, nu. 201.
Clericos qui grauantes gabellis excommunicantur, nu 201.
Episcopi inquirant an clerici gabellis grauentur, nu. 202.
Gabellæ rerum quas homines ad suam necessitatem ferunt, nu. 202.
Gabellas ob merces debens, sic verum pandat, nu. 202.

LXXII. Qui tributa & iura iustè auctoritate Pontificia, Regia, aut alia publica, consuetudine immemorabili imposita, non soluit, cum obligatione restituendi, iuxta Host. in summa pe pœnit. & communem. Quod planè procedit in iuribus debitis ob prædia, aut alia ad eorum statum pertinentia, aut alia via iusta impositis, cum intentione obligandi ad mortale, aut ob contractus locationis aut alios cum illis initos. Et etiam quando per aliam legem vel iussionem iustam imponuntur, nisi habuerint intentionem tacitam, vel expressam impediendi obligationem ad pœnam æternam per impositionem alterius temporalis, vt infra cap. 23. à nu. 36. dicetur, & in Rub. de pœn. olim diximus, & nuper latius in comment. c. Fraternitas, 12. q. 2. 200

LXXIII. Qui absque authoritate Pontificia aut Regia aliquod tributum subditis imponit, cum obligatione restituendi: quædam enim rapina, est Pan. in c. Super quibusdam, de verb. signif. & excõmunicatur per bullam cœnæ, cuius tenor ponetur, infra cap. 27. an. 58. Idē de illo qui exigit tributa aliqua aperte illicita, 201

aut sciens talia esse, cum obligatione restituendi, arg. c. 1. Ad Rom. & c. 1. de offic. deleg. & per dicta supra cap. 11. num. 12. & etiam si dubitat an sint licita vel non, & sua spōte iniussus ad id se offert: secus tamen si iussu superioris facit: quia obedientia in dubio excusat, cap. Quid culpatur, 23. quæst. 1. modo virtute obedientiæ prius dubietatem illam ex animo pellat, & licitum esse credat, eo quod pro tali à superiori habetur, vt in c. Si quis autem, de pœnit. dist. 7. nu. 114. nouè declaramus.

LXXIIII. Qui Gabellas & vectigalia licitè laicis imposita, quæ nec ecclesia nec ecclesiasticæ personæ debent, exigit ab eis, & est excommunicatus ipso facto, c. Quanquā, de Censib. lib. 6. non obstante contraria consuetudine, nisi quando inueherent, aut emerent ad negociandum & mercaturam exercendam, aut haberent facultatem à Papa ad illa ab eis exigendum, Gab. in 4. dist. 15.

Rogatus à multis, vt hanc decisionem amplificem, facta mentione Gubernatorum laicorum, qui frequentissimè imponunt superindicta extraordinaria, super pane, vino, carne, panno & aliis id genus ad victum & vestitum spectantibus, quæ Itali vocant Gabellas, Hispani, Sissas, Galli, Tallias & gabellas, & ea perinde petunt, aut peti iubent, vel permittunt ab ecclesiasticis personis, quæ ad ea soluenda non obligantur, ac à laicis. Eorum item qui vectigalia, & gabellas imponunt pro facultate vehendi, exportandi & importandi currus, mulos, & alia iumenta, vacua, vel onusta, & perinde petunt, iubēt, aut permittunt peti ab ecclesiasticis atque à laicis, quamuis idquod vehunt, important, vel exportant, sit de eorum patrimoniis, aut prouentibus ecclesiasticis, & in suos vsus conuertendum. Rogatus, inquam, hoc, plurima possem hic addere, quæ gratia breuitatis omitto: contentus admonere. Primo, eos grauissimè in his peccare, Deum immunitatemque ecclesiasticam offendere, censurasque horrendas etiam Bullæ cœnæ domini incurrere, multos canones famosos infringendo, in quibus sunt, c. Bene quidem, 96. dist. c. Ecclesia, de Constit. c. Aduersus, de Immun. eccles. c. Nouerint., de sent. excom. c. Quanquam, de Censib. lib. 6. II. Quod glos. sing. Clem. Pręsenti, de Censib. dixit, quod iudicio sui authoris, tota Italia ob hæc est interdicta, & quod de aliis prouinciis, qui earum facta norunt, testificentur: quod profecto auditu horrendum est. III. Quod attestamur sæpius à nobis & nostris famulis, satis multa huiusmodi vectigalia in multis Regnis exacta fuisse. Ideoq; iure veteri, ne Deus omnipotēs indies magis & magis iratus, cōsultores Principū & Rerūpub. de prędictis canonibus parum curantes, & Principes ac Respub. nimium illis credentes, & exactores soli auaritię inhiantes grauissimè tandē castiget. IIII. Demirari me, quod cum tot has censuras incurrant, tam pauci tamen confessarij locorum vbi hæc aguntur, eas pro dignitate æstiment, & eas incurrentibus absolutionem denegent, & tam pauci episcopi, qui excommunicatas & interdictas personas, & terras vbi hæc fiunt, iubentur, & permittuntur, denuntient: cum præceptū eis sit à Concil. Viennensi, d. Clem. Præsenti, vt sub pœna peccati mortalis id faciant, postquam de eo ipsis constiterit; quod tamen facilè constare potest, quamuis parte vocata & audita id fieri debeat, per glos. memorabilem eiusdem Clem. verb. Cōstiterit. Quanquā etiam testor multos populos Italiæ & Gubernatores, & exactores eorum biennio proximo à Summo Pœnitentiario San-

ctissimi

ctissimi D.N. petiisse absolutiones à cẽsuris ob hęc incursis, restitutione promissa, parata, vel facta, quos vtinã aliorum Regnorũ populi & rectores imitẽtur. Amen.

An autem iura illa quæ Hispani vocant cochlearia, & sedilia, quæ soluuntur ex granis in forum importatis, & in aliqua eius parte ad vendendum depositis, & aliæ id genus Gabellæ quę in multis Regni Castellæ locis tam à clericis quam laicis, vt audio, persoluuntur, licitè à clericis exigantur, iis qui earum conditiones melius quàm nos norunt, delegamus. Addo, quod portoria & alia tributa Regia & publica non sunt soluenda de iis quæ quis ad suam, & suæ familiæ necessitatem secum portat iuxta ius cõmune. Nec consuetudo contraria valet secundum Ang. verb. Pedagium, §. 3. Sed contra tenet S. Anton. in 2. par. cap. 14. quod verius est, & quotidianus vsus comprobat & bene, quia consuetudo potest inducere id omne, quod lex c. fin. de consuet. & l. 2. C. quæ sit longa consuet. & certum est hoc lege statui posse, vt etiam idem S. Anton. ait.

LXXV. Qui debitor Gabellæ cui publicanus siue cõductor gabellarum defert iuramentum, aut remittit eius conscientiæ, vt veritatem pretij aut quantitatis mercium quas defert, dicat, & acceptat, & non plenè eam manifestat, cum obligatione restituendi, Medina C. de Restit. de reb. restit. q. 13. sub. fin. quod est verum, etiam retenta opinione de qua infra cap. 23. à nu. 36. Quæ habet, quod regulariter, qui fraudat legem temporali pœna munitam, non incidit in spiritualem æternam. Non tenetur autem id iurare, & in onus suæ conscientiæ recipere, quia satisfacit dicendo se paratũ soluere, quæcunque se debere publicanus monstrabit.

De peccatis circa pignora.

SVMMARIVM.

LXXVI. Qui creditor vtitur pignore cum notabili damno debitoris absque 203
eius voluntate expressa vel tacita, & nullam habens causam verisimiliter credendi dominum id æquo animo laturum, & est furtum, l. Si pignore, ff. de fur. Pan. in c. 1. Depos. & si cum eius voluntate expressa, aut tacita vtatur, vsuram admittit, de quo infra nu. 217. nisi sit vsus, qui gratis inter amicos concedi solet, qualis est libri, iuxta S. Tho. 2. sec. q. 78. ar. 1. ad 6. Idem de creditore qui dolo, aut lata culpa, aut leui pignus perire, aut notabiliter damnificari consentit, vel non vult resarcire damnum Glo. in l. Si creditor, C. de pignor. actio. secus autem si culpa leuissima id contigit, & secus si casu fortuito, modo mora non præcedat. Nec pactum quo pignus quocunque modo periret, debitori periret, §. fin. Inst. quibus mod. re contrah. oblig. & l. Quæ fortuitis, C. de pignor. actio. Idem de creditore paciscente cum debitore, quod eo non soluente, ad certum tempus, pignus sibi cedat, aut ne post certum diem redimi possit, l. fin. C. de pact. pign. & c. Significante, de pign. nisi quando non in lucrum creditoris, sed in pœnam debitoris

fit pactum, vt pro vendito iusto precio habeatur, quod sentit Pan. in d. c. Signifi-
204 cante, & S. Ant. 2. par. tit. 1. c. 7. & Syl. in Aurea Rosa cas. 28. Idem de creditore qui expresse paciscitur, vt pignus venderetur, non soluto intra certum tempus debito, & priusquam venderet, debitori non notificat, l. Si conuenerit, ff. de pignor. act. Ang. verb. Pignus, §. 7. nisi etiam conuenerit, ne notificatio esset necessaria, Glo. in ead. l. Si conuenerit. Et licet de pignore non vendendo pactum sit, trina tamen monitione facta, vt luat illud, vendi potest, modo inter monitiones seu denuntiationes ipsas, triduum interiiciatur: Si autem nulla facta fuit mentio de vendendo, vel non vendendo, vnica denuntiatio sufficit, quo transactis duobus annis, propria authoritate vendere possit, l. fin. C. de iure dom. impetran. & Ang. vbi supra, Syl. verb. Pignus, q. 10. non autem prius sine auctori-
205 tate Iudicis. Et si creditor bona fide pignus minoris, quàm sibi deberetur, vendit, reliquum à debitore petere potest: quemadmodum etiam si pluris vendit, restituere tenetur, Ang. vbi supra, §. 8. Et quandiu debitor aliquid etiam solum quadrantem debet, creditor totum pignus retinere potest, quoad ille solutus fuerit, l. Quandiu, C. de Distract. pign.

Potest etiam creditor pignus à debitore ad tempus præfinitum non soluente alteri pignorare, l. 1. & 2. C. Si pig. pign. det. Potest etiam impensas bona fide in pignus factas repetere, vt si erat ager, in eius cultum, si erat animal, in pastum factas, l. Seruos, ff. de Pign. act. tenetur tamen ad computandum in sortem fructus ex pignore perceptos, deductis impensis, quas in eorum collectionem, aut conseruationem fecit S. Anton 2. par. tit. 1. cap. 15. §. 3.

LXXXI. Qui vasa sacra, libros, vestimenta & ornamenta ecclesiastica pignorat, l. Sancimus, C. de sacros. ecclesf. c. 1. de pignor. nisi fecerit id ex magna necessitate, puta redemptionis captiuorum, subuentionis pauperum, & aliorum operum ecclesiæ multum necessariorum, d. c. 1. de pignor. & c. Aurum, 12. q. 2.

De peccato vsuræ circa mutua.

SVMMARIVM.

DICTVRVS

DICTVRVS de peccato vsuræ circa mutua, huic loco ad id opportuno iuxta promissionem in præfatione factam, inseram summam eorum, quæ in Comment. de vsur. c. 1. 14. q. 3. scripseram, ad scrutandum fundamenta, quibus soluerētur dubia quædam, quæ anno 1554. soluere iusserat Vlyssipone Illustrissimus ille Cardinalis tt. Sanctorum quatuor Coronatorum omnium virtutum heroicarum panegyri rerum diuinarum & humanarū eximia cognitione comitata, & inclytus Infans Portugalliæ Henricus, tunc frater gloriosæ memoriæ Regis Ioannis eius nominis iij. & postmodum Regni Lusitani moderator grauissimus, nunc autem Patruus obseruantissimus, & obseruatissimus Regis Don Sebastiani huius nominis primi, Iuuenis quidē, sed pacis, & belli gestis pro ætate Christianissimus, gloriosissimi, & gerendorū spe admirabilis. Summa ergo illius Commentarij est, quod continet xxij. Notabilia. In quorum quatuor primis habetur, quod quāuis hoc verbum, vsura, prima sui significatione significet vsum cuiuslibet rei iuxta illud Cicer. pro Rabirio. Vsurā huius lucis, &c. tamen iuxta significationem, quam in hac materia communiter habet, significat lucrum proueniēs ex contractu mutui, & Grecis dicitur τόκος, idest, partus; quasi à mutuo partum, & Hebræis appellatur נֶשֶׁךְ id est, morsus, quo mutuans mutuatarium mordet, vt quidam recentiores scripserunt. Et quod contractus mutui differt à contractu commodati, quia per hunc non transfertur dominium rei commodatæ, per illum autem sic rei mutuo datæ, vt dictum est supra nu. 180. Licet conueniant in hoc, quod vterque debet esse gratuitus, iuxta glo. recept. in c. 1. de Commod. & quod mutuum verum reperitur in solis rebus quæ vsu consumuntur, & in pondere, numero & mensura consistunt, puta pecunia numerata, vino, oleo, pane, tritico, & id genus aliis, quę vsu cōsumuntur, Inst. quib. mod. re contr. oblig. in princip. Dixi (verum mutuum) quia velatum siue palliatum, etiā in aliis rebus & cōtractibus inuenitur. Mutuum enim palliatum est, quod secūdum suam formā apertam & verba contrahentium, est alius contractus, quā mutui, secundum vero formam latentem, & mentem contrahentium veram vel præsumptam, est mutuum, quale est omnis cōtractus, alius à mutuo, in quo quis minoris iusto pretio infimo, siue pio, quærit aliquid propter anticipatam solutionē & contra, quo quis vendit alij maioris pretio iusto supremo propter dilatam solutionem, c. In ciuitate. de vsur. & c. Ad audientiam, de empt. & c. Illo vos, de pignor. cum eis annotat. qui enim emit, 10. rem ad minus pretio infimo valentem, 12. ob anticipatam solutionem, in effectu videtur mutuare pretium quod dat, & illud minus iusto pretio, quod dare deberet, accipere pro vsura. Qui vero contra vendit rem valentem, ad summum & pretio rigoroso, 10. pro 12. ob dilatam solutionē, videtur mutuare pretium rei quā vendit accipiendo illud plus iusto pretio, quo res vēdita valet pro vsuris vt in prædictis iuribus probatur. Quod autē pretium sit infimū, quod mediū, & quod supremū, traditur infra cap. 23. nu. 78. Vnde licet omnis vsura in solo cōtractu mutui versetur, quia tamen cōtractus mutui est duplex, verus & palliatus, ita duplex est vsura, vera, quæ in vero mutuo, & velata seu palliata, quæ in palliato versatur. 206

In quinto, & sexto notab. quod aliud est peccatū vsuræ, & aliud vsura: quia peccatum vsuræ est accipere, vel velle lucrum vsurariū. Vsura vero est lucrū pecuniæ æstimabile suapte natura, quod principaliter vi mutui veri vel palliati quæritur. 207

Dixi,

Dixi, (Lucrum) pro genere, & (pecunia æstimabile) ad differentiam lucri non æstimabilis pecunia, quale est spirituale meriti, & gratiæ, quod fit, quando, & quomodo, & cur oportet apud Deum, iuxta illud Psal. Beatus vir qui miseretur & cōmodat, siue mutuat, & illud Euangelij Math. 19. Centuplum accipietis, &c. Quod propriè non est vsura, licet aliquando metaphoricôs sic dicatur, Luc. 19. Tho. 2. sec. q. 78. ar. 1. Et ita mutuare quem, vt præsentetur, vel eligatur ad beneficium, vel vt illud sibi conferatur, non est propriè peccatum vsuræ, licet sit peccatum Symoniæ, quæ est grauior vsura. Dixi (suapte natura) ad differentiam lucri quasi spiritualis, virtutis & amicitiæ, quod mutuando quæritur, & non est vsura, quia suapte natura non est pecunia æstimabile, licet multi pluris æstimarent amicitiam, quam mutuando aliquibus quærunt, quàm pecuniam, quæ ex eo ab vsurario quæritur. Dixi (Principaliter) Quia licita est intentio minus principalis quærendi aliquid pecunia æstimabile, vt infra dicetur. Dixi (Vi mutui) ad differentiam eius, quod ratione veri interesse lucri cessantis vel damni emergentis accipitur, quia illud non est vsura, iuxta glo. sing. & receptam, c. Conquestus, de vsur. facit c. 2. & c. Salubriter eod. tit. Dixi (veri vel palliati) Ad includendum lucrum, quod quæritur ex mutuo palliato, de quo supra, nu. proximo.

Et quod vsura est illicitum lucrum, & velle, vel accipere illam, peccatum mortale, adeo quidem, vt contrarium asserere sit heresis, Clem. 1. de vsur. & non solum iure humano, sed etiam naturali & diuino veteris & noui testamenti, c. Quia, & c. Super eo, de Vsur. Nam prohibetur hoc septimo præcepto decalogi, Non furtum facies, Exod. 20. quo omnis rei illicita vsurpatio, qualis est vsura, prohibetur, c. Pœnale, 14. q. 5. quod est præceptum vtriusque testamenti, & quod specialiter prohibetur in nouo, per illud Luc. 6. Mutuum dantes, nihil inde sperantes, contra impium Molinæum, & pium Sotum ex Vrbano, in c. Consuluit, eod. tit. & Conc. Lateranens. sub Leon. x. & ex alijs, per quæ etiam ratio eorum confutatur. Et quod ius Diuinum noui testamenti specialiter prohibet non solum mutuationem cum pacto expresso, aut tacito reddendi plus aliquid mutuato, sed etiam mutuationem sine pacto aliquo cum intentione principali vt plus aliquid re mutuata restituatur per c. 1. 14. q. 6. & alia in d. Notab. 6. adducta.

208 In septimo notabili & duobus sequentibus, Quod omne peccatum aliud ab vsuræ peccato, est duplex, Mentale tantum, quod est voluntas peccandi absque verbo vel opere, & Mentale & reale, quod est voluntas peccandi verbo, vel opere sequuto. Ita peccatum vsuræ est duplex, Mentale tantum, quod est voluntas lucrandi vsuram opere non sequuto, & Mentale & reale voluntas eam lucrandi opere subsequuto. Et quod vsura mentalis differt à peccato Mentali vsuræ, quia non est voluntas quærendi lucrum, sed lucrum ipsum ex mutuo dato intentione principali quærendi illud sine vllo pacto expresso vel tacito, de qua intelligendi sunt disputantes, An vsura mentalis obliget ad restitutionem: Nam de peccato vsuræ mentali tantum, nulla est dubitatio, quia sicut nullum aliud peccatum mentale tantum obligat ad restitutionem, ita nec peccatum vsuræ mentale tantum. Sed disputant, An lucrum quæsitum ex mutuo intentione principali ob illud dato, obliget ad illam? Ita quod præter peccatum vsuræ mentale tantum, & vsuræ mentale & reale, est vsura mentalis definita supra esse lucrum, &c.

quæ non

quæ non dicitur mentalis, quia lucrum non sit sequutum, sed quia sola intentio mētalis fuit causa principalis quærēdi illud, quę hactenus, quod sciā, nullibi sunt ita declarata. Et quod nunc etiam legibus secularibus Regum Christianorum est expresse prohibita vsura, & implicitè à tempore Iustiniani Imperatoris, secundum Communé, de qua Io. And. in Mercur. Reg. Peccatum, de Reg. iur. lib. 6. Et ita nullus Christianus eam clarè exercet, sed verendū, ne aliqui, velatè siue palliatè, maiorem quam vnquam exerceant. Nam maxima quæ olim permittebatur, erat centesima, quæ centum mensibus ipsam sortem exæquat, ita vt quoque mense sors vnum pariat; & duodecim in anno, vt copiose ostendit Bart. Soc. in l. si hæres, §. Item, ff. ad l. falcid. cui concordant Budæus & Alciatus in locis ibi citatis, & alij alibi, & ea tantum in pecunia traiectitia sortis periculum in se suscipiente, in alia vero mercatoribus, duæ partes centesimæ, hoc est, octo pro centum in anno: Et aliis non negotiantibus dimidia centesimæ, hoc est, sex pro centum in anno. Et nobilibus tertia pars, idest, quatuor in anno pro centum. Et nunc aliqui velatè siue palliate accipiunt tam grandes, vt interdum sors pariat decem, & amplius, pro centum ab vnis nundinis in alias, quæ tamen tres aut quatuor in anno occurrunt, & ita triginta, & amplius in anno pro centum. Item antea ex vsuris, vsuræ non capiebantur, l. Vt nul. Io. C. de Vsur. & l. Placuit, ff. eod. At nunc cambiorum cambia corraduntur.

In Decimo, & Vndecimo notabilib. quod intentio principalis lucrandi ex mutuo sufficit ad constituendam vsuram etiam sine pacto expresso vel tacito, contra impium Molinæum, non autem minus principalis contra Sotum lib. 6. q. 1. ar. 2. de Iust. & iur. Tum quia id tenent glo. & Innoc. in d. c. Consuluit, de vsur. ab omnibus Theologis & Canonistis recepti. Tum quia, c. Si officia, 59. dist. & c. Quid proderit, 61. dist. cum suis glo. probant licitum esse ecclesiæ & Prælato seruire, cum spe secundaria licet non principali aliquod beneficium obtinendi. Tum quia quam plurima sunt, in quæ quamuis non liceat intendere principaliter, licet tamen minus principaliter, v. g. non licet dicere missas & diuina officia audire principaliter propter distributiones quotidianas, minus principaliter tamen sic iuxta glo. sing. & recep. in c. 1. de cleric. non resident. lib. 6. Non licet etiam principaliter seruire Deo intuitu remunerationis terrenæ, sed minus principaliter sic, iuxta illud Psal. 118. Inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes tuas propter retributionem. Adeo quod Concil. Trid. sess. 6. can. 31. definiuit contrarium esse hæreticum. Tum per alia ibi latius adducta, ita quod licet nullum neque principale neque minus principale lucrum tanquam iure debitum ex mutuo expectari possit, potest tamen tanquam antidorale, & remuneratorium de gratia & non de iustitia debitum. Vbi etiam cum communi asseruimus, quod tam principaliter quam secundario possumus sperare lucrum amicitiæ & gratitudinis ex mutuo, & tam principaliter quam secundario lucrum pecuniarium ex illa amicitia & gratitudine, sed non nisi minus principaliter, & secūdario lucrum pecuniæ ratione mutui. Et cōsequenter, quod qui postquam principaliter propter lucrum mutuauit, suum peccatum agnoscens, illam intētionem mutat in intentionem minus principaliter accipiendi, si postea gratis datum accipiat, non est vsurarius, vt rectè dicit Ang. verb. vsura. Et ita non sunt vsurarij omnes qui cum spe lucri mu- 209

tuant, sine qua non mutuarent, quia potest esse finis eorum principalis, amicitia, vel amor Dei, & virtutis, & lucrum, minus principalis: Nam vt aliquis finis sit principalis alicuius actus, non sufficit quod ille non fieret sine illo, sed oportet quod pluris vel tanti æstimetur, ac alius finis propter quem ille fit, vt latè probamus, in d. c. Cum minister, à nu. 37. & supra proximè tetigimus. Neque etiam peccat, qui non mutuat principaliter ob lucrum, bona fide aliquid accipiendo à mutuatario, existimans id sibi amanter & gratis ab eo dari, licet id non det tam ob gratitudinem quam ob timorem, ne pecunia à se repetatur, vel sibi alia vice mutuum denegetur: Quãuis si postea id intelligeret, teneretur ad restitutionẽ illius, secundum Anton. 2. par. tit 1. c. 7. §. 6. & Caiet. 2. 2. q. 78. ar. 1. Contra vero si dum sibi dabatur, existimabat non dari sibi libera voluntate sed coacta, accipiendo quidem peccat, etiamsi à principio sola charitate mutuasset, Laurent. in c. salubriter, de vsur. & S. Anton. vbi supra. Addidimus & ibidẽ, quod ex qualitate rei datæ ex lucro vel iactura dantis, & ex eo quod in tali casu virtus gratitudinis poscit, probus pœnitens, & prudens confessarius coniicere possunt: An datum vltra sortem, dicatur datum libera, an coacta voluntate. Diximus etiam illum qui eo quod à suo debitore debitum recuperare commodè non potest, mutuat illi pecuniam, vt sibi hac via alterum tantum quantum sibi debetur recipiat, non peccare, quia nihil ab eo accipit vi mutui. Maior in 4. dist. 15. q. 29. in princip. Adiecimus tamen hoc casu cauendum esse debitori per chyrographi debiti redditionem, vel per schedulam solutionis eius, ne postea ipse vel eius hæres iterum illud petant, vel accipiant sponte solutum, per ea quæ dicta sunt in simili supra eod. c. nu. 113. Non peccat etiam qui accipit aliquid ob iustam mercedem laboris sui, vel famuli numerandi magnam pecuniæ summam, quia non vi mutui, sed laboris numerandi, accipit: neque qui capit aliquid pro sumptu & labore mittẽdi pecuniam mutuatam longè absenti. Idem Maior vbi supra.

210 In duodecimo Notab. & duobus sequent. Quod qui vendit, permutat, aut locat minoris iusto pretio ob anticipatam solutionem, est vsurarius. Et è contrario omnis qui vendit, permutat, aut locat maioris iusto pretio maximo, siue rigoroso, ob dilationem solutionis, per rationem supra positam, nu. 206. Et quod in hoc sæpè videtur peccare, qui emunt, vel locant reditus Episcopatuum & beneficiorum, Magistratuum, Prouinciarum, dominiorũ, oppidorum, tributorum vendibilium exactiones & alios census Regum, Episcoporum, beneficiariorũ, & aliorum priuatorum, necessitate pressorum, multo minori iusto pretio infimo ob solutionem anticipatam vnius anni, & minori ob duorũ, & multo minori ob trium. Et contrà, qui vendunt, aut locant aromata, cinnamomum, piper, &c. pannum, sericum, lanas, aulæa, libros, papyrum & alia similia, boues, vaccas, equas, oues & alia pecora, iis, qui illorum indigent, ad se sustentandum, vel quærendum præsentem pecuniam ex eis protinus reuendendis, minoris iusto pretio, vendunt, inquam, vel locant maioris iusto pretio rigido, & summo, propter dilationem solutionis, & tanto plus addunt pretio, quanto solutionis dies longior fuerit. Monemus item ibidem cauere sibi debere ecclesiasticos, & seculares prædiuites, qui agros suos colonis suis pluris iusto pretio rigido locant, propter dilationem solutionis suorum debitorum, aut propter mutuationem tritici ad serendum, & victus

aut pecuniæ ad alia necessaria cum longa solutionis dilatione, quibus rebus fatigant eos supra modum, adigentes ad viuendum miserius, quàm si eorum essent mancipia, & eos etiam qui reditus suos quam maximo possunt pretio locant in auctionibus publicis, allicientes ad augẽda pretia pollicitationibus & donariis incrementorum, quæ Hispani vocant Pujas, & dilationibus solutionum, cogentes illos facere renuntiationes ab omni iure alienas, quales ante nostram ætatem paucissimas Hispania vidit, nulla habita ratione, quod per huiusmodi submissiones, & ad casus fortuitos obligationes minuitur iustum alioqui pretiũ conductionis, nec habita ratione quod locantes tam excessiuo pretio, sunt in causa, vt conductores vtantur mendaciis, & malis artibus in vendendis eis, vt pretium, quod soluunt, ex eis corradant, quibus ni vtantur, impossibile est illud corradere.

In decimoquinto, quod interesse generaliter dicitur esse damnum emergens, & lucrum cessans, eo quod aliquid fieri cessatur, secundum gloss. in verb. Possibile, C. de sent. quæ pro eo quod int. prof. In qua diffinitione, coniunctio, &, accipitur pro, vel, & verbum, fieri, prout comprehendit (non fieri) cum non facere, sit facere, l. Si mora, ff. solut. matrim. & glo. l. 2. recepta in princip. ff. de verb. Et quod est duplex, scilicet damni emergentis, & lucri cessantis, secundum eandem glo. d. l. 1. Exemplum damni: habeo pecunias ad reficiendum domum, vel emendum æstate triticum, aut fœnum, & eas mutuo tibi, quas quia ad præstitutum diem non soluisti, domus concidit, triticum duplo carius emptum, pecora fame interiere, aut aliquod simile damnum accepi. Exemplum interesse lucri cessantis. sum mercator, habeo pecunias, quibus merces emere volo ad negotiandum, eas tibi mutuo, & die præfixo non restituis, lucrum, quod ob id facere cesso, est meum interesse lucri cessantis. 211

Et quod inter omnes conuenit, vtrumque horum contingens ob mutuum peti posse tribus casibus. Primo, quando mora in soluendo præcessit, glo. celebris in c. Conquestus, de vsur. & alia multa ibi citata. Secundo, cum ante aut post moram contingit, mutuum tamen datum fuit per aliquam vim Regis, Ciuitatis, aut cuiusuis alius. De quo tamen acrius tractatur infra eod. nu. vlt. littera O. Tertio, cum à principio cõuenit de soluendo damno: quibus tribus casibus non solum licet accipere, & exigere, sed etiam à principio conuenire de summa, quæ vltra sortem sibi rependenda est, ex verisimili illo interesse damni aut lucri, vt latè prædictus Sotus scripsit lib. 6. q. 1. ar. 3. de Iust. & iur. quamuis magis quã alij, hanc materiam restringere sit conatus. Quod postremum hodie non procedit in materia cambiorum, per extrauag. Pij V. transcriptam infra eod. cap. nu. vlt. N. vt ibi dicam. Et quod tota difficultas sita est in casu, quo quis sponte, sine vi mutuat pecunias expositas negotiationi, aut rerum frugiferarũ emptioni: ob quarum mutuationẽ cessat à negotiatione & frugiferorũ emptione, possit capere licitè interesse lucri cessantis cõtingentis ante moram, & culpam. Nam Innoc. tenet quod non in c. fin. de vsur. quẽ prædictus Sotus laudat & sequitur, protestatus tamen quod contrariã, quæ cõmunis est, opinionem non damnat: quã etiam laudandam esse & firmiter tenendã, in prædicto not. 15. probauimus, 14. rationibus refellendo, quas ipse pro sua eduxit. Quę tamen conclusio intelligẽda est, dũmodo omnis dolus, & fraus palliãdi vsuras, absit; & modo nõ tanquã res acquisita, sed tanqam

res in

res in spe posita, & quæ imepediri multis modis potest, æstimetur, etiam in contractibus in quibus etiam hodie licet à principio conuenire: In cambiis enim hodie, vt proximè dixi, non licet, & modo mutuetur res cum pacto de resarciendo illo: Quoniā interesse lucri cessantis, non debetur magis quā interesse extra rem damni emergentis, secundum Bart. & Com. in d. l. 1. At hoc non debetur, nisi pacto præcedente, l. Si sterilis, §. Cum per venditorem, ff. de Actio. empt. ergo neque illud, arg. l. Illud, ff. ad l. Aquil.

Et quod pecunia mercatoris negotiationi exposita, vel alterius emptioni frugiferæ rei destinata, pluris valet, quam altera tanta aliorū, & etiam ipsius, illi non ita exposita, arg. l. 3. sub fin. ff. de eo quod cert. loco. & trad. Caiet, 2. sec. q. 78. ar. 2. quod antea sensit Scot. in 4. dist. 15. q. 6. Et ita etiam triticum satum, vel sationi destinatum, valet pluris, quam alterum tantum absolute consideratum. Et quod quamuis facultas, quæ pecuniæ ad lucrandum inest absolute considerata eius pretium non plus augeat quam sine illa, considerata tamen in eo, qui scit & vult vti ea ad iustè lucrandum, facit vt pluris valeat: sicut facultas generādi quæ est in tritico, absolute considerata, non efficit vt plus valeat, considerata tamen in eo, qui illud iam satum habet, aut sationi præparatum, aliud simile ad seminandū non habens, facit vt pluris æstimetur ad effectum, vt vendere & etiā mutuare carius possit: & qui furto illud sustulerit, plús quā alteri restituere tenetur.

Et quod qui habet aliquid quod cōmuniter nec sibi nec aliis pluris quam 10. valet, pluris illud alteri vendere non potest, quamuis illi multo plus valeat, tamen si sibi pluris valet, rectè id vendere potest eo pretio, quo sibi valet, accipiēdo pro eo tanto plus, quāto sibi plus valet, iuxta S. Tho. 2. sec. q. 77. ar. 1. & Scot. in 4. dist. 15. q. 2. receptos. Et quod sicut operarius potest accipere pretium operarum suarum, quas omisit ad preces alterius, qui eas soluere promisit, sic & mercator lucrū quod ad preces mutuatarij omisit propter promissionē de resarciendo interesse.

112 In Decimosexto notabili, & tribus sequent. quod non sunt necessariæ tot conditiones ad iustè capiendum interesse lucri cessantis ex mutuo, quot Conrad. in q. 3. de Contract. & quidam alij alibi requirunt, licet aliquot earum sic. Prima enim est, vt hic lucrandi modus non tantum sibi placeat, quantum negotiationis: quod tenet etiam Syl. verb. Vsura, q. 19. quæ tamen non est necessaria. Nam iustum & iniustum, non in bonitate, aut prauitate animorum & intentionum, sed in rerum & operum externorum æqualitate, & inæqualitate consistit, Arist. 2. & 5. Ethic. & Diuus Thom. 2. sec. q. 58. ar. 10. & q. 59. ar. 2. Vnde & rectè ait idem Sotus lib. 6. q. 1. ar. 3. de Iust. & iure. Nihil referre, an mutuans sit rogatus, & quæsitus à mutuatario, an vltro mutuet, modo quod ad iustitiam commutatiuam pertinet, seruetur. Secunda, quod interesse sit verum, quæ necessaria est iuxta mentem glossæ & omnium, d. c. Conquestus. Tertia, quod mutuatio vel non solutio sit causa amissionis lucri, secundum omnes, qualis non est secundum Caiet. & Medinam vbi supra, quādo mutuans pecuniam, habet aliam qua negotietur. Quæ tamen limitatio non procedit, si aliam pecuniam ad alios fines, veluti ad fortuitas necessitates destinasset, neque negotiationi committere vellet, quod prudentiæ est. Quarta, vt dandis vsuris non sit assuetus, quia ex tali cōsuetudine præsumeretur voluntas exercendi vsuram: Quæ tamen conditio non procedit in foro con-

foro conſcientiæ, in quo veritas præualet præſumptioni, c. Tua, de ſponſ. & fieri poteſt vt quis in aliis vſurarius ſit, & in hoc non. Quinta, vt non recipiat intereſſe prius quam conſtet, quod veriſimiliter lucratus fuiſſet. Quod in materia cambiorum videtur hodie ſtatutum per Extrauag. Pij V. tranſcriptam in fine nu. vlt. litera N. Sexta, vt mutuatarius non egeat extremè, quæ non videtur neceſſaria, quia non tenetur ex præcepto ſubuenire illi gratis, imo ſatisfacit mutuando, vt cum poterit ſoluat, per dicta ſupra eod. c. nu. 60. & mutuare ſine intereſſe, eſſet donare. Octaua, vt mutuans ob hoc non incurrat infamiam vſurarij apud ſimplices, æſtimantes illud intereſſe eſſe vſuram ob ſimilitudinem, cum omnis ſpecies mali fugienda ſit, 1. ad Theſſal. 5. & c. Cum ab omni, de vit. & honeſt. cleric. quæ conditio quamuis ad euitandum peccatum ſcandali neceſſaria ſit, non tamen ad euitandam vſuram, & obligationem reſtituendi, quæ ex ſola iniuſtitia naſcitur, per dicta ſupra eod. nu. 6. Quale non eſt peccatum ſcandali, quod eſt contra charitatem, Tho. 2. ſec. q. 43. in principio. Octaua, quod cauſa principalis mutuandi, ſit ſubſidium neceſſitatis vitæ, ſalutis, honoris, aut bonorum proximi: quæ tamen non eſt magis neceſſaria quam prima, per dicta in ea, licet ſit honeſtiſſima. Nona, vt non capiat neque paciſcatur totum intereſſe, quod veriſimiliter expectatur, ſed ſolum tantum quantum valet illa veriſimilis expectatio: imo quod nec hoc nunc in cambiis fieri poſſit, videtur probari per prędictā Extrauag. vt ibi dicam. Et quod conſequenter, qui cogit ſoluere pœnam vel intereſſe creditori ſuo, eo quod mutuatarius ſuus non ſoluit ei mutuū ſtato die, licitè poteſt ab eo recipere illud quod ſic ſoluit: & etiam cōpenſationem damni accepti ob venditionem rerum ſuarum minoris quam valerent, aut emptionem tritici, & vini cariori pretio, eo quod ſtato die debitum ei non ſoluit. Quia non accipit ratione mutui, ſed ratione intereſſe damni emergentis, ſecundum omnes, etiam ſi promiſſio de ſoluendo eiuſmodi damno non præceſſerit, arg. l. Nummis, ff. de in lit. iur. & l. Iulianus, in princip. ff. de Actio. empt.

Et quod non poſſint quicquam capere iuſte ratione intereſſe lucri ceſſantis, ij qui nolunt vel non poſſunt negotiari, nec res frugiferas emere, & mutuant ad intereſſe, neque illi mercatores, qui certa pecuniæ ſumma negotiantur & non maiori, & aliam quam habēt ad intereſſe mutuant, neque qui multas pecunias in nundinas important, & emptis mercibus ſuo propoſito ſufficientibus, reliquas pro intereſſe mutuant, quia nullum intereſſe verum prætendere poſſunt per prædicta. An autem qui ſuas vel aliorum grandes pecuniarum ſummas, aliis atque aliis tradunt in vnis nundinis, ſoluendas in aliis cum aliquo lucro, aliqua ratione defendi poſſint, dicetur infra, nu. vlt. l. N.

In notabili 20. & duobus ſeq. quod Montes pietatis erecti modo infradicto, 213 ſunt liciti, quod contra Caiet. in opuſc. de Monte Pietatis, & Sotum lib. 6. de Iuſt. & iur. q. 1. ar. 6. probatur efficaciſſimis argumentis dilutis eorum rationibus. Modus vero eſt hic. Aliquis opulentus deputat aliquam quantitatem tritici vel pecuniarum ad mutuandum quotannis pauperibus pignoribus ab eis acceptis, qui pro quantitate accepta, & pro tempore, quo eam non ſoluerint, exiguum aliquid ſingulis menſibus ſoluant, pro victu & ſalario eorum, qui habebunt curam dictum triticum aut pecuniam cuſtodiendi, mutuandi, recuperandi, & reſtituendi pignora.

tempore opportuno. Et quod gener licitè recipit fructus pignoris fructiferi traditi sibi à socero, in securitatem soluendæ dotis, per c. Salubriter, de Vsur. & l. Pater, ff. de Dol. mal. quia non capit eos vi mutui veri vel palliati, sed alia ratione, quæ à variis varia redditur, vt monstrat prædictus Don Didacus à Leyua in c. 1. lib. Variatum resolut. sed nulla satisfacit per ea quibus breuissimè confutamus ibidem communẽ, & aliam Anan. & aliam Medinæ, & aliam Soti, & aliam Fortunij, olim à nobis probatam, subdentes aliam genuinam fundatam in donatione tacita dotantis, & tradentis pignus, quæ colligitur ex multis in dotatione concurrentibus, quæ ibi insinuãtur. Ex qua intulimus quatuor. Primum, quemlibet maritum, quamuis non sit gener eius, qui tale pignus dedit, posse fructus eius percipere, non cõputando eos in dotem promissam, nisi contrarium exprimatur, quamlibet longum tempus solutioni dotis præfigatur, modo obligatio dotem soluendi esset ad præsens tempus, licet solutio differretur accepto pignore. Secundum, posse maritum pacisci cum eo qui dotem promisit & non soluit, & quoad soluatur in singulos annos pro subsidio onerum matrimonij pendat tãtum quantum aliquis mediocriter industrius ex illa dote, ipsa salua, capere posset. Quod Panor. in d.c. Salubriter, & alij multi relati per D. Didacum, vbi supra, & etiam Sotus tenent, quicquid Io. lup. in Repet. c. Per vestras, not. 6. de Donat. inter vir. & vxor. dicat. Tertium, verum esse quod insinuauit Sotus lib. 6. q. 1. ar. 2. de Iust. & iur. Maritum qui dotem recipit, & hæredes eius in casu diuortij teneri vxori viduæ, aut separatæ ad alimenta præbenda, quæ salua manente dote dari possunt, quoad illi ea persoluatur. Quartum, quod iustè obseruari possunt statuta terrarũ, vt qui dotem promittit, quoad soluat, & maritus, & ipsius hæredes quoad dotem viduæ, aut separatæ, reddant, certum quid ex centum in singulos annos pendant.

Qui peccant peccatum Vsuræ circa mutua.

SVMMARIVM.

Mutuum qui non soluit æque bonum, & stato die, vt peccat, nu. 214.
Vsuram qui credit non esse peccatum mortale hæreticus, nu. 214.
Vsura circunspectè diffinita, & declarata, nu. 214.
Vsurarius confiteatur quoties voluit fœnerari, nu. 214.
Vsura quando mutuare, proposita pœna, &c. nu. 215.
Vsura accipere fructus pignoris, nu. 216. & 217.
Fructus pignoris, quando bene capiantur, nu. 217. & seq.
Vsura an sit mutuare rem vt reddatur cum pluris valebit, nu. 219.
Vsura vt sit mutuare, vt molatur in suo molendino, &c. nu. 220. & 221. aut vt superstes reddat duplum, nu. 221. aut ob officium, opem, vel talionem, nu. 222. & 223. aut vetus granum pro recenti, nu. 224. & 225. aut argentea pro aureis, &c. nu. 226. aut emere granum ante messem, &c. nu. 227.
Vsura minoris emere ob solutionem anticipatam, vel pluris ob dilatam, nu. 228.
Pretium iustum triplex: imum, medium, summum, nu. 228.
Vsura emere à non habente, & eidem locare, nu. 229.
Vsura quando emere vel locare rem minoris quàm valet, &c. nu. 230. & 231.
Census vt restituendus, cum Extrauag. Pij V. ædita super censib. nu. 234. & seq.

Vsura

LXXVIII. Peccat mortaliter; qui res mutuatas non soluit stato die in rebus eiusdem generis & bonitatis, nisi impotentia, vel consensus expressus, vel tacitus creditoris excuset, aut alia supradicta, nu. 54. Peccat præterea, qui mutuat aliquid ob lucrum notabile pecunia æstimabile, conuentum expressè, aut tacitè, aut principaliter speratum cum obligatione restituendi, nisi antequam recipiat, pœniteat, per dicta supra eod. nu. 210. Et notandum vsurario non sufficere, vt confiteatur quoties ad vsuram dederit, quia oportet vt dicat si scit, quoties secum animo deliberato dare constituit. Et si distinctè ignorat numerum verum, dicat verisimilem, plus minúsue, vt fieri debet in omnibus peccatis mortalibus, quorum numerus certus ignoratur, vt dictum est in c. 6. supra eod. nu. 14. & in specie Maior in 4. dist. 15. q. 29. col. 3. Idem si à principio sine spe principali lucri mutuauit ex sola charitate, & postea illam concepit, & poposcit illud, per ibidem dicta. Idem de illo qui non vult proferre diem solutionis debiti absque aliquo lucro, nisi pro suo vero interesse accipiat per prædicta. 214

Peccat etiam, qui mutuat apposita pœna nisi intra dié statam soluerit ei quem iam à principio credebat ad eam diem soluere non posse, cum obligatione restituendi secundum Scotum & Cõmunem, in 4. dist. 15. Idem si pœnā exigit ab eo, qui sine sua culpa per impotentiā eam non soluit. Quia regulariter vbi non est culpa, pœna esse non debet, c. 2. de Constit. Idē si soluta parte debiti totā pœnam exigit, saltem quando obligatio est diuisibilis, c. Suam, cum glo. & Cõmuni de pœn. Sed non si penā posuit, vt timore eam incurrendi soluat, præsertim optādo potius solutioné, quam pœnæ incursioné, d. c. Suam, l. Si pacto quo pœnam, C. de pact. 215

LXXIX. Qui creditor vtitur fructu, vel vsu pignoris sibi traditi cum pacto non cõputandi illum in sortem, in quam est computanda omnis cõmoditas, quam ex eo percipit deductis impensis legitimis, vt supra eod. cap. nu. 25. & 26. dictum est. Quę deductio est in causa quod vsuram non committat, qui tantum in pignore impendit, quantum vtilitatis ex eo percipit. Nec consequenter, qui equum paruæ vtilitatis in pignus accipit cum onere alendi eum: Neque qui domum egentem tanta vel maiori impensa refectionis, quam pensio eius valeat. Non tamen putamus esse tutū illud Soti lib. 6. q. 1. ar. 2. de Iust. & iure, quod nõ teneatur in partē solutionis accipere fructus collectos ex pignore, quos debitor nõ colligebat, nec colligere cogitabat. Tum quia sufficit esse fructus bonorū debitoris, & eos nullo iusto titulo à creditore retineri posse. Tū quia alioquin dicēdum esset, creditorem qui sua solerti industria ter tantos fructus colligeret, quā debitor cogitabat, eum ad restituēdum quod amplius collegisset, non teneri, quod palam est absurdum. 216

LXXX. Qui mutuator accipit pignus cum pacto legis commissoriæ, scilicet, vt nisi ad præfixum diem redimatur, sit venditum, addendo, quod omnes fructus aut pars eorũ, qui vsque ad eum diem caperentur, essent sui, c. Significante, cum ei annotat. de pignor. Secus tamen si prędicti fructus manerent debitoris, vel in sortem, vel in interesse cõputarentur. Quia pactum legis commissoriæ, appositum in pœnã sine fraude vsurarum valet, & etiam appositum, vt lapso die luendi pignus, esset venditum iusto pretio, l. Si fundus, §. fin. ff. de Pignor. Quæ sunt de mente Panor. in dicto c. Significante, & Anton. tit. 1. cap. 7. & Sylu. in Rosa aurea cas. 28. Secus item est, si dominus directus in pignus accipiat prædiũ feudale c. Conquestus, c. 1. de Vsur. adiuncta glo. fin. Quod ipsum dixit de domino directo accipiente in pignus prædium emphyteoticum Imol. in c. 1. de feud. quem sequimur, quamuis dubitet Io. Anan. in c. 1. de Vsur. & eidem Barbat. in d. c. 1. de feud. contradicat, modo tria concurrant, quæ etiam in feudo concurrere debent. Pri-
218 mum, quod nihil aliud debitum ex contractu emphyteotico præter fructus accipiat. Secundum, vt illud prædium non sit effectum melius seu melioratum ab emphytheuta, iuxta Syl. verb. Feudũ, q. 30. Quod verum est quoad partẽ fructuum, qui ex melioratione capiuntur, & quoad alios, qui sine illa perciperẽtur. Tertium, quod emphyteuta dominium vtile emphyteusis gratis, aut fere gratis obtinuerit, vt cõmuniter feudatarius solet obtinere. Nam siue ille siue feudatarius ad obtinenda sua vtilia dominia magnam summam pecuniæ soluit, non potest capere fructus sibi, saltem quando pensio siue responsio pro eis soluenda longe minor est fructuum valore, iuxta communem, quam sequuntur Angel. verb. Feudatarius, §. 33. Sylu. eod. §. 10. Maior in 4. dist. 15. q. 51. Sed tanto plus ex fructibus retinere poterit, quanto minus pretium iusto dominus vtilis directo dedit, arg. l. Quæ de tota, ff. de rei vendicat. c. Pastoralis, §. Item cum totum, de offic. deleg.

219 LXXXI. Qui mutuat triticum, aut aliquid mutuabile, eo pacto vt sibi reddatur tempore quo verisimiliter creditur eius pretium auctum iri, & ipse vsque ad illud non erat seruaturus, cum obligatione restituendi, c. In ciuitate, c. Nauiganti, de vsuris; quia lucratur aliquid ex mutuo, secùs si verisimiliter dubitabat, an tunc pluris aut minoris esset valiturum. Secùs item si ad illud vsque tempus seruaturus erat, & libertatem soluendi intra illud tempus debitori non adimit, Angel. verb. vsura, 1. §. 36.

220 LXXXII. Qui mutuat aliquid mutuabile, cum pacto vel intentione principali, vt in suo molendino molat, aut in sua taberna emat, aut ad suam scholam veniat, aut in suo prædio laboret, iuxta mentẽ Panor. in c. fin. de vsur. & debet eum ab illa obligatione liberare, & pro illa iudicio boni viri satisfacere, Caiet. in summa verb. vsura exterior, cas. 8. Quamuis Sylu. verb. vsura, 1. q. 7. dicat, vt pauperibus tribuat. Quod procedit, etiã si mutuatarius nil aliud ob hoc perdat, nec mutuatori aliud cõmodum acquiratur, quam quod ille sit obligatus in suo molendino molere, aut in sua taberna emere, &c. quicquid dicant Ang. Rosel. & Adrian. in 4. de Restit. col. 33. Gab. in 4. dist. 15. q. 11. ar. 3. in prin. Maior. in 4. dist. 25. q. 25. arg. 3. Quia illa obligatio molendi, aut laborandi in tali loco, est lucrum pecunia æstimabile: & ideo quamuis non teneatur quicquã ex pretio, aut vtilitate iusta quam ob illud cepit, restituere; tenetur tamen eum ab illa obligatione in futurum

liberare;

liberare: & pro pretio, iudicio boni viri, satisfacere. Idem dicendum est de mutuante cum pacto vt sibi vendat suum triticum, vinum, aut lanam etiam iusto pretio. Dixi (cum pacto vel intentione principali) quia mutuare sine pacto; cum in- 221
tentione minus principali quod mutuatarius illa ex gratitudine faciet, non est vsura per dicta supra eod. nu. 206. Et in specie dixit Sylu. verb. vsura, 1. q. 7.

LXXXIII. Qui mutat in Flandriam, aut in aliam regionem proficiscenti, cum pacto, vt sic dixerim, vt assecuraret illud per ipsum dato ei assecurationis pretio, etiam iusto, cap. Nauiganti, de vsur. Quia ex mutuo lucratur obligationem securandi eam ab ipso, secundum communem in dicto cap. Nauiganti. Secùs si liberè mutuauit, & postea conuenerint, vt mutuator securaret certo aliquo pretio: Quia id non ex mutuo, sed ex assecuratione lucratur, Caiet. in summa verb. vsura exterior, cap. 12 & Maior, in 4. dist. 15. quæst. 24. arg. 3 Anton. 2. par. tit. 1. cap. 6. §. 46. Qui contractus securitatis est licitus, & Reipub. vtilis secundum S. Anton. receptum, vt dicetur infra eodem cap. nu. vlt. A.

LXXXIIII. Qui mutuat aliquid cum pacto, vt si mutuatarius intra cer- 222
tum tempus moreretur, liber esset, & si viueret, duplum redderet. Quia ex mutuo lucratur illam obligationem soluendi duplum, quamuis dubiam, Sylu. verb. Vsura, 1. q. 36. secùs si donaret gratis absque fraude, quo donatarius si vsque ad tale tempus vixerit, duplum reddat: quia nullum ibi mutuum interuenit, sed est contractus innominatus, Do, vt mihi des, l. Naturalis, ff. de Præs. verb.

LXXXV. Qui Regi vel magnati mutuat cum pacto vel intétione principali, vt sibi conferat aliquod officium pecunia æstimabile, licet id quod tali officio lucratus est restituere non teneatur, secùs si principaliter mutuat, vt eius amicitiam sibi comparet cum spe secundaria, & minus principali quod sibi illud officium conferet per dicta sup. eod. à. nu. 215. Idem de eo qui alicui mutuat cum pacto 223
vt eum iuuet, pro se deprecetur, vt doceat, vt scribat, aut aliud quid simile pecunia æstimabile faciat. Idem de eo, qui medico mutuat, cum pacto vt sibi medeatur, siue sit alius medicus, qui sibi possit mederi, siue non, quicquid distinguat Med. in C. de Rest. fol. 147. Idem de illo qui mutuat alteri cum pacto vt ille sibi mutuet alia vice alterum tantùm, secundú glo. sing. quę est secunda, c. 1. 14, q. 3. quicquid dicat Adrian. in 4. de restit. nisi quando solú obligat per pactú ad id ad quod iure naturali gratitudinis obligatur, secundum aliam glo. quæ est 1. eiusdem. cap.

LXXXVI. Qui mutuat alicui triticum vetus, cum pacto, vt alterum tan- 224
tum recens sibi restituat, sciens recens melius, & maioris pretij fore quam suum, tépore mutui, & solutionis per supradicta, & per dictum Syl. verb. Vsura, 1. q. 17. maximè si libertaté soluendi quãdo libuerit adimit, & obligationé restituendi recens imponit. Secus tamé si principaliter mutuat ne suum corrumpatur, & valet, aut valebit tanti vel pluris tépore mutui, vel solutionis, quam recés sibi soluendo, siue quia est maior penuria eiusmodi tritici quãdo mutuo datur, siue quia sic eius est recenti, & ideo ex hoc plus quã ex altero capit mésura, siue quia eius substantia est melior, imo non peccaret, qui faceret pactú, vt plus tritici recentis quã datú est reddatur, modo verisimiliter non valeat pluris illud plus recens restituendú, quam vetus quum mutuatur, vel quum mutuãs illud est venditurus, quia in hoc nihil lucratur ex mutuo qui mutuat, nec qui accipit, perdit quicquã, iuxta Communem,

 in d. c.

in d. c. Nauiganti, & c. In ciuitate, de vsur. quamuis mutuator vitet damnum, quod ei ex corruptione tritici euenire posset, quod iustè velle potest absque dãno
225 mutuatarij, vt rectè Syl. verb. Vsura, 1. q. 15. insinuat. Quia non etiam est vsura tempore caritatis annonæ triticum æstimatum pretio quo tunc venditur mutuare, cum pacto vt tempore solutionis reddatur triticum pretio, quo tunc valebit. Quia in effectu est vendere triticum, & dilationem solutionis concedere, iuxta omnium mentem, in d.c. In ciuitate, de Vsur. Anton. 2. par. cap. 7. §. 13. nisi per leges iustas esset prohibita eiusmodi tritici anticipata emptio, vt est prohibita per leges Castellæ tritici anticipata emptio ad reuendendum, & etiam pro sua domo, nisi pretio quo viginti dies ante, viginti post sacrum diem Sanctæ Mariæ Septembris valebit in Metropoli loci, vbi emit, l. 13. & l. 14. legum Madritij anno 1528.

LXXXVII. Qui quod sibi debetur, non vult recipere, vsque ad tempus, quo eius pretium crescat, cum debitor illud tempus expectare non teneatur, quia vult lucrari impẽsam quam in custodiendo faceret, & periculũ amissionis vitare. Idem de illo, qui alteri mutuat cum pacto, vt tali tempore, & non antè restituat, aut in alio loco extra illum in quo iure tenetur, reddat, Anton. vbi supra. Quia illam obligationẽ, quæ pecunia æstimabilis est, vltra sortem lucratur. Non tamen peccat, qui non petit triticum, quod sibi debetur vsque ad annum, aut tempus in quo carius erit; nisi directe aut indirecte debitoris solutionem impediat, vt nostro iudicio, impedit diues qui nolens vt pauper Augusto anni fertilis soluat, prædicit ei vt illo tritico, ad suam vtilitatẽ vtatur, & nullo pudore afficiatur, eo quod non soluit. Ad quas fraudes vitandas prudenter & sancte statutum est in Lusitania, vt qui triticum mutuum datum ante diem Sanctę Mariæ Augusti non petierit, non possit petere vsque ad sequentem annum.

226 LXXXVIII. Qui pecuniam argenteam mutuat, vt aurea ei soluatur, Host. in Summa de Vsur. §. An aliquo, sub finem. Quamuis bene potest pecuniam argenteam, aurea: & auream argentea emere & vendere. Et etiam lucrum aliquod moderatum accipere, Caiet. in summa verb. vsura, notab. 2. cas. 3. quia non lucratur ex mutuo, sed ex permutatione, emptione, vel venditione, sicut etiam ex commodatione pecuniæ, vt pignori detur, aut ad ostentationem diuitiarum, quo aptius vxorem ducat, aut ob alium similem finem, quia ad huiusmodi fines, etiam pecunia numerata, commodari potest, l. 3. §. fin. & l. seq. ff. Commod. & trad. Scot. receptus in 4. dist. 15.

227 LXXXIX. Qui triticum, vinum, aut oleum alicuius prædij ante mensem vel vindemiam minoris ob anticipatam solutionem emit, quam collecta sunt valitura, Panor. in c. Nauiganti, nu. 6. per illum tex. de vsur. secùs tamen si æquo pretio licet minori ob periculum si cui subiiciuntur, emeret, l. Fistulas, §. Frumenta, ff. de contrah. empt. Nec interest, an ematur definite triticum talis agri, aut vinum talis vineæ, aut cum facultate deligendi triticum talis agri, aut vinum talis vineæ, vt libuerit, modo quod æquum fuerit plus ob illam optionẽ soluat, & sic quod Gab. in 4. dist. 15. q. 11. ar. 1. & alij scribunt, intelligendum est.

228 Idem de eo, qui aliquid minoris iusto pretio ob anticipatam solutionem emit, aut carius iusto pretio, ob eandem dilatam vendit, vt dictum est supra, nu. 206. Iustum pretium intelligo, siue sit infimum, siue medium, siue supremum, quia non con-

non cõstat in indiuisibili, habet enim latitudinem, vt traditur infra cap. 23. nu. 17. Vnde quis iustè pannũ, cuius pretiũ infimum est decẽ, & mediũ decem cũ medio, & supremũ vndecim, emit decẽ, ob anticipatã vel præsentẽ solutionẽ, qui nõ venderetur ei nisi vndecim dilata solutione, & cõtra, iustè vẽdit quis eundẽ, 11. dilata solutione, quẽ libenter vẽderet decẽ præsentibus. Qui vero emeret minoris anticipata solutione, vel maioris vẽderet dilata, peccaret, cũ vinculo restituendi per supradicta, nu. 206. Per quæ conciliandi sunt doctores qui sibi contrarij videntur.

Notandum tamen, non vnum solum decipi, existimantem se iusto pretio suas merces vendere, quoties non pluris quã emit sumptibus & moderato lucro numeratis vendit, vt rectè Sotus insinuauit, lib. 6. q. 3. de Iust. & iur. Quia fieri potest, vt sumptus eius sit immoderatus, aut quod deceptus fuerit carius emendo, aut quia abundantia eiusmodi mercium, quæ confluxerint, illarum pretium diminuerit. Quare aliquando vendere debebit minoris quã emit, quamuis dilata solutione vendat, si tunc vendere voluerit, & aliquando cum maiori lucro, quàm solet etiam præsenti pecunia vendere poterit. Quia parum impendit, aut quia contingit emere minori pretio eiusmodi merces, vbi emit, quã quo detulit, imo ob inopiã augetur, arg. notat. in l. Pretia rerum, ff. ad l. Falcidiã, & per Caiet. 2. sec. q. 77. ar. 1.

XC. Qui pecora vel prædia emit ab eo quem credit ea non habere, & statim 229 certa pensione ea eidem locat, cum obligatione restituendi pensionem, quam ex re, quæ non erat, ceperit, arg. l. 1. & totius tit. ff. de Condict. sine causa. Secùs si probabiliter credebat illa eum habere, & bona fide emit, nec tenetur restituere, etiam post cognitam veritatem, id quod ex ea insumpsit bona fide, imo neque id quod non insumpsit, & quo factus est ditior, si, quando ea emit, volebat emere talia, & emit ab illo, eo quod ea obtulit vendenda, & ideo non emit alia, ab alio, & ita pro suo interesse potest retinere, iuxta dicta supra eod. cap. nu. 211. Ang. verb. Vsura, 1. §. 71. Syl. vsura, 2. q. 6. Maior in 4. dist. 15. q. 46. col. 4.

XCI. Qi centum soluenda à se vel ab alio alteri, in fine anni emit vel redimit, 230 soluendo in principio eius aliquid minus, puta viginti vel triginta, ob anticipatam solutionem, & tenetur restituere, Gab. in. 4. dist. 15. quæst. 11. ar. 3. dub. 4. Caietan. in summa verb. vsura, notab. 2. & latius Antonin. 2. par. tit. 1. cap. 8. §. 3. & 4. nisi id faceret eo quod debitum non est liquidum, aut quia labor, impensæ, aut periculum subeunda sunt in eis recuperãdis, vel illa quibus emit habet destinata negotiationi, aut frugiferorum emptioni, ex qua verisimiliter illud minus, quod alteri soluit, lucraretur. Præsertim si id facit rogatu venditoris, Medin. in Cod. de Rest. de Reb. restituen. q. 38. in fine. Nobis tamen videtur verum id quod 231 Caietanus dixit verb. vsura, sub fin. & ante illum, & alios Innoc. cui nemo ibi contradicit, in c. In ciuitate, de vsur. videlicet, Iustè minoris emi posse debita, quæ non sunt soluenda vsque ad annum secundum, vel tertium, vel decennium, &c. quam si presenti die soluenda forent. Tum quia minus est habere actionem quàm rem, l. Minus, ff. de Reg. iur. & alia quę congerit Dec. in Reg. Quæ actionẽ, ff. eod. Tum quia hoc nõ est mutuare, sed emere & nõ emere nummos sibi soluẽdos, sed ius, eos ad hinc ad aliquod tẽpus recuperandi. Tum quia hoc ius, quod vno anno est inutile, minoris valet, quã si esset statim vtile. Per quod periclitatur id quod ipsemet Caiet. dixit in dicto Not. 2. scilicet, eum qui debet centum aureos in

fine anni, non posse eorundem remissionem in principio anni minoris centum emere. Nam qua ratione potest tertius illam actionem emere, eadem poterit ipsemet contra quem datur, redimere, quic quid in hoc Sotus dicat. Cuius tamen & Caietani opinio saluari potest, intelligendo de redemptione facta minoris ob solam solutionis anticipationẽ, vt in principio huius casus insinuauimus. Et supradicta procedunt quando ob alios præcedẽtes respectus minoris emuntur cessante omni fraude vsurarũ. Et ad hanc concordiã reduci debet S. Thom. ad Lectorem Florentinum relatus & probatus ad Anton. 2. par. tit. 1. cap. 8. §. 4. & latè Angel. verb. Vsura, 1. §. 64. & latius Sylu. verb. vsura, 2. q. 14. qui idẽ quod Caietanus & Sotus sentire videntur. Quæ tanquam quotidiana, & iuridica notanda sunt.

Ad dubium vero P. Vinc. quod hæc consequeretur diuitem posse dare alteri, 100. soluenda post annum cum aliquanto auctario, Respondetur negãdo sequelam. Tum quia, vt dictum est, hæc intelliguntur cessante fraude vsuraria, quæ in eo non cessat. Tum quia actio de qua loquimur, iustè venditur, l. 2. cum seq. ff. de hæred. vel act. vend. qualem non habet vendendam is cui diues dat illa.

XCII. Qui centum mutuo ab aliquo pro lucro decem accipit, & eadem alteri præcanti, pro lucro aliorum decem ratione mutui soluendorum mutuat, Maior in 4. dist. 15. q. 9. ar. 7. Secus tamen, si illa decem accipit ratione interesse damni, quod alias pateretur, per supradicta, nu. 211.

232 XCIII. Qui emit censum perpetuum vel temporarium redimibilem, vel irredimibilem sine condicionibus ad id requisitis, super quarum nnmero & veritate remisimus lectorem in Hispano, ad Nor. 22. Commentarij, c. 1. 14. q. 3.

233 Cuius summã supra nu. 213. retulimus in hoc latino, excepto illo Notabili cuius summa hic ex parte relata fuit, quorũ loco subiicimus Extrauag. quã ille nunquã satis laudatus Pius V. post nostrum in Vrbẽ appulsum in hæc verba promulgauit.

Pius Episcopus seruus seruorum Dei, ad perpetuam rei memoriam

234 *CVM onus Apostolicæ seruitutis obeuntes cognouerimus innumeros celebratos fuisse, & in dies celebrari censuum contractus, qui nedum non continentur intra limites à nostris antecessoribus eisdem contractibus statutos, verum etiam quod deterius est, contrariis omnino pactionibus, propter ardentem auaritiæ stimulum, legum etiam diuinarum manifestum contemptum præ se ferunt, non potuimus, animarum prout tenemur, saluti cõsulentes, & piarum mentium petitionibus etiam satisfacientes, tam graui morbo letiferoq́; veneno salutari*
235 *antidoto non mederi. Hac igitur nostra constitutione statuimus, censum, seu annuum reditum creari constituiue nullo modo posse: nisi in re immobili, aut quæ pro immobili habeatur, de sui natura fructifera, & quæ nominatim certis finibus designata sit. Rursum, nisi verè in pecunia numerata præsentibus testibus, ac notario, & in actu celebrationis instrumenti, non autem prius recepto integro iustoq́; pretio. Solutiones quas vulgo anticipatas appellant, fieri, aut in pactum deduci prohibemus. Conuentiones directè aut indirectè obligantes ad casus fortuitos eum qui alias ex natura cõtractus non teneatur, nullo modo valere volumus. Quemadmodum nec pactum auferens, aut restringens facultatem alienandi rem censui suppositam: quia volumus rem ipsam semper, & liberè, ac sine solutione laudemij, seu quinquagesimæ aut alterius quantitatis vel rei, tam inter viuos, quam in vltima voluntate alienari. Ubi autem*

vendenda

vendenda sit, volumus dominum census aliis omnibus præferri, eiq́; denuntiari conditiones, quibus vendenda sit, etiam per mensem expectari. Pacta continentia morosum census debitorem teneri ad interesse lucri cessantis, vel ad cambium, seu certas expensas, aut certa salaria, aut ad salaria seu expensas medio iuramento creditoris liquidandas, aut rem censui subiectam, seu aliquam eius partem amittere, aut aliud ius ex eodem contractu, siue aliunde acquisitam perdere, aut in aliquam pœnam cadere, ex toto irrita sint & nulla. Imo & censum augeri, & nouum creari super eadem vel alia re in fauorem eiusdem aut personæ per eum suppositæ pro censibus temporis vel præteriti vel futuri omnino prohibemus. Sicuti etiã annullamus pacta cõtinentia solutiones onerum ad eum spectare, ad quem alias de iure, & ex natura contractus non spectarent. Postremo, census omnes in futurum creandos non solum re in totum vel pro parte perempta, aut infructuosa in totum, vel pro parte effecta, volumus ad ratam perire, sed etiam posse pro eodem pretio extingui, non obstante longissimi etiam temporis, ac immemorabili, imo centum & plurium annorum præscriptione, non obstantibus aliquibus pactis directè, aut indirectè talem facultatem auferentibus, quibuscunque verbis aut clausulis concepta sint. Cum vero traditione pretij reditus extinguendus erit, volumus per bimestre ante id denuntiari cui pretium dandum erit, & post denuntiam intra annum tamen etiam ab inuito pretium repeti posse, & vbi pretium nec volens intra bimestre soluat, nec ab inuito intra annum exigatur. Volumus nihilominus quandocunque reditum extingui posse, præuia tamen semper denuntia, de qua supra, & non obstantibus his, de quibus supra, idq́; obseruari mandamus etiam quod pluries ac pluries denuntiatum fuisset, nec vnquam effectus sequutus fuisset. Pacta etiam continentia pretium census extra casum prædictum, ab inuito aut ob pœnam aut ob aliam causam repeti posse, omnino prohibemus, contractusq́; sub alia forma posthac celebrandos fœneraticios iudicamus. Et ita, illis propterea non obstantibus, quicquid vel expresse vel tacitè contra hæc nostra mandata dari, remitti, aut dimitti contingat, à fisco volumus posse vendicari. Hanc autem salutiferam sanctionem nedum in censu nouiter creando, 236 *verum etiam in creato quocunque tempore alienando, modo post publicationem constitutionis creatus sit, perpetuo & in omnibus seruari volumus. Declarantes pretium semel censui constitutum nunquam posse ob temporum aut contrahentium qualitatem seu aliud accidens, nec quoad vltimo contrahentes minui, vel augeri. Et licet legem ipsam ad contractus iam celebratos, non extendamus, illos tamen omnes in quos sub alia forma peruenerunt census, hortamur in Domino, vt singulos contractus censuræ bonorum religiosorum subiiciant, & animarum saluti consulant. Non obstantibus, &c. Dat. Romæ anno 1568. 14. Kal. Febr.*

Cui annotamus aliqua in prædicto Commen. c. 1. 14. q. 3. nouè recognito, quæ, ne Manuale nimium crescat, pretermittimus.

XCIIII. Qui mutuat cum pacto, vt mutuatarius, vltra sortem sibi redden- 237
dam det aliquid notabile alicui tertio, vel pauperibus. Quia non licet vsuram lucrari etiam ad redimendos captiuos, c. Super eo, de vsur. Secùs tamen est de mutuante, vt ei remittatur iniuria, non quidem per rationem quam S. Anton. & Syl. verb. Vsura, 1. q. 11. reddunt, scilicet quod vnicuique licet suam vexationem redimere, c. Dilectus, 2. de Symon. Quia illud de vexatione iniusta intelligitur: & vexatio, qua iniuria affectus, iniuriantem in iudicio vexat, non est iniusta; iuxta gloss. sing. receptam, cap. Si quis contristatus, 90. dist. Quare nos hic nouam addimus, scilicet, quod pœna iniuriæ non debetur in foro consciẽtiæ, iuxta gloss. sing. cap. Fraternitas, 12. q. 2. Et quod speciale est vt pacto nudo tollatur ipso iure

actio iniuriarum, l. Si vnus, §. Pactus ne peteret, ff. de pact. & quod non videtur tam quærere quod requirit, cap. Quoniam, 14. q. 4. quàm à damno pœnæ, quę non est ante sententiā alteri in conscientia debita, liberari. Quo fit quod mutuare cum pacto vt non solum iniuria remittatur, sed etiam damnum quod affectus iniuria passus est, quodq́ue sibi in cōscientia debetur, est peccatum vsuræ. Non peccat etiam qui pecuniam, qua vult emere aliquid frugiferum, mutuat alteri, cum pacto, vt soluat tantum quotannis, quantum fructus rei frugiferæ, quam emisset deductis impensis, quotannis valerent; per dicta supra nu. 211.

XCV. Qui vendit triticum vel aliquid aliud vno mense pro pretio maiore, quo valiturum est alio, ad quem vsque non est seruaturus, & tenetur ad restitutionem eius, quod vltra pretium temporis vēditionis acceperit, cap. fin. de vsur. & ibi per omnes. Angel. verb. vsura, §. 34. quamuis posset illud mutuare vno mense, vsque ad alium in quo verisimiliter plus valebit, vt reddatur æque bonum in illo vel ante illum, vt rectè Sotus adnotat. Dixi, non est seruaturus, &c. alioqui enim secùs, tribus cōcurrentibus: Primum, ne summum quo illo mense valiturum est pretium accipiat, sed medium. Ita quod si in vna parte eius valuit decem, & in alia quidecim, & in alia viginti, non nisi quindecim capiat, iuxta Alex. in l. Quod te ff. si cert. petat. Secundum, vt de pretio deducat tantum, quantum seruando diminutum fuisset iuxta expertorum iudicium Tertium, vt deducat impensas quas in seruando in illud vsque tempus facturus erat, Maior vbi supra q. 32. Nec obstat distinctio Caiet. 2. sec. q. 78. ar. 1. magis difficilis, quàm animabus vtilis: Quia quicquid ille dicat, æquius est dicere, quod capitulum final. de vsur. moderatur, c. In ciuitate, quam quod ille asserit.

243 XCVI. Qui vendit aliquid dilata solutione in aliud tempus pretio maximo quo valebit vsque ad illud, Host. in summa de vsur. §. An aliquo, vers. Quid si vendas, & nos copiose super c. In ciuitate, de vsur. diximus. Vbi tamen conclusimus non esse vsurarium pactum, vt sibi soluatur pretium medium, minimi & maximi, quo ab emptionis tempore, vsque ad tempus in quod ille seruaturus erat, valeret, siue eius pretium cresceret, siue decresceret.

XCVII. Qui aliquid ei, qui pecunia indigebat, vēdidit cū pacto, aut voluntate principali, vt statim sibi minoris iusto pretio reuēdat, iuxta tit. 43. ordinat. Florentissimi Regni Lusitaniæ, secùs si simpliciter vēdidit pretio iusto, quāuis summo: & postea, quia emptor vult illud reuēdere, & nō inuenit aliū, qui emat, idem vēditor iterum pretio iusto, quāuis infimo & pio accipit, Angel. verb. vsura, §. 60. De qua diuisione pretiorum & aliquot aliis huc pertinētibus infra cap. 23. n. 78. & seq. dicetur. Vsus tamē huius determinationis licet iustæ, lædere posset famā mercatoris, nisi fuerit cautus: & laudarem valde mercatorem, qui id faceret, quando videret neminem alium velle dare pretium iustum etiā infimum, maximè si daret mediocre. Notandum etiā, quod vsuram admittit, qui suas merces quo lucraturū se sperabat deportat, & dilata solutione pluris iusto pretio etiā summo vendit, eo quod aliarum aduentu, adeo pretium decreuit, quod non solum non lucraretur, sed etiam perderet, si præsenti pecunia etiam summo pretio venderet, per supra dicta.

XCVIII. Qui commēdat, vel deponit pecuniā apud aliquem mercatorem, aut nummularium, cum intentione principali vt aliquod lucrum menstruum vel

annuum

annuum ei soluatur salua sorte, & tenetur acceptum restituere, quamuis non interueniat pactum, & quamuis appelletur depositum, c. Cōcilium, cum ei annot. de vsur. Nec ignorantia excusat, Glo. in c. Plerique, 14.q. 3. Nec periculum perdendi illam eo quod mercator aut fugere, aut decoquere potest. Tum quia illud lucrum non ob periculum, sed ob mutuum deposito palliatum accipitur. Tum quia illud periculum non est considerabile per notata, in d. c. Nauiganti, & c. Si fœneraueris, 14. q. 3. Secùs tamen est, si absque pacto, & intentione principali prædictis præfatum depositum faceret, & acciperet à depositario gratis donante aliquid ob gratitudinem, eo quod ex pecunia deposita fuerit lucratus, etiam si libentius suam pecuniā penes hunc gratum, quàm penes alium depositam habeat. Et etiam si depositarius illud det sperās, quod ob huiusmodi largitionem, ab ipso pecuniam suam non auferet. Quia omnia hæc sunt gratuita, Caiet. 2. sec. q. 78. ar. 2. Vsura tamen esset, si mercator illud daret, tanquam ad id ob pretium & vsum illius pecuniæ obligatus, & dominus ob hanc eandem rationem acciperet aut speraret, & etiam si principaliter ob hæc deponeret.

XCIX. Qui equum aut aliam rem omniū iudicio non maioris pretij, quam quindecim aureorum, ob dilatam solutionem viginti aureis vendit, cum obligatione restituendi quinque, licet postea propter mortuos alios equos, 20 æstimetur, Maior in 4. dist. 15. q. 32. col. 5. Idem de eo, qui cum Rege, vel alio, qui suis militibus aut famulis mercedes & stipendia persoluere intra certum tempus tenetur, intra quod ob nummorum inopiam, illis soluere non potest, paciscitur se illis soluturum, si à domino sibi plus aliquid, eo quod soluerit, detur, vt decem pro centum, arg. c. In ciuitate, de vsur. nisi ratione veri interesse excusetur. Quamuis Rex vel ille alius in suis litteris dicat se gratuitam donationem illius pluris facere. Tum quia hoc in effectu est mutuare pecuniam, vt ad certum tempus eadem cum aliquo auctario soluatur. Tum, quia illa donatio non est vera, cum non ex liberalitate, sed ex necessitate quærendi pecuniam mutuam fiat, Med. de Restitutione, in quibus casibus licitum mutuanti vltra sortem recipere cas. 3. Idem etiam, de Præfecto ratiociniorum, quæstore ærario, aut soluendis stipendiis, & mercedibus, &c. obligato, si aliquid ab his quibus soluere debebat, accipit, vt anticipet solutionem, per prædicta in §. præcedenti, nisi verum esset interesse, aut iusta actionis emptio excuset, iuxta dicta supra eod. cap. nu. 232. 246

C. Qui mutui accepti vsuras soluere iurauit, & intra diē statum non soluit, nec impetrauit absolutionem à iudice, vel à parte. Nam licet promissio soluendi vsuras non valeat, iuramentum tamen soluendi illas obligat, c. Debitores, de iureiur. quamuis à iudice potest absolui, c. 1. eod. tit. & solutas repetere, d. c. Debitores.

Ad dubium forte P. Vinc. d. c. Debitores impugnans, quod soluens vsuras videtur peccare consentiendo peccato vsurarij, respondeo negando, quia non iurat nec promittit soluere illas quatenus earum acceptio est peccatum, sed quatenus est actus de se indifferens, qui bono fine fieri potest virtuosus iuxta doctrinam Tho. 1. 2. q. 18. art. 7. 8. & 9. qua eadē ratione acceptio sub vsuris à nolente mutuare, est licita, nam idem actus quatenus actio potest esse malus, & quatenus est passio, bonus, & è contrario diuerso respectu. iuxta illud glos. c. 1. de cons. Eccl. vel alt. lib. 6. verb. sanguinis, de CHRISTI passione, Actio displicuit, passio grata fuit.

De Vsura in pactis de retrouendendo.

SVMMARIVM.

Pactum de retrouendendo quid. Quod iustum, & quod vsurarium, & minuit de pretio, sed fructus non adimit ementi, nu. 247. & seq.

Pœnitenti pro se, & contra se in foro conscientiæ creditur, nu. 250.

247 CI. Peccat mortaliter qui emit aliquid cum pacto de retrouendendo simulatè animo magis mutuandi, quam emendi, & vsuram committit. Qui autem minoris iusto pretio, etiã dempta parte, qua illud pactum pręfatum diminuit, peccat quidem peccatum iniustitiæ, sed non vsuræ coram Deo, licet aliquando coram hominibus præsumatur vsura, secundum omnes. Pro quo notandum primo, quod pactum de retrouendendo, est pactũ quo emptor promittit reuendere rem emptam venditori, quandocunque voluerit, vel intra certum tempus, quod licitum est, & diminuit de pretio, c. Cum Ioannes, de fide Instr. & l. Fundi partem, ff. de Contra. empt. & l. Si fundum, l. Si à te C. de pact. inter empt. & vend. & Leuit. 25. secundum Innoc. Host. Io. And. Panor. & Communem Canonistarum, in c. Ad nostram, de empt. & legistarum in d. l. Si fundum, & Cepol. de simul. contr. cas. 2. & omnes Theologos, in 4. dist. 15. II. Quod emptor non tenetur restituere fructus interim perceptos, nisi à tempore moræ quam cõmittit simul ac pretium illius loco & tempore congruis oblatum non accipit, l. 2. C. de pact. inter empt. & vend. & glos. recept. & c. Illi vos, verb. Percepti, de pignor. III. Quod iustè potest etiam statim locare venditori honesta pensione, d. l. Fundi partem, ff. de Contra. empt. & dict. cap. Cum Ioannes, de fid. Instr. IIII. Quod ad iustitiam huius pacti concurrere debent aliqua. Primum, vt simulatio, saltem ex
248 parte emptoris, absit, ita vt emptor verè & principaliter intendat emere. II. Ne fiat pactum vt redemptio fiat maiori pretio quam emptio facta est, c. Illo vos, de Pignor. III. Quod emptor faciat illud eo solo, vt placeat venditori, & quod malit ne redimatur, & quod non emeret, nisi putaret esse redimẽdum: Quod tamen non est iuridicum: Tum quia nullo iure vel ratione probatur. Tum quia sępè contingit aliquem posse verè rem aliquam emere cum pacto retrouẽdendi, quod minuit pretium eius, & non absque illo. Quia non habet satis pecuniæ, ad eam iusto pretio emendam sine illo pacto, sine quo pluris valet, d. l. Fundi partem, ff. de Contrah. empt. & d. cap. Cum Ioannes, cum eis annotat. Tum quia multi nollent res aliquas emere, quas tamen rogatu amicorum, quos oportet eas vendere, emunt quidem verè cum prædicto pacto, sed sperantes eas redimendas, quas alioqui non emerent. Nec etiam est necesse regulariter quod alij dicunt, ne pactum fiat, quod vltra certum tempus id redimi non possit. Quia perspicuum est posse fieri pactum de retrouendendo intra solum vnum annum, duos, tres, aut plures, quod in effectu est pactum, ne vltra illa tempora præfinita redimatur. Dixi (regulariter) Quia post extrauag. Pij V. super censibus relatã supra, nu. 234. in emptione census non liceret illud, quod est nouum & singulariter notandum. Non est etiam necesse quod alij dicunt, ne emptor vsurę dare solitus sit, eo quod pręsumeretur solitum facere, arg. l. Quod si nolit, §. Qui assidua, ff. de ædilit. edict. Quia licet ad sic præsumendum in foro exteriori iuuare posset, non tamen in foro con-

scientiæ,

ſcientiæ,in quo ceſſat omnis præſumptio,c. Tua,de ſponſal.nec etiam eſt neceſſe, ne fiat pactum: vt ante duos vel tres annos venditor redimere non poſſit,& poſtea, ſic: Quia huiuſmodi pactum eſt licitum, licet pluris valeat, quod cum hoc pacto,quam quod cum pacto,quando libuerit redimendi,venditur,quamuis,non quanti ſi abſque aliquo pacto venderetur. Nec videtur verum illud Io. Maior. in diſt. 15. q 43. Quod venditor grauat emptorem pacto quando libuerit redimendi; niſi conſentiat vt emptor aliquid capiat ratione ſui intereſſe. Quia qui ſuo iure vtitur, nemini iniuriam facit, c. Cum eccleſia, de elect. & l. Iniuriarum, §. 1. ff. de iniur. Quamuis contra fraudatores, qui vendunt prædia non ſata, & vineas vindemiatas,cum pacto redimendi intra annum,ſolent redimere paulo ante meſſem, vel vindemiam, ſolutis impenſis, lege Nauarræ cautum eſt, vt qui non redemerit ante Paſcha, non poſſit redimere niſi poſt meſſem, vel vindemiam. Quinto, quod hic non agimus de coniecturis ad præſumendum in foro contentioſo, eiuſmodi emptorem habuiſſe intentionē magis mutuandi, quam emendi,& eiuſmodi venditorem magis pignerandi, quam vendendi,ſiquidem de ſolo foro conſcientiæ tractamus,in quo pœnitenti pro ſe, & contra ſe creditur.

De Vſura in Societate.

SVMMARIVM.

Societas quid, & quæ licita, nu. 251. & vt ineunda, nu. 252. & ſeq.
Aſſecuratur vt ſors, & lucrum in Societate, nu. 254. & 255.
Aſſecuratur vt capitale cum lucro, nu. 254. & 255.
Intellectus nouus, c. Per veſtras. de donat. probans lucrum ſine periculo, nu. 256.
Sorte ſalua qui lucratur in Gallia, & Italia. nu. 257.
Legare nummos, vt de reditu miſſæ dicantur, an liceat, nu. 257.
Vſura dare ad lucrum ſalua ſorte, vel non negotiaturo, nu. 258.
Deponens pecunias in ſcriptura mutui vel depoſiti peccat, nu. 259. & 260.
Societas in animalibus, & locatio eorum quæ licita, nu. 260. & 261.

CII. Peccat mortaliter, qui accipit notabile lucrum ex pecunia in ſocietatem 251
iniuſtam collata, vel maius quam debet, ex collata in iuſtam; ſecundum omnes. Societas autem eſt conuentio plurium, ſuam pecuniam, induſtriam, vel laborem conferentium ad lucrandum, vt l. 1. & toto tit. ff. Pro ſocio, & Inſt. & C. eod. tit.c. Per veſtras,de Donat. Et ratio qua lucrum ex pecunia,ex ſocietate collata accipi poteſt, & non ex mutuata,eſt ſecundum S. Tho.2.ſec.q.78.ar.2.ad 5.Quod dominium rei mutuatæ cum periculo in mutuatarium transfertur, non autem rei in ſocietatem collatæ,imo manet periculo conferentis,ſicut induſtria & labor periculo ea conferentium,l. Si tibi areæ meæ, ff. de præſcriptis verb. Quo autem ſocietas iuſta ſit, tria requiruntur. Primum, vt negociatio licita ſit, c. Per veſtras, de Donat.inter vir. & vxor. Secundum, vt pecunia ſubiaceat periculo eam cōferentis, hoc eſt, vt ſi pereat, tota illi pereat, glo. c. Plerique, 14. q. 3. Tertium, vt in omnibus iudicio prudentis æqualitas ſeruetur, & pro quantitate partium collatarum lucrum diuidatur, l. Si non fuerit, ff. Pro ſocio, & poſt alios Caiet. 2. ſec. q. 78.ar.2. col.6. hoc exemplo declarauit, vnus confert mille aureos, alius laborem ſuæ perſonæ eiſdem æſtimatum,alius ſuam induſtriam,quingentis æſtimatam, vt

hæc ſocie-

hæc ſocietas licita & ſancta ſit, ex his omnibus vna ſumma facienda eſt, & ex lucro, & iactura pro rata eius quod confert cuique capere debet, vt ſi iſti tres quingentos aureos lucrarentur, duo ſingulos ducentos aureos caperent, & tertius centum. Sotus tamen lib. 6. q. 6. ar. 1. de Iuſt. & iur. dixit, non eſſe habendam rationem quantitatis pecuniæ, quam quis in ſocietatem confert, ſed periculi cui exponitur. Iuſtius tamen videtur contrarium, Tum quia id habetur, in l. Si non fuerit, ff. Pro ſocio, & §. De illa, Inſt. de ſociet. Tum quia hoc eſt nouum inuentum, quo adhuc nulli negotiatores vſi ſunt. Tum quia longe clarius & ſecurius eſt dicere, ſocietatem exæquandam eſſe iudicio peritorum, qui æſtiment pretium pecuniæ collatæ, cum conditione expreſſa aut tacita, vt in primis conferenti reſtituatur, ſi nulla eius iactura facta fuerit, & pretium induſtriæ & laboris ea conferentium abſque aliqua ſpe quicquam pro illis referendi, niſi lucrum adſit: quique ſimul conſiderent, nullam vſuræ, nec iniuſtitiæ ſuſpicionem eſſe, ex eo quod ei, qui pecuuniam confert, de conſenſu eius minus lucri quam par ſit detur, ſi eſt perſona, quæ donare poteſt. Per quod multæ ſocietates iuſtificantur, quas aliquot prędiuites cum ſuis famulis, amicis, aut cognatis exiguæ induſtriæ cõtrahunt, quo eis fidem, honorem, & diuitias concilient, & conferendo in ſocietatem magnas ſummas pecuniæ, ſolum ad dimidiam, aut tertiam, aut quartam lucri partem eos obligant: quamuis etiam defendi poſſent, dicendo, potius eſſe locationes cum ſa-
252 lario incerto, quam ſocietates. At ſi vnus pecuniam, & alius pecuniam & operam confert, vterque pecuniam quam contulit accipiet, & ex lucro, qui pecuniam & operam cõtulit, pluſquam alius arbitrio mercatorum percipiet, Angel. & Sylueſt. verb. Societas. Quando autem alius pecuniam, alius operam, aut induſtriam in ſocietatem confert, tota iactura pecuniæ erit eam conferentis, & tota laboris, eius, qui eum ſubiit, & induſtriæ eius, qui eam adhibuit, ſiue iactura in principio, ſiue in medio, ſiue in fine negotiationis fiat, iuxta Bart. & Bal. in l. 1. C. Pro Societ. & S. Thom. 2. ſec. quæſt. 78. art. 2. ad 5. Quæ vera opinio eſt, maximè in foro conſcientiæ, iuxta Angel. & Sylueſt. verb. Societas. Tum quia alioquin pars pecuniæ, ad quam ſoluendam alius teneretur, à periculo libera eſſet, quoad eum, qui contulit, & conſequenter, quoad illam partem eſſet mutuum, & non ſo-
253 cietas. Tum quia ſi in fine ſocietatis lucrum eſſet antequã diuidatur, qui pecuniam contulit, eam in primis accipere deberet. Tum quia non liceret paciſci, vt dimidiam aut tertiam, aut quartam partem pecuniæ perditæ, alius qui laborem aut induſtriã poſuit, perſoluat: Quia nullam ex illa partem ſumit, ſi nullum inueniatur lucrum finita ſocietate, imo, tota eam conferenti reſtituitur. Tum quia, vt qui pecuniam contulit eam perdit, ſic qui laborem aut induſtriam adhibuit, ea perdit, quæ interdum tanti & pluris æſtimãtur, quàm pecunia collata. Nam tantus poteſt eſſe labor, & tanta induſtria, vt licitum ſit paciſci, vt qui ea confert, duas partes ex lucro, & dominus pecuniæ vnam ſolam accipiat. Verum tamen eſt, quod ſi pecunia conferretur cum pacto, vt communis eſſet, & communiter inter illos, ſicut lucrum diuideretur, iuſtum eſſe vt pecunia perdita omnibus periret, ſecundum omnes vbi ſupra. Notandum autem, quod periculum pecuniæ collatæ vitare poteſt
254 eam conferens, facta cum ſocio conuentione, vt ſe faciat ſecurum, ſiue (vt aiunt) aſſecuret ſuſcipiendo in ſe periculum eius conſtituto ei pretio illo ſecuritatis, quo

eum ter-

eum tertius assecuraret, aut vt tanto minus de lucro communi accipiat. Nam qua ratione tertius potest eum assecurare, eadem potest & socius, vt rectè Sylu. verb. Societas, 1. q. 2. dixit. Quæ confirmantur ex eis, quæ pridem respondimus Vlyssippone contra quandam maximi ponderis societatem iniquam, oblata alia iusta, 255
quæ colligi poterat ex Maiore in 4. dist. 15. q. 49. Caiet. lib. 17. Respons. & Syl. verb. Societas, 1. q. 1. videlicet. Quod fierent tres contractus. Primus, societatis, in quam alius pecuniam, alius operam & industriam conferat. Secundus, quo qui operam confert, assecuret alterius sortem iusto pretio accepto aut altero tanto ex lucro remisso. Tertius, vt ad tollendas suspiciones & molestias rationum, qui operam præstat, lucrum incertum lucro aliquo certo redimat, aut vt ex lucro verisimili sed incerto tantundem certi retineat. Pro quo facit efficaciter, quod nemo negat, eum qui cōfert aliquam pecuniā in societatem, posse assecurari de sorte, & de aliqua certa parte lucri ineundo suos contractus assecurationis sortis & lucri cum tertio, & qua ratione potest inire cum tertio, eadem etiam cum socio potest cessante omni fraude, & simulatione. Addo quod possunt fieri eodem tempore, vt monstrat Ma. in 4. dist. 15. q. 49. Et non solum formaliter & explicitè, sed etiam æquiualenter, & implicitè, vt si quis negotiator publicè protestaretur se paratum ad accipiendam pecuniam à quocunque volente illi conferre illam in societatem, cum pacto de assecuratione sortis ad rationem, 4. pro centum & lucri certi, 4. pro duodecim incerti lucri. Ita quod ex lucro incerto verisimili, 12. ex centum accipiat pro assecuratione sortis, & quatuor per certificando lucro decem, & consequenter non teneatur reddere nisi quatuor. Et postea alius sciens hanc protestationem, confert ei centum, dicens, ego confero tibi centum in societatem negotiationis cum securitate sortis, & redemptione lucri incerti iuxta protestationem tuam. Pro quo, præter prædicta vrget cap. Per vestras, de Donat. inter vir. 256
& vxor. sic nouè inductum, ibi Papa iubet, vt marito vergente ad inopiam, deponatur apud aliquem mercatorem, quo ex parte lucri honesti, onera matrimonij sustentet, & ita intentio eius fuit, vt dos salua seruaretur, siquidem, ob hoc iubebat illam à marito auferri, & ita videtur noluisse, vt ad lucrum & damnū mercatori traderetur, quod erat eam periculum obiicere: voluit item, certum aliquod lucrum inde prouenire, ad matrimonij onera sustinēda. At hæc duo fieri non possunt sine assecuratione & lucri incerti pro certo redemptione, ergo Papa tacitè voluit illa fieri. Facit etiam quod in multis Galliæ locis, quando in ea prælegebamus, audiuimus, & nunc audimus in aliquot Italię partibus & Montibus idem seruari, quod Ecclesiæ & viduæ & pupilli more antiquo conferebant suas pecunias mercatoribus, quo quatuor secura pro centum in suam sustentationem lucrarentur. Quæ consuetudo defendi nullo modo potest, per intellectū, quē Io. And. & nonnulli alij dicto cap. Per vestras, assignant, scilicet, quod in fauorem ecclesiarum, viduarum, & pupillorum, cum illo lucro mutuari poterat; quia esset vsura, quæ neque etiam ad redimendos captiuos admitti potest, cap. Super eo, de vsur. Nec 257
vllo alio modo defendi potest; quàm dicendo, quod exordium cœpit ab hoc societatis modo, quo fit cum securitate & redemptione prædictis, & cōtinuata fuit vsque ad illud tempus. Ad quod coniiciendum facit, quod vix tertiam partem lucri dubij verisimilis, quod sibi pro sua rata regulariter obuenire posset, accipiebāt:

Nam veri-

Nam verisimile lucrum centum ad minus erat 12. vel 15. & non recipiebant nisi quatuor pro centum; quod significat illos reliquas duas partes pro securitate eiusmodi, & redemptione dubij pro certo relinquere. Pro quo facit etiã quod Caiet. in lib. 17. Resp. 11. respons. scripsit. Intelligimus tamen hoc, cessante omni fraude, & simulatione, & vt coram Deo formaliter aut æquiualẽter prædicti tres contractus veri fiant. De quibus omnibus copiosius scripsimus in prædicto Cõment. cap. 14. 1. q. 3. respondendo ad quædam Souargumenta. Equidem optarem, vt episcopi, vt saltem Pontifex Max. declararet, prædictam consuetudinem esse iustam, eo quod præsumendum sit, quod in terris, in quibus à tempore immemoriali illa inoleuit, habuit originem huiusmodi licitam, & ita bona conscientia seruari posse, monitis præsertim pecuniam deponentibus, & depositariis, vt tres prędictos contractus faciant, vel habeant pro factis. Pro quo est, quod consuetudo immemorialis facit pręsumi titulum requisitum ad eius valorem, c. Super quibusdam, de verb. signif. & l. Hoc iure, §. Ductus aquæ, ff. de aqua quotid. & æsti. Licitum est etiam pactum in quo qui pecunia aliena negotiatur, omne lucrum domino illius tradat, & ei à domino certum quid & ab omni periculo liberum, pro labore, & industria soluatur. Quia huiusmodi contractus non est Societatis, sed locationis, & ideo si iactura, eius dolo vel culpa, aut illius ministrorum contingeret, satisfacere domino teneretur, quia gratia vtriusque fit, per dicta supra eod. cap. nu. 179. Angel. & Sylu. vbi supra. Ad quæsita hic de pecunia legata parocho, & beneficiariis alicuius Ecclesiæ, vt perpetuo singulis mensibus, tot missæ pro legante dicantur, quot ex lucro illius, ad rationem quinque pro centum quotannis dici poterunt. Respondeo, legatum esse licitum: Quia licet legare vsum fructum pecuniæ, l. 1. & 3. de vsufruct. earum rerum quæ vsu consum. & quia tale onus licitè adiicitur, arg. c. Significatum, cum eis quæ illi adiecimus, de præb. Et quod expediret, vt legatarij emerent ea censum perpetuum irredimibilem, ad rationem vnius pro viginti si inuenirent, & si irredimibilem non inuenirẽt, aliqua prędia reditus annui quinque vel plurium pro centum, & si nec ea, censum redimibilem, & si neque illum, conferant illam alicui mercatori in iustam societatem, & quærant aliquem opulentum, qui sortem & aliquod lucrum certum, quanto maius poterunt, assecuret eis pro parte lucri verisimilis, & incerti ad eos ex illa societate prouentura, & si non inuenerint tertium, qui hoc faciat, curent id fieri ab eodem socio cui illam in societatem contulerunt per tres contractus initos modo supradicto, nu. 256. & dicant tot missas annuas, quot dicendis illud sufficiat arbitrio Episcopi, arg. c. Nos quidem, de Testam. & l. Legatum, ff. de administ. rerum ad Ciuit. pertin. & l. Legatum, ff. de vsufr. legat.

258 CIII. Qui dat pecuniam in societatem ei, quem scit ea non esse negotiaturum, vt militi, vel clerico indigentibus in certum lucrum, quamuis tres prædicti contractus societatis, securitatis, & redemptionis concurrerent. Quia non est vera, sed simulata societas, quæ mutuum velat siue palliat.

259 CIIII. Qui verè coram Deo pecuniam in societatem contulit in lucrum & damnum, sed à socio publicam mutui, aut depositi scripturam accepit: quia mentitus est in periculum notabile suæ famæ, & bonorum proximi. Quia posset voluntate mutata suam pecuniam depositam vel mutuatã reposcere, quamuis periret. Qui-

re. Quare, eiusmodi scripturam, si lucrum participare vult, rescindere debet. Quanquam respondimus, hoc locum non habere, in eo negotiatore, qui contra intentionem pecuniam conferentis pro honore suo scripturam mutui, aut depositi loco societatis concessit, modo illam conferēs, scripturam prædictam quā cito commodè potest, rescindi faceret; & aliā societatis si vellet capere potest: & etiam pignora accipere pro securitate restituēdę sibi suæ pecuniæ, nisi amittatur: & etiam pacisci, ne tali aut tali mercimonio, nec in tali, aut tali loco, aut tempore cum tali aut tali homine negotietur; & si mercator rebus, aut loco, aut tempore aut persona pacto exclusis negotiatus fuerit, iactura eius periculo erit, qui contra pactum fecit, iuxta S. Anton. 2. par. tit. 1. cap. 7. §. 38. Idem de eo, qui confert pecuniam in piscatum nauticum, modo posito infra eod. cap. nu. 282. & 283.

C V. Qui locat boues, mulas, aut alia animalia pensione iniusta notabiliter, 260 aut cogit agricolam ad soluendam iustam pro tempore quo detinit laborare sine culpa sua ob culpam domini, vel casum fortuitum contingentem circa eum vel animalia, iuxta ea quæ supra nu. 199. diximus & glo. l. Si vno, §. Itē cum quidam, ff. locat. aut cogit ad æstimationem eorum post mortem, aut damnum naturale vel fortuitum, sine dolo, aut culpa leui eius eueniens, quia hæc domini periculo subsunt, Gab. in 4. dist. 15. q. 11. ar. 3. dub. 2. & Rosel. verb. Vsura, 1. §. 15. nisi agricola paciscatur, vt periculum quocunque modo eueniret, esset commune vtrique: dato et ob hoc iusto pretio, vel facta debita diminutione pensionis, quæ sine hoc pacto esset iusta. Qui & si absque intentione petendi aliquid vltra debitum ab agricola, si absque eius culpa damnum contingeret, ne durius boues exerceat, pacisciitur, vt dimidium damni quoquomodo cōtingentis ad eum spectet, non facta ob id aliqua pensionis diminutione, mortaliter peccat. Tum quia qui eius voluntatem nesciunt, scandalizat S. Bonau. in suis contract. Tum quia mori potest sine illius intentionis declaratione, aut mutare intentionem. & postea ipse aut ipsius hæredes miserum Agricolam vexare. Licitum etiam est tradere animalia in socie- 261 tatem alteri, ea lege, vt lucrum sit commune, sed qui ea recipit, nil ex eo capiat, donec pretium eorum domino persoluatur: & postea sint communia, modo ea quæ ante sortem recuperatam interierint, domino intereant, & non recipienti, iuxta S. Anton. 2. par. tit. 1. cap. 7. §. 39. qui alios contraria tenentes conciliat. Circa quæ, in fine illius §. ponit regulam, per quam omnes casus deciduntur, scilicet, quod omnis societas circa animalia, in qua ponuntur pacta, quibus alicui sociorum, iudicio boni viri, notabile damnum infertur, est illicita, & recte quidem, quia etiam omnis alia in qua commoditatum partes non respondent ex æquo partibus in societatem collatis, est illicita; per dicta supra eod. cap. nu. 252.

De Vsuræ participantibus, & eam non restituentibus.

SVMMARIVM.

Vsuram, qui suadet, vel suis expensis procurat, nu. 262. & 263.

Vsurarios non volentes restituere, [illegible] creditis in malos fines, vel impedit, ne gratis mutuent, nu. 264.

Vsurarijs [illegible] nu. 265.

262 CVI. Peccat mortaliter qui inducit aliquem, vt sibi aut alteri tertio det ad vsuram; quia peccato mortali consentire, peccatum mortale est, cap. 1. ad Rom. cap. Notum, 2. q. 1. quanto magis ad illud inducere. Qui autem accipit ad vsuram, ab eo, qui ad id est paratus, aut petit ab aliquo mutuum simpliciter, & quia alius non vult gratis mutuare, accipit sub vsuris, non peccat mortaliter, nisi ob finem mortalem accipiat, nec etiam venialiter, si ob causam iustam accipit: sed sic si absque ea accipit, aut ob finem venialem, scilicet ob vanitatem & ludos veniales, aut vt eius negotiatione diuitias accumulet, cum alias habeat vnde honestè viuat, iuxta mentem S. Thom. 2. sec. q. 78. art. 4. & nostrorum doctorum, in c. Super eo, de vsur. Quos Caiet. in summa verb. Vsura, & 2. sec. q. 78. ar. 4. explicat. Quamuis igitur accipere ad vsuram licitum sit, non tamen petere vt sibi ad vsuram detur, quia est petere aliquid quod alius sine peccato facere non potest, quod nunquam licitum fuit, iuxta S. Anton. 2. par. tit. 1. cap. 9. §. 14. & Caiet. 2. sec. q. 78. ar. 4. & lib. 17. respons. 14. respons. sed sic ab eo mutuũ petere. At si rogatus petat vsuras sibi promitti, nec vellet sine illis mutuare, potest sub iis licitè accipe-
263 re. Cõstitutus tamen in extrema necessitate, non peccat inducendo ad mutuãdum sibi sub vsuris eum, qui sine illis mutuare non vult, iuxta Innoc. recept. in d. c. Super eo. Quia hoc non est proximum ad peccandum inducere, sed consulere, vt minus peccet, hoc est, potius peccatum vsuræ, quam homicidij committat: quod licitum est, c. Si quod verius, 33. q. 2. Ang. Vsura. 2. §. 2. Sylu. Vsura, 2. q. 1. & Caiet. 2. sec. q. 95. ar. 8. & in lib. 17. respons. 13. respons. Verum etiã videtur S. Antonino vbi supra non peccaturum, qui mutuum ad vsuram, ob ignorantiam, aut inconsiderationẽ peteret, aut quia scit frustra se rogaturum eum, vt gratis mutuet: Quod tamen nobis securũ non videtur, propter rationes quas modo tetigimus.

CVII Qui ad vsuram capit aliquas merces ad res vanas, graue æs alienum contrahendo, & vxorem & liberos notabiliter damnificando, vt insinuat Sotus

lib. 6.

lib. 6. q. 1. ar. 5. de Iust. & iur. Quamuis non loquatur ille de capiente ad inter-
esse, nec de emente (habita fide de pretio) merces quas præsenti pecunia vendit,
quod Hispani Mohatram vocant, idem tamen est dicendum de illo, arg. l. Illud,
ff. ad l. Aquil. & c. Dudum, 2. de Elect. Et notandum, quod qui mutuat ei quem 264
scit vsurarium in fines malos, aut vanos, non potest licitè capere ab eo solutionem,
si facta ea, vsuras restituere non posset: Quia, qui mutuat in malos fines, non ha-
benti, vnde sua debita soluat, dignus est cui non soluatur, si aliis debitoribus non
potest soluere, Gab. in. 4. dist. 15. q. 11. col. 31. Sylu. verb. Vsura, 8. q. 7. quod
ad forum conscientiæ videtur restringendum, vel ad casum quo debita omnia
essent æque priuilegiata, per dicta supra eod. cap. à nu. 52.

CVIII. Qui suadet volenti mutuare gratis, vt non mutuet nisi ad vsuram, 265
aut volenti contrahere, vt contractum vsurarium faciat, cum obligatione resti-
tuendi in solidum, Sylu. verb. Vsura, 7. q. 2. De emente autem pignus amissum,
ob non solutionem vsurarum, perinde iudicandum, ac de emente rem alienam
secundum mentem Scoti in 4. dist. 15. recepti. Quia nec vsurarius videtur quæ-
rere dominium, nec dominus pignoris perdere illud, iuxta dicta supra eod. cap. à
nu. 203. Alia vero, quæ hoc in loco in Hispano scripsimus, declarando, dico pri-
mum verius esse quod bona vsurarij non sunt obligata pro vsuris extortis, quia
nullo iure probatur huiusmodi obligatio, & ita tenent Io. And. Panor. & Com-
munis, in c. Cum tu, & in c. Tua, per illum textum inductũ ibi à Panor. de Vsur.
contra glo. in vtroque c. & in c. 2. eod. tit. lib. 6. quam etiam ibi Domin. & Franc.
reprobant. Secundo quod dominium rei per vsuras lucrifactæ transit in vsura-
rium secundum glo. in c. Si quis vsuram, 14. q. 4. respondentem illi capitulo con-
trarium significanti, quæ communiter ibi recipitur. Tertio, quod dominium rei
venditæ per vsurarium, transit in emptorem, ita quod non potest auferri ab eo,
qui soluit vsuras pro earũ restitutione, vt Pan. cum Communi Modernorum te-
net in d. c. Cum tu. Quarto, quod debitor potest recuperare rem, quã pro vsuris
soluit vsurario, si penes eum est, imo & si penes alium titulo gratuito, saltẽ, quum
desunt vsurario bona ad restituendum, per l. Si & me & Titium, ff. de reb. Cred.

Ex quo infertur, quod qui aliquid notabile accipit gratis ab Vsurario, in eadem 266
specie qua fuit datum illi, vel etiam in alia, si sciebat eius bona non sufficere ad
vsuras restituendas, aut probabiliter dubitabat, peccat mortaliter, si non vult re-
stituere iis quibus vsurarius tenebatur, iuxta S. Bernar. in suis contractibus.

CIX. Qui institor, negotiorum gestor, tutor, aut curator, habens potesta- 267
tem ad negotiandum, & dandum sub vsur. & recuperandum eas, & etiam si no-
mine suorum principalium dedit ad vsuras, vel recuperauit eas, cum obligatione
restituendi, eis non restituentibus, arg. c. Sicut non suo, 46. dist. & c. fin. de Iniur.
Syl. qui alios refert, verb. Vsura, 7. q. 4. etiam si merus executor illius fuit, aut fa-
mulus, qui suo dum pecuniam dedit, & pignora aut solutionem vsurarum accepit,
quãuis nulla vtilitas ex eo ipsi obueniret, per supradicta eod. cap. nu. 18. & per de-
terminata à Caiet. in summa, & 2. sec. q. 62. ar. 7. quicquid alij dicant, & cum Syl. in
d. q. 4. quod tamen est restringendum ad famulos, qui sciunt pecuniã, quã ferunt
mutuã, ad vsuram mitti; & quã recipiunt, pro solutione vsuræ recipi, & non exten-
dendũ ad alios, qui id ignorãtes faciunt, quãuis sciant suos principales aliquãdo

vsuræ dare solitos, arg. c. Quid culpatur, 23. q. 5, & c. 2. de Const. Quibus addo, quod nunc interrogatus, an prædicti ministri teneantur restituere ante excussionem principalium? Respondi, quod sic, quia non censentur accessorij vt fideiussores, sed vt principales delinquentes, & ita magis obligati, quam habentes, per dicta supra eod. nu. 17. Idem de eo, qui est internuntius vsuræ ex parte vsurarij, principaliter vt lucrum illi, & sibi vsuram comparet, quales sunt communiter proxenetæ quos Itali Censales, Hispani Corredores vocãt, quod est restringendum ad eos qui rogarunt, vt daretur ad vsuram, non autem ad eos, qui simpliciter rogarunt vt daretur mutuũ, Anton. 2. par. tit. 1. cap. 9. §. 13. Dixi (Principaliter ex parte vsurarij) quia si principaliter intercessit ex parte indigentis, rogans vsurarium paratum ex se ad mutuandum ad vsuram, vt illi mutuaret, non peccaret.

268 CX. Quæ vxor vsurarij sciens maritum non habere amplius quam ad restituendas vsuras extortas, viuit ex eius bonis, cum ex suis aut consanguineorum bonis, aut ex suo labore honestè viuere possit, iuxta Cardinal. in Clement. 1. quæst. 8. de Vsur. & Imol. in ead. Clement. nu. 55. Quod, nostro iudicio, restringendum est ad eam, quæ viuit de eisdem bonis vsura acquisitis, quorum dominium in vsurarium non transiit, qualia sunt pignora frugifera. Et ad eam, quæ sumptuosius quam eius statum deceat, viuit. Non tamen ad eam, quæ solum impendit ea quæ in eam eò quod vxor eius est, & ob dotem allatam impendere tenetur maritus: quia tantò & plus obligatur maritus ad eam sustentandam, quam ad vsuras restituendum, arg. l. Assiduis, qui pot. in pign. hab. Quicquid Sylu. verb. Vsura, 8. quæst. 2. & alij dicant. Neque ad hoc necessarium est, quamuis sanctum, eam maritum tempore opportuno ad eas restituendum inducere, & Deum, vt eum conuertat, precari. Neque amplius quam alia vxor tenetur in prædictorum bonorum custodiam, conseruationem, & amplificationem incumbere. Neque vt

269 vsurarius res incertas restitutioni obnoxias retineat, & Episcopus cum ea, vt de illis tanquam pauper viuere possit, dispenset; neque vt sit in extrema necessitate, quicquid Sylu. vbi supra, & alij, dicant, quia nullo iure, neque vlla ratione, ea esse de necessitate iustitiæ probari potest. Quod ipsum fere dicendum est de vxore alterius cuiuslibet, non habentis vltra ea, quæ tenetur soluere, vel restituere, arg. l. Illud, ff. ad l. Aquil. cap. Dudum, 2. de Elect. Idem quoque de liberis, qui aliter viuere non possunt, sed non de illis, qui aliis inseruiendo victum quærere possunt, nisi seruitia patri facta id mereantur. Quia ad hos sustentãdos pater non tenetur, l. Si quis à liberis, §. Sed si filius, ff. de lib. agnos. Idem etiã de famulis, qui sui victus impensam lucrantur, & de filiis & famulis ignorantibus bona quibus sustentantur, vsura parta fuisse: Et de merentibus tanta quanta expendunt & iustum stipendium adferendo vtilitatem rei familiari, laborando, effodiendo,

270 aut aliud domi efficiendo, aut eam administrando; modo ne eandẽ rem pro vsura solutam in stipendium accipiant. Gab. in 4. dist. 15. quæst. 3. col. 16. & 17. Sed non est idem de his siue illis siue famulis, quorum opera, quamuis sit licita, non tamen affert tantum vtilitatis rei familiari, quantum impensæ. Qualis est etiam, qui non servit ad comitatum, aut venatum, aut alias res similes seruiunt, iuxta S. Bernardinum. Et multo minus si ad res inutiles, & ad alendos canes, accipitres, &c. Angel. verb. Restitutio, 1. §. 21.

CXI.

CXI. Qui capit dotem à ſocero vſurario, cuius bona ſoluendis vſuris, quas 271
debet, non ſufficiunt, ſciens id aut debens ſcire, quod, noſtra ſententia, intelligitur, non ſolum quando res ipſæ vſura acquiſitæ in dotem dantur, & quando dos eſt extra modum, ſed etiam quando in pecunia, aut in aliis rebus quarum dominium ad vſurarium transfertur, moderata, & neceſſaria datur. Quia capit ab eo, qui nec donare, nec dotare ſine peccato poteſt. Et quia vxor ſine marito illam dotem reſtituere non poteſt, ſi illa vult, & maritus repugnat, maritus peccat, & non illa, modo ſtatuat mortuo marito, aut quam citius poterit, reſtituere. Et ſi maritus vult & illa non, vxor peccat, & non maritus, qui tamē de tali dote participare non debet. Et ſi inter vtrumque conuenit de non reſtituendo, vterque in ſtatu damnationis verſatur, cap. Peccatum, de reg. iur. lib. 6. Hoc tamen remedio vti 272
poſſunt, ſi ſocer ſatis habet ad reſtituendum res certas, & multas incertas debet. Poſſunt enim petere ab Epiſcopo, vt à iudice de his non habētibus quo ſe ſuſtententent, illa bona dotalia, quæ pauperibus eſſent reſtituenda, iuxta dicta ſupra eodem num. 92. Angel. verb. Reſtitutio, 1. §. 20. & Sylu. verb. Vſura, 8. q. 5. Quod autem diximus, vxorem abſque conſenſu & licentia mariti ſui vſuras reſtituere non poſſe, intelligitur quando ex illarum reſtitutione ſcandalum ſequitur, & non quando ſecreto, abſque eiuſmodi ſcandalo id faceret, per ſupradicta eod. cap. num. 218.

CXII. Qui ſocer genero ſuo cui dederat prædiū frugiferum in pignus ſol- 273
uendæ dotis mutuat tantum, quantum debet ei pro dote, vt ei relinquat illud ad percipiendum ex eo fructus quos ille poteſt percipere. Quia ratio, qua c. Salubriter, de vſur. quo hoc conceditur genero, aut alteri matrimonio coniuncto, non habet locum in eo, qui tantundē mutuat ei, eo prædio in pignus accepto, quamuis gener bene poteſt ſocero, vel alij, qui liberaliter mutuauit, omne ius quod in 274
pignus habet liberaliter concedere, modo non faciat id principaliter ratione mutui, ſed alia iuſta, per dicta ſupra eod. cap. nu. 203. Et quia id nullo iure prohibetur. Quod etiam Sylu. ait verb. vſura, 3. §. 4. Quæ autem ſit illa ratio, & ad quas perſonas extendatur, tradimus nouè, ſupra eodem cap. nu. 213.

CXIII. Qui iudex vſurario vſuras adiudicat, aut eum ad eas reſtituendas 275
non cogit, arg. c. Poſt miſerabilem, & c. Michael, de vſur. Idem de procuratore & aduocato, qui iuuant in hoc vſurarium, aut obuiant reſtitutionem earum petenti, cum obligatione reſtituendi in ſolidum, per dicta ſupra eod. cap. à nu. 17. Neque excuſantur, quod ſcripturæ in ſuperficie, iuſtæ viderentur, ſi conſcientia dictabat, eſſe factas pro vſuris, iuxta Hoſt. in d. c. Michael, vbi hoc non ait Innoc. licet eum ad id citet Syl. Idem de notario publico faciente inſtrumentum ſimulatum, quod licet formaliter licitum contractum contineat, verè tamen continet vſurarium, vt cum verè res pignoretur, ſcribit quod venditur, vel pro centum decem datis, ſcripſit centum, vel è contrario, ita vt pro contractu iniuſto, iuſtum deſcribat, cum obligatione reſtituendi, niſi principalis reſtituat, per ſupra dicta eod. cap. nu. 11. & 12. Cum efficaciter ſocius damni inferendi fuerit. Quamuis ſi hoc 276
in fauorem eius qui mutuū accepit, facit, quia indigebat, & vſurarius gratis mutuare nolebat, neque ſub vſura cum ſcriptura continente apertè illam, reſtituere non teneretur, licet mortaliter peccaret, & eſſet excōmunicatus, vbi excōmunicantur tales

tur tales cõtractus simulatos facientes: sicut nec esset ob scripturã apertã vsuram continentẽ, quia per eam nec damnũ intulit, nec eius causa sufficiens fuit, cum ea, & qui accepit, & qui mutuum dedit, æquè vti possint; nisi eam faciat in locis vbi ex statuto iniusto, aut iniqua consuetudine, qui mutuum ad vsuram accipiunt, ad eam soluendam compelluntur. Quia tunc restituere tenetur per dicta supra, & per Sylu. vsura, 7. q. 7. Certum est etiam, notarium ad mercedem quam pro labore scripturæ contractuum vsurariorum accipit restituẽdam, non teneri; quamuis in eo peccet, quia suam mercedem accipiendo non peccat contra iustitiam,
277 quod solum imponit necessitatem restituendi per dicta supra eod. nu. 12. Idem de testibus eiusmodi instrumentorum vsurariorum. Quia eiusmodi contractus absque testibus, non valent, Sylu. vbi supra, §. 9. Quæ procedunt non solum in teste, & notario sciente contractum esse vsurarium, sed etiam in dubitante, qui antequam dubietatem exuerit, testificatur, vel facit instrumẽtum vsurarium, arg. c. 3. Eccles. & c. Dubius, de Hæret. & c. Si quis autem, de pœnit. dist. 7. cum latè ibi à nobis traditis: quamuis aliquanto minus peccaret, per ea quæ ibidem, nu. 86. scripsimus. Diximus (Antequam dubietatem exueret) quia si per opinionem alicuius doctoris solemnis fulcitã ratione, illam exueret, posset id bona conscientia facere, per dicta ibidem, nu. 85.

278 CXIIII. Qui vsurarius non restituit quod vltra sortem accipit, vel fructus pignoris ei dati perceptos, vel quos percipere potuit. Nec excusat eum, quod mutuatarius multum eius pecunia lucrifaciat: contra impium Molinæum; quia non ratione lucri mutuatarij, sed mutui, eas recipit. Quod si ipse non restituerit; hæres eius tenebitur restituere: & si fuerint multi, quisque pro sua parte tenebitur. Et si quis eorũ non habet vnde restituat, alius ad id pro suæ hæreditatis parte quantum feret, obligabitur, c. Tua nos, de Vsur. Imo & legatarij, donatarij, & qui gratuito acceperunt aliqua ab vsurario, tenebuntur restituere, si, quæ obuenerunt ad hæredes, non sufficiant, quatenus facti sunt locupletiores, per supradicta. Ad restituendũ tamen quod suo nomine pecunia vsuraria emit, non tenetur, iuxta Maiorem in 4. dist. 15. q. 38. & Commun. in c. Cum tu, de vsur.

279 CXV. Qui sacerdos vsurarij manifesti confessionem audit, vel eum absoluit, vel aliquod aliud sacramentum ei ministrat, antequam vsuras, quoad poterit, restituat; aut præstet cautionem de restituendo cum pignoribus vel fideiussoribus iis à quibus eas extorsit, si præsentes sunt, alioqui iis, qui eis acquirere possunt. Et si non sint tales, Episcopo, aut eius Vicario, aut ipsius proprio parocho, coram personis fide dignis, aut aliquo notario ex ordinarij mandato, ita, vt in cautiõe exprimat veram summã debiti, si scitur, sin autem, arbitrio recipientis moderando. Qui si scienter obligationem minorem debito receperit, ad restituendum residuum tenebitur. Et vsurario nolenti hoc facere, nemo debet esse testis in testamento, nec confessionem eius audire, nec ipse debet in loco sacro sepeliri, & eius testamentum ipso iure est nullum. Si vero pignora vel fideiussores dare non potest, iuret se dare non posse: Quæ omnia continet c. Quamquã, de Vsur.
280 lib. 6. Quin etiam is, qui eum in loco sacro sepeliret, nisi prius prædictis præstitis, excommunicatur per Clem. 1. de sepult. vt infra dicetur. Quod si vsurarius in periculo mortis est, & vult prędicta præstare, sed non potest, à quolibet sacerdote eius con-

eius confessio audiri potest & absolui,& obtenta ab eo facultate Episcopo eius promissionem declarabit, vt si conualuerit, ipsum, & si moriatur, eius hæredes, ad restitutionem compellat, arg. c. Si quis suadente, 17. q. 4. & asserit Sylu. verb. Restitutio, 6. q. 1. Vsurarius manifestus dicitur, qui palam & notoriè ad vsuram mutuat, aut suas res ob dilatam solutionem carius iusto pretio rigido manifestè vendit. Et non est necesse, vt quibusuis petentibus tribuat, sicut aliqui dicunt, sed quod eius mutuatio quando fit, sit manifesta, Panor. & Anton. Burg. in c. Ad nostram, de Empt. & vend. Neque hoc requiritur, sed satis est, vt postea per sententiam aut alias, illud palam & notorium fiat, secundū prædictum Ant. & citatos ab eo, quod iustius videtur. Per sacerdotem in hoc casu intelligimus 281
non solum Parochum, sed etiam quemlibet confessarium potestatem audiendi sacram confessionem eius legitimam habentem, arg. Clem. Dudum, de sepult. Qui vero aliis acquirunt, sunt liberi in patris potestate constituti, & serui proprij, aut bona fide possessi, §. 1. & 2. Inst. Per quas personas nob. acqu. Notarius in hoc casu extraneo non acquirit, nisi illud mandato ordinarij faciat, secundum glo. d. c. Quamquam, verb. Mandatum, quod intellige, quoad effectum satisfaciendi præcepto Ecclesiæ in hoc casu: Nam quoad alios, acquireret iis quibus stipularetur. vt Perus. in d. c. Quamquam, rectè declarat.

CXVI. Qui confert aliquam pecuniam in societatem nautarum volentium 282
ire piscatum in mare longinquum, & non habentium commeatum, & alia in id necessaria, eo pacto, vt tanta sibi lucri pars obueniret, quãta cuiuis alij nautarum, & vt euentus nauigationis sit illorum periculo, & quod ex lucro futuro primum prædicta pecunia ei soluatur, & si nullum fieret, vel adeo exiguum, vt non sufficeret ei soluendæ, quisque sua rata illam soluat. Nautæ vero vacui maneant, arg. Glos. memorabilis, & quæ latius ibi Bald. in l. 1. C. Pro socio, nu. 6. Quem sequitur Ias. in §. Sequens, Inst. de Actio. nu. 46. & eorum, quæ ait Thom. & eius Commentator, 2. sec. quæst. 78. ar. 4. ad 5. Tum quia vt ait Bald. in dicto nu. 6. Socius, qui non est particeps pecuniæ in societatem collatæ, non debet soluere aliquam partem eius in negotiatione perditæ. Et is non communicauit suam pecuniam nautis, cuius iacturæ participes esse voluit. Tum quia vult esse socius omnium lucri euentuum, at iacturæ non nisi vnius. Tum quia vult, vt tota sua sors principalis sit sibi salua, contra glos. receptam in l. Si fuerit, ff. pro socio.

Credimus tamen eum hanc conditionem adiicere posse, vt casu quo tota pecu- 283
nia siue sors ab eo collata, aut eius pars amitteretur, nautę soluerent eam partem quam de ea impederent in impensas, quas domi facerent. Quia quum alius in societatem suam pecuniam, alius suam industriam, & laborem confert; qui laborem & industriam confert, non debet de lucro deducere totas sui victus impẽsas, sed eas solas, quas vltra domesticas faceret, iuxta Bald. in d. l. 1. nu. 9. & licet contrarium videatur verius Saliceto, in d. l. 1. col. 3. & esset verum quando tale pactum non interueniret, non tamen esset, quando interueniret, quia pactum illud non est iniustum, cùm illi non obligentur ad sortem soluendam, nisi pro ea parte, quam impendissent in impensas, quas domi fecissent, in quo nulla inęqualitas in hac materia reprobata inuenitur, ar. l. Sed & si, §. Quod autem, 2. ff. de Petit. hæred. & l. Cùm duobus, §. Quidam Sagariam, ff. pro socio.

De vsura circa Cambia.

SVMMARIVM.

CXVII. Peccat mortaliter, qui quærit lucrum notabile ex cambiis siccis, vel realibus contra iura naturalia diuina vel humana iusta, exercitis. Pro cuius & aliorum intellectu, inseremus huic ad id opportuno loco summam Commentarij cap. fin. de vsur. quod est vnum de quinque prædicto Manuali adiunctis, quorum summam huc pertinétium huius latini opportunis locis inserere in eius præfatione promisimus.

Summa

Summa igitur prędicti commentarij huic loco opportuno inserenda est, quod A in primis quinque numeris habetur, quod principium illius capituli aliter intelligitur à Glos. Host. Io. And. & aliis in illud commentantibus, aliter à Io. Maior. Caiet. Syl. Med. & Soto in locis ibi citatis, quos ipsemet olim sequutus fueram, & quod eorum intellectus nullatenus quadret contextui eius, multis rationibus perspicuè monstratur, licet sit verus in se: videlicet. Quod mutuare alicui pecuniam traiiciendam per loca periculosa, eo pacto, vt mutuatarius faciat eam assecurare à mutuante, accepto in id aliquo pretio, est pretium vsuræ, quia vltra sortem quæritur mutuanti obligatio, vt assecuretur ab eo pretio aliquo accepto. Et quod secundus intellectus est, quod mutuans pecuniā traiiciendam per loca periculosa, suscipiendo periculum in se ob aliquod pretiū, est censendus vsurarius. Cuius statuendi ratio noua, & germana redditur, per quā monstratur, non fuisse Gregorio animum reprehendēdi assecurationes quas quotidie in magnā Reipub. vtilitatē fieri videmus, sed neque declararē, quod mutuare, cum pacto, vt mutuatarius teneatur facere assecurari per mutuantem sit vsura: quia hoc indubium erat, & indignum, vt tanta opera declaretur, neque fuisse animum decernendi esse vere peccatum vsuræ, mutuare suscipiendo periculum in se, & assecurando pretio iusto, ei, qui vere vult pecuniam per loca periculosa traiicere, & vere vult eam sibi assecurari iusto pretio: quia hoc coram Deo, & in foro conscientiæ licitum est, vt ibidem monstratur, sed fuit animus obuiandi quamplurimis vsuris palliatis, quæ fiebant mutuando cum assecuratione, suscepto pro ea pretio, quamplurimis, qui volentes sibi mutuari, & non inuenientes qui gratis mutuarent, fingebant se velle traiicere pecuniam in alias terras, & velle sibi eam assecurari, addito pretio iusto, quo inuenirent mutuatores: Obuiauit autē inducendo præsumptionem iuris, & de iure, qua qui hoc faceret, præsumeretur vsurarius, & ita non dixit, eum qui hoc faceret, esse vsurarium, sed censendum, hoc est, præsumendum esse vsurarium. Quæ prouisio digna fuit sanctitate & eruditione Gregorij Noni. Et firmatur ratione prædicta, per quam soluuntur argumenta, per quæ prædicti & etiam nos olim intellectum communem reliquimus.

In nu 6. 7. & 8. habetur, quod confitenti se mutuasse pecunias alteri, earum securitatem deposcenti, quo eas mari aut aliis periculosis locis transferret, & sine fraude ipse eidem securitatem præstitit pretio, quo ab alio eam accepturus erat, nulla restitutio est præcipienda à confessario. Et quod principio illius cap. solum est locus in mutuante pecuniam numeratam, quod multis fundamentis probatur. Et quod illud communiter receptum, vsuras nauticas esse prohibitas per ius Pontificium prædicti cap. intelligendum esse illas vetitas quoad forum exterius, si ob mutuum pecuniæ numeratæ accipiantur; & etiam quoad interius, si propter pecuniæ, aut alterius rei mutuationem sumuntur, Sed non si & quatenus ob solam securitatem præstitam recipiuntur (nulla ratione habita saltem principali mutuationis certæ quātitatis) modo non accipiātur maiores, quam ab alio tertio pro eadē securitate reciperētur, quæ est noua, & singularis resolutio. Et quod errat impius Molinæus in locis ibi citatis, asserens licere mutuanti accipere vsuras à diuite. Quia prædictū c. Nauiganti, habet non licere vsuras accipere ab his qui traiiciunt pecunias in partes vltra marinas causa negotiandi, quod

b 5 palam

palam est non fieri à pauperibus. Et quod quicquid Laurẽtius dubitet in loco ibi citato, fideiussor potest accipere aliquid pro fideiussione, l. Hoc iure, §. 1. ff. de Donat. vbi hoc notat Bart. receptus, quum per supradicta assecurans possit pro securitate aliquid accipere, & fideiussor sit in effectu assecurator, & nõ capit vi mutui, sed vi fideiussionis, modo cesset fraus, qualis esset, si nollem tibi mutuare, nisi mihi fideiussorem N. præstes, quo cum cõueni, vt pro eo certum quid accipiat inter nos partiendũ, aut quod liberatus à me à fideiussione, illud mihi tradat: aut nolẽs sine lucro mutuare, mitto te ad fratrem meum, aut alium, cui pecunias misi, qui tibi eas mutuet, cum pacto, vt ego pro te fideiubeam, & postea nolo fideiubere, nisi certa aliqua re mihi abs te data, quamuis teneri etiam posset his casibus, non inesse vsuram, cum nihil vi mutui taciti, vel expressi accipiatur, sed solum vi alterius contractus longe differentis ab illo iustè illi appositi.

B In Nono, & Decimo nu. Quod Cambiũ propriè est cõmutatio vnius rei, pro alia, & quod diuiditur in cambiũ pecuniæ numeratæ, & cambiũ aliarum rerũ, quia multis de causis infra expressis, alia pecunia, & alia plus valet vni, quam alteri, & è cõtrario. Et quod Cãbium, vt à vulgo vsurpatur, est omnis cõtractus pecuniæ pro pecunia non gratuitus, siue sit permutatio, siue emptio, siue depositũ, siue quiuis alius. Et diuiditur in Reale, & siccum. Et quod cambiũ siccum, iuxta S. Anton. & alios Theologos ibi citatos, est cambiũ fictum & non verũ; & sic accipitur in Extrauag. Pij V. infra ad verbũ in littera N. relata, sed Laurentius in dicto Cõment. citatus, qui ante omnes de hoc meminit, dicit: Cambiũ siccum esse, quo Campsor prius dat quã accipiat. Quod ipsum etiam Syl. ait in verb. vsura, 4. Et quia dat antequã accipiat, dicitur siccum. Reale vero cõtrà, quo Campsor prius accipit pecuniã, quam det. Et quod aliæ diuisiones Caiet. Medin. Soti, & aliorum non vidẽtur vtiles: Et quod ex mẽte omniũ potest vtiliter dici, septẽ esse genera cambiorũ. Primum, ratione officij mutuãdi, quod non est in vsu. II. per minutũ, quo præsens pecunia pro præsenti cõmutatur. III. per litteras. IIII. per trãslationem realẽ. V. ob interesse. VI. pro custodia. VII. per cõmutationẽ pecuniæ præsentis pro absente.

C In nu. Vndecimo, & tribus seq. quod permutatio est antiquior emptione, quæ cœpit post inuentã pecuniam numeratã, & quod pecunia fuit inuẽta, vt esset pretium, quo necessaria vitæ emerentur, & vt rerum venaliũ esset mensura quædam publica. Et quod postea sequuta est permutatio pecuniæ pro pecunia, & ars cambiendi, quæ est ars negotiandi pecuniis vltro citroq; dandis, & accipiẽdis, & quod licet Arist. non sit visa licita, tamen ordinata ad quærendã sustentationẽ, vel alium finem honestũ, etiã Christianis licet, ex mente Tho. ibi citati & recepti. Et quod licet primus finis pecuniæ sit emptio, & venditio, sunt tamen alij septem secundarij; in quos ea licitè vtimur, cambiendo, permutando, opes ostentando, ornando, aspectu eius delectando, & iure siue succo eius medicãdo. Et quod excepto mutuo, & commodato, licitè præbens eam potest capere pretium pro eius vsu. Qui autem mutuat, & fingit se locare in aliquẽ vsum prædictorum, quo pro vsu eius aliquid accipiat, peccat corã Deo cordium scrutatore. Et quod in omnibus commerciis, & contractibus iustitiæ cõmutatiuæ, est seruanda æqualitas, ita quod tanti valeat acceptum, quanti datum, & è contrario, secundum omnes ibi citatos, præsertim Scotum in 4. dist. 15. q. 2. ar. 2. & ita sicut in emptione iusta, tanti debet va-

bet valere merx, quanti pretium pro ea datum, & tanti vsus rei locatæ, quanti pensio pro ea soluenda, & tanti equus dandus pro mula, quanti mula pro equo danda: Et consequenter in commutatione & cambio pecuniæ, tanti debet valere danda, quanti accipienda, & quod huic consequens est, quod nullo cambio, in quo pecunia pro pecunia datur, potest accipi aliquid vltra iustum valorem pecuniæ quam dat ratione cambij quatenus est, permutatio, nisi adiungatur alia iusta ratio accipiendi. Quia si cambium aliarum rerum, quod est naturalius, antiquius, & magis necessarium, non est iustum, nisi seruata æqualitate valoris vtriusque rei campsæ, à fortiori cambium pecuniæ pro pecunia, non erit iustum, non seruata æqualitate valoris vtriusque pecuniæ. Et quod qui dat nunc vnam pecuniã pro alia maiore, post vnum, vel duos, vel plures menses reddẽda, iniustè facit per prędicta, quia vult accipere rem maioris valoris pro minoris, via permutationis. Imo secundũ Host. ibi citatũ admittit vsurã pessimam. Et quod non est necesse ad iustitiam permutationis, quod Sylu. & Sotus ibi citati aiunt, quod res accipienda per permutationẽ, iam sit in rerũ natura, & in dominio eius, cum quo res alia permutatur: quia nullo iure id cauetur, neque vlla ratione probatur, imo cõtrarium ostenditur, eo quod res nondũ nata emi, vendi, & promitti potest, per ibi citata.

In decimoquinto, & tribus seq. quod prædictum primum cambium per officium licitum est, nam, quicquid aliqui ibi citati dicant, posset constitui à Repub. officium mutuandi egentibus cum salario de publico constituto, imo & pręstituto aliquo paruo lucro reddendo à mutuatariis vltra sortem pro labore officiarij instar montium pietatis, quod ibi copiose probatur.

In decimonono, & vigesimo nu. Quod iustũ est secundum cambiũ vocatum vulgo per minutum, quo quis cambit præsentẽ pecuniã pro præsenti, puta, nummos minoris valoris, pro nummis maioris, vel contrà, puta quadrantes pro Iuliis, vel Iulios pro scutis, aut contra, modo fiat ex officio à Repub. in hoc cũ moderato lucro instituto, secundum plerosq; omnes. Et quod credimus etiã priuatis licere accipere aliquid exiguũ, minus quã quod Cãpsori assignatur nõ sola ratione cãbij, sed ratione alicuius interesse singularis, laboris, tędij, impedimenti, & aliarum incommoditatum. Et quod licet legibus Hispaniæ vetitũ sit, ne quis officium campsoris sibi auctoritate propria sumat, non est tamen speciatim vetitum priuatis, ne cambiant priuatim, occurrẽte occasione sine officij Cãpsoris specie, licet iustè vetari possit, ex causis ibi expressis. Et quod habens aliquã monetã, quæ ratione materiæ, vel alicuius singularis interesse pluris saltem sibi valeat, quàm publica lege æstimetur, potest illã permutare pro alia, recepto illo pluri, præsertim in foro cõscientiæ. Quia quicquid dicat Medina, quãuis illa moneta æstimata sit à Repub. certo pretio, ad vsum suum principalẽ, qui est esse pretiũ. & licet nemo cogi possit ad dandum pro illa maius pretium quàm constitutũ, propter tamen alium secundarium vsum, & singulare interesse, iustè potest aliquid amplius accipere. Quod etiã Sotus affirmat. Et quod hoc cãbium est iniustũ, quoties campsor plus lucri quã sit lege, vel consuetudine statutum, recipit, & quoties pecuniã adulterinam, prauã, fractam, aut vsu non receptã, cõpermutanti tradit, aut eũ in pretio decipit.

In nu. XXI. & aliis decem sequentib. quod tertium cambium vocatum per literas, est iustum, & Reipub. necessarium, quia per illud virtualiter transfertur E

fertur

fertur pecunia de vno loco in alium quamlibet remotum, virtute litterarum quibus efficit Campsor, vt tradatur tanta pecunia in alio loco, quanta ei datur in quo ipse dat litteras, & aliquid amplius pro iusta mercede. Et quod dicitur Cambium per litteras, quia cōmuniter fit per eas, quamuis etiam fieri possit per nuntium, vel per ipsum Campsorem. Et quod ad iustitiam requiritur. Primo, vt seruetur æqualitas valoris, inter pecuniam datam, & accipiendam: Quia in omnibus cōtractibus tam nominatis quam innominatis, seruanda est æqualitas rerum commutatarum, iuxta prædictam omnium, præsertim Scoti, sententiam.

Secundo, quod Campsor non accipiat plus iusta mercede, & quod illa non crescit, ex eo solo, quod tardius sit accipienda pecunia virtute litterarum, vel eo quod à principio non traditur ei pecunia, vel pars eius, sed expectat solutionem, vsque ad tempus, quo certum fiat litteris satisfactum esse: neque decrescit ex eo, quod tota pecunia statim soluatur, vel intra breuius tempus solito, quia per dicta supra eod. cap. nu. 228. propter anticipationem, vel dilationem solutionis, iustum rei pretium nec augetur, nec minuitur.

Quare qui minoris cambiunt accepta præsenti pecunia per litteras, quas vocant cambij, quā dilata solutione, per litteras quas vocant crediti, non possunt excusari, si iustum summū pretium mercedis excedant, quāuis intra latitudinē iusti pretij pluris cābire possint dilata solutione, quā statim facta, per dicta supra eod. nu. 239. & infra cap. 23. n. 78. Excusari, inquā, nō possunt ratione mercedis huiusmodi cambij, licet ratione interesse veri aliquando forte excusari possint, iuxta infra dicenda. Et quod tertio requiritur, quod Cāpsor, qui dat pecunias soluendas in aliis quamlibet remotis locis, sciat vel probabiliter credat, quod persona cui eas dat, habeat pecunias vel fidē & voluntatē, satisfaciendi litteris, quas de soluendis illis sibi tradit, quod satis probat prædicta Extrauag. relata infra sub littera, N. Et quod alioqui vsuram iniquam admittit, & iniquiorē, si eas tradit cum pacto, quod si non soluantur intra tres menses ibi Cāpsori ab eis, ad quos remittitur solutio, soluatur intra sex mēses Romæ cum lucro cābij, quod ibi erat soluēdum, & lucro recābij Romæ soluēdo. Addo nunc quarto esse necessariū, vt locus in quo est soluenda pecunia, longe distet à loco in quo dantur litterę. Alioqui enim esset cambium de tēpore ad tēpus, quod non licet, & non de loco ad locum, quod licet, vt ex eod. Comment. nu. 67. colligitur, & satis probatur prædicta Extrauag.

Et quod attento solo iure naturali & diuino, æquè iustè potest fieri hoc cambium per litteras, de Ciuitate vnius Regni ad aliam eiusdem, sicut ad aliam alterius Regni; quod & Sotus sibi contrarius in locis ibi citatis, tenet, quamuis in aliquot Regnis iure humano id prohibeatur, ad tollendas palliatas vsuras, inducendo præsumptionem earum: quod tamen cessante fraude & fictione non ligaret in foro conscientiæ, arg. c. Tua, & c. Is qui, de spons. & ibi notat. modo tanto minus lucri acciperet Campsor, quanto minus interuallum inter vtramque ciuitatē interiaceret: quod multis rationibus ibi probatur. Imo & concluditur, quod iura illa particularia humana quantum prosunt vno respectu, tantum obsunt altero. Et quod prędicta iura particularia deberent restringi ad cambia in quibus Campsor dat pecuniam in vno loco, & accipit litteras de soluendo ei illam in alio: & non extendi ad illa in quibus Campsor prius recipit: quia per illa solet frequēter

sit ita passiri; per hæc autem non, imo multum commodari habentibus necessi
tatem transferendi pecuniam suam securè in aliam locum. Et quod laudanda fuit
lex bonæ me. Caroli V. qui præscripsit pretium moderatum, quo Campsores suo-
rum Regnorum cambirent, quæ tamen, iuxta id quod ibi prætetigimus, non fuit
vsu recepta, quanquam nihil aliud per eam fiebat, quam reductio mercedis cam-
bientium, ad quantitatem in qua nos eam cognouimus, etiam post annum 1530.
quando translatio vnius ducati Salmantica Romã, fiebat minoris grosso siue dimi-
diato Regali, quæ tamen nunc cõstat tribus fere Iuliis siue Regalibus, & cõtra Ro-
ma Salmanticã, fiebat vno Carolino, siue tribus quartis Iulii, siue Regalis, & nunc
cõstat fere quatuor Iuliis, quæ Cantica, nescio quã iustitia corã Deo defẽdi possit.

In XXXI. & duobus sequentib. quod licitum est quartum Cambium, per F
translationem realem, quod fit prius emendo, vendendo, permutando, aut per a-
liam contractum innominatũ quærendo pecuniam valentem minoris in aliqua
Prouincia, quam in alia, eo quod ibi non recipitur, vel eius materia non tanti ibi,
quanti alibi æstimatur, aut, quia est deformata, fracta, rasa, resecta, aut iniusti pon-
deris, & postea realiter transferendo in aliã, vbi aliquo respectu pluris valet. Et
quod pecunia emi, & vendi potest, quicquid aliqui dicant cũ Soto, qui licet neget
eam emi posse, cõcedit tamen posse permutari, non solum tanquã simplex metal-
lum, sed etiam tanquam monetam, quæ octo rationibus, pluris, vel minoris iu-
sto pretio lege & statuto valere potest. Quæque considerata, vt quædam merx,
est res vendibilis, &, vt Sotus ait, campsibilis, licet non considerata vt pretium.

In nu. XXXIIII. & sequent. quod licitum est quintũ cambium quo Cam- G
psor recipit aliquid vltra sortem, vel interesse damni emergentis vel lucri cessan-
tis, quod incurrit Campsor cessando ob id ab alio iusto cambio, vel mercimonio,
vt proximi necessitati cambiendo succurrat, cum pacto soluendi ei tantum quan-
tum fuisset aliter lucraturus, quia & mutuare sic liceret per dicta supra eod. cap.
nu. 209. Dixi (cessando) quia secus esset si non cessaret, vt mercator qui quamuis
mutuauerit vnam pecuniam, mercatur alia tantum quantum mercaretur si non
mutuasset illam. Quibus addo nunc Pium V. per extrauag. infra transcriptam
statuisse ne à principio certum interesse præfigi possit in cambiis.

In nu. XXXVI. & quatuor sequent. quod licitum est etiã sextum cambium, H
quo quis lucratur ob custodiã pecuniarum, vt lucrantur Argentarii siue Bancarii
auctoritate publica constituti, ad custodiendas pecunias quas iudices iubẽt apud
eos deponi, quásque alii singuli deponunt, ea lege, vt habeant eas paratas ad red-
dendum, simul ac petitæ fuerint, habeantque librum rationum depositorum &
redditarũ [illegible] mercedem pro tempore, quo penes eos fuerint: Quia huiusmo-
modi officium est vtile Reipub. & dignum salario publico, vel priuato, & quod
etiã auctoritate priuata fieri potest, vt aliquis habeat custodiã pecuniarũ aliorũ, vel
talium personarum volentiũ prædicta lege siue pacto apud eos suas pecunias de-
ponere: quia id in effectu est cõtractus locationis ex parte Cãpsoris, vel deposita-
rii, & conductionis ex parte deponentiũ, qui iustum est iuxta omnes [illegible] de Lo-
cati & Cõd. &c. & quod duobus modis fit depositio pecuniæ apud Campsorem,
scilicet numeratione, & traditione chyrographorum acceptatorũ ab eis pro pe-
cunia numerata. Et quod duobus etiã modis fit redditio, scilicet numerando &
tradendo

tradendo Chirographos, quibus rogat alium Campsorem vt pro eo numeret. Et quod non est verũ id quod Sotus, & aliqui mercatores dicunt, in Hispania Campsori deberi quinque de mille, cũ redditur in numerato, cuicunque reddatur, & cum per Chirographũ, nihil. Tum quia nulla talis lex est. Tum quia contra omnia iura est, quod alius à deponente ei teneatur soluere præfata quinque, quæ deponens debet, ob custodiã & prædictas rationes Campsorũ. Quæ tamẽ allegatio iustissima, mihi aliquando capienti pecuniam virtute Chirographi è longinquo missi parum profuit. Et quod nulla certa merces videtur esse præstituta prædictis Campsoribus pro prędicta custodia, & opera iure cõmuni, neque particulari saltem in Hispania, & ideo, cessante cõuẽtione, diffiniẽda est boni viri arbitrio, pensatis, pensandis. Quanquam video, quod in vrbe non solum soluitur propter hoc Banchariis, sed etiã habetur, & agitur ab eis gratia deponẽtibus, eo quod lucrantur vtendo pecunia depolita in cãbiendo & negotiando. Imo in aliquibus partibus Hispaniarum & Galliarum, etiã gratia refertur reddẽdo 6. vel 7. pro centum in anno. Licet certum sit, hos postremos vsuram committere, si ex pacto expresso vel tacito ea accipiant: & illos primos, si ex pacto custodiunt gratis pecunias depositas, ea lege vt parati sint eas reddere simul ac petũtur, & vtrosque obligatos esse soluere iustam mercedem, nisi post custoditam pecuniã, gratis ea condonetur. Quia vt dictum est supra eodem cap. num. 180. pecunia deposita facta facultate depositario illa vtendi, mutuata censetur: Et ideo quicquid ob eius vsum, vltra sortem ex pacto expresso, vel tacito accipitur, vsura est. Dixi (post custodiam) quia donatio antea facta, vim pacti vsurarij haberet, vt ex se patet.

I In XLI. & vndecim sequentib. quod etiam est licitum septimum cambium, quod fit per commutationem præsentis pecuniæ pro absente, & quod nil refert, quoad hoc, an cõmutatio fiat per emptionẽ, quæ est contractus nominatus, aut per permutationem, vel per cõtractus, do, vt des, vel facio vt des, &c. qui sunt innominati, quia licet contractus nominati ab innominatis differant quoad aliqua, quoad hoc tamẽ nõ differunt. Quia sicut emptio & vẽditio redduntur iniustę, ex inęqualitate valoris mercis & pretij ex augmento pretij ob dilationẽ solutionis, & diminutionẽ eiusdem propter anticipationẽ solutionis, ita etiam permutatio, & cõtractus, do, vt des, & alij innominati. Et quod ex hoc infertur nil referre, an contractus quo Campsor dat, vel accipit pecuniã in vno loco, vt det vel accipiat eandem cũ lucro in alio, appelletur emptio vel venditio, vt Caiet. ait, aut permutatio, vt Sotus & aliquot alij, aut do, vt des, aut do, vt facias dare, vel facio dare, vt des, &c. quod iuri propius videtur, eadem enim mensura iustitia eius, quocunq; nomine appelletur, metienda est. Et quod vt dictum est, secundum Thom. & receptam sententiã, pecunia etiam quatenus pecunia est, cõmutari potest, & ex eius cõmutatione negotiando lucrũ quæri. Et quod octo possunt esse in causa, quare vna moneta potest valere pluris vel minoris quã alia: Primũ, diuersitas metalli. Secundũ, diuersitas bonitatis eiusdẽ metalli. Tertium, diuersitas formę, & ponderis. Quartum, diuersitas locorum. Quintum, reprobatio totalis vel partialis. Sextum, tẽporis diuersitas. Septimum, copia, vel defectus. Octauum, absentia vel præsentia. Et quod vna pecunia nunquã valet pluris vel minoris, ex eo quod citius vel tardius danda vel accipiẽda sit, in quo grauiter multi mercatores & mutuantes

nuantes errasse videntur. Et quod qui centum ducatos mutuat ad annum si intra illud crescat eorū valor auctoritate publica, debēt solui eidem totidē in fine anni: si eos eo vsque erat seruaturus vel mutuauit cū pacto, vt redderentur ei centū alij eiusdem metalli, & formę, siue maioris siue minoris in fine anni valerēt, quicquid Sotus, cui respōdetur ibi, scribat. Imo, & si non erat seruaturus eos, neq; fecit prædictum pactum, sed simpliciter mutuauit illos aureos in auro secundū Bart. communiter receptum. Et quod sicut quælibet alia merx plus valet, vbi est inopia eius quā copia, ita nummus aureus pluris valet, vbi est magna inopia auri, & argenteus vbi est magna inopia argenti, quia pecunia, vt prædiximus, quædā merx est. Pro quo, vltra alia citamus legem in hoc singularē, quæ 4. est ff. de eo quod certo loco.

In nu. 53. & 14. sequent. quod non obstat prædictis, quod auctoritate publica constitutum est pretium monetæ publicæ, quod non potest mutari priuata, neque quod aurei non valeant plures iulios vel Regales tempore inopiæ eorū, quam copiæ: quia id est verum eo respectu, quo est pretium, & quoad effectum cogendi quem ad accipiendum eos pro pluri, non tamen eo respectu, quo sunt merx & emptibiles siue cōmutabiles, & quoad effectum vendendi volenti eos quærere, præsertim data eorum penuria. Quod in vrbe passim factitatur. Nam vt audio à fide dignis, licet pretium scuti aurei statum expresse à Principe sint vndecim Iulij, & tacite per consuetudinem ascenderit ad vndecim cum dimidiato, tamē propter penuriam solet commutari cum quærente scuta aurea in auro, additis vno, duobus, vel tribus obolis, siue baiochis, licet nemo cogatur illo pretio accipere. Et quod pretium pecuniæ in nundinis augetur ob multitudinē volentium accipere per viam cambii, & ob paucitatem volentium cambire, & è contrario, minuitur ob paucitatem volentium capere, & multitudinem volentium dare. Id tamen limitandum esse ad multitudinem volentium dare vel accipere per viam cambij liciti, sicuti aliarum mercium valor crescit, per multitudinem volentium eas iuste emere, non autem per multitudinē volentium eas rapere vel furari. Et quod ducatus pluris valet in Lusitania quam in Castella, & quod Marapetini Castellæ æquantur Reais Lusitaniæ. Et consequenter, quod mutuās Centum ducatos in Lusitania, iuste capere potest aliquid vltra centum in Castella, & è cōtrario mutuans centum in Castella, iniuste accipit centum integros in Lusitania, si alia ratio accipiendi quam mutui non interueniat. Et idem dicendū, de aliis locis, in quorum altero minoris vel pluris valet, quam in altero. Et sic qui mutuat centum ducatos in Hispania non tamen potest capere totidem integros in veteri, nec in Italia, & minus in Gallia, & Flandria, & quod pecunia præsens pluris valet, ex se, quam absens præsenti cæteris paribus, eo quod ex se requirit laborem, impensam, & periculum in traducendo secundum Cald. quod auctoritate Caiet. Sylu. & Med. & rationibus firmis contra Sotum probamus, licet per accidens contingat, vt sine labore & impensa ementis possit deferri absens, quia satis est quod ex se sine illis fieri non possit. Et consequenter, quod recte consuluit Cald. in Consil. 11. de Vsur. iustam fuisse emptionem qua quidam Genuæ centum ducatis præsentibus emit centum, & sex existentes in Alexandria. Et quod eadem ratione sola lege naturali & diuina attenta, posset quis iuste emere centum ducatis præsentibus, Metinæ, centum & vnum existentes Hispali, quamuis sint ciuitates eiusdē

Regni

Regni Castellæ. Et quod tanto minoris potest emi absens, quanto maior est distantia. Et consequenter, quod aliquando absentia efficit, quod ducatus absens valens pluris in loco suo quam præsens in loco suo, æqualis pretij sit in loco præsentis minoris valoris, & aliquando minoris, & aliquando maioris, iuxta differentiam locorum maiorem vel minorem vtriusque, & iuxta differentiam maiorem valoris vnius, & valoris alterius: cuius exempla ibi ponuntur.

L In nu. 68. & sequentibus, quod in principalibus emporiis Hispaniæ, Galliæ, & Belgij habẽtur tres, vel quatuor nundinæ certis temporis interuallis distinctæ. Et quod sunt aliqui qui habẽt magnã quantitatem pecuniarũ, quibus nullas merces emunt, sed in fine prædictarũ nundinarum tradunt eas illis quibus antea, vel aliis volentibus eas accipere soluendas in nundinis, in aliis ciuitatibus eiusdẽ, vel aliorum Regnorũ proximè futuris, cum aliquo certo vel incerto lucro, & in fine aliarum nundinarũ, recipiunt illam quantitatẽ cum illo lucro, per se, vel per suos institores siue actores; & statim tradunt eas aliis, vel eisdẽ soluendas in nundinis, vel aliis terminis statis alterius ciuitatis, & in fine illorũ faciunt quod in proximè præteritis. Et ita non solũ conseruant suã pecuniam, sed etiã eius lucro viuunt & ditantur. Et quod non abs re dubitatur an hoc genus cambij liceat? Quibus nunc addo, esse huic dubio simile illud in cuius solutione substitimus ante aliquot menses D. Emanuel à Sa Doctor doctissimus iuxta ac piissimus, magnum Illustrissimi ordinis Societatis Iesu ornamentũ, & ego, interrogati à quodam Reuerendissimo primarum salutis suæ gentis sinceri Episcopo: An sit licitũ illud genus cambiendi quo tota Italia hodie formaliter, & reliquum orbis virtualiter vtitur, vt dicitur. Nempe quod multi habentes pecuniam numeratã, & nolentes, vel non potentes vti arte mercandi, nec emere prædia, quorũ reditu se sustentẽt, vtuntur arte Campsoria in hunc modũ. Quod Genuæ, vel alio in loco Italiæ, dant pro scuto Marchæ, quod valet Lugduni, 67. .... soluẽdo ibi in proximis nundinis, 65. vel 66. plus vel minus prout fuerit prolixius vel breuius tẽpus inter dationem & solutionem, nunquam tamen dant, 67. quia nunc nihil lucrarẽtur: & accipiunt ab his, quibus dant pecuniã, litteras ad quosdam tertios qui illa scuta in illis soluant sibi vel actoribus suis, qui rursus dant illa scuta sibi soluta eisdem vel aliis, soluenda Genuæ, vel alibi in terminis ad id solitis, cum auctario certo vel incerto determinando a deputatis in id, & mox illa scuta, soluta cũ auctario prædicto, dant eisdem vel aliis soluenda in aliis nundinis proximis Lugduni, dando vt prædictũ est, 65. vel 66. &c. pro scuto Marchæ & ita cõtinuo sua cambia renouantes suas pecunias augent. Vtriusque dubij similitudo colligitur ex eo quod in vtroq; genere cambij Campsor dat pecuniã alibi, & alio tempore soluendã cum aliquo auctario certo vel incerto. Et quia vtriusq; resolutio est pernecessaria omnibus omniũ fere negotiatorũ totius orbis CHRIST. cõfessariis, eam faciã diuina ope quã breuissimme.

Pro parte negatiua facit, quod hi videntur in effectu mutuare, & accipere aliquid vltra sortem propter dilationem temporis, quod est vsura, c. In ciuitate, de vsur. cum citatis supra eod. nu. 210.

Pro affirmatiua vero facit, quod infinitus est numerus Christianorum honestorum, qui hac arte viuunt. Nam non solum mercatores & Campsores, qui eam palàm exercent, sed quamplurimi alij diuites homines, mediocres, & summates

etiam

etiam ecclesiastici, vtuntur ea deponendo, seu commendando suas pecunias campsoribus vel mercatoribus prædicto modo negotiantibus, cum pacto, vel intentione principali vt eis cedant partes incertæ vel certæ lucri incerti, pro quantitatibus à se commendatis, qui omnes confitentur, absoluuntur, & communicant quotannis. Et temerarium videtur eos omnes, & eorum Confessarios damnare. Facit item, quod vt ait Cald. in d. cons. sine huiusmodi cambiis omnia commercia cum extraneis Regnis cessarent, & propria pauperiora fierent.

Pro resolutione igitur eorũ dico. Primo, non posse illa defendi nisi per reductionem ad aliquã septem specierũ cambij supradictarum, & quod non possunt reduci ad primam neque ad secundã, neque ad quartã, neq; ad sextam, vt palã est id perpẽdere volenti. Secũdo, quod nullatenus possunt illa defendi, quatenus eo maius auctarium accipiũt, quo plus tẽporis interiacet inter dationẽ & solutionẽ, nisi ratione veri interesse, quia id lucrifit ratione dilationis tẽporis ad soluendum, quod nullatenus licet, vt prædictũ est supra eod. cap. nu. 210. Tertio, dico quod possunt saluari reducẽdo ad tertiũ & quintũ, modo pecunia quę datur in cãbium alibi soluenda, sit destinata mercaturæ, vel rebus frugiferis emẽdis, ita quod causa principalis, quare cessatur ab illis, sit illius datio ad cambiũ: modo itẽ seruẽtur illa, quæ in illis seruãda esse supra diximus, & prędicta Extrauagans requirit. Quarto, dico quod etiã defendi possunt, quatenus reduci possunt ad septimũ, quo pecunia absens maior, emitur vel cõmutatur pręsenti minori, vel datur pro ea. Quia vt litera G. dictũ est, pecunia absens suapte natura minus valet, quẽ pręsens eam vendenti, cõmutanti, vel alias danti. Oportet autẽ, quod in eis seruẽtur illa, quę in illa specie cambij seruãda esse diximus, & consequenter aduertant, an eadẽ pecunia in eo loco distãti valeat pluris quã in præsenti, & collato illo pluri, cum minori, quo propter absentiã valet, reducant ad æqualitatẽ, quę vt prædictũ est supra littera C. in omni cõmutatione quocunque nomine cẽseatur, lege ipsa naturali & diuina requiritur. Quare si eadẽ pecunia pluris valet Lugduni, quã Metinæ, carius debet emi Metinæ, quã eadẽ pecunia existens Metinæ emenda esset Lugduni & è contrario: quo forte iustificantur cãbia illa, quæ passim fiunt à Metina Vlyssipponem, & Vlyssippone Metinã, licet enim tam distet Vlyssippo à Metina, quã Metina ab Vlyssippone, longè tamen minoris emitur Metinę ducatus existens Vlyssippone, quã ducatus existens Metinæ ematur Vlyssippone quia idẽ ducatus pluris valet Vlyssippone, quã Metinæ. Aduertãt itẽ, quod sicut necessarium est ad iustificandã emptionem, cõmutationem, vel dationẽ, vt sit actualiter vel virtualiter, vera merx venditoris, quæ ematur, vel cõmutetur, vt præsupponunt, l. 1. & 2. ff. de Contra. emp. & §. Pretium, cum sequenti Inst. eod. ita etiã oportet ad iustificationẽ huiusmodi cambij per reductionẽ ad septimum cambiũ, vt accipiẽs pecuniã pręsentem, & vendens, vel commutãs pro illa absentẽ, habeat illam in loco solutionis saltem virtualiter, & quod dans præsentẽ, verè velit illam absentẽ emere, vel cũ illa commutare, alioqui esset ficta emptio, & mutuum palliatũ, & cõsequenter vsurarium & illicitum per dicta supra eod. cap. nu. 229. Dixi (saltẽ virtualiter) quia sufficit quod habeat eã sub credito, ita quod certo sciat, vel saltẽ probabiliter credat, quod tradet eam is ad quem destinãtur litteræ. Aduertant etiã quod sicut emens rem aliam absentẽ minoris quã valeat cõmuni æstimatione notabiliter, etiam detracto

eo quo minus valet propter abſentiam, peccat mortaliter, & tenetur ad reſtitutionem in foro conſcientiæ illius partis notabilis, quæ ad iuſtum pretium requiritur. Ita etiam campſor qui præſenti pecunia emit abſentem notabiliter minoris quàm valeat communi æſtimatione propter illam abſentiam, etiam detracto quo minoris valet propter abſentiam, peccat mortaliter, & tenetur ad reſtitutionem illius partis notabilis, quæ ad iuſtum pretium requiritur. Et conſequenter, qui cambiens dat pecuniam minoris valoris, pro pecunia maioris valoris ſoluēda alio loco ei, qui nec realiter, nec credito eam ibi habet, peccat mortaliter, & tenetur ad reſtitutionem, quia virtualiter vſuram committit. Nec ad excuſationem ſufficit, quod ignoret eum illam habere vel non habere, ſed oportet vt ſciat, vel probabiliter credat eam habere, quia ignorantia etiã facti, eius quod oportet ſcire, non excuſat, 1. q. 4. §. Notandum, qualis eſt hæc, c. Innotuit, cum gloſ. de Elect.

Quinto, quod tam in his duobus generibus cambiendi, quàm in aliis debent ſeruari contenta in extrauagante Pij V. quæ ſic habet.

Pius Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei, ad perpetuam rei memoriam.

IN eam pro noſtro paſtorali officio curã diligenter incumbimus, & infra. Primum igitur, dãnamus ea omnia cãbia quæ ſicca nominantur, & ita cõfinguntur, vt cõtrahentes ad certas nundinas, ſeu ad alia loca cãbia celebrare ſimulēt, ad quæ loca, ij qui pecuniã recipiunt, litteras quidē ſuas cambij tradunt, ſed non mittuntur, vel ita mittuntur vt trãſacto tēpore vnde proceſſerãt, inanes referãtur, aut etiã nullis huiuſmodi litteris traditis, pecunia ibi deniq; cum intereſſe repoſcitur, vbi cõtractus fuerat celebratus. Nam inter dantes & recipientes vſq; à principio ita cõuenerat, vel certe talis intētio erat, neque quiſquã eſt, qui in nundinis aut locis ſupradictis huiuſmodi litteris receptis ſolutionē faciat. Cui malo ſimile etiã illud eſt, cum pecuniæ ſiue depoſiti ſiue alio nomine ficti cãbij tradũtur, vt poſtea eodē in loco vel alibi cum lucro reſtituantur, ſed & in ipſis cambiis, quæ realia appellantur, interdũ (vt ad nos perfertur) Cãpſores præſtitutũ ſolutionis terminũ lucro ex tacita vel expreſſa conditione recepto, ſeu etiã tantũmodo promiſſo, differunt. Quæ omnia nos vſuraria eſſe declaramus, & ne fiãt, diſtrictius prohibemus. Porrò, ad tollēdas quoq; in cãbiis quantũ cum Deo poſſumus occaſiones peccãdi, fraudeſq; fœneratorũ, ſtatuimus ne deinceps quiſquã audeat ſiue à principio, ſiue alias, certum & determinatũ intereſſe, etiã in caſu nõ ſolutionis paciſci, neq; realia cãbia, aliter quã pro primis nundinis vbi illæ celebrãtur, vbi vero non celebrãtur, pro primo termino iuxta receptum locorũ vſum exercere, abuſu illo prorſus reiecto, cãbia pro ſecundis, & deinceps nundinis ſiue terminis exercēdi. Curandũ autem erit, in terminis, vt ratio habeatur lõginquitatis, & vicinitatis locorũ in quibus ſolutio deſtinatur, ne, dum longiores præfiguntur quã loca deſtinatæ ſolutionis deſiderant, fœnerãdi detur occaſio. Datũ Romæ apud Sanctũ Petrũ anno incarnat. Dominicæ Milleſimo quingēteſimo ſeptuageſimo primo Kal. Feb. Pont. noſtri Anno 6.

Sexto, quod ex hac Extrauag. notatur. Primo, id quod dixi ſupra littera B: ſcilicet, ſola & omnia cãbia ficta & ſimulata hic appellati ſicca, & omnia & ſola vera realia, quod colligitur ex verb. (ſicca) adiuncto verbo (& ita finguntur) & verb. (Realia) & toto orationis cõtextu: & ita non dãnat omnia cãbia, in quibus Cãpſor dat prius quã accipiat, licet omnia illa appellētur ſicca, ſecundũ Laurentiũ ſupra relatum in littera A. Secundo, ex verſiculo (vt cõtrahentes, &c.) ad iuſtitiã cãbij per litteras,

litteras requiri illud tertiũ & quartũ quæ ſupra in littera B.& M.diximus eſſe neceſſaria: videlicet, quod Cãpſor ſciat, vel probabiliter credat, eũ cui dat pecunias, poſſe ſoluere vbi promittit, & quod litterę dentur ad aliũ locum diſtantẽ. Tertio, quod eſt vſura nomine cãbij perſonata, illud lucrũ, quod capiunt cãpſores nomine cãbij vel recãbij à debitoribus propter dilationẽ, quã cõcedunt eis vſq; ad proximas nundinas, quod etiã probat, c. Cõſuluit, de vſur. Sed non adeo clarè, quod eſt limitandũ ſaltem quoad forum cõſcientiæ, quando pro vero intereſſe id caperet, per proximè dicta littera M.& prius ſupra eod.cap.n.239. Quarto, quod licet iure cõmuni licuiſſet ante hanc Extrauag. cõuenire à principio vel poſtea ante terminũ ſolutionis, ſuper intereſſe veriſimili vt certũ quid ſolueretur, adeo quod dixit Medi.in C.de Reſtit.fol.132.ſoluendũ eſſe intereſſe veriſimile cõuentũ à principio, licet in fine appareat nullũ futurũ fuiſſe. Cui cõſentit Sotus lib.6.q.1.ar.3.de iuſt.& iur. Poſt eã tamen nõ licet in hac materia cambiorũ, licet in aliis ſic, quũ à iure antiquo nõ recedatur pluſquã exprimitur, l. Pręcipimus, C.de Appell. Quod tamen limitandũ eſt, quoad forũ cõſcientię, quando certificatio eſſet æqua coram Deo: Quia hæc lex, vt ex ea patet, fundatur quoad hoc in præſumptione, cui non eſt locus in illo foro, c. Tua, & c. Is qui, de ſponſ. cũ eis annotat. An autẽ idẽ ſit in mutuo, quod in cãbiis, dubitari poſſet, & diſputãdo vtraq; pars defendi: Sed quia hęc lex in hoc eſt exorbitãs à iure cõmuni, iuſtior videtur pars negatiua. Quinto, quod nõ poſſunt exerceri cãbia niſi quoad proximas nũdinas, vel proximos terminos ad ſoluendũ cãbia pręfigi cõſuetos, quod tamẽ arbitror limitandũ eſſe quoad effectũ carius cambiẽdi ad ſecundas vel tertias nundinas quã ad proximas. Non enim videtur Pius prohibere, ne maior dilatio detur debitori ſine vllo maiori Cãpſoris lucro, arg. l. Quod fauore C. de leg. & c. Quod ob gratiã de Regul.iur.lib.6.

Septimo, quod per hæc ſolui poteſt quæſtio quotidiana quã ſępè in Vrbe fuimus interrogati. An liceat vni Hiſpano dare alteri Romæ centum ſcuta, pro centum ſoluendis ad eo in Hiſpania cum aliquo augmẽto? Ad quã breuiter reſpondemus. Primo, quod nõ per viam intereſſe lucri ceſſantis, ſi non habebat illa deſtinata ad mercandũ vel ad emendũ aliquid frugiferum, quia nullum verum tale intereſſe prætẽdere poteſt, per proximè dicta in littera M. Secũdo, quod non poteſt etiã per viam emptionis, & cõmutationis rei pręſentis, cũ re abſente, ſi ille nec formaliter nec virtualiter habet illa in Hiſpania per ſupradicta eadẽ littera M. Tertio, quod poteſt per viam emptionis, vel cõmutationis rei præſentis cum abſente, ſi alter verè habet illa ſcuta, quæ vẽdit in Hiſpania formaliter vel virtualiter in reditibus beneficij vel aliorũ bonorum, vel in tali credito, quod probabiliter creditur per litteras eius deſtinatas ad aliquẽ cognatum vel amicũ tradenda eſſe ea ibi, per ſupradicta, eadem littera M. Idque duplici ratione. Prima, ratione abſentię ob quam valet minus. Secunda, ratione valoris, quia plus valent hic centum, quã ibi totidem. Quarto, quod licet etiam per viam mutui, pręſuppoſito, quod eadẽ pecunia valet hic plus quã ibi, imo & ſi non valeret plus facta facultate mutuatario ſoluẽdi in vrbe, aut ſi malit in partibus cum cãbio, quo traductio illorũ in vrbem conſtabit. Quia hoc caſu nil videtur capi vltra ſortẽ, niſi ad ſummũ intereſſe dãni emergentis, præſertim, ſi qui dat, eget illis, vel putatur eis opus habiturus in vrbe. Non obſtat deciſio illa S. Anton. 2. par. tit. 1. cap.7. §. 30. Quod vſuram com-

mittit, qui Campsor Romæ dat alteri centũ ad agendum sua negotia soluẽda Parisiis intra octo mẽses, cum auctario quinq; vel octo, quẽ sequitur Syl. verb. vsura, 4. q. 13. & Gregorius Lopez, l. 31. 5. partit. tit. 11. Tũ quia loquitur de mutuãte, vel de illo, qui sola ratione dilationis datę ad soluendũ, accipit aliquid vltra sortẽ, quod colligitur ex dilatione octo mensium, & ex eo, quod eadẽ pecunia plus valet Parisiis, quam Romæ, quod nunquã licet per c. In ciuitate, de vsur. & c. ad audientiã, de empt. Supradicta vero procedunt in illis, qui alia ratione quã mutui vel dilationis accipiũt plus, puta ratione emptionis rei, quæ minus valet ob absentiã, vel ob locũ in quo est, vel ratione interesse lucri cessantis, vel dãni emergẽtis.

Octauo, quod id quod vulgo dicitur, scuta & ducatos quibus vtuntur mercatores & Campsores in nundinis cambiẽdo, esse maioris pretij & diuersos ab illis quibus vtuntur in emendis rebus necessariis & mercibus, non est intelligendum, quod ipsi mercatores augent, vel minuunt pretium eorũ, vel quod apud eos pluris valent, sed quod ducatus vel scutum cum auctario, quod soluendum est pro eo alio remittendo vel aliunde remisso valet pluris, & quod quantum debeat esse illud auctarium arbitrantur ipsi tanquam boni viri, & in arte periti, attenta varia variorum locorum distantia, & maiore copia vel penuria pecuniæ campsibilis, & merito, quia res indefinitæ arbitrio boni viri sunt finiendæ, l. 1. ff. de Iure delib. c. De causis, de offic deleg. Vnde non omnes ducati cum auctario suo quibus vtuntur in cambiendo, sunt eiusdẽ pretij, sed varij, & maioris, & minoris, iuxta varietatem locorum, ad quæ vel vnde remittuntur soluendi, & ita non sunt damnandi, tanquam fictitij, vt aliqui quos in prędicto Comment. sequuti fuimus, damnant.

Defendere autẽ illos, qui mutuãt sub vsuris Regibus, &c. aliquo modo eos co gentibus, non videtur facile. Tũ quia id iure naturali est peccatũ, vt dictum est supra nu. 211. quale ob nulla mala vitanda admittendũ est, c. Itane, c. Tolerabilius, 32. q. 5. Tũ quia pro nulla re licet mẽtiri, glo. iuncto textu recepto, in c. Si aliquid, 22. q. 4. & mẽtiri, & ad vsurã dare parificari videntur, in c. Super eo, de vsur. Tum quia saltẽ multi eorum ratione interesse non possunt illas accipere, quia pecuniam quã mutuãt non habent paratã, ad exercendam mercaturã, nec ad prędia & census emendos, vt satis definit Sotus lib. 6. q. 1. ar. 3. de iust. & iure. Tũ quia ratione cambij non videtur posse accipere, quia non est licitũ cambire cum lucro in vno loco ad eundẽ, neque in nundinas secundas vel tertias per prædicta, & Reges capiunt mutuũ non soluendũ verè in locis extra sua dominia sitis, licet fingãt illud in suis literis, & omnia cãbia ficta reprobãtur. Tũ quia, vt audio; capiunt illas pecunias cũ promissione soluendi auctariũ ad rationẽ 5. 8. aut 10. pro 100. in anno, quod ad nullũ genus cãbij liciti reducitur. Tum deniq; quia difficile est reducere huiusmodi lucrũ ad lucrũ cambij septimæ speciei, & ad nullum aliud iustũ potest reduci. Quare, cõsulendum videtur viris pecuniosis nõ exercẽtibus mercaturam, neque intendentibus emere prædia vel census etiã si non mutuarent, vt sine vllo tẽporali auctario gratis principaliter mutuent suas pecunias prædictis Regibus pro spirituali virtutis et meriti, sperãtes minus principaliter aliquã remunerationẽ antidoralẽ, aut certe emãt ab eis census iusto pretio cum pacto redimẽdi constitutos super reditibus publicis illarũ vel illarũ Ciuitatũ vel statuũ: Habẽtibus vero pecunias destinatas ad lucra prędicta, mutuẽt sub interesse verisimili lucri cessãtis.

Caput

Caput XVIII. de Octauo Præcepto Decalogi. Non loqueris falsum testimonium.

Svmmarivm.

Præceptum octauum quid principaliter & quid secundario prohibeat, nu. 1. & 2.
Testans ignotum, pro veritatem eius affirmante, an &c. nu. 1.
Peccatum verborum septuplex, & præcipuè ex intentione iudicandum, nu. 3. & 4.
Mendacium quid? quotuplex, & quod mortale, etiam in iudicio, nu. 3.
Miracula falsa, & vitam sanctorum fictam prædicans, nu. 5.
Promißio quæ obligat ad mortale latè, nu. 6.
Deliberatio quæ ad obligationem sufficit, nu. 7.
Simulatio & Hypocrisis mendacia factorum, & quæ mortales, nu. 8.
Iudicium temerarium quid? & crebro parit mendacium, nu. 9.
Contumelia, conuitium, & improperium quid? nu. 10.
Honor quid? & quæ inhonoratio mortalis, nu. 11.
Correctio iusta quã contumelia carere debeat, nu. 12.
Susurratio quid? quæ mortalis, & differt à detractione & contumelia, nu. 13. & 14.
Derisio quid? & quæ blasphemia, & quæ mortalis, nu. 15. 16.

PRo fundamento dicendorum præsupponimus. Primo, ex mente S. Tho. 1 recepta, 2.sec q.122.ar.5.ad 2. & melius Alex.Halen.in 3.par.q.1.quod hoc præcepto principaliter prohibetur, latio falsi testimonij iudicialis, & veri celatio: & secundario omnis significatio inordinata verborũ, signorum, & factorum, quæ fit mentiendo, inhonorando, susurrando, deridendo, maledicendo, & detrahendo; De quibus omnibus quo ordine posita sunt dicetur.

Secundo, quod omnis significatio huiusmodi est saltem peccatum veniale. Tum quia est actus inordinatus, & omnis actus talis peccatũ saltem veniale per tradita supra Prælud.7. Tum quia iniuria verborum, & quęcunq; talis, est saltem venialis. Mortalis autẽ est omnis & sola illa, quæ fit animo notabiliter iniustè nocendi in bonis spirtualibus aut tẽporariis, quãuis nõ noceat, & illa quæ fit nocendo notabiliter aut dando causam ita nocẽdi sine tali animo, aduertẽdo tamen aut aduertere debẽdo per illam notabiliter noceri, aut causam notabilis nocumẽti dari, alias nõ, quãuis iniuria grauissima sit, vt Tho. vbi supra sentit, & Caiet. declarat.

Primo igitur, peccat mortaliter contra hoc præceptum, qui testis facit aliquid, ex septem positis infra cap.25.nu.39. Nam falsum testimonium ob tria est peccatum mortale, iuxta S.Tho. 2.sec.q.70 ar.4.quod probatur per c.1.de Crim.fals. puta ob iuramenti violationem, quæ fere semper est peccatum mortale: per supra dicta in c.12.ob iniustitiam, quæ etiam est mortalis quum est notabilis, alias non per supradicta in c. 11. nu. 1. ob mendacium, ob quod non est etiam semper peccatum mortale per proximè dicenda.

Ad nouè autem hic quæsitum. An testis testatus aliquid pro affirmante illud esse verum, teneatur restituere quod ob id condemnatus soluit? Respondeo, non teneri (licet peccet grauiter) si affirmãs esset tantæ probitatis vt ei confitenti, communicanti, & Christianè viuenti merito credi possit: quia iustè credere potest, se nemini iniustitiã fecisse, argumento l. iustitia, ff. de iust. & iure, alioqui sic, & etiam

si contrarium rescierit, quia contrarium credere debet, quia in claris, non est locus coniecturis, l. Continuis, §. Cum ita, ff. de verb.

2 Secundo, quicunque dicit mendacium notabiliter perniciosum, iuxta illud Sapien. 1. Os quod mentitur, occidit animam. Dixi (Notabiliter) quia alioqui solum venialiter peccaret per supradicta. Mendacium autem est significatio falsi vel putati falsi pro vero, secundū August. in c. Homines, 22. q. 2. Nam illud quod additur in §. Ille, sub. c. Beatus, ead. caus. & q. de animo fallendi, non est necessarium ad essentiam mendacij, sed ad maiorem eius grauitatem secundum mentem eiusdem & omnium, & ita est actus contrarius virtuti quę appellatur veritas, quæ inclinat hominem ad se conformandū cum suis dictis & factis, ita, vt & vera dicat, & fidem seruet, S. Tho. 2. sec. q. 110. ar. 3. ad 5. Narratio autem fabularum Æsopi, aut aliarum eiusmodi significando expresse, aut tacitè eas non esse veras, non est mendacium vt rectè Caiet. 2. sec. q. 110. ar. 1. insinuauit, quia non significatur

3 per eam falsum pro vero. Diuiditur autem mēdacium primo in Formale tantum, quo significatur verum putatum falsum: Materiale tātum, quo significatur falsum putatum verum: & Mixtum, quo significatur falsum putatum falsum: vt declarat S. Tho. vbi supra ar. 1. Secundo, diuiditur in iocosum, quo tantū delectatio quæritur: officiosum, quod nemini nocet, & alicui prodest. quæ duo non sunt mortalia, etiam si à religioso, aut ab alio, cuiusuis status perfectionis dicantur, nisi iuramento firmentur, aut cum magno scandalo dicantur, aut animo non abstinendi ab eis, quamuis essent mortalia aut contra cōscientiam, quæ illa esse peccata mortalia dictat secundum vtrunque Tho. 2 sec. q. 110. ar. 3. & 4. Perniciosum, quod alicui in rebus spiritualibus, corporalibus, aut temporariis nocet, & est mortale quando dicitur cū intentione notabiliter nocendi, aut notabiliter nocet. Ad quas tres species, reducūtur illæ octo, quas S. Augustinus posuit in c. Primum, 22. q. 2. quarum quælibet suo genere est mala etiam secūdum Aristot. in 4. Ethic. quia est inordinatus actus, vt supra dictum est; & ita non potest dici absque peccato saltem veniali; etiam pro vita vel anima alicuius seruanda, c. Super eo, de vsur. & in d. c. Primum, & Tho. vbi supra ar. 3. qui in q. 69. ar. 1. sensit omne mendacium iudiciale etiam leue esse mortale, quod verum esse, de mendacio rei ad iudicium pertinentis; & non alterius, dixit ibi Caiet. & sentit in q. 110. ar. 4. Nos tamen asseruimus in c. Fratres, nu. 27. de Pœnit. dist. 5 quod mendacium de re leui etiam pertinente ad iudicium, non est mortale, consentiente doctissimo, nec minus Christiano doctore Magistro Fratre Martino à Ledesma professore huius nostræ academiæ Conymbricensis celeberrimo, qui gloria, & magnū decus est Illustrissimi Ordinis Dominicani. Quod ipsum fecimus in repet. c. Inter verb. 11. q. 3. nu. 735. postquā legimus Sotum de ratione tegendi secreti, vbi membro 2. q. 7. idem tenet; conclusimus nullum mendacium esse mortale; eo quod in iudicio exteriori vel interiori dicatur, quod extra illud dictū, tale non esset: nec per cōsequens quando non est notabiliter damnosum, nec iuratum, veniale esse, vt etiam infra cap. 21. nu. 37. repetemus.

4 Tertio, Peccat qui mentitur in materia fidei sacræ scripturæ, vel morum, quia de sua natura est notabiliter perniciosum, Tho. vbi supra. Quod ibi limitat Caiet. non procedere quando id fit per solum multiloquium vel alias sine animo, & pe-

riculo

riculo nocendi notabiliter, & persuadendi aliquod falsum alicui. Vnde infertur, non esse mortale allegare falsè in pulpito, vel in cathedra, dicendo tale quid esse in illo vel illo cap. vel lege quod est in alio, aut tribuere Augustino, Hieronymo, Bar. vel aliis, quod alius dicit.

Quarto, qui concionando falsum miraculum, sciens tale esse, narrat, aut data opera vitam alicuius sancti aliter quã sit fingit, iuxta Caiet. vbi suprà, quia est perniciosum notabiliter, quoniam ex parte dicentis fides & existimatio miraculis CHRISTI & eius sanctorum adimitur. 5

Quinto, qui promissionem obligantem ad mortale non adimplet eo modo quo debet, c. Iuramenti, 22. q. 5. & c. 1. de pact. quia species mendacij notabiliter perniciosi est talem fidem & promissionem non adimplere.

Promissio autẽ, quę obligat ad mortale, est omnis vera, deliberata, & volũtaria, etiã nuda, rei licitę, possibilis, & notabilis, quã mutatio rerũ status, non eneruauit. Dixi (Omnis) vt nõ solũ cõprehenderet promissionẽ factã Deo, quale est votũ, de quo supra cap. 12. nu. 24. sed etiã homini & nõ solũ expressam, sed etiã tacitã, l. Labeo, & l. Itẽ quia, ff. de pact. Dixi (vera) ad excludendã fictã, quę fit animo nõ obligandi, vt sentit Thom. 2. sec. q. 110. art. 3. ad 5. & facit cap. Humanæ, 22. q. 5. & l. Obligationũ, 1. ff. de Act. quãuis peccet significando animũ se obligãdi, quẽ non habet, etiã mortaliter si alicui notabiliter noceat, vel intendat nocere per prędicta. 6

Ex quo infertur, non obligare promissionem, cuius causa principalis non est vera, si ei qui promisit non erat animus se obligandi absque ea: nec refert quoad forum conscientiæ vtrum causa exprimatur aut taceatur. Quia opinio Collect. & Panor. in c. 1. de Donat. & in c. Si cautio, de fide instrum. qui expressionem causæ requirunt, intelligitur in foro exteriori, in quo absque ea, animus obligandi non præsumitur, vt rectè insinuauit Syl. verb. Pactũ, q. 4. non autẽ in foro cõscientiæ in quo soli veritati standũ est, c. Humanæ aures, 22. q. 5. & c. Tua, de spons. Dixi (Deliberata) quia facta absque deliberatione ad id necessaria non obligat, per ea, quæ supra cap. 12. nu. 24. & 26. de voto dicta sunt. Ex quo colligi potest, quod illa deliberatio sufficit, & requiritur, quæ sufficit, & requiritur ad votũ. Dixi (Volũtaria) quia metu aut dolo extorta non sufficit in cõscientia, nisi adsit iuramentũ, iuxta S. Thom. 2. sec. q. 89. art. 7. nec etiam in foro exteriori: quia quãuis regulariter actori actio detur, reo tamen exceptio cõceditur, l. 2. C. de inutil. stipul. & l. Ad inuidiã, C. de his quæ vi. Dixi etiã (Nuda) quia iure naturali diuino, & canonico etiã illa obligat, cap. 1. de pact. & l. 1. ff. eod. Dixi (Rei licitæ) quia illicitæ non obligat, c. In malis, 22. q. 4. Dixi (Possibilis) quia promissio rei impossibilis non obligat, l. Impossibiliũ, ff. de reg. iur. c. Nemo ad impossibile, eod. tit. lib. 6. Dixi (Notabilis) quia cum furtum rei non notabilis non sit peccatũ mortale; licet veniale sic, vt supra dictũ est, cap. 17. nu. 3. à fortiori, nec violatio promissi rei exiguæ erit mortalis, quamuis venialis sic. Quæ autem res sit notabilis, supra dictũ est, cap. 17. nu. 4. Per quod à mortali excusantur, qui promittunt alicuius nomine salutẽ alicui se dicturos, aut alia mandata parui momenti ad aliquẽ perlaturos, & postea non præstant. Et qui precationẽ Angelicam, & alia similia parua pollicentur, etiã si iuramento, aut voto id ipsum confirmassent, secundũ eos, quos in hac traductione sequimur in dicto cap. 12. nu. 10. & 40. Dixi (Quam mutatio rerum status non eneruauit) 7

quia tali mutatione superueniente, non obligat, iuxta Senecam, lib. de Beneficio, approbatum per S. Tho. 2. sec. q. 110. ar. 3. ad 5. vt si is cui promisi ensem, insanierit, c. Ne quis, 22. q. 2. vel si quam promisi ducere, fornicata fuerit, c. Quemadmodum, de iur. iur. vbi glo. notab. vel si quod tempore promissionis erat licitum, fiat illicitum, arg. c. Quinta vallis, de iureiur. vel si altera pars eã remittat, vel pro sua parte nõ impleat id cuius causa promissio facta est, l. Cum proponas, 2. C. de pact. c. Peruenit, 2. de iureiur. Dixi; (cuius causa, &c.) quia si alicui absolutè aliquid promiseris, sine respectu rei ab eo promissę, cõtra, ille aliquid tibi promiserit sine respectu rei à te illi promissæ, non liberaberis ab obligatione ex eo quod tibi non satisfaciat, nec cõtra, ille ex eo, quod tu illi non satisfacias, iuxta notata in d. c. Peruenit, & d. l. Cũ proponas: Quæ non sunt intelligẽda de qualibet mutatione, sed de illa quã si promittens præcogitasset, non promisisset, cui fides habenda est, in foro cõscientiæ; iuxta glo. sing. c. Significasti, 1. de Homicid. & etiã exteriori si iudicio prudẽtis viri cõsideratis negotij circunstantiis, nequaquã promisisset, si illud pręcogitasset; qua de re copiosius, super glos. dicti c. Quéadmodũ, scripsimus.

8. Sexto, peccat mortaliter, qui factis rem aliquam falsam pro vera in damnum notabile alterius significat, vt qui vult apparere bonus, aut facit, quo appareat talis, nolens esse talis, quia est mendacium perniciosum. Nam mendacium dicitur etiam in factis, qualis est simulatio, qua significamus esse quod non est, & hypocrisis, qua significatur bonus, qui non est talis, iuxta mentẽ S. August. & S. Isidori explicatã per S. Thom. 2. sec. q. 111. asserentem paria esse, factis, aut verbis mentiri. Facere autẽ aliquid quo quis appareat bonus, quum non sit sine notabili alterius dãno solùm est veniale: sed facere opera quibus bonus appareat cum non sit, sine intentione ostendendi se bonum, non est etiam veniale, iuxta mentẽ omnium, quam rectè Caietanus explicat in summa verb. Hypocrisis, nisi collimetur illud in aliquem finem malum, puta, vt aliquas hęreses doceat, aut aliquam dignitatem ecclesiasticã, aut temporariam, qua indignus est, consequatur; aut nisi in tali simulatione suum vltimum finem constituat, iuxta Alex. 2. part. de Hypocris. & Caiet. vbi supra. Peccat etiam saltẽ venialiter, qui vult bonus videri, cum non sit, etiam si id ad ædificationẽ proximi referat. Quia non sunt facienda mala, vt inde bona eueniãt, Roman. 3. c. Neque, c. Denique, 14. q. 5. Ad nouè hic quæsitũ, s. an peccet, qui fingit se talem genere, conditione, gradu, &c. qualẽ requirit optio ad collegia vel alia munera? Respondemus quod sic per dicta supra c. 17. nu. 107.

9. Septimo, qui per leuia, & minus idonea indicia, aut signa in iudicio aut extra illud, firmiter iudicat de proximo, aliquid mali in eius damnũ notabile, vel quod peccat mortaliter, aut est in peccato mortali, quia est mendaciũ mentale perniciosum, contra illud 1. ad Corint. 4. Nolite ante tempus iudicare, secundũ mentem Thom. 2. sec. q. 66. art. 6. qualis est qui damnat peccati mortalis aliquem bonæ existimationis, aut incognitũ, eo solo, quod videat eum cum muliere secreto loquentẽ, vel eo, quod videt aliquẽ comedere mane, aut sæpè in die ieiunij, ex præcepto, quia forte causam non ieiunãdi habet, aut eo quod vidit aliquẽ, non ita familiariter atque solebat, cum aliquo versari, aut leuem aliquã iram ostendere. Quia non omne odiũ, & omnis indignatio mortifera est, vt supra cap. 14. nu. 19. diximus, & alij similes qui firmiter facilè iudicãt alios occidisse, vel furatos fuisse.

Octauo, qui alicuius honorē notabiliter intendit lædere, vel lædit, aut causam dat lædendi per contumeliam, conuitium, vel improperium secundum Thom. 2. sec. q. 72. ar. 2. secundū cuius mentem cōtumelia est significatio alicuius mali culpæ facta præsenti, vt appellando furem. Pro quo facit l. 1. ff. de iniur. Conuitium vero, significatio facta præsenti alicuius mali culpæ, vel pœnæ, vel defectus naturæ, vt appellando furem vel cæcum, l. Si non conuitij, C. de Iniur. Improperiū autem est significatio beneficij tempore necessitatis ei collati, quamuis hæc nomina frequenter cōfundantur. 10

Quæ tria sunt contraria honori, quoniā honor est exhibitio reuerentiæ, in testimonium alicuius excellentiæ, maximè virtutis, secundum Tho. 1. sec. q. 2. ar. 2. & melius, 2. sec. q. 63. ar. 3. De quo nos latius, in d. Repet. c. Inter verba, 11. q. 3. à nu. 200. Dixi (lædere intendit, &c.) Quia si huiusmodi significatio fieret causa iustitiæ, castigationis, aut correctionis, non esset peccatum. Nam CHRISTVS appellauit discipulos stultos Luc. vlt. & Apostolus, Galatas insensatos, ad Galat. 3. 11

Dixi (iustè) & ita cū causa principalis eius est correctio, & non ira, quia si hæc esset causa principalis, graue peccatum foret, & frequenter mortale, vt ait Sylu. verb. Cōtumelia, § 2. Cui addo primo, Thomā dicere in eod. ar. 2. quod quamuis hoc absque peccato fieri possit, fit tamen rarissimè, vbi ait Caiet. nunquā id fieri nisi quando specialiter spiritus sanctus inspirat: dicente Ciceron. 1. offic. Omnis animaduersio & castigatio contumelia vacare debet. Addo Secundo, quod vt absque peccato fiat, etiam propter correctionem, oportet, vt solum significetur vitium cuius correctio prætenditur, alioqui enim esset mētiri, & sic peccaretur, c. Primum, 22. q. 2. Addo tertio, eum, qui contumeliam alteri facit, animo eum infamandi, præter peccatū contumeliæ: etiam detractionis committere, & non sufficere confiteri, quod alteri dixerit cōtumeliam, sed oportet confiteri, quod eam dixit, & intentione eum infamandi, vt vbi supra nu. 456. diximus. 12

Nono, qui bonam amicitiam aliquorum intendit notabiliter lædere, vel lædit, aut dat causam lædendi per susurrationem, animaduertens, vel animaduertere debens, se id facere, per dicta supra nu. 2. Susurratio autem, est significatio inordinata mali culpæ alienæ pœnæ, vel defectus naturæ, alteri facta, per quam seritur discordia, vel causa discordādi inter eos secundum Tho. 2. sec. q. 74. ar. 1. secundum quē eundem, eo differt à contumelia quæ lædit honorē, & à detractione, quæ famam, quod hæc lædit amicitiam. Et est grauissimum peccatum, secundum eundem ibidem, & non debet absolui donec quoad eius fieri poterit, illos inter se recōciliet, aut si id præstare non potest, damnis inde sequutis iudicio boni viri satisfaciat, iuxta summā Rosel. verb. Inuidia, §. 6. nostro tamen iudicio absoluendus est, modo firmiter hoc facere proponat, per dicta supra cap. proximo, nu. 59. 13

Dixi, (Bonam amicitiam) quia sanctū est (iuxta illud Matth. 10. Non veni mittere pacem sed gladium,) tollere malam; qualis est concubinariorum: qualis erat Iudæorum contra S. Paulum Actor. 23. Dixi (Notabiliter) quia exigua læsio nō est mortalis per supradicta eod. nu. 2. Dixi, (Per susurrationem) quia si fieret per ordinatam significationem, non esset peccatū: per ea quæ dicta sunt de bona amicitia, & de tali necessario est intelligendū id quod ait Sot. lib. 5. q. 5. de Iust. & iur. Licitum esse vni minuere de amicitia duorum, quo cum eorum altero amicitiā contrahat, cum quo absq; illa diminutione non potest: & id quod subdit, 14

Non esse plusquam veniale, minuere amicitiã aliquorum, nulla inter eos inimicitia inducta, necessario etiam est intelligendum de diminutione, quæ non lædit notabiliter, quia neminé excusat à mortali lædenté alium notabiliter, propter vtilitatem suam vel alienã, c. Forte, & c. Denique, 14. q. 5. & c. Non est putãda, 1. q. 1.

15 Decimo, qui notabilem erubescentiam, vel animi perturbationem, per derisionem intendit iniicere alicui vel iniicit, aut dat causam illius, aduertens vel aduertere debens, se id facere per prædicta, nu. 2. Derisio autem est significatio inordinata mali culpæ, pœnæ, vel defectus naturæ ad iniiciendam erubescentiam, secundum Tho. receptum, 2. sec. q. 75. ar. 1. & 2. secundum quem eundem, eo maior derisio est, quo maior est, qui deridetur, & minus debet derideri. Quare maxima est Dei, Sanctorum, & rerum ei sacrarum. Esai. 27. sed hæc etiam est blasphemia, vt ait Caiet. in d. ar. 2. Proxima huic est derisio parẽtum, Prouerb. 30. Et huic proxima, bonorum & iustorum, Ioan. 12. Derisio etiam aliorum qualificata vt
16 supra, est mortalis secundum omnes. In quam sæpe Aulici incidunt, qui sine vlla miseratione eo magis aliquem derident, quo magis erubescit. Dixi (inordinata) quia ordinata, vt iocosa de exiguo aliquo malo alterius, vt paruo rubore suffundatur, est actus virtutis Eutrapeliæ, quam Thom. 2. sec. q. 168. ar. 2. iucunditatem, vertit, & inclinat ad rectè vtendum ludicris: Venialis autem, quando parum exceditur modus: Mortalis vero, quando inducit magnam & notabilem perturbationem, iuxta omnium sentẽtiam. Differt autem ab aliis verborum peccatis: Quia eius finis est, vt quis turbetur, & erubescat secundum Thom. in d. q. 75. ar. 1.

Vndecimo, Qui maledicit, &c. vt supra in secundo præcepto cap. 12. nu. 86. & infra cap. 23. nu. 118. cum sequent. dictum est, hoc addito, quod maledictio non accipitur hic pro maledicto, sed pro imprecatione mali, iuxta S. Thom. vbi supra q. 76.

De Detractione.

SVMMARIVM.

Detractio quid? quotuplex & quæ mortalis, nu. 17. 18. 21. & 22.
Fama quid? vt hic accipitur & quotuplex, nu. 19.
Gloria quid? nu. 20.
Famæ damnum notabile quid, nu. 21.
Detractor qui falsum imponens peccat mortaliter, nu. 23. 24. & 25.
Detractor, qui verum secretum detegit, peccat mortaliter, nu. 26. & 27.
Prodigalitas etiam famæ regulariter non est mortalis, nu. 28.
Detractor, qui suum crimen detegit etiam tortus, nu. 29.
Detractor non est accusans, aut alias iustè crimen detegens, nu. 30. & 31. qualis est testis & detegens non nociturus, vt parenti, nu. 32. & 33.
Detractor schedam peccatorum vel libellum famosum legens, nu. 34. & 35.
Detractor quis audiens vel referens mala, vel bona tacens, nu. 36. & 37. & 38.
Detractor quis iudex inquirens, nu. 38. interrogans, vel iubens denuntiari, nu. 39. vel visitans aut procurans occulta scire, nu. 40. & 41.
Restituere famam vel alias compensare læsor & hæres tenentur, nu. 42. & 43. & 46.
Famam non læsam tentans eam lædere, non restituat etiam si, &c. nu. 44.

Fama

Fama læsæ mendacio, aliter quàm læsa vero restituenda, nu. 45.
Famæ restitutio condonari etiam iuste potest, nisi, &c. nu. 46.
Debitum condonat is cui principaliter debetur, nu. 46.
Famæ ablatio an compensetur ablatione reciproca, nu. 46.
Famæ debitum non tam facilè tollitur, ac actio iniuriarum, nu. 46.
Famæ restitutio excusatur vitæ vel salutis periculo, nu. 47. & obliuione, nu. eod. & defectu causæ iustæ credendi cum quotidianis exemplis, nu. 48. & duobus seq.
Reus minus punitus, quia negauit veritatem an, &c. nu. 49.

XII. Peccat qui bonam famam vel gloriam alicuius notabiliter intendit læ- 17
dere vel lędit, aut dat causam lædendi, per detractionem, secundum Thom. 2. sec. q. 73. art. 2. secundum quem eundem ibidem, & latius tradita per nos in Repet. c. Inter verba, 11. q. 3. conclus. 6. à nu. 419. Detractio siue Murmuratio, quæ pro eodem hic sumuntur, diffiniri potest esse significatio alicuius mali cuiuspiã hominis non canonizati inordinata, directa vel indirecta qua læditur, vel periclitatur eius fama. Dixi (Significatio) pro genere, in quo conuenit cum mendacio, & cum omnibus aliis verborum peccatis supradictis. Dixi (Alicuius mali) ad comprehendendum omne malum culpæ, pœnæ & defectus naturæ, & etiam diminutionem boni. Dixi (Cuiuspiam, & non alterius) per statim dicenda. Dixi (Hominis non 18
canonizati) quia infamatio famæ, & gloriæ Dei, Angelorum, & Sanctorum, imò & creaturæ irrationalis quatenus est creatura Dei, quoad eius naturam, non est detractio, sed blasphemia, siue id fiat ad inhonorandum, siue infamandum, siue iocandum, & deridendum, secundum mentem S. Tho. 2. sec. q. 73. ar. 3. & q. 13. ar. 1. Licet Angeli & Canonizati nostri proximi sint, iuxta S August. de Doctrina Christiana relatum à S. Thom. 2. sec. q. 23. ar. 10. Dixi (Inordinata) quia non est mala imò bona significatio iuridica, vt dicit S. Anton. 2. par. tit. 8. cap. 4. in princip. Dixi (Directa vel indirecta) ad includendum significationem, qua directè significatur bonum sed tacitè vel indirectè denotatur malum, qualis est illa, qua significatur monachus esse robustus, rubicundus, pinguis, artis venandi & equitandi valde peritus: per illa enim significatur indirectè, quod carni magis quam spiritui deseruit. Dixi (læditur) & non (tollitur) ad includendam læsionem partis famæ. Dixi (Aut periclitatur) ad includendam significationem mali, qua non læditur fama, sed est causa sufficiens lædendi, ex parte significantis. vt quum significatur malum alicui non credenti illud propter suam virtutem, vel vtilitatem dicentis vel auctoritatem fide dignioris ei cõtradicentis. Dixi (Fama vel gloria) quia significatio mali quatenus tollit honorem, non est detractio, sed contumelia, vt supra eod. nu. 1. Non addidi tamen vt Thom. Ant. & communis verbum (Aliena) quia non solum est detractor, qui alium, sed etiam, qui seipsum infamat, vt idem Anton. dixit; 3. par. tit. 8. cap. 4. §. 1 versicul. Primo modo, & sentit Caiet. 2. sec. q. 73. art. 1. dicentes, peccare eos, qui seipsos infamant, quamuis non metu tormẽtorum id faciant, quod tamen vbi supra; & infra nu. 29. moderamur. Non etiã addidi, (secreto) vt prædicti, quia quãuis regulariter detractio, in absentia fiat, potest tamẽ fieri in præsentia vt sępe fit. Nam qui alteri pręsenti malũ significat, quo eum infamet, quamuis id (vt Communis dicit) sit cõtumelia, quatenus tollit.

tollit honorem, est tamen etiam detractio, quatenus famam tollit: vt idem Anton. vbi supra explicauit, & probatur per illud Arist. Ethic. 5. Qui furatur vt adulteretur, per se loquendo magis adulter est, quàm fur.

19 Est autem fama vt hic accipitur iuxta ea quæ diximus in d. Repet. nu. 201. existimatio bona de aliquo, qua putatur bonus, vel habilis in aliquem bonum vsum. Dixi (Existimatio) pro genere, vt non solum comprehendat opinionem communem, sed etiam particularem & singularem, vnius vel alterius per infra dicenda. Dixi (Qua putatur) Ad includendam existimationem, qua quis putatur habere aliquod bonum, quod non habet, vel non tantum, quãtum putatur habere. Dixi (Bonus) propter existimationem, qua putatur habere virtutes Theologales, vel morales. Dixi (vel habilis, &c.) ad includendum existimationem, qua quis putatur habere prudentiam & alias virtutes intellectuales, & litteras, artes, sagacitatem, industriam, habitudinem, vires vel alias dotes animi vel corporis inditas, vel quæsitas. Vnde sequitur quod fama est duplex. Altera, qua quis putatur
20 esse bonus moraliter; altera, qua putatur vtilis ad aliquem finem. Gloria vero est clara cum laude notitia, secundũ Ambros. quem refert Tho. in multis locis, præsertim 1. sec. q. 132. ar. 1. quam definitionem declarauimus in d. Repet. nu. 199. Famæ vero & gloriæ damnum est duplex: Leue, & Notabile. Leue est, quod non
21 est notabile. Notabile autem est vt diximus vbi supra, nu. 493. damnum quod est causa vt infamato aliquod bonum notabile animæ, corporis vel pecuniarũ auferatur, aut putetur tali bono indignus, quod apertè sentit Caiet. 2. sec. q. 73. ar. 2. quamuis non ita explicet. Bonum autẽ notabile animæ, corporis, honoris, aut pecuniarum dicitur, quod viro prudenti & bono tale videbitur consideratis circunstantiis personæ, loci, temporis, & aliis, arg. l. 1. ff. de Iure delib. & c. De causis, de offic. deleg. Detractio autem diuiditur primo in septem species secundum Alex. Alen. 2. par. q. 146. memb. 1. sub finem, & S. Tho. 2. sec. q. 73. ar. 3. ad 3. Et tres secundum Scotum in 4. dist. 15. q. 4. sed vt vbi supra diximus reducuntur ad duas, quæ sunt significatio mali falsi, & mali veri secreti. Secundo, diuiditur, in formalem tantum, & materialem tantum, formalem & materialem simul; vt supra eod. nu. 2. Mendaciũ diuisimus. Formalis tantum, est qua significatur bonum putatum malum. Materialis tantum, est qua significatur malum putatũ bonum. Formalis & materialis simul, est qua significatur malum putatũ malum. Porrò, quælibet detractio suo genere est peccatum mortale, quia longe maius bonum est talis fama quàm pecunia, Prouerb. 22. & Ecclesi. 41. Et læsio pecuniæ qualis est furtum, est suo genere mortale, vt dictũ est supra eod. nu. 2. & seq. ergo & detractio. Dixi (Famæ morum) quia secùs est de detractione famæ aliorum donorum, vt mox dicetur. Est autem mortale, quoties fit animo famam proximi notabiliter lædendi, aut absq; tali animo, eam notabiliter lædit, aut dat causam eiusmodi læsionis, aduertens, aut aduertere debens probabiliter ex suo dicto, aut facto tale damnum inferri. Veniale tantũ est, quoties fit animo lædendi parũ, aut sine malo animo parũ nocet, aut notabiliter, sed ignorãter, vel sciens, sed inaduertenter, quum non teneretur aduertere, arg. c. 2. de Const. §. Notandum, 1. q. 4. sub c. Turbatur.

22 XIII. Peccat mortaliter, qui peccatum falsum mortale alteri imponit, quia per hoc bona fama morum alicuius notabiliter læditur, nisi per aliquam circun-

stantiam damnum famæ notabile, & periculum eius probabile excuſetur. Dixi (Peccatum) quia detegere falſos defectus naturales, puta quod eſt luſcus, claudus, mancus, gibboſus, ignarus, & alia huiuſmodi, quæ non pertinent ad bonam famam morum, nō eſt ſuo genere, nec regulariter mortale, vt prædictum eſt, quia id de ſe non infert damnum notabile famæ, nec dat illi cauſam, vt vbi ſupra probamus, nu. 521. Dixi (mortale) quia imponere vel detegere veniale, non eſt de ſe mortale, quia de ſe non infert damnum famæ notabile per proximè dicta. Dixi (De ſe) quia per accidens poteſt eſſe mortale, vt cum ex impoſitione, vel detectione venialium cuiuſpiam fama notabiliter leditur. Vnde, quicquid aliqui dicant, inter impoſitionē & detectionem venialium, & mortaliū hoc intereſt, quod horum detectio non infert de ſe damnum notabile, illorum vero ſic, & ita nonnunquā hæc eſt mortalis, & illa venialis, Et conſequenter, non eſt víquequaque verú illud S. Anton. in 2. par. tit. 8. c. 4. in princ. & Syl. verb. Detractio, §. 2. ſcilicet detractionem, quæ generalibus verbis ſua natura tam mortalia quam venialia comprehendentibus fit, non eſſe mortalem: quia imo eſt, quādo cum damno notabili aut magno eius periculo fit, aut coram eiuſmodi perſonis, de quibus credi poteſt, eos tam maculas mortales quàm veniales concepturos eſſe, niſi expreſſe aut tacitè non niſi de ſolis venialibus verba fieri admoneātur. Dixi (Falſum) quia longe rarius excuſatur à mortali, qui imponit falſum mortale, quàm qui detegit verum mortale, vt mox dicam. Per falſum autem intelligo etiam verum, putatum falſum, quæ eſt detractio formalis tantum, quæ quoad detegentem, eſt perinde malum ac ſi falſum eſſet, arg. c. Homines, 22. q. 2. Dixi (Alteri) quia imponere ſibi, non eſt mortale regulariter & de ſe, vt infra nu. 27. dicetur. 23 24

XIIII. Qui imponit peccata venialia falſa, aut defectus naturales vel pœnæ falſos cum talibus circunſtantiis, quod inferunt damnum famæ notabile, vt ex proximè dictis colligitur. Noui quēdam virum inſigniter eruditum, & probum, ab adipiſcendo egregio quodam munere impeditum, per culpas veniales, vanitatis & iracundiæ falſas, & quendam alium per defectus generis, viſus & virium naturalium falſos, ab amicitia valde vtili, & honorabili repulſum, per quod proximè dicta confirmantur. 25

XV. Qui peccatum verum mortale ſecretum alterius detegit inordinatè, niſi aliqua circunſtantia excuſet à mortali, quia licet longe grauius peccet ratione falſitatis, qui falſum imponit, quàm qui verum ſecretum detegit, ex parte tamen nocumenti famæ pares ſunt; quod ſufficit ad hoc, vt detractio ſit mortalis per dicta ſupra eod. cap. nu. 2. Dixi (ſecretum) quia detegere notoria facti, vel iuris, vel famoſa, ſine mala intentione nocendi, non eſt peccatum ſaltem mortale, quāuis illi, quibus deteguntur ea ignorent, nec in regione vbi deteguntur, ſciretur: vt ſi quis in Luſitania diceret, illū vel illum in Caſtella fuſtibus ictum fuiſſe, etiā ſi ille ſit in Luſitania præſens, & ab iis quibus dicitur cognoſcatur: vt copioſe in d. Repet. nu. 837. probauimus, quatuor fundamētis, & trium contrariorum ſolutionibus muniuimus, & ſentit Caiet lib. 17. Reſpon. 9. reſponſione, & ante illum Maior diſt. 21. q. 2. col. fin. Addidi, (notoria iuris) quia quæ contra ordinem iuris diuulgata fuerunt, propter infamiā diuulgari non poſſunt in eo loco, ad quē illa non peruenit, Sot. lib. 5. q. 10. ar. 2. de Iuſt. & Iur. Et idē dicendum de detectione 26

illorum, quæ cito diuulganda sunt, facta ei, qui ea cito cogniturus est, iuxta S.
27 Thom. in 4. dist. 19. q. 2. ar. 3. ad 1. & 2. quem ibi retulimus. Dixi (Alterius) quia detegere propria peccata vera & secreta, & imponere sibi falsa suo genere, & regulariter, non est nisi veniale, quãuis per illud notabiliter fama lædatur, aut omnino amittatur, vt magister Sotus, de ratione tegendi vel detegendi memb. 1. q. 3. explicuit, & multo ante Adri. in 4. de restit. q. 35. & quol. 11. pag. 17. sensit, quem ille non citat. Quia prodigalitas regulariter non est peccatum mortale, vt sentit
28 S. Thom. 2. sec. q. 120. ar. 2. & 3. & detectio proprij peccati, non est iniustitia, sed prodigalitas famæ, iuxta glo. memorabilem in Proœm. Gregoriano verb. Prodiga, & per alia, quæ adduximus, vbi supra nu. 573. vbi conciliando cum hac opinione contrariam Caietani, diximus illam defendi posse, quãdo ex ipsius infamia, damnum animæ, aut vitæ propriæ aut alienæ, aut honoris, aut bonorũ alienorum sequuntur: Animæ propriæ, vt quando indigens notabiliter fama ad se honestè continendum eam prodigit. Animæ alienæ, vt qui pro iusto habitus, hæreses aut alia turpissima sua delicta detegit, quod probabile est fore causam, vt alij in eadem incidant. Vitæ propriæ, vt qui crimen aliquod detegit, ob quod eiusdem aut alicuius membri iacturã mereatur. Infamiæ alienæ, vt qui monachus aut monialis, se ipsos infamant peccatis, quæ ipsorum ordini aut monasterio notabilem infamiam inferunt. Bonorum alienorum, vt quum is, cuius opera ad sui gubernationem Resp. indiget ob illam, se facit ad id ineptum, in quibus quatuor casibus, nemo neget esse peccatũ mortale se ipsum infamare, quia præiudicat alteri, vel sibi, in his quæ iure renuntiare non potest, qualis est salus animæ, & ad illã necessaria, c. Iurauit, cum ei annotat. per alios & etiam nos de probat. c. Tenor, de re Iudic. Qualis est etiam vita & amissio membri & corporis, l. Non tantum, ff. de Appell. l. Liber homo, ff. ad l. Aquil. c. Cõtingit, 1. de Sent. excom. glos. sing. l. Pactũ inter hæredem, ff. de pact. Aliorum vero præfatorum, Cõmunis & nostra opinio procedat regulariter extra hos quatuor casus. Quanquam hæc conciliatio omnino vtrorunque mentibus non congruit, quæ omnia limitantur procedere quum non peieratur; quia omne periurium suo genere est mortale, vt dictũ est supra c. 12. Ex quibus sequitur à fortiori regulariter non esse mortale de se cõfiteri crimina fal-
29 sa, aut vera occulta ob metũ tormentorũ, cum facere illud sponte non sit tale. Est tamen mortale in quatuor casibus proximè dictis, nisi cũ aliquod tale detegit persuasus torquendum esse, donec confiteatur, aut vitam amittat, vt singulariter, & nouè doctissimus doctor Sot. lib. de ratione teg. & deteg. memb. 3. q. fin. col. 10. dixit. Quia eo casu, vt ille ait, non tam mortis suæ dat causam, quam vna morte multas redimit, quem vbi supra sequuti fuimus, nu. 559. quãuis nunc displiceat. Tum quia negare non possumus hoc esse causam suę occisioni præbere, quod nemini licet, c. Si non licet, 23. q. 5. Tum quia scire non potest veram iudicis voluntatem esse adeo firmatam, quamuis eam verbis iratis explicet. Interdum enim
30 iudices fingere solent. Dixi (Inordinatè) quia qui iuridice id facit, non peccat, vt qui iustè accusat, imò meretur, aliis circunstantiis in id necessariis concurrentibus: vt S. Anton. 2. par. tit. 8. cap. 4. ante §. tenet, & nos vbi supra copiose, n. 636. probamus, quamuis priuatæ vtilitatis causa accuset, nec secreta monitio præcedat, vt ibidẽ nu. 641. probauimus post Adrian. in 4. de Correct. frater. col. 17. ver. ad
2. & D.

2.& D. Sotum in lib. de ratio. teg. memb. 2. q. 5. pag. 10. quicquid Sylu. verb. Accusatio, q. 3. & Caiet. 2. sec. q. 73. art. 7. dicant, quia iustè detegit, nisi odio, aut vindictæ immoderatæ appetitu id fiat. Idem dicendum de eo, qui sine accusatione 31
absque tamen mortifera intentione detegit peccata vera aliorum secreta, quando, & quomodo sua detectio Reipub. conuenit, quo eas puniat, aut caueat, ne proximus damnum spirituale aut temporarium accipiat. Vt qui denuntiat hæreticum ne corrumpat, proditorem ne prodat, lepra aut peste laborantẽ, aut alio morbo contagioso, ne suo morbo alios inficiat: inhabilem ne ordinetur, aut ei beneficiũ conferatur, aut ne indignus ad hæreditatem admittatur. Latronem, ne furetur, Periurum, ne suo falso testimonio noceat, Adulterũ, & homicidam, vt ab aliis caueantur, & alios similes assuetos, & ad nocendum præparatos, de quibus vbi supra, à nu. 854. vsque ad nu. 855. diximus. Quia hoc non fit inordinatè, quoniam iure conceditur, l. si quidẽ, C. de Iniur. l. Siquis de, & l. Cum qui, ff. eod. cum additis, vbi supra nu. 848. & consequenter potest quis Latronẽ & furta eius occulta detegere ad euitanda damna Reipub. & priuatorum, etiam sine correctione fraterna, si per eã non speratur correctio, alias non, nisi prçuia illa, si de illis specialiter & iuridice interrogatus nõ fuerit, iuxta Maiorẽ in 4. dist. 21. q. 2. col. 5. Vnde non peccat, qui causa vitandi damnum corporale, aut spirituale innocentis, crimen alterius detegit. Nam Paulus sciens Ioannem equum furatum fuisse, cuius Petrus falso accusatur, & iniustè condemnabitur, nisi Paulus peccatũ secretum Ioannis detegat, si ob id Petrus liberãdus fuerit, detegere tenetur. Tho. 2. sec. q. 70. ar. 1. & latius tradimus, vbi supra nu. 702. per illud Prouerb. Erue eos, qui ad mortem deducuntur, & alia. Quod postea tenuit Sot. lib. 5. q. 7. ar. 1. de Iust. & Iur. Sic e- 32
tiam nõ peccat, qui vt testis corã suo Iudice & superiore delicta & defectus proximi detegit, quia hoc non detegit inordinatè, vt latè vbi supra nu. 698. probauimus. Nec qui sua delicta, culpas & defectus suo Iudici, & superiori confitetur, quãdo, cur & quomodo iure diuino, & humano potest, aut debet. Quia hoc non est detegere inordinatè, vt vbi supra, nu. 722. copiose probo; multa peculiaria de hac re attingendo. Dixi, Nisi aliqua circunstãtia excuset à mortali; tunc enim non 33
esset peccatũ, aut non nisi veniale. Vt quum quis peccata mortalia eius, qui se de illis iactare solet, absq; intentione eum lædendi, detegit, Quia eius fama aliẽ notabiliter non lęditur, vt vbi supra nu. 522. diximus, & qui absq; intẽtione lędendi detegit personæ, quę non oberit, & forte proderit, qualis est is cui dicere perinde est, ac nulli dicere, quales etiã parentes & alij, qui creduntur nullatenus nocituri, nec publicaturi, c. Hoc videtur, 22. q. 5. Quare illud Caiet. 2. sec. q. 73. ar. 2. detectio mali parẽti facta, non est peccatũ, limitandũ est, nisi huiusmodi peccatũ esset, & eiusmodi parens, vt detectio facta ei, plus vel ęquè noceret filio quã facta aliis.

XVI. Peccat qui inuenit scriptum in quo aliquis sua peccata ad memoriam 34
suę confessionis scripserat, & ea diuulgat, nisi essent talia peccata quorum euulgatio parum famæ noceret. Idem de eo, qui legit, etiam si non diuulget schedulam, in cuius principio scriptum erat, Memoria meorum peccatorum, aut aliud simile, quo scire teneretur eius authorem nolle ea ab alio legi, vt in c. Sacerdos, de Pœnit. dist. 7. nu. 8. & 9. diximus Quia licet forte non inueniat notabiliter lædentia, dat tamen iustam lædendi causam, quod sufficit per prædicta.

35 XVII. Qui libellum famosum componit, in illo peccata aliena falsa, aut vera occulta scribens, & in publicum proiicit quo legatur, aut talem libellum inuenit, & non rupit, sed diuulgauit. 5.q.1.c.1.& 2.l.1.C.de libell. famos.

36 XVIII. Qui peccata aliena vera vel falsa audita ab aliis, aliter quàm audiuit augendo illa, vel certitudinem illorum notabiliter aliis refert, quia perinde facit, ac si tanquam à se visa referret, & ita idem est iudicandum de vtroque, arg.c. Dudum, 2.de Elect. Dixi (aliter, &c.) quia alioqui non peccaret saltem mortaliter, si alias non intendit famam eius notabiliter lædere, nec lædit, nec dat causam iustam læsioni, & non affirmat illud verum esse, nec scire, sed solum audisse, nec aliquid aliud, quod esset iusta causa credendi, interueniat; puta authoritas personæ cum additione aliquorum, rem certiorem facientium, quibus probabilis causa credendi audientibus præbeatur. vt in d. Repet. numero 450. dictum est. Diximus, (absque animo notabiliter lædendi,) quia ille nō solum hoc, sed quodlibet aliud colloquium facit mortale, per dicta supra eodem capit. num. primo, quamuis adderet se non credere.

37 XIX. Qui audit detrahentem mortaliter assentiendo vel non restituendo, quum id facere deberet. Nam qui audit detrahentem, plus & minus, & æquè atque ille peccare potest, & etiam mereri: qui enim audit incitando alium, & interrogando quo diceret, potest plus quàm qui dicit peccare, iuxta Adrian. Quolib. 11. q. 2. per decretum Vrbani, c. Qui aliorum, 24. q. 3. quod tamen non loquitur de eo, qui audit & est causa mali, sed de eo qui malum non esse defendit, & ob id melius probant duo capitula S. August. c. Ille, c. Qui exigit, 22. q. 5. vt vbi supra diximus: qui autem audit, nec præbendo ad id causam, nec impediendo, eo se delectans tantū, quantum qui dixit, cæteris paribus, peccat, iuxta S. Thom. 2. sec. q. 73. ar. 4. Qui tamen audit sine assensu & delectatione, quod ita detrahatur, licet non cōtradicat ob verecundiam, aut aliam non prauam rationem humanam, non peccat mortaliter, nisi tribus casibus, iuxta S. Thom. in d. q. 73. ar. 4. Primus, si est superior puta iudex, parens, aut magister, qui resistere tenentur. Secundus, si aduertit ex eo magnum damnum dicenti vel alteri euenturum vltra infamiam, & quod contradicendo vitare poterat. Tertius, quando fama eius cui detrahitur, notabiliter læditur, vt vbi supra nu. 548. & 549. post S. Anton. & Caiet. verb. Detractio, probauimus. Qui vero resistit verbis aut gestu tristi, aut aliis signis ad illud idoneis, regulariter meretur, vt ibidem addimus.

XX. Qui interrogatus de vita & moribus alicuius, vel alias cum teneretur ad notificandas virtutes illius, tacet eas, cum eius notabili damno boni quæsiti, vel quærendi per supradicta.

38 XXI. Qui iudex inquirit specialiter, vel per viam inquisitionis procedit contra aliquem nulla præcedente infamia, quia intendit lædere famam illius, aut lædit aut dat causam læsioni inordinatę contra iura, quæ prohibēt specialiter procedi per viā inquisitionis cōtra aliquē, iusta infamia non præuia, c. Super his, & c. Qualiter & quādo, 2. de Accusat. Nec sufficit quod sciat esse duos aut tres testes, quibus eius delictū probari possit per c. Inquisitionis eod. tit. & à fortiori minus, quod sint aliquą indicia, vt vbi supra euidēter probauimus, nu. 580. quod Sot. de ratione teg. memb. 2. q. 6. vers. At vero, & clarius paulo post vers. Tertiū dubium,

& Caiet.

& Caiet. 2 sec. q. 69 ar. 2. non satis diligenter hoc aduerterunt, propter dictum quoddam S. Tho. non bene intellectum, vt ibi declaramus. Dixi (specialiter) quia generaliter inquirere potest, nulla persona, nec vllo delicto expresso l. Congruit, ff. de offic. Praesid. & c. 1. de offic. ordin. Dixi etiam (Per viam Inquisitionis) quia per viam accusationis legitimę potest, vt supra dictum est. Sufficit autẽ quod delictum sit notorium, licet delinquens sit occultus, ad hoc vt quaeri de eo possit generaliter, sed non vt quaeratur nominatim an ille aut ille id fecerit, vt ibi contra praedictos cum Innoc. communiter recepto diximus.

XXII. Qui iudex interrogat reum post confessum delictũ de socio aut auxilium praebente, Si adhuc erat occultus extra casus infra scriptos, in quibus id facere licet; eadem ratione qua supra. Idem eadem ratione de reo, qui socios occultos indicat extra casus praedictos, vt vbi supra n. 585. diximus. 39

XXIII. Qui Prouisor, Vicarius aut officialis generaliter omnibus subditis praecipit, vt qui viderunt, aut audierunt talem aut talem delinquentem, denuncient secund. Sotum vbi supra pag. fin. ratione supradicta, quia id est contra ius, per quod subditi non tenentur denunciare delinquentem, vt eum puniat, sed vt damnum quod fecit restituat, quod potest restitui absq; eius denunciatione. Oppositum tamen melius visum fuit in d. Repet. n. 581. & idem nunc videtur, tum quia talia mandata generalia intelligenda sunt secundum ius l. si procurator. ff. de cond. indeb. c. Causam quae, de Rescript. & ita intelligẽda sunt salua fraterna correctione, & consequenter, quando ea est necessaria iuxta S. Tho. 2. sec. q. 33. ar. 1. ad. 1. communiter receptum, hoc est, si fur aut laesor secretò admonitus noluerit restituere, tum quia vsum ferendi eiusmodi mandata recepisse videtur ecclesia. Tũ quia Caiet. lib. 17. Respon. respõs. 5. ad 1. dixit nõ peccare iudicẽ interrogãdo reum iam confessum suum delictum de socijs generaliter, quando sunt tales de quorum alijs potest interrogare, de alijs non, si eius intentio non sit interrogare, nisi de illis, de quibus iure potest & debet. Tum quia illic affatim eius fundamẽtis respondimus, quamuis fateamur melius fore, vt iubeãt sola illa, quae sunt notoria vel publica per famam, denunciari iuxta c. Qualiter, & quando. 1. cùm ei annot. de Accusat. 40

XXIIII. Qui Praelatus, Iudex, visitator, aut quiuis alius priuatus procurat, aut vult noscere peccata secreta alicuius, à quo, quando, cur & vbi non debet, aut qui compellit carcere detentum ad statim iurandum se dicturum verum in omnibus rebus, de quibus interrogatus fuerit, & interrogat particulariter de omnibus & singulis casus partibus ob quem carcere detinetur ratione supradicta, & hi plus peccant, quàm qui audiunt simpliciter detractionem mortalem, cum assensu: Quoniam illi sunt tanta, vel maior causa detractionis, quàm qui cum simplici assensu audiunt detractionem mortalem: & supra dictum est, peccare mortaliter eum, qui cum assensu detractionem mortalem audit. 41

Fama quomodo restituatur, aut condonetur.

XXV. Qui nõ vult restituere damnum famae notabile datum iniustè à se, vel ab eo cuius haeres est, alteri illud non condonanti si nulla causa excusat. Quia damnum famae necessario restituendum est, vt latè in Repet. c. Inter verba, 11. q. 3. n. 42

d

3.n.856.probamus. Tum per textum memorab.in c. Quisquis, 5.q.1. Tum quia bonum famæ maius est, quàm bonum pecuniarium, Prouerb.22. & Eccles.41. cum alijs relatis vbi supra nu. 218. & damnum boni pecuniarij necessario est restituendum, c.Peccatum, de Reg.iur.lib.6.c.Si res aliena, 14.q.6.ergo & damnum famæ, vt tenent S. Tho.2.sec.q.62.ar.2.S. Anton.2.par.tit.2.c.2.§.5. & Communis, Tho: Richar. & alij in 4 dist.15. & Hostiens. in summa de Pœnit. vers. Quid de accusatore. Vnde licet abundantia boni pecuniarij ei cui debetur interdum debitorem à restituendo saltem statim, excuset, abundantia tamen bonæ famæ non item, imo ad restituendam eam magis obligat, vt rectè Maior in d.dist.15.q.16.col.5 probat. Qui etiam sicut qui notabiliter famam læsit per vnum peccatum habentem alia notoria peccata, mortaliter peccat, sic ad restitutionem damni tenetur, vt rectè Adrian. Quolib. 11. probat, & S. Tho. 2. sec. q.73.ar.1.sentit, perpendente id Caiet.quicquid in hoc Palud.in 4 dist. 19.in fine senserit. Imo & qui ob vitæ periculum aut alias rationes famam restituere non
43 potest, eam compensare tenetur, vt qui alium percutit, aut manũ abscindit, quam restituere non potest iuxta legem diuinam, Exod.21.renouatam per c.1. de Iniur. & declaratam ibi per doctores, & l.Ex hac, ff. Si quad.paup.Tho 2.sec.q. 62.ar. 2.& in 4.receptus ab alijs dist.15.q.1.ar.6. Nec infamans excusatur saltẽ quando mentiendo infamauit, eo quod in alijs duplo vel triplo magis eiusdem famam augeat iuxta eundem in 4. de Restit.q. 34. col. 7. vt vbi supra n. 861. diximus. Nec etiam excusatur, eo quod infamatus se ab infamia liberauerit, suis optimis factis falsitatem eius quod sibi impositum fuit, docens, aut abolita eorum apud quos infamatus fuit mala, quam ipsi conceperunt opinione, eo quod vanitatem detrahentis intellexissent, iuxta Adrian.in d. q.34.col.penul Quod quamuis vbi supra nu. 863. sequuti fuimus, nunc tamen non sequimur, quia eius rationes solum probant teneri ad restituendum damnum quod infamatus accepit, quandiu infamatus mansit; sed non ad famæ iam recuperatæ restitutionem. Adde quod infamatus, quando ex sua infamia Respublica damnum capit, tenetur ad procurandam restitutionem famæ suæ, quando est persona publica iuxta S.Greg. in Homil.9. Super Ezechiel.& S.Tho.2.sec. q.78.ar.3. & declarationem cuiusdam dicti S.August. in c. Nolo, 12.q. 1.& c. Non sunt audiendi, 11. q.3. positam vbi supra nu.268. Addo item, quod damnum acceptum à male infamato durante infamia non est integrè restituendum, sed tantum quantum prudenti & bono viro visum fuerit secundum Sotum lib. 4. q.6.ar.3. de Iust. & iur.quod nostro iudicio intelligendum est de damno boni quærendi. & non de damno boni iam quæsiti, arg.c. final. de Iniur. Dixi (Damnum datur)
44 quia volitum & non datum, eo quod dari non potuit, vel pœnituit. non est restituendum: quia volens nocere noxa non sequuta peccat quidem, sed non tenetur restituere, per sæpe dicta in c. præced. & vbi supra n. 865. Vnde qui detrahit alicui apud aliquos, animo infamandi eum etiam per inuidiam, odium, vindictam, quæstum, aut aliam rationem iniustam, si illi ob id malam opinionem non conceperunt, nec bonam amiserunt, non tenetur restituere famam, quia eam non abstulit, licet in eo peccet, vt Adrian. quol. 11. R. determinauit, quem sequimur, vbi supra num. 773. Addo etiam, quod tenetur restituere qui immodicè

modicè laudando alium, alterius famam notabiliter extenuat, secundum eundem in d. Quolib. col. penul. quales multos in Curiis, aulis, scholis, imo & religionibus reperias. Addo quarto, quod qui famam alienam mentiendo læsit, debet eam restituere, asserendo se fuisse mentitum, aut saltem dixisse falsum. Imo & testes adducere si opus fuerit, quo eis dissuadeat quibus contrarium persuasit secundum Sotum lib 4.q.6.art.3 de Iust.& iur. Quorum postremum durum videtur nobis putantibus satis esse iurare, si alias ei non crederetur. Tum quia maiorem causam dat credendi reuocationem iurando eam, quam dederat credendi falsum. quod eis sine iuramento dixerat. Tum quia nunquam fuit in vsu. Tum quia testibus tunc demum ad summum esset opus, quum esset suspicio illum ad reuocationem, precibus, vel pretio, & non conscientia inductum. Addo quinto, quod etiam infamans detegendo delictum verum occultum, restituere tenetur iuxta S. Tho. 2 sec q. 62. ar. 2. & in 4. dist. 15. q. 2. ar. 5. ad 2. communiter receptum, non quidem asserendo se falsum dixisse, sed male loquutum fuisse: quod non sufficere dixit Host. in d. vers. Quid de accusatore. Et ideo Io. Maior in dicta distinct. 15. quæst. 16. col. 4. asserit, oportere, & satis esse ita dicere, Quando tale delictum de tali dixi, illud verum existimabam, sed adhibita postea diligentia, inueni me prauè loquutum. 45

Qui modus licet aptior sit, quia nullum mendacium continet, neque ex eo tam facilè atque ex communi colligi potest verum esse, id quod malè dictũ fuit, non tamen videtur tutus quoad viros prudentes & doctos, apud quos præstaret restituere laudando sæpius virtutes, quas habet, eis persuadendo, vt pro tali habeant, nulla mentione facta mali antea per eum detecti, licet verè iuxta Caiet. 2. sec. q.72.ar.3. Addo sexto, dicere Sotum, lib.4.q.7.ar.3. de Iust. & iur. eum qui verum dicendo infamat, non teneri ad tantam restitutionem, ad quantam, qui mentiendo id facit. Quod non videtur nobis tutum, quia licet plus peccet, non tamen plus nocet. At restitutio cùm actus sit iustitiæ, vt supra cap.17.n.6. dictum fuit, potius respicit nocumentum quàm modum nocẽdi. Dixi, (Ab eo cuius hæres est) quia hęres detractoris, non solùm iudicio exteriori, sed etiam interiori tenetur restituere, secundum Adria. quolib.11.T. id efficaciter probantem & asserentem, ita mortaliter peccare hæredem qui prædictam compensationem pro defuncto non facit, ac si non solueret alia debita. Dixi, (Condonanti) quia obligatio restituendæ famæ ab infamato condonari potest, vt S. Anton. 2. par. tit. 2. cap. 1. §. 3. sentit, & eum non referens illud exprimit Adrian. in 4. de Rest. q. 33. quolib. 11. & post hunc Sotus de ratione. tegen. secret. memb. 1. q. 3. Tum quia potest quis damnum suorum bonorum condonare regulariter secundum glos. receptam verb. Restituatur, c. Peccatum, de Reg. iur. lib. 6. & fama est de bonis nostris. Tum quia potest quis remittere, quod sibi debetur in casibus à iure non prohibitis, ex quibus hic non est, c. statutum. §. si quid, adiuncta glo. de Resc lib.6. c. exigit, de Censib. eod. lib. per locum ab speciali. Contrarium tamen tenet Caiet. 2. sec. q. 73. ar. 2. & in summa verb. Detractio, Io. Maior in d. dist. 15. q. 16. col. 4. & 5. Ad quorum fundamenta responderi potest, primo, concedendo peccatum esse, se ipsum sine causa infamare, & etiam interdum 46

infamiam condonare, sed negando ex hoc casu sequi, eius remissionem non valere: quia etiam interdum peccat qui amittit sua bona, aut debitum remittit, cap. Quid dicam, 14. quæst. 4. Archid. in cap. Sicut hi, 47. distin. eius tamen remissio valet, si aliud non obstat. Secundo, quod damnum infamiæ principaliter tangit infamatum, & minus principaliter bonum publicum, & sufficit condonatio eius, ad quem damnum principaliter pertinet, cap. Quãuis pactum, iuncta gloss. de pact. lib. 6. & gloss. l. De vno, de re iudicat. cum adductis ibi latè per Hippol. Nam si mille modij tritici mihi ab aliquo comburantur, non solum mihi, sed etiam ciuitati damnum fit, & pauperibus qui sibi de eo prouidere emptione, aut eleemosyna potuissent. Sed quia ad me solum principaliter pertinet, & ad ciuitatem & pauperes minus principaliter, mea sola condonatio comburentem illos liberat, vt copiosius vbi supra nu. 878. & 883. diximus. Opinio tamen Maioris & Caietani posset habere locum in illis quatuor casibus, in quibus supra eod. nu. 28. dictum est peccare mortaliter qui sese infamat. Per quæ respondetur, ad nouè quæsitum, quod non solum potest condonari aliquando famæ restitutio, ad hoc vt condonatio valeat, sed etiam ad hoc vt condonatio sit iusta, & meritoria, quando scilicet fit iusta de causa, & alijs circunstantijs concurrentibus, cum quibus etiam alterius debiti remissio est meritoria, iuxta glo. c. Peccatum, de Reg. iur. lib. 6. Dixi (Alteri) quia nemo tenetur eam sibi restituere nisi in prædictis quatuor casibus, in quibus remissio famæ non valet, & detractio est peccatum mortale.

Ad primum nouè hic quæsitum, an qui se mutuo infamarunt per compensationem, à restituendo excusentur? Respondeo negatiuè. Tum quia non videtur esse locus in hoc cõpensationi per dicta Panor. post alios in c. Bona fides, de deposit. Tum quia damnum illi illatum, per reciprocam infamiam non tollitur, sicut debitum vnius per debitum reciprocum, alterius, l. 1. ff de Compensat. Ad secũdum, quod condonatio infamiæ facta petenti generaliter veniam omnium detractionum, excusat restitutionem earum ad quas verisimilis intentio condonantis extenditur, & non aliarum, arg. l. Cum Aquiliana, ff. de Transact. Ad tertium, quod infamatus conuersando familiariter cum infamante, videtur quidem remittere iniuriam, l. Non solum, §. 1. ff. de Iniur. non tamen obligationẽ restituendi sibi famam quam abstulit, sicut, nec alius creditor per conuersationem cum
47 debitore, remittit debitum, l. Cùm de indebito, ff. de probat. Dixi (Cessante causa) quia sunt aliquot causæ ab hac restitutione excusantes, è quibus est iustus timor mortis & salutis, quamuis teneatur ad resarciendum damnum alia via: Quia quatuor sunt bonorum ordines, videlicet, animæ, corporis, famæ aut honoris, & pecuniæ: & bona primi ordinis sunt potiora bonis secundi; & secundi, potiora tertij; & tertij, potiora quarti, vt in d. Repet. conclus. 4. nu. 217. & sequent. tractauimus. Et nemo tenetur restituere bona inferioris ordinis cum iactura bonorum superioris, quamuis sic cum iactura bonorum eiusdem, aut inferioris ordinis, vt singulariter Caietan. 2. sec. q. 62. art. 6. ad 3. & in paruis opusculis lib. 17. Resp. 14. Responsi. determinauit. Cuius determinationem in hac traductione supra cap. proximo nu. 89. & sequentibus defendimus aduersum Sotum lib. 4. q. 6. art. 3. de Iust. & iure.

Ad dubium autem P. Vinc. quod videtur hoc consequi, eum qui suo menda-

cio fuit

cio fuit causa vt alius perderet maxima bona, excusaretur à restituendo, si restitutis eis perderet locum honoris quem habebat in populo ratione diuitiarum. Respond. concedendo sequelam, quoad talem restitutionem, quæ non posset fieri sine tantæ falsitatis detectione, non autem quoad aliam iuxta c. officij de Pœn. & rem. supra cap. 16. nu. 43. declaratum.

Ex eisdem causis est etiam tanta obliuio dictæ infamationis, vt perinde sit, ac si nunquam dictum fuisset secundum S. Anton. 2. par. tit. 2. cap. 2. §. 3. ne pro restitutione famæ, renouatio infamiæ fiat: quamuis mea sententia, resarcire deberet iudicio boni viri, pecunia, beneficijs, aut laudibus damnum, si quod à tempore illatæ infamiæ vsque ad eiusdem obliuionem fuerit passus. Addidi (ac si núquam dictum fuisset) quia si qua eius memoria restat, restitui debet. Tum quia singulariter Caietan. in 2. sec. q. 62. art. 2. ad 2. determinauit, cum qui adolescens falso apud æquales iactauit se cum tali puella rem habuisse, & postea senex illius peccati & damni, quod proximo intulit, recordatus est, apud eosdem mendacium reuocare teneri. Tum quia difficile est certo scire id in perpetuam obliuionem venisse, cùm quod quis vno die non meminit, altero die recordetur. Tum quia interdum tantò firmius credimus, quantò quis detractionem quam fecit post tot annos, & post tam frequentem confessionem ac communionem non curat reuocare. Addo, quod Caiet. sentit huic moderationi non esse locum, nisi in detectore veri secreti. Nam secundum ipsum impositor falsi, tenetur ad restitutionem non obstante obliuione. Quod durum nobis videtur: deberet enim sufficere, saltem quærere ab eo apud quem id imposuit: num alicuius delicti, quod de tali dixisset, meminisset? & si responderet negatiuè, eum rogaret, ne ob aliquod suum delictum eum peiorem putaret, testãs sine aliqua expressione: falsum sibi dixisse. Ex eisdem est etiam diuulgatio eius, quod malè detectũ fuit, facta alia via, quamnis teneretur restituere damnum interiecto tempore à tempore infamiæ vsque ad diuulgationem acceptum, vt singulariter sentit Adrian. in 4. de Rest. q. 32. col. penul. & nos probamus vbi supra à nu. 859. & à nu. 864. Dixi denique (iustè) ad significandum quod sicut nullus lædens iustè famam alterius, vel suam peccat, ita nec tenetur ad restitutionem, non autem ad significandum quod omnis qui detrahit iniustè, ad id tenetur, excusatur enim ob prædictas causas: & quoties non dedit iustam causam credendi, vel non fuit ei adhibita fides, vel læsio fuit parua. Vnde non obligatur accusatus, de vero crimine secreto, ad restituendam famam quam accusator amisit, eo quod illud non probauerit si illud confiteri non tenebatur, quamuis negando peccaret. Nec etiam si confiteri tenebatur, si non respondit accusatorem calumniari, sed decipi. Nec quamuis respondeat calumniari, si sibi non credatur, eo quod iudices & alij credunt, accusatorem quanuis intentum probare non potuerit, contra suam conscientiam non accusasse, vt pulchrè hæc omnia Caietan. 2. sec. q. 62. ar. 2. ad 2. probauit. Et contraria communis, Richar. Scoti, & aliorũ, dist. 15. ar. 5. q. 1. & Scoti, q. 4. art. 3. & aliorum in aliis quæstionibus ibidem, procedere potest in accusato qui ad confitendum crimen obligatus, non solũ illum negat, sed etiam affirmat suam accusationem calúniosam esse, & id persuadet, quicquid Caiet. vbi supra de hac re subtiliter magis quàm securè disputet. Ad nouè hic quæsitum, respondeo, eum qui ad pœnam minorem debita

à iudice damnatur eo quod negat veritatem quam tenebatur confiteri, non obligatur in conſcientiæ foro ad ſubeundam eam ad quam damnatus fuiſſet confeſſa veritate, quia in eo non tenetur ad pœnam donec à iudice damnetur iuxta gloſſ. receptam in c. Fraternitas, 12. q. 2. & Tho. 2. ſec. q. 62. ar. 3. pro quibus tex. in §. In hac. Dixi (ad pœnam) quia debitum & intereſſe citra condemnationem, imo & poſt iniquam abſolutionem, debetur, Innoc. cum communi in c. Quia plerique, de immunit. Eccleſ.

Nec etiam obligatur, qui delicta aliena à ſe audita otiosè abſque tamen affirmatione ſolùm refert, quamuis audientes ea credant ſecundum Adrian. vbi ſupra eod. tit. ſub fin. & Syl. verb. Detractio, q. 4. quia non dat eis iuſtā cauſam credendi niſi circunſtantia perſonæ vel alia eam iuſtam efficeret, & niſi referens exiſtimet, aut exiſtimare debeat, quod audientes ea ita credēt perinde ac ſi affirmaret, per rationes poſitas in d. Repet. nu. 876. Nec qui ſtultè refert delictum ſcientibus illud, quamuis tunc de illo non cogitent. Nec quando, qui dicit adeo leuis eſt, & qui audiunt adeo graues, vt eius dicto nihilo moueantur. Nec quando is in quem dicitur, adeo vilis eſt, & abſque aliqua fama in illa materia, vt nullam notabilem iacturam faciat, iuxta Adrian. in dicto quolib. 11. Nec qui peccatum alienum cum tali ſui authoris pœnitētia refert, vt abſque aliqua infamia eum honoret. Nec qui ſolam occaſionem remotam infamiæ præbuit: vt qui ioco quandam monialē interrogauit, cur filium ſuum ad fores eccleſię aut xenodochij exponi feciſſet: & illa apud Deum & homines valde queritans, apud aliquos in prauam ſuſpicionem venit. Nec etiam iuxta Sotum, lib. 4. q. 6. art. 3. de iuſt. & iur. detractor cōſpicuus, & dignitate antecedens, reſtituere tenetur famam alicuius hominis infimæ ſortis, quia, vt ipſe ait, eum excuſat prætioſæ famæ amiſſio, quam in eiuſmodi reſtitutione faceret, vt à reſtituendo aliquo exiguo bono quis excuſatur ob magnam iacturam ſuorum, quam ob id faceret. Quod vt nouum, ita videtur durum in praxim deductu, niſi alia iuſta compenſatio fieret, aut obtineretur condonatio.

De Detectione ſecreti contra hoc præceptum octauum.

SVMMARIVM.

Secretum confeſſionis non reuelandum, etiam metu mortis niſi vno caſu, nu. 51.
Secretum quid, & quotuplex, & cuius detectio mortalis, nu. 52.
Epiſtola clauſa qua apertio mortalis, nu. 53.
Secreta pernicioſa reuelanda, non autem alia, nu. 54.
Confeſſio, quæ multis videtur, & non eſt ſacramentalis, nu. 55.
Correctio fraterna quando non neceſſaria, nu. 56.
Fama proximi ſeruanda quando aliter ipſe poteſt ſeruari, nu. 56.
Reus qui crimen debet confiteri, & confitendo peccat, nu. 57.
Reus qui conſortes detegere debet, nu. 58.
Confeſſarius quos reos ſe & conſortes reuelare iubebit, nu. 58.

Iudex.

Iudex qui reum de se & consortibus interrogando, & torquendo peccat, nu. 59.
Secretum nulli noxium etiam iudici iubenti non reuelandum, nu. 60.
Detectio mali proprij, & neglectio famæ quæ mortalis, nu. 61.
Secreti detectio etiam interrogati à iudice, quæ mortalis, nu. 61.
Secreti promissi detectio peior quàm non promissi, nu. 62.

XXVI. Peccat, qui confessarius, vel quiuis alius detegit aliquod peccatum, quod iustè aut iniustè medio confessionis sacramentalis didicit, quanuis sit veniale, absque facultate iusta de causa à pœnitente facta. Et consequenter etiam interpres confitentis lingua confessario ignota. Et laicus cui aliquis in extrema necessitate confitetur, & doctor à quo consilium de confessis petitur: Et qui se confessarium finxit, quo alicuius peccata nosceret, etiam si tormentis adactus, & quamlibet maximo metu mortis id fecerit. Quia omnes isti obligantur ad subeundum potius mille mortes, quàm id facere, vt prædictus Doctor, lib. de ratione teged. memb. 3. q. fin. dixit, & nos ante ipsum copiosè in c. Sacerdos, de pœnit. dist. 6. à nu. 116. vsque ad nu. 163. & post ipsum in d. Repet. nu. 559. scripsimus. 51

Pro cuius & aliorum declaratione dico. Primò, quod secretum in genere definiri potest, esse id quod à nemine, vel à tam paucis scitur, quod neque est famosum, neque notorium, ex mente S. Tho. 2. sec. q. 70. art. 2. ad 2. & eiusdem & Scoti in 4. dist. 21. ibi receptorum, & Caiet. 2. sec. q. 11. ar. 3. Secundò, quod diuiditur in secretum quod de se ab vno solo sciri potest, quales sunt soli & omnes actus interiores animæ hominis: & in secretum quod de se à plurimis sciri potest, qualis est omnis actus exterior, qui non est famosus nec notorius: Quod rursus diuiditur in tres species. Prima, quæ de se sine vlla promissione, scientem obligat ad se celandum regulariter, quale est omne occultum, cuius detectio noceret animæ, corpori, honori, vel famæ, vel fortunis alicuius, c. Si peccauerit, 2. q. 1. & notata in c. Qualiter & quando, 1. de Accusat. Secunda est, cuius celatio à sciente expressè vel tacitè promissa est. Tacitè promittitur, cùm id colligitur ex modo dicendi secreto, nulla de celando expressa promissione facta, vt doctor Subtilis, vbi supra, sentit. Tertia, ad quam celandam lex diuina positiua confessionis sacramentalis obligat, de qua supra cap. 8. num. 2. Tale est omne peccatum sacramentali confessione detectum. Tertiò, Dico, quod vnum & idem secretum potest esse harum trium specierum, puta peccatum secretum, confessum confessario. Est enim primæ, quia est peccatum secretum: Secundæ, quia eius celatio est promissa saltem tacitè. Tertiæ, quia lege euangelica eius celatio præcipitur. Vnum item & idem duarum specierum tantùm, vel vnius tantùm, vt de se patet. Quartò, quod prima species secreti præcipitur à lege naturali generali de non nocendo proximi animæ, corpori, honori, vel famæ, aut fortunis, quæ decerpitur ex septem præceptis secundæ tabulæ Decalogi, Exodi 20. Ex illis enim omnibus colligitur directè vel indirectè, lex generalis & naturalis de non nocendo proximo aliquo modo. Quintò, quod tertia species magis obligat, quàm aliæ duæ, quia obligat quotquot illud directè aut indirectè sciunt, sub pœna peccati mortalis, in 52

omnibus casibus vno solo excepto, scilicet, quando pœnitens iusta de causa illius detegendi facultatẽ facit, vt in d.c.8. diximus, & in d.c. Sacerdos à nu. 30. latè probauimus. Et secunda magis obligat, quàm prima, quia obligat in omnibus casibus in quibus prima, & aliquot alijs: quia qui promisit seruare secretum, ex quo seruato graue damnum alteri non infertur, non debet detegere illud etiam præcipiẽte superiore. At prima species nõ ęquè obligat: quod enim quis sit aliter quàm per secreti commissionem, tenetur reuelare superiore præcipiente, etiam si ex eo seruato nullus læderetur, secundum Tho. 2. sec. q. 70. ar. 1. ad 2. Verum est tamen quod promissio seruandi secreti parui momenti non obligat, nisi ad summum ad veniale, vt rectè Caiet. dixit in d. ar. 1. Sicut nec secretum de occultis parui momenti, & venialibs obligat ad maius: Non enim magis pecco detegendo risum tuum immoderatum venialem secreto mihi dictum, quàm si eundem secreto a te fusum detegerem, secundũ eundẽ. Sextò, quod omnis detectio peccati cõfessione sacramentali detecti, aut per eius medium sciti, est peccatum mortale, excepto casu prædicto, siue illud secretum sit, siue publicũ, siue graue, siue leue, secundum omnes. Quanuis interdum sit mortale triplici ratione, vt cũ peccatum detectũ est occultum & graue, quia eius celatio est tacitè promissa. Interdum duplici, vt cum est publicum & leue. Interdum vna tantũ, vt cũ est leue per prædicta, veluti quando peccatum confessum est parui momenti, aut publicum, tunc enim non est peccatum mortale, nisi per legem diuinam & canonicam, quanuis sit veniale ob eius secretum tacitè à confessario promissum. Vnde videtur quod cõfessarius qui reuelaret peccatum graue, teneretur confiteri circunstantiam prædicti duplicis vel triplicis vinculi, si adesset per prædicta supra c.6. Septimò, quod detectio secreti aliarum duarum specierum etiam est mortalis, nisi fiat in casu à iure permisso, aut res sit tam parui ponderis, quod eius detectio nemini notabiliter noceat, & absque intentione notabiliter nocendi fiat: quia quanuis id obuiet legi naturali prædictæ de non nocendo nec reuelando malo secreto, vel secreto commisso, propter tamen paruitatem damni desinit esse mortalis, sicut mendacium etiam est contra illam, & non est mortale, nisi sit notabiliter nocens, vt dictum est supra eod. nu. 2. Et furtum paruę rei contra legem quidem naturalem est, l. 1. ff de furt. non est tamen mortale per prædicta supra cap. proximo, n. 2. Ratio autẽ quare detectio peccati etiam leuis confessi sit mortalis, est, quia licet per eam parum lædatur proximus, plurimum tamen læditur sacramentum cõfessionis, & publica vtilitas, quatenus retrahit pœnitentes à confitendo, ne confessa peccata publicentur. Quæ colligitur ex c. Si diligenti, & notatis ibi de foro comp. Oportet autem, vt sciatur secretum esse parui ponderis, ad hoc vt eius detectio non sit mortalis, quia si probabiliter dubitetur, an sit grauis ponderis, mortalis esset, arg. c. Si quis autem, de Pœnit. dist. 7. & eorum, quæ ibi latè tradimus.

53 XXVII. Peccat mortaliter qui reserat, aut legit litteras obseratas, aut scripturas alienas, quæ in secreto obseruabantur, animo lædendi aliquem notabiliter, vel lædendo, aut aduertens, vel aduertere debens, quod inde posset notabile damnum sequi per prædicta, supra eod. cap. nu. 2. nisi ex consensu expresso aut tacito eius à quo vel cui mittuntur, id faciat, aut de authoritate legitima, arg. l. Iustè, ff. de Acquir. possess. vt tempore belli Præfecti finitimis hostium locis eas reserant.

Prælatus item & Prælata eas quæ suis monachis, aut ab eis mittuntur, c. Non dicatis, 12.q.1. Peccat autem, sed non nisi venialiter, qui aperit sine consensu, imprudenter, putans eas ad se missas, aut ob curiositatem, sine vlla intentione nocendi notabiliter, & sine vllo nocumento notabili, aut periculo probabili eius inferendi sola causa sciendi noua, vel captandi risum ex barbara compositione, aut ex eleganti voluptatem. Quia id non est contra charitatem Dei & proximi necessario habendam: Peccaret tamē mortaliter, si id faceret cum prædicta intentione, vel prædicto nocumento, aut periculo certo vel probabiliter dubio nocēdi: quia est falsarius: vt ait glo. approbata c. Cùm olim, de offic. deleg & quia vtitur re aliena contra voluntatem domini, & ita admittit furtum, l. 1. ff. de furt. §. Placuit, Inst. de oblig. quæ ex delict. & per alias rationes, quas scripsimus in d. c. Sacerdos. Nec obstat, quod hæc ratio videtur idem concludere in casu proximè præmisso, quia in illo paruitas, vel (vt ita dixerim) nullitas damni excusat à mortali, vt in quacunque alterius præcepti materia, iuxta dicta in cap. 11. n. 7. Adde his illud quotidianum S. Anton. 2. par. tit. 1. cap. 22. §. 5. singulariter asserentis, inimicum mittentis, vel eius cui mittitur, Epistolam absque aliquo peccato reserare posse, si per illam aliquod damnum sibi parari iustè timet. Quod videtur habere locum etiam quando probabiliter timetur datum iri per eam aliquod damnum iniustum alteri, & quo illud impediat, illam resignat, arg. c. Non in inferenda, & eorū, quæ ibi congerimus, 23.q.3. Cauendo tamen, quoad fieri poterit, ne cui vllum damnum iniustum inferatur, arg. c. Cum cessante, de Appellat.

XXVIII. Qui secreta in iniustam aliorum perniciem non vergentia ciuitatis, 54
cōsilij, aut exercitus ad eorum magnum damnum reuelat, etiam si metu tormentorum, aut amissionis vitæ id faciat per prædicta. Vnde sequitur Hispanum à Gallo in bello captum, quantalibet tormentorum vi torqueatur, non posse salua conscientia secreta iusta exercitus Hispani, ad ipsius conseruationem necessaria detegere, nec contra, Gallum Hispanis secreta exercitus Gallicani. Nec illum, qui delictum alienum secretum violēter sciuit, vt idem prædictus Doctor singulariter affirmat. Quanuis hoc, & quod de secretorum testium litigantium detectione nullis tormentis facienda dixit, moderanda nobis videntur, vt solùm procedant, in damno irreparabili, vt quia mors, vel mutilatio membri sequeretur, non autem quando sola pœna pecuniaria, vel alia exilis, quæ facilè à detegēte reparari potest, timetur, vt ibidem, nu. 588. innuimus. Dixi (in iniustam aliorum perniciem non vergentia) nam talia reuelari possunt, exemplo illius prudentissimi & fidelissimi Chussi qui consilia Absalonis pessima Dauidem admonuit, 2. Reg. cap. 17. & Elisei, qui iniqua secreta Regis Syriæ Israelis Regi denunciauit, 4. Reg. cap. 16.

Non enim peccat, imo bono fungitur officio, qui denūciat cui, quādo, & quomodo oportet, peccatores, peccata, & stratagemata dānosa Reipub. aut proximo, quia hoc iure potest & debet fieri, vt latius in d. c. Sacerdos, nu. 14. & seq. probauimus per cap Non in inferenda, 23.q.3. & §. 1. dist. 83. c. Quantæ, de sent. excom. & c. Ipsa pietas, 23.q.4. & alia, de quibus est c. Præterea, 2. de spons. quatenus habet, eum qui scit aliquem rem habuisse cum consanguinea eius, quam vult ducere, teneri denuntiare, quo iniustum matrimonium & peccata, quæ ex eo orirentur, impediantur. Quæ etiam procedunt in presbytero: potest enim etiam illa

proditiones, homicidia & alia delicta parata, denunciare absque periculo irregularitatis ob id incurrendæ, modo protestetur, se solùm facere ad cauenda mala quæ imminent, vt sine sanguinis effusionis pœna impediantur, vt pulchrè Caiet. 2. sec. q. 33. ar. 7. probat. Pro quo sunt, c. Episcopus, ne Cleri. vel Monach. lib. 6. & c. Prælatis, de homicid. eod. lib. licet protestatio solùm videatur necessaria quoad forum exterius per dicenda infra cap. 27. Presbytero, inquam, etiam iurato seruare, & non detegere illa secreta secundum Innoc. recept. in c. Qualiter, 1. de accusat. Panor. in cap. Dilecta, de Excess. Prælat. & alios alibi, modo illa aliter quàm per confessionem sacramentalem nouerit. Per eam enim solam cognita in nullo mundi casu detegi possunt, iuxta communem & veram opinionem; quam copiosè in d.c. Sacerdos, à nu. 116. ad 151. probauimus, excepto vno, de quo ibi & supra proximè, n. 51. & cap. 8. nu. 17. diximus.
55 Dixi, (Sacramentalem) quia oportet esse talem, per quam pœnitens verè confiteatur peccata sua, non enim sufficit dicere, hoc tibi dico in confessione iuxta Innoc. Panor. & communem, in c. Omnis, de Pœnit. & remiss. etiam si genibus flexis, & signo crucis fronte signata, id fiat, absque proposito confitẽdi peccata, & absolutionem accipiendi. Quia talis detectio non est sacramentalis; nec maiori secreti vinculo obligat quàm aliud extra confessionem detectum: vt rectè determinat Sotus, vbi supra, memb. 2. q. 7. ar. 1. & ante ipsum clarius & firmius Caiet. 2. sec. q. 70. ar. 1. quem ille non refert, cuius ignorantia multi grauiter errant, & eis quibus detegunt, ingerunt scrupulos, an debeant illa detegere, dum super eis denunciandis fertur excommunicatio, vel vt testes coram iudice sistuntur, vel vrgentur necessitate denunciandi, eo quod sunt Reipub. aut proximo perniciosa.

56 Aduertendum tamen, quod detectio peccati occulti etiam alteri perniciosi, non licet, nisi fraterna correctione præmissa, iuxta illud Matth. 18. Si peccauerit frater tuus. relatum in c. Si peccauerit, 2. q. 1. & in c. Nouit, de Iudic. præsertim si ea sciens, probabiliter credit, suis precibus, & admonitione secreta illa impeditum iri secundum S. Tho. 2. sec. q. 33. ar. 7. receptum communiter. Diximus (probabiliter credit) alioqui enim posset & deberet statim iudici denunciare. Ex quo sequitur in proditionibus contra Remp. paratis, & hæresibus ad docendum alios directis, raro fraternam admonitionem secretam necessariam esse, raro enim quis probabiliter credere potest, proditionem & hęresim sola monitione omnino cessaturas. Aduertendum item, quod tunc demum oportet denunciare personas & delicta, quando ad occurrendum imminentibus malis id esset necesse. Quia si sufficeret generalis admonitio, quod aliqua mala parantur, non esset facienda declaratio specialis, & si sufficeret sola specialis delictorum, non esset facienda personarum, vt S. Tho. quolib. 11. q. 2. determinauit, & nos latius, in d.c. Sacerdos, nu. 14. & seq. scripsimus, vbi multis rationibus probauimus, seruandam esse famam proximi, quoties sine illius detrimento, eius animæ mederi possumus. Aduertendum item, quod sicut bene facit, qui fraterna correctione præmissa, bono animo crimen occultum ecclesiæ denuntiat, (Quia quamuis sit qui defendat, correctionem fraternam non esse lege diuina speciali præceptam, nemo tamen ferè est qui neget, eam lege generali charitatis præceptam) ita, qui malo animo id facit, verus coram Deo detractor est secundum Tho. vbi supra, ar. 2.

XXIX.

XXIX. Qui reus secundum iuris ordinem interrogatus sua delicta secreta 57
grauia non confitetur, & contra, qui confitetur illa contra iuris ordinem inter-
rogatus, secundum mentem omnium. Dicitur autem interrogatus secundum Iu-
ris ordinem semper & solum, quando tria concurrunt. Primum, quod iudex in-
terrogans sit competens. Secundum, quod delictum sit probatum plenè, vel sal-
tem semiplenè, hoc est, saltem per vnum testem omni exceptione maiorem, vel
per indicia illi æquipollentia, vel per infamiam plenè probatam. Tertium, quod
sit notificata illi huiusmodi probatio, vt sciat in quo statu est, vt colligitur ex Tho.
2. sec. q. 69. ar. 1. & 2. & Caiet. ibidem eum pulchrè declarante, quos vbi supra e-
tiam latius muniuimus per cap. Quando, vers. Non tibi dico, vt te prodas, de Pœ-
nit. dist. 1. & c. Si omnia, 6. q. 1. & c. 2. de Maiorit. & obed. & c. 2. de cõfess. & alia
quibus probatur neminem se debere prodere, & quemlibet scientem se iam pro-
ditum per semiplenam probationem, debere iudici præcipiẽti vt fateatur, parere.
XXX. Qui reos consortes suos occultos non detegit, in quibus casibus id fa- 58
cere debet, aut contra detegit, quibus non debet: regulariter autem non debet,
sed solùm in casibus expressis & notat. in c. 1. de Confess. l. 1. C. de Custod. & ex-
hib. reor. l. fin. ff. ad exhib. l. Latrones, l. Diuus Adrianus, ff. de Custod. & exhib. l.
Prouinciarum, C. de feriis, & l. 4. §. Mandatis, ff. ad l. Iuli. pecu. de quibus est cri-
men falsæ monetæ, l. 1. C. de fals. monet. & malefic. l. fin. Cod. de Malef. & Ma-
the. proditionis, l. penul. & fin. C. ad l. Iul. Maiest. & hæresis, c. In fidei fauorem,
de hæret. lib. 6. Addo, quod rei, qui contra se confessi sunt etiam non interrogati,
debent declarare socios, quos iustè credunt præteritorum non pœnitere, imo pa-
ratos esse ad noua, cum magno damno publico; aut priuato committenda, nec per
euangelicam correctionẽ correctũ iri, quales sunt regulariter latrones, nũmorum
falsarij, hęretici, stryges, fascinatores, & alij similes per dicta in d. Rep. c. Inter ver-
ba, nu. 626. Quinimo cõfessarij eiusmodi reos monere debẽt, vt tales socios denũ
ciẽt, vt particulariter dixit Sot. de ratio. tegen. mẽb. 2. q. 6. pag. 17. quod si nõ fece-
rint, nostra sentẽtia, ita peccãt hi non admonendo, & absoluẽdo ac illi nõ denun-
ciando, absoluunt enim impœnitentes contra ius diuinũ & humanũ, c. Pœniten-
tia, 1. & 2. de pœnit. dist. 3. c. Peccati venia, de Reg. iur. lib. 6. & c. Legatur, 24. q. 2.
XXXI. Qui iudex interrogat reum de seipso, vel de consortibus suis præter 59
iuris ordinẽ, quia iniustè dat causam notabilis infamiæ proximi dũ extra potesta-
tem suã inquirit contra l. fin. ff. de Iurisd. omni. iudic. & c. 2. de Cõst. lib. 6. Idem si
contra omittit interrogare cũ debet, secundum eundẽ iuris ordinẽ, quia præiudi-
cat notabiliter Reip. cuius interest delicta puniri, l. Ita vulneratus, ff. ad l. Aquil.
c. vt famæ, de sent. excom. Quis autem ille sit iuris ordo, secundum quẽ debet, vel
non debet interrogare reum de se, in præcedenti modo peccandi dictum est. De
cõsortibus autem, non debet interrogare nisi in casibus à iure expressis, & in illis
non nominatim, an sint illi, aut illi, sed generatim, an sint aliqui, & quod doceat
reum si videt eũ nescire, aut faciat facultatẽ ei consulendi confessarium an tenea-
tur, & quos reuelare. Alioquin enim, non auderem excusare illum à peccato
mortali, præsertim si id faciat persuasus iustum esse per fas, aut nefas detegere cri-
mina, & quocunque modo seueri iudicis atque executoris famam sibi comparare,
contra l. Respiciendum, ff. de Pœn. cogendo reos ad benè vel malè detegendum,
omnes.

omnes suos socios, etiam iam coram Deo emendatos, etiam si nulla fama neque indicium sit contra illos. Et minus excusare auderem eũ qui tormentis cogit reos ad reuelandũ socios etiã in casibus in quibus interrogare permittitur, quãdo nulla fama neque indicium nec præsumptio legitima dictat, eos habere socios vt rectè Salic. in l. fin q. 2. C. de Accus. concludit. Neque eos qui in Castella & Italia torquent reos de suis delictis conuictos testibus, vt confiteantur, quo beneficium appellationis amittant, contra communem Theologorum & Iurisperitorũ sententiam, nisi cùm adeò clarè sunt conuicti, quod in conscientia tenentur confiteri, & iustè Iudex præsumit ob solam malitiam differendi iustitiam eos pernegare, vt latè in d. Repet. c. Inter verba, nu. 771. scripsimus limitando cõmunem in hoc casu.

60 XXXII. Qui peccatum sibi secreto communicatum, quod non vergit in graue damnum alterius, etiam iudice competenti præcipiente reuelat secundũ Tho. 2. sec. q. 69. ar. 2. Imo etiam quando vergit in damnum alterius, si alia via potest illud excusari. Quin & quando alia via excusari non potest, id solum est detegendum, quod remedio est necessarium. Nam dictum S. Bonau. qui contrarium videri potest alicui sentire, reducendum est ad prædicta.

61 XXXIII. Qui Episcopus aut alius Prælatus, aut publica persona ad aliorum saluti prouidendum constituta, seipsum infamat, aut se notabiliter infamantibus non resistit, aut modestè suæ famæ restitutionem non petit, secundum Thom. Quol. 10. ar. 12. Licet alij religiosi, quibus sola propriæ salutis cura est, iustè possint ferè patienter, quatenus eos tangit, nisi charitas Dei, aut proximi contrarium requirat. Magis enim quandoque prodest proximis alacris patientia falsæ infamiæ, quàm eius contradictio. Nec ob id propriam famam negligunt, cũ eam Deo offerant, vt sentit Thom. vbi supra & explicat Caietan. in summa verb. Famam propriam. Dixi (nisi charitas, &c.) quia sicut quiuis religiosus licitè curam de sua fama habere potest, & eam tueri, ita si degit inter personas ad se imitandum paratas, secus faciendo peccaret grauiter iuxta glo. receptam in c. Semel Christus, de Consec. dist. 2. per dictum c. Nolite, & c. Non sunt audiendi, 11. q. 3. & à fortiori si seipsum infamat, arg. c. Si non licet, 23. q. 5.

XXXIIII. Qui interrogatus iuridicè in visitationibus de peccatis publicis, aut satis generaliter de peccatis nulla expressione facta de occultis, aut iniustè facta expressione de illis, reuelat occulta siue ipsi fuerint secreto detecta, siue ipse viderit ea in secreto fieri, si non erant præparationes ad aliis nocendũ, aut si denunciat quæ probare non potest, iuxta illud Prouerb. 11. Qui ambulat fraudulenter, reuelat amici commissum, relatum in c. Qui ambulat, 5. q. 5. Tho. 2. sec. q. 70. art. 1. quod quatuor decretis & aliis confirmamus in Rep. c. Inter verba, 11. q. 3. nu. 778. Tum quia quanuis iuret se dicturum quod scit, verè respondere potest se illa nescire absque periurij metu, intelligendo intra se, illud se non ita scire, vt detegere teneatur, Henric. de Gãdauo, Quol. 9. in Princip. Adrian. in 4. de Correct. frater. §. Ostensis, col. 6. quicquid dicant Genesius à Sepulueda, & Sotus per ea quæ ipsos referens dixi, vbi supra à nu. 766. & nu. 801. quod neruosius postea confirmaui, in c. Humanæ aures, 22. q. 5. Tum quia qui iurat dicere, quicquid scit, intelligitur iurare dicere, quod licitè potest, & non amplius, arg. c. 1. de Iureiur. lib. 6. & l. Si procurator, ff. de Cond. indeb.

XXXV. Qui secreto sibi commissum diuulgat, aduertens aut aduertere debens inde sequuturum alterius notabile damnum, aut notabilem discordiam, licet non sit expresse rogatus, nec promiserit secretum, etiam si erat tale, quod prima facie eius detectio non videretur nocitura, rogatus tamen, eius secretũ promisit, & poterat subesse aliqua ratio, ob quam illud roganti notabiliter conueniebat celari. Quamuis solum sit venialis detectio secreti, quam constat nemini notabiliter nocituram, vt rectè Caiet. 2. sec. q. 70. ar. 1. resoluit per supradicta & in c. Sacerdos, de Pœnit. dist. 6. ad nu. 30.

Caput XIX. de Nono Præcepto. Non concupisces vxorem proximi tui.

SVMMARIVM.

Concupiscentia inordinata rei notabilis mortalis est. nu. 1.

Ludus quid, & duplex, & quis venialis, nu. 2. & quis mortalis, nu. 4.

Ludus causa principali lucrandi, negotiatio, & communiter mala, nu. 2. sed non mortalis, etiam si nitatur fortuna ex sola circunstantia nimietatis, loci, temporis, vel personæ, sine scandalo, vel alia legis transgressione. nu. 3.

Ludens ludo vetito sibi, lege ad mortale obligante, & etiam licito ab impotente donare, vel coacto, vel dolo, mortaliter peccat, nu. 5. & 12.

Lex an vlla iuris communis ludi obliget ad mortale, nu. 6.

Ludus omnis aleæ, & principaliter ob lucrum, prohibitus, nu. 7.

Ludus omnis etiam industriæ principaliter ob lucrum, saltem venialis, nu. 7. & 8.

Ludus aleæ rei notabilis clerico sacrato, & monacho mortalis, nu. 9. & 10.

Lusus de se nullus laico mortalis, & quis ei gloriosus, nu. 11.

Ludere quis dicatur coactus, nu. 13.

Ludi spectator clericus magis peccat quàm laicus, nu. 14.

Ludentium susceptores, &c. vt peccant, nu. 15.

Peccantium ministri quando peccant, nu. 16.

Ludens dissimulans peritiam, fallens, & non monens, vt peccat, nu. 17.

Ludens credito ni iuret, non soluat, & tunc, &c. nu. 17.

Iurans soluere perdita, quid faciet, nu. 17.

Promissio reciproca siue scommessa, vel apuesta quæ licita, nu. 18.

Ludo quæsita non restituenda, nisi, &c. & quæ cum perditis compensanda, nu. 18.

PECCAT primò mortaliter contra hoc præceptum, quicunque inordinatè contra iustitiam concupiscit aliquid notabile. Dixi (inordinatè) quia qui concupiscit ordinatè, per emptionem, per mutationem, hæreditatem, aut alium iustum titulum, non peccat. Dixi (Contra iustitiam & notabile) quia qui concupiscit inordinatè contra solam liberalitatem, vel parum contra iustitiam, solum venialiter peccat, per citata in addit. c. Quando, de Consec. dist. 1. n. 292. & supra in cap. 11. n. 4. & c. 17. n. 2. iuxta mentem S. Tho. 2. sec. q. 59. ar. 4 & q. 168. ar. 3. explicatam ibi per eius commentatorem. Et quia hic solum agimus de transgressione huius præcepti, per ludum, & iocum, quia de alijs supra cap. 17. actum est, pauca de illis præmit- 1

præmittimus. Primò, quod ludus & iocus, est actus principaliter factus ad recreandum animum per voluptatem, secundum Arist. 4. Ethic. & S. Tho. 2. sec. q.
2 168. ar. 2. Qui cùm fit factis, appellatur ludus, cum verbis, iocus. Et est duplex: bonus, & malus. Bonus est, qui fit ad honestam animi recreationem, sine vlla mala circunstantia: ex quo frequentato generatur habitus & consuetudo honestè ludendi, & iocandi, qui est virtus, quam Arist. vbi supra Eutrapeliam vocat: Et quia omnis virtus moralis, inter duo vitia extrema excessus & defectus interiacet, iuxta eundem & glo. sing. in §. Hæc quæ, de Pœnit. dist. 2. sub c. Charitas, 3. Ita hæc interiacet inter excessum inordinatum ludendi, & inter defectum inordinatum ab eo abstinendi, vt in d. q. 168. ar. 3. & 4. probat Tho. Longè tamen frequentius peccatur per excessum quàm defectum: quia ludo, & ioco, æquè parce cōdienda est vita, ac sale cibi, iuxta Cicer. 1. offic. receptum. Secundò, quod ludus, & iocus malus est, qui lege vetatur, vel circunstantia mala vestitur, vt plurimum autem,
3 & suo genere est venialis. Quis autem sit mortalis, infra dicetur nu. 4. Tertiò, quod ludus exercitus principaliter animo lucrandi potius est negotiatio, quàm ludus, vt ex supradicta diffinitione colligitur, quæ negotiatio ferè semper mala est. Tum quia per eam aufertur amicis, quibus erat dandum, vt ait Arist. Tum quia per eam, quis assuescit bonis aleæ subijciendis, & multum temporis terere. Tum quia est occasio, vt coniuges, liberi & famuli paruifaciant damna bonorum, & custodiam eorum, cùm maritum, fratrem, aut herum, vno aleæ iactu, tantam bonorum iacturam facere videant. Tum quia paucissimi aut nulli per eam ditescunt, imo per eandem multa mala & vitia imbibuntur, vt Host. admonet, in summa de excess. Prælat. Dixi (Fere) quia finis prouidendi necessitati, cum probabili credulitate lucrandi à diuite, vel preces, aut iussus amici, aut superioris diuitis, possent quandoque huiusmodi ludum, & negotiationem honestare, arg. eorum quæ ait Tho. de mercatura 2. sec. q. 77. ar. 4. Quartò, quod ludus non sit mortalis, ex sola circunstantia animi principaliter lucrandi aliquid, etiam notabile ab eo, qui donare potest, vt probat Caiet. 2. sec. q. 168. ar. 3. & in summa verb. Ludus. Neque etiam ex nimio, & ardenti ludendi appetitu, nisi cùm extenditur ad alicuius legis, (quæ obligat ad mortale) violationem. Qualis est eorum, qui noctes in dies, & dies in noctes vertentes, Missas præceptas omittunt, aut subeunt periculum amissionis bonorum, sine quibus nequeunt sustentare vxores, liberos, ac reliquam familiam sustentādam de præcepto, aut debita statuto tempore soluere, aut putantur inepti ad munera bellica & ciuica Reipub. eis ad illa notabiliter egentis, & timentis ne pecuniam ad ea necessariam eis datam ludo perdant, simul & deplorantis eorum vicē, quod cùm sint alias rebus egregiè agendis apti, ob hanc vnam rem ad id reputantur inepti. Neque etiam ex circunstantia loci sacri. quia nullo id iure cauetur, nisi cùm specialiter talis in eo ludus prohibetur, qualis est comœdia rerum profanarum, c. Cùm decorem, de vit. & hon. aut nisi fiat cum notabili scandalo, vel irreuerentia Dei, vel Ecclesiæ, c. Decet, §. Cessent, de imm un. Eccles. lib. 6. Imo sine vllo peccato, & cum merito potest quis in eo ob honestam causam ludere, puta, quo infirmus, qui illic est, recreetur, quo otium pellatur, aut solatium capiant milites, qui eum tempore belli custodiunt, quamuis sine vlla iusta causa id ibi facere, sit saltem veniale, iuxta Caiet. in d. q. 268. ar. 3. Neque ex circunstan-

cunstantia personæ. Nam sine vlla culpa etiam veniali clericus & monachus interdum etiam talis & chartis lusoriis ludere potest ob honestam causam, puta ad excitandum vel recreandum socium ægrotũ, aut re indigentem, modo non frangat legem vllam ad mortale obligantem, de qua infra nu.6. Neque ex circũstantia temporis, quia quamuis peccatum sit totum diem festum in ludis præsertim operosis consumere, quales sunt ludus pilæ, prælij vmbratilis, & similes, mortale tamen non est, nisi Missa, aut aliud diuinum officium prætermittatur, vel votum mittatur. Neque ex eo, quod potius fortuna & euentu, quàm industria nitatur, nisi alioqui lege prohibeatur: quia imo ludus, qui in quantum talis ad relaxationẽ animi fit, tantò aptior est, quantò magis fortunæ, quàm arti, & industriæ innititur. quia intentionem animi magis remittit. Et ita contra vulgi opinionem, omnium ineptissimus est Ludus Latrunculorum, quẽ Itali scacchorũ, Hispani verò Axedrez & Galli Eschez vocant. Quia is minus quàm alij animum relaxat, quamuis magis liceat, quàm aliquot alij, qui lege prohibentur, iuxta Glo. receptam in Auth. Interdicimus, de Episcop. & Cleric. & glo. c. Clerici, 2. vbi Panor. & alij de vit. & honest. cleric.

Secundò, Peccat mortaliter contra hoc præceptum, qui ludit cũ irreuerentia 4 notabili Dei, vel dictis, & factis in se mortalibus, vel mortali circunstãtia vestitis. Dixi (Irreuerentia Dei) ob c. Cũ decorem, de vit. & honest. cleric. & c. Decet, §. Cessent, de Immunit. Eccles. lib. 6. & concil. Trid. sess. 4. §. fin. quod grauissimè in hæc ferè verba prohibuit. Ne quis vllis sacræ scripturæ locis vtatur, ad scurrilia, fabulosa, vana, adulationes, detractiones, impias, & diabolicas incantationes, diuinationes, sortes, libellos etiam famosos. Dixi (vel dictis, &c.) ad includendos ludos impudicos, & alios de se mortiferos, arg. c. Nec solo, 33. q. 5. & trad. à Tho. 2. sec. q. 154. art. 4. Dixi (vel mortali circunstantia vestitis) ad includẽdos ludos qui fiunt cũ notabili scãdalo, aut cũ notabili alterius nocumẽto vel periculo eius probabili, arg. c. Nihil, de præscrip. & c. 1. de Tornea. & c. Ad audientiã, de homic. & ad excludẽdos ludos, qui fiũt cũ circũstantiis animi principaliter lucrãdi, nimietatis ardoris, & auiditatis ludẽdi, sacri loci, tẽporis, vel personæ, sine prædicto scandalo & nocumẽto & periculo, & trãsgressione alteri⁹ legis ad mortale obligãtis: hi enim licet vt plurimũ sint mali, nõ tamẽ sunt ob hoc mortales per proximè dicta.

Tertiò, Peccat mortaliter, quicunque ludit rem notabilem ludo prohibito sibi 5 lege obligante ad mortale: vel ludo licito cũ eo cui donare non potest, vel à potente donare ad id metu coacto, vel per dolũ, & fraudẽ decepto. Dixi (quicunq;) ad includendũ etiam laicos mares & fœminas, quia licet hos non obligent omnes illæ leges, quæ obligant ecclesiasticos, obligãt tamen leges naturales & diuinæ, & etiam in aliquibus terris humanæ, vt infra dicam. Dixi (notabilem) quia paruitas excusat à mortali, vt supra dictum est c. 11. n. 4. & alias sæpe. Dixi (ludo prohibito) quia ludere non prohibito licet, vt dictum est n. 2. & quamuis fiat frequenter malus, ex circunstantia intentionis solum lucrandi, nimietatis, & temporis, loci, vel personæ sacrorum, non tamen fit mortalis, nisi concurrat aliquid aliud per d. n. 4. Dixi (sibi) quia multis prohibetur aliquis ludus, qui non prohibetur alijs. Nam multis interdicuntur voto, iuramento aut statutis collegiorum & Cœnobiorum, aliqua genera ludorum, quæ aliis non ita vetantur. Dixi (lege obli-

6 obligante,&c.) qualis an sit vlla humana iuris communis queri potest,& respondeti primo lege obligante, saltem ad veniale,prohiberi communiter omnem ludum,qui magis nititur casu,& fortuna,quam industria & arte,quo luditur ob lucrum principaliter,c.Episcopus,35.dist.& l.1.ff.de aleæ lusu.& aleat.& auth.A-
7 learum vsus,C.de Relig.& sump funer.& c.Clerici,2.de vita & hon.cler.Quibus omnibus tam laicis,quàm clericis interdicitur ludus aleæ in vniuersum; per quē significatur omnis ludus, principalius nitens sorte aut casu, quàm industria, & arte ex mente,omnium:de quibus est ludus ad tabulas per d. auth. Interdicimus,C.de Episc.& cler.& §.Interdicimus auth.de S. Episc.coll. 9.vnde illa sumitur,qui licet multum nitatur industria,magis tamen fortuna:De quibus vidētur etiam esse ludi chartarum lusoriarum, quorum aliqui magna quidē industria nituntur,sed maiori fortuna. Dixi(quo luditur ob lucrum principaliter,&c.) ad excludēdum eum,quo potius causa honestæ recreationis,quàm lucri, paruo tempore luditur,vt quo à prandio vel cœna luditur causa solatij, nullius rei pecuniariæ lucro proposito,vel solum alicuius esculenti,vel poculenti,quod bis lucrifactum semel soluatur, vel spirituali lucro precum aliquarum pro vincente à victo dicendarū.Tum quia id permittitur per l.Quod in conuiuio,ff.de Aleę lusu,iuncta gloss.eius,& gloss.d.cap.1.35.dist.& gloss.l.Si tibi,§.1.ff Quarum rerum actio non dat.Tum quia ratio legis,quæ tales ludos vetat,est refrænare auaritiam, quæ cessat in prædictis,& per consequens ipsa lex iuxta l.Adigere,§.Quamuis,ff. de Iure Patron.& cap.Suggestum,& cap. Meminimus de Appellat.& theoriam
8 Panor. super eis positam & receptam.Secundò dico,quod simili lege prohibetur etiam ludus industria,& arte potius quàm fortuna nitens, quo æquè vel principalius luditur causa lucrandi,quàm relaxandi animum.Tum quia est inordinatus lucrandi actus, cum rei in vnum finem ordinatæ,sit vsus in aliū ferè semper contrarium,quia ludus ad honestam animi recreationem inuentus,vertitur in negotiationem turpem,eandemq́ue intendentem & fatigantem ipsum contra c.fin.de verb.signif.l.Legata inutiliter,ff.de Alim.legat. Tum quia dicta authe. Alearum permittēs quatuor genera ludorum industria & arte magis quàm fortuna nitentiū,vetat ne præmium maius,quàm vnius solidi proponatur vincenti,tacitè prohibens,ne principaliter auaritiæ causa ludatur etiam ludo permisso, tacitè etiam limitans l.2.ff.de Aleę lusu,quę permittit ludi pecunia saliendo,currēdo,luctando,&c.qui sunt ludi magis industria quàm fortuna nitentes,ad pecuniam vnius
9 tantùm solidi.Tertiò,quod lege etiam ad mortale obligante prohibentur monachi & clerici beneficiarij vel in sacris ordinibus constituti ludere huiusmodi ludis aleæ siue fortunæ illicitis notabilem quantitatem,præsertim de fructibus beneficiorum ecclesiasticorum.Tum quia prædictam iustam legem canonicā transgrediuntur.Tum quia præfatum c.1.35.dist.& c. inter dilectos,de Excess. Prælat.iubent clericum ob aleæ lusum deponi ab officio vel beneficio, quod mortalem culpam præsupponit,arg.c.Non afferamus,24.q.1. Et ita hoc Maior, Adria. & Caiet.vbi supra significant.Tum quia in profanum & malum vsum reditibus in pium dicatis vtuntur,contra illa multa, quæ citauimus,in Apolog. lib. de Redit.Eccles.q.1.monit.27.Tum quia Cōcil.Trid.sess.25.cap.1.de reform.pręcipit seruari iura ante illud per Papas & Cōcilia super ludo,& luxu clericorum statuta.

Dixi

Dixi (præsertim de fructibus beneficiorum) quia idem puto quoad peccatum, licet non quoad restitutionem, de his qui ludunt de bonis patrimonialibus, nam ratione solius ordinis & professionis interdicuntur eis huiusmodi ludi. Canones enim prædicti sine vlla fructuum beneficiorum mentione prohibent eis huiusmodi lusus, vt videre est in eis, fundatis in illo dicto Apost. Nemo militans Deo, &c. Dixi (Beneficiarij, vel in sacris ordinibus constituti) ad significandum de alijs idem quod de laicis esse censendum, per doctrinam Panor. communiter receptam, in c. Clerici, 1. de Vit. & honest. cler. & in c. 1. & 2. de Postul. Quartò, quod non audeo dicere tam graui lege humana prohiberi laicis lusum etiam principaliter ob lucrum, etiam magnum. Tum quia prodigitas eorum de se non est mortalis, vt Tho. receptus ait 2. sec. q. 183. ar. 7. & supra eod. nu. 1. significatum. Tum quia non videtur in hoc submitti prædictis canonibus. Tum quia leges prædictæ seculares super hoc latæ non videntur obligare ad mortale, siue quia intentio legislatorum non fuit illa iuxta dicenda infra cap. 23. siue quia quoad hunc effectum non videntur receptæ, cùm in omnibus mundi partibus cuiusque ordinis laicos videamus magnam pecuniarum summam, & maximam eorum partem principaliter propter lucrum ludere, & à confessarijs sine proposito nunquam ita ludendi absolui, quod facere nequirent, si in eo mortaliter peccarent, c. Pœnitentia, 1. & 2. de Pœnit. dist. 3. siue quia leges illæ non tractant de materia iustitiæ, sed temperantiæ, vel modestiæ, quæ vt plurimum solum ad veniale obligant. Dixi (Lege 11 humana) quia secus esset, quoties ratione loci, temporis, personæ, vel modi ludendi prohiberetur eis lege naturali, vel diuina, de reuerendo Deum, & sacra, vel de curandis rebus publicis vel priuatis suis, vel proximi, vel soluendis debitis, ad quæ de præcepto tenentur. Equidem licet non ausim dicere, eos tam forti lege humana teneri: audeo tamen orare omnes, præsertim Illustres, vt secum reputent se grauiter saltem venialiter peccare, turpemque negotiationem exercere per prædicta nu. 2. & 3. Lucrumque quod in eis fit, turpe ab omnibus appellari, & sæpissimè esse restituendum, vt infra dicetur. Et eo maiorem apud virtutis studiosos infamiam incurrere, quo cùm sint maiores, maius scandalum præbent, c. Præcipuè, 11. q. 3. Ideoque sine proposito ab eis perpetuo abstinendi, non posse sine graui pudore ad sanctissimum Eucharistiæ sacramentum accedere, eoque maiorem gloriam apud Deum & homines adepturos, quo cum minore pecuniæ lucro, sola, vel penè sola vincendi gloria proposita pro palmario in signum victoriæ, ad iocundam pugnam pro magnitudine sua amicos allicerent. Quintò dico, ad discernenda prædicta toties quem principaliter ob lucrum ludere, quoties tanti aut pluris lucrum facit, quàm animi recreationem. Dixi (tanti aut pluris) quia sufficit, vt tanti faciat illud ac animi recreationem, per ea quæ pridem diximus in c. Inter verba, 11. q. 3. n. 307. & in c. Quãdo, de Consec. dist. 1. not. 6. n. 14. & in eius Addit. n. 324. & nuper in Comment. c. Cùm minister, 24. q. 5. n. 73. Non autem dixi, vt Sylu. verb. Ludus, q. 2. § 6. (qui nõ luderet nisi lucrum proponeretur) quia, vt aliquid sit finis principalis alicuius actus, nõ sufficit vt sit causa, sine qua ille non fieret, vt ibi dixi, proposito euidenti exemplo, de clerico, qui ad preces matutinas non surgeret, nisi lucrifaceret distributiones, neque missam faceret, nisi quam vocant pitantiam speraret. Tamen maioris facit illa, quàm quod propter illa datur.

Et ita poteſt quis ludere principaliter recreationis cauſa, quanuis non luderet, niſi
12 lucrum expectaret. Suam ergo quiſque in hoc conſcientiam conſulat. Dixi (vel ludo licito cum eo, qui donare nō poteſt) quia qui cum tali rem notabilem ludit, ſiue ſit clericus, ſiue laicus, peccat mortaliter, ſecundum omnes, eiuſmodi eſt ſtultus, puer, mancipium, filius, qui adhuc in patris poteſtate eſt, prodigus, coniunx, monialis, monachus, & ſimiles ſecundum Io. And. Cald. & communem, in d.c. Clerici, 2. Iuſtum tamen videtur id quod Sot. lib. 4 q. 5. ar. 1. de iuſt. & iur. inſinuat, ſcilicet, Filium etiam ſub patris poteſtate conſtitutum, qui de ipſius licentia in ſcholis ſtudet, aut in curia verſatur, licitè poſſe de ſuo commeatu, quatuor aut quinque de centum quæ dantur ei, ludo impendere. Cui addo idem dicēdum de religioſo qui ſtudet, aut negotiatur impēſis ſui Abbatis, modo id honeſtæ recreationis cauſa faciat. Quia pater & Prælatus tacitam eius rei facultatem facere vidētur, Arg. glo. Clem. 2. de vit & honeſt. verb. Conuertendum: & eorum quæ latè ſcripſimus in c. Cùm ad monaſterium, de ſtat. Monach. Non placet tamē id quod ille addit, nempe huiuſmodi filium non poſſe à colluſore plura lucrari quàm colluſor ab ipſo. Tum quia omnes communiter contrarium præſupponunt. Tū quia non eſt textus, neque ratio, quę concludat, pauperē aliquem honeſto loco natum, & etiā plebeium & mendicum, nō poſſe amplius lucrari à diuite, quàm diues ab ipſo. Tum quia c. Si qua de rebus, 12. q. 2. & §. Pupillus, Inſt. de inut. ſtipul. probant contractum cum pupillo aut eccleſia factum valere in alterius pręiudicium, quanuis in eorū non valeat. Tum quia iniuriā pati poteſt, qui eam facere nequit, l. Illud, ff. de iniur. trāſlata in c. Illud, 15. q. 1. Tum quia amiſſa facultate faciendi & perdendi, facultas patiendi & lucrandi non amittitur, per d. l. Illud. Quanuis eius opinio procedere poſſet in eo qui falsò dicendo, ſe facultatem habere donandi, &
13 perdendi, allicit alium ad luſum, arg. l. 2. C. ſi minor mai. ſe eſſe dix. Dixi (vel à coacto, &c.) Tum quia metus, dolus, & fraus, omnem contractum quamlibet alioqui licitum ita inficiunt, vt ſit irritus, vel irritandus, c. Abbas, cum gloſſ. de his quæ vi, & toto tit. ff. Quod met. cauſ. & de dolo, & trad. vterque Thom. 2. ſec. quæſt. 32. art. 7. ad ſecundum. Per coactionem autem intelligo non leuem & conſuetam inuitationem, & inductionem, ſed eam, quæ ſit iuſto metu vel tam grandi reuerentiali, vel cum eiuſmodi exprobratione, vt inuitatus & rogatus, ſi non luderet, vel à ludo diſcederet, vilis & abiectus reputaretur, ſecundum mentem eorundem, quos etiam Sotus, lib. 4. q. 4. ar. 2. de Iuſt. & Iur. ſequitur, quod quotidianum eſt.

Quartò, qui clericus vel monachus ludum mortaliter malum ſpectat, c. Clerici, 2. de vit. & honeſt. cleric. & d. Auth. Interdicimus, C. de Epiſc. & cleric. ſi mul-
14 to tempore ſpectat, ſecus ſi paruo, per dicta ſupra cap. 11. n. 4. Idem ſi eiuſmodi ludo delectatur, vel venialiter malo, ita quod etiam ſi mortalis eſſet, eo delectaretur, Gab. in 4. diſt. 15. q. 11. ar. 3. dub. 3. Quia facientes & conſentientes, &c. ad Rom. 1. & c. 1. de Offic. deleg. Idem ſi eius præſentia eſt cauſa, quod ludo mortali ludatur, Arg. glo. ſing. Clem. Archiepiſcopo, de Priuileg. aut ſi ex officio debeat prohibere, & non prohibet, Angel. verb. Ludus, §. 6. Dixi (Clericus, &c.) quia laicus qui non eſt cauſa ludi mortalis, nec delectatur eo, quatenus talis eſt, ſed ſolùm induſtria & arte ludentium, non peccat ſecundum mentem omnium.

15 Quintò, qui eiuſmodi luſoribus ſubminiſtrat domum, menſam, candelas, aut

alia in

alia in ludum necessaria, arg. c. Error, 83. dist. & dictorum in d. c. 11. vbi supra, & c. 17. à nu. 17. per quæ probatur peccare, qui consentit peccato, præsertim cooperando, iubendo, mandando, inuitando, vel inducendo, quod expresse vel tacitè directè facit huiusmodi susceptor. Et quia grauiter contra hoc vrget P. Vinc. & 16
dubitat, An in cap. 28. Addition. idem tenuerim, addo, me idem etiam nunc tenere: idque confirmo per tres leges priores, ff. de Aleæ lusu & aleatorib. quibus graues pœnæ statuuntur contra eiusmodi susceptores. Et ad inconuenientia, quæ ipse hinc infert, responderi potest per ea quæ supra cap. 17. n. 195. respodi pro locantibus domos meretricibus in ea parte ciuitatis, vbi permittuntur habitare, & per ea quæ Caiet. subtiliter distinguit 2. sec. q. 147. ar. 5. sub fin. pro dantibus cœnam pro ieiunaturis in die ieiunij limitata infra cap. 21. nu. 26. per illa enim defendi potest, non peccare famulum mensæ concubinariorum ministrantem, neque iuuantem concubinam ad se ornandum, neque ministrantes mensis Sybariticis Prælatorum, neque opifices, qui calceos & sandalia vel vestes vendunt meretricibus, & alios similes, modo id sine vllo consensu in peccatum faciant, quoniam non inducunt, neque iuuant directè ad illud: Susceptores autem prædicti tacitè, imo & plurimum expresse inuitant & iuuant directo vel quasi ad huiusmodi ludos mortales, & cōsentiunt eis. Et ad id quod insinuat, si non hunc, alium suscepturũ eos, respondeo per id quod diximus supra cap. 17. à nu. 18. contra ministrum mixtum vsurarij, & pro ministro nudo eiusdem, & contra seruum occidentem, quem alij conserui erant occisuri.

Sextò, qui dissimulando se ludi valde peritum, attrahit alium longè imperitiorem ad ludendum, aut falsis talis, vel chartis vtitur, legésve ludi cũ notabili damno collusoris transgreditur, quia vtitur dolo, & fraude, de quibus supra. Idem de eo, qui ludit, non apposita pecunia, cum iuramento de soluendo, quod perdiderit, & non soluit, arg. c. Debitores, de Iureiur. vt Med. vbi supra latè probat. Per quæ respondeo ad noue quæsita. Ad prima quidem tria, quod peccat mortaliter qui scienter ait se habere plura puncta, quàm habeat, quo lucratur, & qui aduertit collusorem errore calculi dicere se pauciora habere, quo perdit, & non monet, & qui accipit priorem locum, quem manum appellant, quia primus decipit, secundus accipit quod iam alter lucratus est. Tertius, quia surripit ius aptius lucrandi collusori, quanuis non teneretur restituere quantum ob id lucraretur, sed quantum illud ius prioris loci valet: Sicut qui lædit messem, non tenetur restituere, quantum illa in area redderet, sed quãti extimaretur in herba, Tho. 2. sec. q. 62. ar. 4. & supra cap. 17. nu. 27. Quæ tria tunc & tantum procedunt quum damnum notabile infertur, per supradicta. Ad quartum, respondeo, quod inspector ludi non peccat cōtra legem iustitiæ, eo, quod nō admonet ludenté errare computãdo, vel non capiendo prioré locũ, si id nō promisit. Et ita quanuis aliquãdo peccaret contra legé charitatis, non tamen teneretur restituere, ad id enim sola lex iustitiæ obligat per citata supra cap. 17. num. 20. & infra cap. 24. nu. 5. Ad quintũ, quod ludens sub fide sua non iurata, non peccat in Regnis Hispaniæ non soluendo: quia diuæ memor. Carolus V. in Comitijs Mantuæ Carpentariæ siue Madritij, anno 1518. vetuit ne luderetur sub fide soluendi, etiam ludis licitis, qualis est pilæ; simul irritas declarauit, quascunq; promissiones, obligationes & fideiussiones, quę ad id

præstarentur; Quod ipsum esse seruandum etiam in aliis regnis iure communi asseruit Adrian.in 4.de Restit.q.12.quod efficaciter videtur probare præfatus Didacus, qui quum superiora excuderentur, solùm quidem erat Reuerendissimus Segobiensis, nunc autem est Concilij Hispaniarum Maximi Præses, in c. Peccatum,de Reg.iur.lib.6.§.4.nu.8.licet cōtra tenuerit idem Adrian.vbi supra, q.22. & Castren.de lege pœnal.lib.2.cap.2.corol.3. Nihil tamen prædictus præses ait de iurante soluere, sicut nec nos hic quicquam egeramus, de solo promittente. Nunc autem aimus teneri ad soluendum iurantem,vt prædiximus,posse tamē repetere soluta,instar solùm promittentis soluere vsuras,qui eas non tenetur soluere nisi iurauerit,& tunc solutas repetere potest, c. Debitores, de Iureiur. & quod vt iurans soluere vsuras,potest petere absolutionem,antequam soluat,qua obtēta non tenebitur soluere,c.1.de iureiur.Ita iurans soluere in ludo perdita,potest petere absolutionem,qua obtenta non tenebitur soluere.

18 Septimò, qui facit rei notabilis sponsionem, quæ Italis scommessa, Hispanis Apuesta, Gallis gagement dicitur, per quam spondentes sibi aliquid mutuo promittunt in aliquem euentum incertum præteritum vel futurum, certò sciens, à se assertum esse verum,& id dissimulat, vt alium ad sponsionem inducat, quia dolo de quo supra,in damnum notabile proximi vtitur: qui enim sine dolo eam facit, non peccat, quia talis sponsio nulli legi iustitiæ est contraria, imo est consona, l. Ad præsens,ff.de reb.cred.& l. A Titio, ff. de verb. per quam hoc notant Paulus & Alex.ibi approbati per Iaso.& citati per eum ibi,& in dicta l. Ad præsens,licet vt plurimum obuiet libertati. Neque obstat quod Maior, in 4.dist. 15.q.15.& seq.& Adrian.in 4. de Rest.q. de Ludo, contrarium significare videantur. Tum quia eorum ratio satis examinata idem concludit. Tum quia non dicunt eos, qui sic volunt lucrari, mortaliter peccare; sed absolutè peccare, quod etiam nos cum Caiet.quasi fatemur,dicentes id ferè semper esse liberalitati contrarium,& ita lucrum sordidum.

Octauò, qui lucratur aliquid notabile ludo etiam licito ab eo qui non potest donare,vel à coacto & grauiter attracto,aut dolo vel fraudulenter,vt prædictum est,& nō vult illud restituere secundum omnes. Dixi(Ab eo,&c.) Quia secúdum veriorem opinionem,quicquid dicat Panor.in d.c. Clerici,& in c. Quia pleriq;, de Immunit.Ecclesi.& Gab. vbi supra, nemo lucrifacta in ludo etiā illicito ab eo, qui donare potest,ea quæ perdit absque metu,dolo, & fraude tenetur restituere, de præcepto, etiam pauperibus,vt satis sentit vterque Tho.2.sec.q.32.ar.7.ad 2. & explicant Maior. & Adria.vbi supra,Et Caiet.in summa verb. Ludus. Tú quia nihil accipit cōtra iustitiā,cú nō accipiat inuito domino, qui sine ludo & cú ludo donare ea poterat. Tum quia,neq; quod sponsionibus,sine fraude lucrifit,neque quod emptionibus & venditionibus, in diebus festis,aut locis sacris,quamuis in eo mortaliter delinquatur,est necessario restituendum,quia non obstāte illo peccato valent, iuxta glo. sing.in c.Decet,§.Cessent,de immunit.ecclesi.lib.6. Adde, quod qui tenetur restituere lucrifacta in ludo ab vno,non potest compēsare cum perditis cum alio,nec è contrario: cum perditis verò cum vno potest compensare lucrifacta ab eodem, non solú durante eodem ludo, ad cuius vsque finem, nihil censetur lucrifactum,sed etiam in diuersis ludis,etiā si alij sint liciti,& alij illiciti,

siue

siue vterque sit habilis ad donandum siue inhabilis, siue alter habilis, alter inhabilis, quanuis de rigore iuris, in hoc vltimo contrarium dici possit; sed sequimur Sylu. verb. Ludus, q. 17. hoc tenentem, ex æquitate. saltem quoad forum cõscientiæ, licet arbitrer neminem, qui falsis talis, aut chartis, aut alias dolo, & fraude lucratur ab alio, compensare posse cum iustè lucrifactis ab eodem. Non enim videtur iustum, vt compensentur cum iustè perditis, quo casu procedat opinio contraria. Addo, quod etiam ministri & inspectores, quibus ludentes ex collatis in medium aliquid conferunt, tenentur restituere, quando lucrans ad id tenetur, aliàs non; Gab. in 4. dist. 15. q. 13. dub. 6. in fine.

Caput XX. De decimo Præcepto, & concilijs euangelicis.

SVMMARIVM.

Amari se velle amore mortali mortale, nu. 1.
Consilia spernens, vel non implens, quando peccat mortaliter, nu. 2.
Consilia CHRISTI *præparatione animi seruanda, nu. 2.*
Consultum à CHRISTO *statum, non esse tam bonum ac contrarium asserere, hæresis, n. 3.*
Consilia contra CHRISTI *an peccet monachus caritate annona gaudens, nu. 3.*
Peccatum quod non est, omne in Deum potest referri, nu. 3.

CONTRA hoc præceptum eisdem modis peccatur, quibus contra sextum, 1
quia vtroq; eadem explicitè vel implicitè prohibentur. Quare modis peccandi contra sextũ positis in c. 16. solum addimus quod peccat mortaliter, qui vel quæ deliberatè cupit, vel gaudet amari amore libidinoso mortali, ab alio, vel alia, quanuis non sic amet: quia cõsentit peccato mortali suo aut alieno, iuxta dicta supra c. 11. nu. 11. vbi dictũ est, quando volũtas, vel consensus, in propriũ, vel alienũ peccatũ, & delectatio morosa sint mortales. Contra cõsilia verò euãgelica, aut ca- 2
nonica peccat mortaliter, qui ea per contemptũ verum non implet, vel proponit non implere etiam tẽpore, quo fierent præcepta, vel ait, non esse de se & absolutè meliora, quã contraria, vel non licere illa vouere, vel vota seruare, iuxta glo. sing. receptam in c. Qui autem, 10. dist. declaratã ibi per docto. & per Fely. ante & post alios latè in c. 1. de Const. Dixi (Per contemptũ) quia regulariter omissio simplex implementi eorum alio tempore quã prædicto licet, §. fin. 4. dist. & §. Quod præcipitur, 14. q. 1. Contemnit autem verè non omnis, qui non implet, sed qui principaliter ideo non implet, quia ea paruifacit, id enim est verus contemptus, iuxta Tho. 2. sec. q. 186. ar. 9 declaratũ ibi bene per Caiet. & confuse per Fely. in c. Cùm quidam, de iureiur. & ferè ad verbum, per Archid. in c. Quicunque, 81. dist & clarius per nos, infra cap. 23. n. 40. Dixi (verum) quia quoad forũ conscientiæ, nõ sufficit præsumptus, c. Tua, de spons. licet in multis casibus citatis vbi supra per Fely. præsumatur. Dixi (Proponit, &c.) quia consilia seruanda sunt præparatione animi, secundum Aug. relatum à Gratiano in c. Paratus, 23. q. 1. & à Thom. 2. sec. q. 124. art. 3. ad 1. & alibi sæpe, hoc est, proposito actuali vel virtuali adimplendi ea in quibus casibus de necessitate salutis existunt, vt ibidem de martyrio declarat.

3 Dixi (vel ait, &c.) quia qui affirmat statum coniugalem ex se esse æquè bonum, vel præstantiorem cœlibatu, aut secularem religioso, nō solùm peccat, sed est hæreticus per scripta, Tho. 2. sec. q. 152. ar. 4. & q. 184. quia aduersatur illi, Matth. 19. Si vis perfectus, &c. Dixi (De se & absolutè) quia dicere secundum quid, & alicui conuenientiorem esse vitam coniugalem, quàm cœlibem, & laicam quàm clericalem, non solum non est hæresis, sed catholicum, & probatum à Paulo, vbi Tho. 1. ad Corinth. 7.

Ad quæsitum hic, an religiosus, qui ad tria consilia CHRISTI castitatis, paupertatis, & obediētiæ se astrinxit, possit iustè gaudere quod pretium creuerit modiorum tritici, quorum certus numerus à suo Abbate pro suo annuo victu, cum facultate vendendi eos, cùm placuerit, conceditur, propter sterilitatem anni vel aliam causam. Resp. posse. Tum quod perinde potest ipse gaudere illo augmento, ac Abbas augmento, ad suam & suorum sustentationem applicatorum, Arg. c. 2. de stat. Monach. Tum quia quoad administrationem honestam reditus ecclesiastici secularis, & regularis, æquiparantur iuxta dictum sing. Card. in Clem. 2. de vit. & honest. cleric. Tum quia de omni eo, quod non est malū culpæ, potest quis bono aliquo fine gaudere, quia omne tale potest in Deū referri, vt resoluit Caiet. 1. sec. q. 100. ar. 10. & q. 8. ar. 3. add. 3. Et caritas tritici non est malum culpæ, sed pœnæ, c. Non omnis, 5. q. 5. & ita potest quis gaudere caritate, quatenus per eam luxuriantes victu, vestitu, & venereis refrænantur, & socordes Dei recordātur, & omnes ad orationem refugiunt. Tum quia potest quis gaudere de augmento pretij non gaudendo, imo dolendo de causa eius, vt gaudemus de passione CHRISTI, quatenus nos redemit; & dolemus, quatenus eam intulerunt Iudæi. Et nepos beneficiarij demortui gaudet de beneficio eius sibi collato, dolens de morte patrui. Et filius gaudet de bonis obuenientibus ei per mortem patris, plorans illam plurimum: Tum quia licitè potest quis etiam desiderare malum pœnæ alicui ob aliquem bonum finem, vt mortem tyranni, quo Respub. pace fruatur; Turcarum Principis, quo Christiani tranquillentur, vt supra cap. 25. nu. 10. dictum fuit post Alex. Thom. & clarius Sot. Quanuis desiderare simpliciter caritatem tritici, vel gaudere, quod illa euenerit, principaliter, vt carius vendatur, peccatum est.

Cap. XXI. De quinque præceptis Ecclesiæ.

SVMMARIVM.

Missam vnam totam non audiens sine vesperis, vt peccat, nu. 1.
Missæ quæ pars notabilis, & tantùm festo audienda necessario, nu. 2.
Missæ omittendæ, quæ causæ iustæ, & an interdictum, nu. 3.
Missa ab audienda, quæ vidua excusatur, vel laudatur, nu. 4. & 5.
Missa an audienda in parochia, nu. 5. & 10.
Reges Portugalliæ exemplo mirabili audiendi missam, nu. 5.
D. Ioanna Princeps Portugalliæ mirabilis & inimitabilis in hoc, nu. 5.
Missam audire sine attentione debita non sufficit, nu. 6. & 8.
Missa ab audienda excusatus an teneatur supplere, & c. nu. 7.

Missa

Missa ab audienda, quæ familia, vel menstruosa excusatur, nu. 9.
Missam tangentes plurimi errores, nu. 10.
Missæ & diuinorum cantui nulla lasciua & profana miscenda, nu. 10.
Ecclesiam non turbent strepitus, deambulatio, & colloquia profana, nu. 10.

PRÆCEPTA principalia Ecclesiæ sunt quinque. Primum, de missa audienda 1 in festis: Secundum, de ieiunando certis diebus: Tertium, de soluendis decimis: Quartum, de confitendo semel in anno: Quintum, de communicando in paschate.

Contra horum primum peccat mortaliter, Primò, quicunque discretus missam integram die festo sine iusta causa non audit, c. Missas, & c. Omnes fideles, de Consec. dist. 1. etiam si absque vero contemptu per solam negligentiam id facere omittit, quod rectè Sylu. verb. Missa, 3. q. 2. probat, quicquid post Richar. in quolib. primo q. 19. Angel. dicat verb. feriæ, §. 42. Dixi (quicunque) quia quilibet, cuiuscunque sit ætatis, sexus, vel conditionis, puer vel senex, mas vel fœmina, laicus vel clericus, aut monachus, liber aut seruus, eam audire tenetur secundum communem, quam tenent Richar. vbi supra, & Card. in dict. cap. Missas, Anton. 2. par. tit. 9. cap. 10. §. 1. Dixi (discretus) ad excludendum discretione carentem, quales sunt infans, & stultus, argum. cap. Omnis, de Pœnit. & Remiss. & Clem. 1. de Homic. Dixi (Missam) quia nemo iure communi regulariter tenetur audire de præcepto alia diuina officia, etiam vesperas, licet multi iure particulari voti, iuramenti, statuti, beneficij, religionis, vel consuetudinis præscriptæ ad id teneantur: qualis consuetudo videri possit introducta in tota ferè Gallia, & Nauarra, & aliquot oppidis Castellæ, & Lusitaniæ licet paucis, quod arbitror fuisse in causa, cur Palud. in 4. dist. 15. dixit teneri omnes ad audiendum vesperas die festo. Credo tamen prædictas consuetudines non obligare ad mortalem culpam, sed solùm ad venialem. Tum quia longè laxius, quàm auditio missæ seruantur. Tum quia pauci se accusare videntur de illarum fractione tanquam de mortali, & pauci cõfiteri ea Dixi etiam (Missam) & non missas, quia nemo nisi 2
ad vnam missam die festo audiendã obligatur, etiam in die Natiuitatis, in quo tres ab eodem dicuntur, nisi ex voto, pœnitentia, aut statuto, aut pacto, ad id onus teneatur, quia id sine vlla lege nulli est imponendum, l. Illam, C. de Collat. c. Consuluisti, 2. q. 5 Dixi (Integram) quia non sufficit audire defectam aliqua parte notabili, per dictum cap. Missas, ibi, Totas. Notabilis autem pars diffinienda videtur, arbitrio prudentis, cùm à iure non diffiniatur, arg. l. 1. ff. de Iur. delib. & apparet talis ea quæ protenditur ab Introitu vsque ad Epistolam inclusiuè, vt in cap. Quando, de Consec. distinct. 1. not. 10. num. 19. Simul addens, quod ex vna particula principij & finis posset constitui vna notabilis. Et quod legendo per se post missam partem omissam, vel audiendo lectam ab alio, satisfaceret, iuxta authorem Margar. Confess. vt etiam satisfacit, qui dimidium vnius missæ, & alterum dimidium omissum alterius audit, Maior in 4. distinct. 45. quæst. 2. Et quod licet nonnullis videatur non satisfacere huic præcepto, eos qui ante benedictionem exeunt per prædictum cap. Missas, quod antea exire vetat, contra tamen putamus quoad effectum euitandi mortalem culpam, nisi cùm partem notabilem

omittunt,quia paruitas in omni materia excusat à mortali, iuxta citata in cap.11. num.4. Dixi(Festo)quia nemo vllo alio die hoc præcepto tenetur,etiam clericus vel monachus,imo neque Episcopus. Quia cap.final. de Priuil.lib. 6. quod maximè ipsum obligare posset,non dicit,eum teneri, sed non decere, vt vllo die illam omittat.Nullo(inquam)alio die etiam ieiunij & Quadragesimæ.Quoniam cap.Solent,de Cons. distinct.1.quod maximè in contrarium vrget, sublatum est dissuetudine,aut intelligendum de consilio, vt etiam notant Rosel.verb. Missa,§. 13.Syuest.verb. Missa,2. quæst.1. §. Dicitur tertio. Quanuis plurimum deceat, vt audiat eam,quicunque id commodè facere potest tempore tam sancto, tamq; sacris D. N. IESV CHRISTI, qui in ea realiter offertur mysteriis dedicato.

3 Diximus (sine iusta causa) quia cum ea licitè secundum omnes omittitur, qualis est illa, ob quam non potest audire absque graui damno animæ, corporis, honoris,bonorũ propriorum,vel proximi argum.l. Nepos Proculo,ff.de verb. signif. Qualem habent etiam excommunicati & interdicti, licet absolutionem procurare neglexerint, quanuis enim illam, quam consequi possunt, negligendo procurare, peccent; non tamen peccant non audiendo missam, quam iure nequeunt audire,argum.cap. Quia diuersitatem,de concess.præb.Nec obstat, cap. final. de elect. quatenus haber. Non potentibus eligere sine licentia, nec procurantibus eam, currere tempus electioni præfixum: quia est diuersa ratio, vt ibidem vtrobique notatur.Talem habẽt etiam infirmus,& eius minister,qui sine salutis damno, eam audire nequeunt. Nutrices item quæ sine periculo, eos quos lactant relinquere non possunt.Illi etiam quibus est impedimẽto aliquod graue negocium. Illi etiam qui ratione sui officij exire prohibentur, quales sunt aliqui arcium custodes,& domini & eorum consultores,qui tempore missæ negotijs moram non patientibus impediuntur. Iter facientes quoque qui audiendo missam socios necessarios amitterent,Et pauperes,qui carent vestibus,sine quibus absque notabili pudore eam audire non valent secundum Communem,quam Syl.vbi supra q.2. explicat,quanuis non adeo apertè.Interdictum autem generale non excusat eum, qui iure communi,aut priuilegio speciali eam illius tẽpore audire potest, de quibus sunt clerici etiam primæ tonsuræ secundum opinionem Io. And. in c. fin. de Sent. excommun. lib. 6. receptam per totam Hispaniam, sed non per Galliam, quæ contrariã Arch.tẽpore nostro seruabat. Vidua item quæ iuxta regionis consuetudinem post mortẽ mariti domi se continens, eã non audit per dimidiatũ,vel integrum mensem:sed non,quę per plures menses,vel annum non audit,Syluest. vbi supra,quod ipsum tenet S. Anton.in 2.part.tit.9.cap.10.§. 2. Sed contra seruat insignis quædam Hispaniæ prouincia,in qua nobiliores viduæ toto vno anno

4 de consuetudine domi se cõtinent,& non audiunt eã Rogatus dicere,an id liceat? dico 1.difficile defendi posse eiusmodi consuetudinem non valere; modo ad alia non egrediantur. Tum quia prædicti fatentur, valere consuetudinem continendi se sic, quindecim, vel triginta diebus: & eadem ratione coguntur probare consuetudinem continendi se per 40. 50.60.& 100.dies, & consequenter per sex mẽses & annum totũ.Cùm lex de audienda semel in anno missa, aut in duobus, aut in sex mensibus,non est magis naturalis vel diuina positiua, quam lex de audienda semel intra quindecim vel triginta dies.Tum quia negari nõ potest,posse

ferri

ferri legem,quæ aliqua iusta de causa præceptum hoc relaxaret aliquibus, ad semestre vel annum,& consequenter concedendum est idem fieri posse consuetudine,Cùm quicquid induci potest humana lege,possit & cõsuetudine,l. De quibus,ff.de leg.& c.fin.de Consuet.l.Venditor,§.Si constat,ff.Commun.præd. & hæc causa videtur iusta in terris , in quibus facilè de viduis malè præsumitur. Secundò , dico laude dignam futuram viduam , quæ hac consuetudine posthabita, imitaretur nobiles illas & gloriosas Martham,& Magdalenam Lazari sancti sorores,in eo,quod vt illæ non obstante luctu,quo fratrem recens mortuum lugebant,egressæ fuerunt ad excipiendum D. IESVM adhuc mortalem , ita ipsa exiret,ad videndum eum iam immortalem, & gloriosissimum in sacramento extantem, & exorandum vt sicut Lazarum è sepulchro eduxit, sic sui mariti animam à purgatorio(si in illo est)educat. Et dignior haberetur illa quæ imitaretur viduas illarum regionum,quæ vadunt ad Ecclesiam singulis totius primi anni viduitatis diebus, exoraturæ Deum pro suis maritis , & in medio missæ panem & cerã pro illis oblaturæ. Illa item, quæ imitaretur altissimos eosdémque potentissimos & 5
Christianissimos Lusitaniæ Reges nostros Ioannem huius nominis tertium & Catharinam huius nominis primã,quos admirabilis cultus & amoris erga Deum exemplo vidimus audire publicè missam pontificalem,& vesperas cum concione diei Epiphaniæ anni 1554. qui erat tertius dies à lamentabilissimo illo funeris Principis, imo Principum floris eorum vnici filij & omnium Regnorum & statuum suorum vnici hæredis , recentíque matrimonio coniuncti incomparabili Principi Ioannæ illius nunquam satis laudati Caroli V.filiæ,& gloriosissimi Philippi II.Regis Catholici sorori,Ioannæ (inquam)illi Principi & dominæ nostræ, quæ in illo lamentabili casu præsertim in dissimulanda morte, quam clandestinè nouerat, quæ ei prægnanti miris modis occultabatur, ne esset causa aborsus , admirabilem & inauditam Regij animi erga Deum religionem, erga coniugem amorem,erga soceros pietatem,erga omnes magnanimitatem, prudentiã,& constantiam adhuc adolescens,totis viginti diebus ab eius morte,ad suum vsque fœlicissimum partum monstrauit, religionem quidem, quod sola in cubiculo secretiori,diuinæ voluntati suam omnino subijciens, ne ab orando pro tanto coniuge tanta perturbatio retraheret , præsentiæ diuinæ contemplatione illam mitigabat: amorem verò erga coniugem, quod quocunque temporis momento vacabat, in profusissimas ac inexplebiles soluebatur lachrymas: Pietatem erga soceros, quod ipsis verbo,gestu, & habitu, summum suum dolorem de tanti & tam dilecti filij morte conceptum,pro maximo nepotis habendi desiderio dissimulãtibus se conformabat, dissimulando contra omnem coniugalem affectum summum illum, quo excruciabatur dolorem ex omnium dilectissimi morte manantem,& redundantem,& nulli vel charissimæ ministræ illum aperiendo : & soceros simul vel singulatim ad se consolandum frequenter aduentantes, eisdem vultu & gestibus quos gerebant excipiendo,& ridentibus,festáque veste ornatis arridendo,festáq; se veste ornando, nulla interim de tanto Principe tantoque coniuge , apud eos, vel vllos alios facta mentione,etiam intra suum secretissimum cubile,intra quod clausum nullis lachrymis,nullis ad Deũ precibus parcebat,donec soceri moniti, quod se,sine vlla tamẽ voce querula,ferè interimebat,accederẽt consolaturi eam,

quæ vultu spē simulans, altum premebat corde dolorem. Quæ omnia nunquam nec visa, nec lecta, nec audita fuisse arbitror ante illam, cui maximo, eodemque diuino sapientiæ, consilij, fortitudinis, & pietatis dono ea præstare contigit.

Tertiò, dico quod Episcopus regionis vbi talis cōsuetudo seruatur, rē sē dignam faciet, si suis suorumq; parochorū concionibus suaserit populo suo vt illa penitus aboleatur, aut saltem ad octo vel quindecim dies restringatur, vel id de illius consensu in synodo statuatur. Non enim ausim asserere, quicquid alij dicant, posse ipsam ex abrupto suo præcepto eā iustè laicis inuitis tollere. Caueant autē prędictæ viduę, ne suam intra domum inclusionē ob vanā mundi gloriam principaliter patiantur, cū eam in suorum suiq; mariti peccatorum pœnitentiam offerre debeant, non minus, imo plusquā in ecclesia pro eis orando. Caueant item, ne illud extendant vltra suæ conditionis viduas, arg. c. Quæ contra mores, 8. dist. Excusatur etiā nupta, quę sine magno mariti scandalo missæ interesse nō potest, arg. c. Voluit, 33. q. 5. Non dixi tamen (in sua parochia) quia satisfacit audiendo extra illam etiā in aliquo oratorio vel sacello, modo id nōn faciat ob contemptū eius vel parochi, c. 2. de Paroch. Ex quo ibi à contrario sensu Panor. id colligit siue id faciat iusta de causa, puta quia proprius parochus est cōcubinarius, excōmunicatus denuntiatus, aut suspensus ab ordinibus, aut vt deuotius ibi audiat, aut vt illic simul audiat missam & concionē, aut vtiliorem concionē: siue sine illa, modo sine contēptu prædicto. Tum per prædictū c. 2. Tum quia consuetudo generalis tolerata id videtur habere, adeo quidē quod secundū Syl. vbi supra, §. 1. Episcopus suis subditis cōtrarium præcipere nō potest; quia cōsuetudo est generalis, & vt episcopus nō potest tollere, nec restringere ius cōmune, arg. c. Inferior, 21. dist. sic nec generalē totius orbis consuetudinē, quæ vim eandē habet, l. De quibus, ff. de leg. & ita excōmunicatio, quam cōtra eam ferret, esset nulla, arg. c. 1. de sent. & re iud. secūdum S. Anton. & Syl. vbi supra, §. 2. Tum quia Leo decimus in breui contento in supplemento priuil. concess. 90. præter alia sic statuit. Authoritate Apostolica tenore præsentiū notum facimus, omnes CHRISTI fideles vtriusq; sexus, qui non contēpto proprio sacerdote parochiali, in ecclesijs fratrū ordinū mendicantiū dominicis & alijs festiuis diebus missas audiūt, satisfacere præcepto Ecclesiæ, de missa audienda, nec in aliquē labē peccati mortalis, pœnámve propterea incurrere. Nec obstat Cōcil. Trid. sess. 24. cap. 4. de refor. quatenus habet, teneri quē ad audiendā concionem in parochia sua si cōmodè potest, quia nō agit de missa, sed de concione. Non obstat etiā decretū, de Obser. & Euit. in celeb. Miss. sess. 22. quatenus habet, vt Episcopi moneant populū, vt frequenter saltē dominicis & solemnioribus festis ad suas parochias accedāt, quia non ait, vt iubeāt, neq; eos teneri, sed solū vt moneant, quod non parit necessitatē, §. fin. 4. dist. & §. Quod præcipitur, 14. q. 1. Obstat tamen fortiter id quod ibi subditur, posse Episcopū authoritate Apostolica iubere circa hoc opportuna, nisi respōdeatur nō videri debere opportunū, vt cū scandalo tot laicorum & monachorū tam generalis consuetudo, quā etiam in vrbe seruari videmus, tollatur. Præsertim quod fœl. rec. Pius V. in Bulla motus proprij lata mēse Iulio, anni 1567. declarauit audiētes missas festis in monasterijs mendicantium satisfacere huic præcepto. Cuius bullæ tenor cum moderatione quam ipsemet dicitur concepisse si publicetur interea, ponetur in fine, cap. 27.

Secun-

Secundò, Peccat mortaliter; qui missam quidē die festo audit, sed intēdit animū 6
ijs, quæ attentioni necessario debitæ repugnāt in aliqua eius parte notabili colloquēdo, pingendo, scribēdo, dormiēdo, & alia huiusmodi faciēdo, secundū mentem Ang. verb. Feriæ, §. 41. Syl. verb. Missa, 2. q. 6. Caiet. in sum ma, Festorū violatio. Non tamen tenēdum est illud S. Anton. vbi supra scilicet, eū, qui ecclesiā adit, principaliter, ad videndū, aut alloquēdum fœminā pulchrā, aut ob aliud quoduis illicitū, nō satisfacere huic præcepto. Tū quia potest quis malo fine ecclesiā adire & bene in ea missam audire. Tū quia præsupponit opere malo, præsertim mortali nō posse adimpleri pręceptū, quod esse falsum latè probamus, in d. c. Quādo not. 20. n. 15. & tāgimus, supra cap. 11. nu. 13. Et quāuis nonnulli dicant peccare mor- 7
taliter eū qui iusta de causa die festo ab audienda missa excusatur si nulla prece saltem mentali id supplet, qua Deum tanquā dominum & creatorem reuereatur, & super omnia diligat, quod sentit Scot. in 3. dist. 9. & 17. q. vnica, & Ang. verb. Feriæ, §. 46. moti eo, quod omnis Christianus iure diuino tēpore aliquo ad orādum, sub pœna peccati mortalis tenetur, vt in c. Quādo, n. 3. not. 1. de cōsec. dist. 1. probauimus, & quod hoc Ecclesia fieri decreuit dominicis, & festis diebus, quando missa auditur, non tamē videtur hoc tenendum. Tum quia iustum impedimētum ab obligatione præcepti de missa audiēda nos eximit. Tū per adducta ab Adriano, in 4. de satisf. quæst. Quæritur, sub fin. & supra à nobis, cap. 13. num. 2. Tum quia licet dilectio Dei super omnia, sit finis huiusmodi præcepti, vt ipsi dicunt, non tamē eo præcipitur, quia finis pręcepti nō est in pręcepto, vt post Thom. 1. 2. q. 100. art 9. & 10. latius tradimus in Apolog. lib. de Red. Eccles. q. 1. mon. 75. nu. 2.

Tertiò, Qui audiēs missam ex præcepto, priuatas, vel publicas preces ita recitat, 8
vt missæ auditioni, necessariam attentionem non adhibeat secundum omnes. Nec quoad hoc refert an preces sint debitæ iure cōmuni, voto, pœnitentia, vel alias, an verò voluntariæ. Nam quicquid dicant, Angel. verb. Feriæ, §. 42. Gab. Maior, Caiet. & alij multi, quos in d. Repet. c. Quando, not. 19. num. 179. citauimus, vera resolutio est quam ibi dedimus, scilicet: Posse quē eodem tēpore satisfacere præcepto de audienda missa, & de dicendis horis canonicis, aut alijs votis, iuratis, vel in pœnitentiā iniunctis, modo non adeo vni rei intendat, vt alteri necessariā attentionem non adhibeat: Quod fieri potest, cū nemo teneatur ex præcepto audire, & minus intelligere verba sacerdotis, quia satis est vel ex longinquo missanti adesse, & surgēdo, genua flectēdo, vel alias actualiter vel virtualiter exoptare, vt sacerdos, qui pro omnibus loquitur, orat, & sacrificat, à Deo exaudiatur, quod facilè facere potest, etiā horis canonicis necessariam attentionē adhibendo, præsertim quando horas, & preces prædictas tūc tēporis recitat, quo nec audire nec intelligere sacerdotē potest, vel quia lōgius abest, vel quia submissè & secretò sacerdos loquitur, vel audiēs surdus est, vel ob alia similia. Quare cōtrariæ opinioni locus est, quoad melius esse, vel cum alteri rei attentio necessario debita subtrahitur, adeo quod si eā neutri rei adhiberet, neutri satisfaceret, iuxta illud Gloss. l. Nemo C. de Assessori.

Qui binos lepores vna sectabitur hora,
Vno quandoque, & quandoque carebit vtroque.

Quartò, qui dominus, pater vel herus notabiliter negligēdo vel in opere quæ 9
differri poterant occupando seruum, filium vel famulum, est causa, ne diebus festis

missam

missam audiat, arg. cap. Duo, 23. quęst. 4. & cap. final. de Iniur. Nec ferēda videtur consuetudo illa, qua nobiles puellæ, nunquam ad missam, nec ad concionem antequam nubant egrediuntur, maximè si ad alia nuptiarum vel ludorum festa ducantur, aut fenestræ eis permittantur. Quamuis excusentur, si à parentibus prohibeantur, Angel. verb. Feriæ, §. 42. & Sylu. verb. Missa, quæst. 2. sed non illi, nisi saltem aliquot solemnioribus festis missas eis domi, vel foris permittant. Quando autem filia adolescens excusatur, etiam mater, quæ ad illam custodiendam domi remanet, excusabitur, arg. cap. Accessorium, de Reg. Iur. lib. 6. cum ibi citatis. Ad noue hic quæsitum. Respon. Fœminas non excusari ab audienda missa festo, ob menstrua, quæ illis contingunt, nisi debilitas alia in id sufficiens eis accedat, arg. cap. Ad eius, 5. distinct. & cap. 1. de Purific. post partum.

10 Quintò, qui dicit in missa nō offerri idē sacrificiū incruentū, quod in cruce fuit oblatu cruentum, Concil. Trident. sess. 22. cap. 1. aut in missa, non offerri verū & proprium sacrificium, aut quod offerri in ea sacrificium non est aliud quàm nobis CHRISTVM ad manducandū dari, ibidē can. 1. Aut CHRISTVM nō fecisse sacerdotes Apostolos per illa verba: Hoc facite, &c. can. 2. Aut missæ sacrificiū tantum esse laudis & gratiarum actionis, aut nudam commemorationem sacrificij in cruce peracti, non autē propitiatoriū, vel solum prodesse sumenti; Neque pro viuis & defunctis, pro peccatis, pœnis, satisfactionibus & alijs necessitatibus offerri debere, can. 3. aut blasphemiam irrogari CHRISTI sacrificio in cruce peracto, per missæ sacrificium, aut illi per hoc derogari, can. 4. Aut imposturam esse missas celebrare in honorem sanctorum, & pro illorum intercessione apud Deum obtinenda, can. 5. Aut canonem missæ errores continere, can. 6. Aut cæremonias & vestes missę esse malas, can. 7. Aut missas, in quibus solus sacerdos sacramentaliter communicat, illicitas esse, can. 8. Aut quod nihil submissa voce dicendum sit in missa. Aut lingua tantum vulgari eam celebrari debere. Aut aquam non miscendam esse vino in calice offerendo, can. 9. Aut non esse optimum omnium pro animabus purgatorij suffragium, in eodem Concil. sess. 25. in princip.

Idē Conciliū sess. 22. in decret. de obserua. & euit. in celeb. miss. iussit, vt iubeāt Episcopi, ne fiat vlla cōuentio super dicendarū missarū mercede, neq; in missis nouis offeratur quicquā magis coactè quàm spōtè. Quodq; nulla missa dicatur extra ecclesiā, aut oratorium ab ordinario visitandū. Quódq; nullus presbyter notoriè criminosus eā dicat, nec diuinis officijs intersit. Quódq; nulla cantio lasciua vel profana misceatur cantui, etiā organico, nec in ea fiant cæremoniæ inusitatæ, nec cum superstitioso candelarū numero. Quódq; non fiant in Ecclesia actiones, & colloquia vana, vel profana, deambulationes, strepitus, clamores. Idē Cōcilium, sess. 24. cap. 4. de Refor. iubet Ordinarijs, vt moneant teneri parochianos ire ad audiendam concionem in suis parochijs, quoties commodè potuerint.

De Præcepto secundo Ecclesiæ, De ieiunando.

SVMMARIVM.

Ieiunia determinantia ius naturale omnia iuris humani, nu. 11. & 12.
Ieiunium non frangit potus, nec medicina, nec prægustatio, nu. 13.
Ieiunium bina comestio, & collatio matutina frangit, nu. 14. & 15.
Ieiunijs qui cibi vetiti, nu. 15.

Ieiunio

CONTRA hoc secundũ præceptũ de ieiunãdo mortaliter peccat, primò qui qualemcunq; cibum, quocunque tẽpore sumit, credens eius vsu, se deuictũ iri carnis aliqua grandi tentatione, quia frangit ius naturale, quo quis tenetur tali casu à tali cibo abstinere, siue ieiunare ex mente Tho. recep. 2. sec. q. 147. ar. 3. Quod castitatis cultores & eius contemptores alta mente reponant. Dixi (Deuictum iri) quia non sufficit credere se tentatum iri etiam grauiter, modo speret gratia Dei non se consensurum illi, iuxta dicta supra cap. 16. nu. 7. & 8. 11

Secundò, qui die ieiunij præcepti ab Ecclesia à media nocte in mediã noctem vescitur pluries quàm semel tantùm cibis vetitis sine causa iusta vera vel putatiua, aut dispensatione, quod asserit Tho. 2. sec. q. 147. ar. 3. & Caiet. ibidem efficaciter probat, & Tho. cum communi, in 4. dist. 15. & Innoc. cum communi in Rub. de obser. ieiunij. Nec obstat, quod nulla lex Pontificia, vel conciliaris statuat ieiunia, per verba præceptiua, quia tota ecclesia id pro præcepto accepit, vt significat S. Hieron. in c. Vtinam, 76. dist. & S. Apollonius, in cap. Ieiunia, de Cons. dist. 3. Dixi (Die ieiunij præcepti.) Tum ad excludendum tantum consultum. Tum ad significandum esse aliquos dies ad id designatos, scilicet, totã Quadragesimam & quemlibet eius diem, & quatuor anni tempora, quæ ex tota 76. dist. colligitur esse feriam quartam, sextam, & Sabbatum immediatè sequentes Pentecosten, Exaltationem Crucis, S. Luciæ, & diem Cinerum, iuxta illud vulgatum, Post Pen. cru. Lu. Ci. (id est) post Pentecosten, post Crucem, post Luciam, & post Cineres: & dies Vigiliarum à iure communi, aut particulari præceptarum. Porro Leo Decimus in quodam Breui misso ad Legatum Hispaniæ statuit, vt quo anno Vigilia sancti Ioannis incideret die Corporis CHRISTI, pridie illius ieiunetur, scilicet feria quarta, & non quinta illi sacra. An verò vouens ieiunare omni feria sexta vel sabbato, possit vesci carne, & non ieiunare die Natalis Domini tali die incidente? Resp. quod non per c. fin. de obser. ieiun. Dixi (ab Ecclesia) ad significandum omnia ieiunia Christianorum esse instituta iure humano, & nulla diuino, nec naturali, vel positiuo. Nam & si Quadragesimę ieiunium, antiquitate & fortè præfiguratione præstet, arctiusque sit ob id seruandum iuxta S. Tho. vbi supra, art. fin. & nonnulli, de quibus est ille Franciscanus, vir planè pius & eloquens 12

Tholo-

Tholosias, qui encomium Quadragesimæ aduersus Lutheranos scripsit, iuris diuini illud esse asserant, verè tamen iuris humani est secundú communé, quã confirmauimus in c. Quadragesima, de Consec. dist. 1. Dixi (à media nocte, &c.) quia ieiunium ecclesiasticum, à media nocte priori in mediam sequentem durat iuxta diffinitionem, l. More Romano, ff. de ferijs, secundum omnium sententiam. Nam c. De esu carnium, de Consec. dist. 3. quod cõtrarium significare videri alicui po-
13 test, de consilio loquitur iuxta glo. suam vt ibidem diximus. Dixi (vescitur) quia licet bibere sæpius vinum aut aquam inter vescendum, & mane & vespere iuxta Tho. receptum in d. q. 147. ar. 6. pulchra ratione id asserentem, quanuis ad sustentandum se & famem sedandam biberet, quicquid aliqui sine textu, & ratione ad id idonea dicant. Esto quod venialiter peccaret qui cœpta & nondum finita digestione biberet, non quidem quod ieiunium frangat, sed quia actum inordinatum agit, nisi iusta causa, puta charitatis, pacis, societatis, sitis, aut alia similis eum refor maret, vt etiam Caietan ait in d. ar. 6. Dixi etiam (vescitur) ad excludendos eos, qui aliquid præsumunt causa medicinæ, aut causa prægustandi cibos dominorum vel infirmorum, quibus inseruiunt etiam mane, & etiam si cibi prægustandi, sint oua vel carnes, & etiam in Quadragesima, quia non in cibum illud sumunt, sed in medicinam, vel vt ex debito officio suis dominis seruiant, nec propter hoc à
14 ieiunio excusantur. Idem dicendum de ijs, quos inter comedendum legere oportet, quia possunt præsumere aliquid, cœna in finem lectionis dilata, secundum omnes, & idem de ijs, qui vespertino symbolo, seu collatione die qua ieiunant, vtuntur comedendo aliquid solius fructus, vel panis, vel vtriusque iuxta morem regionis, modo ne tantum sumatur, vt ieiunium defraudetur, non tantum vt ait Innocent. in dict. Rubr. ne potus noceat, quod etiam nulla extante consuetudine fieri potest, sed etiam si ad sustentandam naturam edatur, & quamuis non bibatur iuxta mentem Innocentij & Panormitani, & Communis in dict. Rubr. de Obseru. ieiunij explicatam à Caiet. in summa verb. ieiunium, & melius 2. sec. q. 147. ar. 6. & nos probauimus in d. c. Solent, de Consec. dist. 1. ea præsertim ratione, quod cùm omnia ieiunia sint, vt prædiximus, iure humano inducta, possunt consuetudine rationabili præscripta duriora, vel blandiora fieri, arg. c. fin. de Cõs. quicquid aliqui dicant. Non licet tamen vti mane collatione vsitata vesperi, & prandium in vesperum differre iuxta Caiet. vbi supra, & merito: quia illa non fit medicinæ causa, nec fieri potest ratione illius consuetudinis, quia nullibi est talis, & consuetudo quæ contra ius est, non est amplificanda, c. Ad audientiam, de Decim. & c. Odia, de Reg. iur. lib. 6. quanuis causa medicinæ, debilitatis comple-
15 xionis, vel necessitatis aliqua necessaria agendi iustè id fieri posset. Dixi (pluries quàm semel) quia vnica comestio est de essentia ieiunij, nisi quatenus consuetudo aliquam paruam, de qua proximè dictum est, permittit. Quare qui à facta cœna de mensa surrexit, voluntate amplius non comedendi, & postea redit ad eam, & comedit, videtur frangere ieiunium secundum Archid. in c. Non licet, de Consec. dist. 1. pro quo faciunt ea quæ de iteratione actus diximus latè supra cap. 6. nu. 16. Idem videtur de illo, qui facta meridie cœna sub noctem symbolo seu collatione notabiliter immoderatè vtitur (quod frequenter fit in Vigilia Natalis Domini, præsertim in Lusitania, vbi multa ex saccaro confecta, &

condi-

condita propinantur, quo reuera fraudatur ieiunium) & admittit veram cœnam nomine collationis tectam seu palliatam, arg. cap. 2. iuncta gloss. de Consuet. lib. 6. Sola autem secunda comestio peccatum est, non vlterior, quia illa sola ieiunium frangit secundum Durandum in 4. dist. 16. quem sequuntur rectè Angel. vbi supra, §. 22. & Syluest. verb. Ieiunium, quaest. 8. dicto 4. quicquid disputet Maior in dicta distinct. 15. quaest. 6. modo in tertia vel vlteriori non edantur cibi vetiti, quia quoties quis edit illos, toties mortaliter peccat secundum omnes. Dixi (Vel cibis vetitis) quia etiam vnica illorum comestione frangitur ieiunium, secundum omnes. Cibi autem vetiti sunt carnes, quales non sunt limaces. Maior vbi supra. Oua, & lacticinia in Quadragesima cap. Denique, 4. distinct. in alijs autem solùm carnes iure cõmuni, vt sentit Thom. vbi supra art. final. quamuis nemo id satis declaret: quod in vrbe seruari videmus, quamuis in Hispania & bona parte Galliarum omnia exequentur. In omnibus tamen ieiunijs seruanda est consuetudo quadraginta annorum comedendi oua, & lacticinia, arg. c. fin. de consuet. & l. 2. C. Quae sit longa consuetudo, licet in orbe nouo & terris nouè repertis, & alijs in quibus nondum est talis consuetudo, seruandum sit praefatum ius commune. Dixi (Sine causa iusta) quia illa secundum omnes excusat. Omnis 61 autem iusta reducitur ad vnam ex tribus, scilicet impotentiam, necessitatem, & maius bonum, secundum Tho. vbi supra ar. 4 explicatum à Caiet. in summa verb. Ieiunium, ca. 3.

Prima, videlicet impotentia eximit ab hac lege pueros vsque ad 21. annum secundum eundem Tho. ibidem, Expedit tamen eis ieiunio assuescere, & ob aliquam vrgentem necessitatem ad id compelli possunt, arg. c. 3. Ionae. Haec eadem etiam eximit senes sexagenarios secundum communem, licet Tho. nihil de hoc dicat, & merito, quia vt ibi ait Caiet. alij alijs citius fiunt ad id impotentes, & ideo arbitrio prudentis, aut superioris id relinquendum est, arg. l. 1. ff. de iure delib. c. De causis, de offic. deleg. Equidem ego, gratia Deo, octuagesimum annum agens, perinde possum ieiunare, ac cùm agerem sexagesimũ, imo, & quinquagesimum. Eadem etiam mulieres grauidas, & nutrices excusat, quippe quas non solum sibi, sed etiam alijs edere oportet, & ita vna comestio eis non sufficit, Gab. in 4. dist. 16. ar. 1. not. 4. D. in fine, imo peccarent, nisi ita robustae essent, vt vna comestione sibi & infantibus sufficere possent, Caiet. in d. ar. 4. Eadem etiam excusat pauperes non valentes quaerere sibi cibum ad vnicam comestionem sufficientem, non tamen alios, Palud. in 4. dist. 15. q. 4. ar. 2. conclus. 3. Eadem excusat infirmos non valentes, vel non debentes simul tantùm comedere, quantum eorum saluti sufficiat. Eos item, qui tam infirma sunt complexione, vt vacuo stomacho capitis dolorem, vel vertiginem patiantur, aut tota nocte calere vel dormire nequeant, Caiet. vbi supra. Secunda causa, scilicet necessitas, excusat quem à ieiunando, quoties oportet facere ipsum aliquid impatibile illi, ad vitae, aut sui status decori conseruationem necessariam, aut ad vitandum damnum aliquod notabile, aut lucrandum aliquid, quod raro lucrifieri potest. Et omnis alia necessitas, quae à festo seruando excusat, vt vbi supra addit Caietan. Pro quo facit cap. Licet, de ferijs. Non tamen illa sola, nostro iudicio, excusat. Excusatur enim à ieiunio faber ferrarius, Carpentarius, Agricola, & quilibet alius

opera-

operarius, qui aliter quàm assiduo suo labore non potest se aut suam familiam sustentare, aut collocare suas filias, aut studijs filiorum necessaria suppeditare, nec sibi, nec suis, ad cultum decentem necessaria comparare, vt ait idem, vbi supra ar. 3. Qui tamen ab obseruandis festis non excusarentur. Vnde sequitur illud Eugenij iiij. non tam priuilegium esse, quàm iuris communis declarationem, opifices suas artes exercentes, aut colonos, colendis, serendisque agris, aut alijs operam dantes, siue sint diuites, siue pauperes, ad ieiunia sub peccato mortali non teneri: & à confessariis absolui posse, consulendo illis, vt in eleemosynis alijsque piis operibus occupentur. Rosel. verb. ieiunium, §. 19. Syluest. eod. verb. q. 3. quia nullus eorum, qui operi laborioso incumbunt, vt plurimum tam diues est, qui suo labore ad aliquid ex prædictis non indigeat. Et à fortiori excusatur, qui ieiunãdo, non potest ad suam, aut aliorum salutem spiritualem vel corporalẽ necessaria efficere, veluti concionari ex officio, aut obedientia, verbo, aut scripto docere, aut confessiones audire, secundum Caiet. vbi supra ar. 3. & in summa verb. Ieiunium, ca. 3. Eadẽ causa excusat eos qui ieiunando, suo officio, vt par est, fungi nequeunt, quia vt ieiunium opera necessitatis non impedit, sic nec obligationis, & consequenter excusatur magnum iter facturus, saltem pedes, & maritus, qui vxori suæ reddere debitum aliter nõ potest, & vxor, quæ ieiunando marito satis placere ne-
17 quit. Tertia causa, scilicet maius bonum, excusat eos, qui non possunt ieiunando sanctioribus, & melioribus operibus vacare, quibus non ieiunando vacarẽt, Arg. c. Non mediocriter, de Consec. dist. 5. qualia sunt opera misericordiæ spiritualia & corporalia, quæ suapte natura sunt actus misericordiæ, quæ est virtus præstantior abstinentia, cuius actus est ieiunium, iuxta Caiet. vbi supra art. 2. Qui tamen, & Sylu. limitant hoc procedere in eis tantùm, qui sine aliqua mercede ob solam charitatem faciunt, & non in aliis qui ob mercedem id faciunt absque alia ad id obligatione voti, obedientiæ, aut beneficij, quod verum est, cùm id faciunt principaliter vt se à ieiunio excusent; arg. l. & qui data opera, ff. Ex quib. caus. maior. Nam si principaliter causa se sustentãdi, vel misericordiæ vel cultus Dei, & minus principaliter propter mercedem id facerent, ab eo excusarentur. Quoniã id quod principaliter intenditur, debet attendi, l. Si quis nec causam, ff. de reb. Cred. & alia, quæ supra cap. 17. nu. 208. adducuntur. Vnde sequitur solam peregrinationem voluntariam non esse iustam causam excusandi, nisi cùm propter personæ auctoritatem aliorum deuotionem auget ieiunando, & peregrinari nequit, aut cùm ardor deuotionis ex quo procedit efficit, vt salubrior sit animæ quàm ieiunium iu-
18 xta Caietanum, 2. sec. q. 147. art. 3. & in summa verb. Ieiunium, cas. 3. Dixi (voluntaria) quia secus esset, quando est vota, præcepta, vel iniuncta in pœnitentiam, & differri commodè non potest, eo quod tempus implendi accedit, & socij, qui tũc ad id se offerunt necessarij, postea deerunt iuxta Gab. in 4. distinct. 15. quæst. 2. art. 1. not. 4. F. Si autem vtrumque commodè facere potest, non excusat, vt rectè annotat Syluest. verb Ieiunium, quæst. 9. §. 2. Quod si quis dubitat, an opus pium & voluntarium, quod intendit, excuset ab obligatione ieiunandi, consulat superiorem, qui secularibus est Episcopus, & monachis prælatus, si facilè potest adire, alioqui proepiscopus, vel parochus, quorum dicto acquiescat secundum Caietanum, vbi supra.

Excusa-

Excusatur etiam vxor à ieiuniis voluntariè votis, si maritus repugnat, cap. Manifestum, & cap. noluit, 33. q. 5. non autem quoad ieiunia Ecclesiæ, nisi cum ex ipsius ieiunio, inter ipsam, & maritum notabilis discordia aut odium, aut scandalum, rixa, percussio, aut blasphemia cōsequeretur, iuxta Sylu. vbi supra: quia Deo gratius est conseruare pacem, & impedire prædicta mala, quā ieiunare secundum eundem dicentem in alia opera pia, eiusmodi ieiunia auctoritate superioris commutari debere, quod magis esse consilij quam præcepti nobis per prædicta videtur. Dixi (sine causa vera vel putatiua) quia si quis bona fide credit sibi iustam ad non ieiunandum causam esse, & ob id non ieiunat, non peccat, saltem mortaliter secundum Paludanum in 4. distinct. 15. quæst. 4. ar. 1. S. Anton. 2. par. tit 6. cap. 2. ante §. Sylu. verb. Ieiunium, quæst. 8. & Caietan. in Summa eod. verb. & in 2. sec. quæst. 147. art. 3. Illi tamen, qui dubitat an sine notabili damno suæ salutis ieiunare possit, confessarius consulere debet, vt experiatur: & si per id cognouerit esse sibi notabiliter nociuum, iustè à ieiunando cessare poterit, & si adhuc dubitauerit, ad superiorem pro dispensatione confugiat, qui verò hoc noluerit facere, non est absoluendus, quia non est satis contritus, cum videatur nolle parere Ecclesię, iuxta S. Anton. in decis. quarundam quæst. Pro quo facit cap. Ad audientiam, de homicid. & cap. Iuuenis, de spons. Qui autem non potest ieiunare totam Quadragesimam, sed potest bis vel ter in hebdomada, tenetur id facere, eoque satis facit præcepto Caietan. in summa. A ieiun. excus. & 2. sec. q. 147. ar. 6. Dixi (aut sine dispensatione) quia illa excusat secundum omnes. Solus autē Papa circa ieiunia generalia dispensat absolutè ne quis ieiunij lege teneatur, vel non illis aut illis diebus, arg. Clem. Ne Romani, de Elect. c. Ex insinuatione, de Appell. Singulariter tamen cum illo, aut illo iusta de causa, ne illo aut illo die ieiunet, etiam Episcopus videtur posse dispensare, imo & eo absente Parochus, & quilibet Prælatus, cum suis religiosis, iuxta S. Thom. in 4. dist. 15. q. 3. ar. 2. ad vlti. & sentit 2. sec in d. q. 147. ar. 4. quem ibidem Caiet. sequitur. Tum quia licet hoc iure expresso probari nequiret, satis tamen necessitatibus quotidie occurrentibus persuadetur. Tum quia tam frequenter Sedes Apostolica consuli non potest. Tum quia videtur receptum consuetudine, quæ iurisdictionem dare potest, c. Cum contingat, de foro comp. & c. Duo simul, de offic. ordin.

19 ... 20 ... 21

Ex quo infert Caiet. d. ar. 4. non debere prælatos relinquere suæ conscientiæ subditos petentes ab ipsis dispensationem, vt liceat eis cœnare aliqua de causa in die ieiunij aut ante horam comedere, quia potius debent eis compati, & benignè dispensando à suis scrupulis liberare, aut ieiunium in aliud pium opus commutare. Notandum tamen secundum eundem, quod dispensatus, vt die ieiunij pluries quam semel comedat, non videtur dispensatus vt carnes edat; nec dispensatus, vt ante horam iustam prandeat, videtur à ieiunando liberatus, nec necessitas, aut iusta causa, quæ excusat ab integro ieiunio, videtur excusare ab omni parte illius; ieiunare enim prout potest, tenetur; quia vt ille ait, præceptum Ecclesiæ licet in totum seruari non possit, seruandum tamen est quoad illam partem, quoad quam seruari potest, pro quo aptus tex. in c. Cum dilecti, de dolo & contu. cum citatis à glo. & doctoribus ibi. Notandum item, quod non excusatur quis à ieiunio propter eleemosynam, in quo multi absque textu & ratione errant, quia de- 22

bitor vnius rei, soluendo aliam, non liberatur, l. Eum, & l. Manifesti, C. de solut.

23 Secundo, peccat mortaliter, qui iusta de causa excusatus à ieiunando cum sustentari possit escis ieiunio cōgruis, carne, ouis, aut lacticiniis vescitur, iuxta S. Ant. receptum 2. par. tit. 7. cap. 2. §. 7. & probatur ratione posita sub finem nu. proximo.

24 Tertio, qui ad cœnam inuitat eum, quem nescit non esse à ieiunio exemptum, & probabiliter credit, aut dubitat ob illam inuitationem ieiunium fracturum, quod alias seruaturus esset, quia dat causam propinquam mortaliter peccandi secundum Caiet. 2. sec. q. 147. ar. 4. dicentem, hoc non procedere in eo, qui scit inuitatum alibi esse cœnaturum. Hoc dictum tenuimus primum hic, deinde in cap. 28. Additionum huius Manualis Hispani contrarium, per multas rationes: nunc verò alta mente re perpensa, credimus posse saluari illud, secundum mentem eius, in eo qui inuitat paratū cœnare, ex causa iusta, puta vrbanitatis, vel amicæ hospitalitatis, ad cœnandum secum, in quantum cœna est actus sustentandi naturā, & de se bonus vel indifferens, nullatenus consentiendo in eum, quatenus est fractio

25 ieiunij. Credimus enim licere inuitare, & prouocare, iusta de causa alium ad aliquem actum suo genere bonum, vel indifferentem, nullatenus consentiendo in eum, quatenus fit male, vel est malus. Tum quia Deus ipse inuitat, imo iuuat, ad agendum aliqua, quæ sunt peccata, quatenus sunt entia, quia quatenus sunt talia, sunt ab eo, per quem omnia facta sunt, Io. 1. vt dictum est supra Prælud. 7. Tum quia licet gaudere de eo, quod est peccatum alia ratione, quam quia est tale, vt de occisione CHRISTI gaudemus qua parte est nostra redemptio, & dolemus, qua parte fuit grauissimum peccatum, iuxta illud glo. c. 1. de Consec. Eccles. lib. 6. Actio displicuit, passio grata fuit, & de occisione tyranni gaudemus, qua parte est liberatio populi, licet alia ratione sit peccatū. Tum quia licet egenti mutuum petere simpliciter ab Vsurario, qui scitur non esse mutuaturus sine vsuris, imo & accipere sub eis non consentiendo in dationem, quatenus est mala. Tum quia licet parochiano petere & accipere à suo parocho Sacramenta in quibus dandis ille peccat & creditur peccare, vt dictum est supra cap. 14. nu. 16. & 31. F. Tum quia licet locare meretrici domum in qua creditur meretricatura, sitam in ea parte vrbis in qua permittitur, vt dictū est supra cap. 17. nu. 195. A. Tum quia licet vendere, aut dare peccatoribus non excommunicatis, necessaria & vtilia ad sustentationem, licet illa directa ad peccandum vt ipsi dirigunt, sit peccatum, c. Audi denique, & c. Ad mensam, 11. q. 3. Imo & oportet id facere etiam excommunicatis extremè egentibus, imo & infidelibus volentibus infideliter viuere secundum omnes per c. Pasce, 86. dist. Tum quia licet petere à gentili, Iudæo, vel Saraceno, vt confirmet iuramento cōtractum, licet sciatur vel credatur superstitiose & cum peccato iuraturus, c. Mouet, 22. q. 1. Tum quia Laurentius dixit Decio Tyranno, assatum est iam, versa, & manduca, cum tamen illa versio esse peccatum ex parte assantis. Et multi martyres prouocarunt tyrannos ad sui occisionem, quæ tamen ex parte eorum erat peccatum. Quin & Andreas Apostolus prouocauit ad sui crucifixionem, & eius protractionem resistendo, ne deponeretur, quum tamen vtraque tam crucifixio, quam eius protractio esset grande peccatum, & rationibus in contrarium adductis responderi potest eas procedere, in eo qui sine iusta causa inuitat, vel consentit in actum cœnandi, vel cum causa quatenus est peccatum, vel

est causa.

est causa ob quam ieiunium illius diei frangitur. Per quæ omnia, etiam declarantur dicta, in d. nu. 26. & 31. & supra cap. 19. nu. 16. quæ ad hanc resolutionem sunt reducenda.

Quarto, qui paterfamilias, œconomus, tabernarius, hospes, aut caupo, mane aut vespere diebus ieiuniorum suis filiis, famulis, aut aliis quorum curam gerit cibos ministrat, aut iis qui suam tabernam, aut cauponam adeunt, propinat eos cibos, quibus illos ieiunium soluturos sine causa credit, aut saltem dubitat, aut dubitare debet. Quia quamuis fortassis non sit causa principij peccati, est tamen causa actus per quem peccatum exequitur, secundum Caiet. in d. art. 4. aut continuationis illius, & ita peccato consentit & cooperatur, vt Maior in 4. dist. 15. q. 4. tradit, non autem si satis apparet eos non teneri ad ieiunandum, eo quod sunt iter facientes, adolescentes, senes, infirmi, grauidæ, aut nutrices, aut probabiliter credit habere aliquam causam occultam legitimam non ieiunandi, & illis occultè ministrat, aut saltem sine scandalo alicuius. Ad quæ reducenda sunt, quæ tanto apparatu ait Gab. in 4. dist. 16. q. 3. ar. 3. dub. 6. Resoluens tamen tabernarios, & caupones qui parati sunt ministrare cibos in die ieiunij quibuscunque petentibus, nulla admonitione de ieiunio facta, nullaque ratione habita an habeant iustam causam non ieiunandi, an peccent, aut non, mortaliter peccare, quod ex prædictis sequitur. 26

Quinto, qui in diebus ieiuniorum cibos vetitos ministrat sine dispensatione legitima nec consuetudine id permittente, Gab. vbi supra.

Sexto, qui mane comedit in die ieiunij per talem ignorantiam vel incogitantiam quæ à violando ieiunio excusat, & ob id non ieiunat. Quia non obstante tali esu, perinde poterat ieiunare, ac si nihil comedisset, & hora consueta vesci, Palud. in 4. dist. 15. q. 4. ar. 5. Dixi (talem) quia secus est, si est eiusmodi, quæ à violando non excusaret, eo quod iam fractum ieiunium, reparare non potest illo die, & alio non tenetur secundum omnes, arg. c. 2. de Obseruat. ieiunij, quicquid dicat Palud. vbi supra, vt qui vno die preces horarias omittit, non tenetur altero die recitare, vt latè diximus in Repet. c. Quando de Cons. dist. 1. Notab. 10. nu. 35. Idem Angel. vbi supra §. 3. & 4. 27

Septimo, qui notabiliter absque iusta causa horam comedendi in loco consuetam præuenit, iuxta glo. c. Vnum, §. Alias, verb. Ieiunantibus, 25. dist. & Palud. in 4. dist. 15. q. 4. ar. 4. quia ieiunium frangit, quod probat Caiet. 2. sec. q. 147. ar. 7. quicquid dicat Angel. verb. Ieiunium, §. 2. Secùs si iusta de causa id facit, vt quia non vacabit hora consueta comedere, siue ob iter arripiendum, siue ob hospites, siue ob aliam honestam causam, iuxta Innoc. in Rub. de obseru. ieiunij, & Sylu. vbi supra q. 1. dicto 3. & Gab. in 4. dist. 16. q. 3. ar. 9. & Angel. verb. Ieiunium, §. 2. Licet autem pro libito proferre horam, modo sine superstitione fiat, iuxta S. Anton. 2. partit. 6. cap. 2. §. Eo, ab omnibus receptum. Nec frangunt ieiunium, qui ante vesperas Quadragesimæ comedunt, vel aliis ieiuniorum diebus ante Nonam recitatã, quamuis officiis diuinis addicti id facere sine iusta causa non debent, iuxta S. Anton. vbi supra, & Caiet. vbi supra d. ar. 7.

VIII. Qui compellit famulos ad ieiunandum obligatos in diebus ieiunij ad opera illi impatibilia, quę commodè in alium diem differri possunt, Palud. in 4.

dist. 25. q. 4. ar. 1. & Gab. ibidem, q. 3. ar. 1. notab. 4. Idem de eo, qui ieiunat diebus Dominicis, quia superstitiose credit in illis ieiunandum esse contra consuetudinem Christianam, c. Si quis presbyter, 30. dist. & iuxta S. Tho. in 4. dist. 15. q. 3. ar. 3. secus si ieiunet ob salutem suam, studium, domandam carnem, aut alios bonos fines, imò meretur, arg. c. Vtinam, 76. dist. quod ibi & in c. Si quis presbyter, tradit verque Cardin.

De III. Præcepto Ecclesiæ, de soluendis Decimis.

SVMMARIVM.

Decimæ quoad quotam iuris humani, quoad sustentationem diuini, nu. 28. & ita quoad illam tollitur consuetudine, & non quoad hanc, nu. 30.
Decima triplex, prædialis, personalis & mixta, nu. 29.
Decimam insolitam non imperat Papa, nu. 30.
Decima personalis in quo à prædiali differt, & non soluitur, nu. 31.
Decima soluenda non deducta impensa, nec semine, &c. nu. 31.
Decimas debens, vel impediens ante restitutionem, non absoluatur, nu. 32.
Primitiæ, vt decimæ soluendæ, nu. 32.

28 CONTRA hoc præceptum, peccat mortaliter. Primo, qui decimam ecclesiasticam iure debitam non soluit integrè cui debet, secundum omnes, per c. Decimæ, c. Reuertimini, 16. q. 1. & illa multa, quæ Innoc. communiter recept. citat in Rub. de Decim. alias in c. fin. de Paroch. illi proximo. Pro quorum intellectu dico Primo, quod lex illa vetus Exod. 22. repetita in multis locis ab Innoc. vbi supra, qua vndecim Tribus Israel iubebantur soluere duodecimæ Leuitarum diuino cultui addictę decimam omniũ fructuum, erat lex iudicialis, quoad quotam decimam, quamuis quoad congruam sustentationem, quæ debebatur ei, eo quod erat dicata, & seruiebat diuino cultui, erat moralis & naturalis deducta ex illa generali. Dignus est mercenarius mercede sua. Luc. 10. Secundum Thom. quolib. 2. ar. 8. & quol. 6. art. 10. & 2. sec. q. 87. ar. 1. declaratum ibi pulchrè per Caiet. & latè probauimus in Rep. c. Ius naturale, 1. dist. & in c. 1. de Decim. lib. 6. & in Repet. c. Ad hæc, de Præb. not. 1. 3. dicto, quamuis Innoc. vbi supra, & Glo. c. 1. de Decim. lib. 6. recepti ab omnibus fere nostris, præsertim à Petro Rauen. in fine sui compendij teneant, Decimas etiam quoad quotam iure diuino deberi, per c. In aliquibus, §. Ille, de Decim. & alia quæ ibi allegat Glo. sed malè, quia certum est eam non deberi lege naturali; cum illa nullum ante Mosem, nec post eum ante CHRISTVM alios, quam Hebæros ligauerit, quod fecisset si esset lex naturalis, arg. c. Ius gentium, 1. dist. & principio, 5. dist. Et consequenter erat iudicialis, vel cæremonialis, quas non solum est verum sed de fide, cessasse à passo CHRISTO, §. fin. 4. dist. & c. 1. de Purif. post part. Vnde Maior in 5. dist. 37. in q. 36. col. 2. ait, contrarium esse hæresim, licet Canonistæ illud tenentes non debeant censeri hæretici, & col. antepen. & seq. speciatim confutat prædictum Rauennatem mordicus insequentem Innoc. eo quod eorum dicta consequitur præcepta iudicialia legis veteris non expirasse, quod est hæresis. Nec obstat

dictus,

dictus §. Ille, quia intelligendus est, de lege, quæ diuina esse solebat, aut de lege diuina veteri, quæ nouæ humanæ exemplo fuit, sicut dixit Caiet. in d. ar. 1. & facit in simili, c. Cum esses, de Testam. & ad c. Quadragesima, de Consec. dist. 5. aptè respondet, in col. penul.

Secundo, dico triplicem esse decimam: Prædialem, personalem, & mixtam. 29
Prædialis est quæ prouenit ex fructib. prædiorum, tritico, vino, oleo, &c. Personalis est decima lucri, ex sola industria, aut labore personæ, quæsiti, quale est lucrum mercedis, mercis, officij, venationis, &c. c. Ad Apostolicæ, & c. Pastoralis, cum glossa & eis annotat. Mixta est, quæ partim ex prædiis & partim ex industria capitur, qualis est fœtuum pecudum, & pullorum auium. Et ita hæc lex Ecclesiæ est generalior quàm vetus, quæ solam decimam prædialem, aut mixtam soluere iubebat. Dixi supra (Ecclesiasticam) ad includendam triplicem decimam supra- 30
dictam. Dixi (iure debitam) ad excludendum eam quæ consuetudine, vel conuentione rationabili nō debetur, quod fere tota Italia seruat, & bene, quia quum vt prædictum est, decima non debeatur quoad quotam iure diuino, potest illa diminui, vel tolli, modo congrua sustentatio iure naturali debita relinquatur ministris ecclesiasticis, arg. c. fin. de Consu. & l. 2. C. Quæ sit longa Consuet. Vnde sequitur Primo, quod qui soluit minorem partem, quam decimam, vel decimam de viris fructibus, & de aliis non, modo soluat totam partem consuetam, & de omnibus fructibus decimari consuetis, satisfacit, modo suam parochus congruam sustentationem habeat per prædicta etiam in duobus casibus de quibus Panor. in c. A nobis, de Decim. quem sequitur Angel. verb. Decima, §. 2. Quorum quidem prior est, quando Papa soluere iuberet, quia retenta opinione prædicta Theologorum, supra efficaci ratione probata, eiusmodi iussus esset iniustus, & ab eo supplicari posset, iuxta c. Si quando, de Rescript. Posterior vero est quando ministri Ecclesiæ necessitate pressi decimas peterent, nam & in hoc casu non esset soluenda quota decima præcise, sed plus, vel minus, vel tantum prout congrua sustentatio, plus minus vel tantum requireret, quia hoc iure naturæ, cui humana consuetudo derogare nequit, debetur, illa vero humano, cui consuetudo derogat, c. fin. de Consuet. vt dictum est supra nu. 28.

Sequitur secundo, idem dicendum de personalibus, quod de aliis, videlicet, 31
quod non debentur, vbi est consuetudo legitimè præscripta, eas non soluendi, qualis est fere nostra ætate in toto orbe Christiano exceptis salariorum famulorum, & famularum, aliquarum regionum Hispaniæ. Inter has enim & alias hoc solum interest, quod eæ nunquam fuerunt debitæ iure diuino etiam veteri, illæ vero sic ab Hebræis tantū, & quod in his deducuntur impensæ, & solum lucrum decimatur, in aliis non itē per notata in c. Ad Apostolicæ, c. Non est, c. Ex transmissa, c. Pastoralis, de Decim. Id tamen est certum de lucro illicito, quod est restituendum, non esse soluendam decimam personalem, de alio vero sic, modo non sit per notorium peccatum quæsitum, ex tali enim lucro non est accipienda, ne illud approbari videatur, iuxta glo. communiter recep. in d. c. Ex transmissa.

Secundo, Peccat, qui soluit quidem decimam iure debitam, sed deducit prius impensas sationis, aut collectionis fructuum, aut semen satum aut pensionem, quam domino prædij soluit, contra c. Tua nobis, & c. Non est, de Decim.

aut decimat partem peiorem, quia licet non debeatur optima, debetur tamen mediocris, Maior, vbi supra.

Tertio, qui soluit quidem omnes decimas debitas, sed non vbi, quando, vel quibus iure vel cõsuetudine legitima debet, arg. c. Certificari, de sepul. & c. Ea te, de iure iur. Nisi pacto legitimo inter ecclesiasticos, & laicos excusetur, c. Statuimus, & c. Veniens, de Transact. cum eis annotat.

32 Addo, quod Concilium Trid. in sess. 25. cap. 12. de Refor. sic præcepit. Qui decimas aut subtrahunt, aut impediunt, excommunicentur, nec ab hoc crimine nisi plena restitutione sequuta absoluantur, quod intelligimus de iis, qui restituere possunt, antequam sacrosanctum corpus Domini sumere debeant aut moriantur, arg. eorum quæ dicta sunt supra cap. 17. nu. 42. & nu. 156. Condonatio verò facta ab eo cui debentur, sufficeret ex mente glo. solemnis, cap. Peccatum, de Reg. iur. lib. 6. verbo Restituatur. Nec refert, an diues sit, qui debet, an pauper, vt rectè significat Maior, vbi supra, quicquid sentiat S. Ant. 2. par. tit. 4. cap. 3. §. 7. nisi quod beneficiarius condonando diuiti quod pauperibus est erogandum, & diues accipiendo, quod illis erat dandum, peccare possent, & teneri ad restitutionem, iuxta ea quæ diximus in prædictæ Apologiæ locis citatis supra cap. 17. nu. 94. & specialius in c. Non liceat, 12. q. 2. §. 15. nu. 5.

Quarto, qui primitias iure vel consuetudine legitima debitas non soluit, vbi, quando, & quibus debet, iuxta c. 1. & ibi notata, de Decim. & trad. Tho. 2. sec. q. 86. Et qui concionator vel confessarius non hortatur ad soluendas decimas, iuxta dicta infra cap. 27. nu. 145.

De quarto præcepto Ecclesiæ, de semel in anno confitendo.

SVMMARIVM.

Confessio sed non scriptio omnium mortalium intra annum per se ipsum necessaria, & interdum ante Quadragesimam, venialium vero vtilis tantum, nisi, &c. nu. 33. & trib. seq.

Confitendo qui mentiens, vel nolens integrè fateri peccat mortaliter, nu. 37. 38. & 39.

Confessio talis qualis eius finis, & quis principalis, nu. 40.

Confitens, qui laico, vel qui confessionem iterans peccat mortaliter, nu. 41. & 42.

Pœnitentiam iniunctam, qui non implens peccat mortaliter, nu. 43.

Confessarij dictum qui reuelans, peccat mortaliter, nu. 44.

33 CONTRA hoc præceptum peccat mortaliter. Primo, qui non confitetur iam habens discretionem, & potest, omnia sua peccata mortalia semel in anno cui debet, c. Omnis vtriusque sexus de Pœnit. & remiss. Et quamuis omittere vno anno confessionem, non sit nisi vnum peccatum mortale, vt significat glo. sing. in summa, de Pœnit. dist. 5. tamen, quoties quis proponit, non confiteri toto anno, toties peccat, iuxta omnium sententiam. Quid autẽ sit confessio (de qua loquimur) sacramentalis, & quæ 16. conditiones quas requirit, cum quatuor notabilibus, dictum est supra c. 2. nu. 5. Dixi (habens discretionem) ad excludendos eos qui ea carent, dicto c. Omnis. Eam autem videtur habere puer, qui ob malefactum verecundatur, & bonum discernit à malo, & interrogatus, An liceat innocentem interficere? aliena inuadere? superiori maledicere? & alia huiusmodi negatiue

negatiue respondet. Et interrogatus, An bonum sit, esurienti panem porrigere?
adire ecclesias? affirmatiue respondet, sed non omnes eodem tempore, eam con-
sequuntur, quod diligenter considerare debent ij, quibus illi subduntur, arg. c.
Duo ista nomina, 23. q. 4. Porrò decens est consuetudo, vt vno, aut altero anno
prius incipiant confiteri quam communicent, quo maiori cum reuerentia id fa-
ciant, Maior in 4. dist. 17. q. 2. Dixi (potest) quia si copiam confessarij non habet, 34
aut est excommunicatus, & non negligit procurare absolutionem, aut ex consilio
confessarij in longius tempus confessionem differt, aut alias impeditur, non pec-
cat, arg. c. Quia diuersitatem, de Concess. præb. & trad. Anton 2. par. tit. 9. cap. 8.
Dixi (peccata mortalia) quia hoc præceptum non includit venialia, etiam si mixta
sint mortalibus, iuxta glo. c. Omnis, receptam ibi, & in 4. dist. 16. per omnes, &
probatam per Conc. Trid. sess. 14. ca. 5. nisi quando dubitatur, an sint mortalia,
arg. c. Si quis autem, de Pœnit. dist. 7. aut tanto affectu est in illa, quod timet se
per ea in mortale inducendum, nisi fortiter frænet illa confitendo, iuxta S. Bonau.
in 4. dist. 16. sub. fin. Quibus consequens est, posse quem si velit, confesso vno
veniali peccato, alterum tacere, Maior & alij, vbi supra. Vtile tamen est carenti
mortali, sæpius venialia confiteri, quia per id augetur gratia, & pœna purgatorij
minuitur, & propositum nunquam peccandi mortaliter renouatur, & habitus
venialiter peccandi diminuitur, Syl. verb. Confessio, 1. q. 4. §. 3. Dixi (semel in
anno, & omnia) propter ea quæ in d. cap. 2. dicta fuerunt.

Secundo, Peccat qui non confitetur etiam extra Quadragesimam occurrente 35
casu in quo ad id obligatur. Quinque autem casus, in d. cap. 2. nu. 6. & duobus
sequent. attigimus: quibus prædictus Maior addit alium, in quo quis nouit, se
memoriam omnium totius anni peccatorum, in Quadragesima minimè habitu-
rum, quod videtur vtile, sed non necessarium. Tum quia fere omnes in anni
decursu toties peccamus, vt veri numeri, in Quadragesima, non meminerimus.
Tum quia nulla lege ad id obligamur, & sine lege, non est asserenda obligatio,
§. Consideremus, Auth. de Trient. & semiss. col. 3. & c. Consuluisti, 2. q. 5.
Tum quia Conciliũ Florent. citatum à nobis in c. Fratres, de Pœnit. dist. 5. nu. 66.
Cui Tridentinum consentit, vbi supra cap. 5. tantum obligat ad confitenda pec-
cata, quorum meminimus, in quod tamen adhibenda est mediocris diligentia,
quam ibi determinauimus, sed non illa noua, quam Maior sine textu & ratione
necessaria excogitauit, quaque scrupulis onerari possent pœnitentes.

Tertio, qui non iterat confessionem, in quibus casibus interanda est, supra
cap. 9. positis, sciens, aut scire debens se ad illud teneri, iuxta mentem omnium.

Quarto, qui confiteri potest ore proprio per semetipsum & non vult id facere, 36
nisi tantum per scriptum, vel nuntium ob segnitiem, aut pudorem, c. Quem pœ-
nitet, de Pœnit. dist. 1. Dixi (potest) quia qui per se ipsum confiteri nequit, non te-
netur ad confitendum per alium, nec per scriptum, nec etiam per interpretem. Si
tamen id faceret, valeret confessio, & absolutio, quæ scripta mitteretur, secundum
Palud. in 4. dist. 17. q. 2. ar. 1. & clarius Adrian. in 4. de Confess. q. 1. col. 6. quos
sequuti fuimus in c. Quem pœnitet, & nunc etiam sequimur, quamuis aliqui
contradicant. Tum quia illa, quæ per interpretem fit, semper fuit, & est in vsu Ec-
clesię, & eam, quæ per scriptum à præsente pœnitẽte fit, probat Glo. c. Qualis, 30.

q. 5. Tum quia falsum est de ratione intrinseca confessionis esse vt sit secreta, Concilium enim Tridentinum in dicta sess. 14. ca. 5. expresse ait posse fieri eam publicè, licet nemo ad id teneatur. Et si id esset verum, confessio, quam tertius insidiose audiret, nil valeret. Tum quia dict. cap. Quem pœnitet, habens non esse faciendam per scriptum, intelligi debet, quãdo verbo commodè fieri potest, ne contradicat prædicto cap. Qualis, quod habet eam per scripturam fieri posse. Tum quia hæc opinio misericordiam Dei, virtutem sacramenti pœnitentiæ & deuotionem pœnitentium auget, & opposita retrahit à confitendo alienæ linguæ homines, & mutos scientes scribere, & ægrotos, in domum parochi ægrotantis migrare nequeuntes.

37 Quinto, qui mentitur in confessione, affirmando, aut negando, aliquod mortale; nisi affirmaret absque animo sacerdotem decipiendi, putans se sanctè posse nimis accusare, vt diximus, in d. cap. Fratres, nu. 37.

Dixi, (mortale) quia si solum affirmaret, vel negaret falsè tantum veniale, non peccaret mortaliter siue proposuisset illud cõfiteri, siue non, quicquid dicat Caiet. 2. sec. q. 69. ar. 1. Quia mendacium solo eo, quod in iudicio interiori confessionis, aut exteriori dicatur, non est mortale, quamuis sit de re, quæ ad iudicium, in quo illud fit, pertineat, nisi sit iuratum, aut notabiliter perniciosum, vt diximus, in c. Fratres, de Pœnit. dist. 5. nu. 18. & in c. Inter verba, nu. 735. & supra cap. 18. nu. 7. Dixi (eo solo) quia, vt scripsimus in d. c. Fratres, nu. 22. potest esse peccatum, quando quis nullum aliud verum cõfiteretur, non quidem, quia est mendacium, sed quia irreuerentiam sacramento facit, non subiiciendo materiam, ad illius exercitium
38 sufficientem, qualis non est peccatum falsum, licet veniale verum sic. Quod dictum est de veniali, est dicendũ de mortali alias legitimè confesso, cum neutrius cõfessio sit necessaria, & vtriusque sit sufficiens materia sacramenti secundũ cõmunem Catholicorũ. Vnde sequitur non peccare mortaliter, vt in d. c. 2. nu. 4. diximus confitentẽ, negantem se admisisse peccatum mortale alias legitimè cõfessum.

39 Sexto, Qui inter confitendum proponit non confiteri aliquod peccatum mortale, si confessarius non interroget, quod agnoscens confessarius procurare debet, vt eum pœniteat peccati nolendi confiteri integrè contra prædictum c. Omnis, & Conc. Florent. & Trid. Sess. 14. c. 5.

40 Septimo, Qui confitetur ob finem mortaliter malum, puta, ad consequendum aditum faciendi aliquid, quod esset mortale, aut ob vanam mortalem gloriam, Quia omnis actus, cuius finis mortalis est, ipse quoque talis est, c. Cum minister, 23. q. 5. cum iis, quæ latè adiecimus ei. Dixi (mortaliter malum) quia confiteri ob finem venialem, non est mortale: quamuis enim eximius vir ille Angel. verb. Vanagloia, §. 1. teneat, concionari, missam celebrare, & alia principaliter diuino cultui dedicata facere, propter honorem, aut inanem gloriam, esse mortale, contrarium tamen tenendum est, vt latissimè in Repet. c. Inter verb. 11. q. 3. nu. 351. demonstrauimus. Addimus autem, quod vt aliquis dicatur confiteri principaliter, ne noteretur, aut infametur in populo, aut ob metum apparitoris, siue merini, aut pœnæ, non satis est, quod alias non confiteretur, sed oportet, vt id æquè, aut pluris quam confessionem, & absolutionem faciat, quod pauci faciunt, quamuis multi non confiterẽtur, nisi aliquo respectu prædictorum, aut alio simili temporario in id moue-

id mouerentur, per ea quæ in locis supradictis diximus, præsertim in d. c. Cum minister, nu. 43. disputando de causa principali, & minus principali actus humani. Vnde sequitur non peccare mortaliter, eos, qui ne suam existimationem honestam amittant, confessario cuidam familiari suo confitentur, omnia sua peccata etiam obscœna, & postea alteri probo & graui solum leuiora; quod de se non est malum, & si finis venialis fuerit, peccatum veniale erit, & si mortalis mortale, & si bonus, qualis frequenter est, sanctus, & probus, imò interdum necessarius, quicquid dicat Syl. verb. Confessio, 1. q. 6.

Octauo, Qui confitetur laico vel clerico non presbytero, absque necessitate, 41
cum possit confiteri presbytero, aut cum necessitate, animo accipiendi ab eo absolutionem sacramentalē, aut detegendo peccata mortalia secreta imprudēter, iuxta Scotum & communem in 4. dist. 17. q. 1. & Card. Turre. in c. Quem pœnitet, de pœnit. dist. 1. quod sicut in ca. 1. de pœnit. dist. 6. à nu. 72. vsque ad 83. & in Reper. d. c. Inter verba, nu. 729. diximus, intelligendum est solum de eo qui confitetur peccata, quibus absque peccato mortali se infamare non potest, & de eo, qui scit absolutionem sacramentalem tentatam à laico etiam in vltima necessitate, esse sacrilegium, & esse graue peccatum interdum se ipsum infamare, etiam ad veniam à Deo obtinendam, non autem de simplici & bona fide credente, (licet per ignorantiam iuris) licitum esse, hoc fecit, eo quod communiter id inter peritos licitum existimatur, quod tamen falsum est, iuxta omnes in 4. dist. 17.

Nono, Qui confessus laico tempore necessitatis, peccata mortalia non cōfitetur, eadē postea cui debet tempore quo confiteri tenetur, iuxta omnes in 4. dist. 17. & ca. Omnis, de Pœnit. & remiss. Quia ad confitendum ea non secus tenetur quàm si laico confessus non fuisset, vt diximus in d. c. 1. de Pœnit. dist. 6. nu. 83.

Decimo, qui peccatorum semel bene factam confessionem iterat secundo, ter- 42
tio, & sępius propter scrupulos, cum periculo decipiendi ob nimiam de re tristi cogitationē, aut cum scandalo notabili confessarij, aut notabili infamia tertij, vt diximus in d. c. Inter verba, 11. q. 3. nu. 729. & in c. fin. de Pœnit. dist. 5. nu. 30. & aliquid in c. 1. nu. 98. & 99. de Pœnit. dist. 1. Dixi (cum periculo & scandalo) quia non videtur plusquam veniale id facere sine illis, licet sit veniale, quia procuranda est tranquillitas animę & conscientiæ, quam eiusmodi scrupulosa repetitio diminuit. Et ideo semel confessus & absolutus conuenienter iuxta iudicium docti confessarij, quiescere debet, imo & credere, se confessum fuisse illa, quæ postea occurrent, quæ nescit an fuerit confessus, vel non, quia ob hoc nullo se periculo subiicit, eo quod certo non sciat, se illa confessum non fuisse, morbus enim quo laborat excusat eum, & facit, vt pro certo habere debeat, quod alius rectè compositus pro dubio reputare deberet, eo quod passio inordinata timoris, iudicij constantiam ei adimit, & tot dubia in phantasia excitat, vt ad timendum nunquam se bene confessum inducat, & non sine magna molestia phantasiæ motus sedare possit, per quod multa pericula tam corporis quàm animi incurruntur, & multa vtriusque opera bona impediuntur, vt rectè post alios considerat Caiet. in Summa verb. Confessionis conditiones: Addens idem dicendum de iis, qui iterant confessiones, non quia sunt scrupulosi, sed quia nunquam proponunt omnino integrè confiteri, vt debent, quia mortaliter peccant, non quia iterant (cum

ad id teneantur) sed quia non bene iterant, & magnam irreuerentiam tanto sacramento faciunt contra ea quæ ait Tho. 2. sec. q. 99. art. 3. Verum est etiam quod quamuis nemo ad confessionem peccatorum, semel bene factam iterandam teneatur, sanctum tamen est iterum ea confiteri: si deuotionis causa, cum quieta conscientia, & sine tædio confessariorum & aliorum bonorum operum impedimento fiat. Quia quamuis per primam contritionem & confessionem remissa fuerit eorum culpa, frequenter tamen non remittitur tota pœna temporaria hic vel in purgatorio subeunda, in quam æterna mutata fuit, quæ per secundam, tertiam & quartam confessionem tollitur, aut diminuitur, tam ratione verecundiæ, qua pœnitens in confessione afficitur, quàm virtutis sacramentalis absolutionis, quæ non solum largitur, aut auget gratiam, sed etiam diminuit, aut tollit pœnam supradictam, iuxta illud S. August. in c. Quem pœnitet, de Pœnit. dist. 1. quanto pluribus confitetur in spe veniæ turpitudinem criminis, tanto facilius consequitur gratiam remissionis, quem ita ibi intelligimus & sic intelligendus est, iuxta Panor. in c. At si, §. De adulteriis, de Iudic.

43 Vndecimo, qui pœnitentiam non implet sibi à confessario præceptam, & à se acceptatam in satisfactionem specialem suorum peccatorum mortalium, cum illius meminisset, & eam implere possit. Dixi (Acceptatam) quia non cogitur pœnitens acceptare, nisi vt infra c. 26. nu. 20. dicetur, sed acceptatam implere tenetur, vt latius aliis, in c. 1. §. Ponat se, de Pœnit. dist. 5. nu. 13. diximus. Tum quia quicquid dicat Caiet. in 2. q. de satisfactione, maiorem vim habet sententia confessarij in foro ipsius, quam alius iudicis in foro exteriori. Quæ tamen acceptata ad implementum sui obligat sub pœna mortalis, c. 2. de Maior. & obedien. Tum quia in dubio hęc est communis intentio confessariorum & pœnitentium, & innititur illo euangelij, Quorũ retinueritis, &c. Io. 20. Dixi (Præceptam) quia consulta tantum, nec ad mortale, nec ad veniale obligat, §. fin. 4. dist. & c. fin. 14. q. 1. Dixi (in satisfactionem) quia quæ imponitur in monitionem eius ad quod tenetur, puta, vt singulis annis confiteatur & communicet, & quod debet restituat, ad nouum peccatum non obligat, quia regulariter expressio eius, quod tacitè inest, nihil operatur, c. Significasti, de Elect. & latè Fely. in c. Ad audientiam, 2. de rescript. vbi glo. nec qui declarat statuit, l. Hęredes palam, §. Sed & si notam, ff. de Testam. Dixi (Mortalium) quia, quæ ob veniale imponitur, non obligat ad mortale communiter, nisi contemptus interuenerit.

Duodecimo, qui post confessionem reuelat aliquid à confessario sibi dictum, consultum, vel præceptum, in detrimentum notabile vitæ, salutis, famæ, aut bonorum eius probabiliter redundans, iuxta Palud. in 4. di. 11. q. 3. ar. 3. col. 6. & latius Adria. in 4. de Confess. du. 10. col. 11.

De Quinto præcepto Ecclesiæ, de Communicando in Pascha.

SVMMARIVM.

Communicandum in Pascha aut ante, vel post octo dies nisi, &c. nu. 45.
Communicet, quàm citius poterit non communicans in Paschate, nu. 45.
Obligatio quæ lapsu termini implendi præceptum finiatur, nu. 45.

Communi-

CONTRA hoc præceptum quintum peccat mortaliter, Primo, qui non communicat in Pascha, ca. Omnis, de Pœnit. & remiss. nec antea vel post octo dies iuxta declarationem Eugenij iiij. quam ignorauerunt Panor. & alij in d. c. Omnis, & Anton. in 2. par. tit. 9. cap. 9. Sed eam inter alios citauit Maior in 4. dist. 17. q. 2. nisi de licentia proprij sacerdotis, in aliquot plures dies differat, d. c. Omnis, & nisi sit excommunicatus, interdictus, aut suspensus à communione, & nequeat absolui per impotentiam facti, aut iuris, aut ob aliud impedimentum, quale est illud occultum, quo impeditur à faciendo quod requirit absolutio, vt in casu, c. Inquisitioni, cum ei annotat. de Sent. excom. quo casu patienter perferendo censuram, & pœnam ecclesiæ, potius meretur: modo pro viribus procuret habilitatem ad absolutionem censuræ, & peccatorum, sanctamque communionem secundum omnes, quod rectè explicat Gab. Ser. 21. de Eucharistia. Vbi autem est consuetudo legitima, & præscripta satisfaciendi huic præcepto, communicando quolibet quadragesimæ die, qualis est in nostra Conymbrica & multis aliis locis, sufficeret conformare se illi, vt diximus, in c. Consideret, de Pœnit. dist. 5. §. Caueat, nu. 1. Hortamur tamen, ne quis statim, à prima confessione in annum integrum dilata communicet, sed expectet aliquandiu & postea denuo confessus ea, quæ in memoriam redierint, & interea peccauerit, mundius ad illam purissimam, sanctissimamq; mensam accedat. Et quamuis D. Anton. 2. par. tit. 9. cap. 9. §. 3. quem Syl. verb. Eucharistia, 3. q. 15. sequitur, & etiam Medina in Cod. de Pœnit. dum de cōfessione tractat, teneat eum, qui in Pascha resurrectionis non communicauit, non teneri sub pœna noui peccati, ad communicandum vsque ad alterum Pascha: quod ipsum dicunt Anto. vbi supra, & Syl. de Confessione, contradicente in hoc Medin. vbi supra. Nobis tamen contrarium videtur in vtroque verius. Tum quia si vt Medina dicit, qui intra vnum annum non confitetur, ante finem alterius anni confiteri tenetur, eo quod prædictum c. Omnis, cōfessionem semel in anno precipit, eadem ratione, qui non communicauit in Pascha, tenebitur ad communicandum ante finem alterius anni, cum idem c. communionem semel in anno præcipiat. Nam prædictum c. præcipiendo cōmunicare in Pascha, 457

duo in-

duo in effectu, præcipit, scilicet communicare semel in anno, & communicare in Pascha, & licet lapso pascha, non possit impleri alterum, de cõmunicando in ipso, potest tamen alterum, de communicando semel in anno, vt in simili dicitur, in ca. Cum dilecti, de dolo & contum. de citato ad comparendum certo die Romæ, quod si non potest comparere illo die, tenetur comparere quantocyus, post illum poterit. Cui concordat l. Celsus, ff. de Recep. arbit. cum citatis vtrobique. Tum quia licet quando tempus ad finiendam obligationem præfinitur vt eo lapso ea finiatur, c. Sicut, de spons. quãdo tamen præfinitur ad dilatandam solutionẽ, non finitur per lapsum ipsius, imò vegetior efficitur, per d. c. Cum dilecti, vbi hoc annotat Panor. nu. 12. cõmuniter receptus. At terminus Paschæ, in prędicto c. præstitutus, non præfinitur ad finiendam obligationem, sed ad dilatandam debiti solutionẽ, & declarandum eam fieri posse intra annum citra culpã & pœnam. Tum quia non obstat eorum fundamentum, quod præceptum de ieiunando illo, vel illo die, & de singulo quoque die recitandis horis canonicis, elapso die non obligant ad ieiunandum, aut recitandum alio die. Non inquã hoc obstat: quia vt singulariter, melius quã alij, dixit Petrus de Anchar. in cap. 1. de Celeb. Miss. nu. 20. relatus per nos in Rep. c. Quando, de Consec. dist. 1. not. 10. nu. 35. illa ieiunia & illas horas præcipit ecclesia tanquam onus illis diebus annexum: quod in istis duobus præceptis confessionis, & communionis non facit, quibus determinat tempus confitendi & communicandi, à iure diuino indeterminatum intra quod ei satisfaciamus. Et sic quamuis obligatio illo die communicandi, eodem elapso cesset, obligatio tamen communicandi intra annum non cessat, quin manet, vt quantocyus poterit satisfiat, cum annus tacitè præfixus fuerit, pro dilatione pura satisfactionis, & communicatio in die Paschæ, pro onere illius diei.

46 Secundo, Peccat mortaliter qui communicat credens, aut credere debens se mortalis culpæ reum, 1. ad Corint. 11. Idem de eo, qui communicat cum proposito non seruandi legem aliquam ad mortale obligantem, aut redeundi ab concubinam relictam, aut ad aliud quodpiam mortale iam confessum post pascha, aut non restituendi alienũ, aut non deponendi odium, vel rancorẽ mortiferum, &c. Idem de illo, qui de peccato præterito mortali ob vtilitatem inde acceptam delectatur, quamuis ad illud redire amplius nolit, qualis est; qui delectatur vsura, mendacio, fraude vel furto, eo quod per ea, bona sibi quæsiuit, aut fornicatione, aut adulterio, ex quibus suscepit liberos, quos impensè amat. Quia quoties hoc animo deliberato facit, mortaliter peccat, quamuis proponat, nunquam ad ea redire, licet sine peccato posset gaudere de iis & aliis per quodcunq; peccatum quęsitis restitutioni non subiectis, modo eum pœniteat peccatorum, aut saltem non placeãt illa sibi, neque quod per ea quæsita, sic quæsita fuerint, vt in d. c. Inter verba, 11. q. 3. & in Addit. cap. Quando, diximus, citando alios, quod clarè resoluit

47 Maior in 4. dist. 14. q. 2. ar. 1. Licet enim cuiuis delectari, de quibúsq; bonis effectis malarum causarum, modo eis qua parte malæ sunt non delectetur. Ille etiam credit, aut credere debet se mortalis culpæ reum, qui ex ignorantia affectata siue procurata id ignorat, quia delectatur, se nescire illa esse peccata, vel ea non meminisse, ne ad confitendum illa teneatur. Imò & qui id facit ex ignorantia crassa qua laborat, qui ad id sciendum, an sit peccatum, vel recordandum an fuerit non vti-

non vtitur diligentia, qua communiter suæ conditionis homines vtuntur, iuxta Scotum & Communem in 4. dist. 9. & in c. Quotidie, de consec. dist. 2. Ille tamen non credit, nec credere tenetur, se esse mortalis culpæ reum, ad communicandum absque nouo peccato, qui debita diligentia in recordando & consulendo doctos adhibita, nullius mortalis culpæ conscius est, siue quia talem non meminit, siue quia ignorat esse mortalem, aut se non satis contritum esse. Is enim deuotè ac reuerenter communicans non peccat nouè, etiam si verè sit culpæ mortalis reus, quin interdum virtute tanti sacramenti veniam consequitur, dum eius calore fit de attrito contritus, secundum S. Thom. communiter receptum 3. par. q. 79. ar. 3. Non enim est necesse ad rectè communicādum scire se in gratia Dei esse. Tum quia hoc non nisi reuelatione speciali diuina sciri potest, cap. final. de Purg. can. Tum quia sufficit probabiliter credere se in illa esse, quod facere potest, qui se contritum esse probabiliter credit: & ille se contritum esse probabiliter credere potest, qui verè Deo dicere potest tria, quæ ponit Io. Gers. in suo opere tripartito. Quorum primum est. Domine omnium peccatorum meorum, saltem mortalium, ex animo me pœnitet, & propono ad ea nunquam amplius redire, & ab aliis in posterum cauere. Secundum. Propono ea omnia domine tempore congruo confiteri. Tertium. Hæc principaliter facio, & faciam tui amore, & quia tuam immensam Maiestatem & bonitatem offendi, debens eam honorare super omnia & amare.

Tertio, qui communicat contra prohibitionē ecclesiæ, eo quod est excommunicatus, interdictus, aut suspensus à communione per proximè dicta, nisi quando huiusmodi censuræ, in se nullæ essent, per ea, quæ latè diximus in Rep. c. Cum contingat, de Rescrip. pag. 160. aut iniustè coram Deo, & secreto communicaret, aut in terris vbi id ignoratur, iuxta ea, quæ in c. penul. de sent. excomm. post Fely. & alios in c. fin. de Testib. cogen. scripsimus. 48

Quarto, qui habens copiam confitendi, communicat ante confessionem actualem omnium peccatorum mortalium, nunquam antea legitimè confessorum, & ante eorum absolutionem, quamuis veram de eis contritionem habeat, iuxta S. Tho. 3. par. q. 80. ar. 4. & in 4. distin. 17. q. 3. ar. 1. q. 4. Scot. & alios in 4. dist. 9. & glos. singul. ab omnibus nostris receptam, in c. De homine, de celeb. miss. Quamuis Caiet. in summa verb. Communio, & 1. ad Corinth. 11. & in d. ar. 4. quem sequitur Armilla, oppositum teneat: Cuius opinionem & fundamenta euidenter refutauimus in glo. Summæ de Pœnit. dist. 5. nu. 31. & seq. quamquam Trid. Concil. reiecit in Sess. 13. cap. 7. & can. 11. Dixi (Habens copiam) quia secùs si eam non haberet, vt illa glo. sing. dixit, quam non habet, qui sine scandalo confiteri nequit: vt qui in altari inchoata iam missa, alicuius peccati non confessi recordatur, cui sufficit contritio de illo cum proposito confitendi, ad missam prosequendam. Idem de illo qui iam venit cum aliis ad communionem suscipiēdam, & peccati alicuius non confessi recordatur, & non potest illud decēter ante illam confiteri, nec à communicando absque sui nota abstinere, potest enim cōmunicare, cum proposito illud confitendi, secundum Scot. in 4. dist. 9. & Sylu. verb. Eucharistia, 2. q. 7. 49

Quinto, qui omittit communionem ad quam tenetur propter odium vel voluntatem 50

luntatem non parcendi; aut non restituendi, aut non faciendi aliud ad quod sub mortali reatu tenetur, is enim nouè peccat, quia nemini malitia sua debet prodesse, c. 1. Ver. Nos igitur de Postul. Prælat. & l. Itaque fullo, ff. de furt.

61 Sexto, qui intra vnum diem naturalem post habitam copulam carnalem, aut pollutionem illicitam etiam contritus & confessus communicat, quod in c. 1. de Pœnit. dist. 6. latè olim suasimus, protestati, nullum esse textum vel rationem necessario id probantem, quod multis prudentibus confessariis visum fuit durum. Quare prætermissis quibusdam, quæ hic super hoc addidimus, affirmamus idem quod in postrema additione affirmauimus, nempe hoc de rigore iuris non procedere, quamuis multa pro eo faciant, imo quod vera contritione puraque confessione præcedente, & nullo contemptu nec distractione notabili, nec alio, quod obstet interueniēte potest celebrare, & cōmunicare humiliter secundum Palud. in 4. dist. 9. Syl. verb. Eucharistia, 3, §. 10. Minus autem procederet in eo, qui post pollutionem inter dormiendum absque peccato mortali habitam, (quamuis ex causa mortali contingeret) communicaret, aut celebraret, confessus illam causam, iuxta ea, quæ ibi post alios multos diximus. Et minus in eo qui ex necessitate aut ex officio proprio, aut alterius, necessario ab ipso præstando celebrat, aut ducitur magna deuotione, iuxta, S. Tho. & communem in 4. dist. 9. & in 3. par. q. 80. ar. 7. & nos diximus, in d. c. 1. & licet coniugati intra diem quo debito coniugali satisfecerint, communicare de honestate non deberent, non tamen peccant, saltem plusquam venialiter, communicando iuxta communem, quam tenet Caiet. in Summa verb. Communio sacramentali. Nec etiam si intra diem, quo communicauerunt, debitum coniugale reddunt, secundum Alber. Magn. arg. c. vir cum propria, 33. q. 4.

62 Septimo, qui hanc sanctam communionem percipit ab eo, qui non erat proprius parochus, nec superior absque eiusdem licentia expressa vel tacita aut priuilegio, etiā extra Quadragesimam, aut pascha etiam in articulo mortis, iuxta Card. in Clem. 1. de priuileg. q. 11. etiam si sit religiosus, per dictum Syl. verb. excommunicatio, 7. excom. 14. §. 2. contra alios, nisi ignorantia excusetur, & qui absque tali licentia ministrat, si est religiosus, excommunicatus est, Clem. 1. de Priuil. de qua infra cap. 27. nu. 101. Veruntamen Leo decimus concessit cuilibet sacerdoti ordinis Minorum, vt quouis anni die Sacrosanctum Domini corpus secularibus ministrare possit, excepto solo die Paschatis, Supplem. priuileg. Apost. concess. 100. Et consequenter Dominicanis & reliquis omnibus, qui eius priuilegiis vtuntur. Quod etiā scimus concessū esse particulariter & merito patribus Illustriss. Societatis IESV, in audiendis confessionibus, & communicandis confessis exercitatissimis. Et quamuis ob aliqua quibusdam videri possit hanc exceptionem diei Paschatis Resurrectionis intelligendam esse de omni communione qua huic præcepto satisfit, nobis tamen intelligenda videtur de sola communione diei Paschæ siue fiat ad satisfaciendum præcepto siue non. Quia prædictus Leo Papa satis id declarat in prædicta concessione attentis verbis quæ addit simili Nicolai V. concessioni 149. in monumentis Ordin. Minorum secundo impressis. Nec condemnaremus eum qui acciperet, aut qui sanctissimum sacramentum ministraret, quando eiusmodi essent personæ, tempus, & causa, vt iudicio boni viri credi possit

parochum

parochum eo contentum fore, si intelligeret, propter tacitam quandam facultatem, quæ ex hoc oriri videtur, per ea, quæ in simili casu dicta sunt in cap. 9. nu. 5.

Octauo, qui communicat aut celebrat post cibi, aut potus ex proposito sumptionem eodem die elapsa iam media nocte, cum valet, aut ita ægrotat, vt commodè possit differre in sequentē diem, quamuis per modum medicinæ aut ipsam medicinā sumeret, c. Liquido, & c. Sacramenta, cum eis annot. de Consec. dist. 2. Dixi (ex proposito) quia deglutire reliquias cibi diei præcedentis dentibus insertas, aut aliquam aquæ guttam, aut particulam alterius rei, lauando os, aut gustando ius, vinum aut aliud simile, absque proposito edendi tanquā saliuam non impedit communionem, nec celebrationem, quia non est propriè sumere cibum vel potum. Dixi etiam (eodem die elapsa media nocte) quia prius sumptum non impedit, quamuis prope mediam noctem cœnet, & postea non dormiat, nec digerat, iuxta communem, quam in d. c. Liquido, confirmauimus, licet aliqui contradicant, per c. Si constiterit, de Accusat. quod tamen non probat vt ibi alias diximus. Licet qui cœna noctis præcedentis mentem conturbatam sentit, communicare ex consilio non debeat iuxta S. Tho. 3. par. q. 8. ar. 6. ad 5. quamuis communicando non peccet mortaliter. Dixi (cum valet) quia infirmus sequentem diem expectare commodè non valens, communicare potest sed non celebrare etiam ad ministrandum infirmo, nec ad vitandum scandalum, etiam iussu Prelati inferioris Papa iuxta communem. 53

Nono, qui pluries eodem die communicat vel celebrat, c. Sufficit, de consec. dist. 1. c. Consuluisti, de Celeb. Miss. nisi in certis casibus. Non peccat tamen sacerdos, qui ob infirmitatem, vel alias non celebrando communicat, sine stola & superpellicio, quamuis c. Ecclesia, 23. dist. hoc significet secundum Ang. verb. Sacerdos, §. 4. Verè enim id non intendit, vt rectè innuit Sylu. verb. sacerdos, §. 4. quia solum loquitur de sacerdote communicante celebrando. Loquitur enim de sumente corpus, & sanguinem, & qui non celebrando communicāt, non percipiunt sanguinem sub specie vini, vt sentit glo. recepta in c. Comperimus, de Consec. dist. 2. & definit Concil. Trid. ses. 21. can. 2. 54

Decimo, qui parochus communionem subdito petenti publicè, tempore quo iure communicare tenetur, ministrare renuit propter peccatum occultum quod in cōfessione audiuit, à quo illum non absoluit eo quod non satis eius pœniteret, quia id esset detractio & detectio peccati occulti quæ est mortalis, vt in c. Sacerdos, de Pœnit. dist. 6. nu. 84. & supra cap. 8. diximus. Dixi (occultū) quia ob publicum & notorium potest, & debet negare, quia meretricibus & vsurariis & quibuslibet aliis peccatoribus notoriis, quantumlibet suorum peccatorum eos pœniteat, & sanctissimè confiteantur, non est publicè cōmunio ministranda (quamuis sic in secreto) donec publicè pœnitentiam agant, aut parochus ab ipsis facta sibi facultate publicè denuntiet iam eos pœnitere, & cōfessos esse, aut ex ipsorum bona conuersatione, aut alio legitimo modo, de vitæ emendatione constet, vt qui ipsorum prauis exemplis offensi fuere, eorundem emendatione ædificentur, iuxta S. Bonau. & Palud. in 4. dist. 9. q. 4. col. 3. & 4. & nos in cap. 1. in princip. nu. 9. & seq. & in c. Sacerdos, nu. 63. & 101. de Pœnit. dist. 6. Notoriū appellamus, quod est manifestum per sententiam, vel per confessionem in iure, vel euidentiam rei, quæ nulla tergiuersatione celari potest, c. fin. de Cohab. Cleric. & mul. & c. fin. 55

iuncta glo. de temp. ord. & non aliud, licet duobus, tribus, aut pluribus te∫tibus probari po∫∫it, vt in cap. Ve∫tra de Cohab. cleric. late trad. Anton recep. à Panor. 56 & aliis. Dixi (quod in confe∫∫ione audiuit) quia ∫i alio modo, ante aut po∫t illam intellexit, denegare non pote∫t ei eam ∫i publicè depo∫cit, ∫ed ∫ic in ∫ecreto quamuis eam debito tempore po∫tulet. Dixi (tempore quo iure, &c.) quia in alio non ∫olum non pote∫t, quin denegare debet. Cum nec ip∫e ad præbendum, nec ille ad petendum teneatur, iuxta ∫entétiam prędictorum vbi ∫upra, & quę ∫upra diximus.

57 Vndecimo, qui pater, tutor, curator, aut herus, negligit notabiliter procurare, vt ∫ui liberi, pupilli, minores, aut famuli domi ∫uæ viuentes & ad communionem obligati communicent tempore debito, maximè ∫i ∫ciat, aut ∫cire debeat illos non cõmunicaturos ni∫i à ∫e moneantur, arg. c. Dico, 23. q. 4. Diximus (ad id obligati) quia ∫ecùs e∫t de aliis, quales ∫unt pueri, qui ∫ecundum hone∫tam con∫uetudinem aliquanto tardius communicant, quàm confiteantur, ob reuerentiam tanti ∫acramenti, illa enim con∫uetudo, præceptum prædicti c. Omnis, de Pœnit. & remi∫∫. quoad hoc limitat, aut certe declarat. Quin dici etiam pote∫t eandem etiam declara∫∫e præceptum diuinum, de Communicando, iuxta illud Io. 6. Ni∫i manducaueritis carnem filij hominis, non habebitis vitam in vobis, &c. vt nec in articulo mortis teneantur communicare v∫que ad ætatem in qua ∫ani tenerentur, quanquam meo con∫ilio tunc communicarent, ni∫i valde puerili iudicio e∫∫ent. Quin etiam cum prædicto Cardinali addimus, prædictos qui aliena cura gubernantur, & eorum monitionem expectant, non peccare donec moneantur, quamuis eorum curam gerentes tardius æquo monendo peccent. Qui ∫i dubitauerint, con∫ulere debent eorum confe∫∫arios, & eorum con∫ilium ∫equi.

Duodecimo, qui laicus vel clericus non celebrando communicat ∫ub vtraque ∫pecie, vt ∫entit glo. 2. cap. Cõperimus, de Con∫ec. di∫t. 2. & melius concil. Trid. ∫e∫∫. 21. quod in c. 1. & in can. 1. damnat eum qui dixerit CHRISTI fideles præcepto diuino teneri ad ∫anctissimum Euchari∫tiæ ∫acramentum ∫ub vtraque ∫pecie panis & vini ∫umendum, & c. 2. & can. 2. Hæreticum e∫∫e, qui dixerit eccle∫iam erra∫∫e ∫tatuendo, vt laici nec clerici non cõficientes ∫acramentum ∫ub ∫pecie tantum panis communicent, & in cap. 3. can. 3. Hæreticum e∫∫e, qui dixerit totum & integrum IESVM CHRISTVM ∫ub vna tantum ∫pecie non ∫umi, & in cap. 4. & can. 4. damnat eos, qui a∫∫erunt paruulos v∫u rationis carentes ad hanc ∫anctam communionem obligari.

Decimotertio, qui monachus ∫ancti Benedicti non cõmunicat ∫emel in men∫e, Clem. Ne in agro, §. ∫ane, de ∫tat. monach. & quæ monialis cuiu∫uis ordinis, non fecerit idem. Concil. Trid. Se∫∫. 25. ca. 10. de Regul. Quotidie autem communicare vel celebrare proculdubio de ∫e licitum e∫t, & melius e∫t quàm contrarium, quamuis aliqua circun∫tantia fieri pote∫t, vt hoc ∫it melius illo per accidés, iuxta mentem S. Aug. in cap. Quotidie, de Con∫ec. di∫t. 2. & affirmat S. Tho. in 3. par. q. 80. ar. 10. & in 4. di∫t. 12. Quare qui experitur per quotidianam celebrationem, aut communionem, deuotionis feruorem in ∫e erga Deum augeri, & reuerentiam erga ∫anctum ∫acramentum non minui, faciat hoc quotidie; ∫in minus, ab∫tineat aliquamdiu, quo deuotius atque religio∫ius id faciat, iuxta eundem S. Tho. in 4. di∫t. 11. Adde, quod olim omnes qui intererant Mi∫∫æ, communicabant, c.

bant, c. Peracta, de Consec. dist. 2. & postea etiam laici saltem ter, scilicet, in Pascha, Pentecoste, Natalique Domini, c. Et si non frequentius, ead. dist. Et diuus Aug. omnes ad communicandum saltem singulis dominicis cohortatur in dicto c. & certe, honorabiliores viri & fœminæ, saltem quater, scilicet, tribus prædictis diebus, & omnium sanctorum id facere de honestate deberent, & horum religiosiores singulis mensibus, instar Monachorum & monialium prædictarum, quanquam ad satisfaciendum huic præcepto, sufficit regulariter semel in anno tempore Paschali communicare, per d. c. Omnis.

Cap. XXII. de septem Sacramentis Ecclesiæ.

SVMMARIVM.

Sacramentum quid, & vt gratiam ex opere operato conferat, nu. 1.
Sacramenta septem, tria non iterabilia, quatuor autem sic, nu. 2.
Sacramenta circa septem vndecim errores Tridenti damnati, nu. 2.
Sacramento alia sunt substantialia, alia de præcepto, nu. 2.
Sacramenta non credens vt debet, ea dans, aut sumens in mortali peccat, nu. 3.
Sacramenta sumens ab excommunicato, &c. & dans vel sumens in mortali, & inuitans malum ad dandum, & inhonorans ea verbo, aut facto, vt peccat, nu. 4.

DICTVRVS de Sacramentis, sola confessariis, & pœnitentibus necessaria, 1
Præmitto primo, quod verbum, Sacramentum, primo significat secretum, iuxta illud Thob. 12. sacramentum Regis abscondere bonum est. Secundo, Iuramentum. Auth. sacramenta puberum, C. Si aduer. venditio. Tertio, signum rei sacræ, vt accipitur in hac materia. Sed quia duplex est signum, vnum quod tantum significat, c. Signum, de Consec. dist. 2. & alterum, quod significat, & facit rem significatam, quo modo acceptum variè diffinitur à Magist. & aliis in 4. distinct. 1. & à Io. And. & aliis in Rub. de Sacrament. non iteran. Breuissimè verò diffiniri potest ex mente August. in cap. Sacrificium, de Consec. distinct. 2. vt ibi diximus, quod est signum sacræ rei. Dixi (signum) pro genere: quia omne sacramentum est signum, non contrà omne signum sacramentum. Dixi item (signum) intelligēdo de sensibili, quia quodlibet verum sacramentum est aliquo quinque sensuum sensibile, ex mente August. in cap. Detrahe, 1. quæst. 1. & melius in d. c. Sacrificium, ibi visibilis forma, intelligendo item de signo efficaci, seu effectiuo, quia quodlibet illorum efficit saltem instrumentaliter gratiam quam significat, secundum Thom. 3. part. q. 62. art. 1. Licet Scotus & alij sequaces aliter dicant, pro Thoma tamen vrget Concil. Trident. can. 8. sess. 7. Dixi (Rei sacræ) ad differentiā aliorum signorum alia significantiú, & operantium, qualia sunt signa Zodiaci. Intelligendo item, per rem sacram, gratiam Dei sacram & sanctificantem, quam quodlibet sacramentum significat, & producit. Cui definitioni consonat illa Augustini, inuisibilis gratiæ visibilis forma, relata in dicto cap. Sacrificium, cum illa additione Magist. in 4. distinct. 1. cuius similitudinem gerit, & causa existit, quia perinde est ac si dixisset, signum visibile siue sensibile effectiuum rei sacræ, quæ est gratia inuisibilis. Nam dicere quod sacramentum est visibilis forma, est dicere, quod est signum visibile seu sensibile: & dicere quod gerit similitudinem gratiæ, est di-

cere, quod per quandam similitudinem significat illam, & dicere, cuius causa existit, est dicere, quod efficit eam. Itaque interrogatus, quid est sacramentum, breuiter & securè respondere potest, quod est rei sacræ signum, intelligendo per rem sacram gratiam, & per signum, signum sensibile, aliquo quinque sensuum efficiens instrumentaliter gratiam quam significat. Dixi (Instrumentaliter) quia solus Deus potest creare principaliter gratiam, iuxta S. Tho. per omnes receptum, 2. sec. quæst. 1. art. 8. & ideo ipse solus potest instituere sacramentum vt diffinit Concil. Trident. mox referendum. Itaque sacramenta ab aliis operibus differunt in eo, quod ipsa conferunt gratiam ex opere operato, vt habet prædictum Concil. can. 8. alia vero tantum ex opere operantis, hoc est, vnumquodque sacramentum, per virtutem, & institutionem diuinam aliquam determinatam à Deo gratiam in anima suscipientis, etiam iudicij expertis & nec mereri, nec peccare valentis instrumentaliter producit, modo mortalis peccati obicem non ponat & ita omnibus parem gratiam sacramentalem confert. Quamuis præter illam Deus illud suscipienti aliam maiorem, vel minorem gratiam pro maiori, vel minori merito & effectu suscipientis conferat.

2 Secundo, præsupponimus quod septē sunt sacramenta nouæ legis. Baptismus, Confirmatio, Eucharistia, Pœnitentia, Extrema vnctio, Matrimonium, & Ordo, iuxta gloss. sing. cap. Veniens, de Transact. & doctrinam communem in 4. dist. 1. & in d. Rub. de sacrament. non iteran. probatum pridem per Concilium Florent. & nuper per Trid. sess. 7. can. 1. Quorum tria iterari nequeunt, idest, nec dari, neque prodesse possunt, nisi semel, s. Baptismus, Confirmatio, Ordo, alia quatuor sic.

Tertio, quod Concil. Trident. sess. 7. declarauit hæreticum, dicere esse plura, aut pauciora, quam septem nouæ legis sacramenta, aut aliquod eorum non esse propriè sacramentum, ibidem can. 1. Aut à sacramentis antiquę legis, non nisi cęremoniis differre, can. 2. Aut nullum eorū aliqua ratione esse alio dignius, can. 3. Aut non esse omnia necessaria, sed aliquod eorum superfluum, quamuis omnia singulis necessaria non sint, can. 4. Aut solum significare, & non cōtinere gratiam, aut eam ritè accipientibus, non semper ex opere operato conferre. can. 5. 6. 7. & 8. Aut quod horū tria, scilicet, Baptismus, Confirmatio, & Ordo, imprimunt characterem in anima, & signum quoddam indelebile, propter quod ea iterari non possunt, can. 9. Aut ab omnibus Christianis, administrari omnibus posse, can. 10. Aut non requiri in conficiendis sacramentis intentionem saltē faciendi quod facit Ecclesia, can. 11. Aut quod peccato mortali ministri, Sacramenti confectio, aut collatio fiat nulla, can. 12. Aut ritus Ecclesiæ omitti, aut mutari per quemlibet prælatum posse, can. 13.

Quarto, quod quodlibet sacramentū constat duobus, quorum alterum est velut materia substantialis, alterum velut forma substantialis quę sunt de essentia, & necessitate sacramēti, sine quibus omnino est nullum. Requirit etiā alia quæ sunt de necessitate præcepti. non autem de necessitate sacramenti, idest, quod peccatur conficiendo sine illis, sed sacramentum est validum, vt in Baptismo aqua est materia substantialis, & inuocatio Trinitatis forma substantialis, sine quibus nil valet (Ego) vero & (Amen) in forma posita, sunt tantum de necessitate pręcepti, idest, peccatur baptizando sine illis, sed baptismus valet, c. 1. cum ei adnot. de Baptis.

Circa

Circa sacraméta in genere peccat mortaliter. Primo, qui credit aliquid ex damnatis per prædictum Concilium Trid. sciens vel debēs scire id esse damnatū, & est hereticus per c. Ad abolendam de hæret. & per prędictos 13. Canon. & excōmunicatus, si verbo, vel scripto id expressit per bullā cœnæ Dñi, de qua infra, cap. 27. 3

Secundo, qui credens vel credere debēs se reū mortalis culpæ, ministrat saltem sõlemniter aliquod sacramentū, vel suscipit: nisi ita se credat attritū, quod adiuncto calore sacramenti fiat cōtritus, vt diximus latius in gloss. summę, de Pœnitent. distinct. 5. nu. 33. per cap. Illud, 95. dist. cap. Per Esaiam ibi Tale, & ibi, omnia sacramenta, 1. quæst. 1. quamuis Baptismus minorē attritionem, quam alia requirat; per dicta supra cap. 1. nu. 39. Nec excusatur, vt quidā putant, subita ministrandi aut accipiendi sacramenti necessitate: veluti si mortifero vulnere ictus Baptismum à sacerdote imparato deposcit. Quia quāuis hoc aliquem prætextū habere possit iuxta opinionē eorum, qui dicunt, cuique peccato mortali propriū dolorem esse adhibendū, quod vno momento fieri non potest, nullo tamen prætextu nititur, veram sequendo opinionē, quam tenuimus supra, cap. 1. nu. 25. scilicet, Sufficere generalem quendam qui omnia comprehēdat, quod puncto temporis præstari potest. Quare sacerdos administraturus sacramentū aliquod, quātumlibet imparatus inueniatur, debitā de omnibus suis peccatis mortalibus contritionem habere potest, vel attritionem, qua se probabiliter contritum esse credat. Et quamuis ad alia sacramenta hoc satis sit, ad celebrationē tamen, aut communionem, pręter contritionē cōfessio peccati requiritur, vt supra dictū est. c. 21. nu. 49.

Tertio, qui suscipit aliquod sacramentum à sacerdote excommunicato, interdicto, aut ab eius administratione suspenso, & denuntiato pro tali, vel à notorio concubinario, excepto baptismo & communione tempore necessitatis. Concubinarius notorius dicitur, qui talis est, per sententiam vel confessionem in iudicio factam, vel euidentiam rei, quæ nulla tergiuersatione celari potest, per cap. final. de Cohab. cler. & mulie. & cap. final. iuncta gloss. de tempor. ordin. per text. gloss. & doct. in cap. Præter, §. Verum, §. Porro, 32. dist. & Anton. communiter receptum à Panormitano & aliis in cap. Vestra, de cohabit. Cleric. 4

Quarto, qui citra necessitatem inuitat ad sacrificandum, aut ad dandum alteri sacramentum, quem probabiliter credit existere in peccato mortali occulto, aut publico, & sine debita de eo pœnitentia illud facturum, ita vt sit causa, cur id faciat, alias non facturus, vt supra dictum est, cap. 11. nu. 12.

Quinto, qui verbo aut facto notabilē irreuerentiā alicui sacramēto facit, secundum Tho. 2. sec. q. 99. ar. 3.

De Sacramento Baptismi.

SVMMARIVM.

Baptismus quid; quotuplex, & quæ illi substantialia, nu. 5.
Baptismi errores Tridenti damnati, & eos credens, &c. nu. 6.
Baptismum ministrans, vel suscipiens in mortali, nu. 6.
Obstetrix ignorans formam baptizandi peccat, nu. 6.
Baptismus, à quocunque collatus valet, sed peccat qui, &c. nu. 7.
Baptismus sine materia, forma, & intentione & concursu earum, non valet, nu. 7.
Baptizans chrismate veteri, vel alienum parochianum, vt peccat, nu. 7.

5 SACRAMENTVM Baptiſmi, eſt ſacramentum aquæ naturalis, qua vnus ab alio, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, cum debita intentione abluitur. Dixi (Sacramentum) pro genere, reliqua pro differentia, & (Aquæ naturalis) ad ſignificandum, quod hæc eſt eius eſſentialis materia, nec ſufficit alia aqua artificialis, vt roſacea, ſecundum omnes in 4. diſtinct. 3. Quod diffiniuit Concilium Trident. ſeſſ. 7. can. 2. Dixi (Qua vnus ab alio abluitur) Quia nemo à ſe ipſo baptizari poteſt, cap. Debitum, de Baptiſm. Dixi (In nomine Patris, &c.) Quia inuocatio expreſſa totius Trinitatis eſt neceſſaria, c. Multi, de Conſ. diſt. 4. Vnde forma Baptiſmi in Eccleſia Romana eſt hæc. Ego te Baptizo, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, Amen. c. 1. de Baptiſ. Quamquam illa verba, ego, &, Amen, non ſunt de eſſentia ſacramenti, ſed de neceſſitate præcepti, vt declaratur ſupra nu. 2. An autem contraueniat ſubſtantiæ, vel tantum præcepto, qui babtizat, ſolum dicens in nomine Trinitatis, aut CHRISTI, tangit glo. in d. c. Multi, & latè tractamus in Repet. c. A quodam, eadem diſt. quo fit, vt ſolus Baptiſmus aquæ, ſit propriè Baptiſmus: Sanguinis autem, qui fit per martyrium, & flaminis, qui per pœnitentiam, ſine copia baptizandi ſolum metaphoricôs, iuxta c. Baptiſmi, de Conſec. diſt. 4. & c. Debitum, de Batiſ. & Tho. 3. par. q. 66. ar. 11.

Porro Conciliũ Trident. in d. ſeſſ. 7. per. 14. can. ſuper baptiſmo cõfectos, damnauit eum qui dixerit, Baptiſmũ Ioannis fuiſſe tantę virtutis, quantæ CHRISTI, can. 1. Aut aquam naturalẽ non eſſe neceſſariam, can. 2. Aut quod Eccleſia Romana non doceat veram Baptiſmi doctrinã, can. 3. Aut non valere qui miniſtratur per infidelem, etiam cum intentione faciendi, quod pretendit Eccleſia, can. 4. Aut non eſſe ad ſalutem neceſſarium, can. 5. Aut non poſſe baptizatum amittere gratiã, ſi vult credere, can. 6. Aut non obligari ad vllã aliam legẽ, quam credendi, can. 7. & 8. Aut quod per eum tolluntur vota poſt ipſum emiſſa, can. 9. Aut per memoriã eius cõdonari, vel venialia fieri peccata poſt eum admiſſa, can. 10. Aut eſſe rebaptizandum apoſtatam ad fidem reuerſum, can. 11. Aut neminem baptizandum ante ætatem, qua CHRISTVS fuit baptizatus. Aut paruulos non eſſe baptizandos, vel poſtquam adoleuerint, eſſe rebaptizandos, can. 13. & 14.

Interrogatus Romæ, de finibus Hiſpaniæ, An infans qui baptizatus ſine ſolemnitate moritur antequam illa ſuppleatur, poſſit in loco ſacro ſepeliri? Reſpondi non ſolum poſſe, ſed debere. Tum quia Hoſt. in ſumma de Conſec. Eccleſ. §. & an ſit, affirmat puerum extractum de ventre matris; ſepeliendum eſſe in loco ſacro. Tum quia ſtandum eſt regulæ, niſi probetur exceptio, l. 1. ff. de Reg. iur. & glo. in l. Omnis diffinitio, eod. tit. & in Rub. eod. tit. lib. 6. & regula eſt quod omnis Chriſtianus debet in loco ſacro ſepeliri. Et conſtat huiuſmodi puerum eſſe Chriſtianum charactere Chriſtianiſmi inſignitum, per c. Quemadmodum, 23. q. 7. & nullo iure ſpeciali prohibetur.

Ad aliam item quæſtionem, An debeat ſepeliri cum ſolemnitate crucis & luminarium inſtar aliorum infantium baptizatorum ſolemniter? Reſpond. affirmatiuè ea ratione inſolubili, quod iſtam Chriſtianus eſt quàm illi, tantum gratiæ ſacramentalis habet ac illi, per dicta ſupra eod. nu. 2. Quia exorciſmus & alia quæ fiunt in baptiſmo ſolemni, non fiunt de neceſſitate ſacramenti, ſed ſolum præcepti, ſecundum omnes.

Circa baptismum peccat mortaliter primo, qui credit aliquid de prædictis 14. damnatis per prædictum Concilium Trid. credens vel credere debens, ea esse damnata, & est hæreticus, imo & excommunicatus, si verbo vel scripto id expressit, per prædictam bullam cœnæ Domini.

Secundo, qui baptizat, aut permittit se baptizari bis, & est irregularis, c. Qui bis, & c. Eos, de consec. dist. 4. de quo latius infra cap. 27.

Tertio, qui est in causa, aut in notabili culpa, vt aliquis sine baptismo moriatur, aut renuit dare baptismum, petenti in articulo mortis, cum nullus eo aptior ipsum baptizare velit, d. c. Quicunque, & arg. c. Pasce, 86. dist.

Quarto, qui baptizat in peccato mortali, aut baptizatur impœnitens, per dicta supra eod. cap. nu. 2.

Quinto, quæ obstetricis officio fungens, debitam baptizandi formam ignorat, Palud. in 4. dist. 5. q. 2. & Anton. 3. par. tit. 14. cap. 13.

Sexto, qui cum non sit presbyter, baptizat absque necessitate, d. c. Constat, 7 imo & presbyter, qui baptizat citra necessitatem, sine exorcismo & alia solemnitate debita, vel cum illa extra ecclesiam, præter quam principum filios, Clem. 1. de Baptis. Et qui clericus ante presbyterium baptizat solemniter, est irregularis, c. 1. de Cleric. non ordin. minist. Non est autem iusta necessitas recens infantis natiuitas, vt nonnulli malè putant, qui infantes recens natos sine solemnitate baptizari faciunt grauiter peccantes. Verum est tamen, quod baptismus collatus à quocunque, siue mare, siue fœmina, siue fideli, siue infideli, cum intentione faciendi, quod facit Ecclesia, valet, c. Quicunque, cap. A quodam, c. Constat, c. Mulier, de Consec. dist. 4. etiam si baptizans eum pro ludicro habeat, iuxta Innoc. in d. cap. Debitum. Peccat autem Laicus, qui etiam in necessitate baptizat præsente clerico, & clericus minor præsente presbytero, & mulier pręsente viro, & infidelis præsente fideli, nisi aptior sit excommunicatus, aut alio modo impeditus, iuxta communem in dictis capitulis.

Septimo, qui baptizat sine forma & materia essentiali baptismi supra positis, aut sine intentione actuali, aut virtuali faciendi quod ecclesia prętendit: nec quicquam talis baptismus valet, & iterandus est iuxta notata per Innoc. & omnes, in d. c. 1. de Baptis. Et idem de eo, qui durante prolatione verborum substantialium baptismi, non tingit aqua, sed solum ante vel post illam, c. Detrahe, 1. q. 1. vbi hoc sentit Card. S. Xisti, & Tho. 3. par. q. 60. ar. 6. & q. 66. ar. 8. Vbi id satis exprimit Caiet. & magis Maior, in 4. dist. 2. q. 2. ar. 4. quin & glo. d. c. Detrahe, dixit oportere ablutionem concurrere cum verbis, in vltimo instanti prolationis eorum: quod tamen non est verum, per rationes Caiet. tom. 1. tract. 18. de Collat. ordin.

Octauo, qui vngit baptizatum chrismate præcedentis anni citra casum necessitatis, c. Si quis de oleo, de Consec. dist. 4. c. Quoniam, de sent. excomm. lib. 6. Idem de illo, qui absque iusta necessitate baptizat alterius parochianum, sine facultate sui parochi vel Episcopi, aut eius Vicarij, cap. Interdicimus, 16. quæst. 1. Non tamen ipso facto est excommunicatus: quamuis sit religiosus, sicut foret ob administrationem aliquorum aliorum sacramentorum, Clem. 1. de Priuil. de quo infra cap. 27. nu. 10. & seq.

De Sacramento Confirmationis.

SVMMARIVM.

Confirmatio quid, & quod est verè & propriè sacramentum, nu. 8.
Confirmationis minister ordinarius Episcopus, & quando presbyter, nu. 8.
Confirmando sic, vel sic, peccat Episcopus, nu. 9.
Confirmationem suscipiens in mortali, vel omittens ob contemptum, vt peccat, nu. 9.
Confirmatio Patrinum requirit, & vt debeat ordinem præcedere, nu. 9.

8 CONFIRMATIO alias vocatur manus impositio, c. 1. §. Per frontis, de Sacr. vnct. & ex mente Magistri & omnium in 4. dist. 7. & vtriusque Tho. 3. par. q. 72. & nostrorum in Rub. de Sacram. non iteran. diffiniri potest, Sacramentum vnctionis chrismatis consecrati, quo Episcopus frontem baptizati inungit, sub certa verborum forma. Dixi (Sacramentum) pro genere, reliqua pro differentia. Dixi (Chrismatis) ad designandum materiam eius, quæ est chrisma, quod conficitur ex balsamo, d. c. 1. de Sacra. vnct. Balsamum autem, non est de necessitate sacramenti, quod efficaciter probat Caiet. super Tho. in d. q. 72. per cap. 1. de Sacram. non iteran. est tamen de necessitate præcepti, c. 1. de Sacra. vnct. Dixi (Consecrati) quia licet benedictio, vel consecratio aquæ non sit de necessitate Sacramenti baptismi, consecratio tamen chrismatis vel olei, est de necessitate sacramenti confirmationis, per rationem Tho. recepti vbi supra, ar. 3. Dixi (Episcopus) ad designandum ministrum, qui necessario debet esse Episcopus c. ap. Quanto, de Cons. & communis vbi sup. Quamuis ex dispensatione Apostolica, possit esse presbyter, de qua intelligendum est c. Peruenit dist. vt paucis multa resoluens definit Caiet. vbi sup. art. 8. Dixi (Fronten differentiam baptismi, in quo vertex capitis inungitur, d. c. 1. de Sacr. vnct. C diuersitatis ratio redditur à Tho. vbi supra ar. 9. Dixi (Baptizati) quia char confirmationis de necessitate præsupponit characterem baptismi, c. Nouis deConsec. dist. 5. Ille enim est ianua omnium sacramentorũ, c. Veniens, de P. non bapt. Trad. Thom. receptus vbi sup. ar. 6. Dixi (Certa, &c.) ad designandum formam eius, quæ est, Consigno te signo crucis, & consigno te chrismate saluris in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, Amen. Cum cuius formæ prolatione debet concurrere vnctio, vt supra eod. nu. 7. est dictum de baptismo. Cuius conuenientiam assignat Tho. ibidem, ar 4. Hoc enim sacramento baptizatus fit miles CHRISTI, ad constanter confitendum eum, & fortiter pugnandum contra eius inimicos, c. 1. de Conf. dist. 1. & ita signatur cruce, quæ est signum sui Ducis. Quorum omniũ bona pars confirmatur Concil. Trident. quod sess. 7. de Confirmat. tribus canonibus declarat hæreticum, qui dixerit confirmationem non esse verum sacramentum, aut nullam in ea virtutem inesse, aut eius ordinarium ministrum non esse solum Episcopum. Pondera, quod ait ordinarium, significans posse esse delegatum dispensatione Apostolica, vt prędictum est.

9 Circa hoc sacramentum peccat mortaliter. Primo, qui non existens Episcopus, ministrat illud, vel existens Episcopus vngit oleo non consecrato, vel non confecto ex balsamo, vel non seruata prædicta forma, per supradicta.

Secundo,

Secundo, qui suscipit illum credẽs vel credere debens se mortalis culpæ reum, per dicta supra eod. nu. 6.

Tertio, qui per contemptum non curat se suamq; familiam confirmari, arg. c.
1. de Cons. dist. 5. Dixi (Per contemptum) quia sola negligentia tantum esset ve-
nialis, cum non videatur vlli præcepto contraria, vt ait Scot. in d. dist. 7. Contem-
nere autem videtur, qui potens sumere commodè omittit, secundum Palud. in d.
dist. 7. quod verum est, quoad præsumptionem fori exterioris, quæ in interiori
cessat, c. Tua, de spons. in quo ille verè contemnit, qui ideo principaliter omit-
tit, quod paruifacit, per ea quæ dicunt S. Tho. 2. sec. q. 186. art. 9. vbi id pulchrè
explicat Caiet. & Archid. in c. Quicunque, 81. dist. quem sequitur Dominic.
in c. Nullus, 55. dist.

Quarto, qui patitur se sine patrino cõfirmari, credens aut credere debens, quod licet hoc non sit de substantia sacramenti, est tamen de præcepto.

Quinto, qui non se facit confirmari ante omnem ordinationem, cap. 4. sess. 23.
Concil. Trid. de reform. nullam tamen per hoc censuram incurri, aliquoties re-
spondi. Tum quia eius omissionis negligentia non est mortalis, vt dictum est.
Tum quia nullo iure id cauetur, nam nec prædictum Concilium addit aliam pœ-
nam, quam quod non admittatur quis etiam ad primam tonsuram ante cõfirma-
tionem. Tum quia licet character ordinis de necessitate sacramenti requirat cha-
racterem baptismi, non tamen requirit characterem confirmationis. Quin opi-
namur cum Soto in d. dist. 24. q. 1. ar. 4. sub. fin. peccare quidem sed non morta-
liter suscipientem vel ministrantem etiam scienter ordinem ante confirmationem,
modo id sine contemptu fiat.

De Sacramento Euchariſtiæ.

SVMMARIVM.

Eucharistiæ sacramentum polyonymum, & quid, nu. 10.
Eucharistiæ circa sacramentum errores, nu. 10.
Communio, quod non requirat confessionem, disputare malum, nu. 10.

SACRAMENTVM hoc polyonymum, siue multinomium est, vocatur enim 10
Græce Eucharistia, hoc est bona gratia: quia vt Magister ait in 4. dist. 8.
IESVM CHRISTVM qui est omnis gratiæ fons & origo, continet. Hostia
item, Sacrificium, Communio, Sacramentum altaris, & Viaticum, ob eas ratio-
nes, quas reddit Thom. in 3. par. q. 73. ar. 4. & paulo latius non reddimus in addit.
c. Quando, de Consec. dist. 1. nu. 131. cum seq. Diffiniri autem potest ex mente
Magistri & Thomę, & aliorum omnium, vbi supra: esse sacramentú quod sub spe-
cie panis, & vini, vel alterius eorum, verum corpus & sanguiné IESV CHRISTI
continet. Dixi Sacramentum pro genere, reliqua pro differentia. In quibus ad-
uertendum, quod vno eodemque modo existunt corpus & sanguis sub vtraque
specie, sanguis enim vtrobique existit intra eius gloriosi corporis venas, & vtro-
bique corpus sic continens eum, quamuis sub specie panis continetur corpus vir-
tute verborum sacramenti, & sanguis per concomitantiam eius, & contrà, sub
specie vini continetur sanguis, virtute verborum sacramenti & corpus per conco-
mitantiam, secundum S. Thom. receptum in 3. part. q. 76. ar. 1. & 2.

Circa materiam huius sacramenti peccat mortaliter primo, qui non credit definita Tridenti vndecim canonibus à Concil. sess. 13. credens, aut credere debens ea esse definita ab Ecclesia & prædicto Concilio, & si verbo, vel scripto id exprimit, est excommunicatus, per prędictam bullam Cœnæ. Definiuit autem Concil. hæreticum esse, dicere verum CHRISTI corpus & sanguinem eius non contineri realiter in hoc sacramento, vnita eius diuinitati, sed solum in signo, & figura, can. 1. Aut aliquid substantiæ panis, aut vini remanere in eo post consecrationem, licet eorum accidentia maneant, can. 2. Aut sub qualibet specie tam vini quàm panis, & qualibet parte separata ab alia non contineri totum corpus CHRISTI, can. 3. Aut licet quando ministratur, aut sumitur, sit in eo, non tamen esse ibi potest, nec ante sumptionem, nec in reliquiis eius, can. 4. Aut principalem eius fructum esse peccatorum condonationem, can. 5. Aut non esse adorandum Latria siue debita Deo adoratione, dum est in sacramento. Aut non esse faciendum peculiare illius festum, neque deferendũ in supplicationibus, siue processionibus, neque populo proponendum adorandum, can. 6. Aut non licere seruare illud in sacrario, nec deferre ad infirmos, can. 7. Aut in communione non sumi realiter CHRISTVM totum, can. 8. Aut Christianos etiam discretos, non teneri communicare semel in anno, can. 9. Aut sacrificum non posse seipsum communicare, can. 10. Aut solam fidem sufficere ad bene communicandum, can. 11.

Secundo peccat, & est ẽxcommunicatus, qui etiam disputando defendit opinionem habentem licere contrito, ante actualem confessionem mortalis culpæ, communicare, præfato can. 11.

De Sacramento Pœnitentiæ.

SVMMARIVM.

Pœnitentia quid, & quot, & quæ partes eius, nu. 11.
Pœnitentiæ circa sacramentum multa definita Tridenti, nu. 11.
Pœnitentiam in mortali suscipiens, vel ab eo qui est in illo, quando peccat, nu. 11.

11 POENITERE quid sit, & an vox pœnitentia sit latina, & quod pœnitentia est duplex: virtus, & sacramentum, & alia iis annexa, præmissa sunt in Præludio 10. & ex mente ibi citatorum, sacramentum pœnitentiæ est sacramentum absolutionis, quo sacerdos sibi subditum, & confitentem legitimè sua peccata, cum iusto dolore & proposito satisfaciendi absoluit ab eis. Dixi (Sacramentum) pro genere; reliqua pro differentia, quæ tangunt tres partes integrales eius, scilicet, contritionem, confessionem, & satisfactionem, quę sunt quædam eius materia, de quibus est dictũ in d. pręludio generatim, & in tribus capitulis primus singulatim.

Circa hoc sacramentum peccat, qui credit, non esse vera diffinita Tridenti à Concilio sess. 14. Aut dubitat de veritate eorum, credens, aut credere debens, ea esse ab Ecclesia, & Concilio diffinita, & si verbo aut scripto id exprimit, est excõmunicatus per Bullam cœnę prędictã. Diffinita verò vbi supra, sunt hæc. Quod pœnitentia semper fuit necessaria, ad veniam peccati mortalis. Quod sacramentum pœnitentiæ nunquam fuit ante aduentum CHRISTI, nec ante mortem, & resur-

& resurrectionem eius. Quod postea nil prodest nondum baptizato. Quod CHRISTVS principaliter instituit illud per illa verba: Quorum remiseritis, &c. per quæ eadẽ fuit data potestas reconciliandi Deo, eos, qui post baptismum mortaliter peccant. Diffinit item esse hæreticum dicere, sacramentum pœnitentiæ non esse verè ac propriè sacramentum institutum ad reconciliandum Deo peccantes mortaliter post baptismum, can. 1. Aut vnum & idem esse sacramentũ baptismi & pœnitentię, & ideo pœnitentiam non rectè appellari secundam tabulam naufragij, cap. 2. & can. 2. Quia vt idem Concil. subiicit, materia & forma eorum est diuersa, & non oportet vt minister baptismi sit Iudex, sicut minister pœnitentiæ: Et quia sacramentũ pœnitentiæ nil prodest non baptizato, nec baptismus relapso post eum in mortale. Et contrà baptismus prodest non baptizato, & pœnitentia lapso post baptismum in mortale, &c. Aut verba illa. Quorum remiseritis, &c. Non esse intelligenda de potestate remittendi peccata, can. 3. Aut ad perfectam pœnitentiam non requiri contritionem, confessionem & satisfactionem, quasi materiam & partes eius, can. 4. Aut dicere, alium quàm Episcopum, vel presbyterum, absoluendi potestatem habere, cap. 5. & can. 10. Aut eosdem, si mali sunt, eam deperdere, aut non esse iudices ad absoluendum confessum, sed ad declarandum eum absolutum, cap. 6. & can. 9. Admoneo lectorem non excerpere me omnia contenta in canonibus prædictæ sessionis, quia ea, quæ pertinent peculiariter ad contritionem, excerpta fuerunt in c. 1. & quæ ad confessionem, cap. 2. & quæ ad satisfactionem, cap. 3.

Secundo peccat, qui absque contritione, vel iusta attritione peccatorũ suorum, aut absque proposito ab eis abstinendi, aut restituendi debita, aut existens excommunicatus, ante absolutionẽ ab excommunicatione, absolutionẽ sacramentalem procurat, aut vult absolui ab aliquo non presbytero, aut ab excommunicato denuntiato, aut suspenso, aut si citra necessitatem à parocho alieno, vel à suo notorio peccatore, vel quum scit esse in mortali, & pœnitentiã non acturũ ante absolutionem, per supradicta in dictis tribus cap. & in c. 9. nu. 5. cum seq. & in cap. 11. n. 12.

De Sacramento Extremæ vnctionis.

SVMMARIVM.

Extrema vnctio quid, & vnctio cum verbis concurrat, nu. 12.

Extrema vnctio quas partes vngere, & quibus sit verbis, nu. 13. & quare infirmis, & non violenter morituris datur, nu. 14.

Extremæ vnctionis de Sacramento multæ veritates Tridentinæ, nu. 15.

Extremæ vnctionis contemptus, vel in mortali susceptio mortalis, nu. 16.

SACRAMENTVM extremæ vnctionis est sacramentum, quo presbyter vngit 12 certas corporis partes infirmi probabiliter periclitantis oleo consecrato, certa verba cum debita intentione proferendo, c. 1. de Sacram. vnct. adiunctis notatis ibi, & in 4. dist. 23. Dixi (Sacramentum) pro genere, reliqua pro differentia. Dixi (presbyter) ad designandum, neminem alium posse illud ministrare vt diffiniuit Concil. infra citandum. Dixi (Vngit) ad designandum actum ministrandi, qui consistit in vngendo, & fieri debet durante prolatione verborum necessariorum:

non enim sufficit vngere finita verborum prolatione, aut ante prolationis principium, vt in simili dictum est supra eod. de baptizante, nu. 7. & de confirmante, nu. 8. & de ordine dicetur infra, nu. 17. Dixi (Certas partes) vnctio enim de-
83 bet fieri in oculis, auribus, ore, manibus, pedibus, & renibus. Dixi (Infirmi, &c.) ad designandum cui sit ministrandum hoc sacramentum, non enim sufficit, vt sit in quouis probabili mortis periculo, in quali est morte damnatus, prælium ingressurus, & maris tempestate iactatus, neque quælibet infirmitas sufficit, sed oportet, vt sit talis, quæ probabile mortis periculum minetur, secundum omnes: cuilibet tamen eiusmodi infirmo est ministrandum, etiam si iam sit amens, & freneticus, si absque irreuerentia sacramenti id fieri possit, & potuerit ante peccare, & antequam insaniret, expresse aut tacitè petierit illud, aut si meminisset, petiturus fuisset, nec in peccato mortali notorio insanierit, quamuis sint qui ętatem pubertatis requirant, imo & si dubitatur an sit moriturus, administrari potest sub conditione si non est mortuus, non tamen iam apertè mortuo, nec incœpta ministratio perficienda est, si antea moriatur. Dixi (Oleo sacro) ad designandum materiam, quæ est oleum oliuarum, per Episcopum consecratum. Dixi (Certa, &c.) ad designandum eius formam, quę iuxta Concil. Flor. est hęc, quando oculi infirmo vnguntur: Per istam sacram vnctionem, & per suam piissimã misericordiam indulgeat tibi dominus quicquid deliquisti per visum, quando aures; dicendum est, per auditum, quãdo nares; per odoratum, quando os; per oris vitium, quando manus, per tactum, quando pedes; per incessum, quando renes; per ardorem libidinis: quamuis multæ Ecclesiæ vtantur istis verbis, & per sanctissimã benedictionem, loco horum. Per suam piissimam misericordiã, nec nocet, per mox dicenda, diuersitas verborum, in eundem scopum tendentium. Quæ fere omnia probantur per illa Iacob. 5. Infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros Ecclesiæ. & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum dominus, & si in peccatis sit, dimittentur ei. Nam per verbum (infirmatur) probantur dicta de infirmo vngendo, & per verbum (presbyteros) dicta de ministro, & per verba (vngi, & oleo) dicta de vsu & materia, & prętereà per verbum (alleuiabit) probatur hoc sacramẽtum conferre salutem corporis, quando spirituali infirmi expedit: Et per illa verba (Et si in peccatis sit, &c.) per hoc sacramentum peccata remitti. Et quia non exprimuntur mortalia, nec venialia, intelligenda sunt de omnibus, si reliqua ad id necessaria concurrant, arg. c. Solitæ, de Maiorit. & obed. & c. Si Romanorum, 19. dist. Vnde licet secundum communem principaliter institutum fuerit cõtra venialia, tamen etiam mortalia remittit. Quo fieri potest, vt aliquis moriens absque hoc sacramento damnaretur, & vnctus eo saluaretur. fieri enim potest, vt aliquis sua peccata confiteri non possit, aut quamuis posset, non censet illud necessarium ei, quia iam est confessus, sine tamen contritione vel attritione ad remissionem sufficienti, & postea tanta attritio ei superueniat, quæ licet de se non sufficiat ad remissionem, sacramenti tamen calore adiuncto sufficeret, iuxta opinionem Thom. 3. par. q. 79. ar. 1. communiter receptam, scilicet, per virtutem sacramenti aliquem ex attrito contritum fieri iuxta dicta supra c. 1. nu. 40. & 41. Quare magnæ curæ nobis huius sacramenti susceptio esse debet, vt morientes beati semper viuamus, Amen.

Porrò,

Porrò, ratio cur morbo, vel senio, & non alio morbo morienti administratur 14
est, quia sic morientis iudicium, & constantia valde turbatur, corporis, & sensuum omnium imbecillitate, cap. Nullus, cum his quæ ibi scripsimus de pœnit. distinct. 7. Quin & dæmon, acrius eum illa hora, quam quauis alia omnium peccatorum repræsentatione, & spectris horrendis affligit. Quod vsu venire iis non solet, quibus vita violenter eripitur, quia moriuntur integro iudicio & firmo, neque eiusmodi repræsentationibus affliguntur, ideo non ita necessaria est illis, ac huic, ista vnctio.

Circa hoc sacramentum peccat mortaliter. Primo, qui credit non esse vera 15.
definita super eo Tridenti sess. 14. aut dubitat de eorum veritate, credens, aut credere debens ea esse ab Ecclesia & Concilio definita, & si verbo, vel scripto id exprimit, est excommunicatus, per sæpe dictam bullam cœnæ. Definitum vero est ibi. Hæreticum esse dicere extremam vnctionem non esse verè & propriè sacramentum institutum ab ipsomet D. N. IESV CHRISTO, & promulgatum à Diuo Iacobo, can. 1. Aut non conferre gratiam, sicut alia. Aut non remittere peccata, nec alleuiare infirmum, aut iam cessasse, quasi olim tantum fuerit gratia curationum, can. 2. Aut ritum eius, quem obseruat Ecclesia Romana, repugnare sententiæ beati Iacobi, ideoque eum posse iustè mutari, & contemni, can. 3. Aut D. Iacobum per presbyteros intellexisse seniores populi, & non tantum sacerdotes, ideoque posse per alios quàm Episcopos, & sacerdotes ministrari, can. 4. Nemo tamen inferat ex his, non posse alias Ecclesias alia vti verborum æquipollentium forma. Quia licet ipsemet Dominus illud instituerit, verba tamen formalia quibus est ministrandum, non præscripsit. Adeo quod D. Ambros. verbo indicatiuo (Vngo te, &c.) vteretur, quæ communis est sententia profunde fundata à Palud. in d. dist. 23. per quod tollitur dubium è longinquo nobis propositum.

Secundo, qui ægrotus vel senex constitutus in articulo mortis non petit hoc 16.
sacramentum per contemptum, iuxta omnes in 4. dist. 23. Idem si non petit filio, seruo, famulo, pupillo, aut alij suæ curæ commisso, per supradicta in simili, cap. 21. nu. 57. arg. c. Duo, 23. q. 4.

Tertio, qui accipit credens, aut credere debens se mortalis culpæ reum, sine confessione, vel contritione, vel tali attritione quæ calore huius sacramenti vim contritionis attingeret, per supra dicta, eod. cap. nu. 2.

De Sacramento Ordinis.

SVMMARIVM.

Ordo in genere quid, & quis ecclesiasticus, & quid ordo sacramentum, nu. 17.
Ordo Theologis septemplex, Canonistis nouemplex, nobis, octuplex, nu. 18.
Ordinis circa sacramentum errores Tridenti damnati, nu. 18. A.
Ordinatus sub Episcopo titulari, vel contra Prelati voluntatem vt peccat, nu. 18. B.
Episcopus ordinans alienum aut suum sine titulo, &c. vt peccat, nu. 18. B.
Ordinatus non renuntiet nec alienet titulum nisi sic, &c. nu. 18. B.

ORDO

17 ORDO generaliter & propriè sumptum, authore August. lib. 19 de Ciuitat. Dei, cap. 13. est parium dispariumque rerum sua cuique loca tribuens dispositio, quomodo capitur in cap. Ad hoc, 89. dist. & in Rub. de ord. iud. cognit. & ff. de Decret. ab ordin. fac. & quia personæ præstant rebus, ideo hominum ordo præstantior est ordine rerum, l. 2. ff. de stat. homin. Et quia inter homines, Deo sacri, siue spirituales præstant aliis, c. Solitæ, de Maior. & obed. ideo per antonomasiam appellatione ordinis simpliciter prælati intelligitur ecclesiasticus, sicut appellatione iuris Ciuilis, Romanũ & Apostoli, Paulus, §. Ius ciuile, iuncta gloss. Inst. de iure natur. & diffinitur à Tho. Waldensi, lib. 2. de Sacram. cap. 116. esse, Sacramenta ministrantium habitudo legitima cuique ratione ministerij sui conueniens. Hinc dicitur Ordo canonicorum Regularium, & Ordo Prædicatorum, & Minorum. In hac tamen materia accipitur pro sacra ordinatione & actu quo homines in ecclesiasticum ordinem cooptantur, vt colligitur ex Concil. Trid. sess. 23. can. 3. & potius secundum mentem quàm verba Magistri, & aliorum in 4. dist. 24. & glo. in summa, 32. dist. potest diffiniri, esse sacramentum quo traditur character, & potestas consecrandi eucharistiam, vel in id administrandi. Dixi, Sacramentum, pro genere, reliqua pro differentia. Materia cuius est traditio rei sensibilis, vt libri, vel calicis, quæ & acceptio seu tactus earum debent concurrere cum prolatione verborum formæ, ita vt durante ea fiant, quoniam si ante vel post fierent, ordinatio esset nulla: vt latè demonstrat Caiet. in Tract. 26. de Collat. ordin. & supra dictum est in simili, de Baptismo, nu. 7 & de Confirm. nu. 8. & de Extrema vnctione, nu. 12. Quod fundatur multis, in quibus est c. fin. de Sacram. non iteran. quod ipsum tamen in contrarium fortiter retorqueri potest, quatenus habet supplendum & non iterandum. Sed respon. illud esse referendum ad manus impositionem, & non ad tactum: quorum duorum prius meminit, illa enim non est de substantia sacramenti vt tactus, seu acceptio, quod rectè post alios declarat Sot. in d. dist. 24. q. 1. ar. 4. forma vero est prolatio verborum, quæ pro varietate ordinum sunt varia, sicut & res traditæ sunt diuersæ. Conueniunt tamen in significando traditionem & acceptionem sacramento substantialem. Dixi, character, ad designandum quod character & potestas quæ traditur, non sunt sacramentum, sed effectus eius. Vnde diffinitiones eorum, quę habent hoc sacramentum esse characterem, siue signaculum, & potestatem, debent censeri datæ per effectum, & non per genus, & differentiam, vt illa August. Fides est credere
18 quod non vides, & illa Azon. in Rub. de Appell. Appellatio est rescissio sententiæ, &c. Dixi (consecrandi, &c.) ad distinguendum ordinem presbyterij ab aliis. Ordines autem sunt nouem, secundum Canonistas, in c. Cum contingat, de ætat. & qualit. per illum tex. & per c. Cleros, 21. dist. c. Perlectis, 25. dist. quibus constituuntur Tonsuratus, Ostiarius, Exorcista. Lector, Acolytus, Subdiaconus, Diaconus, Presbyter, & Episcopus. Quamuis secundum communem Theologorum in d. dist. 24. solum sint septẽ, dicentium, Primam tonsuram, & Episcopatum non esse ordines, sed officia. Quorum quatuor maiores dicuntur sacri, non quidem, quod omnes non sint sacri, sed quia eis est annexum votum solemne castitatis, non vt essentiale, sed accidentarium ex statuto Ecclesiæ, c. Nullum, 38. dist. c. Decernimus, 23. dist. & c. 1. de voto, lib. 6.

Circa

Circa hoc sacramentum peccat mortaliter. Primo, qui credit non esse vera A definita super eo à dicto Concil. sess. 23. aut de eorum veritate dubitat, & si hoc verbo vel scripto exprimat, est excommunicatus per bullam cœnæ supra sæpe citatam. Definiuit autem Concilium, hæreticum esse eum, qui dixerit, non esse in nouo testamento sacerdotium visibile, vel externum, vel non esse potestatem aliquam consecrandi, & offerendi verum corpus & sanguinem Domini, & peccata remittendi, & retinendi, sed officium tantum, & nudum ministerium prædicandi Euangelium: vel eos qui non prædicant, prorsus non esse sacerdotes, can 1. Aut præter sacerdotium non esse in Ecclesia canonica alios ordines, & maiores, & minores, per quos velut per gradus quosdam in sacerdotium tendatur, can. 2. Aut ordinem siue sacram ordinationem non esse verè & propriè sacramentum à CHRISTO Domino institutum, vel esse figmentum quoddam humanum excogitatum à viris rerum ecclesiasticarum imperitis: Aut esse tantum ritum quendam eligendi ministros verbi Dei, & sacramentorum, can. 3. Aut per sacram ordinationem non dari Spiritum sanctum; ac proinde frustra Episcopos dicere, accipe Spiritum sanctum. Aut per eam non imprimi characterem, vel eum qui sacerdos semel fuit, laicum rursus fieri posse, can. 4. Aut sacram vnctionem qua Ecclesia in sancta ordinatione vtitur, non tantum non requiri, sed contemnendam & perniciosam esse, similiter & alias ordinis cæremonias, can. 5. Aut in Ecclesia Catholica non esse Hierarchiam diuina ordinatione institutam, quæ constat Episcopis, presbyteris & ministris, can. 6. Aut episcopos non esse presbyteris superiores, vel non habere potestatem confirmandi, & ordinandi, vel eam, quam habent, illis esse cum presbyteris communem, vel ordines ab ipsis collatos, sine populi vel potestatis secularis consensu aut vocatione irritos esse: Aut eos qui nec ab ecclesiastica potestate rite ordinati, nec missi sunt, sed aliunde veniunt, legitimos esse verbi & sacramenti ministros, can. 7. Aut Episcopos, qui auctoritate Romani Pontificis assumuntur, non esse legitimos ac veros Episcopos, sed figmentum humanum, can. 8. Aduertendum, quod prædictum Concilium non definit vtra opinio Theologorum, vel Canonistarum, de ordinum numero sit tenenda, quod sperabamus, quando hæc scripsimus. Licet, can. 2. 3. 4. & 7. Canonistis videantur aliqua ex parte fauere. Quare probabilis videtur vtraque. Mea tamen, salua saniori, est, quatuor ordines, siue ordinationes, scilicet, tres maiores, & Episcopatum, esse verè & propriè sacramentum cui prædicta definitio conuenit, alios autem potius esse sacramentalia, & ita quoad Episcopatum recedo à communi Theologorum, per c. 1. iuncta glo. 32. dist. & allegata in ea, quæ expresse ponunt quatuor sacros ordines & per prædictum 7. Canonem, quibus bona fide nescirem respondere. Quoad quatuor vero minores & primam tonsuram, recedo à canonistis. Tum per rationes Caiet. in tract. de modo, & rit. ord. suscep. Tum quia non est eis adiunctum votum castitatis solemne. Tum quia durum videtur, damnare omnes, qui accipiunt eos non præmissa confessione, vel saltem contritione sufficienti; quorum infinitus videtur esse numerus, quod tamē necesse esse facere, si essent sacramenta vera gratiam cōferentia ex opere operato per dicta supra eod. cap. nu. 2. Tum quia conferunt eos etiam Abbates, c. Quoniam, 69 dist. cap. Cum contingat, cum ei annot. per Innoc. Hostien. Anton. & alios de ætat. & qualitate.

Secundo,

Secundo peccat, qui credens, vel credere debens se mortalis culpæ reum, Episcopatum, vel alium ordinem sacrum suscipit, secundum omnes, non autem, qui alios, secundum eos qui negant vera esse sacramenta, quos sequimur.

B Tertio, qui contrauenit nouis statutis Concil. Trid. quod in sess. 14. c. 2. de Refor. statuit, vt qui se procurat ordinari ab Episcopo titulari absque licentia sui Episcopi, etiam si sit illius familiaris, & continuus commensalis, & in loco nullius diœcesis vel exempto, suspensus sit ab executione ordinum, quousque suo Prelato visum fuerit: Episcopus vero titularis ab exercitio Pontificalium per annum. Et sess. 23. cap. 9. de Reform. quod Episcopus ordinare potest eum qui fuit familiaris eius per triennium, si beneficium statim re ipsa, & sine fraude illi conferat, & sess. 14. c. 1. de Reform. quod nemo promoueatur ad ordines contra voluntatem sui prælati etiam si prohibeatur promoueri ob occultum crimen, & extraiudicialiter, & quod ei qui à suis ordinibus, gradibus, aut dignitatibus ecclesiasticis fuerit suspensus, non suffragetur vlla licentia de promouendo, aut ad priores ordines, gradus aut dignitates antea consequutas restitutio contra proprij prælati voluntatem. Et ibidem, can. 3. quod Episcopus potest suspendere ad tempus sibi visum suum subditum ornatum, quacunque auctoritate, absque suo præcedenti examine, etiam si eum inueniat inhabilem. Et sess. 21. c. 1. de Refor. Quod Episcopus, aut alij sui ministri pro collatione quorumcunque ordinum, aut pro litteris dimissoriis, aut pro sigillo nil quicquam etiam sponte oblatum accipiant. Et notarij pro scriptura, si eis nullum salarium pro officio exercendo sit constitutum, decimam tantum vnius aurei partem accipere possint, & sess. 23. c. 3. de Refor. quod non concedat dimissorias nisi prius examinatis & probatis. Et sess. 21. cap. 2. de Reform. quod nemo ordinetur, nisi prius legitimè constet eum beneficium ecclesiasticum ad victum sufficiẽs pacificè possidere. Et quod illud beneficium resignare nequeat, nisi facta mentione quod ad illius beneficij titulum sit promotus, eaque resignatio non admittatur nisi constet aliunde posse commodè viuere, & aliter facta sit nulla. Et quod patrimonium vel pensionem obtinentes promoueri posthac nequeant, nisi quos Episcopus iudicarit necessarios, vel vtiles, constito prius, quod patrimonium illud vel pensio satis sunt eis ad vitam honestè sustentandam, & illa sine licentia Episcopi alienare nequeãt, donec beneficium sufficiens adipiscantur, aut aliunde habeant, vnde honestè viuere valeant.

Quarto, qui contrauenit illis præceptis, vel prohibitis quæ continentur infra c. 25. nu. 68. & seq.

Alij modi peccãdi ratione ordinis colligi possunt ex his quę de matrimonio infra eod. c. nu. 52. dicẽtur, & de indigna perceptione & administratione, ex cap. 25.

De Sacramento Matrimonij.

SVMMARIVM.

Matrimonium quatenus sacramentum quid, & quale est apud infideles, nu. 19.
Matrimonij sacramentum conferre gratiam est de fide, nu. 20.
Matrimonij materia & forma quæ cum exemplis, nu. 20.
Matrimonium indissolubile regulariter sic in totum, sic in partem soluitur, nu. 21.

Dilerti[illegible]

PRÆSVPPONIMVS primo, quod sacramentum matrimonij est sacramentum quo fit maris & fœminæ coniunctio, indiuiduam vitæ consuetudinem retinens, vt colligitur ex l. 1. ff. de Ritu nupt. & princip. Inst. de pat. potest. & ex Mag. & aliis in 4. dist. 26. & in Rub. de spons. & matrim. Dixi (sacramentum) loco generis; nec obstat quod matrimonium est inter infideles non baptizatos, qui non sunt capaces sacramentorum quorum ianua est baptismus, c. Veniens, de Presb. non bapt. quia apud eos non est matrimonium, quatenus est sacramentum, sed tantum, quatenus est contractus, & prædicta definitione definitur solum sacramentum matrimonij siue matrimonium, quatenus est sacramentum. Dixi (Maris & fœminæ) ad differentiam sacramenti baptismi & pœnitentiæ, quibus fit quædam coniunctio inter Deum & animam metaphoricè, iuxta c. Debitum, & ei annot. de Big. Dixi (coniunctio) intelligendo potius vnionem animorum quàm corporum, vt glo. declarant in iuribus supra dictis, & est textus in l. Nuptias, ff. de Reg. iur. & in c. sufficiat, 27. q. 2. Dixi (Indiuiduam, &c.) quia est insolubile, hoc est, non potest nisi morte naturali regulariter solui, nec sic coniuncti possunt aliis altero viuente coniungi, & vterque alteri debet fidem seruare, & debitum coniugale reddere, & se mutuo in administranda re familiari iuuare, & neuter eorum sine alterius consensu continentiam promittere potest. 19

Ex quo infertur Matrimonium Christianorum gratiam cõferre ex opere operato, nisi obex ponatur, iuxta cõmunem in Rub. de spons. & in 4. dist. 26. cõtra glo. c. Quicquid, 1. q. 1. & nonnullos eã male approbantes, quia ex prædicta definitione patet, illud esse sacramentũ, cuius proprium est ex opere operato gratiam conferre vt supra eod. nu. 1. dictũ est, quod approbauit Concil. Trid. sess. 7. can. 6. mox citandum; post quod non solum pro falso, quod ait illa glo. sed etiam pro hæretico habẽdum est. Addo hic omnia quæ dicẽtur in hac materia de viris, intelligenda esse de fœminis, & è contrario, nisi quatenus aliud expressum fuerit. 20

Secundo,

Secundo, præsuppono, quod quamuis diuersi diuersa de materia & forma huius sacramenti sentiant, præsertim Adrian. in 4. de Matrim. q. 1. planius tamen videtur, quod consensus legitimus personarum ad contrahendum idonearum, sit materia; & verba, aut alia signa, & etiam interdum taciturnitas, quibus ille exprimitur, sunt forma: vt materia stipulationis, quę interrogatione & respõsione conueniente fit, est consensus, & verba sunt forma, l. 1. in princip. & §. 1. ff. de verb. cum ei annot. quamuis ad stipulationem necessaria sunt verba, & non sufficiunt nutus aut signa neque scriptura, per d. l. 1. ad matrimonium autem sic, c. Cum apud, & c. Tuæ, de Spons. imò interdum auditio & taciturnitas sine contradictione, vt quando pater contrahit pro filia præsente & audiente tacente & non contradicente, iuxta glo. communiter receptam in c. Honorantur, 32. q. 2. pro quo aptus tex. ibi, & in c. 1. §. Porro, de despons. Impub. lib 6. Illa vero verba & signa sufficiunt, & requiruntur, quibus significatur statim vna cum dicto vel signo, alterum alteri sui corporis potestatem tradere, iuxta omnium sententiam. Qualia sunt illa, Ego te in meam vxorem accipio. Et ego te in maritum meum accipio c. Si inter, de spons. & alia eis æquipollentia, vt consentio in te tanquam in meum, vel meam coniugem, & ab hoc tempore, pro mea vxore vel marito habebo, aut volo, vt sis mea vxor, vel maritus, c. Ex parte, de spons. nil enim refert quid de æquipollentibus fiat, l. fin. ff. Mand. cap. Licet, de Test.

21 Tertio, præsuppono quod matrimonium interdum diuiditur in totum etiam quoad vinculum, & interdum quoad thorum & habitationem tantum, & interdum quoad thorum tantum. Nam diuiditur in totum antequam sit consummatum copula carnali per professionem solemnem religionis approbatæ, c. Ex publico, de Conuers. coniug. cap. Commissum, de spons. quod esse de fide definiuit Concil. Trid. prædictum. Diuiditur etiam ante consummationem per dispensationem Papæ iusta de causa factam, secundum glo. sing. in d. c. Ex publico, receptam ab omnibus puris Canonistis, & à Theologis canonum peritis, contra puros Theologos, excepto Caietan. in opusc. Thom. 1. tract. 28. Quorum opinio adeo seruatur, quod etiã ter vel quater ad petitiones consilio meo antequam in vrbem venissem oblata, fœ. re. Paulus iij. & Pius iiij. per suas dispẽsationes, dissoluerunt quędã matrimonia omnino clandestina, nondum consummata, in remedium animarum alioquin probabiliter periturarũ. Quod attestor, ne quis sequutus Sotum, lib. 7. de Iust. & iur. contra Caiet. vllum scrupulũ ingerat iis, qui eiusmodi sanctissima gratia fruuntur, vel posthac fruentur. Nam & post eum Michael à Medina Franciscanus vir eruditiss. & alioqui purus Theologus, lib. 5. de sacror. hom. cõtinentia, Caiet. & cõmunem est sequutus. Diuiditur etiam matrimonium cõtractum inter infideles etiã post consummationẽ, si altera pars eorum ad fidẽ catholicã conuertatur, & altera noluerit ei cohabitare sine contumelia Creatoris, & sine nisu ad peruertendã, vel inducendã eam in mortale, c. Gaudemus, de Diuor. quia vt dictum est, non est inter eos sacramentũ, sed contractus tantum. Diuiditur autem quoad thorum & cohabitationẽ, & non quoad vinculum propter fornicationem, iudicis auctoritate, iuxta illud Luc. 16. Quicunq; dimiserit vxorem nisi ob fornicationem, &c. relatum in c. Dixit Dominus, 32. q. 1. & c. Dominus, ead. caus. q. 7. & etiam propter sæuitiam cõiugis, & ob aliquas alias causas notatas

super

super tex.sing.c.Litteras,§.fin.de Rest.spol.Diuiditur autem quoad thorum tantum ob fornicationem per solam euangelij auctoritatem, sine alia iudicis sententia,secundum communem. Circa quæ alias hic addidi: Primo, posse coniugem 22
catholicum vel catholicam discedere à cohabitatione coniugis Lutherani,vel Lutheranæ ad suam hæresim inducentis,per cap.2.de Diuor.non tamen nouè contrahere.Secundò,idem esse dicendum de coniuge, qui vel quæ à suo vel sua coniuge inducitur ad aliud peccatum mortale, & non potest ab inducendo retrahi, Palud.in 4.dist.39.q.1.col.fin.Tertiò,respondisse nos cuidam nuptæ,posse illam recedere à suo marito adeo laxo animo,& nimium fidenti quod inducebat in domum suam quosdam amicos parum pudicos, quibus vel aliquo eorum cum ea relictis exibat domo, & illi modo directè, modo indirectè,modo verbis, modo tactu,inducebant eam in aliquod peccatum cordis, & in grande periculum operis,& rogatus ab ea ne id faceret,negligebat. Tum quia eiusmodi maritus saltem indirectè inducebat eam ad peccandum. Tum quia non tenebatur ei conuiuere cum periculo mortis corporalis volenti eam occidere,vel intoxicare,d.cap.Litteras,sub fin.ad quod reducendú est cap.2.de Diuor.à fortiori non tenebatur conuiuere illi, sub tanto periculo mortis spiritualis, quæ tanto grauior est corporali; quanto anima præstat corpori,cap.Ille,22.q.1.& cap.Præcipimus, 12.q.1.Tum quia vxor potest discedere à marito fure,nolente à furando cessare,Palud.vbi supra.Tum quia non obstat neminem posse cogi ad peccandum,§.1.15.q.1.quia non potest etiam cogi ad apostatãdum, potest tamen discedere à consorte in apostasiam inducente per d.cap.2.de Diuor.Tum quia ferè casus est in hoc,in l.Si lenones,C.de Episcop.audien.& in cap.Discretionem,iuncta glo.de eo qui cogno. consang vx.suæ. Quartò, coniugem à coniuge recedere non posse propter morbum,quem alij Gallicum, alij appellant Neapolitanum,arg.cap.Si vxorem,& c. Horrendus,32.q.5.Alex.in l.Si cum dotem,§.Si maritus,ff. Solut.matrim. quia non potest etiam ob morbum lepræ,qui est æquè contagiosus,c.1.& 2.de Coniug.lepros. Quintò, quod coniux à coniuge non potest ob amentiam discedere, nisi probabile mortis periculum induceret, per prædicta, quod dolens respondi cuidam amico religioné intrare volenti,eo quod vxor furere cœperat, quia commodè poterat eã à se offendendo arcere.Sextò,non peccare vxorem eo quod non discedit à marito adultero,etiam in adulterio perseuerante,neque eo quod ei reddat vel petat debitum etiam si publicè adulteretur,modo id ei non placeat (quod ferè semper contingit)& probabiliter arbitretur eum non destiturú ab eo licet ipsa ei debitum neget.Imo nec maritus peccaret, idem faciendo cum vxore adultera,si displiceret ei adulterium,& pensatis personarum,loci & temporis alijsque circunstantijs fieret probabile,eam non posse ab adulterando arceri sine maximo scandalo,& damno publico,vel priuato per quod limitãda sunt c.Si vir,de adult. & c.1.32.q.1. Septimò, quod coniux adulterans non potest exigere debitum à 23
consorte innocente tanquam iure debitum,sed potest petere tanquam licitum,siue publicum,siue occultum sit adulteriú,& siue coniunx innocés sciat siue nesciat illud. Quia licet adulterans ipso iure perdat ius exigendi, non tamen perdit ius rogandi,vt concedat illud si voluerit, eo quod vinculú matrimonij durat non obstante adulterio,quod esse de fide prædictum concilium vbi supra declarauit, &

quæ innocens est,non sunt dissoluenda,arg.cap.2.de Transl.prælat. Dixi (Superuenientē)quia per præcedentē non sunt dissoluenda,nisi tēpore contractus ignoraretur,& ante matrimonium contractum nosceretur secundum omnes,quę maximè procedunt in fornicatione spirituali incidendo in hæresim,aut Apostasiam, c. Non solùm,28.q.1. Decimo, per votum castitatis pręcedens illa,c. Rursus,Qui cleri.vel vouen.quāuis sequens non dissoluat, quia alter in alterius præiudicium vouere nequit, excepto voto religionis, quod etiam post contractum matrimonium facere,& implere potest,vt supra dictum est,quo casu tenebitur religionem intrare,iuxta Palud.recept.in 4. dist.27.q.1.ar.1. Qui autem promisit alicui non ducere aliam quàm illam, non tenetur ducere illam licet aliam licitè ducere nequeat, secundum Palud. vbi supra,& Adrian.in 4.de Matrim.q.12.dicētem neq; communem opinionem esse contra hoc,neque sequendam si esset,quamuis eam sequatur,sed malè,nostra sententia. Syl.verb.Matrim.2.q.10. Vndecimo,per superuenientem inimicitiam capitalem, ob quam dissolui possunt, iuxta Host. in summa de spons.§.fin.ob rationem in c.2.& c.Requisiuit,de spons. XII. per omissionem implementi eius quod promissum est,siue voluntariam, siue inuoluntariam,vt quum dos promissa non præstatur secundum Io. And. in c. De illis, de Cond.apposit.& cum sponsa certam dotem spōso non promittit, videtur omnia sua bona promittere secundum gl.in l.Mulier bona,ff. de Iur. dot. receptam per citatos à prædicto Illustrissimo Præside, 1.par.cap. 5. n. 4. in epito. adeo quod si post sponsalia pauperior fiat,ita vt non possit omnia quæ tūc habebat tradere,non tenetur eam sponsus ducere. XIII. per famam impedimenti ad contrahendum inter eos canonici,c.Cùm in tua,de spons. Decimo quarto, per susceptionem ordinis sacri,arg.Extrauag.Antiquæ,de Voto.iuxta Anton.in Rub. de spons. quem sequitur Præposit.in c. De illis, de spons. quāuis per eum matrimonium de præsenti non dissoluatur,d.Extrauag. Antiquæ. XV. per superuenientem cognationem legalem,de qua infra eod. cap. n. 44. XVI. per morum alterutrius contrahentium asperitatem secundum Pan.in c. Veniens, Qui cler.vel.vou. XVII.per aliquid nouè superueniens,quod si præcessisset non fuissent contracta secundum mentem S.Th.in 4.dist.27.ad quem alij quinque casus, quos Præp.in d.c.De illis,ponit,redigi possunt.

28 Notandum tamen est secundum Host.in d.§.fin.& Io.And.receptos,in d.cap. De illis,sponsalia in casibus prædictis regulariter ipso iure non dirimi,& ideo auctoritate iudicis ecclesiastici dirimenda esse. Et ita qui absque tali auctoritate cum alia contraheret,grauiter peccare videretur,c. Si duo pueri,de despon.Impub. & c.Seculares,33.q.2.quamuis non mortaliter iuxta Syl.verb.sponsalia,q.11.§.vltimo,sicut nec venialiter in casibus in quibus ipso iure dissoluūtur, scilicet quando alter eorum religionem ingreditur,aut ipso facto cum alia verbis de præsenti contrahit,aut notoriè fornicatus est,& alijs casibus,quos Prępos. ponit in d.c.De illis, col.fin. Quin & generaliter dici potest, quod in nullo casu in quo causa dissoluendi sponsalia est manifesta, tam quoad veritatem, quàm quoad iustitiā prædicta ecclesiæ authoritas non requiritur,quia tales ab ipso iure absoluuntur, Syl. Verb.Sponsalia,q.11.Et idem quando sponsalia sunt clandestina, quia tunc scandalum cessat.

E contrario verò sponsalia dupliciter in matrimonium de præsenti transeunt, Primo per copulam carnalem subsequutam vxorio affectu, id est, cum intẽtione matrimonium consummandi, non autem si habeatur fornicario affectu, id est, sine intentione se cognoscendi tanquam maritus & vxor, sed tanquam soluti à matrimonij vinculo, non est matrimonium coram Deo, sed coram ecclesia, sic iuxta communem in c. Is qui, de spons. quicquid dicat Host. ibidem. II. per declarationem consensus de præsenti verbis aliquo aperto signo factam, & non alias quantumlibet simul habitent, aut sponsus eam in domum traducat, & oscula & amplexus interueniant, & quanuis copula tentetur, c. fin. de Spons. & Aret. in cons. 144. ex facto.

V. Præsuppono, quod ætas legitima contrahẽdi matrimonium in masculis est, 14. annorum completorum, & in fœminis duodecim etiam completorum, & ad sponsalia contrahenda septem in vtrisque, quanuis si potentia supplet ætatem, cõtrahere prius possunt, quæ tamen vsque ad illam ætatem non præsumitur, c. Puberes, de despons. Impub. & c. 1. §. Idem quoque, eod. ti. li. 6. adiunctis glossis, & communi doctorum. 29

VI. Quod omnis vtriusque sexus ætate legitima & iusto iudicio præditus, potest matrimonium contrahere, nisi specialiter prohibeatur, vel aliquod impedimentum interueniat, inter contrahere volentes, c. Cùm apud, de spons. Dixi (iusto iudicio) quia amens tempore amentiæ non potest; c. Dilectus, de spons.

VII. Quod secundum Tho. & communem, in 4. dist. 34. Impedimentũ matrimonij est duplex: Alterum impediens & dirimens, Alterum impediẽs tantum. Dicitur autem impediens & dirimens, eo quòd facit, vt impediti, non solùm contrahendo peccent, sed etiam vt ipsum matrimonium contractum non valeat, non autem eo quod dissoluat matrimonium legitimè contractum ante illius impedimentum, quia nullum tale est. Impedimenta verò huius generis sunt duodecim, contenta his versibus.

Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultus disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas
Si sis affinis, si fortè coire nequibis.

Impedimentum impediens tantùm dicitur, quod impedit, & non dirimit, id est, facit quod peccent, qui ita impediti contrahunt, sed matrimonium contractum valet, iuxta illud distichon.

Ecclesiæ vetitum, nec non tempus feriatum,
Impediunt fieri, permittunt iuncta teneri.

Ad hæc duplicis generis impedimenta reducuntur alia omnia, licet specialiter dictis versibus non contineantur, quæ infra tangentur.

CIRCA sacramentũ matrimonij, & eius vsum peccat, Primò, qui credit non esse vera definita super eo à Cõcil. Trid. sess. 24. vel de veritate eorum dubitat, & si verbo vel scripto id exprimit, est excõmunicatus, per bullã cœnæ Domini sæpe supra citatam. Definiuit autem prædictũ Concilium, hæreticum esse illũ, qui dicit matrimoniũ non esse verè & propriè sacramentum, & vnum ex septem legis Euangelicæ, institutum à CHRISTO, aut quod non confert gratiam, can. 1. Aut 30

licere Christiano habere simul plures vxores, aut quod hoc nulla lege diuina vetatur, can. 2. Aut eos tãtùm consanguinitatis, & affinitatis gradus, qui Leuitici 18. exprimuntur, posse impedire matrimonium contrahendum, & dirimere contractum, nec posse ecclesiam in nonnullis eorum dispensare aut constituere, vt plures impediant, & dirimant, can. 3. Aut ecclesiam non potuisse constituere impedimenta matrimonium dirimentia, vel in ijs constituendis errasse, can. 4. Aut propter hæresim, & molestam cohabitationem, aut affectatam absentiam à coniuge, dissolui posse matrimonij vinculum, can. 5. Aut matrimonium ratum non cõsummatum, per solemnem religionis professionem alterius coniugum non dirimi, can. 6. Aut ecclesiam errare docendo ob adulterium coniugum matrimonij vinculum non dissolui, & neutrum etiam innocentem, qui causam adulterio non dedit, posse altero coniuge viuente aliud matrimonium contrahere, mœchariq; eum qui dimissa adultera aliã duxerit, & eam quæ dimisso adultero alij nupserit, can. 7. Aut ecclesiam errare, quum ob multas causas separationem inter cõiuges quoad thorum, seu quoad habitationem, ad certum incertúmue tempus fieri posse decernit, can. 8. Aut clericos in sacris ordinibus constitutos vel regulares castitatem solemniter professos posse matrimonium contrahere, contractumque validum esse, non obstante lege ecclesiastica vel voto, & oppositũ nil aliud esse, quàm damnare matrimonium, posseque omnes contrahere matrimonium, qui nõ sentiunt se castitatis, etiam si eam vouerint, habere donum, cùm Deus id rectè petentibus non deneget, nec patiatur nos, supra id quod possumus, tentari, can. 9. Aut statum coniugalem, anteponendum esse statui virginitatis, vel cœlibatus, & non esse melius ac beatius, manere in virginitate, aut cœlibatu, quàm iungi matrimonio, can. 10. Aut prohibitionem solemnitatis nuptiarum certis anni temporibus superstitionem esse tyrannicam. Aut qui benedictiones & alias cæremonias, quibus ecclesia in illis vtitur, damnauerit, can. 11. Aut causas matrimoniales non spectare ad iudices ecclesiasticos, can. 12.

Secundò, peccat mortaliter, qui contrahit matrimonium, aut spõsalia ante ætatem supradictã secundum Panor. in c. 1. de Despõs. Impub. Palud. in 4. dist. 28. q. 2. art. 1. col. 4. Quanuis credamus magis peccare in hoc cõsulentes, & eorum curam habentes, quàm ipsos qui defectu ætatis hoc ius humanum communiter ignorant, arg. §. Notandum, 1. q. 4. & c. Ignorantia, de Reg. iur. lib. 6.

De impedimento erroris.

Error duplex, personæ, conditionis, & fortunæ, nu. 32. & 33.
Matrimonium contrahens seruus, an dominum vxori præferet, nu. 34.

32 Tertiò peccat, qui procurat, vt matrimonium, vel sponsalia à se vel ab alio per errorem contrahantur, quæ alias non contraherentur, Ang. verb. Matrimonium, 3. impedim. §. 16. & probatur per dicta Tho. de dolo, 2. sec. q. 55. art. 4. & matrimoniũ sic cõtractum nil valet, si fuerit error personæ, vel conditionis seruilis, secus si solum fortunæ aut alius qualitatis, c. 1. 29. q. 1. qualis est credere de paupere quod est diues, de plebeio, quod est nobilis, de infami, quod est bonæ famæ, de corrupta,

rupta, quod est virgo, c. 1. §. Si ergo, 29. q. 1. Error personæ est credere de vna persona, quod sit alia, vt quod sit filius talis Regis, Ducis, Comitis, aut alterius, cuius nō est. Dixi (talis) quia si credatur indeterminatè, quod est filius Regis, aut Ducis, Nobilis, aut Diuitis, non est error personæ, sed fortunæ, aut qualitatis. Nec etiam si credatur filius talis Regis, aut Ducis, si talis Regis & talis filij cognitio nō habeatur, Ros. verb. impedimentū, 2. & Syl. verb. matrimonium, 8. q. 1. §. 5. Error etiam personę est, credere quod sit primogenitus alicuius, cū non sit, & propter spē, quā habet illum in paternis bonis successurum, & nubit tanquam primogenito, iuxta Cald. in c. 2. de coniug. seruor. & Host. in summa Ang. verb. Matrimonium impedim. 4. §. 3. nisi absolutè consentiret in eum præsentem, quia tūc matrimonium valeret, quāuis crederet alium esse, iuxta mētem S. Tho. & cōmunis, in 4. dist. 30.
Quartò, qui seruus contrahit matrimonium cū libera eius statum ignorante, 33
Ang. verb. Matrimonium imped. 4. §. 16. & matrimonium nil valet: quia licet, quando seruus cum serua contrahit credens illam liberam esse, matrimonium valeat, c. Si quis liber, 29. q. 2. & iuxta S. Tho. in 4. dist. 36. ar. 1. & communem, si tamen liber cum serua contrahit credens eam esse liberam, non valet, c. Proposuit, & c. Ad nostram, de Coniug. seruor. d. q. 2. per totam. Et si matrimonium fuerit clandestinum, propria authoritate se separare potest quoad thorum, & cohabitationem, sed si est in facie ecclesiæ contractum, quoad thorum se separare potest, sed non quoad cohabitationem, nisi per sententiam ecclesiæ, arg c. Porro, & c. Significasti, de Diuort. quod procedit etiam si dominus post matrimonium eam manumiserit ipso inscio, & cum ea libera facta, copulam coniugalem habuerit; quia talis copula habita est virtute primi consensus; qui nullus fuit, Ros. verb. Impedimentū, 3. §. 2. Si tamen postquam resciuit esse seruam, consensit in eam saltem per copulam vxorio affectu habitam, matrimonium fiet validum, c. Ad nostram, de coniug. seruor. c. fœmina, & c. Si quis ingenuus, 29. q. 2. Imo & si quum matrimonium contrahit, tanto erga eam affectu ducitur, vt quamuis tūc sciret veritatem, matrimonium contraheret, Rich. in 4. dist. 39. ar. 1. q. 1. Dixi supra (Credens esse liberam) quia si sciret non esse talem, matrimonium valeret, c. Si quis liber, & c. Si quis ancillam, 29. q. 2. Si autem liber matrimonium ignoranter contrahit cum serua, & nihilominus eam vult pro vxore habere, & illa non vult, non est matrimonium, sed coget illam ecclesia, vt consentiat in illud, iuxta gloss. c. fin. de coniug. seruor, quod est verum, si illa nondum legitimè alteri nupserit. Quæ gloss. addit, quod dominus tradens suam ancillam tanquam liberam libero credenti eam esse talem, manumittere illam videtur. Quæ omnia sunt intelligenda, etiam de libera contrahente cum seruo.
Quintò, qui dominus, matrimonio sui serui, aut seruæ consentit, & locum ad 34
reddendum debitum non concedit; quia quamuis seruus contrahens matrimonium inuito domino, ad ei obsequendum, magis quàm ad debitum reddendum teneatur, si tamē eo consentiente cōtrahit, ad illud magis quàm ad hoc tenetur. Et quanuis dominus post matrimonium etiam suo consensu contractū eum vendere possit, nō tamen in tam remotas regiones, vt vsus matrimonij ei impediatur, iuxta communem, in c. 1. de coniug. seruor. & S. Tho. in 4. dist. 36. Licet honestum esset, ne ad tā remotas vēderet, etiam dum cōtra voluntatē eius cōtraheret, quanuis

ad id sub pœna mortalis peccati non tenetur, iuxta communem in d. c. 1. saltem quando commodè in vicinas vendere non posset.

De Impedimento voti & cognationis spiritualis.

Matrimonium contrahens post votum solemne castitatis excommunicatus, nu. 35.
Cognatio spiritualis quid, n. 36. & ad quos Tridenti restricta, nu. 37.
Patrini sunt solum hodie designati, & quot designandi, nu. 38.
Cognatio spiritualis non nascitur ex solemnitate suppleta baptismi, nu. 39. & 40.

35 VI. Peccat, qui post votum solemne matrimonium aut sponsalia contrahit, c. Vouentibus, 17. q. 1. nec matrimonium valet, c. 1. de voto, lib. 6. Extrauag. 1. de voto. Io. 22. & est excommunicatus, Clem. 1. de consang. & affinit. de voto autem simplici dicetur infra eod. cap. nu. 73. Quod verò dicatur simplex, quod solemne, dictum est supra c. 12. n. 32.

36 Septimò, quæ persona contrahit matrimoniú, aut sponsalia cú alia contingente se cognatione spirituali, baptismo, aut confirmatione contracta, & matrimonium non valet. Pro cuius notitia notandum primo, quod cognatio spiritualis, quæ matrimonium impedit & dirimit (nam de non dirimente, infra eod. n. 72. agetur) est attinentia duarum personarum, quæ ex statuto ecclesiæ oritur per baptismi, & cõfirmationis administrationem, vel susceptionem baptizati, vel confirmati iuxta mẽtem omnium, in Rub. de cognat. spirit. Tho & communis in 4. dist. 40. & glos. ac communis, in d. c. 1. eod. tit. lib. 6. II. Quod hęc cognatio olim erat triplex, paternitas, compaternitas, & fraternitas, secũdum dictam glo. recept. Paternitas est, quæ contrahitur inter baptizantem (qui locum patris tenet, siue sit clericus, siue laicus, vir aut fœmina) & baptizatum; & inter baptizatú & patrinum qui locum matris tenet, siue sit vnus, siue plures, siue vir, siue fœmina, cap. Quãuis, de cognat. spirit. lib. 6. Compaternitas est, quæ contrahitur inter patrem, & matrem baptizati ex vna parte, & ex altera inter baptizantem, & patrinum, vel patrinos, qui ex sacro fonte suscipiunt, si sunt baptizati, quanuis sint schismatici aut hęretici & alias non, quia non sunt eius capaces, iuxta S. Tho. & Richar. in 4. dist. 42. art. 1. q. 3. quicquid alij dicant: neque etiam inter baptizantem & patrinos baptizati. Fraternitas est cognatio, inter baptizatum, & filios naturales baptizantis & patrinorum, etiam non legitimos & etiam habitos post baptismum. Dixi (olim) quia hodie cessat fraternitas, & aliqua ex parte compaternitas, per Concil. Trid. sess. 24.
37 cap. 2. de Reform. matrim. Quare loco multorú quæ hic in vulgari dixi, & nunc cessant, subijcio tenorem illius c. quod sic habet. Sancta synodus statuit, vt vnus tantùm siue vir, siue mulier iuxta sacrorum canonum instituta, vel ad summum vnus, & vna, baptizatum de baptismo suscipiant: inter quos ac baptizatú ipsum, & illius patrem, & matrem, necnon inter baptizantem & baptizatum, baptizatiq; patrem, ac matrem tantùm spiritualis cognatio contrahatur. Parochus antequam ad baptismum conferendum accedat, diligenter ab ijs ad quos spectabit, sciscitetur, quem vel quos elegerint, vt baptizatum de sacro fonte suscipiant, & eum, vel eos tantùm ad illum suscipiendum admittat, & in libro eorum nomina describat, do-

bat,doceatq́ue eos,quam cognationem contraxerint, ne ignorantia vlla excusari valeant. Quod si alij vltra designatos baptizatum tetigerint, cognationem spiritualem nullo pacto contrahant. Ea quoque cognatio,quę ex confirmatione contrahitur, confirmantem, & confirmatum, illiusq́ue patrem & matrem,ac tenentem non egrediatur: omnibus inter alias personas huius spiritualis cognationis impedimentis,omnino sublatis.

Per hoc nouum statutum cessat quæstio, an multi & quot possint esse patrini, 38
& an inter fratres baptizati & omnes filios,vel quos patrinorum,vel baptizantis sit hoc impedimentum,& an inter baptizatum,& filios adoptiuos patrinorum & baptizantis,& an inter baptizatum,& vxorem,vel concubinam, vel maritum patrini,vel matrinæ,vel baptizantis, & an cognatio transeat per actionem vel passionem, in coniugem, vel concubinam, ante vel post cognitam, & an omnes suscipientes, respondentes vel tangentes baptizatum, vel qui eorum sint patrini, vel matrinæ, quoniam tota cognatio spiritualis redacta est ad solam eam, quæ est inter patrinum,& baptizatum,patrem & matrem baptizati,& inter baptizantem & baptizatum,& patrem & matrem baptizati, ita quod nulla est hodie fraternitas, 39
aut confraternitas,nulla item compaternitas,inter baptizantem & patrinos; nulla item inter baptizatum & coniuges,& concubinos, vel concubinas prædictorum, & minus inter ipsosmet patrinos,licet sine peccato possent esse maritus & vxor. Nulla item inter respōdentes,tangentes, & alios,nisi sint ad id designati, quanuis videatur relinqui dubium,An quando nulli designantur in patrinos, per culpam Parochi,vel alterius in necessitate baptizantis,soli & omnes tāgentes baptizatum fiant cognati iuxta ius antiquum, quod verius videtur, quum à iure antiquo non sit recedendum nisi quoad excepta in nouo,l.præcipimus,C. de appel.& Concilium videtur loqui quando designantur aliqui patrini.

Notanda tamen sunt tria,primum,errare illos,qui cùm puer in domo baptiza- 40
tur propter necessitatem sine solemnitate, & postea cum ea in ecclesia exorcizatur,& vngitur chrismate,credūt ex hoc posteriori actu oriri cognationem, & non ex priori,cùm contra se res habeat,quia posterior actus non est sacramentum, sed sacramentale, per quod nec character imprimitur, nec confertur gratia ex opere operato, licet sit actus catechismi & exorcismi, ex quo alia cognatio minor impediens,& non dirimens nascitur,c.per catechismum, de cognat. spiritual. lib. 6. de qua infra eod.cap.nu.72. Ob quod multum expediret, vt parochus non solùm faceret ea quæ Concilium prædictum iussit, sed etiam in tali supplemento scriberet illum actum supplendi non fuisse baptismum,sed tantum catechismum cùm exorcismo.

II. Cognationem spiritualem matrimonio iam contracto superuenientem non dissoluere illud,sed tantum exactionem debiti coniugalis impedire, vt supra cap. 16.nu.34.dictum est.

III. Quod eodem modo est restricta cognatio, quæ nascitur ex confirmatione,quo quæ nascitur ex baptismo per prædictum Concil.supra relatum, & ita totum c.de cognat.spirit.lib.6.limitatur per illud.

Interrogatus dudum, An pater baptizans in necessitate filiū suum susceptū ex fornicatione possit cōtrahere matrimonium cū illius matre? respondi, non posse.

 Quia

Quia regula iuris habet cognationem spiritualem impedientem, & dirimentem contrahi inter baptizantem, & parentes baptizati, c.1. de cognat. spirit. lib. 6. à qua non excipitur nisi baptizans filium suum, & coniugis suæ vel sui, cum qua vel quo iam cōtraxit matrimoniū, per c. ad limina, 32. q. 1. ea ratione quod per actum bonum non debet præiudicari matrimonio sancto antea contracto, quæ cessat in contrahendo, de quali quærebatur. Per quod videntur solui argumenta, quæ in contrarium adducit Sot. in 4. dist. 42. art. 1. qui tamen non fuit ausus tenere contrarium, nec etiam Palud.

De impedimento consanguinitatis, & affinitatis.

Consanguinitas quid, & impedit, & dirimit intra quartum gradum, nu. 41.
Affinitas quid, & quantum restricta per Concilium Trid. nu. 42.
Copula carnalis perfecta quid & quæ generat affinitatem, nu. 42.
Matrimonium, vel sponsalia, qui contrahens peccat, & excommunicatur, nu. 43.

41 PRIMO præsupponimus, quod consanguinitas, est propinquitas duarum personarum, quarum vna ex altera, vel ambæ ex eadem descendunt, secundū glo. receptam in arbore consanguinitatis, lib. 6. Pater & filius sunt consanguinei, quia vnus ab alio descendit, duo fratres verò, quia ambo à tertio descendunt.

42 Secundò, quod affinitas est propinquitas duarum personarum, quarum vna cum consanguinea alterius copulam habuit secundum glo. receptā in arbore affinitatis, in qua re copula illicita & licita sunt pares, c. discretionē, de eo, qui cogno. cons. vxor. suæ, modo sit perfecta, quæ est illa, per quā semen viri, in vas fœminæ naturale ad generandum mittitur, c. extraordinaria, 35. q. 3. & non sufficit, saltem coram Deo, violatio virginitatis, nec quælibet alia turpitudo, iuxta glo. recept. in d. c. extraordinaria, & ita non sufficit actus sodomiticus, iuxta mentem S. Tho. & communem in 4. dist. 41. quam Palud. & S. Ant. 3. par. tit. 1. c. 12. explicant.

Tertiò, quod consanguinei vel affines intra quartum gradum non possunt matrimonium licitè contrahere, nec contractum valet, c. non debet, de cōsang. & affinit. sed prædictum Concilium, sess. 24. c. 4. de refor. matr. limitauit impedimentū affinitatis ex illicita copula natū ad primum & secundum gradū tantum, statués in vlterioribus gradibus, matrimoniū post eam cōtractum non dirimi. Perpende autem, quod non ait non impediri, sed tantum non dirimi, & ideo licet matrimonium contractum per affines ex copula illicita, 3. & 4. gradus contractum valeat, peccant tamen contrahentes sine dispensatione, quia à lege veteri non discedimus, nisi quatenus per nouam exprimitur; l. præcipimus, C. de appellat. †

43 VIII. Peccat, qui credens, aut debens credere aliquam esse suam consanguineam vel affinem intra 4. gradum inclusiuè, cōtrahit cū illa, & est excōmunicatus. Clem. 1. de consang. & affinit. nisi excuset ignorantia, de quo infra c. 27. Qui verò contrahit tantùm sponsalia intra quartum gradum, peccat quidem, sed non est excommunicatus, nisi copula sequatur, & ea sequuta sic, iuxta cōmunem. Quam limita procedere tantum, quoad forum cōscientiæ, in eo qui eam vxoris affectu habuit, alias enim in illo foro non esset verū matrimonium iuxta omnes, in c. is qui, de spons.

† Non obstante hac ratione nouo, ob publicam vtilitatem, & ad maiorem matrimonij libertatem, declarauit Pius V. Motu proprio super hoc edito contrarium, s. dictam affinitatem nec dirimere, nec impedire.

de ſponſ. Idem de contrahente matrimonium ante legitimam ætatem, quia effe-ctu ſponſalia tãtùm ſunt de futuro, c. 1. §. de deſponſ. impub. lib. 6. Idẽ de contrahentibus credentibus ſe cognatos, licet non ſint: nam peccant mortaliter, & non valet matrimonium, ſi credebant illud non valere, alias ſic, vt rectè Syl. reſoluit in verb. matrimonium, 7. q. 13. §. 5. quod autem dictum eſt de viro contrahẽte cum muliere, idem cenſetur dictum de illa contrahente cum illo.

De impedimento cognationis legalis.

Cognatio legalis quid, quotuplex, & quouſque impedit, & dirimit, nu. 44. & 45.

IX. Qui cum cognata legali durante illa cognatione matrimonium contra- 44
hit, ſecundum communem, in Rub. & c. 1. de cognat. legal. & in 4. diſt. 41.

Pro cuius notitia notandũ, quod cognatio legalis eſt propinquitas ex adoptione alicuius in filium, proueniens, ſecundum mentẽ prędictorum, poſt glo. c. 1. de cogn. leg. & eſt triplex, prima eſt aſcendentium aut deſcendentiũ, ſcilicet adoptãtis & adoptati, & deſcendentiũ eius, quæ nec diſſolutione adoptionis, nec emancipatione tollitur, c. ita diligere, 30. q. 3. & §. ergo inſt. de adopt. ſecũda quaſi trãſuerſalis, ſcilicet inter adoptatum & filios naturales adoptantis, durãte adoptione, & filio naturali exiſtente in poteſtate patris, & non alias, c. 1. de cogn. legal. l. qui per adoptionem, ff. de adopt. tertia eſt quædam legalis affinitas, ſcilicet inter vxorem adoptati, & adoptantem, & inter adoptatum, & adoptantis vxorem, quæ durat perpetuò ſicut prima, l. adoptiuus, ff. de Rit. nupt. Porro, quælibet harum cognationum impedit, & dirimit matrimonium, iuxta glo. & communem, in d. c. 1. & in 4. diſt. 42. licet aliqui contradicant, quoad cognationem tranſuerſalem.

Ex quibus ſequitur, inter adoptantem & adoptiui matrem hanc cognationem 45
non cõtrahi, & quod adoptans aliquam in filiam ſuam, non poteſt cũ illa, nec aliqua eius deſcendente intra quartum gradum matrimoniũ contrahere, quia ſunt tanquã aſcendentes & deſcendentes, item, quod non poteſt contrahere cũ vxore filij adoptiui eo mortuo, nec filius adoptiuus cũ vxore adoptãtis eo mortuo: quia eſt cognatio tertiæ ſpeciei, quãuis ſic cum eius matre, etiam filio viuente, quia inter illos nulla cognatio intercedit. Sequitur item, quod adoptiuus cum filia naturali adoptantis hoc viuente, & illa in eius poteſtate manẽte matrimoniũ cõtrahere nõ poteſt, ſed ſic patre mortuo, aut filia emancipata, aut ſi eſt illegitima, aut ipſe eſt iam emãcipatus: quia hæc cognatio his modis ſoluitur, ſecundũ omnes, vbi ſupra.

De impedimento criminis, aut delicti.

Matrimonium, qua occiſio, & quod adulterium impedit, & dirimit, nu. 46. & 47.

X. Qui contrahit matrimonium cum ea, quam fide pręſtita polluit per adulte- 46
rium, aut cuius coniugem occidit, modo proximè exprimendo, ſecundum Tho. & communem, in 4. diſt. 42. & noſtros in Rub. de eo qui dux. in matri. quam.

Pro cuius notitia notandum, duo eſſe crimina, quæ matrimonium impediunt & dirimunt, in quę reducũtur illa tria S. Tho. cõmuniter recepti, vbi ſupra, & diſt. 39. Alterum eſt occiſio coniugis alicuius cauſa contrahendi cũ eius coniuge, quæ facia-

facta vtroque machinante perpetuo impedit, etiam si alter infidelis esset, & ad eius conuersionem procurandam patrata fuisset, c. laudabilem, de conuer. infid. Facti verò altero tantùm machinante, non sufficit nisi adulteriū interueniat, c. super eo, de eo qui dux. in matrim. iuxta Io. And. per Pan. & communem receptum ibidem. Dixi (causa contrahendi) quia occisio alio fine facta non sufficit, d. c. laudabilem, neque ratihabitio occisionis suo nomine factæ, quamuis sic iussio, aut consilium iuxta glo. receptas in cap. si quis viuente, 32. q. 1. & in c. 1. de conuers. infid.

Alterum crimen est adulterari scienter cum coniuge alterius, & contrahere matrimonium, vel dare fidem de contrahendo. Dixi (adulterari) quia si non erat verè coniux, licet putaretur talis, non impedit, c. significauit, de eo qui dux. in matrim. Impedit tamen, si sit verum, quamuis non sit consummatum: & quamuis sit solutum quoad thorum, vel cohabitationem, c. significasti, & c. ex litteris, eod. tit. Dixi etiam (adulterari) quia nec datio fidei de contrahendo, nec contractus sine adulterio sufficit, d. c. significauit, & c. 1. 31. q. 1. Dixi (scienter) quia si vterque probabiliter ignorat, possunt matrimonium contrahere, simulatque mortuus fuerit, qui impediebat, & si alter tantùm ignorat, in eius arbitrio est, sublato impedimento denuo matrimonium contrahere vel non, c. 1. eod. tit. donec sciens cū tertia contraxerit, & modo ignorans non resciuerit, ante mortem impedientis, aut post-
47 quam resciuerit, non habuerit copulam. Notandum item, quod vt matrimonium inter ignorantem impedimentum, & scientem valere incipiat, non sufficit cessatio impedimenti, & consensus nouus scientis, quia oportet, vt etiam ignorans denuo in illum consentiat postquam ei notum fuerit interuenisse impedimentum, per quod illud matrimonium non valuit, & fiat ei iusta libertas, ad renuendum si voluerit, secundum Innoc. in fine c. 1. De eo qui dux. in matrim. & Scot. in 4. dist. 35. Satis tamē videntur hæc ei notificari, & dari libertas, quādo certior fit matrimonium nil valuisse, ob aliquod impedimentum in genere, & quod non cogatur ad denuo contrahendum, quamuis non exprimatur speciatim impedimentum, ob quod primum matrimonium non valuerit, neque à domo sui mariti in maiorem libertatem deducatur; quin & præstat id facere, quoties non conuenit, vt illud speciatim nouerit, satis enim esset tunc dicere gratiosè, suspicor te nō esse maritum meum, aut vxorem meam aliqua de causa, ideo rogo te plurimum causa tranquillitatis meæ conscientiæ, & consolationis, vt si & quatenus opus fuerit denuo nos pro coniugibus habeamus, secundum mentem Caiet. 2. tom. de Matr. q. 2. & in summa, verb. Matrimonium, pag. 9.

De impedimento infidelitatis.

Matrimonium, quæ infidelitas impedit, quousque dirimit, nu, 48. & 49.
Matrimonium quod inter infideles nullum, & quod annullandum, n. 49

48 XI. Qui Christianus contrahit matrimoniū cum infideli, c. Caue, 28. q. 1. licet iam esset catechumenus, hoc est, in fide Christiana instructus, & persuasus, volensq; baptizari secundum glo. recep. d. cap. Caue. Et si infidelis nō est baptizata, non va-

non valet matrimonium, alias sic, iuxta glo. recep. d. c. Caue. Et idem de contrahente cum secunda vel vlteriori viuente prima. Pro quorum notitia notandū primo, quod licet vt dictum est supra, matrimonium inter infideles esse possit, quatenus est contractus c. Gaudemus, de diuor. & c. Deinde, 26. dist. non tamen quatenus est sacramentum, arg. c. Veniens, de Presb. non bapt. Nec etiam vt contractus valet, si contra leges eorum fiat, arg. c. fin. de Diuor. & c. De infidelibus, de consang. & affinit. & multo minus quando contra leges naturales, vt fit quoties cum pluribus quam cum vna contrahitur, d. c. Gaudemus.

Secundò, quod matrimonium infidelium, non dirimitur ex eo, quod alteruter 49
eorum Christianus fiat, licet conuersus licitè separari potest, quoad cohabitationem, à non conuerso, non volente conuerti, quanuis melius faceret conuiuendo ei quousque spes aliqua conuersionis esset, tamen cum alia matrimonium contrahere viuente infideli non potest, nisi cùm ipse nollet habitare cum ea absque contumelia creatoris, & sine studio peruertendi eam, aut in peccatum mortale inducendi; quod procedit etiam in infidelibus qui contraxerunt in gradibus lege canonica prohibitis, modo secūdum leges eorum essent valida, per c. Gaudemus, de diuort. quæ est solutio quæstionis interrogatæ super nu. 84. huius c. imo & tunc, si infidelis antequam matrimonium contrahat, conuertatur, illum recipere tenetur, d. c. Quanto, & d. c. Gaudemus, siue dicamus per prædicta matrimonium dirimi, sicut sensit Panor. d. c. Quanto, siue per secundum, ad quod contrahendum prædicta faciunt facultatem, vt melius dixit S. Tho. in 4. dist. 39.

III. Quod quanquam Christianus matrimonium cum fideli hæretica aut schismatica contrahendo mortaliter peccat, contractum tamen valet iuxta glo. recept. in c. non oportet. 28. q. 1. & S. Tho. & alios, in d. dist. 39. Sed contrahens cùm non baptizata peccat, & non valet matrimonium, quanuis iam sit cathecumena, vt dictum est.

De Impedimento violentiæ vel metus.

Matrimonium metu iusto contractum, imo & consummatum, nullum, nu. 50.
Fortunius Cantabriæ decus, nu. 50.
Metus quis iustus nouè definitus, & declaratus, nu. 51.

XII. Qui per metum iustū à se, vel ab alio illatum, cogit aliam secum, vel cum 50
alia ad matrimonium, aut sponsalia contrahendum, & matrimonium nō valet, aut post coactè contractum, mutata voluntate retrocedit, nolente coacta, nisi aliqua iusta causa superueniens excusaret, secundum omnes. Pro quorum probatione notandum. Primo, quod quanuis omnes contractus facti per metum regulariter valeant secundum glo. & communem, in c. Abbas, de his, quæ vi, licet noster Fortunius ingenio, & doctrina bene fortunatus, & Cantabriæ decus oppositum tenuerit de vlt. fin. Illat. 21. & quanuis sacramenta in quibus character imprimitur sicut in baptismo c. maiores, §. Item quæritur, de Bapt. etiam valeant, contractus tamen & sacramentum matrimonij per metum contracti nil valet, c. veniens, 1. c. cùm locū, de sponsal. & tex. irrefragabilis in c. significauit, de eo, qui dux. in matri.

quia ita ecclesia decreuit, ob multa, quæ Panor. & alij tradunt in d.c. cùm locum, quæ tamen sola sine statuto ecclesiæ, vix sufficerent.

51 I. Quod non quilibet metus ad hoc sufficit, sed requiritur iustus, qui cadat in virum constantem, l. metum, ff. quod met. caus. qui definitur à Tho. communiter recepto, in 4. dist. 29. esse ille, quo minus malum maioris euitandi causa eligitur, vt olim diximus in d.c. cùm locum, & late trad. prædict. Illustris. Præses in epit. 4. 1. parte, c. 4. §. 1. à n. 10. & in 2. par. c. 3. §. 4. contra quam occurrerunt hoc in loco in vulgari scrupuli quidam, quos gratia breuitatis tunc non contudimus. Primus, quod minor timor est iustus mulieri quàm viro. iuxta glo. sing & à plurimis laudatam, in d.c. cùm locum, quæ non esset vera, si hac definitione libraretur.

II. Quod vera, & communis sententia habet iustum metum, iudicis vel prudentis arbitrio esse definiendum, secundum glo. in c. cùm dilectus, de his, quæ vi, & prædicta definitio satis concludit esse à iure definitum.

III. Quod communis opinio, Panor. Præpos. & aliorum multorũ habet contra Host. in c. consultationi, de spons. quod qui matrimonium metu mortis contractum, metu quoque mortis consummat, non videtur matrimonium validum facere, & quidem ratione irrefragabili, scilicet, quod de essentia matrimonij est, vt consensus sit liber, per d.c. cùm locum, secundum omnes, & cùm consensus directus in matrimonium, metu mortis extortus, non sit satis liber, à fortiori consensus indirectus, & per quandam consequentiam resultans ex copula eodem mortis metu extorta, non erit satis liber, qui tamen secundum definitionem prædictam non potest dici iustus, quippe, quo non eligitur minus malum ad euitandum maius, imo maius malum, scilicet peccatum mortale, ad euitandam mortem corporalem, quæ est malum minus eo, iuxta c. itáne, cum citatis in eo. 32. q. 5.

IIII. Quod nihil male venialiter factum, posset dici iusto metu factum, quum omnis culpa etiam venialis sit maius malum omni alio malo, quod non est peccatum secundum Pan. in c. sacris, quod met. caus. & omnes Theologos & Canonistas, & sentit glo. in c. si aliquid, 22. q. 4. quod tamẽ etiam Sotus qui definitionem prædictã sequitur, in d. q. 29. art. 3. satis negat. Quare, vt plurima paucis includã, arbitror prædictã definitionẽ Tho. iusti timoris, siue cadentis in virũ constantem, intelligendã esse quoad effectũ excusandi à peccato, non autẽ quoad iudicandum actum esse infirmum, vel infirmandum tanquam meticulosum, ad hunc enim effectum, qualis sit iustus, definiendũ videtur arbitrio prudentis, iuxta glo. cõmuniter receptam, in d.c. cùm dilectus, de his quæ vi. Prudens autem arbitrabitur supponẽdo primo, quod ex obiecto ipso solo sine alijs circunstãtiis, est timor iustus, metus mortis, vel mutilationis membri, vel amissionis omnium bonorum, si magna sint, quia vita quædam sunt, iuxta glo. recept. iuncto textu in l. Aduocati, C. de Aduo. di. Iud. quod probatur per l. Isti quidem, cum suis concord. ff. quod met. caus. & cap. Cùm dilectus, iuncta glo. de his quæ vi. Deinde considerando in alio alius generis metu non solum malum ipsum obiectum, sed etiam circunstantias fortitudinis vel fragilitatis non solùm sexus, vt dixit prædicta glo. sed etiã ætatis, innatæ magnitudinis vel paruitatis anim i. aliorumq; accidentium metum passi. Ita quod eiusdem mali obiecti metum in alio iudicabit iustum, in alio vanum. Facit ad hæc quod ad reddẽdum actum inefficacem coram Deo, sufficit quilibet timor

etiam

etiam minor iusto, modo sit causa sine qua non, saltem principalis eius, vt dictum est sup. c. 17. n. 29. post Adri. & alios ibi citatos, & probatur efficaciter: quia leges constituentes discrimen inter alium & alium metum, se fundant super præsumptione, qua præsumunt alium esse causam actus, alium verò non, & lex fundata in præsumptione, non habet locum coram Deo, si veritas ei non respondet, c. Is qui, & c. Tua, de spons. cum ei annotat. Et ita necessario quoad hunc effectum recedendum est à diffinitione Tho. communiter recepta, licet obseruanda sit plurimum quoad effectũ excusandi à culpa: facit item glo. sing. c. Præsens, 20. q. 3. quatenus notat ex illo, c. metum reuerentialem annullare votum pueri vouentis religionem etiam quoad forum exterius, cui tamen non conuenit prædicta definitio.

Facit insuper quod suscipiens ordinem sacrum metu iusto, verum characterem ordinis suscipit, arg. c. Maiores, §. Item quæritur de baptismo, & non obligatur voto continentiæ illi adnexo, arg. c. 1. de his quæ vi, tradit Tho. sec. 2. q. 88. art. 11. & tradit in specie, Ang. verb. Ordo, 3. §. 4. & ita qui timor non est iustus ad annullandum sacramentum, est iustus ad annullandum votum, per quæ nuper respõdimus, visum iri alicui erudito non obligari ad preces horarias, & à bellis iustis abstinentiam quæ illi sunt adnexæ filium cuiusdam maximi Principis, qui maximo reuerentiali metu patris Infantis & Patrui Regis diaconatũ accepit, mihi autem procul dubio videri iustam esse causam dispensandi iunctis quæ cõcurrebant circunstantiis. Quibus consequens, quod licet metus mortis quo testis falsum deponit, non dicatur iustus secundum definitionem Thomæ, nec cõsequenter excuset à peccato, erit tamen iustus quoad infirmandum eius testimonium, & quoad excusandum cùm à pœna saltem ordinaria secundum definitionem præd. glo. communiter recep. idque ipsum omnino dicendum de scriba qui metu mortis fecit instrumentum vel testamentum, id est, peccare quidem, sed instrumẽtum vel testamentum esse rescindendum. Idem etiam ipsum omnino dicẽdum est de eo qui matrimonium metu mortis contractum, metu quoque consummat. s. peccare quidem, sed non præstare consensum satis liberum quo matrimonium valeat. Porro, iustus metus non solùm annihilat matrimonium eius qui ob illum fingit se consentire, sed & eius qui verè consentit, secundum Thomam & communem, in d. dist. 29. & d. c. Cùm locum, & in c. Abbas, de his quæ vi, quicquid Cardinalis ibi malè dicat secũdum quos omnes si pars coacta postea liberè consentiat, saltem tacitè, altera in sua voluntate perseuerante, firmatur matrimonium, quin & ad id cogi potest volente parte coacta, per c. ad id, & ibi notata de spons. & si sponte habeat copulam, videtur tacitè consentire quoad forum exterius, non tamen quoad interius, nisi verè consentiat, arg. c. Tua, de spons.

De impedimento ordinis.

Ordo sacer cur impedit & dirimit matrimonium, &c. nu. 52.

XIII. Peccat qui ordine aliquo ex prædictis quatuor sacris spontè initiatus contrahit, & non valet matrimonium, quia eis est annexum votum solemne castitatis, quod impedit matrimonium & dirimit, c. 1. de Cleric. coniug. & c. 1. & c. Si quis eorũ, & c. Erubescant, 32. dist. ad quod votũ eos suscipiens, obligatur, quãuis 52

eius

eius propositum non sit eam seruare, nec ad id se obligare. Nec obstat, quod nemo cogitur vouere, c. Integritas, 32 q. 1. Quia ecclesia neminem ad ordines sacros cogit, sed solùm statuit, vt qui eos suscipit, sit ad matrimonium inhabilis. Et sic qui voluntariè ordinatur, voluntariè illam inhabilitatem incurrit, iuxta Scot. in 4. dist. 37. q. 1. & si contrahat illud, est excommunicatus, Clem. 1. de Consang. & affin. de qua infra c. 27. & an sit irregularis, dicetur ibidem. Dixi (spontè) quia secus si iusto metu initiaretur iuxta dicta supra eod. nu. 51.

XIIII. Qui coniugatus ordinem sacrum suscipit inscia, aut inuita sua vxore, vel postea exigit debitum coniugale. Idem si reddit illud susceptis ordinibus, ex illius consensu legitimo, Palud. in 4. dist. 37. q. 1. col. 2. non est tamé legitimus, nisi ipsa religionem ingrediatur, vel nisi sit senex, & castitatem voueat, c. Agathosa, 27. q. 2. Thom. receptus in 4. dist. 38.

De Impedimento secundarum nuptiarum.

Matrimonium contrahens cum secunda viuente prima clam ducta vt peccat, & quid aget fama mortis prioris audita, nu. 53. & seq.
Dubius, credens, & sciens, in hoc pares, nu. 55.
Matrimonium contractum à credente illud non valere, an valeat, nu. 56.

53 XV. Qui matrimonium contrahit cum secunda viuente prima, etiam nondum cognita, & clandestinè ducta, ita tamen, quod valuisset matrimonium, & etiam si iam prima alteri nupserit, & liberos ex eo susceperit, quod (proh dolor) frequenter contingebat ante Concilium Trid. nec absolui potest, saltem sine firmo proposito non cognoscédi secundam tot. tit. de spons. duorum, nec vlla regionis absentia, nec temporis longinquitas in hoc prodest, nisi denuo contrahat cum illa, post habitam de morte illius notitiam, ad quam habendam sufficeret fama si in longinquum profectus fuit, secundum Anto. in c. in præsentia, de spons. cui contradicit Panor. ibid. sed rectè defendit eum Syl. verb. Matrimonium, 8. q. 13. ver. 4. aut si erat senex, aut prælium ingressus, non apparuit, de qua re literas accepit ab his, qui eidem interfuerunt, iuxta glo. receptam in c. quoniam frequenter, vt lite non contest. Quoniam si fama orta ex horum aliquo ad eum perueniret, posset denuo contrahere cum secunda, & sine peccato cum ea rem habere. Porro, filij ex ea ignorante primum matrimonium suscepti legitimi forent, per c. ex tenore iuncta glo. communiter recept. qui filij sint legit.

54 XVI. Quæ contrahit cum secundo credens probabiliter suum primum maritum mortuũ esse, & postea ob nuntium de eius vita acceptum credens vel debés credere illum viuere, petit debitum coniugale, aut reddit secundo, si tamen dubitat, potest & debet reddere, sed non petere iuxta communem probatam per c. celebre, Dominus, de secund. nupt. Contra quod tamen grauiter vrget, quod sicut, qui facit aliquid quod credit esse mortale, mortaliter peccat, c. per tuas, 2. de Symon. c. fin. de præscript. ita qui facit aliquid, quod dubitat esse mortale, mortaliter peccat, arg. c. dubius, de hæret. vt latè probamus in c. si quis autem, de pœnit.
55 dist. 7. nu. 85. cum seq. & infra nu. 81. super quo multa dicit Adr. in quodlibet. 2.

sed non

ſed non ſatisfacit, vt ibidem demonſtramus, vbi diuina ope nouè reſpondimus, id quod eruditis in Hiſpania placuit, concedendo ſcilicet quod non debet reddere dubitando, ſed credendo, & quod poteſt credere mortem quoad effectum reddendi, & non quoad effectum petendi, eo quod vt ibi copiosè demonſtramus, poteſt quis vno tempore, ob quædam motiua credere aliquid ad vnum effectum, & alio ob alia contrarium, vel de eo dubitare ad alium effectum: & ita quando rationes dubitandi, adeo graues ſunt, vt iudicio prudentis neutram partem credere debeat, nec petere, nec reddere debitum debet: & quando adeo leues, vt vtrãque partem credere poſſit, & reddere, & petere dubietate ſublata poteſt, & quando ſunt mediocres, & tales, vt ob eas in præiudicium alterius non ſit credendum, ſed in ſuum ſic, reddet credendo ad hunc effectum mortuum eſſe, & non petet dubitando de illo, quoad hunc effectum, & ſi certò intellexerit eum viuere, relinquere debet ſecundum, & redire ad primum, alias enim adulteraretur, d. c. Dominus, adiuncto c. inquiſitioni, de ſent. excom. & primus eam accipere debet, niſi de eius vita certior facta cum ſecundo rem habuerit, c. cùm per bellicam, 34. q. 2. Hæc quæ dicta ſunt de vxore nubente ſecundo, cenſeantur dicta de marito ducente ſecundam.

XVII. Qui credens ſuam vxorem viuere, cùm re vera mortua eſſet, matrimo- 56
nium cum alia contrahit, nec valet matrimonium, ſi dum contrahit, credit illud non fore validum: quia non conſentit legitimè in matrimonium, ſecus ſi credit matrimonium valere, licet credat contrahendo peccare mortaliter, vt rectè Syl. verb. matrimonium, 8. q. 13. §. 5. explicuit, declarando conformes eſſe opiniones, quæ contrariæ videbantur.

De impedimento iuſtitiæ publicæ honeſtatis.

Impedimentum iuſtitiæ publicæ honeſtatis quid, & quàm reſtrictum ſit Tridenti, n. 57.
Matrimonium vel ſponſalia à parentibus contracta, quando valent, nu. 58.
Sponſalia inualida etiam publica, non pariunt impedimentum publicæ honeſtatis, nu. 58.

XVIII. Peccat, qui contractis ſponſalibus, vel matrimonio validis cum ali- 57
qua, contrahit matrimonium, vel ſponſalia cum alia illius cognata intra primum gradum, & matrimonium, & ſponſalia non valent, c. ad audientiam, & c. ſponſam, cum eis annot. de ſponſ.

Pro cuius declaratione dicendum. Primo, quod impedimentum iuſtitiæ publicæ honeſtatis, eſt impedimentum matrimonium impediens, & dirimens, ab eccleſia inductum inter ſponſum, aut maritum, & omnes cognatas ſponſæ ſuæ, aut mariti intra gradum prohibitum, iuxta mentem noſtrorum, in d. c. ad audiẽtiam, & c. ſponſam, & S. Tho. & alios, in 4. diſt. 41. II. Quod copula carnalis ad hoc impedimentum non eſt neceſſaria, licet illa interueniente aliud impedimentum affinitatis naſcatur, de quo ſupra n. 42. Nec erat neceſſe iure antiquo, vt ſponſalia aut matrimonium iure valerent, quia ſufficiebat purè fuiſſe contracta, ſine defectu conſenſus, c. 1. de ſponſ. lib. 6. vel ſub conditione, ſequuta illius purificatione, & impediebat vſque ad quartum gradum. Nunc autem iure nouo Concilij Trid.

seß.24.c.3.de refor.matrim. nulla sponsalia, nec matrimonium inualida producunt hoc impedimentum, neque valida vltra primum gradum. Ex his fit, vt qui primum contrahit sponsalia cum aliqua, & deinde matrimonium cum cognata eius, priorem debet accipere, quia matrimonium cum secunda propter impedimentum iustitiæ publicæ honestatis nullum fuit. Et si cum secunda rem habuit, neutram habere potest, non secundam propter hoc impedimentum; nō priorem
58 propter affinitatis impedimentum secūdum omnes, in c. Litteras, de desponſ. Impub. & c. Ex litteris, de eo qui cogn. consang. vxor. Fit item vt hoc impedimentum hodie non nascatur ex sponsalibus, vel matrimonijs contractis inter consanguineos aut affines inter gradum prohibitum, aut cum ordine sacro initiato, aut religioso, quia sunt inualida, licet olim nasceretur, quia non erant inualida ex defectu consensus, sed nec olim, nec hodie nascitur ex sponsalibus à parentibus factis, siue filij legitimæ ætatis sint, siue non, nisi expresſè aut tacitè consentiant, aut nisi sint præsentes sine contradictione, vel nisi absentes in id postquam innotuit, consenserint, c. 1. §. Porro, de desponſ. Impub. lib. 6. Fit item, non esse opus nunc commendare id quod ex Palud. in 4. dist. 27. q. 2. ar. 5. ab alijs non citato pro valde commendando, adduximus in vulgari, scilicet ex sponsalibus & matrimonijs inualidè & clandestinè contractis, non nasci hoc impedimentum quoad forum conscientiæ, quod confirmauimus per c. Tua, de sponſ. & c. 1. eodem titu. lib. 6. cùm ibi adnotat. quoniam hodie etiam ex publicè contractis, si sunt inualida non nascitur, quamuis quoad ea quæ præcesserunt Concilium, prodesse possit, arg. c. fin. de Const.

De impedimento impotentiæ.

Impedimentum impotentiæ quid, & dirimit, quid faciet sic impeditus, nu. 59. & 60.

59 XIX. Peccat qui credens vel credere debens se perpetuo impotentem ad copulam ordinariam habendam, matrimonium aut sponsalia contrahit, & matrimonium est nullum, toto tit. de frig. & malef. Idem de eo qui ignoranter contrahit, & postea non obstante scientia talis impedimenti vtitur eo.

Pro quorum fundamento notandum, quod illa impotentia impedit matrimonium, quæ est ob impedimentum perpetuum naturale aut accidentale ad copulam naturalem perfectam, iuxta mentem S. Thom. in 4. dist. 34. & S. Anton. 3. part. tit. 1. c. 12. Dixi (perpetuum) quia temporarium non sufficit, c. fraternitatis, de frig. & malef. Illud autem est perpetuum, quod sine miraculo, aut sine probabili periculo animæ, aut corporis tolli non potest, d. c. fraternitatis. Dixi (naturale, aut accidentale) ad significandum ex duabus causis hoc oriri, scilicet, naturali quæ significatur per verbum, frigidis, positum in Rub. de frig. & malef. & accidentali, quæ per verbum, maleficiatis, quoniam ad impedimentum frigiditatis reducitur omnis alius naturæ defectus, aut excessus, & arctio membri, quæ copulam impediūt, & ad maleficium siue fascinationē, quodlibet accidentale, quod ex abscissione, castratione vel alio artificio nascitur. Dixi (ad copulā naturalē perfectā) quia non sufficit impotentia generandi, quæ in senibus, aut alijs sua natura, aut arte

ſterilibus inuenitur, iuxta glo receptam, c. quod ſedem, de frig. & malef. Porro 60
hoc impedimentum eſt impediens & dirimens, c. 1. & 3. de frig. & malef. Vnde ſequitur non eſſe verum illud, quod dicunt, Palud. in 4. diſt. 34. q. 2. & S. Anton. 3. par. tit. 1. cap. 12. §. 3. Quod qui potens matrimonium contrahit cum impotente, ſciens impotentem eſſe, non poteſt ſe ſeparare ab illo contra eius voluntatem, eo quod eſt verum matrimonium, & ſibi debet imputare contrahens cum impotente: Quia fundamentum eorum falſum eſt, cùm inter eos nullum verum matrimonium ſit, annihilante illud hoc impedimento, quod eſt impediens & dirimens: quod etiam inſinuat Syl. verb. Matrimonium, 9. q. 16. ſub fin. quamuis idem in ead. q. §. 2. contrarium dicat. Ex quo ſubinfertur, eum id ſcientem non poſſe vti tali matrimonio ad delectationem carnalem, quamuis illi tanquam frater & ſoror conuiuere poſſint, vt ſenſit Cæleſtinus & eius glo. in c. laudabilem, de frig. & malef. licet qui verè maritus eſt, & non poteſt habere copulam carnalem perfectam, vt quia non poteſt fundere ſemen, licitè poteſt niti, & vti vxore, ad habendam eam ſecundum Caiet. 2. ſec. q. 154. ar. 1. col. 6. & diximus, in c. conſideret, de pœnit. diſt. 5. nu. 48.

De impedimento conditionis.

Conditio quid, & quotuplex in matrimonio, quæ ſuſpendit, quæ annihilat, quæ reijcitur, & quo differt à cauſa, modo & demonſtratione, nu. 61. & 62.
Conditio ſi N. voluerit, an eo ſemel renuente vel tacente impleatur, nu. 63.
Matrimonium conditionale ſolui per purum ante conditionem impletam, nu. 64.
Conditio non omnis impleta quoad eccleſiam impletur, nu. 66.

XX. Qui contrahit matrimonium aut ſponſalia cum conditione mortaliter 12
turpi, aut ſub honeſta, & non expectato eius euentu cum alia contrahit, aut ſine alterius conſenſu mutat voluntatem, aut impleta conditione promiſſum non præſtat, per proximè dicenda, nec debet abſolui antequam illud præſtet, ſi præſtare poteſt, & reſtituat omne illud ad quod tenetur, aut non ſaltem prius, quàm id facere firmiter proponat, arg. eorum quę dicta ſunt de promiſſione implenda, c. 18. nu. 6. & c. peccatum, de reg. iur. lib. 6. Pro his fundandis notandum. Primò, quod conditio, vt hic ſumitur, propriè eſt ſuſpenſio alicuius diſpoſitionis, quouſque aliquid futurum fiat ex mente glo. in Rub. ff. de cond. & demonſt. quicquid verba eius & verba Bart. in l. 1. eiuſdem tit. ſonent, & denotatur per hanc coniunctionem (ſi) vel aliud ei æquipollens ex mente eorundem, veluti: Duco te, vel ducam te in vxorem, ſi illud, aut illud euenerit.

Secundò, tres ſpecies conditionum in matrimonijs inueniri iuxta glo. recept. 6
in c. fi. de cond. appoſ. Prima eſt earum, quæ ſunt turpes & contra ſubſtantiã, aut bonũ matrimonij, qualis eſt illa, ſi curaueris non concipere, quæ eſt cõtra bonum generationis, & illa, ſi aliã ditiorẽ aut nobiliorem nõ inuenero: quæ eſt cõtra bonũ indiuiduitatis, & illa, ſi victũ ex adulterio quæſieris, quæ eſt cõtra bonum fidei. Quæ omnes annihilant matrimonium, c. aliquando, & c. ſolet, 32. q. 2. & d. c. fin. Secunda earum quæ ſunt turpes, aut factu impoſſibiles, ſed non cõtra ſubſtãtiam,

aut bonum matrimonij, qualis est illa si furatus fueris, si occideris, si cælum digito tetigeris, quæ non annihilant, nec suspendunt matrimonium, imo pro non appositis in fauorem matrimoniorum habentur, & matrimonia in quibus illæ ponuntur, censentur absque aliqua cōditione contracta. Tertia earum quæ sunt honestæ, qualis est illa, si pater meus voluerit, si tanta dos detur, quę si sunt veræ conditiones, matrimonium suspendunt, quousque impleantur, c. de illis, c. super eo, & c. per tuas, de cond. appos. modo ponantur à principio, & suspēsiuè, secus enim si à principio resolutiuè, vel post contractum suspensiuè, cap. 1. de cond. appos. iuxta intellectum Vincen. quem Panor. & communis probant, & modo ambæ partes illis expresè consentiant, aut tacitè, altera eas exprimente, & altera tacente, secundum Adrian. in 4. de matr. q. 4. col. 13. & 14. quamuis Innoc. in d. c. fin. requirat expressum vtriusque partis consensum, absque tamen sufficienti fundamento. Dixi (si sunt veræ conditiones) quales non sunt de re præterita aut præsenti, veluti illa, si N. mortuus est, aut si viuit, non suspendit, quia nō est vera conditio, imo statim, si est falsa, matrimonium nullum est, sin vera, statim valet, l. illa institutio, ff. de cond. instit. l. cùm ad præsens, cum seq. ff. si cert. & §. conditiones, inst. de verb. & eadem ratione causa in illo posita non suspendit, secundum glo. in Rub. & Bart. in l. 1. ff. de cond. & demonst. vt cùm dicitur matrimonium tecum contraho, quia talem rem fecisti, nec modus, vt cùm dicitur, cōtraho tecum matrimonium, vt talem rem facias, nec demonstratio, veluti matrimonium tecum contraho mercatore aut domino talis rei. Et quamuis hæc tria, scilicet causa, modus, & demonstratio nunquam suspendant, annihilant tamen quando sunt contra substantiam, aut bonum matrimonij, d. c. fin. de cond. appos. aut personæ errorem inducunt, de quo supra eodem cap. nu. 51. & seq.

63 Tertiò, notandum ex hoc sequi, quod qui matrimonium contrahit cum conditione, Si pater meus voluerit, non esse matrimonium antequam pater consentiat, & quod simulatque consenserit, matrimonium esse incipit, si contrahentes, ad eius vsque consensum, in illa voluntate permaneant, c. super eo, & c. per tuas, de cond. appos. & patre renuente, omnino esse desinit. Magnæ tamen quæstionis est, An confirmetur per consensum eius, postquam semel contradixerit præstitū. Pro negatiua enim parte facit, quod primus eius actus videatur attendēdus, arg. l. boues, §. hoc sermone, ff. de verb. signif. verius tamen videtur confirmari, si quousq; ille consentiat, contrahentium cōsensus duret, alias non, iuxta Card. in d. c. super eo, Syl. verb. Matrimonium, 3. q. 4. Non minoris autem quæstionis est, quando pater tacet non contradicendo nec consentiendo expresè. Nobis placet opinio Syl. vbi supra quatenus ait, confirmari si per signa colligitur illum tacere, eo quod ei placeat, & infirmari, si colligitur tacere, eo quod displiceat, non autem quatenus ait censendum ideo in dubio tacere, quod placeat, quia id videtur esse contra regulam. Is qui tacet, non fatetur, nec negare videtur, lib. 6. & contra aliam, quæ habet, facta non præsumi nisi probētur, cap. cùm in iure, de offic. deleg. quas non
64 video quoad hunc casum iure limitatas. Sequitur item, Quod si tempore quo apponitur conditio, pater est mortuus, & filius ignorat statim non valet matrimonium, quia conditio non potest impleri, cùm mortuus, nec consentire, nec dissentire possit, cap. si gratiosè, de rescript. lib. 6. Si autem scit patrem esse mortuum,

pro non

pro non apposita, quia impossibilis habenda est, & consequenter censendum matrimonium valere, Ros. verb. matrimonium, 5. §. 8. & Syl. verb. matrimonium, 4. Sequitur item, quod si ante conditionem impletam altera partium volūtate mutata contrahit cum alia absolutè, illud matrimonium valebit, licet post illud contractum conditio impleatur, argu. d. cap. super eo, & cap. si pro te, de rescript. lib. 6. quia in his quæ ex voluntate solius disponentis pendent, implementum conditionis non retrotrahitur ad tempus dispositionis, iuxta glo. recept. in d. c. si pro te, sed impleta conditione, antequam contrahat cum secunda, perfectum est matrimonium, & ideo cogi potest ab ecclesia recipere primam, d. c. super eo, in textu, & in glo. Sequitur etiam referre multum, an quis dicat, contraho tecum matrimonium, si permiseris coitum, An contraham tecum matrimonium, si permiseris coitum, vt insinuat Syl. post alios vbi supra, quia in priori casu statim fit matrimonium si intelligit de fornicario coitu, quia conditio est turpis, & habetur pro non apposita, & si intelligat de vxorio, simul ac coierit, est perfectum matrimonium quoad Deum, & ecclesiam, quia impleta est conditio sub qua fuit contractum. In posteriori autem si intelligit de coitu fornicario, conditio habetur pro non apposita & sic manent sponsalia pura, & consequēter copula carnali subsequuta fit matrimonium præsumptum quoad ecclesiam, quoad Deum autem non nisi copula esset vxoria, si autem intelligit de coitu licito; sunt sponsalia conditionalia, quæ sequuta copula purificantur, quoad Deum & ecclesiā, & transeūt in matrimonium præsumptum quoad ecclesiam, quoad Deum autem fiunt de conditionalibus absoluta per conditionis implementum, sed non matrimonium nisi consensus matrimonialis suspendens actum, vt dictum est, ab vtraque parte addatur, vt est addendus post sponsalia pura, per quæ mens obscura Syl. declaratur: sed quū prædicta sponsalia non possint purificari, nisi per licitum coitum, & ille non possit haberi nisi sit matrimonialis, necesse est cōsequenter, dicere illa nō purificari per illam copulam, aut certè per eam trāsire illa in verum matrimonium coram Deo, quod nobis videtur verum & firmum. Sequitur insuper, quod per hæc verba (tecum contraho si te virginem inuenero) intelligendo per inspectionem honestarum fœminarum, est matrimonium conditionale, quia est vera conditio, quippe quæ est de re futura, & honesta, & intelligendo de inuentione per copulam carnalem, est purum matrimonium, quoad ecclesiam, quia talis conditio eo quod sit turpis, habenda est pro non apposita. Et eadem ratione, per illa verba, (contraham tecum, si te per copulam virginem inuenero) contrahuntur pura sponsalia. Et per illa, contraham tecum, si te virginem per honestas fœminas inuenero, contrahuntur sponsalia conditionalia, quoad ecclesiam, quanquam quoad Deum in nullo casu matrimonium contrahitur, aut sponsalia ante adimpletam conditionē, si verè corā eo fuit animus suspendendi, vsque ad implementū illius, arg. c. Tua, de spōs. cum annot ei, & c. Is qui, eod. tit. Sequitur demū, quod matrimonium cōtractum per illa verba, Duco te in vxorem, si cras sol orietur, vel per alia quæ conditionem euenturā importent, esse purum, & non conditionale apud ecclesiā secundū Tho. & Bonau. in 4. dist. 28. q. 3. Host. Card. & Panor. in c. Per tuas, de Cōd. appos. cōtra gloss. ibi & alios illam male approbantes, quamuis, quoad Deum, & in foro consciētiæ, non sit tale, si verè fuit animus suspendēdi actum, vsq; ad solis ortum.

65 (margin, beside "in glo. Sequitur etiam…"); 66 (margin, beside "quod nobis videtur…"); 67 (margin, beside "cum annot ei…")

De impedimento interdictionis & feriarum.

Matrimonium clam, vel contra interdictum superioris contrahens, vt peccat, n.68.
Matrimonia clandestina, quæ hodie nulla, cum alijs Tridenti statutis, nu.69.
Ecclesiæ facies, quæ olim, quæ nunc, quando extra eam etiam cum causa non contrahitur, num.70.
Nuptias benedicendi tempus Tridenti ampliatum, nu.71.

68 XXI. Peccat, qui contrahit matrimonium contra prohibitionem Episcopi, Iudicis, aut parochi interdicentis ei illud, donec constet non subesse illud impedimentum, quod opponitur, per tit. de Matrim. contract. contra Interdict. secundũ Palud. in 4. dist. 28. quæst. 2. col. 1. quicquid dicat Ang. vt rectè defendit Sylu. verb. Matrimonium, 7. q. 1. Valet tamen matrimonium sic contractum, si verè non suberat impedimentum.

XXII. Peccat, qui contrahit matrimonium per verba de præsenti clandestinè sine iusta causa, aut publicè, sine trina denunciatione prius in ecclesia facta, quò qui impedimentũ inter eos esse sciunt, indicẽt illud, cap. Cum inhibitio, de Clandest. despons. & per omnes, in 4. dist. 28. quæst. 1. col. 1. & 4. & est excommunicatus, non quidem iure communi, sed Episcopali, quale in plerisque omnibus
69 Episcopatibus Hispaniæ est. Et quia multa circa hoc statuit Concil. Trident. sess. 24. cap. 1. de Reform. matrimonij, substituam hic aliqua eius, quibusdam sublatis, quæ in vulgari huic loco inserueram: Primum, errare, dicentes, quod matrimonia clandestina contracta ante illud Concilium, non valent, vel quod filius non potest contrahere matrimonium sine consensu parentum, vel quod parentes possunt illud irritare. II. Quod matrimonia clandestina etsi contracta valeãt, contrahere tamen illa detestabile est. III. Quod ob causas ibi expressas statuit in hæc verba. Sancta Synodus præcipit, vt in posterum antequam matrimonium contrahatur, ter à proprio contrahentium parocho tribus continuis diebus festiuis in ecclesia inter missarum solemnia publicè denuncietur, inter quos matrimonium sit contrahendum, quibus denũciationibus factis, si nullum legitimum opponatur impedimentum, ad celebrationem matrimonij in facie ecclesiæ procedatur, vbi parochus viro & muliere interrogatis, & eorum mutuo consensu intellecto, vel dicat. Ego vos in matrimonium coniungo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, vel alijs vtatur verbis, iuxta receptum vniuscuiusq; prouinciæ ritũ. Quod si aliquando probabilis fuerit suspicio matrimonium malitiosè impediri posse, si tot præcesserint denunciationes, tunc vel vna tantum denunciatio fiat, vel saltem parocho, & duobus, vel tribus testibus præsentibus matrimonium celebretur, deinde ante illius consummationem denunciationes in Ecclesia fiant, vt si aliqua subsunt impedimenta, facilius detegantur, nisi ordinarius ipse expedire iudicauerit, vt prædictæ denunciationes remittantur, quod illius prudẽtiæ, & iudicio Sancta Synodus relinquit. Qui aliter quàm præsente parocho vel alio sacerdote, de ipsius parochi seu ordinarij licentia, & duobus vel tribus testibus matrimonium contrahere attentabũt, eos sancta Synodus ad sic contrahendum omnino inhabiles reddit, & huiusmodi contractus irritos & nullos esse decernit, prout eos præ-

senti decreto irritos facit, & annullat. IIII. Quod quicunque sacerdos sine li-
centia parochi coniunxerit matrimonio aliquos etiam prætextu immemorialis
consuetudinis, maneat suspensus donec ab ordinario eius qui coniungere debe-
bat, absoluatur. V. Quod Parochus habeat librum in quo coniugum & testium
nomina, diemque & locum contracti matrimonij describat, quē diligenter apud
se custodiat. VI. Quod prædicta Synodus hortatur coniuges, vt antequam cōtra-
hant, vel saltem triduo ante matrimonij consummationem sua peccata diligenter
confiteantur, & ad sanctissimum Eucharistiæ sacramentum piè accedant. VII.
Quod si quę prouinciæ alijs vltra prędictas laudabilibus consuetudinibus, & cæ-
remonijs hac in re vtuntur, eas omnino retineri Sancta Synodus vehementer op-
tat. VIII. Quod hoc decretum in vnaquaque parochia suum robur post trigin-
ta dies habere incipiat à die prima publicationis, in eadem parochia factæ nume-
randos. Aduertēdum circa hæc primo, quod Concilium non annullat omnia ma-
trimonia clandestina, sed solum illa quæ fiunt sine præsentia parochi, vel alius sa-
cerdotis facultatem in id ab eo, vel ab ordinario habentis, & sine duobus vel tri-
bus testibus. Præterea quod nil expressè decernit de matrimonio contracto in fa-
cie ecclesiæ, sine sacerdotis proprij, vel alius præsentia, & quod non valeat, vrget
versiculus (qui aliter) & contrà, quod valeat, facit, quod videtur intelligendus de
contrahentibus clandestinè. Aduertendum II. Quod facies Ecclesiæ alibi dicitur 70
ianua Ecclesiæ, vt in Lusitania, alibi ipsa Ecclesia, vt in Belgio, alibi pręsentia mul-
torum, secundum Maior. in 4. dist. 27. q. 1. vt in bona parte Hispaniæ, & vbi est ta-
lis consuetudo ad hoc vt dicatur contrahi in facie ecclesiæ, sufficit præsentia co-
gnatorum & vicinorum, & idoneus testium numerus, iuxta Panor. communiter
receptum, in d. cap. cum inhibitio. Nunc autem per prædictum Concilium supra
proximè relatum videtur contrahi satis in facie Ecclesiæ, si trina denunciatione
præmissa, contrahatur coram parocho vel eius locumtenente, & duobus vel tri-
bus testibus. III. Aduertendum, quod si contraheretur coram parocho & testi-
bus, non præmissa trina denunciatione, vel non omissa legitimè, valeret quidem
matrimonium, sed diceretur clandestinum, quoad alios effectus quàm annulla-
tionis matrimonij, quia quoad illos non videtur derogari iuri antiquo, à quo non
est recedendum vltra quam recedit nouum, l. Pręcipimus, C. de Appellat. Aduer-
tendum IIII. quod hodie etiam cum iusta causa non valebit clam sine paro-
cho & testibus contractum, licet antea iustè potuisse contrahi dixerimus hic, se-
quuti Caiet. in opusc. tom. 1. tract. 12. q. 2. Id enim videtur sentire Concilium, qua
parte facit facultatem Episcopo relaxandi prædictas denunciationes, quando ei
videbitur conueniens, non tamen facit ei facultatem remittendi præsentiam pa-
rochi & testium. Sed quod valde notandum est, fœ. re. Pius V. declarauit non
esse illos necessarios, in contrahendo denuo matrimonio, ab ijs qui illud publicè
cum denunciatione sufficiente contraxerunt, sed propter aliquod impedimen-
tum occultum est nullum, quo sublato oportet vt denuo contrahatur; quod fieri
posse, antequam ad vrbem veniremus, respondimus, qua declaratione sacrū pœ-
nitentiariæ prætoriū frequenter vtitur. Aduertendū V. quod licet sufficiens causa
relaxandi denunciationes sit, quod nobilis cū ignobili, diues cum paupere, senex
cum adolescentula matrimoniū contrahere velit, aut quod timeat cōsanguineos,

iuxta Palud. in 4. dist. 28. q. 2. col. 4. Ant. 3 part. tit. 1. c. 16. §. 5. nõ tamen sufficiãt ad hoc, vt Episcopus relaxet solẽnitatem adhibẽdi parochũ & testes, vt satis colligitur ex tenore Cõcilij. Aduertẽdum VI. expressè determinari à prædicto Concilio, Episcopum posse dispensare circa prædictas denunciationes, quod antea non fuimus ausi confiteri, nisi in terris, vbi id fieri consueuit.

71 XXIII. Peccat, qui temporibus ab ecclesia prohibitis benedictionem nuptiarum accipit, aut in domum suam solemniter sponsam traducit, c. Capellanus, de ferijs, & c. Non oportet, cum trib. seq. 33. q. 4. sed non si solum sponsalia, vel matrimonium de præsenti contrahit, iuxta glo. recep. in d. c. Capellanus, per illum tex. quia sola benedictio & traductio solemnis prohibetur, iuxta mẽtem S. Tho. & Palud. in 4. dist. 32. Caiet in summa verb. Nuptiarum peccata, & Syl. verb. Matrimonium, 7. q. 2.

Tempora prohibita iure antiquo sunt ab Aduentu, vsque ad Epiphaniam, à Septuagesima, ad Pascha & eius octauam, & à tribus Litaniarũ diebus, ad septimum diem Pentecostes, d. c. Capellanus, Concilium autem Trid. sess. 24. c. 10. de Refor. matr. restrinxit hæc tempora in hæc verba. Ab Aduentu D. N. IESV CHRISTI, vsque in diem Epiphaniæ, & à feria 4. Cinerum vsque in octauam Paschatis inclusiuè antiquas solemnium nuptiarum prohibitiones diligenter ab omnibus obseruari sancta synodus præcipit: In alijs verò temporibus, nuptias solemniter celebrari permittit. Consummare autem matrimonium per copulam absque solemnitate nuptiarum, & absque traductione solemni in domum, nullo tempore prohibetur, iuxta Caiet. in summa verb. Matrimonium, par. 2. quem sequimur, quamuis Palud. in 4. dist. 32. & Ros. verb. Impedimẽtum, 13. §. 3. & Anton. 3. par. tit. 2. c. 17. & quidam alij sine ratione necessaria teneant peccare, sed solùm prima vice.

De impedimento sponsalium, & catechismi.

Cognatio ex catechismo non dirimit, & an restricta Tridenti, nu. 72.
Lex super metiente trahitur ad mensum, si est eadem ratio, nu. 72.

72 XXIIII. Peccat, qui post contracta sponsalia cum vna, sine iusta causa contrahit cum alia matrimonium, aut sponsalia secundum omnes; & venialiter, sed grauiter si cum iusta causa id facit ante facultatem ei à iudice concessam, vt supra eod. c. nu. 27. diximus. Matrimoninm tamen contractum valet, quia hoc impedimentum solum est impediens, & non dirimens, vt dictum est supra.

XXV. Qui contrahit matrimonium, aut sponsalia cum coniuncta sibi cognatione spirituali, nata ex catechismo, c. per catechismum, de cogn. spirit. lib. 6. Catechismus autem est instructio solemniter à sacerdote facta baptizãdi antequam baptizetur, de articulis nostrę sanctæ fidei catholicæ credendis, c. ante baptismum, de consec. dist. 4. Ex qua instructione nascitur cognatio spiritualis inter easdem personas, inter quas ex baptismo, de qua supra eod. c. nu. 36. sed non est tanti effectus, quia hæc impedit, & non dirimit, d. c. per catechismum, illa verò vtrumque facit.

Ad quæ-

Ad quæstionem autem, An hæc cognatio censeatur restricta per prædictum Concil. sicut illa quæ nascitur ex baptismo, & confirmatione? Respondeo affirmatiuè, per gloss. solemnem, in c. non debet, de consang. & affinit. quatenus habet per illud c. fuisse sublata quædam genera publicæ honestatis, eo quod fuerunt sublata similia genera affinitatis. Ex qua colligit ibi Præpos. vnum, quod mea sententia, vt ibi alias dixi, non colligitur, sed sic aliud nostro proposito conuenientius, quod colligit Domin. in c. 1. de temp. ord. lib. 6. col. 3. vers. sed fallit quinto, & Perus. col. 3. vers. fallit quarto. Nempe, quod cùm duo sic se habent quod alterum est metiens, alterum mensum, lex corrigens, vel limitans metiens, censetur corrigere vel limitare mensum, si eadem ratio militat in vtroque. At constat quod cognatio spiritualis, quæ ex baptismo oritur, metitur eam, quæ ex confirmatione & catechismo nascitur, & ita Concilium limitans illam, videtur hanc quoque limitasse.

De impedimento voti simplicis & consuetudinis.

Votum simplex castitatis non dirimit matrimonium, & quatenus seruandum, nu. 73.

XXVI. Qui post votum simplex castitatis, matrimonium, aut sponsalia contrahit etiam si votum est limitatum ad tempus nondum lapsum, matrimoniū tamen valet, c. 2. 27. dist. etiam si vterque vouisset, secundum communem, & etiam glo. in c. si quis votum, 27. q. 1. quicquid ei imponatur, & etiam si contraheret animo ingrediendi religionem post contractum, secundum Richar. in 4. dist. 38. Rosel. verb. votum, §. 9. & Anton. 3. par. tit. 1. cap. 16. & Syl. verb. Matrimonium, 7. q. 5. §. 2. Debet tamen seruare votum, qua parte potest sine præiudicio alterius, & ita petere non potest debitum, post consummatum matrimonium, nisi vt dicitur c. 16. n. 30. nec reddere priusquam consummet, quia antea religionem intrare potest, c. Ex publico, de Cōuer. coniug. nec matrimonium mortua prima vxore denuo contrahere potest, iuxta S. Tho. & communem, in 4. dist. 38. & Archid. in c. De eo, 30. q. 1. etiam si iurasset contrahere, quia tale iuramentum non liberat à voto, imo per illud redditur illicitum, & non seruandum, c. non est obligatorium, de Reg. iur. lib. 6. 73

XXVII. Qui matrimonium cum ea, quam castitatem vouisse sciebat, contrahit, iuxta glo. sing. in c. Non nouimus, 17. q. 2.

An autem peccet, qui interrogatus ab eo, qui votum simplex castitatis emisit, an valeret matrimonium si contraheret illud, respondit valere, dubium est: nam Host. tenet quod sic, & aliqui alij quod non, sed conciliari possunt dicendo, opinionem Host. intelligi quando tali personæ, & tali tēpore, loco, & modo respondetur, vt voti violandi occasio detur; & contrariam, quando tali & tali modo respondetur, quod nulla talis occasio datur, quanuis eam ille ex bono responso arripiat, vt sentit Syl. verb. Matrimonium, 7. q. 5. §. 9. Idem quod dictum est de voto, videtur dicendum de iuramento, arg. c. Debitores, de iureiur. & de consuetudine, quæ induceret simile impedimentum, ex mente glo. c. Super eo, de Cogn. spirit. Cuius exemplum de filijs duorum compatrum antea hic positum omitto, quia sublatum est hodie per Concilium Tridentinum relatum supra eod.

De impedimento septem delictorum, quod impedit & non dirimit.

Matrimonium impediunt, sed non dirimunt septem delicta, & quæ sint illa, nu. 74.
Pœna vnius correlatiui extenditur ad alterum, si eadem est ratio, nu. 74.
Alciatus Cardinalis laudatus, nu. 74.
Incestus etiam cum cognata impedit matrimonium, sed episcopus dispensat, nu. 74. & 75.
Matrimonium fictè contractum, nullum coram Deo, & quo validatur, & quo creditur deceptio, nu. 76.
Matrimonium secundum contrahens decepta, quid agere debeat, nu. 77.
Protestatio contraria facto inualida, & quæ nocet matrimonio, nu. 78.
Matrimonij contractus, qui ob finem malum mortalis vel venialis, nu. 79.
Matrimonio sufficit consensus diuerso tempore sic datus, nu. 80.
Matrimonij contractus in excommunicatione vel mortali est peccatum, sed valet, nu. 81.
Matrimonij vsum impedit scientia nullitatis eius superueniens, nu. 82.
Matrimonij impedimenta non denuncians, vt peccat, & vt id facere debeat, nu. 83.
Consuetudo etiam circa sacramentalia induci potest, nu. 83.
Iulius Anton. Sanctorius Cardinalis S. Seuerinæ laudatus, n. 83.
Benedictio nubentium quibus danda, & an præmittenda copulæ, nu. 83.

74 XXVIII. Qui contrahit matrimonium post commissum aliquod ex septem delictis quæ matrimonium impediunt, & non dirimunt, iuxta mẽtem glo. recep. c. Qui Presbyterum, de Pœnit. & Remiss. & c. Hi ergo, 27. q. 1. & Palud. in 4. dist. 34. q. 1. col. 2. quorum primum est incestus, c. 1. & 2. & c. Transmissæ, de eo qui cogn. consang. vxo. suæ. II. Vxoricidium, c. Admonere, 33. q. 2. & quanuis Syl. dicat nullo iure probari, idem esse de (vt ita dicam) matricidio, sequimur tamen Palud. qui oppositum affirmat dicta dist. 34.

Ad dubium verò P. Vinc. Quod pœna non debet extendi vltra suum casum, c. Pœnæ, de Pœnit. dist. 1. Resp. quod fallit in illis correlatiuis, in quibus eadẽ ratio idem suadet, secundum Pan. in Prooem. Greg. & alios citatos ibi per Feli. ita hoc resoluentem, & eadem, imo maior ratio suadet idem in vxore, quod in marito, quod etiam Sotus, in dist. 37. quarti tenens, id quod nos, respondisset, si meminisset. III. Raptus sponsæ alterius, c. statutũ, 27. q. 2. IIII. Proprij filij de fonte susceptio, animo ne vxor debitũ exigere à se possit, c. De eo, 30. q. 1. V. Presbytericidiũ, d. c. Qui presbyterum, de Pœn. & remiss. Quanuis Panor. vbi supra dicat id locũ non habere, quousq; in iudicio cõuincatur. VI. Peccatũ propter quod pœnitentia solennis iniuncta & facta fuit. c. De ijs, c. Antiqui, 33. q. 2. VII. cõtractus matrimonij scienter cum moniali, in quibus casibus, quanuis peccet contrahendo matrimonium, tamen contractum valet. Quoniã verò super impedimẽto incestus magna fuit disputatio in sacro Pœnitentiariæ prætorio, quum ei summa prudentia, miraq; dexteritate tanquã summus Pœnitentiarius præsidebat Cardinalis Alciatus Illustrissimus, idemq; omniiuga disciplinarum encyclopædia clarissimus. An omnis incestus hoc impedimẽtum pareret, ijs quæ alias hic dixi, substituo primum. Plerosq; omnes iuris diuini & humani peritos strictè ac propriè appel-

appellare incestum solum coitũ cum cõsanguinea, vel affine in gradu prohibito, vt in Rub. C. de Incest. nupt. & alijs locis infra citandis. II. Inter omnes cõuenire, ex omni incestu oriri impedimentũ affinitatis impediens & dirimens. III. Inter omnes etiam conuenire ex incestu cũ affine durãte matrimonio admisso oriri impedimentũ, impediens matrimonium contrahendũ cum quacunq; alia, per c. 1. & 2. & c. Trãsmissæ, de eo qui cogn. consang. vxor. IIII. Plerosq; omnes theologos tenere ex incestu cũ cõsanguinea, oriri quidẽ impedimentũ affinitatis, nullũ tamẽ aliud, siue ante, siue post matrimoniũ contractum admittatur, in quibus est Th. in 4. dist. 34. q. 1. ar. fin. communiter recept. & Sot. dist. 37. ar. 2. sub fin. Ant. 3. par. c. 16. §. 4. tit. 1. Sylu. verb. Matrimoniũ, 7. Impedimento vlt. quos etiã sequitur Illustrissimus Pręses in epit. 4. c. 6. in prin. nu. 4. Tum quia videtur eis nullo iure id caueri, cum prædicta tria c. solum agant de incestu cũ affine. Tum quia, vt ait Rich. non videtur hoc inductũ ob grauitatẽ criminis, sed ob iniuriã quę fit matrimonio per coitum cum cognata coniugis. Contrarium verò tenent plerique omnes Canonistæ cum Panor. & Præpos. in d. c. 1. & 2. de eo qui cogn. consang. vxor. quos hic ego sequutus fui cum Angelo, verb. Incestus, §. 5. Tum quia vt ibi dixi, id stylus curiæ seruat, dum dispensando vt consanguinei, qui se incestu polluerũt, contrahant inter se matrimonium, apponit clausulam, vt superstes sine spe cõiugij maneat. Tum quod c. Si duo, 35. q. 6. habet consanguineos matrimonio iunctos separari debere, & posse cũ alijs contrahere, si iuuenes sunt, significando, vt ait glo. indigere dispensatione, si scienter se coniunxerunt, quæ tamẽ propter iuuentutem dari potest. Tum quod c. fin. 35. q. 8. de consanguineis cõcubinarijs ait, si alter eorũ morte præuentus fuerit, alter, quandiu viuit, grauiter pœniteat, & sine spe coniugij maneat. Tum per c. De incestis, 35. q. 3. ibi. Incestuosos nullo nomine cõiugij deputandos. Tum quia ratio, quæ ex contextu multorum capitulorũ 35. causæ colligitur, quare multo plus insistitur in eis ad declarandum incestuosum cũ affine non debere contrahere, quàm incestuosum cũ consanguinea, videtur esse, quia de illo plus poterat dubitari, quàm de hoc. Tum quia ratio prædicta Richar. est infirma, cũ incestus cum affine nullo præcedente matrimonio idem faciat. Nam, c. Si quis cum duabus, 33. q. 2. habet, quod cum duabus sororibus fornicatus nõ debet contrahere etiã cum alia, nisi quædã concurrant, ob quæ dispensetur, vt ibi ait glo. Tum per c. Si quis cũ matre & filia, 35. q. 3. Tum per c. Qui propinquam, ead. cau. & q. In quo Papa Fabianus ait: Qui propinquam sanguinis vxorem ducunt, & separantur, non licebit eis quandiu viuunt alias vxores sibi in coniugio sociare. Super hoc autẽ impedimento dispẽsare potest & debet Episcopus, si timeatur incontinentia, c. Antiqui, c. In adolescentia, 33. q. 2. & c. Ex literis, 1. de eo, qui cogn. cõs. vxo. & iuxta Palud. in 4. dist. 34. q. 1. col. 3. & S. Anton. 3. par. tit. 1. c. 15. §. 4. quos sequimur contra Panor. & Præp. tenentes, in d. c. 1. Episcopum non dispensare in incestu cum consanguinea, sed cum affine. Tum quia plurimi tenent, vt diximus proximè, incestũ cum cognata, nullũ inducere impedimentũ. Tum quia iurib⁹ prædictis permittitur dispẽsatio simpliciter. Quin addimus, quod stãte cõsuetudine, quòd ob nullũ incestũ dispensatio petatur, quãdo incõtinentia timetur, etiam episcopi dispensationẽ non esse necessariam, secundum Palud. S. Anton. & communem, vbi supra, quicquid alij dicant. Imo addit Palud. vbi supra col. 4. hoc con-

hoc consuetudine seruari, cui credimus, ideo quod nunquam vidimus, neque audiuimus vllum incestuosum petere dispensationem à Papa, vel Episcopo, nisi ad contrahendum cum ea, cum qua incestum commisit, vel eius consanguinea ob affinitatem inde ortam, quam si S. D. N. sciret, iuberet fortè, ne in dispensationibus cum incestuosis apponeretur prædicta clausula, vt superstes, &c. An autem idem possit facere episcopus in impedimento ex alijs delictis orto, dicitur infra nu. 85.

76 XXIX. Peccat qui contrahit matrimonium, aut sponsalia fictè sine animo verè contrahendi, & non est quoad Deum, & forum conscientiæ matrimonium, quamuis copula sequatur, si postea verè in eam non consensit, licet quoad ecclesiam sit præsumptum, c. is qui, c. tua, de spons. & communis ibi, quam Syl. verb. matrimonium, 4. q. 8. declarat. Nec sufficit cohabitatio cum ea tanquam propria vxore, etiam si crederet sufficere propter confessarij vel alterius auctoritatem, nisi coiret aut cohabitaret animo denuo contrahendi cum illa, vt rectè probat Syl. vbi supra q. 10. Quia per talem cohabitationem & copulam non vult denuo matrimonium contrahere, sed vti antea contracto. Vnde sequitur, quod valeret matrimonium cum alia secundo contractum, antequam primum denuo stabiliret, & consequenter, cum secunda cohabitare deberet, si absque scandalo posset. Ang. vbi supra §. 15. & Syl. vbi supra q. 8. tamen obligatur sub pœna mortalis stabilire primum antequam cum secunda contrahat, Mai. in 4. dist. 27. q. 1. quia tenetur verificare verba quibus eam decepit, nisi tanta sit inæqualitas, vt illa præsumere debeat, causa decipiendi eam, illum verba contractus dicere. Quo casu tamen tenetur restituere damnum famæ, honoris, vel rei familiaris, si quod illa ex talibus verbis pateretur, secundum S. Tho. in 4. dist. 28. vbi Palud. q. 1. Pro quibus sunt, c. 1. & 2. de Adult. cum eis annot. Porro, ita decepta alteri nubere non potest, nisi quando probabiliter iudicio prudentis, & boni viri crederet, eum qui decepit, verum dicere, asserendo se non habuisse animum contrahendi cum illa, sed tantum decipiendi. Vir bonus autem & prudens id arbitrabitur, si statim post contractum id ei declarauit, & cum alia contraxit, aut religioné professus est. Et idem, si non statim id declarasset, postea tamen iuramento id firmat, & est alioqui fidedignus, & sæpe vel saltem semel in anno confitetur, communicat, & bonorum consuetudine vtitur, aut si sint adeo dispares, vt non sit verisimile illum matrimonium cum illa verè contrahere voluisse, aut si sint alia eiusmodi indicia, & ille duxerit aliam, vel profiteatur religioné, alioqui enim non est tutũ eam alteri nubere; quoniam sæpe diuites & nobiles, ob egregiam formam, & honestatem, & alios fines matrimoniũ cum fœminis plebeis, & tenuis conditionis contrahunt. Quæ colliguntur ex Ros. verb. Matrimoniũ, 4. §. 3. & Syl. verb. Matrimonium, 4 q. 9. Quibus addimus ordinis sacri susceptioné paris esse coniecturæ, cuius est matrimoniũ secundú, aut religionis ingressus, c. 1. de vot. lib. 6. & ad prędicta omnia facere, quæ trad. Adri. in 4. q. 4. col. 5. de Matrim. Porro, si illa cũ secúdo cõtraxerit,
77 cere, quæ trad. Adri. in 4. q. 4. col. 5. de Matrim. Porro, si illa cũ secúdo cõtraxerit, ante vllam rationé credendi se fuisse deceptã, non debet, nec potest secundo debitum reddere, aut petere; si auté rationem iudicio viri boni & prudentis satis probabilem ad id credendum habuerit, poterit petere & reddere. At si eiusmodi rationem credendi nacta fuerit, quæ non sufficiat ad credendum in fauorem suum,

sed ad

ſed ad euitandum præiudicium mariti ſic, reddere debet, & non exigere, argum. cap. Inquiſitioni, de ſent. excom. & cap. Dominus, de ſecund nupt. cum concordia illorum noſtra noua relata ſuprà eod. cap. num. 54. & 55.

XXX. Qui contrahit matrimonium cum aliqua legitimis verbis, proteſtatus 78
prius, ſine iuſta cauſa per nulla verba quæ diceret eſſe ſibi animum contrahendi cum ea, quamuis eam carnaliter non cognoſceret, & in foro exteriori pro matrimonio iudicabitur, iuxta gloſ. recept. cap. Tua, de ſponſ. Quia illa proteſtatio, quę facto contraria eſt, nil prodeſt, cap. Cum M. & ei annot. per omnes de Conſtitut. Dixi (Sine iuſta cauſa) quia ſi facit iuſta de cauſa, puta ad ſcandalum aliquod notabile vitandum, non peccat, neque iudicatur matrimoniũ in foro exteriori propter defectum conſenſus ſecũdum omnes, arg. cap. 1. De his quæ vi met. ve cauſ.

XXXI. Qui matrimonium ob finem mortaliter malum contrahit, puta ad li- 79
berius adulterandum, occidendum, &c. ſecundum omnes, quia quàm malus eſt finis actus, tam malus eſt ille, c. Cum miniſter., 23. q. 5. vbi latè nuper hoc tractauimus. Et ideo non eſt pluſquam veniale contrahere matrimonium ob finem ſolum venialiter malum. Nec cõtrahere principaliter propter carnis delectationem, aut pulchritudinem, aut diuitias, aut ob alium finem, qui de ſe non eſt mortalis, eſt mortale; eſt tamen veniale, quia illa non poſſunt eſſe finis aptus matrimonij: & omnis actus directus in finem malum, vel principaliter in finem ineptum, eſt ſaltem venialis, vt in Comm. d. cap. Cum miniſter, nu. 30. probauimus. Nec contra ſentit Palud. in 4. diſt. 31. q. 3. quicquid dicat Ang. vt rectè ait Syl. verb. Matrimonium, 4. q. 4. Contrahere verò minus principaliter, ob aliquod trium prædictorum, vel ob aliud temporale, modo principaliter contrahatur propter Deum, vel quia eſt licitum, & honeſtum, nullum eſt peccatũ per ibidem ſcripta. Notandum autem, quod quando de voluntate contrahentium conſtat, non refert quoad Deum & forum conſcientiæ, quibus verbis contrahentes vtantur: quia ſi fuerit vtriuſque voluntas contrahendi de præſenti, fit matrimonium, ſi verò de futuro, ſponſalia tantùm, arg. c. Intelligentia, de verb. ſign. c. Tua, de ſponſ. & c. Humanæ aures, 22. q. 5. Porro, quanuis conueniret, vt amborum conſenſus ſimul eo- 80
dem loco, & tempore concurreret, non eſt tamen neceſſarium, quicquid dicat Pan. in c. Dilectus, de ſponſ. ſufficit enim vt altera pars prius, & in alio loco conſentiat, & poſtea quouis tẽporis interuallo interiecto, altera alibi aſſentiat, modo prior in ſuo cõſenſu perduret, iuxta Hoſt. & Io. And. cap. Ex literis, de ſponſ. Quo fit vt ſi altera pars verè conſenſum præberet, altera autem falsè, quæ poſt 10. 20. vel plures dies, & menſes verè aſſentiret, permanente altera in ſuo conſenſu, verum matrimoniũ fieret. Conſenſus autem prioris, tamdiu dicitur durare, quãdiu nõ recedit ab eo, Mai. in 4. diſt. 27. q. 1. Dixi (legitimè) quia ſi aliquod impedimẽtum ſubeſſet, quo cõſenſus præſtitus redderetur illegitimus, oporteret vt impedimento ſublato, denuo ambo conſentirent, perinde ac ſi nullo vnquam tempore contraxiſſent per dicta ſupra eod. cap. nu. 47.

XXXII. Qui excommunicatus excommunicatione maiori, aut minori, vel 81
infectus peccato mortali, ante illius deteſtationem matrimonium contrahit, quia omnis excommunicatus etiam minori excommunicatione, à percipiendo ſacramento prohibetur, c. Si celebrat, de cler. exco. miniſt. & etiam mortali peccato

infectus

hoc consuetudine seruari, cui credimus, ideo quod nunquam vidimus, neque audiuimus vllum incestuosum petere dispensationem à Papa, vel Episcopo, nisi ad contrahendum cum ea, cum qua incestum commisit, vel eius consanguinea ob assinitatem inde ortam, quam si S. D. N. sciret, iuberet fortè, ne in dispensationibus cum incestuosis apponeretur prædicta clausula, vt superstes, &c. An autem idem possit facere episcopus in impedimento ex alijs delictis orto, dicitur infra nu. 85.

76 XXIX. Peccat. qui contrahit matrimonium, aut sponsalia fictè sine animo verè contrahendi, & non est quoad Deum, & forum conscientiæ matrimonium, quamuis copula sequatur, si postea verè in eam non consensit, licet quoad ecclesiam sit præsumptum, c. is qui, c. tua, de spons. & communis ibi, quam Syl. verb. matrimonium, 4. q. 8. declarat. Nec sufficit cohabitatio cum ea tanquam propria vxore, etiam si crederet sufficere propter confessarij vel alterius auctoritatem, nisi coiret aut cohabitaret animo denuo contrahendi cum illa, vt rectè probat Syl. vbi supra q. 10. Quia per talem cohabitationem & copulam non vult denuo matrimonium contrahere, sed vti antea contracto. Vnde sequitur, quod valeret matrimonium cum alia secundo contractum, antequam primum denuo stabiliret, & consequenter, cum secunda cohabitare deberet, si absque scandalo posset. Ang. vbi supra §. 15. & Syl. vbi supra q. 8. tamen obligatur sub pœna mortalis stabilire primum antequam cum secunda contrahat, Mai. in 4. dist. 27. q. 1. quia tenetur verificare verba quibus eam decepit, nisi tanta sit inæqualitas, vt illa præsumere debeat, causa decipiendi eam, illum verba contractus dicere. Quo casu tamen tenetur restituere damnum famæ, honoris, vel rei familiaris, si quod illa ex talibus verbis pateretur, secundum S. Tho. in 4. dist. 28. vbi Palud. q. 1. Pro quibus sunt, c. 1. & 2. de Adult. cum eis annot. Porro, ita decepta alteri nubere non potest, nisi quando probabiliter iudicio prudentis, & boni viri crederet, eum qui decepit, verum dicere, asserendo se non habuisse animum contrahendi cum illa, sed tantum decipiendi. Vir bonus autem & prudens id arbitrabitur, si statim post contractum id ei declarauit, & cum alia contraxit, aut religioné professus est. Et idem, si non statim id declarasset, postea tamen iuramento id firmat, & est alioqui fide dignus, & sæpe vel saltem semel in anno confitetur, communicat, & bonorum consuetudine vtitur, aut si sint adeo dispares, vt non sit verisimile illum matrimonium cum illa verè contrahere voluisse, aut si sint alia eiusmodi indicia, & ille duxerit aliam, vel profiteatur religioné, alioqui enim non est tutú eam alteri nubere; quoniam sæpe diuites & nobiles, ob egregiam formam, & honestatem, & alios fines matrimoniú cum fœminis plebeis, & tenuis conditionis contrahunt. Quæ colliguntur ex Rof. verb. Matrimoniú, 4. §. 3. & Syl. verb. Matrimonium, 4. q. 9. Quibus addimus ordinis sacri susceptioné paris esse coniecturæ, cuius est matrimoniú secundú, aut religionis ingressus, c. 1. de vot. lib. 6. & ad prędicta omnia facere, quæ trad. Adri. in 4. q. 4. col. 5. de Matrim. Porro, si illa cú secúdo cótraxerit,
77 cere, quæ trad. Adri. in 4. q. 4. col. 5. de Matrim. Porro, si illa cú secúdo cótraxerit, ante vllam rationé credendi se fuisse deceptá, non debet, nec potest secundo debitum reddere, aut petere; si auté rationem iudicio viri boni & prudentis satis probabilem ad id credendum habuerit, poterit petere & reddere. At si eiusmodi rationem credendi nacta fuerit, quæ non sufficiat ad credendum in fauorem suum,

sed ad

ſed ad euitandum præiudicium mariti ſic, reddere debet, & non exigere, argum. cap. Inquiſitioni, de ſent. excom. & cap. Dominus, de ſecund nupt. cum concordia illorum noſtra noua relata ſuprà eod. cap. num. 54. & 55.

XXX. Qui contrahit matrimonium cum aliqua legitimis verbis, proteſtatus 78
prius, ſine iuſta cauſa per nulla verba quæ diceret eſſe ſibi animum contrahendi cum ea, quamuis eam carnaliter non cognoſceret, & in foro exteriori pro matrimonio iudicabitur, iuxta gloſ. recept. cap. Tua, de ſponſ. Quia illa proteſtatio, quę facto contraria eſt, nil prodeſt, cap. Cum M. & ei annot. per omnes de Conſtitut. Dixi (Sine iuſta cauſa) quia ſi facit iuſta de cauſa, puta ad ſcandalum aliquod notabile vitandum, non peccat, neque iudicatur matrimoniũ in foro exteriori propter defectum conſenſus ſecũdum omnes, arg. cap. 1. De his quæ vi met. ve cauſ.

XXXI. Qui matrimonium ob finem mortaliter malum contrahit, puta ad li- 79
berius adulterandum, occidendum, &c. ſecundum omnes, quia quàm malus eſt finis actus, tam malus eſt ille, c. Cum miniſter., 23. q. 5. vbi latè nuper hoc tractauimus. Et ideo non eſt pluſquam veniale contrahere matrimonium ob finem ſolum venialiter malum. Nec cõtrahere principaliter propter carnis delectationem, aut pulchritudinem, aut diuitias, aut ob alium finem, qui de ſe non eſt mortalis, eſt mortale; eſt tamen veniale, quia illa non poſſunt eſſe finis aptus matrimonij: & omnis actus directus in finem malum, vel principaliter in finem ineptum, eſt ſaltem venialis, vt in Comm. d. cap. Cum miniſter, nu. 30. probauimus. Nec contra ſentit Palud. in 4. diſt. 31. q. 3. quicquid dicat Ang. vt rectè ait Syl. verb. Matrimonium, 4. q. 4. Contrahere verò minus principaliter, ob aliquod trium prædictorum, vel ob aliud temporale, modo principaliter contrahatur propter Deum, vel quia eſt licitum, & honeſtum, nullum eſt peccatũ per ibidem ſcripta. Notandum autem, quod quando de voluntate contrahentium conſtat, non refert quoad Deum & forum conſcientiæ, quibus verbis contrahentes vtantur: quia ſi fuerit vtriuſque voluntas contrahendi de præſenti, fit matrimonium, ſi verò de futuro, ſponſalia tantùm, arg. c. Intelligentia, de verb. ſign. c. Tua, de ſponſ. & c. Humanæ aures, 22. q. 5. Porro, quanuis conueniret, vt amborum conſenſus ſimul eo- 80
dem loco, & tempore concurreret, non eſt tamen neceſſarium, quicquid dicat Pan. in c. Dilectus, de ſponſ. ſufficit enim vt altera pars prius, & in alio loco conſentiat, & poſtea quouis tẽporis interuallo interiecto, altera alibi aſſentiat, modo prior in ſuo cõſenſu perduret, iuxta Hoſt. & Io. And. cap. Ex literis, de ſponſ. Quo fit vt ſi altera pars verè conſenſum præberet, altera autem falsè, quæ poſt 10. 20. vel plures dies, & menſes verè aſſentiret, permanente altera in ſuo conſenſu, verum matrimoniũ fieret. Conſenſus autem prioris, tamdiu dicitur durare, quãdiu nõ recedit ab eo, Mai. in 4. diſt. 27. q. 1. Dixi (legitimè) quia ſi aliquod impedimẽtum ſubeſſet, quo cõſenſus præſtitus redderetur illegitimus, oporteret vt impedimento ſublato, denuo ambo conſentirent, perinde ac ſi nullo vnquam tempore contraxiſſent per dicta ſupra eod. cap. nu. 47.

XXXII. Qui excommunicatus excommunicatione maiori, aut minori, vel 81
infectus peccato mortali, ante illius deteſtationem matrimonium contrahit, quia omnis excommunicatus etiam minori excommunicatione, à percipiendo ſacramento prohibetur, c. Si celebrat, de cler. exco. miniſt. & etiam mortali peccato

infectus

infectus ante pœnitentiam, c. Illud, 95. dist. vt sup. dictum est eod. cap. n. 2. Ang. verb. Matrimonium, 2. §. 7. Valet tamen matrimonium, cap. sing. Significasti, de eo qui dux. in mat. Quare qui credit, aut probabiliter dubitat de excommunicatione, priusquam contrahat, quærat absolutionem, Caiet. in summa verb. Matrimonium.

82 XXXIII. Qui post contractum matrimonium, sciens illud non valuisse, habet rem cum coniuge, arg. c. per tuas, 2. de Sym. & eorum quæ latius diximus, in c. si quis autem, de pœnit. dist. 7. nu. 98. cum seq. Si autem dubitat, perpendendæ sunt rationes dubitandi, nam possunt esse tantæ, vt credere teneatur, & perinde se debeat habere ac si sciret, & tam paruæ, vt ad nullum effectum credere debeat, & tam mediocres, vt credere debeat ad effectum non exigendi, & non ad effectum non reddendi, iuxta dicta in d. c. si quis autem, & sup. eod. c. nu. 54. Arbitror autem non teneri ad credendum subesse impedimentum, eo quod vnus testis etiam fidedignus & iuratus, & amicus, & proprius parochus id ei assereret: quia licet dictum vnius fidedigni sufficiat, vt iustè credere possit secundum glo. sing. in l. Titio fundus, ff. de cond. & demonst. non tamen sufficit ad inducēdam necessitatem credendi, ad id enim oportet esse duos, iuxta c. cùm à nobis, de testi. minus tenetur credere coniugi etiam cum iuramento affirmanti, se nunquam in illa consensisse, arg. c. per tuas, de probat. quando cum illa contraxit, & præsumere potest mentiri nunc eum, qui se tunc mentitum fatetur. Si tamē leuiter credit, nec petere, nec reddere debitum potest, durante illa credulitate, quam tamen leuiter conceptam, leuiter deponere potest, reuocante coniuge suum dictum, vel habito illo pro mendacio, pro quali haberet ecclesia, vel ob alia indicia, iuxta mentem Rich. in 4. dist. 27. art. 1. q. 4. Ang. verb. matrimonium, 2. §. 14. Syl. verb. matrimonium, 4. q. 2.

83 XXXIIII. Qui iussus sub pœna excommunicationis, non denunciat impedimentum quod scit subesse inter volentes contrahere, arg. c. 2. de maior. & obed. Modus autem denunciandi impedimentum, saltem occultum, quod ex peccato nascitur est, vt prius de illo secreto impedimento moneat, vt ab illo matrimonio desistat, & si noluerit desistere, denunciet superiori aut alteri, qui impedire potest, quanuis probare non possit. Quia ad impediendum matrimonium nondum contractum, testimonium vnius solius sufficit, c. Præterea, 2. de spons. vt diximus in c. Sacerdos, n. 27. de Pœnit. dist. 7. Contra Maio. in 4. dist. 21. sed si satis intelligit ex sua denunciatione magnum scandalum sequuturum, quanuis probare possit, ad denunciandum non tenetur, iuxta Adrian. in 4. de Confess. q. 5. dub. 7. vt latius diximus in Repet. c. Inter verba, 11. q. 3. nu. 633. & seq. Porro, quando vnus solus siue sit proprius sacerdos, siue alius quilibet, scit aliquos iustè ob iustam ignorantiam impedimenti cōiugatos, neutri parti dicere debet, etiam si ei fides sit habenda. Tum quia ex eo nullum commodum sequitur, & magnum incommodum sequi potest, cùm illi non peccent, & fortassis alteruter eorum hoc rescito, vellet se cum scandalo alterius separare. Tum quia nemo tenetur alium, suum errorem admonere, quādo est error facti vel iuris humani, quod regulariter à vulgo ignoratur, & nullum tertij præiudicium redundat, arg. notat. in §. notandum, 1. q. 4. & in c. Ignorantia, de reg. iur. lib. 6. & eorum quæ trad. Adri. in 4. de confess. q. 5. dub. 7.

dub.7.col.3.& nos in d.c.Si quis, de Pœnit.dist. 7. à nu. 66. monstrando veritatem intellectus Innocent. contra communem, c. Quia circa, de consang. & affinit.

XXXV. Peccat, qui benedicit secundas nuptias solemni benedictione sacerdotali, quæ intra missam fit, vel qui suscipit illam credens, vel credere debens, non debere benedici, per c.1.& vlt.de secund. nupt. Pro cuius declaratione, subijcio pauca, quorum aliqua decerpsi ex parergo quodam notabili, quod cõmunicauit mihi Illustrissimus & Reuerendissimus Cardinalis Iulius Antonius Sanctorius, tit. S. Bartholomæi in Insula sanctæ Seuerinæ vulgo nuncupatus, libertate animi, eruditione, omnigenaque virtute, præsertim iustitia, constantia, zelo fidei & sanctæ Sed. Apost. omnibus clarissimus, mihi verò cum multis alijs nominibus, tum etiam quod magna pars fuerit, vt hanc traductionẽ ipse facerem, qua ignominiæ, quam aliæ nomini meo inussissent, obuiarem, obseruandissimus. Quorũ primum est; nuptias primas benedicendas, c. nostrates, & c. sponsus, 30.q.5. vnde Concil. Trid. sess. 24.c.1. de refor. matrim. hortatur contrahentes matrimonium, ad benedictionem suscipiendam ante consummationem eius, & pondera, quod hortatur, & non præcipit, per quod significat id esse de consilio, & ita nõ esse peccatum ante illam consummare, etiam prima vice; nec exigendo, nec reddendo, nec vbi est consuetudo benedicendi, nec vbi non est. Tum per rationes Caiet. 1. Tom. tract. 13. Tum per §.fin. prædicti c. nostrates, qui expressè habet id non esse peccatum, significans nec veniale quidem esse, quicquid Caiet. absque necessaria ratione ibi dicat, modo id fiat, sine contemptu, omissio enim cum illo etiam mortalis esset, qualis est omissio cuiuslibet consilij euangelici, iuxta gloss. sing. c. Quis autem, 10. distinct. II. iure communi nullas secundas nuptias esse benedicendas, c.1.& c. vir, de sec. nupt. cuius ratio non est illa quam dat glos. illius, scilicet quod sacramentum non debet iterari. Tum quia hæc benedictio, est quid sacramentale, & non sacramentum, per dicta supra eod. nu. 1. & 2. Tum quia sacramenta non imprimentia characterem, iterabilia sunt, vt ibidem dicitur; nam & matrimonium, quod verè sacramentum est, iteratur, c. Aperiant, 31. q. 1. & etiam extrema vnctio, quam verum sacramentum esse definit Concil. Trid. relatum supra eodem, in quo glo. prædicta damnata per Panor. & communem ibi & vbique errauit. Est autẽ ratio solida, quam sensit Mag. post Ambros. in d. dist. 42. §. fin. quod ecclesia vetuit benedictionem hanc super vllam personam reiterari, & quãuis alij alias rationes cur id vetuerit, tradant; nobis solidior videtur esse illa, quod dedecere videtur, vt benedictiones solẽnes rerũ & personarum, quales sunt cõsecratio Ecclesiæ, altaris, virginũ, catechismus, exorcismus, ordinũ, & aliæ similes iterẽtur, ne vilipendantur. Ex quo infertur, quod quicquid inuoluant aliqui, nunquam iure communi scripto, secundæ nuptiæ contractæ ab vtraque parte, vel altera prius benedicta, sunt benedicendæ per tex. irrefragabilem in d.c. Vir, Tum quia si benedicerentur secundæ, reiteraretur benedictio super vtranque, vel super alteram. Non obstat opinio Tho. in 4. dist. 42. recepta per eius scholæ viros doctissimos ibi & alibi, excepto tamen Soto, qui fortè ne contradiceret Thomæ, id ibi non tetigit, quia debet reduci ad terminos gloss. prędictæ, id est, quod habeat locum, vbi est consuetudo, per eam enim induci potest, vt non solum cùm virgo nubit viduo, quo ca-

quo casu ille loquitur, sed etiam cùm virgo ducit viduam, vel cùm vidua nubit viduo, benedicatur vel reiteretur benedictio, licet rationabilior sit consuetudo in primo membro quàm in secundo, & in secundo quàm in tertio: quia hæc prohibitio iuris humani est, & sicut per legem, ita per consuetudinem contrariam tolli potest, l. De quibus, ff. de leg. cap. fin. de consuet. Nec obstat dicere, quod consuetudo in sacramentalibus non valet; quia quicquid dubitet Roch. cum citatis ab eo in cap. fin. de Consuet. contrarium est verum, & probatur irrefragabiliter per cap. De trina, iuncta glo. de Cons. dist. 4. imo & cap. 2. de temp. ord. ibi, nisi consuetudo antiqua, & gloss. eiusdem licet aliqui, tam illum quàm illam incautè pro contraria parte citent, & supra eod. cap. nu. 15. dictum est cõsuetudinem, qua alijs verbis alibi extrema vnctio ministratur, esse seruandam, sicut & alijs verbis à Græcis, & alijs à Latinis baptismus ministratur, & alibi alijs verbis matrimonium per sacerdotes celebratur: & in ordinibus conferendis aliud alibi habet consuetudo extra substantialia. Infertur etiam, quod contrahentes primas nuptias, & ante benedictionem susceptam iterum contrahentes, debent benedici, quia ratio iterationis in eis cessat.

Quis potest super impedimentis matrimonij dispensare.

Matrimonij omne ferè impedimentum humanum, & cur Papa semper non tollit, n. 84.
Matrimonij omnia impedimenta non dirimentia tollit Episcopus, & consuetudo, nu. 85.
Matrimonium clandestinum de licentia Episcopi hodie contrahitur, nu. 85.
Matrimonium impedimento sublato denuo contrahendum, nu. 86.
Dispensatio difficilius datur in contracto scienter, quàm ad contrahendum, nu. 86.
Gratiam quæ taciturnitas annihilat, & quæ expreßio, nu. 86.
Dispensatio datur gratis cũ aliqua trium causarum alias non, nec cũ ea in 2. nisi. &c. n. 87.

84 PAPA in omnibus impedimentis matrimonij iure humano inductis dispensare potest, arg. c. cuncta per mundum, 9. q. 3. & c. proposuit, de cõcess. præb. qualia sunt omnia prædicta, excepto impedimento consanguinitatis inter ascendentes, & descendentes: & impedimento erroris & iudicij, quod defectum consensus inducit, quem supplere sua Sanctitas non potest, quippe quæ sunt iuris naturalis & diuini, vt resoluimus, in c. litteras, de rest. spol. post illũ gloriosum martyrem & Episcopum Ioan. Roffensem in Consilio pro Regina Angliæ, quo defendit illam religione Christiana gloriosissimam Angliæ Reginam D. Catherinam incomparabilem, incomparabilis Caroli V. amitam, & post alios antiquos, quos ad hoc ille copiosè adducit, & alios recentiores. Tum quia licet, Leuitici 18. aliquot impedimenta lege diuina iudiciali, aut cæremoniali introducta fuerint, quia tamen illa non erat naturalis, cessauit per CHRISTVM passum, ad quem vsque durabat, 6. dist. §. fin. c. 1. de Purif. post. part. & ita sub lege gratiæ non ligat, vt diuina, sed vt humana renouata per sacros canones. Tum quia ratio naturalis, quæ inerat ei, ob quam conueniebat eam statui, non erat tanta, quæ sola sine vlla constitutione positiua diuina, vel humana obligaret, & ita non constituebat ius natura-

naturale, vt fusius declarauimus in Rep.c. Ad hæc, not. 1. de Præb. in quam conclusionem omnes ferè orbis Christiani Academiæ conuenerunt, in casu prædictæ Reginæ.

Verum tamen est, quod Papa non solet velle dispensare in gradibus prohibitis, d.c.18. Leuit. nisi grauissima de causa, non quia non potest, sed quia non expedit, in quam conclusionem constandum est, quicquid quamplurimi in plurimis locis ordinarijs & extraordinarijs scripserunt, vt in d. c. literas, demõstrauimus. Quanquam autem Papa dispensare potest super prædictis omnibus impedimentis, super matrimonio tamen legitimè contracto & consummato, non potest, iuxta illud Matth. 19. Quos Deus coniunxit, homo non separet, relatum in c. gaudemus, de diuor. Contractum autem & consummatum inter infideles, quomodo diuidatur, vel diuidi possit, dictũ est supra eod. c. n. 21. & 49. vbi respondetur ad quæstionem adiectam in hoc numero in additionibus, c. 28. Non autem dicitur consummatum, per copulam præcedentẽ illud, vel sponsalia, sed per subsequentem, c. Is qui verb. subsequuta, de spõs. Idcirco antequam sequatur, religionem ingredi potest, c. Verum, de Conuer. coniug. Episcopus autem dispensare potest in matrimonio à 85
se prohibito, aut à suo inferiori, imo etiam in impedimento incestus, vt supra eod. n. 75. dixi, imo & in omnibus alijs impedimentis, quæ impediunt, & non dirimũt, iuxta mentẽ Palud. in 4. dist. 28 q. 2. & S Ant. 3. par. tit. 1. c. 16. §. 4 exceptis votis castitatis & religionis, & de non nubendo, licet nõ sit castitatis, iuxta stylũ Curiæ, quę etiã ipsa non sine magna difficultate & causa in eis dispẽsat. Et licet stricto iure communi, contrarium defendi posset, eo quod inferior legẽ superioris nec tollere, nec moderari potest, c. Inferior, 21. dist. Clem. Ne Romani, de elect. & non videtur id concessum, nisi quoad impedimentũ incestus, sequor tamen eos. Tum quia ex quadam æquitate & rationis paritate hæc concessio extendi potest ad illa. Tum quia videtur, quod consuetudo, non tantum id habeat, sed quod etiam nec à Papa, nec ab Episcopo petatur dispensatio, quando cum illo impedimento aliud dirimens non concurrit: nõdum enim adhuc in tanta ætate, vidi, vel audiui id fieri. Dubium autem, An Episcopus possit dispensare super matrimonio clandestinè contrahendo, quod cõsuetudo ferè vbique habebat, sublatum est per prædictum Concilium supra relatum, quod expresè id concedit. Non potest autem dispensare Episcopus in aliquo impedimento, quod impedit & dirimit, secundum omnes, nisi quando impedimentum occultum est, & matrimonium publicum, & separatio magno scandalo foret, & ad Papam, aut eius Nuntiũ potestatem ad id habentem confugi non potest, propter magnã paupertatẽ, aut alia legitima impedimenta, vt affirmant Ang. & Syl. Quorum dictum primi euulgauimus Salmãticæ, & propter quorum sententiam demonstratam, sed nõ approbatam, neque reprobatam à nobis, nonnulli Episcopi aliquoties dispensarunt, quã tamen tandem approbauimus per argumenta neruosa, in c. At si, §. de Adult. de iudic. sequuti Io. de Lign. & Pan. ibid Porro, hic memoria repetendum est, primum, quod matrimo- 86
nium ob aliquod impedimentum nullum, non incipit valere propter dispensationem Papæ superuenientem per solam cohabitationem, & copulã subsequentem, quia necesse est vt denuo contrahatur, quod tamen clam contrahi potest, modo tradito supra eod. nu. 69. II. Quod licet olim facilius dispensabatur cũ impeditis,

qui iam etiam ſcienter contraxerunt,& conſummarunt matrimonium, hodie tamen iure Conc.Trid.ſeſſ.24.cap.5.de refor.mat.difficilius diſpenſatur: Cuius ea de re verba ſunt. Si quis intra gradus prohibitos, ſcienter matrimonium contrahere præſumpſerit,ſeparetur,& ſpe diſpenſationis conſequendæ careat. Idque in eo magis locum habeat,qui non tantum matrimonium contrahere, ſed etiã conſummare auſus fuerit. Quod ſi ignoranter id fecerit, ſi quidem ſolemnitates requiſitas in contrahendo matrimonio neglexerit, eiſdem ſubijciatur pœnis. & infra. Si verò ſolemnitatibus adhibitis, impedimentum aliquod poſtea ſubeſſe cognoſcatur,cuius ille probabilem ignorantiam habuit,tũc facilius cum eo,& gratis diſpenſari poterit. Hæc ibi. Hinc colligitur, quod conſummatio illiciti matrimonij, quæ olim inclinabat Papam ad diſpenſandum, hodie retrahit, per quod ceſſat dubium Patris Vinc.circa hęc dicta,ſed pro reſolutione eorum,quæ ſubtiliter,vt Theologus,obijcit,ipſe Canoniſta ſubijcio Primo,quãcunque expreſſionem falſi mouentis Principem ad gratiam concedẽdam,nocere; non autẽ,quamlibet taciturnitatem veri idem facientis, ſed ſolùm eam,quæ tacetur verum, quod iura iubent exprimi, ſecundum Rot.in Nou. deciſ.32. de reſcrip. & Bellam, deciſ.698.& Feli.in c.poſtulaſti,col.4.de reſcrip. II. quod ſciens Principem concedere aliquam gratiam,in remedium neceſſarium obuiandi alicui delicto,admittit illud,vt eam impetret, & petit eam, quia contigit eum ſic delinquere, non facta mentione finis cur deliquit,non ſolùm videtur tacere verum,ſed etiam æquipollenter exprimere falſum,ſcilicet quod non deliquit eo animo, vt ei fieret illa gratia. Qua de re poſuimus exemplum in prælect.c.ſi quando, de reſcript.except.4. de Monacho monito à Banchario, quod Papa non concederet ei gratiam ad regulam laxiorem,niſi nouerit eum habitu omiſſo apoſtatare, qui dimiſſo eo, vno vel altero die, ſe præſentat Banchario, quo informet Papam de eius apoſtaſia, vt moueatur ad concedendam ei illam gratiam. Is enim licet expreſsè non exprimat falſum,tacitè tamen ſic, ſubindicando, quod non dimiſit habitum, vt impetraret illam,ſed ob alias cauſas,quibus multi temerè dimittunt.

87 III. Quod prædictum Concilium,vbi ſupra,pręter prædicta ſtatuit alia,in hęc verba. In contrahendis matrimonijs vel nulla omnino detur diſpenſatio,vel raro, idque ex cauſa,& gratis concedatur. In ſecundo gradu nunquam diſpenſetur, niſi inter magnos Principes,& ob publicam cauſam. IIII. Quod ſolas tres cauſas habet Curia pro iuſtis,ad diſpenſandũ etiam in quarto gradu,quæ ſunt defectus dotis competentis, extinctio magnæ litis, & quod maior pars ſibi parium ſuæ Ciuitatis vel loci inſignis,quem inhabitat,ſunt ei conſanguinei, vel affines intra quartum gradum, vel ſi eſt alius locus minor, ſi ipſa non habeat ſufficientẽ dotem ad nubendum extra illum. Dubium tamẽ eſt, An ſufficiat defectus dotis competentis ad contrahendum cum poſcente ſe, An verò requiratur defectus ad cõtrahendum cum quolibet ſibi pari,& videtur ſufficere. Tum quia beneficium dicitur idcompetens vni, licet alijs multis ſit competens, c.cùm adeo, iũcta glo.de reſcript. & nõ omnis dignus beneficio in genere, eſt dignus hoc vel illo, vt ſentit vterque Tho.2.ſec.q.63.ar.2.& pretium,quod communiter eſt iuſtum in vna prouincia, vel vno anno vnius rei, non eſt iuſtum eiuſdem in aliquo particulari loco, vel menſe,eiuſdem Prouinciæ vel anni,vt dicetur infra c.ſeq.nu.78.

Cap.

Cap. XXIII. De Superbia,& Septem peccatis Capitalibus.

Virtus,vitium,& habitus,quid,& quotuplex,nu.1.
Actus bonus,& malus tripliciter,& quid bonus siue ordinatus simpliciter:& quare nullus in indiuiduo indifferens,& quis ordinatus,nu.1.
Virtutes in medio vitiorum,ideoq; illis duplo pauciores,nu.2.
Vitia capitalia,è quibus non est superbia,septem, nu.3.& 4.

TRACTATVRI de Septem capitalibus vitijs, & actibus eorum, meminerimus Primo,ex Præludio quinto, Quod aliud est habitus, aliud actus,siue actio,& operatio: & quod habitus est qualitas mentis, mouens eam ad actus similes illis quibus productus est,& quod est duplex,bonus,qui est virtus,& mouet ad bonos actus: & malus qui est vitium, & mouet ad malos. Et ex Præludio VI. Quod actus est duplex, vnus indeliberatus, & inuoluntarius,qui neque est bonus neque malus, alius voluntarius & deliberatus, qui est triplex, bonus, malus,& indifferens,& quod bonus est triplex,ex obiecto tãtùm, vt ieiunare ob vanamgloriam,& ex circunstantijs tantùm, vt mentiri ad vtilitatem proximi , & ex vtroque,vt ieiunare ad obediendũ præcepto. Malus item triplex, ex obiecto tantùm,vt mentiri ad vtilitatem proximi, ex circunstantia tantùm,vt ieiunare ob vanamgloriam,ex vtroque simul, vt mentiri ad perniciem proximi. Indifferens autem, quales sunt innumeri, puta tacere, loqui, comedere, bibere, & similia,quæ de se,nec sunt bona,nec mala,sed bene, & malè fieri possunt; non reperitur in indiuiduo,iuxta doctrinam Tho. quam in d. Pra lud. defendimus ea efficaci ratione,quod si quis daretur, maximè esset, qui in nullum finem bonum , neque malum ordinaretur,sed is non est talis,quia esset otiosus, & consequenter malus, ex defectu circunstantiæ finis , licet ex obiecto esset indifferens : Et quod iuxta doctrinam Dionysij, 4.c.de diui.nom. quam potuit excerpere ex Arist.bonum, siue actus simpliciter bonus,& ordinatus siue meritum,constat ex integra causa,id est, ex concursu bonitatis obiecti saltem iustificati,& circunstantiarũ tam finis,quàm aliarum,personæ,loci,temporis.& cæt. Malum autem siue malus actus simpliciter,& peccatum ex quocunque defectu,siue obiecti non iustificabilis,vel non iustificati,siue finis,siue alicuius alius circunstantiæ. Dixi (non iustificabilis) qualia sunt fornicari & mentiri,quæ nulla circunstantia possunt fieri iusta. Dixi (non iustificati) quia frequenter obiectum actus boni simpliciter,est obiectum de se malum,sed iustificatur per circunstantiam,qualis est occisio hominis,quæ cùm sit de se mala,iustificatur tamen per culpam occidendi,& legem id præcipientem. Itaque in toto hoc capitulo per actum bonum & ordinatum , intelligemus actum bonum vtroque modo, tam ex obiecto quàm ex circunstantijs , qui est meritum de congruo,vel de condigno,& per inordinatum, omnem actum ordinato contrarium,qui est peccatum saltem veniale.Item per vitium,habitum malum,& per virtutem,habitum bonum. 1

II. Quod duplo plura sunt vitia,quàm virtutes , quia cuique virtuti duo vitia 2
opponuntur , alterum per excessum , alterum per defectum , in quorum medio

virtus consistit, iuxta illud Horat. desumptum ex Arist. 2. Ethic. Virtus est medium vitiorum vtrinque redactum, relatum à glo. c. charitas, 3. §. fin. de Pœnit. dist. 2.

3 III. Septem vitia, quæ vulgus septem peccata mortalia appellat, esse septem vitia principalia, quæ S. Greg. 31. Moral. & alij aptè docentes capitalia appellāt: non quia sunt peiora, neq; etiam quia semper aut sæpius mortalia: quia aliqua eorum regulariter sunt venialia, sicut infra dicetur: sed quia sunt fontes particulares multorum aliorum, & duces eorum peruersi, ex quorum numero non est super-
4 bia, iuxta S. Greg. 31. Moral. & S. Tho. 2. sec. q. 162. ar. 8. & q. 132. ar. 1. Quinimo est horum septem, & aliorum omnium Regina, secundum eosdem, quanuis vulgus contrà existimet, pro eorum faciliori memoria vtens hac voce (Saligia) intelligendo per literam S, Superbiam, per A, Auaritiam, per L, Luxuriam, per I primum, Iram, per G, Gulam, per I secundum, Inuidiam, per A secūdum, Accidiam: Ad quod aptior esset vox Sualigia, octosyllabon, per quarum primam videlicet, S, intelligitur, Superbia omnium vitiorum Regina, & per V, Vanagloria, quæ est vnum ex septem vitijs capitalibus, & per alias sex, prædicta alia sex, de quibus omnibus & eorum execrandis filiabus, ordine quo proposita sunt, dicemus.

De Superbia.

Superbia quid, quotuplex & eius etymon, nu. 5.
Superbia sola de se mortalis contemptum subiectionis Dei actu requirit, nu. 6.
Humilitas ad sui essentiam, non requirit expressam ad Deum subiectionem, nu. 6.
Superbiæ quatuor species, quæ potius sunt eius effectus, & interdum hæreses, nu. 7. & 8.

5 SVPERBIA est plurimum vsitata, & parum nota, nam multi putarunt eam esse omne vitium, quia illa est supergressio legis, quæ per omne vitium fit. Et alij ignorarunt discrimē, inter eam ex vna parte, & ambitionem, præsumptionem, & vanamgloriam ex altera, adeo quod Maior in 2. dist. 42. q. 16. putauit has esse species illius, quod est cōtra Aug. lib. de Nat. & gratia, communiter receptū. Alij, in quibus videtur esse vterque Tho. communiter recept. 2. sec. q. 162. ar. 5. quos in vulgari sequuti fuimus, requirunt ad eius essentiam actualem, contemptum subijciendi se Deo & legi eius, quod in præsentia non possum mihi persuadere, cùm id, gratia Deo, pauci Christiani faciant, & ferè omnes aliquo modo superbiamus. Quare dicendum Primo, verbum, superbire, descendere à verb. super eo, interposito, b, causa Euphoniæ, vnde superbia, est quædam (vt ita dicam) superitio, & actus quo quis superit seu supergreditur aliqua, & ita superbia in genere significat omne quod superit, seu superat, seu excellit alia, secundum gloss. Isai. cap. 60. vbi superbia pro dono superante & excellente alia ponitur. Vnde licet verbum, Superbus, sæpius pro elato & fastoso, & insolenti accipiatur, vt in illo Maron.

Stirpis Achilleæ fastus, iuuenemq; superbum,

Sæpe tamen pro nobili, excellenti, vel sublimi capitur, iuxta illud eiusdem.

Hinc populum latè Regem, bellóque superbum: Et illud.

Ceciditque superbum Ilion.

II. Quod

II. Quod superbia generaliter sumpta diuiditur in bonam & malã, quod adnotauit Tho. vbi supra art. 1. Superbia verò mala in habitum superbiæ, & actum eius. Superbia habitus diffiniri potest esse vitium mouens siue inclinans ad appetitum inordinatum excellentiæ propriæ, quatenus est excellentia. Dixi (vitium) pro genere: quia omnis superbia habitus est vitium, non contrà, omne vitiũ est superbia habitus. Est enim speciale distinctum ab alijs, vt probè docet Tho. vbi supra art. 2. Dixi (Appetitum) includendo amorem & desiderium excellentiæ, vel gaudium, siue complacentiam de ea, ad notandum, quod est vitium voluntatis, & non rationis, vt monstrat Thom. ibidem, art. 3. Dixi (inordinatum) ad includendum omnem, quo appetitur excellentia de re falsa, vel vera, sed mala, vel bona in nullum finem, vel malum, aut vanum relata, vel maior merita, & ad excludendum ordinatum, qualis est solus ille, quo appetitur excellentia de re vera, & bona, & in finem bonum directa, & non maior merita, illa enim non est actus superbiæ, sed modestiæ, qualis est appetitus excellentiæ meritæ, siue debitæ scientiæ, virtuti, viribus, & arti, quibus quis secundum rectam rationem alteri vult præstare, iuxta Tho. vbi supra art. 6 Dixi (excellentiæ propriæ) quia illa est obiectum actus eius, & non addidi, ad superandum alium, quia id non est necessarium, sufficit enim velle excellẽtiam propriam immeritam, vel meritam modo immerito sine actuali relatione præferendi se proximo. Dixi (quatenus est excellentia) quia appetitus eius, quod re vera est excellentia quædam, sed non appetitur eo respectu quo est talis, sed alio, non est superbia, sed aliud vitium, circa quidem honores ambitio, circa potestates, præsumptio, circa gloriam vanagloria, & circa alia aliud. Hæc enim & id genus alia possunt considerari alio respectu quàm excellentiæ, licet in se sint veræ excellentiæ. Et ita ad essentiam superbiæ, non requiritur actualis contemptus Dei, nec legis eius, nec renutus se subijciendi eis, nec despectus proximi, magis quàm in alijs vitijs, quæ non inclinant immediatè ad illa. Non obstat prædicta doctrina Tho. quia probè saluari potest, in superbia quæ de se est peccatum mortale, non autem generaliter in omni superbia. Sic nec videtur verum illud Caiet. eum qui propriam excellentiam inordinatè amat, sine actuali contemptu diuinæ subiectionis, non esse formaliter & directè superbum: est enim formaliter superbus, sed non superbia, quæ de se sit mortalis, & ita nõ omnis superbia directè auertit à Deo, sed sola supradicta, quam diximus esse de se mortalem, de qua intelligitur etiam glo. Psal. 118. allegata per Thom. quatenus habet superbiam ex se maius peccatum omnibus alijs esse. Quæ omnia ideo tam accuratè dixi, ne plurimi continua superbia laborantes, nos excusemus ab hoc vitio; dicentes, nos nullam excellentiam cupere cum actuali contemptu subiectionis Dei, & eius legis, cum quo certè paucissimi Christiani eam cupiunt. Et ne plurimos humiles sua laude priuemus, qui frequentissimè actum humilitatis faciunt, non se subijciendo expressè Deo, vel legi eius, qualis tamen non esset ille, quia cùm sit contrarius superbiæ, oportet eũ circunstari tali subiectione actuali, si superbia ei contraria requireret expressum contemptum & renutum huiusmodi subiectionis: Quare sicuti humilitatis actus est subijcere sua bona naturalia minora, alterius bonis naturalibus maioribus, & sua dona minora diuina, alterius maioribus donis diuinis, & sua bona omnia naturalia alterius diuinæ gratiæ, non se subijciẽdo

expreſsè Deo, vel legi eius, imo ſine vlla eorum memoria expreſſa, vt ſatis colligitur ex Tho. 2. ſec. q. 162. art. 1. licet in art. 2. aliud ſentiat: ita ſuperbiæ actus eſt præponere quem ſua naturalia bona minora, maioribus naturæ bonis alterius, & ſua minora dona diuina, maioribus diuinis alterius, & ſua etiam bona naturæ gratiæ diuinæ alterius, licet non faciat id cum expreſſo contemptu Dei vel legis eius. Et ſicut renuere excellentiam immeritã, quia recta ratio id dictat, ſine vlla actuali memoria Dei, eſt actus humilitatis, ita appetere excellentiam immeritam, ſine vlla actuali memoria Dei, eſt actus ſuperbiæ.

Porro, ſpecies ſuperbiæ ſunt quattuor ſecundum Greg. in lib. 33. Moral. declaratum à Tho. vbi ſupra art. 4. Prima eſt putare à ſe habere bona naturæ, qualia ſunt ingenium, intellectus, memoria, vires, pulchritudo, &c. Aut bona fortunæ, qualia ſunt diuitiæ, honor, potentia, &c. Aut bona ſpiritualia, qualia ſunt gratia, ſcientia, prophetia, facundia ad prædicandum, legendum, &c. quæ omnia à Deo ſunt. II. agnoſcere quidem illa à Deo ſibi data, non tamen gratis, ſed ex iuſtitia ſcilicet ieiuniorum, precum, eleemoſynarum, & id genus aliorum. III. arrogare ſibi bona, quæ non habet, cuiuſcunque ordinis illa ſint. IIII. Contemnere alios inordinatè, aut velle, vt ſibi ſubmittantur, quamuis eum præcedant. Aduertendum tamen huiuſmodi falſa iudicia, non eſſe immediatas ſpecies ſuperbiæ, ſed illius effectus, quia hæc conſiſtunt in intellectu & ratione, illa verò in voluntate, quæ illis infecta iudicium corrumpit, efficitque, vt falſum, iudicet verum, corrumpit, inquam, eo quod ipſius excellentia maior eſſet, ſi ita ſe res haberet: maius enim eſt, ex ſe habere, quàm ab alio, vel ſuis meritis, quàm dono, vel magna quàm parua, vel maiora, quàm alij: vt probè declarauit Thom. vbi ſup. ar. 4.

8 Peccat mortaliter Primo, per ſuperbiam, qui appetit propriam excellentiam cum actuali contemptu diuinæ ſubiectionis, vel legis eius, aut cum voluntate ſe Deo præponendi, per dicta nu. 6.

Secundò, qui adeo amat propriam excellentiam, vt iudicet quatuor prædicta falſa, vel aliquod illorum deliberatè, aduertenter, & in ſpecie: quia virtualiter cõtemnit ſubiectionem Dei & legis eius. Dixi (deliberatè, & aduertenter) quia ſecus ſi id primo motu paſſionis, vel per incogitantiam ita iudicaret, ſecundum Thom. vbi ſupra communiter receptum. Dixi (In ſpecie) quia credere id in genere deliberatè, & aduertenter, non eſt actus ſuperbiæ, ſed infidelitatis; ſecundum Tho. in d. ar. 4.

Tertiò, qui appetit inordinatam excellentiam, vel de illa gaudet, aut lætatur, ſine actuali quidem contemptu ſubiectionis Dei & legis, ſed cum notabili irreuerentia eius, vel damno proximi ex eo reſultante: quia hoc mortale eſt per ſupra ſæpius dicta.

De Vanagloria.

Bona honoraria quot & quæ, & eorum appetitus de ſe nec bonus nec malus, nu. 9.
Laus, honor, fama, gloria & reuerentia, quid & quando bene appetuntur, nu. 9.
Laudis, & quatuor aliorum honorariorum quis appetitus inordinatus, nu. 9. & quis non, nu. 10.

Gloria

I. Præsuppono primo summatim quædam, quæ latè tractaui in c. inter verba, 11. q. 3. à nu. 231. & nuper in c. cùm minister, 23. q. 5. nu. quidem 47. Quod bona honoraria sunt quinque: scilicet, Laus, honor, fama, gloria, & reuerentia, & quod laus est sermo elucidans magnitudinem virtutis, & nu. 48. quod honor est exhibitio reuerentiæ in testimonium alicuius excellentiæ absolutè. Et quod fama est attestatio popularis de re aliqua, & nu. 49. quod gloria est clara cum laude notitia: Et quod reuerentia est animi reputatio, qua bonitas alterius magnifit, & nu. 50. & 51. quod hæc quinque conueniunt primo, quod frequenter alia pro alijs accipiuntur. II. Quod nullum eorum est virtus intellectualis, vel moralis. III. Quod sunt maiora bonis pecuniarijs. IIII. Quod appetitus vel contemptus horum quinque suapte natura, neque est bonus, neque vitiosus, sed indifferens, bonus quidem, quum est ordinatus, malus quum est inordinatus. V. Quod appetitus eorũ etiã inordinatus regulariter est venialis: in quinque verò casibus mortalis, secundum communem, quos ibi num. 59. reduxi ad tres, scilicet, cùm habetur de malo mortifero, vel de alio in quo finis vltimus constituitur, saltem ad effectum frangendi legem ad mortale obligantem, vel in finem aliquem mortalẽ referendo. Et quod contemptus eorum inordinatus, regulariter est venialis, mortalis autem, cùm contemnitur laus de gratia Dei gratum faciente manans, vel in eo finis vltimus constituitur, quod nonnulli philosophi fecerunt, vel in finem mortaliter malum refertur. 9

II. Præsuppono, quod appetitus & contemptus horum quinque ordinatus est, quo appetitur aliquod horũ de re vera, & de se bona, vel indifferenti in finem 10

bonum directa non nimium, nec maius quàm eius bonitati debetur, nec tãquam testimonium certum, & diuinum, sed tanquam humanum incertum. Et contrà appetitus eorum inordinatus est ille, quo appetitur aliquod horum de re falsa, vel mala, vel indifferenti, in vanum, malum, aut nullum finem relata: vel de bona maius quàm eius bonitati debeatur, vel tanquam testimonium veritatis certum, vt diuinum, & plusquam humanum, vt ibidem, n. 338. diximus ex mẽte Tho. 2. sec. q. 141. ar. 1. & de malo, q. 9. & Abul. super Matth. cap. 6. q. 3. adiunctis eis, quæ idem Tho. dixit 1. sec. q. 18. art. 24. & 9.

III. Præsuppono, quod vanagloria pro habitu malo est vitium inclinans ad inordinatum appetitum gloriæ secundum mentem Tho. communiter recep. 2. sec. q. 132. art. 4. Dixi (appetitum) ea ratione, qua in diffinitione superbiæ, supra nu. 5. Dixi (inordinatum) quia ordinatus ad virtutẽ pertinet. Dixi (gloriæ) ad differentiam superbiæ, ambitionis, præsumptionis, & aliorum vitiorum, quę licet inclinent ad appetitum inordinatum aliquorum, quæ pariunt gloriam, non tamen immediatè inclinant ad eius appetitum, nec ad alia, respectu quo pariũt gloriam, sed alijs, vt supra dixi de superbia, & mox dicam de ambitione & præsumptione. Vanagloria verò pro actu est appetitus inordinatus gloriæ, per quem generatur, & augetur vanagloria habitus, ex quo vicissim generantur actus similes illis ex quibus illa est nata.

11 IIII. Quod vanagloria est vitium capitale, & parens aliorum vitiorum, quæ eius filiæ nuncupantur, quia illa vitia dicuntur esse filiæ alterius, quæ se ad finem illius principalem dirigunt, & septem alia vitia sunt, quæ ex se tendunt in manifestationem gloriæ, quæ est finis illius, scilicet iactantia, quæ inclinat ad declarãdam inordinatè verbo propriam excellentiam. Inuentio nouitatum inclinãs ad ostendendam inordinatè eandem veris factis, laude vera, vel vana dignis. Hypocrisis, quæ ad idem falsis factis inclinat. Pertinacia, ad inordinatè ostentandum iudicium inclinans. Discordia inclinans, ad inordinatè ostendendum nostram voluntatem voluntati alterius præstare. Contentio inclinans ad inordinatè altercandum. Inobedientia inclinans ad inordinatè renuendum iussa, saltem quatenus iubentur.

V. Quod præsumptio, & ambitio à vanagloria differunt, & non sunt eius filiæ, sed sociæ magnanimitati contrariæ secundum Tho. vbi supra. Præsumptio enim est vitium inclinans ad appetitum inordinatum, eorum quæ vires, vel merita excedunt. Ambitio verò, vitium inclinans ad inordinatum honoris appetitum.

12 Ex prædictis infertur, quod peccat mortaliter: Primo, qui gloriam, laudem, aut famam appetit de re aliqua quæ est peccatum mortale, puta, ex duello, occisione, mutilatione, vel percussione, iniustis, vel iustis in finem mortaliter malum directis: aut constituit vltimum finem in aliqua gloria famæ, vel laude, vel pro ea adipiscenda, vel non amittenda, proponit frãgere aliquam legem ad peccatum mortale obligantem, vt quę mulier ne infametur, stupro consentit, & qui iudex ne officium perdat, vel vt aliud consequatur, iniustè iudicat: & qui concionator, ne pulpitum amittat, tacet vera, de præcepto dicenda, secundum omnes, vt vbi supra nu. 341. & seq. latè dixi. Appetere autem gloriam inordinatè de alijs, quæ non sunt peccata, aut non nisi venialia, nec directa in finem mortalem, aut non est peccatum, aut solum veniale.

II. Qui

II. Qui se vel alium laudat de aliqua re mortaliter mala vel falsa, aut vera, & non mortaliter mala, causam tamen præbens probabilem & verisimilem damni notabilis cultus Dei, aut boni proximi, asserendo se, vel alium, bonum sacerdotem, bonum confessarium, bonum iudicem, bonum medicum, bonum præceptorem, cùm esset malus, aut certè non tam bonus, cum obligatione restituendi damni, si quod intulit, arg. c. fin. de iniur. & l. qui occidit, ff. ad leg. Aquil. Dixi (damni notabilis) quia alias tantùm venialiter peccaret, vt dixi supra n. 138. 13

III. Qui falsè laudatus, sciens, & aduertens inde aliquod damnum notabile insequuturum, non contradicit saltem quantum oportet, ad illi obuiãdum: quanuis regulariter neque approbatio explicita neque tacita falsæ laudis erit plusquam venialis, si fuerit de re bona, aut saltem non nisi venialiter mala. Imo non est peccatum, sed virtus audire sine contradictione falsam laudem, modo ea non delectetur eo respectu quo est falsa, vel laus, mendacium, aut adulatio, alioquin esset saltem veniale, c. primum, 22. quæst. 2. & c. super eo, de vsur. Vnde qui de aliqua virtute ad suum statum necessaria falsè laudatur, vt cùm vxor occultè adultera de fidelitate laudatur, eam neque approbare neque reijcere debet, imo neque peccat falsè laudatus, eo quod gaudeat laudari non ob falsam laudem, sed quia per opinionem quam habent alij de virtute suo statui necessaria, euitatur scandalum, vt vbi supra nu. 137. diximus.

IIII. Qui res principaliter institutas ob honorem Dei & cultũ eius, & salutem animarum principalius, vel æquè principaliter ob vanamgloriam facit: quale est concionari, missam facere, precari, & id genus alia, secundum Abul. Matth. cap. 6. q. 3. & Angel. verb. Vanagloria, quod post alios, vbi supra nu. 347. relatos efficaciter confutauimus, & in d. c. cùm minister, nu. 30. dicentes solum esse veniale. Nullum autem peccatum, imo meritum est facere illa principaliter propter Deum, vel quia sunt honesta & sancta, & secundario, propter gloriam vel laudem humanam in finem aptum relatam per ibi dicta post S. Tho. 2. sec. q. 132.

V. Qui præsumit cum notabili irreuerentia Dei, vel damno notabili proximi spirituali, vel corporali, honorario vel pecuniario exercere officium nesciens illud exercere, concionando, iudicando, patrocinando, consulendo, medicando, &c. S. Tho. 2. sec. q. 117. & nos in d. c. inter verba, nu. 100. cum seq. latius tractauimus, quanuis non sit nisi veniale illud exercere absque damno proximi saltem notabili. 14

VI. Qui aliena iurisdictione vtitur, aut sua contra suum territorium, Tho. 2. sec. q. 60. art. 6. vel absoluit à peccatis, à quibus non potest, aut dispensat, vel commutat vota, sine authoritate ad id sufficienti, secundum Ant. in 2. par. tit. 3. cap. 6. §. 3.

VII. Qui confidit se gloriam æternam sine meritis consequuturum, aut meritis sui liberi arbitrij absque gracia Dei, c. placuit, cum duobus seq. de cons. dist. 4. quanuis sperare se etiam de condigno gloriam æternam cum auxilio diuinæ gratiæ adepturum, est meritum, & actus spei virtutis Theologicæ secundum Tho. recep. 2. sec. q. 17. ar. 1.

VIII. Qui confidit gratia Dei se priuatum non iri, nec punitum, quantuscunque

cunque peccator sit, asserens paradisum hominum causa paratum, & non bestiarum, iuxta Rich. in 3. dist. 31.

VIII. Qui non abstinet ab occasione, qua semel peccauit mortaliter, associando, videndo, vel alloquendo aliquem, & postea non abstinet ab ea, secúdum Ant. vbi supra, quod est verum si propter suam incóstantiam, vel fragilitatem probabiliter putat se succubiturum, alioquin non nisi vt plurimum venialiter, si aliqua de causa ad id redeat, vt diximus, vbi supra nu. 433. cum seq. & latius supra cap. 3. à nu. 5.

15 X. Qui ambit honorem de eo quod est peccatum mortale, aut ad committendum mortale, aut in eo vltimum finem ponit, aut ita appetit, vt malit mortale aliquod committere, quam eum amittere, vel non adipisci, quod est frequẽs in ambientibus, (præsertim per concursum & oppositionem, cathedras, beneficia, officia, collegia, collationes, præsentationes, nominationes ad illa secundum omnes, quanuis alias regulariter, appetitus inordinatus honoris, non excedat metas culpæ venialis, vt latius dixi, vbi supra nu. 340.

XI. Qui appetit, vel accipit plura beneficia incompatibilia, sine iusta dispensatione, c. de multa, de præb. aut plura compatibilia, quàm quæ ad suam honestam sustentationem sufficiunt, iuxta glo. sing. receptam in c. dudum, 2. de elect. quæ in ius redacta videtur per Concil. Trident. sess. 24. cap. 17. de reform. per quod videtur sublata moderatio Cardinalis in Clem. gratię, de rescript. scilicet, illam glo. procedere solum in eo. qui capit plura beneficia, quorum vnum sufficit, ad viuendum fastuosius, vel ad thesaurizandum, & non in eo qui quærit illa, ad faciendum largiores eleemosynas, & alia opera pia largiora, quam sequuti fueramus in repet. c. ad hæc, de Præb.

XII. Qui accipit beneficium ecclesiasticum spirituale principaliter propter honorem, aut vtilitatem temporariam, secundum Ant. 2. part. tit. 3. cap. 5. §. 4. Quod limito procedere in eo qui est eo indignus ob ignorantiam, vel alium defectum: nam supra eod. c. nu. 13. diximus quod falsum est esse mortale facere ordinata ad cultum diuinum principaliter ob bona temporalia.

XIII. Qui quærit officium aliquod nesciens exercere illud, secundum S. Anton. vbi supra §. 5. & probat l. Idem iuris, §. 1. ff. ad l. Aquil. c. non est putanda, 1. q. 1. quod non procedit in eo, qui quærit illud sine bono, & animo vtendi consilio peritorum, quando fuerit ei necesse, & credit se habiturum opportunitatem vtendi illo, arg. l. clari iuris, C. de iud. & c. statutum, §. Assessorem, iuncto principio de rescrip. lib. 6. quod frequens est in omnibus oppidis, & pagis, quibus iudices ignari iuris præficiuntur.

16 XIIII. Qui per iactantiam, quæ filia primogenia vanægloriæ est, se, aut suos laudat, cum irreuerentia notabili Dei, aut cum iniuria vel scandalo proximi notabili, vt Pharisæus, qui dixit, non sum sicut alij homines, nec sicut iste publicanus, aut cum notabili damno proximi, puta asserendo falso se, vel aliquem suorum esse magnum medicum, magnum aduocatum, magnæ sanctitatis, & cæt. alias enim solum est veniale iuxta S. Thom. recept. vbi supra, Alexand. de Ales. 2. part. tit. de Iactantia.

17 XV. Qui per inuentionem nouitatum, filiam secundam Vanægloriæ, adinuenit no-

nit nouas epulas, nouas vestes, noua exercitia, & ludos, aut alia noua de se mortalia, aut in finem mortalem directa, aut in iacturam notabilis cultus Dei, aut boni alieni publici vel priuati, iuxta mentem omnium; idem de eo, qui vtitur vestitu, aut ornatu, animo, aliquem vel aliquam, ad sui concupiscentiam mortalem pelliciendi, licet id non sequatur, iuxta S. Tho. 2. sec. q. 169. ar. 2. quia finis mortalis est, & vt minimum tam malus est actus, quàm eius finis, c. cùm minister, 23. q. 1. & quæ ibi latè dixi post Thom. recep. 1. sec. q. 10 ar. 4. & 6. Idem item de illo, qui ea se mente, quouis ornatu ornat, vt non desisteret ab eo, etiam si vetaretur aliqua lege ad mortale obligante, ob vanam quam de eo capit delectationem. Tum quia contra charitatem Deo debitam facit, & consequenter peccat mortaliter, Tho. 2. sec. q. 24. ar. 10. & 11. Tum quia omne peccatum per eiusmodi complacentiam fit mortale, de tali enim complacentia, & non de qualibet alia debet intelligi illud Aug. relatum in c. vnum, §. criminis, 25. dist. Nullum peccatum adeo veniale est, quod non fiat criminale, dum placet. Idem de illo, qui ob ornatum omittit adimplere præceptum, vt qui ob eum omittit missam die festo, c. Missas, de consec. distin. 1. Nemo tamen peccat or- 18
nando se etiam splendidè pro sui status decentia, & more Regionis, modo id bono fine faciat, imo meretur, licet alius, vel alia, ad eius concupiscentiam per accidens alliceretur, arg. c. quisquis, 41. dist. & c. quæ contra mores, 8. dist. solumque venialiter peccat, qui etiam si sit religiosus, vel religiosa, se moderatè ornat, ob solam vanam leuitatem, ostentando suam pulchritudinem, & elegantem corporis habitudinem, & compassionem absque alio fine, vel circunstantia mortali, imo etiam si notabiliter modum excedendo id faceret, vt egregiè adnotauit Caiet. 2. sec. q. 169. ar. 1. & meritò, quia licet id sit contra virtutem, non est tamen magis contra charitatem Dei, proximi, vel propriam, quam prodigalitas, quæ de se non est mortalis, vt infra dicetur, licet sit contra virtutem liberalitatis. Nec mortaliter peccat, quanuis sic venialiter, qui contra morem se 19
ornat, modo id non vetetur lege aliqua ad mortale obligante, nec consuetudine illi æquipollente. Nec qui se ornat splendidius, quàm status suus requirit, nisi id esset in causa non soluendi debita, vel non præbendi alimenta, cui præbere obligatur, etiam si ob id alius ad mortaliter peccandum moueretur, quia eiusmodi actus suapte natura, vt plurimum ad solum veniale mouet, & ita, qui ob id mortaliter peccat, sua prauitate motus sic peccat: ex mente Caiet. in d. q. 169. ar. 2. quem sequimur. Quanuis in hoc & nonnullis alijs, de quibus statim dicetur, Sylu. verb. ornatus, & nonnulli alij contradicant, quia non satis, vt dixit Caiet. naturam peccati mortalis perpenderunt. Neque etiam fœminæ mortaliter peccant ostentantes pectora nuda, quo pulchriores videãtur, absque alia mala intentione mortali: secundum eundem, quia id nullo iure naturali diuino aut humano, saltem ad mortale obligante, vetatur: Nihil enim aliud est hoc, quàm pulchritudinem ostendere, quæ, quanuis summa esset, non tamen adeo incendit, vt ea cui inest, dicatur peccare eo quod alius per eam mortaliter peccet, quod ille ibidẽ neruosè probat, & deduci potest ex his, quæ de occasione vitanda dicta sunt in c. 3. supra eod. Quanquam consuetudo hæc eiusmodi est, vt indigna sit, quam qui ea carent imitentur, & digna, quæ à locis, in quibus est, paulatim extirpetur.

Vesti-

Vestire se tamē adeo tenui veste vt pudenda traluceant, est mortale, tã viro, quàm fœminæ; Quia eiusmodi nuditas per se, ad luxuriam mortalem prouocat: quod non facit pectorum nuditas, quæ per se solam pulchritudinis ostensionem respi-
20 cit. Non est tamen de se mortale, augere, & fingere pulchritudinem maiorem quam insit, ornatu, & fuco, licet sit quædam species mendacij operis, nisi ob luxuriam, vel alium finem mortalem id fiat, secundùm S. Tho. 2. sec. q. 169. ar. 2. ad 3. quanuis sit graue veniale, sicut diximus in c. fucare, de cons. dist. 5. nisi fiat ad deformitatem aliquam obtegendam iuxta eūdem Tho. Nullum item est peccatum crinibus alienis vti, ad commodum ornatum, sicut nec lana aliena, aut lino terræ vti ad se commodè vestiendum, quia de similibus idem iudicandum, c. dudum, 2. de elect. & l. illud, ff. ad l. Aquil. quanuis esset peccatum veniale vti eis fingendo esse proprios, quippe quòd esset mendacium operis, iuxta dicta in c. 18. supra n. 5. & vt confessarius absoluere debet, quem videt non nisi venialiter in hoc peccare,
21 sic etiam absolutionem negare non debet, ei de quo intelligere nequit, an venialiter, an mortaliter peccet, quanuis persuadere ei non possit, vt ab eo tēperet, quia se mortaliter peccare non credit, ne persuadeat ei esse mortale, quod fortè tale non est, & postea id faciens, quanuis non sit mortale, peccet mortaliter, iuxta S. Ant. 2. par. tit. 4. c. 3. Ros. verb. ornatus, §. 7. Sylu. eod. verb. q. 9. nostro tamen iudicio cautius ageret resoluendo se prius per se vel alios, an sit mortale, necne, & postea impartiretur, aut negaret absolutionem, per ea, per quæ, in c. si quis autem, de pœnit. dist. 7. nu. 130. diximus peccare iudicem qui iudicat, antequam dubietatem animi deponat, aut certè ei persuadeat, antequam eum absoluat, vt proponat ab illo abstinere, si per viros idonea scientia, & conscientia præditos, mortale iudicetur, alioqui enim (ni esset valde doctus) non haberet sufficientem contritionem, aut attritionem.

22 XVI. Peccat quæ monialis, vel inhabilis ad contrahendum cum aliquibus id scientibus, se illis conspiciendam offert: quo ab illis in vxorem sine iusta dispensatione expetatur; quia peccato mortali alieno consentit: Sed quæ ad nubendum est idonea, licet nubere nolit, imo castitatem, aut religionis ingressum secretò vouerit, licitè sui conspectum facere potest, & se ornare, & velle vt ab aliquibus in vxorem appetatur, quo in alijs rebus sibi, vel suis faueant, aut ob alium bonum finem: quia id nullo iure diuino, vel humano prohibetur, & consequenter, non damnandum, cap. Consuluisti, 2. q. 5 Nullatenus etiam peccat fœmina, quæ veste virili se vestit, nec vir qui fœminea iusta de causa, veluti ne ab inimicis agnoscatur, aut quia alia veste caret, vel ob honestam sui, aut alterius oblectationem, secundum Tho. 2. sec. q. 169. ar. 2. ad 3. neque plusquam venialiter si ob leuitatem id faciat, absque alio fine, & circunstantia mortali, iuxta Caiet. ibidem.

23 XVII. Qui vestit se habitu religionis, in opprobrium illius, aut vt eo ad turpia personatus, siue laruatus, aut sine laruis vtatur, arg. c. Cùm decorem, de vit. & honest. cler. & Auth. de Sanct. Episc. §. fin. coll. 9. secus tamen si ad solam leuitatem, aut ad oblectationem, absque malo fine eo vtatur, modo nullum inde opprobrium notabile Religioni contingat.

24 Porro Curiositas, quæ satis cognata videtur huic secundæ filiæ Vanægloriæ, est vitium mouens ad nimis, vel immoderatè sciendum, ex mente Tho. 2. sec.

q. 167.

q.167.& Ant.2.par.tit.7.c.7.§.2.& ſemper eſt peccatum, ſaltem veniale, c.nõne, 37. diſt. ſiue quis ita ſcire velit, per aliquem quinque ſenſuum exteriorum, ſiue interiorum, ſiue per intellectum, quia eſt cõtraria virtuti ſtudioſitati, de qua Tho. 2.ſec.q.166.& rationi repugnat. Mortale verò tantùm, quum aliqua circunſtantia mortalis ei adiungitur, ſecundum eundem, d.q.167.ar.1.& Caiet.verb.curioſitas, vt quum quis ſcire cupit aliquid tranſgrediendo aliquam legem ad mortale obligantem, aut ob finem mortaliter malum, ſe vel alium obijciendo periculo probabili perdendæ ſalutis, animæ vel corporis, vel proximum notabili damno honoris vel fortunarum, per ſupradicta, & per dicẽda c.ſeq.de quinque ſenſibus.
Exempla quædã vtilia, & quotidiana ſunt de virgine, volente curioſè noſſe, quanta ſit copulæ carnalis delectatio, quamuis eam experiri nolit, nam ſi eam experiri vellet, aliud peccatum Luxuriæ, præter curioſitatem committeret, Caiet. 2. ſec. q. 167.ar.2. De illo item qui vult ſcire alienum peccatum, confeſſionem ſacramentalem alteri factam clam auſcultando, arg.c.Omnis, de Pœnit.& Remiſſ. Et de eo, qui vt diſcat aliquid, miſſam præceptam omittit, aut maleficium aliquod conficit; aut diabolo ſe commendat, aut eum, in magiſtrum ad diſcendum ſuſcipit, per multa, quæ diximus in cap.Nouit.de Iud.not.1.nu.12. & ſeq. Et de eo qui cognitionem rerum officio ſuo neceſſariarũ negligit, quo nõ neceſſarias cognoſcat: vt Parochus, qui ob ſtudium poeſis, vel officij mechanici, ignorat res audiendis confeſſionibus, vel alijs agendis, officio ſuo neceſſarias, c. ſacerdotes, 37. diſt. vt diximus in Repet.c.quando, not.19.nu.172.& nu.176.de conſe.diſt.1.& in d.c.nouit, not.2.nu.14.& 15.& de illo, qui in vitia alterius inquirit, animo eum notabiliter infamandi: Facere enim id bono animo, quo præclara imitemur, aut praua ex charitatis regula corrigamus, ſine alia mala circunſtantia, virtutis actus eſt, S. Tho.2.ſec.q.167.ar.2.ad 4.quia id non eſt appetitus inordinatus, ſed ordinatus.
25
26
Exemplum item eſt de illo, qui appetit ſcire aliqua ſecreta, ab eo, qui abſque peccato mortali, non violando mortaliter legem naturalem, vel iuramentũ, vel promiſſionem, de ſecreto ſeruando, nõ poteſt ea illi reuelare, per dicta ſupra c.12.nu. 22.& cap.18.nu.62. Et de viro volente videre fœminam nudam, vel eius pudenda, & de fœmina volente videre virum nudum, vel eius pudenda, credẽs, aut credere debens, ex illo aſpectu tali loco, & tempore habito, conſenſum iri actui, aut delectationi mortali, aut pollutionem ſequuturam. Et de illo, qui vt ſciat quãtam in caſtitate conſtantiam ipſe, & alia habeant, loquitur ſolus cum ſola tempore & loco ſecreto, credens, aut credere debens, ſe cauſam fore, vt alteruter eorum alicui mortali ſaltẽ delectationi moroſæ conſentiat, & de illo, qui legit vel audit libros amorum, & geſtorũ laſciuorum, & luxurioſorũ, credens, aut credere debẽs, ſe vel aliũ conſenſurũ, ſaltem alicui delectationi moroſæ, iuxta mentẽ S. Iſidori, c.ideo, 37.diſt.& Ant.2.par.tit.3.cap.7.§.2. & certè, è Republ. Chriſtiana foret, ne libri Ouidij amatorij in ſcholis legerentur, nec Martialis, Iuuenalis, Catulli, Tibulli, Propertij, Plauti, Terẽtij, & alij eius generis, niſi purgati, à locis libidinis incentiuis. Et cõſequenter etiã Cæleſtina liber vulgo adeo plauſibilis, niſi magna ex parte purgatus: quin & reuocarẽtur in ſcholas Grãmaticas, hymni, preces, & authores Chriſtiani egregiè Latini, qui ferè ſoli olim in eis prælegebãtur: vt latè diximus in Rep.c.quãdo, de conſe.diſt.1.nu.19. quo pueri ſimul cũ literis pietatẽ imbiberẽt.
27
28
29
30
31

XVIII.

32 XVIII. Peccat, qui per Hypocrisim tertiam filiam vanægloriæ modo dicto supra cap. 18. nu. 8. vel pertinaciam, quartam filiam, inordinatè suam opinionem defendit, in ijs, quæ ad fidem Catholicam & mores pertinent, contra communem sensum doctorum ecclesiæ, aut in damnum iniustum proximi notabile, alias enim pertinacia est venialis, præsertim quando se continet intra metas intellectus, credendo, & operando secundum communem Ecclesiæ doctrinam, iuxta Caiet. in summa verb. Pertinacia.

33 XIX. Qui per discordiam inordinatam quintam filiam Vanægloriæ voluntati alterius nõ vult suam conformare circa doctrinam boni diuini, aut humani necessarij, ad salutem propriam, & alienam animæ, vel corporis, aut honoris, vel alterius boni proximi, secundum mentem Tho. 2. sec. q. 37. ar. 1. Caiet. in summa verb. discordia. Nam solum veniale est discordare sic in alijs, etiam sub pœna venialis tantùm præceptis, neque etiam veniale, in eis, in quibus etiam sub pœna venialis concordare non tenetur, vt non concordare roganti, vt ambo religionem ingrediantur, aut ieiunent, &c. secundum eosdem, vbi supra.

34 XX. Qui per contentionem, sextam filiam Vanægloriæ contra perspicuam veritatem altercatur circa pertinentia ad sanctam fidem Catholicam, aut ad salutem animæ, aut corporis necessaria, alias non peccat, nisi venialiter, iuxta Caiet. in Summa. verb. contentio.

De inobedientia septima filia Vanægloriæ.

nalis, nisi contineat interesse, vel sit censuræ, aut ei similis, nu. 66. & 2. seq.
Legis intentionis optima interpres consuetudo, nu. 67.

XXI. Peccat, qui deliberatè omittit facere quod sibi iubetur satis apertè à superiore, animo eum obligandi ad mortale, nesciens id sibi ab eo iuberi non posse, cap. 2. de maior. & obed. cap. sciendum, 8. q. 1. Pro cuius declaratione notandum, quod obedientia prout est specialis virtus, est virtus inclinans ad faciendum quod iubetur, eo principaliter quod iubetur: Et contrà inobedientia, prout est speciale vitium, est vitium inclinans ad non faciendũ, quod iubetur, eo principaliter quod iubetur, vt singulariter tradit Tho. recep. 2. sec. q. 104. art. 2. ita quod ex duobus conficitur inobedientia specialis, scilicet ex non faciendo iussum, & ex animo non faciendi illud eo principaliter quod iubetur. Et econtrario obedientia prout est virtus generalis, comprehendit omnes virtutum omnium actus, quibus fit quod iubetur, siue faciendo, siue omittendo, & inobedientia prout est generale vitium, omnes actus omnium vitiorum, quibus non fit quod iubetur, siue faciendo, siue omittendo, secundum eundem vbi supra recep. Et ita non est inobedientia non facere consultum, sed sic non facere iussum, etiam si non obliget ad plusquam veniale, vt probat Caiet. in d. art. 2. Est tamen hoc discrimen, quod nõ facere ius- 35
sum obligans ad mortale, est mortale, quamuis non omittatur eo quod iubetur. Non facere autem quod ad solum veniale obligat, non nisi quando omittitur eo principaliter quod iubetur, quæ est inobedientia specialis, vt idem ibidem subtiliter declarat. Hoc præmisso, declaro modum prædictum peccandi, in quo dixi (deliberatè) quia primus motus quo renuitur iussus, solùm est venialis secundum eundem Tho. 2. sec. q. 105. art. 1. ad 2. Dixi (quod sibi iubetur) quia omittere con- 37
sultum, non est de se vllum peccatum, cap. fin. 24. q. 1. Caiet. d. q. 104. art. 4. Dixi (animo eũ ad mortale obligandi) quia alias non peccaret mortaliter. Dixi (nesciẽs id sibi ab eo iuberi non posse.) Tum quia non oportet quod sciat, id ab eo iuberi posse, satis enim est, vt dubitet de illo, c. quid culpatur, 23. q. 1. quamuis talem dubietatẽ deponere debet priusquam faciat, credẽdo id posse sibi iuberi propter authoritatem eius, ne faciendo contra conscientiã dubiam, peccet per ea quæ dixi in cap. si quis autẽ, de pœnit. dist. 7. nu. 81. cum seq. & supra cap. 16. nu. 40. & seq.

Si tamen crederet probabiliter superiorem per errorem iussisse, aut non iussu- 38
rum fuisse, si veritatem nosset, non peccaret, non parendo, cap. si quando, cap. pastoralis, de rescript. Tum quia multa sunt ad quæ superior subditum obligare non potest, secundum Tho. recept. in d. q. 104. art. 5. & in cap. 13. ad Rom. quale est contrarium præceptis superioris iubentis, scilicet Dei, Papæ, Ecclesiæ, aut alterius, cap. si dominus, cap. qui resistit, 11. q. 3. quale illud ad quod iubentis potestas non se extendit, vt sunt actus omnino interiores, quibus non est opus præceptis exterioribus implendis, vt post eundem ibidem dixi in c. cogitationis, de pœnit. d. 1. vt etiam sunt actus spirituales respectu superioris sæcularis, c. fin. de reb. eccle. c. ecclesia, de const. & vt actus gubernandi ciuitatẽ respectu ducis exercitus, l. magisterij, C. de iur. omni. iud. reuelatio item peccati omnino occulti, cap. erubescant, 32. dist. & iteratio confessionis legitimæ respectu omnium, vt dictum est supra c. prox. nu. 43. & cap. 9. à n. 14. qualis etiam iussus ne iubentis superio-

39 superiorem alloquatur, quales asperitates religionis ad quas nec expresse, nec tacitè regula extenditur, cap. gesta, 74. dist. nisi in pœnam contumaciæ, vel alius delicti imponantur, cap. dilectus, 2. c. quoniam, de Symo. qualia item alia impertinentia ordini & regulæ, vt sublatio paleæ à terra, aut intuitio volatus auium diu continuatus, Sylu. verb. religio, 6. quæst. 6. Non est tamen tale id quod est contra regulam suam, & ordinem, aut legem, ad quod Prælatus dispensare potest, quia si iusta de causa id ei iuberet, parere deberet, vt si præciperet subdito, ne ieiunaret tali, aut tali die præcepto per legem, aut regulam, eo quod credit probabiliter, eum esse ad id impotentem, quanuis si sciret superiorem falli, nod teneretur per supradicta, Sylu. vbi supra, quicquid dicat Ros. verb. obedientia, §. 10. quia magis oportet obedire Deo, quàm hominibus, Act. 5. & d. cap. si dominus, 11. quæst. 3. Dixi (satis apertè) quia sufficit vt iubeatur verbis claris, vel obscuris satis id significantibus. Sufficit enim vt intentio iubentis, quod ita voluit iubere, intelligatur, cap. intelligentia, de verb. sign. cap. rogo, 11. quæst. 3. cap. dilectissimis, 12. quæst. 1. Clemen. 1. de testa. adiunctis gloss. & annot. per Feli. in cap. nam, de constit.

40 XXII. Qui transgreditur legem humanam iustam promulgatam & receptam, & non abrogatam obligantem ad mortale, sine iusta ignorantia id causante, aut alia iusta causa, aut dispensatione valida, elapso tempore, quod ad obligandum requiritur, cap. 2. de maior. & obed. cap. 1. 14. quæst. 1. Dixi (legem humanam) & non canonicam, quia etiam contra secularem potest mortaliter peccare, iuxta gloss. recept. in cap. quæ in ecclesiarum, de const. quanuis illa mihi hoc non dicat. Dixi (iustam) quia iniusta non obligat. qualis est facta à non habente potestatem, argu. capit. 2. de constit. lib. 6. & l. fin. ff. de iurisdict. omni. iudic. aut principaliter ob vtilitatem priuatam, non autem publicam, secundum Sanct. Thom. 1. sec. quæst. 90. artic. 3. aut contra diuinam naturalem, aut supernaturalem, capit. erit autem lex, 4. distinct. & quæ subditis est inæqualis, c. cum omnes, de constit. Panor. recept. in capit. primo, eodem titulo. Dixi (promulgatam) quoniam lex ante promulgationem non obligat, cap. in istis, §. leges,
41 4. distinct. quod rectè defendit Decius in capit. 2. de constitut. Dixi (receptam) quia antequam recipiatur, saltem per maiorem partem vniuersitatis, cuius pars est transgressor, non ligat: quoniam promulgari videtur, cum conditione, si recipiatur, saltem per maiorem partem, vt singulariter dixit Dominic. in dicto §. leges, per recentiores recept. ibi, & in capit 2. de constitut. & profundius Feli. in capit. 2. de Treug. & Pac. à num. 12. Dixi (non abrogatam) quoniam abrogata per aliam legem contrariam, aut per consuetudinem, non obligat, cap. 1. de constitut. lib. 6. & gloss. & omnes in capit. 1. eodem titulo. Dixi (quæ ad mortale obligat) quia transgrediens eam quæ solum ad peccatum veniale obligat, venialiter tantùm peccat, capit. vnum, §. criminis, 25. distinctio. qui autem solùm consultoriam, vel exhortatoriam, nec etiam venialiter peccat, §. fin. 4. distinct. & capit. fin. 14. quæst. 1. nisi faciat id ex contemptu iuxta gloss. singular. capit. quis autem, 10. distinct. vt dictum est supra capit. 20. num. 2.

42 Dicitur autem transgredi legem ex contemptu, quisquis principaliter mouetur

ad id,

ad id, eo quod illam vel illius authorem parui facit, non autem qui mouetur & inducitur ad id principaliter per iram, auaritiam, aut aliam causam, etiam iniustam, secundum vtrunque Thom. 2. sec. quæst. 189. artic. 9. & Archi. in cap quicunque, 81. distinct. & Dominic. in cap. nullus, 55. distinct. quantumlibet illud inuoluat Felin. in cap. cum quidam, de iureiuran. colum. 3. & 4. Nec etiam ad id satis est consuetudo peccandi, iuxta Sanct. Thom. mentem, 2. sec. quæst. 186. artic. 9. quam optimè & dilucidè declarat Caiet. quicquid dicat Richard. in quodlib. 1. quæst. 19. quem sequitur Ang. verb. inobedientia, §. 1. & verb. feriæ, §. 42. & alibi sæpe, quia quamuis consuetudo multum faciat ad præsumendum prædictum contemptum in foro exteriori, nil tamen facit quoad interius, vbi sola veritas consideratur, cap. tua, de spons. c. humanæ, 22. q. 5. vt etiam illa glo. celebris in c. Motropolitanum, 2. q. 7. quæ dicit, eum qui sine iusta causa transgreditur, videri contemnere, intelligenda est, in foro exteriori, non in interiori, per prædicta. Verum tamen est consuetudinem transgrediendi aliquam legem multum incitare ad contemnendam illam, ideóque ab ea cauendum esse.
Dixi (sine iusta causa) quia hæc semper à mortali excusat, iuxta mentem S. Tho. 43
1. 2. q. 96. art 6. & 2. sec. q. 147. art. 3. & Archi. in c. vtinam, 76. dist. & Pan. in Rub. de obseru. ieiun. Illa vero causa videtur iusta, propter quam legislator si præsens foret, eum excusaret per glo. sing. & receptam in l. tale pactum, §. qui prouocauit, ff. de Pact. & etiam causa quæ bona fide pro iusta habetur, & ob quam nisi talem eam iudicaret, contra legem non faceret, à peccato mortali excusat: quamuis non à veniali, iuxta mentem Pal. in 4. dist. 15. q. 4. & Sylu. verb. ieiunium, q. 8. quod singulariter explicat Caiet. 2. 2. q. 147. ar. 3. Dixi (sine iusta dispensatione) quia 44
si est iusta, omnino excusat, c. 1. de vot. & c. de multa, de Præb. imo & si est iniusta eo solo quod sit data sine iusta causa, modo detur absque surreptione per eum qui sine causa iusta validè potest dispensare, licet sic dispensando, peccet, excusat saltem à mortali, secundum omnes, licet quandoque non à veniali, iuxta ea quæ nuper scripsimus in com. c. non liceat Papæ, 12. q. 2. §. 4. Dixi (elapso tempore, &c.) quia constitutiones Pontificiæ vel Imperatoriæ non obligant nisi post tempus in ipsis præfixum, si quod præfigatur, alias post duos menses ab ipsarum promulgatione facta in Prouincia Auth. vt factæ nouæ constitutiones, col. 5. iuxta opinionem communem & veram Ant. quam tenuimus in c. 2. de const. quamuis lex inferiorum quæ non præfigit tempus, simulatque promulgatur & scitur, liget, iuxta communem (& etiam Pontificia & Imperatoria, si in illa dicatur, vt iam inde à principio obliget) quoad pœnam intrinsecam irritationis actus per eam prohibiti. Nam quoad pœnam extrinsecã, semper iusta ignorantia, excusat, etiam quocunque tempore lapso, licet postea non ita præsumatur sicut antea, c. præsumitur, de reg. iur. lib. 6. Dixi (sine ignorantia iusta causante illud) quia vt excuset, oportet 45
quod sit iusta causa & actus: est enim triplex, affectata, crassa, siue supina, & iusta. Affectata siue optata est, qua quis ignorat quod scire tenetur, quia non vult scire, quo liberius absque suæ conscientiæ contradictione peccet, vel alia de causa iniusta, iuxta illud psal. relat. in cap. ideo, 37. dist. noluit intelligere vt bene ageret, quæ adeo non excusat, aut minuit peccatum, vt etiam augeat ob circunstantiam mali desiderij. Crassa vero siue supina est, qua quis ignorat id quod communiter

 omnes

omnes sui ordinis sciunt, quod contingit per culpam latam, de qua sub.c. 17. nu. 177. quæ excusat à tanto, sed non à toto. Iusta vero quæ à Theologis inuincibilis,
46 & à nostris probabilis appellatur, est qua communiter homines eiusdem ordinis adhibita debita diligentia laborant, iuxta S. Thom. vbi sup. art. 3. qualis est eius, qui petit consilium à viris habitis pro præditis scientia, & conscientia in id sufficienti, qui falsè illi consulunt, arg. c. capellanus, iuncta glo. 3. de fer. & eorum quæ tradit Alex. cons. 1. col. 4. vol. 2. & Ant. 1. par. tit. 5. c. 10. §. 10. & hæc omnino excusat quando est causa actus, ignorantia enim interdum est peccati causa, interdum non, sed eius comes. Est causa, quando actus non fieret si ignoraretur. Est solum comes, quando peccaretur etiam si sciretur: & hæc nunquam à culpa excusat: illa vero interdum omnino, interdum ex parte, vt prædictum est.
47 Ex quo sequitur, quod non excusantur omnino prælati, medici, aduocati, & alij officiales, qui suas artes exercent sine iusta scientia & notitia eorum quæ sua officia, & munera prærequirunt, cum inde notabile damnum spiritualе, aut corporale proximis euenturum probabiliter credi possit, quia eorum ignorantia non est iusta, cum sit eorum quæ sui ordinis homines communiter scire solent & debent, per l. Idem iuris, §. 1. ff. ad l. Aq. & c. non est putanda, 1. q. 1. Addo his, quod licet ignorantia communiter nequeat esse iusta circa legem naturalem vel diuinam, quod ad eius dispositionem & quatenus est talis, potest tamen esse iusta quoad pœnam humanitus statutam, si illa est excōmunicationis, secundum Ant. in c. à nobis, 1. de senten. excom. pro quo est casus in c. 2. de sent. excom. lib. 6. imo etiam si sit alia quęlibet communiter non statuta eadem ratione, vt efficaciter defendimus in c. 2. de const. post S. Ant. 3. p. tit. 24. c. 33. sub. fin. cui consentit Ang. verb. ignorantia, §. 4. & Sylu. verb. ignorantia, q. 8. & Caiet. 1. sec. q. 76. art. 3. col. 2. quod maximè procedit in foro conscientiæ, quoad quod multos pios quis consolari potest, maximè in materia censurarum & irregularitatum.

Est tamen quæstio, quam hoc in loco optaueramus vt definiretur à sacrosancto Concil. Trid. quod & optarunt alij, in quibus fuerunt Caiet. 2. sec. q. 186. ar. 9. col. 4. Henric. de synod. 3. p. ar. 1. nu. 270. an omnes leges iustæ humanæ, vel quæ ad peccatum mortale obligent?
48 Pro cuius explicatione dico primum iuxta doctrinam S. Tho. 1. 2. q. 69. ar. 5. communiter per Theologos, & Canonistas approbatam in c. 1. de const. non solum leges diuinas, sed etiam humanas iustas, etiam quatenus sunt humanæ, tam sæculares quàm ecclesiasticas posse obligare etiam in foro conscientiæ ad peccatum veniale, imo & ad mortale, per c. 13. ad Rom. & alia multa quæ nuper adduximus in comment. c. fraternitas, 12. q. 2. addendo, mutando, & detrahendo multa iis quæ Castr. copiose scripsit in duobus lib. de leg. pœn. in quorum priori s c. 4. latè hoc deducit: quod ipsum etiam facere possunt statuta ciuitatum, iuxta glo. sing. c. quæ in ecclesiarum, de const. receptam ad hoc, quamuis illa id mihi non satis dicat, imo & de facto obligant ad mortale illæ leges, & statuta quorum authores intendunt per illa ad mortale obligare, iuxta communem, saltem si vt tales receptæ sunt, quod addo, propter 10. dictum infra positum.
49 II. Quod nullæ leges quarum latores id non intenderunt, obligant ad mortale. Tum quia nec vllæ diuinæ consultoriæ etiam ad veniale obligant, iuxta

S. Aug.

S. Aug. c. vlt. 14. q. 1. receptum, & aliquot earum præceptiuarum tantum ad veniale obligant, Caiet. Thom. 1. tract. 25. q. 1. Tum quia vt dixit S. Tho. 2. 2. q. 186. art. 9. ad 1. receptus à Ioan. And. & aliis in c. relatum, de cler vel mo. statuta Dominicanorum non obligant ad mortale, nec veniale: sed solum ad peccatum exterius: quia eorum authores hanc vim illis tribuere noluerunt. Tum quia actus agentium, non operantur vltra intentionem eorum, l. non omnis, ff. si cert. pet. l. in agris, ff. de acq. rer. dom.

III. Quod non obligant ad mortale leges etiam canonicæ quæ non habent verba præceptiua, vel prohibitiua, sed solum ordinatiua, vel constitutiua, etiam si sint imperatiui modi, qualia sunt illa, facite, dicite, faciant, dicant. Clem. Exiui, §. & quia, de verb. sig. & alia similia quæ iuxta communem intelligentiam non significant præceptum, nec prohibitionem, iuxta S. Tho. communiter recep. in d. art. 9. probatum à Pan. & communi in c. nam, de const. licet Feli. ibi contra senserit, col. 3. cuius opinio procedat in illis quæ ponuntur in materia quæ de se ad mortale obligat, quia fundamenta eius ad illa sola extendi videntur, & id sentit glo. recep. in Clem. 1. de testib. verb. (exhortamur.) Quamuis tunc non tam obligat illa lex quàm alia quæ eiusmodi materiã talem fecit. Exemplum in c. statuimus, de Trans. in quo verbum, statuere, importat præceptum, eo quod ponitur in materia alias præcepta, s. transactionis iustæ quæ præcipitur seruari, per c. qualiter, de Pact. & l. 1. ff. eod. ratio huius tertij dicti est, quia illa verba videntur significare, quod quamuis author eiusmodi legis habeat animum vt actus transgrediendi illam legem sit vitiosus, licet ante illam fuisset indifferens, & consequenter voluerit obligare ad veniale, quia vt minimum tale est quilibet actus vitiosus: quia tamen non præcipit, nec prohibet, videtur noluisse obligare ad mortale, iux. sing. declarationem Caiet. 1. 2. q. 69. ar. 4. & d. tra. 25. q. 1.

IIII. Quod nullum est verbum latinum quod solum aliqua in lege positum 50
sufficienter significet suo significato originario mentem illius latori fuisse transgressorem obligare ad mortale; nec consequenter illa verba, teneatur, debeat, obligetur, nec illa; præcipimus, obligamus, vetamus, inhibemus, mandamus, prohibemus. Tum quia sunt generalia & tam apta ad inducendam oblgationem ad culpam venialem, quàm ad mortalem, arg. c. 1. de despons. imp. & prin. regulæ S. Aug. & eorum quæ habentur 6. Ethic. de præcepto, quod sit actus prudentiæ. Atque ideo in dubio intelligenda potius de culpa & pœna veniali, quàm de mortali: Cum leges per rectè possunt intelligi de pœna maiori & minori, in dubio de minori intelligendæ sint, l. interpretatione; & l. si præses, ff. de Pœn. & c. in pœnis, de reg. iur. lib. 6. Tum quia multæ leges etiam diuinæ, & naturales præ- 51
ceptiuæ ad solum veniale obligant, vt probat Caiet. vbi supra, qualis est lex de non mentiendo iocose, aut officiose sine damno alterius, qualis item lex de non furando minima, de non ridendo immoderatè, omnes enim hæ leges sunt præceptiuæ, earum tamen transgressio est solum venialis, secundum omnes catholicos. Tum quia S. Tho. agens de præceptis charitatis, 2. 2. q. 44. & prudentiæ, q. 56. & iustitiæ, q. 122. & fortitudinis, q. 146. & temperantiæ, q. 170. ita comprehendit ea quæ obligant ad veniale, sicut quæ ad mortale, quod speciatim tradit Caiet. sec. 2. q. 186. art. 9. & Cast. tacito eo, lib. 1. de leg. pœn, c. 5. & nos nuper in c.

25 fraternitas, 12. q. 2. Dixi in hoc dicto (de se & suo originario significatu.) Nam de accidentali quem vsus ecclesiasticus & communis interpretatio Conciliorum, Pontificum, & aliorum prælatorum & Doctorum illis tribuit, omnia & singula verba præceptiua, & prohibitiua posita in l. ecclesiastica, significant in dubio conditorem eius habere animum obligandi ad mortale, nisi aliud in ea positum contrarium indicet per Clem. exiui, §. cum autem, de verb. sign. quæ habet S. Franciscum noluisse obligare omnes suos religiosos æqualiter ad omnia quæ sua regula continet, eo quod ad aliqua ex regula addidit verbum, præcipiẽs, quod ex vi sua ad mortale obligat, & ad aliqua non. Et quamuis respõderi posset, esse ibi speciale in hoc verbo, præcipio, posito in ore tam magni Sancti, & authoris tam sanctæ & arctæ regulæ, & ad subditos tantæ perfectionis, & asperitatis: quamuis item forte expediret ita respondere quo obligatio multarum legum ecclesiasticarum antiquarum suo pristino statui obligandi restitueretur, quia tamen illa Clem. dicit quod ex significatione, & vi verbi præceptiui nascitur eiusmodi obligatio, tutius esse censeo quousque aliter interpretetur sancta Sedes Apostolica, sequi prædictos patres clarissimos, & consequenter concedendum est vnum quod est satis durum Populo Christiano, quod intentio cuiuslibet legislatoris ecclesiastici vtentis in sua lege verbo præceptiuo, aut prohibitiuo, est obligare ad mortale, vt tenet communis in d. c. nam, nisi per aliquod aliud verbum, aut signum exprimatur contrarium, aut significetur. Et à fortiori si ita dicat, arcte præcipimus, vt in Clem. dudum, de sepult. in prin. & adhuc à fortiori si ita, in virtute sanctæ obedientiæ præcipimus, gloss. Clem. si dominum, §. Ideoque, de reliq. & vener. aut sub obtestatione iudicij diuini, Clemen. 1. de immun. eccles. cum per huiusmodi additiones obligationis incremẽtum significetur, propter quod iustius nobis videtur, quod doctissimus Medina dicit in Codice de pœnit. tract. de Ieiunio. col. 35. quam dictum Castren. in d. cap. 5. scilicet, hoc verbum (oportet) in lege canonica positum, tantum obligare, quam illud (debet) aut (obligatur) quia vsus sacrorum canonum, & ipsorum interpretum ita communiter interpretatur, iuxta glo. cap. 1. de præscript. lib. 6. & Fort. in l. 1. ff. de iust. & iur. & à fortiori lex quæ continet pœnam præsupponentem peccatum mortale ad hoc obligat, quamuis verba præcipientia, & prohibentia non contineat, cum illa magis quàm prædicta verba animum ad mortale obligandi significet: nam qui vult aliquid, videtur velle aliud sine quo id esse non potest, l. illud, ff. de acquir. hæred. cap. præterea, de offic. deleg. atque ideo ad mortale obligat lex quæ præcipit, aut vetat aliquid sub pœna excommunicationis maioris, aut simpliciter sub pœna excommunicationis, quia de maiori intelligitur, cap. penult. de sentent. excomm. siue addatur, ipso iure, siue non, Caiet. in d. art. 9. quia excommunicatio maior præsupponit peccatum mortale, cap. nemo, c. nullus, 11. q. 3. nisi prærequirat monitionem, iuxta Caiet. in d. art. 9. & Castr. vbi supra cap. 5. non est tamen idem de pœna suspensionis, interdicti, aut irregularitatis, quæ aliquando sine culpa adhibetur, c. si ciuitas, & c. si sententia, de sentent. excom. lib. 6. & cap. si quis viduam, cum gloss. 55. dist. sed sic de æternæ indignationis Dei & SS. Petri, & Pauli, aut alia simili, quæ solum in statu infœlici peccati mortalis locum habet. Et idem dicendum est de lege quæ continet has & alias coniunctim pœnas temporarias.

V. Ex-

V. Ex hoc quarto dicto sequitur, quod leges sæculares ad mortale non obligant, eo solo quod verba præceptiua, & prohibitiua contineant. Tum quia nec significatio, & vis eorum originaria nec accidentaria inducta per vsum secularem talem obligationem indicant. Cum manifestum sit Reges & iudices seculares nunquam regulariter interpretatos fuisse ita vt in eiusmodi legibus talis obligatio contineretur quia principaliter pœnas temporarias quas infligere trāsgressoribus possunt & tollere, respiciunt, c. factæ, 4. dist. & l. 1. ff. de Iust. & iur. & non spirituales, quas nec infligere nec tollere possunt, etiam ministerialiter, vt ecclesiastici, c. Ipsi sacerdotes, 1. q. 1. c. Quem pœnitet, de Pœnit. dist. 1. vers. ipsi enim, & c. Quodcunque, 24. q. 1. Tum quia eadem ratione neque etiam leges diuinæ obligationem ad mortale inducunt eo solo quod per verba præceptiua ferantur, vt rectè notauit Cast. in d. art. 5. cum vsus iuris canonici sicut robur diuino non non adimit, c. sunt quidam, 25. q. 2. Clem. ne Romani, de Elect. ita etiam non addit, vt, quatenus est diuinum, obliget magis quā ante illum obligaret, arg. c. Cum inferior, de Mai. & ob. c. Inferior, 21. dist. atque ideo voluntas Dei an fuerit obligandi nos ad mortale, vel non, per suam legem in qua ponitur verbum, præcipiēs & mandans, colligenda est ex declaratione Prophetarum, Apostolorum, summorum Pontificum, Conciliorum, aut Doctorum sanctorum & sapientum, qui sua authoritate, aut rationibus efficacibus illam eiusmodi esse persuadent, c. secundum, 19. dist. cap. De libellis, 20. dist. Clem. ad nostrum, de Hæret. cum eis annot. & eorum quæ notat S. Thom. quodlib. 6. art. 15.

VI. Quod quousque contrarium à sancta Sede Apostolica declaretur, pro- 55
babilius nobis videtur leges humanas etiam præcipiētes (præsertim sęculares quę pœnam temporariam constituunt) in dubio ad æternam non obligare, quatenus sunt leges eius, qui eam statuit. Tum quia si hoc defendi iustè posset, defendi deberet, quia conueniret, vt leges humanæ, quę ad mortale obligarēt, paucę essent. Tum quia multi catholici, in quibus sunt Imol. in Rep. c. Cum contingat, de Iur. iur. col. 17. & Feli. in cap. 1. nu. 18. de spons. Caiet. verb. clericus, §. verum, & verb. Ieiunium, §. quoad quartum, tenuerunt, nullas leges quamuis pœnas temporarias non statuant, quatenus sunt humanę, ad mortale transgressorem sine contemptu & scandalo obligare, licet nobis oppositum videatur, si constat legem esse iustam, & voluntatem legislatoris fuisse eius simplicem transgressorem ad mortale obligare. Tum quia in dubio iudicare debemus legem esse minus pœnalem, cap. In pœnis, de Reg. iur. lib. 6. & leg. si præses, & l. interpretatione, ff. de Pœn. Tum quia qui de duobus propositis alterum affirmat, alterum negare videtur, l. Cum prætor, ff. de Iud. & cap. Nonne, de præsump. Et ita qui legislator ad pœnam æternam, & temporariam potest obligare, hanc irrogando, illam excludere videtur, vt dixit Math. Mathes. doctor doctissimus notab. 78. Tum quia consuetudo antiqua ita videtur interpretata, præsertim leges sęculares de quarum transgressione non consueuit fieri scrupulus conscientiæ neque à doctis, nec indoctis, neque pœnitentibus, nec confessariis, neque ab aliis cuiusuis conditionis, ordinis, vel sexus hominibus, nisi cum per eas etiam lex diuina naturalis, aut reuelata, aut canonica infringeretur. Tum quia gentiles legum latores de pœna æterna nil curarunt, & paucissimi sæculares ex christianis reperientur, qui dicant

suam intentionem, quando eas ferunt, aliam pœnam temporariam imponendo,
56 esse ad æternam obligare, ad quam diuina vel naturalis non obligat. Tum quia satis superque probat Cast. lib. 1. c.9. de leg. pœn. legem purè pœnalem, hoc est legem, quæ constituit pœnam absque aliqua prohibitione, ad aliquam culpam non obligare, quatenus est talis, vt dixerunt Henr. quodlib. 3. q. 22. & Ang. verb. Inobedientia, §. 1. & non est magna differentia realis inter hanc, & illam, quam idem mixtam appellat, quæ prohibet, & pœnam decernit, vt sentit Henr. & affirmat Sylu. verb. Inobedientia, §. fin. qui profecto non erat dignus tanta reprehensione quanta præfatus Alfonsus Cast. eum reprehendit, eo quod hanc distinctionem verbalem, & puerilem appellasset, quia quamuis sicut efficaciter ille probat, pœna non semper præsupponat culpam, cap. 1. de Bigam. lib. 6. cap. 2. §. Hæretici, de Hæret. eod. lib. & l. Quisquis, §. Filij, C. ad legem Iuliam Maiestat. Et ideo qui constituit pœnam, non semper ad culpam obligare velle nec præsupponere obligationem ad illam videatur, communiter tamen sic vt probauimus in capit. Ita quorundam de Iudæ. notab. 1. per illum textum adiuncto capit. quod olim, eodem titulo, regulariter enim ob culpam statuitur, quamuis interdum ob solam causam, cap. sine culpa, de Reg. iur. lib. 6. & cap. 2. cum glo. de Const. & prædicti Henr. Ang. & Sylu. loquuntur de pœna constituta ob malè commissum, vel malè omissum. Et sicut ex hac nostra consideratione colligit Syl. vbi supra vtranque legem ad culpam obligare, quia cum altera obliget, & neutra ab altera in hoc differat, etiam altera dicetur obligare, ita nos contra colligimus, quod cum altera non obliget, & neutra in hoc ab altera differat, etiam altera non dicetur obligare: quæ nostra collectio eo magis est recipienda quam sua, quo mitior est, & magis pœnam minuit, arg. d. l. si præses, ff. de Pœn. & c. Pœnæ, de Pœn. dist. 1. Dixi in hoc sexto dicto (pœnam temporariam quæ non præsupponit æternam) ad excludendam eam quæ imponit excommunicationem, aut aliam prædictarum, quas in 4. dicto diximus præsupponere culpam mortalem. Dixi etiam (in dubio) ad excludendas illas in quibus vtraque pœna exprimitur, & eas, de quarum authoris intentione constat, eum ad vtranque obligare voluisse per aliam aliquam legem, aut consuetudinem, aut per alium modum legitimum. Dixi (quatenus sunt leges eius qui solam temporariam posuit) quia si sunt etiam leges aliorum qui ad mortale obligare voluerant, ad illud obligabunt quatenus sunt tales, per quod respondetur, ad c. Perpetuo, & c. Commissa, de Elect. lib. 6. quæ pro singularibus citantur ad probandum oppositum prædictorum, scilicet, quod illa exprimunt vtranque pœnam, & quod loquuntur de legibus pœnalibus, quæ pœnam temporariam imponunt ei, qui per transgressionem aliarum, æternam incurrit, vt pridem post Deci. in c. Nam, in 2. lectura de Const. respondimus in d. c. Perpetuo, non enim intendimus dicere, vnam legem quę pœnam temporariam imponit, tollere æternam per aliam statutam, præsertim quando sunt diuersorum Legumlatorum.

53 VII. Quod sextum dictum præcedens locum habet etiam in legibus quæ statuunt pœnam amissionis magnorum bonorum, & etiam famæ, & alicuius membri, & vitæ: quia eadem ratio in istis quæ in illis militat. Non obstat, quod aliqui dicunt, eum qui periculum magnæ iacturę bonorum, aut famæ subit, mortaliter.

taliter peccare, id enim non eſt verum, vt diximus in Rep. c. Inter verba, 11. q. 3. nu. 563. & 880. cum non adeſt alia circunſtantia, quæ mortale faciat. Nec obſtat, quod ſaltem eſt mortale ſe periculo probabili amiſſionis vitæ, aut membri obiicere, & qui contra hanc legem facit, huic periculo ſe obiicit, quia aliud eſt dicere aliquem peccare eo quod temere ſe tali periculo obiicit, quod eſt quintum Decalogi præceptum violare: & aliud dicere, eum peccare eo quod facit contra legem, quæ talem pœnam ſtatuit, nam tanta cautione quis hanc legem violare poteſt, vt in probabile pœnæ ab ea conſtitutæ periculum non incurrat. Nec obſtat 54
dicere, quod ex hoc ſequeretur, legem, quæ talem pœnam ſtatueret, iniuſtam fore eo quod adeo magnam ſtatuit ob actum, qui non eſt peccatum mortale. Tum quia ad legis iuſtitiam ſatis eſt, vt præſumatur mortale in foro exteriori, quamuis tale non ſit in interiori. Et legiſlator præſumere poteſt, imò re vera præſumit, eum, qui ſine iuſta cauſa legem ſuam iuſtam violat, per contemptum legis, aut ipſius authoris violare, iuxta glo. quæ ita intellecta eſt vera, c. Metropolitanum, 2. q. 7. & concordat communi. Quod certum eſt peccatum mortale eſſe, per glo. ſing. c. quis autem, 10. diſt. arg. à fortiori. Tum quia non eſſet iniuſta lex in qua eius lator exprimeret, nolle, vt illa ſui tranſgreſſorem ad mortale ſine dicto contemptu, & ſcandalo obliget, ſed velle, vt qui ſine iuſta cauſa eam tranſgredietur, præſumatur per contemptum id facere, & ob id pœnam illam incurrere, per dicta Thom. & Caiet. 2. ſec. q. 186. artic. 9. & noſtrorum in capit. relatum, ne cler. vel mon. & conſequenter etiam iuſta erit lex quæ tacitè hoc contineret, quod hoc noſtrum ſeptimum dictum intendit; cum ſolum intendat quod legiſlator, qui talem pœnam temporariam ob contemptum præſumptum exprimit, videtur tacitè æternam excludere ab eo, qui ſine contẽptu eam violat, quod etiam ſatis apertè ſenſit Ioan. Imol. in cap. cum contingat, col. 17, de iur. iur. reſpondens ad multa argumenta quæ aptius per hoc quàm per eius reſponſiones ſolui poſſunt. Per quod etiam ſoluuntur argumenta, quæ pro contraria parte, maiore verborum apparatu, quàm neruorum robore adduxit vbi ſupra Caſtr. vt olim explicuimus in Rub. de pœn. & nuper in Vrbe in d. c. fraternitas. Ad hæc facit, quod aliquot exercituum ductores noſtra ætate laudati ſunt eo quod ob minima furta quæ de ſe non erant mortalia, aliquot milites ad diſciplinam militarem conſeruandam, morte affecerunt.

VIII. Quod ſeruandum eſt id quod antiqua conſuetudo declarauit de intentione legum humanarum, quouſque à Sede Apoſtolica aliter declaretur, quia eſt optima earum interpres, l. minimè, ff. de leg. & capit. cum dilectus, de conſt. Et credimus quod conſuetudo cõmunis non ſolum plebeiorum & indoctorum, 59
ſed etiam nobilium & doctorum habet non reputari peccata mortalia in foro interiori tranſgreſſiones legum purè humanarum aliquam pœnam temporariam continentium in foro exteriori, niſi ſint tales, quæ præſupponant peccatum mortale, vel tranſgreſſiones aliarum legum diuinarum naturalium, aut ſupernaturalium. Nec trangreſſiones aliarum legum præcipientium non pœnalium factas per ignorantiam, non craſſam, nec affectatam, aut optatam, ſed per incuriam, aut obliuionem leuis culpæ, aut cum cauſa probabili vera, aut pro tali habita bona fide ſine dolo, aut credendo intentionem legiſlatoris non fuiſſe, ita obligare

in tali casu, quod iuri consonare videtur, iuxta mentem S. Tho. in 4. dist. 15. q. 3. & 2. 2. q. 147. art. 3. ad 2. Collect. in c. 1. de const. Car. in c. fin. de obser. ieiun. & Caiet. 2. sec. q. 147. ar. 3. nec videtur contra mentem Arch. in c. vtinam, 76. dist. nec. Pan. in Rub. de obseru. ieiun. col. fin. & aliorum à Feli. relatorum in cap. 1. de const. si bene ponderentur, quin per hoc omnes fortasse conciliari possunt.

60 IX. Quod ex prædictis elicienda est determinatio plurimarum & perplexarum quęstionum, quas passim interrogantur docti ab iis qui important in Regna, vel Vrbes, vel exportant ab eis prohibita inferri vel extrahi, vel permissa, non soluto vectigali & portorio quæ Hispani Alcauala, & Sisa; Itali, & Galli, Gabella, vel dogana & datio vocant. Qui item piscantur in fluminibus vetitis, aut montes, aut prata prohibita depascunt, aut cædunt ligna in syluis eis vetitis: & de aliis rebus similibus, qui solam legem humanam ecclesiasticam, vel sæcularem pœnalem, vel non pœnalem violant. Per quæ respondetur ad primum hic nouè quæsitum, quod præsupposita opinione, quod non peccat importans aut exportans vetita, peccat tamen volendo ea defendere vi & armis, ne custodes ei auferant illa, quia qui resistit iustè aggredienti, peccat, iuxta doctrinam Bart. receptam in l. vt vim, ff. de iust. & iur. Dixi (vi vel armis) quia secùs, si fuga, vel blandis verbis, aut alio modo licito id faceret. Ad secundum autem quod Prelatus imponens aliquam pœnam temporariam paruam ipso iure incurrendam facienti aliquid, præsumatur excludere spiritualem per dictum 6. etiam si iuberet, ne confessarius absolueret eum, nisi præuia solutione: quia ille iussus potest operari effectus alios ab isto, & sic non erit inutilis, arg. l. si quando, C. de inoff. test. imo etiam potest absolui authoritate bullarum Papæ ante solutionem, arg. gloss. sing. adiuncto tex. Clem. 2. verb. officij, de Hæret. Ad tertium demum, quod vidua realiter fornicata, non potest sana conscientia retinere bona relicta sibi à marito ea conditione, vt castè viueret, per supradicta. Dixi (realiter) quia secùs, si tantum mente, verbo, vel alio actu citra copulam lasciuo, quia non videtur hoc intēdisse testator, cuius voluntas est primum attendenda, l. in conditionibus, ff. de cond. & demon.

(61 and 62 in margin)

X. Quod sicut lex in nihilo recepta ad nihilum obligat, vt paulo ante dictum est nu. 40. ita lex in vna sola parte recepta, arg. l. quæ de tota, ff. de rei ven. quo fit vt aliquot leges obligent quoad suam dispositionem principalem, & non quoad pœnam, quia quoad illam sunt receptæ, & non quoad hanc, & aliquot quoad vnam partem pœnæ & non quoad aliam. Exemplum de extrau. 2. de reb. eccles. quam diffinitiuè pronunciauimus olim Salmanticè in illius diœcesi receptam esse quoad suam dispositionem & pœnam intrinsecam annullationis locationis factæ vltra triennium, non autem quoad extrinsecam excommunicationis, & consequenter fieri posset quod aliqua lex humana etiam ecclesiastica ligaret quoad pœnā exteriorem & non quoad interiorē, licet eius lator vtranque imponere intendisset, si quoad hanc non esset recepta, & quod illam sic, sicut & quælibet fundata in præsumptione, ligat in foro exteriori, & non interiori, quoties veritas pręsumptioni est contraria, iuxta c. Is qui, & c. tua, de spons. Equidem optarem multas leges purè humanas siue pœnales, siue non pœnales esse hoc modo, vel alio consuetudinis vel declarationis saltem mentalis earum latorum quoad pœnas spiri-

nas spirituales, & forum conscientiæ derogatas, quin etiam cuperem, vt omnes legislatores in condendis legibus imitarentur authores instituti Illustrissimi ordinis Prędicatorum, quos alij multi clarissimi ordines imitati sunt, quatenus eorum authores ad nullam pœnam etiam minimam animæ interiorem, & ad grauem corporis subditos obligant, modo etiam imitarentur eorundem in puniendis eis seueritatem & diligentiam in foro exteriori pœna corporali, vel alia.

Porrò ad primum hic nouè quæsitum, respondeo, quod Collega, vel muni- 63
ceps transgrediens statutum imponens pœnam exclusionis à Collegio, vel municipio, ipso iure, non tenetur in foro conscientiæ relinquere Collegium, vel municipium, antequam iubeatur id facere, per prædicta. Ad secundum, quod pœnam 64
commissi iustè capere potest, is in cuius fauorem committitur, si iustè fuit imposita, c. potuit, de loca. l. 1. & 2. C. de iur. Emph. secùs, si iniustè, qualia sunt, quæ in emptione censuum super immobilibus imponuntur, sub pœna commissi, siue rei super qua imponitur in casum non solutionis per biennium dilatæ, quod iniustè solebat olim poni, & nunc per multa quæ non oportet afferre, quia fœ. re. Pius V. id & aliquot alia, quę in eiusmodi contractibus fiebant, prohibuit per extrau. sup. c. 17. nu. 234. transcriptam. Ad tertium, quod non tenetur quis in foro conscientiæ manifestare rem in commissum cecidisse, arg. prædictorum. Ad quartum, 65
quod verè donans emphyteusim, non tenetur soluere in foro conscientiæ laudemium. Imò nec in foro exteriori, per allata latè à Ias. in l. 2. C. de iur. Emph. vendens autē videtur teneri ad soluendū illud in vtroque foro, quippe quod videtur esse pars pretij, ob quod emphyteusis fuit minori pretio concessa, quod non videtur tam pœna, quā interesse, quod in vtroque foro debetur, per l. 3. ff. de eo quod cer. lo & l. 1. C. de sent. quæ pro eo quod int. prof. & gloss. c. conquestus, de vsur.

XXIII. Qui iussus à iudice soluere notabilem pœnam ob legem violatam, 66
non soluit, secundum S. Tho. 2. sec. q. 62. art. 3. recept. Dixi (iussus à iudice) quia non soluendo priusquam iubeatur, non peccat, iuxta glo. sing. in c. fraternitas, 12. q. 2. arg. c. fine, §. in hoc, 33. q. 2. & Commu. in c. 1. de const. etiam si pœna ipso iure & ipso facto incurratur, iuxta communem recentiorum, quod tentauit tenere Feli. in c. audiuimus, de Sym. sensit Anch. in c. fœlicis, col. 3. de pœn. lib. 6. asserit Sylu. verb. pœna, q. 25. & verb. Hæresis, q. 8. Mai. in 3. dist. 25. q. 3. in fin. Caiet. in d. q. art. 1. in fin. Tabien. verb. excōmunicatio, 5. casu. 2. §. 1. quam semper sequuti sumus, & etiam probauimus olim copiose in Rub. de pœn. & nuper in c. fraternitas, veram esse: quando pœna est talis, quæ aliquam executionem requirit: qualis est amissionis bonorum ob hæresim, aut proditionē, c. cum secundum, de Hæret. lib. 6. & l. quisquis, C. ad leg. Iul. Maiest. qualis est de soluenda tali vel tali summa, & regulariter alia quęuis. Tum quia regulariter lex humana sæcularis pœnalis ad pœnam peccati mortalis non obligat, vt dictum est supra proximè, & c. 17. nu. 202. Et sub lege gratiæ omnis lex pœnalis continens pœnam temporariam determinatam, est purè humana quoad illam, quamuis sit quoad alia diuina, aut naturalis. Tum quia non est credendum, legislatorem, qui præ oculis semper æquitatem habere debet, l. quod si Ephesi, ff. quod cer. loc. velle facere partē ipsam contra se executricem, arg. l. nimis graue, C. de test. & l. Humanitatis, C. de excus. tut. præsertim quando pœna est grauis corpori, honori, aut fortunis. Tum quia

Clem. 2. verb. officij, de Hære, adiuncta eius glo. quam didicimus ex solo Franc. Aretino in l. 4. §. Cato, ff. de Verb. oblig. cuius nemo ex tot commentantibus meminerat, probat transgressorem legis non solum à peccato, sed etiam ab excommunicatione ob illud incursa absolui posse ante solutionem pœnę ob eam debitę.
67 Tum quia consuetudo quæ est optima legis humanæ interpres, c. cum dilectus, de const. id habet. Dixi (regulariter) quia id fallit in pœna excommunicationis, suspensionis, interdicti, irregularitatis, amissionis beneficij ipso facto, & aliorum similium quæ executionem iudicis non requirunt, considerata mente saltem tacita legislatoris, qui voluit vt pars ipsa contra se foret executrix. Quod quamuis in aliquibus pœnis spiritualibus, & aliis paruis temporariis iustè velle possit, in aliis tamen grauibus, vt credimus, non posset, quia præberet magnam subditis peccandi occasionem, qui naturaliter recusant fieri pœnarum contra se ipsos impositarum executores, contra c. ex parte, de const. & l. conuenire, ff. de pact. dot. vt sensit Anch. in cap. possessor, nu. 21. de regul. iur. lib. 6. vt vbi supra respondendo ad fundamenta Cast. in lib. 1. de leg. pœn. & communis nostrorum in d. c. 1. de const. quorum opinio locum habet in pœna imposita à testatore, iuxta glo. in c. Raynaldus à Pan. & communi ibi recept. de testam. non eo solo quod ipso iure & facto incurritur, sed quia potius est legatum conditionale, quàm pœna, iuxta Caiet. in summa verb. pœnam, & ante ipsum Pan. vbi supra sensit. Est etiam eidem locus in pœna conuentionali quam partes in suis contractibus adhibent, secundum Felyn. in c. 1. de const. nu. 43. & Dec. ibidē nu. 2. quorum opinio quamuis hactenus placuerit, nunc tamen plurimum displicet. Tum quia Anchar. in d. cap. possessor, cuius illos ad id authoritas mouit, non id affirmat. Tum quia nemo quamlibet iustus, & religiosus, eam nisi coactus soluit. Tum quia cum in omnibus fere instrumentis contractuum apponantur pœnæ, & frequentissimè incurrantur, maxima mundi pars ad magnam restitutionem teneretur, durumque confessariis esset, negare absolutionem iis, qui restituendi firmum propositum non haberent, quales essent fere omnes qui huiusmodi pœnas incurrissent. Tum
68 quia viros honestos dedecet pœnam accipere, nisi quando ob interesse accipitur, c. suam, de pœn. & c. fraternitas. 12. q. 2. quamuis de rigore iuris exigi posset. Tum quia videtur non esse partibus eiusmodi pœnas in suis contractibus constituentibus intentio, vt qui eas incurrerit, solutionem earum vltro offerat, vt solutionem debiti principalis offerre debet, sed vt per eas ad obseruationem contractuum cogantur, vt per pœnas ad legum obseruationem. Tum denique quod non solum communiter tam boni quàm mali ita concipiunt, sed etiam consuetudo ita interpretatur. Quare limitanda est eorum opinio, vt procedat in illis pœnis quæ in satisfactionem interesse debentur, iuxta Anchar. recept. in cap. peccatum, de regu. iur. lib. 6. nu. 10. hęc enim pœna licet sit pœna ex parte soluentis, non tamen est ex parte recipientis secundum omnes, & hoc sentit glo. recep. quæ vltima est, d. c. peccatum, itaque qui eam incurrit, ad eius solutionem in conscientia tenetur, aut saltem ad tantam eius partem, quantum est verum interesse eius cui debetur, iuxta latè tradita per textum glo. & doctores in l. 1. C. de senten. quæ pro eo quod inter. prof.

De

De Auaritia, secundo vitio capitali.

XXIIII. Peccat mortaliter, qui deliberatè & inordinatè appetit quærere vel retinere pecuniam in damnum notabile alterius, c. pœnale, 14. q. 5. adiuncto, c. sæpè, de rest. spol.

Pro cuius intellectu notandum primo, quod liberalitas est vna virtutum attributarum iustitiæ, quæ dicitur pars eius potentialis, de qua Tho. 2. sec. q. 117. quæ ex eius mente, & Arist. 4. Eth. definiri potest esse virtus inclinans ad appetitum dandi ordinatè pecuniam. Datur autem ordinatè, cum datur quid, cui, quando, vbi, quomodo, & propter quod oportet.

II. Quod

II. Quod quia quęlibet virtus consistit in medio duorum vitiorum extremorum, quorum alterum opponitur ei per defectũ, alterum per excessum, vt dictum est supra eod. c. nu. 2. Ita liberalitas consistit inter vitium auaritiæ, quod opponitur ei per defectum appetitus dandi, & vitium prodigalitatis, quod opponitur eidem per excessum appetitus dandi. Et cõsequenter auaritia definitur, esse vitium inclinans ad inordinatum appetitum pecuniæ, ex mente eiusdem Tho. q. 118. art. 1. & quod prodigalitas est vitium inclinans ad appetitum inordinatum effusionis pecunię, de qua Thom. ibidem q. 119. Ille vero appetitus quęrendi, vel effundendi pecuniam, dicitur inordinatus, cui deest aliqua prædictarum circunstantiarum.

70 III. Quod quia prædicta inordinatio potest contingere in damnum alterius, & sine illo, fit, vt auaritia quæ habetur sine damno alterius, opponatur tantum liberalitati, & de se sit venialis tantum, & quæ fit cum alterius damno opponatur etiam iustitiæ, & de se sit mortalis. Et eadem ratione prodigalitas quæ fit sine damno alterius, opponatur tantum liberalitati, & de se sit venialis tantum. Prodigalitas vero quæ fit in damnum alterius, opponatur etiam iustitiæ, & de se sit mortalis, secundum mentem Thom. recep. in prædictis duabus quæst.

71 IIII. Quod per pecuniam intelligimus hic, pecuniam numeratam, & quicquid est ea æstimabile, iuxta c. totum, 1. q. 3. & consequenter quod appetitus dandi vel retinendi pecuniam per se nec est bonus, nec malus, sed indifferens, ita quod rectè ordinatus est bonus, & prauè ordinatus est malus, vt supra eod. c. n. 9. diximus de appetitu gloriæ, honoris, & famæ. Ex quibus colligitur, quod in prædicto modo peccãdi, dictum est (deliberatè) quia indeliberatus appetitus ad summum est venialis, iuxta supra dicta c. 11. nu. 4. & (inordinatè) quia ordinatè appetere est virtus. Et (pecuniam) quia appetitus aliarum rerum non est verè auaritia. Et (in damnum alterius notabile) quia sine illo solum est veniale, per dicta.

72 XXV. Qui inordinatè retinet, aut prodigit pecuniam in alterius damnum, quia horum prius est actus auaritiæ, non solum qua parte opponitur liberalitati, sed etiam qua opponitur iustitiæ, & posterius est etiam actus prodigalitatis vtrique contrariæ, & constat omnem iniustitiam suo genere esse mortalem, vt docet Tho. recep. 2. sec. q. 59. art. 4. Idem de eo qui probabilis mortis corporalis, aut spiritualis periculo propter appetitum pecuniæ quærendæ vel effundendę se obiicit, secundum mentem vtriusque Thom. in d. q. 118. art. 4. ad 3. & 119. artic. 3.

73 XXVI. Qui pecuniã superfluam, hoc est maiorem quàm necessitas se decenter sustentandi requirit, cupiditate inordinata delectandi se illa, indies eã augendo, & non subueniendo pauperibus, secundũ Caiet. in d. q. 118. art. 4. sub fin. quod est certũ, si id faciat negãdo opẽ extremè egenti, vel trãsgrediendo aliquã aliã legem ad mortale obligantẽ, per supradicta, & etiam secũdum eũ si id faciat ad solum se delectandũ eius possessione, non erogãdo pauperibus occurrẽtibus, quia trãsgreditur legẽ qua diues tenetur superflua illis erogare, licet enim nullis eorũ singulis teneatur illa erogare, tenetur tamen erogare aliquibus quos elegerit, c. sicut hi, 47. dist. cũ cõcord. adeo quidẽ, vt ad id cogi posset, secundũ glo. cõmuniter receptã & putatã sing. in d. c. sicut hi, quæ tamẽ habet duas similes. Ampliatio autẽ hęc non videtur tenenda. Tũ quia æquiparat laicos beneficiariis quo ad necessitatẽ faciẽdi eleemosynã, cõtra Tho. & cõmunem, vt infra insinuabitur. Tũ quia videtur noua,

& nullibi

& nullibi gentium recepta. Tum quia consequeretur eam, quod quolibet tempore etiam affluentiæ, posset Iudex cogere laicos diuites ad dandum superflua pauperibus, quod videtur durum, & contra præfatas gloss. quæ significant id solum fieri posse tempore grandis necessitatis, in quo solò posset procedere hæc opinio. Dixi (inordinata) quia coaceruare ad prouidendum futuræ necessitati suę, vel suorum, maxime filiorum collocãdorum matrimonio, vel munere aliquo, aut gradu honestandorum, vel Reip. cuius est Princeps, ab inimicis defendendæ, non est actus vitiosus, sed prudentiæ, imo nec si id faciat ad augendum suum statum, & se in altiorem ordinem promouendum, quo altioribus virtutibus seruiat Deo & Reip. iuxta sapientiam, vel prudentiam à Deo immediatè vel mediatè acceptam, ex mente Caiet. vbi sup. art. 1. alioquin nullus plebeius iustè suum statum mutare posset, aut nobilis suum augere, quod est absurdum, & ideo non dicẽdum, l. nam quod absurdum, ff. de oper. lib. nec ob id dicetur habere tale superfluum, quod de præcepto pauperibus teneatur erogare, iuxta dicenda c. seq.

XXVII. Qui beneficiarius ecclesiasticus non erogat superflua quæ sita ex reditibus ecclesiasticis pauperibus vel piis operibus, siue id faciat auarè retinendo, siue prodigè impendendo, iuxta mentem Tho. quodl. 6. art. 12. quia vt rectè insinuat Caiet. 2. sec. q. 118. art. 4. est contrarium iustitiæ non solum legum canonicarum; sed etiam naturaliũ, quod nos latius olim probauimus in c. 1. & c. cum secundũ, de Præb. & nuper latissimè in Apologia lib. de Red. q. 1. Monit. 27. & 38. 74

De filiabus Auaritiæ.

Porro, Auaritia est vitium capitale siue cardinale, iuxta S. Greg. lib. 31. Moral. & S. Tho. 2. sec. q. 118. art. 7. quia est fons septem aliorum vitiorum quæ suapte natura tendunt in finem, quem auaritia prætendit. Primum est duritiæ cordis, quod est vitium à cõpassione pauperum auertens, & sępè ad nimis seruandam pecuniam tendit. II. Inquietudinis mentis, quod est vitium animum ab ordinata quiete auertens, & frequenter nascitur ex nimio acquirendi studio. III. Violentiæ, quod est vitium ad vim inferendam inclinans, & frequenter in eundem finem tendit. IIII. Fallaciæ, quod inclinat ad decipiendum verbis, & sæpe in in eundem fit finem. V. Periurij; quod est vitium inclinans ad decipiendum verbis iuratis, quod in eundem finem sæpè fit. VI. Fraudis, quod est vitium inclinans ad decipiendum factis quo ad res, quod frequenter fit in eundẽ finem. VII. Proditionis, quod est vitium inclinans ad decipiendum factis quoad personas, iuxta S. Thom. 2. sec. quæst. 118. art. 8. Et quia supra actum est de periurio in secundo precepto in c. 12. de Proditione in 15. de Violentia, in 17. de Fallacia, in 18. de reliquis tribus hic agemus. 75

XXVIII. Peccat, qui duritia cordis non subuenit pauperi quoties tenetur de pręcepto obligante ad mortale, quod quando cõtingat, dicitur in cap. seq. Aut inquietudine mentis non implet, aut transgreditur præceptum aliquod ad mortale obligans, alias enim hæc venialia tantum sunt. Imo & quia hęc fere nunquam sunt mortalia, nisi coniungantur aliis actibus mortalibus, non sunt necessario confitenda, quia satis est confiteri illa mortalia quæ per prædictam duritiam & inquietudinem admittuntur, vt rectè annotauit Caietanus. 76

De fraude circa emptionem & venditionem.

77 XXIX. Qui per astutiam, dolum, vel fraudem contrahendo, vel quasi contrahendo, vel distrahendo afficit alium damno notabili per commutationem rei minoris valoris, vel pretij minoris pro alia maioris, vel pretio maiori, quia id est contra septimum præceptum, & contra illud ad Thes. c. 4. ne quis supergrediatur neque circumueniat in negotio, fratrem suum, c. 1. de empt.

Pro cuius declaratione notandum primo, quod prudentiæ veræ duo vitia sunt contraria per similitudinem, prudentia carnis, vel mundi, & astutia in malam partem accepta. Nam vera prudentia est virtus quæ inclinat ad quærẽdum vera bona per verè bona media, iuxta Arist. 4 Eth. & D. Tho. 2. sec. q. 57. art. 1. Prudentia vero carnis vel mundi est vitium inclinans ad quærendum bonum apparens, & non existens per bona vel mala media. Astutia vero est vitium inclinans ad quærendum vera bona per media mala, iuxta eundem recept. 2. sec. q. 55. art. 1. 2. & 3. Cuius astutiæ ministri sunt duo: Dolus qui est circunuentio mala ad decipiendum adhibita, l. 1. ff. de dol. & comprehendit tam eam quæ fit verbo tantum, quàm quæ facto tantum, vel vtroque modo. Fraus autem quæ tantum facto fit, ita quod fraus est species doli, quod eleganter insinuat Iur. Cons. in l. iuris gentium, §. Sed si fraudandi, ff. de pact. dicens fraudem inesse dolo, quod solerter exponit Accurs. de illa inhæsione qua species inest generi, & clarius Thom. vbi sup.

78 Secundo quod pretium iustum rei (cuius notitia maximè necessaria est plurimis vtriusque iuris, & aliquot Theologię locis intelligendis) est pretium pecuniarium quo communiter æstimatur res valere tunc, attenta illius intrinseca bonitate & vendentis vtilitate, loco, tempore, & copia, vel defectu rerum illius generis, & emptorum, & venditorũ earum, & modo vendendi eam, statutum à Gubernatore loci, vel domino rei. Dixi (pretium) pro genere, & (pecuniarium) ad excludendum pretium affectionis, de quo l. si in emptione, ff. de minor. Dixi (communiter) ad excludendum pretium quo vnus, vel alter rem æstimat, l. pretia rerũ, ff. ad l. falcid. Dixi (tunc) quia præsens tantum æstimatio & quam haberet vendita præsenti pecunia, est attendenda, l. in lege falcidia, §. fin. ff. ad l. falcid. Dixi (attenta bonitate intrinseca) quia ob eam vna res pluris valet quã altera eiusdem speciei, & quantitatis, l. vbi autẽ non apparet, ff. de verb. Dixi (vtilitate vendenti.) quia venditor tanto pluris vendere potest rem aliquam vnius generis, quàm alij similes, quanto vtilior est illa ei quàm aliæ illis, secundum Tho. 2. sec. q. 77. art. 1. & Scotum in 4. dist. 15. cõmuniter receptos, secundum quos vtilitas emptori prouentura, vel necessitas habendi eam, nil pretium auget. Dixi (loco) quia eadem res pluris valet in vno loco, quàm alio, l. 1. & toto tit. ff. de eo quod cert. loco, Dixi (tempore) eadem ratione, l. vinum, ff. de reb. cred. Dixi (copia vel defectu) quia hic auget, illa minuit, secundum omnes. Dixi (emptorum, vel venditorum) quia copia horum minuit, & defectus auget, & contrà, copia illorum auget, & defectus minuit etiam secundum omnes. Dixi (modo vendendi) quia minoris valet merx quum rogatur emptor, quàm, quum rogatur venditor, iuxta illud vulgatum. Vltroneæ merces vilescunt; quo fit vt idem pannus, & idem liber maioris

valeant

valeant in taberna mercatoris, quàm in manu proxenetæ quærentis emptorem, & longè minoris valeant spolia quæ victor exercitus vẽdit statim à direptis hostium castris, quàm alia eiusdem generis quæ etiam à Proxenetis deferuntur vendenda in vrbibus pacatis. Dixi (à Gubernatore) quia illius est illud statuere, l. 1. §. cura carnis, ff. de off. Præf. Vrb. Dixi (à Domino) quia deficiente æstimatione communi, & Gubernatoris, potest ipse dominus illud statuere, consideratis industria, impensa, labore, quem illis deportandis de vno ad alium locum, suscepit, & periculo, quod transferendis mercibus, subiit: sollicitudine item, & impensa illas conseruandi, Gabr. in 4. dist. 15. q. 10.

III. Quod vt cum primis dixit Scotus in 4. dist. 15. q. 2. pretium iustum non consistit in indiuisibili, imo habet latitudinẽ cuius extremum inferius appellatur pium, & superius rigorosum, & quod inter illa duo interiacet, medium, vel moderatum, verbi gratia, vnius vlnæ panni iustum pretium dicentur decem Iulij, vno plus, vel minus, ita quod vndecim erunt rigorosum, nouem, pium, & decem & quodlibet aliud interiacens, medium, vel moderatum. Ex quibus infertur primo, non solum pretium alicuius rei iustum esse illud, quo cõmuniter in aliqua regione venditur, sed etiam illud quo in hoc loco, tempore, & modo vendendi, cõmuniter haberi potest. II. Quod non est peccatum expectare tempus, locum, & casum, in quo res vilius vendatur, vt aliqui expectant fines Nundinarum in quibus vt plurimum ob copiam venditorum, & defectum emptorum, merces minoris valent, & alij auctiones publicas bonorum viuorum, vel defunctorum, & alij delationes mercium proxenetarum, nam necessitas venditoris, non facit emptionem iniustam, vt probat Caiet. in d. ar. 1. & in summa verb. emere. 79

IIII. Sequitur dictum illud commune, tanti valere rem, quanti vendi potest, l. 1. § si hæres, ff. ad Trebell. l. quærebatur, ff. ad l. falcid. l. si quis vxori, §. vlt. ff. de furt. intelligendum esse de pretio, quo vendi potest in illo loco, tempore, & modo communi vendendi, venditoris præsente pecunia, arg. l. pretia rerum, ff. ad l. falcid. iuxta Alex. ibi, modo cessent omne monopolium, fraus, & dolus, iuxta S. Ant. 2. par. tit. 1. c. 16. §. 2. per l. 1. C. de Monopol. in quibus est astutia illa depromendi in forum multa venalia, quo pretium decrescat, & emendi deprompta, quo pretium augeatur. 80

V. Quod hæc possunt videri facere pro Medin. in C. de rebus rest. q. 39. quod res carius vendi potest credito, quam præsenti pecunia, & vilius emi ea anticipata, quia modus vendendi, videtur augere, vel minuere pretium, propter periculum, quod contingere potest, eo quod debitor fieri potest inops, & impotens ad soluendum pretium, vel tradendam mercem, vel ingratus, & malignus, qui nolit id facere: Cuius sententiam neruose confutat Sotus lib. 6. q. 4. art. 1. de iust. & iur. & neruosius confutari potest eo quod est noua & contra omnes alios Theologos & Canonistas: & quod Ecclesia declarauit id esse illicitum, per c. in ciuitate, de vsur. per quod soluuntur omnia eius argumenta, cum ex illo inferatur Ecclesiam Catholicam determinare pericula illa non est magis considerabilia ad augendum pretium, quam ad aliquid dandum vltra sortem mutuanti, & lege ipsa naturali & diuina qua vetantur vsuræ, concluditur, illa non esse in mutuo ad augendum pretium considerabilia. 81

VI. Quod

82 VI. Quod etiam hæc eadem faciunt pro Soto, cuius tamen non est tenenda opinio, quatenus habet licitam esse emptionem lanarum anticipata solutione minoris iusto pretio, modo illa fiat ante annum, & quod mercator deferens per mare magnam mercium quantitatem, potest credito vendere maioris iusto pretio, quo venderet pecunia præsenti. Tum quia noua est, & rationes eius infirmæ, & æquè fere concludentes opinionem Med. quam reprobat, ac suam. Tum quia est qui suspicetur, quod sicut impelli potuit Med. Burg. ad persuadendum sibi opinionem prædictam affectu quo erat in cognatos suos maximos mercatores Burgenses, ita potuerit mouere Sotum Segobien. affectus quo erat in pastores, & pannificos, quorum maxima copia est Segobiæ, & in eius territorio, vbi hæc consuetudo apud aliquos inoleuit, quæ tamen non potest plus valere, nec excusare, quàm consuetudo exercendi vsuras, quum parificata sint ab Ecclesia mutuatio cum pacto vel spe principali quærendi aliquid vltra sortem, & venditio pluris iusto ob dilatam solutionem, & minoris ob anticipatam. Tum quia iustius potuit concedere mercatoribus aliarum mercium facultatem carius vendendi propter verum interesse lucri cessantis, quam tamen eis negat, quàm mercatoribus lanarum & mercium nauticarum propter respectus quos tangit, nam quicquid ille dicat, certum est mihi cum communi licere in foro conscientiæ mercatori carius vendere propter verum interesse lucri cessantis, monito emptore, quod verè coram Deo cessat lucrari propter dilatam solutionem, tantum quanti maioris iusto vendit ei merces ob dilationem, & quod si nolit emere ea conditione, non emat. Qua sola ratione possent etiam defendi supradicti emptores lanarum, & venditores nauticarum mercium, si verè coram Deo interueniret tantundem interesse lucri cessantis, quanti carius ob dilatam solutionem vendunt. Dixi (foro conscientiæ) quia in exteriori difficilè excusaretur attenta, præsertim extrau. Pij V. relata c. 17. nu. 283. N. Quare eæ leges seruandæ sunt in lanis, & nauticis mercibus vendendis, quæ in aliis.

83 VII. Quod ex his sequitur, quod non peccat, qui rem qua magnopere opus habet, importunitate alterius ei vendit, tanto pluris iusto pretio, quanto damno (saltem affectionis) eius venditione afficitur. Peccaret autem qui hoc faceret ob magnam necessitatem emptoris, vel magnam vtilitatem quæ inde illi proueniret, iuxta S. Tho. & Scot. sup. citatos, licet honestum esset vt emptor qui ea multum lucratur, aut se iuuat, plus aliquid iusto pretio venditori daret, secundum eosdem.

84 Sequitur etiam quod licet minoris iusto pretio aliquid emere, quando plurimi venditoris eam vendere, & emptoris parui eam emere refert, & pietate motus emit: vt cum quis à paupere suam operam solo victu quē præbet, ne fame pereat, emit, Sylu. verb. emptio. q. 7. & quod etiam licet emere minoris prædium aliquod, cum pacto, vt venditor, quam diu vixerit, fructus eius percipiat, aut in tot annos, quam si fructus statim percepturus esset. Maior in 4. d. 15. q. 40. ar. 7. Pro quo est textus in c. cum Ioannes, de fid. instr. Et quod etiam licet vēditori vendere dilata solutione, tanto plus addendo pretio iusto postea soluendo, quantum credit se in eo recuperando insumpturum, modo proponat id remittere debitori si absque impensis stato die soluerit, Maior vbi sup. Quod non videtur tutum, Sylu. in Ros. aur. cas. 6. quia venditor potest mutare voluntatem, aut eius obliuisci,

aut mori,

aut mori. Et ita emptor cogi totum ſoluere: ſed occurri poteſt omni periculo, tradente venditore ſchedam ſubſcriptam qua promittat ſe tantum de pretio remiſſurum, ſi ſtato die ſoluat, quãtum iuſto pretio adiecit, ſine cauſæ remiſſionis expreſſione, ne in foro exteriori præſumatur vſurarius. Per hæc præmiſſa clarent verba poſita in præd. 29. peccandi modo, cui addo quod ſi deceptio fuit vltra dimidium iuſti pretij, deberet reſcindi contractus, vel pretiũ ſuppleri vel diminui in vtroque foro, l. 2. C. de reſc. vend. & c. cum dilecti, de em. & vend. cum ann. eis. Imo & ſi deceptio fuit vltra quartam partem iuſti pretij cum pacto de retrouendendo in Regnis Luſitaniæ per ſtatuta Regia lib 4. Ordinat. tit. 14. §. *& ſe ſeſſe*, tit. 27. §. 1. & 2. & ſi deceptio eſſet in parte minore dimidio, & etiam quarta parte iuſti pretij, modo eſſet notabilis, peccaretur, cum obligatione reſtituendi in foro interiore, iuxta S. Thom. 2. ſec. q. 77. art. 1. & etiam in exteriori canonico per viam denuntiationis, vt efficaciter probauimus in c. nouit, de iudic. notab. 6.

Admonemus tamen, id quod ibi non fecimus, nempe quod ad reſcindendum 85 hac ratione contractum, non ſolum opus eſt probare rem emptam, vel alias commutatam tempore contractus tanto pluris, aut minoris valuiſſe in illa Regione, iuxta communem æſtimationem, ſed etiam, tanto pluris, aut minoris valuiſſe in illo loco & tempore, & modo vendendi, quando, vbi, & quo modo vendita fuit. Et quod etiam emptor qui prætenderet rem non eſſe emptam pretio minore iuſto, probare poterit anno illo, tempore, & loco homines laboraſſe caritate annonæ, bello, vel peſte, aut alia ſimili calamitate, ob quæ fuit tunc abundantia vendentium, res venales eiuſdem qualitatis, cuius erat empta, & pecuniarum, & emptorum penuria, ob quod venditores rogabant emptores qui ægrè emebant. Quo probato, probaretur res empta multo minoris valuiſſe, quàm alio tempore vel loco, per dicta ſupra eod. cap. à nu. 78. Et etiam venditor qui prætenderet rem non eſſe venditam pretio maiore iuſto, poſſet probare prædicta contrario modo ſe habuiſſe. Et ideo non ſunt facilè conſulendę huiuſmodi lites. Tum quia ſunt periculoſæ. Tum quia nemo facilè condemnare debet in iudicio, vel extra, eos contra quos intenduntur. Præſertim ſi damnum paſſus, ſciebat ſe illud pati, & erat talis perſona, quæ illam vel eius partem donare poterat, & ſponte abſque vi, metu, & graui neceſſitate id paſſus eſt, quia poteſt iudicari voluiſſe illud damnum donare, ſecundum Petr. ab Anch. in c. peccatum, de reg. iur. lib. 6. nu. 22. arg. l. quiſquis, C. de Reſc. vend. adiuncta l. quod quis ſciens, ff. de cond. indeb. quem poſt Saly. in Auth. ſed hæc, de vſur. q. 21. defendimus in c. nouit, de iudic. notab. 6. nu. 61. Tum quia via denuntiationis euangelicæ eſt fragilis contra negantem deceptionem, per notata in d. c. nouit, & iudices ſeculares iam non permittunt alia via tractari huiuſmodi lites apud iudices eccleſiaſticos.

Admonemus item dicta ſupra c. 17. à nu. 247. quod pactum de retrouendendo diminuit de pretio, & conſequenter leges quæ loquuntur de deceptione vltra dimidiam vel quartam partem pretij, debere intelligi de dimidia vel quarta pretij per tale pactum diminuti, frequenter enim tale pactum quartam partem vel ampliorem pretij diminuit, arg. extrau. 1. & 2. de empt. quatenus probant annuum cenſum duodecim, emi poſſe iuſtè centum, cum pacto de retrouendendo perpetuo, qui ſine illo valeret, 200. & amplius. 86

87 XXX. Peccat mortaliter, qui vult deliberatè emere, aut per alium contractum obtinere aliquid minoris iusto pretio pio, aut vendere, aut dare per alium contractum carius iusto pretio rigoroso notabiliter, secundum omnes. Dixi (deliberatè) ad excusandos innumeros qui sensualitate ad id prouocante, sine iusta deliberatione eiusmodi desideria concipiunt, Sylu. in Aur. rosſ. caſ. 15. Excusatur etiam à mortali, qui non vult emere rem minoris iusto pretio, quod valet in loco, tempore, & modo, quo emit: sed sic minoris pretio pio, quo venditur in officina, aut vbi emptores rogant: ob quod à mortali excusantur scholastici malentes emere libros aliorum discedentium, aut vita functorum, minoris iusto pretio pio, quàm in officina librariorum valent apud vẽditorem, eo modo quo eos vendit. Et qui obseruant occasionem emendi pannum, telam, aut alia in auctionibus, vel à proxenetis quærentibus emptores mercium sibi ad vendendum traditarum, quæ minoris æstimantur & emuntur. Qui vero per ignorantiam emit aut vendit notabiliter iniustè, non peccat, donec id resciuerit, & satisfacere noluerit, iuxta S. Thom. 2. sec. q. 77. art. 2. & S. Anton. 2 par. tit. 1. cap. 16. §. 3. & alios quos adducimus in Rep. cap. nouit, de iudic. notab. 6. nu. 66.

88 XXXI. Qui vendit triticum aut aliquid aliud certo pretio iusto æstimatum à Repub. maiore notabiliter illo, cum obligatione restituendi illum excessum secundum Med. Codi. de rest. q. 36. & Castr. de leg. pœn. lib. 1. c. 12. nec à peccato excusat pœna in edicto æstimatorio statuta, secundum eosdem, nec donatio emptoris facta in emptione: quia præsumenda est non esse facta voluntate libera, sed necessitate coacta. Dixi (in emptione) quia facta postea cessante necessitate, excusaret per dicta supra cap. 17. nu. 81. Qua in re quod dicitur de Laicis, dicendum videtur de clericis, quia quamuis hi legi sæculari non subiiciantur, subiecti tamen sunt legi naturali & diuinę, quæ præcipit, ne quis sua vltra iustum pretium vendat. Iustum autem pretium est, quod ab in id potestatem habente præstituitur, secundum omnes, quod etiam tenendum est in terris vbi limitatur pretium rei in eis collectæ, & non aliunde importatæ, etiam si res clericorum æquè bona sit ac importata; quia licet ipsi ita sint exempti à iurisdictione edicentis, ac exteri, c. decernimus, de iud. & c. si diligenti, de For. comp. & etiam sua quo ad aliqua, c. bene quidem, 96. dist. & c. Ecclesia Sanctæ Mariæ, de const. confitendum tamen est, illa quo ad aliqua alia magis subiici illi quàm extera, & quod causa prouidendi necessitati suæ Reip. iustè potest dari priuilegium bonis externis, vt tam subditi quàm externi possint importare illa vendenda in suis terris, excludendo ab eo bona suæ terræ, quæ sunt exemptorum ab eo. Quamuis charitatis Christianæ foret, vt Principes Ecclesiæ, qui maiore misericordia resplendere debent, taxas & pœnas sæcularium, quas ob misericordiam faciunt, suis edictis iuuarent. Dixi (iusto æstimatum) quia æstimatio iniusta non obligat, saltem in foro conscientiæ, secundum omnes. Arbitror autem rarissimè ponendam esse hanc taxam. Tum quia ad occasionem vendendi corrupta & fere inutilia eodem pretio quo sincera, & vtilissima. Tum quia superueniente maxima necessitate, tollitur omnino taxa, & illa non occurrente, parum est necessaria. Tum quia nemo diuitum vult mutuare nec vendere credito res taxatas nisi pretio taxæ etiam tempore abundantiæ. Tum quia præbet occasionem innumerorum peccatorum mortalium mille

modis

modis taxam fraudantibus, quorum vnus eſt nolle vendere rem taxatam, puta triticum, niſi ematur etiam non taxata, puta vinum duplo, & quadruplo maiore pretio quàm valet, quem ſpeciatim reprobat Med. vbi ſupra.

XXXII. Qui ſciens emit vili rem pretioſam ab id ignorante, puta aurum, 89
vel equum ſanum, à putante eſſe aurichalcum, vel infirmum, aut contrà, vendit vile pro pretioſo, puta plumbum pro ſtanno, ſtannum pro argento, aurum alchimiſticum pro naturali, &c. cum obligatione reſtituendi damnum, ſecundum mentem Thom. recep. 2. ſec. q. 77. art. 2. adiuncto Caiet. in ſumma verbi alchimia. Idem de venditore, qui ſciens rem vitioſam, ſine declaratione vitij vendit neſcienti & ea de re non monito, ſecundum eundem Thom. vbi ſupra, nec ſatiſfacit dicendo ſe nolle teneri de aliquo eius defectu, & quod vendit cum omnibus ſuis defectibus, exprimendo mendaciter longe plures quàm habeat, etiam ſi occultum inter illos falſos exprimat, ita vt emptor, moueatur ad credendum non ineſſe illi occultum verum, cum iudicat eum mentiri in patentibus, vt cum ait, vendo hunc equum tibi pro claudo, cæco, manco, mutilo, & quouis defectu laborante, mentiendo circa patentes defectus, ſecundum Specul. recep. de reſcin. vend. §. 1. nu. 7. Mai. in 4. diſt. 15. q. 40. col. 4. Tum quia tenetur ſpeciatim declarare defectum quem ipſe ſcit & emptor ignorat. Tum quia mouet emptorem ad credendum, ipſum mentiri in occultis, cum in patentibus patenter mentiatur, arg. c. ſemel malus, de reg. iur. lib. 6. Dixi (ſciens) quia neſciens celando non peccat, licet cum reſciuerit, tenebitur ad reſarciendum damnum emptori. Dixi (occultum) quia manifeſtum non tenetur declarare, veluti ſi equus patenter eſt cæcus, vel claudus, &c. modo non faciat, aut dicat, quo id non appareat. Nec etiam occultum quod emptori non erit notabiliter damnoſum, nec tale propter quod deſineret emere, licet ægrius eſſet empturus, modo tantum de pretio detrahat, quanti ob illud verè minoris valet, iuxta eundem Mai. vbi ſupra. Poſt venditionem tamen admonere debet emptorem illius vitij, & quod ob id minoris ei vendidit, ne ſi emptor alteri pluris venderet, eſſet cauſa damni illius tertij, vt rectè notauit Caiet. 2. ſec. q. 77. artic. 3. pro quo eſt c. fin. de iniur. Idem de vendente rem quam ſciebat cito corrumpendam ementi ad diu ſeruandum, l. 2. C. de per. & com. rei vend. Quæritur hic nouè, an peccet mortaliter, qui vendit aliquid amiſſum ipſo iure ob hæreſim, crimen læſæ Maieſt. aut aliam ſimilem cauſam, emptori id ignoranti, eaque de re non admonito? Reſp. quod ſic, quia per ſupradicta vendens aliquid non manifeſtando vitium occultum illud ignoranti, peccat: Et ſatis ſuperque vitioſum quo ad hoc videtur, rem vendendam non eſſe vendentis, poſſeque ab emptore iure auferri, etiam non reddito ei pretio quo emit, cuiuſmodi ſunt prædicta ipſo iure amiſſa, ſecundum Io. Andr. communiter recep. in c. cum ſecundum, de Hæret. lib. 6. niſi tam occulto modo fuiſſet amiſſum, quod probabiliter credit vendens illud nemini detectum iri, nec conſequenter rem venditam ab emptore euictum iri: Tunc enim ceſſante cauſa ob quam peccaret, ceſſat peccatum, arg. c. cum ceſſante, de appell. & l. adigere, §. quamuis, ff. de iur. patr.

XXXIII. Qui vendit arma ei, quem ſcit emere ad nocendum iniuſtè, aut 90
ad bellum, quod ſcit eſſe iniuſtum, Ant. 2. p. tit. 1. c. 24. §. 11. arg. c. notandum,

2. q. 1. vel dubitat, & non subiicitur Principi cui vult militare. Subditus enim potest dubietatem deponere, arg. c. quid culpatur, 23. q. 1. Quid autem sit dicendum de illo qui vendit illa sine vllo malo fine ob iustum lucrum, licet credat ementem iturum ad bellum iniustum, colligendum ex resolutione posita supra c. 19. nu. 16. Ex eodem item loco colligitur quid sit dicendum de vendente, vel habente venalia toxica, aconita, inutilia, chartas lusorias, taxillos, fucos, & pigmenta, & id genus alia.

91 XXXIIII. Qui tempore messis, aut vindemiæ tam immoderatè triticum, aut vinum quod postea carius venderet, emit, vt caritatem inducat, c. quicunque, 14. q. 4. Dixi (vt caritatem inducat) alias enim secùs, præsertim ad prouidendum suæ domui alendæ, etiam paulo plus quàm egeat, & postea quod superfuerit pretio currente vendat: vel si emit ad prouidendum Reip. vt Ioseph. Genes. 41. aut pauperibus & necessitatibus, aut ne exportetur, vel dissipetur, aut ob alios fines honestos, secundum mentem Innocen. in c. 1. ne cler. vel mon. & S. Anto. 2. part. tit. 1. cap. 23. §. 16.

Ad nouè quæsita super eo quod Hispani Mohatram vocant, nimirum quum quis non inueniens pecuniam mutuam, emit credito argentum factum, vel pannum, aut alias merces, quo statim eas minoris vendendo pecuniam cogat, Resp. Primo, quod vendens illa ei pretio iusto, etiam rigoroso, non peccat, alioqui sic, per dicta sup. c. 17. nu. 228. II. quod non decet eum denuo emere à se vendita etiam iusto pretio minore illo quo vendidit, nisi secretissimè id faciat, ne pro iniquo mercatore, vel vsurario palliato habeatur, cuius infamiæ periculo probabili se exponendo peccaret, arg. c. non sunt audiendi, 11. q. 3. III. quod de rigore iuris liceret ei denuo emere illa iusto pretio mediocri, vel pio minore rigoroso quo vendidit, quia nulli legi iustitiæ contrauenit, & si alicui legi charitatis scandalizando alios contrairet, peccaret quidem, sed non teneretur ad restitutionem, ad quam solius legis iustitiæ transgressio obligat, iux. dicta c. 17. num. 11. IIII. quod bene mereretur de Deo & proximo emẽdo denuo iusto pretio etiam pio, quo apud ipsum valebant ea quæ vendidit, si miser ille, quod frequenter contingit, non inueniret iustum pretium, etiam pium, quo apud primum vendentem rogatum valebant, & magis si non inueniret iustum pretium etiam pium quo apud ipsum reuendentem & rogantem valent, quod est longe minus, per prædicta sup. eod. à nu. 78. Deberet tamen id facere, vocatis aliquibus qui illud pietatis opus intelligerent, ne qua infamia illi ex opere bono nasceretur, quod alias consulere meminimus. Ad nouè autem quæsitum super venditione census, Resp. Primo, quod non licet emere censum nouè imponendum minore pretio, quàm statuto à lege, quia priuatus non potest mutare pretium authoritate publica taxatum, l. priuatorum, C. de iur. om. iud. II. quod censum iam impositum alij pretio iusto potest quis emere minore à rogato emere illum, tum quia, vt aiunt, Vltroneæ merces vilescunt. Tum quia lex statuit pretium censibus nouè imponendis, quo facilitati eos imponendi obuiaret: quæ ratio cum cesset in iam impositis, cessabit etiam eius trangressio, arg. c. cum cessante, de appell.

92 XXXV. Qui facit monopolium cum aliis mercatoribus, ne illas, aut illas merces minore pretio quàm illo vel illo vendant, arg. l. 1. C. de Monop. aut à Princi-

cipe

cipe priuilegium impetrat, ne certi generis merces ab alio quàm ipso vendantur, in populi damnum notabile, ex mente Ros. verb. emptio, §. 23. quamuis liceat Principi, aut Gubernatori in bonum publicum obligando ad id aliquos, statuere, vt soli deputati ab eis, talia, aut talia pretio tolerabili minutatim vendant, puta vinum, oleum, &c. iuxta Rosel. vbi supra.

XXXVI. Qui emit vel vendit frangendo festa, vt sup. c. 13. nu. 8. vel peierando, vt sup. c. 12. vel mentiendo, vt sup. c. 18.

XXXVII. Qui ad terras infidelium res vetitas exportat, veluti arma, ligna, & alia ad bellum pertinentia, & est excommunicatus, per c. ita quorundam, de Iudæ. & bullam cœnæ Domini, quod latè declarauimus in Rep. prædicti cap. 93

XXXVIII. Qui thesaurarius, aut receptor alicuius Ciuitatis, communitatis, aut domini emit, aut negotiatur pecunia publica in custodiam recepta, per tres leges, C. de iis quæ ex pub. colla. lib. 10. adiuncto c. pœnale, 14. q. 5. Quod limitandum est procedere solum in eo qui id facit sine superioris consensu, vel non soluendo quibus debet statis temporibus absque consensu eorum expresso, vel tacito, vel soluit, sed cum damno notabili, quod restituere tenetur, ex mente S. Anton. 2. par. tit. 1. cap. 15. §. 5. 94

XXXIX. Qui societatem habet cum alio, nolens discedere ab eo non resipiscente, per d. sup. cap. 17. à nu. 251.

XL. Qui emit hominem liberum non constitutum in extrema necessitate se vendendi, vel possessum pro seruo, quem credit, aut credere debet esse liberum, eo quod credit, aut credere debet illum non fuisse captum in bello iusto, nec ob crimen libertatem amisisse, sed surreptum aut captum à latronibus, quales, vt fertur, sunt multi Æthiopes, & Indi capti à Piratis Christianis, vel à latronibus suæ Regionis, & postea venditi exteris pro seruis, & obligatur restituere illum suæ antiquæ libertati, arg. l. & liber homo, & l. liberi hominis, ff. de Cont. empt. Dixi (non constitutum) propter eos qui emunt captos malè per Paganos destinantes eos in cibum, ob idque eos impinguantes, quod passim contingit Brasiliæ, ac in aliis terris quas incolunt Antropophagi, licet enim eos emere, & illis emptioni suæ consentire. Tum quia vita pretiosior est libertate, l. seruitutem, ibi, fere, adiuncta glo. & l. quod attinet, ff. de reg. iur. Tum quia pater tempore famis extremæ, filium vendere potest, l. 2. C. de Pat. qui fil. distrax. Tum quia id potius est eripere illos morte iniusta ad quod tenemur, iuxta illud Prouerb. 24. erue eos qui ducuntur ad mortem, relatum in c. non in inferenda, 23. q. 3. quàm emere. Tum per ea quæ tradit Imol. in l. 2. ff. de pub. iud. & Salyc. in d. l. 2. C. de patr. qui fil. dist. Tum quia nemo tenetur ad gratis subueniẽdum egenti etiam extremè, modo commodando, vel mutuando satis ei succurrat, per dicta supra c. 17. à nu. 60. Tum quia emptio illa temperatur, eo quod huiusmodi emptis per se vel per alium se redimere licet, reddito pretio, quo constiterunt, vel saltem eo quo valerent tempore redemptionis, si verè serui essent, etiam inuito possessore, & eo quod redempti fiunt liberi, & non liberti, perinde ac si nunquam fuissent capti, instar filiorum à patre ob famem venditorum, iuxta prædictam l. 2. desumpto arg. ab æquiparatis ex glo. 2. solemni, c. miramur, de seru. non ord. & glo. 95 96

fin. l. si quis seruo, C. de furt. Ex quo fit, vt moneri debeat secundus emptor modum quo ille fuit antea emptus, vt secundus emptor filij à patre ob necessitatem venditi est monendus, minoris enim valet ob priuilegium redimendi se inuito possessore, vt minoris valet prædium cum pacto de retrouendeado emptum, iuxta supra dicta c. 17. nu. 249. Non obstat, quod melius faceret qui gratis illum ab extrema illa necessitate liberaret. Tum quia id non arguit hoc esse malum, quia bono melius datur, l. vbi auté, ff. de verb. Tum quia vtilius est dicere hoc, quàm contrarium, ne bona opera impediantur, quum illud nemo, vel rarus facturus sit, hoc verò multi facient, & faciunt, quos arbitror iustè posse capere etiam interesse iustum pretij pro eis dati, arg. l. 1. cum ei annot. C. de sent. quæ pro eo quod int. & aliis supra sæpè citatis.

Quæritur hic nouè, An peccent cum obligatione restituendi ementes Æthiopes, Indos vel alios, delatos è suis terris in alias? Respon. quod non, si sciunt, aut probabiliter credunt eos fuisse à se, vel ab aliis cum consensu eorum venditos, vel in bello iusto captos, alias secùs. Is autem mala fide credit eos esse seruos, qui scit, aut credit esse famam publicam, ex fide dignorú relatione ortam, quod dolo vel vi, extra bellum iustum fuerint capti, vel in naues introducti, ac postea volentes nolentes abducti, quod aiunt esse frequentissimum, arg. glo. sing. in l. Titio fundus, ff. de cond. & dem. & notat. per glo. in c. qualiter, & quando, 2. de accus. & cap. illud, de Cler. ex mi. quod singulariter probat sufficere iure antiquo ad aliquem vitandum, famam quod sit excommunicatus, & quamuis iure nouo nec fama, nec scientia excommunicationis ad id sufficiat, per extrauag. ad euitanda, Martin. V. relat. infra c. 27. sufficeret tamen fama quod est denuntiatus, vt ibi dicetur.

97 XLI. Qui proxeneta vel licitator aliquid ad vendendum accipit, & sibi partem pretij notabilem retinet, cum obligatione restituendi, iuxta Ang. verb. empt. §. 23. nisi pro iusto sui laboris stipendio à domino non soluto, acciperet, & etiam si pro stipendio acciperet, si gratis se venditurum promisit. arg. c. Non sanè, 14. q. 5. quamuis si accipit certo pretio vendendum, retinere potest id quo pluris illud vendiderit, nisi excesserit pretium rigorosum, talis enim excessus emptori est restituendus, iuxta Ang. vbi supra. Quod limito procedere, quando expressè, aut tacitè agitur, vt id sibi retineat, vt cum conuenit nihil ei pro stipendio dandum, contrarium vero, quod tenent S. Ant. 3. part. tit. 8. c. 1. §. 4. & Ioan. Tabien. & Ias. in §. actiones, inst. de act. & etiam Mai. in 4. dist. 15. q. 41. quando id non esset actum, vt quum quis famulo suo stipendio conducto, vel amico gratis id facturo tradit aliquid vendendum certo pretio, vel proxenetæ conuento stipendio, licet proxeneta, qui sua industria illud pretiosius reddit, cum ad id non teneretur, excessum sibi retinere possit, Gab in 4. dist. 15. q. 10. ar. 3. nu. 4.

98 XLII. Qui suo stipendio iusto non contentus, rei domino dixit, neminem pro illa plusquam centum dare velle, & accepta potestate dandi illam eo pretio, vendit centum, & viginti, sibi retinens viginti, Caiet. in summ. verb. proxeneta, cum obligatione restituendi.

De

De Simonia, quæ ſpeciem emptionis, & venditionis habet.

Spirituale quid & quotuplex, & adnexum illi duplex, & quod purum, quod mixtum, n. 99.
Spirituale non omne ſacrum, & nihil ſola natura quaſibile, nu. 99.
Simonia quid, nu. 100. eſt triplex, quid Mentalis, nu. 102. Conuentionalis, nu. 103. Realis, nu. 105.
Simonia non eſt ars, conſilium, &c. nu. 100.
Simonia ſemper eſt dare pro pretio vel cauſa principali ſpiritualis, & nunquam alias verè, num. 100.
Simoniam non facit cauſa minus principalis, etiam ſi abſque illa non fieret actus, nu. 100
Cauſa non omnis ſine qua non fieret actus, eſt principalis, nu. 100.
Simonia vt non eſt datio pecuniæ, pro ſuſtentatione, pœna, vexationis redemptione, Miſſa, precibus; nu. 101.
Simonia Mentalis tantum duplex, vtraque mortalis, neutra obligat reſtituere, etiamſi ſit diuinitus prohibita, &c. nu. 102.
Intellectus verus, c. fi. de Simo. & cuiuſdam dicti S. Thomæ, nu. 102.
Reſtituere non obligant opera ſola intentione interiore mala, nu. 102.
Eccleſia non punit ob actus interiores, nec exteriores ſola intentione interiori malos, nu. 102.
Simonia conuentionalis tantum peior mentali, & eſt duplex, nec magis punitur completa tantum à dante ſpirituale, quàm à dante tantum temporale, nu. 103.
Collatio, purè facta non pendet à futuris, ſed fallit hic, nu. 104.
Emphyteuſis amiſſio pendet à voluntate Domini cui amittitur, nu. 104.
Simoniacus ante completam vtrinque Simoniam celebrans, an irregularis, nu. 104.
Penſionarius celebrans lapſo termino, antequam impetatur, an irregularis, nu. 104.
Simonia Realis annullat actum, etiam renuntiationis, & excommunicat, nu. 105.

HIC locus videtur, Pie lector, opportunus inſerendi ſummam eorum quæ 99
huc pertinentia continet Comment. in cap. vlti. de Simon. qui eſt vnus è quinque vna cum Manuali vulgari excuſis, quorum ſummam quatenus ad id pertinet, opportunis locis inſerere in hoc latinitate donato promiſimus in epiſtola ad te in princ. eius data. Inſeremus verò ea non ſeparatim, vt de aliis fecimus, ſed mixtim cum iis quæ hic ſcripſeramus. Omiſſa igitur breuitatis cauſa inquiſitione, cur potius hoc vitium denominetur à Simone quàm Gieſi, vel Balam, vel Iuda, qui vt habet, cap. Qui ſtudet, 1. quæſt. 1. ſpiritualia vendiderunt, quum per venditionem ita committatur, ſicut per emptionem, eo diſtinctius enitar rem tractare, quo confuſius video ab aliquibus eam tractatam, præmittens primo quod vt ait Mai. in quarto diſtin. 25. non eſt facilè definire ſpirituale, cuius ratio licet eam non attingat, poteſt eſſe: Quod cum ſpirituale, ſiue ſpiritale dicatur omne quod pertinet ad ſpiritum, ſpiritus autem dicatur propriè habitus, iuxta illud Iob. 17. Spiritus meus attenuabitur, & per tranſlationem nunc anima, Ioan. 19. Tradidit ſpiritum, nunc ventus, act. 1. Tanquam aduenientis ſpiritus vehementis, nunc omne incorporeum, iuxta illud Ioan. 4. ſpiritus eſt Deus, nunc alia, vt ait Thom. 1. par. quæſt. 41. artic. 3. ad quartum. Neceſſe eſt, vt ſpirituale quoque

multipliciter dicatur. Quare omisso stylo quo in vulgari hoc in loco vsi sumus sequuti Ioan. Andr. Panor. & communem in d. cap. Consulere, de Simon. adiunctis quæ Tho. & communis ait in quarto distin. 25. spirituale, vt huc pertinet, est donum supernaturale à Deo datum ad animarum salutem, vel quid institutum supernaturaliter ab eodem ad eam efficiendam, vel ab ecclesia potestate supernaturali sibi data ad conficiendũ illud, vel annexum eis. Quę definitio satis colligi potest ex cap. Gratia, & cap. Qui studet, 1. quæst. 1. & cap. Quàm pio. 1. q. 2. & Dur. dist. 25. q. 1. & ex Tho. 2. 2. q. 100. art. 1. 3. & 4. Dixi (donum supernaturale) ad includendum spiritualia per essentiam, & excludendum dona naturalia. Dixi (ad salutem animarum) ad excludenda insignia seu arma, dotes, & victorias Regibus, & Principibus aliquot vel aliis in alium finem quàm salutem animarum supernaturaliter concessa. Dixi (vel aliquid institutum supernaturaliter ab eodem ad eam efficiendam) ad includendum spirituale per causam, qualia sunt sacramenta quæ ipse solus instituit, & sola efficiunt instrumentaliter gratiam, vt dictum est supra, c. 22. nu. 1. & 2. Dixi (vel ab ecclesia potestate supernaturali sibi data,) ad includenda spiritualia propter statuta, vt loquuntur Ioan. Andr. & Panor. in cap. consulere, de Simon. qualia sunt sacramentalia & eis annexa ab eadem instituta, quibus sacramenta parantur, conficiuntur, & conseruantur, consecratio & benedictio Ecclesiæ vel altaris, vasorum, ornamentorum, aquæ baptismalis vel benedictæ, exorcismus, catechismus, Ius patronatus, beneficia, collationes, præsentationes, renuntiationes, & id genus alia.

Ex quo infertur Primo, quædam esse spiritualia à solo Deo immediatè creata, vel instituta, vt sunt gratia gratum faciens, septem dona Spiritus sancti, & gratiæ quas gratis datas appellant, & iurisdictio ecclesiastica supernaturaliter primum à Christo data, vt diximus in cap. Nouit, de iud. notab. 3. Alia vero ab Ecclesia instituta, qualia sunt reliqua prædicta. Non tamen ex hoc inferas, quod solum priorum venditio est iure diuino prohibita, & consequenter prohibita quia Simoniaca, quia etiam venditio posteriorum est eiusmodi, vt infra tangetur. Non item putes quod omne sacrum est spirituale vt hic accipitur. Bona enim mobilia & immobilia ecclesiastica sunt sacra, iuxta Thom. recept. 2. 2. q. 99. artic. 3. & probatur in cap. Nulli, & cap. Prædia, 12. quæst. 2. quæ tamen non sunt spiritualia, vt hic sumuntur, & ita eorum emptio etiam iniusta, non est Simoniaca, licet sit sacrilega, per cap. prædicta, quia diffinitio eis non conuenit, nam licet dedicentur ad sustentationem spiritualium, vt ait Thom. vbi supra, non tamen per benedictionem saeri constitutiuã, quę de sola potestate supernaturali, & spirituali fluere potest, vt nouè resoluimus nuper in c. Non liceat, 12. q. 2. §. 17. à nu. 7.

Secundo, quod omnia instituta ab ecclesia sunt instituta virtute potestatis diuinitus acceptæ, & ideo merito vocantur annexa spiritualibus: quia sunt superaddita humanitus spiritualibus datis diuinitus. Quædam quidem antecedenter, puta quæ non requirunt in habituro illa, aliud spirituale quàm Christianismum, vt ius patronatus, ius sepulturæ, calix & similia. Alia dependenter, siue consequenter, quæ requirunt aliquid spirituale vltra Christianismum: qualia sunt beneficia & officia ecclesiastica, quæ est doctrina Thom. communiter recepti, 2. 2. q. 100. ar. 4.

Tertio,

Tertio, quod quædam sunt spiritualia pura ab omni rei temporariæ mixtione, qualia sunt gratia & dona Spiritus sancti. Alia mixta ex spirituali,& temporario, & horum quædam habent plus spiritualis, quàm temporarij, vt sacramenta, & actus conficiendi ea: qui constant ex parte purè spirituali, & labore temporali. Alia contrà quorum maior est temporalis, & minor spiritualis, vt calix sacratus, & ornamenta sacra in quibus materia,quæ est maior pars, est res temporaria, & consecratio & benedictio, quæ est spiritualis, minor. Et quamuis neutra horum pretio vendi possint quo ad partem spiritualem, neque eius ratione debeāt maioris æstimari, tamen ea quæ sunt generis posterioris, vendi & emi possunt ratione partis temporariæ. Ea vero quæ sunt prioris generis, non.

II. Principaliter præmitto quod Simonia est voluntas studiosa emendi, vel 100 vendendi spirituale, vel spirituali annexum secundum glo. solem. in summa, 1. q.1.receptam ab omnibus Canonistis in rub. de Simon.& à Theologis in 4.dist. 25.& à S. Thom. 2.2. q.100.art.1. Dixit(voluntas)ad significandum quod Simonia mentalis qua quis vult committere Simoniam conuentionalem, vel realem, est verè peccatum mortale Simoniæ etiam non sequuta conuentionali nec reali: quia radix malitiæ Simoniæ sicut & cuiuslibet alius peccati in actu interiori voluntatis consistit,secundumThom.recep.1.2.q.20.iuxta illud Matth.15.Non quod intrat per os, &c. Tum quia peccata cordis, oris, & operis, eiusdem speciei & malitiæ sunt, Thom. 1. 2. q.72. artic.7.& dictum est supra prælud.9. & c.16. nu.1.sub.fi.& constatad mittere Simoniam conuentionalem, vel realem esse peccatum mortale,c.tanta,& tot.tit.de Simon.Tum quia talis voluntas est peccatum mortale,secúdum omnes,& non nisi peccatum Simoniæ,ergo est Simonia. Propter quod Mai.in 4.dist.25.q.1.deridet glo.dicti cap.fin.cui concordat glos.præfati cap.consulere,putans eam dicere contrarium,quod tamen non dicit, imo expresse aiunt ambæ glos. esse peccatum, sed non facere quem Simoniacum, id est, de numero eorum quos iura vocant Simoniacos, id est, punibiles pœnis contra eos constitutis, quod quia non satis aduerterunt aliqui,grauiter in hoc lapsi sunt. Dixit(studiosa) ad excludendam indeliberatam. Dixit (emendi vel vendendi)ad includendum omnem voluntatem dandi, vel accipiendi aliquid pro spirituali non gratuito, sed in quoddam pretium, vel causam principalem & immediatam iure id non permittente,vel prohibente per infra dicenda. Dixit(spirituale)ad includendum omne diuinitus datum, vel institutum ad salutem animarum, iuxta dicta nu.99. Dixit(vel spirituali annexum)tum ad includendum omne spirituale humanitus per potestatem diuinitus datam adhibitum ad conficiendum, & conseruandum spirituale diuitus datum per ibidem dicta. Tum ad significandum quod in nullo alio etiam sacro committitur Simonia, per prædicta nu. 99.

Ex qua definitione & eius declaratione infertur Primo, quod nunquam committitur Simonia circa corporea, vel incorporea quæ sunt naturaliter quæsibilia: quia non sunt spiritualia,vt spirituale sumitur in hac definitione,& consequenter nec circa sciētiam iuris,vel aliam,& artem, & cōsilium naturaliter quæsibilia, licet contrà senserit glos. violans textum in cap. Non liceat, 11. q. 3. quatenus habet, non licere Doctori vendere cōsilium sine studij labore præstitum,innuens id esse Simoniam, cui consequens est quod grauiter labuntur Hostien. Card. & Panor.

&c aliquot alij in cap. Quia nonnulli, de Mag. sentientes committere Simoniam illos qui docent aliquem scientiam pecunia, si habent vt de se aliunde sustentent: quia non vendit quid spirituale, vt hic sumitur, & grauius Panor. significans scientiam, vel laborem docendi esse tale spirituale quod aliquo modo ad quandam permutationem cum beneficio spirituali accommodari possit, argu. c. Ad quæstiones, de Rerum permut. malè ad hoc applicati. II. Quod duplex est Simonia, altera prohibita quia Simonia, id est, iure diuino & humano prohibita, altera Simonia quia prohibita, hoc est, solo iure humano prohibita, iuxta glo. celebrem & receptam, cap. ex parte, 1. de off. deleg. Prioris est voluntas emendi, vel vendendi verè spiritualia siue à solo Deo sint data, vel instituta, siue ab ecclesiastica potestate diuinitus accepta, iuxta dicta nu. præced. Posterioris generis est voluntas faciendi collationes, renuntiationes, præsentationes, vel recipiendi eas factas cum conditionibus, modis, vel pactis in aliis licitis, etiam in his, nisi ab ecclesia prohiberentur, & ita frequenter Simonia committitur sine interuentu pecuniæ numeratæ, vel rei ea æstimabilis. Nam cùm quis renunciat beneficium suum in fauorem alicuius, vt ille, vel alius renunciet aliud in fauorem alicuius, vel alius renunciet aliud in fauorem alterius, vel suffragatur cuipiã in aliqua electione, vt alius suffragetur alteri, vel renunciat beneficium suum simpliciter, vt alius impetret sibi aliud ab Episcopo, vel alio collatore, & aliis similibus casibus non datur pecunia neque aliquid aliud ea æstimabile, & tamen est Simonia: quia id tanquam Simoniam prohibet ecclesia. Ratio autem quare id prohibet ecclesia, est, quia in his omnibus datur, vel relinquitur ius spirituale cum onere vt fiat aliquid quasi pro pretio rei spiritualis vel causa principali mediata eam habendi, quod prohibetur in c. sicut, 3. & c. Non satis, de Simon, c. Quàm pio, 1. q. 2. c. fin. de pact. & includitur sub declaratione tertia definitionis, quæ tamen non procedunt in conditione, & modo quæ iure insunt, c. significasti, cum glos. de elect. & c. Ad audientiam, cum glo. de rescript. modò exprimantur eo solo modo quo insunt, vt Fely. & citati ab eo ibi declarant, arg l. 3. ff. de leg. 1. Per quæ pridem defendimus collationem cuiusdam Con mendæ factam alicui adiecto modo, vt solueret quadraginta aureos annuos, quos ordinis statuto soluere tenebatur, quisquis eam haberet. III. Quod permutatio beneficiorũ etiam quoad titulum est Simoniaca, si fiat absque superioris authoritate, c. Quæsitum, & c. penul. de rer. permut. quoniam per eam quis vult dare, vel facere aliquid pro quærendo aliquo spirituali in quoddam pretium, vel causam principalem, & immediatam quærendi illud, licet non sit pecunia æstimabile, vt palam est, quamuis licita sit si fiat authoritate superioris, quia id iure permittente fit, c. cum olim, c. cum vniuersorum, de rer. permut. & clarius in c. 1. lib. 6. & clem. 1. eod. tit. & quia iura solum permittunt permutationem beneficiorum quæ sunt permutantium, ideo Simoniaca est permutatio qua quis ius ad rem quod habet per egressum, accessum, electionem, præsentationem, optionem, vel aliam nominationem permutat cum alio simili iure vel beneficio alteri iam quęsito, vel vacanti per d. c. 1. cum ei annot. præsertim per Io. Andr. & Franc. Et idem de permutatione qua renuncians beneficium minoris valoris reddit pecuniam, vel constituit pensionem annuam alteri permutanti maius ad ęquandum illa: quia id nullo iure permittitur,

mittitur, quamuis quum ecclesiæ bona inæqualia habentes permutantur quoad proprietatem refundi possit separatim pecunia qua bona illa æquentur, c. Ad quæstiones, de rer. permut. per quod idem fieri posse authoritate superioris in permutatione titulorum dicit Anch. in consi. 280. quod commendat Fely. in c. quia verisimile, de præsumpt. nu. 1.

Quarto, quod non est Simonia dare, vel accipere alia ratione quàm pro pretio quærendi spirituale, puta pro sustentatione ministrorum, vel pro liberalitate, vel eleemosyna, vel pro solutione obligationis, legis, vel consuetudinis, vt sentit Thom. & exprimit Caiet. vbi supra, artic. 3. & melius in summa verb. Simon. & nos probauimus in d. c. Sicut, 3. de Simonia. Nam præpositio (pro) aliquando significat pretium, vel causam principalem immediatam, in qua significatione accipiendo vniuersaliter est verum nil pro spirituali posse accipi, vt probat prædictum cap. sicut, & c. Non satis, de Simon. & declarat Archid. in c. Ordinationes, & c. Iudices, 1. q. 1. Nil, inquam, etiam paruum & minimum, secundum Thom. in d. q. 100. artic. 3. aliquando significat causam impulsiuam, vel remotam, vel sustentationem, vel aliam ex prædictis, & in hac significatione verum est posse accipi aliquid pro spirituali, iuxta glo. iuncto text. in d. c. Iudices, & c. Agatho. 63. distin. vbi etiam Arch. & communis in c. ad apostolicam, de Simon.

Quinto, quod licet dare vel accipere aliquid temporale minus principaliter & tanquam pro causa impulsiua & excitatiua pro spiritualibus. Tum per proximè dicta, Tum per glo. c. Cum esset, de Simon. & c. cum ad nostram, de elect. quæ aiunt Simoniam quidem admittere illum qui prælato inseruit principaliter ob beneficium ecclesiasticum præsertim interueniente pacto, non autem qui principaliter ob alium iustum respectum inseruit, licet secundario & minus principaliter ob illam spem inseruiat, quod pulchrè de more declarat Adri. quodlib. 9. artic. 2. sub litera L. M. N. O. Tum quia glo. illa celeberrima in c. 1. de cler. non resid. lib. 6. ait peccare quidem eum qui surgit ad matutinas preces principaliter propter distributiones quotidianas. Non autem illum qui surgit principaliter, vt Deo inseruiat, & minus principaliter & secundario vt eas lucretur. Tum quia Vrbanus Papa in c. si officia, 59. dist. & Cælest. in c. quid proderit, 61. distin. determinarunt licere clericis seruire Deo in ecclesiis ob spem ascendendi id dignitates illarum. Imò Gelasius in c. consulere, 74. dist. dixit eos ad hunc ascensum spe maioris commodi compellendos. Tum quia glo. recep. in d. c. Quid proderit, dicit expresè per illum tex. licere clerico seruire in ecclesia ad quærendam aliquam dignitatem, modò principaliter ob id non seruiat, cui similis est glo. c. Hoc ad nos, 59. distin. Tum denique quod glos. c. Consuluit de vsur. recepta communiter confirmata multis contra Sotum supra c. 17. nu. 209. habet quod licet peccet qui mutuat principaliter ob lucrum, non tamen qui principaliter id facit, vt iuuet proximum, quamuis minus principaliter & secundario id speret. Causam autem impulsiuam & excitatiuam voco etiam illam sine qua non fieret actus, modò ille fiat principalius ob aliam quàm illam, vt in hac specie dixit Mai. in quarto distin. 25. q. 1. & ante illum sensit Tho. quodlib. 8. art. 2. loquens de clerico surgente ad matutinas ob distributiones, alias nõ surrecturo. Tum quia vt in comm. c. cum minister, 23. q. 5. nu. 27. probauimus, non est bona definitio illa Bart.

in l. 2.

in l. 2. §. si. ff. de dona. qua diffinit causam principalem esse causam, qua cessante, cessat effectus: quia multis causis minus principalibus sine quibus actus non fieret, conuenit. Et quia secundum eam omnis causa sine qua non, esset principalis, quod est falsum, secundum omnes & per supradictos tex. & glo. quæ habet locum etiam in hic qui non seruirét ecclesiis vel prælatis, nisi sperarent beneficia, & quia actus virtutum licet fiant vitiosi ob finem principalem temporarium, non tamen fiunt tales ob minus principalé, per adducta in d. c. cum minister, post Adri. ibi citatú, alioqui enim omnes fere actus nostri essent vitiosi: quia paucissimi fiunt purè propter solum Deum & solam virtuté sine aliquo respectu retributionis, quem etiam Dauid habebat in seruiendo Deo, Psal. 118. ibi, inclinaui cor meum, &c. propter retributionem, & vt quidam dixit. Quis virtuté amplectitur vnam, præmia si tollas? Itaque verè coram Deo incurrit Simoniam quicunque dat, vel facit aliquid temporariú etiam minimum, vel spirituale pro spirituali tanquam pretium eius vel causam principalem, & immediatam eius habēdi, & econtrario nemo qui alia ratione, & minus principaliter dat, vel accipit etiā temporale pro spirituali verè corā Deo & in foro conscientiæ Simoniam cōmittit, quamuis in foro exteriori interdum præsumatur cōmittere. Quę resolutio ex prędictis, & ex Arch. & Caiet. vbi supra irrefragabiliter colligitur. Per quæ pridē respondi, non cōmisisse Simoniam qui mutuauit Episcopo nouè prouiso bonam pecuniæ summam principaliter & immediatè, vt ei benefaceret, & ad ineundam amicitiam, sperans secundario sibi, vel alij gratiam alicuius beneficij: quia non mutuauit pro pretio, neque pro causa principali, nec immediata rei spiritualis, saltem vt hic accipitur.

101 Sexto, quod non est Simonia dare, vel accipere aliquid pro sustentatione ministri, quod proculdubio procedit in sustentatione necessaria quoad vtrumque forum, & etiam in non necessaria quoad forum conscientiæ: quia licet diuites accipientes pro illa ex facto præsumi possint eam admittere, verè tamen non admittunt si non accipiunt pro pretio, vel causa principali & immediata suæ actionis spiritualis, per prædicta, & pauperibus licet in vtroque foro etiam ex pacto accipere, vt dixit Caiet. vbi supra, quæ differentia non potest defendi, nisi ratione diuersitatis inter vtrumque forum, & inter veritatem & præsumptionem.

Septimo, quod dare, vel accipere pecuniam pro impensis, vel pœna excommunicationis, vel absolutionis per iurisdictionem spiritualem imposita, non est Simonia, arg. c. Venerabilibus, §. Porrò, de sent. excomm. lib. 6. etiam si pœna non erogetur pauperibus, arg. c. Dilectus, de pœn. licet id esset melius. Ad quod reducendum est quod ait Thom. in 4. dist. 25. cum aliis quibusdam.

Octauo, quod neque datio pecuniæ ob vexationis redemptionem, est verè Simonia, per text. sing. in c. Dilectus, 2. de Simo. modo qui dat iam habeat ius acquisitum etiam in possessione, iuxta cōmunem, ibidem, quæ ampliatio per prædicta procedit quidem quoad forum exterius & præsumptionem Simoniæ, nisi aliquid aliud eam tollat: sed non quoad interius quoad quod non est verè Simonia, si dans nil iuris intendit emere, neque eius dationis causa principalis, & immediata est iuris possessionis acquisitio, licet illa sit causa sine qua non daretur, sed alia, vel amicitiæ conciliandæ, vel litium, vel aliorum scandalorum, & damnorum vitatio, vt respondi de datione cuiusdam habentis ius firmum impediti

accipere

accipere possessionem per arma cuiusdam nobibis, nil aliud iuris prætendentis quàm potentiæ, vel indignationis & iræ duraturæ donec aliquid temporale ei daretur. Dixi (modo habeat ius quæsitum) quia antea non liceret dare aduersariis etiam malitiose impedientibus eius promotionem, secundum Thom. 2.2.q.100. art. 6. pro quo casus in c. Mathæus, de Simon. nisi impedirent vim inferendo vel procurando pro indigno, vel solus ipse occurreret dignus qui eligeretur, vt rectè animaduerit Sot. lib. 9. q. 6. de iust. & iur.

Nono, quod largiri eleemosynam pauperi, vel sacrifico pro Missa, vel orationibus, non est Simonia, nisi pro pretio, & animo illa emendi daretur, quo animo dare etiam pro vita æterna esset actus Simoniacus, quidquid aliqui dicant, citantes pro se Tho. 2. 2.q. 200.arti. 1 .ad tertium, qui hoc non dicit. Nam & illud Danielis 4. Peccata tua eleemosynis redime, relatum in c. Medicina, de pœn. dist. 1. non est intelligendum de venditione, & redemptione propria, sed metaphorica, vt idem Tho. ibidem, & in 4. dist. 25. q. 3. intelligit. Idem de dante alicui, vt excubias in domo defuncti agat, quamuis accessoriè intelligatur illum psalterium recitare debere. Host. in sum. de Simo. §. Qualiter, versic. si clericus.

Decimo, quod est Simonia dare, vel accipere aliquod munus à manu, lingua, vel obsequio, de quibus in c. sunt nonnulli, 1. q. 1. quando obsequia, vel laudes, vel preces, quæ sunt munera linguæ, dentur, vel accipiuntur pro pretio, & causa principali, & immediata rei spiritualis, vel ei annexæ, vt dum conuenit inter duos vt alter alterum laudet apud illum, vel illum, illo, vel illo loco, vel tempore, aut inseruiat sic, vel sic in illo, vel illo negotio, vt sic, vel sic roget aliquem pro aliquo, & alter dabit ei aliquod beneficium vel ordinem, secùs autem si non darentur, vel acciperentur, in pretium, vel in causam principalem, & immediatam, vt dantur & accipiuntur cum non exeunt fines suæ naturæ, quàuis laudes essent falsæ, & preces malæ, & obsequia peruersa, iuxta mentem S. Thom. 2. 2. q. 100. art. 5. explicatam à Caiet. ibi, & in summ. verb. Simonia. Quamuis glo. in c. Tuam, de ætat. & qualit. cui satis concordant Ant. Card. & cõmunis, contradicat quoad preces carnales & pro se, vel pro indigno oblatas, quod tamen singulariter refellit ibidem Inno. dicens per eas quidem peccari, sed non peccato Simoniæ. Ad quod reducendum est etiam id quod idem Tho. ait ea. q. art. 5. ad tertium de rogante pro se indigno, beneficium. Idem dicendum de dante aliquid causa dicendi Missam, vel faciendi alia similia, quæ componuntur principalius ex spirituali, quod est ipse actus qui fit potestate spirituali ad id concessa, & minus principaliter ex temporali, quod est labor qui in eis agendis suscipitur. Distinguendum enim est an det in pretium, vel causam principalem, an ob minus principalem, vel alias rationes supradictas post vtrunque Tho 2. 2.q.100.art.3. Qua ratione Episcopi, clerici, monachi, & monachæ, siue sint pauperes, siue diuites, siue proprij, siue alieni, sine peccato accipere possunt portiones, eleemosynas, & stipendia, quæ pia consuetudine, aut lege naturali diuina, aut humana iusta iis qui tale, vel tale opus spirituale faciunt, debentur, non quidem pro pretio & causa principali, immediata eorum, nec laboris qui in opere suscipitur, sed tanquam pium debitum, vel causa excitatiua & minus principali per supradicta, & per c. significatum, de præben. vbi latius diximus.

Addo

Addo quod etiam pro pretio & causa principali immediata potest dare quis aliquod tēporale pro obligatione exercendi munus Vicarij Episcopi, vel parochi, vel capellani, vel concionatoris vnum annum, mensem, aut hebdomadam, secundum Innoc. recep. in c. Quoniam. Ne præl. vic. su. vel subeundi laborem adeundi aliquem locum longinquum, vbi rogatur Missam dicere, aut aliquem alium actum spiritualem agere. Quia huiusmodi obligatio, vel labor non sunt de se accessoria illis actibus, vt rectè declarat Caiet. & ante illum sensit Innoc. vbi supra.

XI. Quod non committit veram in foro interiori Simoniam, qui Notario Episcopi pro instrumento ordinis, dat aliquid etiam amplius quā debet, vel etiam ipsi Episcopo pro pastillis, præsertim post susceptum ordinem sine vllo pacto, modo non dederit pro pretio, nec pro causa principali, & immediata ordinis, quamuis in foro exteriori possit præsumi contrarium, per c. 1. de Simon. Idem arbitror de beneficiario qui soluit aliquid in possessionis adeptione aliis beneficiariis, ad quod tamen non potest cogi, cap. Iacobus, eod. tit. & c. Ex multis, 1. q. 3. etiam stante consuetudine, si dandum vertitur in priuatum commodum, quale est prandium, vel Symposium, aut pretium eorum, secùs si pro fabrica, pauperibus, vel alio pio opere, vt per Panor. communiter recept. in d. c. Iacobus, quod confirmauit Concil. Trid. sess. 24. c. 14. de reform. quod tamen videtur in hoc ęquare statutum & consuetudinem, & ita corrigere Panormit. & communem vbi supra, quem sequitur Alexan. in d. cap. Ex multis, quatenus contra eorum sententiam, exæquat in hoc constitutionem consuetudini, quod ipsum, videtur statuere de marcha argenti, vel alia summa quæ alicubi datur pro titulo beneficij, ne pro commodo dato possit accipi etiam stante consuetudine. Quin etiam puto non posse nunc capi pro rebus piis, quod consueuit capi pro commodo proprio: quia non erat consuetudo, vt pro illis caperetur, & ea quæ pro commodo proprio accipiebatur, sublata est, & iure communi etiam pro illis non debet capi, d. cap. Ex multis. Notarium autem qui magis accipit pro instrumento quo de ordine maiori datur fides, & Prælatum qui eo plus exigit pro titulo quo maius est beneficium, arbitror esse planè Simoniacos: quia vendunt temporale mixtum spirituali maioris quàm venderent purum per prædicta, nu. 99. Præterquam quod contraueniunt prædicto Conc. Idem arbitror de dante aliquid presbytero, vel alteri, vt baptizet aliquem in necessitate constitutum, iuxta Pan. communiter recept. in c. Cum ecclesiæ, de Simon. quicquid dicat glos. secum pugnans in c. Baptizandis, 1. q. 1. Nam & in necessitate licitè accipitur ab hæretico, iuxta glo. in c. præter, §. Hæc, 32. distinct.

102 III. Principaliter præmitto quod Simonia est triplex, mentalis tantum, conuentionalis tantum, & realis. Simonia mentalis tantum, est Simonia mente tantum concepta citra omnem conuentionem expressam, vel tacitam, siue res tradatur, siue non. Et est duplex. Altera quæ neque peruenit ad conuentionem, neque ad dationem. Altera quæ peruenit ad dationem citra omnem conuentionem, quarum vtranque esse peccatum mortale Simoniæ, supra probatum est, & in prædicto Comment. c. fin. vbi nu. 12. probo neutram harum Simoniarum mentalium tantum, obligare ad restituendum per eam acceptum, siue id sit spirituale, siue temporarium, & quidem quoad priorem, in qua realiter nil datur, nec accipitur, om-

tur, omnes conueniunt: ſed quoad poſteriorem qua aliquid datur, vel accipitur, etiam ſine vlla conuentione expreſſa, vel tacita, contrarium tenent Maio. in 4. diſt. 25. q. 1. Adri. in quodlib. 9. Sot. lib. 9. q. 8. artic. 1. de iuſt. & iur. eo quod vſura mentalis tantum obligat ad reſtitutionem, c. conſuluit, de vſur. & dictum eſt ſupra, cap. 17. & latius in c. 1. 14. q. 3. & quod eadem ratio idem debet ſuadere in Simonia mentali. Sed nobis ſemper placuit communis opinio quam irrefragabiliter probo in d. Comment. à nu. 12.

I. Quia illud in 2. par. tam manifeſtè id dicit, vt nimiæ cuiuſdam audaciæ fuerit illud inficiari, adiiciendo ei gloſſas omnino diſſonas.

II. Quod ita in hodiernum diem intellexerunt illud, gl. & fere omnes Doctores Canoniſtę, & Theologi in quibus eſt Innoc. quartus, ibi, quicquid illi imponat Sylu. tenens tamen communem verb. Simonia, q. 20. Exponit enim verbum (vtrinque) in eo poſitum ſic, ideſt, ex parte dantis & accipientis beneficium, qui ideo ſeruiuit, vt beneficium acciperet, & ille qui dedit beneficium, ideo dedit, quia ſibi ſeruiuit, & ita intelligit illud de ſecunda Simonia mentali, in qua datur vel accipitur aliquid. In iis etiam eſt S. Thom. 2. 2. q. 100. art. 6. ad 6. quicquid dicat Sot. vbi ſupra, quod in prædicto commentario efficaciter monſtramus, vbi etiam idem probamus de Hoſtien. Io. And. & Caiet. quos aliqui ſuſpicantur fuiſſe in contraria ſententia, nam alij omnes ſunt in noſtra communi.

III. Quod illud cap. non poteſt intelligi quomodo illud intelligit Maior, in 4. diſt. 25. q. 1. vt ad oculum ibidem monſtramus per multa quæ breuitatis gratia prætermittimus.

IIII. Quod illud cap. non poteſt intelligi vt Adri. quodlib. 9. ſentit, quem Sotus vbi ſupra ſequitur. Tum quia, vt contextum in ſuam trahant ſententiam, iubent demi notam rubeam (quę paragraphum & diuiſionem ſignificat) poſitam ante illa verba, & ad, &c. & ita tacitè E. maiuſculum ſententiis & periodis aptum, quod ſemper in prædicta connexione adhibitum eſt, in e paruum mutari iubent, contra perpetuam conſuetudinem à Gregorio nono, hucuſque ſeruatam, nullo ad id producto exemplari, ſicuti videmus mutatum eſſe dudum in quadam Pariſiorum impreſſione. Tum per alia omni reſponſione maiora quæ in d. commen. afferimus, præſertim quod impoſſibile eſt ſecundum eorum intelligendi modum aptare conſtructionem aliquam tolerabilem illi verſiculo. Eos, &c. vt eum conſtruere volenti palam erit.

V. Quod non obſtat fundamentum aduerſantium, videlicet, quod non poteſt dari ratio apta diuerſitatis cur vſura mentalis obliget ad reſtituendum, & non Simonia mentalis, eo quod Panor. in d. c. fin. probat non eſſe idoneas ante ipſum redditas, nec approbat quas ipſe reddit, & meritò, quia poſtrema quæ videtur ei aliis præſtare, præſupponit falſum, nempe quod cap. illud loquitur de illo qui non dat vel facit temporarium principaliter pro ſpirituali, ſed minus principaliter & ſecundario, quod eſt falſum, quia illud cap. agit de Simonia, quæ eſt peccatum mortale, vt ſupra probatum eſt, quale non eſt facere aliquid minus principaliter, & ſecundario pro ſpirituali, vt ſupra nu. 101. oſtenditur. Nihil, inquam, obſtat prædicta eorum ratio. Tum quia debemus aſſentire humiliter declarationi Papę, licet rationem, qua ille motus fuit, non attingamus, arg. c. Ego ſolis, 9. diſt. credentes.

dentes non defuisse illi rationem ita declarandi. Vnde dixit Ioan. Ana. ibi, quod ratio iusta illius decisionis ab authore petenda erat. Tum quia satis apta est quam reddit Caiet.s.quod id quod pro vsura datur,coactè datur; quod autē pro Simonia,sponte;vt quod datur pro emptione aut vēditiōne. Nec obstat replicatio Sot. vbi supra, videlicet, quod pares sunt in hoc soluens vsuram & dans aliquid pro beneficio: quia vterque mallet habere gratis, & vterque ideo dat, quia non potest quod desiderat habere gratis. Non,inquam,obstat hæc contra Caiet.replicatio, quia ad hoc vt consensus dantis impediat restitutionem, non sufficit, quod mallet habere gratis quàm pretio, quoniam alioqui etiam omnis venditor teneretur restituere pretium ementi,sed sufficit consensus pręstitus via contractus approbati, & quod datur per viam Simoniæ, datur per viam cōmutationis, quæ de se iure probatur,non autem quod datur per viam vsuræ. Et ideo cōsensum datum per viam Simoniæ reputauit Grego. in dicto c. fi. sufficientem ad impediendam restitutionem,cōsensum autem dantis per viam vsuræ reputauit ad id insufficientem, Vrbanus in dicto cap.consuluit. Tum quia etiam alia ratio diuersitatis efficacior supradicta nouè reddi potest, scilicet quod vsura bene soluitur, & malè recipitur. Nam vsuram soluere,non est peccatum,cap.debitores,de iureiuran.recipere autem sic,cap. Quoniam,de vsur.& qui malè recipit ab eo qui bene dat, tenetur id restituere danti,cap.Non sanè,cum glos.14.quęst.quinta. At qui per Simoniam mentalem accipit ab eo qui malè dat bene suscipit ob ignorantiam malæ intentionis, aut saltem accipit à malè dante, & cōsequenter nemini tenetur illud restituere: saltem si præstet id propter quod datum est, per regulam supra cap. 17. nu. 32. positam, s. eum qui bene, aut male aliquid accipit, ab eo qui male dat, ad illud restituendum ex præcepto non teneri, saltem si illud cuius causa datum est, fecit,& nulla speciali lege id iubeatur. Et quamuis de accepto per Simoniam realem,sit lex specialis quæ id iubeat,c.de hoc,de Simon. nulla tamen talis est de accepto per Simoniam mentalem, imò contraria expresse ponitur in d. c.fin. Concludo igitur proculdubio, quod Simonia mentalis non obligat ad restituendum quæsitum per eam, siue illud sit spirituale, siue tēporarium, quod procedit etiam in Simonia iure naturali, vel diuino prohibita. Tum quia illud cap. generaliter loquitur, & ita generaliter est intelligendum, l.de pretio,ff. de pub.in rem act. c. si Romanorum, 19.dist. Tum quia speciatim agit de Simonia qua temporarium fuit datum pro statu spirituali religionis quę iure diuino prohibetur per dicta supra nu.100.Procedit etiam quoad vtrumq; forum,quicquid dicat Med. in Cod. de rest. in q. de vsur. rest. folio 140. qui nescio cur illa verba (in quo casu delinquentibus sufficit per solam pœnitentiā suo satisfacere Creatori) non ponderarit. Procedit etiam non solum quando altera pars Simoniam tantum mentalem committit, sed etiam quando vtraque, quicquid aliqui dicant. Tum quia apertè agit tex.de quæsito ab vtraque parte in illis verbis(vtrinque taliter acquiruntur) & nihili facienda est declaratio Maio. vbi supra. Tum quia Inno. quartus ponit exemplum text. in duobus quorum alter seruiuit pro beneficio, & alter dedit illud ei pro seruitio. Procedit etiam non solum in eo qui quærit aliquod temporale, non dato spirituali, sed etiam qui quærit alterum eorum, altero dato: quia verba, & ratio tex. æquè hunc casum ac illos comprehendunt per prædicta, quicquid dicat

dicat Sot. Procedit etiam in datione cuiuscunque rei temporariæ à manu, siue à lingua, siue ab obsequio, de quibus supra eadem ratione. Hæc de simonia mentali tantùm. Simonia verò conuentionalis tantùm, est simonia conuenta expressè, vel tacitè, nondum tamen ab vtraque parte executa. Et est duplex. Altera ex neutra parte executa, Altera ex vna tantùm, & vtraque est peior mentali tantùm, quia etiam prior est mentalis, vt illa quoad forum interius, & etiam punibilis quoad externus, cùm sit peccatum mortale graue, c. cùm pridem, de pact. & c. Cùm esset, de simon. & probabile, quia est exterior actus, posterior verò adeo quidé quod, vt audio, grauissimum Rotæ prætorium propter eam commissam super beneficio solebat priuare eo illam committentem, licet quia non peruenit ad realem, non declaret eum ipso iure illo esse priuatum, quod satis mire est, quum etiam ab officio deponere posset de rigore iuris, quia pro crimine graui id potest, iuxta resolutionem Panor. & Decij, in c. At si clerici, nu. 35. de iudic. Tum quia obligat ad restituendum acceptum ei qui dedit, etiam ante iudicis sententiam, vt Caiet. adnotauit, quod verum est, si acceptum est temporale, falsum autem si acceptum sit tale spirituale quod accipiens non potest reddere danti sine renunciatione præuia & collatione superioris subsecuta, quale est beneficium ecclesiasticum, quamuis priuari posset eo propter illud delictum, vt prædictum est, & falsius, si acceptum est tale quod nullatenus auferri potest, qualis est character impressus per sacramentum ordinis, qui nulla potestate humana est delebilis, c. Ostenditur, c. Quomodo, de cons. dist. 4. & notat glos. vlti. in c. Degradatio, de pœn. lib. 6. Dixi (ab vtraque parte) quia implementum ex parte promittentis temporale, non efficit, vt simonia desinat esse conuentionalis tantùm, & fiat realis, quod etiam concedit Caiet. 2. 2. q. 100. art. 6. ad sextum, & in summ. verb. simonia, quem sequitur Sot. lib. 9. q. 8. art. 1. de iust. & iur. quorum tamen vterque negat idem esse de implemento ex parte promittentis spirituale: quia secundum eos sufficit illud ad cõstituendam simoniam realem. Tum quia Tho. ait simoniam esse conferre beneficium ob obsequia futura. Tum quia credito vendere, est vendere, sed contrarium est tenẽdum donec aliud statuatur, cum Cassiad. in decis. 5. de const. & Gomes. in reg. Cancel. de Trienna, q. 12. quos ille non citat, dicẽtibus collationem beneficij per simoniam conuentionalem factam valere. Tum quia, vt illi testantur, id obseruat antiquus stylus Curię Romanę, qui facit ius. c. Ex litteris, de const. c. quam graui, de crim. fal. cuius in hac re notitiam per eos habitam magnifecimus olim, vt scripsimus in c. si quando, de rescrip. pag. 11. Tum quia non est sufficiens ratio qua mouetur Sot. dicens quod conferre, & tradere statim beneficium dilato pretio, est simonia mentalis, & conuentionalis ab vna parte perfecta. Nam etiam tenetur confiteri, quod dare & tradere pecunias statim pro beneficio promisso & conferendo tempore quo vacabit, est simonia mentalis & conuentionalis ab vna parte perfecta, & ita confiteri debet incurri pœnas per vtranque vel per neutram, & cùm secundum eum non incurratur per vtranque, per neutram debet incurri. Non item sufficit dicere quod Tho. ait, quod est simonia conferre beneficium ob futura obsequia, sicut etiam est venditio, vendere aliquid dilato pretio, quoniam etiam dixisset esse simoniam dare statim pecuniam pro beneficio postea conferendo, sicut dixisset quod est emptio dare pecuniam præsentem pro merce postea 103

n tradendo

tradenda. In confesso est enim emi posse merces futuras etiam nondum natas, imo & spem earum, l. Nec emptio, ff. de contrahen. empt. sicut & obligari, l. Quæ nondum, ff. de pign. & promitti, l. Interdum, de verb. & legari, §. Ea quæ, instit. de legat. Tum quia idem Sot. fatetur, & rectè vbi supra, quod translatio dominij beneficij per simoniam collati impeditur non iure naturali, nec diuino, sed humano tantùm ecclesiastico. Quod ipsum est dicendum de translatione pretij per simoniam dati, quicquid ille dicat, secundum Panor. in d. c. si. & c. De hoc, de simon. Caiet. in summa verb. simon. & 2.2 q. 100. arti. 6. Sylu. verb. simonia, q. 20. & communem, & idem à fortiori de aliis pœnis contra simoniacos statutis, ergo eatenus est dicendum eas incurri, quatenus iure humano id exprimitur, & nullo tali est expressum quod magis incurratur per simoniam conuentionalem completam ex parte dantis spirituale tantum, quàm completam ex parte dantis temporale tātum. Tum denique quod extrauag. 2. de simon. quæ has pœnas induxit, non induxit eas contra omnes simoniacos, sed tantùm contra eos qui simoniam in ordine, vel beneficio committunt. Nec etiam contra hos omnes, sed solum, contra eos qui committunt dando, aut accipiendo: ita quod non habet locum nisi in simonia quæ ad opus dandi, aut accipiendi peruenit. At Caiet. & Sot. non possunt dicere dationem vnius eorum quæ sunt danda sufficere, quia vterque fatetur non sufficere dationem pretij, nisi ad dationem beneficij perueniatur. Et quum extrauagans non magis de datione vnius quàm alterius loquatur, intelligenda est de vtraque. Multo fortiora sunt argumenta quæ quendam magnum Aduocatum Consistorialem proposuisse in huius grauissimo Rotæ Auditorio refert prædictus Cass. qui ea vbi supra soluit, & multò magis quàm illa obstat vnū quod nos pridem proposuimus Conimbricæ Auditorio quo se in inuestiganda solutione exerceret, quam nunquam inuenit, s. quod nulla collatio beneficij purè facta sine conditione, potest esse pendens, sed statim aut valet, aut est nulla, arg. c. 2. de elect. lib. 6. & latè traditorum per Felyn. in c. constitutus, de rescrip. At secundum eorum opinionem, collatio purè facta cum pacto dandi 100. ad finem anni, in pendenti est, si enim non soluantur, valet; si soluantur, non valet iam inde à principio. Item excommunicatio purè lata, non potest esse in pendenti, c. Ad hæc quoniam de app. At secundum eorum opinionem, excommunicatio lata per prædictam extrauag. esset in pendenti: quia si soluantur illa 100. erunt excommunicati iam inde à principio; & si non soluantur, nunquam. Post autem maturam consideratione animaduerti, quod hæc omnia æquè obstant Caiet. & Sot. ac Cass. & Gomes. Et vtrosque defendendo posse responderi, quod ius antiquum quo nec collatio, nec excommunicatio purè facta potest esse in pendenti, est ius humanum quod tolli potest alio humano contrario, & ius quod colligitur ex prædicta Extrauagan. inducta modo supra dicto, stylo curiæ adiuncto, est nouum, contrarium in hoc prædicto antiquo, & ita tollit illud tanquam posterius, c. 1. de constitu. lib. 6. Pro qua solutione vrget quod amissio emphyteusis ipso iure incursa per c. potuit, de loca. & l. 2. C. de iur. emphy. est ita in pēdenti, quod si dominus proprietarius antequam illam petat, vel declaret se velle petere, moriatur, non censetur amissa, & si petatur, sic. Et idē si ipse emphyteuta moriatur antequā ab eo illa petatur per ea multa quæ dictus Cass. adducit in decis. 2. & 3. de locat. Facit etiam & proprius, quod.

quod excommunicatio lata ipso iure contra pensionatium in casu non solutionis faciendæ in certo termino, eo lapso non censetur incursa donec is cui illa debetur, declaret se velle illam esse incursam, & illo etiam post mensem & annum declarante, habetur pro excommunicato iam inde à termino lapso, & si antequã declaret, moriatur, vel soluatur pensio, vel fiat concordia, vel pensionarius moriatur, censetur nunquam incursa, vt stylus habet, & prædictus Cass. affirmat in d. decis. 2. & 3. de locat. Itaque dici potest quod illa extrauagans interpretata per stylum Curiæ antiquum Papa sciente, & tolerante seruatũ, probat singulariter quod nullitas tituli, & excommunicatio inductæ per illam, sint ita in pendenti, quod non ligent donec ab vtraque parte compleatur simonia, impleta verò ab vtraque parte, etiam si longè postea impleatur ab altera, censeri eas inductas iam inde à contracta simonia. Non ignoro facilius responderi posse dicendo nullitatem tituli & excommunicationem non inde ab ipso tempore datæ tituli incurri, sed à tempore simoniæ ab vtraque parte perfectæ, nisi contrarium seruaret stylus antiquus, cui standum est. Succedit tamen quæstio non minus quotidiana quàm grauis, An incurrat irregularitatem qui celebrat post completam ab altera parte simoniam, & ante completam ab altera? in qua idem videtur respondendum, quod de pensionario celebrante post lapsum termini ad soluendam pensionem sub pœna excõmunicationis latę sententiæ pręstituti. Equidẽ arbitror eam non incurrere, saltem quoad forũ conscientiæ. Tum quia appellans à declaratione excõmunicationis, de cuius valore dubitatur, non incurrit irregularitatẽ, vt pulchrè declarat Fel. in c. Rodulphus, nu. 43. de rescrip. Tum quia appellans ante excõmunicationem, & fidens appellationi, celebrando non incurrit irregularitatẽ, etiam si declaretur malè appellasse, iuxta gl. penul. communiter recep. in c. solet, de sent. excom. lib. 6. Tum quia, vt ait Pan. in c. pastoralis, §. verũ, de app. & Domin. in d. c. solet, & Fel. in d. c. Rodulphus, pœna irregularitatis ponitur ob contẽptum quẽ prædicti verè nõ habẽt, nec præsumũtur habere, attẽto quod in casu simoniæ nõ cõpletæ est incursa excõmunicatio, & in casu nõ solutę pẽsionis credere potest pẽsionarius se excusatũ iri per impotentiã, vel cõcordiã, vel bonitatẽ eius cui debet, quod nõ volet eũ declarare, &c. Facit, quod Rota nõ iudicat irregularẽ eũ qui celebrat post intimationẽ executorialiũ antequã declaretur, vt sentit Fel. in c. Ad probandũ, n. 6. de re iudi. quatenus ait Rotã suo tẽpore iudicasse validã collationẽ factã ab Episcopo excõmunicato, eo quod nõ paruerit executorialibus intimatis ante declarationẽ, quæ fieri nõ potest, nisi seruatis quatuor terminis, de quibus ibi per eũ. Quare hoc videtur proculdubio tenendũ donec aliud statuatur, excepta simonia confidẽtiali, per quã ipso iure annullari titulũ, & incurri excõmunicationem, & alias pœnas probãt duæ nouæ Extrauag. Pij IIII. & Pij V. vt infra, n. 110. notatur. An autẽ earũ exẽplo statuere idẽ in alijs sit è re Christiana, scribetur in Cõmẽt. prędicti c. fi.

Simonia realis est simonia conuenta expressè, vel tacitè ex vtraque parte cõm- 105
pleta saltem quoad aliquam partem promissorum vtriusq; partis. Dixi (vel tacitè) quia interdum fit illa sine verbis, solis nutibus, quibus vnus etiam in momento, vt ait Caiet. significat se facere, vel dare aliquid pro spirituali, & alter velle accipere aliquid pro illo, vel factis tantùm puta spondendo, vel faciendo, vt Itali dicũt, Scõmessam, vel vt Hispani apostãdo 100. vel 1000. cũ Episcopo, quod nõ cõferet

beneficium tale vacans suo filio vel nepoti, & Episcopus vt lucretur illa confert illud ei, vel vt, quod quidam Magnas fecit, dicendo Regi percupiēti, vt successor cuiusdam Episcopi mortui solueret viginti millia scutorum quæ illi debebat, si placet suæ Maiestati, ego soluam illa omnia ex legitima parte quæ debetur ex bonis maternis filio meo, &c qui erat dignus Episcopatu, nihilo expresso de episcopatus præsentatione, pro qua tacitè promittebat, nam si Rex nihil alias respōdendo præsentasset illum eius filiū, & Magnas soluisset illud debitum, censenda fuisset simonia realis, quippe quæ esset tacitè conuenta, & ab vtraque parte completa. Dixi (ab vtraque parte) quia non sufficit quod impleatur ab vna parte tantùm per supra latè adducta. Dixi nouè (saltem quoad aliquam partē promissorum vtriusque partis) ad includendum simoniam, cuius conuentionem non implent partes in totum, sed in partem sic, vt cùm quis promittit 200. pro renūciatione duorum beneficiorum, & renunciatur vnum tantum, & soluuntur 100. tantum.

Porro hæc simonia vt minimum est æquè mala ac mentalis & conuentionalis, quia non solùm est mortalis in foro interiori, vt mentalis, sed & punibilis & obligatoria ad restituendum in exteriori, vt conuentionalis. Dixi, vt minimum, quia realis in ordine & beneficio est peior vtraque. Vnde sequitur quod præsentatio, electio, confirmatio, & quælibet alia dispositio & prouisio facta per simoniā realem, ipso iure est nulla, & consequenter quod prouisi non faciunt fructus suos, imo tenentur relinquere beneficia tanquam res alienas, & sibi non quæsitas cum fructibus malè perceptis, vt statuitur in d. Extraua. 2. de simon. & subsequenter quod renunciatio simoniacè facta non valet, c. cum vniuersorum, de rer. permut. secundum vnum intellectum, & ibi Inno. per Pan. & alios communiter receptos, & Rot. 7. de renun. in antiq. licet ita renuncians castigari possit, vt ibi subdit Inno. non tamen perdit titulum, nec ius renunciatum.

Missa pro dicenda non potest statui quid certum, & ne minus eo detur, nu. 106.
Spirituali pro præstito dari consuetum potest capi, & interdum peti antequam præstetur, num. 106.
Simonia conuentionalis est promissio sine animo soluendi, & quando realis, nu. 106.
Simoniam an faciat obligationis antidoralis remissio, nu. 106.
Mediator simoniæ, & capiens sibi vt roget, simoniacus, nisi, &c. nu. 106.
Simoniacus non est conferens ob consanguinitatem, vel amicitiam, vel preces etiam indigno, nisi, &c, nu. 107,
Simoniæ quædam vsitatæ in Curia inter monentes vacantia, & ea impetrantes, nu. 107.
Renunciare beneficio intentione vt detur. N. licet eo non expresso, nu. 107.
Simoniam interdum Papa incurrit, pœnam eius nunquam, nec ipse, nec consors eius, numero 108.
Beneficium ecclesiasticum spirituale, & ideo inuendibile etiam à Papa, qui tamen potest illud extinguere, diuidere, vnire, & de fructibus variè disponere, alijs & sibi non vendito illo, nu. 108.
Confidentia quid, quotuplex, & beneficialis etiam illicita duplex, & de qua extrauag. Pij V. num. 109.
Bulla Pij V. de confidentia cum 10. adnotationibus, nu. 110.

Pensio

Pensio beneficialis non potest emi, nec redimi, sed remitti sic, quia est spirituale dependenter num. 111.
Vicariæ spiritualis etiam temporariæ venditio simoniaca, sed non excommunicat, nu. 111.
Simoniacus qui ipso iure suspensus vel excommunicatus, vel restituere obligatus, nu. 111.
Simonia omnis mortalis; quæ suspendit, quæ excommunicat, quæ dimittere obligat, nu. 111.

Cæterum vltra quæsita decisa circa simoniam in ordine infra c. 28. nu. 68. & in beneficijs ibidem, nu. 115. & in præsentatione ibidem, nu. 8. quæruntur multa noua. 106

Ad quorum primum respondeo, quod non licet Episcopo iubere, vt certa pecuniæ quantitas detur pro missa dicenda, & nemo minorem accipiat. Tum quia missa non est pecunia æstimabilis, c. Qui studet, 1. q. 1. Tum per alia ponenda in d. c. si. præsertim illud Tho. in art. 3. recep. quòd quanuis constitui possit in aliqua ecclesia, vt fiat supplicatio in funere eius qui tantum dederit, non tamen, ne fiat pro eo qui tantum non dederit.

Ad secũdum, quod consueta dari pro actibus spiritualibus iam præstitis, licitè possunt accipi antequam præstentur, imo & interdum peti ad impediendas contentiones & molestias, quæ alioqui probabiliter putantur futuræ, quod determinat Caiet. in sum. verb. simonia, & per supradicta probatur.

Ad tertium, quod est simonia conuentionalis promittere in instrumẽto publico 100. scuta alteri vt conferat sibi beneficium sine vllo animo emendi illud, nec soluendi illa, licet Caiet. in 2. tom. tract. 9. q. 2. de simo. & Sotus qui eum sequitur, lib. 9. q. 5. art. 1. de iust. & iur. contradicant, dicentes eum quidem peccare communicando simoniæ mortali alterius, mentiendo item & scandalizando, non tamen simoniam committendo, & ex eo inferentes non teneri relinquere beneficium eiusmodi dolo acquisitum. Tum quia ad essentiam simoniæ non est necessaria vera voluntas emendi quod ipsi præsupponunt, sed sufficit voluntas faciẽdi, aut dandi aliquid pro spirituali consequendo per dicta supra num. 100. quod in hoc casu fit, cùm vnus eorum velit dare spirituale, & alius promittere instrumẽto publico, quocunq; animo id faciat. Verum autem est quod inferunt, nẽpe illum non teneri ad relinquendum beneficium ratione talis simoniæ, non quidem eorum argumento, scilicet quod non cõmittit simoniam, sed quia illa non est realis, sed conuentionalis tantum, quæ, vt prædictũ est, nec excommunicat, nec ad relinquendum obligat, quamuis possit dici simonia realis, conuentio qua conuenirent duo, vnus ad dandum spirituale, alter ad dandum instrumentũ promissionis centum, si alter daret spirituale promissum, & alter traderet instrumentum eiusmodi promissum, etiã si nunquã solueret, quia ex bona parte impleret promissum tradẽdo illud quod promissum fuit, & vt prædictũ est, sufficit eã impleri ex vtraque parte quoad partẽ promissorũ. Non tamen arbitror esse realẽ illam, qua quis promitteret tẽporale, etiam instrumento publico quod traderet, quum hoc casu talis traditio instrumenti non sit pars rei promissæ, vt in superiori casu, sed solum probatio promissionis, quod est quotidianum, & ideo notandũ, l. legaui, ff. de lib. leg.

Ad quartum, quod conferens beneficium ei, cui est obligatus tantũ ad antidora animo se ab illa obligatione liberãdi, simoniam cõmittit, secundum Inno. in c.

tuam, de ætat. & qualit. quod non est verum, nisi conferat pro pretio, & causa principali, & immediata illius per supra dicta, nu. 100. Nec tunc esset plusquam simonia mentalis secunda, de qua nu. 101. si non deduceretur in pactum illa remissio, quæ in effectu est donatio, c. veniens, de test. in quo sensu videtur intellexisse Innocentium, vbi supra, Fely. in c. ad Audientiam, 2. de rescrip. nu. 10. sed si res satis perpendatur, nec tunc est simonia, quia nullum debitum legale, sed solum antidorale remittitur, quod non habet vim pretij, vt Tho. clarius aperit 2. 2. q. 78. art. 2. ad secundum.

Ad quintum, quod mediator simoniæ committit eam, & excommunicatur per extrauag. 2. de simon. Imo & dans mediatori seu intercessori, vt procuret sibi collationem beneficij secundum Inno. in d. c. tuam, de ætat. & qualit. quem ibi Ant. Pan. & Bellam. sequuntur, & idem Inno. in c. tanta, de simon. quem ibi Fely. sequitur, quia vt ille ait, paria sunt dare collatori, & dare tertio, vt moueat collatorem ad conferendum, nisi daretur illi quod deceret pro labore quem suscipit in semel vel frequenter adeundo collatorem, & redeundo ab eo, vel in compensationem alicuius interesse considerab... damni, vel lucri cessantis ipsius mediatoris, vel nisi daret principaliter ad ineundam amicitiam, & secundario, vt postea per illa moueretur ad monendum collatorem, vt conferat ei beneficium per prædicta. Per quæ, & hoc proximum dictum, videtur saluari qui dat munera à manu, à lingua, vel obsequio familiari Papæ principaliter ad ineundam amicitiam cum illo, & secundario, vt impetret ei à Papa aliquod beneficium cum se ad id occasio obtulerit, & postea occasione oblata sine alia illicita conuentione impetrat illud ei. Secus autem esset si principaliter daret ei, vt rogaret Papam pro eo, vel vt obtineret ei beneficium, quo casu intelligendus est Sot. lib. 6. q. 7. art. 3. col. 2. de iust. & iur. & Sylu. verb. simon. q. 6. contrarium significantes.

107 Ad sextum, quod non est simonia conferre propter consanguinitatem secundum Tho. 2. 2. q. 100. art. 5. ad 2. quicquid aliqui parum cautè dicant: quia illa nec emitur nec vẽditur, nec vllo contractu non gratuito quæritur, quod ad simoniam requiritur, per eius definitionem, quod & Sot. vbi supra probat, quamuis conferens ob illam principaliter, peccet secundum Innoc. in d. c. Tuam. Non tamen incurrit censuram qua simoniacus inuoluitur. Idem eadem ratione dicendũ de conferente ob amicitiam, licet ob eam indigno conferret. Idem puto de illo qui pro se indigno precatus collatorem, obtinet beneficium, nisi preces pro pretio fiant, & accipiantur, quo casu intelligendus est Tho. 2. 2. q. 100. art. 5. ad tertium. Idem de hypocrita qui ob laudem humanã spiritualia facit, sed alia ratione, scilicet quia non dat quicquam spirituale propter laudem secundum eundem Tho. vbi supra ad quartum, nam si daret vel faceret in pretium laudis, simoniacus esset per prædicta.

Ad septimum, quod simonia realis committitur ab eo, qui habito ab Hispania nuncio de aliquo beneficio vacanti, conuenit cum aliquo Papæ familiari, vt impetret illud ab eo pro se, & quod ipse consentiet certæ pensioni à Papa cõstituendæ. Et postea familiaris impetrat illud pro eodem monitore qui consentit prædictæ pensionis constitutioni: Et expediunt literas nulla mentione facta Papæ de conuentione pensionis constituendæ: quia est conuentio simoniaca, ab vtraque

parte

parte executa, vt patet. Idem & fortius est dicendum de illis, qui habito ex Hispa-
nia nuncio de duobus beneficijs vacantibus conueniunt, vt vtrunque illorum in
caput vnius eorum impetretur, & inter ambos diuidatur ex æquo vtilitas eorum,
& impensa facienda in soluendis pensionibus eis, qui ea sibi impetrant. Et postea
is in cuius caput impetrata fuerunt, nulla de huiusmodi conuentione facta men-
tione, renunciat alterum in fauorem alterius, qui contribuit dimidium impensa-
rum, quoniam est simonia ab vtraque parte completa.

Ad octauum, quod simonia realis admissa fuit à duobus Hispanis, inter quos
conuenit, vt alter existens in Hispania moneret de vacantibus alterum residentem
in curia, & is impetraret à Papa illa, & diuiderentur ex æquo vtilitas & impensa
per renunciationes, permutationes, vel pensionum constitutiones ad id necessa-
rias. Contrà tamen puto de his inter quos conuenit vt alter moneret, & alter im-
petraret vtrique, vel vtri eorum vellet, sine vlla obligatione ciuili alia ab antido-
rali quæ naturali iuri inest, vt benefacienti benefaciamus, iuxta l. si non sortem,
§. libertus, adiuncta gl. singul. de cond. indeb. & postea liberè ipse impetrat, & re-
signat vel consentit pensioni pro sua libera voluntate: quia expressio eorum quæ
tacitè insunt, non inducit simoniam, vt prædictum est post Fely. in c. Ad audien-
tiam, de Rescrip. nu. 10. id in specie hoc dicentem.

Ad nonum, quod admittit simoniam, qui habito nuncio de vacante beneficio
in Hispania notum facit illud alicui familiari Papæ, qui obtinet ab eo gratiã con-
ferendi illud cuilibet Hispano, quem ipse nominabit, & postea nominat illũ mo-
nentem, facto pacto quod illi vel illi pensioni annuente Papa consentiet, & ad se-
curitatem eius necessaria faciet, & postea nominat illum, & ille consentit pen-
sioni prædictæ nulla de pacto prædicto facta mentione Papæ, quia est conuen-
tio simoniaca, completa ab vtraque parte, & non purgata authoritate eius qui de
illa nil nouit. Secus autem si nullo pacto præcedenti nominaret eum, & ille con-
sentiret, quia nulla conuentio illicita interueniret.

Ad decimum dico primo, quod renunciatio facta in fauorẽ alterius, id est adie-
cto modo, vt conferatur illi, vel illi, est simonia, iuxta glo. c. ex parte, 1. de offi. de-
leg. & c. cũ pridem, de pact. Nisi fieret in manibus Papæ secundum stylum Curiæ
à multis seculis seruatũ, à quo tamẽ cœpit recedere S.D.N. Greg. XIII. quanuis
permittat, vt vna cũ renunciatione vnius, præsentetur petitio alterius, cui renun-
ciãs vellet conferri. II. Quod renunciatio beneficij facta etiam in manibus infe-
rioris ea intentionẽ, vt conferatur alicui cognato renunciãtis, vel alij nulla condi-
tione, modo, vel pacto expressis valet, & renuncians non admittit simoniã etiam
mentalẽ secundum glo. solemnẽ, c. Ordinationes, 1. q. 1. verbo, pretio, cõmuniter
receptã, & expressam sẽtẽtiam grauissimi hac in re authoris D. Anton. 2. part. tit.
1. cap. 5. §. 11. quãuis Panor. & Deci. & citati per eum incautè teneant eũ admitte-
re mentalẽ, quod palam est falsum: quia nullatenus cõuenit ei definitio simoniæ
supra posita, nu. 100 Cum nulla emptio, vel venditio actualis, vel virtualis, nec vl-
lus contractus non gratuitus, nec vlla voluntas faciendi aliquid horum etiam tale
quale in proximo quæsito diximus, interueniat, vt palam est, & cautius loquitur
idem Deci. consi. 141. ad secundum, quamuis si vellet renunciare principaliter ob
cognationem, vel vt conferatur indigno eo, peccaret, nõ tamen peccatũ simoniæ,

 sed aliud

ſed aliud iniuſtitiæ, vel acceptionis perſonæ inordinatè conceptæ, vel procuratæ. Pro quo facit, quod mandatum datum ad renunciandum beneficium in manibus ordinarij liberè, & ad petendum ab eo poſt renunciationem liberam, vt prouideat illi, vel illi, non eſt ſimoniacum, imo valet & renunciatio virtute illius facta, & collatio ad petitionem mandatarij conſecuta, ſunt validæ, vt Rota declarauit teſtante Caſſ. in deciſ. 2. de ſimon. & negari non poteſt ex illo mandato colligi intentionem renunciantis fuiſſe, vt conferretur nominato per eum, ſed quia non fuit id poſitum ſub pacto, modo, vel conditione, ceſſabit ſimonia. Et quod his non obſtet extrauag. Pij V. de confidentia, annotabitur infra ſuper ea, quamuis certum ſit quod velle renunciare cum pacto, vel modo, vt detur illi, vel illi, eſt ſimonia mortalis, etiam ſi nulla ſubſequatur renunciatio cum pacto, vel ſine pacto, per dicta ſupra nu. 100.

Ad vndecimum, de committente ſimoniam cum Papa, dico primo, ſecundum Thom. communiter recep. 2.2.q.100.art.1. Papam poſſe committere ſimoniam prohibitam, quia ſimonia eſt, hoc eſt, prohibitã iure diuino, quia ei ſubeſt, c. ſunt quidam, 25.q.1. Non autem ſimoniam, quia prohibita eſt, id eſt, prohibitam tantum iure humano, de quibus ſupra nu. 100. quia non ſubeſt ei ſaltem quoad vim coactiuam, l. princeps, ff. de leg. c. Propoſuit, de conceſ. præb. II. Quod eadem ratione non poteſt efficere quod actus qui iure diuino eſt ſimoniacus, non ſit talis, ſed ſic quod actus qui ſolo iure humano eſt ſimoniacus, non ſit talis.

III. Quod Papa nullã pœnam temporalem ſtatutam contra ſimoniacos, etiam qui ſunt tales iure diuino incurrit, & quod poteſt facere ne alius eam incurrat: quia omnis talis eſt inducta iure humano, cui non ſubeſt ipſe, & poteſt alios eximere per prædicta.

IIII. Quod authoritas eius de facto eximit à pœnis ſimoniæ omnes qui cũ eo, vel cum conſenſu eius faciunt actũ, qui alias eſſet ſimoniacus, eſtõ quod expreſsè eos non liberet non facta differentia inter prædictas ſimonias, quia quoad pœnas eadem ratio militat in vtraque, & ideo quicquid dicat Pan. in rep. §. Qui verò, c. extirpandę, de præb. ſub fi. & Fely. eum limitans in c. de cætero, ſub fin. de re iud.

Veritas habet, quod non eximit à culpa, ſed tantum à pœna ſimoniæ iure diuino prohibitæ, & à culpa & pœna ſimoniæ iure tantùm humano prohibitæ. Tum per prædicta. Tum per l. quidam, ff. de re iud. & l. idẽ Vlpianus, ff. de excuſ. tut. & eorum quæ de certa ſcientia Principis verius & communius dicuntur ab ijs quos latè citat Felyn. in c. cùm inter, de except. Tum per ſtylum Curiæ qui hoc ſeruat, vt ſatis teſtatur Caſſ. deciſ. 2. de ſimo. qui facit ius, c. Quam graue, de crim. falſ.

V. Quod ex his eſt haurienda deciſio quæſtionis. An Papa vendẽs beneficium & emens illud, committat ſimoniam? nam ſi iure diuino id eſt vetitum, committit, ſi tantum humano, non committit, & quidam aiunt abſolutè quod nunquam. Alij quod non, ſi beneficium eſt ſimplex, ſi autem eſt curatũ, ſic, è quibus eſt Pan. in c. 1. de ſimon. & in c. extirpandæ, §. Qui verò, de præb. à n. 83. Alij quod ſemper, è quibus ſunt Theologi, quos ſequitur Caiet. 2. tom. tract. 9. q. 1. noſque ſoliti ſumus ſequi hoc ſyllogiſmo firmo in Barbara, Omne ſpirituale eſt inuendibile iure diuino, c. Qui ſtudet, 1. q. 3. c. Quam pio, ead. cauſ. q. 2. Non ſolum datum vel inſtitutũ immediatè à ſolo Deo, ſed etiam ab eccleſiaſtica poteſtate diuinitus

ei data,per dicta supra eod.num.99.& adducta per Caiet. vbi supra. At omne beneficium est ius spirituale dependenter, siue consequenter præsupponens clericatum seu additionem, & deputationem ministerijs diuinis factam ab ecclesiastica potestate diuinitus ei tradita, vt probat c. Dilecto, de preb. & tradit Tho. 2.2. q.100.art.4. à quo nullus etiam Canonista recedit, ergo beneficiũ ecclesiasticum est inuendibile. Et confirmatur, eo quod ius patronatus est inuendibile, c. de iure, de iur. patr. & tenet Tho. vbi supra ab omnibus etiam Canonistis recep. quod tamen est minus spirituale quàm beneficium, quippe quod cadit in laicum tanquam spirituale antecedenter non præsupponens clericatum, nec aliud spirituale, cùm tamen beneficium sit tale dependenter, & præsupponens clericatum, c. Cùm adeo, de rescrip. & c. ex literis, de trans. Confirmatur & eo quod ius decimarum est inuendibile: quia deputatum ab ecclesia ministris eius, vt ipsemet Thom. ab omnibus recept. ibidem ait, & probatur in c. Altare, 1.q.3.

VI. Quod quicquid aliqui facilè detrahant, non arbitror vllum Papam vlla beneficia vnquam simpliciter vendidisse contra conclusionem prædictam, quanuis ceperit aliqua non via venditionis nec permutationis, nec alius contractus nõ gratuiti, sed alijs vijs iustis quæ colliguntur ex eo quod potest beneficia extinguere, & alia alijs vnire, diuidere, & reditus eorum augere, & diminuere, c. Ex parte, de consti. & c. Maioribus, & c. extirpandę, in princ. & §. Qui verò, de preben. c. sicut vnire, de excessib. prælat. cum eis adnot. Potest etiam partem redituum eorum vacantium, & non vacantium de consensu beneficiariorum, imo & sine illo ex iusta causa applicare alicui bello pio, vel alijs pijs operibus & necessitatibus Sedis Apostolicæ vel alterius, & in iustam pensionem aliquibus, ac consequenter annatas vel compositiones necessitatibus Sedis Apostolicæ vel alijs pijs operibus applicare.

Ad duodecimum, quod ex responsione 3. præcedentium quæstionum sequitur, non esse simoniacam confidentiam illam qua quis cõfidit quod collator conferet beneficium renunciatum illi cui renuncians volet post renunciationem liberè, & sine vllo pacto, & modo, aut quod patronus præsentabit ad illud ita renunciatum: quia nullus in ea re contractus non gratuitus, nec voluntas illum faciendi interuenit, neque vllo iure naturali, vel diuino talis fiducia prohibetur si aliud non obstat. Et eadem ratione non est confidentia simoniaca, conferre beneficium, vel procurare, vt conferatur alicui ea intentione, & spe, quod ille aliquando cedet in fauorem alterius à se nominandi vel sui ipsius conferentis, vel procurantis, dummodo nullum pactum, nullus modus, & nulla conditio adijciatur, quod certum est solo iure antiquo attento. Et quod idem sit attentis extrauagantibus, fœl. rec. Pij Quarti, & Pij Quinti super confidẽtia beneficiorum editis, probatur efficaciter eo quod illæ nihil prohibent, quod ante illas non fuisset prohibitum, solum enim disponunt cõtra confidentiam illicitam beneficialem, & non omnem, sed tantùm simoniacam, qualis non erat omnis confidentia beneficialis. Tum quia confidentia in genere est certa spes de re aliqua, quod ita fuit, est, vel erit, & interdum sonat in bonam partem, vt in illo Psalm. 10. In Domino confido, interdum in malam, Psal. 113. Qui confidunt in eis, & consequenter est confidentia licita, & cõfidentia illicita: Licita est, qua quis ordinatè sperat. Illicita, qua 109

inordinatè. Tum quia hoc consequitur quod confidentia beneficialis est duplex, licita, qualis est illa, qua quis ordinatè confidit quod collator cōferet beneficium fratri suo cum primis eo digno, & illicita, qualis est ea qua quis inordinatè confidit quod collator conferet beneficiū suo fratri eo indigno, arg. c. Cùm in cunctis, § fin. de elect. Tum quia confidentia illicita beneficialis est duplex, altera simoniaca, qualis illa, qua quis confidit quod collator conferet beneficium mediante pretio pacto, modo, vel conditione expressa, vel tacita digno, vel indigno. Altera non simoniaca, qualis est illa, qua quis confidit, quod collator cōferet beneficium ob cognationem, vel amicitiam indigno, sine tamen pretij, pacti, modi, vel conditionis interuentu. Quod autem extrauagantes prædictæ non sint editæ contra omnem confidentiam beneficialem, sed tantùm contra illicitam, nec contra omnem illicitam, sed tantùm contra illicitam simoniacam patet.

Primò, quod principium extrauagantis Pij Quarti sic habet. Sanè licet dudum cùm certam simoniacæ prauitatis speciem, quam beneficiorum confidentiam vocant, &c. Et ex principio colligitur intentio disponentis, l. fi. ff. de hæred. insti.

II. Quod mox declarat se loqui de confidentia, qua quis accipit custodiam alieni beneficij cum pacto, vt postea cedat alteri.

III. Quod postea ter se restringit ad eam adijciens verb. (confidentiam) verbum (huiusmodi) quod restringit ad prædicta, l. huiusmodi, ff. de leg. 1.

IIII. Quod Pius V. de eadem omnino confidentia disponit, de qua Pius IIII. vt tam ex procemio, quàm reliquo contextu palam colligitur.

V. Quod declarāt præteritas, de quibus agunt cōfidentias fuisse illicitas, quod non potuisset iustè fieri, nisi ante fuissent prohibitæ, cùm lex non extendatur ad præterita, c. 2. & c. fi. de const. & ita quæ confidentia ante illas erat licita, etiā nunc est licita, & econtrario, quæ nunc est illicita, antea erat illicita, & quæ illicita nunc est simoniaca, antea erat simoniaca, & quæ antea non erat simoniaca, nec nunc est simoniaca, licet iustè præsumi possit in foro exteriori per modos ad id inductos à Pio V. per extrauag. cuius tenor sequitur.

PIVS EPISCOPVS, ETC.

110 *Intolerabilis, & infra. Bene quidem, & prouidenter fœl. rec. Pius Papa IIII. prædecessor noster ad tollendam fiduciariæ mancipationis beneficiorum ecclesiasticorum corruptelam, statuit, & decreuit, vt ipso iure vacarent ecclesiæ, monasteria, cæteraq; beneficia ecclesiastica in confidentiam à quibuscunq; etiam S. R. E. Cardinalibus cuiusuis personæ contemplatione, vel intuitu recepta liberam illorum dispositionem sibi & Apost. S. reseruando, nec valere ipsorum collationes seu concessiones, nec fructuum, nec pensionum reseruationes, nec facultates illas transferendi, nec regrediendi, seu accedendi, & ingrediendi ad ecclesias, monasteria, & beneficia supra dicta, illa quæ recipientes, fructus, pensiones, & alias res eorundē indebitè perciperent. Prohibens quibuscunq; etiam sub censuris ecclesiasticis, ne quid huiusmodi amplius auderent. Ac etiam decreuit omnes & quascunque prouisiones, præfectiones, collationes, commendas, & alias dispositiones de ecclesiis, monasteriis, & beneficiis, necnon reseruationes fructuum, pensionum rerum, & iurium, ac etiam transferendi, regrediendi, accedendi, & ingrediendi, aliásque facultates, siue per se, siue futuros Romanos Pontifices, etiam Motu proprio, ac consistorialiter, siue etiam per ordinarios collatores, etiam ad patronorum præsentationem, cum interuentu confidentiæ huiusmodi, siue expressè, siue occultè, ac de iure præsumpto, &*

alias

alias contra prædicta pro tempore factas, nullius momenti fore, nec cuiquam suffragari, sed ecclesias, monasteria, & beneficia huiusmodi ipso iure vacare, ac prædictæ dispositioni reseruata esse, sicq; per quoscunque etiam per præsumptiones, & coniecturas legitimas, & alias eorum arbitrio procedendo (cùm alioqui confidentias huiusmodi in lucem erui & probari non posse constaret) iudicari & diffiniri debere. Necnon irritum & inane quicquid secus contigerit attentari, quemadmodum confectis super his literis plenius continetur, & infra. Multi enim ipsa beneficia iure retinere nequeuntes: alij ne cogantur ad sacros ordines, ad residentiam, ad incedendum in habitu clericali, vt ad bellum proficiscantur, vt inimicos occidant: alij, vt alieno nomine lites agant, aut defendant, alij propter crimina incapaces: quidam vt purgato delicto, vel absolutione consecuta illa repetant, eadem in alios deponunt, & in plerísque fructus ipsorum aut eis ministrantur, aut quibus ipsi statuunt, sæpe laicis, & inhabilibus. Plerique vel senes, vel infirmi, vt beneficia in domibus suis perpetuent, illa renunciarunt, & renunciant in alios, qui vel profanam familiam cedentium, de fructibus ecclesiasticis alant, vel illa etiamnum infantibus, aut nasciturus asseruent, facto interdum circuitu retrocessionis, cum reseruatione fructuum & aliarum rerum, aut accessu, præsertim ab illis qui præstandorum iuriũ Cameræ Apostolicæ sunt immunes, alij aut incapaces, aut aliis beneficiis ecclesiasticis onusti, aut ecclesiastico ordini sese mancipare refugientes, aut merè laici beneficia ecclesiastica aliis conferenda procurant, vt de illis postmodum ad libitum suum disponatur, fructus etiam percipientes illorum. Ad hæc plerique ordinarij, & alij collatores, ac etiam patroni laici curant deponenda beneficia, vt fructus, seu pensiones capiant eorundem, alíúsue faciant ministrari. Alia item permulta eiuscemodi admittuntur, quibus immaculata rerum diuinarum puritas impiè violatur, disciplinæ ecclesiasticæ neruus dirumpitur, & imminens patratur exitium animarum. Quare nos volentes periculosam talium audaciam noui iuris subsidio cohibere, præsentium auctoritate statuimus, vt si quis quacunque auctoritate ecclesiam, vel monasterium, aut aliud beneficium ecclesiasticum qualecunque ex resignatione, vel cessione cuiuscunque personæ simpliciter, aut cum circuitu retrocessionis cum regressu, vel accessu, etiam sola dimittentis intentione receperit, vt illa vel illud etiam in euentum regressus, vel accessus, eidem dimittenti, vel alteri postea conferatur, aut illius fructus, vel eorũ pars alij vel aliis concedantur, vel pensiones soluantur ex eisdem, hæc confidẽtia censeatur. Itidem si ordinarius vel alius collator contulerit antehac, aut conferat in futurum beneficium ecclesiasticum quouis modo vacans, ea conditione tacita vel expressa, vt postea in alterum pro arbitrio collatoris, seu alterius cuiuscunque contra iuris communis ordinationem disponatur, siue vt de eo prouisus, fructus illius, vel partem ad vtilitatem, vel libitum conferentis, vel cedentis, aut alterius, relinquat & remittat, seu pensionem illi vel illis, quem vel quos idem collator aut cedens, vel alius per se vel alium scripto aut verbo iusserit seu significauerit, persoluat, & pariter si à patrono etiam laico, vel alteri præsentatori, seu electori contigerit, aut contingat id fieri. Ad hæc si clericus prædictæ Cameræ, aut Cardinalis, aut alius à solutione iurium ipsius Cameræ, vel etiam Cancellariæ Apost. exemptus, post resignationem, vel cessionem alicuius extranei de Ecclesia, monasterio, vel alio beneficio ecclesiastico in se Apostolica vel alia authoritate factam & admissam illam, vel illud etiam confectis literis Apostolicis, & possessione apprehensa in eundem resignantem vel cedentem modico spatio interiecto, veluti duorum, aut trium mensium retrocesserit, aut retrocedat in futurum ex illa retrocessione fructus ecclesiæ, seu monasterij, aut beneficij, vel eorum pars seu pensio, seu quid aliud super illis reseruatum, aut regressus seu accessus, & ingressus ad illa vel illud ipsi clerico, vel Cardinali, aut

alio

alio exempto sit, fueritúe concessus. Postremo, si quis crimine aliquo absolutus, aut cũ quo super irregularitate dispensatum est, denuo receperit, quacunque authoritate ecclesiam, monasterium, vel aliud beneficium ecclesiasticum, quod ante vel post commissum delictũ, aut contractam irregularitatem dimiserit, in quouis horum casuum confidentiæ prauitas sit contracta, casusq́; huiusmodi literis prædictis cõprehendantur, ac si illi speciatim expreßi fuissent, licet ipsum confidentiæ crimen alterius tantum partis conscientia sit admissum. Ad probandum verò plenè confidentiarum abusum, inter alias etiam hæ præsumptiones, & coniecturæ habeantur legitimæ, videlicet, si quis post cessam ab se ecclesiam vel monasteriũ aut beneficium, & publicatam resignationem, seu ceßionem, captamq́; à successore posseßionem, sese in illa, vel illo, seu rebus illius per se, vel alium, seu alios de facto iniecerit, aut fructus perceperit, aut quicunque successor illi, vel eius propinquis ipsos, aut partem aliquam remiserit eorundem, si recipiens beneficium constituerit dimittentem, vel eius parentes, aut propinquos procuratores ad percipiendum, vel locandum fructus beneficij dimißi, & illi vel illis de fructibus perceptis, aut percipiendis donationem fecerit. Si vel sola procuratoris depositione, vel libris rationalibus mensariorum ex parte dimittentis expeditio, quæ personam recipientis concernit prosecuta sit, simulq́; expensæ pro ea necessariæ ab illo factæ fuerint. Denique, si quis pro conceßione alicui facta, quacunque auctoritate de beneficio ecclesiastico per se, vel alium, seu alios intercesserit, vel alias in negotio conceßionis sese immiscuerit quoquo modo, deinde aliquid de fructibus talis beneficij de facto etiam per manus possessoris, ac etiam simplicis donationis titulo perceperit, seu de illo postmodum ad voluntatem intercessoris fuerit dispositum quandocunque. Testes autem de quaque re singulares singulas probare valeant præsumptiones, & coniecturas, pluresque huiusmodi præsumptiones, & coniecturæ plenam probationem faciant in prædictis. Cæterum criminosi & cæteri omnes qui ad perhibendum in casibus simoniæ testimonium recipi possunt, ad prædicta omnia admittantur. Sed ne quisquam etiam vana fiducia fretus non intendendi contra se iudicij in crimine perseueret, vtq́; hoc malum grauioris censuræ stimulo vsquequaque prohibeatur, omnes & singulos qui hucusque ecclesias, monasteria, beneficia, fructus, pensiones, aliásue res intercedente hoc confidentiæ vitio receperunt, ac retinent, nisi statim ad se reuersi & resipiscentes celeri dimißione sibi prospexerint, & qui quid tale admiserint in futurum etiam omnibus & singulis aliis monasteriis, dignitatibus, administrationibus, officiis, & beneficiis obtentis, quæ pariter sub dicta reseruatione comprehendi volumus, necnon fructibus, pensionibus, & aliis rebus ecclesiasticis, ac etiam Romanæ Curiæ, & aliis officiis temporalibus præsentium authoritate priuamus, & ad futura inhabiles decernimus, & in iuris subsidium excommunicationis sententia innodamus, à qua nullus nisi in mortis articulo constitutus, ab alio quàm à Romano Pontifice absolutionis beneficium valeat obtinere, &c. Datum Romæ apud Sanctum Petrum, anno incarnationis Dominicæ Millesimo quingentesimo sexagesimo nono Kalend. Iunij, Pontificatus nostri anno quarto.

Noto primò, quod intentio prædictorum Piorum non fuit, vt supra dictum est, inducere aliquam prohibitionem nouam confidentiæ beneficialis, sed Pius IIII. intendit renouare antiquam, & Pius V. iuuare illam inducẽdo modos probandi eam quæ difficile probatur: Ita quod non intendit asserere esse veram in foro interiori confidentiam illicitam simoniacam in casibus, in quibus statuit pro tali esse habendam, sed quod in exteriori est præsumenda talis.

Secun-

Secundò, quod ſimonia conuentionalis confidentiæ beneficialis eſt peior alia conuentionali beneficiali, qua palam emitur, vel venditur beneficium: quia per illam non annullantur acta, nec inducitur cenſura, antequam ab vtraque parte impleatur, vt dictum eſt ſupra nu. 103. per hanc autem ſic, quia ſimul ac quis accipit beneficium in confidentiam prædictam antequam impleat quod promiſit, ipſo iure eſt excommunicatus, & ipſo iure collatio ei facta eſt nulla, & tenetur ad reſtitutionem omnium fructuum, quos perceperit à die acceptionis.

Tertiò, noto nouam & amplam reſeruationem, qua omnia beneficia collata, & accepta in confidentiam illicitam & ſimoniacam, ſunt reſeruata Sedis Apoſt. collationi, qua ratione peior eſt hæc ſimonia conuentionalis etiam ex vna tãtùm parte completa, quàm alia realis ex vtraque parte executa, quia non aufert ordinario poteſtatem cõferendi, nec reſeruat illam Papæ, hæc autem vtrunque facit. Quam ob rem caueant ſibi qui eiuſmodi beneficia accipiunt per ordinariorum collationem, vel per Papæ prouiſionem, non facta mentione de huiuſmodi reſeruatione, ſaltem per clauſulas generales ad id ſufficientes, quales tamen communiter in impetrationibus Apoſtolicis inſeruntur.

Quartò, quod non ſolùm collationes per huiuſmodi confidentiam factæ ſunt nullæ, ſed etiam omnes acceſſus, regreſſus, penſiones, & alia quæcunque etiam authoritate Apoſt. reſeruata fiduciarijs, ſiue confidentiarijs huiuſmodi, in ceſſionibus, vel retroceſſionibus, quibus poſtea illa admittunt, quorum de numero arbitror eſſe plurimos, qui debent ſibi cauere.

Quintò noto caſum nouum, in quo fructus beneficiorum per huiuſmodi confidentiam collatorum, & penſionum confidentiarijs conſtitutarum, reſeruantur Cameræ Papæ à die collationis, & conſtitutionis, quod eſt notandum ad conſulendum eis, qui hac in re peccarunt.

Sextò, quod hæc extrauag. in illis verbis (ſola admittentis intentione) & in illis (conſcientia tantùm vnius partis) videtur ſignificare contrarium eius quod ſupra reſponſum eſt ad quæſitum II. Scilicet quod ſola intentio abſque pacto renunciandi beneficium, vt detur alicui, non facit ſimoniam. Sed reſpondetur, quod non intendit aſſerere per illa verba, quod ſola talis intentio cõſtituat in foro interiori ſimoniam, ſed quod probatio eius faciat in exteriori præſumi illã. Tum quia, vt ſupra probatum eſt, prædicti Pij nil noui prohibuerunt, & Quintus ſolùm addidit Quarto, modos præſumendi ſimoniam in exteriori foro. Tum quia non ait per hoc fieri confidentiam, ſed quod cenſeatur, hoc eſt, præſumatur confidentia, vt in ſimili habet c. fi. de Vſur. quod ibi ponderauimus.

Noto ſeptimò, octo coniecturas ad præſumendã ſimoniacam confidẽtiam in foro exteriori. I. Probatio intentionis, etiam tantùm vnius partis quæ tangitur in verſ. quare. II. in verſi. Itidẽ, ſcilicet quod collator ita conferat, vel patronus præſentet, vt poſtea de beneficio, vel fructibus eius ſic, vel ſic diſponatur. III. in verſi. ad hæc, ſcilicet, quod exemptus à ſolutione iurium Curiæ beneficiũ acceptum per reſignationem alicuius etiam poſt literas expeditas, & poſſeſſionem acceptam retroceſſerit in eũdem, reſeruato ſibi aliquo infra ſpatium duorum menſiũ. IIII. in verſ. poſtremo, quod abſolutus à delicto, vel irregularitate denuo accepit bebeneficiũ quod renũciauit, ante, vel poſt delictum, vel incurſam irregularitatem.

V. in

V. in verſi. Ad probandum, quod quis poſt ceſſum beneficium, & publicata ceſſione, & capta poſſeſſione à ceſſionario ſe in illud per ſe vel alium ingerit, & fructus, vel partem eorum accipit, aut ſucceſſor ipſi, vel propinquis eius aliquos fructus remiſerit. V I. in illo verſ. ſi recipiens beneficium, &c. V I I. in verſ. ſi vel ſola probatio, &c. V I I I. in verſ. denique quod interceſſerit, &c.

Noto octauo, quod verſ. ad probandum, & clarius verſ. teſtes ſignificāt, quod vnaquæque harum coniecturarum, ſola non ſufficit ad plenam probationem, quod equidem arbitror æquum. Nam durum videtur quod prima, & 8. & aliquot aliæ per ſe ſolæ ſufficiant. Quare videtur id arbitrio iudicis librandum, arg. l. 1. ff. de iur. delib. c. de cauſis, de off. deleg.

Noto nono, caſum in quo teſtes ſingulares ſufficiunt contra regulam, cap. Bonæ, 1. de elect. quod autem ſubdit, vt teſtes criminoſi, &c. admittantur, commune eſt omni ſimoniæ, c. per tuas, de ſimon.

Noto decimo ex verſ. ſed ne quiſquam, duos caſus nouos, quibus duo genera beneficiariorum ipſo iure priuantur beneficijs omnibus etiam iuſtè obtentis, & fiunt inhabiles ad illa vel alia obtinenda. Alterum eſt eorum qui ante hanc extrauag. acceperunt beneficia per ſimoniam confidentialem, & ſtatim habita notitia de ea non reſipuerunt, & dimiſerunt illa beneficia, & penſiones per eam obētas: alterum eſt eorum qui poſt eam acceperunt, vel acceperint aliqua beneficia, vel penſiones, per eiuſmodi confidentias, quæ eſt pœna terribilis ferēda tamen, quia ſtatuta eſt l. Proſpexit, ff. qui & à quib. & c. In memoriam, 22. diſt. quam tamen relaxare, vel ſaltem in ea diſpenſare iuſtæ miſericordiæ fuerit. Et an vel quos ignorantes liget, dicemus in comm. c. fraternitas, 12. q. 2.

111 Ad X I I I. quæſitum reſpondetur quod penſio ſolita conſtitui ſuper beneficio eccleſiaſtico, non poteſt pecunia redimi neque cōſtitui, quod nuper neruoſè probaui coram Illuſtriſſimo, eodemque omnigena eruditione clariſſimo, Cardinali Alciato, in diſputatione quæ inſeretur prædicto commen. c. fi. de ſimon. vbi breuiter monſtro penſionem, vt in hac materia ſumitur, à nemine ante nos iuſtè definitam, & quod non eſt beneficium, nec portio fructuum eius, ſed ius non temporarium, ſed ſpirituale, aut illi annexum, non antecedenter, vt ius patronatus, ſed dependenter, aut conſequenter inſtar beneficij, & ſubinde non poteſt magis, imo minus emi, vel vendi quàm ius patronatus, & poteſt gratis remitti etiam ſine authoritate conſtituentis, non tamē redimi anticipata ſolutione ſine authoritate Papæ, & quod redemptio ſine illa pretio facta non valet, & non obſtante illa, lapſis annis pro quibus anticipata eſt ſolutio, poteſt peti. Et deniq; quod ſimonia committitur in emptione, & venditione illius, ſed illa non inducit excommunicationem ipſo iure, pluſquam ſimonia commiſſa ſuper iure patronatus: quia extrauagans 2. de ſimon. ſolùm excommunicat ſimoniacum in ordine, & beneficio, quorum neutrum eſt penſio, & ideo tanquam pœnalis & reſtringenda, non extenditur ad ſimoniam ſuper ea commiſſam.

Ad X I I I I. de emente, conducente, vel per alium quemlibet contractum non gratuitum quærente Vicariam, & quamuis iuriſdictionem vel poteſtatem ſpiritualem etiam ad tempus Epiſcopi, vel parochi, vel cuiuſlibet alijs beneficiarij, reſpondeo in ſumma quod latius dixi coram eodē Illuſtriſſimo Cardinali Alciato, & inſe-

& inferitur prædicto comment.c.fi.de simon.primo quod committit simoniam, c.licet,de pœn.& c.Ad nostram,de simon. II. quod meretur priuari,sed non est ipso iure priuatus officio clericali secundum Hostien.Panor.& communem,in c. 1. per illum text.& sequen.Ne prælat.vj.su.

III. Quod ipso iure talis contractus est nullus, & consequenter non quærit talem vicariã,& ita tenetur eam relinquere,vt iustè pœniteat,arg.c.si res,14.q.6. IIII. quod non est ipso iure excommunicatus per extrauag. 2. de simon. quia non admittit simoniam in ordine,vel beneficio,quale non est talis vicaria per adducta à Fel.in c.Postulasti,de rescrip.V.quod non est ipso iure inhabilis ad illam: quia nullo iure id cauetur,& ita non est dicendum,gl.famosa,in c.fi. de iure par. VI. quod prædicta non procedunt in iurisdictione seculari secundum Pan. in c. 1. Ne præl. vj. su. quia circa eam non potest committi simonia, per dicta supra eod. nu. 100. VII. quod neque procedunt in vicaria perpetua, quæ est beneficium,Clem. 1. de offic. vica. & consequenter in illa incurreretur simonia, & excommunicatio illi annexa.

Ad XV. de pœna simoniaci ex latius inferendis prædicto comment. c fin. de simon.dico primo,omnem simoniacum pœna æterna esse dignum,mentalem autem tantum,nulla pœna temporaria etiam restitutionis, conuentionalem autem tantum,pœna temporaria ordinaria restitutionis accepti, si est restituibile, & extraordinaria arbitraria,per dicta supra num.103 II.simoniacum realem in ordine tam occultum quàm publicum esse ipso iure suspensum, quoad se & alios,per tex.in hoc omnium optimum in extrauag.2. de simon.& per c.Tanta,eod. tit. vt ibi dicit Innoc.communiter recept.

III. Quod simoniacus in beneficio non est ipso iure suspensus, vt ibidem dixit Innoc.quatenus ait simoniacum in beneficio,acta pœnitentia,& relicto illo posse celebrare,quẽ sequimur,quicquid vterq; Tho.2.2.q.100.art.6.& Sot.lib.9.q.8. art.2.dicant: quia nullo iure antiquo, nec nouo prædictæ extrauagãtis id cauetur.

IIII.Quod simoniacus realis, tam in beneficio, quàm in ordine,est ipso iure excommunicatus,excommunicatione reseruata Papæ,per dictam extrauagantem nouam.V.quod hæc consequitur simoniacum realem in ordine,egere absolutione ab excommunicatione, & suspensione, simoniacum verò in beneficio, ab excommunicatione tantum.

VI. Nullum alium simoniacum præterquam in ordine, esse ipso iure suspensum vel excommunicatum:quia si quis esset, maximè foret simoniacus in beneficio,qui tamen non est,per tertium dictum.

VII.Quod nullus simoniacus præterquam in ordine,& beneficio,est ipso iure excommunicatus, quod rectè affirmat Syl. verb. simonia, q. 19. & probatur: quia nullo iure antiquo vllus simoniacus ipso iure est excommunicatus per prædicta, & ius nouum prædictæ extrauagantis solum excommunicat ipso iure simoniacum in ordine,& beneficio.Nam verba illa ipsius (In officijs ecclesiasticis) intelligenda sunt tantùm de officijs quæ sunt beneficia,vt in c.De multa,de pręb. & in c.Cùm accessissent,de constit.

VIII.Quod simoniacus ordinatus recipit quidem characterem,sed nõ executionẽ,per rationẽ Tho.vbi supra,& quia character est indelebilis,c.Quomodo,c. ostendi-

ostenditur, de consec.dist.4. non potest illum relinquere. IX. quod omnis præsentatio,electio,collatio & quæuis alia dispositio beneficiaria per realem simoniam,est ipso iure nulla, & consequenter quæsitum per illam, debet relinqui etiam ante sententiam,quia iure naturali debent relinqui aliena,c.si res,14.q. 6.& quidem cum fructibus,vt dictum est supra c.17.nu.25.

X. Quod committens cum Papa simoniam iure diuino vetitam, incurrit quidem pœnam æternam,sed non temporariam per supra dicta,n.109.

XI. Quod simoniacus etiam tantùm conuentionalis ob confidentiam nil iuris quærit in beneficio per eam obtento,& ipso iure excommunicatur, & perdit alia beneficia bene quæsita, & fit inhabilis ad omnia. An autem,& quos excuset ignorantia à prædictis pœnis, præsertim hac huius noui iuris, dicetur in comment.c. fraternitas,12.q.2. Et quidem earum non auderem damnare eos qui ante præfatos Pios confidentiam etiam realem admisissent,tempore quo confidentiæ etiam ex se illicitæ adeo probabantur in Curia,quod ius redderetur contra non reddentes beneficia in custodiam & confidentiam accepta. Tum quia illa iure tãtùm humano est illicita, & ita permissione Papæ approbatoria,potuit fieri,& facta fuit licita,arg.c.1.de const lib.6. Tum quia,licet ipsa iure diuino esset prohibita,pœnæ tamen nullitatis titulorum & aliæ,iure humano sunt statutæ,& sic quoad illas dicta permissione potuerunt tolli,l. Qui condemnare,ff. de reg. iur. & ita iure stricto defendi posset,non fuisse per ipsos annihilatas renunciationes,collationes,& pensionum impositiones factas antea prædicto tempore, & sic non teneri ad relinquenda beneficia, aut pensiones, neque ad restituendos fructus vi earum perceptos, quia legitimè factum, pœnam non meretur, l. Gracchus, C.ad l. Iul. de Ad. Ex quo inferretur limitatio eius,quod supra dictum est,omnem confidẽtiam quæ post dictos Pios est illicita, fuisse talem etiam ante illos, ne procedat in ea, quam præfata permissio Papæ approbatoria fecit licitam.

Peccat mortaliter circa simoniam omnis qui committit simoniam siue mentalem tantùm,siue conuentionalem,siue realem,& qui emit, aut vendit bona carius ratione iuris præsentãdi ad aliquod beneficium ei annexum,aut aliquem calicem, aut corporalia, eo quod sunt consecrata, aut rosaria, aut alia, eo quod sunt benedicta, per supradicta. Et qui realem vltimam cõmittit in ordine, est ipso iure suspensus, & excommunicatus, & qui in beneficio ipso iure excommunicatus per supradicta, nu.104.

De Luxuria III. vitio capitali, & eius filiabus.

Luxuria quid in genere & in specie, augetur vsu, & fuga vincitur, nu.112.
Luxuria vitium capitale gignit has octo filias, nu.113.
Castitas virginalis facilior seruatu, quàm vidualis, & hæc quàm coniugalis in absentia, numero 113.
Cæcitas, præcipitatio, inconsideratio, & inconstantia, quæ mortifera, nu. 114.
Amor sui, huius mundi, horror futuri, qui mortifer, nu.114.

Præsup

Præſupponimus primò. Quod luxuria, & luxuriari, generaliter ſumpta ſignificant omnem nimiam diſſluentiam, tam eſus, potus, & veſtitus, quàm venereorum: ſed ſpecialiter, vt hîc ſumitur. Luxuria eſt vitium inclinans ad inordinatum venereorum vſum, & actus ex quo illud gignitur & augetur, eſt inordinatus vſus venereorum, qualis eſt omnis excepto vſu iuſti coniugij, quippe qui eſt prohibitus ſexto præcepto decalogi, de quo, c. 16. ſupra, & c. Nemo, & c. Meretrices, 32. q. 4. Et quoniam omnis habitus quale eſt vitium, augetur ex actibus, ex quibus gignitur, & ad eos inclinat, vt dictum eſt ſuprà præl. 7. conſequitur vſu venereorum, augeri luxuriam, & conſequenter illo non ſedari imo accendi, volenteſque eam ſedare debere id facere reſiſtendo, vel fugiendo, & nullatenus eam experiendo: errantque grauiſſimè, qui ſecum conſtituunt, vna vel altera vice experiri, & nunquam amplius. Nam per illud Apoſt. ad Corint. 6. Fugite fornicationem, Caſſ. de inſt. Monach. quem S. Tho. 2. 2. q. 35. artic. 1. ad 4. & omnes alij ſequuntur, ait, nullo faciliori modo luxuriam quàm ſuarũ occaſionum fuga vinci poſſe, illa enim experientia creſcit habitus, qui quo auctior eſt, additus naturæ corruptæ, tanto eſt fortior hoſtis, fortiuſque impugnat. Quo fit vt facilius ſeruari poſſit caſtitas virginalis, quàm vidualis, imo & vidualis, quàm coniugalis abſente diu coniuge, quæ magna conſolatio vtentium cœlibatu eſt. 112 113

II. Quod hoc vitium præter ſex, aut ſeptem, aut plures ſpecies quas habet, de quibus ſuprà cap. 15. num. 3. dicitur vitium principale, & capitale, eo quod ex eo octo filiæ infernales naſcuntur, iuxta Sanctum Grego. lib. 31. Moral. & Sanctum Thom. recept. 2. ſec. quæſt. 153. art. 3. ſcilicet cæcitas mentis, præcipitatio, inconſideratio, inconſtantia, amor ſui, amor huius mundi, horror futuri, & odium Dei, Quæ licet etiam ex alijs naſcantur, ex hoc tamen frequentius: Hoc enim inclinando ad delectationem venereorum, quæ eſt omnium vehementiſſima, occupat partem animæ inferiorem in appetenda, & procuranda illa: & rurſus illa adeo trahit ad idem ſuperiorem ſibi valde cognatam, quaſi vim inferendo, vt non permittat ei circa vltimum, & alium debitum finem ſatis intendere, nec media in illam diligere, & impellat ad ſe, mundumque hunc nimis amandum, futurumque horrendum, tandemque ad Deum vltorem odio habendum: quo fit, vt eo longius cæteris abeſſe debeant ab hoc obſcæno, & obcæcante vitio contemplationi addicti, literis dediti, Gubernatores, Duces, & Iudices quo lucidiori prudentia, ſapientia, conſilio, circunſpectione, & conſtantia indigent, tam ad præfigendos fines, & ſcopos, quàm ad diligendum media, quibus eos aſſequantur.

Peccat ergo mortaliter circa luxuriam, & filias eius primo, qui peccat contra 6. præceptum, de quo dictum eſt ſupra cap. 16.

II. Qui per cæcitatem, vel ſocordiam mentis non proponit explicitè pro vltimo fine Deum & vitam æternam, per dicta in præl. 4. num. 11. aut per præcipitationem & inconſiderationem, non deligit media de præcepto deligenda, aut per inconſtantiam deſiſtit ab eo, in quo de præcepto tenetur perſtare, aut ob amorem ſui, præceptum aliquod tranſgreditur. Raro autem per has Luxuriæ filias quis peccat mortaliter, alio genere peccati, quàm tranſgreſſionis præceptorum decalogi, eccleſiæ, vel aliorum peculiarium ipſum ad mortale obligantium. Dixi (raro) non ratione Caiet. parum tuta, ſed quia interdum peccat exponendo ſe periculo 114

transgrediendi præcepta propter præcipitationem, incõsiderationem & alia prædicta vitia, non perueniendo ad ipsam transgressionẽ, iuxta prędicta in prælud. 9.

III. Qui deliberatè vult semper, & perpetuo viuere in hoc mundo, sine Dei visione intuitiua per dicta supra cap. 11. nu. 16. Aut deliberato Deum odio habet, quod est suo genere omnium peccatorum maximum per ibidem dicta, nu. 14.

De Ira, IIII. vitio capitali, & eius filiabus.

Ira sæpius paßio, & Ira vitium capitale, habet has septem filias, nu. 115.
Indignatio quæ, Christiano mala, n. 118. & quæ mortalis cum timore & clamore, nu. 116.
Maledictio sui, vel Diaboli, vel irrationalis creaturæ, quæ mortalis, nu. 117.

115 QVOD Ira vt plurimum accipitur pro passione animæ sita in potentia irascibili, quæ nõ habet contrariam, vt aliæ passiones eiusdem, quæque interdum est bona, & interdum mala, dictum est in prælud. 5. Ira verò prout habitum vitiosum sonat, vt hic, est vitium animæ ad appetitum inordinatum vindictæ inclinans, iuxta S. Tho. 2. 2. q. 158. Peccatum autem iræ est actus inordinatus volenti vindictam. Quis autem actus dicatur inordinatus, dictum est supra eod. cap. nu. 1. Hoc autem vitium Iræ ea ratione est capitale, aut cardinale, quia ex eo nascuntur alia septem vitia, scilicet Indignatio, Tumor, Clamor, Blasphemia, Contumelia, Opprobrium, & Rixa iuxta S. Tho. in d. q. 158. art. 7. quem copiosè defendit ipsius commentator. Alij addunt istis alias quatuor, scilicet Maledictionem, Seditionem, Bellum, & Vindictam: sed maledictio ad contumeliam, seditio, & bellum, ad rixam rediguntur, vindicta autem est proprius actus Iræ.

Peccat mortaliter circa Iram & filias eius, qui per eam transgreditur quintum præceptum, de quo supra cap. 15. & consequenter, qui deliberatè vult vindictam notabilem immeritam, vel maiorem merita, vel meritam auctoritate propria, vel contra iuris ordinem, vel principaliter in malum proximi, & non in bonum iustitiæ, quia hic est inordinatus actus Iræ per dicta & remissa supra proximè.

116 II. Qui committit prohibitum sub pœna mortalis, vel iussum sub eadem per indignationem inordinatam, qua debita subtrahitur affabilitas, aut per tumorem inordinatum, quo quis nimis cogitationibus vindictæ tumet, vel clamorem inordinatum. Dixi (inordinatam) quia hæc tria ordinata, non vitia, sed virtutes sunt, argu. notat. d. cap. 11.

III. Qui blasphemat eo modo quo dictum est supra cap. 12. nu. 83. vel maledicit creaturæ irrationali quatenus creatura est, iuxta dicta ibidem.

117 IIII. Qui ex animo deliberato maledicit imprecando sibi malum, cui non licet cõsentire, vel proximo malũ notabile sub ratione mali, iuxta illud Apost. 1. ad Corint. 6. Maledici regnum Dei non possidebunt, & eo grauius quo maiorem reuerentiam cui maledixit, debet, iuxta illud Exod. Qui maledixerit patri, aut matri, morte moriatur, c. Plerunque, 2. q. 7. & Gen. 9. Dixi (ex animo deliberato) quia indeliberatè, vel ore tantùm maledicere, non est mortale, vt communiter maledicunt parentes filijs, & coloni, & muliones, bobus, & mulis. Sufficit tamen id

men id facete ex animo deliberato, etiam momentaneo, licet ilico pœniteat, ficut sufficit consensus deliberatus etiam momentaneus voluntatis, ad quodcunq; aliud peccatum mortale, vt rectè declarat Caiet. 2.2.q.76.art.2. Dixi (sibi malum, cui non potest consentire) quia imprecari sibi damnum boni quod posset prodigere, non est peius, quàm illius prodigitas, quæ non est mortalis, per dicta sup. eod. cap. nu.70. Dixi (notabile) quia paruitas excusat, vt sæpe dictũ est. Dixi (sub ratione mali) quia sub ratione boni non est peccatum, vt imprecari aliquod malum auerso à Deo, vt ad eum conuertatur, iuxta dicta supra c.15.

V. Qui maledicit diabolo ratione suæ naturæ, quia illa est bona, & à Deo facta, secus si ratione suæ culpæ, Iob. 3. Tho. vbi sup. ar. 1. ad quartum, modo nec plus, nec aliter quàm meretur per proximè dicta, n.116.

Qui autem maledicit ex animo dicendo trado, vel committo te diabolo, aliquam creaturam irrationalem, puta, equos, mulos, boues, & alia sensibia, aut ventos, aquam, calorem, frigus, lapidem, puluerem, arenam, & alia insensilia, si id faciat, qua ratione sunt creaturæ Dei, blasphemat: si verò qua ratione est res proximi, perinde est ac si proximo malediceret, si autem neutra prædictarum rationum id faciat, solùm venialiter peccat: quippe qui rem vanam exoptat, cùm neque bonum, neque malum conueniat rei rationis experti, per se consideratæ: quæ resolutio est Tho. 2.2.q.66.art.2. Quare confessarius debet interrogare confitentem se maledixisse alicui rei, an id fecerit ore tantum, aut ore & animo, nulla ratione Dei, vel proximi habita: quibus casibus non est plusquam veniale, aut ex animo, ea ratione qua est creatura Dei, quo casu est blasphemia, aut qua ratione est res proximi, quo casu perinde peccat, vel non peccat, ac si malediceret proximo.

Quis verò & quomodo peccet, per rixam, vindictam, seditionem, & bellum, quæ sunt quatuor filiæ Iræ, dixi supra cap. 15. & quis per contumeliam, & opprobrium, alias duas eius filias, in cap. 18.

De Inuidia V. vitio capitali, & eius filiabus.

Inuidia quid, & genere suo mortalis, nu. 118.

INVIDIA, est vitium inclinans ad inordinatè tristandum de bono alieno, 118
eo quod suam excellentiam minuit, iuxta Arist. 2. Rhet. & S. Tho. 2. 2. q. 36. art. 1. quem pulchrè Caiet. ibi defendit. Dixi (inordinatè) ad excludendam tristitiam ordinatam, ad quam sæpe charitas inclinat, iuxta illud Matth. 5. Beati qui lugent. Dixi cætera, ad excludendam tristitiam de bono alterius, eo quod sit suum, quæ pertinet ad odium. & eam, quæ est de bono alieno, quatenus est damnosum sibi, vel alteri, quæ potest esse bona & mala, & eam, quæ nascitur ex eo, quod ille indignus est eo, quæ pertinet ad indignationẽ, quæ est mala iuxta legem nostrã, quamuis non secundũ Arist. vt dicit Tho. vbi supra, & ad includendam eam, quæ nascitur eo quod minuit excellentiam suam, & hæc sola pertinet ad inuidiam, quæ semper est peccatũ, & suo genere mortale, secundũ Tho. vbi supra

art.3.quia est contra charitatem inclinantem ad gaudendum de quolibet bono proximi quatenus est bonum ei. Ratio vero cur inuidiæ vitium dicitur, capitale est, quia parit alia quinque, s. odium, susurrationem, detractionem, in aduersis aliorum lætitiam, & in prosperis tristitiam, iuxta S. Greg. 31. Moral. declaratum per S. Tho. vbi supra art.4.

Peccat autem mortaliter circa inuidiam, & filias eius. Primò qui deliberato dolet de bono notabili proximi, s. scientia, honore, fama, diuitiis, fauore, veneratione, & id genus aliis, ea ratione, quod sua per illud excellentia diminuitur, per proximè dicta. Dixi (deliberato, & notabili) quia surreptio & paruitas semper à mortali excusant, vt sæpè dictum est præsertim in cap. 11.nu.4.

II. Qui tristatur eo, quod non sunt ei tanta bona temporaria quanta aliis ob finem mortiferum, quia eiusmodi finis omnem actum efficit mortalem, iuxta dicta in præl.9.nu.16. Tristari autem de hoc ob finem venialem, est veniale tantum, & tristari ob bonum, virtus, quale est tristari, eo quod careat virtutibus, quas in aliis videt ad eas quærendas, iuxta mentem Tho. vbi suprà.

III. Qui deliberato tristatur, eo quod Deus bona malis largitur, quod est verum, si id faciat, diuinam in diuidendo bona prouidentiam incusando, secundū omnes. quod explicat Caiet. latè, 2. 2.q. 36. art. 2. & in summa verb. Nemesis, Diffiniens idē de illo qui proponit imitari malos in actibus mortalibus, vt fortunarum copia similis eis euadat, cōtra illud Psal. 36. Noli æmulari vt maligneris.

De Gula sexto vitio capitali, & filiabus eius.

Gula quid, species eius quinque, filiæ quinque, mortalis quatuor casibus, nu. 119.
Gula non est edere carnes in terra aliena, vbi id licet, nu. 120.
Ebrietatem scienter sibi vel alij procurare, mortale, nu. 121.
Carne humana vesci non licet, & qui Antropophagus, non baptizandus, nu. 122.
Hebetudo, lætitia nimia, multiloquium & scurrilitas, quæ mortalis, nu. 123.

119 Gula ex mente vtriusque Tho. 2.2.q.148.ar.1.& 150.art.1. & eiusdem & aliorum in 2.dist.42.est vitium inclinans, ad comedendum & bibendum inordinatè, & actus eius est esus, & potus inordinatus, vel voluntas eum faciendi. Porro, regulariter est venialis, mortalis autem, cum in ea vltimus finis ponitur, aut per eam aliquod præceptum ad mortale obligans violatur, aut cum notabile damnum salutis propriæ, aut proximi infertur, aut procuratur, aut debita lege iustitię ob eam non soluuntur. Sunt autem quinque species Gulæ, iuxta S. Greg. 30. Moral. relatum in c. quinque, de consec. dist. 5. contentæ hoc versu.

Præproperè, lautè, nimis, ardenter, studiosè.

Declaratæ per S. Tho. in d. q. 148. id est, ante tempus, nimium, aut nimio ardore, nimia festinatione, nimio apparatu, & nimio sumptu, quam vtinam vtriusque gladij Principes suis sanctis sanctionibus arcerent ab occupādis prouinciis, quas nondum occupauit, expelleretque ab eis quas occupatas adeo in carnalia desideria demittit, vt ad cælestia mentes erigere non sinat. Ratio verò cur capitale dicatur, est,

tur, est, quia quinque fœdæ filiæ ex eo nascuntur, puta hebetudo mentis, immoderata lætitia, multiloquium, scurrilitas, & spurcitia.

Peccat autem mortaliter circa gulam, & filias eius. Primo, qui quatuor modis ante eius filias prædictis ea vtitur, alioqui tantùm venialiter, etiam si absque vtilitate vsque ad vomitum, etiam intentum sese cibo, & potu ingurgitet, vt sentit Caiet. in summa verb. Gula, quicquid dicant Angel. verb. Munditia, & Syl. verb. Gula, dicentes negligenter S. Ant. 2. part. tit. 6. cap. 4. §. 6. affirmare hoc esse mortale. Dixi (absque vtilitate) quia causa eius licet amplius quàm par est, de consilio medicorum ad vomendum sumere.

II. Qui vescitur carnibus, vel alio cibo vetito in aliqua regione etiam eo 120
tempore, quo liceret ei vesci eis in sua: sicut econtrario non peccat vescendo eis in regione, qua transit, vel in qua moratur, licet in sua id ei non liceret. Nauarrus enim & Lusitanus vescentes in Castella die Sabbato extremis animalium, non peccant, licet in suis terris id eis non liceat. Castellanus autem idem faciens in Lusitania vel Nauarra, peccaret, per c. illa, 12. dist. per quod eius gloss. probat illud vulgatum.

Si fueris Romæ, Romano viuito more,
Et si sis alibi, viuito sicut ibi.

Quicquid dicat Alex. ibi, & quidam alij alibi, vt sentit Panor. c. Consilium, de obseru. ieiun. & Card. in Cle. 2. q. 5 de celeb. miss. & ibi Imo. & Bonif. & Porc. in §. sed & quod Princeps, insti. de iure nat. nu. 26. & alij alibi, quod & communis consuetudo seruat, idémque seruandum est circa festa, & ieiunia, & alia varia variarum terrarum præcepta.

III. Qui se scienter inebriat, aut procurat alium inebriari secundum Tho. 2. 2. 121
q. 150. art. 1. quia notabiliter vult nocere alteri, & sibi esse nocumẽto, cui renunciare non potest, volens se vel alium rationis vsu priuare. Dixi (scienter) quia secus, si id fecit ignorantia qualitatis potus, vel inaduertentia nimietatis eius, quia tunc, aut nihil, aut solùm venialiter peccaret. Idem est de scire debente, l. quod te, ff. de rebus cred. vt quia consueuit tali vel tanto potu inebriari, & eum bibit, non credendo se inebriatum iri: non quod iteratio actus, ex veniali mortale faciat, sed quia consuetudo facit, vt ille scire debeat, se eiusmodi potu inebriatum iri, quod satis est secundum Caiet. 2. 2. q. 150. art. 2.

IIII. Qui humanis carnibus vescitur, vel præbet eas alteri edendas citra ma- 122
ximam necessitatem, etiam si neminem ob id occidat, nec occidi procuret, quia vt rectè ait Caiet. vt sola fœmina humana est ad copulam licitam apta, ita sola caro animalis irrationalis est licita qua vescamur. Quare de more prouidè Patres Illustrissimæ Societatis Iesu, renuunt baptizare Gentiles antropophagos catechumenos, non proponentes abstinere perpetuo à carnibus humanis, etiam in bello iusto interfectorum, quia non sunt contriti, nec satis attriti, & consequenter non baptizandi, c. firmissimè, 15. q. 1. & per dicta per nos supra cap. 1. nu. 39.

V. Qui per mentis hebetudinem se terrenis miscens, & à cælestibus auocans, 123
conscientiam suam non discutit, quando, & quomodo præcepto tenetur, Ang. verb. hebetudo.

VI. Qui ob immoderatam lætitiam, obscœnis cantilenis, verbis, aut gestibus vtitur, intendens inducere, vel credens, aut credere debens, se vel alium per eam inductum iri in consensum alicuius actus mortalis, cordis, oris, vel operis, vt rectè declarauit Caiet. 2.2.q.148.art.6.& probatur per c.notum, 2.q.1.& c.fi.de iniur. Idem de eo, qui saltat, choreas ducit, & irreuerenter psallit, aut canit, & præsertim in ecclesijs & cœmeterijs, arg.c.cum decorem, de vit.& honest. cleric. & eorum, quæ diximus in Rep. c. quando, de consec. dist. 1. not. 18. n. 75. Maximè verò, si est sacerdos, nisi pauper, & secreto id faceret. Arg. c. Clerici, de vit. & honest. cler.

VII. Qui multiloquio in irreuerentiam Dei notabilem vtitur, aut adeo eo delectatur, vt paratus sit id præferre implemento alicuius præcepti, secundum S. Ant. 2.par.tit.6.cap.4.§.4.

VIII. Qui per scurrilitatem, vel spurcitiam vestes valde impudicas gestat, aut alias intentione expressa, vel tacita prouocandi ad luxuriam, vel alium finem mortalem, per prædicta.

De Accidia VII. vitio capitali, & eius filiabus.

Accidia quid, cur ita, & pigritia dicta, filias quinque parit, nu.124.

Peccata mortalia sunt accidia, desperatio, pusillanimitas, torpor, rancor, & euagatio mentis, quoties per illa violantur aliqua præcepta mortifera, alias secus, nu.125.

124 ACCIDIA generaliter sumpta cõtinet omnẽ tristitiã de quocũque spirituali bono, secundũ Tho.2.2 q.35.art.2.sed sumpta specialiter, vt hic sumitur, est contraria charitati, & diffiniri potest, esse vitium inclinans ad tristandum de bono spirituali diuino, quatenus est diuinum in acedo, secundum mentem vtriusque Tho. vbi supra. Dixi (de spirituali) ad excludendum tristitiam de bono temporali. Dixi (diuino) ad excludendum tristitiam de bonis spiritualibus virtutum moralium. Dixi (quatenus est diuinum) quia contristari de eo quatenus est laboriosum, vel aliorum operum impedimentum, non est accidia, vt aduertit vterq; Tho. vbi supra. Dixi (in acedo) quia tristari de eo quatenus est in ipso Deo, pertinet ad odium eius, & quatenus in proximo, pertinet ad inuidiam, & solum quatenus est bonum diuinum in ipso, pertinet ad accidiam, vt subtiliter conciliando Tho. sibi ipsi distinguit ibidem Caiet. Nam bonum spirituale diuinum, vt est in homine, consistit in charitate & amicitia inter ipsum & Deum, qua se conformat ei, volendo ea, quæ ipse vult, & gaudendo colloquio, & consuetudine eius, tanquam verissimi & supremi amici, & Patris, reuelando ei cum delectatione viam suam, iuxta Psalm. 36. & dicendo, Proba me Deus, & scito cor meum, interroga me, & cognosce semitas meas, & vide si via iniquitatis in me est, & deduc me in via æterna, Psal.138. Cùm ergo quis tristatur, & eum tædet eiusmodi colloquij, sermonis, & gaudij, hoc peccatum committit, cognatum odio Dei suo genere omnium peccatorum grauissimo secundum Tho.2.2 q.34.art.2.& q.39.art.2.ad tertium, & 1.2.q.37. art.4.ad tertium, vt supra c.11.nu.14.dictum est. Quare etiam hoc peccatum est

valde

valde graue generéque suo mortale, cùm deliberato, & aduertente animo admittitur, quod raro videtur contingere. Ex quo infertur, meritò vitium hoc vocari accidiam, quia vt acidum frigefacit, & tepefacit calorem, ita hoc amorem, & desiderium boni diuini spiritualis sui, in animo iam aliunde excitatum, & actus ille sic tristandi, siue tristitia inordinata est actus seu peccatum accidiæ.

II. Infertur, quod qui tristatur de bono spirituali aliarum virtutum moralium, veluti de reddendo suum alteri, quod est bonum iustitiæ, aut de moderato esu, & potu, quod est bonum temperantiæ, &c. non peccat hoc peccatum, sed vitij contrarij virtuti, de cuius bono tractatur. Ratio verò, cur hoc vitium dicatur capitale seu principale, est, quia ex eo sex improbæ filiæ nascuntur, iuxta S. Greg. 31. Moral. declaratum per S. Tho. 2. 2. q. 35. art. 4. scilicet desperatio, pusillanimitas, torpor animæ, rancor, & euagatio mentis. Ratio verò cur à vulgo vitium hoc appelletur pigritia, licet incautè, quia omnem ignauiam & tarditatem significat, videtur esse quod facit hominem pigrum ad bonum diuinum prosequendum, ea ratione qua vt delectantia ad sui prosequutionem mouent, ita contristantia amouent, iuxta illud Arist. 8. & 10. Eth. Delectatio tenet operantem in opere.

Peccat autem mortaliter circa accidiam & filias eius. Primo, qui per eam omittit aliquid sub pœna mortali præceptum, vt communionem, missam, vel preces horarias, non tamen inducit circunstantiam necessario confitendam, sufficit enim confiteri, quid omiserit, non exprimendo quod per accidiam id fecerit. Dixi (Preceptum) quia omittere aliud, ad summum esset veniale ex mente Arch. & Cardinalis S. Xisti, in c. qui bona, 17. q. 1.

II. Qui per accidiam vel pigritiam, vel aliam negligentiam non dicit, vel non ediscit, vel non credit ea quæ de præcepto mortifero secundum suum statum tenetur, de quibus supra c. 11. nu. 18. & prælud. 3. num. 19.

III. Qui desperat peruenire in vltimum finem, nempe beatitudinem & visionem intuitiuam Dei, & vitam æternam, iuxta dicta in præl. 4.

IIII. Qui transgreditur aliquod præceptum mortiferum per pusillanimitatem qua fugimus ardua, vel per torporem, quo fugimus mediocria, vel per rācorem, quo indignamur in bene monentes, vel per malitiam, qua nos bonorum spiritualium tædet, vel per euagationem mentis, qua fugiendo sancta diuertimus in illicita, quod tamen, vt prædixi, non addit peccato circunstantiam necessario confitendam: quod ob hæc sit transgressus.

De peccato in Spiritum sanctum.

Peccatum in Spiritum sanctum, quid, & est sextuplex, & cur dicatur irremissibile, nu. 126.

Peccatum in Spiritum sanctum, aliquo nomine accidiæ cognatum diffiniri po- 126
test, secundum mentem Mag. & recentiorum, cōmuniter in 2. dist. 43. & Tho. 2. 2. q. 14. art. 1. & gl. c. si sacerdos, sub fin. de pœn. dist. 1. & aliorum alibi. Diffiniri, inquam, potest, esse peccatum contra bonitatem Spiritui sancto attributam, commissum. Sicut enim quod committitur ex infirmitate, dicitur contra patrem, cui attribuitur potentia, & commissum per ignorantiam contra filium, cui attribuitur

sapientia; ita commissum per malitiam dicitur contra Spiritum sanctum, cui attribuitur bonitas. Peccatum autem hoc, est sextuplex, desperatio, qua abijcitur spes veniæ, præsumptio, qua timor, impœnitentia, qua dolor præteritorum, obstinatio, qua cautio futurorum, impugnatio agnitæ veritatis, qua cognitio veritatis, inuidia fraternæ gratiæ, qua gratiæ communio. Quodlibet enim horum sex abiectorum per hæc sex peccata, est mediũ veniæ à bonitate Spiritus sancti consequendæ, & dicuntur irremissibilia, Matth. 12. non quidem quia sit vllum peccatum, quod verè contrito non condonetur, cap. Quia, de pœn. dist. 1. & c. Nemo, de pœnit. dist. 7. Sed quod hæc secundum suam naturam repellunt media, & principia, quibus remittuntur peccata, videlicet spem, timorem, &c. ex Tho. vbi supra ar. 3. Quamobrem merito dicuntur grauissima, quoties pars animę superior consentit in ea, alias enim solùm sunt venialia, quia subreptio in omni materia excusat à mortali, c. sed pensandum, distinct. 6. & per sæpe dicta, præsertim cap. 11. num. 4.

Cap. xxiiij. De operibus Misericordiæ & sensibus exterioribus.

Sensus exteriores quinque, & quis eorum vsus malus & mortalis, nu. 1.
Misericordia quid, & est virtus moralis maxima in proximum, nu. 2.
Eleemosyna actus misericordiæ, cur dicatur charitatis, & dupliciter sumitur, nu. 3.
Misericordiæ opera spiritualia septem, corporalia totidem, nu. 4.
Eleemosyna spiritualis præstat corporali, quando vtraque præcepta, nu. 5. & 8.
Necessitas extrema, quæ, num. 5.
Superfluum duplex, naturæ tantum, & naturæ & status, ad quæ hæc pertinent, nu. 6.
Status decenter conseruandus, vel mutandus, nu. 7.
Restitui cur non debeat damnum eleemosynam denegatam consecutum, nu. 7.
Eleemosyna laude digna, in vita, potius quàm post eam agenda, nu. 8.
Eleemosyna spiritualis, quando cum vitæ periculo præcepta, nu. 9. 10. & 11.
Animæ proximi salus præferenda corporis proprij saluti, nu. 9.
Franciscus Azpilcueta Xabier Societatis IESV, *laudatus, vbi mortuus colitur, nu. 10.*
Eleemosyna à danda egenti extremè nullum votum vel præceptum excusat, nu. 11.
Consilium dolosum, vel damnosum, quod mortale, nu. 11.

1 IN præludio II. dictum est, esse quinque sensus exteriores, per quos veluti per quasdam fenestellas omnium externorum species, siue similitudines in animos nostros intromittuntur, videlicet visum, auditum, tactum, gustum & olfactum, cum multis alijs ad eos pertinentibus. Quorum sensuum vsus suo genere indifferens est, ordinatus quidem, bonus, inordinatus verò malus, ordinatus est, quem omnes circunstantiæ, ad actum bonum necessariæ circunstant, inordinatus verò contrà, cui aliqua deest, iuxta diffinitionem actus boni positam in prel. 7. nu. 1. Est autem mortalis, cùm ei conuenit definitio peccati mortalis posita sup. præl 9. Venialis autem, cùm non conuenit illa ei, & deest aliqua circunstantia ad bonitatem necessaria.

Quare,

Quare, per hos sensus, ille solus & omnis peccat mortaliter, qui videt, audit, olfacit, aut gustat aliquid, transgrediendo aliquod præceptum obligans ad mortale, aut vt aliquod horum faciat, se, aut alium periculo probabili mortaliter peccandi obijcit, aut infert damnum notabile, animæ, saluti, honori, aut bonis proximi, aut animæ, aut saluti propriæ, per proximè dicta. Et ideo non videtur necesse interrogare aliter pœnitentem, de peccatis, per hos sensus patratis, nec vt ipse confiteatur, tanquam facta per eos: quia non inducunt circunstantiam necessario confitendam, vt dictum est cap. proximo de peccatis accidiæ & filiarum eius. Et hæc quoad sensus, quæ quia pauca sunt, dicendis de operibus misericordiæ præmisimus, de quibus in comment. c. Quiescamus, 42. dist. diximus, tractantes fusius de eleemosyna.

Contrahendo autem & coniungendo dicta hic & in d.c. quiescamus. Dico Primo, quod ex mente Aug. 9. de ciuit. Dei, & Tho. 2.2. q. 30. ar. 1. 2. & 3. Misericordia est virtus moralis, inclinans ad miserendum ordinatè patientis aliquod malum, vel defectum, & ei subueniendum. Dixi (virtus moralis) quia non solùm est talis, sed maxima earum, quæ dirigunt ad proximum, vt idem ibi probat, artic. 4. Dixi (ordinatè) quia misereri inordinatè, etiam ad subueniendum, vitij est, c. est iniusta misericordia, 23. q. 4. Dixi (subueniendum) quia misereri ad puniendum, etiam ordinatè, pertinet ad iustitiam, c. omnis, & cap. qui emendat, 45. distinct. 2

II. Quod actus & opera misericordiæ vocantur etiam charitatis, c. inter opera charitatis, de spons. & c. duæ, 45. dist. Quia licet immediatè procedãt à misericordia, mediatè tamen frequentissimè procedunt à charitate, quatenus amor proximi ex ea immediatè procedens, est causa merendi & volendi ei subuenire. Vocantur etiam eleemosynæ; nam verbum, eleemosyna, vt in d. comment. diximus, interdum accipitur pro re spirituali, vel temporali, qua necessitati alicui subuenitur, vt in c. tria, & in c. duæ, 45. dist. & in illo, Matth. 6. Cùm facis eleemosynam, &c. & in illo, Luc. 11. Date eleemosynam, &c. & interdũ accipitur pro actu virtutis, quo fit illa subuentio secundum mentem S. Tho. 2. 2. q. 32. art. 1. & eiusdem, & S. Bonau. & aliorum in 4. dist. 15. & nostrorum, in d. c. tria, & aliorum alibi. Nam verbum, eleemosyna, idem sonat quod miseratio, vt enim hoc verbum Latinum, deriuatur ab illo verbo Latino, misereor, ita illud Græcum ἐλεημοσύνη ab ἐλέω verbo Græco, quod sonat, misereor. 3

III. Quod cùm malorum & defectuum alia sint corporis, alia spiritus, duplicia sunt opera seu actus misericordiæ siue eleemosynæ, Altera corporalia, contenta in illo versu declarato per S. Tho. 2. 2. q. 32. art. 2. & per Archid. in d. c. tria, scilicet. 4

Visito, poto, cibo, redimo, tego, colligo, condo.

Id est, esurientem pasco, sitientem poto, captiuum redimo, nudum operio, peregrinum hospitor, ægrotum visito, mortuum sepelio. Altera spiritualia, contenta in illo altero versu per eosdem declarato, scilicet.

Consule, castiga, remitte, solare, fer, ora.

Intelligendo per consule, etiam doce: id est, indigenti consilio, consule, ignorantem doce, tristem consolare, peccantem corrige, offensam remitte, onerosum porta, ora pro alio. Et quamuis inueniãtur alia mala, & alij defectus, ratione quo-

rum miserendum sit, vt frigus & æstus, non tamen ideo hęc diuisio antiqua omittenda est, quod quidam nouatores faciunt. Tum quia alia possunt reduci ad hæc. Tum quia hæc sunt communiora, & frequentiora.

5 IIII. Quod opus misericordiæ seu eleemosyna, siue sit spiritualis, quæ melior est corporali, iuxta August. in d. c. Duæ, & Thom. d. q. 32. artic. 3. siue sit corporalis, est de consilio, vel saltem non de præcepto obligāte ad mortale, exceptis duobus casibus. Alter est, cùm quis habet superflua naturæ, & occurrit, & petit ab eo aliquis egens extremè, cap. Pasce, 86. distinction. l. Necare, ff. de liberis agnoscēd. Alter, cùm quis habet superflua naturæ, & status, & est alius egens necessarijs ad suum statum: vt sentit Aug. in c. Quid dicam, 14. q. 4. c. Hospitales, 25. dist. & Ambros. in c. sicut hi, 47. distin. & Tho. 2. 2. q. 32. art. 5. & quolibet. 8. art. 12. quod probatur per adducta ab eo, & à Caiet. ibi, & neruosius in 2. Tom. de præcepto eleemosynæ, 6. cap. & Maio. in 4. dist. 15. q. 5. quamuis Panor. communiter receptus in c. si verò. de iureiur. S. Ant. 2. par. tit. 1. cap. 14. & summa Ros. verb. eleemosyna, oppositum teneant, non rectè S. Tho. in d. art. 5. intelligentes. Quorum tamen opinio est vera, quoad hoc, vt non teneatur dare alicui egenti, tenetur enim de præcepto dare alicui, vel alij quem ipse delegerit, vt clarè resoluit Tho. in d. art. 12. In quibus tamen duobus non est de præcepto subuenire donando, sed satis est subuenire commodando, vel mutuando, per dicta supra cap. 17. nu. 61. & in Apolog. q. 2. Monit. 3.

Extremè autem egere dicitur, non solùm, qui iam animam agit, sed etiam cùm indicia probabilia apparent eo deuenturum, nisi ei subueniatur, & non se offert, nec expectatur probabiliter alius, qui ei subueniat, iuxta Tho. in 4. dist. 15. q. 2. art. 4. q. 4. & declarat Caiet. in d. tract. cap. 2. Quo fit, vt ratione necessitatis extremæ, non possit defendi opinio Soti, dicentis lib. 5. q. 3. art. 4. de iust. & iure, ei qui est in periculo amittendi suum honorem, de pręcepto esse subueniendum. Tum quia ipsemet, lib. 4. q. 6. ar. 3. de iust. & iur. dicit & bene, Hominem esse dominum sui honoris, & famæ, ad condonandum communiter cum merito, ei qui ademerit. Quamuis alia ratione infra eod. nu. 17. defendetur.

V. Quod superfluum naturæ de quo supra, dicitur omne id quod alicui superest, demptis necessarijs ad vitam suam, & suorum, superfluum verò status, est id, quod superest alicui deductis necessarijs ad vitam statumque decentem suum, & suorum, habita ratione casuum, non omnium qui contingere possunt, sed eorum, qui probabiliter timeri, vel expectari debent: secundum omnes, quibus Caiet. addit, quod ad eundem etiam statum pertinēt necessaria sustentandis filijs, filiabus, mancipijs, famulis, hospitibus, conuiuijs, muneribus honestis, & magnificentijs moderatis, sed & sentit Tho. & exprimit Caiet. vbi supra & melius Sylu. verb. Eleemosyna, q. 1. §. 3. & in Rosa aur. cas. 53. Quod necessarium ad status decentiam, non consistit in puncto indiuiduo, sed habet latitudinem eo maiorem, quo maior est status, quia in vno erit decem plus, aut decem minus, in alio centum plus, centum minus, & in alio mille plus, mille minus, &c. arg. l. 1. ff. de iure delib. & c. de causis, de offic. deleg. & eorum, quæ de pretio iusto, pio, mediocri, & rigoroso dicta sunt sup. cap. 17. nu. 228. & in cap. 23. nu. 78.

VI. Quod ex hoc sequitur, facilè iudicandum non esse aliquem sæcularem

plura,

plura, quàm quæ ſuo ſtatui neceſſaria ſunt, habere; cùm etiam ille, qui ad aliquod
dominium emendum, & mutandum ſuum ſtatum in alium maiorem, ad quem
idoneus eſt, pecunias congerit, non habet plus quàm ſuum ſtatum deceat, vt
dictum eſt cap. præced. nu. 73. Diximus (ſæcularem) quia eccleſiaſtici non poſ-
ſunt in tot fines, ac illi, pecunias coaceruare, vt infra ſeq. cap. attingetur. Sequitur
item Roſellam ſine iuſta ratione dixiſſe paucos diuitum confeſſorios ſaluatum iri,
ſi eleemoſyna in prædictis duobus caſibus de præcepto foret: non enim tot ſunt,
quot putat, huiuſmodi diuites, quibus ſit ſuperfluum ſtatus, cùm nec Reges, &
magni Principes, qui habent theſauros ad bella, quæ probabiliter contra ſuas
Reſpublicas timent, aut quæ pro illis gerere debent, ſuperflua habere cenſeantur.

VII. Quod nemo tenetur ad dandam eleemoſynam de ſuo ſtatui decenti ne- 7
ceſſario, niſi egenti extremè: quia quiſque debet decenter viuere, aut ſtatum ſuum
in alium mutare, vt ſingulariter Tho. docuit in d.q. 32. ar. 6. pro quo eſt c. quo-
niam, 24.q.1.& princ.c.1.& 2.41.diſt.

VIII. Quod quamuis non ſoluens debitum, quando, vbi, & quomodo
debet, ad reſtituendum damnum, quod ex illa mora creditor accepit, teneatur,
iuxta ſupradicta cap.17.nu.25.& 26. Qui tamen pauperi eleemoſynam non dat,
etiam ſub peccato mortali debitam, non tenetur ad reſtituendum ei illam elee-
moſynam, nec damnum, quod inde illi proueniet. Quia, vt latius in Rep. c. inter
verba, 11. q. 3. nu. 714. & in Apol. q. 2. Moni. 2. diximus, charitas non obligat ad
reſtituendum illud, ad quod alicui dandum, aut faciẽdum, ſub pœna peccati mor-
talis obligat, iuxta Alex. Ales. 3. par. q. 87. & communem quam pulchrè defendit
Adri. in 4. de reſt. q. 1. col. 9. concludendo ad reſtitutionem non teneri eum, qui
cùm verbis aut factis poſſet, furtum & damnum proximi non impediuit, niſi ex
officio & iuſtitia ad id teneatur. Omittimus autem hic gratia breuitatis enco- 8
mion eleemoſynæ quam ſibi gratiſſimam eſſe Chriſtus ipſe teſtatus eſt, Lucæ 11.
& Matt. 25. & per totam ſuam ſacram ſcripturam, & ſuos ſacros doctores. Quo-
rum ſummus Aug. in ſermone 45, ad fratres in Eremo ſic dixit. Non memini me
legiſſe, aliquem malè mortuum fuiſſe, qui viuens opera pietatis bene exercuerit.
Quare, vt alienum eſt ab omni iuſtitia, per fas, & nefas, quo iure, quáue iniuria
coaceruare diuitias, ita quoque à prudentia Chriſtiana ſeruare illas eleemoſynis
dum vita manet, parcendo, & eas ad hæredes relegando, iuxta illud Agonis glo-
rioſiſſimæ eiuſdemque patronæ noſtræ Luciæ ad matrem.

Res ſeruata perit : miſeris data porrigit alas
Ad ſuperos, alæ duplices, argentea læua,
Aurea dextra, viamq́ datori ad ſidera pandit.
Certa præit viuos pietas, incerta ſepultos
Conſequitur : nam quod noſtri eſt dum vita ſuperſtes
Arbitrij, mox eſt alieni, vt vita receßit.

Non eſt item benignitatis euangelicæ, imo neque humanitatis Ethnicæ paupe-
rem petentem à ſe aſperis verbis repellere, etiam cùm ad largiendum ei eleemo-
ſynam non tenemur, licet non ſit mortale, iuxta S. Aug. c. vnum, ſub fin. 25. diſt.

quanuis enim non debeatur eleemosyna realis, debetur tamen benigna responsio; vt rectè aduertit Maior in 4.distinct.15.quæst.7.

Circa prædicta opera misericordiæ siue eleemosynę, peccat mortaliter Primo, qui habens superfluum etiam tantum naturæ, non cibat, potat, vel vestit egentem extremè, & occurrentem. Dixi (occurrẽtem) quia non tenetur quis quærere alios, nisi id ei ex officio incumbat, per prædicta. Idem de non redimente, saltem mutuando, captum, quem credit alias iniustè occisum iri. Idem de non visitante, non hospitante, non sepeliente, cùm extrema necessitas proximi, ea exegerit, per supradicta. Per quod respondetur ad nouè quæsitum, quod nõ tenetur sub culpa mortali quærere eiusmodi egentes in carceribus, hospitalibus & alijs locis.

II. Qui grandi licet non extrema necessitate presso, non fert opem necessariam, quam commodè ferre potest, & credit, neminem alium eam ei laturum, per dicenda infra.

III. Qui nõ facit aliquam de septem èleemosynis spiritualibus prædictis, eius extremam necessitatem, quoad animæ salutem patienti, etiam si id non posset absque iactura vitæ corporalis facere. Quia tenetur quis præferre animam proximi, suo corpori, vt probat vterque Tho. 2.2.q.26.art.5.ad tertium, & q.32.ar.5.&6. Raro tamen eiusmodi necessitatem patitur Christianus, vt diximus in c.inter verba, 11.q.3.nu.632. quum per contritionem absque alia ope saluari possit, c.Dixi, & c.magna, de pœnit.dist.1. Patitur tamen illã, qui existens in culpa mortali, & proximus morti, putat se quauis peccatorum attritione saluum fore, & ideo non curat eam augere, ad perfectionem necessariam, iuxta dicta c.1.nu.1. Tunc enim videtur extremè indigere doctrina, de vera contritione. Eandem etiam necessitatem patiuntur paruuli Christianorum morti proximi existentes apud infideles, vel apud fideles, nescientes baptizare. Dixi (Christianorum) quia secundum sententiam Tho.receptiorem, 2.2.q.10.12.& 3.par.q.68.art.10. filij infidelium adhuc expertes rationis, sine parentum consensu, non debẽt baptizari. Eandem etiã pati dici possunt, multi Gentilium in Indijs, Brasiliæ, & Peru, morti propinqui, qui conuerterentur, si fide Catholica erudirentur. Qualem habuisse satis
20 videtur arbitratus, magnus ille Dei seruus, Magister Franciscus ab Azpilcueta & Xabier, vnus ex primis XII. Illustrissimi vtilissimíque nostro sęculo ordinis Societatis IESV, cognatus noster, & amicissimus, Gentiles cuiusdam Insulæ, ad quibus prædicandum per varios casus, variáque discrimina rerum, cũ probabili periculo vitæ profectus fuit, vt copiosius in repet.c.si peccauerit, 2. q.1. explicuimus, Qui postea ibi, & alibi euangelio magno cum fructu prædicato, anno 1552. traiecit in amplissima Chinarum Regna literarum studijs, & sæculari politia florentissima, Tartariæque, vt creditur contermina, quamuis etiam licitè & heroicè, potuit ille eiusmodi pericula subire pro animarum illius gentis salute, licet non iudicasset eam in extrema necessitate constitutam, nec se ad id de præcepto obligatum. Vbi admirabili cum exemplo cruces nostras tollendi, & Christum Opt. Max. crucifixum sequendi, vitam apostolicam mortalem, quæ illi quoddam martyrium iam inde ab initio prædictæ Societatis fuit, cum immortali commutauit. Cuius rei Altissimus, cui tam feruenter inseruiuit, multa signa dedit, corpus eius in dura casa montis asperrimi solitariè mortui illæsum præseruando, Lusitanósq;

aliquot

aliquot casu illuc appellantes, nullo alio vinculo, quàm charitatis cõiunctos mouendo, vt terras sibi vetitas intrare ausi, quærerent illud, quæsitumque naui inferrent, in eáque ad Goam bis mille leucis, & à Lusitania quatuor millibus distantem transueherent, Mouendo item innumeram multitudinem, primum Malacæ, deinde Goæ, ad excipiendum eum de naui honorificentissimè, & reponendum in ecclesia, simul magna deuotione colendum, vt & nunc colitur: exemplo suo adhortans nos omnes, vt Deum Opt. Max. ex animo oremus, & flagitemus, quo multos tanto muneri aptos efficiat, eísque fortem animum inspiret, commigrandi eo, vbi tanta messis, & tam pauci sunt operarij. Vbi etiam ipse iam pridem vitam finiissem, nisi ille quando Vlisippone discessit, me iam senescentem, laboribus animo suo conceptis imparem iudicasset, scribens, vt absentiam patienter ferrem in terris, præsentiam sperans in cælis, Amen. Quæ prædicta consequitur Primò, eum qui non est parochus, nec Prælatus, non teneri cum probabili periculo vitæ suæ corporalis, ad inuisendum, pestilentia, aut morbo contagioso infectum, & in extrema necessitate vitæ corporalis constitutum, quamuis secus si in extrema spiritualis versaretur, in quod resoluendum est, quod dicit Gab. in sermone.

II. Nullo statu, voto, aut præcepto humano excusari, quem si alioqui potest, à subueniendo proximo in extrema necessitate constituto, adeo quidem, vt etiam clericus religiosus debeat detegere proditiones, & coniurationes contra Rempub. factas, & si opus fuerit in remediũ etiã coniuratores ipsos, nec fiet irregularis, licet ob eas illi morte plectãtur, modo id faciat protestatus se id facere, vt periculo imminenti, citra sanguinis pœnam obuietur, iuxta c. Prælatis, de homic. lib. 6. quod rectè adnotauit Caiet. 2. sec. quæst. 26. art. 5. relatus supra cap. 18. nu. 54.

III. Magna laude dignos esse, qui sæuiente peste, ægrotantibus spiritualia ministrant, licet ad id non teneantur, per ibidem dicta.

IIII. Peccat mortaliter, qui consulit mortale aliquod proximo, aut dolo, vel culpa lata aliquid notabiliter noxium per prædicta, cap. 11. num. 9. Nisi id faceret, quo minus peccaret, iuxta August. relatum in c. si quod verius, 33. q. 2. Quædam hîc antea posita de non docente, de ignorantia, consilio, rancore, tristitia & oratione prætermittimus, ne supra opportunius dicta repetamus.

De Correctione fraterna.

Correctio fraterna quid, ad eam tenentur omnes, concurrentibus quatuor, nu. 12.
Correptio fraterna de solis mortalibus facienda, nec de illis à confessario, nu. 13.
Correctionis fraternæ ordo, & quando non seruandus, nu. 14.
Corrigens intentione mortali vel cum damno notabili, vt peccat, nu. 14.

V. Peccat mortaliter, qui non corripit proximum in extrema necessitate spiri- 12
tualis correctionis constitutum, vel citra illam concurrentibus quatuor infrascriptis ad id necessarijs. Pro cuius declaratione notandum, quod fraterna correctio vna de septem eleemosynis spiritualibus, est monitio proximi secreta, aut coram testibus, vt se à peccato emendet, argu. cap. nouit, de iudic. & cap. si peccauerit,

2. q. 1.

2.q.1.ad quam præcepto naturali tenemur omnes etiam infideles,& etiam Euangelio, Matth.18.fideles Prælati,& subditi iusti,& peccatores, quãuis magis Prælati,quàm alij,& qui maioris sunt authoritatis, quàm qui inferioris, modo quatuor concurrant.I. Quod certum sit proximum peccare peccatum mortale, vel veniale periculosum. II. Quod speretur emendatio, aut saltem non timeatur deterius.III.Opportunitas non solùm personæ,ita quod magis ipse quàm alij ad id teneatur,saltem considerata eorum ad quos id magis spectat,negligẽtia,sed etiam temporis, quæ colliguntur ex vtroque Tho.2.sec. q.33.& ex Tho.in 4. dist. 19. Adri. in 4. de correct.frater. Sot.lib.de Rat.teg.membr.2.q.2. Innoc. Panor. & alijs, in cap.nouit,de Iudic. Archid.& alijs præsertim Turrecrem. in cap.si peccauerit, 2.q.1.quanuis de nonnullis horum inter illos sit controuersia, quam tollere,in d.cap.si peccauerit,nisi fumus.IIII.Vt ea commodè fieri possit, id est, absque damno notabili salutis,honoris,famæ, & fortunarum corrigentis; nisi emendandus, sit in extrema eiusmodi correctionis necessitate,quod raro contingit per supradicta num.13.

Nec, quicquid dicant, excusatur quis ab ea facienda, eo quod peccato mortali teneatur, cum nemini sua malitia prodesse, aut bonitas nocere debeat, cap.1.de post.præl.l.itaque fullo,ff.de furt. Cumque quilibet possit ope diuina(quæ nunquam facienti,quod in se est,denegatur) suorum peccatorum pœnitere,& eorum veniã consequi,cap.ponderet,50.dist.cap. Dixi,de pœnit. dist.1. Ad nouè autem quæsita respondeo primo, quod non peccat quis peccato mortali omissionis correctionis,eo quod non corrigat eum qui per ignorantiam probabilem diei ieiunij vel festi non ieiunat, vel non audit missam, quia in eo non peccat ille mortaliter, nec venialiter periculosè,quo cessante,cessat pręceptũ de corrigẽdo,per prędicta.

15 II.Quod peccat ex eo capite,quo tenemur impedire peccatum mortale proximi peccantis ex ignorantia, vel fragilitate, præsertim, quum id commodè facere possumus,iuxta posita infra nu.14.

III. Quod non peccat negligentia corrigendi, qui transiens per terram hæreticorum, non reprehendit eos tractantes sacramenta vel imagines irreuerenter, vel docentes aut prædicantes hæreses,si nulla est ei spes emendationis, imo timor auctionis mali, quia deest secundum eorum quatuor, quæ dicta sunt ad obligationem corrigendi requiri. Consequitur hæc, quod quamuis laudabile sit corripere proximum de peccatis venialibus, puta risu inordinato, sermone otioso, nimia audiendi curiositate,non tamen est mortale id nõ facere,iuxta S.Ant.2. part. tit.16.c.6. Confessarius autem nullatenus,nec publicè,nec secreto,debet corripere quenquam de peccatis ab eo sibi confessis,vt rectè monuit Sot.vbi supra mẽb. 2.q.1.pag.5.& probatur copiosè per ea quæ dixi in cap. inter verba,nu.627.& in cap.sacerdos, de pœnit.dist.6.nisi pœnitens significaret,id esse sibi gratum, inducendo colloquia,vel consulendo super eis. Consequitur item,non esse interdum peccatum, imo meritum, differre correctionem cuiuspiam, quousque in maius delabatur,quo aptius correptus emendetur ab vtroque. Quia hoc, effectu, est temporis opportunitatem expectare. Qua consideratione excusari videntur, qui pueris ad furtum,& alia vitia proclinibus permittunt occasiones in ea labendi, vt in eis comprehensi vtilius castigari queant.

Ordo

Ordo autem corrigendi est, vt primum secreto & fraternè, peccans corripiatur. Deinde, si se ob id non emendat, coram duobus testibus, & postea iudici denuncietur, Matth. 18. & c. si peccauerit, 2. q. 1. nisi damni periculum esset in mora, & non esset ei certum, sua monitione, illum ab eo cessaturum. Si enim de hoc certus esset, non deberet statim iudici denunciare, secundum Tho. 2. sec. quæst. 33. ar. 7. ab omnibus receptum in c. nouit, de Iudic. & in 4. dist. 19. & ab Adr. in 4. de Correct. frat. & à Soto de Ratio. tegendi membr. 2. q. 4. Dixi (si certus esset) quia si dubitaret, statim deberet Iudici denunciare. Quod consequitur raro opus esse fraterna correctione secreta circa proditiones Reipub. & hæreses fidei Catholicæ, quia raro quis pro certo habere potest talem proditionem, aut hæresim penitus cessaturam. Non est item opus secreta admonitione, quando peccatum publicum est, iuxta S. Thom. receptum, 2. sec. quæst. 33. art. 7. Est autem publicum, vt paulò clarius quàm Caiet. & alij diximus vbi supra nu. 842. ad hunc effectum, quod est notorium iure vel euidentia facti, vel saltem fama, argu. cap. fin. de cohab. cler. cap. fin. de tempor. ordin. cap. si fama, & c. si presbyter, 2. q. 5. 14

VI. Peccat mortaliter, qui proximum de aliquo peccato intentione mortaliter mala corripit, aut de peccato occulto coram illius ignaris, non seruando ordinem supradictum, cum damno notabili illius famæ, aut illius probabili periculo, per dicta supra cap. 18. num. 16. Nam etiam peccat qui reuelat illud superiori, non seruata forma prædicta, etiam in finem, vt prouideat ne illud iteret, vt rectè asserit Sot. vbi supra memb. 6. q. 2. pag. 11. & ante illum Adr. quem ille non citat, contra Richar. in 4. dist. 19. art. 8. q. 1.

Emendatum Cap. non in inferenda, 23. q. 3. nu. 15.
Iniuriam inferre, imbecillitas, propellere, virtus, nu. 16.
Defendere omittens peccat, si consentit, & etiam dissentiens si tenetur, etiam cum incommodo, nu. 17.
Defendere vitam & bona proximi, & impedire damna, vt tenemur, nu. 17.
Defendere qui lege iustitiæ tenentur, nu. 18.
Defendere omittens, non omnis consentit, & quis præsumitur consentire, nu. 18.
Defendere omittens opitulando, peior simpliciter omittente, quia ille peccat contra iustitiam, omittens autem simpliciter cōtra charitatē, & ita hic non tenetur restituere, ille sic, n. 19.
Defendere omittens quis præsumitur consentire, & opitulari, nu. 19.
Irregularis non est simpliciter consentiens homicidio facto, vel faciendo, nu. 19.
Defensionis omissio etiam sine consensu cur peccatum, nu 20.
Defendere omittentem consentire, vt verum, triplici opinione confutata, nu. 20.
Intellectus nouus, c. quantæ, de sent. excom. nu. 21.
Scientia sola apparatus delicti, cur interdum morte plectitur, nu. 21.
Defensionis ex charitate debitæ omissio cur impunis in foro exteriori, nu. 21.
Defensionis, quæ omissio irregularitatem, & censuras inducit, nu. 22.
Defendere proximum à damno magis præceptum, quàm subuenire ei lucro, nu. 22.
Peccat mortaliter, qui proximi mortale non impedit, nu. 23.
Eleemosyna cur necessario fiat etiam inuito non egenti illa extremè, nu. 23.

Huic

15 Huic loco ad id opportuno pie lector, inferam summam eorum, quæ huc pertinentia continet, comment. cap. non in inferenda, 23. q. 3. qui est quintus eorum qui Manuali Hispano adiungebantur, quorum summam huic Latino me insertutum in epistola ad te promisi. Ea igitur est, quod ibi nu. 1. admonui, cap. illud esse decerptum ex c. 36 lib. de offic. Sancti Ambrosij, sed vitiosè, quatenus habet (ferenda) pro (inferenda) & (imbecillis) pro (bellicæ) & post verbum (fortitudinis) verbum (repellere) superfluum, ita quod est sic legendum.

» Non in inferenda, sed in repellenda iniuria, lex virtutis est, qui enim non repel-
» lit à socio iniuriam, si potest, tam est in vitio, quàm ille, qui facit, Vnde S. Moyses,
» Exod. 2. hinc prius orsus est tentamenta bellicæ fortitudinis. Nam cùm vidisset
» Hebræum ab Ægyptio iniuriam accipientem defendit, ita, vt Ægyptium prosterne-
» neret, atque in arena absconderet. Salomon quoque ait Prouerb. 14. Eripe eum
» qui ducitur ad mortem.

16 In nu. 2. & 3. collegimus ex eo, quemuis Principem, magnanimumque virum debere sibi persuadere imbecillitatem esse, & non fortitudinem iniuriam inferre, indignámque eis esse persuasionem illam, qua quidam putans se vel suos amicos nil posse, aut nil facere, nisi possint, aut faciant impunè ea ob quæ alij puniuntur, per multa ibi adducta: Verbum enim (virtutis) in illo cap. more castius loquentium, fortitudinem significat, vt in illo Cicer. ad Plan. Omnia summa consequutus est virtute duce, comite fortuna.

17 In nu 4. & 5. quod peccat, qui proximum non defendit, quod ipse Ambr. ibidem comprobat exẽplo Mosis, Exod. 2. & auctoritate Salomon. Prouerb. 24. & idem ait in cap. pasce, 86. distinct. cui concordat August. in cap. fin. ead. ca. & q. & Symachus, 83. dist. in princ. & grauius Innoc. 3. c. quantæ, de sent. excom.

In nu. 6. 7. & 8. multa dubia contra conclusionem hanc adduximus. Pro quorum resolutione in nu. 9. posuimus, primam sex declarationum scilicet, eam planè procedere in eo, qui non defendit consentiendo, quia siue defendere possit, siue non, siue sit præsens, siue absens, consentiẽdo iniuriæ peccat, & tale peccatum, quale qui iniuriatur, iuxta illud Apost. ad Rom. 1. relatum in cap. 1. de offic. deleg. Digni sunt morte, non solùm qui faciunt, sed etiam qui consentiunt, & tradit Thom. speciatim, 1. sec. quæst. 60. artic. 8. & 2. sec. q. 154. art. 4.

In nu. 10. & 11. continetur secunda declaratio scilicet, quod non procedat prędicta conclusio, in eo qui ad defendendum non tenetur, secundum vtrumque Thom. 2. sec. q 62 art. 7. Non tenetur autem ad defendendum, qui sine damno honoris, existimationis, aut pudoris, id facere non potest, secũdum Feli. in cap. 2. de Hæret. & in d. cap. quantæ, relatum à nobis supra cap. 14 nu. 6. cui nemo contradicit, nec nos vnquam in cathedra contradiximus ante prædictum commentarium, in quo tamen id facimus, ob multa. Quorum summam ex præmissis & subiectis declarationibus, colligas. E quibus est, quod in extrema necessitate nostræ defensionis constituto, subuenire tenemur etiam cum damno omnium eorum, quæ ad conseruandam vitam nostrã non sunt necessaria, & consequẽter honoris, pudoris, existimationis, & fortunarũ sustentandæ vitæ nõ necessariarũ, iuxta illud Ambro. relatum in cap. non satis, 86. distin. si quum rapitur quis ad mortem, plus apud te pecunia tua valeat, quàm vita morituri, non est leue peccatum.

In nu.

In nu. 12. & 13. resoluimus, quod charitatis lege tenemur, ad defendendam proximi vitam, ne iniustè ei adimatur, etiam cum incommodo omnium prædictorum, sine tamen vitæ periculo. Dixi (ne iniustè ei adimatur) quia non tenemur ad redimendam vitam iustè condemnati, etiam si Rex, vel lex, statutum aut sententia, pecunia redimendi facultatem facerent, & ita limitandú est prædictum cap. non satis, Tum quia sanctum, & vtile est eius animæ, vt ea sic ei adimatur, per doctrinam Scoti, in 4. distinct. 15. quæst. 3. §. De secundo, relatam supra cap. 15. nu. 21. Tum quia alioqui Rex ipse vel iudex damnãs eum, in primis peccaret, non redimendo, quod est absurdum. Posset autem eiusmodi damnatus, vendere se in seruum, redimenti pretio redemptionis, per ea, quæ dicta sunt supra cap. 23. nu. 96. Et quod eadem lege charitatis tenemur etiam ad defendenda illa eius bona, sine quibus vita eius seruari nequit, argu. l. 2. ff. de iuris. omn. iud. cap. præterea, de offic. deleg. & etiam ad impedienda eius damna externa, etiam cum incommodo nostro pecuniario, si probabiliter credimus, nullum alium id facturum, argu. Exod. 23. & Deuter. 22. nisi damnum proximi esset tam paruum, vt arbitrio boni viri, non debeamus nobis incommodare tantum, quantum opus est, ad illa impedienda, arg. l. Præses, C. de seruit. c. si non licet, 23. quæst. 5. vel nisi scandalum vel maius damnum inde sequeretur. Dixi (nullum alium id facturum.) Tum quia id significant prædicta cap. quatenus loquuntur de boue errante, & de asino iacente in via, ad quem reducendum, vel leuandum frequenter alij non inueniũtur. Tum quia tollitur necessitas, si est alius qui occurrat ei. Dixi (pecuniario) quia non tenemur ad id cum damno honorario: nisi quando damnorum magnitudo, & honoris paruitas, aliud suaderent, quia, vt dictum est cap. 18. nu. 47. maioris fit honos quàm pecunia. Per quod excusantur multi viri graues, à defensione puerorum, & leuium hominum quos alij pugnis cædent, nisi ipsi citato gradu, & cum notabili honoris & existimationis iactura, eis succurrant. Dixi (vel nisi scandalum vel damnum inde sequeretur) quo excusatur qui clara voce non contradicit concionatori alicui ex pulpito grauiter detrahenti, & qui non liberat iniusta morte damnatum, & ad supplicium tractum, ne ex eo tanta seditio inter exequutores & alios excitetur, vt probabiliter mortes & vulnera innocentum timeantur, vt rectè tetigit Adria. in 4. de Correct. frat. col. 11. addens non teneri quem ad detinendum herum aliquorum, ne se de rupe præcipitet, si credit se interfectum iri ab eis, suam intentionem bonam ignorantibus.

In nu. 14. Quod aliqui tenentur defendere se & alios, non solùm lege charitatis, sed etiam iustitiæ. Reges enim & alij superiores, lege iustitiæ tenentur defendere se, & suos subditos, & cõtrà, subditi suos superiores, argum. cap. Regum, cap. Administratores, 23. q. 5. & cap. ego, ff. de Iureiur. præsertim feudatarij. & eorum domini, cap. de forma, 22. quęst. 5. & cap. 1. de form. fid. in vsib. feud. patres item, tutores, curatores, heri, pædagogi, parochi, custodes, & alij similes, & è contrario, eos, filij, pupilli, minores, famuli, mancipia, parochiani, & custoditi, per notata à Panor. in cap. 1. de restit. spol. nu. 9 argu. l. vt parentibus, ff. de iust. & iur. cap. duo ista nomina, 23. q. 4. l. 1. C. de emend. propinq. & præcep. 4. decalogi, quod ad eos extendi, dictum est supra c. 13 nu. 3. 18

In num. 15. est tertia declaratio conclusionis prædictæ, videlicet, quod multi

ab iniuria non defendentes, ei verè non consentiunt. Vnde textus pro conclusione citati, habentes, quod qui non defendit cùm possit, consentit, non sunt intelligendi de vero consensu, sed de præsumpto, & tum demũ etiam de præsumpto, quum tenetur defendere, & commodè potest, quamuis enim quis teneatur ad defendendum aliquem cum damno omnium suarum facultatum, præsumi tamen non debet consentire, si illud, non nisi cum tali damno facere potest. Tum quia in dubio non est præsumendum delictum, c. 1. de reg. iur. & l. 1. ff. pro Soc. & dubium est, an qui omittit defendere cum tanto damno, omittat defendere, ob complacentiam iniuriæ, vel ob damni euitationem: & hoc posterius præsumendo vitatur præsumptio delicti. Tum quia experientia, quæ est rerũ magistra, cap. quã sit, de elect. lib. 6. docet, multos Principũ, & aliorũ familiares minimè impedire innumeras iniurias, ad quas impediendas etiam cum damno facultatum tenentur, non quidem quod illæ eis placeant, sed ne gratiam eorum, & spem donorum amittant. Ex quibus infertur, frequentissimè quem præsumi consentire iniuriæ, cui verè non consentit, & contrà, non consentire, qui verè consentit.

39 In nu. 16. est quarta declaratio, scilicet, quod multum interest, inter non defendere solùm, & non defendere, & consentire ex vna parte, & inter consentire & auxilium præbere, ex altera. Tum quia prius tantum est peccatum contra charitatem, aut misericordiam, & contra præceptum de diligendo proximo, vt rectè sensit Sot lib. 4. q. 7. art. 3. de iust. & iur. Posterius verò, videlicet, consentire & auxiliari iniuriam inferenti, est contra iustitiam, vt ibi latè probatur. Tum quia prius non obligat ad restituendum, posterius verò sic, quia vt supra cap. 17. nu. 20. & in d. Apolog. q. 2. Mon. 2. & in locis ibi allegatis diximus, qui solùm cõtra præcepta charitatis, & misericordiæ peccat, damnum inde sequutum restituere non tenetur: qui verò contra iustitiam peccat, sic.

In nu. 17. est quinta declaratio, scilicet, quod non omnis qui iniuriæ consentire præsumitur, iniuriam inferenti auxiliari præsumitur, saltem auxilio, quod delicti participem eum directè faciat. Tum quia duæ præsumptiones speciales, non debent circa idem concurrere, præsertim ad augendum delictum, l. 1. C. de dot. promis. & not. per Card. in c. quia circa, de consang. quod fieret, non si solùm consensus, sed etiam auxilium præsumeretur. Tum quia communis opinio, quam tenet Panor. in cap. 1. de rest. spol. quamque ait communem Dec. in c. 1. de offic. deleg. & in l. culpa caret, ff. de reg. iur. & Ias. in l. vt vim, ff. de iust. & iur. tenet, non delinquere communiter iure ciuili, qui solùm non defendit, & quamuis iure canonico regulariter delinquat, non tamen est puniendus in foro exteriori, & si præsumeretur auxiliari, contrà dicendum esset, cum vtroque iure, opem ferentes delicto, puniendi sint, secundum omnes, in cap. 1. de offi. deleg. cum ei annot. Tum quia vt sentit glo. in cap. si quis viduam, 50. dist. & clarius Inno. communiter recept. in cap. Petrus, de homic. qui non impedit homicidium, quod nouit tractari, non fit irregularis eo sequuto, & si præsumeretur opem tulisse, censeretur talis. Tum quia, vt quis incurrat excommunicationem, can. Si quis suadente, 17. q. 4. non sufficit, vt consentiat, etiam malitiosè clerici percussioni, si eius nomine nõ fiat, nec aliquo modo iuuet, per c. cùm quis, de sen. excom. lib. 6. & si præsumeretur iuuare, cẽseretur excommunicatus, per c. sicut dignũ, §. eos, de homic.

In nu.

In nu.18.est declaratio sexta, quod præcedens declaratio fallit, cùm quatuor concurrunt, scilicet, potestas impediendi, obligatio id faciendi, commoditas eiusdem, & notorietas delicti, hoc est, vt manifestum sit illud esse delictum, & manifesto fiat: his enim concurrentibus, non solùm præsumitur consensus, sed etiam auxilium, per c. quantæ, de sent. excom. per quod ibi latè ostendimus, non solùm probari hanc fallentiam, sed etiam præcedentem declarationem regulariter esse veram: quod ad interpretandum plurimos canones, & leges, memoriæ mandandum est.

In nu.20. Ex prædictis inferri, quod ratio, qua non defendens proximum, peccat, non est, quia consentit offensioni, nam siue defendat, siue non, consentiendo peccat, & contrà, siue consentiat, siue non, non defendendo peccat: sed quia omittit facere, quod ei lege charitatis, vel iustitiæ præcipitur, vt faciat, interdum cum damno suarum facultatum, & honoris, interdum sine eo, vt prædictum est, quanuis cæteris paribus consentiendo magis peccet, & ita iura dicentia eum qui non defendit consentire, non significant, non consentientem non peccare, sed potius non defendentem præsumi consentire; quod est verum de illo, qui debet, & potest commodè, imo & auxiliari, si cum his tribus concurrat euidentia iniuriæ, vt prædictum est. 20

In nu.26. Quod ex prædictis inferuntur decem & octo, quorum aliqua subijcimus. Primum, nullam trium opinionum celebrium, exponentium prædicta iura, esse omnino veram; non Ioannis, quam Bernard. refert in dicto cap. quãtæ, qui nimis extendit eam ad omnes, qui quomodolibet possunt, non defendunt. Non Bernard. qui eam nimis restringit, ad solos habentes publicam potestatem: nam ex multis eorum constat loqui etiam de priuatis. Non item Innocen. Panor. & communis, qui partim ampliant, & partim restringunt plusquam prædicti, dicentes, ea loqui de omnibus personis, tam publicis quàm priuatis, sed de solis dolo id facere omittentibus. Veritas enim habet, quod ad effectum peccandi loquũtur de omnibus personis, tam priuatis quàm publicis, & tã de omittentibus dolo, quàm negligentia, & de ferendo, vel non ferendo opẽ. modo lege iustitiæ, vel charitatis ad id teneãtur. Dixi (ad effectũ peccãdi.) Nam ad effectũ incurrendi cẽsuras, & restituẽdi dãnum, solum cõprehendunt obligatos ad illud, non solũ lege charitatis, sed etiã iustitiæ, quia hi soli incurrũt censuras, & tenentur ad restitutionẽ, per adducta latius ibi, & tacta supra cap. 17. nu. 25. & in prædicta Apol. quæst. 2. mon. 3.

In 28. numer. & duobus sequentibus, quod nec gloss. nec doctores attigerunt verum sensum prædicti capituli quantæ, de sentent. excommunicationis, quem tamen nos ibi damus, num. 30. scilicet, Quod quicunque potest commodè, & non defendit clericum ab iniuria manifesta, quæ manifestè infertur, est excommunicatus, vel censendus talis, & ratio eius noua est, quia opitulatur, aut præsumitur aliquo modo ei opitulari, & ita legem iustitiæ violare. Dixi (est excommunicatus) ad includendum eum qui verè omittit defensionem ad opitulandum. Dixi (vel censendus) ad includendum eum, qui non verè omittit ad opitulandum, sed ob timorem, pudorem, vel negligentiam. At quia non obuiat manifesto delicto manifestè facto, cùm commodè possit, præsumitur velle opem ferre, vt ibi latius deducitur.

In nu. 32. quòd ratio à nemine reddita, qua niti potest rigida illa, sed iusta decisio Bart. in l. vtrum, ff. ad l. Pomp. de Parric. scilicet, quòd quamuis regulariter nemo puniri debeat, eo quod sciat parari delictum, & non indicet, fallit tamen in filio, seruo, & subdito sciente parari illud in patrem, dominum, aut alium superiorem, præsertim supremum. Est, inquam, ratio, quod alij solùm regulariter delinquunt contra præcepta charitatis, hi verò contra præcepta iustitiæ, quæ iubet, vt superiores defendant inferiores, & contrà, inferiores superiores, vt supra tactũ est, quam rationem Bald. si considerasset, & qui eum sequuntur relati à Feli. in d. cap. quantæ, non tam acerbè in Bart. inuectus esset. Qua ratione meritò acrius animaduertitur in eos, qui magistratus vel ministros eorum non defendunt, quàm qui alios priuatos non tuentur.

In nu. 33. quòd ex eisdem colligitur ratio noua, cur regulariter, qui alium non defendit, quamuis in eo peccet, non punitur in foro exteriori, neque ciuili, neque canonico, iuxta communem supra relatam, & in foro cõscientiæ hic, scilicet, quod omissio defensionis, regulariter non est cõtra iustitiæ leges, quamuis sit frequenter contra leges charitatis, & ideo legum iustitiæ pœnis puniri non debet.

22 In 34. & seq. Neminem incurrere censuras, vel irregularitates non defendendo alium, nisi lege iustitiæ ad id teneatur: ideóque rectè nos respondisse clerico cuidam Insulano, non incurrisse irregularitatem, propter homicidium sequutum, eo quod ipse sciens illud tractari, non monuit occisum, arg. glo. c. si quis viduam, 50. dist. & doctrinæ Innoc. in c. Petrus, de homicid. & Anton. 2. par. tit. 28. c. 2.

In nu. 39. & 40. Quòd recognoscens manuale Hispanum anteà compositum die gloriosissimæ Magdalenæ sacro anno 1556. eius, vt puto, beneficio inueni solutionem cuiusdam antinomiæ, quæ me diu multumq; torserat, inter conclusionem communiter receptam. & supra nu. 3. positam, quòd nemo regulariter tenetur ad præstanda opera misericordiæ corporalia sub culpa mortali, nisi egenti eis extremè, & inter illam certam, quod quilibet tenetur bouem proximi etiam inimici errantem reducere si potest ad illum, asinum item sub onere iacentem subleuare, vel ad subleuandum iuuare, si credit probabiliter alium id non facturum, iuxta d. c. Exod. 23. & Deut. 22. quod probat idipsum faciendum esse, de veste, & de qualibet alia re proximi amissa. Quæ proculdubio locum habent, etiam cùm proximus non eget eis extremè. Solutio autem vera & noua est, quòd illa procedit quoad dandum egenti, & de lucro tractanti, hæc verò, quo ad impediendum damnum alteri tractanti de damno vitando. Pro quo discrimine facit quòd multum interest, inter lucrum faciendũm, & damnum vitandum, & plus fauent iura agenti de damno vitando, quàm agenti de lucro captando, l. 2. §. portio, ff. ad l. Rhod. d. l. fin. ff. de Per. & com. rei vend. l. Si is cui, §. fin. de furt. & l. si sterilis, §. cùm per venditorem, ff. de Act. empt. Ex quo & positis supra nu. 17. infertur ad iter facientem, qui offendit mulionem egentem ope alterius, ad leuãdum mulum luto hærentem, nam si est iter à multis frequentatum, quos credit probabiliter ei auxiliaturos, non peccat mortaliter non opitulando ei, alioqui sic, vt peccaret, si iter esset paucis frequentatum. Et ad offendentem iumenta proximi segetes depascentia, & ad videntem ædes, segetes, aut supellectilem proximi ardere, & non extinguit cùm posset ignem, & ad audientẽ famæ proximi grauiter detrahentem, qui li-

qui licet ei non credat, putat tamen alios credituros, si ipse non resistit, & ad alios id genus innumeros videntes notabiliter lædi proximi salutem mentis, vel corporis, & honorem, vel rem familiarem, nam si credunt alios non impedituros illa mala, & ipsi non impediunt, peccant, è quibus etiam esse videtur, qui videt alium ementem animalia, pannos, prædia, vel alia vitiosa, vel longè minora, vel peiora, quàm putat ipse, & non monet illum.

In nu. 41. & septem seq. probatur, & defenditur conclusio huc pertinens posita in cap. 14. nu. 26. scilicet, peccare mortaliter eum, qui cùm possit, non impedit peccatum mortale proximi. Probatur, inquam, Primo, quod per dictum cap. non in inferenda, & alia multa conclusum est supra lege charitatis obligari nos omnes, ad impedienda mala, vitam corporalem proximo adimentia. At vita animæ pretiosior est & magis diligenda quàm corporis, secundum Tho. receptum 2. sec. q. 26. ar. 5. & probatur in cap. si habes, 24. q. 3. ergo magis tenemur ad impedienda mala, quæ ei vitam animæ adimunt, sed peccatum mortale ei adimit vitam animæ, c. resuscitatus, cap. omnis, de pœnit. dist. 1. ergo, &c. Deinde quod Augustinus in c. ipsa pietas, 23. q. 4. in effectu vtitur hoc argumento, ad hoc ipsum propositum. III. Quod mortaliter peccat, qui proximum volentem se præcipitare, non retinet, quum possit, c. nimium, 23. q. 4. & qui non extrahit etiam inuitum, è domo iam ruitura, d. c. ipsa pietas. IIII. quod qui, vt supra proximè dictum fuit, potest impedire damnum proximi, quod credit ab alio nõ impeditum iri, & non impedit, mortaliter peccat, Exod. 23. & Deut. 22. At nullum damnum est maius proximo quàm mors animæ, quam peccatum mortale infert, ergo, &c. V. Quod magis tenemur ad impedienda futura peccata, quàm ad punienda præterita, arg. c. præterea, 2. de spons. & eorum, quæ latè citamus in c. inter verba, 11. q. 3. à nu. 662. At constat, ad corrigenda præterita proximi peccata nos teneri, Matth. 18. & c. si peccauerit, 2. q. 1. à fortiori ergo tenebimur ad peccatum nondum commissum impediendum. Vnde ad impedienda peccata futura in omni casu inquiri potest, iuxta quoddam dictum sing. Innoc. 4. in cap. 1. de Post. præl. col. 2. communiter recep. non tamen ad punienda præterita, nisi certis casibus, vt dictum est in cap. 18. & dicetur infra cap. seq. & à laico clericus capi potest, ne committat, non tamen pro commissis, iuxta Panor. in c. 1. & c. vt famæ, de sent. excommunicationis, & c. cùm ab homine, de iudic. communiter recep. VI. Quod ad euitandum scandalum, quo proximus peccaret, debemus facere, aut omittere omnia etiam in Euangelio consulta, quæ sine peccato possumus, c. 2. de noui. oper. nunc. vt sunt aliquot eleemosynæ, ergo, &c. 23

Quæ conclusio procedit non solùm quando sine damno, pudore, & dedecore, id facere possumus, vt dixit Feli. relatus & confutatus supra nu. 18. sed etiam si oporteat ob id amittere facultates, honorem, imo & vitam quando eius anima in extrema nostræ opis necessitate constituta est. Procedit etiam quando non est in extrema nostræ opis necessitate, ob suam tamen imbecillitatem, vel ignorantiam crassam, aut affectatam, aut ob alias causas, & occasiones peccandi, in ea est necessitate, vt nisi nos ei opitulemur, peccatum mortale cõmissurus sit, & spiritualiter moriturus, & si opitulemur, non, quæ est singularis doctrina pientissimi eiusdemque doctissimi illius Adr. in 4. de Correct. frat. col. 12. quæ prædicto die Magda-

lenæ ſacro, caſu reperta, magna me liberauit animi angustia, ſimul dolore afficiens, quod nulla eam ratione fulcit, ſolùm inferens ex ea, eleemoſynam ſpiritualem arctius præcipi quàm corporalem. Pro qua tamen adduximus rationẽ, quam nunquam alibi audire vel legere meminimus, videlicet, nos teneri ad impedienda mala proximi, etiam quæ ille vitare poteſt, ſi vult, modo ſint eiuſmodi, quibus iuſtè non poteſt conſentire, qualia ſunt præcipitium, ſuſpendium, domus ruentis oppreſſio, de quibus prædicta capitula, Nimium, & ipſa pietas: quales item cibi vel potus, vel medicinæ ad vitam neceſſariæ renutus, iuxta gloſ ſolem. in §. 1. 85. diſt. mors item & mutilatio membri, l. liber homo, ff. ad l. Aquil. c. contingit, de ſent. excom. At mors animæ, quam peccatum infert, eſt eiuſmodi, ergo tenemur ad impediendam eam, etiã illi, qui non eſt in extrema noſtræ opis neceſſitate conſtitutus. Itaque inter eleemoſynam ſpiritualem, & corporalem in hoc non eſt diſcrimen, vt per ſuam illationem ſignificauit Adri. quanuis ſit diſcrimen, in eo quod eleemoſynam ſpiritualem tenemur largiri conſtituto in extrema illius neceſſitate, etiam cum periculo vitæ: Corporalis autem non niſi citra illud; per quod eius illatio verificatur.

Procedit item præfata concluſio etiam ſi ad impediendum mortale proximi oporteat nos non vti iure noſtro ſpirituali vel temporali, quo abſque peccato, poſſumus non vti, arg. illius, Matth. 18. qui ſcandalizauerit vnum de puſillis iſtis, & c. 2. de oper. nou. nunc. Thom. 2. ſec. q. 43. ar. 7. & 8.

Non autem procedit prædicta concluſio, niſi concurrentibus tribus, quæ requiruntur, vt nos præceptum fraternæ correctionis obliget, videdicet, certitudo quod peccatum eſt mortale, ſpes effectus impeditionis, & opportunitas tam perſonæ, ſcilicet, quod ſit, quæ magis ad id teneatur, ſaltem ob negligentiam magis obligatorum, quàm etiam temporis, vt colligitur ex rationibus Tho. & aliorum vbi ſupra citatorum, quibus prædicta eſſe neceſſaria, quo præceptum fraternæ correctionis obliget, monſtrauimus.

Non etiam procedit, quando proximus non eſt peccaturus ex ignorantia vel fragilitate, ſed ex malitia, & ad impediendum oportet, vt quis deſinat vti iure vel bono ſuo ſpirituali vel temporali, iuxta illud Matth. 15. ſinite illos, cæci ſunt, &c. & allata per Tho. vbi ſupra, & notata per noſtros, in c. qui ſcandalizauerit, de reg. iur. & d. cap. 2. de oper. nou. nunc. Quod cõfirmatur eo, quod diximus ſupra, ſcilicet non teneri quem ad donandum 100. etiam ſi poſſit, ei qui ſeſe furca ſuſpenſurum affirmat niſi ea donentur.

Per quas declarationes, facilè ſoluuntur quatuor argumenta contraria, primũ, quod non peccat mortaliter, qui petit mutuũ ab vſurario quem credit non niſi ad vſurã daturum. II. quod nec qui à parocho petit, vt ſuum filium baptizet, credens eum peccaturum mortaliter, quia credit eſſe in mortali, & antea non cõtritum iri. III. Quod neque mulier, quæ ob vanam gloriam venialiter ſine alio fine mortali ſe comit, quamuis credat, aliquem ob id concupiſcentiam mortalem concepturum. IIII. Quod nemo tenetur ad eleemoſynam impartiẽdam ſub pœna peccati mortalis, niſi in extrema illius neceſſitate conſtituto, vt dictum eſt ſupra nu. 11. Et qui vult mortaliter peccare ſciens id eſſe tale, non eſt in extrema neceſſitate opis alienæ, cũ voluntariè id faciat, 15. q. 1. §. 1. Poſſunt etiam ſolui duo prima, per

duas

duas declarationes postremas, tertium verò de muliere se comente, per adducta supra cap.3.nu.5.& cap.23.nu.19.quartum autem soluitur per primam & secundam declarationem, quatenus habent, teneri nos ad impedienda mala proximi, quibus ille iustè consentire non potest, quamuis non sit in extrema nostræ opis necessitate constitutus.

Cap. XXV. De peccatis diuersorum statuum, & primùm Regum.

Rex vt peccat aliena capiens, capta non restituens, male, vel ob malum finem gubernans, seditiones excitans, & non extinguens, & suos artibus belli, & pacis non exercens, nu. 1. non habens armenta propria suo sumptu, nu. 2. Cumulans vel non cumulans diuitias, vel non muniens arces, nu. 2. & 3. vel vias publicas, vel non componens litem, vel ferens legem pœnalẽ, nu. 4. Vel dispensans circa legem naturalem, vel propriam, n. 5. non permittẽs subditis suas immunitates, capiens bona eorum, bellans sine causa, vel cum ea malè, vel malo fine, impediens visitationes spirituales, & noua iura superinducens, nu. 6. cogens gratũ sibi operari, & officia nimium carè vendens, nu. 7. vel cogens ad matrimonia, vel præficiens inidoneos officijs, vel beneficijs, non coercens subditorum delicta, vel admittens prauas consuetudines, nu. 8. vel damnans inauditum, vel iudicans malè, nu. 9. 10. & 11.

Officium vendens, vt peccat, & cuique pretium honestum statuere esse vtile, nu. 7.

Citatio iuris naturæ facienda etiam per Regem, nisi maxima causa aliud suadeat, nu. 9.

Peccat mortaliter Primo, qui Rex vel Monarcha, aliena Regna & dominia in- 1
iustè quærit, vel iniustè quæsita non restituit, nulla iusta causa ab hoc excusante, c. quid culpatur, 23.q.1.c. si res, 14.q.6. adiuncto cap. sæpe, de rest. spol. venialiter autem periculosè, qui ea gubernat, principaliter ob voluptates, vel diuitias, aut gloriam & honorem per supradicta cap. 23. nu. 73. nam vt sanctè resoluit Tho. de Regim. Princ. lib. 1. cap. 7. & 8. finis primarius laborum eius vix tolerabiliũ, debet esse ipse Deus, cuius vices in terra gerit, & vera beatitudo de qua supra, Præl. 4.

II. Qui iustè possessa iniustè gubernat, non reddendo suũ cuiq; ius, vel excitando factiones, vel non sedando eas, non prouidendo annonæ, vel aliarum rerũ caritati, aut præficiẽdo rectores inidoneos, aut non ferẽdo leges necessarias, vel constitutas non exequendo, aut non cõmuniendo armis, artibus, & exercitijs ad se, & illa tuenda necessarijs, adeo vt iudicio prudentis, ea vel partem eorum, probabili amissionis periculo subijciat, iuxta mentem eiusdem Tho. vbi sup. c. 15. & probatur per c. Principes, & c. administratores, 23.q.5. & c. alius, 15.q.6.

III. Qui per incuriam non habet propria armenta boum, & greges ouium, a- 2
rietum, porcorum, & mares selectos, quò habeat carnes in obsonium suũ & suorum, aut non colit agros proprios, quo triticũ, hordeum, & alia frumenta sibi suisq́ue necessaria colligat, aut non habet equitia producendis equis ad bella necessarijs; hæc enim sunt mortalia, aut certè venialia periculosa, secundũ Tho. vbi sup. lib. 2. c. 5. & 6. Dixi (per incuriam) quia iudicio nostro, non sunt peccata omissa ad vitandos sumptus, & ad quærẽdum plus, ex prędijs locatis, quã per se cultis, & de suis herbis locatis, quã per armẽta sua, & greges depastis, aut ad melioribus curis

occupandum tempus, quod his impendendum est, arg. c. non mediocriter, de consec. dist. 5. quod miror nec Thomam, nec alios animaduertere, quum ferè omnes Reges ea facere omittant.

IIII. Qui adeo negligit coaceruare diuitias artificiales, auri, argenti, pecuniarum, & aliorum similium, vt se suumq; regnum exponat probabili periculo pereundi fame, bello, & alijs malis, quæ probabiliter defectu pecuniarum euenire possunt, è quibus est mutuari à subditis, cum pudore & periculo deferendi iustitiam in eorum fauorem, vel à nummularijs sub vsuris, aut interesse, ad quæ postea soluenda, nimium sit grauaturus populum, ex mente eiusdem vbi supra c.7.

3 V. Qui pecunias congerit grauando notabiliter subditos, ob auaritiam, nullo iusto fine proposito, iuxta S. Ant. 2 par. tit. 1. c. 2. quia id est contrauenire præcepto de dando superflua pauperibus, iuxta dicta sup. c. 23. n. 73.

VI. Qui prodigis largitionibus ita indulget, vt se exponat probabili periculo vsurpandi aliena, vel tributa maiora quàm par est exigendi, aut debita statis diebus non soluendi, aut onere grauissimo interesse, ac cambiorum se suumque regnum, in maximam paupertatem inducendi propter rationes Arist. in epist. ad Alex. & per leg. part. Castellæ, 14. 2. par. tit. 5. & mentem S. Thom. vbi sup.

VII. Qui adeo negligit munire suas arces, vt occasionem populo præbeat irreuerentiæ, vel rebellionis, aut alijs inimicitijs occupandi Regni, aut partem illius, iuxta mentem eiusdem Thom. vbi sup. lib. 2. c. 11.

4 VIII. Qui negligit per incuriam imperare refectionem, & custodiam viarum publicarum sui Regni, ita vt viatores notabilia ob id damna incurrant, aut de suis publicis reditibus, pauperibus extremè egentibus, & à se petentibus non subuenit, iuxta eundē S. Tho. vbi supra c. 12. & 15. Dixi (negligit) quia secus si per ignorantiam, aut impotentiam id omittit, arg. l. impossibilium, ff. de reg. iur. & c. ignorantia, eod. titul. lib. 6. quamuis hoc alij non animaduertant.

IX. Qui habet cum alio Rege Christiano, super aliquo Regno vel dominio, aliquam dubiam, & antiquam controuersiam, quæ de iure non potest extingui, quia non habent superiorem, neque bello, quippe quorum arma adeo creuerunt, vt neuter ab altero omnino superari possit, nisi facta per strages copia Turcis inuadendi quod reliquum est Christiani orbis, vel bonam partem eius, & non vult in arbitros suspicione carentes conuenire, nec petere vel accipere conditiones honestas, quibus pax firma fiat, quod probauimus in Repet. c. quando, de consec. dist. 1. not. 9. nu. 90.

X. Qui aliquam legem pœnalem constituit principaliter propter suam vtilitatem priuatam, quo eius transgressione, aut dispensatione multas pecunias cogat, c. erit autem, 4. dist. & Communis, in c. 1. de const.

XI. Qui dispensat in legibus diuinis, aut naturalibus, absque iusta causa, & qui in proprijs cum notabili damno, aut scandalo publico vel priuato, & qui delicta

5 diuina lege, aut naturali damnata sine iusta causa condonat, videns, aut videre debens, se ad alia similia occasionem præbere, aut lites, vel solutiones debitorum, sine iusta causa suspendit. Tum per glo. sing. c. non est, de vot. c. ex parte, de consu. c. de iure, de iureiur. c. si ecclesia, 23. q. 4. c. Regum, 23. q. 5. Tum quia omnis iniustitia rei notabilis est mortalis, Tho. 2. sec. q. 59. ar. 4. Dixi (sine iusta causa) quia cum cau-

cum causa, & sine scandalo notabili, illa licita facere potest, l. 1. C. de leg.

XII. Qui non permittit populo suo tueri suas libertates, sibi ex iure diuino, 6
aut humano iurato debitas, aut bona populi vsurpat, & restituere obligatur, arg. c. Reges, & c. Principes, 23. q. 5. & l. 1. C. si quacunque præd. pot. & c. si res, 14. q. 6.

XIII. Qui minis, aut precibus importunis adigit aliquem ad donandum sibi sua bona, absque iusta in id causa, cum obligatione restituendi, arg. c. conuenior, col. 2. 23. q. 8. 2. Reg. c. 21. & totius tit. ff. & C. quod met. caus. & Bart. in tract. de tyran. n. u. 20.

XIIII. Qui gerit bellum iniustum defectu authoritatis, aut iustæ causæ cum obligatione restituendi, aut iustum ex se, sed animo, & fine iniusto sine obligatione restituendi, iuxta vtrumque Tho. 2 sec. q. 40. ar. 1.

XV. Qui impedit visitationem monialium iuridicam, Clem. attendentes, de stat. Monach. & est excommunicatus, si admonitus non resistit, ead. Clem. §. fin.

XVI. Qui exigit à suis subditis aliqua tributa noua, absque necessitate publica, cum obligatione restituendi, quamuis in bonum finem ea exigat, c. militare, sub fin. 23. q. 1. & multo magis si ad superfluum esum vel vestitum, pompas, conuiuia, prodigalitates, quas vulgus liberalitates appellat, summ. confess. lib. 2. tit. 5. quæst. 35. nu. 31. Dixi (noua) quia si antiqua bene statuta ita prodigit, non tenetur restituere, nec mortaliter peccat, nisi aliqua circunstantia finis, formæ, materiæ, aut alia mortalis interueniat, per supradicta cap. 23. nu. 75. Dixi etiam (absque necessitate publica) quia cum hac exigere, & accipere posset, si ad eam sui reditus non sufficerent, arg. c. cùm secundum, de Præb. & c. 1. 13. q. 2. & eorum, quæ ibi citantur.

XVII. Qui adigit subditos suos, ad id non obligatos, sibi domos ædificare, a- 7
gros colere, vineas fodere, aut alia similia facere, sine integra sui laboris compensatione, Ant. par. 3. tit. 3. cap. 4. §. 4. subdens, bis eum peccare, qui diebus festis ad hoc eos adigit.

XVIII. Qui officia sui Regni vendit tam carè, & talibus personis, vt probabiliter credat, aut credere debeat, eas malè illis vsuras, aut subditos oppressuras, per rationes Auth. vt iudi. sine quo. & Auth. de mād. Princ. §. 2. alias secus, iuxta Tho. ad Ducissam Brabantiæ opusc. 2. q. 1. quamuis præstaret non vendere, quo fit, vt dictum Pan. communiter recepti, in c. 1. & 2. ne Præl. vic. suę scilicet, Id quod domini pro officijs sæcularibus suæ iurisdictionis accipiunt, Lucrum sordidum esse, & accipiendo mortaliter peccare, restringendum sit ad personam, quæ superiorem agnoscit, & locum, vbi vetitum est lege obligante ad mortale, cui consuetudo præscripta derogauit, sine licentia eius, qui eam dare potest ad vendendū honesto pretio personis idoneis. Et consequenter non sunt dānandi Reges & Principes, qui ea dant pro pecunia in dotem, vel mercedem obsequiorum, neq; etiam ipsi officiatij illa vendentes tam honesto pretio talibus personis, vt probabiliter credatur, eas illis non malè vsuras, quo pretium malè datum peius extorqueant. Quare ob ea quæ in Curijs Monarcharum fieri vidimus, eorum confessarios, cōsiliarios, & Regni procuratores admonemus, videri è Republica & animarum

ſalute fore, lege aliqua circunſpectè ſtatuere vnicuique officio, vel muneri certum pretium, vltra quod nil dari, vel accipi poſſet, declarando eum qui plus acciperet, plus iuſto pretiò accipere, & addendo, ne remiſſioni locus eſſet, & temporo quo titulus confertur, cogerentur partes iurare de non plus dando, vel accipiendo: cùm in dies adeo eorum pretia creſcant, vt ementes honeſtè viuere nequeāt, niſi magno Reip. malo illa quæ fortè mutuo & ſub vſuris, vel intereſſe acceperunt, recuperent.

Admonemus hic fœ.rec. Pium. V. tuliſſe legem, an. 1571. menſe Decembri, contra ambientes officia iuriſdictionis adminiſtrationem habentia, in hæc verba. Nemini de cætero liceat, mediante pecunia vel ſolutione, & traditione, ac promiſſione aliarum rerum & per interpoſitas perſonas, aut aliàs quouis modo faciendis, aliquas dignitates & officia, exercitium & adminiſtrationem iuriſdictionis habentia procurare, aſſequi, vel obtinere, ac ſi quis his præſentibus contraueniſſe quoquo modo dici, aut cenſeri potuerit, ipſum contrauenientē eo ipſo confiſcationis omnium bonorum, degradationis, & amiſſionis, tam priuilegij doctoratus, quàm quorumcunq; per eum obtentorū officiorum tam ſecularium, quàm eccleſiaſticorum, ac demum vltimi ſupplicij pœnam irremiſſibiliter incurrere volumus, & infra. Et quod vbicunque, & quandocunque compertum fuerit per interpoſitam perſonam, aliquas pecunias, ſeu alias res traditas, ſeu promiſſas fuiſſe alicui curiali, familiari, vel cuicunque alteri perſonæ pro officijs, & dignitatibus iuriſdictionis adminiſtrationem habentibus, is qui officium huiuſmodi obtinuerit, ſe à præmiſſis attenta interpoſitione perſonæ huiuſmodi nullatenus excuſare queat, quinimo nulla admiſſa ignorantiæ excuſatione, ipſo iure præſumatur ſolutionem, & promiſſionem huiuſmodi, de eorum, qui officia & dignitates ſimilia obtinuerunt conſenſu & mandato penitus eſſe facta, eiſdemque propterea pœnis ſubiacere omnino intelligatur.

8 XIX. Qui cogit aliquem ad certum matrimonium contrahendum, vel à contrahendo impedit, Ant.3.part.tit.3.c.4.§.5.

XX. Qui præficit officiarios inidoneos, imperitos, aut malæ conſcientiæ, credens, aut credere debens eos tales eſſe, aut per iuſtam ignorantiam præfectos, poſtquam id reſciuerit non deponit cùm poſſit abſque ſuæ vitæ periculo, & damno Reipub. cum obligatione reſtituendi damna quæ fecerunt, Scot.in 4. diſt.15. q.2.art.4. per ea, quæ copioſè diximus in Prælect.c.ſi quādo, de reſcrip.excep.11.

XXI Qui ad ſacerdotia, vel beneficia eccleſiaſtica, quorum eſt patronus, præſentat perſonas inidoneas ætate, ſcientia, vel moribus, aut inducit legatos, epiſcopos, & alios prælatos ad conferendum talibus, aut patronos, ad tales præſentandum contra c. cùm in cunctis, de elect. & c. graue, de præb. & alia latè dicta exceptione citata.

Ad nouè quæſitum reſpondeo, non peccare poſſidentem virtute bullæ Iulij III. aliqua bona tanquam profana, quibus pater eius impoſuit onus aliquarum miſſarum, conſtituens eum patronum eorum, & earum, quia etiam abſque tali bulla poterat ea iuſtè poſſidere, vt talia quippe quæ nullius ſpeciei ſacrorum ſunt, vt colligitur ex Tho.recep.2.ſec.q.99.art.1. non enim ſunt bona eccleſiaſtica, licet oneri eccleſiaſtico ſint ſubiecta, arg.c.ex parte, de cenſib.

XXII. Qui

XXII. Qui non cohibet suos subditos ab vsurpando alieno, per furtum, rapinas, munera, aut per alium quéuis modum illicitum, cum obligatione restituendi, Rich. in 4. dist. 15. art. 5. q. 5.

XXIII. Qui negligit abolere prauas suæ terræ cõsuetudines, veluti vsurarum, Ludorum periculosorum animæ & corpori, cùm sine scandalo id possit, aut permittit falsas mensuras, aut pretia iniusta rerum venalium, cum obligatione restituendi, Rich. vbi sup. c. error, 83. dist.

XXIIII. Qui per se vel alium condemnat aliquem præsertim ob crimen indicta causa, aut non concessa se defendendi facultate, aut sine scientia publica, per publicam probationem habita, ductus scientia priuata, per priuatam probationem quæsita, secundum mentem Tho. 2. sec. q. 67. art. 2. & clarius Caiet. ibid. & clarius in summ. verb. Homicidium. Tum quia sententia, qui actus publicus est, authoritate & scientia publica & non priuata ferenda est. Tum quia iuris naturalis est, ne quis inauditus & indefensus damnetur, Clem. Pastoralis, §. Cæterum, de re iud. glo. memorabilis in extrauag. 1. de Dol. & Cont. Quo fit secundum eos, grauissimè peccare Reges, & Principes, & esse homicidas, qui aliquem etiam subditum, inauditum & indefensum veneno, aut alio mortis genere interfici iubent, vel beneficijs, officijs, honoribus, aut alijs bonis ad nutu non amouibilibus priuãt, sola scientia priuata ducti. Eodem item modo peccare exequutores talium mandatorum, neque excusari obedientia, quã suis Regibus id præcipientibus debent, quoniam contra ius naturale, vel diuinum, non est eis obediendum, c. si dominus, c. qui resistit, 11. q. 3. & Caiet. in d. verb. Homicid. Contra verò non peccare eũ, qui secundum allegata, & probata iudicat, quãuis vti priuatus, oppositum iustum esse sciat, adeo quod eũ, quem priuatè scit innocentẽ, iustè condẽnet, probatum innocentẽ, saltem quãdo quoad eius fieri potuit omnia fecit vt veritatem cognosceret, & ne de illo casu iudicaret iuxta S. Tho. in d. q. 67. art. 2. & alios graues authores, quos Caiet. ibi adducit. Pro quibus est text. in l. illicitas, §. veritas, ff. de offic. præsid. & in c. pastoralis, §. quia verò, de offic. deleg. & vtrobique communis. Dixi (ad nutum non amouibilibus) quia in alijs secus est, arg. l. qui potest inuitis, ff. de reg. iur. qualia sunt officia Castellæ Regia, lib. 1. ordin. tit. 76. Idem quum res notoria est, vel ex natura rei, vel actis constat, nullam condemnando defensionem competere, cap. bonæ, 1. de elect. vbi Panor. adiuncto c. cùm olim, de re iud. vbi post alios, Feli. col. 5. quia scientia publicè notorij publica est, & non priuata, vt sentit Tho. 2. sec. q. 67. art. 2. facit, c. ad nostram, de iure iur. Idem quum aliqua magna & iusta de causa, non recognoscens superiorem, omittit audire, & vocare reum, vt probauimus in c. 1. de caus. poss. per glo. sing. in l. antepen. ff. in quib. caus. mai. laudatam per Rauen. in d. c. 1. & Decium in c. ex parte, 2. de offic. deleg. col. 2. & c. quæ in const. col. 9. modo curet allegari, & probari pro parte absente, quæcunque possunt. Per quod excusauimus magnum quendam Monarcham, qui virtute processus in absentia facti, & sententiæ sine citatione latæ, fecit capite plecti, quendam suorum militum ducem, sibi in alio Regno militantem, quia nec capi, nec sine metu rebellionis illius & magnæ partis exercitus, audiri poterat. 9

Non autem omnino placet consilium Raimundi probati à S. Anton. 2. par. tit. 11
2. c. 7. §. 3. vt Rex aut dominus, qui suis subditis aliqua de superioribus causis

restitue-

restituere tenetur, & non potest, aut certè difficilè id facere, condonet eis aliquas operas, vel iura sibi debita in perpetuum, eisue annuam pensionem perpetuam, aut temporariam in id sufficientem super bonis Regni cõstituat: aut aliquod Xenodochium aliúdue opus pium de illorum consensu si haberi possit, instituat, non, inquam, omnino placet. Tum quia impotentia eum excusat per dicta supra in c. 17. Tum quia non potest iura Regni diminuere, nec onera augere, c. intellecto, cum ei annot. de iur. iur. Tum quia non sufficit dare pijs, quod debetur alijs, c. ea te, de iur. iur. & c. cum tu, de vsur. Tum quia consensus subditorum in eiusmodi raro est spontaneus, iuxta illud, preces Principis, iussa sunt, gloss. in l. 1. ff. quod iussu. Quare securius consilium esset, vt superflua sui status resecando, & parcius viuendo, & à donis gratuitis abstinendo, quantum posset de reditu suo decẽter reliquaret, quo debita solueret, & restitueret, iuxta mẽtem Arist. 4. Ethic. & S. Thom. 2. 2. q. 117. art. 1. & melius q. 58. art. 1. ad primum.

XXV. Qui vt Iudex facit aliquid, quod iudici esse mortale §. seq. dicetur.

De peccatis Iudicis superiorem agnoscentis.

Iudex vt peccat mortaliter suscipiendo munus, cui est impar, iudicans iniustè, accipiens pretium pro sententia, nu. 12. Vsurpans iurisdictionem, non seruans talem ordinem iudiciarium, nu. 13. Deferens appellationi, vel eam non admittens, augens, vel diminuẽs pœnam legis, exequens sententiã nullã superioris, n. 14. Malè aliquem capiẽs, non condemnans in expensis, non satis studens, nec consulens, condẽnans affectu malo, personis miseris nõ deferens, nu. 15. Non obediens ecclesiæ, non seruans interdicta, prehendens iudicem ecclesiasticũ, qui eũ excommunicauit, cogens eũ se absoluere, libertatẽ ecclesiæ minuens, res intra ecclesiã capiẽs, n. 16. Extrahẽs quẽ ab ea, probãs falsitatẽ officiarij, negãs dãnato cõfessionẽ, n. 23. Aut partibus æquales aduocatos, nõ visitãs carcerẽ, excommunicatũ admittẽs, clericũ suo iudici nõ reddẽs, iudicãs die festo, iura nimia exigẽs, fingẽs quo fœminã adeat, procedẽs sine accusatore, n. 25. nõ inquirẽs generaliter, interrogãs & inquirẽs specialiter, n. 27.

Remig. à Gogni laudatus, nu. 17.

Ecclesiæ immunitate quæ loca gaudeant, & an Rex, Cardinalis, presbyter Eucharistiam gestans, nu. 17 & 18.

Ecclesiæ immunitate gaudet regulariter omnis Christianus, & nullus infidelis, & qui excipiuntur ab his regulis, nu. 19. & 20.

Exemptus hodie multo plus subiacet ordinario quàm olim, nu. 13.

Appellatio ab interloquutoria in quibus causis criminalibus hodie sublata, nu. 15.

Domini Terrarum cultarum à Sarracenis eis decimantibus hoc agant, nu. 27.

12 Peccat M. primo Iudex petens, aut suscipiens munus gubernandi, aut iudicandi, quo ita est indignus, vt sit verisimile inde notabile aliquod damnum proximo euenturum per c. non est putanda, 1. q. 1. & ea quæ latè adduximus, in d. prælect. c. si quãdo, pag. 39. & seq. & melius, pag. 46. & 55. & in d. c. inter verba, nu. 113. ponendo exemplum de eo qui noscens se contra potentes sententiam ferre non ausurum, iudex efficitur, contra c. 7. ecclesiast.

II Qui sciens, aut scire debens sententiã iniustam fert, aut iustã ferre negligit.

amore,

amore, odio, precibus, metu, vel alia de causa, c. si quis dixerit, c. quatuor, 12. q. 3. cum obligatione restituendi, non solùm principale, sed omnes impensas, damnum, & interesse, quæ ex eo consequuta fuerint, c. fin. de iniur. siue appellet, siue non, glo. c. pastoralis, §. quia verò, de offic. deleg. communiter recepta, nisi cõsentiat in sententiam animo remittendi debitum, de quo intelligi potest Medin. in C. de restit. q. 3. caus. 7. in fin. Et si est ecclesiasticus, & tulit eam etiam contra conscientiam, ipso facto est suspensus, & irregularis, si antequam absoluatur ab ea, celebret, c. 1. de re iud. lib. 6.

III. Qui pecuniam accipit, vt bene aut malè iudicet, aut vt iudicare omittat, c. iubemus, cum 4. sequen. 1. q. 1. cum eadem obligatione restituendi, vt dictum est cap. 17. nu. 28. cum seq. ea de quibus in §. præced. & etiam quod accepit, si pro bene iudicando accepit, iuxta distinctionem positam supra c. 17.

IIII. Qui iudicat iustum, vel iniustum etiam quod reuera est tale, sed non habet in id iurisdictionem, eo fortè, quod reus est exemptus, in quem tamen conceditur ordinario aliquando per cap. 1. de priuil. lib. 6. quod Concil. Trident. sess. 7. c. 14. de reform. innouauit, & ampliauit in hæc verba. In ciuilibus causis mercedum, & miserabilium personarum, clerici sæculares, aut regulares extra monasterium degentes, quomodolibet exempti, etiam si certum iudicem, à sede apostolica deputatum in partibus habeant, in alijs verò si ipsum iudicem nõ habuerint, coram locorum ordinarijs tanquam in hoc ab ipsa sede delegatis conueniri, & iure medio ad soluendum debitum cogi, & compelli possint, priuilegijs, exemptionibus, Conseruatorum deputationibus, & eorum inhibitionibus aduersus præmissa nequaquam valituris. 13

V. Qui iudicat etiam rectè, sine tamen probatione sufficienti, siue quia testes sunt suspecti vel iniustè torti, aut nõ vidit saltem mediocriter processum, aut probationem legitimam non admisit, Tho. 2 sec. q. 60. art. 3. & 6. habẽs, peccare quoque qui probationem maiorem necessaria exigit. Pro quibus omnibus sunt c. ira, 11. q. 3. & c. 2. de probat. & cap. ad nostram, 3, iuncta glo. antepen. de iureiur. Et qui ordinem iuris non seruat, procedendo sine libello, aut sine contestatione litis, vbi sunt necessaria, aut sine dilationibus necessarijs, aut superfluas concedendo; non admittendo iustas exceptiones, aut iniustas admittendo Clem. sæpe, de verb. signi. interrogando ea, ad quæ pars respondere non tenetur, glo. magna, c. 2. de confess. lib. 6. & qui in sententia aliqua clausula obscura vtitur, qua condemnatus aliquo tempore se contra iustitiam defendere possit, & qui appellationem, aut recusationem quam non debet admittit, vel contra quam debet, non admittit, præsertim propter preces, aut munera; quod est peccatum quotidianum, Anton. 3. par. tit. 9. c. 14. §. 2. Aut differt sine iusta causa expeditiones iudiciorũ petitorum, 14
& qui propter pietatis famam, pœnam absque facultate id faciendi remittit totam, aut partem, aut eandem auget vt seuerum se ostendat, Tho. 2. sec. q. 67. art. 4. Alex. 3. part. de leg. iudic. quantum ad personam iudicis, q. 4. artic. 4. Ant. 3. par. tit. 29. cap. 1. §. 7. non faciendo ea in ipsa sententia, vel faciendo in ea, sed sine iusta causa, & probatur per l. respiciendum, ff. de pœn. & l. quid ergo, §. Pœna grauior, ff. de ijs, qui not. infam. Deci. in cap at si, §. de adulterijs, de iudic. vbi latius diximus, & quanuis qui superiorem non habet, totam pœnam aut illius partem remittere

mittere possit, aut mutare corporalem, in pecuniariam, si videt illud in honorem Dei, aut in vtilitatem Reipub. cessurum: vt cùm reus vtilis est populo, l. ad bestias, ff. de pœn. & Alexan. vbi supra, & etiam si videt nullum inde damnum publicum emergere, de consensu partis aduersæ, si tamen præuidet, vel prævidere debet, occasionem delinquendi per illud præberi, quæ vt plurimum præbetur ignoscendo homicidis, latronibus, iniquis iudicibus, & id genus alijs, grauiter peccat, quamuis pars aduersa in id consentiat, Caiet. in summ. verb. Iudicis peccata, & qui sententiam superioris exequitur, sciens eam nullam esse & irritam, siue quia errorem contineat intolerabilem, siue manifestam iniustitiam, glo. recept. c. pastoralis, §. quia verò, de offic. deleg. Alex. 3. par. tract. 5. præcepti. membr. 1. art. 4.
15 circa fin. Dixi (sciens nullam esse) quia validam, licet iniusta sit, potest postquam procurauerit ne exequutioni mandetur, per d. §. quia verò, & supradicta, & qui iubet aliquem sine iusta causa comprehendi, sicuti supra dictum est, cap. 15. nu. 14. & qui sine iusta causa omittit condemnare victum in impensis petitis à victore, cap. calumniam, de pœn. l. Properandum, §. sin autem alterutra, C. de iud. & qui ignorans ea, quæ ad iudicandum sunt necessaria, quem debet, non consulit, qui autem assessorem habet, & quem debet, consulit, & eius consilium sequutus malè iudicat, non peccat, assessor autem & cõsultor sic, cum obligatione restituendi, c. statutum, §. Assessorem, de rescrip. lib 6. Pan. & Ant. in c. tua nos, de homic. & Dec. post & ante alios, in l. consilij, ff. de reg. iur. & qui mortali odio malo animo ac sine licet alioqui iustè aliquem damnat morte, mutilatione, vel alia pœna, per cap. cùm minister, 23. q. 5. & multa ibi per nos nuper adducta, quamuis non teneatur restituere secundum mentem vtriusque Tho. 2. sec. q. 40. art. 1.

Adde, quod Concil. Trident. sess. 13. cap. 1. de refor. sic circa hæc statuit. In causis visitationis & correctionis, siue habilitatis & inhabilitatis, necnon criminalibus ab Episcopo, seu illius in spiritualibus vicario generali ante diffinitiuam sententiam, ab interloquutoria, vel alio quocunque grauamine non appelletur. Circa quod nota primo, consonare illud iuri antiquo quoad causas visitationis, correctionis, habilitatis, & inhabilitatis, per c. licet, de offic. ordin. c. reprehensibilis, de appellat. cum eis annot. II. Quod dissonat illi, quoad causas criminales, & videtur solùm esse locus ei in criminalibus, quæ tractantur coram Episcopo, & Vicario generali eius, & non in eis, quæ tractantur coram inferioribus, vel delegatis à Papa, legato, vel Episcopo. Tum quia proœmium illius habet id statui in authoritatem Episcoporum, quo libentius resideant in suis episcopatibus. Tum quia verba sæpius repetita, solùm loquuntur de episcopis & vicarijs eorum; & nõ quibuscunque, sed tantùm generalibus. Tum quia est ius correctoriũ, & nouum, per quod non recedimus ab antiquo, nisi quatenus in eo exprimitur l. præcipimus, C. de appel. III. Quod iura remouentia appellationem in aliquot casibus, & admittentia regulariter, iuxta glo. singul. in l. qui restituere, ff. de rei. vendi. solùm procedunt in foro exteriori, quia in interiori iudex qui grauat, peccat, non admittendo appellationem, vel alia via grauamen non remouendo, siue sit casus, quo liceat appellare, siue non, arg. l. 1. ff. de appell. & c. ad nostram, eod. tit. Qua in re quamplurimi litigantes, & aduocati, ac procuratores eorum passim grauissimè peccant, cum obligatione restituendi. IIII. Quod ad hoc vt iudex peccet,

non ad-

non admittendo appellationem, & pars appellando, non requiritur, quod sententia sit iniusta secundum acta, sed sufficit quod credatur esse ipsa re iniusta, & per agenda de nouo possit monstrari esse talis, argu. cap. per tuas, de senten. excom. & c. solet, eod. tit. lib. 6.

VI. Qui peregrinos, viduas, pupillos, & alias miseras personas negligit notabiliter præferre alijs in iure sibi reddendo, cap. Regum, 23. q. 5. Richar. in 4. dist. 15. art. 5. q. 4. Et qui iudex secularis iustis Papæ mandatis aut prælatorum non paret, aut eorum excommunicationes aut interdicta, vt debet, non seruat, cap. 2. de maior. & obed. & cap. 1. 11. q. 3.

VII. Qui cogit aut præcipit tempore interdicti celebrare: aut ne denunciati 16
excommunicati è diuinis officijs egrediantur, & est excommunicatus, Clem. grauis, de sent. excom. Et qui vi, metúue absolutionem extorquet, aut excommunicationem aut interdictum reuocari facit, c. 1. de his quæ vi met. lib. 6.

Et qui facultatem facit comprehendendi aut vexandi iudices ecclesiasticos in personis, aut bonis, eo quod contra ipsum censuras tulerunt, vel suo iussui non paruerunt, c. quicunque, de sententia excom. lib. 6. de qua infra c. 27.

VIII. Qui prohibet subiectis ne vendant vel emant ab ecclesiasticis, & est ipso facto excommunicatus, c. eos, de immunit. Eccles. lib. 6. Et qui compellit, vt bona immobilia, aut iura Ecclesiæ subijciantur laicis, aut ad eosdem transferantur, cap. 2. de reb. eccl. non alien. lib. 6. & qui iubet capi cruces, calices, ornamenta, libros, aut alia Ecclesiæ bona, c. indignè, 12. q. 2.

IX. Qui extrahit aut vult vel iubet extrahi per vim ex loco sacro eos qui ad il- 17
lum confugerunt, per c. definiuit, c. si quis contumax, & c. reum. 17. q. 4. & multa cap. & multas leges regias citatas à nobilissimo, eodémque doctissimo, nec minus pio Don Remigio à Gogni dum viueret Archidiacono Pampilonen. Reuerendissimo, cognatorumque meorum præcipuorum cognato valde propinquo mihi amicissimo multísque nominibus suspiciendo in præsupp. lib. de immunit. eccles. & per leges Lusitaniæ circunspectissimas: pro cuius rei notitia dico 4.

I. Quod per locum sacrum hoc in loco intelligitur quælibet Ecclesia, Capella, Basilica, Heremitoriú, & quodlibet aliud sacellum, pro Missa dicenda Episcopali authoritate constructum, sine qua destrui non potest, iuxta mentem Card. cons. 11. & Remig. vbi sup. ampliat. 1. 2. & 3. Cœmeterium item, quod est locus per Episcopum sepeliendis mortuis sacratus, siue sit continuum, siue contiguum Ecclesiæ, siue ab ea separatum, cap. quisquis, 17. q. 4. Dormitorium item commune clericorum & religiosorum, argu. c. cùm pro causa, de sent. excom. Et Ianua & porticus Ecclesiæ aut cœmeterio adnexa, d. c. si quis contumax. Pan. in c. penul. de immun. eccles. claustrum item, & pauimentum, licet spacium plusquam 30. passuum 18
contineat, ex Remig. vbi supra ab ampliat. 5. vsque ad 15. domus item episcopalis, quanuis ab ecclesia seiuncta sit, c. id constituimus, 17. q. 4. Inno. & communis, in d. c. inter alia, de immunit. eccles. domus etiam ecclesiæ, ad habitationem clericorum, intra 40. aut 30. passus constructæ. alias non, nisi alicui capellæ adnexa essent, d. c. quisquis: spatium item 40. passuum in circuitu ecclesiæ maioris, & 30 in circuitu ecclesiarum minorú, c. sicut antiquitus, & d. c. quisquis, vt affirmat, Oldrad. cós. 35. & Feli. in d. c. cú pro causa, Admonemus tamé nullo in loco

hoc ser-

hoc seruari nisi quoad fines cœmeterij, forium, claustrorum, graduum, & sic videmus plus obseruari opinionem, quam ridet ibi Oldrad. quàm suam. Hospitale item episcopali authoritate constitutum, Panor. in cap. penul. col. 2. de immunit. Eccles. & presbyter qui defert sanctum sacramentum extra ecclesiam, Host. & communis, in c. sanè, de celeb. miss. & Remig. vbi supra ampliat. 18. Cardinales etiam hoc priuilegio vtuntur, quod tamen nullo iure scripto probatur, quãuis fortassis sic non scripto consuetudinis, Andr. Siculus de Præst. Cardin. q. 9. par. 1. & à fortiori eo vtentur Imperatores, Reges, & ipsorum Regiæ, quamuis non ipsorum statuæ, neq; domus aliorum magnatum, nisi priuilegio donatorum. Remig. vbi supra, ampliat. 21. in vrbe tamen nulla ecclesia vtitur hac immunitate, aduersus iudices etiam sæculares Papæ, licet domus Cardinalium cum certo ambitu, & legatorum Regum, & Rerumpublicarum, ea gaudere videamus.

19 II. Dico, quod hac immunitate gaudent omnes & soli Christiani liberi, qui ad prædictum locum sacrum, siue ob delicta, siue ob debita confugiunt, d. c. inter alia, vbi Pan. nu. 4. & Remig. vbi supra, & etiam serui ob delicta quæ grauissimè à iure puniri possunt, confugientes, aut ob sæuitiam dominorum, alias non, & ideo suis dominis reddi debent, præstita tamen cautione saltem iuratoria, de non sæuiendo in eos, iuxta Pan. & communem, in d. c. inter alia.

III. Quod ex hoc infertur, gaudere excommunicatos, interdictos, & suspensos, iuxta Imol. Bonif. & Communem in Clem. 1. de pœnit. & remiss. quia non excipiuntur à regula prædicta. Et eadem ratione, qui de licentia custodis carceris, vel sine illa, etiam violato iuramento, de non egrediendo è carcere cõfugit: Quia licet teneamus cum gloss. singul. Clem. pastoralis, verb. per violentiam, de re iud. quod iustè in carcerem coniectus exiens è carcere, præstito iuramento, de redeundo, teneatur redire, per vim tamen educi non potest, Steph. decis. capell. Thol. 422. & etiam qui violato carcere confugit, & qui comprehensus per locum sacrum ducitur, Nicol. Boer. decis. 100. col 2. & Communis contra Archid. in c. sicut, 1. 17. q. 4 etiam si iam damnatus ad supplicium ducatur, quia iam est intra eam receptus, & à fortiori, qui à iustitiæ ministris fugiens, in eam est ingressus, Remig. vbi sup. fall. 31. Gaudet etiam percutiens clericum, aut occidens, & consequenter omnis sacrilegus, qui in loco sacro nõ committit, quicquid relati per Remig. fall. 32. & 34. dicant sine textu, & iusta ratione, cùm à regula prædicta non inueniãtur excepti. Exules item, siue banniti, etiam ita, vt impunè occidi possint, & obligatus ad reddendas rationes, & mercator, qui decoxit, aut fidem fefellit, & qui transfugit ad hostes, quicquid dicant relati à Remigio, & quos ipse sequitur, fall. 37. & duab. seq. modo non delinquant in ecclesia, neque alia delicta excepta committant. Quia non est textus, nec vlla ratio firma, quæ eos à prædicta regula excludat.

20 IIII. Quod non gaudent hac immunitate Iudæi, Mauri, Pagani, Hæretici & alij infideles, nisi quando confugiunt, vt verè fideles efficiantur, l. 1. cum glo. C. de his, qui ad eccles. confug. Nicol. Boer. decis. 100. neque blasphemus, iuxta Nicolaum Boerium in d. decis. 100. & alios quos refert & sequitur, Remig. vbi supra fall. 24. quod nostro iudicio, non probatur, per rationes dicti Nicolai malè directas. Cùm (quicquid ille dicat) certum sit, blasphemum, quatenus talis est, non esse hæreticum iuxta vtrunque Tho. receptum, 2. sec. q. 13. art. 1. & si vna cum

blasphe-

blaſphemia hæreſi tenetur, non quidem, qua parte eſt blaſphemus, ſed qua parte eſt hæreticus, & infidelis, deſinit gaudere hac immunitate. Non item gaudet viarum graſſator, neque nocturnus ſegetum & aliorum fructuum vaſtator, c. inter alia, de immunit. Eccleſ. neque qui occidit, mutilat, vel aliud graue crimen in loco ſacro admittit, c. fin. de immunit. Eccleſ. iuxta communem, quam copioſe tractat prædictus Remig. quia à prædicta regula excluduntur, per iura præcitata. Nec refert, an delinquat, cum ſpe immunitatis, an ſine illa, ſecundum Pan. in d. c. fin. quod quamuis ſit contra cōmunem in theorica, eſt tamen in praxi recepta, ſecundum Steph. in deciſ. 422. capell. Tholoſ. quod Luſitania non ſeruat, cuius leges 21
ita diſtinguere videntur, lib. 2. ordin. tit. 4. neque qui inſidioſe occidit, aut animo occidendi percutit, iuxta Com. d. c. 1. de homicid. contra Panor. quam prædictus Remig. copioſe refert, vbi ſup. fall. 11. & duabus ſeq. quamuis ſic qui abſque tali animo percutit, ſecundum ius commune. Sed iuxta leges Luſitaniæ vſu receptas, nemo qui alium de propoſito, vel in duello occidit, aut percutit, hac immunitate gaudet, lib. 2. ordin. tit. 4. §. 3. Nemo item ea gaudet, qui ex eccleſia, alterum extra eccleſiam exiſtentem percutit, neque contrà, qui exiſtens extra illam exiſtentem in illa percutit, iuxta Pan. & Communem, in d. c. fin. quia in eccleſia dicitur delinquere, neque qui exiſtens intra eccleſiam iuſſit extra eccleſiam delictum fieri, quoad delictum, quod iubendo committit, quia in eccleſia patratum fuit, quamuis ſic quoad delictum patratum ex iuſſu ſuo. Remig. vbi ſupra fall. 5. Neque qui eum, qui in eccleſia erat, per vim extraxit, ſaltem, per veſtes trahendo, quia in eccleſia delinquit. Neque qui extrahi eum iuſſit quoad delictum, quod in hoc commiſit, quamuis ſic quoad delictum quod interficiendo, aut percutiendo poſt eum extractum, committeret. Remig. vbi ſupra, à fall. 4. vſque ad 11. quia hoc extra, & illud intra commiſſum eſt, neque qui ſponte egreditur, iuxta Hoſtien. & communem, in d. cap. fin. Neque is, quem Papa educi iubet, cap. vxor fœlicis, 17. q. 4.
Neque perſonæ eccleſiaſticæ, iuxta Panor. in d. fin. vſu receptum, quod videtur 22
limitandum quoad iudicem eccleſiaſticum, non autē, quoad iudicem ſecularem, quem arbitror non poſſe extrahere, ab eccleſia clericum, in minoribus conſtitutum, etiam ob delictum, licet quoad illud poſt Concil. Trident. ſeſſ. 23. cap. 6. habeat in eum iuriſdictionem. Neque qui ex eccleſia iniuſtè defendens, pugnat, quia intra eccleſiam delinquit. Neque qui propè eccleſiam delinquit, animo ad eam confugiendi, iuxta Hoſtien. in ſum. de immun. §. in quantum, nu. 8. & alios quos refert & ſequitur Remig. vbi ſupra fall. 2. quamuis quoad Luſitaniam, nihil refert, propè eccleſiam, aut longe delinquat, ſed an caſu aut data opera id faciat, lib. 2. ordin. tit. 4. §. 3. Neque etiam, ſecundum ius commune, noſtro iudicio. Tum, quia non eſt textus, qui ita diſtinguat. Tum quia ſupra proximè ſequuti ſumus opinionem Panor. dicentis, nil referre, an qui in eccleſia delinquit, id faciat cum ſpe immunitatis eius, vel ſine illa, neque etiam gaudet, qui ab eccleſia ſponte egreditur licet ſubdolis aliquorum verbis deceptus, quamuis qui promittit reddere eccleſię, aut eiuſmodi dolis vtitur, (ſiue ſit iudex, ſiue alia perſona particularis) ad fidem ſeruandam tenetur, vt videtur æquius, iuxta relata per prædictum Remig. vbi ſupra fall. 25. Neque qui comburit aut deiicit eccleſiam, quia in ea delinquit, cap. fin. de immunit. eccleſ. quicquid dicant relati à Remig. vbi ſup.

23 X. Peccat qui consentit suis officiariis aliquo dolo, vel falsitate in notabile partium damnum vtentibus, quia facientes & consentientes, &c. c. 1. ad Rom. c. 1. de offic. deleg. & Clem. 2. §. Notarij, de hæret. aut non seruat consuetudines, & statuta, quæ se seruaturum iurauit, si sint licita, possibilia, & non derogata, saltem per consuetudinem contrariam, c. 1. de iureiur. lib. 6.

XI. Qui damnato ad mortem, non permittit locum suscipiendi sacramentum pœnitentiæ ab eo petitum, nec contraria eum consuetudo excusat, Clem. 1. de pœnit. & remiss. idem esse de sacra cõmunione tenet ibi glo. communiter recept. quam latè Rauennas defendit in tract. incip. Valete, in fine alphabeti aurei, quæ tamen in Gallia non obseruatur, secundum Steph. de potestat. eccles. cas. 118. dicentem negatam fuisse Conestabili Galliæ Ludouico Lucemburgensi quando anno 1475. iugulatus fuit, neque etiam in Hispania, & quidem non malè, nostro iudicio (quamuis prędictus Rauen. cum communi oppositum teneat) vt in d. Clem. pridem, defendimus, eo quod ita fieri expedit ob multa, ne exequutio sententiæ criminalis differatur plusquam differri oporteret, si ea condemnato tribueretur. Tum quia irreuerentiæ esset sumere supplicium de aliquo eo ipso die quo communicauit, cum non constet species sacramenti esse digestas. Tum quia non est tanta ratio concedendi hoc sacramentum, quanta pœnitentiæ, cui suscipiendæ prædicta Clem. præcipit dari locum.

24 XII. Qui coram se litigantibus ęquales aduocatos & procuratores ex eis, qui corã se aduocati aut procuratoris munere vtuntur, non cõcedit, cum damno notabili alterius partis, l. prouidendũ, C. de Postul. pręsertim personis miserabilibus, quibus interdum etiam non petentibus prouidere debet, l. nec quicquã, §. fin. ff. de offic. Procon. Imo & interdum sine stipẽdio, scilicet, quãdo soluere nequeunt, & aduocati sine tali stipẽdio illis patrocinari possunt. Sylu. verb. aduocatus. q. 18.

XIII. Qui non visitat carceres, aut non procurat, vt in eos coniectis necessaria vitæ suppeditentur, cum illorum damno notabili, argu. l. Iudices, C. de Epis. aud. & c. Pasce, 86. dist. aut in suo iudicio excommunicatum denuntiatum admittit in actorem, aduocatum, aut testem, contra superioris iussum, aut iustam partis requisitionem, cap. Decernimus, de sent. excom. lib. 6. & Innoc. in c. 1. de offi. ord. Dixi (contra, &c.) alias enim non videretur nobis plusquam veniale, si ex eo damnum notabile alteri non sequatur.

XIIII. Qui iudex laicus non restituit statim ecclesiastico captum, dicentem se esse clericum, si eum in habitu clericali inuenit, aut manifesto constat eum clericum esse, & est excommunicatus, c. si iudex, de sentent. excom. lib. 6. Dixi (in habitu clericali) alioqui enim non tenetur reddere ecclesiastico donec ei de clericatu constet, d. c. si iudex, & ibi omnes, nec tunc si est clericus coniugatus, nisi probet, quod vnam solam, & virginem vxorem duxerit, & habitum, & tonsuram clericalem gestauerit, c. 1. de cler. coniug. lib. 6.

Ad nouè quæsitum respondeo, peccare iudicem laicum capientem clericum qui vi abstulit ab eo processum, & retinentem donec illum restituat, si post factum delictum eum capiat, vel in flagranti delicto, & non remittat ad iudicem ecclesiasticum, infra tempus debitum, per notata in cap. cum non ab homine: de iud. à Pan. Aret. Feli. & Deci. qui à nu. 10. dilucidius aliis resoluit.

XV. Qui

XV. Qui die in Dei honoré feriato testem iurare facit, aut aliquẽ alium actum 25
iurisdictionis, qui non esset meræ exequutionis, c. 1. & fin. de ferus, nisi necessitate excusetur per eadẽ capitula & ibi annotata, & qui accipit plusquã valet cera, & labor sigilli signãdi, secundũ Gab. in 4. dist. 15. q. 6. art. 5. dub. 5. R S quod non seruatur, nec est verũ, vbi est lex, aut cõsuetudo, quæ contrariũ statuit, quicquid ille sentiat, arg. c. fin. de consuet. & c. ad Apostolicã, de reg. quicquid ille respõdeat.

XVI. Qui fingit aliquid, quo eat, aut mittat ad accipiendum testimonium alicuius fœminæ, & est excommunicatus, c. mulieres, de iud. lib. 6. Aut ex officio suo procedit sine petitione partis, ad vtilitatem priuatam aut etiam publicam, in delictis sine accusatore, exceptis casibus, in quibus id ius permittit, qui sunt multi, secundum multos, quos nos quasi ad vnum reduximus in d. c. inter verba, nu. 662. scilicet, quando principaliter intenditur cohibitio malorum futurorum & materiæ illorum generaliter.

XVII. Qui cessante iusto impedimento omittit visitare, aut iniquirere ad 26
noscendum delinquentes, & delicta sui territorij, & illud eis expurgandi, arg. l. congruit, ff. de offic. Præsid. & c. 1. de offic. ordin. cum eis annot. & qui in huiusmodi visitatione, & inquisitione generali, interrogat quenquam speciatim, an ille, vel ille, illud, aut illud delictum fecerit, & qui generaliter edicit, aut speciatim adiurat quemquam vt notum faciat sibi, quicquid scit, siue sit occultum siue publicum, quia non debet velle, vt quicquid scitur sibi dicatur, sed solum illud quod est notorium vel famosum, per dicta supra c. 18. nu. 59. & qui procedit per viam Inquisitionis contra aliquem, particulariter, vel interrogat de sociis contra supradicta, cap. 18. nu. 58 Aut facit vel consulit aliquid eorum in quibus supra eodem, Reges & Monarchas mortaliter peccare dictum est.

Ad nouẽ quæsitum, Respondeo, Dominos terrarum in quibus prognati à Sa- 27
racenis, degunt, & omnes reditus ecclesiasticos capiunt, teneri ad dandam congruam sustentationem parochis ecclesiarum, & ad denunciandum sacrosanctæ Inquisitionis officio eos, quos nouerint cæremoniis Mahometicis vti, per c. de Monachis, de Præb. & Concil. Trident. sess. 4. c. 18.

De peccatis Aduocati, & Procuratoris.

Aduocatus, vt mortaliter peccat, necessaria ignorans, aut scienter litem iniustam defendens, nu. 28. Aut est in causa, quo aduersarius suam iustam causam perdat, aut ob nimias dilationes, & illicitas subornationes testium, notabiliter illi officiens, &c. Aut aduersario secreta suæ partis pandens, aut pauperi non subueniens, nu. 29. Aut stipendium immoderatum, aut ex eo, quod non debet, accipiens, aut aduersæ parti fauens, aut de suo stipendio sic aut sic conueniens, nu. 30.

Præuaricator est aduocatus, qui parti aduersæ fauet, nu. 29.

Stipendium aduocati, quale iustum, quando in pactum deduci potest, nu. 30.

PRIMO, peccat Aduocatus, qui non existens ad id idoneus, aduocat, l. nemi- 28
ni. C. de Aduoc. diuer. Pan. in Rub. de Postul. Bart. in l. 1. ff. eod. Tho. 2. sec. q. 71. ar. 2. & ita peccat, qui sine iuris peritia id facit, nisi ob defectum iurisperitorum, id faciat, ad tribunal, in quo patrocinatur mediocriter instructus, ex libris sermone vulgari scriptis, arg. l. Certi, C. de Iudic. & glo. c. ad audientiam, de consuetud.

II. Qui defendit cauſam, quam ſcit eſſe iniuſtam, cum obligatione reſtituendi damna parti aduerſæ, & etiam ſuæ, ſi eam id non admonuit, arg. c. 1. ad Rom. & c. 1. de offic. deleg. & qui licet neſciat eam omnino eſſe iniuſtam, magis tamen reputat, eſſe iniuſtam, quàm iuſtam, Ant. But. in c. breui, de iureiur. & qui à principio credit iuſtam & non deſiſtit, poſtquam nouit non eſſe talẽ, quia quamuis aduerſario id indicare non debeat, neque ſecretum detegere, à patrocinio tamen ſuę partis deſiſtere debet, ei ſuam ſententiam declarare, imò & inducere eum ad concordiam honeſtam, Thom. 2. ſec. q. 71. artic. 3. Quamuis ſi cauſa eſt dubia ob varietatem opinionum magnorum virorum, aut ob diuerſos intellectus legis, qua eſt decidenda, poterit, ad finem vſque ſine peccato proſequi ſi pars ſua id admonita voluerit, Sylu. verb. Aduocatus, §. 10.

29 III. Qui notabili ſua negligentia, aut ignorantia partis ſuæ cauſam iuſtam perdit, cum obligatione ad damna, & intereſſe, l. Idem iuris, §. 1. ff. ad l. Aquil. & Hoſt. in c. calumniam, de Pœn. ſi pro doctore ſe gerit, & pars eius ignorantiam ignorat, alias ſecùs, niſi ſit in dolo, vel lata culpa, iuxta mentem Innoc. in c. ſicut dignum, de homic. quem ad hoc applicat Sylu. verb. aduocatus, §. 24.

IIII. Qui facit quo cauſam iuſtam aduerſarius amittat, aut infert ei aliquod damnum notabile, petendo ſuperfluas dilationes, dando, aut ſubornando partem, aut teſtes, ne verum fateantur, aut id genus aliis modis, cum obligatione reſtituendi omnia damna, & intereſſe, Hoſt. in d. c. calumniam cõmuniter recept. & qui facit præſentari inſtrumentum, aut teſtes falſos, aut allegat iura falſa, aut aſſerit aliqua, quæ ſcit eſſe falſa, ſumma confeſſ. lib. 2. tit. 5. quamuis poſſit prudenter occultare, & tacere id quod ius ſuæ partis impedire poteſt, glo. c. ne quis, 22. q. 2. & honeſtè ſimulando ſuum aduerſarium fallere, glo. c. dominus, 23. q. 2. abſque tamen mendaciis, arg. d. c. ne quis.

V. Qui aduerſario indicauit ſecreta notabilis momenti ſuæ partis, l. 1. §. ſi is qui, ff. ad l. Corn. de falſ. cum obligatione reſtituendi damna. Et qui non ſubuenit pauperi in extrema neceſſitate ſui auxilij conſtituto, eo quod ex defenſione illius cauſæ vita ipſius, aut ſuorum pendet, c. paſce, 88. diſt. & alias non, per dicta ſupra, cap. præced. & ſentit S. Tho. & declarat Caiet. 2. ſec. q. 71. artic. 1. quia non tenetur magis ad faciendam eleemoſynam, de ſua arte, quàm diues de ſuis bonis, quicquid dicat Hoſtien. de Pœnit. & remiſſ. §. quibus verſ. quid de aduocatis, Angel. Roſ. & Sylu. verb. Aduocatus, q. 16. in ſuis ſummis.

30 VI. Qui ſtipendium exigit de eo, propter quod non debetur vel notabiliter maius debito pro patrocinio, cap. non ſanè, 14. q. 5. Peccat etiam, qui parti aduerſæ publicè, aut ſecretò fauet, quod eſt præuaricatorem agere, l. 1. ff. de pręuaric. adiuncta doctrina Bar. ibidem, ſtipendium vero, ſiue honorarium, moderandum eſt, iuxta magnitudinem cauſæ, & laboris, & ſcientiæ, & conſuetudinis regionis, l. 1. §. in honorariis, ff. de Var. & extraord. glo. c. non liceat, 11. q. 3. Conuentio autem non eſt facienda in medio litis, ſed in principio, vel fine, c. infames, §. præterea, 3. q. 7. quamuis verè iuſta ſine vi & ſcandalo facta, non videtur peccatum, ſaltem in foro conſcientiæ, quia in eo ceſſat præſumptio qua in hoc caſu nititur forum exterius, arg. notat. in c. is qui, & c. tua, de ſponſ.

VII. Qui

VII. Qui conuenit, de quota parte litis, puta dimidia, aut tertia, aut quinta, aut decima, contra l. sumptus, ff. de Pact. l. litem, C. de Procur, & §. arcentur, 3.q.7. quibus id vetatur, ne præbeatur occasio, volendi per fas, & nefas vincere. Idem si paciscatur vt victa ea tãtum sibi soluatur, glo.l.sumptus, ff.de pact. quamuis sine peccato conuenire potest, vt sibi certa quantitas iusta pro suo labore soluatur, siue vincat, siue non, iuxta communem in dictis legib. imo & de certo aliquo dando, præter stipendium, si vicerit, iuxta Alexan. in d.l. 1. ff. de var. & extraord. modo sit moderatum, iuxta Salic. in d. l. litem.

De peccatis accusatoris, denuntiatoris, & custodis.

Actor aut accusator, vt peccat mortaliter, mouens, aut prosequens litem iniustam, aut ob malum finem, sententia iniusta vtens, discedens à lite, nu. 31. aut falso iurans, mentiens etiam pro iusta lite, non accusans, iurans non accusare, nu. 32.

Denuntiator, vt mortaliter peccat denuntiando, quod, aut quo fine, vel modo non debet, aut non denuntiando quod debet, cum exemplis, nu. 33.

Denuntiator secum & cum alio teste probat, nu. 33.

Custos, apparitor, & Merinus, vt mortaliter peccant, non accusando inuentum aut damnum non intimando, aut non restituendo hoc & hoc, nu. 34.

PRIMO peccat, qui accusat aliquem in iudicio criminis falsi, vel petit debitum falsum, cum obligatione restituẽdi omnia damna inde sequuta, c. calumniator, 2. q.3.c.calumniã, de pœn.c.fin.de dol.& contum. aut ignorãter, sed simul ac nouit illud esse falsum, non desistit, arg.c.si quem, 2.q.3.& qui etiam post diffinitiuam sententiam pro ipso latam, nouit suam causam iniustã fuisse, & non restituit, quod per illam accepit, Inn. in c. quia plerique, de immun. eccles. communiter recept. 31

II. Qui accusat aliquem veri criminis, vel petit verum debitum, sed animo vel fine malo mortaliter, sed non obligatur ad restituendum, c. cum minister, 23.q. 5.cum ibi à nobis latè notatis. Dixi (mortaliter) alias enim tantum venialiter peccaret, Ang. verb. accusatio, §. 4.

III. Qui post citatam partem, non renuntiata litè procurat eam suspendi contra voluntatem aduersarij, arg.cap.prout, de dol. & contum. Auth. qui semel, C. quomod. & quando. Aut deserit causam spiritualem contra ius, arg. c. super eo, cum glo. de cogn. spirit.

IIII. Qui paciscitur aut transigit in causa criminali adulterij, vel alius criminis, in qua pœna sanguinis non est imponenda, l. transigere, C. de transact. iuxta communem intellectum, quamuis nostro iudicio, si ex eo damnum Reipub. aut proximi non sequeretur, in foro conscientiæ non esset mortale, quia causa principalis quare id vetatur, videtur esse damnũ vel scandalũ publicum, quod inde nascitur, & ita cessante illa, videtur cessare prohibitio, c. cũ cessante, de appell. In omnibus autem casibus esset mortale, si transactio fieret interueniente periurio, vel mendacio pernicioso, Thom. vbi supra, q.68. ar. 3. & etiam si ob discessionem à litè iniusta, quicquam accipit, cum obligatione restituendi, iuxta notata in c. dilectus, 1. de Simon. 32

V. Qui ad obtinendum in iusta causa, iuramentis, instrumentis, vel testimoniis falsis vtitur, sine obligatione restituendi, Thom. 2. sec. q.71. art. 3. ad 3.

VI. Qui omittit accusare aliquem, cuius delictum in magnum damnum spirituale, aut temporarium Reipub. redundat, & alias id impediri non potest, Tho. 2. sec. q. 61. art. 1. quod plurimum cõmendat ibid. Caiet. Idem de eo, qui iurat aut promittit, non accusare de peccato mortali nondũ patrato, aut eum iniustè accusare, l. si vnus. §. pacta, & §. illud, ff. de pact. Dixi (nondũ patrato) quia secùs de patrato, d. §. pacta, glo. cap. quemadmodum, de iureiur. Sylu. verb. accusatio, §. 6.

33 VII. Qui denuntiat, quando non debet, notabiliter nocendo, vel quando debet, intentione mortali, Tho. 2. sec. q. 33. ar. 2. aut omittit denuntiare tractatum criminis committendi damnum spirituale aut corporale, publicum aut priuatum, vt proditionis, coniurationis, hæresis, aut aliorum similium, quamuis esset secretus, & iurasset se non denuntiaturum, Innoc. in c. qualiter, 1. de accus. & Pan. in c. dilectus, de excess. Prælat. per adducta in d. c. inter verba, nu. 618. Idẽ si nõ denuntiat alia delicta perniciosa soli authori à quibus per correctionem fraternam non resipiscit, modo ea probare possit; ibid. nu. 628. Dicitur autem posse probare, si habet vnum testẽ integrum, quia denuntiator in hoc iudicio locum alterius testis tenet.

34 VIII. Qui præfectus custodiæ vrbis, iurans se accusaturum, quos post sonum campanæ inuenerit, non accusat, quia frangit iuramentum iustum, cap. si vero, de iureiur. quamuis sine obligatione restituendi pœnas, quas accusati incurrissent, iuxta S. Bernard. quem citauit Syl. verb. restitutio, 3. q. 5. vers. 7. & ex prædictis, cap. 23. nu. 40 & 62, deduci potest. Neque etiam quod recepit, ne accusaret, tenetur ad necessario restituendum, iuxta opinionem, quam sequuti sumus supra, c. 17. nu. 32. & seq. Quamuis si videt aliquem, aliquod damnum facientem, & ei qui damnum accepit non indicat, contra id, quod iurauit, aut promisit, ratione sui officij, non solum peccat mortaliter, sed etiam ad sarciendum damnum tenetur, Syl. vbi supra. Idem videtur dici posse, de custodibus, & de præfectis, in portandis & exportandis mercibus, in confinibus Regnorum, Prouinciarum, & Ciuitatum qui permittunt exportari vel importari vetitas, scilicet peccare mortaliter & esse periuros, nec absolui posse, sine firmo proposito nunquam id amplius permittendi, sed non tenetur ad restituendum pœnas, quas soluissent transgressores, si denuntiati fuissent, neque bona, quibus ob id priuarentur, quamuis tenerentur ad restituenda vectigalia, quæ importatores, vel exportatores deberent, quia hoc non est pœna, sed interesse, faciunt infra dicenda, de teste falso, nu. 40.

De peccatis Rei accusati, & capti.

Reus accusatus, & in carcerem coniectus, vt mortaliter peccat causam iniustam defendens, nu. 35. Et qui interrogatus negat veritatem, nu. 35. & 36. & non detegens tales, & tales socios, aut non parens literis excommunicationis solitis, nu. 37. & 38. aut se mendaciis defendens, aut à iusta sententia appellans, nu. 39.

Confessarij reorum caueant, ne eos animas, vel vitas perdere faciant, nu. 36.

Confiteri quod antea negauit, quis postea ad mortem damnatus teneatur, nu. 38.

35 I. Peccat mortaliter, reus, qui scienter suscipit defendendam aliquam litem iniustam, aut non desistit ab eius defensione, postquam sciuerit eam iniustam, cum damno notabili aduersarij, arg. c. sæpè, de rest. spol. adiuncto c pœnale, 14. q. 5.

II. Qui interrogatus à suo iudice seruato iuris ordine, non fatetur verum 35
etiam si sit crimen morte plectendum, secundum Thom. recep. 2. sec. q. 69. art. 1. Gab. in 4. dist. 15. q. 6. ar. 2. conclus. 6. vt latius tradimus vbi supra, nu. 725. Dixi (seruato iuris ordine) secundum quem tria in hoc requiruntur. Primum, vt delictum sit notorium, famosum, aut semiprobatum, quod contingit, quando est vnus testis oculatus, & omni exceptione maior, aut vnum indicium, vel plura illi æquipollentia, vt sentit Bart. in l. fin. nu. 7. ff. de quæst. II. vt probatio sit iam 36
posita in processu. III. vt sit reo notificata, quo videat se ad obediendum mandato iudicis teneri, secundum vtrumque Thom. 2. sec. q. 69. art. 1. & 2. Tunc autem adeo obligatur, vt à confessario non sit absoluendus, nisi proponat illud confiteri. Nam vt rectè ait Sot. lib. de Ratione tegen. memb. 2. q. 7. talis reus, in non confitendo peccat, neque eum peccati pœnitet, imo in eo perseuerat, & consequenter veniam non meretur nec absolutionem, cap. peccati venia, de reg. iur. lib. 6. quæ est singularis, & quotidiana conclusio. Quare dili- 37
genter confessarius consideret, ne præcipiendo confiteri in iacturam corporis, & in non præcipiendo in iacturam animæ reum inducat, vt vbi supra, & cap. 18. supra eodem nu. 58. monuimus, addendo quid dicendum de illo, qui confessus suum delictum socios occultos, etiam iussu iudicis detegit, & de illo cui à Prælato præcipitur, vt sub pœna excommunicationis aliqua occulta intra certum tempus reuelet. De fugiente autem è carcere, & non implente iuramentum de re- 38
deundo ad illum, dictum est supra cap. 12. nu. 18.

Ad nouè quæsitum, respondeo, eum qui ritè interrogatus, negauit delictum, quod confiteri tenebatur, & nihilominus damnatus ducitur ad supplicium, non teneri ad confitendum illud, nisi notabile aliquod damnum inde alioqui probabiliter sequeretur, quia nullo iure contrarium euinci potest, quum ad eius animæ salutem sufficiat iusta confessio cum absolutione sacramentali, c. quem pœnitet, de pœnit. distinct. 1.

IIII. Qui sciens se iustè condemnatum, ad dilatandum exequutionem ap- 39
pellat, arg. l. 1. ff. de appell. & cap. ad nostram, eod. tit. cum obligatione restituendi omnia damna, & interesse, Thom. vbi supra art. 4. & probat c. omnino, & c. quicunque, 2. q. 6.

De peccatis testium.

Testis vt mortaliter peccat asserens falsum, tacens verum, aut dubitans, non reuocans suum dictum, nu. 40. verum quod putat falsum, testans, iurans se testem non fore, excusans se illicitè, absentans se, nu. 41. detegens quod non debet, nu. 42. mercedem accipiens, nu. 45. non parens edicto iubenti testari, sine aliqua octo excusationum, quibus non se excusat inhabilis, nu. 45. & 46.

Testis quid faciet interrogatus de eo, quod tacere debet, nu. 43.

Testis quis tenetur se offerre, & quis tenetur non se offerre, & quis potest, & non tenetur, nu. 48. 49. & 50.

Testes quando dicuntur deesse, vt admittantur inhabiles & cogantur priuilegiati, nu. 49.

Testis falsè testans non restituit fisco bona quærenda ei, si verum testaretur, nu. 51.

40 PRIMO, peccat testis, qui iuratus, aut iniuratus, verum esse in iudicio affirmat, quod scit esse falsum, aut dubitat esse verum, aut tacet verum, in notabile alterius partis damnum, Prouerb. 12. & cap. 1. de crim. fals. cum obligatione restituendi, iuxta mentem S. Thom. recept. 2. sec. q. 70. ar. 4. quia Deum, Iudicem, & proximum offendit, c. 1. de crim. fals. & quamuis timor iustus, à non testificando excusare possit, non tamen à testificando false, arg. c. ne quis, 22. q. 2. Dixi (quod scit) quia si mediocri diligentia in reuocanda ad memoriam veritate adhibita errat, non peccat, saltem mortaliter, iuxta mentem eiusdem optimè per Caiet. declaratam in d. ar. 4. Sed in nouerit errasse, debet suum dictum reuocare, si reuocatio prodesse possit. Potest autem prodesse, si statim post attestationem, se corrigat, c. præterea, de testi. cogen. & etiam ex interuallo, antequam sententia feratur, saltem ad debilitandum suum primum dictum, iuxta Inno. recept. ab omnibus, in c. præterea, adeo quod desinet esse testis integer, idest, omni exceptione maior, iuxta Card. in c. veniens, 2. de testib. Quin interdum secundo testimonio & non primo credetur, scilicet, quando consideratis circunstantiis personarum, causæ, & temporis, iudici videretur non reuocare suum dictum, per subornationem, sed stimulo conscientiæ, iuxta Hostien. recep. per Anton. & Pan. in d. c. præterea, argu. l. 3. ff. de testi. cap. si testes, §. testium, & §. sæpè, 4. q. 3. vt quum (quod est exemplum Pan. in d. c. præterea) episcopus probus & diues, diceret aliquid in alicuius plebeij litè, & post aliquod tempus elapsum, iuratus diceret se per errorem, vel obliuionem ita dixisse, sed si per magnam negligentiam, vel defectu saltem mediocris considerationis dicat falsum, mortaliter peccat, cum obligatione restituendi; iuxta S. Thom. & S. Anton. 2. par. tit. 1. c. 19. §. 7.

41 II. Qui testatur verum, quod credit esse falsum, vel solo timore periurij testatur, per dicta in d. c. inter verba, 11. q. 3. nu. 700. sed sine obligatione restituendi, quia quamuis nocere velit, non tamen nocet, & qui iurat non testificari etiam iubente superiore in casu quo tenetur.

III. Qui casu in quo ad testificandum tenetur, quo se ab eo excuset, falso dixit partem aduersam sibi inimicam esse, sciens, aut scire debens, suum testimonium, ad seruandam iustitiã necessarium esse, cum obligatione restituendi, Angel. verb. testis, §. 17. Idem de latente, vel absentante ne testificetur, vt post Sot. lib. de ratio. tegen. memb. 2. q. 7. diximus vbi sup. nu. 704. aut se non offert in testem, sciens id esse necessarium ad impediendum aliquod notabile damnum publicum, vel priuatum per dicta, vbi supra, nu. 702. post. Thom. 2. sec. q. 70. art.

42 1. etiam si promisisset vel iurasset seruare secretum. Et qui alienum peccatum secretum detegit, cuius cognitio non est necessaria ad mala, & damna impedienda, quamuis particulariter de eo interrogetur, iuxta eundem S. Thom. 2. sec. q. 70. art. 1. maximè, si illud per solam cõfessionem sacramentalem vel consultationem didicit, iuxta dicta cap. 18. nu. 51. Quo fit, aduocatos, confessores, medicos, & alios similes, quibus deteguntur secreta litium, dubiorum, & morborum, peccare testificando de secretis communicatis secretò cum eis, nisi aliunde illa noue-

43 rint, vel nisi sint talia, quæ non detecta in aliorum damnum redundarent. Nec tunc est detegendum aliquod vltra necessarium, neque quantum est necessarium, si maius ex eo damnum famæ, in eum qui detegitur, quàm in damnificatum bo-

norum

norum, redundat, per multa tradita vbi ſupra à nu. 799. & breuius ſupra c. 18. nu. 60. donec concurrant tria ſupradicta.

Porrò, qui non tenetur ad teſtificandum, debet dicere iudici ſe ad reſpondendum interrogatis non teneri, quamuis ſciret, & ſi illum cogere velit, appellare debet, ſi non timet iudicem in eum ſæuiturum. Et ſi hoc timet, reſpondere poteſt, ſe nihil ſcire, intra ſe intelligendo, quod dicere teneatur, vt dictum eſt ſupra c. 18. nu. 61. diſcedendo in hoc, ab eloquentiſſimo & doctiſſimo doctore Geneſio Sepuluenda lib. de Ratio. redden. teſtim. c. 13. olim condiſcipulo noſtro, in artibus liberalibus, quem credo non meminiſſe legere Palud. quia dicit, vſque ab Gabr. neminem hoc dixiſſe, quum tamen antea ille dixiſſet, quodque verum eſſe probauimus in c. 2. de confeſſ. & in c. humanæ, 22. q. 5.

V. Qui ſciens alium eſſe in extrema ſui teſtimonij neceſſitate, quia ſine illo vi- 44
tam amiſſurus eſt, vel ea, ſine quibus vita eius vel ſuorum probabiliter peribit, niſi ſe ad id in teſtem offerat, & non ſe offert, per dicta vbi ſupra nu. 632. & nu. 717. Dixi (in extrema neceſſitate) quia ob aliam, quamuis magna ſit, ſub pœna mortalis non tenetur, niſi eo modo, quo offendens bouem proximi errantem tenetur, vt ſup. c. 24. nu. 17. Non tamen tenetur reſtituere, eo quod iniuſſus, non ſe offert, quia lex charitatis, qua ſe tenetur offerre, non obligat reſtituere, vt dictum eſt ſupra c. 17. nu. 25. & in Apolog. q. 2. Monit. 2. & in locis ibi citatis. Secùs autem ſi iuſſus non teſtificetur, & ob id, aliquis ſuum ius amittat, niſi timor periculi in quod incurrere poſſet, eum excuſaret, vt ſupra tactum eſt, lex enim iuſtitiæ, qua iuſtè iuſſus, tenetur teſtificari, obligat reſtituere, vt ſæpè dictum eſt.

VI. Qui mercedem accipit vt verum teſtetur, cum obligatione reſtituendi ei, 45
qui dedit, c. non ſanè, 14. q. 5. & qui accipit, vt falſum teſtetur, ſine tamen neceſſitate reſtituendi, niſi de conſilio pauperibus, per dicta ſupra cap. 17. nu. 32. & ſeq. Omne tamen, quod per ſuum falſum teſtimonium alterutra partium amiſerit, reſtituere debet, d. c. non ſanè. Accipere tamen poteſt impenſas itineris faciendi, ad ferẽdum teſtimonium, & mercedem operariã dierum, quibus ſe occupauit in eo, vna cum intereſſe damni emergentis, & lucri ceſſantis, c. ſi teſtes, §. véturis. 4. q. 3.

VII. Qui abſque cauſa, non paret iudici præcipienti, vt denuntiet talia, & ta- 46
lia crimina, vel debita, & eſt excommunicatus, ſi mandatum fuit ſub pœna excommunicationis latæ ſententiæ, teneturq́; damna reſtituere. Dixi (abſque cauſa) quia multa excuſare poſſunt, vt copioſius aliis dixi vbi ſupra à nu. 775. tractando de magna prudentia, qua eſt opus, ad rectè parendum eiuſmodi mandatis. Quorum Primum eſt, quod peccatum eſt occultum, & peccator iam emendatus, aut ſola fraterna correctione probabiliter emendabilis: tunc enim non eſt parendum ante fraternam correctionem, etiam ſi præciperet, vt fieret denuntiatio, non habita ratione fraternæ correctionis, ſecundum Thom. 2. ſec. q. 33. art. 7. ad 3. & Anton. 2. par. tit. 9. cap. 6. §. 4. col. 3. II. defectus probationis peccati denuntiandi, vt dictum eſt ſupra c. 18. nu. 61. III. Quod à talibus & taliter audiuit, vt ob id moueri non debeat, præſertim ſi denuntiaturus eſſet talis, qui leuitatis ob illam denuntiationem notaretur, aut cuius teſtimonium, iudicem magis quàm conueniret, moueret, vt ibidem dictum eſt. IIII. denuntiatio eius à quo audiuit. V. noſſe eum, qui furatus eſt, vel tenet illud, retinere in compenſationem alterius

tanti, vel pluris, quod sibi debetur. VI. Quod per solam sacramentalem confessionem nouit. VII. Quod per solam consultationem secretam, pro consilio habendo, nouit. Ad nouẽ quæsitum, Respondeo, eum qui non denunciauit delicta intra tempus in edicto contentum, teneri ad denuntiandum post illud quàm cito commodè potest, argu. cap. cum dilectus, de dolo, & contum. cum citatis à gloss. & doctor. ibi.

47 VIII. Peccat, qui non se offert in testẽ cum ad id tenetur, vel se offert cum non deberet, est enim qui se tenetur offerre, & qui tenetur se non offerre, & qui potest se offerre, & non tenetur, vt copiose & vtiliter tractamus vbi supra à nu. 775. & contractius hic in vulgari, quorũ aliqua, quę parum inseruiunt confessariis, omittendo, dico Primo, quod offerre se tenetur, sciens præparari aliqua mala notabilia, quæ sine suo testimonio probabiliter euenirent. Sciens item crimẽ de quo aliquis accusauit, aut denuntiauit alium, ob solam conscientiæ obligationem, iuxta

48 Caiet. per nos relatũ in d. c. inter verba, nu. 638. & 706. & 722. II. Quod regulariter non debent se offerre nec oblati admitti ascendentes contra descendentes, & econtrario, & idem fere, de vxore, pro vel contra maritum, & econtrario, & de liberto contra patronum, iuxta decis. 3. capell. Tholos. III. Quod regulariter nemo tenetur ad se offerendum in testem, argum. eorum, quæ de operibus misericordiæ supra cap. præced. diximus, & quilibet iussus testificari, tenetur id facere,

49 exceptis priuilegiatis. IIII. Quod regulariter priuilegiati possunt cogi ad testificandum, in defectum aliorum testium, etiam maritus contra vxorem, & è contrario, iuxta decis. 4. capell. Tholos. quia iura statuentia, vt aliqui non admittantur quia sunt inhabiles, & alij vt non cogantur ad testificandum, quia sunt honorati, aut coniuncti, intelliguntur, quãdo alij non desunt, iuxta glo. cap. quacunque, 14. q. 2. per illud c. & Glo receptam ab Archid. & Alex. ibi & communiter alibi, in cap. statuendum, 2. q. 6. & alia vbi supra adducta per Fel. in Rub. & c. delictorum,

50 de test. cog. V. Quod excusatur, qui probabiliter timet, sibi ex suo testimonio, aliquod magnum damnum spirituale, aut temporarium, personæ, honoris, aut bonorum euẽturum, secundum Bald. recep. in c. cum nuncius, de testib. & eundem, & Feli. in d. c. delictorum, & nos vbi supra. Aut si ex eo scandalum oritur, vt ait Sylu. verb. denuntiatio, q. 1. & verb. correctio, §. 7. sub fin. citatus à nobis vbi supra. VI. Quod quamuis ad effectum admittendi testes inhabiles, ob defectum aliorum, non sufficiat non esse alios idoneos, quia opus est, quod neque sint nec soleant, nec possint interuenire communiter in eiusmodi factis, nisi tales personæ priuilegiatæ, aut inidoneæ, vt sensit glo. 2. communiter recept. cap. tertio loco, de Præb. vt vbi supra nu. 715. & 816. diximus, ad effectum tamen, compellendi priuilegiatos, satis esset iuramentum partis dicentis non affuisse alios, quàm priuilegiatos, & eos sic, nulla interueniente in contrarium coniectura, argu. cap. 2. § fin. de iuram. calumn. lib. 6. & per ea quæ ibi, & in aliis locis doctores docent: nisi ex eo aliquod damnum timeatur, vt supra & ibi dictum est, addẽdo, à nu. 824. quod quamuis tenetur filius ad denuntiandam hæresim patris, & ad testificandum de illa si alij desint, nisi sciat, eum iam pęnituisse, aut certo credat, quod monitus ab ipso, aut ab alio, verè resipiscet. Inquisitor tamen debet ei prouidere adhibẽdo magnum secretum, ne id sciat pater, & ne illi aliquod magnum damnum

ex eo eueniat. VII. Probare nos ibi, nu. 818. quod inhabilitas non excusat, à parendo eiusmodi mandatis, licet aliquando excuset priuilegium.

Ad quæsitum è longinquo, à viro vndequaque doctissimo & pientissimo, 51
Respondeo, Quod qui testis in iudicio legitimè interrogatus super crimine ob quod bona publicantur, negat veritatem, propter quod reus absoluitur, nō tenetur ad restituendum fisco id, quod ad eum peruenerit si damnaretur. Tum per dictum S. Bernar. relatum à Syl. verb. restitutio, 5. vers. 7. quem sequimur supra eodem nu. 34. Tum quia pœna non debetur in foro animæ, ante condemnationem, glo. c. fraternitas, 12. q. 2. Tum quia etiam interesse remotū, & extra rē nō debetur, l. si sterilis, §. cum per venditorem, ff. de Actio. empt. Tum quia leges humanæ præsertim pœnales, non ligant, potissimum in foro animæ, nisi quatenus sunt receptæ, vt traditur supra cap. 17. nu. 40. & 62. Et nullibi vlla lex damnari iubens aliquem publicatione bonorum, est ita recepta, vt ante damnationem bona ad fiscum deferantur. Tum denique quod alioqui sequeretur omnes custodes confinium Regnorum, deputatos ad custodiendum ne quis aliqua exportet ex illis, vel importet in illa, vel non saltem, nisi soluto vectigali vel portorio siue gabella sub pœna priuationis bonorum, tenerentur restituere, non solum iura siue vectigalia debita, sed etiam bona, quæ ob id debent Fisco applicari. Quod nullus, vt arbitror, hactenus dixit.

De peccatis Notariorum, & Tabellionum.

Notarius vt peccat, nu. 52. faciens instrumentum falsum, rescindens vel delens verum, malè componens, non tradens illud, non informans satis renuntiantem, transcribens die festo, non seruiens pauperi, vt debet, nu. 52. & 53.

Conficiens instrumentum de re illicita, scribens statuta vsuraria, non retinens prothocollum siue regestum, faciens testamentum insano, stipendium nimium capiens, literas ordinum carius tradens, nu. 54.

PECCAT mortaliter Primo Notarius, qui non seruat aliquod capitulorū à se 52
iuratorū cum creatus fuit notarius, Host. in c. sicut, ne cleric. vel Monach. recept. per Io. And. Pan. & Comm. ibidem, & S. Anton. 3. par. tit. 6. c. 3. §. 1. I. Quod conficiet instrumenta de quibus fuerit rogatus, nil veritatis tacendo, nec falsitatis miscendo. II. Quod non reuelabit, quod secreto ipsi commissum fuit, nisi iusta de causa, secundum Panor in d. c. sicut, nu. 19. III. Quod non conficiet aliquod instrumentum scienter, de aliquo contractu vsurario, nec de alio quouis illicito, Panor. ibidem. IIII. Quod retinebit de omnibus instrumentis quæ dederit, prothocollum aut regestum. V. Quod erit fidelis ei à quo est creatus notarius, & admonebit eum ea quę sciuerit in eius damnum vergere. VI. Quod nullo amore, odio, spe vel timore officio suo abutetur.

II. Peccat qui instrumentum conficit falsum, aut verum vtile, & parti necessariū occultat, aut rumpit vel delet, & qui per malitiam, aut ignorantiā notabilē, 53
malè aliquod testamentum, aut instrumentum conficit, addendo aliquas clausulas obscuras, aut necessarias omittendo, propter quod aliquis suum legatum, aut debitum perdit. Et qui solemnitates necessarias dolo, aut lata culpa omittit, puta suum nomen, signum, testes, diem, mensem, aut annum.

III. Qui

54 III. Qui rogatus ab aliquo, vt sibi det aliquod instrumentum, quod dare tenetur, non dat, ne aduersario, aut amicis eius displiceat. Et qui non informat partem ignorantem, quæ renuntiatura est alicui iuri, quale est illud, secundum Anton. 3. par. tit. 6. c. 3. §. 6. Et qui die festo, absque necessitate, ob auaritiam, instrumenta conficit, cum in alium diem commodè differre possit, & qui rogatus à pauperibus non valentibus soluere iura, non vult ipsorum instrumenta scribere, aut iam scripta in publica forma tradere, secundum eundem vbi supra, quæ tamen non tenetur dare gratis, per dicta supra, eod. cap. num. 29. & 44. & cap. 24. nu. 3. & 4.

IIII. Qui excipit, aut in publica forma scribit statutum, vt soluantur vsuræ, aut non repetantur solutæ, & est excommunicatus, Clem. 1. de vsur. & qui excipit, aut in publicam formam statuta contra libertatem ecclesiæ redigit, c. graue, de sent, excomm.

V. Qui conficit testamentum carentis iudicio, aut ratione non vtentis, cum obligatione restituendi ei qui ab intestato successurus erat, arg. eorum quæ ait Bald. in l. 1. C. de sacros. Eccles. nu. 17. & qui stipendium notabiliter maius debito accipit, etiam sponte datum, si publicum stipendium constitutum illi erat, Bald. in Auth. sed hodie, C. de Episc. & Cleri. & qui aliquid accipit pro litteris ordinatorum, iuxta Anton. Butr. in c. 1. not. 3. de Simon. quamuis si non datur ei ob id aliquid ex publico, licitè potest aliquid pro suo labore, considerata illius qualitate, & non ordinis, accipere, hoc est, vt non accipiat plus eo quod de maiori ordine fidem faciat, per supradicta, cap. 23.

De peccatis Magistrorum & Doctorum.

Doctor vel Magister vt peccat mortaliter, lauream immeritam vel principaliter eam ob honorem petens, vel suscipiens, docens Theologiam in peccato mortali notorio, admittens excommunicatos, vel malos scholasticos, nu. 55. & 56. aut admittens religiosos, vel presbyteros, approbans ad lauream, indignum, falsa docens, vel inutilia, aut malo fine mortali præsertim vltimo, subornans auditores, procurans, vt indignus ad munera studij deligatur, nu. 57. Prelegens die festo, seruans nouum festum, stipendium priuatum accipiens, vel beneficium cum pacto legendi, castigans discipulos, aut contemnens simplices.

55 Primo peccat mortaliter, qui errat aliquo ex quindecim modis relatis ab Aluar. Pelag. de planct. eccles. lib. 2. quorum vnus est petere, aut accipere lauream Theologiæ, aut canonum, quam non meretur, Ant. 3. par. tit. 5. cap. 2. §. 10. & 2. par tit. 3. cap. 5. §. 6. Idem de accipiente lauream aliarum facultatum, per dicta in d. c. inter verba, nu. 97. post glo. sing. Clem. 2. de Mag. & per rationem S. Anton. in d. §. 6. & qui licet sit idoneus, tamen principaliter petit illam propter honorem, & vtilitatem propriam, secundum Anton. vbi sup. §. 6. Quod non esse tenendum probamus post Syl. verb. Doctor. q. 4. vbi sup. à nu. 35. & in specie,
56 n. 353. Et qui prælegit in scholis peccato mortali notorio infectus, iuxta S. Anton. vbi supra, dicto §. 10. quod limitandum est, ad prelegentē sacram scripturam, vt ait

Tho.in.4.dist.19.q q. 2.ar.2.q.1.ad 4.quod non aduertit Anton. Ratio autẽ cur magis peccet legens prædictam scripturam, quam quærit prædictus P. Vincen. ibi redditur à Thom. Et qui ad scholas suas admittit excommunicatos, aut prauis moribus vtentes, iuxta mentẽ Anton. in d.§.10. quod non videtur verum, quoad excommunicatos, nisi essent excommunicati cum participantibus expresso doctore, iuxta c. statuimus, c. constitutionem, c. præsenti, de sent. excom. lib. 6. Nec quoad praua exercentes, si doctor non habet iurisdictionem ad eiiciendos eos scholis, quam communiter hodie doctores in magnis vniuersitatibus non habẽt, quicquid in auth. Habita, C. ne fil. pro pat. statuatur, licet præcepto correctionis ad id procurandum plusquam alij teneri posset, iuxta dicta in cap. præced.

II. Qui professor legum, aut Medicinæ, ad suam prælectionem religiosum, presbyterum, aut clericum, aliqua dignitate ecclesiastica præditum, ad se audiendum admittit, & est excommunicatus, c. 2. ne cler. vel Monach. lib.6. adiuncta glo. c. non magnopere, & c. super specula, eod. tit. & qui professor cuiusuis facultatis etiam Theologiæ, admittit aliquem religiosum in suo habitu sine licentia superioris, aut cum licentia, sed sine habitu, & est excommunicatus per rationem participationis in crimine, iuxta S. Ant. 3. par. tit. 24. & 38. vt infra cap. 27. nu. 134. dicetur, & qui prælegit aut docet principaliter ad humanam gloriam, quod principaliter ad gloriam diuinam institutum est, iuxta Angel. verb. Honor. §.7. cuius oppositum, scilicet, non esse plusquam veniale, per multa & firma tenuimus, vbi supra nu. 755. & breuiter repetimus supra cap. 23. nu. 13.

III Qui statuta à se iurata, non seruat, Anton. 3, par. tit. 5. cap. 2. §. 11. & qui existens examinator indignum laurea, ad eam probat, vel contrà dignum reprobat, idem vbi supra §. 10. Aut alio modo illicito quempiam à consequenda laurea impedit, cum obligatione restituendi.

IIII. Qui sciens aut scire debens falsa in alicuius notabile damnum spirituale, vel temporale docet, vel subtilia magis quàm vtilia docendo auditorio, notabiliter nocet, & qui docet malo fine mortali, per sæpè dicta, vel ponendo vltimum finem in docendo; quia fruitur vtendis, contra doctrinam August. relatam à Magist. lib. 1. senten. dist. 1.

V. Qui per se aut alios, auditores alterius Doctoris inducit, vt eum non audiant, cum notabili damno profectus eorum, vel honoris doctoris, cum obligatione restituẽdi, Ant. 2. par. tit. 2. cap. 2. §. 1. & qui per factiones aut subornationes, aut alias malas artes procurat, vt aliquis indignus creetur rector, aut pręlector alicuius cathedræ, iuxta mẽtem Aluari, vbi supra, & S. Anton. d. 3. par. tit. 5. cap. 2. §. 11. sentientes idem de procurantibus, vt creetur notabiliter minus dignus. Quod nostro iudicio limitandum est, vt intelligatur solum, quando & vbi electores, aut prouisores iuramento, statuto, aut alio mandato, ad dignissimum eligendum sub pœna peccati mortalis tenentur, & in aliis non, si persona electa est digna, per tex. cum glo. c. monasterium, 16. q. 7. & ea quæ scripsimus in c. graue, de Præb. Et qui prælegit die festo, illis horis, aut tandiu, vt probabiliter credat auditores ob id omissuros Missam, & qui facit seruari festum, non seruandum, cum damno notabili adiutorij non consentientis, argu. c. fin. de iniur. & l. 1 ff. de furt. Dixi (non consentientis) alias enim secùs, cap. scienti, de regul. iur. lib. 6. 58

VI. Qui

VI. Qui habens stipendium publicum, vel beneficum in id ei collatum, exigit aliquid ab auditoribus, arg. c. pœnale. 14. q. 5. Dixi (habens) alias enim etiam à pauperibus non egentibus extremè, exigere potest, l. 2. §. fin. ff. de orig. iur. iuxta prædicta supra eod. nu. 29. & c. præced. nu. 3. & 4. quicquid dicat Host. Ray. & alij ibi citati, & qui canonicatum, aut præbendam, aut aliud beneficium cum pacto docendi in scholis suscipit, & est Simoniacus, per dicta c. 23. nu. 100. Dixi (cum pacto) quia secùs si cum onere tali beneficio vacanti imposito, c. significatum, de Præb. & notat. in c. 1. vt eccles. benef.

VII. Qui scholasticum crudeliter castigat, quia solum leuis castigatio est ei permissa, c. presbyterum, de homic. & l. Præceptoris, ff. ad l. Aquil. & si castigatus est clericus, est excommunicatus, nisi excusetur per infra dicenda, cap. 27. à 80. & seq. & qui simpliciores contemnit. Ant. d. §. 10. quod videtur restringendum ad contemptum per quem notabile damnum honoris aut bonorum illis ex iustitia legali debitorum infertur, per dicta supra c. 23.

Hac in re Concil. Trid. sess. 5. c. 1. de Reform. statuit Primo. Quod habens beneficium cui est annexum onus prælegendi sacram scripturam, cogatur prælegere per se si est idoneus, alioqui per alium eligendum à nominatis ibi, & quod posthac non conferatur, nisi idoneo, ad per se id faciendum. II. Quod in omnibus ecclesiis cathedralibus, & collegiatis existentibus in aliquo insigni oppido, in monasteriis quoque monachorum, & conuentibus mendicantium, sacræ scripturæ lectio habeatur, in ecclesiis vero tenuioris prouentus, sit saltem magister qui gratis grammaticam doceat.

III. Quod docentes sacram theologiã, dum publicè in scholis docuerint, & in scholis eam discentes, priuilegiis omnibus, de quinquennali perceptione fructuum in absentia, à iure communi concessis, gaudeant. Quod ipsum dicendum, de discente, aut prælegente Canones, vt probat Feli. in c. fin. de Magist. Cuius rationi hanc vnam addo, quod nulli scientiæ capessendæ, tanto tempore est opus, ac canonicæ: vt enim quis perfectus canonista euadat, opus est, vt Canonicæ prudentiæ, non mediocrem legum, & Theologię adiungat eruditionem. Rara itaque auis est perfectus canonista, etsi vtrique foro pernecessarius, vt qui multo tempore prædictas tres disciplinas professus esse debeat, arg. c. ponderet, 50. dist.
IIII. Quod nemo ad huiusmodi lectionis officium admittatur, qui non prius ab episcopo loci de vita, moribus, & scientia examinatus, & approbatus fuerit.

De peccatis Scholasticorum.

Scholasticus, vt mortaliter peccat, ob finem mortalem studens, non seruans præcepta studij, discens vetita, auocans auditores concurrentis, negligenter studens, malè insumens viaticum, non soluens salarium, arrogans falsè gradum, nu. 59.

59 PRIMO, peccat mortaliter scholasticus, qui ob finem mortalem studet, arg. c. cum minister, 23. q. 5. cũ ei nuper à nobis adnot. & qui statuta præcepta academię iusta, & ad mortale obligantia, non seruat, iuxta mentem S. Anton. in d. §. 11. ni iusta de causa id fecerit, quam quoad mortalis excusationem, in proposito putamus esse illam, quæ pro tali communiter in academia habetur, arg. eorum, quæ de causa non ieiunandi diximus, supra cap. 21. nu. 14.

II. Qui

II. Qui suffragatur, aut curat alium suffragari alicui indigno, vt fiat prælector, Rector, Beneficiarius: imò & si sit dignus, si tamen competitor esset dignior, & iurauit suffragari digniori, iuxta proximè dicta in simili.

III. Qui scientias vetitas, aut superstitiosas discit, c. non magnopere, & c. super specula. Ne cler. vel monach. & qui alicui lectori adimit scholasticos, aut adiicit, vt proximè de doctoribus dictum est, & qui in studendo notabiliter negligens fuit, iuxta mentem S. Anton. in d. §. 11. & aliorum, quod restringendum videtur ad eum, qui impensis alienis vel redituum suorum ecclesiasticorum, & non propriis studet, per supradicta, de prodigalitate, c. 23. nu. 71. & multo magis, si prædicta bona in compotationibus venereis, vel lusibus, & id genus aliis impendit, quin fratribus partem sibi à patre datam, restituere tenetur, iuxta cōmunem, quam bene Ias. defendit, in Auth. quod locum, col. 2. C. de Collat.

IIII. Qui contra veritatem quàm sciebat, altercatur, modo prædicto, supra cap. 23. nu. 34. Et qui stipendium debitum præceptori, cum possit, non soluit, c. sæpè, de rest. spol. & Anton. vbi supra. Aut qui dicit habere se gradum, quo caret, l. reddatur, C. de profess. & Med. lib. 10.

De peccatis Medici, & Chirurgi.

Medicus, aut Chirurgus, vt mortaliter peccat ignorans necessaria, non curans secundum præcepta, negligens visitare, vel studere, præbens medicinam dubiam, deserens ægrotum, nu. 60. abscindens membrum, minuens sanguinē, non admonens confessionem, medicinas non eligens, aut curationem differens, nu. 60. & 61. consulens vel concedens animæ noxia pro salute corporis, nu. 62. non admonens mortem vicinam, tali casu, nimium stipendium petens, nu. 63. nimias medicinas ordinans, pauperi non medens, vel diuiti, nolenti soluere, nu. 64. & detrahens aliis medicis, nu. 64.

PRIMO, peccat Medicus, qui absque sufficienti scientia medicatur, etiam si sit laurea donatus. Et qui artē satis callet, sed eius præcepta non sequitur. Et qui notabiliter negligit studere, aut infirmos visitare, c. tua, de homic. & ibi inno. & omnes, quamuis ægrotus sanetur, iuxta S. Anton. 3. par. tit. 7. cap. 2. §. 1. cum obligatione restituendi, iuxta mentem Pan. & omnium in d. c. tua, & qui adhibet medimenta morbo, antequam eum cognoscat, Caiet. in sum. verbo Medicus, licet qui per diuturnam experientiam didicit curare aliquos morbos, puta, scabiem ossium fracturam, nubeculam oculorē, fistulas, dolorem dentium, & molarium, aurium, & aliorum similium, possit licitè curare quāuis regulas medicinæ ignoret, modo absque aliquo incantamēto aut fascino id faciat, l. 1. ff. de Var. & extraord. §. Medicus, & modo superueniente febri, infirmo medicum adhibeat peritum; & modo ne quid quod ignoret, intentet, arg. c. non est sine culpa, de reg. iur. lib. 6. 60

II. Qui dubitans de aliquo medicamento, an esset notabiliter noxium, an non, præbuit illud vt experiretur, aut lucraretur, aut non haberetur ignarus, &c. Anton. But. in d. c. tua nos, nu. 15. & magis qui præbet eam quam scit notabiliter nociuam, etiam si ob misericordiam, aut vt ægroto placeret, præbeat. Pan. in d. c. tua, & qui ęgrotum derelinquit, antequam debeat, ob quod mors aut prolongatio morbi euenit, cum obligatione restituendi damnum. Asten. lib. 6. tit. 14. ar. 8. q. 14. Et qui cum membrum aliquod necessario est abscindendum, non quærit 61

quem

quem credebat bene abſciſſurum, aut dubitans de neceſſitate abſcindendi, iuſſit abſcindi, & qui neſciens minuere ſanguinem, vel abſcindere membrum, alterum eorum, vel vtrunque facit, idem in c. tua, nu. 20. & Aſten. vbi ſupra, vt qui ſciens pharmacopolam medicamentis corruptis vſurum, non eligit incorrupta, Innoc. in. c. tua, & qui quo plus ſtipendij accipiat, morbi curam differt. Ant. vbi ſup.

III. Qui non perſuadet infirmo confeſſionem, antequam medicinam ei applicet, c. cum infirmitas, de pœnit. & remiſſ. cui non eſt locus quando manifeſtum eſt morbum non eſſe periculoſum, iuxta Angel. verb. Medicus, §. 9. & Roſel. ibidem, §. 3. quicquid dicat Sylu. verb. Medicus, q. 3. dicto 3. nec etiam quando credit eſſe periculoſum, & lethiferum, ſi iuxta conſuetudinem bonorum, & honoratorum medicorum, monet eius parochum, aut qui eius curam gerunt, vt illi ſacramenta præbeant, & ipſe omittit dicere id per ſe, non quia non vult id facere, ſed quia putat, id infirmo nociturum, iuxta Caiet. verb. Medicus.
62 Nam vt ipſe ait, & nos in d. c. cum infirmitas, illa conſtitutio hoc modo recepta eſt & obſeruata. Et quamuis infirmus confiteri nolit, non ideo à medico relinquendus eſt, iuxta omnes. Et qui propter ſalutem corporalem, contra ſalutem animæ conſulit, vt illicitè coeat, aut ſe inebriet, aut abortiat, d. c. cum infirmitas, etiam ſi per ignorantiam id conſulat, imo & ſi non conſulat, ſed dicit, ego non tibi conſulo, ſed ſi tale quid faceres, ſanareris, Io. And. d. c. cum infirmitas.

IIII. Qui prægnanti præbet aliquid, quo abortiat, etiam ſi præbeat, vt eam à morte ſeruet, ſi credit, vel dubitat, fœtũ eſſe animatũ, Io. de Neap. in. 10. quodl. probatus ab Anton. 3. par. tit. 7. c. 2. & cõmuniter, ſed ſi probabiliter credit, non eſſe anima rationali animatum, licitè poterit illud præbere, quo vitam matris ſeruet, cum non ſit culpa mortis alienæ nec corporalis nec ſpiritualis, iuxta eoſdem.

V. Qui ſine iuſta cauſa concedit debilibus facultatem frangendi ieiunium, aut veſcendi carnibus, diebus vetitis, & qui affirmat ieiunia præcepta corpora deſtruere, &c. arg. c. fin. de iniur. & c. conſilium, de obſeru. ieiun. cum obligatione contrarium perſuadendi ſi poteſt, quamuis infirmus vtens facultatè quam
63 putat ſibi iuſtè datam, non peccat, ſecundum Ant. vbi ſup. §. 1. Et qui credens infirmum moriturũ, & quod eius admonitio eſt multum illi profutura, ad exuendum peccatum mortale, & ad teſtandum, quo rixæ grandes inter hæredes impediantur, & neque per ſe, nec per alium, admonet, vt peccatum exuat, & teſtetur, Io. Neap. quodl. 11. & Ant. vbi ſup. § 7. Dixi (credens, &c.) quia ſecùs ſi iuſtè putat, ſuam admonitionem parum profuturam, quia credit eum in bono eſſe ſtatu, & de ſuis bonis teſtatum fuiſſe, ſecundum eoſdem.

VI. Qui petit ſtipendium notabiliter nimium, publico carens, aut accipit mediocre habens publicum, cum pacto nihil præter id accipiendi pluſquam præſcriptum, etia ſi vltro ſibi datum, cum obligatione reſtituendi, niſi per alia obſequia, & viſitationes, tempore valetudinis id compenſet, Anto. vbi ſupra, §. 3. probatus ab Ang. verb. Medicus, §. 6. Syl. eod. q. 5. & qui exigit ſtipendium, quod
64 ægrotus, propter mortis metum promittit, ſi aliunde habet vitæ neceſſaria, l. Medicus, ff. de Var. & extra. cogn. & qui facit vt infirmus, plura quàm opus eſt, medicamenta emat, ob conuentionem, inter eum, & pharmacopolam, vel aliam cauſam iniuſtam, cum obligatione reſtituendi, Aſten. lib. 6. tit. 4.

VII. Qui non vult gratis mederi pauperi ægroto, iuxta glo. celebrem & recep. in sum. 83. dist. & Anton. vbi supra, §. 3. & alios verb. Medicus. Quod nostra sententia restringendum est ad eum, qui credit illum probabiliter moriturum, nisi ei medeatur, & non est alius qui id faciat, nec qui soluat salarium, & non vult medederi salario credito: nam neque constituto in extrema necessitate tenetur quis subuenire gratis, modo eum eximat, ab ea mutuando, commodando vel operas credendo per supradicta c. 17. n. 118. & c. præced. n. 17. & supra eod. c. n. 29. & qui non vult mederi diuiti soluere nolenti, iuxta eandem glo. in §. 1. 83. dist. & c. pasce, 86. dist. quod intelligendum est de eo, qui vellet quidem ab eo curari, sed ob auaritiam, non quærit medicum, existens in magna eius necessitate; & si medeatur illi, post eius mortem, vel curationem, exigere potest suum stipendium, iuxta prædictam gl. & mentem omnium. Et qui detrahit alijs medicis idoneis, ne ad curationes, se omisso, accersantur, per dicta, c. 18.

De peccatis Exequutoris testamenti, Tutoris, Curatoris, & Hospitalarij.

Exequutor testamenti, vt mortaliter peccat, non soluens legata & debita, vel nimis tardè, & qui ob hoc excommunicatus, nu. 65. non seruans rem pupilli, nu. 66. eius pecuniam lucro iniusto deputans, transiens ad secunda vota, nu. 67.
Viduus, aut vidua vsufructuaria, cui vsusfructus relinquitur quoad castè vixerit, nu. 65.
Hospitalarius vt mortaliter peccat, nu. 67.

Primo peccat exequutor, qui non soluit debita, aut legata præsertim pia defuncti, qui reliquit bona ad vtraque sufficientia, & qui, vt soluat legata, non soluit debita, credens, bona non sufficere vtrisq; soluendis, arg. l. scimus, §. & si præfatam, adiuncta glo. C. de iur delib. l. 1 §. pen. ff ad Trebell. & Ant. 2. par. tit. 10. cap. 3. §. 11. Debita autẽ sunt etiam vota realia defuncti per supradicta c. 12. n. 56. & 57. 65

II. Quæ vidua cui maritus reliquit vsumfructum suorum bonorum quoad castè viueret, stuprum committit, & perinde bonis vtitur, ac si id non commisisset, cum obligatione restituendi iuxta Caiet. in sum. verb. pœna, & ex prædictis, cap. 23. nu. 62. colligi potest, secus tamen, nostro iudicio, si vsumfructum reliquit quoad non nuberet, & idem eadem ratione, videtur de marito, qui relinquitur ab vxore vsufructuarius.

III. Qui soluit quidem, sed post moram notabilem, arg. c. nos quidem, c. tua, & c. Ioannes, de testam. & est excommunicatus, si qua constitutio synodalis excommunicans non exequentem intra certum tempus, eum comprehendat, arg c præterea, 2. de appell.

IIII. Qui tutor, aut curator, non conseruat, nec defendit bona sui pupilli vel minoris, & qui sine vtilitate, vel necessitate alienat. & qui est in culpa vt actionem, vel aliud ius perdat, & qui non vendit res mobiles quæ obseruatæ nullam vtilitatem pariant, & pretium non conuertit in bona immobilia, quæ vtilitatem parerent, si inuenitur emptor, cum obligatione damna restituendi, l. Tutor qui repertorium, §. 1. 2. & 3. ff. de adminis. tut. Bart. & alij ibidem. Tutor autẽ dicitur, qui 66

præficitur pupillo, hoc est, minori 12. annorum, si est fœmina, aut. 14. si est masculus, ad protegendum personam & bona eius, Inst. de Tutel. §. 1. Curator verò, qui maiori 12. vel 14. & minori 25. præficitur, aut furioso, aut prodigo administrandis eius bonis, Inst. de Curat. in prin. & vterque iurat, se officio suo rectè vsurum, glo. celeb. Clem. quia contingit, §. Vt autem, de relig. domib. quæ glo. omnia hæc ponit, post specul. tit. de Tutor. & tit. de Curat. & ante Panor. in c. ex parte, de appellat.

V. Qui tutor notabiliter est negligens in pupillo bonis moribus imbuendo, & à vitijs & peccatis seruando, arg. c. 1. 12. q. 2. & cap. duo ista, 23. quæst. 4.

67 VI. Qui dedit ad lucrum pupilli, vel minoris pecuniam salua sorte, nisi per tres contractus, de quibus supra c. 17. n. 112. & tenetur restituere, si pupillus vel minor non restituat, sed potest secretò de rebus eius accipere, quod huic rei satisfuerit, siue eorum administrationem habeat, siue non, seruatis supradictis in c. 17. nu. 112. cum seq.

VII. Quæ mulier officio tutelæ fungitur, post secundas nuptias, l. fin. C. quando mul. offic. tutel. fung. potest, vel post stuprum commissum per eandem legem, quam in hoc ponderat Sali. & glo. memo. Auth. sacramenta, eod. tit.

VIII. Qui Hospitalarius reditus hospitalis non insumit in ea in quæ sunt destinati, & qui sinit eos perdi, aut in alia dispendit, Clem. quia contingit, de Relig. domib. ex mente S. Ant. 3. par. tit. 11. cap. 1. §. 1. & qui nimis tardè recuperat bona eius alienata, c. quicunque, 12. q. 2. & qui adeo negligit reficere ædificia, quod ob id cadant, cum obligatione restituendi, glo. d. Clem.

Porro Concil. Trid. sess. 25. cap. 8. de reformat. commendata plurimum clericis hospitalitate statuit, quod hospitalarij hospitalium onera compleant, quæ si commodè non possint, fructus illorum in alium pium vsum conuertant, prout ordinario cũ duobus peritioribus de capitulo videbitur. Et quod omnes hospitalarij, etiam si sint laici, non tamen regularibus subiecti vbi viget regularis obseruantia ad prædicta ab Episcopis compelli possunt, & præterea in foro conscientiæ teneantur ad restitutionem fructuum, quos contra hospitalium institutionem perceperint, nulla eis remissione profutura. Et administratio huiusmodi vni & eidem personæ vltra triennium non committatur, non obstantibns etiam priuilegijs, & immemorabili consuetudine, &c.

De peccatis clericorum quoad ordines.

Ordinando prima tonsura hæc sunt necessaria, & hæc ordinando minoribus sacris, nu. 68.
Ordinando cui capitulum, vel alius sede vacante non potest dare licentiam, nu. 68.
Ordinandi facultas Papæ, quæ legitima, & qualiter intelligenda, nu. 68.
Ordinandi ætas mutata, & multa noua ab ordinatis, & ordinandis facienda, nu. 68.
Missa pro noua nil detur, nec merces pro aliis, ignotus nõ misset, nec quis extra sacrum, n. 68.
Ordinem sumens vt peccat, si est indignus, si per simoniam, nu. 68. si ab Episcopo excommunicato, si existens illegitimus etiam occultus, nu. 69. Si extra tempora legitima, si ante iustam ætatem, si sine iusta licentia, si furtim, aut per saltum, nu. 70. si non supplet supplenda, si eodem die multos ordines sumit, nu. 71. si deformis, si energumenus, Epilenticus, aut insanus,

69 PRIMO, peccat mortaliter, qui se facit ordine insigniri cõtra Canones Concil. Trident. quod sess. 23. cap. 4. de Refor. statuit quod nemo initietur tonsura, qui confirmationis sacramentum non susceperit, & fidei rudimenta edoctus non fuerit, quíque legere & scribere nesciat, de quo probabilis coniectura non sit, eum non sæcularis iudicij fugiendi fraude, sed vt Deo fideliter inseruiat, hoc vitæ genus elegisse. Et c. 5. quod ad minores promouendus ordines, bonum à Parocho, & magistro scholæ in qua educatus est, testimonium habeat; assumendus verò ad singulos maiores, vno mense, ante ordinationem episcopum adeat, qui parocho, aut alteri, cui magis expedire iudicauerit, vt nominibus, aut desiderio volentium promoueri publicè in ecclesia, propositis, de eorum natalibus, ætate, moribus & vita à fidedignis diligenter inquirat, & testimonium, quam primum ad ipsum episcopum trasmittat, & sess. 7. cap. 10. quod non licet ecclesiarum capitulis sede vacante infra annum, à die vacationis ordinandi licentiam, aut literas dimissorias concedere alicui, qui beneficij obtenti, vel obtinendi occasione non prematur. Quodq́ue capitulum contraueniens ecclesiastico subiaceat interdicto, sic verò ordinatus, si in minoribus constitutus sit, priuilegio clericali non gaudeat. In maioribus verò, ab executione ordinum, ad beneplacitum futuri Prælati sit ipso iure suspensus, quod ipsum statuitur, sess. 23. c. 8. de Refor. de impetrante dimissorias ab alio quàm eo qui loco capituli succedit in iurisdictionem episcopalem, & sess. 7. cap. 11. quod facultates de promouendo à quocunque non suffragentur nisi habentibus iustam causam in litteris exprimendam, ob quam à proprijs episcopis non ordinentur, & tunc non ordinentur, nisi ab episcopo in sua diœcesi residente, vel pro eo Pontificalia exercente, idq́ue præuio diligenti examine, & sess. 23. c. 8. Quod nemo ordinetur prætextu cuiussuis rescripti, aut priuilegij, nisi eius probitas, & mores, ordinarij testimonio commendentur. Et quod quatuor ordines minores, per temporum interstitia conferantur, nisi episcopo aliud expedire videbitur, idq́ue Latinam linguam callentibus. Ordinandi verò, non nisi post annum à susceptione postremi gradus, minorum ordinum ad sacros promoueantur, nisi necessitas, aut ecclesiæ vtilitas, iudicio episcopi aliud exigat, & cap. 12. quod nullus ad Subdiaconatũ, ante 22. ad Diaconatũ, ante 23. ad Presbyterium, ante 25. ætatis annum promoueatur, & quod nulli etiam regulares, nisi præuio episcopi examine, ordinentur. Et nota, quod huic non obstat Bulla Pij V. quę hoc onus, & aliquot alia prędicti concilij abstulit mendicantibus, ob reuocationẽ eius per S. D. N. Gregorium XIII. positam sub fin. cap. 27. quod in minoribus constituti non promoueantur ad maiores, nisi bonum habentes testimonium in minoribus sint probati, & per annum in ijs sint versati, sperantes se Deo auspice cõtinere posse. Quodq́ue deceret eos, saltem diebus dominicis & solemnibus cum altari ministrarint, communicare. Et quod duo sacri ordines, eodem die etiam religioso non conferantur, & c. 14. quod assumendi ad Presbyterium, in minoribus probati sint, ac bonum habeant testimonium, & anno integro Diaconatum exercuerint, populóque docendo, & administrandis sacramentis necessaria scierint, à quibus castitatis, & vitæ bonæ exempla expectentur. Et quod cum promotis per saltum, si non ministrauerint, Episcopus ex causa dispensare possit, & cap. 16. quod nullus ordinetur, qui non ascribatur illi ecclesiæ, aut loco pio, pro cuius necessita-

necessitate, vel vtilitate ordinatur. Et si eum locum episcopo inconsulto deserat, ei sacrorum vsus interdicatur. Et nullus clericus peregrinus, sine commendatitijs ordinarij sui litteris, ad diuina officia admittatur. Et c. 17. quod episcopi in ecclesijs id ferre valentibus, assignari stipendia minores ordines exercentibus procurent. Et quod nulli exerceant officia minorum ordinum, quibus carent, vt in ijs constituti se in illis exerceant, & sess. 22. decret. de obser. & euit. in celeb. Miss. Vt episcopi omnino prohibeant ne quid pro Missis nouis celebrandis detur, & importunas, ac illiberales eleemosynarum exactiones, & ne cui vago, & ignoto sacerdoti, Missas celebrare liceat. Et nemo publicè ac notoriè criminosus sancto altari ministrare, aut sacris interesse permittatur, & ne sanctum hoc sacrificium extra ecclesiam, ac ad diuinum tantum cultum dedicata oratoria à secularibus aut regularibus quibuscunque peragatur.

II. Peccat, qui suscipit aliquem ordinem etiam minorem per Simoniam propriam realem ante ordinationē commissam, quamuis occultam, quæ est causa ordinationis, & est excommunicatus, extrauag. 3. de Simo. de qua infra cap. 27. nu. 106. etiam si committatur dando tertio, & non ordinatori, secundum Innoc. in c. tanta, de Simo. nu. 2. Dixi (ante ordinationem) quia datio post eam, non efficit Simoniam, arg. glo. c. emendari, 1. q. 1. vel certè non talem, quæ excommunicet. Dixi (propriam) quia si alius dat aut promittit aliquid episcopo, aut alteri, vt eum ordinet ipso inscio, vel scio, sed contradicente, non peccat, & accipit, non solum characterem, sed etiam eius exequutionē: iuxta Bellam. quem sequitur Cardinalis Alex. in c. statuimus, & in c. si quis, 1. quæst. 1. quicquid glo. in c. si quis, & alij dicant, maximè post extrauag. ad euitandam, Martini V. de qua infra cap. 27. nec postea soluendo illud, quod se inscio datum fuit, suspensionem, aut excommunicationem incurrit, secundum Syl. verb. Symonia. q. 8. §. 5. nec peccat, saltem in foro conscientiæ, quicquid ille sentiat, si non habet ratam neque gratam illam dationem, quia nulla id lex vetat, quoad illud forum. Dixi (quæ est causa ordinationis) alias enim contrà, per dicenda infra num. 113. & dicta supra c. 23. à nu. 100.

III. Qui scienter ab episcopo excommunicato denunciato ordinatur, imo & postea vtens ordine illo absque dispensatione Papæ, quia licet characterem accipiat non tamen illius exequutionem, quoad quam solus Papa dispensat, c. si quis à simoniacis, 1. q. 1. 69

IIII. Qui non existens legitimus, sine dispensatione ordinatur, & fit irregularis, c. 1. de fil. presbyt. in antiq, & lib. 6. ad minores autem episcopus dispensat, c. 2. de fili. presb. lib. 6. ad sacros verò ordines, solus Papa, & cum intrante religionem, ius commune ad omnes ordines etiam sacros dispensat, d. c. 1. de fil. presb. Et nil refert quoad forum conscientiæ, an illegitimas (vt ita dicam) sit secreta vel publica, quicquid aliqui existimauerint, absque textu, & iusta ratione. Idem de qualibet alia irregularitate, quoad peccatum, licet non quoad dispensationem, de qua cum alijs pertinentibus ad irregularitatem, infra cap 27. nu. 191. vsq; ad 250.

V. Qui ordinatur ordine sacro, extra tempora à iure statuta. aut ante legitimam 70
ætatem, aut absque litteris dimissorijs, & est ipso iure suspensus, & si ordine illo vtitur, fit irregularis, in quo solus Papa dispensat per extrauag. Pij II. Cum ex

ſacrorum, quæ nondum eſt impreſſa, de qua meminit Villad. de irregul. col. 9. quam nos declarauimus in Repet. c. accepta, oppoſ. 8. nu. 34. de reſt. ſpol. Dixi (ordine ſacro) quia licet ſic minores capiendo peccet, non tamen eſt ipſo iure ſuſpenſus, quia iuxta commune ius, defectu ætatis, ſuſpenſio ipſo facto non incurritur, c. vel non eſt compos, de tempor. ordina. Per quod omnes, qui prædictam extrauag. non nouerant, decepti fuerunt, putantes non ſuſpendi quem ipſo iure, propterea, quod ante legitimam ætatem ordinem ſacrum etiam presbyterij ſuſcipiat, in quibus ſunt Ant. 3. par. tit. 14. cap. 16. & Maio. in 4. diſt. 24. q. 5. nec videtur prodeſſe in hoc fratribus obſeruantiæ ſuum priuilegium, per ſupradicta nu. 68.

VI. Qui furtim contra prohibitionem ordinantis ordinatur, & ſi prohibitio fiat ſub pœna excommunicationis latæ ſententiæ, eſt excommunicatus, & irregularis, in quo ſolus Papa diſpenſat, cap. innotuit, de eo qui furt. ord. ſuſc.

71 VII. Qui ſcienter per ſaltum, id eſt, maiore ordine omiſſo minore ordinatur, & eſt ſuſpenſus. Super facultate autem diſpenſandi ſuper hoc, ſequuti ſuimus hic opinionem Hoſt. in ſumma de Cler. per ſalt. prom. §. 4. quam videtur etiam elegiſſe Concil. Triden. relatum ſupra num. 68. ſcilicet, quod Epiſcopus poteſt diſpenſare antequam miniſtret, quod tamen eſt intelligendum, modo antequam vtatur diſpenſatione, omiſſum ordinem ſuſcipiat, quod nos hic poſt Hoſt. addidimus per c. vlt. de cler. non ord. miniſt.

VIII. Qui ordinatur omiſſo aliquo neceſſario neceſſitate præcepti; licet non de neceſſitate ſacramenti, & non ſuppleto defectu, eo vtitur; non tamen fit irregularis, Syl. verb. irregularitas, q. 12. & qui eodem die duos ordines ſacros ſuſcipit, non ſolùm peccat, ſed eſt etiam poſteriore ſuſpenſus, in quo ſolus Papa diſpenſat, cap. litteras, c. dilectus, adiuncta gloſſ. de tempor. ord. & d. c. innotuit. Et qui eodem die ordines minores & Subdiaconatum ſuſcipit, cap. 2. de eo qui furt. ordin. & magis qui duos ordines ſacros eodem die ſuſcipit, etiam ſi ſit religioſus, per prædictum Concil. ſupra nu. 68. relatum, non tamen, qui quatuor minores eodem die ſuſcipit, ſecundum glo. cap. de eo, de tempor. ordin. & cap. 2. de eo qui furt. ordin. quod etiam poſt Concilium prædictum procedere poteſt, in eo cum quo epiſcopus diſpenſaret, vt non ſeruatis temporum interſtitijs poſſet accipere. Quin videtur, quod poſſet accipere illos, & Subdiaconatum eodem die, vbi eſt talis conſuetudo, quæ valet, ſecundum Anton. 3. par. tit. 14. cap. 16. §. 16. Concilium enim eiuſmodi conſuetudinem non tollit.

72 IX. Qui ordinatur habens faciem, vel manus notabiliter deformes, vt ſi oculo caret, vel habet naſum & digitos abſciſſos, vel cōpactos vel ſuperfluos, c. ſi euangelia, 55. diſt. non tamen fit irregularis, licet promotus celebret, Pan. in c. ſi celebrat, de cler. excom. miniſt. col. 3. & qui poſtquam ſemel à dæmone obſeſſus, aut morbo caduco in terram eliſus, ordinatur, cap. Maritum, & cap. ſeq. 33. diſtinct. adiuncta glo. Et qui antequam in hos morbos incideret, ordinatus, poſtea frequenter eis correptus, celebrat, iuxta gloſſ. & communem ibidem.

Admoneo te pie lector, quod in Hiſpano nihil dixi, de verſo in inſaniam, vel furorem, licet prædictum cap. Maritum, etiam de illo agat, ne inijcerē ſcrupulos, ijs qui ante, vel poſt ordinationem alienantur à mente per ebrietatem, freneſim,

Lethar-

Lethargiam, aut alium morbum, quibus adimendis non occurrebat tunc ratio sufficiens, quæ postea in casu cuiusdam nobilissimi viri occurrit, videlicet illud cap. restringendum esse ad eos solos, qui alienantur mente directè & immediatè per inordinationem organi sensuum, nō autem, qui mediatè & indirectè vi morbi, vulneris, iræ, vel alicuius passionis breuis. Quæ declaratio multis viris eruditissimis Illustrissimi ordinis Dominicani placuit.

X. Qui excommunicatus ordines quamuis minores suscipit, c. si celebrat, de cler. excom. minist. & fit irregularis, si excommunicatio erat maior, cum quo solus Papa dispensat, Pan. & Commun. in c. cum illorum, de sent. excom. Nec Sylu. verb. dispensatio, q. 10. §. 10. contrarium sentit, quamuis nonnullis ita visum est, & qui in peccato mortali existens ordines suscipit, aut aliquod sacramentum ministrat, c. illud, 95. dist. Rich. in 4. dist. 24. ar. 4. q. 1. & etiam si res sacras tangit, vel aliquid aliud tanquam minister ecclesiæ facit suo officio fungens, iuxta mentem Tho. in 4. dist. 5. & 24. & 3. par. q. 64. art. 6. & Syl. verb. ordo, 4. q. 2. sed non si eas tangit, vt laicus non ordinatus posset, vt si tempore necessitatis, baptizat, è terra Sacramentum leuat, aut epistolam sine manipulo cantat, iuxta Tho. 3. par. q. 64. ar. 6. per Syl. verb. Baptismus, 3. q. 4. bene defensum.

XI. Qui notatus aliquo peccato notorio depositione digno suscipit ordines 73
ante dispensationem etiam post actam pœnitentiam, c. fin. de temp. ord. Diximus (notorium) quia ad hunc effectum, non sufficit esse famosum nec testibus probabile. Notorium autem dicitur, quoad hoc quod est confessum à parte in iudicio, vel super quo est lata sententia, quæ transiuit in rem iudicatam: aut est adeo manifestum, vt nulla tergiuersatione celari possit, vt est peccatum eius, qui tam publicam habet concubinam, atque maritus vxorem, & publicè filios alit, c. vestra, de cohabit. cler. & mul. & c. fin. de temp. ordin. & etiā illud quod scit euidenter maior pars populi vicinorum, aut collegij, modo in eo saltem sint decem. Itaque scientia pauciorum quàm sex non facit rem notoriam, neque sex, quando illi non sunt maior pars illius congregationis, cuius respectu illud dicitur notorium; quicquid dicat Syl. verb. Notorium, q. 4. §. 4. & alij per ipsum citati contra communem Anton. in d. c. vestra, nu. 31. quem Pan. ibidem nu. 16. & communis ibi & in alijs locis sequuntur. Neque obstat id, quo nititur Syl. scilicet, quod ex hoc sequeretur, nihil posse dici notorium, in magna aliqua ciuitate, cùm ferè nihil agatur, quod maior pars videat. Tum quia multa fiunt tota Ciuitate euidenter vidente, vt obseruatio festi, tormentorum explosio in ouatione publica, & id genus alia. Tum quia multa sunt in magna vrbe, quæ licet non sint ei toti notoria, sunt tamen talia regioni vicinæ, aut collegio, quod satis est, vt aliquid notorium dicatur. Dixi (depositione digno) quia ex alijs hic effectus non oritur, iuxta Card. in d. c. fin. per exempla illius tex. quæ sunt adulterium, periurium, homicidium, & falsum testimonium. Dixi etiam (post factam pœni- 74
tentiam) quia ad excusandum à peccato non sufficit illa, sine dispensatione. Sed dubium est, An episcopus, qui cum eo potest dispensare, censeatur ipso facto ordinando eum, dispensare. Ad quod respondet Syl. verb. irregularitas, q. 28. affirmatiuè, si talis est eius intentio, licet nullis verbis vtatur. Et idem de Prælato, qui suum subditum ad suscipiendos ordines mittit. Quod quamuis fortassis locum

habeat in foro conſcientiæ interiori, non tamen in exteriori. Cùm iuxta communem & veram opinionem quæ concilians Innoc. in c. veniens, de fili. presbyt. ſibi ipſi in c. diuerſis, de cler. coniug. tenet, quod inter Papam & Epiſcopum hoc intereſt, quod Papa præbẽs aliquid ei, quem ſcit iure humano ad id inhabilem, ipſo facto, ſine diſpenſationis expreſſione cenſetur habilem facere, non autem Epiſcopus. Cuius diuerſitatis ratio eſt, quod epiſcopus non poteſt abſque cauſa diſpenſare, Papa verò ſic, vt copioſè ſcripſimus multos referendo in c. ſi quando, pag. 29. de Reſcript. & in Comm. c. non liceat, 12. q. 1. §. 3. nunc autem addimus ex prædicta ratione, ſequi, limitandum eſſe, quod dictum eſt de Epiſcopo, vt procedat, quando diſpenſat circa ius commune, non autem quãdo id facit circa ſuam conſtitutionem ſynodalem, cùm diſpenſatio eius circa eam, ſine cauſa facta valeat.

75 XII. Qui interdictus ingreſſu Eccleſiæ, diuinis officijs intereſt, & ſi celebrat, eſt irregularis, c. is cui, de ſent. excom. lib. 6. cum annot. per Domi. ibi, ſed nec eſt irregularis, nec peccat celebrando extra eccleſiam ſecundum gloſſ. 2 dicti c. is cui, nec intrans eam etiam precandi cauſa, tempore quo diuina officia non peraguntur, iuxta Archid. & communem, in d. c. is cui.

XIII. Qui baptizat, quem certo ſcit eſſe baptizatum, & eſt irregularis, vt declaratur infra cap. 27. nu. 246. & qui in baptiſmate vngit chriſmate veteri eum, qui erat extra mortis periculum, cap. ſi quis de alio, de conſ. diſt. 4. & qui celebrat aduertens, ſumpto aliquo cibo vel potu poſt mediam noctem, c. liquido, de conſ. diſt. 2. etiam pro medicina, iuxta Tho. recep. 3. par. q. 80. ar. 8. Dixi (aduertens) quia ſecus ſi non aduerteret, ante miſſam inchoatam, licet aduerteret poſt eam cœptam, etiam ante conſecrationem, & eam ſine ſcandalo non poſſet imperfectam relinquere, iuxta Ang. verb. Euchariſtia. 2. §. 6. & Syl. verb. Euchariſtia, 2. §. 7. dicentes idem eſſe de illo, qui poſt inchoatam Miſſam meminit ſe ſuſpenſum, excommunicatum vel irregularem eſſe, nec ob id nouam irregularitatem incurrit.

76 XIIII. Qui aduertens ante Miſſam inchoatam, ſe eſſe in peccato mortali eoque non prius confeſſo celebrat, per dicta ſupra c. 21. n. 49. Dixi (aduertens, &c.) quia aduertens poſt inchoatam non debet à Miſſa deſiſtere etiam ſi abſque ſcandalo poſſet, debet tamen illud ante ſecretam confiteri ſi ſine ſcandalo facere poteſt, ſin minus, contritus, Miſſam perficiat, vt Syl. reſoluit in d. §. 7.

XV. Qui notorius concubinarius, aut fornicarius, ante pœnitentiam celebrat, & fit irregularis, quia eſt ſuſpenſus ipſo iure, c. præter 31. diſt. ſaltem donec pœnitentiam agat, c. ſi qui ſunt, 81. diſt. & qui ſuſpenſus celebrat, eſt irregularis, c. 1. de ſentent. & re iud. lib. 6. Idem eſt de Diaconis & ſubdiaconis, c. ſi quis, 81. diſt. & d. cap. præter, & etiam de initiatis ſolis minoribus ordinibus, ſi aliquem actum ſui ordinis propriũ exerceant, iuxta Arch. in d. c. præter, §. Hæc de malis, & Card. Turrecr. in d. §. verum. In qua irregularitate ſolus Papa diſpenſat ſecundum eoſdem. Dixi (notorius) quia non ſufficit ad has pœnas incurrendas, quod ſit infama-
77 tus, vel probari poſſit eſſe talis, quannis mortaliter iuxta omnes peccet. Dixi (ante actam pœnitentiam) quia poſt actam celebrans, aut ſui ordinis actum exercens, quamuis peccet mortaliter celebrando ſine diſpẽſatione, cap. fin. de temp. ordin. vt alij peccatores notorij peccatis depoſitione dignis notati, nouam tamen irregulari-

gularitatem non incurrit, quam ante actam pœnitentiam celebrando incurreret, super qua solus Papa dispēsat, licet remaneat in antiqua, quam peccatum notorium inducit, super qua Episcopus dispensare potest, vt pressius alijs resoluit Ioan. Imol. in c. 1. col. 4. de Iudic. Dixi (concubinarius, aut fornicarius) quia quoad effectum incurrēdi suspensionem à Sacramentis, & excludendi ab officijs diuinis idem est de fornicario vago, qui cum alijs, atque alijs se permiscet, quod de eo, qui vnam concubinam habet, Sylu. verb. Concubinatius, §. 1. Est autem non 78
mediocre dubium inter recentiores, An qui audiunt Missam publici concubinarij, mortaliter peccent. Ad quod resolutoriè dico tria. Primum, quod peccant illi, quorum auditus est causa, vt illi eam dicant, & sine iusta causa eam audiunt, quia mortale peccatum est præbere causam mortaliter peccandi, sine iusta causa, vt dictum est supra cap. præced. n. 13. Quo fit, vt prudentiæ sit potius commendare 79
Missam sacerdoti bono, quàm malo. Tum quia commendare illi est aliquale peccandi periculum, commendare autem huic, nullum. Tum quia licet quoad essentialia Missę, scilicet continentiam realem corporis, & sanguinis Domini, & quoad effectum operis operati pares sint Missa boni sacerdotis, & mali, c. intra, 1. q. 1. quoad tamen preces, & effectum operis, multo melior, & efficacior est Missa boni, quàm mali, secundum omnes, vt diximus in Rep. c. quando, de consec. dist. 1. cap. 19. nu. 62 & c. 20. nu. 67. II. Quod qui probabiliter ignorat legem prohibentem, ne quis Missam concubinarij notorij, aut fornicarij audiat, non peccat, quia ignorantia probabili iuris positiui excusatur, cap. 2. de const. Neque confessarius tenetur ad docendum eam pœnitentem, imo imprudentiæ esset id facere, vt ait Gab. in 4. dist. 13. q. 1. dub. 4. & Ros. verb. Clericus, 3. §. 2. quod nostra sententia intelligendum est, quando considerata qualitate pœnitentis, & clerici, illa admonitio, nihil prodesse crederetur. III. Quod scientes, aut scire debētes prædictam 80
legem, peccant mortaliter audiendo eā. Tum per cap. præter, c. nullus, 33. dist. c. si qui sunt, cum multis alijs, 81. dist. c. vestra, de cohab. cleric. & alia multa. Tum quia Tho. in quodl. 11. ar. 8. cum omnibus ferè antiquis hoc tenet, & Card. Turrecrem. in multis locis, præsertim, in dictis cap. præter, nullus, &, si qui sunt. Addens, se dignissimam sententiam in d. c. præter, scilicet, quod mortui in eiusmodi peccato, non sunt in loco sacro sepeliendi. Quod notandum est contra eos, quibus morientibus candelam in manu tenendam tradunt concubinæ. Tum quia idem asserit Pan. cum communi, in d. c. vestra, & alibi sæpe, & communis Theologorum, in 4. dist. 9. quicquid dicat Gab. vbi supra, & Maio. in d. distinct. 9. & Adrian. in 4. de Sacram. Eucharist. col. 3. cum alijs quibusdam.

XVI. Qui sacrificat extra locum sacrum, de cōsec. dist. 1. c. Missarum, & quan- 81
uis ante Concilium Trident. de licentia Episcopi, vt in Hispano dixi, celebrari poterat extra illum, super ara sacra portatili alijs necessarijs interuenientibus, c. concedimus, de consec. dist. 1. post illud tamen, non licet Episcopis, illud concedere, per decretum eius, supra nu. 68. descriptum. Nec ipse Papa eam concedit, etiam episcopis, etiam in vrbe morantibus, neque alijs quàm Cardinalibus, licet nobis in singulare beneficium ea data sit, cuius concedendi pars magna fuit, Illustrissimus & Reuerendissimus Cardinalis Iacobus Sabellus S. D. N. Vicarius, 82
generis Sabellorum antiquitate, reconditæ prudentiæ, & immotæ in recto con-

ſtantiæ, aliíſque nominibus Vrbi, & orbi gratiſſimus. Credimus autem, quod ſicut de licentia, d. c. concedimus, poterat ante prædictum Concilium celebrari, propter neceſſitatem ſine licentia epiſcopi, ita poſſet etiam hodie, quia non videtur, quoad hoc, eſſe illi derogatum per Concilium, & conſequenter ei adhærendum, arg. l. præcipimus, C. de Appell. Quod eſt notandum pro terris, in quibus frequentiſſimæ ſupplicationes fiunt, ad aliqua parua heremitoria, præ quorum foribus ſolet dici Miſſa, vt ab omnibus audiatur: & pro primitijs ſeu primis Miſſis ſacerdotum, ad quas maxima multitudo, quam eccleſia capere non poteſt, ſolet conuenire. Multo minus autem poſſet dari licentia celebrandi in mari, vel flumine, vbi effuſio ſanguinis timeri poſſet, etiam vrgente quauis neceſſitate, Anto. 3. par. tit. 13. c. 6. §. 4. per quod ipſum decretum videtur ſublatum priuilegium Prædicatorum, & Minorum, in quouis loco honeſto celebrandi, allegatum per Ang. verb. Miſſa, §. 39. cuius in Hiſpano meminimus.

83 XVII. Qui in eccleſia interdicta celebrat, & eſt irregularis, & qui in polluta ſanguine, vel ſemine, ſine irregularitate, c. is qui, in princip. & §. 1. de ſent. excom. lib. 6. & qui ſcienter, aut per ignorantiam craſſam celebrat ſuper ara enormiter fracta, aut non conſecrata, aut in conſecrata, quæ hoſtiam, & calicem, quo celebrat, non capit, cap. 1. cum ei annot. de conſec. eccleſ. Dixi (enormiter) per cap. quod in dubijs, eodem tit.

XVIII. Qui ante recitatas horas Matutinas celebrat, quia eſt contra conſuetudinem generalem Eccleſiæ, niſi incidente aliqua repentina neceſſitate, ad vitandum graue aliquod damnum, aut ſcandalum id faciat, Sylu. verb. Miſſa, q. 6. Ante tamen recitatam Primam celebrari poteſt, niſi eſſet conſuetudo, vel conſtitutio contraria, quę & ſi eſſet, intelligenda foret, de Miſſa maiore, & recitatione in choro, & non de alia ſecundum Ang. vbi ſup. §. 1. Et Syl. vbi ſupra. Nec quicquam obeſt cibus, & potus ſumptus poſt Matutinas preces recitatas ante mediam noctem, modo poſt eam nihil ſumatur, iuxta Adria. in 4. de Euchar. col. 27. & alios, quos retulimus in c. liquido, de conſec. diſt. 2. & qui ſine omnibus veſtibus ſacris, aut ſine corporalibus, aut ſine libro, ſaltem continente canonem, ſcilicet, Te igi-
84 tur, vſque ad communionem, celebrat, iuxta Anton. 3. par. tit. 13. cap. 6. §. 6. & direct. lib. 1. tit. 7. §. 55. etiam ſi feſtum vrgeret, iuxta eundem ibidem, etiam ſi aliter mortem vitare nequeat, ſecundum Caietan. 1. ſecun. q. 96. ar. 4. quod nobis ſatis durum videtur, licet ſi celebrat, non eſt irregularis, & poteſt loco cinguli ſtolam longam adhibere, & loco ſtolæ manipulum longum, iuxta Palud. in 4. diſt. 13. q. 2. col. 5. Quinetiam cingulum non benedictum adhibere poteſt, iuxta Rich. in 4. diſt. 13. q. 4. ar. 3. & Scot. in 4. diſt. 13. q. 2. quia cingulum, & calcei, ſecundum ipſos benedici non ſolent. Contra quos facit, quod etiam pro eis benedictio in Pontificali noſtro reperitur. Hæc autem benedictio ad Epiſcopum ſpectat iure communi. Priuilegio autem Papæ, miniſtri, & Prouinciales fratrum Minorum, poſſunt benedicere corporalia, & ijdem & cuſtodes, & Guardiani alia ornamenta pro ſuo ordine, & pro monialibus S. Claræ, & Tertij ordinis, & non pro alijs, Compend. Priuileg. verb. Benedicere.

85 XIX. Qui ſine aqua aut lumine celebrat, c. fin. de celeb. Miſſ. & qui conſecrat

in pane

in pane fermentato, aut corrupto, ita vt substãtiam panis perdat, Richar. in 4. dist. 11. ar. 2 q. 2. ad 1. & q. 5. aut in omphacio, aut in vino adeo acido, aut adeo lymphato, vt substantiam vini amittat, & consecratio nulla est. Dixi (substãtiam amittat) alias secùs, idem in 4. dist. 10. Et qui solum vinum sine aqua consecrat, licet valeat consecratio, cap. 1. & 2. cum glo. Arch. Cardin. & Commun. de consec. distinct. 2. Et qui noctu ante lucem celebrat, iuxta omnes, excepto Episcopo, secundum Palud. in 4. distinct. 13. quæst. 2. conclus. 2. artic. 2. post gloss. cap. fin. de Priuil. lib. 6. Quæ quamuis nulla ratione firma videatur niti, vt alias hic & in cap. nocte sancta, de consec. distinct. 1. quia tamen, vt audio, vsu recepta est, defendi posse videtur, ob episcopi prærogatiuas quas gloss. prædicta refert. & quia, etiam vt nos vidimus Tholosæ ab hinc 60. circiter annos in Gallia Aquitanica, vbi omnes ferè quotidie audiebant Missam, quo operarij, filij & famuli eam audirent, longè ante lucem, incipiebant fieri Missæ. Quod ipsum & in Gallia Belgica etiam nunc fieri audio, & meus frater in Christo Simon Magnus Ramlotæus I. V. D. non solum humaniores litteras, sed etiam iura diuina, & humana egregiè callens, qui mihi hoc Manuale recognoscenti, & prælo mandanti, in scribendo, corrigendo, & alijs multis egregiam nauat operam, vna cum Francisco Ramirio cognato meo, ingenio, modestia, fide & secreto singulari, testatur esse in patria sua aliquot sacella ea lege dotata, vt Missæ longè ante lucem pro famulis, operarijs, & viatoribus dicantur. Quem vsum, difficilè puto relictum iri, etiam post receptum Concil. Trid. iubens horis tantum debitis celebrari. Nam & de Episcopi, aut alterius superioris licentia, propter necessitatem communicandi infirmum morti proximum, & defectum Eucharistię, eam ante lucem dici posse, ait Anton. 3. par. tit. 13. cap. 6. §. 4. quem Ang. Syl. & posteriores sequuntur. Imo & nostra sententia in tali casu etiam sine licentia Episcopi absentis, arg. cap. quod non est, de reg. iur. Est etiam communiter illicitum celebrare, post præteritam notabiliter horam sextam, secundum Io. And. in c. 1. de celebr. Miss. communiter receptum, sed, nostro iudicio, minus bene. Tum quia non est textus neque ratio, quæ prohibeat ieiuno, vbi sine scandalo potest, facere eam ante nonam. Tum quia est oblatio & sacrificium incruentum à sacerdote in persona CHRISTI oblatum, & idem quod ea hora ab ipsomet CHRISTO fuit oblatum cruentum, quod quædam prima Missa fuit, vt copiosè probaui in c. solent, de consec. dist. 1. & breuius in rep. c. quando, ead. dist. nu. 44. & frequenter id feci, præsertim diebus festis, vt ego & mei iter facientes, & post meridiem peruenientes ad loca intenta satisfaceremus præcepto. Cui consequens est, priuilegia de dicenda Missa circa vel post meridiem, continere ius commune, & tantum prodesse ad sedandos animos scrupulosorum, qualia esse etiam alia multa diximus, in d. cap. quando, notab. 3. nu. 57. & not. 19. num. 84.

Nec videtur obstare prædictum decretum, sess. 22. quatenus prohibet, ne sacerdotes alijs horis, quàm debitis celebrent, quia id intelligendum est de horis ante lucẽ, vel post nonã, qua prædicta oblatio CHRISTI consummata fuit, nam & in Quadragesima dici debet post nonam, quam constat esse tertiam post meridiem, & horã cœnandi in die ieiunij, vt docet Tho. 2. sec. q. 147. art. 7. cõsequenter, videntur sublata priuilegia Sixti iiij. Innoc. v. & Leonis x. de dicenda Missa 86.

ante ho-

ante horã legitimam, quorú tenores in Hiſpano hoc in loco relatos prætermitto.

Ad nouè quæſitum de presbytero non potente finire Miſſam cœptam, Reſp. Primo, quod poteſt relinqui imperfecta, ſi non erat facta conſecratio, quia c. nihil, quod habet officium diuinum non debere relinqui imperfectum, intelligitur ſine iuſta in id cauſa. Nam in c. 27. n. 34. dicetur Miſſam cœptam relinquendam etiam ſuperueniente excommunicato, qui nolit abeſſe. II. Quod ſi facta ſit conſecratio; eſt perficienda per alium ieiunum, qui cõtinuabit eam à loco in quo alter dimiſit, d. c. nihil, vel per non ieiunum, ſi deeſt ieiunus, quia maioris momẽti eſt præceptum, de Miſſa poſt conſecrationem per alium presbyterum perficienda, quod eſt diuinum, aut diuino proximum, c. comperimus, & c. relatum, de cõſ. diſt. 2. quam de communicando ieiunè, quod eſt humanum, c. liquido, ead. diſt. III. Quod quamuis nec prædictum c. nihil, nec ei concordantia præcipiant, vt alius presbyter eiuſmodi caſui præſens, teneatur illam perficere, arbitror tamen teneri etiam ſi non eſſet ieiunus, deberéque ſe veſtire ſacras veſtes, & concipere contritionem, & confiteri, ſi opus foret, & copia id faciendi adeſſet. Tum ad euitandum ſcandalum, quod ex ea imperfecta oriri poſſet. Tum ob conſeruandum tanti ſacramenti honorem, ad quod longè magis tenemur, quàm ad ſeruandas fortunas proximi, quas tamen, ſi ſunt notabiles, pręcipimur ſeruare, ſaltem quum commodè poſſumus, per citata in Commen. c. non in inferenda, 23. q. 3. & redacta in ſummam cap. præced. à nu. 15. IIII. Quod non eſt tamen perficienda per laicum, nec per clericum presbytero minorem, quia non poteſt. arg. c. 1. §. fin. de ſum. Trinit.

87 XX. Qui pluries quàm ſemel eadem die celebrat, cap. conſuluiſti, de celebr. Miſſ. c. ſufficit, de conſec. diſt. 1. per quod probatur rectè dici facere Miſſam, quod moneo, ne quis mali conſulat eam phraſim, qua interdum vtor, & grauiter vtitur Illuſtriſſimus Cardinalis Sabellus, in edict. refor. clericorum, niſi in ſeptem caſibus iuxta Palud. in 4. diſtinct. 15. quæſt. 2. & S. Anton. 3. par. tit. 12. cap. 6. §. 4. I. die Natiuitatis in quo tres dici poſſunt, d. c. nocte, quarum dicendarum, optimus modus videtur, vt prima, media nocte, ſecunda, diluculo; tertia, hora tertia dicatur, quamuis etiam bene dicantur interdiu omnes tres, ſine intercapedine, aut cum ea, ſed ante lucem non poteſt dici rectè niſi vna: vt poſt Angel. verb. Miſſa, §. 40. & Sylu. verb. Miſſa, 1. quæſt. 6. & 7. diximus in d. cap. nocte. II. Eſt quando ſuperuenit dicta iam Miſſa aliqua perſona notabilis, veluti epiſcopus, quem ſingulis diebus decet eam audire, vel dicere, d. cap. fin. de Priuil. lib. 6. Et eadẽ, vel maiori ratione, cùm ſuperueniunt peregrini etiam ſi non ſint tãti ſtatus, ſi præcepto illo die ad audiendã Miſſam teneantur. III. Cum repentè poſt dictam Miſſam corpus defuncti occurrit ſepeliendum, & conſuetudo habet ne ſepeliatur ſine Miſſa, quando ea celebrari poteſt. IIII. Quando aliquis ita ægrotat, vt communicare neceſſario debeat, & non eſt Euchariſtia. V. Cùm quis præeſt duabus eccleſijs vnitis, duabus Miſſis indigentibus, & non eſt alius, qui alteram dicat. VI. Ob nuptiarum benedictionem. VII. Cùm occurrit cauſa, quæ iuſta videatur ad hoc arbitrio boni viri, per cap. conſuluiſti, Quod habet licitum eſſe celebrare pluries, quàm ſemel, vrgente neceſſitate. Notan-
88 dum tamen quod neque in prædictis caſibus eſt licitum, ſi Sacerdos, qui ſemel celebra-

celebrauit,non est ieiunus,etiam si nihil præter solitam calicis purificationē sumpserit,neque si iam eodem die duas dixit,excepto die Natiuitatis, neque si adsit alius sacerdos, qui possit,& velit illam missam necessariam dicere, iuxta cōmunem prædictorum. Notandum est etiam omnibus diebus missam dici posse, cap. visum, de consec. distinct. 1. exceptis feria sexta & sabbatho hebdomadæ sanctæ, cap. sabbatho,de consec. distinct. 3. nec obstat consuetudo, quam contrariam in sabbatho sancto videmus,quia missa,quæ nunc in illo dicitur,non est eiusdē diei, sed noctis resurrectionis,quamuis eam paulatim imbecillitas humana, tanti ieiunij impatiens, ad horam reliquarum retraxerit, vt significat Collecta, quæ incipit. Deus qui hanc sacratissimam noctem, & cæt.& in cap.quando,de consec. distinct. 1.notab. 3.num.43.probauimus.In sexta verò feria,nec dicitur,nec dici debet, nec publicè, nec secretò, sed solùm suscipitur hostia, quæ ex præcedenti die consecrata remansit. At in die Iouis sancto,aut feria quinta eiusdem hebdomadæ, & publicè, & secretò dici potest, quia id nullo iure prohibetur,imo dictum cap. sabbatho,bene ponderatū,permittit, licet illo die ferè omnes à celebrādo abstineant: alij ob defectum commoditatis, quia in illo die Sacristæ altaria denudant,alij quia falso putant,non licere,alij ob auditionem confessionum.

XXI. Qui presbyter non celebrat,sine iusta causa saltem ter aut quater in principalibus festis anni, in quibus laici religiosiores communicare solent, Thom. 3. part.quæst.82.artic.10.& Rich.in 4.distinct.13.artic.2.vt latius tradimus in cap. quando, argu. cap. dolentes, de celebr. miss. etiam si non habeat curam animarum,nec alia ratione,quàm presbyterij sit obligatus.Quin Cōcilium prædictum, sess.213.cap.24.iubet Episcopis, curare, vt presbyteri saltem dominicis, & festis solemnibus sacrificent,& qui curam habent animarum,tam crebro,vt muneri suo satisfaciant. Per quod tamen ante præceptum episcoporum, non videtur presbyter teneri pluries ad missandum, quàm ante Concilium, quum id non præcipiat, sed tantùm curam ad id cogendi episcopis committat.

XXII. Peccat is cuius negligentia sanguis in terra,aut altari effunditur,& quid 89
sit tunc faciendum,statuitur in c.si quis per negligentiam,de consec.dist.2.in hęc verba. Quod si stillauerit in terram,lingua lambatur,tabula radatur, si non fuerit tabula,vt non conculcetur,locus corradatur,& igne consumatur,& cinis intra altare condatur,si super altare stillauerit calix, sorbeat minister stillam, si super linteum, linteamina quæ tetigerit stilla, tribus vicibus minister abluat, calice supposito,& aqua ablutionis sumatur, & iuxta altare recondatur. Ex quo infertur non debuisse cremare ob hoc quædam corporalia pretiosa, amicum cuiusdam, qui è longinquo me super hoc consuluit.

XXIII. Qui reliquias sacramenti, quæ in calice aut in patena remanent quālibet exiguas,post ablutionem sumit,iuxta mentem Palu.in 4 distin.9.q.1. in fin. & Ros.verb. Eucharistia,3.§.13 quod est verum si ex interuallo id faciat,secus,si in continenti,vt neruosè probat Caiet.3.tom.de celeb.miss.q.1.quia quę in continenti fiunt, inesse videntur, l. lecta, ff. de Reb. cred. quare, quas ex interuallo inuenerit,custodire debet in alterum diem sumendas,aut certè ministrare eas alicui ad communicandum disposito, iuxta eosdem. Porro, humor in calice remanens, post sumptionem sanguinis, quoad omnino exsiccetur, magna cum reue- 90
rentia

rentia tractandus est, quia ibi est sanguis D.N.IESV CHRISTI, & ideo prima ablutio facienda est vino, & summa cum reuerentia sumenda, cap. ex parte, de celeb. miss. & quanuis post sumptionem corporis, & sanguinis aliqua particula hostiæ in ore remanserit, licitè potest sumi ablutio, licet ea prius deglutiatur, quin & toties potest sumi quoties opus fuerit, ad hostiam deglutiendam, quod decentius videtur, quàm ad id, digitum ori inferre secũdum Rosel. verb. Eucharistia, 3. §. 22. Syl. eod. q. 8. & si sumpto sanguine, aliquid hostiæ in calice manserit, debet eam digito oræ calicis admouere, & ante infusionem vini sumere, iuxta Scot. in 4. dist. 8. q. 3. decentius tamen videtur, quod Ang. dicit verb. Missa, §. 20. & Syl. verb. Eucharistia, 2. q. 9. & Eucharistia, 3. q. 8. quodq́ue ego soleo facere, scilicet, vt vinum infundatur, & simul cum particula hostiæ sumatur, argu. d. l. lecta, ff. si cert. petat, & l. continuis, ff. de verb.

91 Præterea notandum, quod cùm post hostiam sumptam, volens sumere sanguinem aduerterit, nihil, vel solam aquam esse in calice, debet secundum Scotum, in 4. dist. 8. accedere ad cornu altaris, quasi ablutionem accepturus, & sumpto vino, & aqua, vel solo vino, cum aqua, quę remansit in calice redire ad medium altaris, & ibi consecrare, incipiens ab illis verbis, Simili modo, &c. Et prosequens vsque ad illa, Vnde & memores, &c. alijs prætermissis, ne populus propter moram errorem intelligat, sanguinem Domini cum reuerentia percipere, & mox purificatione accepta reliqua prosequi. Quæ praxis videtur præstare praxi Thomæ, qui in 3. par. q. 83. ar. 6. censuit quod deberet alteram hostiã non consecratam, cũ nouo vino aqua mixto sumere, & incipiens à vers. Qui pridie, cõsecrare sub vtraq; specie, & Missam in finem vsq; prosequi, perinde ac si alteram hostiam non consecrasset, nec sumpsisset, neq; aquã calicis degustasset. At si is cui hoc cõtingit, ignorat præceptũ ecclesiæ: quo qui celebrat, tenetur sub vtraq; specie consecrare, & sumere, c. relatũ, de consec. dist. 2. aut inopinato casu perturbatus non suscipit, nec consecrat vinũ, non peccat ob id mortaliter, iuxta Adr. in 4. de sacram. Eucharistiæ, col. 23*. Subnotandũ itẽ, quod qui multas hostias cõsecrandas accipit, & memor tãtũ illius, quã manib⁹ tenet, verba cõsecratoria profert, omnes cõsecrat. Quia quãuis nõ habeat intentionẽ actualẽ eas consecrandi, habet tamẽ virtualẽ manantẽ ex actuali quã habuit cõsecrandi eas, quãdo accepit consecrandas, Scot. in 4. dist. 12. & Ang. verb. Eucharistia, 1. §. 17. Pan. cum cõmuni in c. sacerdos, de offic. ordin.

*Contra tamen contule.

XXIIII. Qui aliquã pecuniam accipit, per se vel aliũ dicendis Missis, & facit eas ab alijs dici, aliquid sibi retinẽdo de pithantijs pro eis tradẽdis, secundũ Maio. in 4. dist. 45. q. 3. contrarium tamen sentit Sot. lib. 5. ar. 1. de iust. & iur. Nobis verò videtur, quod opinio Maioris procedat, quando qui pecuniã accipit, nõ habet vllum officiũ ob quod lex aut consuetudo aliquod illi stipendiũ pro eiusmodi cura, ex quaque pithantia missæ constituit, impensis eorum, qui eas dicere debẽt. Quia licet omnes sibi cõmissas dicere faciat, non tamen quantum debet, eas dicentibus persoluit, & sic iniustitiã cõmittit. Soti verò, quando est persona, quæ officiũ prefato modo habet, & etiã quando qui dat pecuniã, dat plus quàm ad salaria ordinaria sufficit, cũ voluntate saltem tacita, vt quod superest retineat sibi pro cura, & industria, quã ei rei impendit, arg. c. scienti & consentienti nõ fit iniuria, de reg. iur. lib. 6. Cuiusmodi videntur esse aliquot parochi, & sacristæ, qui bus consueuerunt

commẽ-

commendari missæ dicendæ,& tradi eleemosynæ pro eas dicturorum pithantijs.

XXV. Qui obligatus ad dicendã Missam pro aliquo non applicat ei totam illam eius partem, quam tenetur ei applicare. Tum quia vt diximus in c. Quãdo, de cõsec. dist. 1. not. 20. nu. 77. & in c. visum ead. dist. & c. Nõ mediocriter, de cõsec. dist. 3. & infra eod. n. 111. vna Missa pro multis dicta non tantũ valet cuilibet eorũ, quantũ valeret dicta pro eo solo. Tum quia secundũ Scot. pulchrè quodl. 20. hac de re disserentem, triplex est valor missæ: s. generalis, qui debetur toti ecclesiæ, iuxta intentionẽ illius: medius, qui ei pro quo dicitur; & specialis, qui dicẽti: & ita, qui totũ generalẽ non applicat toti ecclesiæ secundum ordinationem eius, & qui non applicat totũ mediũ, ei pro quo dicit, peccat, quia iniustitiã committit, quanuis valorẽ specialem sibi debitũ, iustè possit applicare sibi vel alij cui voluerit, siue addat plures collectas, quàm debeat, siue nõ, iuxta Maio. in 4. dist. 45. q. 2. ar. 4. cui cõsentit ibidẽ Vuend. ad 4. Gab. licet repugnare videatur in hoc vltimo Scoto, vbi supra, quę tota est doctrina singularis, vsu ecclesię merito recepta, quicquid Tho. 3. par. q. 79. ar. 5. & post ipsum Syl. verb. Missa, 1. q. 9. & Caiet. in opusc. tom. 3. q. 2. de celeb. Miss. & nonnulli alij tenuerint, non sine aliqua occasione mali, quod inde aliqui nostris temporibus arripuerũt. Tum quia qui tenetur ad dicendũ vnã Missam alicui, siue quia liberaliter eam illi promisit, siue quia pro ea dicenda pithantiã accepit, non satisfacit illi, eam etiam pro alio dicendo, nisi ille tacitè aut expressè consentiat, vt vbi supra cum cõmuni diximus. Tum quia, paupertas dicentis non sufficit vt pro vna Missa, duæ pithantiæ capiantur, quamuis Sot. lib. 9. q. 3. ar. 1. de iust. & iur. contra minus bene teneat. Tum quod nullo ad id textu, ratione, vel alio authore fulcitur. Tũ quòd ipsemet ait in eod. art. quòd qui habet vnde sustentetur, duas pithantias pro vna Missa accipere non potest, & paupertas dicentis non tollit iustitiã, nec debitum alteri, arg. c. ex tenore, de for. compet. & c. Denique, 14. q. 5. Tum quòd ecclesia non instituit Missas, ad alendos pauperes clericos, imò sanxit, vt nullus pauper ordinaretur, c. Non liceat, c. Episcopus, c. Tuis, & c. Cùm secundum, de præb. & qui ordinatus in paupertatem inciderit, aliqua arte, siue agricultura, sibi victum quærat, c. Clericus victũ, 91. distinct. Tum quòd non obstat illud prior. ad Corinth. 9. Qui altari seruit, de altari viuat, per ea, quæ de intelligentia illius diximus in d. c. Cùm secundum, & quia quilibet sacerdos plus in alijs, quàm in dicenda Missà ecclesiæ seruit, siquidem vt minimum horas canonicas recitat, c. 1. Cum ei adnot. de celebrat. Miss. & ideo non tenetur ei victum præbere solus ille, pro quo celebrat, & quia quælibet pithantia dari solita communiter sufficit pane, & vino emẽdis, quibus solis quinimo paucioribus, multi laici etiam cõiugati sustentantur, tota die laborãtes. Ex his infertur responsio ad nouè quæsitum, scilicet, quod neque parochus, neque aliquis alius qui tenetur dicere missam pro vno, satisfacit dicendo pro illo & alio, nisi de consensu eius pro quo tenetur expresso vel tacito, qualis colligitur ex consuetudine seruata in parochia, vt parochus dicat Missam publicam de defunctis pro parochiano defuncto sepeliendo, vt sentit Scot. in d. quodl. art. 2.

XXVI. Qui excommunicatus, interdictus, aut suspensus, suspensione maiore, aliquem actum particularem, & propriè ad suum ordinem pertinentem exercet, & est irregularis in quo solus Papa dispẽsat, c. is cui, de sent. excom. lib. 6. cum modera-

moderatione adhibenda infra c.27. nu.244.& seq. Et qui Missam, aut alia diuina officia celebrat, in loco non interdicto, corā personis interdictis, & est ab ingressu
94 Ecclesiæ suspensus, c. Episcoporum, de priuileg. lib.6. & si stante illa suspensione, celebrat, fit irregularis, d.c. is cui. Quod quantum ad suspensionem & irregularitatem intelligendum est de exēpto à iurisdictione ordinaria, & non de non exempto; quia cap. Episcoporum, quod de hoc loquitur, non comprehendit exemptos, iuxta opinionem Arc. ibidem receptam per domin. Perus. & Io. Colon. & Villadiego, de irregular. col.7. & Cald. cons.4. de sent. excom. quo nōnulli sconsolati sumus, quamuis S. Ant. 3. par. tit. 15. cap. 1. & aliqui Summistæ sequantur gloss. eiusdem c. quæ oppositum tenet, non perpendentes Io. And. eius authorem, super eadem glossa postea ob multas rationes, tenuisse quod à nobis dicitur.
95 XXVII. Qui clericus vnius ecclesiæ clericos alterius ad diuina officia tempore interdicti generalis admittit, iuxta opinionem Arch. in c. alma, de sent. excom. lib.6. quam obseruari in Gallia vidimus. Cuius tamen contrariam Io. Andr. quæ in tota Hispania obseruatur, veriorem iudicamus.

XXVIII. Qui interdicta generalia aut particularia (de quibus cap.27. dicetur) non prout debet obseruat, & qui aliquem excommunicatum, aut nominatim interdictum, aut manifestum vsurarium sepelit, & est excommunicatus, Clemen. 1. de sepul. de quo cap.27. à num.168.
96 XXIX. Qui non habens ad id facultatem, scienter, aut per ignorantiam crassam, confessum à casibus & censuris, à quibus non poterat, excepto mortis articulo, absoluit, sed irregularitatem non incurrit, nec aliam censuram, tenetur tamen monere sic absolutum, si commodè, & sine scandalo potest, Syl. verb. Confessor, 3. in princip. & qui commutat vota, aut in eis absque authoritate dispensat, vt dictum est, cap.12. nu.72.

XXX. Qui clericus ordinis sacri, aut beneficiarius, monacha, aut monachus deputatus ad chorum, omittit, vel vult omittere per totum diem horas canonicas, aut aliquam partem notabilem earum, aut notabiliter male eas recitat, sine proposito iterum recitandi, absque iusta causa, aut absque attentione necessaria. Quia vt probo in repet. c. quando, de consec. dist. 1. not.7. nu. 2. & 5. hæc tria hominum genera, tenentur ad legitimè recitandas omnes horas canonicas singulis diebus, arg. c. 1. de celebr. missar. & c. fin. 92. dist. ac iūcta ratione fortu S. Anton. qua probat, ad id teneri monachos. Dixi (ad chorū) qui enim profitetur ad alia obsequia, extra chorum, puta bellica, vel ad alia opera seruilia, non tenetur ad illas, sed ad alias illarum loco, eis ab ordine statutas. Dixi (omittit, vel vult omittere) quia toties peccat mortaliter, quoties id facit, vel deliberat id facere, argu. supradictorum
97 cap.11. à nu.2. Dixi (per totum diem) quia licet peccet quia eas non recitat, etiam priuatim, extra, aut intra ecclesiam, horis debitis sine aliqua causa, vt probamus in d. c. quando, not.3. nu 45. per Clem. 1. de celebr. Miss. & per c. 1. eod. tit. vbi Io. And. id sentit, non tamen mortaliter, si ante mediam noctem eas dicat, vt post S. Anton. 2. part. tit.9. cap.12. §.3. & 5. probamus in d. c. quando, not.3. nu.98 addentes, Primo, melius esse anticipare illas, quàm postponere, quando per occupationem debitis horis dici nequeunt, quia illud prouidentiæ, hoc negligentiæ videri potest. II. Non esse peccatum, imo meritum, propter honestas occupationes, matuti-

matutinas horas vespere præcedenti recitare, & mane vsque ad nonam inclusiuè, & post meridiē reliquas simul, arg. c. 1. de celeb. Miss. Quia vt ait ipse Tho. quodl. 5. artic. 28. melius est anticipare laudes Dei, & postea alium actum studiosum agere, quàm vnum per alterum impedire, quamuis anticipās, vt voluptuosius mane dormiat, venialiter peccet, arg. c. Clericus, 1. 91. dist. Dixi (partem notabilem) 98
quia omittere paruam, puta, vnam dictionem, aut partem versus, etiam sine voluntate repetendi, non est plusquam veniale, modo ne ob contemptum, aut cum notabili scandalo omittatur, per dicta in d. c. quando, not 10. n. 18. in fin. & nu. 13. & sup. cap. 11. à nu. 2. quicquid sentiat S. Anton. 2. par. tit. 9. cap. 12. §. 3. Dixi (sine proposito supplendi) quia cum eo, ne veniale quidem est, aliquam partem notabilem cum aliqua causa, omittere, veluti ob tussim, colloquutionem aut responsionem ad aliquam rem necessariam recitando cum alijs non expectantibus. Dixi (aut notabiliter malè recitat) propter eos, qui toties contrahunt syllabas, dictiones degluriunt, & suos versus incipiunt, antequam ij, quibus cum recitant, suos absoluant, quod est graue peccatum, & omnium, quæ in horis recitandis, & cantandis admitti vidi, frequentissimū: & propter eos qui recitant cum ijs qui toties hoc faciunt, vt iudicio boni viri fiat notabilis confusio: ij enim mortaliter peccant, quamuis qui parum, non nisi venialiter, per dicta in d. c. Quando, not. 10. nu. 11. per Clem. 1. de celeb. Miss. & c. Dolentes, eod. tit. & in Concil. Basiliēsi, tit. Qualiter horæ, sess. 21. Dixi (sine proposito eas iterum recitandi) quia qui cum eo reci- 99
tat, & postea iterum eas repetit, non peccat mortaliter, vt faciebant quidam amici mei, qui moniti à nobis, quòd non satisfaciebant recitando cum prælatis, & alijs balbutientibus, & versus notabiliter anticipantibus, verentes eos monere, ne suos versus anticiparent, excusabant se, dicentes se sic recitare, cum proposito iterum bene recitandi. Non etiam peccat mortaliter, qui per obliuionem, aut inaduertentiam aliquam horam, aut eius partem notabilem omittit, aut horam quam prius recitare debet, posterius recitat, veluti qui prius tertiam quàm primam, aut prius aliquem psalmum, hymnum, aut lectionem posterius dicendam. Imo nec tenetur ad ea iterum recitanda, neque parte omissa suppleta, ad prosequēdum omnia quæ postea dixit, satis enim est supplere per obliuionem, aut inaduertentiam omissum, Palu. in 4. dist. 15. q. 5. ar. 2. cōclus. 5. Dixi (sine causa iusta) quia sunt etiam aliquot 100
excusantes. Prima infirmitas eiusmodi ob quam directè vel indirectè, precum recitatio infirmo noceret, iuxta Innoc. & Host. in c. 1. de celeb. Miss. quod videtur intelligendum de nocumento notabili quod sequeretur non solùm recitando horis debitis, sed etiam ante vel post illas, vsque ad mediam noctem, & etiam recitando cum socio si eum haberet, & alias non, vt diximus vbi sup. not. 11. nu. 1. inferentes febrim, quæ statis horis recurrit, non excusare illum ante vel post illas commodè dicere valentem, nec consequenter febrim quartanam, aut aliam leuem, Host. in d. c. 1. de celeb. Miss. nec aliam, quæ non impedit colloquia grauia, & negotiorum, ac rerum grauium ordinationem, vt dixi in d. not. 11. nu. 4. & 5. Quo fit, vt arbitrer multos nimis facilè se excusare. Equidem ipse, non sum ausus excusare me ob ægritudinem à pronunciandis horis, nisi vno vel altero die, spatio 70. circiter annorum; quibus recito, licet quinquies conclamatus fuerim. Porro, vt non est opus repetere post ægritudinē horas in illa omissas, iuxta Inno. & Host.

receptos, in d.c.1. ita non est opus eas ab alio recitante audire ægritudinis tempore, Palu. in 4. dist. 11. q. 5. ar. 2. concl. 1. Nec aliud sentiunt Inno. & Host. in d.c.1. Quicquid dicat Gerar. de assid. orand. col. 4. & mõstramus vbi supra not. 11. nu. 3. Neque est necesse loco horarum mente Deũ precari, quicquid dicat Maio. in 4.
101 dist. 12. q. 6. post arg. 10. sine textu aut ratione cõcludente. II. causa à recitãdo excusans, vt vbi supra diximus, est occupatio repentina, aut quæ sine scãdalo, aut peccato omitti non possit, iuxta Henr. de Gand. in quodl. 15. q. 12. cui satis consentit Maio. in 4. dist. 12. q. 6. col. 4. & super Matth. cap. 6. col. 12. & Syl. verb. Hora, q. fin. vt si necesse foret, horas omittere, ad sedandos populi tumultus, qui excitãtur, aut vt ad concionẽ, quæ sine scandalo, aut magno damno omitti nõ potest, necessaria parentur. Et idem quando occurrit necessitas habendi prælectionẽ in cõcursu publico, vel conclusionum defensione, quæ rectè facere plurimum reipublicæ vel priuatæ interesset, & eorum studiũ, & precum recitatio, se non cõpaterentur, vt præfati sentiunt, quanquã nos, gratia Deo, ad hunc vsque diem nunquã earum recitationem ante vel post eiusmodi actus omisimus, & si frequẽter nobis occurrerunt. Neq; ob geminas in die lectiones, quas multis annis Tholosæ & Cathurci primum, deinde Salmanticæ & Conymbricæ habuimus: nec ob quaternas toto vno anno in Gallia singulis diebus etiam festis, exceptis Virginis Matris, Dominicis, & Apostolorum habitas. Nec facilè consuleremus alteri, qui recitando partẽ ante signatum concionandi, vel prælegendi punctum, & partẽ post cõcionem, vel lectionẽ, & partem inter studendum, satisfacere potest, attento quòd sine ope diuina nihil, & cum ea, omnia fieri possint, iuxta illud Pauli ad Philipp. 4. Omnia possum in eo, qui me confortat Christus. III. causa est defectus breuiarij, siue id sua culpa, siue absque ea contingat, quia quãuis peccet breuiarium sibi non comparãdo, non tamen peccat nõ recitando quũ id præstare nequeat, modo iustè pœniteat, illud non cõparasse, arg. l. impossibiliũ, ff. de reg. iur. & c. Nemo ad impos-
102 sibile, eo. tit. lib. 6. IIII. causa est dispensatio Papæ, iuxta Card. Turrecrem. in c. Eleutherius, 91. dist. d. ar. 6. Neq; aliud sensit Card. Floren. in Clem. 2. de celeb. Miss. quãuis illi ita visum fuerit, vt vbi sup. n. 9. diximus admonendo, quod quamuis Papa in hoc dispensare possit, rarissimè tamen solet, nec cuiquam ea, mea sententia, expedit, expertum enim est, benignitate Dei fieri, vt nihilominus quis proficiat in sui muneris functione, recitãdo eas horis animi causa consumẽdis, quàm omittendo. Vbi etiam probamus neminem à recitando excusari, eo quòd studeat, inseruiat, vel peregrinetur, quicquid dicat Gerar. de assiduit. orãd. q. 6. & Abb. antiquus, in c. 1. de celebr. Miss. & d. c. quando, not. 7. nu. 18. quod neq; excõmunicatio etiam denunciata à recitando seorsim excusat, c. Presbyterum, 28. dist. & c. 2. & c. illud, de cler. exco. min. & nu. 27. quod neq; tenuitas beneficij excusat, per glo. sing. in c. clericus victum, 91. dist. quicquid Sot. lib. 10. de iust. & iur. q. 6. ar. 3. dicat. Tum quia solo suo arbitrio nititur. Tum quia tituli beneficiarij acceptatio, & non quãtitas reditus, ad id obligat. Tum quia sibi debet imputare, quod accepit illud, præsertim si permittitur dimittere, & nõ desit, qui velit illud accipere.
103 V. Est quod non teneatur ad hoc, nisi ratione beneficij, & quod eius nullos fructus, nec per se, nec per alium capiat, nec capere possit, nec in posterũ capturus sit ob illud tempus, vt dixi in d. not. 7. nu. 28. Addo (nec per alium) propter multos

pueros

pueros,& alios familiares,vel amicos,quorum patres, heri, vel amici pro illis capiunt,quia isti non minus quàm si ipsi caperent,tenentur,reg Qui per alium,lib. 6.Addo(nullos)quia quamuis non nisi distributiones quotidianas caperet,ad illud tenetur iuxta eosdem. Addo (neque capere possit) propter eos per quos stat, quominus capiant,non accipiendo possessionem, vel non residendo. Addo(neq; 104
in posterum capturus sit,&c.)quia si litigaret, & habita sententia, fructus sequestratos,aut ab aduersario perceptos,obtinere deberet,teneretur secũdum omnes, quamuis possessionem non accepisset,nec accipere posset,quicquid Card. S.Xisti & Palu.tanquam magis Theologi,quam canonistę,in hoc senserint,quia fructus percepti(saltem post litem contestatã)debentur vero beneficiario,si vicerit,quanuis contra possessionem de proprietate litiget, tam in rebus spiritualibus quàm profanis,decis.Rot.24. in nouis, per notata in c.grauis, & per Innoc.in c.in litteris,de rest.spol.l.certum,C. de rei vend. & l.& ex diuerso, ff. eod. Vnde infertur, non excusari eum qui in pensionem omnium fructuum consensit ei, qui in suum fauorem beneficium renunciauit, quod quotidie fit, quia verè beneficiarius est, & habet possessionem beneficij, aut per ipsum stat, quominus eam habeat: & si vult,potest aliquos fructus capere. Quia potest seruire,& ad mercedem sui seruitij cogere eum, cui omnes fructus reseruati sunt, fructus enim illi solum intelliguntur,qui reliqui sunt, deductis oneribus,l. fructus,ff. solut. matri. cum notat. ibi, & per Feli. in c. ad nostram, de iure iuran. oppositum tamen nobis ibi visum fuit,& hic videtur de eo,qui consensit vt renũcianti omnes fructus, & omne seruitium,& administratio beneficij reseruarentur,quia is nihil potest percipere,neque seruire, nolente pensionario,quæ est conclusio quotidiana,& singularis. Di- 105
xi in principali conclusione(sine necessaria attentione)quia eius defectus est mortalis,vt probauimus in d.cap.not.13. per illud cap. & per c. dolentes, de celebr. Miss. & alia multa.

Poro,attentio necessaria,consistit in habendo à principio horarum, proposito actuali, aut virtuali ad eas attendendi, & postea actualiter aut virtualiter attẽdendo aliqua attentione sufficiẽti,quæ est triplex. Prima,verborũ,ne alia pro alijs, aut confusè,aut irreuerenter,dicantur.II.Rerum significatarum per ea.III.Personarum ad quas diriguntur,puta Sanctissimæ Trinitatis, Angelorum, ac Sanctorum eius,& rerum petitarum ab eis,puta beatitudinis, gratiæ, charitatis, fidei, spei, & aliarum virtutum, vt clarius alijs, in d. not.15. nu. 3. diximus: addentes, quod harum trium attentionum, secunda est melior prima, & tertia, secunda. Item, tertiam omnibus esse communem,& etiam primam ferè omnibus,sed secundam solùm callentibus idioma,quo horæ soluuntur.Non abs re autem addidi(virtuali)quia vt in d.not.13.dicebamus,sufficit virtuale,quale habet,qui petit, vel accipit breuiarium, animo huic obligationi satisfaciendi, aut eundi ob id ad eccle- 106
siam.& alia similia,ita vt interrogatus, quare petis aut facis hæc? verè respondere t,ad recitandi obligationi satisfaciendũ,iuxta ea, quæ post alios præsertim Maior.scripsimus,in d.not.13.n.17.& not.2.& in c.inter verba,11.q.3.n.309.quod tamen propositũ actuale,aut virtuale tollitur per propositum actuale,aut virtuale, non attẽdendi,quale habet expressim qui non vult attẽdere, & tacitè qui aduertit se euagari cogitando res à sua precatione alienas, & ad nullã dictarũ attentionum

animum reuocare nititur, iuxta communem, & etiam qui deliberatè se occupat in rebus exterioribus, omnibus tribus prædictis attentionibus impatibilibus, attẽta
107 saltem industria recitantis, & ita se occupantis. Vnde in d. not. 13. n. 21. intulimus, eum qui scribit aut legit aliena ab ijs quæ recitat, communiter peccare, etiã mortaliter, si deliberatè id faciat, recitando partem notabilem precum debitarum, saltem sine proposito iterandi. Quia scribere, aut legere aliena ab eis quæ recitantur, est opus exterius, quod omnibus tribus modis attẽtionis repugnare videtur. Addidi (communiter) quia necessitas vel vrbanitas respondendi alicui, vel subscribendi epistolæ, vel aliud simile faciendi, excusaret eum, qui cum alijs recitaret, & proponeret supplere postea, quæ socij dum ipse scribit, recitant. Addidi (deliberatè, & recitando partem notabilem) quia faciens illud non aduertendo esse ita contrarium recitationi, aut solum dum quid paruum recitatur, non peccat saltẽ mortaliter, per suprad. Ad primum, circa hæc nouè quæsitum, Resp. ita licere officium matutinum diei sequentis recitare, etiam ante solis occasum, sicut post illum, toto horarum diei penso persoluto, vt post Caiet. dixi in d. cap. quando.

Ad secundum, quod non satisfacit recitans per breuiarium nouum trium lectionum sine dispensatione, quia sine illa non est iustus modus recitandi horas canonicas, vt ex eius procemio patet, & dixi vbi supra not. 19. & seq.

Ad tertium, quod non satisfacit quis recitando per breuiarium cuiuscunque diœc. nisi esset ordinatus ad solum titulum patrimonij, & careret beneficio secundum directo. lib. 1. cap. 8.

108 Porro, supradictis non est locus in clericis minorum ordinum tantum, si non sunt beneficiarij vel monachi, vel pensionarij. Iure namq; communi ad nihil determinatum recitãdum tenentur, nisi, cum ordinantur, promittant, vel ordinatori præcipienti consentiant dicere aliquid, vt fieri solebat ab hinc circiter septuaginta duobus annis in Celtiberia cùm primum primam tonsuram accepi, promittebat enim, vel ordinatori præcipienti consentiebat initiatus prima tonsura, recitare quotidie Miserere mei, & initiatus alijs minoribus, Canticum graduum, siue quindecim Psalmos graduales, quod tamen iam pridem non fieri audio. Dixi (vel pensionarij) quia licet ante Extrauag. Pij V. infra relatam, ad nullas preces obligabantur, post eam tamen obligantur ad officium minus B. Mariæ quotidie recitandum.

Ad nouè autem quæsitum Resp. licere etiam hodie insigniri prima tonsura, sine intentione ascendendi vlterius. Tum quia id nullo iure diuino, aut humano prohibetur. Tum quod illegitimus, episcopi dispensatione promouetur ad minores, & simplex beneficium, qui tamen postea, non potest ascendere vltra. Tum quia Concilium Trid. sess. 23. cap. 4. supra nu. 68. relatum, solum requirit quatuor, è quibus non est hoc. Idem eadem ratione videtur dicendum de quatuor minoribus.

109 XXXI. Peccat, qui ordine sacro insignitus, contrahit matrimonium, & matrimonium non valet, & est excommunicatus, vt dictum est supta cap. 22. nu. 29. Et qui cohabitat fœminæ, qualiscunque sit illa, cognata, vel extranea, bella, vel turpis, serua vel libera, iuuenis vel senex, credens, aut credere debens, se voluntate, vel opere, vel vtroque modo peccaturum, per illud Eccles. 3. Qui amat periculum,

culũ, peribit in illo, & ea quæ super eo, in c. si quis autem, de pœnit. dist. 1. scripsimus, & per c. 1. de cohab. cleric. & mulier. & per adducta à Rapha. Volaterrano, lib. 21. Antrop. Nec obstat c. Interdixit, 32. dist. c. volumus, & c. cum omnibus, 81. dist. quatenus habent licere clerico cohabitare filiæ, matri, sorori, amitæ, aut fratriæ, aut extraneæ seni, quia procedunt quoad forum exterius, & quando non sunt alias suspectæ, nec habent famulas iuuenes, & clericus est bonæ famæ, iuxta mentem iuris diuini & humani, quod satis sentiunt Io. And. Panor. & Communis, in c. 1. de coh. cler. & mul. non autem procedunt, quoad forum conscientiæ, quando verè coram Deo imminet huiusmodi periculum, licet à multis hæc non satis intelligantur. Et qui solus domum solius de fornicatione suspectæ adit, c. clericus, 81. dist. aut ita sibi periculosæ, vt credere debeat se in consensum fornicationis mentalis, vel operis inductum iri, etiam si esset religiosa, vel commater, arg. proximè citatorum. Porro Concil. Trident. sess. 25. c. 14. vetat clericis, ne concubinas domi, vel foris habeant, alioquin pœnis, à sacris canonibus impositis puniantur, & si à superioribus moniti non resipuerint, ipso facto sint priuati tertia parte fructuum, beneficiorum, & pensionum, fabricæ ecclesiæ, aut alteri loco pio, arbitrio episcopi applicanda. Si vero, nec secundo moniti resipuerint, non solum eo ipso perdant omnes fructus & pensiones, sed etiam à beneficiorum administratione arbitrio episcopi tanquam Sed. Apostolicæ delegati suspendantur, & si ita suspensi perseuerent, beneficijs, portionibus, officijs, & pensionibus quibuslibet, perpetuo priuentur, & ad illa inhabiles reddantur, donec iustis de causis cum eo fuerit dispensatum. Si verò ad eas semel dimissas redierint, aliásue mulieres scandalosas, sibi adiunxerint, præter dictas pœnas, omni appellatione remota excommunicentur. Horum autem cognitio non ad Archidiaconos aut Decanos, sed ad Episcopos pertineat, qui valde summariè procedant. Clerici verò beneficia ecclesiastica non habentes, pro delicti modo castigentur pœnis carceris, suspensionis ordinis, ac inhabilitatis ad beneficia, &c.

XXXII. Qui monasteria monialium, sine iusta causa & manifesta, post prohibitionem sibi factam, frequentat, c. Monasteria, de vit. & honest. cler. Dixi (qui sine iusta causa, &c.) quia sola frequentatio sine monitione, & mala mortaliter intentione, non præbendi mali mortalis occasionem, vel scandalum, non videtur peccatum, saltem mortale. 110

XXXIII. Qui clericus sacri ordinis, vel beneficiarius habitum non gestat & tonsuram, aut comam vel barbam nutrit, aut coronam non radit, aut vestes sibi indecentes induit, aut arma offensiua portat, secundum iura communiter recepta, c. si quis. & cap. Clerici, 1. de vit. & honest. cler. & Clem. 2. eod. tit. Dixi (sacri ordinis, vel beneficiarius) quia alius licitè potest tonsuram & habitum omnino exuere, arma portare; & alia omnia, quæ laicus potest facere secundum Pan. vsu receptum, & in theoria communiter probatum, in c. 1. & 2. de Postul. & in prædictis cap. si quis, clerici 1. & c. Clerici, 2. de vit. & honest. cler. & c. 1. ne cler. vel monach. Dixi (omnino exuere) quia non licet tonsuram & coronam deferre vna cum veste virgata, vel partita, & cæt. per d. Clem. 2. de vit. & honest. cler. Dixi (secundum iura communiter recepta) nam secundum ius Concilij Carthagin. vnde prædictum c. clerici, 1. desumptum fuit, prohibetur radi barba, & consuetudo

Vrbis & multæ partis orbis eam permittit, modo labium superius radatur.

XXXIIII. Qui non seruat, c. Nullus, vetans ingressum tabernæ, &c. conuiuia, vetans conuiuia sine certis legibus, & cap. quando, vetans pluries quàm ter bibere, & cap. non liceat, 44. distin. iubens benedicere mensam à principio, & in fine gratias agere, & cap. clerici, 2. de vit. & honest. cleric. sic habens. Clerici officia vel commercia secularia non exerceāt, maximè inhonesta, Mimis, Ioculatoribus, & Histrionibus non intendant, & tabernas prorsus euitent, nisi fortè causa necessitatis, in itinere constituti, ad aleas, & taxillos non ludant, nec huiusmodi ludis intersint, coronam & tonsuram habeant congruentem, & se in officijs ecclesiasticis, & alijs bonis studijs exerceant diligenter: clausa deferant desuper indumenta, nimia breuitate, vel longitudine non notanda, Pannis rubeis, aut viridibus, necnon manicis, aut sotularibus consutitijs, frænis, sellis, pectoralibus, calcaribus deauratis, aut aliam superfluitatem gerentibus, non vtantur. Cappas manicatas ad diuinum officium intra ecclesiam non gerant, sed nec alibi, qui sunt in sacerdotio, & personatibus constituti, nisi iusta causa timoris exegerit habitum transformari. Fibulas omnino non ferant, neque corrigias auri vel argenti ornatum habentes, sed neque annulos, nisi quibus competit ex officio dignitatis. Pontifices autem in publico, & in ecclesia superindumentis lineis omnes vtantur, nisi monachi fuerint, quos oportet ferre habitum monachalem, Pallijs diffibulatis non vtantur in publico, sed vel post collum vel ante pectus hinc inde connexis.

Clericus verò tabernarius, & lanio, siue macellarius, vltra peccatum incurrit pœnam, Clem. 1. de vit. & honest. cler. & qui virgata aut partita veste, vel epithogio seu tabardo, vel caligis scacatis viridibus, vel rubeis vtitur, aliam grauem pœnam, clem. 2. eod. tit. quam innouando Concil. Trid. sess. 14. cap. 6. de Refor. addidit, vt beneficiarius etiam exemptus ab episcopo suo monitus habitum clericalem non gestans, ab ordinibus, & beneficijs suspendatur, & si id non suffecerit, ijs priuetur, & sess. 22. cap. 1. de Refor. statuit seruari quæ de clericorum vita, honestate, cultu, luxu, comessationibus, choreis, lusibus, necnon secularibus negotijs fugiendis sancita sunt, sub pœnis statutis vel maioribus, arbitrio episcopi imponendis; & si qua in desuetudinem abierint, episcopi ea in vsum reuocari iubeant, ex quo, & c. 1. Ne cler. vel monach. & c. Clerici, 2. de vit. & hon. cler. supradictis collige omnia sæcularia officia esse prohibita clericis, limitando per supradictam limitationem Panor. ad beneficiarios, & ordine sacro insignitos, & à fortiori monachos, & consequenter, artem chirurgicam, & medicam, & ita licet nullo iure speciatim prohibeatur eis exercitium harum duarum artium, nisi quum fit cum adustione vel incisione, iuxta c. Sententiam, Ne cler. vel Mona. quia tamen sunt sæcularia officia, non possunt iustè exerceri à prædictis, nisi causa pietatis erga miserabiles, & cognatas personas. arg. c. 1. & 2. de Postul. quibus fit eis facultas, postulandi pro eiusmodi personis. Possent etiam causa necessitatis, vel recreationis animi operari aliqua honesta; puta, vt ait Hier. relatus in c. Nunquam, de consec. dist. 5. scribere libros, fiscellam iunco texere, holera, & plantas in areolis serere, & inserere, &c. & illa vendere. Non autem exercere mercaturam, & vilius emere, vt carius vendant, licet id quod sibi superest, de eo, quod vilius ad suam, & suorum sustentationem emunt, vendere possint pretio iusto tunc currenti, licet sit

carius.

carius. Possunt etiam negotiari aliquo modo honesto, ad suam & suorum necessariam sustentationem, præsertim per alium, vt sentit glo. in c. Peruenit, 86. dist. c. Negotiatorem, 88. dist. & Pan. in c. 1. Ne cle. vel mona. & Anto. 3. par. tit. 1. cap. 2. § 2. Adde tamen quod Caiet. in summa verb. Clerici peccata, ait: quod clerici non peccant mortaliter, transgrediendo leges humanas, neque has, neque alias, nisi consequatur graue scandalum, aut aliquod peccatum, quod iure diuino sit mortale, vel magna occasio eius: vel nisi irregularitas, vel excommunicatio maior incurratur. Imo subdit, neque propter illa, quenquam excommunicandum esse ante iustam monitionem iudicis, licet transgressiones huiusmodi multa peccata venialia etiam grauia contineant, quæ tamen doctrina nimis laxa videtur. Tum per resolutionem supra positam, ca. it. 13. num. 51. scilicet canones, & constitutiones ecclesiæ vtentes verbo, Præcipio, vel ei æquipollenti, ad mortale obligare, etiam sine contemptu, & scandalo transgredientes. Quod ipsum Caiet. ipse fatetur, 2. sec. q. 189. ar. 9. Videtur tamen posse procedere, quoad eas transgressiones earum legum, quæ non vtuntur verbo præceptiuo, & quæ cõmuniter nec à Prælatis, nec à subditis inter magna peccata numerantur, qualis videtur, omissio benedictionis mensæ, & aliæ huiusmodi: siue quod consuetudo, leges illas à principio obligantes ad mortale, temperauerit, ne obligent plusquam ad veniale; siue, quod iam inde à principio ita receptæ sunt, arg. c. 1. & ibi latè adductorum per Felin. de treug. & pac. & Domini, §. leges, 4. dist.

XXXV. Qui obligatus ad dicendam Missam pro aliquo, non applicat valorem eius, cui, & vt debet, vt dictum est supra eod. nu. 92. Pro cuius probatione, & multorum nunc hic quæsitorum solutione dico Primũ, quod Missa est actio qua ex institutione CHRISTI in memoriam eius passionis, panis, & vinum in eiusdem corpus, & sanguinem consecrantur, & illa sub eorundem specie Deo Patri offeruntur. Nec dictio (Missa) est nouè, vt nonnulli aiunt, ficta, sed deducta olim à Patribus ex Hebræo, & Chaldæo Missach, Deut. 16. quod oblationem spontaneam significat, vt piè, ac eruditè tradit eruditissimus Antho. Demochares, c. 1. de sacrif. Missæ. Quare non impropriè dixit Felix in c. sufficit, de cons. dist. 1. facere Missam, pro dicere, vel legere Missam, nam & eius pars præcipua, etiam in ordinario Missæ, actio appellatur, & etiam apud Innoc. lib. 3. c. 4. ministerium Missæ, pro quo faciunt etiam ea, quæ subtiliter Caiet. tradit de illo CHRISTI. Hoc facite, & in tract. de sacrificio Missæ, licet ipse Innoc. lib. 6. cap. 12. immemor prædicti loci, Deut. 16. originem verbi (Missa) à mittendo deducat, ob quæ omnia, nos quoq; interdũ gratia breuitatis vtimur verbo missare, pro Missam facere, vel dicere. II. quod in illo articulo nõ minus obscuro, quã quotidiano valoris Missæ, & eius applicationis post multa diu cogitata, in hæc infra scripta digero, primũ, missam qua parte est bonus actus ex opere operãtis habere vim merẽdi, & satisfaciẽdi sicut omnes alios actus bonos, non solũ quatenus est actus missantis, sed etiã quatenus est actus ecclesiæ, per ministeriũ eius nomine factus, & qua parte cõtinet orationẽ habere vim impetrãdi, sicut alias omnes orationes bonas tam quatenus sub nomine Ecclesię, per eius ministrum, quàm quatenus fit à missante. Qua parte verò continet sacramentum, operari ex opere operato gratiam soli sacrifico communicanti, & alijs circunstantibus cõmunicantibus, qua parte verò est oblatio,

& sacrificium incruentum, corporis & sanguinis Domini non solum repræsentans illud cruentum eorundem factum in Cruce, sed existens omnino idem prodest ex opere operato quo ad remissionem pœnæ offerenti, & facientibus offerri, & his pro quibus offertur, quod satis sentit Tho. in 4. distinct. 45. quæstio. 2. quatenus ait Missam etiam sacerdotis mali, esse satisfactoriam pœnæ eius pro quo fit, quod etiam exertè affirmat Sot. lib. 9. de iust. & iur. quæstio. 2. articul. 2. & implicitè Scot. quodlib. 20. & eius conterraneus Mai. distinctio. 45. quæstio. 2. & VVendel. ibidem ad 4. Gab. & consequenter, quod vt gradus gratiæ qui per Sacramentum confertur, est limitatus, certus, solíque Deo notus, nobis autem ignotus; ita & gradus remissionis pœnæ, quem operatur Missa quatenus est sacrificium, est limitatus, certus, solíque Deo notus, nobis autem ignotus, qui distribuitur offerenti, & facienti offerri, & pro quibus offertur. Nec mirum, quia licet id quod offertur, scilicet CHRISTVS totus, sit illimitatus, & infinitus, & passio, & virtus eius illimitata, & infinita, limitato tamen, & finito modo applicatur. & ita limitatum, & finitum effectum operatur, sicut & in alijs Sacramentis eadem virtus infinita, quia limitatè & finitè applicatur per ea finitum, & limitatum effectum gratiæ operatur, vt pulchrè Thom. quoad hoc ab omnibus recep. dixit in tertia part. quæstio. 79. art. 5. Quanta verò pars eius tribuatur offerenti, & facientibus offerri, & quanta circunstantibus offerentem, & quanta ijs pro quibus offertur, soli Deo est notum.

Arbitror autem, quod non præstituitur à Domino Deo quantitas diuidenda æqualiter inter omnes qui participãt de hoc fructu satisfactionis Missæ, sed quod pro sua infinita benignitate cuilibet orthodoxo, eo solo nomine, quod est orthodoxus, deputat certam particulam, quæ nec crescit eo quod sint pauciores orthodoxi, nec decrescit eo quod sint plures. Et præter hanc, deputat aliam cuilibet circunstanti, quæ nec crescit, nec decrescit ob maiorem, vel minorem numerum circunstantium & aliam toti ecclesiæ, & speciatim iussis nominari ab ea, scilicet Papæ, Antistiti, & Regi, quæ etiam est stabilis, aliam facienti Missam, & nominatis ab eo priuatim, quæ crescit, aut decrescit pro numero maiore, vel minore à se voluntarie nominatorum, aliam porrigenti pithantiam vel facienti eam fieri, & ei, vel eis pro quo, vel quibus fit, quæ etiam crescit, vel decrescit pro numero facientium eam fieri, vel eorum pro quibus fieri faciunt. Ratio autem diuersitatis inter tres priores, & duos posteriores sit, quod in illis datur pluribus, vt singulis, in his autem pluribus, vt vniuersis. Cuius rationis ratio desumitur ex quadam vnitate, quam habent missans, & voluntariè nominati ab eo, & ex alia quadam vnitate, quam habent facientes eam fieri cum his pro quibus eam faciunt fieri. Ex quibus infertur, posse quem quadruplicem partem quærere, vnam, quia orthodoxus, alteram, quia circunstans, tertiam, quia nominatus ab ecclesia, quartam, quia facit eam fieri: Missantem autem semper duas, vnam, quia orthodoxus, alteram quia oblator, & interdum tres, quum scilicet absque nulla obligatione missat, quia tũc gerit personam facientis eam fieri: alios verò semper vnam, & interdum duas, vel tres, vt combinanti patet. Quæ omnia confirmantur ea ratione, quod vinculum multiplex plus operatur, quàm simplex, c. 1. de Treug. & pace. Credimus autem partes facienti fieri & missanti designatas, esse maiores quàm alias tres, quia plus impen-

impendunt in eam faciendo, secundum quid tamen minores, quatenus possunt per communicationem cum alijs decrescere, vt prædictum est.

II. Quod sacrificus tenetur ad applicandum valorem Missæ satisfactorium ijs, & eo modo, quo dictum est, & ad hæc reducendum est, quod dicunt Scot. Mai. & VVend. vbi supra, quatenus loquuntur de applicatione valoris Missæ generali, speciali, & medio modo, & quod partem sibi obuenientem totam, vel partem eius potest applicare cui vel quibus voluerit, secũdum Mai. & VVendel. vbi supra, quod ipse frequenter soleo facere, licet Scot. aliter sine iusta ratione sentiat contra rationem legis. Quod fauore, C. de leg. c. Quod ob gratiam, de Reg. iu. lib. 6. Ex quo subinfertur, eo sibi minus de sua parte obuentum iri, quo plures ad communionem illius nominauerit.

III. Eum qui obligatur ad celebrandam vnam Missam pro aliquô, lege, statuto, promissione, vel pro poculento siue pithãtia, quod verbum videtur deductum, per maiores nostros à verbo Græco πῖθι, quod Latinis significat bibe, iuxta illud vulgatum. ἢ πῖθι, ἢ ἄπιθι, id est, aut bibe, aut abi, nequaquam satisfacere, dicendo illam pro illo, & alio, sine illius consensu. Tum quia iniustè partem satisfactionis vni debitam, alteri applicat, contra c. Ea te, de iur. iuran. Tum quia, vt dictum est, Missa non solum prodest ex opere operato, sed etiam ex opere operantis, & secundum omnes satisfactio quæ fit ex opere operantis, tanto minus prodest vni, quanto pro pluribus fit, vt patet de ieiunio, & eleemosyna facta pro multis.

IIII. Quod paupertas dicentis non sufficit, vt pro vna Missa duæ pithantiæ capiantur; quamuis Sot. lib. 9. q. 3. art. 1. de iust. & iur. contra minus bene teneat. Tum quod nullo ad id textu, ratione, vel alio authore fulcitur. Tũ quod ipsemet ait, in eod. art. quod habens vnde sustentetur, duas pithantias pro vna Missa accipere non potest, & paupertas dicentis non tollit iustitiam, nec debitum alteri, argum. c. ex tenore, de for. comp. & c. Denique, 14. q. 5. Tum quod ecclesia non instituit Missas ad alendos pauperes clericos, imo sanxit, vt nullus pauper ordinaretur, c. Non liceat, c. Episcopus, c. Tuis, & c. Cùm secundum, de præb. & qui ordinatus in paupertatem inciderit, aliqua arte, siue agricultura sibi victum quærat, c. Clericus victum, 91. distin. Tum quod non obstat illud, 1. ad Corinth. 9. qui altari seruit, de altari viuat, secundum ea, quæ de intelligentia illius loci diximus in d. c. cùm secundum. Et quia quilibet sacerdos plus in alijs, quàm in dicenda Missa ecclesiæ seruit, siquidẽ, vt minimum horas canonicas recitat, c. 1. cùm ei adnot. de celeb. Missar. & ideo non tenetur ei victum præbere solus ille pro quo celebrat. Quibus adde dicta supra eod. nu. 92.

III. Principaliter dico, quod sacrificus tenetur orare nominatim pro Papa, & Antistite suo, vt Missale nouum Pij V. ex edicto Trid. editum iubet, & etiam pro Rege suo. Tum quod Paul. 1. ad Timot. 2. quem in hoc allegat Innoc. vbi supra id satis iubet. Tum quod in omnibus ferè Missalibus ante hoc nouum id iubetur. Tum quia licet in hoc non iubeatur expressè de Rege, iubetur tamen tacitè, quatenus iubetur fieri pro Papa, qui Romanis est Rex. IIII. sacrificum Romanum satisfacere nominando Papam, nullo alio episcopo, vel Rege nominato, quia ipse solus est Papa, Rex, & Antistes, modo extra eius imperium temporale & episcopatum Romanum particularem, non habeat domicilium, vel beneficium saltem

 residen-

residentiam personalem requirens. Qui verò subditur diuersis ratione domicilij, originis, vel beneficij, iuxta c. Cùm nullus, de Temp. ordin. lib. 6. videtur teneri orare pro Episcopo, & Rege domicilij, quia secundum glos. magnam receptam, in c. statutum, §. cū vero, de Rescrip. lib. 6. subiectio ratione illius, maior est quàm originis & beneficij. Quod non satis aduertit, qui natus in vno regno, & habens domicilium in alio, Regem originis nominat. Quamuis scholasticus peregrinus, & alius non habens constitutum domiciliū, contra facere debeat, nisi beneficium requirat residentiam personalem, quod satis confert domicilium, iuxta doctrinam Barth. in l. 1. ff. ad Munic. à num. 13. Origo enim præstat simplici habitationi, argum. l. Ciuem, C. de Incol. lib. 11. V. posse quidem eum iustè, sed non teneri orare nominatim pro alio à prædictis, & illo, vel illis pro quibus Missam specialiter facit, vel qui eam fieri faciunt, nam nec canon Missæ, nec cap. Visum, & sequen. de consf. distinct. 1. nec alia id præcipiunt, sed facultatem tantum faciunt nominandi alios, vt supra insinuaui, quoad partem suam, quæ ex opere operato ei obuenire debet. VI. quod securus & breuis modus applicandi Missam alijs à prædictis ex mente Scot. in d. quodlib. 20. est hic: Memento Domine mei, & eorum viuorum, quibus possum sine præiudicio prædictorum valorem huius Missæ applicare, & humillimè supplico tibi omnia scienti, vt ita eum mihi, & illis, & eo ordine feras applicatum, quo possem ego tuo consilio quā optimè applicare. VII. Quod sacrifico volenti meminisse illorum quos in 2. parte canonis, siue primo Memento, vbi licet ei nominare viuos, & Vndecima parte qui est locus nominandi mortuos, expedit vti pro locis imaginum sex casibus grammaticalibus, vt post, & ante alios consuluit pius, & eruditus Gabr. in Can. Missæ, cuius consilio iam inde à prima Missa quam feci, vti cœpi, qui tamen nec alius quem legerim satis aperit an expediat speciatim nominare multos: nam à parte negatiua stat quod id mentem vagam facit, & partem satisfactoriam sibi debitam communicando multis, minuit, & nescit cui quem præponere debeat. Pro parte verò affirmatiua stat, quod multi pij, & eruditi, id rogant, & rogantur, & quod ecclesia iubet, prima parte canonis nominari Papam, episcopum, & Regem. Equidem mihi iam pridem persuasi non esse concipienda nimia propria nomina, siue imagines indiuiduas, ne mentem, quæ tota deberet esse in actione illa diuina, nimium distrahant: Vtile tamen esse concipere aliqua quæ affectum magis excitent: nec nocebit concipere quamplurimos generatim, & breuiter, quia id auget reuerentiam erga Deum, & amorem erga proximum. Quare, vt arbitror, non esse vtendum prolixis memorijs compositis à pio, & erudito P. Ioan. iustò lanspergio Carthusiano, & ab alijs postea auctis, ita credo vti posse vna mediocri qua frequentissimè vtor, collocando in Nominatiuo me, & eos qui sunt causa meæ Missæ. In Genitiuo genitores, & genitos. In Datiuo, datores. In Accusatiuo, accusatos siue offensos. In Vocatiuo, vocatos siue inseruientes. In Ablatiuo, eos quibus obtuli preces meas, vel qui suas mihi obtulerunt. Interdum concipiendo propriam imaginem vnius, vel alterius, per singulos casus, interdum per aliquos tantum, interdum per nullos, subiecta clausula iustificatiua in hanc quæ sequitur sententiam. Memento Domine horum famulorum famularumque tuarum in primis mei miserrimi peccatoris, & N. qui est vel qui sunt causa impulsiua principalis huius Missæ, & eorum qui me ge-

me genuerunt, spiritualiter sacramento, vel doctrina, & in his N. & N. Et eorum qui mihi benefecerunt, & in his N. aut N. & eorum quos offendi, & in his N. aut N. & eorum qui mihi inseruierunt, & in his N. aut N. & eorum quibus preces meas obtuli, & qui suas mihi obtulerunt, & in his N. aut N. Quibus tamen hanc Missam eo modo, & ordine volo applicatam esse, quo quam optimo te Domine (qui omnia nosti) consulente, applicare deberem. Qui autem missat sine obligatione extranea, tollat illa verba (& N. qui, &c.) & loco illorum ponat hæc (etiam quatenus sunt causa impulsiua Missandi) Qui autem habet parentes corporales viuos, addat in secundo casu verbum, (corporaliter) verbo (genuerunt) ibi posito. In secundo verò Memento, tollat in primo casu verbum (mei) quia in eo solum mortui nominantur, vel concipiuntur, prosequendo reliqua vt in primo.

DE PECCATIS CLERICORVM quoad beneficia.

BENEFICIARIVS *clericus, vt mortaliter peccat per simoniam in beneficio propriam, numero 112. vel alienam, numero 113. beneficia sine iusto titulo habens, vexationem, vel pensionem malè redimens, num. 114. per simoniam acceptum non restituens, non relinquens incompatibile, numero 115. capiens beneficium curatum, aut dignitatem ante 25. annum, non suscipiens presbyterium intra annum post beneficium curatum obtentum, aut sine proposito sumendi presbyterium, & quid de dubitante, & accipiente non curatum, numero 116. & 118. vxore ducta beneficium retinens, sponsalia contrahens, nu. 120. damnificans bona beneficij, nu. 124. locans illa vltra triennium, nu. 130.*

Illegitimus capiens beneficium sine dispensatione, vel pensionem, &, nu. 117.

Pœna ipso iure incursa quando soluenda in foro conscientiæ, nu. 118.

Episcopus intra quot menses sub duplici pœna consecrandus, nu. 118.

Pensio à Papa ob paupertatem concessa laico licita, & quare, nu. 119.

Beneficium quodlibet residentiam requirit, & quæ ab ea excusent, nu. 121.

Residentia Episcopo & curato iuris diuini, & quæ excusant ab ea, nu. 121.

Horas non recitans etiam pensionarius, cui restituet, & per extrauag. Pij v. à nu. 122.

Beneficiarius non perdit fructus ob peccatum regulariter, nisi quum est excommunicatus, vel non recitat, & tunc cui restituet, & an sibi pauperi retinere possit, nu. 123.

Beneficium vnicum sufficiens habendum, & qua ex causa plura, nu. 125. & 4. seq.

Beneficium ad retinendum, tam prodest consuetudo quàm dispensatio, nu. 128.

Parochus non ministrans sacramenta subdito ad ea non obligato remissiuè, nu. 132.

Sepeliens excommunicatum, vel notoriè malum, vel ad sepulturam adigens, &c. nu. 132.

Beneficiarius vt peccat, nesciens necessaria, & quæ sunt illa, non iuuans peste infectum, capiens beneficiũ in excommunicatione, & irregularitate, & mortali, nu. 132. non missans quoties, vbi, & quomodo tenetur, nu. 134.

Beneficij habendi ætas, curatus prædicet, & profiteatur fidem, quod requirit gradum, & ordinem sacrum, nu. 135. & 136.

Pensio quanta poni possit super episcopatu, & parochiali, nu. 137.

Missas constitutas Episcopus, Generalis, & Abbas, minuere possunt, nu. 138.
Beneficium ad nullum detur accessus, regressus, mandatum, coadiutoria, & parochialis ecclesia, etiam reseruata per concursum, conferatur, nu. 139.
Religiosus vt peccat, contra votum paupertati remißiuè, nu. 140.

112 PRIMO peccat mortaliter clericus quoad beneficia, qui vult quærere illa per simoniam, siue mentalem, siue conuentionalem, siue realem; sine tamen excommunicatione, & obligatione restituendi si non quærit, & etiam si quærat, nisi simonia sit realis. Quid autem sit simonia, & quotuplex, & quæ excommunicat, dictum est latè supra cap. 23. n. 110. Quibus addo non admittere simoniam epi-
113 scopum qui accipit aliquem in familiarem suum, constituta certa mercede annua, donec ei aliquod beneficium conferat, secundum Host. in c. Cum essent, de simo. receptum per Ioan. And. & Communem, modo nullum pactum post illud collatum, de gratis seruiendo intercedat, & ita Mai. in 4. distinct. 23. quæst. 3. consentit Hostiensi, existimans se contradicere illi.

II. Qui per simoniam ab alio commissam in fauorem eius ipso ignorante, & non contradicente, quærit beneficium in quo vel ad quod nullum ius prius habebat, & resciens id consentit, vel ilico non renunciat illud, 1. q. 5. per totam, & c. Nobis, de sim. Dixi (in fauorem eius, & eo non contradicẽte) quia secus si ad nocendum ei, vel ad commodandum, sed eo contradicente committeretur, d. c. Nobis, & c. sicut, eod. tit. Dixi (in quo vel ad quod nullum ius habebat) alias enim secus, si ipse in eam non consentit, d. c. sicut, 2. eod. tit. & etiam si illa simonia aliena, non fuit causa quærendi illud, siue quia commissa fuit cum vno ex multis electoribus, præsentatoribus, aut collatoribus, quorum maior pars ea non interueniente illum elegisset, presentasset, aut ei contulisset, siue quia is, cum quo admissa fuit, non fuit ob eam principaliter motus, quamuis ob id data fuisset, vt resoluimus in d. c. Nobis, sequuti primam opinionem glo. in verb. interueniente, per §. fin. 1. q. 6. quæ quamuis limitetur ab Hostiensi, & etiam à Panor. licet minus quàm ab ipso, & rectè quidem quoad forum exterius, per rationem Io. And. tamen quoad forum conscientiæ, quod sola veritate nititur, c. Tua, de spons. non nocet coram Deo simonia, quę verè non fuit causa quærendi beneficium, quod sine illa, æquè, atque cum illa, quæreretur.

III. Qui sine titulo canonico scienter accipit, vel tenet beneficium cum obligatione relinquendi, & fructus perceptos restituendi. Et qui à principio putat titulum esse canonicum, sed resciens non esse talem retinet illud, c. 1. de reg. iur. lib. 6. & c. eum qui, de præb. & c. 1. de eo qui mitt. in poss. causa rei seruan. eod. lib. c. Dilectus, 2. cum ei annot. de Præb.

IIII. Qui vexationem, vel pensionem redimit, aliter quàm debet, iuxta dicta supra cap. 23. num. 102. Et qui precibus suis vel alienis malè quærit beneficium, quod quando fiat, dictum est supra eod. cap. 23. num. 101. Et qui permutat ius ad rem, cum iure in re, vt ibidem num. 104.

V. Qui quæsitum per simoniam commissam in beneficio, non restituit ecclesiæ, cuius est illud, c. De hoc, de sim. debet tamen ita illi restitui, ne quicquã cedat delinquenti; quod si sic fieri non potest, restituat cum authoritate superioris, alteri

alteri ecclesiæ, vel pauperibus, arg. c. de hoc, de symon. vbi omnes, & S. Thom. 2. sec. q. 100. ar. 6. ad 4. eam tamen authoritatem, non arbitror in foro conscientiæ necessariam.

VI. Qui post obtentum secundum beneficium curatum, dignitatem, aut personatum, & post habitam eius possessionem, vel postquam per eam stat, quo minus eã habeat, non renunciat prius, vt debet, quia ipso iure perdit illud, c. de multa, de Præb. imo & posterius, si pergat retinere vtrunque, & fit incapax ad quodlibet aliud, & etiam ad ordines, per extrauag. execrabilis, §. Qui vero, eod. tit.

Et qui beneficium curatum capit sine dispensatione Papæ ante 25. annum cœptum, & collatio est nulla, c. cùm in cunctis, §. Inferiora, de elect. & tenetur relinquere illud, cum fructibus, nisi remedium à Papa quærat. Idem de eo, qui accipit dignitatem aut personatum non curatum: excepto, quod hos cum dispensatione episcopi, post viginti annos completos obtinere potest, capit. 1. de ætat. & qualit. lib. 6. quos tamen Concil. Trid. ad 22. produxit, sess. 24. c. 12. de Refor.

Ad nouum quæsitum respondetur, quod in episcopatu Palentino, in quo per concursum dantur beneficia, potest esse competitor ad presbyterale etiam post Concil. Trid. licet nondum compleuerit 25. annos; & stet constitutio synodalis, iubens, vt obtinens beneficium presbyterale intra annum fiat presbyter. Tum quia iure antiquo sufficit attingere 25. annum, ad obtinendum illud, & quodlibet curatum, cap. Cùm in cunctis, §. Inferiora, de elect. & ei nulla parte derogat Concil. Trid. Nam qua parte habet; neminem ante 25. annum, ordinandum presbyterio, intelligendum est, de anno cœpto, quia licet regulariter tempus positum in accusatiuo, intelligatur de perfecto, secundum communem, quam Bald. Alexan. & Ias. sequuntur, in l. si cui, ff. de legat. 1. tamen contrà tenet ibi Barth. cuius opinio sequenda est secundum eosdem, quando concurrit aliqua alia coniectura intelligẽdi de cœpto, puta fauoris, qualis adest in proposito, & alia fortior, quod ius antiquum solum requirebat cœptum, clem. generalem, de ætat. & qualit. cui conciliandum est nouum, quum id fieri possit, capit. Cùm expediat, de elect. lib. 6. & alia vtraque fortior, quod idem Concil. sess. 24. cap. 12. de Refor. habet posse conferri beneficium curatum, ei qui attigit 25. annum, & eadem ætas ad illud, & ad presbyterium sufficit, secundum omnes. Tum quia mens Concilij non fuit mutare annum cœptum in completum, sed numerum. Ita quod vt antea sufficiebat, & requirebatur ad subdiaconatum, 18. annus, & ad diaconatum, 20. & ad presbyterium, 25. nunc requiratur ad subdiaconatum, 22. ad diaconatum, 23. & ad presbyterium sicut olim, 25. & ita potest hodie quis fieri Subdiaconus, in 22. cœpto, & Diaconus, in 23. cœpto, & presbyter, in 25. cœpto. Tum quia non obstat dicta constitutio synodalis, quia etiam hodie potest quis intra annum à susceptis minoribus, fieri presbyter, si episcopo videatur id conuenire, sess. 13. cap. 11. de Refor. Videri autem debet, vt is qui per concursum obtinuit presbyterale, ordinetur intra annum, quod si episcopus noluerit assentiri, excusatur à pœna qui obtinuit illud; quia iusto impedimento sine sua culpa impeditur, arg. c. licet canon, & c. Commissa, de elect. lib. 6. iuncta glo. memorab verb. iusto.

VII. Qui illegitimus absque dispensatione Papæ beneficium curatum accipit, aut simplex sine dispensatione Papæ, aut episcopi, cap. 1. & 2. de fil. presbyterorum, 1177

rorum, lib. 6. & acceptio est nulla, & tenetur relinquere, nisi dispensationem obtineat.

Addo. Quod Concilium Trident. sess. 25. cap. 15. statuit ne filij illegitimi clericorum habeant pensiones super beneficijs, quæ parentes eorum obtinent, vel alias obtinuerunt, neque etiam vlla beneficia in ecclesijs vbi patres beneficium aliquod habent, aut habuerunt, quodque reciprocæ resignationes, quæ posthac à parentibus clericis, in fauorem filiorum, aut alias, fraudulenter fient, ipsis nequaquam suffragentur. Quin & omnis qui accipit beneficium aliquod, carens qualitatibus quas illud per fundationis suæ statuta, vel alia requirit, sess. 21. cap. 5. de Reform.

VIII. Qui post obtentam ecclesiam parochialem, & habitam illius pacificam possessionem, non promouetur ad presbyterium intra annum, & eo lapso illam retinet, & non relinquit illam, vel fructus post annum perceptos non restituit, quia eam ipso facto perdit, cap. licet canon, de elect. lib. 6. Nec obstat, quod continenter soleam tenere, & tenui in Comment. cap. fraternitas, 12. quæstio. 2. & in rubric. de pœnit. & alias sæpe. Quod pœna temporalis etiam ipso iure incursa, non debetur in foro conscientiæ, quia id non procedit cùm contrarium constat de mente legislatoris, vel cùm non imponitur propriè, vt pœna, sed vt quædam conditio, vel modus rei traditæ, vt cùm testator relinquit aliquid alicui, vt quippiam faciat, alias perdat legatum, iuxta Panor. communiter recept. super gloss. verb. Adijciens, in capit. Raynaldus, de testam. & in proposito constat ex stylo, mentem Pontificum statuentium, vt illo, vel illo casu vacet beneficium ipso iure, esse, vt peccet, qui illud ita perditum retinuerit, & fructus non restituerit. Et quod beneficia conferantur quodam modo sub illo modo vel conditione tacitè vel expressè, vt tetigi in capitulo: Non liceat, 12. quæstio. 2. Et latius trado in capit. fraternitas, 12. quæstio. 2. Potest autem episcopus ratione studij dispensare ne intra septem annos, ad presbyterium suscipiendum teneatur, modo intra annum, quo presbyter fieri debebat, subdiaconus fiat, capit. Cùm ex eo, de elect. libr. 6. quæ tamen dispensatio nil prodest ei, qui ad studendnm non proficiscitur, Syl. verb. Beneficium, 3. quæstio. 2. iuxta mentem textus, verb. insistentes, & quæ in eo dicunt Archid. & Ioan. Andr. Adde, Quod Concilium Trid. sess. 23. capitulo 2. de Refor. iussit, vt promotus in episcopnm, intra tres menses teneatur consecrari sub pœna perdendi fructus ipso iure, & intra alios tres, sub pœna ipso iure perdendi episcopatum.

IX. Peccat, qui ecclesiam parochialem accipit, sine intentione presbyterium suscipiendi, vt eius fructus intra annum percipiat, & post eum illam dimittat, cum obligatione restituendi fructus, nisi voluntate illa mutata presbyterium eo durante suscipiat, c. Commissa, §. Cæterum, de elect. lib. 6. quod habet, nil minus peccare, qui eam illi scienter confert, tenerique ad seruandam indemnem ecclesiam. Idemque dicendum esse de illo, qui sine animo ascendendi ad presbyteriũ, quoduis aliud beneficium accipit, sensit glos. in c. Relatum, de cler. non resid. & clarius ibi Panor. Quod & si prima facie æquum videri potest, contrarium tamen iure verius est, quum, d. c. Commissa, pœnale, extra suum casum non debeat extendi, præsertim sine rationis (vt ita dicam) identitate, vel maioritate, qualis hic nõ est, l.

Præses,

Præses,ff.de pœn.& c.Pœnæ,de pœn.dist. 1. & quamuis alias idem visum sit de eo,qui à principio quidem voluntatem habuit suscipiēdi presbyterium,sed postea, ea mutata beneficium retinuit, contrà tamen videtur de rigore iuris dicendum,quum longè magis peccet, qui ab initio eiusmodi contrariam intentionem habens accipit, quam qui bona accipiens,postea cum mala commutauit, vt patet ex se,& textus solum agit de accipiente malo animo.Quod ipsum maiore ratione videtur, de eo, qui non mutauit, sed de mutanda ea dubitare cœpit: & etiam de eo,qui aliquod beneficium accipit, animo illud relinquendi, si aliud pinguius sibi conferatur,modo suæ functioni satisfaciat,quamdiu primum obtinuerit,quicquid dicant Panor.in d.c.Relatum,Syl.verb.beneficium,3.q.2.Gab.in 4.dist.15. q.8.ar.3. sine textu, & ratione iusta obligantes homines ad insolita, & nullo iure præcepta,contra c.consuluisti,4.q. 5. Imo, & de illo, qui accipit beneficium, cui non est annexus sacer ordo, animo firmo satisfaciendi quidem eius oneribus, sed non ascendendi ad presbyterium, nec alium ordinem sacrum, quia id nullo iure prohibetur. Quin etiam puto, quod & consului, posse quem iustè accipere beneficium, animo, vt dictum est,satisfaciendi, & cum proposito quod si frater eius primogenitus obierit mortem sine liberis,aut ad componendam pacem, aut extinguendas lites,aut alia similia,aut ad augendum decus suum,vel suæ familiæ, vel patriæ, expediret ducere vxorem, id faceret. Videtur autem rectum quod ait Sotus,libr.10.q.5.ar.6.de iust.& iur.peccare mortaliter beneficiarios etiam simplicium beneficiorum, qui absque animo se initiandi sacris, incedunt sine habitu clericali,non quidem eo,quod non habeant eiusmodi animum, sed quia non deferunt habitum clericalem, Quos tamen puto non obligari ad restituendos fructus per prædicta.Nec tamen probo quod ait,peccare coniugatos,accipiendo au- 119
ctoritate Apostolica pensiones super beneficijs, modo eas accipiant, in sustentationem suo statui necessariam.Tum quia id non est contra ius diuinum.Tum quia Papa potest applicare fructus beneficij, de consensu beneficiarij, illis pijs operibus quibus potest ipse beneficiarius: & constat eum posse applicare illos coniugatis egentibus,quod tamen Papa raro,& nunquam sine magna causa videtur facere debere,ob scandalum, quod inde oriretur, arg. c. Nihil,de Præscrip. Cui est consequens, posse quem iustè gaudere pensione à Papa sibi constituta non seruiendo ecclesiæ,licet contrà tenuerit Sot.vbi sup.

X.Qui beneficiarius minorum ordinum tantum, post matrimonium contra- 120
ctum per verba de præsenti,retinet beneficium, iuxta mentē glo. & Cōmunis, in c.1.de Cler.cōiug.Quia ipso iure illud amittit,adeo vt nō recuperet illud,quāuis vxor ante consummatū matrimonium religionem ingrediatur,secundum omnes: quod est verum etiam si matrimonium ob aliquem defectum extrinsecum,veluti consanguinitatis aut affinitatis non valeat,modo consensus interueniat,vt declarat Panor.d cap.3.col.3. Non tamen est idem de contrahente sponsalia de futuro, secundum omnes; Nec constituto in sacris contrahente matrimonium etiam per verba de præsenti,quia is non perdidit beneficium ipso facto, quamuis eo priuari possit,vt glo.in d.ca.1.communiter recepta contra Panor.determinat.

XI.Qui in suo beneficio nō residet,nulla ipsum ab eo causa excusante,quia om- 121
ne beneficium,quālibet tenue,iure communi requirit residentiā,c. Conquerēte,

de cleric.non refident.& ibi communis ſententia.Multiplex tamen cauſa excuſat, prima,auditio Theologiæ ad quinquennium, prælectio eiuſdem donec durauerit,etiam ſine licentia Prælati,quia eam ius concedit,c.fin. de Magiſt.& idem eſt de auditione & prælectione iuris Pontificij,iuxta Archid.in c.2. de Priuil. lib.6. & Pan.in d.c.fin. Quod per nouas rationes defendimus, in c. licet, de Præb. Ad alias ſcientias licentia epiſcopi requiritur,niſi vbi contraria conſuetudo viget, per notata in c.Tuæ,de Cler. non reſid.II.cauſa eſt,obſequium epiſcopi quoad duos canonicos,ac etiam alios,ſi occupentur ab eo in vtilitatem eccleſiæ ſuæ vel cathedralis,non autem ſi ſolum occupentur in ſeruitio ſuo perſonali,niſi ex vrgēte cauſa,& eccleſia non indigente ſeruitio,c.Ad audientiam, de cler. non reſid. adiūctis quæ ſcribit ibi Pan.n.8.ad quod reducenda ſunt,c.De cętero,& c.Cùm dilectus, eod.tit. III.eadem vel maiori ratione,eſt obſequium Papæ,per eadem iura, modo id fiat principaliter ad inſeruiendum,& non ad procurandum beneficia, ſecūdum Ang. verb.Clericus,7.§.2.Dixi,(principaliter) quia minus principalis intentio non nocet; per dicta ſupra cap.23.nu.100.IIII.licentia legitima, gloſſ. recepta, cap. inter quatuor, de cler. non reſid. Voco legitimam, eam, quam dat is ad quem ea res pertinet,& ex cauſa boni viri arbitrio probabili & in ſcriptis quando id ius requirit,de quo infra.V. conſuetudo honeſta, iuxta Innoc. in c. ex tuæ, de cler.non reſiden.recept.à Pan.in d.c.inter quatuor,& alios communiter,quanuis conſuetudo abſentādi ſe ſine cauſa,nihil valeat,iuxta eundem ibidem, & omnes, neque cum ea fraudando eccleſiam obſequio debito. In omni tamen caſu obſeruandum, vt beneficium debito non fraudetur obſequio, & ſubditi bene gubernentur,& quamuis qui abeſt ſine cauſa probabili cum licentia,aut ſine illa peccet, non tamen videtur teneri ad reſtituendos fructus quo ad condēnetur,iuxta mentem Pan.in cap.1.de Celeb.Miſſ.quamuis Ang.teneat contrà verb.clericus, 7. §. 5.niſi quando iure exprimitur.Quæ omnia,& aliquot alia clarius quàm vnquam explicuit Concil. Trid. Primo in ſeſſ. 6.cap.1.de Refor. præmittendo quales debeant in epiſcopum promoueri,monendo promotos, vt ſuum officium impleāt, Innouando omnes antiquos canones de Reſid.epiſcoporum, & nouè ſtatuendo, vt quicunque epiſcopus,vel eo ſuperior ſex menſes,à ſuo epiſcopatu ſine legitima cauſa abfuerit,perdat quartam partem omnium ſuorum redituum, & ſi per alios ſex,alteram quartam,& ſi vltra,denuncietur Sedi Apoſtolicæ per eos qui hoc facere ibi præcipiuntur,quo grauius puniatur,& mox,in cap.ſecūdo iubet, vt omnes habentes inferiora beneficia, requirentia reſidentiam perſonalem, cogantur facere illam,& quod priuilegium perpetuum de fructibus in abſentia percipiendis,nulli proſit,nec temporale,niſi ex cauſa rationabili per ordinarium approbanda,fuerit conceſſum,quo caſu epiſcopi tanquam delegati Sed. Apoſt. prouideant, vt per deputationem idoneorum Vicariorum, & cōgruæ portionis fructuum aſſignationem,cura animarum nullatenus negligatur, nemini, quoad hoc, priuilegio,ſeu exemptione quacunque ſuffragante.II.prædictum Concilium,ſeſſ.23.c. 1.de refor.adijcit,omnium prædictorum & aliorum rationē,in hæc verba. Cum præcepto diuino mandatum ſit omnibus, quibus animarum cura commiſſa eſt, oues ſuas agnoſcere,pro his ſacrificium offerre,verbique diuini prædicatione, ſacramentorum adminiſtratione, ac bonorum omnium operum exemplo paſcere, paupe-

pauperum aliarumque miserabilium personarum, curam paternam gerere, & in cætera omnia pastoralia incumbere, quæ omnia ab iis nequaquam præstari & impleri possunt, qui gregi suo non inuigilant, neque assistunt, &c. ex quo obiter notandum, non solum Episcopos, sed etiã parochos iure diuino teneri ad residẽdum in suis parochiis, & ad prædicandum populo: quæ alibi non videatur ita expressa. Declarat item malè colligere aliquos ex dicto capitulo 1. sess. 6. licere episcopis abesse per quinq; menses, & exprimit, quod quilibet episcopus, qualiscunque, & quantulcunque etiam si sit Cardinalis, obligatur ad prædictã residentiam personalem, subiiciens tamen, quod licet abesse, quum Christiana charitas, vrgẽs necessitas, debita obedientia, ac euidens ecclesiæ, vel Reip. vtilitas id postulat. Decernit autem, quod causa huiusmodi approbanda est in scriptis à Romano Põtifice, aut à Metropolitano, vel eo absente suffraganeo episcopo antiquiori residente, qui idẽ Metropolitani absentiam probare debebit, nisi cum absentia inciderit propter aliquod munus, & Reipub. officium, episcopatibus adiunctum: cuius quoniam causæ sunt notoriæ, & interdum repentinæ, ne eas quidem significari Metropolitano necesse erit. Poterit itẽ abesse duos vel tres menses in anno, ex causa cuius iustitia soli ipsius conscientiæ relinquitur. Addit autem contrà facienti nouam pœnam vltra peccatum mortale, & pœnas statutas per canones antiquos. Et d. sess. 6. vt pro rata temporis absentię non faciat fructus suos, & eos perceptos non possit tuta conscientia tenere, imo teneatur ecclesiæ, fabricæ, vel pauperibus erogare, non obstante vlla compositione. Ex quo obiter nota casum, in quo non podest compositio. Addit item hæc verba. Eadem omnino etiam quoad culpã, amissionem fructuum, & pœnas de curatis inferioribus, & aliis quibuscunq; qui beneficium aliquod ecclesiasticum curam animarum habens obtinent, Sacrosancta synodus declarat, & decernit, ita tamen, vt quandocunque eos, causa prius per episcopum cognita, & probata, abesse cõtigerit; Vicarium idoneum, ab ipso ordinario approbandum, cum debita mercedis assignatione, relinquant. Discedendi autem licentiam, in scriptis gratisque concedendam vltra bimestre tempus, nisi ex graui causa non obtineãt, & quamuis hæc littera in vtranque partem flecti possit, arbitror parochum, posse abesse duos menses, absque licentia scripta cum causa, quæ videatur ei iusta. Tum quia ante Conciliũ id licebat, & à iure antiquo non est recedendum, sine iure nouo expresso, l. Præcipimus, C. de appell. etiam per arg. à cõtrario sensu capit. A nobis, 2. de sent. excõmun. Tum quia episcopo, qui magis tenetur residere, permittitur. Tum quia verba Cõcilij habent, eadem omnino seruanda quoad hoc in curatis inferioribus, quæ in episcopis. Tũ quia est pars benignior. Ad primũ nouè quęsitum, Resp. Capellanos Regum perinde posse capere fructus in absentia, ac capellanos Papæ, si vtrisque eiusdem generis priuilegia sunt concessa, imò & magis, si forte plus sit eis fauore Regum concessum, arg. c. Indultũ, de Reg. iur. lib. 6. Ad 2. autem, quod Caietanus non dissentit ab his, quæ ante Concilium Trid. quod post eum habitum est, seruanda fuisse supradiximus.

XII. Qui beneficiarius horas canonicas non recitat, & fructus perceptos non restituit, iuxta Concil. Lat. habitum sub Leone X. sess. 9. §. statuimus, cuius tenor est. Statuimus, vt nemo beneficium curatum, aut simplex habens, qui elapsis sex mensibus ab eius consequutione, sine legitimo impedimento, officium 122

diuinum recitare omiserit, pro tempore, quo non recitauit, fructus suos faciat, imò eos impendere tanquam rem iniustè captam, in fabricam beneficij aut eleemosynas pauperum teneatur. Cui addo, quod fœ. rec. Pius V. cui nostra de hac re opinio, quam hic tenueramus, placuit, declarauit hunc § per extrauag. seq.

Pius Episcopus seruus seruorum Dei, Ad perpetuam rei memoriam. Ex primo Lateranensi Concilio pia, & salubris sanctio emanauit, vt quicunque habens beneficium ecclesiasticum, cum cura, & sine cura, si post sex menses, quàm illud obtinuerit, diuinum officium legitimo cessante impedimēto, non dixerit, beneficiorum suorum fructus pro rata omissionis officij & temporis suos non faciat, sed eos tanquam iniustè perceptos in fabricas ipsorum beneficiorum, vel pauperum eleemosynas erogare teneatur. Veruntamen multorum animi suspensione tenentur, cuiusmodi ratæ prædictæ ratio sit habenda. Nos huic rei, euidentius atque expressius prouidere volentes, statuimus, vt qui horas omnes canonicas, vno, vel pluribus diebus intermiserit, omnes beneficij seu beneficiorum suorum fructus, qui illi vel illis diebus responderēt, si quotidie diuiderētur, qui verò Matutinum tantum, dimidiam, qui cæteras omnes horas, aliam dimidiam, qui harum singulas, sextam partem fructuum eiusdem diei amittat, tametsi aliquis choro addictus, non recitans omnibus horis canonicis cum aliis præsens adsit, fructusque & distributiones fortè aliter assignatas sola præsentia, iuxta statuta, consuetudinem, fundationem, vel alias sibi lucrifecisse pretendat. Is etiam preter fructuum, & distributionum amissionem. Item ille, qui primis sex mensibus, officium non dixerit, nisi legitimum impedimentum ipsum excusauerit, graue peccatum intelligat admisisse. Declarantes præstimonia, præstimoniales portiones, & qualiacunque alia beneficia, etiam nullum omnino seruitium habētia, obtinentes cum prædictis pariter contineri. At quicunque pensionem, fructus, aut alias res ecclesiasticas, vt clericus percipit, eum modo prædicto ad dicendum officium paruum B. Mariæ Virginis decernimus obligatum, & pensionū fructuum, rerumque ipsarum amissioni obnoxium.

Ex quibus noto Primo reprobari opinionem Soti & nonnullorum dicentium non obligare prædictum §. statuimus. II. Verum esse, quod dixi declarando prædictum §. in d. cap. Quando, not. 7. nu. 32. videlicet, quod prædicta restitutio non est necessario facienda fabricis ecclesiarum, vbi sunt beneficia, sed satis est largiri eos pauperibus. III. Id, quod hinc ibi intulimus, & quo non semel consolati sumus aliquos scholasticos pauperes qui ob hoc fructus suorum beneficiorum amiserant, scilicet, Quod satisfaceret eiusmodi obligatus, capiendo, saltem de consilio confessarij eos sibi tanquam vni de pauperibus, qui ad dandum ali-
123 quid pauperibus tenetur. Tum quia potest illud sibi accipere, tanquam vnus ex eis, si vere talis est, saltem de cōsilio confessarij, & quoad forum conscientiæ, per tradita à Bald. in l. Id quod pauperibus, quæst. 22. C. de Episcop. & cleric. Cald. cons. 39. de Testam. Anch. in cons. 84. Domina Apollonia, per ea, quæ latius scribimus in dict. not. 7. nu. 25.

IIII. Quod non sufficit restitutionem prædictam facere fabricæ, vel pauperibus, quando restituenda sunt lucrifacta per distributiones quotidianas, quæ debentur iis, qui horis illis diebus, in quibus illi non recitarunt, interfuerūt, quibus

accre-

accreſcunt; per cap. 1. de cler. non reſid. lib. 6. cum ei adnot. & non ſufficit dare pauperibus, quod debetur alteri, arg. cap. ea te, de Iureiur. niſi, quando ignorantur quis ſit, c. Cum tu, de vſur. vbi gloſſ. cum communi.

V. Quod idem eadem ratione dicendum videtur, de fructibus eccleſiarum, vbi eſt ſtatutũ, vt fructus malè percepti reſtituantur certis operibus piis, quia illis deberet fieri prædicta reſtitutio. Quod ipſum videtur de parte quam corpus ſeu groſſam canonicatuum vocant, quam canonici ita lucrantur ratione ſuorum canonicatuum, vt pars non lucrifacta ab vno, accreſcat aliis, & obueniens tempore vacationis, non reſeruatur ſucceſſori, qualẽ regulariter non habet canonicus, ſecundum gloſſ. ſingul. in cap. Quod ſicut, de elect. verb. conſentire, ſed diuiditur inter ſuperſtites, iuxta notata in cap. Relatum, in 2. de teſta. Idem eadẽ ratione videtur de eo, quod canonicus perdit ob excommunicationem, ſuſpenſionem, aut aliam quamcunque cauſam, ſicut per hanc non recitandi, quia de ſimilibus idem eſt iudicium, capitulo dudum, 2. de electio. Non tamen tenetur ad reſtituendum fructus beneficij, eo quod in peccato mortali occulto, aut notorio fuerit. Tum quia id nullo iure cauetur. Tum quia licet Ang. teneat quod ſic verb. Clericus, 8. §. 5. Roſel. tamen, & Syl. verb. clericus, 4. quæſtio. 24. idem quod nos tenent. Tum per prædictum §. ſtatuimus, qui id approbat irrefragabiliter, quatenus habet, beneficiarium, qui ſuas horas recitare omittit, non teneri ad reſtituendum, quod primis ſex menſibus à conſequutione beneficij accepit, & manifeſtum eſt, illum in peccato mortali notorio fuiſſe, ſi notoriè omiſit, & ſi occultè, in occulto.

XIII. Qui beneficij ſui ædes, vineas, prædia, & alia bona dolo vel negligentia deſtruit, vel damnificat, cum obligatione reficiendi & reſtituendi, Hoſt. in ſum. de Pœn. & remiſ. §. Quibus, verb. 1. 124

XIIII. Qui ſuſpenſus à beneficio, aut excommunicatus per canonem aut per hominem, recipit fructus, & impendit eos, perinde ac ſi non ita eſſet ligatus, quia ſuſpenſus à beneficio, non poteſt de fructibus beneficij diſpendere, niſi ad ſe, & ſuos modeſtè ſuſtentandos, & hoc ſi bona non habet, vnde viuat, ſecundum gloſſas, capitul. Cum Vintonienſis, verb. Admiſerant, de elect. clem. vt hi qui, de Ætat. & qual. cap. Paſtoralis, §. fin. de Apellat. receptas per Panor. & communem in locis ordinariis, & in capit. Apoſtolicæ, de except. ſed excommunicatus nihil poteſt accipere, iuxta gloſſ. receptam in dicto cap. Paſtoralis, in fine. At quia hoc intelligendum eſt, de excommunicato per quem ſtat, quominus abſoluatur, & illud de ſuſpenſo in pœnam, qui non poteſt facere vt abſoluatur, videtur nihil differre in hoc excommunicationem à ſuſpenſione ob contumaciam, quæ tam facilè ac excommunicatio tollitur, vt rectè ſenſit Dec. in d. §. fi. Vt autem peccetur per diſpenſationem fructuum beneficiorum inter viuos, vel per vltimas voluntates, dictum eſt ſupra, c. 17. nu. 94. Quibus addo Concil. Trid. quod ſeſſ. 25. cap. 1. de Refor. omnino interdicit, nedum epiſcopis, ſed & cæteris beneficiariis etiam Cardinalibus, ne conſanguineos familiarésve ſuos, reditibus eccleſiaſticis augeant, aut illos, iis, niſi pauperes ſint, diſtribuant, eoſque monet, vt omnem humanum erga conſanguineos, & propinquos affectum, ceu malorum ſeminarium, penitus exuant. De celebrante autem, & recitante horas, principaliter propter pecuniam (quod Simonia eſt) dictum eſt ſupra, cap. 23. nu. 101.

125 XV. Qui habet multa beneficia diuisa in titulum, quorum vnum suo statui decenti sufficit, vel sine dispensatione, vel consuetudine iusta, iuxta glo. sing. in c. Dudum, 2. de elect. receptam à Pan. & communi ibidem, & ab aliis quos cito in Repet. c. Ad hæc, de Præb. & probatur per c. Conquerente, de cler. non resid. & sentit Tho. quolib. 8. ar. 19. & quolib. 9. ar. 19. Dixi (diuisa) quia secùs si legitimè vnita, aut annexa, c. Vnio, 10. quæst. 3. cap. Cum venissent, de restitut. spol. cap.
126 Eam te, de ætat. & qualit. & cap. extirpandæ, §. Qui vero, de Præb. Dixi (in titulū) quia licet habere vnum in titulum, & aliud ad tempus cōmendatum, ad sex menses tantum si est ecclesia parochialis, cap. Nemo, de elect. lib. 6. Dico (ad tempus) nam de cōmendato in perpetuum, idem dicendum est, quod de dato in titulum, iuxta Cardin. Alexandr. in cap. Cum autem, 44. distinct. Gomes, in reg. de infirmis, resig. quæst. 13. & citatos per eum. Maior. in 4. distinct. 24. quæst. 13. quod probauimus in cap. De multa, de Præb. excepto quod vacans per mortem Commendatarij, censetur vacare eo modo quo vacabat tempore quo fuit ei commēda-
127 ta, quod stylus Roman. cur. hodiernus palam seruat. Dixi (quorum vnum sufficit) alioqui secùs, nam quamuis Concilium Trident. sess. 24. cap. 17. de Refor. quod approbat tacitè prædictam gloss. statuerit vt vnum tantum conferatur vni, qualis & quantuscunque sit ille, adiicit tamē, quod si illud ei non suffecerit, liceat ei aliud simplex sufficiens, dummodo vtrumque personalem residentiam non requirat, habere. Ex quo duo collige, posse quem iustè tenere duo beneficia simplicia non requirentia residentiam personalē, quorum alterum non sufficiat absque vlla dispensatione: quę ante hoc Concilium fuit communis opinio in cap. Cum iam dudum, & c. Extirpandæ, §. Qui verò, de Præb. Et quod Cōcilium non prohibet retentionem plurium, etiam requirentium residentiam personalem, per iustam dis-
128 pensationem. Dixi (absque dispensatione) quia non sufficit habere iustam causam ea obtinendi: attento solo iure naturæ, & diuino, sine dispensatione iuris positiui id prohibentis, iuxta S. Thom. in dict. Quolib. 9. ar. 15. Dixi (aut consuetudine iusta) quia tantum, licet non plus, valeret illa, quantum dispensatio, iuxta eundem ibidem, quia vtraque potest iuri humano derogare, & neutra naturali, vel diuino, cap. fin. cum ibi latè notatis de consuetud. Porro, iusta causa tenendi plura attento iure naturali: & consequenter dispensandi, & consuetudinem circa id inducendi, est secundum eundem circunstantia eiusmodi, quæ sufficiat ad tollendam deformitatem quam multitudo beneficiorum præ se fert: plura siquidem beneficia tenere, vt ille ait, nec adeo suapte natura est malum, vt per nullam circunstantiam iustificari possit, vt fornicatio, & alia id genus vitia, neque adeo indifferens, vt sine aliqua circunstantia iustificante liceat, vt habere duo prædia, vel domus, vt supra capit. 23. num. 1. diximus. Talis est circunstantia eius, cui attenta suæ personæ qualitate, non sufficit vnum beneficium ad honestè decenterque viuendum. Talis item tanta prudentia, sagacitas & industria alicuius, vt speretur plus eis, quibus præest, profuturus, etiam absens, quàm communiter alius præsens, & potius accipit propter vtilitatem beneficiorū, aut subditorum; quàm propriam, iuxta Innocent. cap. Cum iamdudum, nu. 4. de Præben. recept. Talis est etiam defectus aliorum idoneorum, iuxta Host. cap. Graue, col. 2. eodem titul. Talis insuper notabilis animi virtus, nobilitas, & scientia, d. capit. de multa. Quamuis hæc

causa

causa videatur includi in prima, quoniam ideo cum nobili, & graduato dispensari posse videtur, per d. cap. de multa, quia eius honesta sustentatio, pluribus quàm alterius indiget, vt ibi diximus. Talis etiam visa fuit Cardin. in Clement. Gratiæ, de Rescript. intentio tenentis plura beneficia, non ad splendidiorem victum, vestitum, & famulatum, & alia eiusmodi, sed ad largius erogandum in pauperes & opera pia, retento sibi tantùm, ad vitam decentem necessario, & vera huius intentionis exequutione.

Quare confessarius non debet absoluere habentem plura beneficia, nisi saltem concurrat aliqua prædictarú vel alia similis circunstantia, Maior vbi supra, arg. 6. Dico (saltem) Tum quia non sufficit quælibet illarum, sine dispensatione iuris humani. Tum quia vltima Cardinalis licet ante prædictú Concilium sustentari poterat, post illud tamen non potest, quum illud absolutè prohibeat habere plura beneficia etiam compatibilia, vltra id vel ea quæ sufficiunt honestæ atque dicenti sustentationi, iuxta prædictã gloss. sing. dicto cap. Dudum, in 2. de elect. Quoniã tamen Conciliú non prohibet tenere beneficia illa quæ ante fuerunt collata, sed ne de cætero conferantur plura vni, consuluimus eum, qui ante illud plura obtinuit, posse nunc retinere, limitando se iuxta d. opinioné Card. quã, licet sit contra Pan. & communem, semper putauimus veram ante illud. Quo fit, vt iure quis miretur, etiam post prædictum Concil. à Pontificibus Max. conferri multa quorum vnum sufficit, vni, & multos sibi collata retinere, quæ profecto iure, retinere nequeunt, etiam cum dispensatione, nisi iustificetur per intétionem à Cardinale requisitam. Addo quod idem Concilium sess. 24. capitulo 17. statuit, vt plures parochiales ecclesias, aut vnam parochialem, & vnam cathedralem obtinentes, cogãtur alteram infra sex menses dimittere. In quo pondera verbum, cogantur, &c. per quod respondimus neutram ipso iure vacasse. Pondera item id habere locum, etiam in his, qui per iustam dispensationem tenebant plures parochiales, quamuis audiam aliquos contradicere, argumen. capitul. ordinarij, §. Cæterú, de offic. ord. lib. 6. quod aiunt esse innouatum per idem Concilium, sess. 6. capi. 1. de refor. Quorum opinio licet disputando forte defendi posset, consuli tamen non debet. Tum quia est contra mentem Concilij, vt ex eius contextu patet. Tum quia sic interpretatur Curia cogens ad dimittendam alteram omnes, qui ante etiam cum legitima dispensatione, tenebant duas. Tum quia licet principium d. c. Ordinarij innouetur, vsque ad §. Cæterum, ille tamé tacetur. Hoc tamen ius nouum, non extenditur ad alia incópatibilia legitimè obtenta, & ita qui habet alia beneficia incompatibilia, puta plures personatus, vel vnam parochialé, & aliam dignitatem, vel personatum quæ non sunt ecclesiæ parochiales, non est cogendus relinquere vllum.

XVI. Qui fructus sui beneficij in plures quàm tres annos locat, aut in emphyteosim dat, clem. 1. de reb. eccles. non alien. & est excommunicatus in terris vbi est recepta extrauag. Pauli II. de qua infra, c. 27. nu. 147. 130

XVII. Qui parochiano petenti sacramenta non ministrat, vel non dat licentiam alteri confitendi, vel interest matrimonio clandestino, vt supra, cap. 22. nu. 68. aut benedicit secundas nuptias; nu. 83. aut primas tempore indebito, ibidem. 131

XVIII. Qui inducit aliquem ad promittendum, aut iurandum, se acceptutum sepulturam, in sua ecclesia, aut quam iam accepisset, non mutaturum, cap. 1. de sepult. 132

de sepult. lib. 6. & est excommunicatus excommunicatione Papæ reseruata, Clementin. Cupientes, §. Sanè, de Pœn. de quibus infra cap. 27. & qui aliquem in peccato mortali notorio mortuum in loco sacro sepelit, c. Quibus, 13. q. 2.

133 XIX. Qui non discit ea quæ necessario scire tenetur, ratione beneficij, vel officij, neque vult illud renuntiare, cap. Non est putanda, 1. quæstio. 1. & l. Idem iuris, §. 1. ff. ad l. Aquil. Porrò, sacerdos quatenus sacrificat, duntaxat est obligatus scire legere, cantare, & constituere, glo. clem. 1. de concess. præb. verb. Reputamus, quā Card. Pan. & Imol. probant ibidem, & faciunt multa, quę adduximus in prælect. c. Si quando, except. 10. & 11. de Rescript. & quatenus sacramenti minister, scire debet cuiuscunque sacramenti formam, materiam, & modum debitum administrandi, & quatenus confessarius & iudex fori conscientiæ, scire debet, quod supra cap. 4. dictum est. Quo fit primo, vt religiosis, & quibus non est onus curæ animarum, neque audiendi confessiones, satis & scire, quæ sunt necessaria sacrifico, iuxta mentem Innoc. recep. in c. Cum in cunctis, de elect. II. Quod qui habet prædictū onus ignorans ad id necessaria, tenetur discere illa, aut relinquere onus; vt dictum est; & ita, qui licet sit idoneus ad aliquod beneficium, si tamen non est, ad id quod obtinet, ratione loci, aut personarum subditarum, & non vult discere, quo fiat idoneus, non debet absolui, arg. d. c. Cum in cunctis, & eorum, quæ ibi Innoc. recep. ait & Panor. in c. Venerabilis, de Præb.

XX. Qui negligit, aut ob timorem omittit communicare parochianum iam morientem, vel eius confessionem audire, quamuis pestilentia laboret, iuxta dicta cap. 24. nu. 11.

XXI. Qui beneficium ecclesiasticum accipit sciens, aut scire debens se irregularem, suspensum, excommunicatum, aut interdictum esse, & titulus eius est nullus, c. Cum inter, de elect. c. Postulastis, & c. Si celebrat, de cler. excomm. minist. & qui in solo peccato mortali id facit, iuxta Panor. & d. c. Si celebrat, quod non est verum, vt probauimus ibidem post Feli. in c. Dilecto, de excep. col. 3. Maio. in 2. dist. 44. q. fin. col. 3. & in 4. dist. 18. q. 4. col. 1.

134 XXII. Qui non dicit tot, & tales Missas, quot & quales, & quo in loco tenetur, absque iusto impedimento, aut quas omisit, vt debet non complet, argum. c. 1. de Pact. & Proœm. Greg. & c. significatum, de Præb. Quot autem teneatur dicere parochus inquantum parochus, non videtur iure determinatum, nec sufficienti ratione probari; quia nulla concludit, omnibus diebus eum Missam dicere debere, neque omnibus, quibus commodè potest, quamuis sic omnibus festis, de præcepto colendis, quia in eis populus eam tenetur audire, c. Missas, de Consec. dist. 1. Quare primum institutio vel cōstitutio particularis seruanda est. II. Consuetudo quæ pro lege habetur, quando lex deest, c. Consuetudo, 1. dist. & ita vbi est consuetudo dicendæ Missæ omnibus diebus per se, aut per alium, non satisfacit dicendo diebus, quibus commodè potest, quia tenetur per se vel per alium, quolibet die dicere, & vbi est consuetudo, vt solis dominicis & festis, vel certis hebdomadæ diebus, tenetur dicere per se vel alium in illis, quamuis Sot. de Iust. & iur. lib. 9. q. 3. ar. 1. non satis caute iudicet parochum teneri, & satisfacere, celebrando quoties decenter potest, sacellani autem siue capellani, tenentur dicere, quas, vbi, & quomodo institutio sacellorum, vel eorum promissio habet, argum.

dicti c. Cum dilectus, de consuetud. c. 1. & c. Qualiter, de Pact. Addo, quod onus annexum beneficio, vt illud obtinẽs quotidie celebret, de sancta Maria, non obligat ad missandũ omnibus diebus, neque ad Missam dicendã de illa omnibus, quibus Missare tenetur, sed solũ illis quibus frequentius salua honestate, & deuotione debita potest, dicto c. significatũ, de Præb. onus autem dicendi per se, vel per alium omnibus diebus, de omnibus diebus intelligẽdum est, vt ibidem diximus.

XXIII. Qui contrauenerit alicui sequentium preceptorum Concilij Trid. quod sess. 25. cap. 1. de Refor. præcipit, vt habens beneficium cum onere legendi, legat per se, si est idoneus, sin minus, per alium; & vt in posterũ non valenti legere per se, non conferatur eiusmodi beneficium, decernens collationem ei factam esse nullam. Cui consequens est, acceptantem peccare, argum. c. eum qui, de Præb. lib. 6. Et in sess. 5. cap. 2. quod habens beneficium curatum, prædicet verbum Dei suo populo, vt minimum in dominicis & festis solemnioribus, & doceat ad salutem necessaria, quod est tanquam nouum & singulare notandum, & sess. 23. cap. 6. quod nullus obtineat beneficium ante 14. annum; & quod in minoribus cõstitutus, nisi beneficium ecclesiasticum habeat, aut in seminario vel aliqua schola, quasi via ad maiores suscipiendos versetur, non gaudeat priuilegio fori. Quæ res nouissima est, & sess. 24. cap. 12. Quod archidiaconi sint magistri aut licentiati in Theologia, aut canonibus. Nota non sufficere quoad hoc doctoratum, vel licentiam iuris ciuilis, Medicinæ vel Artium, quod curia seruat, per quod soluitur quæstio missa mihi ex Hispaniis, & quod per Archidiaconum intelligitur solum is de quo loquitur Rubrica de offic. Archid. qualem in Hispania neminem scio, quia prædicta Rubrica solum videtur loqui de illo qui est caput capituli, & primus post Pontificem, & tales Hispania in sæcularibus ecclesiis vocat Decanos, & in Regularibus, Priores, & in Gallia, vt plurimũ, Præpositos, cui alludit c. Quamuis, de verb. signif. Reliquæ verò dignitates non conferantur, nisi constitutis in anno 22. Per hoc corrigitur c. 1. de ætat. & qualit. lib. 6. quod præscripsit in hoc annum 20. Et prouisi de beneficiis curatis teneantur infra duos menses à die possessionis coram Episcopo, aut eius Vicario profiteri fidem Catholicam, spondentes se in Romanæ ecclesiæ obedientia permansuros. Quod ipsum, de canonicatibus, & dignitatibus prouisi faciant, non solum, coram episcopo, sed etiam in capitulo, alioqui non faciant fructus suos, nec illis suffragetur possessio. Quod etiam valde nouum est, quatenus multum addit capitulo Ego N. & capitulo Nullus, de iureiur. respectiue. Nemo etiam obtineat dignitatem, canonicatum, aut portionem, qui non sit ordine sacro, quem illa requirunt, initiatus, aut in ea ętate constitutus, vt infra tempus statutum initiari valet. In omnibus vero ecclesiis cathedralibus, omnes canonicatus habeãt annexum ordinem presbyterij, diaconatus, vel subdiaconatus. Hortatur etiam Cõcilium vt saltem dimidia pars canonicatuum conferatur tantum Magistris vel doctoribus, aut etiã licentiatis in Theologia vel iure Canonico. Pondera, quod hoc postremum non est præceptum, sed tantum exhortatio, quæ non obligat, §. fin. 4. distinct. Quodque nullius statuti, aut consuetudinis vigore liceat, ab ecclesiis vltra tres menses quolibet anno abesse. Hic videtur permitti maior absentia, dignitates, & canonicatus obtinentibus, quàm parochis, per capitulum 1. sess. 23. de Refor. & capitul. 13. quod super

135 (margin, beside "XXIII.")

136 (margin, beside "sessionis coram Episcopo")

fructibus episcopatus, non excedentibus summam ducatorum mille, aut fructibus parochialium, non excedentibus centum ducatorũ, pensiones, aut fructuum reseruationes non assignentur. Hoc videtur tangere Papam, qui licet ligari non possit, capitulo proposuit, de Concess. præbend. seruat tamen hactenus inuiolabiliter, & vbi parochiales non sunt diuisæ, diuidantur, & vbi non sunt, erigantur,
138 non obstantibus, &c. Item sess. 25. capitulo 4. de Refor. Quod episcopi in Synodis, & Abbates, & Generales ordinũ in Capitulis suis generalibus pro sua conscientia disponãt de Missis, si earum fuerit exorbitans numerus, vel eleemonsynæ iis dicendis impares: Hoc videtur ius nouum, quoad Abbates, & Generales, sed non quoad episcopos. Qui argument. capitul. cum accessissent, & c. ex parte, de constit. & eis adnot. possunt hoc facere, etiam sine synodo, iure antiquo, quod non videtur per hoc sublatum, cum fuisset additum ad augendum argum. c. fi. de verb. signif. Item capitulo 13. Quod quarta funeralium, solita iam ante annos 40. persolui ecclesiæ parochiali, soluatur, etiam si postea concessa fuit alicui monasterio, non obstantibus, &c. & sess. 25. c. 7. de Refor. statuit, quod in poste-
139 rum accessus, regressus, aut coadiutoriæ cum futura successione non cõcedantur, nisi quoad episcopatum, & Abbatiam, certis ad id causis concurrentibus, & sess. 24. capitulo 19. de Refor. Quod nec mandata de prouidendo, gratiæ expectatiuæ, etiam sub nomine indulti, nec aliæ quæcunque gratiæ ad vacatura, aut indulta, ad alienas ecclesias cuiquam concedantur, & hactenus concessa, abrogata censeantur, & c. 8. Quod nulla ecclesia parochialis etiã si reseruata fuerit, & vacet in Curia, nisi per concursum, & oppositionẽ preuio examine, de quo ibi, conferatur.

140 Qualiter autem religiosus peccet contra votum paupertatis altius quàm hactenus, trado in c. Non dicatis, 12. q. 1.

De peccatis prædicatorum siue concionatorum.

Prædicans vt peccat, si id facit sine facultate quam N. dare potest, & aduertens se esse in mortali, mentiens, numero 141. miscens ridicula, detrahens prælatis, decimare dissuadens, num. 142. si religiosus sine consensu episcopi, num. 143. Prædicandum quid, quoties, quibus, & à quibus, nu. 143.

141 PECCAT primo Concionator, qui publicè concionatur absque facultate legitima, c. excommunicamus, §. Quia vero, de Hæret. qualem habet episcopus per totum orbem, & parochus in sua parochia, qui potest dare illam alteri nóto, & alias probato quoad suam parochiam, sicut episcopus quoad suam diœcesim, & Papa quoad omnes, vt colligitur ex Pan. & communi in c. inter cætera, de offi. ordin. & c. excommunicatus, §. Quia vero, de Heret. & ex Cardinali, in clem. Dudum, de sepult. quia sunt ordinarij, & ordinarius potest omnia, quæ sunt iurisdictionis, delegare, iure canonico, iuxta glo. recep. c. Peruenit, 95. dist. II. Qui aduertẽs se esse in peccato mortali, ante iustam contritionem concionatur, secundum Caiet. in 3. par. q. 64. ar. 6. & 2. sec. quæstio. 187. ar. 1. qui retractauit, quod dixerat in summa verbo prædicatorum peccata, in princip. & Tomo 3. de vsu spiri. quæstio. 1. vbi oppositum tenuit: quia actus prædicandi saltem per legem humanam est actus peculiaris ordini euangelij. Et qui aduertens mentitur cõcionando

circa

circa doctrinam fidei, bonorum morum, historiarum sanctorum, miraculorum, aut prophetiarum, ad cohortandum, inducendũ, aut mouendum auditores, iuxta Caiet. in sum. verb. prædicatorum peccata. Dixi (circa doctrinam fidei, &c.) quia mentiri circa alia, non est peccatum mortale, nisi notabiliter scandalizaret, vt de mentiente in iudicio, & confessione dictum est, supra c. 18. nu. 3. Et vt peccat qui principaliter vel minus principaliter ob laudem, honorem, vel pecuniam prædicat, & quanto plus mereatur, qui purè ob Dei gloriam id facit, colligas ex cap. 23. nu. 6. & latius ex Comment. c. cum minister, 23. q. 5.

Qui verò concioni fabulam, & facetias, aut aliquid ridiculum miscet, peccat quidem, iuxta S. Anton. par. 3. tit. 18. cap. 4. & Caiet. 2. sec. q 164. ar. 2. sed cõmuniter non plusquam venialiter, iuxta eundem, in dict. verb. Prędicatorum peccata. 142

II. Qui religiosus concionando, prælatis ecclesiæ, & sacerdotibus detrahit, præsertim, quo laicis placeat, clem. 1. §. Quibus, de priuileg. Quod intelligendum est, iuxta glo. ibidem. verb. Detrahendo, de detractatione nominatim, expresse, vel æquipollenter facta: licet enim generaliter prælatorum vitia reprehendere, modo id prudenter, & absque scandalo fiat. Et quamuis dicta clemen. solum loquatur de religiosis, quia sæpius in eo peccant, idem tamen de secularibus dicendum est, quoad peccatum, quamuis non quoad pœnas ibi constitutas, argument. gloss. Clement. in 1. de rescript. verb. Præsidentes, adiuncto textu in leg. interpretatione, ff. de pœnis. Quæ confirmantur per Concil. Lateranense, quod sub Leone X. sess. 1. vetuit concionatoribus populo prædicare miracula falsa, incerta, aut prophetias, per sacram scripturam non approbatas, & Prælatis ecclesiæ detrahere, addens aliis pœnis excommmnicationem latæ sententiæ reseruatæ Papæ, quod non latuit Caietanum, in summa verb. excommunicatio, cap. 18. sub fin. Et qui religiosus, concionando dissuadet populo decimarum solutionem, & est excommunicatus, Clem. Cupientes, de Pœnit. de quo infra cap. 27.

IIII. Qui contrauenit præceptis Concilij Trid. quod sess. 5. cap. 2. præcipit vt nullus regularis prędicet in ecclesiis sui ordinis, nisi prius examinatus & approbatus à suo superiore, de vita, moribus & scientia, obtenta ab eo licentia quã Episcopo præsentet, benedictionem ab eo petendo. In ecclesiis vero, quæ sui ordinis non sunt, etiã licentia episcopalis necessaria erit. Episcopi etiam neminem regularem extra claustra viuentem, nec secularem sacerdotem prædicare sinant, nisi eis noti sint, & moribus, & doctrina probati, etiam cuiuscunque priuilegij prætextu; & sess. 24. cap. 4. de Refor. quod nullus secularis vel regularis etiam in ecclesiis sui ordinis prædicet, contradicente Episcopo: Episcopi autem singulis dominicis, & festis solemnibus, diuinam legem per se, in suis ecclesiis annuntient, vel si legitimè impediti sint, per deputatos ab eis, in aliis verò ecclesiis, per parochos, vel alios, tempore verò aduentus, & quadragesimæ quotidie, vel saltem tribus diebus in hebdomada, legem diuinam, & sacram scripturam annuncient, & festis diebus pueros doceãt doctrinam Christianam, & obedientiam erga Deum & parentes, & cap. 7. quod ministrantes Sacramenta, etiam si sint episcopi, iis qui ea suscipiunt, illorum vim & vsum explicent, & inter Missarum solemnia, vel alia diuina officia, vernacula lingua, festis diebus legem diuinam populo exponi curent, postpositis inutilibus quæstionibus quæ non ædificant. Res item incertas, aut 143

ſpeciem falſi habentes proponi non permittant, & curent prædicari doctrinam veram de purgatorio, & ſeſſ. 22. cap. 8. Quod omnes curam animarum gerentes, per ſe vel alios aliquid ex his, quę in Miſſa leguntur dominicis & feſtis exponãt, & myſterium ſanctiſſimi huius ſacramenti declarent.

De peccatis Coniugatorum.

Sponſalia clandeſtina poſt Concil. Trident. complens, & vtens matrimonio præſumpto, &c. vt peccat, nu. 144.

Matrimonium præſumptum ceſſit, & coram quo parocho contrahendum, ſine cuius præſentia contractum nullum, nu. 144.

144 PECCAT primo coniunx, modis ſupra cap. 22. à nu. 30 poſitis, & non complens ſponſalia clandeſtina contracta etiam poſt Concil. Trident. quia illud ſolum matrimonium & non illa annullat. Et qui vtitur matrimonio pręſumpto per copulam carnalem habitam poſt prædictum Concil. quia poſt illud ceſſant matrimonia præſumpta per cap. Is qui, de ſponſ. Et qui diſcedit à matrimonio contracto coram parocho habitationis fœminæ, etiam ſi parochus habitationis viri non aſſiſtat. Et qui vtitur contracto publicè, etiam coram toto populo, ſine præſentia præfati parochi, vel alterius presbyteri, cum licentia illius, vel ordinarij: quia congregatio Concilij Trid. ſub Pio V. interpretata fuit, ſufficere, & requiri parochum mulieris, & non viri.

Cap. XXVI. Vt ſe geret Confeſſarius erga confeſſum.

Confeſſarius doceat confeſſum hoc & hoc alium ad aliud exhortetur, alium laudet, alij nihil dicat, nu. 1. hoc præſtari faciat quinque caſibus, nu. 2. facilè non iudicet eſſe mortale, quod eſt contrarium, quid tunc faciet. Non abſoluat nolentem facere neceſſaria, nu. 3. Quid faciet quando pœnitens contrariam ſuæ opinionē habet, n. 4. Quid quando vterque dubitat. Quid dicet ei, qui reſtituere debet. Quid ei qui alia vice reſtituturū ſe promiſit, et nō præſtitit, n. 5. Quid faciet in abſolutione peccatorū cōſeruatorum cum breui reſolutione, n. 6.

Peccatum reſeruatum cui, & quomodo confitendum, & ſcl endum, nu. 6.

Abſolutio excommunicationis præcedat peccatorum abſolutionem, ante illam faciat hoc, & hoc, nu. 7. 8. & 9.

Abſoluatur pœnitens ab omni excommunicatione, maiore, & minore ſic, nu. 10.

Abſolutio peccatorum detur in hac forma, quamuis ad ſubſtantiam eius minus ſufficit, nu. 11.

Abſolutio conditionalis non detur, nu. 12. & data à peccatis, cenſuris, & irregularitatibus, ab eo qui pœnitentem poterat abſoluere, ab omnibus quas incurriſſet. etiam oblita includit. &c. n. 13. & cum datur ab eo qui non poterat, quid fiet, & an abſenti dari poſſit, nu. 14.

1 PERACTA confeſſione, confeſſarius vt diximus in principio, c. 1. de pœnit. diſt. 6. n. 50. doceat ea in quibus errare animaduertit, putando peccatum eſſe, quod non eſt, aut contrà, aut eſſe mortale quod eſt veniale, aut contrà, ſaltem in his quæ ir [illegible]ur, idemque faciet de cenſuris, quas falſo credit eſſe, vel non eſſe, per [illegible] ipſum capit. 1. de pœnit. diſtinct. 6. & quæ ibi tradimus, & arg. c. omnis, §. Sacerdos, de pœnit. & remiſſ. Deinde pro varietate pœnitentium, alium

alium arguat, alium soletur, alium de diligentia, & ordine memorandi, & accusandi modestè laudet, & ad gratias ob id agendum incitet, aliis, alias virtutes magis commẽdet, aliis, alia vitia acrius increpet. Porrò, pœnitenti docto, diligenti, & sæpè confitenti, & celebranti, aut nil dicat, aut solum, vt faciat, quæ nouit facienda, & cum sit lux, & sal aliorum, caueat, ne fit eis offendiculo, vt copiosius dixi in d.c.1. à nu.52 III. Præmissis ante vel post prædicta interrogationibus oppor- 2
tunis, faciat concludi confessionem dicendo, se commisisse illa omnia peccata, & alia multa, quæ non satis meminit, cogitatione, verbo, opere, & omissione, & persuadeat proponere, nunquam amplius Deo iuuante, ea nec alia saltem mortalia, ob eius amorem peccaturum, iuxta dicta supra capitulo 1. nu. 12. sed non obliget eum ad id voto, iuramento, vel alia promissione, quæ nouum vinculum adiiciat, nisi cum ius id præcipit, vt in excommunicato notorio absoluendo, capitulo ex parte, de verb. sig. & c. solet, de sent. excom. lib.6. & in incendiario, c. Pessimam, 23. q. 8. & in mutilatore, c. si quis membrum, ead. cau. & q. & manifesto raptore, aut ecclesiæ violatore, capit. super eo, de Rapto. & vsurario publico, capit. Quamquam, verb. Nullus, de vsur. lib.6. & in publicè iniuriante personis ecclesiasticis, cap. Quisquis inuentus fuerit, 17.q.4. IIII. Caueat facilè negare abso- 3
lutionem pœnitenti dicendo esse mortale id de quo sunt contrariæ opiniones, ne eum in futurum propter conscientiam illaqueet; sed potius consulat libros, vel doctos, vel certè persuadeat ei propositum faciendi, quod iure facere debet, consilio N. vel N. quibus confidit, vel aliorum quorum iudicio fidendum est, tale enim pœnitentis propositum sufficit, vt absoluatur, Ang. verb. Confessio, 4. §. 3. & Sylu. verb. Confessio, §. 20. adiunctis, quæ diximus supra cap. 23. nu. 21. V. Quod nullatenus absoluat pœnitentem, nolentem abstinere ab eo, quod certum est esse mortale, per dicta sup. cap. 10. nu. 4. VI. Quod si sint contrariæ do- 4
ctorum opiniones, quarum alteram confessarius, & alteram pœnitens sequitur, & confessarius credit euidenti se textu, vel ratione niti, pœnitentem autem dubia, non debet eum absoluere. At si confessarius non adeo forti ratione nititur, vel pœnitens vtitur pari, vel fere pari, & habet aliquem pro se doctorem clarum, poterit eum absoluere, vt post Adri. in 4. de confess. q. 5. dub. 7. col. 5. tenuimus in c. si quis autem, de pœnit. dist 7. nu. 66. non distinguentes inter proprium parochum ad audiendum confessiones obligatum, & alium qui potest audire, & non tenetur, vt nec Adri. distinxit, quicquid Gofred. relatus per S. Ant. 3. par. tit. 17. c. 20. §. 2. dicat. Adde, Quod, vt cum dubitatur an aliquid sit mor- 5
tale, nec ne, securiorem partem cõfessarius & pœnitens eligere debent, ita quum dubitatur, an pœnitens hoc facere, dare, aut pati debeat, benigniorem opinionem confessarius eligere debet, Ang. & Sylu. vbi supra. Dixi, (quum dubitatur) nam confessarius vel pœnitens credens suam sententiam esse veram, non dubitant, vt diximus in d. c. si quis autem, à nu. 9. VII. Quod pœnitentem, ad aliquam restitutionem aliquorum obligatum, inducere debet ad propositum eam faciendi, quàm cito commodè poterit, iuxta dicta in c. 17. nu. 54. admonendo eum si nimis differat, in peccatum mortale recasurum, & gratiam quam per confessionem & absolutionem adeptus est, amissurum. Quin & eum, qui confessione præterita, restitutionem promisit, nec restituit, non debet absoluere quoad 82

restituat, nisi raro, vt in d. c. 17. num. 59. insinuatum est. VIII. Quod pœnitentem habentem peccatum reseruatum, non debet absoluere ab eo sine priuilegio, bulla, vel alia licentia eius, qui illa potest dare, sed vt dixi in capit. Consideret, §. Cautus, nume. 10. de pœnit. distinct. 5. debet absoluere à quibus potest, & pro absolutione reseruati, mittere ad eum cui reseruatum est, cui solum reseruatum confiteatur, vt ab illo absoluatur, aut absoluendus ad priorem confessarium remittatur. Posset item pœnitens per se, vel per alium ante vel post suam confessionem, impetrare facultatem secretam, verbo aut scripto, ab eo, cui reseruatum est, absoluendi à proprio confessario, aut quia is modus periculosus est, eo quod peccatum extra confessionem detegitur, tutius esset, vt confessarius per se vel alium impetraret sibi facultatem absoluendi ab illo vel illo peccato, ei reseruato.
7 IX. Quod pœnitentem excommunicatum prius debet absoluere ab excommunicatione, quàm à peccatis, alias mortale sacrilegium committeret, vt diximus in d. cap. Consideret, §. Cautus, num. 24. post Palud. in 4. distinct. 17. quæst. 1. colum. 4. argum. cap. si celebrat, de cler. excomm. minist. cap. sacris, de his quæ vi, contra Angel. verb. confessio, 5. §. 10. sequentem Monald. pro se incautè citantem Richar. qui contrarium tenet, licet absolutio peccatorum si concederetur, valeret, modo, quo supradictum est, cap. 9. num. 5. Quod si facultatem absoluendi ab excommunicatione non habet, nullatenus à peccatis absoluat, quousque absolutus ab ea, redeat, aut adferat mandatum ad absoluendum eum. Porrò, in absoluendo ab excommunicatione, seruare debet formam iuris, quæ, vt diximus in cap. 1. in princip. dist. 6. num. 54. habet primum, vt iuret parere super eo mandatis ecclesiæ, c. ex tenore, c. De cætero, de sent. excomm. II. Quod parti satisfaciat, si offensa, aut debitum est notorium, c. Ex parte, de verb. signif. & c. Solet, de sent. excom. lib. 6. aut impensas, si contumacia est notoria, cap. Venerabilibus, §. porrò, eod. tit. & lib. & hoc si potest, sin minus, præstet sufficientem cautionem, id est dando pignora, vel fideiussores: & si neque hanc potest, det iuratoriā. Nouè autem addimus, quod quamuis distinctio debiti, offensæ, aut contumaciæ notoriæ, & dubię, locum habeat in foro exteriori, in interiori tamen non habet, sed solum si scit, aut nescit, se debere, aut offendisse, aut quantum, aut quomodo, aut cui soluere debeat. Quia in hoc foro cessant præsumptiones, & confessum à pœnitente pro certo, notorium habetur, iuxta omnes, argu. cap. tua, c. Is qui, de sponsal. quod est vsu frequens, & theoria rarum. III. Quod humeros nudatum cum
8 psalmo Miserere mei Deus, aut alio pœnitentiali, virga, fune, aut flagello cædat, & post gloria patri, &c. Kyrie eleison. &c. Pater nost. &c. & cum versiculis saluum fac. &c. Dominus vobiscum, &c. Oremus, Deus cui proprium est misereri, & parcere, suscipe deprecationem nostram, & hunc famulum, quem excommunicationis sententia ligatum tenet, miseratio tuæ pietatis absoluat. Per CHRISTVM D. N. Amen. c. A nobis, 2. de sent excomm. & tradit Ant. 3. par. tit. 24. cap. 77. §. 1. quem sequuntur alij, & post absoluat in hæc verba. Authoritate qua fungor, absoluo te à vinculo excommunicationis quod incurristi ob hanc vel illam causam, & restituo te sacramentis ecclesiæ & communioni fidelium. In nomine patris, &c. Amen. Et si est excommunicatus ob multas causas, exprimat eas in absolutione, alioqui à solis expressis esset absolutus, iuxta omnes.

Quamuis

Quamuis mea ſententia ſatis eſt, habere intentionem eum ab omnibus abſoluendi, & comprehendendi omnes ſuis verbis. Si vero, ob vnam tantum cauſam ſæpè incurrit, ſufficit dicere, toties, quoties eam incurriſti. Et quia ſtatim dicemus expedire, vt generaliter abſoluat quemlibet pœnitentem ab omni excommunicatione, ſub conditione, ſi & quatenus eſt opus, & poteſt, quamuis non videat eum aliqua teneri, à fortiori expediet, vt eum ſic abſoluat quando eum abſoluit ab aliqua particulari qua videt eum teneri. Quamquam autem modus prędictus, regulariter ſeruandus eſt, quando commodè poteſt in abſoluendo excommunicato, 9
abſolutio tamen aliter facta valet etiam ſolum dicendo, Ego te abſoluo ab excommunicatione, vel rebenedico te, aut aliud æquipollens, cum intentione abſoluendi, Syl. verb. Abſolutio, 5. §. 2. vt diximus in dict. cap. 1. vbi addimus nu. 55. ne faciat fœminā nudare humeros, quia nullo iure id cauetur, & à nu. 60. quod quatuor prędicta non ſunt ſeruāda, quando excōmunicatio non eſt certa, & ad cautelam abſoluitur. Et Leonē PP. X. fratribus ordinis Minorum cōceſſiſſe, ne quando excōmunicatos in foro conſcientiæ abſoluunt, teneantur eos flagellare dicendo pſal. Miſerere, compen. priuileg. verb. Abſolutio, 1. quoad ſeculares, nu. 14.

X. Confeſſarius imponat pœnitentiā, ante abſolutionem, gloſſ. ſing. in Clem. Dudum, §. ſtatuimus, verb. Audire, de ſepult. quod tamen non eſt neceſſe; quia tantum valet, & tam ſacramentalis eſt quæ poſt, quàm quæ ante imponitur, vt dixi in princip.. dict. c. 1. nu. 33. poſt Gerſon. in tract. de excomm. 2. par. arg. l. Lecta, ff. de reb. cred. 10

XI. Abſoluat eum ad cautelam, ab excommunicatione maiore vel minore, ſuſpenſione, vel interdicto, in hanc ſententiam. Si teneris aliquo vinculo excommunicationis maioris, ſuſpenſionis, vel interdicti, à quibus te poſſum abſoluere, abſoluo te, ſi & quatenus poſſum, & expediret, ſed non eſt neceſſe adiungere, reſtituo te ſacramentis eccleſiæ & communioni fidelium, iuxta Gerſon. vbi ſup. & omnium mentem, quia eo ipſo quo abſoluitur, eis reſtituitur.

XII. A peccatis abſoluat, præmittendo Miſereatur tui, &c. Dominus noſter IESVS CHRISTVS te abſoluat, & ego auctoritate ipſius qua fungor, te abſoluo ab omnibus peccatis tuis In nomine Patris, & filij, & ſpiritus ſancti. Paſſio D. N. IESV CHISTI & merita Beatæ Mariæ ſemper Virginis, & omnium Sanctorum, & quicquid boni feceris, & mali patieris, ſint tibi in remiſſionem peccatorum, augmentum gratiæ, & præmium vitæ æternæ. Non ſunt tamen hæc omnia neceſſaria: Eſſentialia enim & neceſſaria ſunt illa ſola: Abſoluo te, vt diximus in d. princip. nu. 9. & colligitur ex vtroq; Tho. 3. par. q. 84. ar. 3. & ex Concil. Florent. in decreto euge, § 4. quia quæ abſolutionem præcedunt, ſunt preces, & quæ ſequuntur, ſunt iniunctio pœnitentiæ generalis, vt diximus in cap. 3. nu. 4. & in d. cap. 1. nu. 36. & 52. poſt Tho. quol. 3. Alia multa verba multi adiungunt, quę non ſolum ſunt ſuperflua, ſed etiā periculoſa, è quibus ſunt illa, (De quibus contritus, &c.) Tum quia abſolutio non ſolum comprehendit peccata contrita, ſed etiam quæ apparent contrita, ad effectum, ne iterum ea pœnitens confiteri teneatur, quin etiam attrita certæ ſpeciei comprehendit quoad effectum remittendi, vt ſupra dictum eſt, cap. 1. nu. 40. Tum quia ſcrupulos gignere poſſet, vt dixi in d. cap. in princip. nu. 31. Vbi nu. 27. etiam dixi, qualiter intelligenda ſit determinatio 11

quædam

quædam Io. Gerson, quo vera sit. Admonemus etiam id quod vbi supra, nu. 62. quod non debet absoluere ab excommunicatione de futuro, & minus à peccatis, dicendo. Ego te absoluo ab excõmunicatione, aut à tuis peccatis, sub conditione, si illud, aut illud feceris, aut si satisfeceris. Tum quia absolutio non debet esse in suspenso, arg. c. Adde quoniã, de Appell. Tum quia licet sortiretur effectum post adimpletam conditionem, peccaret tamen, qui eam sic faceret, vt dixi ibidẽ, nu. 65. Quãuis posset ferre sub cõditione de præterito, quæ actum non suspendit, l. Cum ad præsens, ff. si cert. petat. veluti dicendo, si fecisti, aut præstitisti talem rem, ego te absoluo, vt dicitur, quum de baptismo dubitatur, si tu non es baptizatus, ego te baptizo, cap. 2. de baptis. Quod si superior absens inferiori facultatem dederit, vt casibus sibi reseruatis absoluat sub eo modo, vt iterum illi confiteatur, quando præsens fuerit, confessarius tenetur illum modum pœnitenti declarare, & si eum non acceptauerit, non debet audire, si ante confessionem id sciuerit, nec à reseruatis absoluere, si post confessionẽ sciuit: si tamen consenserit absolutioni, adeo valet absolutio, quod quamuis postea pœnitens superiori non cõfiteatur, valere illa non desinat, peccatum tamen mortale nouum cõmittet. Est autem valde notandum, quod qui confitetur alicui habenti facultatẽ absoluendi, ab aliqua excom-
13 municatione, vel peccato reseruato, quibus ipse tenetur, & obliuiscatur illa, & absoluatur ab omni excommunicatione & peccato si & quatenus potuit cõfessarius, vt supra est dictum, absoluitur etiam ab eis, ita quod quamuis postea factus memor eorum cõfiteatur illa vt tenetur alteri, qui talem facultatem non habet, ab illis possit absolui ab eo, quia desierunt esse reseruata, & habere excommunicationem adiunctam, quippe quæ per priorem absolutionem sublata fuerunt, & peccata remanserunt solubilia à quouis proprio sacerdote, vt dixi in cap. 1. §. Cautus, de pœnit. distinct. 5. & in capit. 1. in princip. nu. 70. de pœnit. distinct. 5. allegando locum specialẽ vbi id dixit Palud. in 4. distinct. 18. quæstio. 5. colum. pen. quem nemo allegat, quamuis generaliter allegando eum sequantur, S. Anton. Ang. Syl. Gab. & Adr. in locis, quos in d. §. Cautus, citamus. Et ideo qui confitetur habenti authoritatem absoluendi ab omnibus peccatis, & censuris, per viam confessionalis, bullæ, Iubilei, vel aliam, prudenter facit, curando, vt modo supradicto generaliter ab omnibus excommunicationibus, & peccatis absoluatur: imò, & vt secum in irregulataribus dispensetur, si etiam ad eas se extendit facultas. Quia si postea in mentem venerint, satisfaciet confitendo peccata, nulla obtenta absolutione à censuris, nec dispensatione ab irregularitate, quod religiosi notare debent qui in visitationibus, ab irrregularitate, & aliis censuris generaliter absoluuntur à superioribus, nam esto tunc non meminerint illa, sublatæ censentur, nec tenentur aliam absolutionem quærere ab eis, sed satisfaciunt confitendo simpliciter peccata, ob quæ illas incurrerunt. Angel. verb. Confessio, 1. §. 12. Ros. verb. Confessio, 2. §. 9. Syluest. verb. Confessio, 1. quæstio. 4.

14 XIII. Quod si absoluit aliquem ab excommunicatione, aut à casu reseruato, à quibus ipse non poterat, debet procurare facultatem absoluendi eum ab illis, & post habitam eam absoluet eum præsentem, si præsentiam eis habere potest, sin minus, absentem ab excommunicatione; quando voluerit, & à peccato reseruato, quando ille in gratia esse videbitur, secundum Anton. qui ait multos

insignes

inſignes theologos congregatos ſuper hoc in Concil. Baſil. concluſiſſe, huiuſmodi pœnitentem poſſe abſolui in abſentia, etiam ſi præſentia eius haberi poſſet, ſed ſcandalum immineret, dicendo ei, quod nequaquam eſt abſolutus, & propterea oportet ipſum iterum confiteri. Quod equidem ego refellere minime audeo, licet nonnullis contrà videatur, & ſi prædictam facultatem habere nequit, admonere debet eum ſi poteſt, vt ſe abſoluere faciat à tali caſu, aut peccato, à quibus ille non potuit, vt dixi in d. princip. nu. 60. Diſplicet autem illud Directorij, lib. 1. tit. 15. §. 143. ſcilicet, vt obtenta abſoluendi facultate, iterum pœnitentem accerſat, & cautè fingat, ſe eum de aliquo peccato iam confeſſo interrogare velle quo melius eum erudiat de nonnullis aliis, ſi poſtea commiſit, & ab omnibus abſoluere. Tum quia raro id ſine ſcandalo fiet. Tum quia non poteſt illum ab illo peccato, & aliis abſoluere, niſi omnia peccata integrè ex propoſito abſque tali fictione confiteatur, cap. omnis, de pœnit. & remiſſ.

Pœnitentia iuſta eſt imponenda, alia cur falſa dicta omnibus eadem leuis neceſſaria, & alia grauis indiſcretè ponitur, nu. 15.

Pœnitentia iuſta quid, eam Deus ſolus nouit, nu. 16. & ſeptennis vnicuique peccato mortali non debetur in foro interiori contra communem cum S. Thom. nu. 17. arbitrio confeſſarij relinquitur, non ad hunc effectum ſed ad iſtum, & in imponenda conſideret hæc; ſit conueniens, quales non ſunt hæ, nu. 18.

Confeſſarius antequam pænitentiam iniungat, dicat hæc, & quanta eſſet iniungenda, n. 19.

Pœnitentia ſatisfactoria alia à neceſſaria culpæ delendæ, & quæ earum acceptanda, nu 20.

Pœnitentia, ex cauſa, diminui & mutari poteſt, nu. 21. & 22. & per opera alias debita fieri, nu. 23.

Pœnitens quod officium relinquet, nu. 24.

Confeſſarius pœnitenti abſoluto hæc conſulat, nu. 25.

XIIII. Quod frequenter rogati ſuper quantitate pœnitentiæ imponendæ, 15
tandem concluſimus octo. Primum, quod confeſſarius debet conari imponere pœnitentiam iuſtam pœnitenti. Tum quia ea minorem Greg. falſam. appellat in c. falſis, de pœnit. diſt. 5. Non eo quod nil proſit, vel abſolutionem irritam faciat, ſed quia pœnitentem fallere poteſt, præbendo occaſionem credendi, ſe per illam, plenè ſatisfacere. Tum quia Abulens. ſuper 18. Matth. q. 49. circa finem, dixit confeſſarium imponentem pœnitentiam pro ſuo libito, ſine alia circumſpectione peccare, quãuis non declaret, an mortaliter, an venialiter, niſi quando nullam ſcienter iniungit, cui ſatis concordat Concil. Colon. de ſatisfact. §. ex prædictis, multa de hac re tangens, & Adr. in 4. de Clauib. quæſtio. 2. colum. 6. ſacerdotem non debere condonare offenſas contra Deum factas ſine multa prudentia, & pœnitentia, argum. capit. ſi is qui prælatus, 23. quæſtio. 4. & Maior. in 4. diſt. 20. colum. 3. non eſſe veri amici imponere paruam pœnitentiam, neque prudentiæ, eius paruitate lætari. Tum quia Concilium Trident. ſeſſ. 14. cap. 55
7. poſt hæc ſcripta declarauit, conuenientes pœnitentias eſſe à confeſſariis imponendas, & non leues pro grauibus iniungendas, ne participes eorum fiant. Quo fit, vt conſtanter affirmemus, non rectè fungi officio ſuo confeſſarios, qui omnibus vnam & eandem leuem pœnitentiam obligatoriam, & aliam grauiorem

volunta-

16 voluntariam imponunt. II. Illam esse pœnitentiam iustam, quę neque est maior neque minor merita, quæque exæquat, & non superat pœnam peccatis confessis in purgatorio luendam, argum. l. iustitia, ff. de iust. & iur. & proœm. Greg. III. Hanc soli Deo esse cognitam, solus enim ille nouit, quanta pœna debeatur in purgatorio peccato mortali per contritionem & cōfessionem condonato, quia solus ipse nouit grauitatem peccati, & vim contritionis, & partem quam absolutio sacramentalis tollit, meritum item operis satisfactorij tum sacramentalis, tum cuiuslibet alius, quod pro magnitudine vel paruitate gratiæ, & deuotionis magis
17 vel minus, saltem ex opere operantis satisfacit. IIII. Vulgatum esse, vnicuique peccato mortali, iuxta canones, pœnitentiam septem annorum iniungendam esse, in quod allegatur Gratian. in capit. Hoc ipsum, §. 1. 33. quæst. 2. Pro quo nunquam nos textum reperire potuimus, vt dixi in d. capit. Falsas, nu. 14. quamuis sic multas glossas receptas in d. capit. Hoc ipsum, & in capit. Admonere, 33. quæstio. 2. & in capit. Prædicandum, 22. quæstio. 1. & capit. sunt plures, de pœnit. distinct. 3. quæ id dicunt. Et communis cum Host. in summ, de pœnit. & remiss. §. Quæ pœna, & Palud. in 4. distinct. 10. quæstio. 2. Anton. 3. par. titul. 17. capit. 10. Cui consonare videtur stylus concedendi indulgentias 40. vel alius numeri annorum, & dierum in pœnitentiam iniunctorum. Quare contrarium putamus. Tum quod id tenet Thom. in 4. distinct. 20. quæstio. 2. ante quem idem sensit Hier. in capit. Mensuram, de pœnit. distinct. 1. Tum quia nec Gratianus dicit ecclesiam septennem pœnitentiam, in singula peccata statuisse, sed tantum pro grauissimis peccatis iniungi solitam fuisse in d. capit. Hoc ipsum, §. 1. Tum quia dici potest, illam pœnitentiam non fuisse taxatam pro foro interiori, sed exteriori, vt probamus in d. capit Falsas, nu. 14. Tum quia ibi ostendimus illos 46. canones pœnitentiales, quos Host. in d. §. Qua pœna, colligit, ad forum exterius pertinere. Tum quia ineptè imponeretur pœnitentia septennis pro vnoquoque peccato ei qui mille confitetur. V. quantitatem, & qualitatem iustæ pœnitentiæ, nunc & semper relinqui, relictamque fuisse prudentis confessarij arbitrio, d. c. Mensuram, c. Deus, de pœnit. & remiss. & c. Tempora, 27. q. 6. non quidem vt sensit glo. d. c. Mensuram, & Pan. in d. c. Deus qui, nu. 4. & Anton. Burgen. in capit. 2. de empt. ad effectum vt pœnitens facta pœnitentia iniuncta magna, vel parua ab omni pœna purgatorij liberetur, quia hoc falsum est, iuxta Mag. & communem in 4. distinct. 20. & probamus in d. capit. Mensuram, & capit. Deus qui, & in Repet §. in leuitico, de pœnit. distinct. 1. Nec etiam ad effectum, vt pœnitens ad penitentiam impositam acceptandam teneatur, secundum aliquos, vt dicemus infra nu. 20. Sed ad effectum, vt animæ negotia, quoad hunc mundum, & quoad alterum mediocriter gerantur. VI. Confessarium circunspicere debe-
18 re in æstimanda pœnitentia, magnitudinem, & paruitatem peccati, & contritionis, & qualitatem personæ pœnitentis, an sit robustus, an debilis, iuuenis, an senex, assuefactus pœnitere, an non. An item videatur magnam recusaturus, aut quamuis acceptet, eam non impleturus, an sit pauper, an diues, magnopereque curare debere, ne pœnitentiam ineptam imponat, qualis est eleemosyna pauperi, ieiunium perpetuo laboranti, austeritas magna delicato, & in altiori loco posito, qualis quæ imponitur vxori, filio, seruo, aut famulo, in notabile obsequiorum

debito-

debitorum impedimentum, vel in periculum lapſus ſpiritualis, aut detectionis
peccati occulti, iuxta mentē S. Anton. 3. part. titul. 17. capit. 10. §. 10. qualis pere-
grinatio mulieribus, iuxta Hoſt. in capit. Mulier, de ſenten. excommun. maximè
ſine ſuis maritis, vel cum illis in longinquum, cùm domi manentes ſanctos inui-
ſere ſpiritu poſſint, Maio. in 4. diſtinct. 17. quæſtio. 2. qualis panis, & aquæ, & ſo-
litudinis, melancholico, & ſcrupuloſo, qualis multa recitatio prælectori, & ad lon
gas preces obligato, vt dicimus in dicto capitulo, Conſideret, §. ponat, num. 4. &
8. de Pœnit. diſtin. 5. & aliæ ſimiles. VII. Confeſſarium pœnitenti dicere debere, 19
iuſtam pœnitentiam, quæ ſibi imponēda erat, ſolum Deum Optimum Maximum
ſcire, & timentes Deum, & cupientes vitare pœnas alterius vitæ, antiquitus ſe-
ptem annorum pœnitentiam pro vnoquoque maximo peccato mortali facere ſo-
litos fuiſſe, iudicantes tam longam pœnam tam magnæ offenſæ purgandæ adhibe-
ri oportere, ſed quod non intendit imponere ipſe, niſi ſpontè velit eam ſuſcipere.
Et ſi reſponderit ſe velle, & iudicat illum impoſitam impleturum, iniungat eam,
quæ iuſta videbitur, habito reſpectu ad eas, quę prædictis canonibus pœnitentia-
libus præcipiuntur. Nam, vt habet Concil. Colon. vbi ſupra, Iam quod ſperādum
non ſit, vt communiter ab hominibus iterum ſuſcipiantur pœnitentiæ antiquæ,
bonum tamen eſſet, vt aliqui ad illas reuocarentur: in quod mouere poteſt etiam
formula antiqua concedendi indulgentias per relaxationem annorum & dierum
in pœnitentiam iniunctorum, de quarum modo intelligendi paucula, quæ hoc
in loco ſcripſimus, remittimus, ad repet. §. in Leuitico, de pœnit. diſtinct. 1. not.
11. à nu. 12. quem in multis reformatum edemus, ope diuina, ante annum iubilei
proximè futurum, qui erit, 1575. VIII. Quod pœnitenti nolenti acceptare tam 20
magnam pœnitentiam ſatisfactoriam, diminuat, quantum ei placuerit, declaran-
do ei pœnam alterius mundi, iuxta Maio. in 4. diſt. 20. q. 1. co. 3. Dixi (ſatisfacto-
riam) quia reſtitutoria, vel ad exeundum à peccato neceſſaria, qualis eſt alieni re-
ſtitutio, odij mortalis depoſitio, & dimiſſio concubinæ, & officij, quod ſine pec-
cato exerceri nequit, & conuerſationis qua ſe credit in mortale peccatum lapſu-
rum, neceſſario imponenda eſt, quam ſi nolit acceptare, nullatenus eſt abſoluen-
dus, vt dixi in c. ſatisfactio, de pœnit. diſt. 3. & d. §. ponat ſe, & latius in hoc Lati-
tino, c. 3. à nu. 5. & cap. 14. à num. 31. Rectè autem faciet concedendo, vt quod
non recitauerit, aut non ieiunauerit die præſcripto, reficere poſſit alio, vel elee-
moſyna redimere. XV. Quod ex his poteſt ſatis inferri deciſio quæſtionis, ſup.
cap. 3. à n. 2. tactæ, & hucuſque omiſſæ, an pœnitens de præcepto teneatur acceptare
pœnitentiam iuſtā à confeſſario præſcriptam; in qua, placet ſententia ſubtilis Do-
ctoris Scoti, in 4. diſt. 17. quam ſequitur Gab. diſt. 16. q. 2. & Med. in Cod. de con-
feſſ. fol. 75. diſertè tractans eam, ſ. Quod ſufficit pœnitenti habere propoſitum
ſatisfaciendi Deo, hic vel in purgatorio, quibus conſonat Hoſt. in ſumma, de pœ-
nit. §. Et an ſit, verſ. Quid de operibus, & Pan. in c. ſignificauit, nu. 2. eod. tit. niſi
quatenus tenent, teneri ad acceptandam aliquantulam, & ſaltem vnum Pater no-
ſter, quibus nullus Canoniſta, quod ſciam, contradixit, ſed de veritate huius limi-
tationis inutile prorſus duco diſputare, Quod nemo ſit tam ſaxeus pœnitens, qui
bona fide confiteatur, & nolit vel tantillam pœnitentiam acceptare. Pro qua Sco-
ti ſententia, & contra eam multa hoc in loco in Hiſpano adduxi, quæ conſultò

omitto, eo quod videam in Vrbe, & in Orbe receptum, ne cuiquam denegetur absolutio, eo solo quod nolit acceptare pœnitentiam sibi iniunctam, modo habeat propositum verum planè satisfaciendi Deo, viuens, per bona opera, & indulgentias, vel mortuus in purgatorio cruciatu horrendo, quamuis contrà teneat Palud. in 4. distinct. 17. quæstio. 2. ar. 1. cum aliquot alijs. Pro quibus vrget cap. Omnis, de pœnit. & remis. habens, pœnitentiam à confessario iniunctam, à pœnitente acceptari debere, & Concil. Flor. agens de sacramento pœnitentiæ habet confessarium, pœnitentiam arbitrari debere, & quòd omnes catholici confitemur, cōfessarium, sicut potestatem habet ad absoluendum, ita ad obligandum habere, cuius oppositum esse hæreticum declarauit Concil. Trid. sess. 14 c. 8. & can. 25. & Concil. Lateran. quod sub Leone X. sess. 9. §. Ad abolendum, præcepit confessarijs, ne blasphemos Dei & suæ matris, absque magna pœnitentia, ad arbitriū seueri confessarij absoluant, sed his responderi potest, solum per ea probari, quod confessarius sine iusta causa, non debet imponere minorem ea quam arbitratur iustam, sed cum illa sic, arg l. Quid ergo, §. Pœna grauior, ff. de his, qui not. infam. & addu-
21 ctorum per Dec. in c. At si, §. de adulterijs, de iudic. etiam nullam imponendo, vt cum iam iam spirantem, nec pœnitentiam facere potentem, sine vllius pœnitentiæ impositione expressa absoluit. Multæ autem sunt iustæ causæ minuendæ pœnitentiæ, puta impotentia eam implendi, vt proximè dictum est, magnitudo contritionis, quæ sola interdum totam pœnam remittit, iuxta glo. solemn. d. cap. Mensuram, senectus, debilitas, ægritudo, timor probabilis: quod iustam non implebit, arg. cap. sicut dignum, de Homicid. & c. Aut facta, de pœnit. dist. 1. tempus Iubilei, vel aliarum indulgentiarum, arg c. Cum ex eo, de pœnit. & remis. & extrau. 1. & 2. eod. tit. iniunctio, & acceptatio, & directio omnium bonorum operum totius vitæ in satisfactionem pœnæ peccatis suis debitæ, arg. cap. 1. & 2. 26. q. 7. Porro, cum valde diminuit iustam, moneat pœnitentem eius rei ignarum, quā gran-
22 dis esset imponenda, quanto plus prodest exigua præsentis vitæ, quàm magna futuræ, collimet, & dirigat omnes curas & labores, in præsenti perferendos, & mortem ipsam etiam necessario subeundam, in satisfactionem pœnitentialē, quæ omnia ratione hac suscepta, leuius feret. Addo, quod etiam iniuncta, & acceptata mutari potest, & diminui iusta de causa, puta quia bona fide putat pœnitens, se eā implere non posse, aut non sine difficultate, vel periculo salutis, animæ, vel corporis, quia tunc, non solum confessarius qui eam imposuit, sed etiam alius si ipse facilè adiri non possit, etiam eo inferior mutare potest, scilicet Episcopus impositam à Papa, & parochus impositam ab Episcopo, iuxta glo. sing. & recept. capit. Tempora pœnitudinis, 26. quæst. 7. vt latius post Dec. dicimus in d. c. At si, §. 1. etiam non iterata confessione eorundem peccatorum, ob quæ imposita fuit, modo imposita fuisset, ob peccata eiusmodi, à quibus, qui eam mutat, absoluere potuisset, iuxta Monal. in sum. de pœnit. §. An possit imponi à non proprio sacerdote, Syl. verb. confessio, §. 17. Rosel. verb. confessio sacramentalis, §. 11. quamuis stricto iuri cōsonantius ageret, qui eius implementum differret; quousque posset eum, qui illam imposuit, adire, si spes breui adeundi foret. Pro prædictis facit, quod (gratia
23 Deo misericordiosissimo) possumus ei satisfacere, operibus bonis, etiam alia ratione debitis, & de necessitate etiam naturæ subeundis, vt post Caiet. de satisfact.
quæst. 1.

quæst. 1. probamus, in cap. 1. de pœnit. distinct. 6. num. 40. post quæ declarauit Concil. Triden. sess. 14. capit. 9. quod pœnis & flagellis à Deo inflictis, & patienter toleratis, satisfacere possumus, & consequenter tolerandis infirmitatibus, & ipsa morte naturali, aut violenta ineuitabili. Quo fit vtilissimam esse illam clausulam, quicquid boni feceris, &c. quam supra eod. capit. num. 10. & in princip. d. capit. 1. de pœnit. dist. 6. num. 36. diximus, formæ absolutionis vtiliter addi, declarato præsertim supradicto modo eius valore: Confessarius tamen pœnitentiam ieiunij aliquorum dierum, aut precum imponens, in dubio censetur imponere, eorum, ad quæ pœnitens non tenetur, & consequenter, is cui ieiunium quatuor dierum imponeretur, non satisfaceret dies Quatuor temporum, aut vigilias, ad quas tenetur, ieiunando, secundum omnes. Ad nouè quæsitum, scilicet, An cessatio à peccato & emendatio vitæ possit in pœnitentiam imponi? Resp. affirmatiuè. Tum quia licet pura cessatio à peccato, non sit opus; velle tamen cessare ab eo, verum opus est, & ita non obstat, quod aduersarij dicunt, sola opera esse in pœnitentiam imponenda, iuxta capit. 3. Luc. Tum quia verius esse putamus, opera alias debita, posse in pœnitentiam imponi, contra Scot. Palud. & Maio. magis vrgentem, in 4. distinct. 15. cum S. Anton. 3. part. tit. 4. c. 20. referente Ægyd. & Richar. id tenuisse, quod & Tho. sentit, in ead. distinct. 15. quæstio. 2. ar. 3. & latius distinct. 19. quæstio. 2. ar. 1. & Gab. q. 2. pro quo vrget Concil. Trid. cap 9. sess. 14. determinando posse nos satisfacere Deo pro peccatis per pœnas, ab ipsomet inflictas, vel alias, naturales vel violentas, etiam necessario patiendas, subeundo eas patienter in remissionem eorum, quæ antea tenuit vbi supra Tho. Tum quia non ideo stultè videtur facere, vt Maio. ait, qui clericis non iniungit in pœnitentiam omnes horas canonicas dicendas, nec alijs alia eis præcepta, quia prudenter cauet ab eo faciendo, ne confessi ea postea omittentes, bis peccent, contra præceptum ecclesiæ, & confessarij. Tum quia omnis virtutis actus, licet vno respectu sit delectabilis, est tamen alio pœnalis, vt post alios declarat rectè Sot. in 4. distinct. 19. q. 2. ar. 1. & ita qua parte est pœnalis, est ad pœnitentiam aptus: tum quia omne opus bonum, etiam purè mentale est satisfactorium pœnæ peccati remissi secundum Scot. in d. dist. 15. q. 1. ar. 3. communiter receptum. Tum quia dirigens vnum eundem actum in multorum præceptorum implementum, omnia illa implet, & ita pœnitens dirigens vnum, & idem opus, in implementum præcepti ecclesiæ, & confessarij, vtrunque implet, per quæ facilè respondeas argumentis Maioris, vbi supra. Nolumus tamen dicere, quod sacerdos prudenter faciat iniungendo in pœnitentiam cessationem ab omnibus peccatis, & emendationem vitæ sub pœna noui peccati, quia id esset dare occasionem bis peccandi, vt prædictum est, sed quod aliquando potest præcipere cessationem ab aliquibus peccatis alicui, quem meritò credit eam seruaturum, & semper potest eam consultiuè imponere, sicut & alia omnia bona opera, quæ facturus est, potest iniungere sine noua obligatione ad illa, quam implendo, tanquam pœnitentiam consultiuè iniunctam plus satisfaciet, quam sine vlla iniunctione satisfaceret. 24

XVI. Quòd cõfessarius non debet consulere pœnitẽti, vt deserat officiũ alioqui licitum, in quo multũ peccat, quando est periculũ incidendi in aliũ statum in

quo plus peccet, quod contingeret, si mercatori multũ in decipiendo peccãti, consuleret relinquere mercaturam, quod futurum sit ei magna occasio adulterandi, furandi, vel peiora faciendi, sufficit enim vt firmiter proponat nunquam amplius se quenquam decepturum, & redditurum quod illicitè acquisiuit, vt diximus in c. Qualitas, de pœnit. dist. 5. post Adri. in 4. de sacra. confes. q. 4. col. 23. Dixi, (alioqui licitum) quia secus est de illicito, quod exerceri sine mortali non potest, quia præcipiendum ei est, vt relinquat, quamuis ex eo occasio magis peccandi præbeatur, neque absoluendus est, nisi se id relicturum proponat, vt diximus in c. Negotium, de pœnit. dist. 5.

25 XVII. Post absolutionem admoneat eum, vt fugiat occasiones peccandi non solum eas, quas de præcepto tenetur fugere, sed etiam alias, de quarum vtrisque latè dictum est supra; de acceptis quidem, cap. 3. à num. 5. B. & de datis, cap. 14. à num. 51. A. Consulat item, vt pluries, quàm semel in anno, confiteatur, vt audiat conciones, bonorum precibus se commendet, & eorũ conuersationem habeat, etiam si credat, pœnitentem, sua consilia non exequuturum, vt contra tentationem vitij, quo maximè tenetur, diuinam opem imploret, per preces alicuius sancti, qui virtute contraria plurimum enituit, vt meditetur pœnas inferni adeo magnas, & perpetuas, vt obuiet inimico suggerenti, semper pœnitentiæ locum esse, memoria repetendo, quot passim mille modis, subito absque pœnitendi & confitendi facultate moriantur, & aliquo vitio maximo illaqueato persuadeat, vt firmiter proponat, & interdum voueat, se illam vel illam pœnitentiam subiturum, si recidat in illud, non autem vt iuret, vel voueat, se id non admissurum, arg. c. Clericos, de Cohab. cler. & muli. nec se, si reciderit, religionẽ ingressurum. Quæ res frequens est, frequenterque sacram pœnitentiariam variè torquet.

Absoluere ab omnibus etiam reseruatis in articulo mortis, quilibet presbyter potest, nu. 26. sine pœnitentia exteriori consulendo hoc, n. 33. ad petẽda alia sacramenta inducendo, n. 34.
Absolui vel communicari, an debeat proximus morti, vel alius loquela priuatus, n. 28. & 29.
Restitutio pauperibus debita, an ecclesiis fieri possit, nu. 29.
Bullæ indulgentiarum per incuriam quibusdam in morte non prosunt, nu. 30.
Bulla, quæ primo vsu expirat, nu. 31.
Absolutio per bullam, quam formam requirat, & an extra confessionem detur, nu. 31.
Absolutio à censuris quid prosit mortuo, nu. 32.
Moriens quis non sepeliendus, num. 32. quid admonebitur, ad quid inducetur, num. 33. 34. & 35.

26 XVIII. Quod quilibet presbyter Catholicus, non præcisus ab ecclesia, absoluere potest quemlibet in articulo mortis, à quolibet peccato etiam reseruato, & à qualibet excommunicatione, cum admonitione infrascripta, si copia superioris desit, vt copiosè diximus in capitulo 1. in princip. de pœnit. distinct. 6. à numero 72. per illum tex. & c. Quem pœnitet, de pœnit. dist. 1. c. Quod super ijs, de sent. excom. capit. si quis suadente, 17. quæstio. 4. & alia multa. Dixi (presbyter) alius enim, etiam deficiente presbytero, non potest à peccatis absoluere, iuxta glo. sing. recep. in cap. Pastoralis, §. Præterea, de offic. ordin. neque ab excommunicatione, vt probamus, & defendimus, ibidem à num. 83. cum prædicta glo. recepta ibi ab

ibi ab omnibus,& ab Imol.in l.1.colum.3.ff.de Public.iudic. contra glo. probatam ibi à Panor.& Fel.in c.A nobis,2.de sent.excom.& contra S. Anton. 3. par. tit.17.cap.4.cas.7. Dixi(Catholicus,& non præcisus) quia hæreticus, schismaticus,& excommunicatus excommunicatione maiori,& interdictus,suspensus,notorius,aut denunciatus non potest,quamuis alius non reperiatur, vt ibidem probamus,num.87.post gloss.in cap.Præterea,§.Per manus,32. distinct. communiter ibi approbatam,& à Pan.& Præpos.in c.Non est,de spons.cum eius glo. Dixi (Cum admonitione)quia debet admonere,vt si à morte liberetur, non tenetur se 27
præsentare superiori pro peccato reseruato non habente annexam excommunicationem,pro habēte verò sic,adeo quòd si sublata infirmitate, quàm cito commodè potest,non se repræsentet,recidet in eandem excommunicationem, capit. eos, de sent.excom. quia si ille adiri potest sine moræ periculo, non debet absoluere à reseruatis,Innoc.in capit.1.de sent. excom. neque ab alijs,si est excommunicatus, donec absoluatur: sed neque ab aliquo casu Bullæ cœnæ Domini, nisi cum moderatione,de qua in ea posita infra cap.27.num.74. neque relaxare ei aliquod votum debet,nisi aliam habeat facultatem,vt sup.c.12.dictum est,nu.79.

XIX. Quod Sacramentum Eucharistiæ ministrari potest infirmo à iudicio mentis per phrenesim,vel alias alienato,qui antea signa contritionis ostendit,tollendo manus,tundendo pectus,dicendo Miserere mei Deus,Deus propitius esto mihi peccatori, aut id genus alia, etiam si non petijsset sacramenta, & obstinatus multo tempore in peccato mortali mansisset,nec per multos annos confessus fuisset, quia censendus est contritus, & in sacramenta deuotus,capit.is qui,26. quæstio.6. & à fortiori sacramentum extremæ vnctionis & absolutio à quibuslibet censuris,si & quatenus eas incurrerit,capit.A nobis,2. de sent. excom. Indulgentia item iuxta gratias quas habuerit, vt post alios dixi in §. in Leuitico, de pœnit. distinct.1.not.30.num.31.Sed nullatenus absolutio sacramentalis à peccatis,quia 28
illorum confessio est pars quædam essentialis sacramenti pœnitentiæ, sine qua illud nec constare,nec esse potest,vt supra dictum est,cap.2. & in glo.sum.de Pœnit. distinct.5.num.14.per diffinitionem sacramenti pœnitentiæ, quā post Maio. in 4.distinct.14.tradimus in capit.Pœnitentia,de pœnit.distinct.3. & singulariter determinauit Abul. capit. 16. super Matth. quæst.49. colum.8. quamuis prædictum c.is qui, in verb. pœnitentia,contrarium insinuet, sed non probat quia non debet intelligi de absolutione sacramentali, sed de absolutione excommunicationis,de qua illud intelligi sentit glo.quatenus allegat d.c. A nobis. Loquela verò priuatus, qui per signa confiteretur, absolui posset, vt alius mutus, qui etiam matrimonium per signa contrahit, capit. Cùm apud, de spons. Quare vtentes in articulo mortis formulis absoluendi Manualium vulgarium, caueant,ne intendant absoluere sacramentaliter,eos,qui sibi nec verbo,nec nutu,vel signo peccata sunt confessi. Publicus autem vsurarius factus amens, vt non debuisset ad confessionem,& sepulturam admitti,antequam ipse,vel hæres eius præstaret ea quæ iuberi in cap.1.sub finem,de vsur. lib. 6. diximus supra c. 17. nu. 279. Ita videtur, quòd neque ad communionem antequam hæres præstet ea, quæ ante confessionem eius,ipse debebat præstare si confiteri potuisset,quamuis signa contritionis præ se ferat,arg.à maiori,c.cùm in cunctis,de elect.

29 XX. Quod infirmum, qui nec sermonem, nec iudicium amisit, inducere debet ad concipiẽdam remissionis suorum peccatorum spem, per iustã de illis contritionem, & propositum ea confitendi exemplo Dauidis, 2. Reg. 12. Magdalenę, Luc. 7. Latronis, Luc. 23. & aliorum: & monere diligenter, vt quicquid meminerit alicui debere ex delicto, aut quasi delicto, ex contractu, aut quasi contractu, vel ex testamento, statim si commodè potest, restituat, sin minus, declaret, se id debere, & quàm optimo iure potest, prouideat, vt quàm citissimè post mortem eius restituatur, arg. c. Peccatũ, de reg. iur. lib. 6. & c. si res, 14. q. 6. Caueátq; ne aliena hęredibus, aut ecclesijs etiam pro calicibus, vel ornamentis relinquat, quin potius reddat debita certa creditoribus certis, & incerta pauperibus, qui sunt eorum hæredes, cap. cum tu, de vsur. iuxta S. Anton. 3. par. tit. 10. c. 1. §. 2. Quamuis incerta restituenda pauperibus, possunt restitui mea sententia etiam ecclesijs, aut monasterijs pauperibus, saltem quatenus talia sunt, per citata à nobis in Apolog. lib. de Redit. eccles. quæst. 1. Monit. 28. Quod si noluerit facere, non est absoluendus.

30 XXI. Admonemus id quod pridem admonuimus, in d. §. In Leuitico, not. 30. num. 16. habere multos confessionalia, aut alias gratias, per quas Papa non concedit directè indulgentiam, sed eam concedendi potestatem confessario largitur, & sæpe, quia hoc non aduertitur, contingit, vt quis confiteatur, aut moriatur bullis plenus, & vacuus indulgentijs. Ideóque confessarius curet scire, an confessus, siue sanus, siue infirmus, habeat talia, & habenti illa, postquam eum à peccatis absoluerit: dicat hęc verba, vel alia eiusdem sententiæ. Authoritate qua fungor, concedo tibi omnem illam indulgentiam peccatorum tuorum, quam tibi concedere possum virtute cuiuscunque tuæ gratiæ, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti, iuxta mentem S. Anton 2. par. titul 10. capit. 3. §. 5 colum. 3. Quod autẽ vulgo dicitur, & nos copiosè diximus in d. §. in Leuitico, no. 16. necessarium esse seruare formam Bullarum, ad veniam vel indulgentias consequendas, intelligitur quoad eleemosynas, ieiunia, & alia, propter quę conceduntur, sed non quoad verba absoluendi exemplis impressis inserta. Tum per ea quæ in d. §. in Leuitico, not. 30. à num. 6. tradimus, tum quia in originali ea non ponitur, & solum inscritur in dictis exemplis ad docendum indoctiores, quid facere debeant, vtendo illis, vel alijs verbis, iuxta mentem omnium.

31 XXII. Quod videtur dicere tutius, quod nemo virtute Bullarum communiter absolui potest. Tum quia communiter Bullæ concedunt facultatem eligendi confessarium, qui absoluere possit, &c. & ita videtur requiri, vt confessio concurrat cum absolutione, argu. l. In delictis. §. si detracta, ff. de Noxal. Tum quia hæc facultas absoluendi à censuris videtur tribui, vt quoddam præludium necessarium ad absolutionem peccatorum, quam constat non posse dari nisi confesso, vt prædictum est.

XXIII. Quod quia in hac materia per articulum mortis non intelligitur solus ille in quo quis moritur, sed etiã omnis ille in quo mori probabiliter timetur, vt dictum est supra capit. 2. num. 8. idcirco qui infirmus iam in aliqua simili infirmitate, vsus est bulla concedente aliquam facultatem in articulo mortis, non poterit vti ea in alia, quia illa per primum vsum expirauit, argum. l. Boues, §. Hoc sermone, ff. de verb. signifi. nisi addatur in ea, quod si non moriatur illa infirmitate, in qua

in qua infirmus ea vtatur, reseruetur ad aliam, qua morietur, vel contineat, vt possit ea vti quotiescunque articulus mortis ei occurrerit, quod vidimus insertum aliquibus, iuxta mentem omnium.

XXIIII. Quod infirmus, qui cum signis contritionis moritur, absque absolutione, ab excommunicatione post mortem potest, & debet absolui, sed tantum ab eo, qui eum sanum in vita absoluere poterat, & non à quouis sacerdote, qui in articulo mortis absoluere eum potuisset, & si iam est in loco sacro sepultus, non est extrahendus, vt flagellando absoluatur, quia sufficit flagellare sepulchrum, secus verò si fuerit sepultus in loco non sacro, iuxta dicta supra eodem de viuis absoluendis, & notata in capit. A nobis, 2. de sent. excommun. & valet illa absolutio, ad eum in loco sacro sepeliendum, aut ad illum ab eo non extrahendum, & vt pro eo publicè oretur, Rosel. verb. absolutio, 1. §. 31. 32

XXV. Quod non sepeliat mortuum in loco sacro, non confessum totũ vnum annum, à confessione postrema, neque notorium peccatorem, subito absque signis contritionis morientem, c. Quibus, 13. q. 2. & c. Omnis, de pœnit. & Remis. Nec confitentibus in articulo mortis imponat magnam pœnitentiam exteriorem, saltem mox agendam; sed moneat ad interiorem contritionem quam maximam potest, non tam proponẽdo pœnas inferni, quàm spem misericordiæ CHRISTI pro eo crucifixi, & brachia ad eum benignè suscipiendum tendentis, & repræsentando gaudia paradisi, latè descripta supra prælud. 4. Quia in eo articulo, vt ait S. Gregorius, desperatione magis quàm præsumptione quis oppugnatur. Moueat autem ad volendum satisfacere diuinæ iustitiæ, quatenus poterit in hoc seculo, si conualuerit, & ad offerendum ipsam mortem instanté in peccatorum suorum satisfactionẽ, & ad iubendũ, vt de bonis suis sibi fiant Missæ, & eleemosynæ rationabiles. Cõsulat simul vt roget amicos, si quos habet præsto, vt precibus, ieiunijs, & disciplinis, eum iuuent, ad pœnitentiã, quæ peccatis eius debetur agẽdam, mittendo eis xenia, & eleemosynas pro conditione rogatorum, quo libẽtius id agant, ex mente Host. in sum. §. Quando, de pœnit. & remiss. & Palud. in 4. dist. 20. q. 3. ar. 2. Quia certum est alium pro alio pœnitentiã agere posse, qua satisfaciat, pro eius pœna in purgatorio soluenda, vt dixi in d. §. In Leuitico, not. 13. nu. 2. & 7. 33

XXVI. Post hoc moneat eum ad Eucharistiam, & extremam vnctionem magna cum deuotione petendam & suscipiendam, vtque simul permaneat constans in fide catholica, contra quam, acrius quàm vnquam in illo transitu oppugnabitur, & tentatus à Dæmone, vel à se quid credat, respondeat, id quod Sancta mater Ecclesia credit, & retentatus, quid illa credat, quod ego credo, nec ad vlteriorem dubitationem descendat. Tentatus item, quomodo est possibilis talis, & talis articulus? respondeat, id ad Gubernatores ecclesiæ spectat, non ad me, hoc saltem tempore, quo satis superque mihi est credere simpliciter, atque bona fide, quod tot Apostoli, tot millia martyrum, confessorum, & virginum crediderunt, & vitas pro illo profuderunt, quique nunc me in cælo, si in eadem fide, amore CHRISTI & eorum, ornata, constanter discessero, porrectis vlnis præstolantur. Tentatus verò quo ausu tantus peccator, quatenus ipse est, speret adire locũ, quẽ tam iusti inhabitant, respõdeat diffisus mihi, & meritis meis, quatenus mea sunt, confisus autem meritis D. N. IESV CHRISTI infinitis, & 34

magnis suæ gloriosissimæ matris, & omnium prædictorum qui ea mihi rectè ipsis confidenti, multis modis communicant, & vsq; in finem sua bona gratia communicabunt.

35 XXVII. Curet confessarius, & qui ægrotum circunstant, vt quam minimum fieri potest, de cognatis, & amicis, & rebus temporalibus, puta de vxore, filijs, & opibus, &c. cogitet, & ne nimia salutis corporalis spes ei fiat, quia sæpe ob paruam, & fallacem consolationem, & incertam illius spem, in certam damnationem corruit ægrotus: Ideóque opportunum est sæpe colloqui cum eo de morte, etiam si id turbationem & tristitiam quandam pariat, quia præstat, vt salutari tristitia, compunctus seruetur, quàm vana lætitia luxatus damnetur. Et quidem improbandæ consuetudinis est, polliceri certam salutem, mortis periculo probabili laboranti, contra exemplum Esai. 38. qui salutari metu Regem Ezechiam, ad salutem animę induxit, dicendo: Dispone domui tuæ, quia morieris, & non viues: optimi enim amici est, admonere tunc eum, mortis periculum imminere, esséque tempus opportunum statuendi nunquam se amplius saltem mortaliter peccaturum, & dolendi super omnia quod Deum ita offenderit, & sua culpa inimicus effectus fuerit, eius qui se condidit, redemit, sustentauit, qui sibi vitam, salutem, honorem & bona conseruauit, & qui se iudicaturus est, & per suam sanctissimam misericordiam Regna cælestia daturus, vbi cum sua sacratissima matre, omnibus Angelis & sanctis, ipsum videamus, ipso perfruamur, ipsum glorificemus, æternũ. Amen.

Admonitio pro volente testari.

Testamentum cur à sano, vel initio morbi & statu gratiæ faciendum, nu. 36.
Testari impediens vt peccat, & quibus cognatis pauperibus testabitur, nu. 36.
Pater cur non tenetur præeligere filium digniorem, vt Gubernator publicus, nu. 37.
Lege Nauarrorum & Aragonum pater filium sine causa, cur exhæredare queat, nu. 38.
Pater minuere non potest legitimam verè donando, sed remunerando & faciendo pia sic, num. 39.
Donna Mariã à Mendoça laudata, num. 39.

36 TESTARI volens, sanus vel in principio morbi id faciat, ne postea successuri ab intestato, de more varijs modis, & in his notarios, & testes auertendo ab eo faciendo, impediant, quominus alijs aliquid relinquat, qui tamen grauissimè peccant, cum obligatione restituendi, & pœna perdendi hæreditatem, l. 1. C. si quis aliq. testa. prohib. & S. Anton. 3. par. tit. 10. cap. 1. §. 2. Quod intelligendum est, iuxta dicta supra cap. 17. num. 72. Precari tamen per se, aut per alios, vt sibi potius quàm alijs relinquat, sine magna importunitate, non est peccatum, iuxta Salic. in l. 3. C. eod. Debet item testator operam dare, vt in statu gratiæ testamẽtum faciat, quia id faciens in statu peccati mortalis, nullam gratiam nec gloriam meretur iubendo suffragia, & alia pro sua anima fieri, quamuis postea in statum gratiæ redeat, & in eo commoriatur, sicut nec ad illum effectum, alia opera in peccato mortali facta, prosunt, cap. Nihil, de consec. dist. 5. gloss. cap. Quod quidã, de pœnit. & remiss. & diximus, in capit. 1. in princip. nu. 45. de pœnit. distinct. 6. & in §. in Leui-

in Leuitico, not. 19. num. 9. Imo nec ad satisfactionem pœnarum, quas in purgatorio debet, vt significant magni authores, in id citati à Magistro, in 4. dist. 15. & affirmant S. Tho. Bonau. Rich. & communis, dist. 16. licet contrà teneat Scot. in d. dist. 15. q. 1. approbatus per Gabr. & Maio. quos sequuti fuimus in c. 1. in princip. num. 46. de pœnit. dist. 6. ad effectum magnificandi misericordiam Dei, dicentes tamen vtilius esse, vti opinione Thom. ad animarum nostrarum requiem. Quare consulendum est testatori, vt quum probabilius existimat, se in statu gratiæ (qui vt plurimum videtur esse post confessionem, & communionem) testamentum antea factum, cum omnibus in eo contentis ratificet, & offerat Deo ad gratiam eius per remissionem peccatorum promerendam, iuxta mētem omnium. Quod verò aliqui dicunt, testatorem, qui nec parentes, nec liberos, qui sunt necessarij hæredes, habet, teneri ad relinquenda bona cognatis pauperibus, nisi mali, & indigni sint, limitandum est, vt intelligatur de cognatis extremè egentibus, quibus nullus alius proximior cognatus est, qui eos alere possit, & velit, quia nulla lex naturalis, diuina vel humana ad plus de præcepto obligat, arg. l. 1. C. de sacr. eccles. & dictorum supra c. 24.

Ad primum nouè quæsitum, an Pater relinquens in Castella filio minus digno tertiam partem bonorum, quam relinquere potest vni, vel pluribus filijs, quem vel quos elegerit, peccet? Resp. negatiuè, quia nullam per hoc legem violat. Nec obstat, quod Io. Lup. contrarium tenuerit in cap. Per vestras, §. 26. de Donat. inter vir. & vxor. Tum quia fundamenta eius tantum comprehendunt eos, qui potestate publica debent deligere ad honores, & munera publica ecclesiastica, vel secularia, iuxta leges iustitiæ distributiuæ, quæ dictant, vt optimi quique ad ea deligantur, capit. licet, 8. q. 1. cap. Vnum, §. Nunc, 25. distinct. Nos autem agimus de homine priuato, qui priuata potestate, ad sua priuata bona delegit, quem nulla lex obligat ad eligendum optimum filiorum, sed tantum eum, quem voluerit. Tum quia prædictus Ioan. falso imaginatus fuit patrem distribuētem bona inter filios, teneri legibus iustitiæ distributiuæ, quæ solum ligant eos, qui publica potestate, publica, & cōmunia bona distribuunt particularibus, aliquando secundū merita eorum, vt quū distribuunt munera, & officia, aliquando secundū fortunas eorū, vt quū distribuūt pecunias, iuxta Arist. 2. & 4. Eth. & Tho. recep. 2. sec. q. 123. ar. 3. 37

Ad secundum, Quod leges Regnorum Nauarræ & Aragoniæ, quibus permittitur patribus exhæredare filios, relictis singulis eorum quinis solidis, & singulis prædiolis, ea ratione iustificantur, quod per illam facultatem filij continentur in officio & obedientia paterna, ne dicant quod in Castella frequenter audiuimus, filius vnicus sum parentibus meis, velint, nolint, succedam in omnibus eorum bonis, excepta quinta, vel, & si habeam fratres, meam tamen legitimam mihi tollere nequeunt, &c. Nec obstat illud à multis assertum, legitimam partem bonorum parentum deberi filijs, naturali iure, quod humano illorum Regnorum tolli nequit, c. Quæ contra, 8. dist. Non, inquam, id obstat, quia solum est verum, quoad filios pauperes, debiles, infirmos, & inhabiles se sua arte & labore honestè sustentare non valentes, & ad id legitima parte, vel maiore indigentes, non autem quoad alios, vt probamus in c. ius naturale, 1. dist. efficaci ratione, & per l. si quis à liberis, §. idem in liberis, ff. de lib. agnos. 38

39 Ad tertium, Quod licet parentes non possint iusta conscientia minuere filijs partes bonorum suorum eis iure debitas, per veras donationes nec contractus simulatos scilicet forma onerosos, & re gratuitos, possunt tamen per contractus verè onerosos, & donationes renunciatorias per fundamenta Iasonis, in l. ex hoc iure, ff. de iust. & iur. & Io. Lupi, vbi supra, §. 50. quibus, & omnibus citatis per eos addo posse, etiam donando aliquid amplius vltra merita donatarij, quia perfecta gratitudo non solum exigit, vt tantum quantum accipitur, retribuatur, sed aliquid amplius, secundum Arist. 5. Eth. & Tho. 2. sec. q. 106. ar. 6. quod applicauimus in Apolog. prædicta, quæst. 1. n. 91. ad donationes remuneratorias beneficiariorum.

Ad quartum, Quod pater potest, dum viuit, largiri de suis bonis in veras eleemosynas, & opera pia, ad cultum Dei, salutem animæ suæ, & redemptionem pœnæ peccatorum suorum pertinentia, quia hoc non est vera donatio, sed donatio ob causam, & tantam, quæ omnes fortunas hominis superat. Per quam considerationem bis defendimus à murmure quorundam eruditorum Illustrissimam eandémque pientissimam Doñam Mariam à Mendoça, quæ iuuandis piis operibus, & elargiendis multis & magnis eleemosynis cuiusq; ordinis pauperibus Deo deuotis, & secularibus, superare mihi videtur omnes, quotquot à quinque seculis viderim, audierim, & legerim, etiam Reges, & Reginas optimo cum exemplo secularium magnatum, & non parua reprehensione ecclesiasticorum, in ea re plus satis dormitantium. Quam vtinam videant omnes sic seruientem CHRISTO vsque in finem in terris, & ipse ego olim regnãtem sine fine cum eo in cælis. Amen.

CAP. XXVII. DE CENSVRIS ECCLESIÆ, scilicet excommunicatione, suspensione, & interdicto, & de irregularitate, & de quibusdam præceptis Confessariorum, & primùm de excommunicatione.

Censura quid, & est triplex, nu. 1.

Excommunicatio quid, diuiditur in maiorem, &c. & minorem, quæ sint illæ, & quod in dubio significatur maior. Diuiditur etiam in generalem, & specialem, & generalis in latam à iure, & latam ab homine, n. 1. quo differant. Diuiditur etiam in iustam, & in iniustam, & iusta quid, & quid efficit, nu. 2.

Excommunicatio iniusta, quæ diuiditur in iniustam validam, & in iniustam nullam, iniusta valida in duas, quæ differunt sic, iniusta nulla quid operatur, nu. 3.

Excommunicatio iniusta, est nulla in his quinque casibus, nu. 4.

1 Præmitto primo, Verbum censura, significare dignitatem censoris, & etiã correctionem alicuius, in qua posteriore significatione hic sumitur, & non pro qualibet correctione, sed pro ecclesiastica, quæ diuiditur in tres, scilicet, excommunicationem, suspensionem, & interdictum, capit. Quærenti, de verbor. signifi. Excommunicatio autem diffinitur esse censura, quæ priuat communione sacramentorum tantum, aut sacramentorum, & hominum. Et est duplex, minor, & maior: minor

minor est priuans participatione passiua omnium sacramentorum, capit. si celebrat, de Cler. excommunic. minist. Maior verò est, censura priuans participatione tam actiua, quàm passiua sacramentorum, & hominum secundum sententiam Panor. & communem nostrorum in Rubr. de senten. excom. & Theologorum, in 4. distinct. 18. quamuis dispositiones pœnales in dubio intelligantur de minori pœna, capit. In pœnis, de Reg. iur. lib. 6. Tamen cùm Iudex excommunicat aliquem simpliciter sine expressione maioris, vel minoris excommunicationis, intelligitur de maiori, c. pen. de sen. excom.

Duplex est iterum excommunicatio, scilicet generalis, & specialis, capit. A nobis, 1. de senten. excommun. capit. statuimus, & capit. Constitutionem, eod. titul. lib. 6. Generalis autem rursus est duplex, scilicet lata à iure, & lata ab homine: lata à iure est, qua generaliter canon, constitutio, aut statutum excommunicat eum, qui illud, aut illud fecerit, aut non fecerit, capit. 2. de Constit. lib. 6. Clemen. 1. §. Verum, de Hæret. Lata verò ab homine est, quam iudex generaliter fert in eum qui illud, aut illud fecerit, vel non fecerit: inter quas duas, vt infra nu. 40. & 41. dicetur, est magnum discrimen. Nam lata ab homine moritur mortuo, aut ablato ab officio eo qui eam tulit, iuxta gloss. solem. in d. capit. A nobis, 1. quam Host. Panor. Feli. & communis sequuntur, idemque tradit Anton. 3. part. titu. 24. capit. 74. pro quibus tex. in l. fin. ff. de pœn. Moritur, inquam, quoad eos qui eam non incurrunt, antequam ille moreretur, aut priuaretur, secundum Panor. & communem ibidem. At lata à iure, minimè, capit. fin. de offic. leg. secundum eosdem in prædictis locis. Ex quo colligi potest, quid dicendum sit de excommunicationibus, & alijs censuris latis in mandatis visitationum, quæ non sunt statuta, sed mandata generalia, aut specialia hominum. 2

Diuiditur etiam excommunicatio in iustam, & in iniustam, iuxta glo. in sum. 11. quæstio. 3. Excommunicatio iusta est, quam fert is qui potest, propter quod, & quomodo debet. Quæ nihil operatur quoad ecclesiam triumphantem, & quoad Deum, iuxta sing. gloss. capit. Quodcunque, 24. quæstio. 1. quam plus satis laudant Panor. & Feli. in d. Rub. de senten. excommun. vt dixi in cap. Ita quorundam, in gloss. fin. num. 8. de Iudæis, & declarauimus, in capit. penul. de sent. excommunic. Plus (inquam) satis, quia quamuis non auferat communionem omnino interiorem, sed solum præsupponat ablatam propter peccatum mortale ratione cuius fit: aufert tamen, vt num. 18. dicetur, auxilium suffragiorum generalium ecclesiæ, & communionem sacramentorum, quibus iter paratur ad ecclesiam triumphantem.

Iniusta verò est, quam fert is qui non potest, aut aliter, & ob aliud quàm debet. 3
Et diuiditur in iniustam validam, & in iniustam inualidam. Nam sicut aliæ sententiæ (licet iniustæ sint) valent regulariter, quantum ad forum exterius, & earum virtute in eo tanta fit executio, quanta iustarum, capit. Cùm inter, de re iud. & l. Res iudicata, ff. de regul. iur. & aliquæ sunt nullæ, & irritæ, l. Prolatam, C. de sent. sic etiam sententia excommunicationis quamuis iniusta valet regulariter, & ob id Greg. in capit. 1. 11. quæstio. 4. dixit timendam esse, siue iusta sit, siue iniusta, & aliqua nulla est. Iniusta valida diuiditur in eam, quæ est iniusta ob defectum rectitudinis animi iudicis, aut formæ, quæ non est essentialis,

& in

& in iniustam ex defectu iustæ causæ ad excommunicandum, quæ multum differunt, quamuis enim vtraque valeat, prima tamen tantum ligat, quantum iusta in foro interiori, & exteriori, secunda verò parum plus nihilo, nisi in foro exteriori, quia non adimit communionem, quæ omnino est interior, neque suffragia generalia, quæ ecclesia, & eius ministri faciunt, quatenus sunt tales, adeo quod Caiet. in Tracta. 10. quæstio. 2. de effectu excommunicationis dixerit, eiusmodi excommunicationem iniustam, non esse propriè excommunicationem, sicut nec homo mortuus, est homo. Quod tamen ita non esse probauimus multis rationibus, in d. c. penul. de sent. excom. Quarum à nonnullis desideratarum vna est, quod tota definitio excommunicationis ei conuenit, cùm ea separet à communione sacramentorum, & hominum, quantum ad forum exterius, & etiam quoad interius, vbi sciunt illum esse excommunicatum, & ignoratur eius iniustitia, quantū ad effectum peccandi, nisi eum euitent, & valet hæc consequentia, separat quantum ad forum exterius, ergo separat: separat quantum ad hoc, ergo separat, arguendo à toto in modo, ad suam partem, vt, est homo albus, ergo est homo, iuxta doctrinam Arist. in Topic. Bald. recep. in l. Conuenticulam, C. de Episcopis, & Cleric. Altera est, quod non desinit quis esse homo, ex eo quod non videt, non audit, non loquitur, neque ideo, quod non facit omnia opera quæ alij faciunt, modo aliqua vitalia faciat, ita quamuis hæc excommunicatio non efficiat omnia quæ iusta, facit tamen aliqua, propter quæ potest appellari verè excommunicatio, quia operatur id quod est dictum. Et quamuis opinio Caiet. defendi possit, quia effectu non differt à communi, relinquenda tamen videtur, quia differt à communi more loquēdi canonum, qui, vt capit. 1. 11. quæstio. 3. habet sententiam Pastoris etiam iniustam timendam esse, vbi glo. & vbique Doctores apertè dicunt, valere ac ligare excommunicationem iniustam, & differre ab ea quæ est nulla, Iniusta verò inualida seu nulla, nihil aliud operatur in foro interiori, neque exteriori, quàm quod obligat excommunicatum ad seruandum eam, quoad populus sibi persuadeat, aut debeat persuadere causas nullitatis, ad euitandum scandalum, vt diximus in c. Cùm contingat, de Rescrip. pag. 164. & in d. c. penult. de sent. excom.

4 Porro, excommunicatio iniusta est nulla in multis casibus, quos ponit gloss. celebr. cap. Præsenti, de sent. excommu. lib. 6. qui omnes ad quinque redigi possunt. Primus, quando qui excommunicat, non est iudex saltem excommunicati, capit. Nullus, de Paroch. aut non toleratus, qualis est excommunicatus suspensus à iurisdictione, aut interdictus, & denunciatus talis. Secundus casus, quando fertur contra tenorem priuilegiorum, c. Quanto, de Priuil. & cap. 1. de Conces. præb. lib. 6. § Ex parte. Tertius, quando post legitimam appellationem fertur, capit. Per tuas, de senten. excommu. capit. Ad præsentiam, de Appell. Quartus, quando excommunicatio continet intolerabilem errorem, quem habet, quæ datur contra aliquem, eo quod rectè aliquid fecit, puta quia dedit eleemosynam pauperi, aut quia non fecit aliquid illicitum, aut impossibile, capit. Venerabilibus, §. fin. de senten. excommu. lib. 6. & cap. Qui præest, 11. quæstio. 3. Quintus, quando excommunicator excommunicat eos, qui participant cum excommunicato à se, non nominando eos expresè præuia trina monitione, cum interuallo aliquot dierum, capit. Præsenti, & capit. Constitutionem, de senten. excommu. lib. 6. Dixi

(cum ex-

(cum excommunicato à se) quia secus in excommunicatione lata contra participantes cum excommunicatis ab alio, vt dixit Peruſ. in capit. Peruenit, 1. de Appell. reputans esse in id singulare dictum capit. Præsenti, in verb. A se.

Non obstat, quod videtur derogatum consuetudine prædictis cap. quum de more nō dentur literę contra participātes nominatim. Tum quia in Lusitania passim fit. Tum quia in terris in quibus id non faciunt iudices, subditi etiam non seruant eorum præcepta, & vt illi sunt in possessione ferendi literas contra partipantes sine solemnitate illorum iurium, ita isti sunt in possessione non parendi illis, & non habendi se pro excommunicatis maiori excommunicatione ad effectum se abstinendi à diuinis, & obtinendi absolutionem. Et ita videtur non esse derogatum illis, cap. arg. eorum quæ notantur in c. fin. de consuet. Nec obstat, quod consequeretur illas litteras esse superuacaneas, quia potest dici, quod prosunt ad effectum perueniēdi ad interdictum & brachium seculare, iuxta cap. 1. cum ei annot. de offic. ordin. Non obstat etiam quod in aliquot Regionibus est cōsuetudo dandi denunciatorium, contra eos, qui non sunt confessi ante Pascha, excommunicando vicinos, participantes cum eis. Et quod illa excommunicatio censetur valida, & ligare vicinos eis participantes: Quia illa non datur contra participantes cum excommunicatis ab ipso denunciante, sed cum excommunicatis à constitutione synodali: Denuncians enim non excommunicat, sed tantum declarat, l. hæredes palam, §. sed si notam, ff. de testam.

Quis potest excommunicare.

Excommunicare potest regulariter omnis qui habet iurisdictionem ecclesiasticam, ordinariam, vel delegatam in foro exteriori, nu. 5.
Excommunicare nequit Episcopus extra suum episcopatum, nec laici, nec mulieres, neque quis se ipsum, num. 6.
Excommunicare an possit consuetudo, aut excommunicatus, suspensus, aut interdictus, nu. 7.
Excommunicans sine facultate, causa, ordine, scriptura, vel monitione peccat, nu. 8.

II. Præmitto, quod causa efficiēs excommunicationis potest esse Papa, & omnes alij Prælati, & si sint minores Episcopis, quales sunt Abbates, Præpositi, & Priores ecclesiarum collegiatarum regularium, & secularium, etiam si non sint consecrati neque benedicti, modo sint confirmati, vel prouisi, quia hi omnes possunt excommunicare iure communi suos subditos, c. Transmissam, c. suffraganeis, de elect. & c. Cum ab ecclesiarum, de offic. Ord. & etiam reliqui omnes, qui consuetudine præscripta sibi compararunt iurisdictionem, c. Duo simul, de offic. Ordin. & c. Cum contingat, de for. comp. & non alij. Dixi supra (collegiatarum) quia alij qui vocātur Abbates, & Priores in multis regionibus, eo quod sunt Rectores ecclesiarum, habentium multos beneficiarios non viuentes collegialiter, non possunt excommunicare iure communi, quia nullam eo habent iurisdictionem fori exterioris, iuxta notata in capit. licet canon, & gloss. capit. statutum, verb. Collegiatis, de elect. lib. 6. & Panor. in capit. Nobis, de iur. patr. Quo fit, vt Capitulum sede vacante possit excommunicare, capit. Cum olim, cum ei annot. de 5

Maior.

Maior. & Archiepiscopus, & Episcopus, & Delegatus summi Pontific. capit. De ijs, 12. distinct. & etiam Delegati prædictorum eos in quos habét iurisdictionem delegatam, capit. P. & G. de offic. deleg. Fit item, è contrario, quod Abbates, Rectores, aut Parochi ecclesiarum simplicium parochialium non possunt excommunicare suos parochianos iure communi, neque specialiter, neque generaliter, quia facultas excommunicandi non oritur ab ordine, imo est pars iurisdictionis fori exterioris, iuxta gloss. recep. in d. cap. Transmissam, quam ipsi non habent, eam tamen possent habere ex consuetudine præscripta, argum. d. capit. Duo simul, & d. capit. Cùm contingat, tunc autem tantam habebunt, quantam
6 consuetudo dederit. Fit item, quod nec episcopus extra suum episcopatum potest excommunicare etiam suos subditos, capit. episcopum, 11. quæstio. 3. etiam si esset vi pulsus, nisi in loco viciniori episcopatui, iuxta Clemen. 1. de for. compet. aut nisi de consensu episcopi, vbi manent, & habent domicilium, Rot. 13. de consuet. in antiq. aut in re adeo manifesta, quæ non requirat cognitionem causæ, argum. capit. Cùm sit, §. fin. de Appell. Videtur tamen, quod qui extra suum episcopatum non residentiam consummauerint, ligantur excommunicatione lata ab eo contra non residentes in beneficijs suis, eo quod non residentiam incœperunt in episcopatu, vel quia res est sita intra illum, argument. eius, quod ait Feder. cons. 182. & Fel. in capit. Postulasti, colum. fin. de for. compet. Fit item, quod non possunt excommunicare mulieres, argumen. cap. Noua, de pœnit. & remiss. Neque laici sine priuilegio apostolico, cap. Præter, adiuncta glos. verb. Ducibus, 32. distin. Nec quisquam se ipsum, l. Qui iurisdictioni, ff. de iur. omni. iud. & ob id episcopus qui excommunicat generaliter quemcunque qui furatus est, aut furabitur, lusit, aut ludet, licet ipse id faciat, aut fecerit, non erit excommunicatus secundum Host. in sum. de senten. excommu. §. Quis valeat, & S. Tho. in 4. dist. 18. quæst. 2. ad 2. & Ioan. Andr. in reg. cui licet, lib. 6. communiter receptos, vt probat Henr. lib. de synodo, 2 par art. 2. num. 26. sed si episcopus solum esset denunciator excommunicationis summi Pont. aut excommunicationis alterius episcopi, aut eius Vicarij, aut alius qui excommunicat, maneret excommunicatus secundum Bernar. de Busto, par. 2. serm. 37. pag. 3. & mentem omnium. Nec consuetudo sola absque sententia, aut constitutione aliquem ex-
7 communicat, secundum Rosel. verb. excommunicatio. 7. §. 10. nisi legitimè præscripta sit, aut approbata à summo Pontific. aut alio Prelato quantum ad suos subditos, quia tunc vim haberet statuti secundum Ang verb. excommunicatio, 1. §. 6. Neque excommunicatus quamuis sit occultus, secundum gloss. in sum. & cap. Audiuimus, 24. quæstio. 1. Cuius tamen oppositum est verius, scilicet, quod si non est denunciatus, potest excommunicare, & valet excommunicatio lata ab eo secundum Panor. in capit. ab excommunicato, num. 5. de Rescrip. capit. cum dilecti, de Dol. & contum. sub fin. & Fel. in capit. Ad probandum, colum. 3. de Re iud. Quamuis eam ferat in fauorem eius qui scit eum excommunicatum, vt dixi in capit. Dilectus, 2. de Preb. in responsione ad contraria per extrauag. Ad eui-
8 tanda, de qua infra nu. 35. Quibus consequens est, peccare mortaliter qui sciens, aut qui scire debens se non posse excommunicare, excommunicat, quia vsurpat iurisdictionem alienam, aut eius vsum, quod est peccatum mortale, iuxta S. Thom.

Thom. 2.2. quæstio. 60. art. 6. & qui excommunicat aliquem iniustè, quamuis id non faciat odio, inuidia, aut mala voluntate, sed per ignorantiam crassam aut supinam, secundum Rich. in 4. d. 18. art. 4. quæstio. 4. Et etiam qui excommunicat sine canonica monitione, capit. sacro. de sent. excom. vel solo verbo, sine scriptura publica, aut priuata, nisi iusta de causa id omittat, quamuis excommunicatio liget, & excommunicans maneat suspensus per vnum mensem, ab ingressu ecclesiæ & à diuinis officijs, capit. sacro, de senten. excommun. & capit. 1. eod. titul. libr. 6. intra quem si celebrauerit aliquod officium diuinum, alicui ordini peculiariter addictum, erit irregularis, cum quo solus Papa dispensat, c. 1. de sent. & re iud. lib. 6. Quæ tamen pœna non afficit episcopos, quia non fit eorum particularis mentio, quod est necesse vt ij si incurrant suspensionem, cap. Quia periculosum, eod. tit. & lib. Nec prælatos religiosorum, quando est periculum in mora, vel constitutiones ordinis præscribunt aliam formam, vel propter ignorantiam iuris, secundum Gab. in 4. dist. 18. q. 2. colum. 9. can. 7. qui non satis cautè loquitur, quia quando periculum est in mora, etiam alij omittere possunt solemnitatem prædictam, per c. constitutionem, sub fin. de sent. excom. lib. 6. & constitutiones nisi essent confirmatæ à summo Pont. non possent derogare iuri communi, c. quod super ijs de maior. & obed. & ignorantia, nisi esset iusta, eos non excusaret, c. ignorantia, de Reg. iur. lib. 6. præsertim quod Prælati religiosorum cautius excommunicare debent, quàm secularium, propter maiorem charitatem qua debent esse erga fratres, argum. notatorum per Panor. in c. Causam, quæ de iudic.

De causa & forma excommunicandi.

Excommunicatio maior non feratur, nisi propter contumaciam mortalem, aut peccatum futurum, &c. num. 9.

Excommunicatio quæ sine monitione, sententia, & clausula iustificatiua est nulla, num. 10. & 11.

Excommunicatio de rebus perditis à solo Episcopo danda, & alia non nisi in subsidium, num. 10.

Excommunicatio annalis suspectum hæreseos facit, nu. 10.

Excommunicatio quibus verbis fit, nu. 12. & conditionalis vel sine intentione ligandi, an liget, num. 11.

III. Præmitto circa hæc primum, quod nemo debet excommunicari maiori 9 excommunicatione, nisi ob cõtumaciam mortalem, qua persistit in peccato mortali præterito, aut in futura inobedientia non comparendi, aut non parendi iusto præcepto facto, præcedente mora, culpa, aut offensa, iuxta mentem c. Nullus, c. Nemo, 11. q. 3. c. 1. de iud. c. A nobis, 1. c. sacro, de sent. excom. & c. Romana, §. Caueãt, eo. tit. lib. 6. Et consequenter nemo incurrit excommunicationem impositam à canone generali, vel particulari, nisi peccando mortaliter: Quæ est regula consolationis plenissima, quam tradidit Palud. in 4. dist. 18. q. 1. ar. 2. quamque nos applicuimus mulcis, & in his parua furãtibus in c. Inter verba, 11. q. 3. n. 480. Et idem eadem ratione dicẽdũ quoad hoc de excõmunicatione generali lata ab 10 homine.

homine. II. Quod quæ excommunicatio fertur à canone, aut statuto ita, vt qui fecerit illud, aut illud, ipso facto sit excommunicatus, aut quod illud, aut illud non fiat sub pœna excommunicationis latæ sententiæ, non requirit præcedētem canonicam monitionem, per ea quæ diximus in prælect. c. cum contingat, §. causa nullit. pag. 2. post Innoc. in princ. c. Sacro. de sent. excom. Imo qui contrà facit, statim excommunicatur, c. si quis suadente, 17. q. 4. c. A nobis, 1. de sent. excommun. & cap. 2. de Const. lib. 6. III. Quod Conc. Trid. sess. 25. c. 3. de Reform. huic rei multa adiecit in hæc verba.

Quapropter excommunicationes illæ, quæ monitionibus præmissis ad finem reuelationis, vt aiunt, aut pro perditis, seu subtractis rebus ferri solent, à nemine prorsus, præterquam Episcopo decernantur, & tunc non alias, quam ex re non vulgari, causaq́ diligenter ac magna maturitate per episcopum examinata, quæ eius animum moueat, nec ad eas concedendas cuiusuis secularis etiam magistratus authoritate adducatur. Sed totum hoc in eius arbitrio & conscientia sit positum, quando ipse pro re, loco, persona, aut tempore, eas decernendas esse iudicauerit. In causis verò iudicialibus, mandatur omnibus iudicibus ecclesiasticis cuiuscunq́ dignitatis existant, vt quandocunque executio realis, vel personalis in qualibet parte iudicij propria authoritate ab ipsis fieri poterit, abstineant se tam in procedendo quàm definiendo à censuris ecclesiasticis, seu interdicto, sed liceat eis si expedire videbitur, in causis ciuilibus ad forum ecclesiasticum quomodolibet pertinentibus, contra quoscunque etiam laicos per multas pecuniarias, quæ locis piis ibi existentibus, eo ipso, quod exactæ fuerint, assignentur, seu per captionem pignorum, personarumq́ districtionem, per suos proprios aut alienos executores faciendam, siue etiam per priuationem beneficiorum, aliaq́ iuris remedia procedere, & causas definire, quod si executio realis, vel personalis aduersus reos hac ratione fieri non poterit, sitq́ erga iudicem contumacia, tunc eos etiam anathematis mucrone arbitrio suo præter alias pœnas ferire poterit. In causis quoque criminalibus, vbi executio realis, vel personalis, vt supra fieri poterit, erit à censuris abstinendum. Sed si dictæ executioni facilè locus esse nō possit, licebit iudici hoc spirituali gladio in delinquentes vti, si tamen delicti qualitas, præcedente saltem bina monitione, etiam per edictum id postulet. Nefas autem sit seculari cuilibet magistratui, prohibere ecclesiastico iudici, ne quem excommunicet, aut mandare, vt latam excommunicationem reuocet, sub prætextu, quod contenta in præsenti decreto non sint obseruata, cum non ad seculares, sed ad ecclesiasticos hæc cognitio pertineat. Excommunicatus verò quicunque si post legitimas monitiones, non resipuerit, non solum ad sacramenta & communionem fidelium, ac familiaritatem non recipiatur, sed si obdurato animo censuris annexus, in illis per annum insorduerit, etiam contra eum tanquam de hæresi suspectum, procedi possit. Hæc ibi.

In quibus tria præcipuè notanda vidētur, Primum, quod solus Episcopus potest ferre huiusmodi excommunicationes generales. Alterum, quod in causis ciuilibus nullus iudex debet vti excommunicatione nisi in subsidium aliorum iuris remediorum, neque in criminalibus, nisi quum executio personalis, vel realis fuerit valde difficilis. Tertium, quod insordescens in ea per annum, habetur de hæresi suspectus. V quod ob culpam præteritam non debet ferri nisi canonica monitione præcedente, quæ est trina, d. capit. sacro, cum interuallo saltem duorū dierum, inter vnam, & aliam monitionem, aut vnam pro tribus concedendo sex dies pro illis quando non est periculum in mora, capit. Constitutionem, de senten. excommun.

commun.lib.6. adiuncto d. capit. sacro. & quando tale periculum interuenerit, diminuendum est tempus, quomodo, & quantum oportuerit, & non plus, nec minus. Quod adeo est verum, quod excommunicatio esset omnino nulla, si Prælatus iuberet aliquid circa præterita, nisi præuia sententia cum cognitione causæ, vel nisi cum clausula iustificatiua, id est, dato termino ad allegandas causas si quas habuerit contra huiusmodi mandatum, iuxta Innoc. in capit. Proposuit, de concess. præb. colum. 2. & in capit. 1. eod. titu. lib. 6. Old. consi. 81. num. 2. & alios quos citaui in prælect. d. capit. cum contingat, caus. 8. nullit. quod est maximi ponderis. VI. quod, qui excommunicat sine hac monitione, & sine scripto in quo declaratur causa, peccat mortaliter, licet valeat, vt tactũ est suprà, num. 8. VII. Quod 11
excommunicatio lata sub conditione, ante implementum eius, non ligat, capit. Præterea, 2. de Appell. VIII. Quod excommunicatio non ligat, si qui eam fert non habet intentionem ligandi, neque etiam si is qui eam petit, non habet voluntatem, vt ligetur. Quia omne suum robur accipit excommunicatio à voluntate excommunicantis, qui quum excommunicat ad petitionem partis, non vult magis excommunicare, quàm ipsa pars velit. Quare illi quos excommunicans aut petens excommunicari eos, qui illud, aut illud fecerint, aut non denunciarint, intendit eximere ab illa, verè eam non incurrunt, licet se putent incurrere.

IX. Quod nulla certa verba sunt præscripta pro forma substantiali excommu- 12
nicationis. Quapropter, vt dixit bene Host. in summa. de sent. excõmun. §. Qualiter, colum. 1. nihil refert, an iudex dicat, excommunico te, aut, separo te à communione, aut similia, quibus declaret voluntatem iudicis excommunicandi de præsenti, illa tamen quæ ipse putat ad id sufficere, scilicet cognosco, aut habeo te pro excommunicato dicta à iudice, non videtur nobis sufficere, post Goffr. quem ille refert, quicquid ipse dicat, nisi quando ponuntur in excommunicatione canonis, aut decreti, aut in excommunicatione conditionali, quales sunt omnes quæ dantur cũ monitione canonica, aut propter peccata futura, argu. cap. 2. de Testib. cog. & d. cap. Præterea, de Appel. quo hæ duæ opiniones inter se conciliari possunt. X. Quod non parens canoni, aut iudici iubenti aliquid sub pœna excommunicationis, non statim erit excommunicatus, quia verba illa non significãt voluntatem excommunicandi ipso facto, sed comminationem excommunicandi eum si non paruerit, iuxta glo. celeb. in cap. 1. de Sagitt. cui similis in capit. 2. de Matrim. contract. Neque etiam hæc, excommunicetur, sed hæc sic, sit excommunicatus, iuxta Feli. in cap. Rodulphus, colum. 19. de rescrip. & quos ipse citat, nisi quando alia iura declarant oppositum, quo casu intelligenda est glo. c. si quis ex clericis, de Vit. & honest. Cler. & capit. 2. de for. comp.

QVIS POSSIT EXCOMMVNICARI ET quis in excommunicatione non includatur.

SVMMARIVM.

Excommunicari solum potest homo, baptizatus, & mortalis habens superiorem, proinde nec diabolus, nec Papa, nec infidelis, nec locusta, licet possit adiurari, num. 13.

Excommunicatio generalis non ligat impotentem parere, neque eum, qui scit, &c. Nec etiam specialis termino prorogato, nec tunc, &c. nu. 14. & 15.

Excommunicatio non ligat ignorantem eam, etiam super re illicita, num. 16.

13 IIII. Præmitto circa hæc primo, quod nemo excommunicari potest, nisi homo baptizatus mortalis, habens superiorem, cap. Romana, §. In vniuersitatem, de senten. excommun. lib. 6. vbi Domin. id notat, & nos dilatamus in cap. Ita quorundam, de Iudæ. notab. 8. num. 7. & glo. vlt. nu. 2. Proinde non possunt excommunicari diabolus, anima separata à corpore, collegium, aut vniuersitas, quæ non sunt homines, cap. In quadam, de celeb. Missar. neque Iudæus, vel Ethnicus, qui non sunt baptizati, etiam si sint cathecumeni, hoc est, conuersi nondum baptizati per dicta in repet. d. § in Leuitico, notab. 31. & arg. c. Veniēs, de presb. nō baptiz. quamuis indulgentias lucrari possint, vt vbi dixi, neque resuscitatus denuo non moriturus, arg. finis symb. Athan. & c. firmiter, de sum. Trinit. Nec Papa, qui nulli homini, vel legi humanæ, qua sola fertur excommunicatio, quoad pœnam subijcitur, cap. Proposuit, de concess. præb. c. Cuncta per mundum, 9. q. 3. Nam neque propter hæresim incidit in excommunicationem humanā, de qua loquimur, sed in diuinam secundum rationes Caiet. de Author. Papæ, & Concil. c. 10. 19. & 20. quicquid dicat S. Anto. 3. p. titu. 24. c. 74. §. 1. Nemo item à seipso, nec à suis statutis excōmunicari potest, arg. l. pen. ff. de recep. arb. nec ab inferiori, argum. c. cum inferior, de maio. & obed. & c. inferior, 21. dist. Quare superstitionis est credere, quod possunt excommunicari locusta, bruchus, aut aliud genus vermiū, & animalium irrationalium, quanquam religiosè vti possumus contra ea aqua benedicta, precibus, & adiurationibus sanctis fundatis in diuina bonitate, & misericordia, & suis Sanctissimis verbis, & institutione ecclesiæ Catholicæ. Quibus solis vtinam vterentur, qui audacter promittunt se eiecturos ea ab illa, aut illa regione, si illud, vel illud sibi detur, quandoquidem nihil quod superat vires naturales, & effectum sacramentorum, & institutionis ecclesiæ, & reuelationem particularē, potest promitti tam certo atque ipsi promittunt, nec pretium peti sine specie cuiusdā simo-

14 niæ. II. Quod in excommunicatione generali non includitur is qui non potest parere, aut iusta de causa ad id non tenetur, vt qui nō potest restituere, vel denunciare furtū, aut iusta causa ab eo excusat, modo adhibeatur remedium quod commodè adhiberi potest, vt cessante necessitate, aut causa, satisfiat ijs quorum reme-

15 dium dedimus in cap. inter verba, 11. q. 3. III. Quod excommunicatus sub conditione, si non soluat ad præscriptū terminum, non erit excōmunicatus eo prorogante illum antequam incurratur excommunicatio, iuxta communem Panor. & citatorum à Dec. in d. c. præterea, 2. sed si non soluat in termino prædicto, erit excommunicatus, iuxta Inno. & communem ibidem. Quod intelligendū est quando prorogatum fuit consensu iudicis, alias secus, vt rectè ait (mea sententia) Sylu. verb. excommunicatio, 2. notab. 1. cas. 13. Nam licet excommunicatio lata ad petitionem partis tolli possit antequam incurratur de consensu eiusdem, non tamen suspendi, neque differri, neque ita mutari, vt semel sublata iterum incurratur, quia id iurisdictionis est, quā pars non potest tribuere, l. Priuatorū, C. de iurisd. omn. iudi. Adde illas singulares decisiones citatas supra capit. 23. n. 104. quod nō soluēs pensio-

pensionem in termino, non est excommunicatus donec pensionarius id declaret. IIII. Qui scit id, quod iudex iubet reuelare, sed habet causam iustam non reuelandi, iuxta dicta supra capit. 25. num. 46. V. Quod ignorantia facti probabilis excusat ab excommunicatione secundum omnes, & etiam illius iuris quo fertur excommunicatio propter aliquod opus de se licitum, quod ipse ignorabat, neq; tenebatur scire esse prohibitum. Idem de ignorantia eius, qui facit opus de se illicitum, cui adiuncta est excommunicatio per statutum inferioris Papa, quod ignorat, nisi sit crassa, aut supina, secundum eundem, & omnes per capit. 2. §. vltim. de Const. lib. 6. secus tamen secundum eum, & omnes citatos ab eo si adnexa esset lege Papæ, vt est percussio Clerici, argumen. d. capit. 2. per locum ab speciali. Nobis tamen videtur verius contrarium cum Sylu. verb. excommunicatio, 2. notab. 3. & excommun. vlt. quæstio. 3. Tum quia eadem ratio inuenitur in vtraque. Vtraque enim est ignorantia iuris humani, nullúmque aliud est in hoc discrimen, quàm quod ignorantia pœnarum legum Papæ non præsumitur, nec tam facilè potest probari quoad forum exterius, quàm pœnæ statutorũ ordinariorum. Tum quia per dicta superius, capit. 23. nu. 45. ignorans pœnam legis quoad alia sibi notæ non incurrit eam in foro conscientiæ. Tum per alia quæ ponimus in cap. fraternitas, 12. quæstio. 2. vbi respondemus ad argumenta Adriani. 16

QVID OPERATVR EXCOMmunicatio maior.

Excommunicatio, vt tollat communionem interiorem, & exteriorem, & mixtam, num. 17. & priuet à Sacramentis, & suffragijs, num. 18. diuinis officijs, num. 19. & omni contento hoc versiculo, os, orare, &c. num. 20. facit & alia vndecim, num. 20. & 3. seq.

Excommunicatus est iumentum diaboli, præter illum, & illum, num. 18. & 19.

Excommunicatus vt infamis, num. 21. & vt perdat debita seruitia, num. 22. & 23.

V. Præmitto, Primum quod vt dixi post D. Tho. in exposit. symboli in illa parte, Sanctorum communionem, triplex est communio. I. Omnino interior charitatis, & gratiæ, qua efficimur membra eiusdem corporis mystici Christi à qua solum peccatum mortale non separat, c. Resuscitatus, de pœnit. dist. 1. cum duobus sequen. II. Omnino exterior, qua inter nos alij alijs cõmunicamus comedendo, bibẽdo, colloquẽdo. III. Media, seu mixta, scilicet sacramentorũ & suffragiorum generalium, quæ facit, aut præcipit fieri Ecclesia Catholica. Et quod excommunicatio non tollit primam communionem, sed supponit sublatam esse, & ita operatur primum, non quidem, vt nonnulli dicũt, exclusionem à gratia Dei, sed declarationem exclusionis factæ à peccato mortali. II. excludit à sacramentis ecclesiæ actiuè, & passiuè, ita quod nec possit accipere, nec dare, c. Engeltrudam. 3. q. 4. III. priuat suffragijs generalibus ecclesiæ, adeo, vt nulla in re intendat ei subuenire per illa, quod maximum damnum est. Ob quod dici solet excommunicatum possideri à diabolo, in c. Audi, & c. Omnis, 11. q. 3. & vti eo sicut mulio suo iumẽto, gloss. in d. capit Audi. Quod tamen non intelligitur de excommunicato verè contrito procurante pro viribus absolutionẽ, arg. cap. Dixi, & c. Magna de pœnit. 17 18

distin. 1. is enim coram Deo est in statu gratiæ, & fruitur communione prima, & tertia, non autem secunda. Idem de excommunicato absque iusta causa. Et de illo qui non potuit soluere ad præstitutum tempus, intra quod iussus fuit sub excommunicationis latæ sententiæ pœna. Hi enim quoad Deum non sunt excommunicati, quia non peccarunt mortaliter, quamuis sint quoad homines, vt dixi vbi supra post Caiet. in trac. 19. tom. 1. Idem est de excommunicato ob contumaciam præsumptam, sed non veram coram Deo secundum Mai. in. 4. distinct. 18. quæ-
19 stio. 2. colum. 8. IIII. excludit à diuinis officijs, & alijs precibus cum alijs simul faciendis, vel audiendis, c. Quod in te, de pœnit. & remiss. quanquam bene potest solus precari etiam in ecclesia, licet alij precentur seiuncti ab eo, iuxta Innoc. re-
20 cep. in capit. Nuper, de senten. excommun. V. priuat omnibus contentis illo versiculo, gloss. cap. statuimus, de senten. excommu. lib. 6. *Os, orare, vale, communio, mensa negetur*. Quem Host. in summ. de sent. excommun. §. exquisita pœna, & omnes Theologi. in 4. dist. 18. & Canonistæ mille in locis attigerunt, per (os) intelligitur participatio, colloquendo, osculando, amplexando, recipiendo, mittēdo, vel dando literas, cap. Cum excommunicato, & seq. 11. q. 3. Per (orare) autem dicta participatio sacramentorum, & diuinorum officiorum, & quarumlibet aliarum precum, in ecclesia, vel extra eam cum alijs dicēdorum, iuxta Innoc. in d. cap. Nuper, & dicenda infra nu. 36. Per (vale) verò includuntur mutuæ salutationes, quæ fiunt per collocutionem, aut litteras, aut etiam assurgendo, aperiendo caput, mouendo labia, & alia similia, quæ significant salutationē sine locutione, iuxta mentē Card. Imol. & communem, in Clem. fin. de senten. excommun. quicquid dicat Mai. in 4. dist. 18. quæstio. 2. & Ang. verb. excommunicatio, 8. §. 4. quorum opinio teneri posset quoad forum conscientiæ, quando eiusmodi signa fierent sine intentione salutandi, aut resalutandi intra animum, dicendo, Deus te conuertat, vel aliud simile, argu. l. nō omnis, ff. si cert. petat. l. in agris, ff. de Acquir. rer. domi. Per (communio) participatio, quæ habetur in operando, exercendo, aut faciendo aliquid simul cum eo, aut habitando in eadem domo, aut in aliqua eiusdem parte, aut agēdo, aut conuersando cum eo alijs modis. Per (mensa) intelligitur comedendo in eadem mensa, dormiendo in eodem lecto, quamuis domus sit aliena, secundum S. Ant. 3. par. tit. 24. capit. 2. iuxta quem, & Inno. in d. cap. Nuper non potest quis etiam in conuiuio alicuius tertij comedere cum excommunicato, imo debet surgere ex mensa, si excōmunicatus accumberet, non tenetur tamen exire domo, imo potest comedere in alia domus parte, si vterque non erat inuitatus ad idem conuiuium: Nam si erant ambo inuitati, licet duabus mensis diuersis comederent, videbuntur communicare in eodem conuiuio, & simul edere quantum ad hunc effectum, iuxta mentem illorum. VI. facit irregularem vtentem aliquo actu ordini
21 suo peculiari, vt dictum est supra. VII. facit infamem, si excommunicatio est manifesta, per c. infames, 6. quæst. 1. quod Ludo. Rom. dixit ad hoc singulare in singul. 682. limitauit tamen sing. 289. vt solum procedat in excommunicato ob causam afferentem infamiam iuris, aut ob contumaciam in causa infamiam inurente. VIII. facit collationem beneficij ecclesiastici adeo nullam, vt non conualescat per absolutionem, nisi renouetur, capit. Bonæ, de ætat. & qualit. & c. Postulasti cum gloss. & ei annot. de Cler. excom. minist. & consequenter tenetur relinquere illud,

illud, & restituere fructus ad id vsq; tẽpus perceptos. IX. priuat facultate eligendi actiua, & passiua, c. Cõstitutus, 1. de Appell. X. suspẽdit ab officio & beneficio, cap. Pastoralis, §. Verum, eod. titu. Quanquã si habet officium publicũ, valebit, quod per illud faciet ratione eius quousque toleratur, cap. Ad probãdum, de re iud. XI. 22
eximit subditos ab onere seruiendi ratione fidelitatis, aut subiectionis iurisdictionalis, quandiu fuerit excommunicatus, c. pen. & vlt. 15. q. 6. XII. priuat facultate ducendi vxorem sine peccato mortali, per supradicta de sacramentis, quanquam hic secundo continetur. XIII. annullat rescripta obtenta à sum. Pont. præterquam super articulo eiusdem excommunicationis, cap. 1. de rescrip. lib. 6. nisi, quod de more fit, detur absolutio, ad effectum illorum consequendum, & non insorduerit per annum, vt diximus in repet. capit. Ita quorundam, de Iudæ. vbi in glo. vlt. nu. 16. posuimus tenorem regulæ Cancellariæ de insordescentibus. XIIII. priuat a- 23
lios facultate pro eo orandi publicè, & solemniter, quamuis possint priuatè, vt diximus in Repet. cap. Quando, de cons. dist. 1. notab. 19. nu. 67. XV. repellit à iudicio, vt non possit esse actor neque procurator actoris, neque rei, potest tamẽ esse reus ad se defendendum, c. Intelleximus, de iudi. vt habet communis ibidem, & etiam constitui procurator, vt absolutus procurare possit, vt diximus in cap. Post cessionem, de prob. post Deci. contra communem. XVI. facit, vt perseuerans in excommunicatione per vnum annum in causa criminali videatur confiteri crimen, c. Rursus, & capit. Quicunque, 11. quæstio. 3. per quæ malè intellecta, glo. fin. in cap. 1. de Iud. cũ alijs multis, tenuit, quod debet etiam priuari suis beneficijs, quod non est verum, vt copiosè scripsimus super illam. XVII. priuat sepultura loci sacri, capit. sacris, de sepult. XVIII. obligat manentem in ea per aliquod tempus ad soluendam, antequam absoluatur, pœnam constitutam in aliquibus episcopatibus. Ang. verb. excommunicatio, vlt. §. 13. & constitutam etiã per leges seculares Castellæ, l. 1. tit. 5. lib. 8. ordin. & per leges Lusitaniæ aliam, posteaquam captus fuerit, §. *Item ha de auer*. tit. 55. lib. 1. Ordin. & tit. 46. lib. 5. ordin. XIX. quod operatur, & alia multa quæ scribit Rebuf. in gl. Concor. tit. de excommu. non vitand. quædam tamen incautè.

DE EXCOMMVNICATIONE MINORE, & participatione cum excommunicato.

Excommunicatio minor solam participationem passiuam sacramentorum tollit, non Missæ auditionem, &c. n. 24. & 25. sic incurritur, non æquatur mortali, tollitur à quouis presbytero, n. 26. non incurritur in his casibus, nu. 26. & 27.

Excommunicatus communicat cum vxore, filiis, & famulis, non est vitandus donec denuncietur, num. 27.

Excommunicato participare, veniale, nu. 28. & 29. nisi sex casibus, nu. 30. 31. & 32.

Communio Christi sacrum triplex, quamnam tollit principaliter excommunicatio, nu. 28.

Excommunicato specialiter non denunciato præsente quæ Missa continuanda, numero 33. & 2. seq.

Excommunicato ob iustum timorem participari potest sic, & non sic, num. 36.

Excommunicato pro denunciato orari potest oratione priuata, non publica, &c. num. 36.
Excommunicatio lata à iudice in participantes excommunicato à se, sine iusta monitione ne nulla, num. 36.

24 VI. Præmitto circa hoc primum, quod excommunicatio minor, vt dictum est supra eod nu. 1. solum separat à participatione passiua sacramẽtorum, & ideo potest eligere, & vti omni iurisdictione, quanquam non potest eligi, c. si celebrat, de Cler. excom. mi. potest & ministrare sacramenta, si dando non recipiat, nam missus ad communicandum alios, & Episcopus missans ad dandum ordines, non peccant, qua parte dant, sed quia sumunt, qui est verus intellectus rationis illius celebris, c. si celebrat, quem pridem dedimus ibi sequuti mentem Host. ibidem relicto Panor. quicquid dicant Mai. in 4. distinct. 18. q. 2. & Adr. in 4. de Clauib. quæstio. 3. contra illum textum eius ratione non satis intellecta. II. Quod prædicta minor excommunicatio non facit, vt peccet audiendo Missam, nec sumendo pacem, quæ in ea offertur, secundum Dom. & Per. contra Arch. in c. is cui, de sent. excommu. lib. 6. nec absoluendo ab excommunicatione maiore, vel minore, argum. c. Duobus, de sent. excommu. & d. c. si celebrat, & Mai. in 4. distin. 18. quæstio. 2. colum. 2. Adri. in 4. de Clauib. quæstio. 3. colum. 2. Nec absoluendo à peccatis, quia id est dare, & non recipere sacramentum, neque eadem ratione dando sacramentum infirmo sine Missæ celebratione, quicquid dicant prædicti.
25 III. Quod hæc excommunicatio quanquam ferri potest per sententiam Iudicis, tamen communiter non fertur nisi per ius in octo casibus, quos ponit Innoc. in c. 1. de sent. excommu. Quorum, quia solum vnum videmus in vsu, & quia dici solet in alijs non esse veram excommunicationem minorem, ideo eos taceo. Casus autem vsitatus est, participatio cum excommunicato maiore excommunicatione, in casibus prohibitis. Dixi (maiore) quia non incurritur ea ob participationẽ cum excommunicato minori. Nam non transit in tertiam personam excommunicatio, iuxta gloss. recep. in c. Excellentissimus, 11. quæstio. 3. IIII. Quod post eam incursam nullum sacramentum potest recipere antea quàm absoluatur ab ea, non quia æquetur peccato mortali, vt dixerunt Panor. & alij, in d. c. si celebrat, siquidem in multis excedit, & in multis exceditur ab illo, vt ibidẽ docemus. V. Quod quilibet sacerdos simplex, etiam si non sit parochus, sicut potest absoluere à peccatis venialibus non habentem mortalia, secundum Caiet. id cõstanter affirmantem, ita potest eũdem absoluere ab excommunicatione minori, vt efficaciter con-
26 tra eundem probamus, in c. Placuit, de pœnit. dist. 6. num. 25. VI. Quod regulariter participans cum excommunicato maiori excommunicatione, incurrit minorem, c. Nuper, c. Cum volũtate, in prin. & §. 1. de sent. excom. Fallit tamen in multis contentis illo versu, gl. c. Cum desideras, de sent. excom.

Hæc anathema quidem soluunt, ne possit obesse,
Vtile, lex, humile, res ignorata, necesse.

Per (vtile) excluditur qui participat cum excommunicato ad vtilitatem eius animæ, prædicando, vel admonendo quod animæ conuenit, quamuis interponat nonnulla

nonnulla alia verba, vt commodius persuadeat, c. Responso, & c. Cum volútate, de senten. excommun. vel ad vtilitatem propriam temporalem, præsertim sibi debitam, vt petendo ab eo debitum in iudicio, aut extra illud, c. Intelleximus, de iudic. aut consilium spirituale pro se aut pro alijs, & etiam temporale valde necessarium, quando non occurrit alius similis à quo petatur. Per (lex) vxor excommunicati, quam lex coniugij ad communicandum ei obligat. Per (humile) filij, quos secum habet, serui, famuli vrbani, & rusticani, qui ante excommunicationem erant subiecti illi, & ideo tenentur inseruire, c. Quoniam multos, 11. quæstio. 3. nisi eorum consilio, fauore, & auxilio perseueret in sua contumacia, d. c. Quoniam, c. inter alia, & c. si verè, de senten. excommun. Dixi, ante, quia qui post excommunicationem scientes cœperunt viuere cum eo, non excusantur. Et quanquam iuxta gloss. d. c. Quoniam, communiter recep. maritus, pater, Dominus, & herus non possunt communicare vxori, filijs, mancipijs, & famulis excommunicatis, nobis tamen verius videtur oppositum, quod sentit Adr. in 4. de Clauib. quæstio. 3. colum. 5. quos rectius ait excludi per verbum (vtile) quàm per verbum (lex) per illud enim excluditur creditor, qui potest suum debitum petere à debitore excõmunicato, & omnes istæ personæ subiectæ, sunt debitores mariti, patris, domini, & heri quatenus debent eis debitum coniugale, aut victus, aut stipendium. Per verbum (res ignorata) excipitur ignorans, d. c. Quoniam, quando ignorantia est facti secundum omnes, & etiam quando est iuris dubij, per nota in c. Ignorantia, de Regul. iur. lib. 6. & §. Notandum, 1. quæstio. 4. Nunc autem dicitur iusta ignorantia eius qui ignorat excommunicatum esse denunciatum per extrauag. Ad euitanda, relatam infra num. 35. Verum est tamen, quod qui à fide dignis audiuit illum, vel illum denunciatum, debet euitare, argu. c. Illud, de Cler. excom. mi. sed qui dubitat, non tenetur vitare, præsertim in præsentia aliorum, quia inferret illi iniuriam, Mai. in 4. distin. 18. quæstio. 2. colum. 8. Per (necesse) excipitur qui participat propter magnam necessitatem propriam, vel excommunicati, vt quia alter alterius eleemosyna indiget, quam ab alijs commodè habere non potest, d. c. Quoniam.

VII. Quod participatio cum excommunicato maiori excommunicatione, 28
non est communiter plusquam venialis, etiam habita à non exceptis superius, secundum opinionem Host. in summ. de senten. excommu. §. fin. & communem, Ioan. Andr. & aliorum, in c. sacris, de his quæ vi, & Thom. & aliorum, 29
in 4. distinct. 18. quamuis dubitet Panor. in d. c. sacris, & aliqui teneant oppositum. Dixi (communiter) quia fallit in sex. I. Est participatio in sacramentis vel diuinis officijs. II. nimis frequens. III. In contemptum clauium. IIII. contra 30
speciale præceptum iudicis. V. cum excommunicato à Papa cum participibus. VI. in peccato mortali, quarum ratio specialitatis est, quod quælibet illarum est principaliter prohibita, vel coniuncta cum alia malitia mortali. Prima enim 31
est mortalis, quia communio sacramentorum, & diuinorum officiorum, est illi principaliter vetita: Secunda verò est mortalis, quia intelligitur de frequentia quæ habet coniunctam malitiam mortalem animandi ad delinquendum, contra l. Conuenire, ff. de pact. dota. & c. Ex parte, de Consuet. Tertia, quia habet 32
coniunctam malitiam mortalem inobedientiæ, contra c. 13. ad Rom. & c. solitæ,

 de Maior.

de Maior. Quis autem dicatur contemnere, dictum est supra cap. 23. num. 40. Quarta, quia est duplex inobedientia iuris, & iudicis, c. 2. de Maior. quod limitatur infra num. 36. Quinta, ea ratione qua quarta, qualem tamen excommunicationem solus Papa potest ferre, per dicenda in d. num. 36. Sexta, quia miscetur ei malitia mortalis ipsius peccati.

33 VIII. Quod quicquid dicant Rosel. verb. excommunicatio, 1. Cas. 43. §. fin. & Sylu. eod. verb. dubio 1. & 3. & excommunicatio 9. Cas. 41. & prius Anch. in c. Nuper, nu. 7. & Panor. de sent. excommuni. ibidem, nu. 8. & Ioan. Tabien. verb. excommunicatio, 5. Cas. 1. §. 37. & 38. multum refert, an quis participet cum excommunicato in delicto habente annexam excommunicationem, antequam eam incurrat, vel post eam incursam. Nam qui communicat ante incursam, vel cum incurritur, non incurrit eam: communicans verò postea sic, modo concurrant ea de quibus infra num. 112. per c. Nuper, & c. si concubinæ, de sent. excom m. quorum verus intellectus est hic. Non obstat, quod sæpe consulens, mandans, iubés, & iuuans ad faciendum aliquid, cui est annexa excommunicatio, excommunicantur, quia non excommunicantur, ratione prædictæ participationis, sed quia lex excommunicans facientem, excommunicat etiam consulentem, mandantem, &c. qualis est lex excommunicans percutientem Cardinalem. Quod autem lex excommunicans simpliciter facientem, regulariter non comprehendat consulentem, nec mandantem, probatur infra num. 51.

34 IX. Quod excommunicato ingrediente Ecclesiam ad orandum, debent exire qui sunt intra eam, aut rogatu, vel vi eum cogere egredi, alioqui cessare ab officijs diuinis, etiam Missæ cœptæ, si nondum incœptus est canon, id est, Te igitur, &c. Nam si esset cœptus, perficienda est ad finem vsque cum vno tamen ministro sumendo etiam sacramentum, Host. in summ. de senten. excommunic. §. & quæ sit pœna, vers. Sed nunquid, iuxta clem. Grauis, adiuncta glos. recep. de senten. excommunic. & Inno. in d. c. Nuper, Thom. & commu. in quarto, distinct. 18. Non tamen exire tenentur, eo quod transeat excommunicatus per Ecclesiam, aut non orando maneat in ea propter alia negotia, per dicta eod. c. nu. 20. neque etiam, eo quod flectat genua, & dicat aliquam orationem priuatim.

35 X. Quod textus, qui declarant, quando excommunicatus occultus debeat euitari occultè, & quando non, procedunt secundum tempus antiquum, & non secundum hoc in quo seruari debet extrauagans Ad Euitanda, relata malè à Fel. in c. Rodulphus, de Rescrip. & à S. Anton. 3. p. titu. 24. cap. tertio, & bene à nobis, in cap. 1. §. laboret, de Pœniten. distinctione sexta, lata per Martinum V. & renouata à Concilio Basil. Sessio. vigesimaprima, quod allegauit in hoc, etiam S. Anton. vbi supra cap. 2. & acceptata semel per Conc. Bituricen. in Pragmatica Sanct. Gallic. tit. de excommu. non vitand. & iterum renouata à Concil. Later. habito sub Leone X. sess. 11. & in Concordatis inter eum, & Franciscum I. cuius tenor est hic.

„ *Ad euitanda multa scandala, & multa pericula, & subueniendum conscientiis timoratis,*
„ *constituimus, vt nemo post hac teneatur abstinere, & separare se, neque euitare communica-*
„ *tionem alicuius in administrando, aut recipiendo sacramēta, aut in aliis diuinis officiis, aut ex-*
„ *tra illa ratione alicuius sententiæ, aut censuræ ecclesiasticæ, aut suspensionis, aut probibitionis*
ab homi-

ab homine, aut à iure generaliter promulgata. Neque ſeruare interdictum eccleſiaſticum, ſi illa talis ſententia prohibitio, ſuſpenſio, aut cenſura, non fuerit promulgata, & denũciata ſpecialiter, & expreſſè à iudice, contra certam aliquam perſonam, collegium, vniuerſitatem, eccleſiam, aut locum certum, aut certam, neque manifeſto conſtet incurriſſe in ſententiam excommunicationis, quod nullo modo poteſt occultari, aut per aliquod remedium iuris excuſari. Quia à communione huius, vult quod ſe ſeparent iuxta canonicas conſtitutiones, per hoc tamen non intendimus releuare, neque iuuare ſic excommunicatos, ſuſpenſos, interdictos, aut prohibitos.

Nota, 1. quod hæc extrauagans in verbo, generaliter, ſignificat eam nihil prodeſſe quoad excommunicatum ſpecialiter, ſed contra tenet glo. in d. prag. quam ſequimur. Tum ob authoritatem eius. Tum ob verbum (ſpecialiter) in ſecunda parte poſitum. Tum per adducta in d. §. Laboret. Tum quia vſus Vrbis & orbis habet non vitare excommunicatos ſpecialiter ob contumaciam non comparendi, vel non parendi, antequam declarentur, & denuncientur.

Not. 2. quod hæc extrauagans nihil prodeſt excommunicato, & ſic perinde tenetur nunc, ac antea ad euitandum alios, quamuis ſit occultus.

Not. 3. quod hæc extrauagans nihil prodeſt quoad excommunicatos manifeſtos, qui nullo modo poſſunt occultari, quod conſequi videtur peccare omnes catholicos Galliæ, & Germaniæ, qui Lutheranis manifeſtis, imo & palam confitentibus ſe tales, communicãt. Tum quia ſunt manifeſti excommunicati propter hæreſim notoriam per bullam Cœnæ de qua infra. Tum quia non videtur prodeſſe dicere, quod finis reſtringendus eſt ad excommunicatum ob percuſſionem Clerici notoriè iniuſtã, vt habet tenor relatus à Feli. Antoni. & à nonnullis alijs, quia, vel illa reſtrictio nõ fuit poſita, vel poſtea fuit ſublata in d. Conc. Later. & in dictis concordatis, ſed quia durũ eſt damnare gentẽ, in qua ſunt tot viri eruditiſſ. pietiſſ. & Academię Celeberrimæ pręſertim Pariſien. Toloſana, & Louanieſ. probabiliter dici poteſt prędictam extrauagantem eſſe vſu receptam cum ſola illa limitatione de excommunicatione manifeſta percuſſionis clerici, iuxta tenorem antiquæ, vel quod multitudo hæreticorum, & neceſſitas communicandi, & negotiandi facit licitum, quod alias non eſſet, iuxta regulam, quod non eſt licitum, de reg. iur.

XI. Quod qui ſemel eſt excommunicatus, & denunciatus, ſemper vitari debet quouſque conſtet de abſolutione, per gloſſ. Celeb. c. Propoſuit, de Cler. excom. mi. niſi perſona ſit eiuſmodi, cui affirmanti ſe abſolutam eſſe, probabiliter debeat credi, Ang. verb. excommunicatio, 8. §. 16. & quod qui timore mortis alloquitur excommunicatum, nõ peccat, neque incurrit aliquã excommunicationem ſecundum Innoc. in c. ſi verè, de ſent. excommu. & Mai. in 4. diſt. 18. q. 4. col. 2. etiam ſi colloqueretur, & participaret in diuinis officijs, Sylu. verb. excommunicatio, 5. q. 4 modo non participet in peccato mortali, neque cum negatione ſaltem tacita fidei catholicæ, quæ reſultaret ex communicatione in contemptum, & vilipẽdium excommunicationis, quia oportet potius mori, quàm ſic communicare, cùm magis teneatur defendere articulum fidei de authoritate, & poteſtate eccleſiæ ferendi excommunicationem, & illius valorem, quàm vitam corporalem, c. Presbyteros, 50. diſt. & c. Ita ne, 32. q. 5. & hoc modo limitandum eſt d. c. ſacris, de his quæ vi, vt dixi in c. ſicut, de conſ. diſt. 1. & ſenſerunt Mai. & Sylu. vbi ſupra. 36

XIV. Ad primum dubium hic propositum resp. quod illud Tho. quodlib. 11. art. 9. scilicet esse peccatum mortale orare pro excommunicato, est intelligendum Primo de oratione publica, quę nomine ecclesię fit, & nō de priuata, quia ipsemet in 4. dist. 18 q. 2. art. 1. q. 1. tenet licitum esse orare pro excommunicato, & pro quouis infideli oratione priuata. II. Quod vt dixi in d. c. Quando, notab. 19. nu. 67. & seq. non procedit in excommunicato nulliter, seu inualidè, neque in excommunicato validè, sed ex iniusta causa, neque in excommunicato iustè, quem credimus verè pœnitere, modo non fiat expresse publicè pro illo, iuxta mentem Host. in c. Cum voluntate, de sent. excom. Imo ibidem omnibus qui ante nos scripserunt addimus, posse quem dicere Missam orando in ea, & applicando eius valorem, quibus ecclesia mandat applicari, eo fine, vt illud suum opus orandi, & applicandi ad quem, & pro quo debet, accipiat Deus pro oratione priuata, vt aliquis infidelis, vel excommunicatus cōuertatur. Quoniam aliud est applicare preces Missæ, & eius valorem, alicui, aliud applicare illud opus orandi, & applicandi, vt ibidem, n. 70. copiosius declaratur.

Ad 2 quod pro excommunicato non denunciato, nec notorio potest orari publicè per prædictam extrauag. quæ post S. Tho. lata fuit, per quam nunc non negatur sepultura ijs, qui excommunicati moriuntur, nisi sint denunciati.

Ad 3. quod incurrit minorem excommunicationem, qui, vt minister ecclesiæ, aut nomine eius orat pro excommunicato denunciato, quia ex dictis Thom. art. 9. & in 4. dist. 18. q. 2. art. 1. q. 1. colligitur, quod non solum est vetitum orare cum excommunicato, vt prędictum est, sed etiam orare pro eo oratione publica, ecclesiæ nomine facta.

Ad 4. de participantibus cum excommunicato contra præceptum iuris, & iudicis, dico, quod non solum peccant mortaliter, vt dictum est supra n. 31. sed etiam incurrunt excommunicationem maiorem, nisi quum excommunicans dat literas contra participantes cum excommunicatis à se, sine monitione, de qua supra nu. 4. quia excommunicatio sic lata est nulla, vt ibi dictum est.

Ad 5. quod illud vulgatum superius positum, scilicet peccare mortaliter qui communicat cum excommunicato in oratione, intelligēdum est de oratione publica, quæ fit nomine ecclesiæ, quales sunt Missæ, horæ canonicæ, quas cantant, vel dicunt sui ministri nomine ipsius, qualis est consecratio ecclesię, altaris, & Virginum, benedictio solemnis episcopi, & aquæ benedictæ, & officia defunctorum & sepulturarum, non autem de oratione priuata, qualis est oratio Angelica matutina, meridiana, & vespertina, qualis est benedictio simplex mensæ, & aliæ similes, quæ non sunt prohibitæ tempore interdicti, vt dicetur infra n. 177. imo videtur quod neque venialiter peccatur in aliquibus earum. Tum quia Tho. in d. art. 9. ait orantem pro excommunicato participare cum illo oratione priuata, vel priuatim dicta. Tum quia Antonin. & omnes fatētur, quod licet dicere excōmunicato cum me salutat, aut mitto ad eum literas, Deus te conuertat, quæ est magna oratio, & maior illa, Deus nos conuertat, quod tamen ei dicere possumus. Tum quia possumus alloqui excommunicatum super eis, quæ ad eius animam pertinent, c. cū voluntate, de sen. excom. Tum quia licet legere cum excommunicato aliquā partem Euangelij, aut alicuius Psalmi, siquidem illud eius animæ conuenit, & cōsequenter di-

ter dicere, Miserere nobis, &, Leuaui oculos meos, quæ sunt veræ orationes. Tum quia possumus audire cum eo concionem, cap. Responso, de sent. excom. in cuius initio omnes frōtem Cruce consignamus, dicentes, Per signum Crucis, &c. quæ est egregia oratio, & salutamus Virginem Matrem per Aue Maria, &c. quæ est oratio præcellens, in cuius fine omnes facimus preculas à concionatore iussas, cum absoluit, siue precatur, dicens, Misereatur vestri, &c.

Ad 6. quod actus excommunicati etiam denunciati, & in illo agēdo peccantis etiam mortaliter, regulariter valent, aut alterius non excommunicati. Tum quia excommunicatione non desinit esse verus homo, imo nec liber, nec perdit potestatem naturalē, & ita potest regulariter contrahere, vt quilibet alius, & facere omnia, quæ iuri naturali, Gentium, & ciuili nituntur, argum. c. Ius naturale, & c. Ius gentium, 1. distin. & l. 1. §. Ius naturale, & l. Ex hoc iure, ff. de iust. & iur. & consequenter testari secūdum communem, quam sequitur Fran. in Rub. de Test. contra glo. in cap. Decernimus, de senten. excommun. lib. 6. quod præsertim procedit in actibus, quos lex humana non potest annullare, quales sunt sacramentales. Nam baptisma, confirmatio, & ordo, collata excommunicato, vel ab excommunicato, valent, secundum omnes, imo & matrimonium, cap. significauit, de eo qui dux. in matr. fallit autem regulariter in actibus pertinentibus ad potestatem, & iurisdictionem ecclesiasticam humanam, per quam illi annullari possunt, quales sunt, ad beneficia præsentatio, electio, postulatio; confirmatio, institutio, collatio, prouisio, & nominatio, cap. si celebrat, & c. Postulasti, de cler. excom. min.

DE ABSOLVTIONE EXCOMMVnicationis, & à quo ferri potest.

Excommunicatio, & absolutio conueniunt in his, num. 37. & differunt in his, num. 38.
Excommunicatio sine causa parum nocet, absolutio multum prodest, an falsa vtramque annihilet, num. 38.
Excōmunicatione à minore, & maiore lata iure, vel ab homine hic absoluit, n. 39. & 40. etiā sola tonsura initiatus, licet non soleat fieri cū magno interdum incommodo, n. 41. & 2. seq.
Absolutio excommunicationis à quo delegatur, num. 44. & 45. vide alia verbo excommunicatio.
Absolutus ob impedimentum, vel à Papa cum onere præsentandi se. faciat hoc, num. 46.
Excommunicationis absolutionem huiusmodi satisfactio præcedat, num. 47. & 48.

VII. Præmitto circa hoc Primo, quod absolutio & excommunicatio conueniunt in multis. Tum quia neutra requirit certa verba pro forma substātiali, vt supra dictum est, nu. 9. & 12. Tum, quia neutra valet quicquam non seruata forma alia quàm iuris cum qua data est potestas excommunicandi, vel absoluendi ei qui antea nō habebat, c. Pisanis, de Rest. spoli. & ea quæ ibi Anton. not. 7. & Deci. post alios, in l. Transactionis, not. 1. C. de Transact. trad. quare licet absolutio facta ab habente potestatē iure ordinario non seruata forma iuris valeat, etiam ante satisfactionē, nihil tamen valet facta à delegato non seruata forma absoluendi sibi data in delegatione, arg. glo. subtilis, & sing. clem. 1. de iur. patr. verb. inhibemus, & 37

corum

eorum quæ ad eius declarationem refert Fely. in cap. Ex parte, colum. 4. de Cōst. Et ita absolutio facta extra mortis articulum, ab eo qui per bullas, vel alia priuilegia habet facultatem absoluendi in eo non valet, neque facta ante satisfactionem ab eo qui haberet facultatem absoluendi post eam. Dixi (alia quàm iuris) quia, vt pridem respondimus, absolutio data virtute mandati Papæ ad absoluendum secundum formam iuris valet, quamuis ea non seruetur, vt valeret facta sine illa ab ordinario authoritate ordinaria. Quia non fuit intentio Papæ inducere nouam formam, per illa verba, sed admonere commissarium id quod secundum ius debet facere, quod in simili dixit Innoc. in cap. fin. de Præsumpt. quem sequitur glo. sing. & receptissima, quę magna est, clem. 1. de offi. deleg. Tum quia vt excommunicatio valet regulariter, quamuis sit iniusta, ita & absolutio, c. Venerabilibus, §. vbi, de sent. excom. lib. 6 qui est in hoc singularis.

38 II. Quod differūt in multis, quia excommunicatio iniusta ex causa nihil nocet quoad forum conscientiæ, vt supra num. 3. dictū est. Absolutio verò iniusta prodest. Nam confessarius posset absoluere à suis peccatis, absolutum iniustè ab excōmunicatione, & absoluto iniustè prosunt suffragia generalia Ecclesiæ, quæ non prodessent nullatenus absoluto, quæ noua, & firma declaratio est. Tum quia excommunicatio lata metu iusto valet, etiam quoad forū conscientię, subsistēte iusta causa ad excōmunicandum, glo. sing. in c. 1. de his quæ vi, secundū Panor. in cap. Abbas, eod. tit. colum. 4. & Rauen. ibidem & alios. Absolutio verò minimè, per textum sing. in d. c. 1. Tum quia excommunicatio lata ex falsa causa valet, & non absolutio, iuxta glo. capit. Ex parte, de offic. ord. & in capit. Quod super ijs, de fid. inst. quamuis Card. in cap. Ab excommunicato, de Rescrip. in d. capit. Ex parte, & d. c. Quod super ijs, quem satis sequutus est Pan. in d. c. Ex parte, & Feli. in d. c. Quod super ijs, col. 5. exæquat eas, dicens neutram valere, si neutrā esset daturus iudex, si sciret causam esse falsam, vtramq; verò valere, si iudex haberet animū dādi vtramq;, etiam si sciret vtriusq; causam esse falsam, & quanquam illi magis dubitant de valore absolutionis, quàm excōmunicationis, ego verò cōtrà puto non esse dubium de valore absolutionis, etiam quantū ad forum conscientiæ, quia illa non excedit facultatē humanā, neq; continet errorem intolerabilē, siquidem non pertinet nisi ad iustitiā partiū, in eo, quod potest malè, aut bene, & adeo dubito de valore excōmunicationis datæ ex falsa causa, vt putē posse teneri non valere illam, quia videtur continere errorem intolerabilem, & excessum facultatis humanæ, eo quod vult excommunicare aliquem, siue peccauerit mortaliter, siue non, ex dictis supra eo. c. num. 4. per illud Pan. & Feli. in c. 2. de test. cog. scilicet quod excommunicatio data per iudicem contra citatum non comparentem ex iusto impedimēto, nihil valet, quia non intendit, vt debuit, excommunicare, si iustum haberet impedimentum, & si intendit excommunicare, siue esset iustè impeditus, siue non, implicaret errorem intolerabilem, qui annullat excommunicationem, cap. Per tuas, de senten. excommu. cap. Venerabilibus, § fin. eod. titu. lib. 6.

39 III. Quod excommunicatum minore excommunicatione potest absoluere quilibet sacerdos, qui potest absoluere à peccatis, c. Nuper, de sent. excom. quamuis non sit eius parochus, si non habet nisi venialia, vt supra diximus in c. 4. nu. 1. & c. Placuit, de pœnit. dist. 6. nu. 25. & seq.

IIII. Quod

IIII. Quod excommunicatum maiori excommunicatione à iure non reſeruata alteri, poteſt abſoluere proprius Prælatus, d.c. Nuper. Per proprium Prælatum intelligo Papam, Epiſcopum, & Capitulum, ſede vacante, & alium quemuis prælatum exemptum eccleſiæ regularis, aut ſecularis, qui dicũtur habere iuriſdictionem quaſi epiſcopalẽ, ſecundum gloſſ. recep. Clem. 1. de reb. eccle. nõ alien. & etiam quiuis alius non exemptus habens iuriſdictionem in foro exteriori, & etiam parochus, aut ſacerdos ſimplex, qui poteſt abſoluere à peccatis mortalibus, ſecundum Inno. & Hoſt. d. c. Nuper, quæ eſt communis opinio S. Tho. & Bonauen. & aliorum Theologorum, in 4. diſtinct. 18. & etiam Summiſtarum, quos latè citat Sylu. verb. excommu. 1. not. 2. quamuis oppoſitum teneat Panor. in d. c. Nuper, per gloſſ. ſing. c. ſi Epiſcopus, de pœnit. & remiſſ. lib. 6. quæ non dicit, quod ille, iuxta quam communem pridem conſuluimus, limitando illam nouè, vt procedat ſolum, quantum ad forum conſcientiæ, & altera quantum ad forum exterius: limitando item illam cum S. Thom. ita quod prędictus ſacerdos ſimplex non poteſt hoc facere ſua authoritate, ſed vt commiſſarius deputatus à Papa, d.c. Nuper ſub fin. qui pro hoc eſt quaſi expreſſus, & quod Prælatus proprius poteſt abſoluere ab excommunicatione incurſa iure, extra ſuum Epiſcopatum, & Parochiam ſecundum Feder. conſ. 16. & Panor. in c. Graue, col. 3. de Præb. communiter recep. Dixi (non reſeruata) quia is cui reſeruatur debet eam dare ſecundum omnes.

V. Quod excommunicatum ab homine, ipſe ſolus poteſt abſoluere, aut eius 40 ſucceſſor, ſuperior, aut delegatus, c. Paſtoralis, §. Præterea, de offic. deleg. niſi quod delegatus Papæ, qui poteſt excommunicare intra vnum annum, poſt ſententiam diffinitiuam, eo tranſacto non poteſt abſoluere, c. Quærenti, de offic. deleg. quod eſt ſing. ſecundum Pan. ibidem, qui cum communi idem dicit, de quolibet alio delegato habente facultatem exequendi ſuam ſententiam. Et niſi incẽdiarius excommunicatus ab Epiſcopo, qui non poteſt abſolui ab eo poſt denunciationem, c. Tua, de ſent. excommu. quod eſt ſingul. ſecundum Card. ibidem, & niſi excommunicans, qui poſt excommunicatur excommunicatione maiori, & denunciatur, c. Audiuimus, 24. quæſtio. 1. quanquam poteſt ſi ſolum eſt excommunicatus minore, c. Duobus, de ſenten. excommu. & niſi excommunicatio ſit pronunciata ab inferiori, & confirmata à Papa ex certa ſcientia. Nam ab ea non poteſt abſoluere, qui eam tulit, ſecundum Ioan. Andr. recep. in c. Ex frequentibus, de inſt.

VI. Quod ſi qui excommunicauit, non eſt ſacerdos, non poteſt abſoluere in foro conſcientiæ, quanquam poteſt in exteriori, ſecundum aliquos, quos Sylu. ſequutus eſt verb. abſolutio, 1. not. 4. quod reſtringendum eſt ad abſolutionem 41 coniunctam cum peccatorum abſolutione. Nam ab excommunicatione ſola poteſt abſoluere etiam quoad conſcientiæ forum, etiam ſola prima tonſura initiatus, vt affirmat S. Thom. in 4. diſtinct. 18. receptus à S. Anton. 3. parte, tit. 24. capit. 77. & Ioan. Tabien. verb. abſolutio ab excommunicatione, & quamuis nemo illud affirmet, affirmandum tamen erat ob multa, quæ in id adduci poſſent. Commodius tamen videtur committere presbytero ſecundum Mai. recep. contra quem facit, quod multi omittunt quærere abſolutionem à ſuis parochis, putantes illas commiſſiones iudicum eſſe abſolutiones, & quod pauci ſunt, qui poſſunt probare ſuam abſolutionem factam per hãc commiſſionem à Parocho, quia ille abſoluit 42

ſecretò

secretò sine notario, & testibus. Per quæ putamus vtilius fore, vt iudex si ei vacaret, absolueret, & daret literas absolutorias, & cùm de more committit, excõmunicatus debet dare operam, vt coram notario, & testibus absoluatur à Parocho, quo, cùm oportuerit, possit probare absolutionem. Quia semel excõmunicatus, semper præsumitur talis, iuxta gl. solem. cap. Proposuisti, de Cler. excom. minist.

43 Quanquam aliquando ausi fuimus affirmare, quod qui ostenderet cõmissionem, vt absolueretur, & diceret se absolutum à suo Parocho, præsumeretur absolutus cum solo testimonio Parochi, & etiam sine eo, saltem si esset vir timens Deum, & ingrediebatur, & admittebatur ad diuina officia habita ratione consuetudinis receptæ absoluendi, absque notario, & testibus, quod etiam verum videtur.

44 VII. Quod executor mandati Papæ quo iubetur excommunicare certum hominem sine cognitione causæ, non potest absoluere, posquam excommunicauit. Et quod qui potest absoluere ab excommunicatione lata à iure, potest absoluere ab excommunicatione generaliter lata ab homine iuxta decisionem sing. Ioan. de Imol. in cap. Graue, de præb. colum. 4. relatam per Feli. in cap. Pastoralis, §. Præterea, de offi. ordin. dicentem nunquam se in alio legisse, quanquam idem ante Ioan. Imol dixerunt, Ioan. And. & Card. in d. cap. Graue; & resumpserunt in c. Ex frequentibus, de inst. per illum textum, quod defendimus nos in fin. d. c. Graue.

45 VIII. Quod qui possunt absoluere ab excommunicatione virtute iurisdictionis delegatæ à Principe, aut concessæ in priuilegium perpetuum ratione dignitatis, aut officij, aut virtute alterius ordinariæ potestatis, possunt committere alijs, iuxta glo. recep. in cap. fin. de offic. ordin. quæ conciliat illud cum cap. fin. §. fin. de offic. deleg. dicens illud procedere in illis, quibus solum simplex ministeriũ absolutionis, sine alia iurisdictione conceditur. Et omnibus addimus, quod simplex ministerium absoluendi potest delegari, etiam à delegato ordinarij, & à subdelegato delegati Papæ, quãuis non possint delegare suas iurisdictiones ratione quarum id eis competit, neque etiam aliquem articulum iurisdictionalem, per cap. super quæstionum, §. Quem verò, & seq. & ea quæ notat ibi Feli. num 4. & 19. de offic. deleg. quod quotidianum est.

46 IX. Quod excommunicati à iure vel homine, qui ob grauem morbum aut ob aliud iustum impedimentum faciunt se absoluere ab eo, qui sine illo nõ poterat, debent se præsentare cessante impedimento, quam cito commodè possunt ei qui se iure poterat absoluere, alioquin recidũt in eandem excommunicationem, cap. eos, de sent. excom. lib. 6. Idem de ijs, quos absoluunt legati Sed. Apostolicæ cum onere præsentandi se suis ordinarijs, aut alijs quibuslibet ad suscipiendam pœnitentiam, aut satisfaciendum ei, quem iniuria affecerunt: Sed non tenentur regulariter se præsentare personaliter, sed satis est mittere procuratores ad id idoneos secundum Caietanum in summa verb. excommu. capit. 69. qui ait absolutum esse iudicem quoad forum conscientiæ ad determinandum tempus intra quod commodè potuit se præsentare.

47 X. Quod omnia iura quæ iubent satisfacere ante absolutionẽ in articulo mortis, intelligenda sunt, si excõmunicatus potest satisfacere, & si non potest, satis est, quod det cautionẽ iuxta gloss. quæ est penul. clem. 1. §. verum, de hæret. & Card. ibidem, q. 4. & Felin. capit. Pastoralis, §. Præterea, col. 3. de offi. Ordi. & in c. cum

contin-

contingit, de offi. deleg. colum. 1. quamuis Imol. teneat oppositum super d. gloss. Nostro vero iudicio cautio debet esse sufficiens, id est, cum pignore vel fideiusso- 48
re si eam potest dare, sin minus, det eam quam potest saltem iuratoriam per easdem rationes, Card. in d. Clem. & Feli. in §. Præt. si quidem ad impossibile nemo tenetur, l. Impossibilium, ff. de reg. iur. Quin & putamus eum qui potest satisfacere ante mortem, sed non commodè, id est, non nisi notabiliter vilius vendendo bona sua, si potest differri absq; magno damno alieno, non teneri ad aliud quàm ad dandam cautionem sufficientem, quod satisfaciet primo quoque tempore per dicta c. 17. num. 56. & 57.

DE EXCOMMVNICATIONIBVS A IVRE latis, & primum de reseruatis Papæ per Bullam Cœnæ, & alia iura.

Excommunicationes iuris antiqui paucæ, noui, multæ, nouissimi quàm plurimæ, n. 49. & 50.
Excõmunicatio vt interpretãda, & lata in facientẽ, nõ includit regulariter cõsentientẽ, n. 51.
Consilium quis dicitur dare, & quod nocet danti, nu. 52.
Bulla Cœnæ domini quæ, nu. 54. & iterata non multiplicat censuras, nu. 55.
Michael Thomasius Doctor laudatus, nu. 53.
Gregorius XIII. fœliciter cœpit, fœlicius prosequitur, fœlicissimè perfecturus, nu. 54.
Excommunicatio. I. bullæ Cœnæ in hæreticos, nu. 56. II. in schismaticos, n. 57. III. in appellantes ad futurum Concil. n. 58. IIII. in Pyratas, n. 59. V. in accipientes naufragorũ bona, n. 60. VI. in Imponentes noua pedagia, n. 61. VII. in falsarios, n. 62. VIII. in deferentes arma turcis, n. 63. IX. in impedientes necessaria Romam adducentes, n. 64. X. in malè tractantes venientes, & recedentes à Curia, nu. 65. XI. in malè tractantes Romipetas, nu. 66. XII. in Iniurios Cardinalibus, nu. 67. XIII. in impedientes cursum causarum Curiæ, n. 68. XIIII. in vsurpantes fructus, &c. n. 69. XV. in laicos cognoscentes de criminibus clericorum, num. 70. XVI. in occupantes bona Sed. Apostolicæ, n. 71. XVII. in malè absoluentes à censuris bullæ, quæ tamen non est reseruata, nu. 74.
Hæreticis credentes, fautores, & receptatores, qui, n. 56.
Schisma quid, quo differt ab hæresi, & excommunicatur in bulla Cœnæ, nu. 57.
Appellans ad futurum Concilium excommunicatus bulla Cœnæ, nu. 58.
Pyratæ qui, excommunicati in bulla Cœnæ, nu. 59.
Naufragorum bona accipientes excõmunicati, n. 60. etiã ante monitionẽ restituendi, n. 117.
Augmentum & Auctum exæquantur, nu. 61.
Pedagia noua quis potest imponere, vel augere, nu. 61.
Literæ Apostolicæ an dicatur signatura, & aliud falsare, aliud falsis vti, nu. 62.
Arma bellica quæ, & sunt offensiua, & defensiua, nu. 63.
Roma, & Sedes Apostolica, vel eius Curia diuersa, nu. 65.
Iudex secularis eijciens Episcopum à suo Episcopatu, &c. excommunicatus, nu. 67.
Impediens cursum causarum Curiæ, vt excommunicatus, nu. 68.
Ecclesiæ Rom. iura & bona nulla taciturnitate, vel patientia perdi, nu. 72.
Absolutio censuræ bullæ Papæ reseruatæ, non continetur etiam in sua generali, nu. 72.
Priuilegium remuneratorium, & per contractum iusta de causa tollitur, nu. 73.
Absolutio malè absoluentis à censura bullæ, cur non reseruata, nu. 74.

Præmitto

49 PRæmitto I. quod gl. magistra clem. 1. de sent. excom. colligit 50. excommunicationes latas ipso facto per solas clementinas, & alia prius in c. eos, de sen. excom. lib. 6. trigintaduas latas per solos textus Sexti, & prius congessit Host. in sum. de sent. excom. §. 3. in princ. trigintatres, quas solas induxerunt omnia iura decreti, & decretalium ad eius vsque tempora, cum vna, c. 1. de Homic. lib. 6. Ex
50 quo facilè intelligas, quàm parci fuerint antiqui patres in excommunicando, & quàm largi recentiores, quum ad annum vsque 1398. quo promulgatus est Sextus, vix inuenirentur trigintatres casus, qui in pauciores quam in 26. redigi possunt. Et per solum Sextum inducti fuerunt 32. & per solas clem. 50. Postea, per bullas Cœnæ, per extrauagantes impressas, & non impressas, per constitutiones Synodales, & Prouinciales, per visitationes, & reseruationes secularium, & religiosorum, penè innumeræ. Super qua multitudine minuenda, quiddam in Hispano desideratum, nunc tanquam superuacaneum omitto. II. Præmitto, quod quia alij alium ordinem seruarunt in casibus recensendis, non sequemur eum quem Ang. à Clauas. seruauit, verb. excom. 5. 6. 7. cui ex bona parte consonat, Sylu. qui primo ponit reseruatas Papę, secundo, reseruatas Episcopo, tertio, nulli, & vt faci-
51 lius quis quam velit inueniat. In primis ponentur antiquiores, præterquam quod inter reseruatas Papæ per bullam Cœnæ erunt primæ, quia magis reseruatæ. III. quod ad iudicandum an quis sit excommunicatus, necne à iure vel ab homine, debent perpendi diligenter verba, quibus ius vel iudex vtitur, & personæ contra quas, & opera ob quæ excommunicat: non enim vltra illa extenditur. Vnde lex excommunicans facientem aliquid, non cõprehendit regulariter consentientem, etiam mandando, consulendo, fauendo vel auxiliando, antequam fiat, nisi ex eius tenore, vel aliarum legum id expressè aut tacitè colligatur, quod firmiter asseuerat Caiet. in sum. verb. excommunicatio, pag. 2. & c. 47. notab. 3. & Sylu. sibi contrarius, in verb. excommunicatio, 10. dubio, 4. & Ioan. Tabi. verb. excom. 5. cas. 49. Bonif. cum communi, in Clem. 7. de consang. Quod & nos hic in Hispano tenuimus, & nunc tenemus. Tum quia secundum omnes excommunicatio non debet extendi de vno casu ad alium secundũ glo. receptas in clem. 1. de sepul. & in clem. 1. de consang. eo quod pœnæ sunt restringendæ, l. pen. ff. de pœn. & c. pœnæ, de pœnit. dist. 1. & prædicti non sunt propriè, & verè facientes, nam mandatum, & consilium præcedunt factum, & nihil præcedere potest id quod verè ipsum est, & frequenter hæc præcedunt, mense & anno factum, Imo & plerunque post vitam dantis ea fiunt, & interdum est impossibile quod per factum accipientis ea, excommunicentur dantes illa, qui mortui ante, & fortè martyres in cælo iam sunt beati. Tum quia participans cum excõmunicato ante commissum crimen habens annexam excommunicationem, vel quum committitur, non incurrit eam per resolutionem supra n. 32. positam, & constat omnes prædictos communicare in crimine, ante crimen commissum. Tum quia c. Quod in dubijs, de sent. excom. habet participantem cum excommunicato, esse excommunicandum, & non excommunicatum, quod Ioan. relatus à glo. intellexit etiam de participante in crimine, qui licet meritò carpatur ibi à Pan. & communi quoad participãtem in crimine cõmisso, non tamẽ quoad participantẽ ante illud cõmissum, qualiter participant ij, de quib. loquimur. Tum quia, c. fœlicis, de pœn. lib. 6. & clem. si quis

suaden-

ſuadente, de pœn. & multa capit. bullæ Cœnæ; & l. ſi quis id quod, ff. de iur. omn. iudic, & alia multa, exprimunt conſulentes, mandantes, &c. quum intendunt eos includere. Tum quia c. Quicunque, de ſent. excommun. lib. 6. probat excommunicationem latam contra dantem licentiam malefaciendi, non extendi ad vtētem illa, niſi expreſsè id exprimatur, & clem. 1. de conſang. excommunicans cōtrahentes, non comprehendit conſulentes, mandantes, nec aliter conſentientes, neque lata per clem. 1. de ſepul. in ſepelientes excommunicatum, comprehendit conſulentes, & iuuantes, & proſequentes funus ad ſepulturam, qui ſuis manibus nō inferunt eum illi, ſecundum gloſſ. ab omnibus ibi receptam. Tum quia Bart. in l. ſi is qui pro emptore, ff. de vſucap. à nu. 56. & melius in l. ſed ſi vnius, §. 1. ff. de Iniur. communiter receptus ſecundum Iaſon. in l. ſi is, qui colum. 74. ex profeſſo tenet, eum, qui per alium facit, non verè, ſed fictè videri id facere, niſi quādo illud aliud eſt inſtrumentum motum ab eo neceſſario faciens, quale eſt baculus vel gladius, inferens ex eo mandantem, non verè, ſed fictè facere id quod mandatarius facit, præſertim quum mandatarius non obligatur ad id etiam poſt ſuſceptum mandatum, vt contingit in materia delictorum, de qua loquimur. Tum quia c. Mulieres, de ſent. excommun. non habet id quod Panor. & aliquot alij imponūt ei, ſcilicet, quod mandans percuti clericum, verè percutit illum, ſed quod verè committit, cui ſupplendum eſt, in legem, id eſt, verè delinquit, quia mādare illud eſt verum delictum, vt reſpondit Bar. in d. §. 1. quem ſequuntur, vbi ſupra Rom. & Iaſon. & ita nulla ratione defendi poteſt, quod verè & propriè ſint idem, mandare, vt aliquid fiat, & factum virtute mandati, quamuis frequentiſſimè fictè reputentur idem, ſicut hæres, & defunctus, pater & filius, Epiſcopus & Vicarius, &c. Nec conſequenter Iaſ. vbi ſupra iuſtè recedit à Bart. cui dixit communem adſtipulari. Dixi (niſi ex eius tenore expreſsè, &c.) ob d. l. ſi quis id quod, & prædicta cc. fœlicis, &, ſi quis ſuadente, & multa bullæ Cœnæ, & alia quæ pœnam impoſitam facienti, expreſsè extendunt ad mandantem, ſignificando tacitè alioqui non extenſum iri, non quidem quod mandare ſit facere, ſed quia legiſlatori placuit vtrumq; ad pœnam ibi poſitam exæquare. Dixi (vel ex tenore aliarum) vt ex alijs iuribus & conſuetudine eccleſiæ, c. ſi quis ſuadente, 17. q. 4. loquens de inijciente manus in clericum, extenditur ad mandantem, conſulentem, & iuuantem, d. c. Mulieres, & c. Quantæ, de ſent. excommun. & c. ſicut dignum, de Homicid. Dixi (tacitè) propter c. ſignificauit, de Iudæ. quod habet mittentem arma Saracenis, ita eſſe excommunicatum, ac deferentem, per canonem latum cōtra facientem, non quidē quod idem ſit deferre per ſe & mittere per alium, ſed quia lex pœnalis extenditur de vno caſu ad alium, quando alioqui eſſet fruſtratoria vel quaſi, c. ſi ciuitas, de ſent. excom. quod habet interdictum ciuitatis extēdi ad ſuburbia, ne fiat fruſtratorium: & glo. c. 1. de vſur. lib. 6. quæ cap. illud, loquens de teſtamento, extendit ad codicillum, ne ſit fruſtratorium. Quibus addēdum, quod canon ſe extendens ad conſulentem, non comprehendit ita ſimpliciter conſulentem conſilio adeo ſimplici, quod ſine illo tam certo & iniquo animo fuiſſet admiſſum delictum, ac cum illo, per c. fœlicis, §. Illud, de pœn. lib. 6. iuncta glo. celebri verb. ſimplici, cui ſimilis gloſſ. magna, d. clem. ſi quis ſuadente. Idem eadem ratione eſt dicendum de mandato, iuſſu & fauore, ſine quibus perinde omnino peccatū admiſſum fuiſſet,

ac cum illo, per d. supra c. 17. à num. 17.

Adde, quod refert, an disponens loquatur principaliter de faciente, & secundario de mandante, consulente, aut principaliter de omnibus. Quia priori casu, non incurrit excommunicationem consulens aut mandans, antequam fiat opus, vnde mandans cuipiam etiam centies percutere clericum, non excommunicatur, donec percussio sequatur, & nunquam, si ea nunquam sequatur, arg. notatorum, in d. c. Mulieres, de sent. excom. In posteriore verò sic, nam qui mandat interficere aliquem per assasinos, statim quamuis non sequatur mors, est excommunicatus, c. 2. de Homicid. lib. 6. quia æquè principaliter excõmunicat mãdantem, ac occidẽtem, & religiosus, qui concionatur animo retrahendi auditores à solutione decimarum, est excommunicatus, quamuis auditores non retrahantur, clem. cupiens, §. 1. de pœn. Consulere autem dicitur, quicunque monet, persuadet, aut precatur vt illud faciat, secundum Bart. in l. Non solum, §. si mandato, ff. de iniur. Imo & qui instruit, aut proponit vtilitatem inde sequuturam, secundum Innoc. recep. in c. Ad audientiam, de Homic. IIII. Notãdum quod bulla quæ nostra ætate appellatur Cœnæ domini, est bulla continens processum Papæ, quo die Iouis Sancta excommunicat varium genus peccantium: dicta sic, eo quod illa dies appellatur Cœnæ domini, propter Cœnam illam ter maximã Domini nostri, quam vltimam fecit Hierosolymis cum discipulis suis, de cuius antiquissima origine, & vario tenore, quem varijs temporibus sub varijs Pontificibus Maximis vsque ad S. D. N. Gregor. XIII. habuit, tradit vir omnigena literarum eruditione probatissimis moribus ornata clarus, sacræque Pœnitentiariæ Corrector oculatissimus, & vtriusque Iuris Doctor doctissimus Michael Thomasius in Commentarijs propediem in eam edendis. Qua de re nos solum subijcimus, id quod antea, scilicet, quod glo. solem. clem. 1. de iud. verb. solemniter, & eius author Ioan. And. in c. Quod olim, de Iudæ. dicunt ter in anno solere Papam facere processus generales contra certos delinquentes, scilicet die Iouis sancta, Ascensionis, & dedicationis S. Petri & Pauli. Card. tamen in d. c. Quod olim, quem Ioan. de Anan. ibi & nos sequimur, in c. Ita quorundam, notab. 6. n. 7. dixit, quod suo tempore solum faciebat prædicta die Iouis Sancta, quam S. Anton. 3. par. tit. 2. c. 72. exposuit secundum tenorem bullæ Martini V. cui multa addiderunt, & detraxerunt posteriores Papæ, vsque ad Iulium 3. secundum cuius bullæ tenorem nos in Hispano declarauimus. At quia successores eius & etiam S. D. N. Greg. XIII. nonnulla mutarunt, eam secundum tenorem bullæ ipsius me audiente promulgatæ exponam, clausularum eius ordinem sequutus, precatúsque antea Deum Optimum Maximum, vt sanctitatem suam summum & vnicum Ecclesiæ suæ Vicarium donet summo illo perseuerantiæ dono, quo omnia heroica summaque sua authoritate, scientia, ac recondita eruditione dignissima, quæ fœliciter cœpit, & fœlicius prosequitur, fœlicissimè perficiat, Amen. V. Quod annua bullæ iteratio, non multiplicat censuras per eam latas, vt diximus in d. c. Ita quorundam, not. 2. à nu. 37. & quod excommunicationes per alia iura latæ, & in prædicta bulla repetitę, sunt eædem, & quod bulla nihil amplius facit quàm addere reseruationem absolutionis Sed. Apost. Prima excommunicatio bullæ Cœnæ fertur per primam clausulam eius in hæc verba.

Excom-

Excommunicamus quoscunque Husitas, VVicleuitas, Lutheranos, Zuinglianos, Caluinistas, Hugonottos, Anabaptistas, Trinitarios, ac omnes & singulos alios hæreticos, quocunque nomine nuncupentur, & cuiuscunque sectæ existant, credentes, receptatores, & fautores, & generaliter quoslibet defensores, ac eorum libros sine authoritate nostra & sedis Apost. scienter quomodolibet legentes, aut tenentes, imprimentes, seu quomodolibet defendentes ex quauis causa publicè vel occultè, quouis ingenio vel colore.

Declaratio. I. quod quid sit hæresis, & quid hæreticus definitur supra c. 11. n. 17. Et quod excommunicatio in hæreticos videtur omnium antiquissima, arg. c. Achatius, & c. Audiuimus, 24. q. 1. sed non erat reseruata ante bullam, vt diximus in d. c. ita quorundam, not. 11. n. 41. II. quod hæc excommunicatio non comprehendit magos qui alias non sunt hæretici, arg. eorum quæ habentur 26. q. 1. 2. 3. 4. 5. 6. & 7. & Tho. 2. 2. q. 95. art. 1. & 2. quos tamen comprehēdebat bulla Pij V. quod est valde notandum. III. quod verbum (credentes) omissum in bulla Pij V. fuit expressum in hac potius ob declarationem, quàm ob necessitatem, nam etiam eo non expresso, fuissent inclusi, quippe qui verè sunt hæretici, eo quod quamuis non credant explicitè hæreses, credunt tamen implicitè, credendo pertinaciter esse verum, quod alius hæreticus credit, nesciētes quid credat in specie, iuxta Palud. in 4. dist. 13. q. 3. conclus. 2. IIII. quod fautores, receptatores, & defensores solum dicuntur ad effectum incurrendi hanc censuram, qui hæc faciunt eis eo respectu quo sunt hæretici, vt rectè notauit Caiet. in d. c. 1. Tum arg. l. In delictis, §. si detracta, ff. de Noxa. Tum quia tenetur quis hæretico extremè egenti subuenire, arg. c. Pasce, 86. distinct. Tum quia potest quis, licet non teneatur, eidē etiam non extremè egēti subuenire, quatenus est homo, argum. cap. Duo ista nomina, 23. quæstio. 4 ibi (quia peccator est, corripe, quia homo, miserere) & ibi (Nulli homini claudēda est misericordia, sicut nulli peccatori impunitas relaxanda est) Tum quia alioqui omnes ferè catholici etiam religiosi, Germaniæ, Angliæ, Scotiæ, & bonæ partis Galliarum, inciderent in has censuras, quippe qui habent commercium cum hęreticis, quatenus sunt homines, quod sine aliquo fauore, vel auxilio eis præstando haberi nequit. Tum quia nullo canone contrarium probatur, licet multis probari possit eum præsumi fauere hæretico, qui sciens eum esse talē, fauet ei sine aliqua circunstantia quæ excusare posset eū etiā in foro exteriori à tali præsumptiōe, quales multæ occurrere possunt fundatæ in timore, necessitate, cognatione, vel vtilitate, in pace, militia, & bellis in quib⁹ videmus, & legimus Carolū. V. & Philippū I I. omniū Regū, quos sua ætate terra coluit, & colit Catholicissimos, fauisse donis, ducibus, & militibus Lutheranis Maiest. suę militātibus. Quoad forū autē interius, in quo sola veritas inspicitur, c. Tua, de spōsal. facile est discernere fauorem datum alicui eo respectu quo malus, & hæreticus est, à dato eidē, eo quod proximus, & à CHRISTO redēptus est, d. c. Duo ista. V. quod Caiet. in prædicto c. oblitus fuit ponere id quod 2. 2. q 2 art. 3 & 4. & in sum. verb. hæresis, tenuit, & alij alijs locis, quod adducimus in c. Cogitationis pœnam nemo meretur, de pœnit. distinctio. 1. scilicet hæreticos mentales tantum, non incurrere hanc censuram, neque aliam à iure humano latam, quales tamen non sunt ij qui hæresim prompserunt verbo, scripto, vel nutu, & signo verbis æquipollenti, licet nemine id vidente, vel audiente prompserint, quia sufficit

sua natura esse probabile, licet contingat probari non posse ad hoc vt includatur sub potestate & iurisdictione humana, & pœnis eius, quod multis confirmaui in d.c. Cogitationis. VI. Quod in foro interiori nõ sufficit hæresis exterior sine mẽtali, ob quod superius contra eum & alios diximus in c. 2. n. 24. & 25. VII. quod qui habet, vel legit libros Catholicorum referentium dicta hæreticorum etiã desumpta ad verbum ex libris eorum, non incurrit hanc excommunicationem, quia non sunt libri hæreticorum, etiam si principaliter legeret illos ad sciendum dicta, & rationes eorum, sicut non incideret audiendo eadem relata verbo per alium. Neque eadem ratione qui legit libros Catholicorum elucidatos per annotationes
57 hæreticorum, licet iste incidere posset in censuram indicis librorum Pij 4. II. excommunicatio fertur contra schismaticos in hæc verba.

Necnon schismaticos, & eos qui in animarum suarum periculum se à nostra & Rom. Pont. pro tempore existentis obedientia pertinaciter subtrahere, seu quomodolibet recedere præsumunt.

Declaratio. I. quod hic significatur hæresim differre à schismate, & hæreticum à schismatico, & rectè quidem, vt colligitur ex c. schisma, 24. q. 1. & Thom. 2. 2. q. 39. art. 1. ad 3. loquentem in hæc verba. Hæresis, & schisma distinguuntur secundum ea, quibus vtrumque per se & directè opponitur. Nam hæresis per se opponitur fidei, schisma autem per se opponitur vnitati ecclesiasticæ charitatis. Et ideo sicut fides & charitas sunt diuersæ virtutes, quamuis quicunque caret fide, careat charitate, ita etiam schisma, & hæresis sunt diuersa vitia, quamuis quicunque est hæreticus, sit etiam schismaticus, sed non conuertitur, & hoc est, quod Hier. dicit in Epist. ad Galat. Inter schisma, & hæresim hoc interesse arbitror, quod hæresis peruersum dogma habet, schisma ab ecclesia separat, hæc ille. ex quibus colligas quod schisma generatim sumptum, est peccatum, quo quis se ab vnitate debita separat, specialiter verò sumptum, est peccatum, quo quis se separat ab vnitate ecclesiæ, nolendo subesse ei, vel membris eius, quatenus sunt eius, licet credat non esse nisi vnam ecclesiam, & vnum Vicarium supremum. III. fertur in hæc verba.

58 *Anathematizamus omnes & singulas personas cuiuscunque status, gradus, seu conditionis fuerint, & interdicimus vniuersitates, collegia, & capitula, quocunque nomine nuncupentur, ab ordinationibus, sententijs, seu mandatis nostris, ac Rom. Pont. pro tempore existentium ad vniuersale futurum Concilium appellantes, vel ad id consilium, auxilium, vel fauorem dantes.*

Declaratio. I. Hæc excommunicatio nunc primum facta est bullæ Cœnæ, antea enim licet lata, & reseruata fuisset per Piũ 2. & Iuliũ 2. vt tradit Sylu. verb. excommunicatio, sub fin. non tamen fuit hactenus inserta bullis Cœnæ. II. quod hic excommunicationi adiungitur interdictũ propter vniuersitates, in quas non fertur excommunicatio, vt infra dicetur. III. quod consulens, & auxilians prædicti non incurrunt, donec appellatio subsequatur. IIII. fertur in hæc verba.

59 *Anathematizamus omnes pyratas, latrunculos marinos, & illos præcipuè qui in mari nostro, à monte Argentario vsque ad Tarracynam discurrere, nauigantes in illo deprædari, mutilare, interficere, ac rebus, & bonis suis spoliare præsumunt, ac omnes receptatores eorundem, & eis auxilium scienter dantes, vel fauorem.*

Declaratio. I. Quod excommunicatio ista nostra sententia comprehendit omnes, &

nes, & solos eos, qui principaliter versantur in agendis prędis, percutiendis, aut interficiendis in mari occurrentibus, quia hi sunt Pyratæ, & latrones marini, quicquid dicant Ang. verb. excommunicatio, 5. cas. 18. Sylu. verb. excommunicatio, cas. 28. & Caiet. verb. excommunicatio, cas. 18. cuius temporis bulla speciatim includebat consulentem, quem licet hæc speciatim non includat, generatim tamen includere videtur, quia includit auxiliantes, & fauentes, & negari non potest, cum qui consulit, auxiliari, vel fauere, arg. l. Quod fauere, C. de leg. tradit Barth. in l. si vnius, §. 1. ff. de iniur. I I. Quod qui gerunt sua negotia aut mercimonia cum amicis, aut bella iusta, vel iniusta cum inimicis, & deprædantur aliquando incidenter, non includuntur hic, iuxta omnium sententiam. I I I. Quod non includit eos qui in solis fluminibus faciunt hoc, quicquid sentiat Angel. I I I I. Quod sufficit facere hoc illis, aut illis, & non est necesse facere omnibus nationibus vel ferè omnibus, quia quum in id incumbentes principaliter Pyratæ aut latrones maris dicantur, rectè in eis verificantur verba huius clausulæ, quicquid dicat Sylu. vbi supra. V. fertur in hæc verba.

Anathematizamus omnes & singulos, qui Christianorum quorumcunque nauibus tempestate in transuersum (vt dici solet) iactatis, aut etiam submersis, & naufragium passis siue in ipsis nauibus, siue ex eis dilapsa, & in mari vel littore inuenta, cuiuscunque generis bona, tam in nostri Tyrrheni, & Adriatici, quàm in quibuscunque aliis cuiuscunque maris regionibus, & littoribus rapuerint, aut scienter sibi ipsi acceperint, aut ab aliis rapta seu accepta similiter scienter receperint, nec ob quodcunque priuilegium, consuetudinem, aut longißimi etiam immemorabilis temporis possessionem seu alium quemcunque prætextum excusari poßint. 60

Declaratio. I. Quod hæc excommunicatio nunc primum facta est bullæ Cœnæ, nam licet antea fuisset lata, non tamen erat reseruata, vt videre est in c. excommunicationi, de rapt. de quo infra nu. 117. vbi dicetur an sufficiat acceptio, vel requirantur voluntas (vt sic dicam) mora & monitio, & quàm iniqua sit lex contraria. V I. Fertur per illa verba.

Excommunicamus omnes qui in terris suis noua pedagia seu gabellas ad id potestatem non habentes imponunt, vel prohibita exigunt. 61

Declaratio. I. Quod per noua intelliguntur etiam incrementa veterum, arg. l. si ex toto, in princ. de leg. 1. & in l. Peculiũ, ff. de leg. 2. tradit Ang. verb. pedagium, & Sylu. verb. excommunicatio. 7. c. 19. I I. Quod per pedagia, & gabellas intelligi possunt etiam portoria, de quibus in bulla Pij. V. & alia vectigalia, ob identitatem mentis legislatoris, & rationis legis, & latitudinem vulgarem significationis eorum. Qua de re latius in com. c. fraternitas, 12. q. 2. tractamus. I I I. Quod per illa verba (ad id potestatem non habentes) includitur solus, & omnis qui recognoscit superiorem in temporalibus, ad quem ab eo appellari potest, nullus enim talis huiusmodi potestatem habet, & quilibet alius sic, per c. 1. Quæ sunt regaliæ in vsib. feud. & notat. in c. super quibusdam, de verb. sign. I I I I. Quod per (exigit) intelligitur hæres illa imponentis, publicanus, conductor siue arrendator illorum Iurium, & recipiens, etiam famulus à non spontè soluentibus, iux. rub. de exact. trib. lib. 11. quia exigere est extorquere à nolente soluere, gl. iuncto text. in l. soluendo, ff. de nego. gest. glo. & Card. clem. fin. de censib. Dicitur autem inuitus, & nolens soluere, etiam qui soluit rogatus soluere tanquam debitum, Caiet.

vbi ſupra c. 39. excuſare tamen poſſet ab hac cenſura probabilis ignorantia iuris, aut facti, arg. c. 2. de cōſt. V. Quod per prohibita, debent intelligi ſimpliciter prohibita, id eſt, quæ à nullis, neque à laicis, neq; à clericis iuſtè poſſunt exigi, & prohibita exigi à clericis, & non à laicis, non ſunt ſimpliciter, ſed ſecúdum quid prohibita, & ideo petens ea à clericis, incurrit quidem excommunicationem, c. Quanquam, de vſur. lib. 6. quæ non eſt reſeruata, non tamen hanc. VII. fertur in hæc verba.

62 *Excommunicamus omnes falſarios bullarum, ſeu literarum Apoſtolicarum, & ſupplicationum gratiam vel iuſtitiam concernentium per Rom. Pont. vel S. R. E. Vicecancellarium, ſeu gerentes vices eorum, de mandato eiuſdem Rom. Pont. ſignatarum, aut ſub nomine eiuſdem Rom. Pont. ſeu Vicecancellarij, aut gerentium vices prædictorum ſignantes ſupplicationes eaſdem, extendentes c. Ad falſariorum, cum omnibus pœnis in eo contentis ad falſificantes, ſeu mutantes ſupplicationes per nos, ſeu de mandato noſtro ſignatas, & datas ſine noſtra, aut datarij noſtri licentia.*

Declaratio. I. Quod per hanc clauſulam iuncto c. Ad falſariorum, de crim. falſ. probatur, appellatione literarum Apoſtolicarũ in materia odioſa non includi ſupplicationes à Papa ſignatas, quas ſignaturas vocamus, alioquin ſuperfluè extenderetur per hanc illud cap. puniens falſantes literas Apoſtolicas, ad falſantes ſignaturas. II. Quod hæc excommunicatio non eſt reſeruata Papæ, niſi quoad ea quæ includuntur hac clauſula, quia quatenus continetur in illo c. non eſt reſeruata, vt patet ex eo, & notatis à Caiet. vbi ſupra c. 27. III. Quod videmur bene pridem reſpondiſſe, quod neque in hanc excommunicationem, neque in illam, d. c. Ad falſariorum, incidit falſarius literarum Epiſcopi, vel nuntij, quia hæc propriè non ſunt literæ Apoſtolicæ, nec eadem ratione falſarius literarum pœnitentiariæ, quia non ſunt literæ Papæ, ſed eius commiſſarij conſtituti viuę vocis oraculo. Secus tamen de falſario Breuium Papæ, iuxta Gomes. lib de Breuib. pag. 3. IIII. Non includit eos qui ſurreptitiè, vel obreptitiè impetrant literas Apoſtolicas, vel vtuntur illis, vt diximus in c. Ad audientiam, 1. de reſcrip. quia non ſunt literæ falſæ. Neque eos qui vtuntur literis falſis, quia ſolum loquitur de falſantibus, & aliud eſt falſare, & aliud vti falſis, vt colligitur ex d. c. Ad falſariorum, quo excommunicantur omnes falſarij, & non omnes falſis vtentes, niſi ſolum laici. V. Quod ille dicitur habere literas falſas, vel vti eis, qui ſciens, vel debens ſcire eſſe tales, vtitur eis iuxta Caiet. vbi ſupra arg. l. in delictis, §. ſi detracta, de nox. VI. Quod non ſatis eſt corrigere aliquam literam, aut punctum, quod non mutat ſubſtantiam aliquam, vt faciat incidere in hanc excommunicationem, vt dictum eſt, c. 17. n. 178. poſt Ioan. Gerſon. 2. par. Alph. 3. à c. Quidam, fol. 118. contra Hoſt. in ſum. de crim. falſ. §. Porro verſ. ſed hodie, & Caiet. in ſum. verb. excommunicatio, c. 26. ſaltem quoad forum conſcientiæ, quum id facere bona mente ſine dolo, & vllo alterius damno, non videatur mortale, nec conſequenter excommunicare, iuxta d. ſupra eodem num. VIII. fertur in hæc verba.

63 *Excommunicamus omnes illos, qui equos, arma, ferrum, filum ferri, ſtannum, chalybē, omniaq; alia metallorum genera, atque bellica inſtrumenta, lignamina, canapem, funes, tam ex ipſo canape, quam ex quacunque alia materia, & ipſam materiam, aliaq; prohibita deferunt Saracenis, Turcis, & alijs* CHRISTI *nominis inimicis, quibus Chriſtianos impugnant.*

Necnon

Necnon illos, qui per se vel alium, seu alios de rebus Christianæ Reip. statum concernentibus in Christianorum perniciem, & damnum, ipsos Turcas & Christianæ religionis inimicos certiores faciunt, illísque consilium, auxilium, vel fauorem quomodolibet præstant. Ac qui fœderis, necnon eius sacri belli contra ipsos Turcas initi persequutionem directè vel indirectè, secretè vel publicè impedire vel perturbare præsumunt. Non obstantibus quibuscunque priuilegijs, quibuscunque principibus siue priuatis concessis.

Declaratio. I. Quod hanc excommunicationem præcessit posita in c. ita quorundam, & c. quod olim, c. significauit, & c. ad liberandam, de Iudæ. & extraua. 1. Ioan. 22. eo. ti. & extraua. 1. eo. ti. inter cõmunes. Hęc autem videtur omnibus illis amplior, quia licet in d. c. Quod olim, excõmunicentur exercentes mercimonium cum Saracenis tempore belli, & in c. significauit, treugam magis bello quàm paci æquet, & licet in d. extrauag. victualia, siue commeatus ad eos deferri prohibeat, quod est intelligendum etiam per nuntios, iuxta d. c. significauit, tamen hæc non solum excommunicat speciatim deferẽtes multa, sed etiam prohibita, & ita videtur excõmunicare omnes illos quos singula eorũ excommunicarent, etiam si hæc non faceret. II. Quod ad respondẽdum dubijs quæ olim passim interrogabamur in Lusitania, etiam ex Africa super hac materia à Confessarijs Illustris Societatis IESV ante hoc Manuale quandam repetitionem cõposuimus in d. c. Ita quorundam, dicatã insigni collegio eiusdem Societatis Conymbricen. ex vbi dictis aptè posset hæc clausula illustrari. III. Quod per equos intelligendi sunt etiam equi debiles, claudi, vel morbosi, traditi à præfatis inimicis, & opera, & arte Christianorum in eorum terris curati, & feroces effecti, quia est verbum generale eadem ratione includens eos ac alios apud nos genitos. IIII. Quod per arma, vt ibi accuratè diximus, intelliguntur tantum bellica, id est, quæ sunt vna species armorum generatim sumptorum in l. Armorum, ff. de verb. sig. principaliter ad pugnam facta, vel destinatione animi ad eam designata, quorum posterius dico propter ligna, trabes, ferrum, & alia metalla, quæ non sua forma artificiali, sed praua deferentis intentione destinantur ad pugnam conficiendo ex eis naues, vel alia instrumenta pugnæ accommoda: & consequenter in hac clausula continentur non solum offensiua, vt lanceæ, enses, pugiones, bombardulæ, seu sclopi, cultri, & etiam cultelli, quia suapte natura sunt ad pugnam apti, quamuis ob paruitatem aliquando pro subiecta materia non dicantur arma, sicut nec lapides, nec alia defensiua, vt post alios dixit eruditissimus Andr. Alciatus in d. c. Armorum, cuius titulum commentarijs ob reconditissimam eruditionem pro miraculo habendis, illustrauit. Non, inquam, solum offensiua, sed etiam defensiua, vt cassides, loricæ, scuta, peltæ, clypei, & id genus alia, arg. l. 2. C. quæ res asport. non deb. Arma verò bellica, qualia sunt lapides, fustes, & baculi, non includunt plusquam alię merces, nisi cùm intentione deferentis destinantur mediatè vel immediatè ad pugnam. V. Quod per ferrum intelligẽdum videtur factum, & infectum, arg. d. l. 2. C. quæ res asport non deb. non tamen vena ferri, vel auri, vt dixi in d. repet contra Sylu. verb. excommunicatio, 7. cas. 21. quamuis etiam illa includeretur, si deferretur intentione, vt ex ea fieret ferrum, & ex ferro arma pugnæ accommoda, per prędicta. VI. Quod per aurum, argentũ, & alia metalla, etiã intelliguntur facta, & infecta, l. Cum aurum, & l. Quintus Mutius, §. 1. ff. de aur. & arg. legat. quamuis, vt ibidem

dicitur, in legatis, eorum appellatione non continentur nummi & pecunia signata, non tamen video iustam rationem, quare magis metalla ad pugnandum inepta vetentur deferri, quàm pecunia signata, quum hæc aptior sit ad arma comparanda quàm illa, & cum si ratione mercimonij permitteretur, eadem quæ illa deberet permitti. Per bellica instrumenta videntur intelligi, timpana, fistulæ, litui, cornua, & tubæ. Per lignamina intelliguntur trabes & alia ligna nauibus & triremibus & aliis instrumentis bellicis fabricandis opportuna, quamuis in d.c. Ita quorundam, restrictius lignamina galearum prohibeantur, vt ibi dixi. Per funes videntur intelligi non solum linei, & canapei, sed etiam lanei & spartei, quia dictum generaliter, generaliter est intelligendum, l. de pretio, ff. de pub. in rem act. & c. solitæ, de maior. Quod autem naues & triremes contineantur, probat c. Ad liberandam, de Iudæ. & illud Arist. Propter quod vnumquodque tale, & illud magis, Auth. Multo magis, C. de Sacrosanct. Eccles. & lignamina prohibentur ne inde naues fiant: ligna verò ad ignem fouendum, non vetantur magis quàm aliæ merces, vt vbi supra dixi. Per (Turcis, &c.) non videntur includi hæretici, neque Iudæi, neq; gentiles quibuscum non est bellum Christianis, quia nec mens, neque ratio, neque verba clausulæ videntur eis conuenire, nec Turcæ, & Saraceni, qui nos contra alios Turcas vel Saracenos iuuarent, vt videtur contigisse quando Carolus V. Regem Tuneti ab ea eiectum restituit, & contingere potest quoties populus aliquis Christianus in suam iustam, & necessariam defensionem sociaret sibi aliquot infideles, iuxta Old. cons. 71. probatum à Ioan. And. in Rub. de Iudæ. An autē excusetur Princeps, dux, vel præfectus vrbis vel Castri donans vnú vel alterú equum, ensem, hastam vel sclopum in gratiam cuiuspiā beneficij accepti, vel spe accipiendi, dubitari potest, quia verba eum includunt, sed credi potest excusari ex defectu, non quidem verborum, sed mentis, arg. l. Adigere, §. Quamuis, ff. de iur. patr. Per (quibus Christianos impugnant) videtur intelligendum quod sit necessum ad violandam clausulam, vt deferentes, hoc malo animo deferant, quia hęc verba potius ponuntur ad demonstrandum factum solitum, quàm ad significādum necessitatem tam praui animi, nemo enim excusaret mercatoré deferentem multas hastas fraxineas, multas cassides ferreas, & sclopos Turcis, solo animo lucrandi, desiderando imo paciscendo, ne vnquam eis contra Christianos vterētur. VII. Quod Christiani metu mortis aut verberum remigātes in triremibus Maurorum, etiam contra Christianos, non videntur excommunicati, vt vbi supra notab. ij. probo, quamuis à mortali peccato nescio vllatenus excusare, quod ægerrimo animo fero, quum hoc consequatur non posse eos vnquam absolui, neque iustè communicare, antequam firmiter proponant se nunquam ita remigaturos, etiam si ob id oporteat oppetere mortem, per d. supra c. 1. n. 21. Remigantes autem etiam spontè, vel regentes eorum naues contra alios infideles, nec excommunicantur, nec peccant, quia d.c. Ad deliberandam, de regentibus eorum naues, contra Christianos intelligendum videtur, arg. à cessatione rationis & mentis legislatoris, l. Adigere, §. Quamuis, ff. de iur. pat. IX Fertur in hæc ferè verba.

64 *Excommunicamus omnes impedientes victualia seu alia ad vsum Romanæ Curiæ necessaria adducentes ad Roman. Cur. vel qui talia fieri faciunt, vel defendunt, cuiuscunque fuerint ordinis.*

Declara-

Declaratio I. Quod includit omnes Christianos, qui faciunt aliquod sex in ea contentorum. II. Quod non comprehendit eos qui ob vtilitatem suæ Reip. iustè prohibent victui necessaria, aut peste grassante in Curia suis ad eam proficisci cum commeatu, & similibus, quia non intendunt impedire, licet ex eo per accidens id consequatur, vt dixit rectè Caiet. supra c. 19. facit l. si quis nec causam, ff. si cert. pet. & c. Non dubium, de sent. excom. X. Fertur in hæc verba.

Excommunicamus omnes qui ad Sed Apost. venientes, & recedentes ab eadem, necnon illos qui iurisdictionem ordinariam vel delegatam non habentes, in eadem curia morantes, temeritate propria capiunt, spoliant, detinent, aut ex proposito deliberato verberare, mutilare, vel interficere præsumunt, vel qui talia fieri mandant. 65

Declaratio. I. Quod hæc clausula non loquitur de Roma, sed de sede, & Curia Apost. & ideo quum illa est extra Romam, non est locus illi Romæ, neque in venientibus ad eam, vel recedentibus ab ea, arg. notat. in c. Ego enim, de iur. iur. verb. limina, per Ioan. And. Pan. & Fel. II. Quod non habet locum in ijs qui vadunt, degunt, aut redeunt à loco vbi est Curia, si non proficiscantur, versentur, aut reuertantur ratione Curię, Caiet. vbi supra c. 14. III. Quod ad hanc incurrendā, duo requirantur, scilicet, quod id faciens, nō habeat iurisdictionē, & vt Iudex faciat, secundum eundem ibidē, sed quia nec verba id probant, nec ratio vlla concludit, ei non assentior, arg. c. consuluisti, 2. q. 5. IIII. Quod propositum percutiendi vel interficiendi quod sufficit ad peccatum mortale, non sufficit ad incurrendum in hanc censuram ob percussionem vel interfectionem, Imo est necesse quod concipiatur tempore animi pacati, vel tranquilli, iuxta Caiet. vbi supra, quāquam nostra sententia, satis est vt concipiatur etiam tēpore turbati & irati, modo concipiatur ante rixam, & tempus percussionis vel mortis, quia per hoc seruatur proprietas seu specialitas quam hæc clausula significat in hoc cap. XI. fertur in hæc verba.

Excommunicamus omnes mutilantes, vulnerantes, & interficientes, capientes, detinentes, seu deprædantes Romipetas, seu peregrinos ad vrbem causa deuotionis accedentes, & in ea morantes, vel recedentes ab ipsa, & illis dantes auxilium, consilium, vel fauorem. 66

Declaratio. I. Quod hęc includit omnes faciētes aliquid ex sex principaliter, vel tribus accessoriè in ea contentis. II. Oportere quod ij contra quos hæc fiunt, sint peregrini euntes causa deuotionis Romā; vel manentes in ea, vel recedētes ab ea. Quare qui ferit aliquem ante profectionem aut post reditum, aut peregrinantem ad alium locum, quamuis sit in eo curia aut sedes Apost. aut residentem Romæ, etiam causa deuotionis, non incidunt in hanc censuram, vt indicauit Caiet. vbi supra c. 13. XII. fertur in hæc verba.

Excommunicamus omnes mutilantes, verberantes, vulnerantes, interficientes, capientes, &c. S.R.E. Cardinales, extendētes cap. fœlicis, cum omnibus in eo contentis, ad Patriarchas, Archiepiscopos, Episcopos, sedisq; Apostolicæ Legatos, vel Nuntios aut prædictos Legatos, & Nuntios, ex suis terris seu dominiis aut Patriarchas, Archiepiscopos, & Episcopos à suis diœcesibus eijcientes, eaq; mandantes, seu consilium vel auxilium præstantes. 67

Declaratio. I. Quod ob singula horum septem admissa contra Cardinales, incurritur hæc excommunicatio. II. Quod quoad c. fœlicis, & pœnas in eo contentas, exæquātur Cardinalibus Patriarchæ, Archiepiscopi, Episcopi, & Legati, seu Nuntij sedis Apost. III. Quod licet hic expressè non dicatur, quod facientes prædicta

contra Patriarchas, Archiepiſcopos, &c. incurrant cenſuram bullæ, cum cenſura prædicti c. fœlicis, non ſit de cenſura bullæ, de mente tamen S. D. N. videtur fuiſſe, vt cenſeretur cenſura Bullæ. Tum quia intendit in hoc æquare illos Cardinalibus. Tum quia Pius V. in ſua bulla expreſsè excommunicauit iniuriantes eis, ſicut iniuriantes Cardinalibus. IIII. Quod hæc cenſura includit etiã eijcientes à terris ſuis Legatos, & Nũtios ſed. Apoſt. Patriarchas, Archiepiſcopos, & Epiſcopos à ſuis diœceſibus, eaque mandãntes, conſulentes, & ad id auxiliantes. Ita quod latius prouidetur iis quoad hoc, quam Cardinalibus; quatenus ſunt Cardinales, & non legati, vel Epiſcopi. V. Quod hic videtur prouiſum contra illos iudices ſeculares, qui cum Epiſcopos non parentes ſuis iuſſis, non poſſunt capere, neque punire, iubent eis, vt è Regno exeant, ob quod non ſolum iubentes, ſed & lictores iuſſa exequentes, & opem ad id ferentes, imo & conſulentes ligantur: iubentes autem exire Curiam regis, vel alium locum qui non eſſet eorum diœceſum, eſto malefacerent, non tamen hac cenſura ligarentur, quia neque eius verba, nec eadem ratio eis aptantur. VI. Quod excuſatur ab hac cenſura qui defendendo ſe cum moderamine inculpatæ tutelæ, aliquid horum facit, l. vt vim, ff. de iuſt. & iur. & l. 1. C. Vnde vi, & qui probabiliter ignorans faceret aliquid in prædictos noctu, vel etiam interdiu habitu alieno repertos, arg. c. 2. de cõſt. VII. Quod per hãc clauſulã ceſſat quoad principalia vetita id quod in Hiſpano innuerã, ſcilicet, quod clem. ſi quis ſuadẽte, de pœn. largius prouidebat Epiſcopis quàm bullæ præcedentium Pontificum, eo quod illa prouidet contra bannientes, quod prædictæ bullę non faciebant, ceſſat inquam: quia hæc prouidet etiam contra eijcientes, quod eſt generalius quàm bannientes. Imo etiã videtur ceſſare quoad acceſſorias, quia tria illa verba, ſcilicet mandantes, ſeu conſilium vel auxilium pręſtantes, includere videntur omnia, quæ plura verba illius clem. continent. Nam per mandantes comprehenduntur habentes, c. Ratihabitionem, de reg. iur. lib. 6. & per conſilium, & auxilium cætera: nam & defenſare & ſocium eſſe, comprehenduntur ſub auxilium præſtare. VIII. Quod Epiſcopus dicitur qui eſt conſecratus, & non qui ſolum electus, præſentatus, confirmatus, inſtitutus, aut prouiſus, etiam ſi iam adeptus ſit poſſeſ. per glo. ſolem. in clem. Dignum, de celeb. Miſſ. & alia multa citata per Feli. in c. eam te, de reſcrip. XIII. fertur in hæc verba.

68 *Excom. omnes qui per ſe, vel alium, ſeu alios, quaſcunque perſonas eccleſiaſt. vel ſeculares ad dictam curiam, ſuper eorum negotijs recurrentes, illasq; in eadem curia procurantes, negotiorumq; geſtores, aduocatos, procuratores ipſorum, ſeu etiam adiutores, vel iudices ſuper dictis cauſis, & negotiis deputatos occaſione cauſarum, vel negotiorum huiuſmodi verberant, mutilant, vel occidunt, ſeu bonis ſpoliant, vel qui per alium ſeu alios directè vel indirectè prædicta exequi vel procurare, aut in eiſdem conſilium, auxilium, vel fauorem præſtare non verentur, cuiuſcunque præeminentiæ, & dignitatis fuerint. Ac illos qui aliquas literas Apoſtolicas, & in forma Breuis tam gratiam quàm iuſtitiam concernentes, ac etiam citationes, inhibitiones, ſequeſtra, monitoria vel res iudicatas, decreta, proceſſus, & executoriales, aliáque decreta quæcunque à nobis, Sede Apoſt. legatis, Nuntiis, præſidentibus Cam. Apoſt. Auditoribus, & Commiſſarijs, aliiſque iudicibus, & delegatis Apoſtolicis emanata, aut pro tẽpore emanatura ſimpliciter, vel ſine eorum beneplacito, conſenſu, vel examine, & forſan certo pretio ſoluto executioni demandare, inhibent vel impediunt, quiue impediri vel inhiberi procurant, ac*

Notarios,

Notarios, executores, vel subexecutores, literarum, citationum, monitoriorum, & omnium prædictorum, capiunt, incarcerant, & detinent, & capi, incarcerari, & detineri faciunt. Néue tabelliones & notarij super huiusmodi literarum, & processuum executione instrumenta vel acta conficere, aut confecta parti, cuius interest, tradere debeant, quin etiam sub quibusuis pœnis quibuscunque personis in genere vel in specie, ne pro quibusuis eorum negotiis prosequēdis, seu gratiis vel literis impetrandis ad Rom. Cur. accedant, aut recursum habeant, seu gratias ipsas vel literas à dicta sede impetrent, seu impetrare faciant, directè vel indirectè prohibere, statuere, seu mandare, vel eas apud se aut aliam quamcunque personam etiam notarium vel tabellionem retinere præsumunt.

Declaratio. I. Quod hoc clausula includit primo impedientes cursum causarum ad Curiam, vel in Curia, secundo, impedientes executionem literarum Curiæ Sed. Apost. Tertio, tractantes malè personas illas agentes, & impedientes dari instrumēta super his petita. Quarto, impedientes impetrationes literarum gratiæ vel iustitiæ à sede Apost. II. Quod non est necesse ad incidendum in censuras huius clausulæ, vt prædicta impedimenta fiant authoritate iudiciaria laica, sed sufficit vt fiant priuata, vel Ecclesiastica. Tum quia id patet quoad primam, & secundam partem, & quoad eos qui procurant vt superiores ponant impedimenta prædicta. Tum quia non est cur excusetur Ecclesiasticus, qui authoritate ecclesiastica intimantem, citantem, & alia iussa Sed. Apost. implentem, capit, conijcit in carcerem, vel vetat, ne instrumēta super executis à se præstet. Tum quia nulla verba eius id indicant, neque vlla ratio concludit, & ita vt est generalis, generaliter intelligi debet, c. si Romanorum, 19. distinct. l. de pretio, ff. de publ. in rem act. Tum quia id quod contra sentit Caiet. in contentis §. sequ. potest intelligi. XIIII. Fertur in hæc verba.

Excommunicamus omnes & singulos Cancellarios, Vicecancellarios, & consiliarios quorumcunque Regum, & principum, ac præsidentes Cancellariarum, consiliorum, & parlamētorum, necnon procuratores generales eorundem vel aliorum principum secularium, etiam si Imperiali præfulgeant dignitate, aliósque iudices tam ordinarios quàm delegatos, necnō Archiepiscopos, &c. qui per se, vel alium, seu alios quarumcūque exemptionum vel aliarum gratiarum & literarum Apostolicarum prætextu beneficiales, & decimarū, ac alias spirituales, & spiritualibus annexas causas ab auditoribus, & cōmissariis nostris, aliisque iudicibus Ecclesiasticis auocant, illarúmue cursum, audiētiam ac personas, capitula, conuētus, collegia, causas ipsas exequi volētes, authoritate laicali impediūt, ac se de illarum cognitione tanquam iudices intromittere, ac partes actrices quæ illas cōmitti fecerūt, & faciūt ad reuocādum, & reuocari faciēdum citationes vel inhibitiones, aut alias literas in eis decretas, & ad faciēdum eos, cōtra quos tales inhibitiones emanarūt, à cēsuris & pœnis in illis contētis absolui ordinant, & compellunt, vel alias exequutionem litterarum Apostolicarum, vel executorialium processuum, & decretorum prædictorum etiam sub prætextu violentiæ prohibendæ, vel quoad nos informandos, vt ipsi aiunt, supplicauerint, aut supplicari fecerint, nisi ipsi supplicationes huiusmodi coram nobis, & sede Apostolica legitimè prosequantur, quomodolibet impediunt, vel suum ad id fauorem, consilium, aut assensum præstant. Quiue personas ecclesiasticas, capitula, &c. coram se ad eorum tribunal trahunt, vel trahi faciunt, directè, vel indirectè, quouis quæsito colore. Necnon qui statuta, &c. & quouis quæsito colore, etiam sub prætextu literarum Apostolicarum in vsu non receptarum, vel cuiusuis consuetudinis, &c. faciunt vel factis vtentur, quo 69

tur, quo libertas Ecclesiastica læditur, seu nostris & dictæ sedis iuribus quomodolibet tacitè, vel expressè præiudicatur. Necnon qui Archiepiscopos, Episcopos, aliosq; superiores vel inferiores prælatos, quomodolibet impediunt, quo minus sua iurisdictione Ecclesiastica contra quoscunque vtantur, secundum quod Canones, &c. præsertim Tridentini, statuunt. Quinc iurisdictiones, seu fructus ad sedem Apostolicam, & quascunque Ecclesiasticas personas, &c. pertinentes, vsurpant, seu quauis occasione vel causa sine Rom. Pont. expressa licentia sequestrant, aut collectas, decimas, taleas, &c. absque simili Rom. Pont. speciali, & expressa licentia imponunt, & exigunt, aut à spontè etiam dantibus, & concedentibus recipiunt, necnon qui per se vel alium directè vel indirectè prædicta procurare, aut in eisdem consilium, auxilium, vel fauorem, aut votum seu suffragium palam vel occultè præstare non verentur, cuiuscunque sint præeminentiæ, dignitatis, &c. aut quauis etiã Pontificali dignitate præfulgeant. Innouamusq; decreta super his tam per sacros canones, & Concilia generalia, quàm etiam in Lateranen. Concilio nouissimè celebrato edita, etiam cum interdicto Ecclesiastico, & aliis censuris, & pœnis in eo contentis.

Declaratio. I. Quod in hanc censuram non incidũt nisi qui authoritate iudiciali & laica hic vetita faciunt, vt sub fine primæ partis huius clausulæ exprimitur. II. Quod per (prætextu violentiæ) includit impedientes executionem literarum Apostolicarũ iustitiæ vel gratiæ specie tollendæ violentiæ, quales an sint semper vel quando impedientes eam post appellationem, vel supplicationem in tempore, & forma interpositam, quęstionis est, vt quotidianę, ita maximę, dignissimæq;, quam summa Ecclesiæ potestas, summa seculari audita determinet. Quanquam satis videtur hic determinari quoad eos qui propter illas nullatenus ad tribunal eius, ad quem supplicatur, vel appellatur, adductas, vel adducendas impediunt. Quod etiam video pro re indubitata haberi in Hispanijs & Gallijs, posse regulariter Reges defendere possidentes colorato titulo beneficia Ecclesiastica, ne absque iusta causæ cognitione deturbentur vel spolientur virtute illarum literarũ etiã Apo. Quod vt vbique ferè in illis Regnis seruatur, ita multi iure munire conantur, licet non sit facile probare iuri esse consonam consuetudinem illam recentiorem, qua iudices Regij non solũ protegunt appellantes ne quicquam contra eos post appellationes innouetur, sed etiam cogũt iudices Ecclesiasticos mittere ad se processus originales, quo si videbitur rectè appellatũ, iubeant appellationibus deferre, & à cẽsuris absoluere, iustificando frequenter eas ex actis postea faciendis, quo facto, appellationum prosequutio perinde ferè semper negligitur, ac si à iudicibus, ad quos tertia sẽtẽtia lata esset, quanquã prosequutionẽ appellationis nil innouato, minimè impediãt. III. Quòd per verba illa (pręter iuris canonici, &c.) nouè addita, excluduntur ab hac censura iudices seculares, qui in casibus à iure permissis vocant ad sua tribunalia Ecclesiasticos. IIII. Quod per illa verba 3. partis (nostris iuribus præiudicatur) non includuntur omnes qui quoquomodo præiudicant bonis Sed. Apost. sed qui per statuta & decreta id faciunt, quod satis ex litera colligas. V. Quòd 4. pars huius clausulæ videtur nouè inserta in fauorem iudicum ordinariorum, & meritò, quum ordinaria iurisdictio sit fouenda & fauorabilis, iuxta gloss. solem. & recep. clem. 2. de offi. ordi. Per quam videtur reduci ad bullam excommunicatio, c. Quoniam, de Immu. eccle. lib. 6. vt super ea infra dicetur. VI. Quòd per eãdẽ partẽ innouatur Cõcil. Trid. sess. 25. c. 20. quod grauiter

hortatur

hortatur Imperatores, Reges, & quoſcunque alios Regulos & dños, vt Maiores ſuos imitari, Eccleſiam ſanctã & cultum Dei, miniſtróſque illius quo à Deo proſpera recipiant, obſeruent. VII. quod per illa verba 5. partis (Quiue iuriſdictiones, &c.) prouidet indemnitati fructuum eccleſiaſticorum, cui vt ſit locus, debẽt concurrere quinque: Primum, quòd ſint reditus eccleſiaſtici, & nõ profani, etiam ſi ad Eccleſiaſticum pertineant, iuxta Caie. vbi ſupra c. 27. quod eſt intelligendum de bonis non pertinentibus ad eum, quatenus eſt Eccleſiaſticus, neq; ratione beneficij, arg. c. Nouerint, 10. q. 1. & c. Cum dilectus, de iure pat. II. quòd capiantur tanquam reditus Eccleſiaſtici. III. quòd pertineant ad aliquem. IIII. quod capiantur abſque licentia Papæ. V. quod capiantur authoritate & poteſtate vſurpata, iuxta Caiet. vbi ſupra. Quare latrones & milites qui rapiunt eos vt quælibet alia bona, non incurrunt hanc cenſuram, neque qui minuta portoria ſiue pedagia exigunt à clericis, ſicut & ab alijs laicis, nulla habita ratione fructuum aut bonorum eccleſiaſticorum. Neque qui capiunt eos à tempore vacationis, ſecũdum Caiet. cui non aſſentior. Tum quia nemo dixerit, quod capientes fructus Sed. Apoſt. vacantis, non contineantur, ob contenta in 16. excommunicatione, neque eadem ratione capientes bona Conuentuum Monaſt. neque communia Conuentui & Prælato, quæ tamen ad nullam perſonam pertinent. Tum quia fructus vacationis tempore obuenientes pertinent ad ſucceſſorem, & durante vacatione ad cõmendatariũ vel œconomum, vt latè dixi in comment. c. Non liceat, 12. q. 2. Tum denique quia poteſt dici, quod verbo (perſonas) hic poſito, ſignificantur etiam fictæ ob paritatem æquitatis & rationis, arg. glo. ſolem. in c. ſi poſtquam, de elect. lib. 6. XV. fertur in hæc verba.

Excommunicamus omnes magiſtratus, &c. ac Cancellarios, Vicecancellarios, Notarios, 70
ſcribas, ac quoſcunque executores ſe intromittentes in cauſis criminalibus cõtra perſonas Eccleſiaſticas, illas capiendo, proceſſando, ſeu ſententias contra illas proferendo, vel exequendo, etiam prætextu quorumcunque priuilegiorum à ſede Apoſtolica conceſſorum quibuſcunque Regibus, &c. conceſſis non obſtantibus, reuocantes ex nunc quatenus opus ſit prædicta priuilegia per quoſcunque Rom. Pont. decernentes, &c.

Declaratio. I. quod hæc excommunicatio fertur ad tuendam iuriſdictionem Eccleſiaſticam in cauſis criminalibus, ſicut ſuperior ad tuendam in ciuilibus. II. tollit priuilegia data etiam regibus, per quod dubitari poſſet de iudicibus Galliarum, qui iudicant clericos pro portu ſiue delatione armorum, & alijs caſibus quos vocant priuilegiatos, equidem arbitror difficile eos ab illis abſtenturos, ſiue quod præſupponant priuilegia illa eſſe remuneratoria obſequiorum à ſe magnis impenſis ſanguinis & fortunarum præſtitorum, ſiue quod ſint immemorialia, & ſuper criminibus leuibus conceſſa, arg. eorum quæ not. Innoc. in c. Nouit, de iud. cum latè additis ibi à Pan. Fely. & Dec. ſiue alia, quod iudicio S. D. N. relinquo. XVI. fertur in hæc verba.

Excommunicamus omnes illos qui per ſe vel alium, directè, vel indirectè, de facto occupant vel hoſtiliter inuadunt in totum, vel in partem almam Vrbem, & cæteras terras mediatè vel immediatè ſedi Apoſtolicæ ſubiectas, (quarum propria nomina cauſa breuitatis hic non tranſcribũtur) *& raptores ſupellectilium, librorum, & ſcripturarum, & aliorum bonorum Cameræ & Palatij Apoſtolici ex eodẽ palatio ablatorũ in ſi mitate Rom. Pont. & ſedis Apoſt. vacatio-*

vacationis tempore, & illorum detentores, ac quoscunque alios ad quorum manus bona prædicta quocunque titulo scienter peruenerint.

Declaratio. I. quod includit factionem, quæ existens extra aliquas ciuitates Papæ, & vi armata irrumpit in aliquam earũ inuicta altera factione intra eã existente, per rationes Caiet. d. c. 17. Porro in §. declarantes, declaratur quod absolutio prædictarum excommunicationum sub nulla absolutione generali quamlibet solemniter facta comprehenditur, nisi vt ibi dicitur prius à præmissis cum vero proposito vlterius similia non committẽdi destiterint, ac quoad eos qui contra libertatẽ, vt præmittitur, statutã fecerint, nisi prius statuta, ordinationes, cõstitutiones, pragmaticas & decreta huiusmodi publicè reuocauerint, & archiuijs seu capitularibus locis aut libris in quibus annotata reperiuntur, deleri & cassari, ac nos de reuocatione huiusmodi certiores fecerint, & in eod. §. fit declaratio, & protestatio ad iura Sed. Apostolicæ conseruanda maximi ponderis in hæc verba.

72 *Declarantes in præmissis omnibus, & singulis, & aliis quibuscunque iuribus Sed. Apost. S. R. E. vndecunque & quomodocunque quæsitis vel quærendis, per quoscunque actus contrarios, vel quomodolibet præiudicantes, tacitos vel expressos à nobis, vel Sed. Apost. quomodolibet facta, aut quemcunque temporis cursum, seu patientiam, vel tolerantiam nostram nullatenus præiudicari debere, aut quomodolibet posse Non obstantibus quibuscunque priuilegiis concessis aliquibus cuiuscunque dignitatis fuerint, etiamsi Pontificalis, &c. etiã sub prætextu quod per viam contractus aut remunerationis, & cum quibuscunque clausulis etiam derogatoriarum derogatoriis, etiam quod excommunicari vel interdici non poßint per litteras Apostolicas non facientes plenam, &c. Necnon consuetudinibus etiam immemorialibus, aut præscriptionibus quantumcunque longißimis & aliis quibuslibet, &c. & quæ quoad hoc eorum omnium & singulorum tenores, ac si de verbo, &c. præsentibus pro expreßis habentes, & omnino reuocamus.*

Post hæc autem absolutio prædictarum excommunicationum reseruatur in hæc verba.

A quibus sententiis nullus per alium quàm per Rom. Pont. nisi in mortis articulo constitutus, absolui poßit, nec etiam tunc, nisi de stando S. R. E. mandato, vel satisfaciendo sufficienti cautione præstita etiam prætextu confeßionalium seu quarumuis facultatum quibusuis personis cuiuscunque præeminentiæ, & quibuslibet Collegijs, & ordinibus etiã militiarum concessarum à nobis vel à prædicta sede, seu à cuiusuis Concilij generalis Canonibus, &c.

Declaratio. I. quod hæ censuræ includunt omnes etiam Imperatores & Reges, & vniuersitates, quibus illæ sunt aptæ, & quod nulla consuetudo etiam immemorialis, nec præscriptio qualibet longissima, nec priuilegium etiam per viam
73 contractus, vel remunerationis concessum cõtra eas prodest. I I. Declaratio quod satisfactio sufficiens de qua loquitur, est intelligenda cum limitatione, de qua supra eod. cap. num. 43. & quod priuilegium in remunerationem vel contractum concessum, ex causa reuocari potest, quæ communis opinio est in c. Nouit, de iud. & in c. 1. de prob. X V I I. fertur in hæc verba.

74 *Illos autẽ qui contra tenorẽ præsentiũ talibus absolutionis beneficium inpendere de facto præsumpserint, excõmunicationis sententia innodam⁹, eisq́; prædicationis, lectionis, administrationis sacramẽtorũ, & audiẽdi cõfeßiones officia interdicimus: denũciãtes eisdẽ nos grauius cõtra eos spiritualiter & tẽporaliter processuros, & quicquid egerint, nullius sit roboris vel momẽti.*

Declara-

Declaratio. I. Quod non comprehenditur hac censura confessarius qui obliuione, incogitantia, aut ignorantia non crassà absoluit, quia fertur contra præsumentem absoluere, de quorum numero non est qui sic absoluit, per ea quæ diximus in repet. c. Accepta, opposit. 8. n. 32. post Card. in Clem. 1. de priuileg. q. 38. & per dicta Caiet. in sum. verb. excõmunicatio, c. 58. & 81. II. Quod absolutio huius excommunicationis, non est reseruata Papæ, vt ex litera patet, sicut & ex bulla Martini V. quam ponit Ant. 3. part. tit. 24. c. 70. quamuis in bullis temporis Fel. & Caiet. fuisset reseruata, vt significat Fel. in c. Pastoralis, §. Præterea, colum. 4. de offic. ordin. & Caiet. vbi supra cap. 77. III. Quod ab ea potest absoluere ordinarius, siue illa & aliæ latæ in bulla putentur latæ à iure siue ab homine, quia sunt generales, per dicta supra eod. n. 43. Equidẽ latas in bulla Iulij 3. quam in Hispano exposui, iudicaui esse latas ab homine, quia bulla illa non habebat vim legis, quæ perpetuat, c. fin. de of. deleg. sed præcepti, quod cum præcipiente finitur, vt in d. nu. 43. dictum est. At has latas per S. D. N. potius putarem dicendas latas à iure, quia voluit eas non finiri sua morte, quæ vtinam ante dies Petri non contingat, Amen. Quæ autem potuerunt mouere S. D. N. ne hanc reseruaret, traditurus est, vt mihi candidè, ac amicissimè significauit prædictus eruditissimus iuxta ac pientissimus Doctor Michael Thomasius, qui multa, quæ ego gratia breuitatis prætermitto, pleno copiæ cornu antiquitatibus relatis, pro sua in Remp. charitate mox prælo subijciet.

DE EXCOMMVNICATIONIBVS RESERuatis Papæ, non contentis in Bulla Cœnæ.

Excommunicatio prima reseruata Papæ extra bullam Cænæ, in canonum transgressores, nu. 75. II. in percussorem clerici, nu. 76.
Clerici percussio quæ excõmunicat, 77. & quæ nõ, à n. 80. & quis clericus quoad hoc, nu. 79.
Absolui qui possunt ab Episcopo à canone si quis suadente, 17. q. 4. ob enormem percussionem, & qui ob mediocrem, & quod omnes possunt, ob leuem, à nu. 87. vsque ad nu. 94.
Percussio enormis, mediocris, & leuis, quæ dicantur, num. 91. & 92.

Prima in c. Nullis fas, 19. dist. in transgressores Canonum. sed quia restringitur ad eos qui transgrediuntur negando Papæ potestatem ad cõdendos eos, hæc reducitur ad 1. bullæ Cœnæ. 75

Secunda in c. si quis suadente, 17. q. 4. per hæc ferè verba, Si quis suadente diabolo iniecerit manus violentas in clericum, vel monachum, subiaceat excommunicationi, & à nullo, præterquam à Papa, nisi in articulo mortis, absoluatur, & conspectui Apostolico repræsentetur. 76

Declaratio I. quòd illa particula (si quis) cõprehendit viros & fœminas, iuxta gl. eius approbatã, Iuuenes, & senes, cuiuscunq; ætatis habẽtes iudiciũ ad peccãdum mortaliter, c. 1. c. Mulieres, & c. Pueris, de sen. exc. iuncta gl. Clericos, laicos, religiosos, c. de monialibus, & c. Cũ illorũ, eo. tit. II. quòd per illa verba (suadẽte diabolo) colligitur quòd iniectio manus debet adeo esse illicita, vt sit peccatũ mortale. Quia nemo incurrit in excommunicationem maiorem, per excõmunicationem genera-

generalem iuris vel hominis nisi peccet mortaliter, iuxta dicta supra eod. cap. nu. 9. per cap. Nemo, & c. Nullus, 11. quæst. 3. & quicquid dicat Cardin. ibi in art. 1. nostro iudicio raro contingit casus in quo iniectio sit lethale peccatum, & non sit satis animi mali ad inferendum iniuriam quo incurratur hæc censura, nisi quando percussor ignorat percussum esse clericum. III. quòd non requiritur, quòd iniuria sit immerita, sed sufficit, quòd immerito, vel iniusto modo, vel per quem non debet, irrogetur, c. vniuersitatis, de sent. excom. IIII. quòd per (manus) intel-
77 liguntur etiã pugni, brachia, pedes, genua, & alia quælibet pars corporis, quia non exprimuntur manus, vt excludantur reliqua membra, sed est instrumentum aptius ad percutiendum, & ita comprehenduntur omnes partes corporis, arg. gloss. sing. clem. 1. de præscrip. verb. præsidentes. V. quòd dicitur manus violentas inijcere clerico, qui immediatè, aut mediante instrumento inijcit ei, aut rei eum tangenti, & per consequens qui eum percutit ense, baculo, aut aspergit puluere vel aqua, saliua, aut alia re simili, iuxta glo. sing. in d. c. si quis, & etiam qui eripit è manibus, aut corpore aliquid vi, & qui capit, in carcerem conijcit, aut includit aliquo loco vnde egredi nisi cum pudore non potest, aut ad frænos equi manus admouet, aut abscindit cingulum ephippij, aut eum adeo furiosè persequitur, vt cogat se dare præcipitem in flumen, vel aliud discrimen ad liberandum, iuxta mentem text. & Inno. & communis, in c. Nuper, de sen. exc. gl. & aliorum, in d. c. si quis, Palud. in d. dist. 18. & omnium aliorum ibid. & S. Ant. 3. par. tit. 24. sed non si alias fugiens cadit, & vulneretur, iuxta S. Ant. in d. c. 1. §. 1. col. fin. quem sequitur Sylu. verb. excommunicatio, 6. not. 3. cas. 7. quanquam Ang. verb. excommunica-
78 tio, 5. cas. 1. §. 10. contrà tenet. VI. quòd sufficit mandare hanc iniectionem, si ea consequatur per d. c. mulieres, de sent. excom. vel consilium, auxilium, vel fauorem ad id præbere, arg. c. Quantæ, de sent. exc. per locum à fortiori, aut ratificare eam, si eius nomine facta fuit, alias non, c. Quum quis, de sent. exc. lib. 6. cum ei annot. quamuis enim prædictus canon de solo inijciente loquatur, extenditur tamẽ ad prædictos ratione tacta supra eod. c. n. 51. Idem si non iussit, sed dixit suis se vindictam eius expetere, credens vel credere debens, quòd ex hoc illi mouerẽtur ad percutiendum, quia licet non dicat eo animo, prouidere tãmen debebat eos eo animo dictum putaturos, arg. c. pen. de Homic. lib. 6. Item qui ex officio possunt, & tenentur propulsare percussionem, & non propulsant, d. c. Quantæ, & cõmunis ibid. Caiet. verb. exc. c. 10. Imo quoad forum exterius quilibet alius qui videt facinus esse manifestum, & se posse commodè obuiare, & non obuiat, per d. c. Quantę, nouè declaratum per nos, in c. Non in inferenda, 23. q. 3. & supra eod. c. 24. n. 17. Et etiam ministri iustitiæ laicæ, qui inquantum tales percutiunt eos, nam etiam si leuiter percusserint, ad Papam sunt remittendi, iuxta Pan. in c. si vero, 1. de sent. exc. & Steph. in repet clem. 1. de offi. ord. reg. 3. fal. 3. Imo & ipsemet clericus qui se iratus percutit, arg. c. si non licet, 23. q. 5. cum limitatione posita supra c. 15. n. 11. sed consentiens vt ab alio percutiatur, non est excommunicatus, quanquam potest excommunicari per c. Contingit, 1. de sent. exc. quod probat con-
79 sentientes se percuti, excommunicandos esse. VII. quòd per (clericum) intelligitur non solum qui sacro ordine, sed etiam qui prima tonsura est præditus, c. Clericos, 21. dist. c. Perlectis, 25. dist. & c. Cum contingat, de ætat. & qualit. quamuis sit coniu-

sit coniugatus, modò cum vnica & virgine, & gestet habitum & tonsurā clericalem c.1, de cler. coniug. lib. 6. & quāuis sit excōmunicatus, suspensus, irregularis, & etiā depositus verbo, nisi sit degradatus realiter, iuxta Pan. & Commun. c. Ex parte de cler. coniug. vel incorrigibilis, c. Cum non ab homine de iudic. VIII. quod per (monachum) intelligitur quilibet religiosus professus religionis approbatæ, c. Cum illorū de sent. exc. & quælibet religiosa, c. De monialibus, eo. tit. quilibet item conuersus, aut nouitius alicuius religionis approbatę, c. Non dubium, de sent. exc. c. Religiosus eod. tit. lib. 6. & etiam ij quos appellant Beguinos, & fratres tertij ordinis, S. Dominici, vel S. Francisci, qui viuunt gregatim, & gestant habitum religionis, vt sentit. Rot. decis. 332. in antiq. & dixit Fely. in c. 2. de for. compe. & in lib. quando literę Apostolicæ, & c. limit. 4. quanquam aliud dicat Caiet. in d. c. 10. quod verum esse posset, iuxta ius commune, sed non iuxta priuilegia & consuetudinem, & stilum Ecclesię Romanæ, & etiam Eremita, iuxta glo. c. Qui verè, 16. q. 1. quæ vera est si subiectus sit alicui superiori qui gaudet hoc priuilegio, Sylu. verb. Ecclesia, q. 5. & verb. Eremita, q. 1. IX. quod in articulo mortis non solum Episcopus vt hic text. habet, sed etiam quilibet alius sacerdos simplex si episcopus adiri nō potest, potest absoluere ab hac excōmunicatione, & à quauis alia per supra dicta c. 26. nu. 26. & quod articulus mortis definitur supra c. 2. nu. 8. Sunt autē multæ manuum iniectiones in clericum ab hac cen- 80
sura exēptæ, prima iocosa & ludicra, c. 1. de sent. exc. etiam grauis intra tamen fines ludi vel extra, modò non sit dolosa & subita turbati animi, iuxta mentem Richar. in 4. dist. 18. art. 12. q. 5. quia id non facit suadente Diabolo, quod exposcit dictus canon, vt dictum est, nu. 76. II. probabili ignorantia clericatus, c. si vero, 2. de sent. exc. aut quia noctu percutit quamuis rebus illicitis daret operam, quicquid dicat Sylu. verb. excomm. 6. not. 4. cas. 2. absque textu, & ratione ad id idonea. Dixi (probabili) quia alias non excusaret, vt si vidit tonsuram & non credidit esse clericum, iux. glo. d. c. si vero, 2. III. Percussio eius qui ter monitus habitum clericalem non defert, c. Contingit. 1. de sent. exc. IIII. & V. eius qui se immiscens militaribus, vel secularibus actis, ter monitus non abstinet, etiam si gestet habitum, & tonsuram clericalem, c. In audientia, eod. tit. & c. fi. de vit. & hon. Cler. Quæ tamen trina monitio facienda est cum interuallo aliquorum dierum, nec sufficeret vna pro tribus, iuxta glo. sing. clem. 1. eod. tit. & Panor. in c. fin. eod. tit. & Lud. Rom. sing. 719. quicquid dicat Bonif. in clem. 1. de Immu. eccle. pag. 8. VI. eius qui relictis habitu & tonsura, turpibus, & enormibus se miscet, 81
licet non admonitus, iux. commu. quam Steph. Auf. in repet. clem. 1. de offic. ord. notab. 3. & reg. 1. fal. 19. dixit se bis vidisse vsitari Tolosæ, & si Pan. & Card. teneant oppositum, in c. Perpendimus de sen. exc. VII Bigami. c. 1. de bigam. lib. 6. VIII. coniugati etiam cum vnica & virgine, sed non gestantis vestem & tonsuram clericales, c. 1. de cler. coniug. lib. 6. IX. Degradati realiter. X. Depositi verbaliter, & incorrigibilis, c. Cū non ab homine, de Iudic. XI. eius qui priuilegiū clericale quoquomodo amisit, Steph. Auf. vbi sup. reg. 3. fal. 6. XII. circulatoris siue ioculatoris & scurræ per annū, vel si ter monitus ante nō abstinet, c. 1. de vit. & ho. cler. lib. 6. XIII. exercentis per se tabernā, vel lanienam publicè si ter monitus non desistit clem. 1. de vit. & ho. cle. XIIII. qua percutit principaliter, vt 82

corrigat tanquam magister, pater, herus, propinquus, senex, aut superior, in ecclesia, c.1.c. Cum voluntate, de sen. exc. cum glo. opt. l. 1. C. de emend. propin. modo principaliter non fiat odio, malitia, vel ira, & percussio sit moderata, saltem iuxta suum propositum, & modo castigatus non habeat ordinem sacrum, iuxt. Panor. in d. c. Cum voluntate, nisi sit magister, iuxta. Ang. verb. excommunicatio, 5. §. 10. vel pater iuxt. communem in d. c. cum voluntate, quam sequitur Sylu. verb. excommunicatio, 6. no. 1. par. 18. stricto iure idē posset dici de aliis, cum d. c. Cum voluntate, non distinguat, nec vlla ratio ad id cogat. XV. Inuadentis in suam necessariam defensionem, c. si vero, 1. & c. Ex tenore, de sent. exc. aut sui honoris quando fuga ei esset ignominiosa, Panor. in c. Olim, de rest. spol. & Caiet. in sum. verb. excommunicatio, c. 10. not. 6. XVI. Quæ est necessaria ad iustè recuperandum bona quæ iniustè capta clericus asportat vel vi occupat, d. c. olim, de Rest. spoliat. & qua detinetur clericus debitor fugiens aut fugam præmeditans ad presentandum suo prælato, iuxta Pan. & communem in c. Cum non ab homine, de
83 Iudic. XVII. Qua minister iustitiæ secularis qui capit clericū in delicto flagranti, vt illum præsentet suo prælato, iux. Pan. & cōmunem in d. c. cum non ab homine, vbi latè post Dec. n. 10. diximus, aut inuentū noctu, modò presumat probabiliter illum aliquod scelus intendere, alias secùs, vt quia fert lumen, vel socium, vel est persona à tali suspicione omnino aliena, & modò iustum modū in capiēdo nō excedat, puta si permittenti se sponte capi, & duci quietè de industria pugnos impingit, aut calcē, glo. iuncto text. c. si clericus, de sent. exc. lib. 6. aut mittit in carcerem eum qui offert fideiussionē presentādi se, quod nō potest facere etiā iudex ecclesiasticus, nisi grauitas delicti, vel alia iusta causa id exigat, d. c. si clericos, & ibi omnes.
84 XVIII. Qua voleas delinquere arcetur vel qua liberatur ab inimicis vel alio incōmodo, c. Ipsa pietas, 23. q. 4. & c. cum beatus, 45. distin. XIX. Qua in suam necessariam defensionem ei ensem aufert, aut qua cogit equo desilire, quo super eo fugiat, iuxta S. Ant. 2. par. tit. 24. c. 1. col. 4. XX. Inuenti inhonestè cum sua vxore, matre, sorore, aut filia legitima, vel naturali, c. si vero, de sent. excom. etiam si mutilet eum aut occidat, iuxta communem ibidem, licet Fortuni. contradicat in lib. de vlt. fin. illat. 11. modo id ex continenti, & passione subita faciat. Sylu. verb. excommun. 6. not. 4. cas. 16. Dixi (cum vxore) quia secùs in coniunctis remotiori gradu, vel cum filia adoptata secundum commmnem, sufficit autem quod inueniat amplexantem, osculantem, aut in loco suspecto, quamuis non inueniat in ipso opere carnali, iuxta communem modo fraus absit, quæ non abest quum maritus, & vxor conueniunt, vt dolo accerseretur ad voluptatem vt afficeretur
85 iniuria, argu. Auth. si quis, C. de adult. XXI. Qua detinetur clericus domi inuentus honestè colloquendo cum vxore post monitionem, vt ab ea re abstineret, modo nihil aliud mali ei faciat quam detinere spatio viginti horarum continuarum ad tradendum suo iudici, iuxta gloss. d. c. Cum non ab homine, & l. Capite quinto, ff. ad l. Iuliam. de Adul. Nam si percuteret, esset excommunicatus iuxta Angel. verb. excom. 5. §. 19. quod aptius videtur textui, d. c. si vero, quàm eius oppositum quod sensit Syl. verb. excomm. 6. cas. 10. XXII. Qua mulier percutit clericum de stupro tentantem defendendæ suæ castitatis causa, modo tentatio fiat facto, & non solo verbo, quia tunc non liceret ei nisi defensio verbalis Angel. vbi.

ſupra §. 21. & Steph. in d.reg.3.fal.6.ob quod pridem reſpondi excommunicationem incurriſſe quandam monacham nobilem quæ inpegit alapam clerico cuidam nobili,quòd eam ex amore formoſam appellaſſet. XXIII. Tam ſubita vel tam parua quod illata laico non eſſet mortalis, iuxta ſententiam omnium quam optime explicat Caiet.vbi ſupra c. 10. XXIIII. Qua prælatus capit ſuum clericū per ſe vel alium etiam laicum, aut verberat per ſe vel alium clericum in pœnam probabili ſuo iudicio iuſtam. Dixi(ſuum)quia ſecùs ſi alienum, argum. l. fi.ff.de iur. omn. iud.& c.2.de conſt.lib.6. Dixi (alium clericum)quia licet poſſit capere 86
per laicum,c. vt famæ, de ſent. excom.lib.6.& c.ſi clericus,eod.tit.lib.6.non tamen verberare, niſi per clericum vel monachum,neque etiam per alios ſi ipſe per ſe commodè poteſt facere, d.c. Vniuerſitatis,de ſent. excomm.excepto Epiſcopo qui non debet verberare ſuis manibus, c. Non liceat, 86.diſt. niſi quando non ad eſſet alius ad id faciendum gloſſ.ibid. Vnde ſequitur incurrere excommunicationem laicos per quos iudex Eccleſiaſticus torquet clericos, niſi deeſſent clerici ad id idonei, iuxta Pan. in c. Vt famæ,& c.Vniuerſitate,& Sylu.verb.excom.caſ.11. quamquam vt dixi alias in d. c. vt famæ,eccleſiaſticus qui conſuetudinem ſequutus torquet aut cædit clericum per laicum, non eſt excommunicatus, licet peccat vt dixit Auf. in d. reg.3. fal.2. quia conſuetudo & ſi non excuſet à culpa, excuſat 87
tamen à pœna iuxta, glo.in c. Cum venerabilis,de conſu. pœna (inquam)ſaltem ordinaria,licet forte nō ab extraordinaria,vt poſt Dec.in d.c.1.de conſt.diximus. XXV. Qua iuſte eiicit ab eccleſia excōmunicatum,aut alium diuina officia turbātem,c. Veniens,de ſen.exc.& clem.grauis iuncta glo.eod.tit. XXVI. Qua eiicit ſede Apoſt. eum qui ſine canonica electione Cardinalium eam occupat, c.ſi quis pecunia, 79. diſt. XXVII. Qua pro munere ſibi iniuncto includit & continet Cardinales conclaui ad eligendum Papam,c.vbi periculum, §. Præterea,de elect. lib.6. XXVIII. Qua vult & tentat ferire etiā iaculando, & non ferit, quia errat.

Porrò multi poſſunt ab Epiſcopo ab hac excommunione abſolui, puta morti 88
propinquus,per idem c.ſi quis ſuadente,mulier cuiuſcunq; conditionis ſit,c.mulieres, de ſent.exc. membra ſua captus, ſ.claudus, cœcus, &c.iux. Com. ibidem ægrotus perpetua & diuturna ægritudine nequiens iter facere, puta tertiana, quartana, vel podagra,per no. in d.c.ea noſcitur, Roſel.verb. Abſolutio,2.§.19. qui ante pubertatem eam incurrit, licet poſt eam ſolutionem petat, c.1.& fin.eo. tit. ſenex ob, c.ea noſcitur.& c.Quamuis,cum eis annot. de ſent. exc. qui iudicio Epiſcopi videtur non poſſe ad ſedem Apoſt. venire iuxta mentem Innoc. in d. c. Quamuis,adoleſcens cui iter eſſet diſcrimini, Ange. verb.exc.5. caſ.1.§ 56.quod nullo iure probat,nec Pan.quem citat ait in d. c. Ea noſcitur. Pauper arte qua iter agendo vti non poteſt,viuens,c.Quod de iis,& c.Quamuis,de ſen.exc.quia non tenetur mendicare,ſi alias non eſt mendicus, alioqui ſic. niſi mendicando ſoleat ſibi & coniugi prouidere, & iter faciendo id præſtare non poſſit iuxta Ioa. And. & Pan.in d. c.Ea noſcitur. Qui ob inimicitias vel alia iuſta impedimenta iudicio boni viri ſedem Apoſt.ſine periculo vitę adire nequit,c.De cętero eod.tit.etiam ſi ſua culpa inciderit in ea,argum.no.per Bart.in l.1.ff.de iis quib.vt indig. & Fel.in c.cum oporteat, de accuſ.col. 4. poſt Pan.ibidem, filius familias, qui eſt in poteſtate patris non valens ire ad Papam ſine præiudicio eius, c. mulieres, de ſen exc.

& Pan. ibi nisi pater consentiat vel emancipetur, seruus nisi Dominus consentiat eius ad Apost. sed profectioni vel manumittatur, c. relatum, de sent. exc. quicquid dicat ibidem Pan. vt probat Sylu. verb. absolutio, 4. in fi. dubio 6. Dixi (seruus) quia secùs est in famulo libero percussor item potens aut tam delicatus vt non posset sufferre iter adeundi Romam, quod arbitrio Episcopi relinquetur, iuxta gl.
89 eiusdem, c. Tales enim non sunt mittendi Romam, sed prius consulendus Papa, & obediendum eius imperio, quicquid dicat gl. iux. Pan. & Fel. in eo. c. Mulieres ni fuerit periculum probabile mortis in mora, quia tunc absoluendi sunt alij qui fuerint in eodem periculo, ij tamen & quilibet alij quibus iustum adest impedimentum iudicio probi viri quominus adeant sed. Apost. vel nuncium à latere qui etiam potest absoluere, c. Ad eminentiam, de sent. exc. & c. pe. de offi. dele. possunt absolui ab Episcopis, quantumuis negent Inn. Anch. Card. & Pan. in d. c. Quãuis vt ait Fely. ibid. neruosè & Syl. verb. Absolutio. 4. dubio, 4. modo pro viribus satisfaciant, & iurent sublato impedimento se præsentaturos apud sed. Apost. iux. c. Quamuis, c. Quid de his, de sen. excomm. Qui postea nisi se præsentent quam citius commode poterunt, recidunt in eandem excommunicationem, c. eos qui de sent. excomm. lib. 6.

Ad primam verò 7. quæstionum hic quæsitarum Resp. quod non solum excommunicatus ob percussionẽ clerici, sed etiam ob aliam quãlibet causam, cuius absolutio est reseruata sedi Apost. potest absolui ab Episcopo, si ob iustũ impedimentum nequeat eam adire. Quia in omnibus generaliter loquuntur Fel. & Syl. supra citati, & in omnibus eadem ratio idem ius suadet. Ad 2. puta, quanti temporis debeat esse impedimentũ, vnius an plurium mensium, vel annorum? Resp. quæstionem nouam, & grauem esse: qua mature expensa, videtur primò, non esse habendã rationem appulsus, sed discessus, alioqui omnes pœne Hispani haberent impedimentum duorum triúm ve mensium. 2. sufficere impedimentum tanti temporis, quantum est necessarium à discessu ad appulsum: Tum quia optat Ecclesia, ne agens quod in se est, ob impedimentum in excõmunicatione moriatur, c. Qua fronte de appell. Tum quia non videtur posse determinari tempus aptius omnibus casibus, & conformius canonibus. Tum quia falso existente impedimento nulla erit absolutio, & si cessante impedimento non arripit iter, recidit in eandẽ excommunicationẽ, d. c. Eos, per quę duo, cessat occasio fingendi falsa impedimenta, & intentio matris Ecclesiæ seruatur. Ad 3. iustum impedimentum esse, habere curam animarum, & iustè timere eas ob suam absentiam notabile damnum accepturas, nisi posset constitui idoneus Vicarius. Ad 4. quod non potest absolui ab Episcopo, qui licet ad sed. Apost. ire nequeat, potest tamen adire legatũ, vel alium eius ad id priuilegio munitũ. Ad 5. quod iustũ habet impedimentũ is, qui ire non potest, licet pro absolutione mittere possit: nõ enim ad id ius eũ obligat, sed vult, vt si possit, vadat. Ad 6. quod tale impedimentum habet, non valens ire, nisi relinquendo in necessitate extrema, vel valde magna, vxorem & filios, argum. c. Cæterum, & cap. Pasce, 86. dist. Ad 7. quod eiusmodi impeditus absolui non poterit à simplice sacerdote, etiam si eum nuntius vel Episcopus absoluere recusent, non enim ad id potestatem habet, nisi in articulo mortis, in quo simplex sacerdos fit quoad hoc summus Pontifex, argu. d. c. si quis suadente. Et pulchre in Concil.

Trid.

Trident.sess.14.cap.7. dicitur nullum casum esse reseruatum in mortis articulo.

Præterea absolui possunt per Episopum à percussione mediocri non tamen enormi clerici simul viuentes in collegio, c. Quoniam, de vit. & honest. cleric. & religiosi, c. Monachi, de sent. excom. sed hi possunt absolui à suis prælatis, clerici non nisi à suo Episcopo, secundum Pan. recep. in d. c. Quoniam, col. 2. Ianitor, seu exequutor, marinus aut alius minister, qui vt custodiat fores, aut cohibeat homines, manus infert clericis absque intentione lędendi, & si non sine culpa, & lęsio est leuis aut mediocris, c. si vero, §. officialis, de sent. excom. quamquam si est enormis, Papa absoluit, ab incursa vero ob paruam vel leuem omnes, c. Peruenit, de sent. excom. vbi text. singularis. Non intelligitur in hac materia, per leuem percussionem illa quæ non peruenit ad peccatum mortale, siquidem ob eam quæ non est mortifera, non incurritur excommunicatio maior, vt supradictum est eodem cap. nu. 9. sed ea que est quidem mortifera, at collatione aliarum magis mortiferarum est leuis & non enormis, neque etiam mediocris. Quæ verò sit leuis, declaratur per extrauag. quę incipit Perlectis, quæ adscribitur Papæ Ioan. 22. & perperam: Quoniā ante eius tempus eam allegauit Hostien. in c. Peruenit, de sent excom. sub finem, vbi tamen ait respondisse sibi Innoc. 4. se non fecisse eam, insulsius autem quidam eam tribuunt Pio 2. cuius exemplum iam diu Roma adducendum curauimus, & cuius pręcipua verba sunt hæc, Perlectis, &c. respondemus percussionem leuem esse pugni, palmæ manus, pedis, digiti, aut baculi, aut lapidis quę nullam maculam neque suggillationem carnium relinquit, neque abscindit mēbrum sine effractione dentium, sine auulsione multorum capillorum, sine effusione multi sanguinis. Nolumus tamen dicere quod huiusmodi leuis percussio vt pugni aut vnguis fiat atrox, ob multi sanguinis effusionem. Ad iudicandum tamen quę læsio sit leuis, mediocris, aut enormis, volumus diligēter perpendi, non solum factum, sed etiam qualitatem eius, & modum percutiendi, & lædendi cum omnibus suis circunstantiis loci, personæ, & aliis. personæ si est magister, iudex, prælatus, pater, patronus, aut dignitas, percussus iniustè à subdito, aut ab alio se viliori. Quia ex hoc interdum censentur graues iniuriæ quæ ex se sunt leues aut mediocres. Et quia conditio negotij non patitur integram determinationem huius rei, relinquimus tuo arbitrio vt declares quæ sit leuis, & quæ enormis iniuria, admonentes vt potius declares in dubio esse percussionem grauem, & ab ea non posse absoluere, quàm declarando leuem esse, occasionem præbeas lædendi statum ecclesiasticum, hucusque sunt verba extrauagantis.

Cui addimus primo enormem esse percussionem, qua quis interficitur, abscinditur membrum, aut inutile vel quasi ad suum munus efficitur: & illam ob quam factam in alia parte quàm in naribus, vel alia vnde sanguis facilè erumpere solet, defluit multum sanguinis. Et illam quæ fit in propriū Episcopum, aut Abbatem, & quæ magno scandalo est populo, vt declarat, & sentit Innoc. III. in d. c. Cum illorum. Et quanquam idem dicat glo. eiusdem c. verb. Mutilationem, de quolibet excessu notorio, & idem asserat Syluest. verb. Absolutio, 4. in principio. de ea quæ infertur in foro vel audientia publica coram iudice, aut in oculo aut in facie, secundum gloss. aut in ecclesia, aut in dormitorio, non tamen credimus id esse verum, nisi quando percussio est in se notabilis, & gignit aliquod magnum scan- 92

dalum. Quia Lap. & Card. in locis proximè citandis declarant aliquas ex his non esse etiam mediocres, sed leues. II. addimus quod iniuria medioris est, quæ est media inter leuem, & enormẽ, & quia de hoc certa regula tradi non potest, relinquitur arbitrio Episcopi & etiam confessarij qui habet facultatem Episcopi iuxta Hostien. recept. ab omnibus in d. c. Peruenit, vt iudicẽt habita ratione circunstantiarum personarum, locorum, & temporum, cauẽdo ne iudicent leuem, eam quæ enormis est, iuxta Pan. ibidem. III. Quod Lap. in allegat. 76. conclusit esse percussionem leuem à qua posset absoluere Episcopus, colaphum, quem impegit Capellanus quidam perpetuus Aretinæ ecclesiæ cuidam canonico in eadem ecclesia absque sanguinis emissione, & quod Card. in consi. 42. conclusit percussiones clericorum qui sibi ipsis mutuo pugnos, & pedes impegerunt in itinere, esse leues, à quibus posset absoluere Episcopus.

Excommunicatio III. reseruata Papæ extra bullam Cœnæ est lata à delegato lapso anno. IIII. in falsarios. V. lata ab Episcopo in habentes bullas falsas, &c. VI. in clericos admittentes excommunicatos à Papa, num. 93. VII. in incendiarios post denunciationem, &c. VIII. in sacrilegos infringentes ecclesias, num. 94. IX. in malè eligentes senatorem Rom. X. in Clericos soluentes tallias, sed reuocata, nu. 95. XI. in insequentes Cardinales, num. 96. & 97. XII. in vexantes excommunicantium cognatos, &c. nu. 98. & seq. XIII. in inquisitores malè procedentes, nu. 100. XIIII. in religiosos absque facultate administrantes certa sacramenta, nu. 101. XV. continetur in bulla Cœnæ. nu. 102. XVI. in facientes eligere sepulturas, n. 103. XVII. in eos qui cogunt celebrare in locis interdictis, n. 104. XVIII. in absoluentes per confessionalia Sixti iiij. XIX. in exenterantes mortuos, nu. 105. XX. in dantes aut accipientes ob ingressum monasterij. XXI. in cõmittentes symoniam in ordine vel beneficio. XXII. in eos qui ab ordine mendicantium ad alium transeunt. XXIII. In eos qui asserunt hoc de conceptione Virginis matris, num. 107. XXV. in delegatos qui malè auctorant alienationes Ecclesiasticas. XXVI. in septem genera personarum violantium monastica, num. 108. & 109. XXVII. in peregrinantes in Hierusalem absque facultate Papæ. XXVIII. in appellantes à Papa ad futurum Concilium. XXIX. in Cardinales qui secreta manifestãt. XXX. in prædicantes miracula falsa. XXXI. in Cardinales sede vacante symõniam committentes, nu. 110. Consuetudo excusat à pœna, licet non excuset à culpa, nu. 106.

F. Bartholomæus à Carranza Doctor doctissimus, Archiepiscopus Toletanus, nu. 110.

9 3 *Tertia excommunicatio reseruata Papæ extra bullam Cœnæ ponitur in c. Querenti, de offic. dele. quod habet delegatum Papæ lapso iam anno ad exequendam suam sententiam diffinitiuam ei concesso, non posse absoluere ab excommunicatione à se lata ob finitam eius iurisdictionem, & ita absoluit eius superior qui est solus Papa, c. studuisti de offic. leg. & c. sane, de offic. dele.*

IIII. est, *in c. Ad falsariorum, de crimine fals. quod excommunicat falsarios de quibus dictum est supra eo. c. nu. 58. quæ quoad aliquos casus non continetur in bulla Cœnæ.*

V. est, *in c. Dura, de crim. fals. quod reseruat Papæ excommunicationem latam ab Episcopo in habentes literas falsas Papæ, si eas intra viginti dies non destruant vel non resignent.*

VI. *in c. significauit, de sen. exc. quod reseruat Papæ absolutionem excommunicationis quam incurrunt clerici qui scientes, & spõte cõmunicant cum excommunicatis à Papa, admittendo eos ad diuina officia.*

Decla-

Declaratio I. Ad hanc incurrendam requiruntur sex, secundum Caiet. vbi supra cas. 38. primum quod sit clericus. II. Quod communicatio sit cum excommunicato à Papa. III. Quod ad diuina officia admittat. IIII. Quod scienter id faciat. V. Quod id faciat sine vllo timore etiã iniusto, qui licet non excusaret à peccato mortali, excusaret ab excõmunicatione secundum eundem, contra quem facit, quod verbum illud, sponte, in quo se fundat, non probat id quod ipse ait, argum. c. super hoc, de renuntiat. & c. Ad audientiam, de iis quæ vi, quibus probatur satis sponte fieri dici, quod sine metu iusto fit, etiã si interueniat aliquis metus leuis, & non iustus: per quod eius noua opinio tollitur efficaciter, quoad forũ exterius, quamuis in interiori seruari posset in tali metu qui est causa sine qua non fuisset cõmunicatũ, quia talis metus quoad illud forũ exęquatur iusto. VI. Quod sit excõmunicatus à Papa iudicialiter, aut nominatim secundũ omnes, vltra quod hodie requiritur denuntiatio per extrauag. Ad euitanda, relatam supra eo. c. n. 35.

VII. in c. Tua de sen. excom. quod reseruat excommunicationem latam & denuntiatam in incendiarios.

Declaratio I. Quod d. c. Tua, non excõmunicat neque iubet denuntiari vt c. Cõquestus, de quo in. VIII. sed solũ quod denuntiati non absoluãtur nisi à Papa, & ob hoc non probat esse excommunicatos à iure. II. Quod Caiet. vbi supra c. 22, quem pridem sequuti fuimus in d. c. Tua, & nunc etiam sequimur, recte dixit nullum esse canonem qui excommunicet incendiarios etiam ecclesiarũ, licet glo. d. c. Tua, & Communis, Pan. & aliorũ ibidem. Ant. 3. par. ti. 24. c. 11. Steph. clem. 1. de offi. ord. & depo. ecclesi. n. 58. contrarium teneant in incendiario ecclesię, sed sine textu & ratione sufficienti, quæ defendi non potest, nisi id haberet consuetudo, & teneatur quod illa tolerata, & approbata à prælatis vim habeat legis vel statuti excommunicantis per dicta supra eod. c. nu. 5. 94

VIII. in c. Conquestus, de sent. excom. quod habet, excommunicatos esse sacrilegos qui effringunt, & spoliant ecclesias.

Declaratio I. Quod illud cap. non excõmunicat, sed pręsupponit esse excõmunicatos, siquidẽ iubet denuntiari eos vt tales, arg. c. Pastoralis, §. verum, de appe. II. Quod duo requiruntur ad incurrendã hanc, s. perfringere, & rapere siue furari, Pan. in c. fin. de furt. Ant vbi supra, c. 12. & Caiet. vbi su. p. c. 21. & ob id qui effringit crucẽ, sacrarium, aut perpetrat alia similia nefaria scelera, & nõ furatur, non incurrit ea. III. Quod per ecclesiã intelliguntur monasteria, hospitalia, & reliqua ædificia pia, Pan. in d. c. Tua, auctoritate Episcopi ad id sacrata, & non alia secundum eundem in d. c. Conquestus, arg. c. Ad hęc, de relig. domib. IIII. Quod is dicitur effringere ecclesiam, qui effringit vel effodit parietem, aut frangit fores, diruit seras, & qui impellendo vel quouis alio modo violento ingressum sibi parat. Sylu. verb. excommun. 7. cas. 8. non autem qui reserat eas clare. siue eam surripuerit vel extorserit, siue non, iuxta sententiam omnium. V. Quod non sufficit denuntiatio generalis, iuxta dictam extrauag. Ad euitanda.

IX. Et prima libri sexti in c. fundamenta, de elect. lib. 6. excommunicat cum reseruatione eligentes in Senatorẽ Rom. aliquem Imperatorem Regem, &c. Comitem, proceram aliquem potentia, aut alium dignitate insignẽ, aut fratrẽ, aut filium eius. &c. & huiusmodi electos qui sine cõsensu Papæ se intruserũt in illud, & qui obtẽperarint, & qui præbuerint auxilium, &c. 95 De quo quia est de raro cõtingentibus, nil amplius.

96 *X. in c. Clericis, de immunit eccle. lib. 6. excommunicat clericos qui pendunt vectigalia, decimas, vel talias, secularibus,* sed reuocata fuit à clem. 5. Clem. 1. de imm. eccle. ſ

XI. in c. fœlicis, de pœn. lib. 6. excommunicat cum reseruatione eum qui insectatus fuerit, percusserit aut ceperit tanquam inimicus aliquem Cardinalem, aut comitatus fuerit eum qui hoc patrauit aut mandauerit, aut id ratum habuerit, aut dederit consilium vel fauorem, aut sciens receperit, aut defenderit, etiam si ob ea non esset antiquiore iure excommunicatus. Principem item & Dominum & gubernatorem quemlibet & suos ministros qui contra prædictos non obseruauerint suam constitutionem intra mensem postquam sciuerint.

Declaratio I. quod hæc extenditur nunc ad Archiepiſcopos & Epiſcopos per Bullam Cœnæ Domini. II. quod inſectantes, Domini, Iudices, & officiales negligentes, &c. qui non percutiunt, etiam ſi id maxime velint, non incidunt in d. c.
97 ſi quis ſuadente, ſed in hoc ſic. III. quod quicquid dicat Sylu. & quos ille refert verb. excommunicatio, 7. caſ. 11. Qui iubet alicui vt inſectetur Cardinalem tanquam inimicum, non incurrit niſi cõſequuta inſectatione, ſequuta vero, ſic, quamuis nulla conſequantur percuſſio, licet qui iubet percutere, non incurrat non ſequuta percuſſione. Non quidem per rationes Sylu. ſed per dicta ſupra eod. cap. nu. 11. puta quia iuſſio percuſſionis prohibetur vt acceſſorium illi; & ita non ſequuta illa, iuſſio non habet effectũ, ſed iuſſio inſectationis eſt acceſſoria illi, & ita illa inſequuta, etiã ſi non ſequatur percuſſio, impleta eſt iuſſio eius. IIII. Quod excuſantur principes, Domini & iudices ſi incipiãt procedere intra menſem poſt quam ſciuerint, quamuis non fiant proceſſus, neque puniant.

98 *XII. in c. Quicunque, de sent. excom. lib. 6. excommunicat cum reseruatione omnes qui facultatem tribuerint alicui interficiendi, capiendi aut vexandi personas aliquorum aut eorum facultates, aut suorum, eo quod tulerint sententiam excommunicationis, suspensionis vel interdicti, contra Reges, &c. aut contra quoscunque alios eorum ministros, aut contra alios quoslibet, aut illos quorum ratione eiusmodi sententiæ promulgatæ fuerunt, aut eos qui obseruãt, aut qui nolunt communicare cum sic excommunicatis, nisi antequam dicta facultas exequutioni mandetur, fuerit reuocata ab eis. Aut si eius occasione iam sunt occupata bona, & intra septem dies non restituant aut satisfaciant. Excommunicat etiam eos qui vsi fuerint tali facultate, aut proprio motu fecerint aliquid ex prædictis. Et si duobus mensibus perseuerauerint in dicta excommunicatione, non possunt absolui nisi à Papa.*

99 Declaratio I. quod ex ſola datione facultatis non incurritur in eam, neque etiam ex eius exequutione, ſi ante exordium reuocetur, neque etiã ſi poſt exequutionem ſi ea ſolum fiat in bonis, & illa intra ſeptem dies reſtituãtur, vt rectè adnotauit Caiet. vbi ſupra caſ. 36. II. Quod ex Sylueſt. verb. excommunicatio, 7. caſ. 12. colligitur quod ſuo libro deerant illa verba (& quoſlibet alios) quia reſtringit textum ad excommunicationes latas contra ſolos prædictos dominos, & eorum miniſtros, contra verum tenorem huius textus. III. Quod iuſte vexando non incurritur iſta excommunicatio, arg. l. 1. ff. de Appell. & c. Vt debitus honor, eod. titu. iuxta Caiet. quod noſtro iudicio locum habet etiã quando ob vindictam, & odium vexat, ſed non plus & alio modo quàm iuſtitia poſtulat, arg. c. Cum miniſter, 23. q. 5. & quod omnes filij, famuli, aut cognati excommunicantis dicuntur ſui in hoc caſu, iuxta Ioan. Andr. & cõmunem in d. c. Quicunque, & etiam (noſtra ſententia) eius intimi amici, & omnes illi quorum grauamen videtur grauanti eſſe

grauą-

grauamen excommunicantis, & ea de causa id facit, siquidem negari non potest esse suum grauamen quoad hanc constitutionem, & eius rationem, quæ eos omnes comprehendit, arg. l. Illud, ff. ad l. Aquil. & c. 2. de Transl. prælat.

XIII. in clem. 1. in §. Verum de hæret. cum reseruatione excommunicat Inquisitores & alios deputatos officio inquisitionis ab Episcopo qui odio, amore, aut lucri vel commodi temporalis gratia contra iustitiam & suas conscientias omittunt procedere contra aliquem vbi fuerit procedendum super huiusmodi prauitate, aut ob easdem causas & eodem modo imponendo hæresim aut impedimentum officij præfati, præsumunt vexare aliquem. 100

Declaratio I. Quod ad incurrendam hanc, est necesse vt sit Inquisitor, aut deputatus ad eius officium ab Episcopo, quia ipse Episcopus solum incurrit suspensionē officij in tres annos per eundem §. verum, & quod non procedat quando & quomodo debet, aut procedat vt non debet, & quod hoc faciat cōtra iustitiam & suam conscientiā, illud esse iniustū, & quod hoc faciat, odio amore, fauore, aut lucro, iux. Card. in d. §. Verū, vbi textus, & Caiet. vbi sup. cas. 3. quia non satis esset facere ignorantia, timore, aut ad euitandum scandalum, iux. glo. in d. §. verum.

XIIII. in Clem. 1. de priuileg. Excommunicat cum reseruatione religiosos qui sine licentia expressa presbyteri parochialis præsumunt administrare clericis vel laicis sacramentum vnctionis, aut Eucharistiæ, aut benedicere nuptias aut absoluere excommunicatos à canone præterquam in casibus à iure aut priuilegiis Apostolicis sibi concessis, aut à sententiis promulgatis, à statutis prouincialibus aut Synodalibus, aut à peccatis à pœna, & culpa. 101

Declaratio I. Quod ad incurrendā hanc, est necesse quod sit religiosus quamuis non sit exemptus neque professus, iuxta Card. in d. clem. 1. q. 3. & 4. & quod non sit Rector seu curatus Ecclesiæ parochialis iux. mentem Fel. & eorum quos citat in c. Cum quidam col. 2. de iureiur. quamuis glo. dubitet in eadem Clem. 1. vti pridem super ea diximus, quicquid dicant ibid. Card. & Imol. II. Quod satis est vt in licentia exprimatur sacramentum cuius causa petitur etiam si non exprimātur nomina personarum, iux. gl. d. clem. 1. receptam. III. Quod est necesse 102
vt faciat aliquid ex quinque hic expressis per præsumptionem. Et non sufficit facere id per ignorantiam vel credulitatē quod parochus id æquo animo feret, saltem quoad forum conscientiæ secundum Card. in d. Clem. 1. q. 38. & ea quæ nos diximus supra eo. c. n. 74. & latius in repet. c. Accepta, oppos. 8. de rest. spol. n. 32. IIII. Quod sufficit vt vnus religiosus administret eucharistiam alteri religioso exempto. Tum quia non est subiectus presbytero parochiæ, quàm subiectionem videtur præsupponere textus esse ad hoc necessariam iux. Caiet. vbi supra cas. 64. Tum quia ille non est clericus neque laicus de quo textus loquitur secundum Card. in d. Clem. 1. q. 7. quamuis oppositum, sed non iuste, teneat Sylu. verb. excommunicatio, 7. cas. 14. V. Quod per presbyterum parochialē intelligitur Rector, quāuis non sit initiatus ordine Missæ, arg. c. suffraganeis, de elect. aut eius Vicarius & Episcopus, iuxta glo. eiusdem. clem. verb. Parochialibus & eius Vicarius generalis, arg. c. 2. de cons. lib. 6. VI. Quod incurritur etiā ob administrationem factam in articulo mortis iux. Card. in d. clem. q. 11. etiā si faciat ob defectū parochi, iux. Syl. vbi supra dub. 3. VII. quod non incurritur ex eo quod administret parochiano qui ait habere se facultatem cum non habeat, glos. & Com. in d. clem. verb. non habita, neq; eo quod administret sacramentū pœnitentiæ aut baptismi,

secundum omnes ibidem. Neque eo quod absoluat ab excommunicatione lata ab homine, iux. glos. & Com. ibidem, verb. Canonice.

XV. in Clem. si quis suadente, de pœn. Nunc facta est bullæ Cœnæ per S. D. N.

103 *XVI. in Clem. cupientes, de pœn. §. fin. excommunicat clericos & religiosos qui violant constitutionem, illis prohibentem aliquem inducere ad vouendum, iurandum, aut promittendum eligere sepulturam in sua ecclesia, aut quod non mutabit electam.*

Declaratio I. Quod ad incurrendam hanc, est necesse quod sit clericus aut religiosus, & quod inducat ad iurandum, vouẽdum, aut promittendum, de electione sepulturæ, aut non mutandam electam, & quod persuasus aliquid horum faciat, & quod sepultura pertineat ad ecclesiam eius qui persuadet, iux. Cõmunem in d. §. fin. & quod temere faciat non existimando probabiliter id facere posse, iuxta Caiet. vbi supra cas. 49 II. Quod non sufficit precari, aut inducere ad eligendam sepulturam, si non promittit, iurat, aut vouet, iuxta. S. Ant. 3. par. tit. 24. c. 51.

104 *XVII. in Clem. Graue de sent. excom. excommunicat cum reseruatione nobiles & dominos temporales, qui cogunt aliquem ad celebranda diuina officia in locis interdictis, siue compulsio fiat personæ clericorum, siue eorum consanguineis, & qui voce preconis, aut sonitu campanæ, aut ad clangorem tubicinis, vel buccinæ, conuocant populum ad audiendum Missam in tali loco, præcipuè excommunicatos aut interdictos, & etiam qui prohibent ne excommunicati aut interdicti ab ecclesia eiiciantur, quando peraguntur diuina officia, qui admoniti à sacerdote nominatim, nolunt exire.*

Declaratio I. Quod per tria priora ex his quatuor, soli & omnes domini temporales incurrant in hanc, quãmuis sint prælati, si habent temporalẽ iurisdictionẽ, iuxta glo. Card. & Imo. in d. clem. per quartum autẽ omnes. II. Quod cõuocatio debet fieri aliquo modo ex prædictis, & non clam per nuntios. Et quod excommunicati sint nominatim admoniti, Syluest. verb. excommunicatio, 7. cas. 16. §. 7.

105 *XVIII. in extrauag. Et si dominici, de pœnit. & remiss. excõmunicat cum reseruatione eos qui ex Priuilegio Papæ Sixti iiij. absoluunt ab aliquo istorum quinque votorum, scilicet, peregrinationis in Hierusalem, Romam, Compostellam, religionis, castitatis, nisi in dictis confessionalibus fiat mentio illorum de certa scientia, cum derogatione illius extrauagantis.*

Declaratio I. Hæc extrauag. nunc nihil vel parum prodest quoad contentum in ea principaliter, quia iam confessionalia illa desierunt, sed est notanda ad hoc quod dispensatio quinque votorum in ea contentorum reseruatur Papæ, ad quod nullus textus ante hunc in libris iuris Pontificij habebatur.

XIX. in extrauag. 2. de sepult. inter communes excommunicat cum reseruatione eos qui exenterant mortuos ad eos conseruandos, aut eos concidunt in frusta, & ea coquunt vt ossa carnibus denudata deferant, & sepeliant in alio loco, & qui hoc fieri iubent.

Declaratio I. Quod non habet locũ in his qui moriuntur in terris infidelium, vbi non est sacer locus ad sepeliendũ, neque in eo qui hoc facit viuo, neque etiam mortuo alio fine quã sepeliendi in alio loco, quamuis in vindictã, & etiam ad vescẽdũ id faceret, Syl. vbi supra cas. 41. & colligitur ex textu. II. Quod nõ incurrit qui hoc facit cadaueri ne fœteat, aut in anatomiam, aut cadaueri Regio, vt ab eius populis iustus honor habeatur, Caiet. vbi supra cas. 70. quod in vsu habet Gallia.

XX. in extrauag. 1. de sym. excommunicat cum reseruatione eos qui dant, aut accipiunt aliquid ob ingressum in aliquod monasterium.

Decla-

Declararatio I. Quod non incurritur per solam acceptionem vel largitionem 106
absque pacto aut ob consuetudinem vel antiqua iura, aut sine præsumptione bono animo, quia bis repetit illa verba (eos qui præsumunt.) Neq; per acceptionem cum pacto in victum eius qui ingreditur ob necessitatem, iuxta Caiet. vbi supra cas. 73. II. Quod Innocentius viij. declarauit moniales non incurrere hanc, nisi ob receptionem cum pacto, aut alicuius non idoneæ, ob largitionem. Et quod S. Ant. 3. par. tit. 24. cap. 70. quem referunt Syluest. vbi supra cas. 44. & Feli. in c. Quoniam, de sym. ait quod Martinus v. dixit se nolle has teneri moniales. III. Quod consuetudo contraria excusaret ab hac censura, quamuis non excusaret à prędicto mortali, vt diximus in d. c. Quoniam argum. gl. ff. sing. in c. Cum venerabilis, de consuet. c. denique, 4. dist. & eorum quæ Aufrer. in repet. clem. 1. de offic. ord. in reg. 3. fall. 2. dicit. IIII. Quod Clemens vij. concessit vt moniales nullam Symoniæ pœnam incurrerét propter pacta & conuentiones quas contraherent in dotibus monialium, in commodum earum victum, vt habetur in compendio priuileg. verb. Moniales, nu. vlt.

XXI. In extrauag. Pauli ij. de sym. excommunicat cum reseruatione committentes symoniam in ordine vel beneficio & eius mediatores.

Declaratio I. Quod non intelligitur nisi de Symonia quæ committitur in ordine & beneficio, secundum omnes, quia de ea tantum agit, quicquid dicat Caie. vbi supra cas. 73. II. Quod non habet locum in symonia mentali, neque etiam in sola conuentionali, sed in reali per prædicta cap. 23. nu. 106. & cap 25 nu. 112. & latius in comment. c. fi. de sym. III. Quod mandatum positum in ea, vt denuntient eam scientes, non obligat alios quàm Curiales Rom. secundum Sylu. vbi supra cas. 43. Neque nunc eos, neque alios secundum S. Ant. vbi supra c. 66. quia non est quoad hoc recepta Sylu. vbi supra & Caiet. post. cas. 81.

XXII. In extrauag. Martin. V. de regul. excommunicat cum reseruatione fratres ordinum mendicātium sine speciali facultate Papæ migrantes ad non mendicantes, excepto ordine Carthusianorum, & etiam admittentes eos. Hec facit ad illud Ioan. Maior. in 4. dist. 38. q. 11. Carthusia religionum optima.

XXIII. In extrauag. 1. de sent excom. quam refert Ioan. Andr. in c. Nemo, de sym. excōmunicat cum reseruatione omnes eos qui largiuntur aut accipiunt aliquid, aut promittunt in Curia Romana, ad obtinendam iustitiam, aut promerendam gratiam alicuius rei. Sed Palud. in 4. dist 18. q. 3. col. pen. & Ang. verb. excommunicatio, 5 cas 25. & Syl. vbi supra cas. 46. & Caiet. post. cas. 81. asserunt fuisse reuocatam per Clem. V.

XXIIII. In extrauag. Graue, de reliq. & venerat sanct. excommunicat eum qui dixerit peccare mortaliter eum qui crediderit virginem matrem fuisse conceptam in peccato originali, & etiam è contrario eum qui dixerit peccare mortaliter oppositum tenentem. 107

Declaratio I. Quod qui sincerè & solido animo sine alia audacia vel præsumptione dixerit hoc, non incurret, iux. Caie. vbi supra cas 88. Quia ait, ausu temerario, & paulo ante, præsumerent, & ita dolum aut certe latam culpam requirit, per supradicta eod. capit nu. 74 II Quod in Concil. Basilien. sess. 36. fuit declaratum fuisse conceptā sine peccato originali, vt etiam asserit Don Bartholomæus à Carranza illustrissimus nunc Archiepiscopus Toletanus in summ. eiusdē Concilij, renouata est tamen præfata extrauag. Tridenti, ses. 4. sub finem.

108 *XXV. apud Syluest. verb. excommunicatio, 7. caſ. 47. excommunicat cum reſeruatione commiſſarios & delegatos ad cognoſcendum an illa aut illa alienatio bonorum eccleſiaſticorum ſit in vtilitatem euidentem Eccleſiæ vel non, qui amore, timore aut pecunia auctorant.* Qamquam Caiet. hanc non poſuit, ſiue quod non haberet pro authentica, ſiue quod non eſſet vſu recepta, quod ipſum de aliis multis ſignificat poſt caſ. 81.

109 *XXVI. In priuilegiis ordinum relatis apud Anton. 3. par. tit. 24. c. 70. & Caiet. vbi ſupra caſ. 81. excommunicat cum reſeruatione ingredientes monaſteria monialium, minorum, & prædicatorum ſine licentia præfecti ordinis aut generalis, aut eius qui ab ipſis habet ad id facultatem, & qui præſumunt proferre in lucem libellos famoſos lingua vulgari vel alia, aut componunt, aut habent, aut in vulgus emittunt verſus, aut cantilenas in infamiam & detractionem ſtatus ordinis prædicatorum vel minorum. Et eos qui præſumunt prædicare, docere, defendere prædictos religioſos non eſſe in ſtatu perfectionis, vel non licere eis viuere ex eleemoſynis, neque prædicare, neque audire confeſſiones cum licentia ſummi Pontific. aut aliorum prælatorum inferiorum ſine licentia. Rectorum eccleſiarum vel presbyteri Cardinalis. Et eos qui præſumunt inferre aliquam quæ incommoda ſit violentiam locis prædictorum prædicatorum, & minorum. Et qui in ſuis monaſteriis vel eccleſiis detinent Apoſtatas prædictorum, niſi eiecerint poſtquam à monachis ipſorum ordinis fuerit eis denuntiatum ne eos retineant. Et monachos minores qui præſumunt recipere ordinis prædicatorum profeſſos abſque licentia ſummi Pontificis, quæ faciat expreſſam mentionem huius indulti; aut niſi prius petant, & impetrent facultatem ſuorum priorum, & qui palam vel clam conantur expellere ex vniuerſitate Pariſiorum, prædicatores vel minores.*

Declaratio I. Quod ſeptem excommunicationes diuerſorum Pontificum in hac continentur quas S. Anton. refert vbi ſupra. II. Quod primam non incurrit qui ingreditur dicta monaſteria ignorantia iuſta vel quaſi iuſta ductus, ſecundum eundem, & Caiet. vbi ſupra, neque qui ingreditur ſciens, ſed perſuaſus iuſtam eſſe cauſam ob quam ingreditur, iuxta eundem. III. Quod ſecunda non habet locum contra componentes prædictos libellos in ignominiam ipſorum religioſorũ & non eorum ſtatus, per dicta ſupra, c. 18. num. 35. IIII. Quod in ſeptimo loco pro (Pariſienſis) eſt apud Sylu. vbi ſupra caſ. 54. (Peruſini) per errorem. V. Quod mulieres quæ praua intentione ingrediuntur monaſteria monialium prædictorum, poſſunt abſolui à confeſſariis ſui ordinis per priuilegium Sixti iiij. vt habetur in cõpendio verb. abſolutio, 2. n. 8. VI. Quod prælati prædictorum ordinũ & eorum qui gaudent priuilegiis Carmelitarum, poſſunt excommunicare omnes clericos & laicos qui retinent Apoſtatas ſui ordinis, vt habetur in dicto compendio verb. Apoſtata, num. 7. VII. Quod qui faciunt dictam damnoſam violentiam, poſſunt abſolui à conſeruatore & prælato ordinis in foro conſcientiæ per priuilegium Leon. x. vt dicitur in dicto compendio verb. Abſolutio, 2. quoad ſeculares, §. fin.

xxvij. apud Ant. & Syl. vbi ſup. excommunicat qui peregrinantur in Hieruſalem abſque licentia Papæ.

xxviij In extrauag. Iulij ij. relata per Anto. vbi ſupra cap. 10. excommunicat eos qui appellant à Papa ad futurum Concilium, &c. Sed hæc hoc anno facta eſt tertia bullæ Cœnæ, per S. D. N. Gregorium xiij.

Decla-

Declaratio, I. Quod qui consulit vt appellet, non incurrit si non appelletur, secùs de consulente licitum esse appellare, iuxta Caiet. vbi supra. Quia priore casu prohibetur consilium secundario, posteriore verò principaliter.

xxix. In Concil. Lateran. sub Leone x. sess. 9, excommunicat cum reseruatione Cardinales reuelantes aliquid de secreto actu in consistorio Papæ praeceptum speciatim & expreßè vt id maneret secretum.

xxx. In eod. Concil. excommunicat eos qui prædicant miracula falsa, vel incerta, vel prophetias quæ non continentur sacra scriptura.

Sed Caiet. ait verb. excom. in fine quē sequitur frater Bartholomæus Carranza Nauarrus, tunc doctissimus & religiosissimus Doctor, nunc autem Illustriss. Archiepiscopus Toletanus, in fine summæ Concilij Lateranensis sub Leone X. censuras huius Concilij non fuisse receptas.

xxxj. In extrauagante Iulij ij. approbata in dicto Concilio Lateranen. sess. 5. excōmunicat Cardinales qui sede Apost. vacante contrauenerint, ordinauerint, disposuerint aut aliquo modo præsumpserint facere vel attentare contra ordinata ab eodem Iulio ij. vt sine symonia eligatur Papa.

De excommunicationibus reseruatis Episcopis, vel partim Papæ, partim illis, partim neutris.

Excommunicationes reseruatæ sunt tres, & aliæ duæ aliquando, nu. 3. & 2. seq.

Prima in c. Peruenit de sent. excom. incursa ob leuem percußionem clerici vel monachi, de qua supra eodem c. nu. 94. & seq.

II. Quam fert Episcopus per suum statutum reseruando sibi absolutionem. Secundum omnes, arg. c. Nuper de sent. excomm.

III. Est excommunicatio Papalis cuius absolutio ob aliquod iustum impedimentum conceditur inferiori, quia illam dare debet Episcopus, & non alius inferior.

Secundum Innoc. communiter receptum, in c. 1. & c. Monachi, de sent. exc. quia quæ dispensatio vel absolutio reseruata Papæ priuilegio iuris conceditur inferiori, videtur concedi Episcopo, & non alij eo inferiori, iux. eundem Inn. in c. 2. de eo qui fur. ord. suscep. probatum per Pan. ibi & in d. c. Monachi & in aliis locis multis ibi per Feli. citatis qua eadem ratione excommunicatio prima harum quinque censetur reseruata Episcopo.

IIII. partim episcopalis partim non, in c. Nuper, & c. si Concubinæ, de sen. excom. excommunicat eum qui scienter participat excommunicato in crimine ob quod est excommunicatus, cum reseruatione absolutionis ei cui esset reseruata absolutio excommunicationis ob crimen in quo participando eam incurrit alius.

Declaratio, I. quod ad incurrendam hanc excommunicationem, oportet quod fiat participatio in crimine post illud commissum, & ob id incursam excommunicationem ab eo cum quo participat, vt dictum est supra eod. nu. 24. Et quod, participet cum eo sciens illum esse excommunicatum. II. quod licet ante extrauagantem præfatam ad euitanda relatam, nu. 35. sufficiebat & requirebatur scientia excommunicationis, ita post eam requiritur & sufficit scientia denuntiationis illius, per ibi dicta. III. declaratio in solutionem propositi dubij, quod sicut qui percutit pluries clericum, ita vt appellentur diuersę percussiones, iuxta dicta supra

eod. c.

eod.c.6.nu. 16.& seq.singulis vicibus incurrit excommunicationem, sic qui participat in crimine multoties cum excommunicato ita vt dicantur iterate participationes, singulis vicibus incurrit excommunicationem. IIII. quod ab hac debet absoluere idem qui ab altera, d.c. Nuper, Idcirco cui reseruata fuit prior, eidem & hæc erit & si illa nemini fuerit, neque hæc erit vlli.

V. Etiam partim Episcopalis, & partim non. In c. eos de sent. excom. lib. 6. Excommunicat eum qui ob periculum mortis aut aliud iustum impedimentum absolutus ab eo qui aliter non potuisset, recuperata valetudine, vel sublato impedimento quàm cito commodè potest non repræsentat superiori à quo debet absolui quo obediat eius mandatis. Et etiam qui absolutus à sed. Apost. aut eius nuntiis præcipientibus vt se præsentet ordinariis, aut aliis Iudicibus quo exequatur sua iussa, vel quo satisfaciat læsis vel iis ob quos fuerunt excommunicati, non facit quàm cito commodè potest.

Declaratio I. quod prima pars huius excommunicationis habet locum in absolutis à quibuscunque, vt ex litera palam colligitur, & secunda non nisi in absolutis à sede Apost. aut eius Nuntiis de quibus solum loquitur. Itaque non habet locum in absoluto ab Episcopo, vel alio delegato, iux. Caiet. vbi supra cas. 69. Quamuis habeat nostro iudicio in absoluto à summo pœnitentiario. II. quod tempus intra quod quàm cito commodè potest tenetur præsentari, quoad forum exterius relinquitur arbitrio boni viri, arg. l. 1. ff. de iur. delib. c. De causis, de offi. deleg. Quo ad interius autem, conscientię absoluti, arg. glo. c. significasti, 2. de homicid. III. quod hæc est Papalis vel Episcopalis si prima talis erat, & nemini si prima non erat reseruata quia textus habet eandem esse.

De excommunicationibus nemini reseruatis.

Excommunicatio I. nemini reseruata in seculares non reddentes ius ecclesiasticis. II. in consentientem electioni de se in Papam malè factæ. III. in eum qui sic suscipit munus administrandi partem talis episcopatus. IIII. in scholasticos Bononiæ, qui sic conducunt, nu. 114. V. in imponentes tributa, &c. ecclesiasticis, nu. 115. VI. in certos clericos qui audiunt leges aut medicinam, nu. 116. VII. in clericos suscipientes præfecturas seculares. VIII. in schismaticos. IX. in capientes bona naufragorum, nu. 117. X. in seruantes statuta contra libertatem ecclesiæ, nu. 118.

Lex quæ amissum in mari tribuit, &c. N. iniusta, nu. 117.

Libertas ecclesiastica quæ, quis eam violat, nu. 119. & 120.

Prima in c. Administratores, 23. q. 5. Excōmunicat Gubernatores, et Iudices, qui ter admo-
114 *niti ab Episcopis & aliis ecclesiasticis, omittūt ius illis reddere ob negligētiā vel iniquū animū.*

II. In c. licet, de vitanda elect. excommunicat eum qui non electus saltem à duabus partibus Cardinalium in Papam, consentit suæ electioni, & in recipientes eum in Papam.

Hæc non est reseruata Papæ, nisi permixtam habeat hæresim credendi duas esse ecclesias, aut schisma absque illa, & tunc reseruatur per bullam Cœnæ in clasula prima, & 2. supra eod. nu. c. 56. & 57.

III. In c. Quoniam, de off. ord. excommunicat Episcopum qui in Ciuitate diuersarum linguarum suscipit gubernationem eorum qui sunt suæ, priusquam suscipiatur à proprio Episcopo in coadiutorem suum.

Hanc

Hanc Caiet. vbi supra cas. 68. hodie esse parum vtilem significauit, quia Papa communiter confert omnes Episcopatus in similibus locis. Qui si lustrasset Episcopatus Castellæ, Nauarræ, & Galliæ, in quibus alij Vasconicè, alij Hispanicè, alij Gallicè, alij Teutonicè loquuntur, id non dixisset.

IIII. In c. 1. de locat. Excommunicat doctorem & scholasticum vniuersitatis Bononiæ, qui conducit domos alterius doctoris aut scholastici sine eius consensu ante finem termini. Iuxta Innoc. & communem in eod. c. contra Hostien. Hæc non habet locum extra vniuersitatem Bononiæ, & ideo nihil amplius dicimus de ea.

V. In c. Non minus, de Immun. eccles. excommunicat consules, Rectores & Potestates 115 *imponentes ecclesiis vel personis ecclesiasticis talias, vel victigalia, si admoniti non desistunt, & omnes qui præbent consilium, fauorem, vel auxilium, & eorum successores.*

Declaratio I. quod per potestatem hic intelligitur secularis iuxt. Ioan. And. in d. c. non minus, & quod satis est vna admonitio, iuxta Host. ibid. II. quod non incurrit Gubernator qui vt debuit contradixit, etiã si non relinquat officium, iux. Pan. in c. Aduersus, eod. tit. & melius Anch. & Sylu. verb. excommunicatio, 9. cas. 5 & Ioan. Tabien. cas. 18. quanquam Ioan. And. oppositum teneat ibi, & Innoc. dubitet in cap. Nouerint, de sent. excom. siquidem non peccauit si contradixit tantum, quantum & quemadmodum debebat, arg. c. Ephesiis, 43. dist. sine peccato mortali, non incurritur excommunicatio maior, c. Nemo, & c. Nullus, 11. q. 3. vt dictum est supra eod. c. nu. 9. III. quod hęc non incurritur propter tributa omnino realia quæ clerici debent ob sua bona, nec ob realia extraordinaria quæ immediate spectant ad eorum bona, vt ad reficiendum iter, vel callem qui est ante prędium vel domum suam, sed incurritur propter onera mere personalia, & mixta quæ imponuntur personis & bonis, iux. Pan. recep. in d. c. Non minus.

VI. In c. Non magnopere, & c. Super specula, ne cle. vel monach. & c. 1. eod. tit. lib. 6. excommunicat religiosos qui exeunt à suis monasteriis, vt audiant leges vel medicinam, & audiunt, & non redeunt intra duos menses ad illa. Et clericos qui habent dignitatem vel personatum quamuis non sint presbyteri. Et presbyteros quamuis omnino habeant dignitatem, neque ecclesiam parochialem qui audiunt dictis duobus mensibus.

Declaratio I. Quod hanc non incurrit religiosus qui audit intra monasterium, aut extra in eadem ciuitate, degens in eadem, aut egreditur ad audiendum aliquod exordium vel aliquam prælectionem, vel honoris vel informationis causa, vel rediit ante prædictos duos menses ad claustrum, iuxta mentem Pan. cui Caiet. vbi supra cas. 50. & alij recentiores consentiunt. II. quod clerici seculares quamuis obtineant beneficia, etiam si sint subdiaconi vel diaconi, modo non habeant dignitatem vel personatum, non incurrunt in eam, quia non loquitur de illis iuxt. glo sing. c. Cum ex eo, verb. literarum, de elect. lib. 6. III. quod presbyteri etiam beneficium non habentes, & qui habent dignitatẽ vel personatum, quamuis non 135 habeant nisi minores ordines, eam incurrunt, si audiunt duos menses, etiam si non egrediãtur è suis terris, neque domibus, iuxt. Communẽ in dictis tribus cap. IIII. quod nemo istorum incurrit eo quod doceat eam etiã extra domum suam, iuxt. Innoc. & Pan. vbi supra, quicquid dicat Sylu. verb. excommunicatio, 9. cas. 6.

VIJ. In c. Clerici, ne cler. vel monach. excommunicat sacerdotem qui est Vicarius Vicecomitis, aut alterius præfecti secularis, si admonitus non relinquat præfecturam.

Declara-

Declaratio, I. non incurrit hanc clericus minorum ordinum, iuxta Pan. in d. c. Clericus, quicquid Sylu. dicat vbi supra cas. 7. II. incurrunt in eam prælati qui sunt Gubernatores vel Præsidentes Cancellariarum, iuxt. Caiet. cas. 76. III. non incurrit prælatus qui habet eiusmodi procurationem annexam suæ dignitati, aut suo patrimonio, iuxta omnium sententiam.

viij In c. nulli fas, 19. dist, & c. 1. de schisma. Sed hæc hodie continetur bulla Cœnæ supra relata.

ix. In c. Excommunicationi de raptor. excommunicat eos qui capiunt bona Christianorum naufragio perdita, & non restituunt eis.

Declaratio. I. Quod hæc facta est bullæ Cœnæ per S.D.N. Greg. XIII. vt patet supra nu. 57. II. Quod neutra incurritur ex sola acceptione bonorum, sine mora, & voluntate (vt ita dicam) restituendi secundum omnes, licet sic absque monitione secundum Pan. in d. cap. excommunicationi, & Caiet. vbi supra cas. 23. quos sequor ob rationem firmam Caiet. contra Ioan. And. in d. cap. Excommunicationi, licet eum sequatur Sylu. verb. excommunicatio, 7. cas. 20. III. Quod ex his sequitur quod lex quæ statuit bona naufragorum esse tribuenda illi vel illi, est iniquissima, quippe quæ afflicto addit afflictionem, cõtra cap. Cum percussio, 7. q. 1. & l. Diuus, ff. de offic. præsid.

118 *X. In c. Nouerit, de sent. excom. excommunicat eos qui obseruari faciunt statuta, facta, & consuetudines inductas aduersus libertatem Ecclesiasticam nisi ex libris radant, & eos qui ea faciunt, & scribunt, & Potestates, Consules, Gubernatores, & Cõsiliarios quorumlibet locorum vbi eiusmodi statuta seruantur, & qui iudicant secundum illa, & qui ea publica forma scribunt.*

119 Declaratio I. Quod non incurrunt hanc omnes qui violant libertatem Ecclesiasticam, vt nonnulli cẽsuerunt, sed solum qui eam violant per viam statutorum, & consuetudinem contrariam, vt rectè dixit Caiet. vbi supra cas. 31. II. Quod non satis est facere obseruari si eradit ex libris intra duos menses, neque non eradere, si obseruari non facit, iuxta glo. d. c. Grauem, de sent. excom. & Commu in d. c. Nouerit, quanquam Sylu. verb. excommunicatio, 9. cas. 10. contradicit, & Caiet. dubitet vbi supra. III. Quicquid dicat Caie. dicto cas. 31. Potestates, Consules, Gubernatores, & Cõsiliarij incurrunt eam, quamuis non obseruent, neque obseruari præcipiant si sciant, & non impediant eorum obseruantiam. Quia hæc est aperta sentẽtia textus, d. c. Nouerit. Nec obstat eius ratio, scilicet quod ex omissione non videtur incurri excommunicatio, quia id falsum est, per clem. 1. §. verum de hæret. quod & ipsemet contra Sylu. tenet in c. 72. IIII. Quod qui faciunt obseruari vel scribi eiusmodi statuta syncero corde, quia credunt esse salutaria non incurrũt, iux. Innoc. in d. c. Nouerit in fin. maximè si credũt de consilio viri eruditi, proque idonea scientia, & conscientia prędito habiti arg. c. 1. de const. & gloss. sing. c. Capellanus, de ferijs. V. Quod libertas Ecclesiastica est quam habet Ecclesia vniuersalis quatenus est talis in spiritualibus & temporalibus concessam à Deo, per Papam vel per Imperatorem, iux. Inno. in d. c. Nouerit colum n. 2. VI. Quod qui ordinat contra hanc vel illam Ecclesiam particularem, non incurrit hanc excommunicationem, nisi illa etiam pertineat ad Ecclesiam vniuersalem. VII. quod non sufficit aliquid esse contra societatem humanam vt dicatur esse contra libertatem

tatem ecclesiasticam, vnde in c. fin. de Immun. eccles. lib. 6. non dicitur, quod statuere ne laici coquant, molant, aut vendant clericis panem, &c. esse contra libertatem ecclesiæ, sed quod præsumitur esse. Quia per se non tangit ecclesiam quatenus est ecclesia, sed quatenus est congregatio hominum, vt sunt aliæ, quod est singulare dictum Caiet. in d. cas. 31. & 37. quod alias dicto cap. vlt. addidimus. VIII. Quod ad hoc vt aliquod statutum dicatur contra libertatem ecclesiasticam, 120
debet esse factum intentione derogandi ei, aut eiusmodi quod ex sua natura aduersetur eidem, quale est statuere, ne ecclesijs vel ecclesiasticis dentur eleemosynæ, vel decimæ, vel vt vectigal, gabellam, seu scissam soluant de his quæ emunt sibi, & non ad negotiandum, seu ad causa lucri reuendendum. IX. Quod non est eiusmodi statuere, ne in funeralibus, primis missis, vel nuptijs, extra modum offeratur, neque fiant immoderata conuiuia, neque sumptus ceræ, luctus, & reliquæ pompæ, iuxta Caiet. in d. cas. 31. licet Tabien cas. 20. contradicat, cui per prædicta respondeas. Quamuis enim hoc fiat ecclesiæ, & ecclesiastici minus lucrentur, tamen hoc factum suapte natura non eo refertur, sed per accidens, quod non consideratur, arg. l. si quis nec causam, ff. si cert. petat. c. Quia diuersitatem, de concess. præb. & latè trad. per Arist. de physico auditu, declarata per Thom. ibi lect. 9. X. Quod c. vltim. de reb. eccles. quatenus dicit quod laici non possunt statuere de funeralibus, intelligendum est de his, quæ sua natura diriguntur ad ecclesiam, vel salutem animæ mortui, vel ad cultum diuinum, vt sentit Fel. in c. Ecclesia, col. 38. de constit. & expressit Caiet. vbi supra & non de alijs. XI. Quod hæc excommunicatio hodie est reseruata Papæ, vt patet supra num. 61.

EXCOMMVNICATIONES LIB. VI.
Decretalium nulli reseruatæ.

Excommunicatio XI. Nulli reseruata. & prima sexti in eos qui secretò mittunt, &c. Cardinalibus quando sunt in Conclaui ad eligendum. XII. in dominos, &c. qui in electione Papæ non faciunt obseruari, &c. num. 121. XIII. in eos qui molestia afficiunt electores, eo quod non elegerint optatum ab eis, num. 122. XIIII. in nouè vsurpantes ius custodiendi aliquam ecclesiam sede vacante, &c. num. 123. XV. in directorem electionis monialium qui hoc vel illud facit, num. 124. XVI. in eum qui procurat suum conseruatorem, &c. XVII. in facientes se metu absolui à censuris. XVIII. in fingentem aliquid quo iudex vadat ad mulierem, num. 125. XIX. in compellentes submittere bona ecclesiastica, nu. 126. XX. in inuentores nouarum religionum, nu. 127. XXI. in exigentes ab ecclesiasticis portoria, nu. 128. XXII. in sic impedientes iurisdictionem ecclesiasticam, nu. 129. XXIII. in dominos qui prohibent subditis ne vendant, néue emant à clericis, &c. nu. 130. XXIIII. in religiosos temerè habitum deserentes, num. 131. XXV. in religiosos ad studia sine licentia euntes, &c num. 132. XXVI. in Doctores docentes leges religiosos, num. 133. XXVII. in sepelientes hæreticos, num. 134. XXVIII. in Iudices non auxiliantes contra hæreticos, &c. nu. 135. XXIX. in interficientes per assassinos, num. 136. XXX. in permittentes fœneratores, num. 136. XXXI. in dantes represalias contra ecclesiasticos, num. 136. XXXII. in negligentes persequi iniurias Cardinalibus, num. 136.

X I. In c. Vbi periculum, de elect. lib. §. Nulli, excommunicat omnes qui mittunt literas, vel nuntium, vel clam loquuntur Cardinalibus inclusis conclaui ad eligendum Papam.

121 Declaratio I. Quod nō obligat ipsos Cardinales qui sunt intus. II. Quod quāquam Archid. in d. c. Nulli, quem sequuntur Ioan. And. Dominic. & Perus. cum alijs, dicat vnumquodque horum trium secreto faciendum esse ad incurrendum, contextus tamen eius id de solo tertio significat quod ante nos dixit Caiet.

X I I. In d. c. Vbi periculum, §. Præterea, excōmunicat Dominos, Gubernatores, & quoslibet alios magistratus seu officiales ciuitatis, vbi creandus est Papa, qui diligenter obseruari non fecerint omne id quod eo tempore faciendum esse statuitur in illo ca. Huius declarationes missas facimus, quia raro, & in paucis locis sunt necessariæ.

X I I I. In c. sciant cuncti, de elect. lib. 6. excommunicat omnes qui per se, vel alios præsumpserint vexare aliquam personam ecclesiasticam, vel alia loca pia, eo quod rogati, seu alias inducti eum pro quo rogabantur, seu inducebantur, eligere noluerint, vel consanguineos eorum, &c.

122 Declaratio I. Quod ad incurrendam hanc, necesse est vt interueniat grauamen spolij, vel iniusta persequutio, & quod id fiat quia noluit eligere eū, pro quo fuit rogatus vel suasus, & quod persona eligenda sit ecclesiastica, & quod grauamen, seu molestia fiat rogato, vel eius consanguineo, vel ecclesiæ, monasterio, vel pio loco, Caiet. vbi supra cas. 34. II. Quod ex hac infertur nos bene respondisse cuidam domino, eum non incurrisse hanc, quòd prætermisisset largiri eleemosynas consuetas cuidam ecclesiæ, quia non fuisset electus in ea is quē optarat. III. Quod per spolium intelligitur, quæcunque acceptio quorumlibet bonorum mobilium, vel immobilium, occulta vel violenta, iuxta Arch. in d. c. sciant cuncti. IIII. Quod id ipsum quod dicitur de electione, dicendum est de præsentatione spectante ad personam ecclesiasticam, sed non ad laicam, iuxta gloss. fin. in d. c. sciant. Et idem de confirmatione, institutione, & postulatione, iuxta Domini. recept.

123 *X I I I I. In c. Generali, de Elect. lib. 6. excommunicat eos, qui vsurpare conantes nouè ius custodiendæ, & seruandæ alicuius Ecclesiæ vacantis, præsumunt capere aliqua bona illius.*

Declaratio I. Quod duo sunt necessaria ad incurrendam eam, scilicet, vt velint vsurpare tale ius, & vt capiant bona, ita vt alterum sine altero non sufficiat, Caiet. cas. 38. & ante ipsum Dominic. in d. c. Generali, & Pan. in d. c. Conquestus, de for. comper.

compet. II. Quod qui hoc facit, eo quod ad eum pertinet ex fundatione, vel antiqua consuetudine, vel præscriptione, non incurrit per finem illius c. III. Quòd nouè vsurpare dicitur, qui nondum possedit 40. annos, iuxta gloss. eiusdem cap. verb. De nouo.

XV. In c. Indemnitatibus, § Postremo, de elect. lib. 6. excommunicat accersitum in directorem electionis monialium, non temperantem à rebus, ex quibus nasci vel ali potest discordia. 124

Declaratio I. Quod nihil refert an is sit religiosus, aduocatus, prudens vir vel fœmina, iuxta gloss. recept. in dicto §. Postremo. II. Quod hinc colligitur quantum errét qui existimant moniales S. Claræ, & cuiuscunque alius religionis, non posse accersire aliquam personam extraneam, scientia, & conscientia ad id idonea præditam, cui fidant ad faciendam sanctam, & canonicam electionem suæ Abbatissæ, cum possint vocare Medicos, Chirurgos, latomos, fabros lignarios, & alios ministros ad res necessarias. Cum canonica electio sit maximè necessaria monasterio, & rectè factu difficillima, in qua tanta sese offerunt dubia, vt pauci, quamuis sint consummata canonum peritia, eam sic dirigant, quin super aliquo errent. Verum est tamen cæteris paribus quod satius esset vocari in directorem eiusdem ordinis virum, quàm extraneum. III. Quod, vt rectè Dominic. ibi ait, non incurrit hanc, qui interest electioni non accersitus in directorem, neque qui excitat, vel alit discordiam facta iam electione, iuxta Caiet. vbi supra cas. 80.

XVI. In c. fi. de off. dele. lib. 6. excommunicat partem incitantem conseruatorem ad procedendum in eis, quæ non continent apertam violentiam, vel iniuriam, & quæ requirunt altiorem indaginem. Hanc non incurrit, qui non est pars in iudicio, neque si est, & procurauit, sed iudex non processit per dicta supra eod. c. nu. 51. Neque cùm conseruator datur cum clausula, vt possit cognoscere etiam de eo quod requirit altiorem indaginem, vt communiter hodie conceditur. Quæ verò nouè de hac re induxit Conc. Trid. videre licet sess. 14. c. 5. de reform. 125

XVII. In c. 1. De his quæ vi, lib. 6. excommunicat eos qui vi aut metu consequuntur absolutionem vel reuocationem sententiæ excommunicationis, interdicti, vel suspensionis.

Declaratio I. Non satis est inijcere metum, si absolutio non fuit impetrata, Archid. ibidem. II. Quod nil refert an sententia sit iusta, vel iniusta, gloss. ibidem, neque quod sit lata à iure, an ab homine, Caiet. vbi supra cas. 41. neque an ipse excommunicatus faciat hoc, an alius, gloss. & Communis ibidem. III. requiritur vt timor sit iustus, sicut sentit glo. pe. in verbo, vim, eiusdem cap. Et communis ibidem, quanquam oppositum dicat Caiet. in d. cas. 41. quod videtur tenendum quoad forum conscientiæ.

XVIII. In c. 2. de Iudic. lib. 6. excõmunicat eum qui fingit casum, vel fraudem aliquam facit, quo iudex ipse vadat ad accipiendum testimonium alicuius fœminæ. Sed nil refert, quod qui fingit, sit ipsemet iudex, neque quod iudex sit clericus aut laicus, modo profectio personalis iudicis perficiatur, sed non erit excommunicatus, si ipse non finxit, neque fingi fecit, iuxta communem in d. c. 2. & Caiet. vbi supra cas. 59.

XIX. In c. 2. de reb. eccl. lib. 6. excõmunicat omnes qui cõpellunt prælatos, & alias personas ecclesiasticas ad submittendum perpetuo, vel in longum tempus, ecclesias, bona immobilia, aut iura earum laicis in casibus iure prohibitis, & accepta referentes illis tanquam superioribus 126

patronis vel defensoribus. Et qui aliquid horum habentes per aliquem contractum licitè factum vsurpant plusquam per illum illis est permissum, & admoniti ab eo non desistunt.

Declaratio I. Quod ad incurrendam hanc, est necesse interuenire omnes qualitates in ea tactas, & ideo iuxta gloss. illius c. eam non incurrit, qui hoc facit ad breue tempus, quod iuxta communem est illud quod est minus decem annis, l. fin. ff. si Ager. vectig. vel emph. & gloss. clem. 1. de reb. eccles. & Deci. cõsi. fin. 1. par. quicquid gloss. dicat, cap. 2. de reb. eccle. lib. 6. II. Quod admonitio secundæ excommunicationis debet esse trina, iuxta glo. & Sylu. verb. excommunicatio, 9. cas. 19. Quanquam nostra sententia, vna est satis per glo. celeb. clem. 1. §. 1. verb. Requisierit, de hæret. & resolutionem Pan. Dec. in c. cum causa, de offic. deleg. quæ habet monitionem extraiudicialem, quam non facit iudex ad excommunicandum, sufficere vnicam, & etiam eam quæ fit in iudicio alteri quàm partibus litigantibus, & hæc est extraiudicialis, quæ non fit partibus litigantibus, neque ad ferendam excommunicationem, quod glossam decepit, sed ad incurrendum à iure statutam. III. Quod hic modus submissionis appellatur in Castella commenda, & quibus fit, commendatarij, vt apparet ex leg. 1. tit. 3. lib. 1. ordin. Castellæ quæ sub alijs pœnis id prohibet.

127 *XX. In c. 1. de relig. domib. lib. 6. excommunicat eos qui instituunt nouum ordinem religionis, aut accipiunt nouum habitum illius, & mendicantes, exceptis quatuor ordinibus, qui absque facultate speciali Papæ recipiunt aliquem ad suum ordinem, & qui acquirunt nouam aliquam domum, vel locum, aut vendunt ex acquisitis.*

Declaratio I. Quod non incurritur hæc, eo quod aliquis vel aliqua accipiat aliquem nouum habitum, vt per se solitarius degat in sua domo, vel in alio loco, iuxta glo. sing. in eod. c. verb. habitum, quam commendat Pan. consi. 5. lib. 1. modo non instituat ordinem viuendi in societate. II. Quod nostra sententia Caiet. c. 5. prætermisit hanc, Quia visum illi fuit eam collectam fuisse à doctoribus, à quadam extrauag. relata per eum ibidem, vbi hoc significat quæ non extenditur ad to.

128 *XXI. In c. Quanquam de cens. lib. 6. excommunicat eos qui per se, vel alios suo nomine, vel alieno exigunt ab ecclesijs, vel eccl. personis portorium, siue pedagium, & ducatum per se, vel alios pro suis personis, vel suis rebus, quas non deferunt causa negotiandi.*

Declaratio. I. Hæc hodie continetur in bulla Cœnæ, iuxta Sylu. verb. excõmunicatio, 9. cas. 21. sed quia, vt rectè declarauit nostro iudicio Caiet. per illa verba (portoria prohibita) ibi non includuntur portoria quæ licitè exiguntur à laicis, sed quæ illicitè petuntur tam à laicis quàm clericis, dictum Sylu. limitandum est, vt non procedat quoad ea, quæ licitè exiguntur à laicis, qui non sunt priuilegiati, quamuis illicitè exigatur à clericis & laicis immunibus. Neque videtur posse fulciri dictum Sylu. ad intelligendum illud generaliter, vt loquitur sexta clausula posita supra eod. cap. n. 67. dictæ bullæ quatenus excommunicat eos qui exegerint aliqua onera ab ecclesiasticis etiam spontè concedentibus. Quia nostra sententia illa clausula loquitur de oneribus impositis petitis & rogatis saltem indirectè ratione prouentuum ecclesiasticorum, & non de ijs quæ petuntur, vt ab alijs quibuslibet laicis, prout significatur in eadem clausula, & in eius declaratione. III. Quod ex hoc infertur, nos bene concepisse responsionem negatiuam in illo

dubio.

dubio. An portorij exactores, seu publicani, qui exigunt à clericis portorium, seu vectigal, siue gabellam, seu scissam in casibus prohibitis, incurrant excommunicationẽ Cœnæ, sicuti hanc? quia dicendũ est, minimè. IIII. Quod ille solus dicitur exercere mercaturam, qui emit vt vendat absque mutatione eius, non autem qui emit in suos vsus, & postea per accidens vendit non mutando, nec qui emit vt vendat mutatam in aliam formam, iuxta Arch. & communem in d. c. 1. facit c. Eijciens, 88. dist. V. Quod monasterium, vel clericus, qui habet venam ferrariam suam, & exportat eam in alias terras, vt inde ferrum conficiat, & vendat, non debet vecturam, iuxta Feder. consi. 207. quem sequitur Ancha. in d. c. Quanquam, vt nec deberet, suos prouentus ecclesiasticos si deueheret, vel sui patrimonij, iuxta Cyn. recept. in l. omnes, C. de Episcop. & cler. per illam legem, in §. Priuilegia, quanquam deberet, si emeret solam venam, & aliorum ministrorum manibus conficeret, iuxta Anchar. in d. c. Quanquã, nu. 5. cõtra Feder. in hoc vltimo. VI. Quod locatores & agricolæ partiarij prædiorum ecclesiasticorum debent soluere pro sua parte, iuxta Dominic. & Perus. in d. c. Quanquam. VII. Quod, qui accipiunt guidagia, seu ducatus, seu mercedem ob id quod ducant, & portoria à clericis, & ecclesijs persoluẽtibus sua sponte, non incurrũt hanc iuxta omnes, sed pauci sunt, qui sic soluant, iuxta Caiet. cas. 39. Qui verò recipiunt fictas tallias, vel vectigalia illis imposita, quamuis spontè soluant, incurrunt eam quæ continetur bulla Cœnæ, de qua supra eod. c. num. 61.

XXII. In c. Quoniam, de Immu. eccles. lib. 6. excommunicat impedientes iurisdictionem, & iudices ecclesiasticos ample. Sed quia id amplius facit bulla Cœnæ, de qua supra eodem nu. 69. eius relationem omittimus. 129

XXIII. In c. si de Immu. eccles. lib. 6. excommunicat eos qui habent dominium temporarium, & prohibent subditis, ne vendant, vel emant quicquam personis ecclesiasticis, neque molant frumenta, neque coquant panes, neque præstent alia officia. 130

Declaratio I. Quod per dominium intelligitur temporarium secundum omnes. II. Quod non est necesse, vt de hoc statuto caueant, sed sufficit vt imperẽt subditis. Dominic. ibidem. III. Quod vt supra dictum est, eod. c. nu. 120. hoc ex se non est contra libertatem ecclesiasticam, sed contra societatem vitæ humanæ, præsumitur tamen fieri contra eam, vt dicit textus singulariter. Quia præsumitur, quod intentio est vexare eam, Caiet. vbi supra cas. 31. & 37. IIII. Quod statuere vt nemo vendat sua prædia ei qui non confert in communia vectigalia, non est ex se contra libertatem ecclesiasticam, Dominic. ibidem. Quia intelligendum est, ita vt non comprehendat clericos, quanquam posset esse ob prauam intentionem, & iniustam extensionem.

XXIIII. In c. 2. ne cleric. vel monach. lib. 6. excommunicat religiosos, qui temerè relinquunt habitum sui ordinis. 131

Declaratio I. Quod hæc non incurritur ob honestam dimissionem, qualis est quæ fit iusta de causa, gl. capit. si quis ex clericis, de vit. & & honest. cler. II. Quod neque etiam incurritur ob quamlibet dimissionem temerariam, quia qualibet dimissio absque rationabili causa est talis, quia necessario vti debet religiosus suo habitu in omni loco, cap. Vidua, 20. q. 1. c. Sanctimoniales, 25. distin. saltem de honestate, iuxta S. Anton. 2. par. tit. 24. cap. 53. & quælibet talis non est peccatum

 mortale,

mortale, Cum dimissio ad currendum, vel iaculandum lapidem, non sit talis, iuxta Palud. in 4. distinct. 18 q. 3. col. 10. III. Quod non incurritur etiam ob quamlibet dimissionem temerariam mortiferam, quia non incurritur ob dimissionem, vt expeditius fornicationi indulgeat, Sylu. verb. excommunicatio, 9. cas. 2. not. 2. Credens rectè id quod Palud. vbi supra prima facie huic contrarium dicit intelligi de eo qui relinquit vt dissimulatus ad fornicandum vadat. IIII. Quod incurritur ob dimissionem, quæ fit ad vtendum alio ad scelus aliquod mortiferum, aut in tantum tempus, aut ob talem causam & rationem, quod iudicio boni viri dicatur dimisisse habitum, vt probat Sylu. V. Quod ex hoc sequitur, quod non incurritur ob dimissionem, si non accipit alium, neque etiam ob acceptionem alterius adeo exiguo spatio, vt vix sit notabile iudicio boni viri, vt dicatur reliquisse, siue relinquat illum intra monasterium, siue extra in aliquo hospitio, vel extra, vt qui reliquit hilari aliqua leuitate, vel ob lætum festum primæ Missæ, vel nuptiarum, vel doctoratus, vel alterius rei similis secundum sententiam Card. in clem. 2. de vit. & honest. cler. q. 3. VI. Quod non incurrit etiam qui nō dimittit omnino, gestat tamen occultum iuxta glo. sing. in d. clem. 2. verb. extrinsecus, & si oppositum teneat Pan. in c. Deus qui, de vit. & honest. cler. Cuius opinio videtur vera, cùm non adeo occultat, quin familiares cognoscant eum esse religiosum, glossæ verò, quando abscondit, sic, vt non appareat talis familiaribus, vt optimè innuit Caiet. cas. 61. Et est cōsuetudo canonicis simplicibus regularibus in Hispania, qui communiter gestāt paruum habitum super sagulis veste talari obtectis. Diximus (simplices) quia ordinum militarium quales sunt Diui Iacobi, & Roncæuallis, deferunt alia insignia in vestimentis exterioribus, quibus internoscuntur pro religiosis. VII. Quod incurrit, qui dimittit etiam ad accipiendum alium alterius religionis iuxta communem, quamuis immediatè sumat illum, iuxta Sylu. verb. excommunicatio. 9. cas. 25. q. 6. & Caiet. vbi suprà licet Lapus alleg. 24. & Dominic. in dicto capit. 2. oppositum teneant, detorquentes textum à suo proprio sensu.

XXXVI. Quod Concil. Trid. sess. 25. c. 19. de Regul. statuit, quod nullus regularis prætendens se vi, vel metu ingressum religionem, vel ante ætatem debitam professum, aut quid simile, volensq́; habitum quacunque de causa dimittere, aut etiam cum illo sine licentia superiorum discedere, audiatur, nisi intra quinquennium tantum à die professionis, & tunc non aliter, nisi causas quas prætenderit, deduxerit coram superiore suo, & ordinario. Quod si ante habitum spontè dimiserit, nullatenus ad allegandum quamcunque causam admittatur, sed ad monasterium redire cogatur, & nullo priuilegio suæ religionis gaudeat. Nullus etiam regularis cuiusuis facultatis vigore transferatur ad laxiorem ordinem, neque detur cuiquam regulari facultas occultè ferendi habitum suæ religionis.

XXV. In d. c. 2. ne cler. vel monach. lib. 6. excommunicat religiosos, qui vadunt ad aliqua studia, etiam Theologica sine licentia sui Prælati, aut cum ea sine consilio maioris partis conuentus.

133 Declaratio I. Quod solemniori licentia indiget religiosus ad adeunda studia quam alia negotia. Quia ad hæc satis est licentia sui prælati, & ad illam nō sine sui conuentus. II. Quod non incurrit hanc qui proficiscitur ad alium locum, vbi est conuentus sui ordinis, & est studium literarum ad studendum, eo quod magis dicitur mutare conuentum, quàm ire ad studium literarum, iuxta Caiet. vbi supra cas. 61.

caſ.61 .III. Quod non incurrit, qui proficiſcitur cum ſola licentia ſuperioris Prę-lati, à quo pendet licentia habitandi extra monaſterium, vti in ordinibus mendicantium. IIII. Quod neque etiam incurrit abbas, vel prior ſuperior ob id quod ad literarum ſtudia proficiſcatur ſine licentia ſui ſuperioris & conuētus, iuxta Anch. quem ſequuntur ibi Ioan. Andr. Dominic. & Angel. verb. excommunicatio, caſ. 27. & communis, quamuis Peruſ. ibidem dubitet, & Sylu. verb. excommunicatio, 9. caſ. 25. teneat oppoſitum, quæ opinio Archid. obſeruata fuit Toloſæ erga Illuſtriſ. D. Franc. à Nauarra, qui cum hoc Manuale Hiſpano ſermone cōponebamus, erat Reuerendiſſ. Epiſcopus Pacenſis, cùm antea fuiſſet prior maior celeberrimi Monaſterij ſimul, & Xenodochij, ſeu hoſpitalis generalis Beatæ Mariæ noſtræ Roncæuallis, qui illuſtribus virtutum eximiarum litterarum, & admirabilis vitæ, & conſuetudinis ornamentis, & inſignibus in illud vſque tempus ſemper ſuam Regiam ſtirpem honeſtauit, atque decorauit: quemq; tunc Cæſarea Maieſtas Archiepiſcopum Valentinum deſignauit, declarans exterioris dignitatis acceſſione incrementa interiora heroicarum eius virtutum, quæ diuino munere indies magis ac magis illuſtriores fiebant, & ferebantur in cælum, vbi iam à multis annis, vt par eſt credere, tam fœliciter fruitur CHRITO, quàm ſanctè vixit in terra, cui viuenti vt magno tempore ſuauiſſimè conuixi, vtinam liceat poſt fata mea, quę longè abeſſe nequeunt, beatè conuiuere æternum. Amen.

XXV. In d.c.2. excommunicat Doctores, qui docent leges, aut medicinam religioſos, qui reliquerunt ſuum habitum, aut detinent eos arroganter in ſuis ſcholis. 134

Declaratio I. Quod quatuor faciunt hanc incurrere, ſcilicet, quod Auditor ſit religioſus, & audiat leges, vel medicinā, & id fiat relicto habitu, & quod Doctor id ſciat, eumq́ue doceat, vel arroganter detineat in ſcholis, iuxta Caiet. in d. caſ. 61. Quamuis Archid. in d.c.2. & Io. And. & Sylueſt. verb. excōmunicatio, 9. caſ. 26. teneant non eſſe neceſſe, vt relinquat habitum, quia licet auditio non relicto habitu ſufficiat, vt doctor incurrat aliam excommunicationem latam per c. nuper & c. Si concubinæ, de ſent. excom. contra participantes cum excommunicato in crimine, ob quod eſt excommunicatus, vt participat doctor, qui prælegit leges, vel medicinam religioſo, poſtquam ob auditionem incurrit excommunicationem, non tamen ſufficit ad incurrendam hanc quæ requirit habitus dimiſſionem.

XXVII. In c.2. de hæret. lib.6. excommunicat eos, qui ſcienter præſumunt ſepelire in loco ſacro hæreticos, credentes, & eorum receptatores, defenſores, aut fautores, & prohibet abſolutionem quouſque ſuis proprijs manibus, è ſepultura extrahant, & foras mittant.

Declaratio I. Qui ſint hi credentes, & quod ſint implicitè, & non explicitè hęretici, dictum eſt ſupra n. 56. II. Quod tam laicus, quàm clericus hanc incurrit, Ioan. And. in d. cap. 2. quem ſequitur Peruſ. cum communi.

XXVIII. In c. Inquiſitionis, de hæret lib. 6. octo excommunicationes complexa, excommunicat omnes habentes iuriſdictionem temporariam non obedientes Epiſcopis, & Inquiſitoribus, in requirendis, prehendendis, & cuſtodiēdis hæreticis credētibus, defenſoribus, & fautoribus, & qui nō perduxerint illos ad Curiā, & loca ad quæ requiruntur, & qui nō prehēderint ilico prædictos poſtquam eorū brachio ſeculari fuerint traditi, ad puniēdum illos ſine mora, & eos qui poſt quā prehenderūt, dimittūt ſine licentia Epiſcopi. vel inquiſitoris. Et eos qui aliquo modo cognoſcūt, vel iudicāt de crimine hæreſis, & qui directè vel indirectè impediūt epiſcopos, 135

 aut inqui-

aut inquisitores in illorum processibus, & eos qui ad aliquid prædictorum præbuerint auxilium, consilium, vel fauorem.

Declaratio I. Quod hæc non est reseruata, sed illi, contra quos datur, toties incidunt in eam, quæ est bullæ Cœnæ, quoties se faciunt fautores huius pestiferæ gentis, Caiet. vbi supra cas. 2. & probatur per clausulam primam bullę positam supra eod. capit. num. 55. & 56. II. Quod si Episcopus iuberet vnum, & Inquisitor contrarium, debet supersedere iudex secularis, iuxta Ioan. Andr. in d. capit. vt Inquisitionis.

XXIX. In c. 1. de homicid. lib. 6. excommunicat omnes eos qui per assassinos interficiunt aliquem Christianum, aut iubent interfici, quamuis non sequatur mors, aut receperint, defenderint, vel celauerint.

Declaratio I. Non incurrunt hanc, qui faciunt interficere ob pecuniam, quamuis huiusmodi interfectores vulgus Italicum appellet assassinos, quia non sunt propriè tales, illi enim sunt soli certi quidam pagani ditionis cuiusdam domini ita persuasi, ut putent præcellens opus esse interficere, quem suus dominus iubet, quomodocunque, & quacunq; de causa iubeat, & non esse id omittendű, quamuis ob id occumbere oporteat, vt gloss. Ioan. And. & Archid. sentiunt, in d. c. & Aret. in consil. antep. colum. 16. vbi non fuit ausus tueri contrariam opinionem, quamuis maximè suo proposito conduceret. Et quia iam non videmus tales interfectiones, supersedemus pluribus declarationibus.

136 *XXX. In c. 1. de vsur. lib. 6. excommunicat clericos, qui nõ sunt Episcopi, ob vnumquodq; ex quatuor, scilicet, quod permittunt versari in suis terris fœneratores publicos alienigenas, vel quod non expellunt eos ex illis, vel quod locant illis, vel alio prætextu concedunt domos, ad vsuras exercendum.*

Declaratio I. In excommunicationem duorum priorum casuum incurrunt solum clerici, qui sunt domini, in posteriores quilibet, vt annotauit Caiet. vbi supra cas. 52. II. Quod per alienigenam intelligitur, qui non est natus in illa terra, neque est filius orti in ea, quia dicit alienigena, & non oriundus, iuxta communem. III. Quod nihil refert, an fœnerator sit Iudæus, vel Christianus quoad hoc, iuxta Dominic. & Perus. in d. capit. 1. IIII. Quod non satis est dare domum in habitationem, vel in hospitium, nisi concedat ad fœnerandum actualiter, vel virtualiter, iuxta sententiam communem ibidem.

XXXI. In c. 1. de Iniur. lib. 6. excommunicat eos, qui concedunt, vel extendunt represalias ad ecclesiasticos, vel eorum bona, nisi intra mensem à concessione, vel extẽsione reuocauerint.

Declaratio I. Quod hæc locum habet tam in represalijs, quæ iustè conceduntur contra gentem, vel ciuitatem, vnde est clericus, vel ecclesia, quàm in his quæ iniustè, quia textus generaliter edicit, & eadẽ est ratio quoad hoc. II. Quod concedere pertinet ad superiorem, qui concedit, & extendere ad inferiorem, cui conceduntur, gloss. d. c. 1. verb. extendit. III. Quod qui concederet represalias contra bona alicuius clerici propter sibi debita iudicans hoc conuenire, non incurreret hanc, iuxta Arch. quem Ioan. Andr. Dominic. & Perus. probant quod val dis rationibus confirmat Caiet. vbi supra cas. 31. IIII. Quod propter debita clerici vnius episcopatus, non possunt concedi contra bona alterius clerici eiusdem episcopatus, gloss. eiusdem c. verb. concedi.

XXXII. In

XXXII. In c. Fœlicis, de pœn. lib. 6. §. Quapropter, excommunicat omnes principes, & alios dominos, & iudices non obseruantes tenorem illius statuti contra percutientes, vel insequentes hostiliter aliquem Cardinalem. Quæ hodie videtur facta bullæ Cœnæ, vt supra eod. cap. num. 96.

EXCOMMVNICATIONES CLEMENTINARUM nulli reseruatæ.

Excõmunicatio XXXIII. non reseruata, & prima Clementinarũ in frangentes sequestrum, vel impedientes, &c. n. 137. XXXIIII. in sepelientes in loco interdicto, n. 137. XXXV. in religiosos, qui sibi appropriant decimas, n. 138. XXXVI. in religiosos adeuntes Aulas ad nocendum, n. 138. XXXVII. in monachos habentes arma in monasterio, n. 139. XXXVIII. in impedientes visitationem monialiũ, n. 140. XXXIX. in imitantes statum beguinarum, num. 140. XL. in contrahentes matrimonium in sex casibus, nu. 141. XLI. in Inquisitores pecuniã accipientes, &c. n. 142. XLII. in facientes statuta ad soluendũ vsuras, n. 143. XLIII. in mendicantes accipientes domos, n. 144. XLIIII. in religiosos dissuadẽtes decimas, n. 145 XLV. in negligentes dissuadere decimas, &c. n. 145. XLVI. in religiosos non seruantes interdictũ, n. 146. XLVII. in impugnantes literas Papæ electi, n. 147. XLVIII. in interpretantem clementinam, Exiui, n. 147. XLIX. in bizochos aut beguinos, nu. 148. L. in imprimentes libros sine examine, n. 148. LI. in impedientes nuntiorum receptionem, n. 146. LII. in alienantes, vel locantes bona ecclesiastica, nu. 149. LIII. in mulierum raptores, &c. LIIII. in cogentes ad matrimonia minus libera. LV. in cogentes virginem, &c. ingredi monasteriũ, &c. LVI. in impedientes Virginum Sanctam veli accipiendi voluntatem, &c. LVII. in concedentes locum ad duellum, &c. LVIII. in committentes duellum, &c. LIX. in dantes consilium in causa duelli, & illius spectatores. LX. in non habentes pro authenticis libros sacrorum bibliorum, &c. LXI. in mulieres ingredientes claustra monasteriorum. LXII. in malè tractantes ministros Inquisitionis. LXIII. in scientes, & non reuelantes iniurios Cardinalibus. LXIIII. in capientes fructus beneficiorum primi anni, &c. LXV. in moniales exeuntes monasteria, &c. LXVI. in capientes Christianos in seruos. LXVII. in non parentes Inquisitioni generali, num. 150.

Sequestra infringens cur hodie excommunicatus, num. 137.
Decimas ob retentas quis religiosus incurrat excommunicationem, num. 138.
Religiosus adiens Regiam ad nocendum Prælato, vel monasterio, num. 138.
Canonicus regularis arma gestans, an excommunicatus, num. 139.
Visitationem monialium impediens est excommunicatus, num. 140.
Matrimonium contrahens religiosus, vel cognatus vt excommunicatus, num. 141.
Inquisitores ob acceptam pecuniam quomodo excommunicati, num. 143.
Religiosus quis loca ad habitandum accipiens excommunicatus, num. 144.
Religiosus quis dissuadens, vel non suadens decimas est excommunicatus, num. 145.
Religiosi non seruantes interdictum ecclesiæ matricis excommunicantur, num. 146.
Papa simul ac electus, est confirmatus à Deo, num. 147.
Glossare Clementinam, exiui, de verb. sign. an prohibitum, num. 147.
Impressio & editio librorum vt prohibita, num. 148.
Legati qui impedit receptionem, est excommunicatus, num. 149.
Locat qui bona ecclesiastica vltra tres annos, an excommunicatus, num. 147.

137 *XXXIII. In Clement. 1. de sequest. possessio. & fruct. excommunicat eos qui capientes fructus beneficij impediunt, vel infringunt sequestrum inductum super beneficio ab ordinario ob latam in curia Romana vnam sententiam diffinitiuã super possessione vel proprietate eiusdem,*

Declaratio prima, quod visum fuit Caiet. vbi supra cas. 43. hũc casum raro contingere: quod aliquando mirum nobis fuit cernentibus quotidie sequestra poni, & infringi, & impediri, quoad animaduertimus sequestra huius temporis non poni ab ordinarijs, de quibus loquitur hic textus, sed ab ipsis auditoribus Rotæ auctoritate Papæ, & sic hodie non incurritur hæc lata à iure, sed alia, quam Iudex fert, qui decreuit sententiam.

XXXIIII. In Clem. 1. de sepult. excommunicat sepelientes aliquem in loco sacrato interdicto in casibus non permissis, aut interdictos nominatim, vel excommunicatos publicos, aut vsurarios manifestos.

Declaratio I. Quod incurrunt hanc clerici exempti, & non exempti, laici, fœminæ, glo. 1. d. Clem. etiamsi iussu Prælati hoc faciant, Card. q. 3. ibidẽ. II. Quod incurrunt sepelientes in ecclesia idem. q. 7. ibidem, quamuis textus non loquatur, nisi de sepelientibus in Cœmeterio, non tamen de sepultis in agris, & locis profanis, etiamsi sint coniuncta cum sacratis gloss. 3. ibidem. III. Quod omnes & soli illi videntur hodie quoad hunc effectum publici excommunicati, vel nominatim interdicti, qui pro talibus sunt denunciati, per extrauag. Ad euitanda, relatam supra eodem cap. n. 35. quanquam gloss. 7. eiusdem Clem. & doctores super illa, & Pan. Fel. & alij in c. exemptionem, de exceptio. aliud dicant. IIII. Quod vsurarius manifestus dicitur quoad hoc qui notoriè sine palliatione siue simulatione interesse, vel aliorum contractuum fœnerat secundum mentem communem, quam exprimit Caiet. cas. 46. V. Quod solum qui sepeliunt, & collocãt corpus in sepultura incurrunt hanc, & non qui efferunt, vel prosequuntur, aut diuina officia peragunt iuxta gloss. eiusdem Clem. verb. sepelire quamuis solus Baiulus sepeliret iuxta Caietanum, quod videtur defendi posse per adducta supra, quamuis gloss. singul. cum communi refragetur in eadem Clementin. eo quod constitutio esset ludibrio contra c. commissa, de elect. lib. 6. pro qua facit limitatio quædam ibi tacta & fundata, in c. significauit, de Iudæ. At quis audeat dicere mille prosequentes funus excommunicati vno solo baiulo sepulturæ inferente, quod consequeretur gloss. VI. Quod neque sepelientes incurrunt nisi scienter & præsumptiuè id faciant, & ita qui crederent eos fuisse absolutos, aut dedisse cautionem iustam, non incurrerent eam, Caiet. vbi sup. VII. Quod horum absolutio sine debita satisfactione, est iniusta, & nulla. Quia præfata Clem. habet vt sine illa nullatenus absoluantur, quæ dictio nullitatem ipso iure inducit, gloss. sing. Clem. 1. de sequest. possess.

138 *XXXV. In Clem. 1. de Decim. excommunicat religiosos quoscunque, qui noualium, aut alias decimas ecclesiis debitas ad eos ex aliqua causa legitima non spectantes, appropriare sibi præsumpserint, aut qui exquisitis coloribus, & dolis vsurpant, & eos qui non permittunt, vel prohibent solui decimas ecclesiis animalium suorum familiarium, vel pastorum, vel aliorum quæ suis commiscent, aut animalium, quæ in fraudem ecclesiarum in multis locis emunt, & tradunt venditoribus, vel aliis tenenda, aut terrarum, quas colendas aliis tribuunt, si requisiti ab iis quorum interest, non desistant intra mensem, aut si quod contra prædicta præsumpserint vsur-*

rint vsurpare, non restituerunt competenter intra duos menses ecclesiis læsis.

Declaratio I. Hanc incurrunt quilibet religiosi, quamuis sint ordinum mendicantium, sed non laici, neque clerici seculares, gloss. 1. eiusdem Clem. neque religiosus translatus ad ecclesiam secularem, quia non est simplex religiosus, Sylu. verb. excommu. 9. cas. 36. neque etiam, nostro iudicio, incurreret suspensionem, quam incurrunt alij religiosi, qui habent beneficia regularia, per dicta supra eodem cap. nu. 101. in excommunicatione Clem. 1. de priuileg. per quandam decisionem, Fel. in c. tua, 1. de iureiur. II. Quod nemo eam incurrit eo solo quod non soluit, nisi appropriet, vsurpet, aut prohibeat, vel non permittat, gloss. recept. ibidem verb. prohibuerunt. III. Quod non incurrunt qui hoc faciunt, credentes eas pertinere ad sua beneficia per priuilegium, vel præscriptionem, quia textus habet, præsumpserunt, & ita requiritur dolus per dicta in repet. cap. accepta, de rest. spol. oppos. 8. num. 32. & seq. IIII. Quod sufficit vna requisitio, gloss. verb. facta, eiusdem Clem.

XXXVI. In Clement. Ne in agro, §. quia vero, de stat. monacho. excommunicat religiosos simplices, qui petunt aulas Principum animo nocendi suis Prælatis, aut monasterijs.

Declaratio I. Hæc incurritur ab eo, qui prædictum facit, quamuis proficiscatur in aulam cum facultate, gloss. in verb. ipso facto, recept. communiter, in d. § quia vero.

XXXVII. In ead. Clem. & eod. §. excommunicat monachos, qui sine facultate abbatis habent arma intra claustra monasteriorum. 139

Declaratio I. Quod non incurrunt hanc canonici regulares, gloss. 3. recepta eadem Clem. neque quia habent lapides, & baculos, glos. 3. eiusdem Clem. quicquid dicat Pan. in d. Clem. non quia non sint propriè arma, sed quia non fuit legis intentio intelligere de illis, & quia per se non sunt bellica, quamuis per intentionem fieri possint alia per ea quæ latè diximus in repet. c. ita quorundam not. 11. n. 13. de Iudæ. & tactum est supra nu. 63. Incurrunt tamen qui habent cassides, thoraces, & alia arma defensiua, quæ ex se sunt talia, secundum Communẽ. II. Quod claustrum est locus vnde exire non licet sine facultate, Card. ibidem. III. Quod non incurrit qui per negligentiam, ignorantiam iuris, vel obliuionem, sine praua intentione offendendi habet eiusmodi arma, etiam in cubiculo, Caiet. cas. 63. neque qui habet ad resistendum suo abbati, quem probabiliter timet se inuasurum, Card. ibidem. Neque qui habet in alio monasterio, neque qui foris venit cum illis in monasterium, nisi in eodem seruarit, gloss. in verb. tenentes eiusdem Clemen.

XXXVIII. In Clement, attendentes, §. fin. de stat. monacho. excommunicat eos qui præsumunt impedire visitatores monialium in eo quod statuitur à Concilio, in d. Clem. si à visitatoribus admoniti non cessant. 140

Declaratio I. Quod hæc admonitio fieri debet posito iam impedimento, & non sat est ea quam ante nonnulli visitatores faciunt, quanquam satis est, vt sit generalis, gloss. recepta ibidem.

XXXIX. In Clem. 1. de relig. domib. excommunicat fœminas, quæ sequuntur statum beguinarum, vel de nouo instituunt, & religiosos, qui eas iuuant consilio, auxilio, & fauore.

Declara-

Declaratio prima, quod non includuntur hac moniales tertij ordinis S. Dominici: neque S. Francisci, neque fœminæ quæ sine regula aliqua degunt in suis domibus, vel suorum patrum, vel cognatorum, vel aliorum cælibes inseruientes Deo, vt ab ipso afflatæ fuerint, iuxta Caiet. vbi sup. cas. 6. & cōmunem in d. Clem.

141 *XL. In Clement. 1. de consang. excommunicat eos qui scienter in gradibus consanguinitatis, vel affinitatis constitutione canonica interdictis, aut cum monialibus contrahere matrimonialiter non verentur, necnon religiosos, moniales, ac clericos, in sacris ordinibus constitutos, matrimonia contrahentes, & inter eos scienter eadem celebrantes.*

Declaratio prima, quod hæc ligat septem genera hominum quamuis gloss. 1. eiusdem Clem. recepta dicat sex, quia omittit clericum qui sciens eiusmodi celebrat contractum. II. quod interpretatio Caiet. principalis vbi supra cas. 47. huius Clemen. est obscurior ipsi, & quod non incurritur ob matrimonium contractum cum Iudæa, Saracæna, vel Pagana, vel cum affine spirituali vel legali, vel cum qua intercedit publicæ honestatis impedimentum, vel aliud quodlibet, quāuis sit tale vt impediat valorem matrimonij, nisi in solis prædictis septem casibus, nec in istis, nisi quando sine iusta dispensatione contrahitur, iuxta dictam gloss. 1. III. quod illud aduerbium (scienter) tres priores casus tantum respicit, & in septimo, loco eius ponitur (sciens) quia in aliis non est communiter locus ignorantiæ, vbi tamen esset, idem iuris foret, vt sentit gloss. verb. contrahentes, eiusdem Clem. recept. sub fin. IIII. quod à pœna istius Clem. sola ignorantia facti probabilis excusat, secundum gloss. verb. (scienter) quam dixit singularem Præpositus in c. ex parte, 1. col. pen. de Appell. contra quam tenui prælegendo illam Salmanticæ, & nuper consulendo in sacro Pœnitentiariæ prætorio, cum Io. Imol. & Bonif. super eadem. Tum quia dicta Clem. non loquitur simpliciter de contrahente, sed de contrahente scienter, & lex puniens facientem aliquid scienter, requirit dolum, l. sed si lege, §. scire, ff. de pet. hæred. à quo quælibet ignorātia etiam crassa excusat, l. igitur, ff. de lib. cau. & l. Plagij C. ad leg. Flau. de Plag. vbi gloss. hoc dicit, citans in id alias leges in verbo, iusta. Tum quia alioqui nil referret an lex diceret simpliciter, qui contrahit, vel, qui scienter contrahit, quod est contra mentem omnium. Tum quia certum est, quod quacunque ignorantia quis aliquid faciat, verè non facit scienter, & ita verè non continetur lege lata contra facientem scienter, quamuis quoad forum exterius aliud interdum præsumi posset, sed hic de foro conscientiæ agimus. Tum quia quæcunque ignorantia quæ non est tantum comes, sed etiam causa sine qua non fieret actus, diminuit de culpa illius, secundum Thom. recep. 1. sec. quæst. 74. artic. 1. V. quod non incurrunt contrahendo sponsalia siue matrimonium per verba de futuro, neque ob id quod rem habeant ante illa gloss. sing. d. Clem. verb. contrahere, neq; postea, si eam habuerunt sine voluntate maritali, secùs si cum hac habuerunt, incurrunt, in quo casu intelligenda est d. gloss. quæ est vera, secundum antiqua iura, sed non post Concil. Trident. in locis vbi legitimè publicatum est, secundum quod hodie nulla sponsalia possunt transire in matrimonium per copulam, quia nullum est validum, nisi id fiat saltem corā parocho, & duobus vel tribus testibus, vt dictum est supra cap. 25. n. vlt. per præfatum Conc. explicatum in c. 22. nu. 28.

cui hoc

cui hoc addendum erat. VI. Quod ad incurrendam hanc non sufficit quod scientia supradictorum impedimentorum superueniat post contractum, licet sufficiat ad peccatum si non separentur, secundum gloss. cõmuniter recept. in dicto verb. (scienter) VII. Quod qui præbent consilium, auxilium, vel fauorem ad id, vel mandant, non incurrunt hanc quæ contra solos contrahentes matrimonium, & clericum celebrantem datur, vt patet ex verbis, quanquã per constitutiones synodales solet extendi etiam ad testes. VIII. Quod qui contrahit matrimonium ob timorem, qui in alijs contractibus foret iustus, non incurreret, per supra dicta cap. 22. nu. 50. licet peccaret mortiferè, etiam ducendo consanguineam in 3. vel 4. gradu, quia talem transgressionem iustus timor non excusat à mortali, iuxta Caiet. 1. sec. q. 96. art. 4.

XLI. In Clem. 2. de hæret. excommunicat omnes inquisitores, & commissarios suos, aut Episcopi, vel capituli, sede vacante, qui prætextu sui officij illicitè sumunt pecuniam aliquam, & qui scientes confiscant bona ecclesiastica.

Declaratio I. Quod per commissarium potest intelligi Vicarius episcopi, Caiet. in sum. verb. excommunicatio, cas. 4. & per pecuniam quælibet res quæ æstimari potest, c. Totum, 1. q. 3. & gloss. in d. Clem. 2. II. Quod est casus episcopalis, sed præcedere debet satisfactio, & alias non valeret, quia adimit potestatem, dicendo, quod non possint absolui sine ea, quod est verum quando potest satisfacere, secundum gloss. in verb. satisfecerit, in d. Clem. 2. nisi in articulo mortis. III. Quod non est soluenda pœna vltra id quod fuit acceptum, vt valeat absolutio, iux. glo. ibidem verb. officij, quæ probat quandam conclusionem singularem supra positam, cap. 23. nu. 65.

XLII. In Clem. 1. de vsur. excommunicat omnes officiales ciuitatum vtcunque appellentur, qui faciunt, scribunt, vel dictant statuta, vt soluantur vsuræ, vel quod solutæ non possunt repeti, & eos, qui iudicant vsuras esse soluendas, aut non esse repetendas solutas, & qui ad id potestatem habentes non eradunt è libris talia statuta, vel consuetudinem vim eorum habentem.

Declaratio I. Quod duo requiruntur ad incurrendum hanc, scilicet, quod sint officiales ciuitatum, & quod faciant aliquid ex sex prædictis in ea prohibitis, Caiet. vbi supra cas. 51. & ideo qui sententiam scribit, eam non incurrit, glos. recept. in dicta Clem. verbo Iudex, quamuis in casu, c. nouerit, de sent. excom. de qua supra eod. c. nu. 119. in princip. incurrat. II. Quod non incurritur statuendo, vt nemo accipiat pro vsura nisi tantum quid pro viginti in mensem, iuxta glos. sing. in d. Clem. 1. verb. facere, per quam iampridem defendimus quandam legem Lusitaniæ.

XLIII. In Clem. cupientes, de pœn. excommunicat omnes religiosos mendicantes, qui accipiunt nouas domos, vel noua loca in habitationem, aut commutant, vel alienant acquisita ante Concilium Lugdunen. aliquo titulo.

Declaratio I. Quod non incurrit hanc, nisi qui est mendicans, & præsumit facere aliquam rem ex his tribus per prædictam Clem. coniunctam prædicto c. 1. & ob id non incurrunt qui relinquunt vel mutãt accepta post Concilium, de quo d. c. 1. quia illud relinquere & mutare ad hos solum refertur, Ancha. & Dominic. ibidem. II. Quod neque etiam incurrit, qui ad finem vt sit heremita, accipit, vel consti-

constituit sibi aliquam domum remotam à populis, vt probatur ibidem sub finem, vel ob aliam causam, quàm ad habitationem antiquam, iuxta Dominic. & comm. in d.c.1. III. Quod Papa Iulius II. de quo in supplemento, fol. 8. concess. 27. concessit Minimis, vt non obstante hac prohibitione, possint recipere quaslibet domos, & ædificare Basilicas, siue Eremitoria, & loca in suam habitationem, sine alia facultate Apostolica, & per consequens omnes qui eisdem priuilegijs gaudebunt, vt gaudent fratres minores obseruantiæ per participationem. IIII. Quod etiam possunt ministri prouinciales obseruantiæ per priuilegiũ Leonis X. in d. supplemento, fol. 92. concess. 277. occurrente necessaria causa transferre, vel mutare ecclesias, tam fratrum, quàm monialium ab vno loco in alium, & conuertere priora loca ad vsus humanos, vt melius videbitur conducere eiusmodi locis, & monasterijs, sic vt materia ædificiorum adhibeatur ad alterã ecclesiam.

XLIIII. In d. Clem. cupientes, excommunicat religiosos, qui concionantur, vel alias dicunt aliquid, ad auertendos audientes à soluendis decimis debitis ecclesijs.

Declaratio I. Quod tria requiruntur ad incurrendam hanc, Caiet. vbi supra cas. 65. scilicet, quod sit religiosus, quod habeat intentionem auertendi, & quod decimæ debeantur ecclesiæ. Addimus quartam, vt audientes sint qui eas debent, vt palam colligitur ex eodem textu. II. Quod nullus religiosus excluditur ab hac, siue sit, siue non sit mendicans, glos. verb. Religiosi, recept. d. Clemen. & quod nulla religiosa, & nullus laicus, neque clericus secularis compræhenditur, Guil. receptus communiter ibi, & glos. præd.

XLV. In d. Clem. cupientes, excommunicat religiosos, qui de industria nullum conscientiæ scrupulum incutiunt, in confessionibus pœnitentibus de solutione decimarum, & postea non expiata hac negligentia, cum commodè possent, præsumpserunt concionari.

Declaratio I. Quod quinque requiruntur ad incursionem huius. I. Quod sit religiosus. II. Quod fuerit negligens in onerando scrupulo conscientiam pœnitentis in confessione, vt solueret decimas. III. Facere hoc scienter, & non purgare illam negligentiam cùm commodè posset. IIII. Concionari absque purgatione illius V. Quod non sit religiosus monasterij, quod accipit decimas. II. Quod ad hanc non est necesse præcedere requisitionem, quia id non colligitur ex litera, & notat Caiet. cas. 66. quanquam Sylu. sentiat oppositum, verb. excommunicatio, 9. cas. 46.

146 *XLVI. In Clem. 1. de sent. excomm. excõmunicat religiosos, qui non seruant interdictum, vel cessationem à diuinis, quam seruat ecclesia cathedralis, vel matrix, vel parochialis oppidi.*

Declaratio I. Quod in hanc non incidunt laici, neq; clerici, sed solum religiosi, & hi sic; siue sint mendicantes, siue non, glos. verb. religiosi, d. Clem. recept. si sciunt obseruationem interdicti glos. ibidem, verb. sciuerit. II. Quod non habet in interdicto, vel cessatione speciali, sed solũ in generali III. Quod habet locum etiam in interdicto, vel cessatione inualida, siue nulla, ratione præcedentis appellationis, vel alia, glos. d. Clem. probata communiter, & singulariter secundum Rauennatem ibidem. IIII. Quod non satis est illud obseruari à nonnullis canonicis, si portionarij, vel alij capellani non seruãt illud, & celebrãt publicè. V. Quod quando non est in oppido ecclesia cathedralis, neque matrix, & sunt multæ parochiales diuisæ, necesse est ab omnibus eam obseruari ad huius incursionẽ. gloss. cum com-

cum cõmun. eiusdem Clem. verb. matricem, quamuis parochialis intra cuius fines situm est monasterium, obseruet, Cardin. Panor. & Imol. contra Steph. in d. Clemen. VI. Quod quamuis religiosi teneantur obseruare, quod matrix obseruat, etiam si nullum sit, non tamen sunt immunes ab obseruatione validi, licet à matrice non seruetur, glos. celebr. & recept. in verb. obseruare, & verb. obijcere, dicta Clement. 1. Immo incurrerent, nisi seruarent pœnas per alios textus positas, c. fin. de excess. prælat. c. Authoritate, c. Episcoporum, de priuil. lib. 6. VII. Quod habet locum in omnibus interdictis, & cessationibus generalibus positis à iure, vel ab homine quacunque auctoritate, vt bene determinat Bonif. in d. Clem. col. 10. contra aliquas limitationes, Card. & Imol. VIII. Quod Concil. Trid. sess. 25. c. 12. de Regul. statuit quod Censuræ & interdicta ne dum à sede Apost. manantia, sed etiam ab ordinarijs promulgata mandante Episcopo, à Regularibus in eorum ecclesijs publicentur atque seruentur.

XLVII. In extrauag. fin. de sent. excomm. inter communes, quæ ibi tribuitur Clem. V. & ab Anton. 3. parte, tit. 24. cap. 68. Bened. 3. & à Fel. in c. eam te, col. 5. de rescript. excommunicat impugnantes literas electi Papæ antequam coronetur. 147

Declaratio I. Ratio est, quia eodem momento quo canonicè eligitur, confirmatur à Deo immediatè, & eandem habet potestatem quam post coronationem, c. In nomine, 23, dist. II. Quod non habet hoc locum in eo qui ob iustum timorem fuit electus per textum singul. in d. c. In nomine, iuxta Pan. in d. c. licet, col. 7. & in c. Cum terra, col. 3. de elect. dicentem hoc procedere quando iniectus fuit timor, in electione illius vel illius, & non quãdo vnius ex illis, vel ex illis, sed idem esse in hoc casu probat Fortun. lib. de Vlt. fin. illat. 21. col. 11. nu. 310.

XLVIII. In extrauag. Nicolai relata per Anton. 3. part. tit. 24. cap. 69. excommunicat commentantes in Clem. Exiui, de verb. signif. quæ declarat Regulam S. Francisci.

Declaratio I. Hæc suspensa fuit per quãdam extrauag. Io. xxij. quam S. Anton. vbi supra, quem sequitur Sylu. & Tabien. asserit se vidisse, & quod Card. eam refert in princip. d. Clem. Card. tamen non affirmat hoc, sed quod Papa Nicolaus iij. excommunicat omnes, qui quandam suam declarationem, c. Exijt, de verb. signif. lib. 6. interpretati fuerint, nisi certo modo, vt patet in fine d. c. Exijt, de quo nescio, cur nullus alius faciat mentionem, neque glos. c. Eos, de sent. excom. quæ colligit omnes casus, lib. 6. Et quod illam excommunicationem suspendit Io. xxij. & quod nemo vetuit interpretationem d. Clem. Quamobrem credimus suspensionem, quam vidit S. Anton. fuisse excõmunicationis, d. c. Exijt, & non eius quæ data fuit contra interpretantes, d. Clem.

XLIX. Relata à Caiet. videtur esse eadem, quæ posita est pro 39. ideo eam omitto. 148

L. In Concil. Lateranen. sub Leon. X. sess. 10. excommunicat eos qui aliquem librum, vel quamlibet aliam scripturam impriment, vel facient imprimi, sine approbatione certarum personarum.

Declaratio I. Quod Caiet. & Fratri Bartholomæo Carrancæ videtur, neque hanc, neque reliquas censuras positas in Concil Lateran. postremo obstringere, quia nõ sunt receptæ, vt dictum fuit supra eodẽ c. n. 110. quamuis pars solemnitatis huius seruetur in Hispania. Et Concil. Trident. decreuit sub ijsdem pœnis, d. Cõcilij Lateranen. quòd nemo imprimat, vel imprimi faciat librũ de sacris rebus,

absque

abſque nomine Authoris, neque vendat, neque habeat niſi examinatum per ordinarium, neq; ſine facultate ſui ſuperioris, ſi fuerit religioſus: & idem ſtatuit de eo qui edit librũ aliquẽ manu ſcriptum, & amplius quod qui habuerit, cẽſebitur pro Authore eius, niſi det alium, & approbatio tradetur in ſcriptis, idque gratis, quæ reponatur in principio libri. quod neſcimus an ſit receptum, vel an recipietur. Quia videmus libros impreſſos ſine illius obſeruationis ſolemnitate inſigniũ virorum. Domi. Soti, Bartholomæi Carrancæ, & Ambroſij Catharini, qui eidem Concilio interfuerunt. Quanquam nunc in recẽtibus editionibus cernimus impreſſos cum dicta ſolemnitate. In Regno tamen Caſtellæ lege Regia vſu recepta requiritur, & ſufficit licentia conſilij Regis ſupremi, cuius authoritate examinatur prius ab aliquo viro in id deſignato, quod in Gallijs ſeruari audio, cum magno Reipub. fructu. In vrbe autem Vicarius aut eius vices gerens remittit videndum Magiſtro ſacri Palatij, quo decernente poſſe imprimi, Typographus imprimit, præfixa in principio libri ſola clauſula, De licentia ſuperiorum, aut æquipollenti.

149 *L I. In extrauag. ſuper gentes. Io. 22. de conſuet. excommunicat omnes qui impediunt ne legati, & Nuntij Papæ recipiantur, vel ne exequãtur mandata, ob quæ ſunt miſſi, non obſtante quacunque conſuetudine, de non mittendo legato, niſi eo qui petitur, &c.*

Hæc quanquam virtute huius extrauag. non eſt reſeruata, eſt tamen quatenus includitur in bulla Cœnæ, de qua ſupra.

L II. In extrauag. Pauli ijs quæ eſt prima de rebus eccleſ. non alien. excommunicat omnes qui alienant, vel locant in plures quàm tres annos bona immobilia, vel mobilia pretioſa eccleſiarum extra caſus iure permiſſos, & qui prædicta bona percipiunt.

Declaratio I. Quod hæc extrauag. non vetat alienationem in caſibus permiſſis à Iure, & quod in nihilo fuit recepta, iux. Sylu. verb. Alienatio, q. 13. & quod conſuetudo valet contra illum, iuxta Roch. de Curt. in repet. c. fin. de cõſuet. fol. 23. II. Quod Caiet. vbi ſupra caſ. 55. dicit quod in aliquibus locis ad nihil, in aliquibus ad aliquid eſt recepta. Et quod in hac re confeſſarius inquirere debet de
150 conſuetudine ad internoſcendum quem, & quanti debeat condonare. III. Quod idem per eandem rationem debet perpendere iudex fori exterioris. Et credimus nullibi eſſe omnino receptam, quia in nullo loco eſt vſu recepta priuatio beneficiorum, quam incurri iubet ipſo iure ab ijs qui fuerunt minores quàm Epiſcopi, vel Abbates intra ſex menſes, ſi perſeuerant in dicta alienatione, & quod in Luſitania non videtur recepta quoad locationem in ſolos tres annos, quia paſſim videmus fieri locationes in quatuor. IIII. Quod iampridem nos Salmanticæ tulimus ſententiam, qua iudicauimus ex probatis coram nobis irritam, & nullam fuiſſe quãdam locationem in plures quàm in tres annos factã, clericum autẽ qui eam fecit, non debuiſſe iudicari excommunicatum iuxta antiquum ius, c. 1. Ne præl. vic. ſuas, neque per conſequens irregularem, eo quod celebraſſet poſt illam locationẽ abſque abſolutione, & ſic credimus in paucis locis eſſe receptã quoad pœnas extrinſecas, quanquam in multis eſt recepta quoad diſpoſitionem principalem, & pœnam intrinſecam nullitatis alienationis, & locationis factæ in plures quàm tres annos. V. Quod Conc. Trid. ſeſ. 25. c. 11. de refor. ſtatuit quod nullæ locationes beneficiorum anticipatis ſolutionibus factæ, valeant in præiudicium ſucceſſorum quocunque indulto vel priuilegio non obſtante: nec huiuſmodi

locationes in Romana Curia, vel extra, confirmentur. Non liceat etiam iurisdictiones ecclesiasticas, seu facultates nominandi, aut deputandi Vicarios in spiritualibus locare, nec conductoribus per se, aut alios ea exercere: locationes verò rerum ecclesiasticarum etiam authoritate Apostolica confirmatas S. Synodus irritas decernit, quas à 30. annis citra ad longum tempus factas Synodus prouincialis, vel deputandi ab ea in damnũ ecclesiæ, & contra canonicas sanctiones contractas fuisse iudicabunt. Per longum verò tempus intelligitur decem annorum, etsi varient gloss. l. codicillis, §. instituto, ff. de leg. 2.

LIII. In mulierum raptores, ac illis consilium, auxilium, & fauorem præbentes, qui etiam sint perpetuo infames, & dignitatum incapaces. Et si fuerint clerici, de proprio gradu decidãt, Concil. Trid. sess. 24. c. 6. de reform. matr. & teneatur raptor mulierem raptam, siue eam duxerit, siue non, decenter iudicis arbitrio dotare, ibidem.

LIIII. In eos qui quouis modo subditos suos, vel quoscunque alios, cogunt minus liberè matrimonia contrahere, Concil. Trid. vbi sup. c. 9.

LV. In eos qui quomodocũque coegerint aliquam virginem, vel viduam, aut aliam quamcunque mulierem, præterquam in casibus iure expressis, ingredi monasterium, vel suscipere habitum, aut profiteri: quiq; consilium, auxilium, vel fauorem in id dederint, vel præsentes ei actui scienter fuerint, Concil. Trid. sess. 25. c. 18. de regu.

LVI. In eos qui sanctam virginum, vel aliarum mulierum voluntatem veli accipiendi, vel profitendi, quoquomodo sine iusta causa impedierint, ibidem.

LVII. In concedentes locum ad monomachiam, vel duellum in terris suis inter Christianos. Et iurisdictione ac dominio ciuitatis, & loci, in quo, vel apud quem fieri permiserint, quod ab Ecclesia obtinuerint, priuantur, & si feudalia sint, directis dominis statim acquiruntur, Concil. Trident. sess. 25. c. 19. de Reform.

LVIII. In eos, qui duellum commiserint, & eorum Patrinos, cum bonorum proscriptione, ac perpetuæ infamiæ, ac homicidij pœna. Et si in ipso conflictu decesserint, perpetuo careant ecclesiastica sepultura, ibidem.

LIX. In eos qui consilium in causa duelli dederint, vel illius spectatores fuerint, non obstante quocunque priuilegio, & c. ibidem.

LX. In non habentes pro authenticis omnes libros sacrorum bibliorum, iuxta vulgatam editionem, exceptis 3. & 4. libris Esdræ, aut etiam constitutiones Apostolicas scienter contemnentes. Concilium Tridentinum, session. quarta, Decret. de canon. script.

LXI. A Pio V. lata, excommunicat cum reseruatione, omnes mulieres etiam Ducissas, ingredientes claustra monasteriorum etiam monialium, virtute facultatũ Apostolicarum, quas reuocat, & concedentes licentiam, comitantes, & recipientes, & prælatos ac monachos eas introducentes, vel admittentes suspendit, libro suarum constitutionum, fol. 41.

LXII. Eiusdem Pij, excommunicat, & punit perinde ac hæreticos omnes quicunque ex Inquisitoribus, aduocatis, procuratoribus, notariis, aliisq; ministris prædicti officij, vel Episcoporum id munus in sua diœcesi, aut prouincia obeuntium, seu accusatorem, denunciatorẽ, aut testem in causa fidei quomodocunque productum, vel euocatum occiderit, verberauerit, deiecerit, seu perterrefecerit, quiue ecclesias, ædes, aliásue res siue publicas, siue priuatas officij, aut ministrorum expugnauerit, inuaserit, incenderit, expilauerit, aut libros, literas, auctoritates, exemplaria, regesta, protocolla, exempla, scripturas, aliáue instrumenta, siue publica, siue priuata,

uata, vbicunque posita comb usserit, diripuerit seu interuerterit, seu ex incendio, aut direptione, aut alio quocunque modo illa exportauerit, seu qui in conflagratione, expugnatione, aut direptione etiam inermis, siue capiendi, siue comburendi, siue supprimendi causa fuerit, siue res, aut personas seruari, defendiue prohibuerit, quíue carcerem, aut aliam custodiam, seu publicam, seu priuatam effugerit, vinctum extraxerit, seu emiserit, capiendum prohibuerit, captúmue eripuerit, receperit, occuluerit, seu facultatem fugiendi dederit, seu iusserit id fieri. Qui cœtum, concursúmue fecerit, siue vt aliquid prædictorum fieret, homines accommodauerit, siue alias consilium, auxilium, aut fauorem publicè, vel occultè in quolibet prædictorum scienter præstiterit, licet nemo occisus, nemo verberatus, nemo extractus, emissus, vel ereptus, nihil expugnatum, nihil effractum, succensum, direptúmue, nullum denique damnum re ipsa sit secutum, eod. lib. fol. 128.

LXIII. Eiusdem Pij, extendit excommunicationem c. fœlicis, de pœn. lib. 6. ad scientes quomodocunque crimen in Cardinales commissum, vel committendum, & non reuelantes illud opportunè Papæ, vel ordinario, &c. eod. lib. fol. 150.

LXIIII. Excommunicat cum reseruatione personas accipientes priuilegio, vel consuetudine aliquid ex fructibus primi, vel vlterioris anni beneficij vacantis, & interdicit capitula, & suspendit Episcopum idem facientia, non autem includit loca pia, eodem libro, fol. 174.

LXV. Eiusdem Pij, excommunicat omnes Abbatissas, & moniales exeuntes à monasterijs, quacunque de causa, etiam infirmitatis, excepta magni incendij, vel ægritudinis lepræ, vel Epidimiæ probatæ literis superioris, & Episcopi, eod. lib. fol. 19.

LXVI. Eiusdem, excōmunicat eos, qui Christianos habitantes in terris occupatis à Turcis, capiunt in seruos, & nolunt eos relinquere liberè cum bonis suis, eod. lib. fol. 282.

LXVII. Eiusdem, excōmunicat omnes dominos totius orbis, exceptis regibus, non parentes Illustrissimis Cardinalibus Inquisitoribus generalibus Romæ, in pertinentibus ad officium S. Inquisitionis, eod. lib. fol. 266.

De suspensione, quid, & quotuplex.

Suspensio quid, an peccatum, excommunicatio, irregularitas, vel depositio, nu. 151. & 152.
Suspensio vera non tollitur sola pœnitentia, num. 153. & est triplex, num. 154.
Suspenditur ipso iure clericus notorius fornicarius, eligens talem in Episcopum, ordinatus sine licentia, vel extra tempora, vel sine legitima ætate, nu. 155. & 156. An in duello pugnās, excommunicatus sine monitione, vel sine scripto, capiens fructus vacantis ecclesiæ, nu. 156. Conseruator excedens, Iudex ecclesiasticus malè iudicans, concurrentibus 4. admittens ad sacramenta tempore interdicti, mendicantium Prælatus admittens ad professionem ante annum. Clericus vestem versicolorem deferens. Religiosus sic alienans, num. 157. ordinatus cum pacto non petendi alimenta, num. 158.

151 Circa hæc dico Primo, quod suspensio generaliter accepta iuxta mentem iurium citatorum à glos. & alijs in Clem. cupientes, & in Rub. de sent. excom. & c. si aduersus, de hæret. & etiam Doctorum, præsertim Cald. de Eccles. interd. memb. 1. est prohibitio vsus officij, vel facultatis alicuius, nam & appellatio dicitur suspendi, c. venientes, de iureiur. & peritorium per possessorium, c. Pastoralis, 2. de caus. possession. sed hic accipitur specialiter pro tertia specie censuræ ecclesiasticæ

siasticæ, quæ diffinitur esse censura, qua alicui personæ ecclesiasticæ prohibetur exercitium sui officij, vel beneficij ecclesiastici, in totum, vel in partem, in certum tempus, vel in perpetuum quoad partem ob suam culpam. Dixi (censura) pro genere, quia omnis suspensio est censura, non contrà, c. quærenti, de verb. sig. & ad significandum, quod non potest ferri nisi ab habente iurisdictionem ecclesiasticam exteriorem, ad quam pertinet ferre censuras, arg. c. dudum, 2. de elect. Dixi (qua prohibetur personæ ecclesiasticæ) ad excludendas prohibitiones aliorum exercitiorum, vel ab illis factas alijs personis profanis, aut ecclesiasticis alio respectu, quàm quia sunt ecclesiasticæ. Dixi (vel perpetuum quoad partem) quia prohibitio totius exercitij, officij, vel beneficij in perpetuum, est depositio, vel priuatio, & non suspensio, iuxta Card. in Clement. 1. §. cæterum, num. 6. de priuileg. & sentit Pan. in c. at si, nu. 7. de iud. & Bonif. in Clem. cupientes, de pœn. nu. 43. Dixi (ob suam culpam) quia licet suspensio ob qualemcunque culpam mortalem ferri possit secundum Aret. in c. cùm non ab homine, de iudic. imo & ob venialem secundum Caiet. in sum. verb. suspensio, non potest tamen sine vlla propria, cuius sit pœna, arg. cap. 2. de constit. nam quæ ob senectutem, lepram, debilitatem, vel aliam causam fit, iuxta c. tua nos, & c. de rectoribus, & c. fin. de cler. ægrot. & c. 1. eod. tit. lib. 6. licet possit dici generaliter suspensio, non tamen est strictè censura, de qua loquimur. Vnde sequitur primo, quod prohibitio siue suspensio confessarij à celebrando, non est propriè suspensio, quia non est facta ab habente iurisdictionem, quæ est vera ratio, cur contrauenien illi non sit irregularis secundum gloss. recep. in c. is qui, de sent. excom. lib. 6. post speculat. de dispens. §. iuxta, n. 32. II. Quod quicquid ferè omnes incogitanter dicant, & licet prohibitio, qua mortali peccato infectus, prohibetur celebrare, vocetur generaliter suspensio, in c. fin. de cohabit. cler. & c. fin. de cler. excom. non est tamen talis strictè accepta. Tum quia suspensio non est peccatum, sed eius pœna, iuxta omnes. Tum quia peccatum mortale antiquius est iuribus canonicis, quorum inuentum est suspensio. Tum quia non est censura, qualis est suspensio. III. Quod neque excommunicatio maior, neque minor, est suspensio. Tum quia est species diuersa censuræ. Tum quia non vetat exercitium ecclesiasticum, quatenus est tale, sed quatenus est species communicationis humanę Christianæ. IIII. Quod quamuis quodlibet peccatum mortale, & excommunicatio minor suspendant à perceptione sacramentorum, in hoc sensu quod percipiendo peccetur mortaliter, non tamen incurritur irregularitas, quia non contrauenitur suspensioni, prout est species censuræ, sed solum prout est prohibitio resultans ex natura illorum. V. Quod neque irregularitas, neque depositio verbalis, neque degradatio realis, est suspensio, licet Inn. in c. fin. de excess. prælat. & multi alij appellent eas suspensionem, quod verum est capiendo verbum suspensio generaliter, non tamen strictè, vt hic capitur. Tum quia non sunt censuræ, c. quærenti, de verb. sign. Tum quia sunt priuationes, vel inhabilitationes, quæ priuant officio, vel inhabilem faciunt omnino ad ordinem obtinendum, vel exercendum: At suspensiones solùm sunt impedimenta exercitij officij, iuxta mentem Pan. in d. c. at si, nu. 7. de iudic. & commun. VI. Quod illa diuisio suspensorum Pan. in c. si celebrat, de cler. excom.

153 nu. 4. & aliorum scilicet, quod quidam sunt quoad se solum, alij quoad alios solum, alij, & quoad se, & quoad alios, licet communis sit & vera accipiendo vocabulum suspensum generaliter, non tamen accipiendo vt hic pro impedito per suspensionem speciem censuræ ecclesiasticæ, per proximè dicta de peccato mortali, & de excommunicatione minore. Et quia exemplum tertij membri quod afferũt de sacerdote peregrino, qui deuotionis causa potest celebrare in occulto, & non publico, c. Tuæ, de cler. pereg. non est idoneum, siquidem peregrinus non peccans, non incurrit suspensionem, quæ sine peccato à iure nõn imponitur, vt rectè dixit Caiet. verb. suspensio. VII. Quod neque vlla suspensio laici est suspensio, de qua hic agimus, & per consequens, neque suspensio officij aduocandi etiam in foro ecclesiastico, quia non est propriè ecclesiasticum. Neque suspensio facultatis dandi gradus cõcessæ per regem, vel imperatorem, quicquid sentiat gloss. Clem. cupientes, col. 2. & Tabien. verb. suspensio, in princ. II. Quod suspẽsio est triplex, officij & beneficij simul, c. tuarum, de priuileg. officij tantum, vel partis eius, &
154 beneficij, vel rei pertinentis ad illud tantum. Vt colligitur ex exemplis positis per gloss. magnam & singul. Clem. cupientes, de pœn. Est item duplex, lata à iure, & lata ab homine. A iure ipso facto feruntur multæ, quas tangit prædicta gloss. & ante omnes Angel. verb. suspensio, à n. 2. in ordinem redegit. Quarum omissis raro contingentibus.

I. In c. Nullus, c. præter, 32. dist. & c. sciscitantibus, 15. q. 8. & aliis multis, cap. suspendit presbyterum, diaconum, vel subdiaconum fornicarium notorium, donec pæniteat, c. si qui sunt, 81 dist. Ita quod sicut ipso iure incurritur per notoriam fornicationem: ita ipso iure tollitur per pœnitẽtiam, iuxta gloss. recept. in d. cap. de qua plura supra c. 25. n. 77. dicitur quod huiusmodi fornicarius vtens ordine suo ante pœnitentiam, sit irregularis, quia infringit censuram suspensionis. Et nota, quod longè differt prohibitio, qua huiusmodi fornicarius vtitur ordinis sui vsu, à prohibitione qua infectus crimine magno, depositione digno, & notorio prohibetur, quoniam hæc est irregularitas delebilis ab episcopo, cui cõtraueniens peccat, sed nõ incurrit aliam irregularitatem, de qua sup. c. 25. n. 73. illa verò est suspensio, & vera censura, cui contraueniens, incurrit irregularitatem à solo Papa delebilem distinctam à suspensione sic violata, de qua in d. cap. 25. nu. 77.

II. In cap. cùm in cunctis, §. fin. de elect. suspendit triennio à beneficiis clericos eligentes in Episcopum eum qui non est legitimus, vel legitima ætate, scientia, & moribus præditus.

Declaratio I. Quod comprehendit etiam eos qui eligunt tanquam compromissarij, c. si compromissarius, eod. titu. lib. 6. II. Quod nõ comprehendit eos, qui eligunt in aliam dignitatem, neque laicos, vt reges, & imperatores qui præsentant in Episcopos, neque Cardinales qui eligunt Papam, arg. l. interpretatione, ff. de pœn. c. pœnæ, 2. de pœnit. dist. 1. quia solum loquitur de clericis eligentibus Episcopum.

155 *III In extrauag. cùm ex sacrorum Pij ij. suspendit eos qui sine legitima facultate, vel ætate, vel extra tempus legitimum, ordinem sacrum accipere præsumpserint, & facit irregularem ordine vtentem.*

Declaratio I. Quod ob ignorantiam illius extrauag. & per c. vel non est compos, de tempor. ordin. quod non suspendit, sed iubet suspendi, oppositũ dixerunt

ferè

ferè omnes cum gloss. Clem. generalem, de ætat. & qualit. & in d. cap. vel non est compos, Anto. in 3. part. tit. 14. c. 16. Maior, in 4. dist. 24. quæst. 1. II. Quod non comprehendit eum saltem quoad forum conscientiæ, qui bona fide & simplicitate existimās se legitimum, ordinatus est, vt latè diximus in repet. c. accepta, de rest. spol. oppos. 8. à nu. 32. quia textus habet, præsumpserint, quod significat dolum, secundum doctrinam Card. in Clem. 1. q. 38. de priuileg. III. Quod idem ausi fui- 156
mus dicere ibi de eo, qui temerariè quidem ordinatus est, postea tamē bona fide, & candida simplicitate, per pœnitentiam purgato peccato, exercuit ordinem, existimans sibi licitum esse, quanquam ad illud vsque tempus non fueramus ausi affirmare.

IIII. *In c. 1. de Cler. pug. in duel. suspendit clericum, qui prouocat ad duellum, vel acceptat prouocationem, & in arenam descendit iuxta Sylu. verb. suspensio, vers. 11. & Tabien. ibidem, sed non est verum, quia textus in d. c. 1. solum dicit deponendum fore.*

V. In c. sacro, de sentent. excommun. suspendit vno mense ab ingressu ecclesiæ, eum qui excommunicat absque monitione, quæ debet esse talis, qualem supra diximus, eod. cap. num. 10. & 11.

VI. In c. 1. de sentent. excom. lib. 6. suspendit ab ingressu ecclesiæ, & diuinis officiis eum, qui excommunicat, interdicit, aut suspendit aliquem solo verbo, sine scripto, aut expressa causa illius, vel non dat copiam requisitus.

VII. In c. quia sæpe, de elect. lib. 6. suspendit à quolibet officio & beneficio, Capitula, & singulares personas, quæ vacante sede episcopali, vel collegiata, vsurpant sibi aliqua bona, quæ reliquit vita functus, aut collecta fuerunt tempore vacationis. Quod locum habet etiam in reditibus sigilli, & in quolibet alio emolumento, Clem. statutum, de elect.

VIII. In c. præsenti, de offic. ordin. lib. 6. suspendit Episcopos, & superiores eorum ab in- 157
gressu Ecclesiæ, & inferiores ab officiis, & beneficiis, qui vsurpant aliquid ex reditibus dignitatum, & ecclesiarum vacantium, & illis subditarum, quos reliquerunt mortui, vel collecti fuerunt durante vacatione, nisi habeant speciale priuilegium, vel consuetudinem præscriptam ad hoc.

IX. In c. fin. de offic. deleg. lib. 6. suspendit vno anno ab officio, conseruatorem sedis Apostolicæ, qui scienter cognoscit causas, quæ non sunt notoriæ. Quod intelligendum de his, quæ conceduntur sine clausula, quod possit cognoscere etiam de alijs, cum quæ ante Concil. Trident. concedebantur, per illud tamen statutum fuit, sess. 14. cap. 5. vt esset longè restrictior vsus.

X. In c. 1. de re iud. lib. 6. suspendit vno anno à suo officio iudicem ecclesiasticum, qui contra ius, & suam conscientiam aggrauat partem gratia, vel sordibus. Sed debent concurrere quinque, vt hæc incurratur, Primum, quod non sit episcopus, gloss. ibi verb. ordinarius, arg. c. quàm periculosum, de sent. excomm. lib. 6. II. Quod aggrauet contra iustitiam. III. Quod faciat contra conscientiam. IIII. Quod sit iudex, quia non satis est quod sit merus executor, vel arbiter. V. Quod faciat pretio, amore, timore, vel odio, vt ex gloss. recept. colligitur.

XI. In c. Episcoporum, de priuileg. lib. 6. suspendit ab ingressu Ecclesiæ (quousque satisfaciant) eos qui admittunt ad diuina officia, aut sacramenta, aut ecclesiasticam sepulturam, excommunicatos, aut interdictos publicos. Quæ tamen, vt dictum est supra

cap. 25. num. 94. locum non habet, nisi contra exemptos, iuxta Com mun. contragloss. eiusdem cap.

XII. In c. non solum, & c. constitutione, de regul. lib. 6. suspendit eos qui admittunt aliquem ad professionem ante finitum annum probationis, in aliquo ordine mendicantium.

XIII. In Clem. 2. de vit. & honest. cler. suspendit in sex menses clericos beneficiarios, qui gestant vestes partitas, vel coloribus distinctas, & sacro ordine initiatos, qui non sunt beneficiarij, & minoribus insignitos, qui cum prima tonsura gestant tales vestes, inhabiles efficit ad beneficia in idem tempus. Non autem incurrit illam, qui ob celebrationem nuptiarum, vel doctoratus, vel alicuius alterius similis festi, aut aliam iustam causam gestat, iuxta Card. in d. Clem. q. 3.

XIIII. In Clemen. 1. de reb. eccles. non alie. suspendit quoslibet religiosos, qui habent aliquam administrationem, & alienant aliquam rem ad eam pertinentem, etiam solũ præbendo alicui ad vitam, absque necessitate, & vtilitate, aut absque facultate sui capituli, si habet, vel sui prælati, si non habet capitulum. Hanc non incurrunt, qui in modicum tempus locant fructus, per finem illius Clem. licet incurrant aliam excommunicationem, extrauag. 2. de reb. eccles. non alie. vt supra dictum est eod. cap. nu. 149.

158 *XV. In c. penult. de simon. suspendit papaliter, qui sacris initiatur sine patrimonio cum pacto non petendi ab Episcopo victum, & qui ordinatur ad præsentationem alicuius beneficiarij cum pacto nihil petendi ab eo.*

Declaratio I. Quod per eandem rationem nostra sententia, qui ordinatur cum patrimonio, vel alimentis promissis, vel donatis ab aliquo, pactus antequam ordinaretur se non petiturum postquam ordinatus fuerit, qui casus est valde quotidianus. II. Quod qui post ordinationem remittit, vel retrodonat ius, aut patrimonium, quod illi fuit donatum, vel promissum sine pacto ante ordinationem facto, non incurreret, arg. gloss. sing. c. tuis, de præb. & gloss. memorabilis, c. si Episcopus, eod. tit. lib. 6. III. Quod qui ordinatur cum facultate sui Episcopi, impetrata ad titulum patrimonij donati, & ante ordinationem renunciati, non censetur nostra sententia ordinari absque facultate, quoad effectum incurrendi aliam suspensionem supra positam, nu. 235. quia talis renunciatio facta antequam ordinetur, non videtur valere, per ea quæ omnes dicunt in d. c. penult. etiam si esset iurata, iuxta Fel. & Anani. contra Pan. hanc tamen incurrit.

XVI. In constitutionibus Pij V. fol. 207. suspendit Episcopum ordinantem absque titulo clericum religiosum ordinis, in quo solum fit votum temporale religionis, quia is quoad hoc reputatur secularis.

IIII. Quod rursus est duplex suspensio, altera à diuinis, altera ab alijs, vt colligitur ex c. 1. §. fin. de sent. excommun. lib 6. & c. 1. de re iud. eodem lib. cum eis annot. & quantum differat harum altera ab altera quoad irregularitatem transgressorum, dicitur infra.

Quis, cur, & quomodo potest suspendere, & suspendi; & absolui, & quæ pœna contrauenientis.

Suspendere, & suspendi quis potest, requiritur monitio scripta, & peccatum, non certa verba. Generalis non incurritur ab Episcopo, qua forma tollitur, num. 159. & 160.

Suspen-

Suspensio ab vno, non est ab alio, & sic à iurisdictione, non est ab ordine, nec contrà, & à beneficio, non est ab ordinibus, vel iurisdictione, nec qua ab officio est à beneficio, num. 160. & 161.

Suspensionis transgressor quis irregularis, num. 162. & vt peccet participans, num. 163.

Absoluere quis potest à suspensione lata à iure, vel ab homine, num. 163.

Circa hoc dico sequentia, I. Quod communiter omnes, & soli illi qui possunt 159
excommunicare, possunt etiam suspendere, & quamuis omnis Christianus possit excommunicari, solæ tamen personæ Ecclesiasticæ possunt suspendi, per diffinitionem suspensionis, supra eod. cap. nu. 151. positam. Et quod suspensio scripto ferenda est, sicut excommunicatio, cap. 1. de sent. excom. lib. 6. & quod debet præcedere monitio suspensionem, quando ponitur ob contumaciam, quamuis non quando in pœnam, iuxta Innoc. in cap. fin. de excess. prælat. recept. per Panor. & Com. in cap. Reprehensibilis, de Appell. & quod ob quodlibet peccatum mortale, imò & veniale, potest quis suspendi, vt dictum est.

II. Quod vt excommunicatio lata post legitimam appellationem est nulla, & inualida, sic suspensio: & vt appellatio non suspendit excommunicationem præcedentem, sic neque suspensionem, Domin. cum Communi, in c. 1. §. & hæc, de sent. excomm. lib. 6. per cap. Ad hæc quoniam, de appel. & c. is cui, §. fin. de sent. excommunic. lib. 6.

III. Quod suspensus à quibusdam actibus, non est suspensus ab alijs, non an- 160
nexis eis. Ex quo sequitur, quod suspensus à iurisdictione, non est suspensus ab ordine, qui est diuersus ab ea, c. Aqua, de consec. eccles. vel altar. & c. transmissam, de elect. cum eis annot. neque contrà, suspensus ab ordine, est suspensus à iurisdictione, neque suspensus à beneficio, est suspensus ab ordine, neque à iurisdictione, quæ ei conuenit alia ratione quàm beneficij, à quo est suspensus. Neque suspensus simpliciter ab officio, censetur esse à beneficio quoad ea quæ dantur non interessenti diuinis officijs, modo suspensio non sit tam diuturna, vt tacitè, vel expressè habeat vim priuationis, iuxta Bonif. in d. Clem. cupientes, à nu. 31. vbi hoc latissimè probat, quicquid dicant Card. & Imol. post Gasparem. Quia multa ad beneficium pertinentia potest facere suspensus ab officio clericali, qualia sunt regere, & gubernare illa, quæ ad se attinent, & alia quæ non sunt diuina officia.

Per quæ nuper respondi beneficiarium suspensum, ideo quod presbyter factus fuit ante annum 25. cœptum, nõ perdidisse fructus beneficij, quia per illam transgressionem suspenditur tantum ab officio.

IIII. Quod suspensus ab ingressu ecclesiæ tantum, potest excommunicare, & 161
absoluere, quia adhuc retinet iurisdictionis vsum, c. sacro, de sent. excommun. & quod quis, eo quod sit suspensus à beneficio, non est ab officio, neque suspensus officio tantum est à beneficio. & vt suspensus ab officio, & beneficio simul, est ab vtroque, iuxta omnes, sic suspensus ab officio, aut beneficio diuisim, à nullo illorum est, iuxta Pan. recept. contra gloss. c. latores, de cler. excom. min.

V. Quod non incurrunt hanc censuram latam generaliter à iure Episcopi, nisi fiat mentio specialis illorum, licet secus de excommunicatione, c. quam periculosum, de sent. excom. lib. 6. cum gloss. & ei annot.

VI. Quod ſuſpenſio ferri & tolli poteſt quibuſlibet verbis id ſignificantibus, quia nulla ſunt præſcripta in formam ſubſtantialem ſuæ lationis, vel ſolutionis: Quanquam in abſolutione neceſſarium eſt iuſiurandum, vt in excommunicationis abſolutione, c. ſuper eo, c. venerabili, de ſent. excommun. licet comuniter quando eſt certa ſuſpẽſio, docti vtantur hac forma. Abſoluo te à vinculo ſuſpenſionis, quam incurriſti ob talem, vel talem cauſam, & reſtituo te priſtinæ executioni: Et ſi eſt dubia, hac, ſi teneris aliquo vinculo ſuſpenſionis, à quo te poſſum abſoluere, abſoluo te, iuxta ſententiam Syluestr. verbo abſolutio, 6. dubio 2. aliquantulum reformatam: Et quod ſuſpenſio tam lata ab homine quàm à iure, quæ certo tempore, aut facto, aut omiſſione facti alicuius terminatur, tollitur lapſo tempore, vel adueniente termino, ipſo facto, abſque vlla abſolutione, ſecundum gloſſam in Clement. prima, verb. donec, de Decim. recepta communiter, & putata ſingul. à Panor. in c. 1. de Iudic. not. 6. quæ tamen habet alias ſimiles.

162 VII. Quod ſuſpenſio lata ob contumaciam, & non in pœnam delicti abſolutè ſine termino, & reſeruatione, ſiue iure communi, ſiue particulari confirmata, vel non confirmata per Papam, poteſt abſoluere Epiſcopus, & eius vices gerẽs, argu. c. nuper, de ſent. excom. & melius c. ex literis, de cõſtit. tradit Innoc. communiter quoad hoc receptus, in c. 2. de ſolut. Et quod à lata in pœnã alicuius delicti etiam à iure, nõ poteſt abſoluere Epiſcopus, ſiue ſit temporaria, ſiue perpetua, quicquid dicant gloſſ. Clem. 1. de hæret. §. pen. verb. excommunicationis, & c. cupientes, §. cæterum, verb. ſuſpenſus, de elect. lib. 6. licet communiter recipiantur in ſuis locis, vt probat efficaciter Pan. in c. 2. de ſolut. & c. tam literis, de teſtib. vbi eum ſequitur Aret. & Fel. altius ibi rem perpendens, quam in d. c. nuper, & in c. paſtoralis, §. præterea, de offic. ordin. vbi aliud dicit, eo quod non ſatis perpenderat dicta Pan. recept. ab omnibus qui ea diligenter expenderunt, quod non fecerunt aliqui, vt Sylu. verb. ſuſpenſio, q. 8. & alij qui ſibi ipſis contradicunt dum ſequuntur Pan. tenentem contrarium eius, quod ipſi. Poteſt tamen in ea diſpẽſare, ſi poſita fuit ob adulterium, aut alia minora delicta ſecundum eundem Pan. in d. c. tam literis, & c. 2. de ſolut. iuxta notata in c. at ſi, §. de adulterijs, de iudic. Dixi (à iure) quia à ſuſpenſione abſolutè poſita ab homine, regulariter non poteſt abſoluere, niſi qui eam tulit, aut eius ſuperior, aut ſucceſſor, arg. c. paſtoralis, §. præterea vbi Fel. Malè autem exceperunt à regula prædicta, quæ habet ſuſpenſos à iure ob contumaciam poſſe abſolui ab Epiſcopo, clericos, & religioſos, qui adminiſtrant ſacramenta, aut ſepulturam hæreticis, aut accipiunt eleemoſynas ab illis, quia textus c. excommunicamus, 2. §. fin. de hæret. quo nituntur, non loquitur de ſuſpenſis ab officio, ſed de priuatis, & de ſuſpenſione irrogata in pœnam, & non ob contumaciam, & de pœna reſeruata. Malè etiam excipiunt exauthoratum, ſiue degradatum, aut depoſitum realiter, cùm neque hic, neque depoſitus verbaliter, ſint ſuſpenſi per dicta ſupra eodem cap. nu. 152. Malè etiam excipiunt ſuſpenſum ob collationem beneficij factam indignis, iuxta c. graue, de præb. quia illa ſuſpenſio irrogatur in pœnam, & non ob contumaciam.

163 VIII. Quod omnis qui violat ſuſpenſionem ſtrictè acceptam pro vna ſpecie trium cenſurarum eccleſiaſticarum, peccat mortaliter, argu. c. 2. de Maior. & incurrit irregularitatem, ſi violat eam exercendo aliquem actum peculiarem alicuius

cuius

cuius ordinis, siue maioris, siue minoris, per cap. 1. de sent. excom. lib. 6. & cap. 1. de re iud. eodem lib. & vtrobique Innocen. receptus communiter dicit quod illa duo cap. non solum habent quoad hoc locum in casibus, in quibus loquuntur, sed etiam in omnibus alijs violantibus suspensionem, quia non fuit mens eorum conditoris, qui fuit ipsemet Innocent. IIII. quicquam nouè inducere in illis, sed declarate secundum antiquas sanctiones canonicas, de quibus meminit textus, eam incurri. Dixi (aliquem actum peculiarem ordinis) quia secus si exerceret alium etiam ecclesiasticum, & ad officia diuina pertinentem, qualis est psallere etiam in choro cum alijs, canere responsa defunctorum, vel lætanias, baptizare sine solemnitate, vt alius laicus, & alia id genus, quæ non sunt peculiariter alicui ordini deputata. Illa autem dicuntur deputata alicui ordini, quorum faciendorum specialis potestas traditur in ordinatione, vt in presbyterio potestas consecrandi, baptizandi, solemniter dicendi Collectas in choro; in Diaconatu potestas canendi solemniter Euangelium. In subdiaconatu cauendi solemniter Epistolam, in Acolitatu ferendi cereos, & cæt. Dixi (etiam minoris) quia violans exercendo solemniter actum deputatum ordini minori, ita incurrit ac exercens deputatum maiori secundum Innocent. & Communem. Repetij sæpe (solemniter) quia faciens aliter aliquod horum, vt cantans Epistolam, ferens cereos, vel vrceolos tanquam alius laicus, non incurrit secundum omnes. Ex quo infertur primo, quod verius est Episcopum celebrantem in apparatu Pontificali, incurrere irregularitatem, quia id est actus peculiaris ordini Episcopatus, quem esse verum ordinem distinctum ab alijs significasse Concil. Trident. dictum est supra capit. 22.

II. Quod psallere in choro, non facit irregularem, quia non est peculiare vlli ordini vero, licet enim videatur peculiaris Psalmistatui, siue primæ tonsuræ, tamen illa non est verus ordo, per ibidem dicta.

III. Quod suspensus à perceptione sacramentorum, quamuis peccet mortaliter in percipiendo ea, non tamen est irregularis, c. si celebrat, de cler. excommun. minist. Quia perceptio non est officium diuinum, neque opus peculiariter ordini alicui addictum. IIII. Quod suspensus ab eorum collatione, dando illa non tanquam ad suum ordinem pertinentia, sed vt alius quilibet laicus, incurrit eam iuxta Hostien. in cap. 1. de senten. excommun.

V. Quod sacerdos suspensus ab officijs sacerdotalibus administrando in ordine inferiori, non peccat, neque est irregularis. VI. Quod suspensus à beneficio non peccat eligendo, si ius eligendi non competat ei ratione illius, capit. cum in cunctis, §. fin. de elect. VII. Quod suspensus ab officio peccat, sed non incurrit irregularitatem eligendo, & acceptando electionem de se factam, capit. cum dilectus, de consuet. iuncta gloss. & excommunicãdo, & conferendo beneficia, cap. quia diuersitatem, de concess. præb.

VIII. Quod licet suspensus ab officio prædicandi, celebrando non peccet, nec fiat irregularis secundum Panormitan. & Communem in dicta Clemen. cupientes, concionando tamen peccat, & est irregularis secundum opinionem, quam sequimur supra capit. 25. num. 141. quod actus prædicandi, est lege diuina, vel humana, vel consuetudine actus peculiariter Diaconatui deputatus.

IX. Quod ſicut tenemur vitare excommunicatum in omnibus, per ſupradicta, eodem capit. num. 26. & ſeq. ita ſuſpenſum in eo, à quo eſt ſuſpenſus, & non vitando in diuinis officijs, & in actibus deputatis ſuis ordinibus, peccamus mortaliter, ſi eſt denunciatus, alias non, per extrauagan. Ad euitanda, relatam ſupra numero 35. & per latius dicta, capit. 1. §. laboret, de pœniten. diſtin. 6.

Interdictum quid, & quotuplex.

Interdictum hic non generaliter, ſed ſpecialiter ſumitur, quo conueniat, & differat ab excommunicatione, & ſuſpenſione, num. 164. & 165.
Interdictum triplex, & quid vnumquodque includat, num. 166. & 167.

164 Circa hæc dico ſequentia, primum, quod vt Interdicere ſignificat prohibere inſtit. de interd. in princip. ſic Interdictum generaliter dicitur quælibet prohibitio, ſed hic accipitur ſpeciatim pro vna trium cenſurarum eccleſiaſticarum, quod vt in repet. c. Dilectis, de appell. dixi, cautius diffiniri poteſt, quàm à Calderino in tract. de eccleſ. interdict. memb. 1. col. 1. eſſe cenſura eccleſiaſtica, qua prohibentur diuina officia, ſacraméta, & ſepultura actiuè, & paſſiuè, exceptis aliquibus. Dixi (cenſura eccleſiaſtica) pro genere, quo diſtinguitur à ceſſatione à diuinis, de qua in c. irrefragabilis, de offic. ord. & c. quamuis, eodem tit. lib. 6. quæ non eſt cenſura eccleſiaſtica, quia nó eſt niſi ipſa omiſſio officiorum diuinorum, iuxta Panorm. in d. c. dilectis, nu. 18. Reliqua adduntur ad differentiam inter interdictum ex vna parte, & inter excommunicationem, & ſuſpenſionem ex altera, quæ tres conueniũt, Primo in nouem, iuxta Cald. vbi ſupra colum. 2. receptum per Communem Dominic. & Peruſ. in d. c. 1. §. ſuperior, de ſentét. excom. lib. 6. Sylueſt. & Tabien. verb. interdictum, & per complures alios alibi. Conueniunt enim primo, quod quælibet earũ eſt cenſura eccleſiaſtica, cap. quærenti, de verb. ſign. II. Quod quælibet in ſcriptis debet ferri, & cum cauſa in eis expreſſa, c. 1. de ſentent. excommu.
165 lib. 6. III. Quod nullam earum ſuſpendit appellatio ſubſequuta, & quamlibet annullat præcedens, capit. is cui, §. fin. eodem titu. lib. 6. & capit. ad hæc quoniam, de appell. IIII. Quod quamlibet debet præcedere monitio, cap. reprehenſibilis, de appell. cùm fertur ob contumaciam, & non, cùm in pœnam, capit. 2. de conſtit. lib. 6. & c. quanquam, de cenſ. eodem lib.

V. Quod quælibet eſt nulla, cùm fertur ſine canonica monitione ab excõmunicatore contra participantes excommunicatis à ſe, c. ſtatuimus, iuncto c. ſtatutum, de ſent. excom. lib. 6. VI. Quod quælibet impedit à diuinis excepta illa ſuſpenſione, quæ non fit ab eis, c. paſtoralis, §. verum, de appell. iuncto d. cap. is cui. VII. Quod in abſolutione omnium iuratur, capit. venerabili, & c. ex tenore, de ſent. excommu. VIII. Quod nulla earum contra receptos in filios ſpeciales Papæ ab ordinario ferri poteſt, c. 1. de verb. ſign. lib. 6. IX. Quod quælibet eſt à ſuperiore ſeruanda, c. cùm ab eccleſiarum, de offi. ord. Imo, & à ferente quouſque eam tollat, Cald. vbi ſupra memb. 1. col. 3. Differunt autem primo, quod excommunicatio directè priuat communicatione, quatenus eſt communicatio humana, ſuſpenſio priuat directè vſu facultatis eccleſiaſticæ. Interdictum verò priuat directè

ſacramentis, & diuinis officijs. Dixi (directè) quia indirectè, & per conſequentiam priuant etiam conſequentibus directè prohibita. II. Quod excommunicatio non poteſt ſuſpendi, & aliæ ſic, d. c. ad hæc quoniam: Quanquam idem eſſe de excommunicatione dixit Dec. ibi, quem per multa fundamenta ſequimur ibidem. III. Quod Epiſcopus non incurrit ſuſpenſionem, neque interdictum latum à iure, niſi exprimatur in eo, excommunicationem verò ſic, c. Quia periculoſum, de ſent. excommu. lib. 6. cum gloſ. IIII. Quod vniuerſitas non poteſt excommunicari, c. Romana, §. In vniuerſitatem, de ſent. excom. lib. 6. ſuſpendi autem, & interdici ſic, c. ſi ſententia, eod. tit. & lib. V. Quod excommunicati nunquam admittuntur ad diuina officia, alij verò ſic interdum, c. fin. de ſent. excommun. eod. lib. VI. Quod excommunicatio & ſuſpenſio non feruntur, niſi ob culpam propriam, & maior ob mortalem, & minor, & ſuſpenſio etiam ob venialem, interdictum tamen etiam ob alienam, d. c. ſi ſententia. VII. Quod abſolutio excommunicationis ſemper requirit aliqua verba, ſuſpenſionis vero & interdicti non, quando feruntur quouſque certum quid fiat, quia ſufficit, vt illud fiat, gloſſ. putata, ſing. Clem. 1. de decim. verb. donec, quæ tamen habet alias quatuor ſimiles citatas à nobis, in c. 1. not. 6. de Iudic.

II. Quod interdictum eſt triplex, locale tantum, perſonale tantũ, locale & perſonale ſimul; Locale tantum eſt, quo ſolus locus interdicitur, quod rurſus eſt duplex, Generale, quo interdicitur locus vniuerſalis, vt Regnum, prouincia, epiſcopatus, ciuitas, oppidum, pagus, aut parochia. Et ſpeciale, quo interdicitur aliquis locus particularis, vt eccleſia, & non deſinit eſſe tale, eo quod comprehẽdat multa loca, modo ſint particularia, quale eſt, quod interdicit multas eccleſias, etiam ſi interdicat omnes ciuitatis, epiſcopatus, prouinciæ, Regni, aut quotquot ſunt in mundo, iuxta Cald. vbi ſupra memb. 2. receptum per Dominic. Peruſ. & comm. in c. Præſenti, de ſent. excomm. lib. 6. ſingulare autem quod addit Angel. verb. interdictũ, 1. §. 1. eſt ſpecies interdicti particularis minimè neceſſaria. Interdictum perſonale tantum eſt, quod interdicit perſonas tantum, quod etiam eſt duplex, ſcilicet generale, quod interdicit aliquam vniuerſitatem hominũ, vt populi, Regni, prouinciæ, ciuitatis, oppidi, collegij, aut pagi, d. c. ſi ſententia. Et ſpeciale, ſiue particulare, quod interdicit perſonas ſingulares, vnam, aut multas; certas, aut incertas, vt quod interdicit hoc, vel illud facientem. Interdictum locale, & perſonale ſimul, eſt quod interdicit locum & perſonas ſimul, & quòd interdicit locũ, & populum, & tales, vel tales perſonas, exemplum quotidianum eſt in interdicto, quod appellãt ambulatoriũ, quo interdicitur aliqua perſona, & locus, vbi eſt vel fuerit quamdiu ibi fuerit, aut etiam certo tempore poſtquam receſſerit, de quo quatenus eſt locale, iudicandum eſt, vt de locali tantum, & quatenus eſt perſonale, vt de perſonali tantum, arg. l. quæ de tota, ff. de rei vend. quibus addimus vnumquodque illorum poſſe diuidi in ſimplex, & mixtum, hoc eſt generale tantum, aut particulare tantum, aut generale, aut particulare ſimul. De quo quatenus eſt generale, iudicandum eſt, vt de generali, & quatenus particulare, vt de particulari, arg. d. l. quæ de tota, & cap. Paſtoralis. §. Item cum totum, de offic. deleg. 166

III. Quod interdictum generale loci non includit populum, nec perſonas eius. Neque interdictum generale populi alicuius loci comprehendit eum: itaque 167

quando est interdictus vnus locus, qui sunt in eo, & non fuerunt causa interdicti possunt audire, & dicere in alio loco diuina officia, & dare, & accipere sacramenta, & alij aliorum oppidorum non possunt hoc facere in illo loco interdicto, cuius illi sunt. Et quando interdicitur solus populus, illi qui sunt eius, non possunt audire, neque ibi, neque alibi, & exteri possunt audire ibi, & in eo potest celebrari patentibus ianuis, exclusis eius hominibus perinde ac si non esset interdictus, d.c. si sententia, cum ei annot. Rursum interdictum cleri alicuius loci non comprehendit locum, neque populum & habitatores eius laicos, neque econtrario interdictum populi comprehendit clericos, d.c. si sententia. Cuius rei nouam ratiőnẽ tradidimus in c. 1. de præb. post Dec. ibi, & in c. Ecclesia, de const. col. 4. quamuis interdictum cleri videatur includere religiosos, & religiosas, cõuersos, & conuersas, nouitios, & nouitias, secundum Domi. in d.c. si sententia, in fin. princ. & Cald. vbi supra membr. 2. Item interdictum ciuitatis includit suburbia, & ædificia prope mœnia, c. si ciuitas, de senten. excommun. lib. 6. Quæ verò ædificia dicenda sint talia, relinquitur arbitrio iudicis, gloss. ibidem. Interdictum etiam ecclesiæ, licet speciale tantum, includit sacella & cœmeterium contigua, alia non, d.c. si ciuitas. Interdicta verò Ecclesia, non censentur interdicti clerici eiusdem, neq; contrà, interdictis clericis, censetur interdicta eorum Ecclesia, argum. c. per exemptionem, de priuileg. lib. 6.

Quis, cur, & quomodo potest interdicere, & interdici.

Interdicit communiter, qui excommunicat, & suspendit, & contrà, num. 168.
Interdictum fertur ob culpam alienam, sed non ob culpam debiti, & ponitur ipso facto à iure his casibus, num. 168. & 169. & quæ opera prohibeat, num. 170.

168 IIII. Quod communiter qui potest excommunicare, & suspendere, potest etiam interdicere, & qui potest excommunicari, & suspendi, potest etiam interdici. Et vniuersitas, quæ non potest excommunicari, c. Romana, §. in vniuersitatem, de sent. excom. lib. 6. & locus, qui non potest suspendi, vt supra dictum est, possunt interdici, d.c. si ciuitas, & d.c. si sentẽtia. Et quanquam aliud est populus, vel vniuersitas, & aliud particulares eiusdem, arg. c. denique, 7. q. 1. & l. proponebatur, ff. de iudic. Interdicto tamen illo, censentur interdicti omnes eius particulares, sontes, & insontes, d.c. si sententia, vbi id affirmant Dominic. & Perus. Quia potest vnus interdici propter culpam alterius, licet non excommunicari, vel suspendi, vt prædictum est: Quamuis semper debeat interuenire culpa propria, vel aliena, vt feratur interdictum, nec sufficit culpa non soluendi debitum, vt feratur interdictum generale auctoritate ordinaria, vel delegata sine speciali Papæ mandato, Extrauag. Prouide, de sent. excom. quamuis particulare Ecclesiæ ferri posset, iuxta Cald. vbi supra memb. 1. col. 4. & Dom. in c. præsenti, de sent. excom. lib. 6. non tamen parochiæ, quamuis per incogitantiam, nostro iudicio, contradixerit Stepha. de potest. eccles. cas. 10.

Interrogatus olim Salmanticæ, An infans lactens, & amens includantur interdicto?

dicto? Respondi includi, nec esse admittendos ad diuina, quia vt prædictum est, sine culpa propria quis potest interdici.

V. Quod fertur generale ipso facto contra vniuersitatem, quæ facit solui portoria illicita clericis, c. quanquam, de Cens. lib. 6. & contra eam quæ facit vt capiatur, percutiatur, vel in exilium mittatur suus Episcopus, Clem. 1. de pœn. Et contra eam cuius dominus impedit ingressum, aut negotia Nuntij Apost. Extrauag. super gentes, de consue. Imo & in omnibus casibus, in quibus iure fertur interdictum locale generale, ob delictum populi: in eisdem fertur etiam generale personale contra suum populum, quamuis non quando fertur ob delictum solius domini si non exprimatur, c. si sententia, de sent. excom. lib. 6. fertur etiam particulare locale ecclesiæ in aliquot casibus, scilicet, quando vniuersitas facit, vt capiatur, percutiatur, vel mittatur in exilium suus Episcopus, d. Clem. 1. de pœn. Et quando clerici, aut conuentus Ecclesiæ, nolunt restituere corpora, aut monumēta eorum, quos in ea sepelierunt, & quod inducti ab eis iurauerunt se electuros sepulturas in ea, c. 1. de sepult. lib. 6. 169

VI. Quod interdictum personale particulare, solum includit personas nominatas, & actus in eo expressos, & qui includuntur in illis. Si verò nulli exprimātur, omnes qui vetantur interdictis, censentur inclusi. Vnde interdicto simpliciter Petro, omne illud quod interdictum prohibet, vetatur illi. Interdicto autem eo quoad ministerium altaris, reliqua omnia potest facere, quoad ingressum verò ecclesiæ omnia diuina officia illi prohibentur intra illam. Quia includuntur in prohibitione ingressus illius, & nulla extra illam. Quia potest facere domi, vel in tabernaculo, iuxta gloss. c. is cui, de sent. excom. lib. 6. & Comm. aut in Sacello, non erecto auctoritate Episcopi, perinde ac si nulla re esset interdictus, iuxta Ant. 3. par. tit. 29. c. 2. §. 2. & ante illum Cald. secundum quem approbatum, ab Anch. Domin. & Perus. in d. c. is cui, cui est interdictus ingressus ecclesiæ, bene potest introire in eam, & orare quando non aguntur diuina officia, vt gloss. sing. dicit de excommunicato, c. qui studet, 1. q. 1. & Innoc. in c. nuper, de sent. excom. quamuis multi contra sentiant, sed male: non potest tamen audire diuina officia iuxta Dominic. & Commu. in d. c. is cui, quicquid dicat Cald. vbi supra colum. 16. sed nostra sententia potest transire per eam, etiam quando illa fiunt, quia id non est audire, argum eorum quæ supra eod. c. n. 34. diximus de excommunicato. Quorum ratio est, quia prohibitio ingressus ecclesiæ solum respicit diuina officia, ne ea faciat, vel audiat in ea, d. c. is cui, cum ei annotatis, & c. præsenti, 5. q. 2. 170

Quæ prohibeantur Interdicto, & tempore Interdicti.

Interdicto vetantur omnia diuina officia, sacramenta, & sepultura, præter expressa, numero 171.
Officia diuina quæ, num. 172. & permissa quomodo in interdicto generali, nu. 174.
Missa vna singulis hebdomadis licita in interdicto speciali, num. 173.
Clerici etiam alieni admittuntur ad diuina tempore interdicti, & an coniugati, n. 174.
Aqua benedicta vt benedicenda, & vsui adhibenda tempore interdicti, nu. 174.

Interdi-

171 VII. Quod per quodcunque interdictum prohibentur omnia diuina officia, sacramenta, & ecclesiastica sepultura (exceptis his quæ expresse, vel tacitè permittuntur, vt colligitur ex c. non est, de sponsal. & c. fin. de excess. prælat. & c. quod in te, de pœn. & rem. & c. respons. de sent. excom. c. quoniam, & c. fin. eod. tit. lib. 6. & notatis in eis, & ex definitione interdicti, supra n. 164. data. Ex quo sequitur, quod regulariter prohibentur omnia exercitia specialiter deputata alicui, siue maiori, siue minori, vt dicendi Epistolam solemniter cum manipulo Subdiacono, & Euangelium Diacono, offerendi Vrceolos Acolito, dicendi Missam, aut agendi hebdomadarium, quando peragitur Matutinum, aut aliæ horæ canonicæ presbytero: & ordinandi Episcopo, quia omnia talia exercitia, sunt diuina officia, quæ est ratio noua, & firma non perpensa ab alijs.

172 VIII. Quod malè diffinierunt, Angel. verb. Interdictum, 5. §. 4. & aliqui alij diuina officia in hac materia, esse officia diuina in Missali, & Breuiario, Quia neque omne in illis ordinatum est diuinum officium, nec omne diuinum officium est in illis ordinatum, siquidem multa sunt ordinata in pontificali, & multa in missalibus, & breuiarijs, quæ non sunt diuina officia prohibita tempore interdicti. Qualis est benedictio mensæ, & fructuum, qualis baculi, & sacculi ad peregrinandum, & habitus nouitiorum. Possunt autem rectè diffiniri esse officia ordinata in dictis tribus libris, aut in alijs legitimè ad vsum ordinum, & aliorum sacramentorum, vel sacramentalium, aut ad horas canonicas.

174 IX. Quod potest dici vna Missa quaque hebdomada etiam in ecclesia specialiter interdicta, ad renouandum sanctum sacramentum, quod asseruatur infirmis, cum moderatione versiculi sequentis, c. permittimus, de sent. excommu. & etiam plures quàm vna, si necessitas infirmorum id postularet, iuxta Hostien. ibidem. Et quod possunt celebrari omnia diuina officia in loco generaliter interdicto, sicut prius ianuis clausis, voce submissa, non pulsatis campanis, & exclusis excommunicatis, & interdictis, c. fin §. adijcimus, de sent. excom. lib. 6. expulsis item non habentibus priuilegium iuris communis, aut specialis, iuxta gloss. d. §. adijcimus,
173 verb. interdictis. Dixi (in loco generaliter interdicto) quia in interdicto specialiter, non habet locum, iuxta gloss. recept. in d. c. fi. verb. ecclesia.

Et quamuis Anch. dicat, quod talia officia diuina debent fieri per solos clericos, & monachos illius ecclesiæ, vel monasterij, & non per alios, cuius opinio obseruabatur meo tempore in Gallia, vbi pauca interdicta ponuntur, sed contrarium,

rium, scilicet, quod omnes clerici maiorum, & minorum ordinum etiam primæ tonsuræ vndecunque, & cuiuscunque Ecclesiæ, nisi fuerint causa interdicti, possint admitti ad dicendum, & audiendum illa, tenent Io. Andr. Domin. & Philip. in eod. c. fin. Feder. cons. 70. Angel. verb. interdictum, 5. §. 3. & Sylu. verb. interdictum, 5. q. 1. quod seruatur in tota Castella, vbi feruntur infinita interdicta, & etiam in Lusitania, vbi feruntur pauciora, etsi plura, quàm in Gallia, sed clerici coniugati non sunt de horum numero, quia quicquid dicat Margarita confessorum, non gaudent nisi duobus priuilegijs, c. 1. de cler. cōiug. lib. 6. è quibus nō est hoc, & consequenter quoad hoc, habentur pro laicis, vt iampridem respondimus Salmanticæ, quanquam si esset consuetudo præscripta, qualis fertur esse in Aragonia, valeret illis, arg. c. fin. de consuet. etiamsi esset introducta per errorem iuris, arg. eorum quæ infra n. 177. dicuntur. Et adeo quidem excludendi sunt non habentes priuilegium, vt non sint admittendi ad oblationem, quæ fieri solet in medio Missæ, neque sit eis porrigenda pax, neque aperienda fenestra, neque foramen, per quæ intueri possint corpus D. N. iuxta Clem. 1. cum suis gloss. de sent. excomm. Neque sacerdos potest benedicere aquam absque prædicta modificatione, neque benedicta illa inspergere populū absque illa ante Missam, cum antiphona, Asperges, sicuti solet, iuxta Cald. vbi supra memb. 6. col. 14. Quanquam credimus populum posse sumere aquam benedictam, cùm ingreditur Ecclesiam, & clericum dare ei, tanquā laicum sine peccato, quicquid sentiat idem Cald. vbi supra, quia id nullibi prohibetur. Et vox debet esse tam submissa, quæ foris non audiatur, vel saltem proferatur ea intentione, vt non audiatur, & cum debita cautione. Quia hoc excusaret peragentes officia, quamuis ab aliquibus curiosis audirentur contra eorum voluntatem: siquidem tam clarè est proferenda, vt alij ab alijs possint audiri in choro, iuxta mentem textus, c. Alma mater, & omnium doctorum. Possunt tamen accipere funeralia, Cald. in d. memb. 6. col. 20. & alias oblationes factas pro defunctis, quamuis sepeliantur extra locum sacrum, & illi essent interdicti, si decesserunt pœnitentes, siquidem potest & debet rogari pro eis, arg. c. fin. de sepult. & c. A nobis, 2. de sent. excom.

X. Verum esse id quod Salmanticæ respondimus, & defendimus sequentes mentem Hostien. in c. quod in te, de pœnit. & remiss. cum cap. illud prælegeremus contra Villadieg. de irregul. col. 14. & satis contra Cald. d. memb. 6. col. 12. & Angel. & Sylu. verb. interdictum, 6. §. 2. scilicet, quod in tempore generalis interdicti non solum vnus, sed etiam duo, tres, & plures recitare possunt suas horas in campo, ianuis quæ non sunt, non clausis, & domi, & in cubiculo clausis illis, & etiam non clausis, modo non audiantur ab alijs non habentibus priuilegium ad audiendum, quamuis audiāt aliqui per transitum, & casu. Et quod etiam intra ecclesiam potest quis solus non clausis ianuis recitare horas ita submisse, vt à nemine alio à se audiatur, & ita duo vel tres diuisi in aliquo sacello, aut tam submissè, aut tam seiuncti à populo, vt audiri nequeant, & à fortiori intra vnum Sacellum clausum, quāuis ianuæ ecclesiæ, vbi illud est, sint apertæ, quicquid dicant Hostien. Ioan. And. & Cardin. in d. c. quod in te. Quia intentio iurium quæ permittunt diuina officia cum prædicta moderatione in ecclesijs, non est excludere alia loca, vt ponderabat Villadieg. vbi supra, imo à fortiori includere 175

illa,

illa, vbi regulariter non audiuntur ab alijs permittendo ea dici in ecclesijs, vbi solent audiri: & principalis scopus prohibendi diuina officia, est ne audiantur à laicis, argum. d. c. quod in te, & d. c. Alma mater, cùm non obstante illo quisque clericus teneatur dicere suum officium, gloss. recepta, c. 2. de cler. excommun. facit gloss. ord. c. illud, eodem tit. & c Presbyterum, 28. distinct. Dixi (tempore interdicti generalis) nam in loco specialiter interdicto non esset licitum quicquam horum facere, neque clausis ianuis, neque apertis, argum. gloss. d. c. Alma, verb. ecclesijs.

176 XI. Quod non prohibetur oratio matutina, meridiana, & vespertina, quam vocant, Aue Maria, neque benedictio mensæ, Cald. vbi supra col. 16. neque ea quam Episcopi iter facientes, concedunt. Neque prohibetur lectio, neque declaratio Psalmorum, aut Euangeliorum, aut aliorum similium, quæ in diuinis officijs dicuntur, cùm non prohibeatur prædicatio, c. Responso, de sentent. excomm. neque oratio priuata in Ecclesia etiam illis ipsis, quorum causa positum est interdictum, licet illi sint interdicti personaliter iuxta Monald. recep. per Angel. verb. interdictum, 6. §. 14. neque dare, neque accipere aquam benedictam in ingressu Ecclesiæ, neq; cantus laicorum, etiamsi cantent litaniam, aut psalmos, & laudes Dei, aut eius sanctorum in suis confraternitatibus etiam intra ecclesias, Cald. vbi supra memb. 6. col. 10. Neque excommunicare, neque absoluere excommunicatum absque stola, & solemnitate sacerdotali, iuxta Innoc. in c. fin. de excess. prælat. & Cald. vbi supra, neque etiam introducere puerperam in ecclesiam ad reddẽdum Deo gratias in illa, etiam cum confessione generali absque stola, & ornatu sacerdotis, Cald. vbi supra col. 3. neque consequenter confessio generalis, quam solent facere laici sacerdoti, idem ibidem, col. 14. Neque adoratio Crucis veneris sancti, idem ibidem, col. 15. neque recommendatio animarum defunctorum, Cald. vbi supra, neque alia similia, quia non sunt diuina officia. Et quamuis laici non possint sepeliri in loco sacro tali tempore, neque extra illum cum officio diuino, licet sublato interdicto deferri debeat ad illum, & si sepeliantur in illo durante interdicto, non sunt extrahendi iuxta gloss. receptam, c. à nobis, 2. verb. forma, de sent. excommun. Clerici tamen seruantes interdictum, possunt sepeliri in sacro absq; solemnitate, quia id eis permittitur, d. c. quod in te, quamuis sint coniugati, si consuetudo præscripta habet vt clericus coniugatus cum vnica, & virgine, perinde possit interesse diuinis tempore interdicti, ac alij non coniugati, alias non, iuxta dicta supra eodem cap. num. 174.

Ad quæsitum, an dictum Cald. de litanijs habeat locum in clericis? respondeo habere, quia litaniæ cum cantu, vel sine cantu absque solemnitate consueta Crucis leuatæ, superpelliciorum & ordinis procedendi, de quibus loquitur Cald. licent tam clericis quàm laicis; cum prædicta verò solemnitate neutris, licet minus clericis quàm laicis, quia hæ sunt diuinum officium, illæ verò nequaquam, per dicta supra.

177 XII. Quod non possunt pulsari campanæ, neque campanulæ ad horas canonicas, Cald. vbi sup. memb. 6. col 16. quamuis sic ad alios fines, veluti ad Aue Maria prædictum, aut ad ostendendum reliquias, aut notificandum horas, aut prædicandum, aut ad aliud quod non sit officium diuinum, Cald. d. memb. 6. col. 16.

receptus

receptus communiter in c.fin.de sent.excom.lib. 6. Vnde fortassis originem duxit Salmanticensis consuetudo pulsandi ad interdictum (hoc est ad notificandum illud) horis quibus finienda erat pulsatio ad Primam, & ad Vesperas. Quæ tamen etsi nostra sententia iam excuset à pœna, & etiam à peccato, ob id quod potuit sua antiquitate effectum interdictorum quoad hoc minuere, tamen non excusasset in exordio, neque modo excusaret vbi primum inciperetur, quia esset manifesta fraus, vt ad aliud propositum dixit Cald.d.memb.6.col. 16. neque etiam potest Episcopus tēpore Interdicti publicè benedicere solemniter cum baculo, & versu, Adiutorium nostrum, &c. secundum Cald.d.memb.6.col. 15. Neque benedicere Abbatem, neque Abbatissam, neque consecrare calices, altaria, virgines, neque benedicere corporalia, & alia ornamenta, ad dicendum Missam, neque vela monialium, neque ipse, neque parochus possunt benedicere aquam, vt declarauit bene Feder.cons.3 col.2.& 3.& Cald.vbi supra col. 14.& 15.& seq. neque candelas in die Purificationis, neque palmas, & ramos in Dominica palmarum, Cald. d. col.15.neque Missam, quam siccam dicunt, sine consecratione, Sylu. verb. interdictum, q.3. quia sunt diuina officia. Dixi (publicè) quia clam ianuis clausis, &c. bene possunt iuxta eundem, quia non sunt, vt ille dicit, sacramenta, sed diuina officia ad facienda quædam sacramētalia. Et ideo etiam fieri possunt in festis, in quibus tollitur interdictum, de quibus infra eod.c.n.182. iuxta Feder.in d cons.3. & Cald.vbi supra.

XIII. Quod sola & omnia illa sacramenta, & sacramentalia, quæ ius aut priuilegium exprimit, aut tacitè permittit, sunt permissa in loco interdicto, siue interdictum sit generale, siue speciale, iuxta Cald. membr. 6. col. 29. Quale est sacramentum baptismi pro paruulis, c non est, de sponsal.& etiam pro adultis, c. quoniam, de sentent.excomm. lib. 6. qualia sunt catechismus, & exorcismus, & vnctio olei, & chrisma, siquidem in baptismo iubentur hæc fieri, cap. accepisti, de consecr.distin. 4. Quale etiam est sacramentum confirmationis, c. Responso, de sent.excommu. & consecratio chrismatis, quæ ad id, & baptismum est necessaria, d.c.quoniam, & eadem ratione consecratio olei baptizandorum. Quale est sacramentum pœnitentiæ pro infirmis dicto capit. non est, & etiam pro sanis, dicto cap.fin. qui non fuerint excommunicati, neque interdicti, neque fuerint causa interdicti sua culpa, neque consilium, neque fauorem, neque auxilium præbuerint delicto, ob quod fuit positum. Siquidem hi nequaquam sunt admittēdi ad sacramentum pœnitentiæ, nisi satisfaciant prius, si possunt, sin minus, præbeant idoneam cautionem, iurando se daturos operam fideliter, vt satisfiat per se, aut per alios, d.c.fin. §. Illis. Quale est etiam Eucharistia, siue viaticum, d.c. Quod in te, solum in articulo mortis, glos.d.c.fin.recepta, & sic non potest dari sanis, quamuis sint clerici & religiosi, iuxta Cald.in d.memb.6.col.22.& Philip.in d.c.fin.§. Adijcimus, & §. seq. Quod verum est secundum eorum priuilegia, licet secundum ius cōmune possint sumere quando celebrant: quale est celebrare semel in hebdomada ad renouandum sanctissimum Sacramentum, c. Permittimus, de sent. excommu. quale etiam pulsare campanulam quando fertur ad infirmos, & etiam ostendere ipsum in reditu, vbi mos est, Cald. vbi supra memb. 6. col. 19. Partim quia videtur iustum & decorum, d. c. Quoniam, Partim quia non est de actibus

prohibitis per interdictum conspectus S. Sacramenti, nisi in Missa. Quale est etiam sacramentum matrimonij, glo. d. c. fin. etiam inter interdictos personaliter, & specialiter, iuxta Cald. d. memb. 6. col. 21. sed non est talis benedictio nuptiarum, iuxta Hostien. in d. c. Non est receptũ, per Com. ibidem, & Cald. d. memb. 2. col. 22. Non est etiam tale sacramentum extremæ vnctionis, d. c. Quod in te, etiam quoad Clericos, quia quamuis sint priuilegiati quoad sepulturam, non tamen quoad extremam vnctionem, iuxta Io. Andr. d. c. Quod in te. Neque religiosis potest dari extrema vnctio secundum ius commune. Neque etiam est tale ordinare in loco interdicto, iuxta Innoc. in d. c. Non est, neque extra illum si ordinator, vel ordinatus sint interdicti personaliter, Pan. ibidem, & melius Cald. memb. 2. col. 22.

180 XIIII. Quod priuilegium audiendi diuina officia, tempore interdicti cũ prædicta moderatione, non valet ei qui fuit causa eiusdem, aut cuius culpa, aut fraude fuit positum, aut commissum delictum, ob quod fuit positum, ei autem qui hoc non commisit, si est persona singularis, valet, non solum pro se, sed etiam pro suis familiaribus domesticis, qui non sint fraudulenter recepti ad audiendum, aut celebrandum cum illo, capit. licet, §. cùm conceditur, de priuil g. lib. 6. sed si est
181 collegium, non valet nisi collegis, dicto capit. licet. Et quanquam in alijs materijs per familiares, & domesticos intelliguntur mulier, filij, nepotes, serui, & famuli illi subiecti, qui ratione potestatis paternæ, vel dominij, degunt cũ illo, iuxta glos. & determinationem Aret. & Fel. in cap. in literis, de testib. in hoc tamen casu, non sumitur tam latè, iuxta Anchar. d. c. licet. Et sic, nostro iudicio, in hoc casu illi tantum intelligendi sunt familiares domestici alicuius, qui eum de more comitãtur. Hæc enim ampliatio huius priuilegij fit, ne inutile sit, vt posset esse, nisi sic ampliaretur ad multos qui sine comitatu nõ possunt honestè ad ecclesiã ire, aut celebrare in ea iuxta gloss. solem. quæ penult. est dicto capit. licet, & commen data ad pulchram conclusionem, per Dec. in capit. cum ordinem, de rescript. colum. 2. Et sic clericus qui habet vnum famulum laicum, potest dicere Missam in ecclesia seruiente illo, siue receperit ante interdictum, siue post, & in eius locum, si ægrotaret, vel abesset, posset sumere alium etiam merè laicum, Cald. vbi supra memb. 6. Addo etiam quod priuilegia concessa aliquibus religiosis, vt tempore interdicti, possint admittere ad diuina officia suos confratres, intelliguntur de illis, qui licet sint, & maneant extra monasteria, tamen se addixerunt illi ordini mutato habitu seculari, aut donarunt inter viuos sua bona suo ordini, seruato sibi quamdiu vixerint vsufructu, cap. vt priuilegia, de priuileg. Eodem modo qui habent priuilegia, quod tempore interdicti possint admitti ad diuina officia, possunt sepeliri in cæmeterio iuxta Cald. in 6. memb. col. 24. quem sequitur Angel. verb. interdictum, 6 §. 35. licet Feder. cons. 3. in contrarium inclinet, cuius opinio facilè incendi posset, si consideretur sepultura pro principali, & officium pro accessorio, sicut & opinio Cald. consideratione contraria, & tanquam fauorabilior seruanda videtur.

182 XV. Quod etiam possunt fieri omnia diuina officia festis Natiuitatis, Paschæ, Pentecostes, & Assumptionis Dominæ nostræ diebus solum, & non octauis, etiam sine prædicta modificatione, apertis ianuis, campanis pulsatis, & alta voce,

exclusis

exclusis excommunicatis, & admissis interdictis. Ita tamen vt quorum culpa tale interdictum positum fuit, non accedāt ad altare, Quia id expressè permittitur per cap. Alma mater, §. in festiuitatibus. Quod idem postea permissum fuit in festo Corporis Christi, & tota octaua per Martinum v. & Eugenium iiij. in suis extrauag. quæ legi solent intra octauam eiusdem festi, & in die Conceptionis, & sua octaua Virginis Matris in Ecclesijs, in quibus dicitur officium ordinatum per protonotarium Leonardum Nogarolum, & eius Missa quæ incipit, Egredimini, & non in quibus illud non dicitur, vt monuimus in repet. capit. quando, de consecr. distin. 1. capit. 10. nu. 86.

XVI. Quod in diebus, in quibus à Iudice suspenditur interdictum, id omne, 183
& solum ad quod suspenditur, potest fieri in illis, ita quod si non suspenditur ad aliud quàm ad sepeliendum aliquem, aut faciendam certam Missam, aut certum officium, aut dandum certum sacramentum (vt sæpe fit Salmanticæ) non potest fieri nisi illud, & ideo cùm suspenditur aliquod interdictum, scire oportet quoad quantum tempus, & quoad quæ officia illud suspenditur, quod tenor suspensionis monstrabit. Et si nouerimus interdictum esse simpliciter suspensum in vnum 184
diem, vel dimidiatum, poterimus in eo facere omnia quæ possunt fieri si nullum esset interdictum. Si autem nouerimus esse suspensum quoad officia diuina tantum, vel ad aliquot Missas tantum faciendas, non licebit facere alia, & ita non licebit alia sacramenta, vel sacramentalia dare, suscipere vel facere. In prædictis autem quatuor diebus festis suspenditur à primis vesperis illorum, arg. c. 1. & 2. de ferijs, vsque ad completorium inclusiuè diei, aut octauæ postremę, Arch. Domin. & Perus. in c. fin. de sent. excom. contra gloss. antepen. eiusdem. Et suspenditur 185
illis diebus in dicto capit. fin. §. festiuitatibus, de sentent. excommunic. lib. 6. quoad omnes Missas, & omnia diuina officia illorum festorũ, & quæuis alia tam publica quàm peculiaria, & tam ordinaria, quàm extraordinaria, iuxta glo. verb. sicut prius, recept. per Domin. Perus. & Com. ibidem. Quia textus dicit generali- 186
ter, Missæ celebrentur, & alia diuina officia dicantur sicut prius, & quia sic vsus habet. Et consequenter publicè potest Episcopus in illis consecrare Abbates, Abbatissas, calices, ecclesias, virgines, corporalia, & alios apparatus altaris, vela, & omnia alia quæ fieri possent secretò prædicto tempore, de quibus supra eodem capit. num. 177. Et quāquam alias nobis visum fuit, quod die Corporis & Conceptionis, & eorum octauarum non poterant peragi nisi officia diuina eorum festorum ponderantibus illud verbum (huiusmodi officia) quod est in dicta extrauagan. Martini V. & Eugenij iiij. quia tamen mens authoris videtur fuisse, suspendere quoad illos dies tantum, quantum suspendebatur à iure quoad prædictos quatuor dies, & etiam amplius, siquidem suspendit quoad octauas, & quia videtur sic eam interpretari consuetudo, dicimus permissum esse in illis omne id quod permittitur in præfatis 4. festiuitatibus, & etiam in omnibus aliorum sanctorum prædictorum ordinum, in Ecclesijs, in quibus suspenditur.

XVII. Quod nemo tenetur nostra ætate seruare interdictum aliquod nisi de- 187
nunciatum, vt supra dictum est, de suspensione, eodem capit. num. 163. & de excommunicatione, num. 35. & 36. per extrauagan. ad euitanda, cuius tenor

 de verbo

de verbo ad verbum refertur supra eodem capit. num. 35. Nec quando interdictum est in se nullum, & nullitas est sufficienter publicata, exceptis religiosis, qui debent illud obseruare, si ecclesia matrix id obseruat, vt dictum est supra eodem capit. num. 146. Interdictum autem est nullum regulariter in eisdem casibus, in quibus excommunicatio de quibus supra eodem capit. num. 4.

XVIII. Quod laicus non dicitur violare interdictum vllum, quamuis sit validum & denunciatum, audiendo Missam, vel alia diuina officia in loco interdicto etiam ab eo qui dicendo ea peccat, & quamuis audiat cum aliquo personaliter interdicto, iuxta Caiet. verb. Interdicti violatio, §. penult. exceptis quatuor casibus, in quibus peccaret, quamuis non incurreret irregularitatem. Primo, cùm ipsemet est interdictus personaliter, etiamsi interdictum sit generale oppidi eius, quicquid ille dicat ibidem.

II. Cùm expressè vel tacitè est causa quod illa dicantur rogando, iubendo, aut præbendo ad id causam sua præsentia, & auditione. Quia facientes & consentientes, &c. argumen. capit. 1. ad Rom. & cap. 1. de offic. deleg. & facit optimè gloss. singu. Clemen. fin. de priuileg.

III. Cùm dicit talia officia, qualia dicendo violarent clerici, argument. rationis, capit. Pastoralis, §. 1. de cler. excommun. ministr. vt sentit Cald. in dicto membr. 6. col. 10. affirmans quod tali casu potest puniri per Iudicem ecclesiasticum, quia delictum est ecclesiasticum.

IIII. Cum mentiendo asserens se esse clericum minorum, aut habere priuilegium, intraret ad audienda diuina officia vetita, vbi dicebantur clausis ianuis.

XIX. Quod monachi & moniales qui nullum ordinem habent, peccant mortaliter faciendo officia prohibita clericis, Quia merētur includi ob id in alijs monasterijs strictioribus, quo faciant pœnitētiam, dicto capit. Pastoralis, & licet non incurrant irregularitatem, fiunt tamen ineligibiles actiuè & passiuè, iuxta Cald. dicto memb. 6. Et à fortiori clerici qui violant interdictum, peccant mortaliter, quantumlibet dubitet Caiet. vbi supra, & cēsentur violare quoad hunc effectum quoties faciunt quod illis est prohibitum per interdictum personale aut locale, & quoad effectum incurrendi irregularitatem, illis tantum vicibus, quibus supradictum est, cap. 25. nu. 83. & 94.

183 XX. Quod cessatio à diuinis est quædam desistentia à diuinis officijs, & ab administratione sacramentorum, iuxta mentem Inno. & Communem, in capit. Dilectis, de appellat. & capit. irrefragabili, de offic. ordin. quæ est duplex, generalis quæ fit in loco vniuersali, vt ciuitate, oppido, aut parochia, & particularis, quę particulari, vt in ecclesia, aut ecclesijs. Quo fit, non esse certum, quod asserit author compendij priuileg. verb. interdictum, 1. §. 17 allegans in hoc duos doctores Salmanticenses, scilicet, cessationem à diuinis generalem, & interdictum generale esse idem, contra mentem Cald. vbi supra membr. 3. col. 3. & Cardin. in Clemēt. 1. §. in cessationis, de sentent. excommun. vbi Bonifa. num. 4. declarat. Tum quia, vt supra eodem capit. num. 164. dixi, cessatio non est censura, & interdictum sic. Tum quia secundum Innocen. in dicto capit. irrefragabili, num. 4. & in dicto capit. dilectis, num. 3. receptum ibi per Anton. Panormitan. Perus. & Præposit. qui transgreditur cessationem à diuinis etiam particularem, non est irregularis, & qui

transgre-

transgreditur interdictum, quamuis sit generale, sic. Quod optimè probat Bonifac. in dicta Clement. 1. num. 90. post Cardin. & Imol. licet Ioan. Andr. in capit. si canonici, de offic. ordin. lib. 6. quem sequutus fuit Angelus verbo cessatio, teneat contrarium, sed malè, vt demonstrauimus Salmanticæ repetentes dictum cap. dilectis. Tum quia ipse Angel. verbo cessatio, fatetur cessationem particularem, non esse idem quod interdictum particulare, neque facere sui transgressorem irregularem, capit. is qui, de sentent. excommunic. lib. 6. ob idque qui habet priuilegium audiendi diuina officia tempore Interdicti, non poterit tempore cessatio- 189
nis, argument. capit. Priuilegia, 3. distinct. & capit. Porro, & capit. sanè, de priuileg. Neque qui habet priuilegium audiendi tempore cessationis generalis, poterit tempore specialis, quamuis verum sit quod interdictum generale, & cessatio generalis æquantur quoad modificationem prædictam dicto capit. Alma, & quoad rigorem prædictæ Clement. 1. de sentent. excommunicat.

Roganti verò cur ponatur sæpe cessatio post excommunicationem, & interdictum, quibus non est paritum si interdictum est fortius illa? Respondeo quod hoc non fit nisi à summo Pontifice, & quod ille non ponit cessationem generalem post interdictum generale, sed aliud interdictum speciale, aut cessationem specialem; quæ aufert celebrationem diuinorum officiorum etiam clausis ianuis, &c. Cæterum quando feruntur simul interdictum, & cessatio specialis, ponderandæ sunt diligenter literæ, & secundum eas iudicandum. Tum quia transgressor censetur irregularis ea ratione qua est interdictum, & non ea qua est cessatio, per prædicta. Tum quia interdicta & cessationes posita à summo Pontifice, nonnunquam sunt strictiora, nonnunquam verò laxiora quàm communia; tantum enim, & non plus obstringunt, quantum ille vult secundum omnium sententiam. Alia de Cessatione vtilia, sed Confessarijs non vsqueadeo necessaria, tradit nouissimè vir eruditissimus, & clarissimus Alphonsus Aluarez Guerrerus Præses Regius in Regno Neapolitano, in suo laude dignissimo Iuris Pontificij ac Cęsarei Speculo, varia eruditione referto, c. 37. de Ecclesiastico Interdicto. Qui tamen potius referre, quàm probare videri debet, Philip. Franc. in c. si canonici, de off. ordinar. dicentem cessationem generalem positam ab habente potestatem eam ponendi vim interdicti ad inducendam irregularitatem habere, quum paulo ante cum communi contrarium rectè teneat.

Porro, vt quod ad n. vlt. huius cap. supra retuleramus, hic opportunius expediamus, multa super interdictorum suspensione priuilegia sunt à sede Apost. concessa religiosis. quorum summā hoc in loco in vulgari scripseramus, sed quia putamus ea esse sublata per c. 12. & postremum de regul. sess. 25. Concil. Trident. consulto etiam super hoc S.D.N. eam prætermittimus, desiderantes vt sanctitas eius faceret illis facultatem suspendendi interdicta in diebus tantum, & non octauis sanctorum sui ordinis, modo eandem faceret, etiam Parochis quoad dies sanctorum suarum ecclesiarum patronorum, quam puto faciet, si humiliter petatur. Dixi (in diebus tantum) ne nimis eneruetur neruus censuræ ecclesiasticæ. Dixi (modo, &c.) vt seruetur æqualitas & concordia, qua, vt post Salustium ait Hieron. etiam paruæ res crescunt, vt discordia magnæ dilabuntur. Non arbitror tamen eis

men eis sublata priuilegia super necessitate, vel modo præsentandi ordinarijs Confessarios sui ordinis, quia credimus quod per præfatum c. fin. de Regul. solum tolluntur eis priuilegia contraria iuribus communibus, quæ in cap. præcedentibus eiusdem tituli iubentur seruari, & in nullo illorum iubetur seruari ius commune præsentandi præfatos Confessarios, sicut ius commune de interdictis seruandis iubetur seruari in dict. cap. 12. & alia in aliquibus alijs. Qua ratione idẽ dicendum est de alijs priuilegijs concessis eis contra alia iura communia, quæ non iubentur in illis seruari. Et hæc quidem de tribus Censurarum ecclesiasticarum speciebus, puta excommunicatione, suspensione, & interdicto dicta sufficiant. Veniamus nunc ad irregularitatem.

De Irregularitate, & de eius multiplicitate, & regulis generalibus.

Irregularitas quid, humanum inuentum est, tollitur manente peccato, num. 191. & 192. & est quintuplex, nulla mentalis tantum, nu. 192.
Irregularis nemo in dubio iudicandus in foro exteriori, sed sic in interiori, num. 193.
Irregularitatem non duplicat celebratio, nec tollit bulla communis, num. 194.

191 Primo dico, quod nomen Irregularitas est parum Latinum, & generaliter acceptum, significat id quod aliquem extra regulam ponit, quia componitur ab, in, pro, non, & regularitas secundum omnes, sed irregularitas accepta, vt in hac materia sumitur, diffiniri potest ex mente canonum, & Inno. in c. nisi, n. 7. de renunciat. cõmuniter recep. paulo cautius quàm diffiniat Speculator, de dispen. §. iuxta, & Villadieg. de irreg. col. 1. Nicol. de irregul. Ant. 3. part. tit. 28. c. 1. & Aluar. de planct. eccles. lib. 1. ar. 46. & alij alibi. esse impedimentum inductum à iure canonico, directè impediens acceptionem ordinum ecclesiasticorum, aut aliquem vsum eorum, quatenus sunt ordines, etiam post pœnitentiã. Dixi (impedimentum) pro genere, & (inductum à iure canonico) ad significandum non esse inuentũ iuris naturalis, neque diuini. Dixi (directè impediens) ad differentiam excommunicationis, suspensionis, interdicti, & aliorum impedimentorum canonicorum, quæ quanquam ordines, & eorum vsum impediunt, quatenus sunt communicatio, aut sacramenta, aut officia, aut beneficia ecclesiastica, non tamẽ quatenus sunt ordines, saltem directè. Dixi (aut aliquem vsum acceptorum) quia aliqua irregularitas impedit acceptionem, & non vsum acceptorum, & aliqua vnum vsum, & non alium, c. 2. de cler. ægrot. vt statim dicetur. Dixi (post pœnitentiam) ad maiorẽ eius naturæ declarationem, & ad significandum posse quem absolui à peccato, quo irregularitas incurritur remanente ipsa secundum Card. in Clem. dudũ, §. ac deinde, q. 8. de sepult. quicquid innuat extrauag. 1. de priuil. Ex quo sequitur primo, quod rectè dixit Inn. c. ad audientiam, de homicid. omnem irregularitatem inductam esse à iure canonico humano, quamuis aliqua eius origo in veteri testamento fuisset secundum mentem, glos. §. 1. de consec. dist. 1. II. Quod incautè Sylu. & Tabien. verb. irregularitas in principio significauerunt irregularitatẽ esse suspensionẽ, & plus aliquid. Tum quia irregularitas non est censura ecclesiastica, suspensio verò sic, c. quærenti, de verb. signif. Tum quia est species pœnæ multum differens ab

reus ab illa. III. Quod incautius Speculator in d. §. iuxta significat omnem excommunicatum & suspensum, aut interdictum esse irregularem.

II. Quod iuxta mentem textuum omissis multis modis diuidendi doctorum, Irregularitas diuidi potest in quinque species, quæ manāt ex quinque defectuum generibus, scilicet, sacramenti, corporis, animæ, lenitatis perfectæ, & delicti. Quanquam Aluarus Pelagius dixit esse innumerabiles in lib. de planctu eccles. lib. 1. art. 24. arg. c. fin. 15. q. 1. Quod verum esse potest accipiendo eam generalissimè, sed non accipiendo specialiter, vt prædictum est, quia in solis casibus iure expressis incurritur, c. is qui, de sent. excom. lib. 6. 192

III. Quod prima regularum, quibus regulanda est irregularitas, est, quod nulla earum incurritur sola voluntate faciendi, nisi fiat id ob quod imponitur, & ideo nulla est mētalis, vt infra dicetur, n. 210. II. Quod vt Pan. in c. ad audientiā, de homic. recept. per complures recentiores dixit in foro exteriori, nemo in dubio irregularis iudicandus est, quamuis in interiori secus aptus tex. in c. significasti, 1. de homicid. Interius autem reputatur nō solum forum pœnitentiæ, sed etiā consilij secundum Villadieg. de irregul. col. 43. Cuius differētiæ ratio non est, vt diximus in c. si quis autem, de pœnit. dist. 7. à nu. 35. quod in rebus dubijs nō sit accipienda pars securior, sed quod nemo potest facere absq; peccato id de quo dubitat an sit peccatum, necne, & quod nullus Iudex debet condemnare aliquem, de quo dubitat, an debeat condemnari, necne, propter ibi allegata, monstrando quod Inn. in d. c. ad audientiam non dixit quod ei Panor. & alij imponunt. III. Quod 194
licet irregularis qui celebrat antequam obtineat dispēsationem, peccet mortiferè, arg. c. fin. de temp. ordin. & c. Inquisitionis, de accus. non tamen incurrit nouā irregularitatem. Tum quia Inn. in c. si celebrat, n. 3. de cler. excom. receptus id dicit primo de irregulari ob defectum corporalem, aut illegitimitatis. Tum quia paulò post idem asserit de irregulari ob magni criminis notorietatem. Tum quia ratio eius, scilicet, quod id iure non cauetur, & quod sedes Apostolica quando dispensat cum præfatis irregularibus, qui celebrarunt solum dispensat super irregularitate quam ante celebrationem incurrunt, militat in alijs. Tum quia firma ratio dictorum Inno. quam nec ille nec alius aduertit, est quod vt supra diximus, Irregularitas non est vera suspensio, nec censura ecclesiastica, & ita celebrans illa irretitus, nullam violat censuram, nec aliquid aliud, cuius violatio nouam infligat irregularitaté, & illa non incurritur nisi cum exprimitur, vt mox dicetur. IIII. Quod potestas absoluendi à peccatis ad dispensationem irregularitatis non extenditur. Domini. & Alex. per illum textum in c. miror, 50. dist. neque potestas quę per bullas Papæ datur ad absoluendum, vt rectè dixit Villadiegus, vbi supra in fine, & probatur latius infra n. 249. V. Quod nemo fit irregularis, nisi in casibus à iure expressis. VI. Per quam respondetur quæstioni circa hæc propositæ, videlicet, quod irregularitas quamlibet occulta, tantum nocet quoad forum conscientiæ, quantum publica, & æquè necessaria est dispensatio in vtraque. Nec obstat quod Castren. lib. 2. de leg. pœn. loquens de illegitimitate occulta contrarium teneat. Tum quia nouū, & sine textu, & efficaci ratione dictū, contra Com. Ant. in c. 1. de fil. presb. & contra text. ferè expressum, c. nisi, § personæ ibi, si tamē culpa latet, & caus. de renunciat. Tum quia est contra omnem vsum Ecclesiæ hactenus serua-

tum. Tum quia communis efficaciter colligitur ex c.7.sess.24.Conc. Trid. cuius verba sunt.

Liceat Episcopis in irregularitatibus omnibus, & suspensionibus ex delicto occulto prouenientibus, excepta ea quæ oritur ex homicidio voluntario, & exceptis aliis deductis ad forum contentiosum dispensare, & in quibuscunque occultis etiam sedi Apostolicæ reseruatis delinquentes quoscunque sibi subditos in diœcesi sua per seipsos, aut vicarium ad id specialiter deputandum in foro conscientiæ gratis absoluere, imposita pœnitentia salutari. Idem & in hæresis crimine in eodem foro conscientiæ eis tantum non eorum vicariis, sit permissum.

Ad quæsitum autem circa hoc, dico, eum qui tacita irregularitate occulta ordinatur, & impetrat beneficiũ, debere occultè dispensationem impetrare, & si scienter accepit possessionem, quia per id incidit in intrusionem, quæ fecit eum inhabilem ad illud, iuxta citata per Fel. in c. in nostra, corol. 7. de rescript. debet facere mentionem de illa in impetratione à Papa, vel certè impetrare habilitatem ab eo, & postea clam collationem ab ordinario, modo non fuisset reseruatum Papæ, quando obtinuit illud, quod nos nuper consuluimus.

VII. Colligitur ex c.6. Concil. Trident. in 6. allegato scilicet, quod in omni irregularitate descendenti ex delicto occulto, & non deducta in iudicium, excepta ea quæ descendit ex voluntaria, potest Episcopus dispensare, ex quo eod. c.6. nota I. Quod difficilior impetratu est dispensatio super irregularitate occulta homicidij & mutilationis iustorum, quàm iniustorum, non volũtariorum, quia illa à solo Papa potest haberi, vt clarè colligitur ex d. c. 6. hæc verò etiam ab Episcopo. II. nota textum expressum contra Castren. vbi sup. ad hoc quod omnis irregularitas descendens ex crimine quamlibet occulta, indiget dispensatione, licet hæc dari possit hodie ab Episcopo. III. Quod per illud non datur Episcopis vlla potestas dispensandi super vlla irregularitate occulta descendente aliunde quàm ex delicto, & consequenter, neque super illegitimitate, vt dicitur infra num. 221.

De Prima specie Irregularitatis, ex Bigamia.

Bigamia quid, est triplex, & qualibet iuris humani, delèbilis à Papa, & similitudinaria etiã ab Episcopis, quæ non contrahitur à laico contrahente nulliter cum vidua, numero 195. & 2. seq.

195 Dico primo, quod Bigamia est status coniugati cum duabus coniugibus, siue ante, siue post baptismum ductis, c. acutius, 26. dist. glo. c. vna, ead. dist. de qua secundum glo. in sum. eiusdem dist. fuit statutum, vt esset impedimentum ordinum ob quatuor scilicet, quod bis coniugatus non potest aptè significare vnionẽ IESV CHRISTI cum Ecclesia vnica sua, & sancta sponsa, c. debitum, de Bigam. cuius glo. recep. verb. sacramentũ, id latè declarat, & quod excellentia sacramenti ordinis hoc meretur, d. c. vna, & quod est signum incontinentiæ, c. proposuisti, 82. dist. & quod ad persuadendam castitatem, auctoritatem adimit, d. c. vna.

II. Quod triplex est bigamia, scilicet vera, interpretatiua, & similitudinaria iuxta gl. receptam in c. 2. de bigam. quam sequuntur ibi Ant. & alij, & dixit auream Rota decis. 447. in nouis. & declarauit Speculator, de dispens. §. iuxta, n. 6. Vera est eius qui

eius qui habuit & cognouit duas vxores veras, altera mortua, altera d.c. debitum, quamuis vtramque, vel alteram antequam fuisset Christianus habuisset, d.c. deinde, & c. acutius, 26. dist. Interpretatiua est quam incurrit is qui fingitur duas vxores habuisse, qualis est contrahens cum vna sola, sed vidua, aut cum corrupta per alium, c. Maritum, 33. dist. secus si per se, glos. recep. in c. fi. de Bigam. & c. 2. de cler. coniug. Idem si cum virgine quam post commissum adulterium cognouit, c. si cuius, 24. dist. quamuis per ignorantiam id contingeret, glo. recep. in d. c. si cuius, Pan. in c. si vir. de adult. qualis est etiam contrahens cum vna validum matrimonium, cum alia inualidum, aut cum duabus de facto, & cum neutra validè, ob aliquod impedimentum viuentibus ambabus, aut cum vna mortua altera.

Similitudinaria est, quam incurrit ordine sacro insignitus, vel voto solemni adstrictus, cum aliqua etiam vnica contrahens & cõsummans, c. quotquot, 27. q. 1. & c. fin. de Bigam. licet illa sit virgo, vt sentit Ang. verb. Bigamia, §. cui consentiunt Sylu. verb. Bigamia in princip. & S. Ant. 3. part. tit. 21. cap. 1.

Primo, per d.c. quotquot. II. Quod licet neque de iure, neque de facto contrahat cum duabus vel vna corrupta validè, tamen habet affectum contrahendi cum opere subsequuto, posteaquàm per ordinem sacrum, vel votũ solemne contraxit similitudinariè cum Christo. Dixi (ordine sacro insignitus, vel voto solemni adstrictus) ad significandum, quod nec laicus, nec minoribus tantum initiatus contrahens cum vidua siue corrupta inualidè, siue nulliter propter aliquod impedimentum efficiatur irregularis, vt in sacra Pœnitentiaria nuper cõclusum fuit. Tum quia nullo iure id cauetur, & irregularitas non contrahitur, nisi in casibus à iure expressis, c. is qui, de sent. excom. lib. 6. Non obstat Rota decis. 1. de Bigam. quæ per c. fin. eiusdem tit. tenuit contrarium in clerico minorum ordinum, quia non aduertit integram rationem decidendi illius, c. fin. esse prædictam, quæ cessat in tali clerico. Tum quia non obstat, c. nuper eodem tit. quia loquitur de presbytero, & verbo, clericis, in eo posito, addit Innoc. cõstitutis in sacris. Nec etiam obstat, d.c. fin. quia loquitur de Subdiacono, nec ratio in eo expressa, scilicet, quod habuit affectum contrahendi opere subsecuto, quia non est integra, sed integranda supplendo (& quia iam similitudinariè contraxerat cum alia) quæ suppletio colligitur ex ipso textu, non frustra loquente de subdiacono, cui est annexum votum solemne castitatis, cap. A multis, de ætat. & qualit.

III. Quod non incurrit quis sine matrimonio de iure, aut facto contracto, eo 196
quod habeat concubinas etiam multas, etiamsi eas coniugatus cum vna sola virgine haberet, c. penult. de Bigam. & c. fin. 34. dist. Neque eo quod cum desponsata alteri per verba de præsenti matrimonium contrahat, modo adhuc illa virgo esset, c. debitum, de Bigam. neque etiam si cum multis contraheret, si non haberet copulam, nisi cum vna tantum.

IIII. Quod qui matrimonium cum muliere scurrili, serua, aut cum publica fi- 197
bularum actrice contrahit, non est bigamus, si erat virgo, quanquam mortua illa, non debet ordinari, c. si quis viduam, 2. 34. dist.

V. Quod quicquid aliqui dicant, pro certo habetur posse Papam cum Bigamis dispensare ad ordines, vt ait Innoc. in c. 2. de Bigam. & c. ad audientiam, de homicid. & S. Thom. in quodlib. 4. art. 8. quẽ sequitur Anchar in c. 1. de Bigam.

& Rota, decis. 447. & Comm. scilicet, in omni bigamia posse Papam dispensaré, quia omnis irregularitas solo iure humano introducta est, licet fuerit inducta à S. Paulo, c. lector, cum gloss. 34 dist. quamuis in vera non soleat, neque possit sine magna causa ordinaria potestate dispensare iuxt. Rot. receptam in d. decis. 447. in interpretatiua verò, & similitudinaria solet, & potest saltem cum iusta.

VI. Quod nemo alius à Papa, in vera vel interpretatiua ad ordines sacros potest dispensare iuxta omnes, neque ad minores, iuxta Io. And. Anch. & Philip. in c. 1. de Bigam. lib. 6. vbi bonus textus, & ibi Domin. quanquã S. Th. in 4. dist. 27. & Sylu. verb. Bigam. q. 6. oppositum dicant, & Rota in decis. 447. Quorum opinio admitti posset quoad vsum ordinum susceptorum, argu. d. c. lector, sed non ad accipiendum nouos.

VII. Quod super similitudinaria si illa erat virgo, Episcopus dispensare potest, c. 1. cum gloss. qui cler. vel vouent: quod ibi tenet Pan. cum Card. Præposit. & Communi.

De secunda specie irregularitatis, ex defectu corporali.

Irregularitas ex quali defectu membri, vel visus nascatur, nu. 198. & quæ quoad vnum officium, & non quoad aliud, in qua solus Papa dispensat, num. 199. & 200.

Irregularitas illegitimitatis quos notat, & à quo tollitur, num. 201.

Irregularis quis minor, num. 202. æger, obsessus, lunaticus, furiosus, hermaphroditus, n. 203. seruus, infamis, & abstemius, num. 204.

198 Dico primo, quod defectus cuiuslibet membri principalis contingens ob culpam inducit secundæ speciei irregularitatem, c. 1. c. si euangelica, 55. distin. quamuis membrum sit occultum, neque facultatem vtendi ordine impediat, vt sunt pudenda, c. si quis absciderit, & c. seq. 55. dist. quamuis quis sibi non abscindat, sed alius sua culpa, quia iussit aut rogauit, aut quia rei illicitæ dans operam, id casu perdidit, arg. c. Presbyterum, c. continebatur, de homicid. aut in pœnam alicuius delicti ab inimicis fuit illi abscissum, vt Hostien. in summa de corpore vitiatis, §. Et quæ, & in c. ex parte, eod. tit. quem sequuntur Io. And. & Com. determinauit, de eo cui maritus mulieris cum qua fuit deprehensus, pudenda abscidit, & à fortiori, si iure abscissa fuere, arg cap. fin. de temp. ordin. II. Quod etiam defectus partis membri, quam ipse per indignationem abscidit, eam inducit, c. qui partem, 55. dist. quamuis facultatem naturalem bene celebrandi, non adimat, si est notorium quod per indignationem, & impatientiã fecit, & alias non, iuxta Anton. & Card. in c. fin. de corpore vitiat: quanquam de eo Villadieg. dubitet, vbi supra, col. 38. & possunt conciliari, dicendo quod non est irregularis ob defectum membri, sed ob notorietatem peccati, quod abscindendo commisit, d. cap. fin.

199 III. Quod neque imbecillitas membri, neque eius defectus contingens absque propria culpa, nisi impediat celebrationem, irregularem efficit, qualis est illius cui consilio medici, aut chirurgi propter valetudinem, aut ab infidelibus, aut ab inimicis sine sua culpa absciditur. Qualis illius qui natus fuit sine pudendis, aut post

aut post per vim à parentibus, aut alijs castratus, qualis claudicatio eius, cui scipio in altari nō est necessarius, gloss. c. si quis in infirmitate, 55. dist. qualis macula oculi, quæ non priuat visu, neque notabilem deformitatē tribuit, c. 2. de corp. vitiat. Qualis gibbus, & nimia magnitudo alterius, aut vtriusque oculi, si non sint notabilis deformitatis.

IIII. Quod verum videtur, quod iampridem respondi, scilicet, quod quamuis monoculus sit irregularis, d. c. si euangelica, non tamē qui caret visu oculi dextri, qui alijs videtur sanus, & sinistro quantum satis est ad bene celebrandum cernit, licet gloss. in c. 2. de verb. signi. lib. 6. idem de carente oculo, & de carente eius visu videatur censuisse, etiamsi integer appareat secundum Alex. in cap. Hinc etiam, 49. dist. & Vuendel. in 4. dist. 15. q. 1. col. 18. Quod teneri potest de oculo sinistro, quem stylus Romanus oculum canonis appellat, cùm est necesse videre eo, vt canonem Missæ sine indecora, & nimia faciei ad populum conuersione legere possit; alias secus, quod nuper consuluimus ei, qui visu dextri oculi tantum valebat, vt sine tali conuersione legere posset, magis enim deformitas quàm defectus visus videtur in hoc expensus: & ideo c. si euangelica, disponens de carentia oculi, quæ grauem inducit deformitatem, non est extendendum ad carentiam visus, quæ eam non facit, argum. cap. odio, de regu. iur. lib. 6.

V. Esse errorem vulgi, dicere, oportere eum cui abscissa sunt pudenda, ea arefacta, aut in puluerem redacta secum gestare ad celebrandum, vt ait gloss. sing. recept. in c. Eunuchus, 55. dist. & Hostien. in c. fin. de corpor. vitiat. dicit melius etiam fore, quod nonnulli neque viridia gestarent, cuius falsum dictum, est verum quando ob illud non essent irregulares. 200

VI. Quod quilibet defectus, aut imbecillitas cuiuslibet membri, quæ inhabilem facit ad celebrandum, saltem sine notabili horrore, deformitate, aut scandalo, irregularem efficit, siue incurratur culpa, siue sine ea, c. pen. & cap. fin. de corp. vitiat. quæ est regula Pan. in c. 2. de cler. ægrot. quam dixit singul. Villadieg. de irregul. col. 39. quod ipsum de membro superuacaneo, aut nimis grandi dicēdum, arg. gloss. d. c. qui partem. Quis autem defectus aut deformitas sit talis, determinabit Episcopus iuxta Innoc. in c. 1. de corp. vitiat. per c. 1. eiusdem tituli receptum per Card. & Anto. & non confessarius, neq; alius prælatus eius qui est ordinandus; quamuis sit religiosus Sylue. verb. corpore vitiatus, quæst. 1.

VII. Quod defectus aut excessus membri, qui aliquem efficit inhabilem, ad exercendum aliquod officium ecclesiasticum, efficit irregularem ad illud, non autem ad aliud secundum Pan. in c. 2. de cler. ægrot. per illum textum. Exemplum de clerico, qui eo quod membro aliquo captus sit, non potest missare, sed sic pœnitētes absoluere, & aliqua alia officia exercere: Quod verū nobis videtur, quando non incurrisset eum spontè, aut sua culpa iuxta Villadieg. vbi supra col. 39. & probatur per dicta supra, & quoad iam ordinatos, non autem quoad ordinandos, arg. c. fin. de corp. vitiat.

VIII. Quod in ista irregularitate solus Papa dispensat, secundum Innoc. in c. 1. de re iud. lib. 6. & in c. 2. de corp. vitiat. receptum à Ioan. And. & Ant. in c. significauit, de corp. vitiat. licet Villadieg. col. 49. Sylu. verb. corpore vitiatus, q. fin. & aliqui alij contrarium teneant.

IX. Quod

201 IX. Quod defectus natalium, siue vt ita dicam, illegitimitas, qui ad defectum corporalem redigitur, includit omne illegitimorum genus, gloss. c. nisi cum pridem, de renunciat. verb. mauseres, & c. per venerabilem, §. quod autem, qui filij sint legit. & omnes facit irregulares, c. 1. & fin. de fil. presb. quamuis eorum defectus occultus sit, & publicè habeantur pro legitimis, quales sunt multi quos coniugatæ ex adulteris habuerunt: adeo quidem, vt qui scit aut credit per dictum matris se talem esse, legitimationem occultam debet petere, quæ facilè illi concedetur iux. Ant. in d. c. 1. post Host. quamuis matri adulteræ credere si nolit, non teneatur, iuxta eosdem ibidem, & dicta supra c. 16. à n. 45. & alia super hoc vide supra nu. 194.

X. Quod in hac irregularitate solus Papa ad ordinem sacrum, dignitatem & beneficium curatum dispensat, sed ad minores & vnum beneficium simplex, potest etiam Episcopus, c. 1. & 2. de fil. presb. lib. 6. & professio religionis ad omnes ordines, c 1. de fil. presb. non tamen vt possit esse prælatus, aut prælata, Palud. in 4. dist. 43. q. 3. etiam cum dispensatione Episcopi secundum Villad. vbi supra col. 39. & efficaciter probatur per c. 1. de fil. presb. verb. nullatenus, adiuncta gloss. fin. Clement. Vt hi qui, verbo nullo modo, de ætat. & qualit. quatenus habet, per verba illa (nullo modo) tolli potestatem dispensandi Episcopis.

202 XI. Quod ætatis defectus qui etiam ad defectum corporalem reducitur, dum durat, irregularem facit iuxta Villad. vbi sup. col. 39. facit c. fin. de tempo. ord. lib. 6. Quæ verò ætas in ordinando requiratur, dictum est supra c. 25. n. 106. Et quanquam ordinatus ante legitimam ætatem, characterem accipiat, licet sit infans, & ordinetur presbyterio iuxta Arch. in c. si quis suadente, 17. quæst. 4. non tamē ordinum exequutionem, neque priuilegia ad eam pertinentia, quamuis sic ad characterem spectantia, qualia sunt canonis & fori, iuxta d. c. si quis suadente, & c. 2. de foro comp. & Clem. hi qui, de ætat. & qualitat. verb. constitutus, iuxta gloss. Clem. fin. de ætat. & qualit.

XII. Quod in hoc defectu solus Papa dispēsat, iuxta gloss. & Card. ibi, quamuis sit religiosus, non obstantibus priuilegijs quæ videntur exclusa per Concil. Trident. sess. 23. c. 12. de refor.

XIII. Quod lepra quæ etiam ad hunc defectum corporalem redigitur, irregularitatem inducit, & non solum susceptionem ordinum, sed vsum susceptorū impedit, c. cum percussio, 7. q. 1. & c. de rectoribus, & c. ex parte, de cler. ægrot. quod ipsum in qualibet alia corporis infirmitate, quæ notabile scandalum ordinum vsui præbet, videtur dicendum, saltem quoad actus in quibus id facit, argum. l. illud, ff. ad l. Aquil. & cap. 2. de translat. prælat. & in hac solus Papa dispensat, argu. notat. in cap. at si clerici, §. 1. de iud. & Villad. vbi supra col. 48.

203 XIIII. Quod qui patitur epilepsiam, quam quidam appellant Epilentiam, alij morbum caducum, cap. in litteris, 7. quæst. 2. Arreptitius item, Energumenus, aut à dæmone obsessus, est irregularis iuxta Aluar. de Planct. Eccles. lib. 1. cap. 48. F. qui dicit Epilepsiam duplicem esse (quod ille philosophicè declarat) & quod solus Papa super ea dispensat per notat. in dicto cap. at si clerici, & Villad. vbi supra colum. 43. & adeo est irregularis, vt semel hoc morbo infectus, nunquam amplius possit ordinari, quamuis omnino sanus appareat, argum. §. fin. 15.

quæst. 1.

quæſt. 1. neque qui iam ordinatus eſt, ſi ſæpe decidit, neque etiam ſi raro, modo ſpumas ore vomat, celebrare poteſt, alias ſic, vt colligitur ex c. communiter, & duobus ſeq. 33. diſtin. & cap. illud, c. nihil, 7. q. 1. & c. penult. 7. q. 2. adiuncto ſocio præparato ad perficiendam Miſſam incœptam, ſi fortè morbo corriperetur, d. c. illud, & d. c. nihil, exceptis obſeſſis à dæmonibus, qui nunquam celebrare debent, vt ſentit S. Anto. 3. part. tit. 28. c. 5. & Villad. col. 42. vbi ſupra, & quod dicitur de epilentico, Idem de amente, lunatico, & furioſo, iuxta eundem ibidem dicendum eſt.

XV. Quod Hermaphroditus qui eſt vtroque ſexu præditus, nō eſt capax characteris, ſi ſexu fœmineo magis quàm virili præſtet, & licet ſit eius capax, ſi magis virili quàm fœmineo pollet, non debet tamen ordinari, arg. c. illiteratos, 36. diſt. & c. fin. 49. diſt. ſecundum S. Ant. vbi ſupra c. 6. §. 5. receptum, quia eſt monſtrum, & in hac ſolus Papa diſpenſat per prædicta.

XVI. Quod eſt irregularis ſeruus, ſic vt non poſſit ſine facultate ſui domini ordinari, & ſi cum illa ordinatur, fit liber, illo vero ignorante, vel contradicēte, manet ſeruus ſicut antea, ſi non initietur niſi minoribus. Et ſi initietur ſubdiaconatu, vel diaconatu, ſe liberare poteſt, dato alio ſeruo æquali ſui loco, aut iuſto pretio ſoluto. Ad presbyterium autem promotus, manet liber dato ſuo peculio, aut redimendo ſe, ſi peculium non habet, & ſi nec illud habet, nec hoc facere poteſt, ſatiſfaciet præſtando domino obſequia non indecentia presbytero, iuxta S. Anto. vbi ſupra c. 6. §. 6. & colligitur ex c. 1. 2. & 3. & c. nulli, & c. ex antiquis, ex c. frequens, 54. diſt. & toto tit. de ſeru. non ordin.

XVII. Quod infamis tam facti quàm iuris infamia eſt irregularis, c. infamibus, 204
cum gloſſ. & notat. ei per Franc. de reg. iur. lib. 6. & c. 2. iuncta gloſſ. fin. de ordin. cognit. & c. ipſi Apoſtoli, 2. q. 7. in qua, cùm naſcitur ex infamia iuris, ſolus Papa diſpenſat, iuxta Villad. vbi ſupra col. 50. niſi quando Epiſcopus diſpenſans ſuper delicto, ad quod ſua facultas ſe extendit, acceſſoriè infamiam demit, iuxta gloſſ. ſing. c. Euphemium, §. 1. 2. q. 3. cui ſimilis in c. Domino, 50. diſt. & ea quæ poſt Decium dicimus, in c. at ſi, §. 1. de Iudic. In ea verò quæ naſcitur ex infamia facti, qualis eſt illa quæ naſcitur ex crimine graui notorio, etiam Epiſcopus diſpenſat, vt dictum eſt ſupra. Quin etiam pœnitentia iuſta, & emendatione vitæ, interdum aliqua tollitur, quia omnis res per quaſcunque cauſas componitur, per eaſdem diſſoluitur, c. 1. de regul. iur. & c. teſtimonium, de teſtib. & gloſſ. c. primum, 25. diſt. in fin.

XVIII. Quod qui vinum non poteſt bibere, quin euomat, eſt irregularis gloſ. ſing. d. c. ipſi Apoſtoli, cum quo etiam Papa non poſſet diſpenſare, niſi teneatur eum poſſe diſpenſare, vt qui celebrat, non ſumat ſub vtraque ſpecie, contra cap. comperimus, de conſec. diſt. 2. & c. illiteratos, 36. diſt. c. fin. de temp. ord. lib. 6. De quo tractare hic non conuenit. Non video tamen, cur is non poſſit promoueri ad ordines minores, cùm non teneatur communicare ſub ſpecie vini, etiamſi ſeruaretur, c. peracta, de conſec. diſt. 2. quo gloſſ. illa mouetur.

De Tertia specie Irregularitatis, ex aliquo defectu animæ.

Irregularis quis Idiota, Neophytus, & Infidelis, & quis dispensat, num. 205.

205 Dico I. Quod Idiota siue illiteratus, penitus ignarus literarum, est irregularis, c. illiteratos, 36. dist. de quo latè dixi in prælectione, c. si quando, de rescript. pag. 39. nu. 45. & 50. Nunc autem addo Concil. Trid. sess. 23. quod c. 4. de refor. videtur facere irregularem, etiam ad primam tonsuram, eum qui nescit legere & scribere, & ad 4. minores, eum qui saltem Latinam linguam non intelligit.

II. Quod raro aut nunquam in hoc defectu directè Papa dispensat, quanquam sic indirectè, dispensando super ætate necessaria ad discendum, vt dixi in prælect. c. si quando, de rescript. pag. 57. De amentia verò, & defectu iudicij continuo, vel interpellato supra, §. proximo meminimus.

III. Quod defectus fidei irregularem facit, ita vt qui non est baptizatus, non est capax ordinis, c. 1. & c. veniens, de presbyt. non baptiz. quamuis sit catechumenus & sanctus: Quia character ordinis præsupponit characterem baptismi. iuxta Ioan. Andr. & Commu. in d. c. 1. Neque * baptizatus, si est hæreticus, aut fautor hæreticorum, quamuis sit iam conuersus, c. si quis omnem, 1. q. 7. & c. 2. §. Hæretici, de hæret. lib. 6. neque etiam filius hæretici, qui talis excessit vsque ad secundam generationem per lineam virilem, aut vsque ad primam per fœmineam, d. §. Hæretici, & cap. statutum, 2. eod. tit. & lib. Neque Saracenus, Iudæus, aut Paganus, Neophytus, siue recenter conuersus aut baptizatus, c. 1. & 2. 48. dist. & c. constituit, 17. q. 4. Dixi (recenter cõuersus) & non nouus Christianus, quia vulgus nouos Christianos appellat etiam ab hinc plus decem, viginti, triginta, & quadraginta annis conuersos, in quibus hoc locum non habet, argu. c. eam te, de rescript. vbi Fel. nu. 12. & minus in eorum filijs, quos etiam praua nonnullorum consuetudo, nouos Christianos appellat; quamuis statutis aliquarum ecclesiarum à sede Apost. confirmatis, aliud statutum est.

* ordinatur licet capax.

IIII. Quod in his irregularitatibus defectus animæ, solus Papa dispensat, arg. eorum quæ supra proximo §. dicta sunt, & notatur in §. 1. c. at si, de iudic. Neq; ille satis bene potest in defectu iudicij continui, vt sentit Bald. in cap. cum adeo, num. 10. de rescript. Neque in defectu baptismi, quia ea iure naturali aut diuino in eo qui est ordinandus requiruntur, iuxta illa quæ adduximus in d. c. si quando, pag. 28. & 29.

De Quarta specie Irregularitatis, de homicidio iusto ob defectum perfectæ lenitatis.

Deformare hic capitur pro occidere, vel mutilare circa irregularem ex homicidio, num. 206. & seq.

Irregularis est ex defectu perfectæ lenitatis omnis, & solus qui, &c. nu. 207. & 208. & ita Iudex, accusator, testis, &c. qui fuerunt causa deformationis sequutæ, n. 209. & seq.

Causa propinqua deformationis quid & quotuplex, & multis illata, num. 211. & seq.

Intentio virtualis specialior necessaria ad irregularitatem iustam, quàm iniustam, num. 213.

Irregula-

Irregularis non est sic dans arma, hortans, iuvans, pugnans, &c. contra Aluarum Pelag. nu. 214 Et quis ferens ligna, parans funes, & alia ad deformandum, num. 215.

Irregularis deformans ob defensionem parentum, & patriæ, &c. non autem denunicans, &c. numero 216.

Dispensare nequit Episcopus cum irregulari iusto, numero 217. & cum malè ordinato sic, numero 245.

Dico I. Quod hæc oritur ex occisione vel mutilatione membri hominis in casu licito. Quia visum est ecclesiæ non posse cum satis referre lenitatem atque mansuetudinem D. N. IESV CHRISTI, qui propter nos suum proprium sanguinem fudit, & morti se tradidit, eum, qui occidit vel mutilat etiam licitè, per dicta S. Thom. 2. sec. q. 40. ar. 2.

II. Quod illa sola pars hominis dicitur membrum, quæ officium per se distinctum habet, vt manus, pes, auris, arg. c. singula, 89. dist. quare digitus nō est membrum, sed pars membri, iuxta Barth. receptum in l. 2. ff. de public. iudic. quem firmiter sequimur contra Caiet. 2. sec. q. 95. art. 1. quem sequitur Sotus lib. 2. q. 5. ar. 1. de iustit. & iur. 1. quod à communi opinione valde presertim recepta, non est discedendum, sine textu aut ratione necessaria, iuxta c. de quibus, 20. dist. & Ioan. And. recept. in c. 1. de const. quales ipsi non afferunt. II. Quod Caiet. confitetur quod ille cui vnus digitus abscinditur sine quo bene celebrare potest, non est irregularis, & cōsequenter non perdidit mēbrum, cum amissio mēbri apparētis irregularem faciat, iuxta omnium mentem. III. Quod in l. item offilius, ff. de edil. edi. habetur, quod habens abscissum vnum digitum, habet abscissam partē membri, & non ipsum membrum. Et in l. non sunt liberi, ff. de stat. hom. innuitur habentem æquo plures digitos, non habere æquo plura membra. IIII. Quod falsum est id quod Caiet. pro se adducit, scilicet, quod vt sit membrum, non est necesse vt habeat officium distinctum ab alijs membris. & satis est quod sit socius, & adiutor in illo officio faciendo. Quia etiam pars digiti, manum in suo officio iuuat, attamen non est membrum, vt ipsemet fatetur, & cap. 1. de corp. vitiat. ab ipso citatum potius pro nobis quàm pro eo facit, quanquam in neutram partem probat. V. Quod non est verum id quod assumit, scilicet, Testiculos hominis sine parte genitali membrum per se facere, quia quamuis qui sua culpa eos amisit, non possit ordinari, non tamen ex eo sequitur esse membrum. Nam non potest ordinari, qui sua culpa partem digiti amittit, c. qui partem, 55. dist. & cap 1. de corp. vitiat. quam tamen non esse membrum ipsemet confitetur. VI. Quod nullus æquus iudex iudicare auderet, quod statutum irrogans magnam aliquam pœnam in abscindentem alteri membrum, includat digitum abscindentem. Nam & Fel. in d. c. cum illorum, ponens sex casus in quibus digitus habetur pro membro, oppositum pro regula ponit. Monemus tamen nullam esse glossam, quæ hanc exclusionem Barthol. expressè teneat, licet Soto fuerit visum id tenere, gl. ff Clem. 1. de homic. quæ tamen nihil tale habet, nec vllus nostrorum eam in id citauit.

III. Quod quamuis paria sint quoad hoc, interficere, & membrum abscindere, Clem. 1. de homic. non tamen sunt paria, abscindere illud, & debilitare, etiam adeo vt nihil eo facere possit, secundum Card. Pan. & Præposit. in c. 1. qui cler. vel vo-

vel vouent, post Cald. ibidem, quia saltem excusat à deformitate. Contra quod
207 tamen facit quod idem Pan. in d. c. cum illorum, quem sequuntur Angel. Syl. & quidam alij, contrarium tenuit, asserens quod Clem. 1. de homic. quæ de hoc loquitur, pro diuersis ponit mutilare & truncare: & quod per mutilare intellexit debilitare. Pro quo facit, quod Bonif. in eadem, Clemen. 1. col. 6. ait quod irregularis est, qui facit alium irregularem, id est, inhabilem ad sine scandalo celebrandum, quæ duo assumpta esse falsa, iam pridem probauimus Conymbricæ. Tum quia præfata, Clem 1. non habet truncare, sed solum mutilare, vt palam est. Tum quia, vt supra dictū est n. 250. per c. is qui, de sent. excom. lib. 6. irregularitas non contrahitur, nisi in casibus à iure expressis, è quibus non sunt illi quos ipsi de suo addunt. Tum quia iura statuentia irregularem eum, qui occidit, aut mutilat, oppositum de debilitante significāt, arg. c. Nonne, de præsump. & l. Cum prætor, ff. de iudic. Tum quia generans filium extra matrimonium, irregularem facit, c. 1. de fil. presby. non tamen est ob hoc ipse irregularis, & iudex furem furti damnando, facit eum irregularem, c. tantis, Daniel. 8. dist. & c. omnipotens, de accusat. ipse tamen ob hoc non est irregularis. Tum quia membrum aridum, verè est membrum, c. sicut vrgeri. 1. q. 1. ibi, si cuius manus arida est, membrum quidem est, licet inefficax.

208 IIII. Quod ad maiorem breuitatem vtemur hoc verbo deformare, loco illorum verborum occidere, & mutilare membrum, & non abs re, quia vterque potest dici deformator, Mutilator quidem, quia tollit formam figuræ accidentalem, occidens autem, quia tollit formam substantialem, arg. eorum quæ habentur in c. de fabrica, de consec. dist. 1. & in c. in quadam, de celeb. Missar.

209 V. Quod omnis & solus ille est irregularis huius speciei, qui iam baptizatus hominem deformat in casu licito, alio quàm infirmitatis, aut dat causam propinquam deformādi aliquem, aut saltem vt citius deformetur, quàm alias fuisset deformatus, extra necessitatem ineuitabilem suæ vitæ defendendæ. Dixi (iam baptizatus) quia per mortem iustam anteriorem, irregularitas non incurritur, per c. si quis viduam, 50. dist. secundum Pan. & Præposit. in c. gaudemus, de diuort. & Card. in Clem. 1. n. 13. de homic. quem ibi secuti sumus, cum gloss. in Summa, 51. dist. & in d. c. si quis viduam, & Innoc. in d. cap. gaudemus, & Villad. vbi supra col. 45. Non quia infidelis sit incapax omnis irregularitatis, est enim capax Bigamiæ, c. Acutius, 26. dist. sed quia iura solum constituerunt hoc de actibus baptizatorum, d. c. si quis viduam. Per quod soluitur argumentum quod ad oppositum tenendum, Villad. induxit, vbi supra col. 44. Dixi (deformat) quia nisi deformatio sequatur, non incurritur. Dixi (hominem) ad includendum eum, qui deformat Saracenum, aut alium infidelem, & excludendum eum qui solum corpus mortuum, aut antequam animetur deformat, ob dicenda infra nu. 218. Dixi (in casu licito) quia qui in alio hoc facit, hanc irregularitatem non incurrit, sed aliam peioris speciei, scilicet, delicti, de qua d. nu. 218. Dixi (alio quàm infirmitatis) quia deformitas ob illam inducta, deformatorem irregularem non facit, neque deformatum, si per hanc facultas rectè celebrandi non adimatur, cap. si quis à me, cum 3. sequ. 55. distin. Dixi (aut est causa) generaliter ad includendum quatuor causas, scilicet, efficientem, materialem, formalem, & finalem, de quibus infra nu. 219.

nu.219. Dixi (propinqua) quia non sufficit esse remotam, arg. c. de occidendis, 23. q. 5. & gloss. sing. c. de cætero, de homicidio. Causa vero propinqua quoad hoc 211
est dictum vel factum licitum directum sufficienter in deformationem inde sequutam. Dixi (licitum) quia illicitum causat irregularitatem speciei sequentis. Dixi (directum) quia oportet vt sit tale quod tendat in deformationem ex se siue suapte natura, vel intentione operantis, vt est ictus mortifer etiam sine intentione occidendi, vel contra, ictus ex se non deformatorius, cum intentione deformandi. Dixi (sufficienter) quia non sufficit qualiscunque: non enim sufficit directio qua minimus ictus ex se dirigitur in deformationē, neque directio per quamlibet generalem intentionem, qualem habet qui prębet arma militi ad bellum iustum generaliter, & qui hortatur generaliter exercitum ad prælium iustum, & ad victoriam, etiam iuuando sine intentione speciali deformandi. Dixi (licitem) quia sufficit vt sit causa vt deformetur citius quā alias deformaretur. Dixi (extra necessitatem ineuitabilem) quia hæc excusat, iuxta Clem. 1. de homic. quāuis ante illam oppositum tenuit Tho. 2. sec. q. 64. art. 7. ad 3. eo quod nondum per illam hoc ius nouum erat inductum, vt opinatur Caiet. ibi, licet illa non contineat verba ius nouum denotantia, sed parui refert an nouum, an vetus contineat. Idem autem esse de deformante ob necessitatem euitandæ mutilationis dixit Card. in d. Clem. 1. q. 3. Ille vero dicitur esse in prædicta necessitate, qui neque fuga, neque clamore, neque vllo alio modo, nisi interficiendo aut deformando aggressorem, eam vitare potest, iuxta gloss. Clem. 1. & c. suscepimus, eod. tit. quia licet regulariter quis non teneatur fugere ad peccatum vitandum ne aggressorem interficiat, tenetur tamen quoad vitandam irregularitatem, vt rectè Pan. declarauit in c. olim, nu. 17. de rest. spol. & senserunt glos. d. Clem. 1. verbo non valens, & c. Suscepimus, eod. tit. verb. interimetur, quia hęc sine peccato incurritur, vt supra dictum est, non tamen dicitur fuga posse vitare cui ipsa est periculosa, secundum Cōmunem, quam sequitur Fel. in d. c. suscepimus. Dixi (sequutam) quia sine illius consequutione, alia non sufficerent, etiā si alia pœna sanguinis irrogaretur, iuxta dicta sup. n. 193. & gloss. recept. in c. si aliquis, de homicid. Dixi (inde) quia non sufficeret aliunde, nam si captus à iudice contra quem sum testatus, occideretur ab alio quàm à iudice, vel ab eo alia de causa, vel nō moueretur per meum dictum, quia non vidit, vel flocci pependit, nō essem irregularis, quippe, quod ex meo dicto non fuit sequuta mors. Ex qua regula sequitur. Primo quod est irregularis huius speciei Iudex iu- 212
stè procedens, accusator aut promotor fiscalis, testis, & notarius qui sententiam scribit, aut pronunciat aut testimonia testium scribit, aut legit quando publicantur, scribens aut dictans literas quibus iubetur deformatio, agens, aut procurans contra reum talem deformationem patientem, etiam pro reo qui vicit cum condemnatione talionis, per quam accusatus fuit deformatus: Assessor, & quilibet alius officialis, c. aliquantos, 51. dist. & c. Clericis, & c. sententiam, ne cler. vel monach. & gloss. summę 15. distin. & Clem. 1. de homic. omnes enim hi deformant, vel dant causam propinquā deformandi, per prædicta. II. Quod nō est irregularis qui alteri arma præbet, vt se alias se defendere non valentē defendat si ille aggressorē deformet, quia quum per se ipsum deformādo non incurreret, per tex. d. Clem. à fortiori non incurreret faciendo id per alium, arg. c. penult. de homicid.

Dd III. Quod

III. Quod è contrario qui dat arma proximo non valenti se sine illis defendere, & ille occidat inuadentem, est irregularis, quia tota regula conuenit ei, quum non det illa ad necessariam suæ vitæ defensionem, & à fortiori si non daret illi arma, sed ipsemet illis occideret eiusmodi inuadentem, vt tenet gloss. fere ab omnibus recept. in d. Clem. verb. suum, solerter ab illa expensum.

213 IIII. Quod est irregularis qui deformat alium ob defensionem iustam vitæ alterius, etiam patris, aut matris, etiam in bello iusto, etiam in casu in quo nisi ipse id faceret, ciuitas obsessa caperetur, aut exercitus iustum bellum gerẽs fugaretur, & à fortiori qui ob iustam defensionem sui honoris & bonorum, aut proximi deformat licet id iustè faceret, quod fieri posse dictum est, c. 15. nu. 2 & 3. post alios citatos ibi, & latius in c. olim, 1. de rest. spoliat. quia solus ille qui necessitate ineuitabili suæ personæ deformat, ab illa excusatur, dicta Clem. 1. cum gloss. fere ab omnibus recepta, de homicid. Caiet. 2. sec. q. 40. art. 2. Nec obstat quod doctissimus Fortunius in l. vt vim, ff. de iust. & iur. col. 9. oppositum tenuit, quem aliqui sequuti sunt, moti eo quod non incurrit excommunicationem qui clericum propter defensionem necessariam proximi percutit, iuxta Innoc. recept. in c. si vero, de sent. excomm. quod certum est licere. Imo & interdum oportere proximum defendere c. dilecto, de sent. excomm. lib. 6. c. quantæ, eod. tit. in antiq. Non inquam hæc obstant, quia excommunicatio generalis non incurritur sine peccato mortali, vt supra eod. cap. n. 9. dictum est, irregularitas autem sic, per dicta n. 206. & quia non sufficit iustam esse deformationem quo non inducat irregularitatem, & quia sequeretur quod qui defendendi honoris aut bonorum causa in casu licito interficit, non foret irregularis, quod asserere esset mille decisiones in theoria & praxi receptas sine ratione sufficienti mutare, contra textum fere expressum in d. Clement. vbi gloss. recepta fere per omnes hoc tenet. Dixi (iustam) quia qui ob iniustam defensionem, aut in bello iniusto hoc facit, non est irregularis huius speciei, sed sequentis hac deterioris & difficilioris dispensationis, nullam tamen harum incurrunt, qui iudicibus denunciant proditiones, homicidia, & alia delicta cum protestatione se hoc facere solũ vt impediantur ne fiant, & non vt aliqua pœna saltem deformante puniantur, etiamsi sint clerici eiusmodi denuntiantes, vt supra, c. 18. & in repet. c. inter verba, 11. q. 3. diximus: modo ea extra confessionem sciant, quia licet clericus qui alium ob alienas iniurias corã iudice etiam cum prædicta protestatione accusat, irregularitatem non vitet si Iudex accusatum deformet, vt supra dictum est; non tamen incurreret, si ad euitanda mala quæ imminent eos denuntiet cum prædicta protestatione, præsertim ad id conscientia eum perstringente, per locum à maiori. Quanquam etiam laici qui hoc faciunt sine prædicta protestatione, huius speciei irregularitatem incurrunt, licet non peccent, & clerici beneficiarij vel ordine sacro initiati alterius speciei deterioris, quia peccant.

214 V. Quod eam non incurrunt laici vel clerici qui deferunt ad iudicem crimen quod mereretur deformationem licet captum ob illud iniuste vel ob alia aliunde ad eum delata deformet, modo non tenerentur credere id euenturum, quia non præbent prædictam causam propinquam, neque intersunt deformationibus quæ per iudicis sentẽtiam fiunt, glo. Pan. & Com. in c. sententiã, ne cler. vel monach. nisi intersint authoritatem vel auxilium prębendo nil dicendo aut faciendo quo defor-

deformatio fiat aut anticipetur, quamuis clerici, secundum eandem glo. recep. peccent si eis intersint sine causa rationabili, vt consolandi aut confitendi cōdemnatum, secundum Pan. ibidem. Quod nostro iudicio restringendum est ad clericos sacrorum ordinum & beneficiarios per supra dicta c. 25. nu. 110. & Angel. verb. cler. 4. §. 1. & Sylu. verb. cler. 2. §. 4.

VI. Quod clericus presens bello iusto etiam adhortando ad victoriam generaliter, & percutiendo multos propriis manibus, & efficiendo vt commilitones eius ope & hortatu multos occidat, non fit irregularis si per se nō deformet, quia non dat causam propinquam deformandi supra definitam, cum non faciat actum speciatim ad deformationem directum quoad percussos ab aliis: & licet faciat talem quoad percussos à se: illi tamen non sunt deformati, secùs si per se deformat, quia licet necessitas defendendæ patriæ, parētum, cognatorum, aut alius proximi à peccato excuset, non tamen ab irregularitate, per proximè dicta. 215

VII. Quod ex hoc colligitur ratio cur interdum præbere lanceam aut ensem, balistam aut sclopetum, non faciat aliquem irregularem, & interdum sic. Et interdum præbere ante prælium non, & in eo sic, quia interdum datio illa est causa propinqua, & interdum non, & ita interdum inducit irregularitatem, interdum non, non enim facit talem eum qui non dat principaliter ad deformandum licet det generaliter ad bellandum, præliandum & vincendum, vt passim dant patres, patrui, cognati, amici & domini ecclesiastici & seculares, vt colligitur ex Pano. & Com. in d. c. sententiam, & S. Ant. 3. par. tit. 28. cap. 2. §. fin. & aliis supra citatis, neque etiam, iuxta Innoc. in d. c sententiam, qui dat balistam, aut sagittas sagittariis, vt iaciant in hostes, sine tamen intentione speciali vt deforment, sed generali vt vincant, nec eadem ratione qui sclopetum, aut globulos præbet, & à fortiori nec qui dat lanceam, ensem, & alia arma quibus rarius quis interficitur. Neque qui hortatur milites vt animose & fortiter aggrediantur prælium iustum, vt Deo, iuramento, Regi & Imperatori suis satisfaciant: neque etiam qui in ipso prælio cohortatur, dicens, Præliamini, vincite, iux. Comm. in d. c. sententiam.

VIII. Infertur verus intellectus, c. quod in dubiis, de pœn. quatenus habet sacerdotes qui ad preliandum incitant in bellis esse irregulares, & gloss. c. ita quorundam, de Iudæ. dicentis irregularem esse qui ad præliandum dat arma, si eis aliquis interfectus fuerit, & Com. in d. cap. sententiam, concludentis qui in prælio ad interficiendum incitat, esse irregularem, quamuis bellum iustum sit ex parte sua, & illius dicti Innoc. approbati cōmuniter ibidem, scilicet, eum qui balistam aut sagittas præbet ei quem credit interfecturum, si interficit, esse irregularem, quāuis bellum iustum sit; intelligi enim debent de incitante vel dante arma cum prædicta intentione sufficienti ad constituendum causam propinquam deformationis. Contra hæc tamen omnia plurimum vrget quod intentio actualis siue expressa, & virtualis siue tacita æquiparantur in l. cum quid, ff. de reb. cred. & in c. quemadmodum de iureiur. Et qui incitat, iuuat, aut præbet arma ad præliandum & vincendum hostes, virtualiter videtur velle vt percutiant, mutilent, & occidant eos, vel aliquem eorum, quum id non possit cōtingere moraliter nisi ea faciēdo; & qui vult consequens, vult necessarium antecedens, l. 2. ff. de Iuris. omni. iudic. cap. Præterea, de offic. deleg. Secundo, quod qui hortatur suos in prælio iniusto, 216

ſecuta deformatione, fit irregularis, ea ſola ratione quod videatur virtualiter deformari. Tertio quod dupliciter vult quis aliquid, ſcilicet, in ſeſe vel in cauſa ſua, & quod ſufficit velle in cauſa homicidium ad incurrendam irregularitatem, pro quo eſt cap. Presbyter, & cap. continebatur, cum multis aliis de homicid. Ad ſoluendum hæc, & cõſtituendum definita ſupra in hoc dicto, & ſeptimo & octano corollario eius prædictis quæ nullibi ſatis reſoluta legimus adhibito maximo ſtudio & diuino amore per ſacra implorata, vigilia Sancti Matthæi anno 1556. ea occurrerunt vna cum cõſideratione quod non omne quod ſufficit ad dandam cauſam propinquam, & habendam intentionem ſufficientem deformandi quoad deformationem iniuſtam, vt incurratur irregularitas, ſufficit ad dandam cauſam propinquam & habendam ſufficientem intẽtionem occidendi quoad occaſionem iuſtam vt eadem incurratur. Tum quia qui iubet aliquem percuti baculo iniuſtè etiam expreſſo modo ne interficiat, ſi iuſſus interficit, eſt irregularis, quia dat propinquam cauſam, & habet intentionem ad id ſufficientem, c. fin. de homicid. lib. 6. At prælatus qui ciuitati cuius iuriſdictionem temporariam habet, gubernatorem præficit, vt iuſtitiæ munera exequatur, non videtur dare cauſam propinquam, nec habere intentionem ſufficientem vt interficiat, quamquam expreſſè id non prohibeat, c. de prælatis, lib. 6. Cum tamen certius ſit illum gubernatorem aliquem morte condemnaturum, quàm iuſſum percutere, occiſurum. Tum quia opem ferens & aſſiſtens etiam ſine armis iniuſtè præliantibus, dat talem cauſam, & habet talem intentionẽ ſufficienrem vt poſt Innoc. in cap. penult. de homicid. ſupra dictum eſt. Qui tamen aſſiſtit iuſtè præliantibus, non; c. Igitur, cum 3. ſeq. 23. q. 8. etiamſi aſſiſtat armatus, cap. continebatur, de cler. percuſſ. etiamſi hortetur, c. 3. eod. tit. nec etiamſi percutiat, d. c. penult. Per quam reſpondetur tribus argumentis prædictis, quod aſſumpta in eis ſunt vera quidem regulariter, ſed fallunt in his quæ ſpectant ad hanc irregularitatem, quia ſicut ſpeciale eſt in ea vt pro actu etiam iuſtiſſimo imponatur, ita ſpeciale eſt, vt ad id requiratur cauſa ita propinqua & intentio adeo ſpecialis vt dictum eſt.

217 IX. Conſequitur hæc omnia modus excuſandi ab irregularitate prælatos & clericos qui non ſolum ſolent intereſſe bellis ſacris, & piis, cum ſuis ſubditis & militibus, ſed etiam exhortari eos ad præliandum & vincendum, ſine tamen intentione ſpeciali ab deformandum per alios, & ſine deformatione ab ipſiſmet facta, quamquam nulla probabilis excuſandi eos ratio occurriſſet, Aluar. Pelag. de planct. eccleſ. art. 48. modus item excuſandi ab ea clericos & fratres Luſitanos, qui magno zelo fidei Chriſtianos, & non minori animo ſuos in Indiis contra Saracenos & paganos hortari ſolent manibus crucem geſtantes, & aciem ipſam præeuntes, qui non irregulares, ſed regulariſſimi. X. Quod eſt irregularis huius ſpeciei, qui vt conſequatur indulgentias, fert ligna quibus hæreticus vratur, ſi ex eis factis cooperatus fuit ad occidendum, alias non, iuxta S. Anto. 3. part. tit. 28. c. 2. §. 5. & Comm. Quæ conſequitur quod quando antea ſtrangulantur hæretici quàm vrantur, non fieri irregulares eos qui huiuſmodi ligna detulerunt, neque etiam quando viui vruntur, ſi ligna iacta fuerint mortuis iam illis. XI. Quod fit irregularis comitans iudicem tanquam notarius, ſatelles, aut cuſtos damnati ducti ad mortem, aut deformationem, vendens item vel commodans ſcalas, funes,

enſes,

enses, sagittas, balistas, aut alia instrumenta ad sagittis configendum, ad laqueo suspendendum, iugulandum, aurem aut aliud membrum decidendum. XII. Qui capit, aut indicat furem, aut reum vt à iudice capiatur, & qui etiam suæ vtilitatis causa tradit aut conqueritur de aliquo apud Iudicem sine protestatione ne procedat ad deformationem c. prælatis de homicid. lib. 6. Quia omnes isti sunt causa propinqua deformationis in casu licito, & ita irregulares. Dixi (etiam suæ vtilitatis causa) quia si causa alienæ tantum id faceret, etiam cum protestatione fieret irregularis per d. c. prælatis in verb. suas secundum Commun. quàm Franc. sequitur ibi. Quod autem protestatio non solum verbo, sed etiam mente debeat fieri quoad forum conscientiæ, dicetur infra num. 227. XIII. Quod etiam est irregularis hortans condemnatum vt admoueat caput ad stipitem, aut cippum, aut ascendat scalas, aut faciat aliquid aliud ex quo acceleretur deformatio. Et qui acuit gladiũ, aut præparat funes aut instrumenta quo citius, & minori cum dolore fiat exequutio, iuxta mentem S. Anto. vbi supra & omnium aliorum.

VI. Dictum principale quod in hac irregularitate solus Papa dispensat, sed longè facilius, & ex minore causa quàm in sequenti quæ ex actu illicito nascitur: licet post Concil. Trident. in illa si est occulta dispenset Episcopus, & in hac non, vt infra nu. 240. dicetur.

De Quinta specie Irregularitatis, ex homicidio iniusto vno ex delictis vnde illa.

Irregularis per deformationem illicitam est omnis & solus ille, &c. nu. 218.
Causæ sunt quatuor, efficiens, formalis, materialis, & finalis, nu. 219.
Causa propinqua deformationis nouè definita, nu. 219. & seq.
Irregularem facit omnis deformatio illicita mere intenta, & nulla mere casualis, mixta vero facit contentum in hac regula 28. Corollariis ornata à num. 220. de monacho chirurgo, abortiente, vulnerante, & non deformante, ministrante arma, iuuante & hortante, accusante sine protestatione, detinente furem, alente feram, medico, dormiente & ebrio, non contradicente, consulente, &c. de non denunciante, magistro castigante, ludente illicite, clerico venante, cordigero equitante, & de adulterante à nu. 221. vsque ad nu. 239.
Mandans vel consulens hoc differunt, nec refert an cito, an tarde exequutio fiat, num. 233. & seq.

Primum dico, quod quoad hunc effectum paria sunt occidere & mutilare siue abscindere membrum non tamen debilitare, vt dictum fuit supra num. 207. & vt ibi, ita hic vtemur verbo deformare pro occidere, aut mutilare seu membrum abscindere. 218

II. Quod deformatio est triplex, mere voluntaria, mere casualis, & mixta. Mere voluntaria est deformatio intenta seu volita in se iustè, vel iniustè qualis est quam quis intendit facere iustè vel iniustè, per se vel per alium, iubendo, consulendo, aut cooperando, vel iuuando testimonio, vel patrocinio, ferro, veneno,

aut aliis modis, aut deducendo ad locum vbi deformetur, aut procurando vt faciat aliquid ob quod deformetur. Merè casualis est non intenta seu volita in se, neque in causa ad eam sufficienter ordinata, qualis est mors quam infert fulmen eo loco illi qui sine talis deformationis præuisione ad eum iuit, vel missus fuit. Illa enim neque est volita in se, neque in causa ad illam sufficienter ordinata. Mixta est, quæ non est intenta vel volita in se, sed sic in causa sufficienter in illam ordinata, qualis est facta à seruo iusso palo cædere alium citra deformationem, & testificatio in causa sanguinis, nolentis deformationem. Illæ enim non sunt intentæ, siue volitæ in se, sed sic in causa sufficienter in eam ordinata, vt bene declarat S. Thom. 2. sec. q. 64. art. 8. vbi multa Caiet. tametsi nec ipse neque alius adeo breuiter, & clarè resoluat.

III. Quod sicut ad soluenda dubia occurrentia circa irregularitatem quartæ speciei, posuimus vnam regulam; ita nunc ad soluenda dubia circa hanc, tradimus alteram, scilicet, quod omnis & solus ille est irregularis hac specie irregularitatis, qui discretus & baptizatus, seipsum aut alium hominem illicitè deformat, aut causam propinquam illicitam illius, aut suæ anticipationis præbet. Dixi (discretus) quia infans & furiosus qui nunquam habuit iudicium, aut amisit illud ante deformationem, eam non incurrit. Clem. 1. de homic. Dixi (baptizatus) quia prius facta non sufficit, cap. si quis viduam, 50. distinct. & per dicta supra num. 207. Dixi (deformat) ad includendum occidentem & mutilantem, sed non solum debilitantem, etiam sic vt sine scandalo non possit celebrare, vt proximè diximus. Dixi (seipsum) quia cum nemo sit dominus suorum membrorum, l. liber homo, ff. ad l. Aquil. cap. contingit, 1. de sentent. excommunic. etiam irregularitatem incurrit qui seipsum illicitè deformat, cap. si quis absciderit, & cap. hi qui, 55. distinct. quamuis id sancta intentione faciat, vt qui se castrat quo melius castitatem colat, dicto cap. hi qui. Dixi (aut alium hominem) quia non satis deformare embrionem nondum anima rationali animatum, capit. sicut ex tuarum, de homicid. capit. quod vero, & capit. Moyses, 32. quæst. 2. aut
219 cadauer ea destitutum, Archid. cap. si quis, 15. quæst. 1. Dixi (illicitè) quia qui ob morbum consilio chirurgi abscindi facit, aut abscindit aliquod suum, aut alienum membrum, hanc irregularitatem non incurrit, capit. si quis à medicis, & capit. si quis in infirmitate, 55. distinct. quamuis aliam quæ ex defectu corporali nascitur, incurreret, si ob eam fieret inhabilis, aut deformis ad celebrandum sine scandalo per supradicta eodem cap. num. 210. Dixi (causa) generaliter, ad comprehendendum quatuor causas, quæ sunt efficiens, materialis, formalis, & finalis, iuxta Aristotel. lib. 2. Physic. & nos collegimus dudum ex gloss. 1. Decretal. & tradit Marian. in hoc proposito in dict. capit. ad audientiam, quæst. 42. de homicid. & consequenter ad includendum eum qui est causa efficiens deformitatis, qualis est qui eam facit, iubet, mandat, ratificat, vel iuuat, & eum qui est causa materialis illius, qualis est qui dat arma, aut deducit aliquem ad locum, vbi sunt inimici parati ad deformandum ipsum, & eum qui est causa formalis, qualis est qui instruit, docet, aut consulit, & eum qui est causa finalis, qualis est qui præmium aut receptationem deformatori pollicetur. Dixi (propinquam)

pinquam) quia non sufficit quod sit causa remota, per gloss. singul. capit. de cætero, de homicid. receptam per omnes, qualis est de se omnis armorum fabricatio. Dixi (illicitam) quia irregularitas huius speciei, quæ oritur ex deformatione illicita, nunquam sine peccato saltem veniali nascitur, vt sta im diceruus. Causa 220
vero propinqua illicita deformitatis potest definiri esse dictum aut factum illicitum directum sufficienter in deformationem inde sequutam, declarando partes eius vt supra numer. 210. excepto quod non requiritur intentio ta : specialis ad incurrendam ex causa illicita, de qua hic, quàm ad incurrendam ex licita, de qua ibi, vt num. 211. declaratur. Dixi (suæ anticipationis) ad includendum eos qui dicunt, aut faciunt aliquid, sine quo deformatio quidem sequeretur, sed non tam cito, iuxta Specul. de dispens. § iuxta, num. 12. & 13. Panorm it. in capit. sententiam, ne cler. vel mon. Villad. vbi supra col. 22. Anton. 3. parte, titul. 28. capit. 2. §. 5.

Ex hac regula sic declarata infertur Primo, quod prima deformatio intenta & volita in se, semper inducit irregularitatem. Secundo, quod nulla secunda, scilicet, merè casualis, inducit illam, quia neque est in se, neque in sua causa volita.

III. Quod omnis & sola deformatio mixta sequuta ex opere illicito, quod est causa propinqua eius, inducit irregularitatem huius speciei, capit. tua, c. suscepimus, de homicid. & capit. fin. eodem tit lib 6. quæ de opere in se illicito loquuntur, & capit. continebatur, & capit. Presbyterum eodem titulo, quæ de opere licito illicitè facto agunt. Dixi etiam (sola) quia nulla deformatio casualis quæ ex opere licito licitè facto nascitur, facit quem irregularem huius speciei, capit. lator, cap. dilectus, cap. ex literis, 1. & 2. capit. Ioannes, de homicid. & cap. Prælatis, eodem tit. lib. 6. Non dixi vt alias, de opere licito illicitè facto, quia opus licitum illicitè factum, illicitum est, capit. cum minister, 23. quæst. 5. gloss. iuncto textu cap. 1. de collus. deteg. Dixi (quod est causa propinqua eius) quia non sufficit quod sequatur ex illicito, nisi sit causa eius propinqua, qualis est deformatio fulminis ictu facta eius qui malè iussus aliquo ibat, quia illa mala iussio, neque de se, neque per intentionem directam in illam est causa propinqua ipsius per prædicta, sicut & culpa præcedens casum fortuitum, non efficit, vt fortuita imputentur, contra l. si creditor, & l. quæ fortuitis, C. de pig. act. nisi illa culpa dirigatur sufficienter ad illum, vt in hac ipsa specie singulariter dicunt Anchar. & Franc. in gloss. penult. capit. fin. de homicid. lib. 6. Nam & tunc demum culpa præcedens casum, nocet commodatario, cum illa aliquatenus ordinatur ad illum, iuxta mentem omnium in d. cap. 1. de commod. & cap. fin. de deposit. Mula enim commodata periens in itenere ictu fulminis, non perit commodatario, licet propter eius culpam in ludendo vel fornicando, non transiit prius locum vbi fulminauit, quia culpa illa non fuit sufficienter directa in illum casum, & in capit. fin. de homicid. lib. 6. ideo mandans percutere citra mortem, si mandatarius occidat, fit irregularis; quia percussio culpabiliter mandata, sufficienter dirigitur in mortem. Quod autem dicatur sufficienter directum, boni viri arbitrio terminandum est, argumen. l. 1. ff. de iur. delib. cap. de causis, de offic. deleg.

221 IIII. Pro resolutione eorum quæ contra hæc adduci possent ex Soto lib. 5. quæstio. 1. articu. 9. de iust. & iur. & aliis infra citandis. Dicendum est, quod non est aptus nec verus intellectus quem pro certo dat Sotus cap. tua, de homicid. scilicet, quod monachus qui vtendo chirurgia ob solam pietatem curat vulnus, & aperit ex quo infirmus exponens se vento contra præceptum eius, moritur, non est irregularis; & si ob lucrum curat sic. Tum quia Ioan. And. Panorm. Anan. & Fely. dicunt in vtroque casu esse irregularem quamuis in altero casu, quam in altero facilius dispensetur. Tum quia textus aperte dicit illum monachum exercendo alienum officium sibi vetitum peccasse, ibi (licet ipse monachus multum deliquerit officium alienum vsurpando, quod sibi minimè congruebat) & ita ex opere illicito sufficienter ad id tendenti sequuta fuit deformatio. Tum quia textus in illis verbis (si tamen &c.) palam concludit necessariam fuisse illi dispensationem etiamsi ob solam pietatem curasset.

V. Quod nimis audacter videtur dixisse idem Sot. contra omnes Canonistas, imo & Theologos non esse textum probantem quod ex deformatione casuali ex opere illicito sequuta fiat quis irregularis. Tum quia capit. dilectus, & capit. ex literis, de homicid. id probant à contrario sensu, quod licet, vt ipse ait, sit infirmum logicis, Iurisconsultis tamen firmissimum est, l. 1. ff. de offic. eius cui, man. est iu. & capit. Apostolica, de his quæ fi. à præl. fin. con. capit. saltem quando desumitur probandum illud cuius contrarium non est iure expressum, iuxta capit. à nobis 2, de sentent. excommunica. & gloss. capit significasti de for. comp. vt in proposito contingit. Tum quia prædicta duo capit. dilectus, & ex literis, non solum probant id à contrario sensu, sed etiam à cessante ratione & causa, quod est validum, l. Adigere §. quamuis, de iur. patr. capit. cum cessante, de Appellat. vt palam est ea perpendenti. Tum denique quia plurimi sunt textus quibus pro regula statuitur, quod qui deformat, irregularis, est capit. miror, capit. si quis viduam, cap. clerico, capit. de his, 50. distinct. cap. continebatur, & capit. Presbyterum, de homicid. & adeo quidem, vt videantur includere etiam eos qui iustè & sanctè, directe aut indirecte, deformant, aut illius causa sunt. Quin multi & in his Sanct. Thom. 2. 2. sec. quæst. 64. artic. 8. contra casum Clement. 1. de homicid. tenuerunt esse irregularem etiam deformantem ob necessariam suæ vitæ defensionem. Cum ergo à regula non sit discedendum nisi iure, aut ratione in id cogente gloss. l. omnis definitio. ff. de regul. iur. & in Rub. de regu. iur. lib. 6. recept. per omnes. Cumque ius ab hac irregularitate non eximat nisi casu citra culpam deformantem, regula præfata probata relinquitur.

222 VI. Quod deformans embrionem inanimatum vel cadauer exanimatum, non est irregularis per dicta supra num. 218. Nec qui propinat mulieri aut viro potum quo eis generandi facultas impeditur; quia non deformat capit. si aliquis de homicid. neque qui prægnantem abortire facit antequam fœtus anima rationali animetur, capit. sicut ex tuarum, de homicid. quæ quadragesimo die masculo, & octuagesimo fœminæ infunditur, iuxta gloss. singu. in princip. distinct. 5. Si vero nescitur, an fœtus abortiuus quem abortiuit post diem quadragesimum sit mas,

sit mas an fœmina, debet se censere irregularem, qui eius causa fuit, argumen. cap. ad audientiam, de homicid.

VII. Quod non est irregularis qui vulnerat pluries & plurimum, etiam cum maxima sanguinis effusione, etiam abscindendo aliquas partes membrorum, modo non abscindat membrum, nec vulneratus moriatur, etiamsi maneat inhabilis ad decenter celebrandum, quia non deformat. Monemus autem quod licet auris siue cartilago illa sensum auditus exornans, non videatur esse membrum, eius tamen carentia videtur inducere irregularitatem, ob deformitatem quam in parte adeo edita & publica inducit, argum. cap. qui partem, 55. distinct. & eius quod paulo ante diximus, per illud quod Specul. placuit in §. iuxta, de dispens.

VIII. Quod non est irregularis qui iustè aliquem percutit & non occidit, 223
licet ab aliis sine ipsius culpa occidatur, capit. significasti, 2. de homicid. aut moriatur culpa medici aut malo regimine, aut morbo superueniente, quia illa mors non est sequuta ex eius opere illicito, secùs tamen est de iniustè percutiente: nam etiamsi percussio non sit mortifera, est tamen causa, quod alius eum interficiat, aut incidit ob illam in morbum quo moritur etiam culpa medici, vel malo regimine, quia quoad hoc paria sunt interficere, & iniustè percutere ex quo mors sequatur, etiam sine alia culpa percutientis, vt singulariter probant capit. Presbyterum cap. ad audientiam, de homicid.

IX. Quod non est irregularis qui non occidit nec mutilat licet debilitet mem- 224
brum, adeo vt nequeat celebrare per supra dicta.

X. Quod est irregularis huius speciei præbens arma ad bellum iniustum euntibus, si quis in eo deformetur iuxta gloss. c. ita quorundam, de Iudæ. fundatam in capit. quod in dubiis de pœn. & à fortiori si ipsemet prælietur. Imo & quicquid dicat Specul. titulo, de dispens. §. iuxta versiculo quinquagesimo sexto, & nonnulli alij, nos opinionem Innoc. Panor. & Communem in cap. fin. de homicid. certam putamus, scilicet, quod qui in prælio, vel alia quacunque rixa intersunt illis, ex quorum parte sunt iniusta, auxiliando, vel fauendo sunt irregulares si aliquis in eis deformetur, siue intersint armati, siue inermes, siue deforment, siue non, siue ob id timor inimicis augeatur, siue non, quamuis non qui intersunt, ad dissuadendum prælium, & suadendam pacem, licet inde nonnihil animi suorum parti, & nonnihil timoris aduersæ redderetur. Neque etiam qui intersunt iis qui iuste bellum gerunt, etiam ad fauendum, modo suis manibus non deforment, etiamsi animo deformandi percutiant, & ex percussione postea sequatur deformatio culpa percussi vel medici, quia hoc differt iusta percussio ab iniusta. Addo etiam quod qui suis manibus interficiunt iniusto bello non sunt irregulares huius speciei, sed illius quæ nascitur ex defectu perfectæ lenitatis, de qua supra à num. 206. si sunt laici, nec si sunt clerici, si initæ ipsis pugnæ tanta est necessitas, vt excuset à peccato, quamuis non ab irregularitate, vt contingere potest, iuxta notat. per Caietanum, 2. sec. quæstio. 40. articu. 2. & tractatur supra eodem capitulo, num. 214. & 217. XI. Quod est irregularis huius speciei laicus vel clericus qui alium in iudicio iniustè criminis merentis mortem, aut defor-

mitatem accusat si ea sequatur. Et qui inimico indicat vbi sit, quod iter teneat, quomodo inueniet quem quærit; ad determinandum iniustè, si illud sequatur. Iudex item condemnans iniustè. & omnes eiusmodi condemnationi scienter fauentes. Dixi (iniustè) quia quamuis laicus qui iustè accusat, sententiam fert, vel exequitur, cum omnibus ad id auxilium præbentibus sit irregularis alterius speciei, vt dictum est supra numer. 209. Non tamen huius quæ est deterior, & difficilioris dispensationis quàm illa, excepto clerico ordini sacri, qui hoc facit etiam iustè accusando, sine protestatione prædicta, quia facit actum illicitum, iuxta regulam Sancti Thom. 2. sec. quæst. 64. artic. 7. vnde sequitur deformatio.

226 XII. Quod non est irregularis huius speciei nec alterius, qui ad recuperandum sua detinet furem, quoad Iudex veniat, aut eidem tradat, neque qui furti sibi facti accusat in iudicio, quamuis suspendatur, modo expressè protestetur, se nolle vt Iudex illi irroget pœnam sanguinis, cap. Prælatis, de homicid. lib. 6. & alias sic, etiam in foro conscientiæ, licet id ei verè displiceat, vt colligitur ex gloss. & Arch. in dicto cap. Prælatis, & affirmat Calder. probatus ibi à Perus. colum. 2. si autem verè placeat, fiet irregularis, quoad forum conscientiæ, etiamsi scripto verbo protestetur contrarium, secundum Ioan. Andr Dominic. & Perus. in d. cap. Prælatis. Et ideo non semel consuluimus quibus id contigit, vt dispensationem obtinerent, quamquam Fely. in cap. postulasti, de homicid. lib. 6. contrarium significet, allegando in id Ioan. Andr. in cap. 2. de homicid. lib. 6. qui tamen in meo libro id non dicit, neque in libris Dominic. & Perus. in d. c. 2. qui eum pro nostra parte allegant, & bene, quia ipse remittit se ad Hostien. in summa de homic. §. qua pœna, vers. si verum, vbi copiosius quàm omnes, id quod nos asserimus, tenet. Nec obstat, quod per solam voluntatem, aut intentionem sine opere exteriori irregularitas non incurritur, vt supra dictum fuit, num. 195. per c. fin. 13. q. 1. quia in proposito cum voluntate concurrit accusatio, aut querimonia exterior, quæ ad iudicem defertur & deformatio illam consequuta, & protestatio non est talis qualem ius requirit, ad excusandum ab irregularitate, ius enim non requirit protestationem mendacem & fraudulentam, qualis est præfata. In nullo enim casu mentiri permittitur, c. primum, 22. q. 2. c. super eo, de vsur. Hæc tamen irregularitas non est huius speciei, sed præcedentis, quæ ex defectu perfectæ lenitatis nascitur, nisi in clerico sacris initiato, vel beneficiario qui peccat sic detinendo, tradendo, aut accusando, sine dicta protestatione, vt dictum est.

227 XIII. Quod est irregularis huius speciei, qui illicitè rixatur, aut certat cum alio, si eius amici superuenientes eum deforment, etiamsi absque aliquo eius consensu id faciant, iux. Ioan. And. in c. Perus. de homicid. recept. à Pan. & Fel. & Comm. quia ex eius opere illicito in id aliquo modo ordinato, sequuta est deformatio. XIIII. Quod est irregularis huius speciei qui domi suæ alit, aut custodit feram aliquam bestiam, vt Leonem, Elephantem, aut Vrsum, & est in culpa, soluendo vel tenendo solutam, & illa aliquem deformet, secùs si non est in culpa, secundum Innoc. Card. & Com. in d. c. ad audientiam, quia quum est in culpa,

228 ex opere illicito sequitur deformatio, non autem, cum non est in ea. XV. Quod est irregularis huius speciei, chirurgus, vel medicus, cuius dolo, ignorantia, aut

negli-

negligentia, aut audacia amittendi suæ artis regulas, ictus vel ægrotus deformatur, alias secùs, iuxta mentem Specul. recept. vbi supra nu. 11. & Innoc. & omnium in c. tua, de homicid. Custos item infirmi, qui dolo aut notabili culpa, aut contra consilium curantis præbet aut facit aliquid quo infirmus deformatur saltem citius, non autem si id faciat bona fide, sine culpa notabili, licet in aliquo errauerit, & potest se liberare scrupulo, consilio doctorum, qui si etiam dubitans, irregularem se debet putare, iuxta Specul. vbi supra, nu. 13. XVI. Quod est irregularis, secundum Specul. vbi supra receptum, qui cum non sit medicus, neque chirurgus, sagittam aut aliud telum corpori infixum percussio reuellit, vt citius moriatur, vel si ob id celerius moriatur quam alias moreretur, & etiam qui ad aliam partem infirmum vertit, vt citius moriatur, & qui aliquid horum iubet, rogat, aut consulit, & ob id citius moriatur alias non. XVII. Quod non est irregularis infans, neque dormiens, neque furiosus alium deformans, Clem. 1. de homicid. Infans autem quoad hoc dicitur minor septennio, secundùm gloss. prædictæ Clem. quod certum est quoad forum exterius, quoad forum autem interius, videtur iudicandus talis maior eo, si nondum nactus est iudicium sufficiens ad peccandum, & non minor eo, tale iam nactus, vt colligitur ex Ioan. And. & Pan. in c. 1. de delictis pueror. Imol. & Bonif. in d. Clem. fuit defectus iudicij, quod præsumitur post septem annos, & non ante. Et quamuis Zenzel. regulariter recept. per Cardin & Ioan. Colonien. & Villad. in tract. de irregul. col. 28. & Syl. verb. homicidium, 3. q. 4. dicat, quod est irregularis qui ebrius iudicio carens deformat. Quia causa fuit illius cum se inebriauit, cap. inebriauerunt, 15 q. 1. nobis tamen nunquam placuit, quoad omnino ebrium, & extra iudicium positum. Tum quia furiosus quamuis sua culpa furat, siue insaniat, non est irregularis deformando, iuxta glos. c. Si quis insaniens, 15. q. 1. & Card. in d. Clem. 1. q. 6. & Ino. in gloss. 2. Tum quia multi inebriantur citra suam culpam. Tum ob duodecim arg. quæ adhibet Maior in 4. dist. 15. q. 8. ad probandum quod ebrius non peccat in eo quod extra iudicium manens facit. Tum quia neque qui dormiens deformat, fit talis, etiamsi deformet quem vigilans deformare intendebat, vt in d. Clem. Com. declarat. Et magnopere lætatus sui, cum primum hoc Bonifacium tenere vidi in d. Clem. n. 26. quamquam communis opinio procedere potest in ebrio, qui iudicium omnino non amisit, & quoad forum exterius, si tanta ebrietas non probaretur, & etiam quoad forum interius, in eo qui sciens solere se inebriatum sumere arma, & alios percutere, sua culpa inebriatus fuit, vt Marian. annot. in cap. ad audientiam, n. 15. de homicid. Quia facit opus illicitum ordinatum ad id consuetudine ipsius. Quod ipsum dici potest de dormiente, & furioso, qui interdum ad se redit, si admoniti se dormientes aut furentes capere arma, & percutere alios, sunt in culpa non prouidendi tempori quo dormierint vel furuerint, ne talia faciãt, à paritate, siue identitate rationis, l. illud, ff. ad l. Aquil. & c. 2. de transl. prælat. XVIII. fit irregularis iniuria affectus si eius amici iniuriantem deformant, rogati vel iussi ab ipso, & etiam si eo sciente & non contradicente id faciant, alias secùs. XIX. Quod est irregularis qui auertit aliquem à liberando alio ab iniusta deformatione, arg. c. Si quis viduã, 50. dist. c. Periculosæ, de pœnit dist. 1. quia ex ipsius

opere

229 230 231

opere illicito ad eam ordinato, sequuta est, quamquam nemo sit irregularis ex sola complacentia quod deformetur alius, quia id non sequitur ex ea glos. recept. d. c. si quis viduam, licet in eo peccet. Nec consequenter medicus qui non vult curare infirmum qui ob id moritur, nec diues non pascens, vel non vestiens fame vel frigore morientem, nec qui cum potest, non defendit quem deformant, nisi sit iudex, aut qui suo officio ad id tenetur, iuxta S. Anton. 3. part. tit 28. c. 2. Quia non sequitur ex opere illicito iustitiæ lege, & omissio operum charitatis etiam obligantis ad mortale, non obligat ad restitutionem damni, nec ad pœnas irregularitatis per d. cap. 24. num. 5. & in Apolog. lib. de red. q. 2. Mon. 3. Ex quo sequi videtur non esse irregularem eum qui omittit aliquod trium prædictorum facere, etiam si omittat voluntate & desiderio mortis eius cui subueni-
232 re omittit, secundum S. Anton. 3. par. tit. 28. c. 2. in princip. quamuis Syluest. oppositum teneat verb. homicidium, 2. q. 5. & ante Angel. verb. homicidium, 1. §. 17. sed sine ratione & textu idoneo. Quia c. quantæ, de sent. excomm. quod Angel. adducit, & est fortissimum fundamentum omnium quæ allegari possunt, non loquitur de irregularitate sed de excommunicatione, & magis inducit præsumptionem quoad forum exterius quam veram dispositionem vt diximus su-
233 pra cap. 24. XX. Quod est irregularis qui iubet, mandat, vel consulit aliquem deformari illicitè, sequuta deformatione, c. Si quis viduam, 30. dist. siue statim siue multo pôst id faciat, antequam iussum, vel mandatum reuocetur expresse aut tacite restituta inter eos prima amicitia, ita vt in notitiam iussi veniat, iuxta Innoc. in cap. ad audientiam communiter recep. ibi & Villad. vbi supra col. 32. Idem de iubente, mandãte, vel consulente percussionem alicuius citra deformationem, ea sequuta cap. fin. de homicid. lib. 6. & gloss. recept. ibidem. Dixi, & repetij supra (illicitè) quia secus si licitè, quicquid Syluest. verb. homicidium, 1. quæst. 4. subtiliter sed periculose dicat. Tum quia tunc non sequitur deformatio ex opere suo illicito. Tum quia ex dicto Siluest. inferretur, eum qui exercitum ad præliandum & vincendum absque alia intentione expressa vel virtuali interficiendi cohortatur, esse irregularem huius speciei, cum tamen non sit etiam speciei præcedentis per probata supra, nu. 211. Idem de ratificante deformationem suo nomine factam, quam antequam fieret, mandare poterat. Quia ratihabitio his duobus concurrentibus, mandato comparatur, cap. ratihabitionem iuncto cap. ratum de reg. iur lib. 6. & cap. cum quis de sentent. excommunica. eodem lib. facit gloss. in capit. omnes, 17. quæst. 4. quicquid ibi Arch. dicat, & alias non, vt si factum fuit alterius nomine, aut suo, cum esset infans, aut furiosus, iuxta Ioan. Andr. & Panorm. in capit. 1. de conuers. infid. Hæc autem procedunt siue is contra quem consulitur, iubetur, vel mandatur, deformetur, siue consultus, iussus, vel mandatarius, iuxta Panorm. in dicto capit. ad audientiam. Inter consulentem autem & alios hoc distat, quod consulens non satisfacit, reuocando consilium, quia tenetur persuadere contrarium: nam consilium datur gratia eius cui consulitur, qui non tam cito credit ei qui contrarium priori consilio suadet, quam iussus vel mandatarius mandanti vel iubenti. Ex quibus colligitur, fuisse irregularem illum clericum, qui me pridem consuluit, dicens se consu-

consuluisse coniugi cuiusdam absentis quæ facta erat prægnans, certum modum abortiendi, quod postea pœnitentia ductus, reuocauit, sed illa verita maritum regredientem, exequuta consilium, abortiuit. XXI. Quod non est irregularis qui scit tractari da alicuius deformatione illicita, & non significat illud ei; 234
quamuis peccet mortaliter si nec dicto, nec facto ad id iuuet, quicquid dicat Syluest. verbo homicidium 1. quæst. 10. per dicta superius eodem capit. num. 232. est tamen qui interest pugnæ iniustæ auxiliando, incitando, aut exhortando suos, aut animos contrariis imminuendo, & etiam custodiendo vestimenta, aut sarcinas eorum, qui ad præliandum, aut deformandum iniustè proficiscuntur. XXII. Quod magister castigans discipulum non fit irregularis 235
etiamsi moriatur, si circumspectè faciat, alias secus, capit. Presbyterum, de homicid. & clericus ludens cum clerico, aut laico, qui decidens suo se cultello deformat, sine alicuius notabili culpa, non fit irregularis, si licito ludo licitè ludebat, alias secus, c. lator, & capit. continebatur, de homicid. Et quod tecta reficiens, aut aliquos lapides in aliam locum iaciens, aliquem deformat, est irregularis, si dicto aut signo debitè non præmonuit illac transituros, alioqui secus, argumen. l. si putator, ff. ad l. Aquil. & cap. si duo, & capit. Clerico, 50. distinct. Et quod iaciens lapides in sues, aut alia animalia, aliquem deformat, est irregularis, si admisit culpam non satis circumspectè id faciendo, alias non, gloss. dict. capitul. clerico: & quod clericus venans, aut balista se exercens, aliquem casu deformat, est irregularis, iuxta Angel. verb. homicidium, numer. 2. §. 13. & Syluest. eodem verbo, quæstione 7. quod intelligendum est de venatione aut exercitio illi illicitis, non autem de licitis. Non enim omnis venatio, nec omne balistæ exercitium est illicitum illi, vt illi præsupponunt argumento gloss. receptę in capitulo primo de clerico. venat. & not. in capit. 1. de sagit.

XXIII. Quod clericus introducens Meretricem per tecta in domum suam, si decidens moriatur, vel abortiat, fit irregularis, si vero introducat per viam planam, & idem contingat, minimè, quia licet vtrumque opus sit illicitum, & ex vtroque sit secuta deformatio casualis, prius tamen est sufficienter ordinatum ad eam, & posterius non. Et quod circumuersans campanam cuius tintinabulum solutum aliquem deformat, non est irregularis, si non fuit in culpa malè ligandi tintinabulum, alias secùs, vt quia erat campanarius, ad id obligatus, capit. Ioannes, cum ei annot. de homicid.

XXIIII. Quod iocans, aut saltans cum grauida muliere, quæ ob id abortit, non est irregularis, si licitè id facit, vt frater, propinquus, aut amicus, ho- 236
nestus, secùs si illicitè, vt amator obscœnus, aut clericus, aut monachus, cui eiusmodi saltatio esset prohibita, capit. sicut ex tuarum, cum annotat. ei per Panormitan. de homicid. Et quod monachus, vel clericus beneficiarius aut ordine sacro initiatus videns furem surripientem vociferatur, latro, latro, secuta deformatione, est irregularis huius speciei, si animo, vt deformaretur, clamauit, aut credens quod superuenientes eum deformaturi erant, vel ad Iudicem vt deformaretur ducturi, alias non, capit. significasti, cum ei annotat. de homicid. Laicus autem vel alius clericus idem faciens, esset irregularis præcedentis speciei.

XXV.

XXV. Eſt irregularis qui dormiendo ſuffocat infantem in eodem lecto illicite à ſe poſitum, alias ſecus. Quando autem id licite fiat, & quando non, dictum eſt ſupra capit. 15. num. 13. Idem de mittente puerum ad puteum, aut ad flumen vbi ſuffocatur. Et de eo qui fugiens ictum vnius, propellit alterum, qui deformatur, & alia ſimilia, quæ illicite facta inducunt irregularitatem, alias
237 non. XXVI. Quod recte dixit Sotus, aberraſſe Syluestrum dicendo irregularitatem incurri à Clerico, qui cædendo alienam arborem, caſu aliquem interimit, etiam adhibita diligentia quæ ipſum cædentem propriam à culpa excuſaret. Recte etiam dixit, non fieri irregularem monachum, eo quod ſurſum verſus ipſo mouente campanam tempore prohibito, illius tintinabulum aliquem occidat, ſi eam diligentiam adhibet, quæ ſufficeret ad excuſandum eum à culpa, ſi tempore debito id faceret: Licet enim his duobus caſibus opus ſit illicitum, culpa tamen nullatenus dirigitur in mortem. XXVII. Quod eadem ratione recedo ab eodem Syluest. verb. homicid. 3. q. 1. dicente irregularem fieri clericum, qui mercans illicitè, caſu occidit aliquem abſque alia culpa in id ordinata, & quod limitandus eſt Caiet. dicens, quod licet clericus occidens caſu venando, ſi tantam diligentiam quantam laicus adhibet, ne homicidium ſequatur, non magis peccet, quàm ille, incurrit tamen irregularitatem, quam non ille, limitandus eſt, inquam, ne procedat in venatione quæ ſua natura in homicidium non dirigitur, qualis eſt venatio paſſerum, & perdicum ad aucupis cantum, vel accipitris ſine armis, in prouinciis in quibus non eſt prohibita, licet clericus peccaret, id faciendo tempore quo diuinis intereſſe tenetur, neque ſi rogatus, vt ſe venantem comitaretur, fulminis ictu periret. Dixi (limitandus) quia ſaluari poteſt in venatione Vrſorum, Aprorum, & Ceruorum, quæ armis exercetur, ſi mors per illa
238 contingeret. XXVIII. Quod non ſit irregularis monachus minor peccans equitando, eo quod mula manſuetiſſima qua vehitur, citra ſuam aliam culpam puerum occidat. Quia culpa inſeſſionis eiuſmodi mulæ, nullatenus dirigebatur in talem mortem: & quod adulter qui à marito cum vxore deprehenſus, ſui defenſionis cauſa eum occidit, eſt irregularis, vt dixi ſupra cap. 17. num. 7. ſequutus S. Anton. 3. par. tit. 5. quia adulterium eſt actus illicitus & ſufficienter directus ad mortem inferendam, attenta maritorum procliuitate & conſuetudine interficiendi adulteros & ſuas vxores: & lege permittente in certis caſibus patri & marito eos & adulterantes occidere, argum. l. Patri, l. Marito, ff. ad leg. Iul. de adult. & l. Gracchus, C. eod. & eadem ratione clericus adulter fit irregularis ſi maritus ob id occidat vxorem, ſecundum meam opinionem, quam fel. rec. Pius v. probauit, cum in ſacra Pœnitentiaria id controuerteretur.

De diſpenſatione Irregularitatis.

Diſpenſare poteſt, ſed non ſolet Papa in irregularitate homicidij voluntarij, nu. 239.
Homicidium voluntarium exacte definitum, num. 239. & cum quo diſpenſat Epiſcopus, num. 240.
D. Franciſcus Toletus ſocietatis Ieſu inſigniter laudatus, nu. 239.

De diſpen-

De dispensatione huius irregularitatis dico Primo, id quod pridem respondimus, scilicet, licere facere sacrum post debitam contritionem & confessionẽ ante dispensationem, ei qui occultissimè occidit alium, & probabiliter est certum creditum & infamatum iri eum illud fecisse, nisi celebret, quia lex naturalis & diuina de defendenda sua fama, præstat legi humanæ de abstinendo à sacro in irregularitate, per dicta supra cap. 7. nu. 2. & 3. & c. sicut, de consec. dist. 1. Quærit hic prædictus P. Vinc. An idem sit dicendum de excommunicato occultissimo posito in simili periculo infamiæ, & de moniali incidente occultissime in censuram Papalem, vt ante moram petendi absolutionem possit communicare, quando aliæ ad id tenentur, & interesse choro, & aliis, à quibus si abstineret, fama eius & monasterij periclitaretur? Ad quod resp. affirmatiue eadem ratione. 239

II. Quod tam mala est quoad forum conscientiæ hæc irregularitas occulta, quàm publica, per dicta supra eodem, nu. 194. vbi transcripsimus cap. 6. sess. 24. Concil. Trident. quo Episcopis nouè conceditur facultas dispensandi super quacunque irregularitate descendente ex quocunque delicto occulto, excepto homicidio voluntario. Super dispensatione vero descendentis ex voluntario, idem Conc. sess. 14. cap. 7. de reform. statuit in hæc verba.

Cum etiam qui per industriam occiderit proximum suum, & per insidias, ab altari auelli debeat, quia sua voluntate homicidium perpetrauerit, etiamsi crimen id nec ordine iudiciario probatum, nec alia ratione publicum, sed occultum fuerit, nullo tempore ad sacros ordines promoueri possit, nec illi aliqua ecclesiastica beneficia etiamsi curam non habeant animarum, conferre liceat: sed omni ordine ac beneficio & officio ecclesiastico perpetuo careat. Si vero homicidium non ex proposito, sed casu vel vim vi repellendo, vt quis se à morte defenderet, fuisse commissum narretur, quam ob causam etiam ad sacrorum ordinum, & altaris ministerium & beneficia quæcunque ac dignitates iure quodammodo dispensatio debeatur, committatur loci ordinario, aut ex causa Metropolitano, seu viciniori Episcopo: Qui non nisi causa cognita, & probatis precibus ac narratis, nec aliter, dispensare possit.

Ex quibus duobus cap. nota Primo, quod ante prædictum Concil. non licebat Episcopis dispensare super hac irregularitate publica, neque occulta. Ad quod probandum, alias hic adduximus multa, quæ nunc tanquam superuacanea omittimus. II. Nota ex d. c. 7. duplex homicidium voluntarium illicitum. Alterum in se intentum ac volitum, super quo statuitur, ne dispensetur. Alterum volitum in se causa defensionis: Nam vers. si vero, ponit duplex genus homicidij illiciti, scilicet, casuale, & factum causa defensionis: quod intelligendum est de intento, & volito in se, licet causa defensionis. Alioqui enim superflueret, quia contineretur sub casuali, altero membro disiunctiuæ. Ex quo III. Nota, quod homicidium intentum & volitum in se causa defensionis, licet sit illicitum ob excessum inculpatæ tutelæ, non est indispensabile, quod est quotidianum in praxi, ad quod hunc canonem efficaciter in sacra Pœnitentiaria inducentem iucunde audiui admodum Reuerendum Collegam in ea meum Franciscum Toletum, excellentem sacræ paginæ Doctorem & acerrimum antea Gymnastam, ac nonnullis annis primum fœl. rec. Pij V. & nunc S. D. N. Ecclesiasten cum primis Vrbis & orbis suspiciendum, Illustrissimæque Societatis Iesu singulare ornamentum.

III. Quod

240 III. Quod ex eodem cap. 7. & his quæ alias hic & prius in principio dist. 1. de consec. dixi, potest definiri homicidium voluntarium, super cuius irregularitate dispensandi potestas excipitur in omnibus facultatibus dispensandi super irregularitate factis tam summo Pœnitentiario, quàm Legatis, Cruciatarum Commissariis, & quibusuis aliis. Diffiniri inquam, potest, esse homicidium illicitum, intentum, siue volitum in se saltem æquipollenter, alias quàm vitandæ mortis causa ab oratore. Dixi (illicitum) ad differentiam eius quod neque est licitum, neque illicitum, quale est factum ab infante vel furioso, c. illud, 15. q. 1. eius item, quod est iustum, quale est quod ministri militiæ vel milites in bello iusto iustè faciunt, de quo supra in 4. specie. Dixi (intentum, vel in se volitum) quia non sufficit vt sit volitum in causa, quale est omne casuale producens irregularitatem, secundum Thom. recep. 2. sec. q. 64. art. fin. Dixi (saltem æquipollenter) ad includendum illud quod non est quidem intentum, seu volitum in se, sed in causa adeo propinqua morti, vt moraliter vix sint patibilia, velle illam causam, & nolle occidere. Cuiusmodi sunt, Nolle occidere, & venenum, quod scit esse mortiferum, propinare, vel ferire ense punctim circa præcordia, vel circa caput etiam cæsim. Dixi (alias quàm, &c.) ad excludendum intentum ob defensionem vitandæ mortis causa per d. 7. c. Dixi (ab oratore) quia non sufficit vt intendatur ab alio, fit enim sæpè quod idem homicidium sit voluntarium vni & non alteri, quale est, quod facit Petrus percutiendo alium animo occidendi, mandate Ioanne, vt aliquam iniuriam leuem citra deformationem ei dicat, vel faciat. Illud enim Petro est voluntarium, & Ioanni non. Et contrà quod famulus facit propinando potum veneno infectum animo iocandi, mandato heri persuadentis esse solo sale inspersum, id enim famulo non esset voluntarium, & hero sic. Quæ definitio fundatur. Tum in d. c. 7. quatenus in tribus locis significat omne homicidium indispensabile esse volitum in se, scilicet, ibi (per industriam) vel (per insidias) & ibi (voluntate sua) & ibi (ex proposito) Tum quia Thom. receptus vbi supra ait voluntarium differre à casuali, eo quod est volitum in se, & casuale in causa tantum. Tum quia longe magis peccat, qui intendens occidere, occidit, quàm qui non intendens illud facere, id facit. Adeo quidem quod occidens sine animo occidendi, minus peccare dicatur, quàm vulnerans animo occidendi, l. 1. §. diuus, ff. de sicar. Et facit l. 1. & l. is qui, C. eod. quia hic est in dolo, ille in culpa, & dolus præponderat culpæ, l. item si obstetrix, §. fin. ff. ad l. Aquil. Tum quia mandans vulnerare aliquem citra mortem, licet mandatarius occidat, non debet pœna ordinaria mortis puniri, sed minori, secundum Communem, quam post plurimos alios sequitur Dec. cons. 622. & Alciat. in l. magna negligentia, ff. de verb. signific. Et non alia ratione, quàm quia non intendebat occisionem. Ergo qui occidit aliquem, non intendens occidere, non meretur irregularitatem indispensabilem, quam meretur intendens occidere, quum secundum mensuram delicti, debeat esse plagarum modus, Deut. 25. & cap. non afferamus, 24. q. 1. Tum quia c. fin. de homic. lib. 6. quod maximè cõtra hoc facit, non probat mandantem percutere citra mortem, ea consequuta, esse homicidam voluntarium, neque irregularem irregularitate indispensabili, sed tantum esse irregularem, quod & nos fatemur. Tum quia nullo iure probat Caiet. in d. ar. fin. quod percutiens in vtero

prægnan-

prægnantem, sine animo causandi abortum, si ille sequatur, est homicida voluntarius. Et quod faciens sine animo occidendi aliquid, ex quo vt plurimum sequitur mors, illa sequuta, est homicida voluntarius, quia id maximè fundat in d.c. fin. quo id non probari supra probatum est. Et in dictis Thom. qui tamen in corpore quæstionis, omne quod non est volitum in c. sed in causa tantum, ait esse casuale, & 2 argum. & eius solutione sentit homicidium percutientis in vtero prægnantem sine occidendi animo esse casuale, licet punibile, & non voluntarium. Tum quia d. cap. fin. si probaret quod ait Caiet. probaret quod etiam faciens id ex quo non sequitur, vt plurimum homicidium, esset homicida voluntarius, quia vt plurimum non sequitur mors ex percussione nolentis occidere: nam & ex percussione volentis occidere, pluries desinit sequi mors quàm sequatur, vt experiētia docet. Tum quia in cap. significasti, 2. clarè significatur dispensandum esse cum clerico, qui percussit sacrilegum fosserio, sine animo occidendi, licet ob id ab alijs fuerit occisus. Tum denique. quod, vt supra ponderatum est. prædictum cap. 7. probat nō omne homicidium illicitum intentum & volitum in se, esse indispensabile, dicens, non esse tale intentum causa defensionis.

IIII Quod post prædictum Concil. non potest Episcopus dispensare cum homicida voluntario ad vllos ordines, neque vllum beneficium, etiam simplex, vt disponitur in d.c.7. quamuis cum alio posset dispensare quoad ordines minores, iuxta notata in c. ad audientiam, & etiam ad beneficium, per cap. 2. de cler. pugn. in duel. omnium iuris optimum secundum Anan. ibidem, modo sit simplex, iuxta Panor. ibidem, & Fel. in d.c. ad audientiam, & etiam ad retinendum curatum iam obtentum, licet non ad obtinendum, iuxta Dec. in c. at si, §.1. de iud. nu. 16. concordantem sic opiniones contrarias.

De Irregularitate delicti, accipiendi, aut exercendi malè ordines.

Irregularis vt fit ordinatus, aut ordine vtens in censuris, aut ab Episcopo censurato, aut extra tempora, aut vtens ordine non habito, num. 241. & 2. seq.

Circa hæc dico primo, quod est irregularis, qui sciens, aut scire debens se esse 241
excommunicatum excommunicatione maiori, aut interdictum, aut suspēsum saltem suscipiendis ordinibus ordinatur, c.1. de eo qui furt. ordin. suscep. & c. cum illorum, de sent. excomm. Dixi (excommunicatione maiori) quia minor, quamuis sufficiat ad peccandum, non tamen sufficit ad irregularitatem incurrendam, c. si celebrat, de cler. excomm. minist. Dixi (vel debens scire) quia ignorantia crassa non excusat, c. Apostolicæ, de cler. excomm. qualis est eius qui ad constitutum diem sub pœna excommunicationis fuit citatus, & non comparuit, & postea celebrat nesciens se à iudice fuisse excommunicatum, vbi de cōsuetudine tales contumaces excommunicantur, iuxta Anch. in d. cap. Apostolicæ receptum etiam per Villad. col. 4. vbi supra. Neque Episcopus in hac potest iure antiquo dispensare, nisi cum ingrediente religionem post bonam aliquam temporis cōuersationem, cap. fin. de eo, qui furt. ordin. Dixi (iure antiquo) quia nouo Tridētino, sess. 24. c. 6.

poteſt, ſi delictum ſic celebrandi eſt occultum, erit autem occultum, ſi excõmunicatio eſt occulta, licet celebratio ſit publica, argum. l. in delictis, §. ſi extraneus, ff. ad l. Aquil. quia quamuis actus celebrandi ſit publicus, non eſt tamen publica eius malitia: quod in ſacra Pœnitentiaria definitum fuit. II. Quod etiam eſt irregularis, qui quatuor ordines minores, & ſubdiaconatum vno eodemque die ſuſcipit, c. 2. eodem tit. ſed conſuetudine excuſari poteſt, iuxta S. Anto. 3. par. tit. 14. c. 16 §. 16. vt ſupra c. 25. nu. 71. diximus, & à fortiori, ſi duos ſacros ordines ſuſcipit, quamuis Epiſcopus poteſt concedere vſum aliorum prius ſuſceptorum, d. c. 2. de eo, qui furt. III. Quod eſt irregularis, qui ordinatur ab Epiſcopo, qui ſe abdicauit epiſcopatu ſuo quoad locum, & quoad dignitatem, c. 1. de ordin. ab Epiſc. qui Epiſcop. &c. ſciens, aut debens ſcire eius abdicationem, quamuis de facultate ſui Epiſcopi ordinetur, iuxta omnes, cap. ſecundum, 19. diſt. c. quod quidã, §. quamuis, & §. ſciendum, 1. q. 7. IIII. Quod qui ab Epiſcopo excommunicato, interdicto, aut ſuſpenſo, Symoniaco, ſchiſmatico, hæretico, depoſito, aut degradato ordinatur, eſt irregularis, quia quamuis characterem ſuſcipiat per prædicta. & per c. gratiam, & c. ſtatuimus. 1. & 2. 1. q. 1. non tamen exequutionem, ſiquidẽ qui eam non habet, alteri dare non poteſt, modo ſit denunciatus talis per extrauag. ad euitanda, relatam ſupra eodem nu. 35. & ad id iuſto timore non cogatur, argu. c. conſtat, 1. q. 1. Poteſt autem Epiſcopus diſpenſare cum eo qui ignorans denunciationem, ordinatur, argu. c. fin. de ordin. ab epiſcop. & c. ſtatuimus, & cap. ſi à Symoniacis, 1. q. 1. V. Quod qui ordine ſacro ordinatur, ante legitimam ætatem, vel extra tempora legitima, vel abſque literis dimiſſorijs, non eſt irregularis, eſt tamen ſuſpenſus, & ſi antequam abſoluatur, eum exerceat, fit irregularis per extra-
242 uag. Cùm ex ſacrorum, citatum ſupra cap. 25. nu. 70. & in hoc n. 155. VI. Quod quamuis qui per ſaltum ordinatur accipiendo maiorem ante minorem ordinem, verum ordinem ſuſcipiat, etiam ſi primo ſaltu ex laico presbyter fiat, iuxta gloſſ. c. ſollicitudo, 52. diſtinct. & c. 1. de cler. per ſalt. promot. recept. communiter, eſt tamen irregularis, & prætermiſſum ordinem ſine diſpenſatione accipere nequit. Poteſt tamen Epiſcopus antequam accepto vtatur, diſpenſare, vt prætermiſſum ſuſcipiat, & poſtea ambobus vtatur, ſed ſi priuſquam diſpenſetur, vtatur accepto, aut prætermiſſo, videtur talis irregularis, cum quo ſolus Papa ad maiorem ordinem diſpenſat, ſi ſciens errorem id fecit, ſi autem per ignorantiam, Epiſcopus poteſt, imo & ſi ſcienter vſus fuerit ad exercendum acceptum, quamuis non ad maiorem ſuſcipiendum, argu. c. 1. & eorum quæ poſt alios ibi annotat Pan. de cler. per ſalt. promot. & Sylu. verb. irregularitas, q. 11. VII. Quod eſt irregularis, qui ordine quem non habet, vtitur, c. 1. de cler. non ord. miniſt. modo illo vtatur ſerio, & non ioco, argum. c. illud, 15. q. 1. & tanquam ordinatus eo, & non vt laici, ex conſuetudine interdum exercent officium minorum ordinum, iuxta Thom. in 4. diſt. 24. & S. Anto. 3. part. tit. 28. cap. 1. aut non initiatus presbyterio, ſine conſueta ſolemnitate, vt alius baptizat, aut nondum ſubdiaconus epiſtolam cantat ex choro, aut altari etiam cum dalmatica, ſed ſine manipulo, aut cum eo, vbi eſt talis conſuetudo, iuxta S. Anto. vbi ſupra, §. 3. & affirmat Villad. vbi ſupra col. 42. fratribus mendicantibus eſſe conſuetudinem eam dicere etiam cum manipulo, ſecus enim ſi ſolum executione careret, eo quod in ordinatione aliqua ſolemnitas

acciden-

accidentali defuit, licet enim peccet vtendo antequam illa suppleatur, c. 1. de sacram. non iteran. cum annot. ibi, non tamen sit irregularis. Quis pridem respondi, clericum primę tonsuræ, qui solemniter cantauit Epistolam cum manipulo, vbi non erat consuetudo cantandi eam cum illo, nisi subdiacono, fuisse irregularem in foro animæ, secus si noluit id facere tanquam subdiaconus, licet in foro exteriori putaretur talis, quia præsumeretur id fecisse, vt subdiaconus. Ad dubium de laico audiente serio confessionem sacram, & absoluente, simulando se presbyterum, respond. quod sit irregularis per prædicta, quia solemniter facit actum appropriatum ordini presbyterali, quo caret.

VIII. Quod est irregularis violans interdictum generale, aut speciale, locale, aut personale, sepeliendo, administrando sacramenta, aut celebrando diuina officia, sic vt aliquod opus peculiare alicuius ordinis faciat, vt dictum est supra eodem capit. nu. 190. Dixi (clericus) quia laicus quamuis sæpe peccet mortaliter, violando interdictum, nunquam tamen irregularitatem incurrit, vt supra eodem cap. nu. 187. dictum est. Dixi (interdictum) quia secus de cessatione non mixta interdicto, vt dictum est supra eod. cap. nu. 188. 243

IX. Quod solus Papa cum tali ad ascendendum ad maiorem ordinem dispensat, quamuis ad vtendum accepto possit Episcopus, Pan. in cap. 1. de cler. non ordin. minist.

De Irregularitate, ex delicto violandi censuras celebrando.

Irregularis vt sit censuratus celebrando, aut actum ordini proprium agendo, num. 244

Primo dico, quod excommunicatus excommunicatione maiori, interdictus, 244
aut suspensus, qui sciens, aut scire debens, celebrat officia diuina, faciẽdo solemniter aliquid alicui certo ordini suo deputatum tanquam ordinatus tali ordine, aut audit authorando, est irregularis iuxta Comm. quam Hostien. Ioan. Andr. Pan. & alij tenent in cap. 2. de cler. excommu. minist. Dixi (excommunicatione maiori) quia minor ad hoc non sufficit, c. si celebrat, de cler. excommunic. minist. Dixi (sciens) ad excludendum eum, qui per ignorantiam probabilem hoc facit, & ad includendum eum, qui per crassam, arg. cap. Apostolicæ, cum ei annot. eodem tit. Dixi (diuina officia) quia peragendo alia, puta, iudicando, visitando, castigando, præsentando, eligendo, confirmando, &c. non incurritur, quia id nullibi cauetur, & ita non est dicendum, c. legatur, 24. q. 2. & c. is qui, de sent. excom. lib. 6. Dixi (aliquid alicui certo ordini suo) ad excludendum iuxta doctrinam Inn. in c. fi. de excessib. præl. receptam communiter, eos qui recitant aliquas horas, etiam canonicas, & responsoria ad sepulchra mortuorum cantant, aut Psalmos in choro. Quod etiam consueuerunt laici facere, aut ferunt cereos, aut faciũt aliquid aliud minoribus ordinibus annexum, quæ merè laici consueuerunt facere, vt S. Tho. & Ant. citati supra proximè dixerũt. Dixi (solemniter) ad excludendum eum, qui dicit epistolam, aut Euangelium sine apparatu solito, vt proximè dictum est. Dixi (tãquam ordinatus tali ordine) ad includendũ hebdomadarium,

qui tanquam sacerdos capitulum dicit, & orationem in choro, & aquam solemniter benedicit. Quod Syl. declarat ver. irregularitas, q. 13. Dixi (aut audit auctorando) ad includendum prælatum, aut dominum, qui ligatus aliqua censura, coram se celebrare facit aliquem, siue sit ligatus ea, siue non; aut aliquem ligatum, licet ipse non sit ligatus, iuxta gloss. sing. in Clem. 2. de priuileg. verb. celebrare, cõmendatam per plurimos. II. Quod non distinguimus, vt alij inter suspensum, quoad se solum, & inter suspensum quoad se, & quoad alios, quia loquimur de suspenso suspensione propria, quæ est species censuræ ecclesiasticæ supra eodem
245 cap. num. 151. definita, qualis non est ea quam peccatum mortale, vel irregularitas facit, vt ibidem dictum est. III. Quod in hac irregularitate solus Papa dispensat, Innoc. & Comm. in capit. 1. de re iud. lib. 6. adiunctis quæ dicit in c. 1. de sent. excomm. eod. lib. & c. fin. de excess. prælat.

De Irregularitate ex delicto iterandi Baptismum.

Irregularis est bis baptizans, aut bis baptizatus, num. 246. & 247.

246 Primũ dico esse irregularem, qui sciens se esse baptizatum, iterum se permittit baptizari, cap. eos, de consec. distin. 4. & qui rebaptizat quem scit esse baptizatum, cap. 2. de Apost. etiam ignoranter, c. qui bis ignoranter, de consec. distinct. 4. nisi ignorantia esset probabilis, & iusta, iuxta Scotum in 4. distin. 6. q. 8. & Card. S. Xisti in d. c. qui bis, quamuis gloss. Arch. & citati per eum aliter ibi dicant per illum textum, cui nos ibi nouè respondimus, & etiam dubium probabile excusat, quoniam non monstratur esse iteratum, quod nescitur esse factum, c. solemnitates, 1. de consec. dist. 1. Ignorantia probabilis est ei qui adhibita diligentia debita, scire non potuit an qui offertur, sit baptizatus, vel non; qui baptizandus est sub ea conditione, si non es baptizatus, ego te baptizo, c. 2. de bapt. Talis tamen non est ei, qui scit eum natum ex parentibus Christianis, & educatum inter Christianos, qui infantes recens natos baptizant: debet enim credere esse baptizatum, c. veniens, de presb. non baptiz. II. Quod, vt diximus in d. c. qui bis, parochus non debet iterato baptizare illum, quem obstetrix baptizauit, donec cognoscat ex ea, an, & quomodo baptizauit. Et si cognouerit eam scire baptizare, & baptizasse rectè, debet alia omnia supplere, sed non baptizare, etiam sub conditione, si non es baptizatus, &c. quosdam tamen qui sic baptizarunt bona fide, respondi pridem non fuisse irregulares quoad forum conscientiæ, nunc autem dico, quod neque quoad forum exterius, licet peccauerunt, quia verè non baptizarunt, cùm conditio esset de præterito, vel præsenti, & talis falsa faciat cessare actum, l. cùm ad præsens, ff. de reb. cred. cum glos. & citat. in ea. Et quia intentio eorum, non fuit iterare baptismum, & actus agentium non operentur vltra intentionem eorum, l. non
247 omnis, ff. eod. III. Quod idem est de iteratione reliquorum sacramentorum, quæ characterem imprimunt, quæ sunt confirmatio, & ordo, secundum S. Anton. per cap. dictum, de consec. distin. 5. quod agit de bis confirmatis, & c. 1. 68. distinct. quod agit de bis ordinatis; licet acerrimus Scotus in 4. dist. 7. quæst. vlt. communiter receptus oppositum teneat, cuius opinio etsi iuri scripto aptior videatur,

consue-

consuetudini tamen illud interpretanti aptior est S. Anton. & ideo tenenda, arg. c. Cum dilectus, & cap. fin. de consuet.

De Irregularitate ex delicti notorietate.

Irregularem sola enormitas peccati non facit, num. 248. quid aliud requiratur, num. 249.
Sodomita non est irregularis, sed hodie grauissimè punitur, num. 149.
D. Matthæus Contarellus S. D. N. Datarius laudatus, num. 249.
Dispensat vt Episcopus in irregularitate notorij criminis, & in nulla Confessarius, numero 250.

Dico I. esse irregularem eum qui notorio crimine, enormi, & digno depositione notatur, d. c. fin. de temp. ordin. Dixi (notorio) quia id requiritur. Quod autem sit illud, dictũ est sup. c. 25. n. 73. de hac ipsa re tractãdo. Quibus est consequens, non sufficere quod probari possit, aut sit fama, de eo, aut sit confessum extraiudicialiter, vt S. Ant. dixit, 3. part. tit. 28. c. 6. §. 7. Dixi (depositione digno) alias secus, vt dictum est, vbi supra. II. Quod crimina depositione digna sunt adulterium, & omnia alia maiora illo, cõcubinatus diu continuatus, præsertim notorius, & stuprum virginis, & alia similia, de quibus latè Pan. & alij, in c. At si clerici, §. 1. de iudic. & Aret. in c. Cùm non ab homine, eod. tit. post gloss. in summa, 15. q. 8. & c. 1. 81. dist. III. Quod quæcunque enormitas sine notorietate, non sufficit, quamuis contradixerint, gloss. in c. fin. 25. dist. & c. ex tenore, de temp. ord. & Villad. vbi supra col. 35. & Ang. & Sylu. verb. Irregularitas, q. 4. post S. Anto. vbi supra, inijcientes magnos scrupulos multis ecclesiasticis, qui delicta enormia occultissima commiserunt. Tũ quia contra eos est d. c. ex tenore, vbi expressè hoc ait Innoc. Tum quia Bartholom. Brixien. in additione gloss. d. c. fin. 25. dist. tenet cõtra eam, inducendo c. fin. de temp. ord. per quod nouè declarauit Greg. IX. Nulla crimina occulta præter homicidium facere quem irregularem. Tum quia hoc probatur per c. Is qui, de sent. excom. lib. 6. quatenus habet, nullum crimen quantumlibet graue irregularitatem inducere, nisi illud, de quo id à iure specialiter statuitur, vt hunc effectum habeat, vt homicidium. Tum quia nullo solido fundamento nituntur contradictores: solum enim nituntur auctoritate Bernar. & Host. in c. nisi, §. 1. de renunciat. & Specul. in titul. de dispen. §. iuxta, n. 17. & Ioan. in c. vlt. 25. dist. quos licet Ant. sequatur in d. c. Nisi, §. 1. contra tamen tenet in d. c. ex tenore, sequutus ibi Innoc. Speculator etiam vltimo loco, n. 18. refert opinionẽ Vincentij contrariã. Tum denique per ea quæ adducit contra illos Aret. in d. c. Cum non 249
ab homine, col. 13. & duab. seq. IIII. Quod hæc consequitur crimen occultum sodomiæ, licet nefandum, de quo interrogamur, non inducere irregularitatem, quamuis Speculat. in d. n. 17. contrà teneat, nisus opinioni supra reiectæ. Tum per prædicta. Tum quia, vt dictum est, enormitas non sufficit, nec requiritur ad inducendam irregularitatẽ, hæresis enim mentalis enorme crimẽ est, & multo maius, quàm quædam alia inducentia irregularitatem, Tho. 2. 2 q. 11. ar. 3. & etiam desperatio. Idem ibid. q. 20. ar. 3. & multo enormius odium Dei. Idem ibid. q. 34. ar. 2. quorũ tamen nullũ irregularitatẽ inducit, & alia multo minora eã inducũt, c.

Presbyterum, c. Continebatur, de homicid. Quin aliquádo opera bona, vt sup. n. 206. Tú quia nunquã vidi, nec audiui dispensationẽ super hoc à Sede Apost. licet Italia, in qua illa est, apud plerosq; male de hoc vitio audiat. Tú quia, vbi sup. Aret. ex professo hæc tractans, irrefragabiliter id cõprobat. Nec me in contrarium mouent illa plurima, quæ diligentissimè tradit præfatus Illustriss. Præses, in Clem. 1. de homic. 1. par. n. 6. quia, vt ipsemet fatetur, nõ est de casib⁹ expressis in Iure, extra quos nõ incurritur irregularitas, vt dictũ est, per d. c. Is qui. V. Quod dubitari potest, an incurrat eã iure nouo extrauag. fœ. re. Pij V. cuius tenor quoad hoc est.

Omnes, & quoscunque presbyteros, & alios clericos, seculares, & regulares, cuiuscunque gradus & dignitatis, tã dirum nefas (puta sodomiæ) exercentes, omni priuilegio clericali, omniq; officio, dignitate, & beneficio ecclesiastico præsentis canonis auctoritate priuamus. Ita quod per Iudicem ecclesiasticum degradati, potestati statim seculari tradantur.

Ad quod dico Primo, non inducere illã quoad laicos, quia nil agit de illis. Secundo quod nec quoad clericos, si teneamus pœnas eius ipso iure non incurri, quod tamẽ teneri nõ potest, propter illã verba (præsentis canonis auctoritate priuamus) quæ cũ sint præsentis tẽporis, inducunt ipso iure pœnam, c. excõmunicamus, de hæret. & multa c. Bullæ Cœnæ insertæ sup. eod. n. 52. & tradit Fel. in c. Rodulphus, n. 28. & melius, n. 33. de rescr. & sentit gloss. c. In pœnis, de reg. iu. lib. 6. communiter recep. Tertio nõ includere illã quemcunque clericũ sodomitam, sed solum exercentem, quod verbum dixit mihi S. D. N. Greg. xiij. de industria posuisse in ea Reuerendiss. eundemque doctiss. ac integerrimũ, nec pretio, ne precibus à recto flexibilem virum Matthæum Contarellum Datarium eiusdẽ Sanctiss. fidiss. qui à me consultus idipsum respondit: Ideoque arbitror tantum comprehendere eos, qui quasi ex vsu continuato id exercent, arg. l. Sciendum, §. Illud, ff. de Ædil edic. per quem Bart. in proœmio, ff. n. 10. quem sequitur Pan. in c. 1. nu. 24. de Iudi. dicit artificẽ vel mercatorem non dici eũ, qui semel aut iterum, artem, vel mercaturam exercet, sed eum qui toties, vt vulgi opinione habeatur pro tali, Sicuti etiam Erro & abigeus non dicitur quis pro vno vel altero actu, in l. Quis sit fugitiuus, §. erronem, ff. eod. & l. fin. ff. de Abig. & ita temperanda videtur d. Extrauag. saltem quoad forum conscientiæ, vt solum comprehendat eum, qui sic labitur in præfatum crimen, vt boni viri arbitrio dici possit exercitor eius, nõ autẽ qui tantũ cadit aliquoties, & pœnitet cecidisse. Quarto, quod cupiẽti mihi vt solum forum exterius respiceret, idem Sanctissimus respondit, etiam interius respicere, quum non fundetur super præsumptione, nec ponat discrimen inter vtrumque forum. Quinto, quod etiam videtur temperanda ne comprehendat omnem exercentem luxuriam contra naturam, quæ comprehendit omnem pollutionem extraordinariam secundum Tho. sec. 2. q. 154. art. 11. neque exercentem omnem actum Sodomiticum, qui comprehendit omnem pollutionem habitam cum alio, vel alia extra vas ordinarium secundum eundem ibid. sed solum habentem copulam Sodomiticam, arg. c fin. de spons. quod habet, non consummari copulam, nisi intra vas naturale semen effundatur, & c. extraordinaria, 35. q. 2. quod habet ex tali pollutione non gigni affinitatem. Quærenti autem, An vt vidimus eam grauiter in foro exteriori receptam, ita ea in foro interiori sit recepta? respondemus quæstionem esse facti, ad quã respondere non est Iurisconsulti,

fulci arg.l.Vt responsum, C.de Transf.6. quod quo ad illos quos comprehendit, inducit depositionem ipso iure, quæ non est irregularitas, sed peior illa, per dicta sup. V. Quod nulla Irregularitas inducit priuationem beneficij iam quæsiti, ipso iure, quæ videtur sententia Innoc. in c.cum nostris, de Concess. præb. communiter recepti ibi & vbique, præsertim à Fel. in c. inquisitionis, de Accusat. & probatur per c. clericis, Ne cler. vel monach. verb. priuetur, quod probat irregularitatem ex homicidio natam, non inducere illam, & cum illa sit potissima, arg. c. Miror, 50. dist. à fortiori non inducent aliæ. VI. Quod omnis irregularitas præcedens collationem, reddit ipsam subsequutam nullam ipso iure, quo probatur primo, quod verior resolutio illius grandis quæstionis tractatæ à multis citatis, à Fel. in c. 2. de rescrip. An collatio beneficij facta criminoso valeat, est quod facta irretito crimine inducente irregularitatem non valet, facta verò alij sic, arg. c. fin. de tempor. ordin. & aliorum citatorum, vbi supra per Fel. Et ita ratio, cur valet, vel non valet, non est criminis magnitudo, vel paruitas, sed quod inducit, vel non inducit irregularitatem, quæ ratio non esset iusta, nisi irregularitas impediret valorem collationis. Tum quia inhabilis ad vnum, est inhabilis ad ei annexum, c. Translato, de Constit. & in hac specie dicit hoc gloss. notab. in c. studeat, 50. dist. & probat c. postulastis, de cler. excomm. minist. At Irregularis est inhabilis ad ordinem, & vsum eius, & beneficium Ecclesiasticum prærequirit ordinem, & illius vsum, quia datur propter officium, c. fin. de rescrip. lib. 6. ergo, irregularis est inhabilis ad beneficium, & consequenter collatio illi facta nil valet. Deinde, quod c. 2. de Cler. pug. in du. & d. c. studeat, 50. dist. probant irregularem esse inhabilem etiam ad beneficium simplex sine dispensatione. Contra tamen hoc facit, quod ex eo sequeretur, quod collatio facta initiato aliquo ordine, qui sine sua culpa fieret irregularis defendendo iustè proximum, vel amittendo aliquod membrum, vel deformitatem grandem incurrendo casu, vel morbo, vel malitia aliorum non valeret, quod videtur contra totum titulum, de cler. ægrot. & c. cum percussio, 7. q. 1. quod licet omnis irregularis sit incapax omnis ordinis suscipiendi, non tamen est incapax omnis ordinis vsus suscepti, vt per eius definitioné patet, & constat ex c. 2. de corpor. vitiat. quod probat, clericum, qui perdit aliquod membrum, quo fit inhabilis ad sacrificandum, non ideo fieri inhabilem ad alium vsum ordinum, scilicet, ad canendum in choro, vel ad audiendas confessiones, & ad absoluédum, ergo saltem irregularis quum sit habilis ad aliquem vsum ordinis suscepti, etiam erit habilis ad beneficium cui seruiendo sufficit ille vsus, & consequenter videtur, quod qui est irregularis ob defectum, quo solum est inhabilis ad celebrandum, & non ad canendum, licet inhabilis sit ad susceptionem Ecclesiæ parochialis, non erit ad susceptionem beneficij simplicis. Pro quo faciunt etiam c. 2. & c. studeat, quibus conceditur dispensatio ad beneficium simplex ei, cui non conceditur ad officium altaris, sed responderi potest, per hæc solum probari, quod ei qui sine sua culpa incidit in irregularitatem, quæ nascitur ex defectu ad vsum vnius ordinis, & non alius iam suscepti, potest dari beneficiũ, non requirens maiorem vsum, quod concedimus, & consequenter in casu d. c. 2. de cler. ægrot. ei, qui duos digitos, & dimidium palmæ amisit sine sua culpa, posset conferri beneficium non requirens celebrationem, non auté requirens illam.

Nec ex hoc sequitur quod cuilibet laboranti 4. specie irregularitatis, quæ sine culpa contrahitur, possit conferri quodlibet beneficium, ad quod huius ordinis iam suscepti sufficit, non inquam hoc sequitur, quia licet sine culpa contrahatur, non tamen contrahitur ob defectum habilitatis ad vsum vnius ordinis, & non alius suscepti, sed ob defectum contrarium cuiuslibet ordinis suscepti, & suscipiendi vsui, scilicet defectus lenitatis ad omnium ordinum vsum requisitæ.

VII. Quod ad incurrendam irregularitatem, quæ ex delicto nascitur, non sufficit quod illud sit veniale, quod sentit Sotus, lib. 5. q. 1. art. 9. de iust. & iur. Tum quia irregularitas est pœna valde grauis, quippe quæ omni ordinis vsu priuet, & ideo non imponenda pro culpa veniali, arg. c. Non afferamus, 24. q. 1. Tum quia sine contemptu non incurritur dicente Pan. in c. Pastoralis, §. Verum, de Appellat. n. 15. quod est pœna contemptus, quod ipsum dixit Dominic. in c. solet, de sentent. excomm. lib. 6. vbi bona gloss. penult. pro illis, & Fel. in c. Rodulphus, n. 45. de rescript. Tum quia non obstat ratio Caiet. contra tenentis in summ. verb. Irregularitas, scilicet, quod excommunicatio minor, quæ incurritur per peccatum veniale, est maior pœna, quàm irregularitas, quia id falsum est, nã licet nõ priuet sacramentorum perceptione passiua, vt excõmunicatio minor, c. fin. de cler. excõm. minist. priuat tamẽ actiua, & collatiua, & omni ordinis vsu, quod est maius, à qua omni nõ priuat illa per d. supra eod. n. 24. & præterea excommunicatio minor est medicinalis, & facilè solubilis, c. cum desideres, de sentent. excomm. Irregularitas autem difficilis, cum regulariter à solo Papa sit delebilis, qua ratione licet excommunicatio maior dicatur pœnarum maxima, in c. Corripiãtur, 24. q. 3. quia tamen est facilis solutionis, & medicinalis, censetur minor alijs multis secundum Pan. & Comm. vbi supra. Nec obstat, quod Panor. & communis tenent in d. c. fin. quod licet excommunicatus minore non peccet mortaliter, nisi celebrando, peccat tamen venialiter conferendo sacramenta, eo quod textus in secũda parte id videtur exprimere, quia ille intellectus est ineptus, vt in d. n. 24. tetigi, & contrarius textui, probanti quod minor excommunicatio tantum prohibet à participatione sacramentorũ, quæ in sola perceptione consistit, & ita ne textus sibi sit contrarius quatenus ait peccare conferendo sacramenta, debet intelligi de collatione, quæ fit vna cum perceptione, ex mente Hostien. & Anchar. ibid. qualis est collatio eucharistiæ facta sano à celebrante, & ordinis, ab Episcopo missante, vt ibid. dixi.

250 VIII. Quod in hac irregularitate Episcopus dispensare potest, quando nascitur ex adulterio, & alijs minoribus delictis, c. At si, §. 1. de iudi. & in ea quæ ex maioribus nascitur solus Papa, nisi quando, & ad quæ iura id Episcopis concedunt, iuxta gloss. pragmat. sanct. de Concub. verb. inhabiles.

IX. Quod cum nullo irregulari dispẽsare potest confessarius electus per bullas Papæ, quæ habẽt clausulam absoluendi à qualicunque censura, quia irregularitas non est censura, neq; absolutio eius est necessaria ad peccatorũ absolutionem, vt dictum est supra eod. c. n. 194. post Dom. Alex. & Villad. ibi citatos, neq; etiamsi habent clausulã dispensandi, à quibuslibet votis, & absoluendi à quibuslibet censuris, & pœnis. Tum quia stilus Curiæ habet, quod per eam non intelligatur data facultas dispensandi super irregularitate nisi exprimatur, quod colligitur ex eo, quod aliquoties eam exprimit. Tum quia quoties id exprimit dando facultatem

expressam

expressam dispensandi super irregularitate, solet excipere illam, quæ ex bigamia, & homicidio nascitur. Et ita ex contrario consequeretur quod clausula absoluẽdi simpliciter ab omnibus censuris, & pœnis, quæ passim in Iubileis & Bullis indulgẽtiarum ponitur sine irregularitatis expressione, maioris virtutis esset, quàm cum ea, quia in hoc casu semper excipitur irregularitas, quæ ex bigamia, & homicidio voluntario manat, & in illo non. Tum quia pari ratione posset absolui à pœna pecuniaria pro illo peccato à Iudice imposita, vel imponenda, quod est palam falsum. Tum quia facultas illa absoluendi à censuris, & pœnis, quæ ponitur in dictis Iubileis, & Bullis, solum videtur respicere illas censuras, & pœnas, quæ impediunt absolutionem à peccatis, quia in illum finem datur, vt colligitur ex illis verbis. Et cum absolutio peccatorum rectè fieri possit sine sublatione irregularitatis, vt supra eod. cap. n. 192. dictum est, non videtur eius sublatio concessa, nisi exprimatur, quia ex fine sumenda est intentio Autoris. l. Et si non sint, §. Perueniamus, ff. de aur. & arg. leg. & l. fin. ff. de hæred. instit. Non obstat, quod secundum hoc, verba illa, alijs pœnis, superfluerent, quum non videatur occurrere alia pœna distincta à censuris, cuius sublationem prærequirat absolutio sacramentalis, & sacra communio, quia potest dari aliqua, scilicet, suspensio à confessario, ne intra tantum tempus confiteatur, vel communicet, quam non esse propriè censuram, diximus supra eod. Et etiam illa quam ipse pœnitens promitteret aliquo bono fine subire, vel soluere, si intra certum tempus illa sacramenta susciperet. Et illa qua aliquot canones pœnitentiales mandant arceri quem intra aliquod tempus à communione, c. Presbyter, 82. dist. & c. De his verò, 33. q. 2.

X. Quod in hac materia & facultatis concessæ ad dispensandum super occultis, & non publicis, vt in c. 2. de sortileg. & c. 6. sess. 14. Concil. Trid. & alijs, àc Bullæ Sacræ Pœnitentiariæ, & aliquorum Legatorum, circumspectis omnibus, videtur resoluendum, quod occultum est, quod non est publicum. Publicũ autem quod est notorium, manifestum, vel famosum. Tum quia ratio cur alterum concedatur, & alterum negetur, est vt obuietur scandalo publico, iuxta c. nihil, de præscript. cui satis obuiatur non dispensando in notorijs manifestis, & famosis. Tum quia non est de occulti essentia, quod suapte natura, non sit probabile, qualia sunt sola mentalia, c. Erubescant, 32. dist. Neque quod licet suapte natura sit probabile, nullatenus tamen probari possit, quia id est contra §. Hæc ergo, iuncta gl. verb. secreta, sub. c. Quis aliquando, de pœnit. dist. 1. quatenus probant dici occultum factum in præsentia quinque, & contra c. 2. de Apostat. quatenus probat ministerium Acolyti iuuantis rebaptizantem, posse esse occultum. Tum quia penè occultum videtur esse species occulti, d. c. vestra, §. cæterum, quatenus occultum, & penè occultum dicit esse quod toleratur, etiamsi ab aliquibus sciatur, & glo. ibi, & c. Manifesta, 2. q. 1. communiter recep. ait id dici penè occultum, quod probari potest, licet difficulter. Tum quia nulla irregularitas contrahitur sine facto sua natura probabili, & paucæ sunt, quarum factum aliquo modo probari non possit, per supradicta eod. c. n. 193. Tum quia omne quod non est publicum, potest dici occultum, & publicum diffinitur esse quod patet omnibus, secundum Bartol. in l. 1. §. pen. ff. de suspect. tutor. Et ita oportet esse saltem notorium, manifestum, vel famosum, sufficit tamen esse tale viciniæ, collegio, vel monasterio, licet non prouin-

ciæ, ciuitati vel parochiæ. Tunc autē dicetur tale alicui eorum, quādo maiori parti eorum fuerit tale, modo saltem decem inueniantur in eo, per notata à Pan. & citatis ab eo in d.c. vestra, num. 10. & 16. & supra c. 25. num 73. Publicum autem est triplex, scilicet Notorium, quod nititur scientia maioris partis prædictarum communitatum. Manifestum, quod nititur fama eiusdem partis maioris, orta à scientibus, & famosum, quod nititur fama maioris partis, orta non ex scientia, sed indicijs, vel præsumptionibus, iuxta gloss. d.c. Manifesta, 2.q.1. & c. vestra, de cohab. cler. Occultum item triplex, scilicet, quod non est probabile suapte natura, qualia sunt sola mētalia, & quod est probabile suapte natura, sed non potest probari, quia coram nemine factum est, & quod probari quidem potest, sed adeo à paucis, quod nulla inde fama orta est, nec est in iudicium deductum, quod præfatæ gloss. penè occultum appellarunt.

VI. Quod vt delictum dicatur publicum, non sufficit, vt actus qui est delictum, sit publicus, nisi etiam publicè sciatur esse delictum, Missa enim facta coram populo ab excommunicato occulto, actus publicus, & delictum est, non tamen delictum publicum, quia nescitur publicum esse delictum. Tum quia qualitas adiuncta verbo, debet intelligi secundum qualitatem eius, l. in delictis, §. 1. ff. de noxalib. quatenus probat non dici dominum serui delinquentis, qui non erat dominus serui cum deliquit, & vt aiunt Dialectici, non dicitur vidisse Papam, qui vidit eum solum, antequam esset Papa. Tum quia testamentum factum ab aliquo ante militiam, non censetur militare, nisi in ea approbetur, l. Titius, ff. de milit. testam. & Bartol. ibi, & in d. §. 1. ait, quòd pupillus moriens post mortem tutoris, per cuius scientiam reputabatur sciens in vita eius, dicitur mori ignorans, quoad effectum, c. cum antiquioribus, C. de iur. delib.

De sex casibus, quibus Ecclesia pro polluta habetur, ita quod non liceat in ea celebrare.

Ecclesia, vt dicatur polluta in sex casibus, num. 251. & seq.
Polluta Ecclesia, pollutum est cœmeterium contiguum, sed non contrà, num. 253.

251 PRIMVS casus est in c. Ecclesijs, 68. dist. & c. Ecclesijs, de consec. dist. 7. c. proposuisti, de consec. eccles. quando intra eam sanguis humanus iniuriosè effunditur, aut causa naturalis eius effusionis, aut mortis datur.

Dixi (intra) quia secus si extra eam etiam desuper in tecto, vel subter eam in specu, iuxta Archid. in d.c. Ecclesijs, & gloss. in c. 1. de consec. eccles. lib. 6. Dixi (ecclesiam) generaliter, ad comprehendendam tam nondum consecratam, quàm consecratam, c. fin. de consec. eccles. quamuis quoad reconciliationem sit magna differentia. Quia reconciliatio consecratæ debet fieri ab Episcopo, & cum aqua benedicta ab ipso, aut ab alio Episcopo: non consecratæ vero potest fieri à solo presbytero, & cum aqua à seipso benedicta, c. Aqua, de consec. eccles. gloss. d. c. fin. quam probant ibidem, Io. And. Anchar. Card. & Pan. Licet dubitet Anto. ibidem. Dixi (effunditur) ad significandum quod non sufficit aliquarum guttarum sanguinis emissio, Quia iura requirunt effusionem, quæ largitatem denotat, c.

Reuerti-

Reuertimini, 16.q.1.& gloss.sing.in hac specie, c. Cum illorum, de sent. excom. verb.effusionem, commendata per Felin.ibi,& Pan.in d.c.proposuisti. Dixi (sanguis) quia non sufficit percussio, quæ non sit mortifera sine eius effusione, quamuis sit eiusmodi, vt carnes contundat, aut ossa frangat, iuxta Specul. de dedic. eccles.col.10.in rationali diuin.offic. Dixi (humanus) quia nulla effusio cæterorum animalium ad id sufficit, glos.d.c.1.de consec.eccles.verb.sanguis. Dixi (iniuriosè) quia nō sufficit naturalis effusio per nares, aut per os, aut quæ casu fit lapsu, vel offendiculo, aut ictu lapidis, aut tegulæ per se decidentis, gloss.d.c.1.recepta. Neque facta ob iustam defensionem, Pan. in d.c.proposuisti, & Dominic. in d. c. 1. Neque ludo, aut ioco, Specul. vbi supra col. 9. quod nostro iudicio intelligendum est de licito, & licitè facto, arg. c. Cōtinebatur, & c.lator, de homicid. Qualis raro accidere potest in ecclesia, nisi cum aliqua pia re præsentātur, arg.c. Cum decorem, adiunct.gloss.de vit. & honest.cler. & c.Decet, de immunit. eccles. lib. 6.& per ea quæ in c. Quando, de consec.dist.1.not.5. nu. 36. diximus. Nec effusio facta per furiosum, aut stultum, Arch.in d.c.1.aut per puerum iudicio carentem, Collectarius in d.c.fin.arg.c.1. de delict. puero. Dixi (aut datur causa, &c.) Quia sufficit vt vulnus infligatur intra eam, quamuis percussus ante egrediatur, quàm sanguis in illam infundatur, & quamuis recipiatur ille aliquo vase, ne in eam decidat, nec contrà sufficit quod sanguis in illa effundatur, si vulnus extra inflictū est, gloss.in d.c.communiter recepta. Dixi (naturalis) quia non sufficit, vt feratur sententia condemnatoria, etiam intra illam, si per eius exequutionem effusio extra illam facta est. Dixi (aut mortis) quia satis est ad id suffocare, aut alias intra illam hominem sine sanguinis effusione interficere, gloss.in d.c.proposuisti, facit l. Qua actione, § 1.ff.ad l.aquil. sufficit etiam mors, & effusio sanguinis ob fidē catholicam occisi, vel vulnerati, Arch.& gloss.recepta in d.c. 1. nō tamen sufficit interficere, aut percutere aliquo telo, vel tormento misso ab ecclesia in existentē extra eam, quamuis sufficiat mors, vel effusio facta in ecclesia per tormentum foris missum, secundum mentem prædictorum. Ad quæstionem hic propositam respond. quod nec ista, neque alia pollutio occulta impedit celebrationem in ecclesia secundum gloss.recept.c.1.de consec.eccles.lib.6.ex qua cùm eam Salmanticæ prælegerem, intuli fieri posse, vt effusio sanguinis vel seminis facta ab hinc octo diebus, hodie incipiat impedire, & nō antè, nam facta tunc videntibus duobus, & vsque nunc tacentibus, nunc autem publicantibus, ita vt fama gignatur, non impediet, vt ita dixerim, ex tunc, sed ex nunc.

II. Casus est, quando in Ecclesia semen humanum voluntariè effunditur. Dixi (humanum) quia cæterorum animalium ad id non pertinet, gloss. in d. cap. 1. verb. humanum, & quia satis est, vt sit cuiuslibet hominis, siue fœminæ, viri, clerici, laici, fidelis, siue infidelis, & quod effundatur iuxta, contra, aut extra cursum naturalem, text. in d. cap. ecclesijs, verb. Cuiusque, & Speculat. vbi supra tit. de dedicat. eccles. col. 10. Imo & per copulam coniugalem, iuxta gloss. notab. in d.c.1.de consec. & in c.Ecclesijs, 68. dist. & alias tres, quamuis alia oppositum teneat in d.c.Ecclesijs, de consec.dist.1. quam eius additio à nobis ibi probata confutat. Dixi (voluntariè) quia non sufficit quæ dormiendo fit, gloss.sing. in d.c. Ecclesijs communiter recepta, quamuis Angelus in verb. consecratio 252

Eccle-

Ecclesiæ, §.9. oppositum dicat, sed absque sufficienti ratione. Quia ex eo quod teneatur coniugalem violare, non sequitur sufficere eius qui dormit, cum ista non contineat eam irreuerentiam quam illa erga ecclesiam. III. Quando in ea aliquis excommunicatus sepelitur, c. consuluisti, de consec. eccles. IIII. Quando in illa aliquis infidelis sepelitur, c. ecclesiam, 1. & 2. de consec. dist. 1. quanquam in hoc casu non solum reconcilianda est ecclesia, sed etiam parietes illius abradendi, licet
253 in præcedenti reconciliatio sufficiat, iuxta Pan. in d. cap. consuluisti. V. Quando ecclesia per Episcopum excommunicatum publicum consecratur, aut benedicitur, arg. d. c. consuluisti, vbi not. Pan. VI. Quando omnes parietes renouantur, gloss. in c. ligneis, de consec. eccles. sed contrarium verius videtur, vt docuimus in d. c. ecclesijs, not. 2. nisi quando omnes, aut maior pars eorum simul deijciuntur, quod raro fit. Et addo, quod quoties aliqua ecclesia polluitur, etiam Cœmeterium illi contiguum est pollutum, quamuis non id quod non est ei contiguum, licet è contrario polluto cœmeterio, ecclesia illi contigua non polluatur, c. 1. de consec. eccles. vel altaris, lib. 6.

De Casibus reseruatis.

Casus reseruatus quid, nullus talis iure diuino, sed contra illud est dicere nullum posse reseruari, nullus est reseruatus Papæ sine censura, qua sublata cessat reseruatio, nu. 254. secus in episcopali, num. 255. quales dicuntur iure communi sex, num. 256. quorum vix duo sunt in vsu, num. 257. consuetudine generali dicuntur esse 4. statutis synodalibus varij pro varijs regionibus, num. 258.
Blasphemi absolutio vt facienda, num. 257.
Regis operibus Præfecti sæpe hoc modo peccant, num. 258.

254 Dico primum casum reseruatum esse peccatum, cuius absolutio à iure humano est prohibita presbytero, qui solo diuino ab omnibus potest absoluere, iuxta illud. Quorum remiseritis, &c. Ioan. 20. vt latè probauimus in c. placuit, de pœnit. distinct. 6. num. 2. 11. & 17. secundum mentem eorum, qui verius loqui videntur, in quibus sunt, gloss. c. 2. de pœnit. & remiss. lib. 6. S. Anto. 3. par. tit. 2. cap. 11. verb. casus. II. Quod ex hoc sequitur aliud esse casum reseruatum, aliud censuram, quæ est pœna eius, vt tactum est supra eodem cap. num. 151. III. Quod Concil. Trident. c. 7. & can. 11. diffinit esse hæreticum dicentem quod Episcopus non possit reseruare aliquem casum quoad forum interius, sed solum quoad exterius, & quod in articulo mortis omnis casus, & omnis censura desinit esse reseruata, & in c. 6. sess. 24. de reform. quod Episcopi absoluere possunt ab omnibus casibus occultis reseruatis Papæ, cuius tenor refertur supra eodem, num. 194. IIII. Quod nullus est casus reseruatus Papæ, cui non sit annexa aliqua censura, vt testatur S. Anton. vbi supra col. 1. Quo fit vt Bulla quæ concedit facultatem à casibus Papalibus absoluendi, videatur concedere potestatē absoluēdi à censuris Papæ reseruatis. V. Quod ab omnibus peccatis habentibus annexam censuram Papæ reseruatam, post sublationem eius legitimam simplex parochus absoluere potest, quia per id desinit esse reseruatum Caiet. in summa verb. casus,

nisi cum

nisi cum reseruatione censuræ papalis concurreret etiam episcopalis, qua sibi reseruat peccatum,ob quod illa censura ponitur,argum.c.ex tuarum, de auth.& vsu pal.& l.si domus,ff.de seruit. vrban. præd. quatenus habent altero ex duobus impedimentis sublato,alterum non tolli,quod quamuis iure nitatur, videtur tamen vsu indistinctè interpretatum sublatam esse episcopalem reseruationem, & censuram sublata papali,per ea quæ diximus in capit.ita quorũdam,de Iudæ. not. 11.nu.71.VI. Quod Episcopus concedendo casus suos, siue sibi reseruatos, non videtur concedere absolutionẽ à censuris sibi reseruatis.Quoniam à diuersis non fit illatio,l.Papinianus exuli,ff.de minor.& c.ad audientiam, de Dec. & aliud est peccatum reseruatum Episcopo, aliud censura ei reseruata. Nam aliqua sunt peccata annexam censuram non habentia,quæ sunt Episcopo reseruata, & etiam sunt censuræ aliquæ illi reseruatæ peccatis, ob quæ illæ dantur ei non reseruatis: Nec etiam concedendo absolutionem à suis casibus & censuris,videtur concedere absolutionem,aut dispensationem vototum,aut irregularitatum, à quibus ipse potest. Quia nec sunt casus, nec censuræ ipsi reseruatæ, & ita ex illis non infertur ad hæc,neque econtrario,argum.prædictorum iurium. Ad quæstionem de parocho habente facultatem absoluendi à casibus reseruatis Episcopo suo, an possit absoluere pœnitentem alterius episcopatus, cum iusta licentia sibi concessa à peccatis reseruatis suo Episcopo? respondi posse.Tum quia gloss.c.placuit, 16.q.1. & clarius per multa,Panor.in c.cum contingat,num.29.de for.compet.habent confessarium legitimum vnius parochiæ posse absoluere confessum à peccatis vbicunque commissis, & Episcopi videntur tacitè velle debere, vt idem sit de peccatis ei reseruatis,quando confessio fit habenti facultatem absoluendi à reseruatis suo Episcopo.Tum quia id videtur habere consuetudo,nunquam enim intellexi vllum confessarium legitimum,cui esset præfata facultas, remisisse quem ad Episcopum alterius episcopatus. Et consuetudo ampliare potest iurisdictionem,imo & dare non habenti,capit.duo simul, cum gloss.de offic. ordin.VII. Quod Episcopus concedendo alicui omnem suam facultatem, & omnem suam authoritatem ad audiendam confessionem,& absoluendum auditos, non videtur concedere casus sibi reseruatos iure communi, aut suo particulari, aut consuetudine generali, vel speciali,argumen.c.fin.de offic.Vic.lib.6.& eorum,quæ Ioan.Andr.citat.in cap. Tua,eodem titu.quanquam oppositum credo quando concedit omnes suos casus,quia iuxta communem loquendi consuetudinem quæ attendi debet, capit.ex litteris,de sponsl.l.librorum,§. quod tamen Cassius,ff. de legat. 3. per suos casus peccata illi reseruata intelliguntur.Nec Sanct. Anton.3.part.tit. 17.capit. 13. oppositum tenet. Et etiam quando concedit omnem suam facultatem excepto tali casu reseruato,argumen.c.Dominus, 32. quæst. 7. & eorum quæ latè notat Decius,in reg.1.ff. de regu. iur. Et etiam quoad forum conscientiæ quando apparet intentionem Episcopi fuisse concedere reseruatos ei, cùm omnem suam facultatem concessit,argumen.capit.intelligentia, de verb.signif. 255

VIII.Quod excommunicationes Episcopo reseruatæ referuntur sup.eod.c.n. 111.cum seq. Qui autem, & quot sint casus ei reseruati, magna est inter doctores contentio,vt colligitur ex gloss.c.2.de pœnit.& remiss.lib.6.Ant.3.part. tit.12.c. 11.& Angel.verb.casus in princip.& Sylu.eod.verb.q.2. & gloss. & doctores,in Clem. 256

Clem.dudum,§.statuimus, de sepul. in qua controuersia communior conclusio est, esse quatuor, quinque, aut sex. Primus est, peccatum clerici, quod irregularitatem annexam habet secũdum Sylu.& eos, quos ipse refert, vbi sup.q.3.sed nobis verius & vsitatius videtur dictum Cardin. in Clemen.dudum,§. ac etiam, de sepult. scilicet, clericum qui ob aliquod peccatum irregularitatem incurrit, posse absolui à censura, si qua subest, & à peccato antequam cum illo in irregularitate dispensetur. II. Est incendium domorum, frugum, aut aliarum rerum ex proposi-
257 to factum, & consilium, & auxilium in id præstitum, 23.q.8.cap.pessimã. III. Est peccatum ob quod pœnitentia solemnis imponẽda est, quæ ob solum notorium peccatum graue & scandalosum imponitur, cap. fin. adiuncta gloss. 26.q.6. quæ tamen non est in vsu. IIII. Absolutio blasphemiæ publicæ, & notoriæ, sed ius antiquum, cap. statuimus, de maled. cui commun. in hoc innititur, loquitur de foro contentioso, vt rectè Angel insinuauit, vbi supra, & ius nouum de quo §. Ad abolendam. sess. 7. in Concil. Lateranen. sub Leone x. oppositum eius quod communis dicit, significat: Quatenus vetans, ne confessarij blasphemos in foro conscientiæ, nisi cum grauissima pœnitentia ad arbitrium seueri confessarij imposita absoluant, innuit eos posse cum prædicta pœnitentia absoluere. V. Dispẽsatio votorum, & iuramentorum, sed hic non debet numerari inter casus, cum non sint peccata, qualia illos esse diximus supra eodem §. nu. 254. VI. Absolutio excommunicationis maioris, gloss. d.c.1.de pœnit. & remiss. lib. 6. sed hic non est casus reseruatus, quia non est peccatum, sed illius pœna: Neque intelligenda est de omnibus excommunicationibus, sed de reseruatis Papæ, quarum absolutio in aliquibus casibus inferiori conceditur, per quem Episcopus intelligitur, vt dictum est eodem cap. num. 111. Nam ab alijs casibus non reseruatis, Parochi quoad forum conscientiæ iure communi absoluere possunt, per dicta supra eodem nu. 39.
258 Per quæ videtur, vnum vel alterum tantum ex his casibus esse vsu receptum. Alij verò casus reseruantur Episcopis ipsis per consuetudinem generalem, aut quasi generalem, quos tangit, & refert gloss. Extrauagan. Inter cunctas, de priuileg. primus est homicidium voluntarium, aut realis membri abscissio. Quia mẽtalis, nec verbalis etiam perueniens ad percussionem, non comprehenditur, Ant. 3. part. tit.17.c.11.in fin. Secundus, peccatum falsitatis falsandi scripturas, ac dandi testimonium falsum, aut tacendi verum coram Iudice, iuxta not. à Pan. in c.1.de crim.
259 fals. & Bart. l.1.ff.eod. & peccati admissi ab Aduocatis, Procuratoribus, & Notarijs ostendendo scripturas partibus aduersis, iuxta l.1.§.qui deposita, ff.eod. Tertius violatio libertatis, aut immunitatis Ecclesiæ, de qua supra eodem c.nu.118.& c. 25. num. 17. per quam iniustè personis, aut rebus ecclesiasticis iniuria infertur. Quanquam nunc sæpe habet annexam excommunicationem Cœnæ, per dicta supra e d. c. num. 120. in fine, & consequenter videtur quod omne sacrilegium est casus episcopalis per consuetudinem. Sylu. verb. casus, quæst. 4. Quartus peccatum retinendi incerta aliena, quem supra in c. 17. nu. 92. vtiliter declarauimus. De casibus tamen, qui per consuetudinem, aut constitutionem specialem episcopatuum reseruantur, certa regula dari non potest iuxta omnes, quia vnaquæque prouincia suo sensu abundat, c. vtinam, 76. dist.

Ad quæstionẽ hic propositam Resp. Quod Regis præfectus publicis operibus, qui mino-

qui minore pretio cogit ſubditos ad importandam materiam eorum, non poteſt iuſtè in gratiam alicuius priuati etiam gratis curare, vt importent ſimilem ipſius operi. Ad ſecundam, quod non ſufficit ad id conſenſus Regis, qui operas ſubditorum non poteſt ita in vtilitatem priuatam, ac in publicam imperare. Ad tertiam, quod talis priuatus non excuſatur, eo quod ipſe præfectus ſuæ conſcientiæ oneri id accipit, magis quàm Pilatus ſuſcipientibus in ſe Iudæis culpam damnationis CHRISTI, nec magis quàm iuuans ad furandum eum, qui totam culpam in ſe recipit, quia facientes & conſentientes, & c. ad Rom. 1. & cap. 2. de offic. deleg.

De præſentatione Confeſſariorum Religioſorum.

Præſentatio fratrum ad audiendas confeſſiones, &c. à n. 260. vſque ad num. 269.

De præſentatione fratrum confeſſariorum facienda ordinarijs, iuxta Clem. 260
Dudum, de ſepult. hoc in loco ſcripſimus in vulgari multa, & diligenter quidem. Quæ ob nonnullas cauſas præter hæc pauca omittimus. I. Quod iuxta dictam Clem. dudum, §. ſtatuimus, & Concil. Lateranen. ſub Leone x. ſeſſ. 11. tenentur prælati fratrum petere ab Epiſcopis, & ſuperioribus, vt placeat ipſis, quo fratres ad id per ſuos prælatos nominati, poſſint in ſuis ciuitatibus, & diœceſibus liberè eorum ſubditorum confeſſiones audire, & ſalutares pœnitentias imponere, & cum ſua facultate & bona venia abſoluere, quicquid dicat Sylu. verb. confeſſor, 2. q. 1. allegando Card. in d. §. ſtatuimus, qui licet ibi ſubobſcurè loquatur, tamen in §. ac deinde, q. 5. clarè reſoluit, teneri fratres ad petendum prædicta.
II. Quod iuxta dictum §. ac deinde, debent fratrum prælati eligere fratres ido- 261
neos, in numero conuenienti ad tria prædicta, & eos præſentare epiſcopis. Dixi (præſentare) quia non ſufficit nominare iuxta gloſſ. ſingul. & recept. ibidem verb. præſentare, quod dixit eſſe ſenſibus corporis exhibere. III. Quod Epiſcopo ſine 262
iuſta cauſa nolente admittere, poſſunt præſentati facere illa perinde ac ſi fuiſſent admiſſi, d. Clem. §. Si vero. IIII. Quod ſemel præſentatus & admiſſus non indiget noua præſentatione, etiā ſi aliquoties exierit diœceſim, ad quā fuit præſentatus, d. Clem. §. ſi vero, vbi Card. quęſt. 1. V. Quod pręſentatus nō debet abſoluere 263
à caſibus Epiſcopo reſeruatis, niſi data ei ad id facultate, & minus diſpēſare in iuramētis vel votis, iuxta glo. recept. in d. §. ſi vero, quod eſt tutius ſecundū S. Anto. 3. 264
part. tit. 17. cap. 11. licet Sylu. verb. cōfeſſor, q. 5. contrà teneat, quoad caſus per ipſum epiſcopū reſeruatos. VI. Quod prædicti confeſſarij per priuilegiū Papæ Sixti 265
iiij. poſſunt audire confeſſiones omniū, qui ad ſua loca confitendi cauſa venerint, licet non ſint ex epiſcopatu, ad quem fuerunt præſentati, ſupplement. fol. 58. conceſſ. 159. Non tamen poſſunt extra loca, pro quibus ſunt præſentati, niſi, &c.)
VII. Quod Epiſcopi, ſi voluerint, poſſunt remittere religioſis obligationē petēdi 266
& præſentandi habendo eos pro præſentatis, arg. c. Quod ob grauam. de regu. iur. lib. 6. & ſentit prædicta ſeſſ. 11. ibi, niſi eos exhiberi ſibi petierint. VIII. Quod 267
prædicti patres habent priuilegium Innocentij viij. quo ſe poſſunt aliter præſentare Epiſcopis relatum in Compendio priuileg. verb. præſentatio fratrum,

& me-

268 & melius, verb. absolutio quoad seculares, & habetur in monumentis primæ impressionis, fol. 95. & secundæ impressionis, 93. & in supplemento, fol. 9. concess. 352. Hæc tamen præsentatio, non est tantæ virtutis ac alia, quia non nisi in vnum annum durat, neque facit vt sic præsentati pro præsentatis habeantur, iuxta formam iuris, nec consequenter, vt gaudeant priuilegijs, quibus præsentati gaudent, vt colligitur ex tenore concessionis, quę quia est priuilegium, stringi debet, c. porro, & c. sanè, de priuileg.

De regulis Confessariorum.

Bona facta in peccato mortali, ad hæc multa prosunt, nu. 269. & alia notatu dignissima absolutionem, & excommunicationem concernentia, num. 269. & 4. seq.

269 Pro Contentis in regulis confessariorum, & Pœnitentium hic in vulgari positis, quæ excepto vno supra locis opportunioribus inseruntur substituo illud, & alia, 16. responsa totidem nouè quæsitorum, Primo, quod vltra illa tria ad quæ in præl. 7. nu. 3. diximus prodesse opera bona facta in peccato mortali, prosunt etiam ad implenda præcepta, & excusandum à nouo peccato, iuxta ea quæ diximus in princip. c. 1. de pœnit. dist. 6. nu. 45. & ad illustrandam mentem peccatoris, quo suum malum statú agnoscat, & eius pœniteat, c. falsas, de pœnit. dist. 5. & ad quærendas virtutes morales, c. Vides, 23. q. 6. & ne peccatum nos suo pondere in aliud trahat, secundum Altisiod. in 4. part. summæ, & ad quærendam cordis lætitiam, iuxta illud Pauli, Rom. 11. Spe gaudentes. Et ne Angelus noster tutelaris ob ingratitudinem nos omnino deserat, & ne tam cito Deus nos puniat: Tardius enim puniuit Achab, quia se humiliauit, 3. Reg. 21. Id autem quod hic diximus in vulgari de actu de se malo, fieri bonum ex circunstantia, & contra, explicatum est, supra c. 23. nu. 1. per quod soluitur dubium prædicti P. Vinc. circa hoc motum.

II. Quod firmiter est tenenda sententia posita supra c. 26. num. 28. scilicet non debere quem absoluere sacramentaliter infirmum, qui verbis, vel nutibus nō fuerit ei confessus aliqua peccata, licet antequam obmutesceret, vel iudicium amitteret, vocauerit eum, quantumlibet voluntatem confitendi cum signis contritionis ostenderit alij vel alijs quam absoluturo. Tum per rationem irrefragabilem ibidem insinuatam. Tam quod Thom. pro contraria parte citatus in opusc. 65. dicens posse talem vngi extremè, baptizari, & à peccatis absolui, intelligendus est de absolutione alia quàm sacramentali, puta generali deprecatiua, vel à pœna per indulgentias ei concessas, S. item Anto. 3. part. titu. 10. c. 2. de infirm. pro eadem citatus, qui solum ait tali casu sacerdotem debere præbere infirmo quicquid humanitatis potest absoluendo, reconciliando, est secundum prædicta intelligēdus. Medina etiam pro eadem citatus in C. de confess. tract. 2. de absolut. ab oblitis, potius concordat sequendo gloss. c. is qui, 26. q. 6. quæ, vt vbi supra diximus, verbum, pœnitentiam, in textu positum intelligit de alia absolutione, quàm sacramētali. Tum quia quamuis valeat confessio facta scripto absenti, saltem ex iusta causa, vt dictum est supra c. 21. n. 36. Non tamen sufficit velle scribere illa, nisi scribat, & id faciat animo confitendi ea, & non cuicunque, sed illi presbytero, à quo vult absolui,

absolui, & ita non sufficiet vocare confessarium, & dicere se velle confiteri, immo neque confiteri peccata coram alio, nisi ad summum, quum confiteretur omnia, ei mandando, vt deferret illa tanquam nuntius ad presbyterum eum absoluturum. Tum quia contra Concil. Trid. & omnes receptas sententias esse videtur, dicere, quod voluntas confitendi absque confessione, vel confessio facta vni præsertim non presbytero, vel aliter quàm sacramentaliter, sufficiat vt absoluatur ab alio, qui eam non audiuit, & iudicialiter debet absoluere. Tum quia non vendicat sibi locum eadem ratio in hoc sacramento, quæ in baptismo, Eucharistia, & extrema vnctione, nam illa non ministrantur iudicialiter, & causa cognita, vt hoc, nec vllius eorum pars essentialis est concursus vllius actus actualis illa sumpturi quoad eorum ministrum, imo sufficit voluntas præcedens ea suscipiendi, in hoc autem non sufficit voluntas confitendi, & accipiẽdi absolutionem, imo confessio est eius pars substantialis, vt diffinit Concil. Trid. sess. 14. c. 1. 3. & 5. & can. 4. Tum denique quod si maior cognitio peccatorum non requireretur ad absolutionem, non concluderetur confessionem esse iure diuino præceptam, per per illud Io. 21. Quorum remiseritis, &c. vt subtiliter insinuauit Medina, vbi supra, quod est contra veritatem declaratam in Concil. Trid. sess. 14 c. 5. & c. 3. & 9. de sacram. pœnit.

III. Quòd confessarius absoluere, & si moriatur, in sacro sepelire non debet vllum religiosum etiam canonicum regularem, qui omnium laxissimè regulę seruit, c. Quod Dei, de stat. monach. testantem, vel testari volentem, nisi à proposito desistat, & si quod testamamentum fecit, reuocet illud, aut certè efficaciter reuocare proponat, arg. c. Non dicatis, 12. q. 1. c. 2. de testam. c. Monachi, & c. Super eo, & c. Cum ad, de stat. monach. & latè tradit admodum Reuerendus Pater Io. Trullus eruditione ac pietate insignis, simul Prior sanctæ Christinæ canonicorum regularium Aragoniæ, de ordine suo optimè meritus, in cap. 22. libr. primi ex quatuor de eodem piè valde, ac eruditè scriptis, qui in c. 40. num. 11. ait cauendum esse cuiuis canonico regulari, & à fortiori cuilibet alij monacho, à scribenda scheda, vel memoriali significante suam de vllis rebus suis vsibus deputatis, sic, vel sic distribuendis voluntatem, vel intentionem vltimam, quod tamen solum intelligendum est, de faciente illa ea mẽte, vt sint testamentum, Codicillus, donatio mortis causa, vel alia vltima voluntas vim ex sua dispositione trahens, non autem de illo qui expressè, vel tacitè protestatus nolle testari, vel nullatenus disponere, solum rogat suum prælatum, vel Conuentum, vt pro sua libera voluntate, illud, aut illud pietatis, aut misericordiæ opus, illi aut illi faciat, quum hoc nullatenus sit disponere, sed ad piè dispõnẽdum alium piè rogare, aut exhortari, quod cuilibet religioso, etiam franciscano, licet, quia misericordia est virtus omnibus, etiam pauperrimis, communis, c. In singulis, 86. dist. quæ quotidiana conclusio est.

IIII. Quod hæres eius qui moritur absolutus à peccatis, & susceptis alijs sacramentis, in sacro sepelitur, & postea credit eum obijsse excommunicatum, non tenetur petere absolutionem. Tum quia mortuus propriè, & quoad Deum, nec absolui, nec excommunicari potest, quia non est homo mortalis, quem solum excommunicari posse supradictum est. Nec obstat c. si quis, de hæret. per quod 271

gloss. eius contrarium dixit per illa verba, dicatur mortuo, anathema, quia non significant quod excómunicetur, vt putauit glo. cú Pan. ibid. sed quod fiat ei maledictio, qua declaretur decessisse anathematizatus, vt pulchrè ait Castren. lib. 2. de iusta hæret. punit. c. 19. nec absolui, quia ille solus potest absolui, quæ excommunicari, & è contrario, per supradicta, nec obstat prædictum c. A nobis, in 2. quia sensus non est, quod excommunicatus mortuus propriè quoad Deum absoluatur, sed quod denuntietur ecclesiæ decessisse quoad Deum absolutus. Ita vt liceat ei nominatim orare pro illo, secundum mentem Pan. & Com. ibi, & Castr. vbi supra c. 20. Tum quia si quoad Deum, & culpam, per pœnitentiam fuit absolutus, non indiget absolutione quoad illa, & quum excommunicatio esset occulta, non indiget etiam quoad Ecclesiam, quæ non iudicat de occultis, c. Si omnia, 6. q. 1. & si per pœnitentiam non fuit absolutus, nil prodest quoad Deum absolutio. Tum quia solus denunciatus excommunicatus indiget absolutione quoad ecclesiam, per d. Extrauag. Ad euitanda, & hic de quo quæritur, non erat denunciatus, non, inquam, tenetur, imo nec expedit petere, quia nil prodest animæ quoad Deum, & nocet honori quoad homines.

V. Quod idem omnino dicendum est de hærede illius, qui sine absolutione cum signis tantum contritionis, in excommunicatione occulta moritur, arg. c. fin. de sepult. & c. In literis, de Raptor. Non autem de hærede excommunicati denunciati, quoniam is debet quærere absolutionem ab eo, à quo viuus, & sanus erat absoluendus, si non fuit absolutus, saltem ab aliquo sacerdote simplici in articulo mortis, d. c. A nobis, qui tunc potest absoluere, vt clarius, quàm omnia alia iura antiqua, diffinit Concil. Trid. sess. 14. c. 7. in hæc verba. *In articulo mortis, omnis sacerdos quoslibet pœnitentes à quibuslibet peccatis, & censuris absoluere potest.*

VI. Quod per hoc videtur, quod omnis sacerdos potest absoluere ab excommunicatione in articulo mortis, etiam non confessum, modo signa contritionis præcedant, quia in tali articulo non solum habet facultatem absoluendi à peccatis, etiam reseruatis, sed etiam à censuris, vt per prædicta verba patet, quod clarè sentit Pan. in d. c. A nobis, n. 10. dum ait, quod præsupposito, quod laicus posset absoluere à censura in articulo mortis, illa prodesset, ne iterum oporteret eú absolui. Et constat secundum omnes non posse laicum absoluere à peccatis, ergo à fortiori absolutio sacerdotis, sine absolutione à peccatis prodesset. Præsuppositum tamen Panormit. non est verum, vt dictum est supra cap. 26. Quod ipsum postea videtur cõfirmasse prædictum Concil. Trid. per prædicta verba, quæ non habent, omnis homo, sed (omnis sacerdos) significando non posse id facere etiam alium clericum, etiam sacris initiatum, quanto minus laicum.

VII. Quod per eadem verba ausim dicere, quod sacerdos etiam excommunicatus, & denunciatus, potest hodie absoluere licitè constitutum in prædicto articulo, sicut non excommunicatus. Tum quia Concil. vniuersaliter nullú excipiendo loquitur. Tum quia non obstat, quod per excommunicationem tollatur, vel certè suspendatur iurisdictio, quam saltem habitualem habet iure diuino, §. Ecce, 16. q. 1. sine qua non potest consistere absolutio, quia probabiliter credi potest piam Matrem Ecclesiam non auferre illi, nec suspendere iurisdictionem quoad

talis

talis articuli tempus, licet, vt proximè dictum est, non debeat credi, quod laico eandem, quoad eundem articulum videatur concedere: quia quoad eum nō agitur de non tollenda, vel non suspendenda iurisdictione, sed de nouo danda, quod est difficilius, c. Quemadmodum, de iureiur. præsertim incapaci, qualis est laicus talis iurisdictionis, c. Tuam, de ord. cog. & c. 2. de iudic. Ausim, inquam, id nunc dicere, quamuis ante prędictum Concil. Communis contrà tenuerit in c. non est, de spons. & Tho. in 4. dist. 17. q. 3. & 3. part. q. 82. art. 7. ad 2. quam ipse quoq; immemor prædicti Concilij sequutus fui supra c. 26. nu. 27. Cæterum facessat subtilis illa nouitas differentiæ quorundam inter articulum mortis, & periculum mortis, eadem enim sunt quoad iura facientia facultatem absoluendi in eis.

VIII. Quod illud dictum de collatione beneficij facta alicui excommunicato, quod sit nulla, procedit etiam in eo, qui se excommunicatum ignorat, secundum glo. Pan. & Comm. in c. pen. de cler. ex. mi. Nam licet ignorantia excuset à pœna transgressionis, non tamen efficit capacitatem acquisitionis, cuius excommunicatus est incapax, c. postulastis, eod. titulo, sufficeret tamen dispensatio Episcopi, si ad eum spectabat collatio, secundum omnes: non tamen si ad alium, quicquid dicat Pan. in d. c. Postulastis, quod tamen non procedit in collatione facta à Papa, vel Legato cum clausula absolutionis, quoad effectum præsentium cōsequendum in literis eorum apponi solita, de qua Fel. in c. Apostolicæ, col. 1. de except. & alij alibi.

IX. Quod non est tenenda opinio Bart. in l. 1. n. 45. C. de Summ. Trin. cōmuniter recepti à Legistis, vt tradit Hippol in l. fin. ff. de Iuris. om. iud. n. 142. scilicet quod excommunicatio Episcopi ligat extra Episcopatum ipso id volente, quia irrefragabiliter confutatur per c. 2. de constit. lib. 6. & fortius per rationem eius sumptam ex d. l. fin. vt rectè affirmat Pan. in c. A nobis, 1. n. 11. de sen. excom. Nec obstat l. fin. ff. de decret. ab ord. fac. qua magno colore motus fuit Bart. quia est malè traducta è Græco in Latinum, vt testatur eruditissimus And. Alc. lib. 2. dispunct. c. 18. secundum cuius translationem nihil facit pro Bartol. & sequacibus. 272

X. Quod excommunicatio conditionalis impleta conditione, non retrotrahitur, quia fictio retrotractionis non habet locum in censuris. Tum, arg. c. licet, de sent. excomm. lib. 6. Tum quia fictio fundatur in æquitate, l. Qui in vtero, ff. de stat. hom. & tradit Bartol. recept. in l. si is qui, pro emptore, ff. de Vsuca. n. 67. Et nulla æquitas suadet, vt qui iustè communicabat ante cōditionem impletam, censeatur iniustè tunc communicasse: Id enim esset fingere impossibile secum pugnans, contra l. Vbi repugnantia, ff. de reg. Iur.

XI. Quod sicut excommunicatio lata sub conditione, non ligat ante eam impletam, ita potest quis appellare ante illam impletam, etiam post decennium: Ita quod sine scrupulo potest communicare, etiam ea impleta, vt sentit gloss. quam contra Pan. sequitur Com. in c. Præterea, 2. de Appell.

XII. Quod pensionarius qui personaliter consentit constitutioni pēsionis, non soluens eam die stato, incidit in censuram, etiam ante intimationem literarum, secus si consentit per procuratorem, iuxta stilum Curiæ, de quo testatur Cassiad. decis. 2. tit. de pens. super regul. Cancel. & 12. de rescrip.

XIII. Quod pro communi opinione, quam tenuimus supra n. 16. contra

gloss. 2. c. A nobis, 2. de sent. excom. scilicet, quod ignorantia probabilis excusat ab excommunicatione statuti, pro facto damnato, vltra ibi dicta, facit, quod licet non requiratur consensus delinquentis in pœnam, vt obligetur ad eam, quia obligatio non nititur eius consensu, sed potestate legislatoris imponentis eam, requiritur tamen consensus in causam, ob quam imponitur, vt dixit Tho. sec. 2. q. 64. art. 8. & vt quis dicatur consentire in causam alicuius, non sufficit, quod consentiat in eo quod est causa, sed requiritur quod sciat, vel scire debeat id esse causam, arg. l. in delictis, §. 1. ff. de Noxal. & qui scit aliquid esse malum, & ignorat pœnam ob id impositam, scit quidem id quod est causa illius, non tamen causam illius. Nec obstat quod ex eo sequeretur, quod mulier, rusticus, & alij qui probabiliter pœnas legum ignorant, in nullam earum inciderent, responderi enim potest negando quidem sequelam, quoad pœnam ordinariam, & mediocrem proportionatam delicto secundum naturam eius statutam, vel prudentia communi imponendam, quam quilibet discretus paulo plus minus præuidere potest, saltē hallucinando per legem naturalem dictantem delicta mediocriter punienda, l. Ita vulneratus, ff. ad l. Aquil. concedendo verò sequelam quoad pœnam extraordinariam, exorbitantem, & auctam vltra naturam suam nudè consideratam, propter frequentiam, vel alias circunstantias, personæ, temporis, loci, &c. Ea ratione diuersitatis, quod quicunque scit, vel scire debet aliquid esse malum, scit vel debet scire id esse puniendum, iuxta naturam eius, & ita non solum consentit in eo, quod est causa eius, sed etiam in eo quod scit, vel debet scire esse causam eius, secus tamen est de pœna exorbitanti aucta, & addita vltra naturam eius, ob frequētiam & alias circunstantias, quia nec scit, nec scire debet illud malum esse causam illarum, cuius generis est excommunicatio, & eo magis, quo sola ratio naturalis quæ docet pœnam debitam malo, non pertingit ad illam sine lumine fidei. Quæ est ratio germana, c. 2. de constit. lib. 6. Per quam extenditur ad quascunque alias pœnas exorbitantes, sola natura delicti considerata. Per eandem rationem idem censeo cum Sylu. verb. ignorātia, §. 8. De excommunicatione lata per legē communem Pont. Max. vt probo in Comment. c. Fraternitas, 12. q. 2. cum multis eruditis Curiæ, putantibus multas Extrauagantes cum censuris grauissimis latas super criminibus damnatis, quarum notitia nunquam transijt Pyrenæum, nec Alpes, non excommunicasse Hispanos eas penitus ignorantes. Nam & percutiēs clericum, aut patrem, aut dominum, & interpellans monialem, vel Virginem, ignorans probabiliter eorū qualitates, quas sciens id non fecisset, non incurrit pœnas extraordinarias pro illis additas, c. Si vero, 2. de sent. excom. & l. si quis ignorans, ff. locat. quia etsi sciat esse malum id quod facit, nescit tamen, nec scire debet, tantam pœnam pro illo malo impositam, & magis peccat, qui frangit legem grauissimis, & extraordinarijs pœnis munitam, ignorando eas probabiliter, quàm sciendo, sicut magis contemnit, & peccat, qui ingreditur hortum alto pariete cinctum causa furandi, quàm qui leui cespite septum.

XV. Quod nullus præter Papam sine eius commissione speciali, potest absoluere ab hæresi, & censura ei annexa, etiam occultissima, quia Papa eam sibi resoluat in Bulla Cœnæ, quamuis Concil. Trid. c. 6. ses. 24. de Refor. concedit Episcopo, vt per semetipsum in suo Episcopatu possit absoluere subditos suos ab occul-

o culta hæresi. Quamuis item possit contendi quod non sit derogàtum quoad
hoc illi per bullam Cœnæ, quia S. D. N. Greg. x i i i. & Pius V. adeo id expres-
sè declararunt, vt etiam summo Pœnitentiario negauerint illam facultatem, nisi
cum certis modificationibus, sine quibus nec hic absoluit, sine maxima causa, nec
ille, dum vixit, absoluebat, eum cum illa. Per quod, & arg. c. fin. de off. Vic. lib. 6.
& c. In generali, de Reg. iur. eod. lib. moueor ad credendum, quod nec virtute Iu-
bileorum, nec Bullarum Cruciatarum, in quibus non datur specialis facultas ab-
soluendi ab hæresi, potest quis absolui ab ea, licet expressè detur facultas absol-
uendi à casibus bullæ Cœnæ, arg. c. Frater noster, 16. q. 1. iuncto dicto S. Ant. 3.
part. tit. 24. c. 77. §. 1. scilicet, quod facultas generalis absoluendi ab excomm.
non includit absolutionem illius, quæ specialiter non fuisset concessa.

X V I. Quod confessarius, eo quod sit munitus facultate dispensandi super vo-
to, non potest dispensare super iuramento, etiam eiusdem materiæ. Tum quia iu-
ramentum videtur continere duo vincula, promissionis, & iuramenti, quæ sunt
fortiora vno, c. 1. de Treug. & pac. qua ratione Tho. sec. 2. q. 89. art. 8. ait votum
iuratum, esse firmius non iurato. Tum quia secundum eundem alia ratione ligat
iuramentum, quàm votum. Iuramentum enim ligat, quia est sacræ rei attestatio,
ratione reuerentiæ, qua quis debet implere, quod per nomen eius promittit. Vo-
tum verò ratione fidelitatis, qua quis debet implere quod Deo promisit. Tum
quia secundum omnes, votum vt votum, non est iuramentum, nec contrà, nam
diuersitas nominum, definitionum, & titulorum, de iureiur. in 2. Decretal. & de
voto, in 3. & rationum obligandi supradictarum cõcludit esse diuersæ speciei iu- 272
ramentum, & votum, & facultas dispensandi super vna specie, non extenditur ad
aliam, arg. c. cui de non sacerdotali, de præb. lib. 6. quatenus probat, virtute man-
dati, vel priuilegij de conferendo beneficio valoris maioris, non posse conferri
beneficium minoris. Tum quod Abbates habentes potestatem absoluendi à sen-
tentia canonis, Si quis suadente, iuxta c. Cum illorum, de senten. excomm. non
possunt absoluere à multis alijs excõmunicationibus minoris authoritatis, iuxta
Fed. cons. 14. Monachus Perusinus, quia exorbitantia à iure communi non sunt
extendenda de alio ad aliud Reg. Quæ à iure, lib. 6.

Hoc ipso die, quo hæc excudebantur, puta pridie Idus Octob. An. 1573. quo
sui sacræ Pœnitentiariæ Prætorij primum habuit conuentum Illustrissimus, &
Reuerendissimus Card. STANISLAVS Hosius, posteaquam fuit in summum
Pœnitentiarium à S. D. N. designatus, magna cum laude, & gloria vtriusque, vt-
pote gratis, & absens, nilque minus prætendens, ob solam, eandemque celeberri-
mam pietatis, integritatis, & eruditionis famam, qua non solum vrbi, sed orbi toti
Christ. etiam ante purpuram, fuit notissimus, tactum fuit, an qui probabiliter an-
te 20. annos vouerat ingredi religionem fratrum minorum Conuentualium, qui
postea à Fel. re. Pio V. in tota Hispania abrogatus fuit, teneatur quærere extra il-
lam, vbi nõ est abrogatus, monasterium, in quo recipiatur? Et videtur non teneri.
Tum per dicta supra c. 12. n. 48. Tum quod actus agentium non operantur vltra
fines eorum, l. Non omnis, ff. de reb. cred. Et orator non intenderat intrare extra
Hispaniam.

Eodem die rogatus de potestate absoluendi ad cautelam confessarij electi, per

confessionalia, Iubilea, & alias Bullas Apost. dico tumultuariè primo, quod absolutio excom. simplex est absolutio integra excõ. quæ scitur esse lata, & valida. Absolutio verò ad cautelam est, quæ non est talis: & ita est triplex, dimidiata, quæ ad certum tempus, vel actum fit, & integra eius, quæ dubitatur esse lata, & eius, quæ scitur esse lata, sed dubitatur an valeat. Quæ colligũtur ex c. solet. de sent. ex lib. 6. & scribentibus ibi, præsertim Innoc. & c. Veniens, in 2. iuncta glo. vlt. de testi. & Io. And. & Pan. super ea, & alijs alibi, 2. quod non potest dare primam harum, & ita non potest absoluere cum reincidentia, quia illa nõn est integra, & eam dare, esset ferè absoluere purè, & excommunicare sub conditione, ad quod faciendum nulla est illi potestas, nec ad certum tempus, vel actum, quia id effectu esset absoluere cum reincidentia, Tertio, quod potest dare secundam quam passim dãt confessarij, confessis ignorantibus se esse excõmunicatos per verba illa Si teneris vinculo excommunicationis, &c. Per quam absoluitur ab ea, vel eis, in quas potestas eius extenditur, modo præmiserit satisfactionem, vel aliud quod bulla requirat, vel certè eo sit animo, quod faceret illud; si meminisset se esse excommunicatum, & faciet cùm primum meminerit. Tum quia attenta sua ignorantia, satis videtur facere quod potest, & facienti quod potest, non est neganda absolutio. Tum quia passim ita absoluunt confessarij laudati ob hoc ab eruditis, vt etiam prædictũ est. Quarto, quod non potest dare tertiam sine præuia satisfactione, si confessus agnoscit esse veram offensam, ob quam est excommunicatus, quia quum offensa est manifesta, non potest dari illa etiam cum cautela sufficienti sine preuia satisfactione, d. c. Solet. Potest autem dare, si dicat se non offendisse, sed si dicat se dubitare de offensa, videtur quod non possit, quia commissa simpliciter absolutione, non censetur commissa absolutio ad cautelam, iuxta glo. sing. c. Capitulum, de rescript. quãuis semper tenuerim, & teneam, quod delegatus, cui cõmissa est causa, potest partes absoluere ad cautelam, cum Aret. in d. c. De testibus, de testib. col. 3. recepto frequenter à Decio, & nobis contra gl. communiter recept. in d. c. Solet, quia gl. loquitur de cõmissione absolutionis, & decisio Aret. & vsus loquitur de commissione causæ, quæ sine absolutione partium ad cautelam non satis commodè posset tractari. Quinto, quod confessarius, cui committit Sacra Pœnitentiaria, vel alius superior, vt absoluat latorem ad cautelam in foro conscientiæ tantum, non tenetur seruare formam, d. c. Solet, quia illi foro non congruit citatio partis, quam illa requirit, secundum Innoc. recep. in d. c. Solet, sed satis est quod constet ei per confessionem partis, preces veritate niti. Sexto, quod confessarius cui simpliciter, vt simplici confessario committitur absolutio ad cautelam in vtroque foro, debet antea accipere cautionem sufficientem, iuxta d. c. Solet, licet non debeat citare partem, nec audire excipientem de manifesta offensa, saluo, si aliquid amplius, vel minus faciendum ei præcipiatur, quia vno onere sublato, non censetur sublatum alterum, c. Ex tuarum, de aut. & vsu pall. & ita cum absolutio ad cautelam requirat citationem, & sufficientem cautionem, etiam si dubia sit offensa, per d. c. Solet, licet onus citandi tanquam incongruum foro pœnitentiæ tollatur, satisfactio tamen, vel cautio sufficiens, quæ etiam illi foro congruit, non videtur tolli, adeo vt putem, quod si excommunicatus agnosceret offensam esse veram, deberet eum cogere ad prius satisfaciendum. Dixi (in vtroque foro) quia si cõmitteretur quoad

forum

forum conscientiæ tantum, putarem sufficere seruare propositum firmum satisfaciendi debito vel offensa, si apparuerit eam valere, quum quoad illud cor magis respiciatur, quàm manus, c. Si quid inuenisti, 14. q. 5. Dixi (nisi plus vel minus præcipiatur) quia si præciperetur, vt sine vlla cautione, vel cum sola iuratoria, vel satisfacto dimidio, vel toto absolueret, id esset seruandum, c. Cum dilecta, cum notatabi à Fel. de rescrip. Septimo, quod confessarius, cui cõmittitur absolutio specialis alicuius ad cautelã in vtroq; foro, deberet absoluere corã notario, & testibus, vel saltẽ testibus, vt absolutus possit probare alijs suã absolutionẽ, quæ non præsumitur, nisi probetur, c. Sicut nobis, de sent. excomm. & gl. ff. c. Proposuisti, de cler. excomm. mi. 8. quod excommunicato, denuntiato, & absoluto, à confessario, siue simpliciter, siue ad cautelam quoad forum conscientiæ tantum, non tenentur communicare alij præsertim publicè, neque possunt nisi probabiliter illud credentes, quia limitata causa, limitatum producit effectum, l. in agris, ff. de acq. rer. do, nec absoluto quoad vtrumque forum, nisi legitimè id ostendatur, vel probabiliter credatur, per d. c. Sicut nobis, & per d. glo. d. c. Proposuisti.

De Conscientia & Scientia.

Scientia, fides, opinio, dubium, & scrupulus quid, vt differunt, & conueniunt, numero 273. & seq.

Conscientia quid, quotuplex, ad quid obligat, scrupulosa quàm mala, nascitur ex sex causis, num. 265. & curatur 10. medicinis, à nu. 279.

Dubiis in rebus pars tutior an necessario eligenda, num. 278. & 283.

Legis rigor temperatur per æquitatem quinque modis, num. 282.

Intellectus illius dicti, Bonæ mentis est culpam timere, vbi non est, num. 284.

Dico primo, quod scientia, fides, opinio, dubitatio, scrupulus, & conscientia, in 278 quibusdam conueniunt, in quibusdam differunt, vt resolutius alijs tradimus, in c. si quis autem, de pœnit. dist. 7. à num. 9. Quorum summa est, quod scientia est cognitio visiua rei, gl. sing. in l. 2. §. antep. ff. de aqua plu. arc. tam intellectus quàm sensus, vt prælud. 2. & 3. dictum est. Fides est cognitio, qua firmiter ita esse iudicamus, id quod non videmus, c. in domo, de pœn. dist. 4. iuncta gl. 7. quæ citat illud Greg. fides non habet meritum, vbi ratio humana præbet experimentum. Opinio est cognitio qua iudicamus aliquid, quod non videmus, nec firmiter credimus ita esse cum formidine, ne contrarium sit verum, facit glos. d. §. antep. & glo. in l. si duo, §. pen. ff. vti possidet. Dubitatio est cognitio duarum rerum contrariarum neutram earum iudicando veram, gloss. recep. l. de statu, ff. de testam. & glos. rubr. ff. de iur. & fact. igno. quæ dubitationem appellauit titubationem. Scrupu- 279 lus est cognitio argumenti apparentis contra prædicta. Ex quibus infertur, hæc quinque conuenire in hoc, quod sunt cognitiones & actus potentiæ cognitiuæ, & non appetitiuę, vt ex verbo cognitio, apparet, & quod differunt in eo quod scientia est firma, & euidens cognitio. Fides firma non tamen euidens, sed obscura, c. firmiter, de summ. Tri. Opinio autem nec euidens, nec firma, quamuis sic iudicatiua. Dubitatio verò nec euidens, nec firma, nec iudicatiua. Scrupulus autem

est solum quoddam argumentum contra aliquam prædictarum. Et quod 4. prima sunt contraria, quæ non possunt simul inesse vni & eidem personæ eod. respectu. Scrupulus autem cum qualibet aliarum 4. esse potest. Conscientia vero, vt dixit S. Thom. 1. part. q. 79. art. 13. non est potentia, nec propriè habitus animæ, sed actus eius iudicatiuus, interdum testificans quod illud fecimus, vel non fecimus, iuxta illud eccles. 7. Scit conscientia tua te crebro maledixisse alijs, &c. interdum accusans, vel excusans dictando aliquid bene vel male factum esse, iuxta
280 illud Augu. Senti de Augustino quicquid libet, sola me in oculis Dei conscientia non accuset, c. senti, 11. q. 3. & interdum dirigens dictando aliquid faciendum, vel non faciendum esse, c. per tuas, 2. de Symon. & ita hic accipitur, definiríque potest esse scientia, fides, opinio, aut dubitatio, de aliqua re facienda, vel non facienda, secundú Communem, in locis proximè citatis, & est duplex. Vera quæ verè iudicat aliquid esse, vel non esse faciendú, & Erronea, quę falsè iudicat esse, vel nō esse faciendú, d. c. per tuas, c. Inquisitioni, de sentent. excom. Est & aliter triplex. Certa, quæ pro certo iudicat. Dubia, quæ nullatenus iudicat: & Scrupulosa, quæ cōtra id quod iudicat, habet argumenta. Porro, quælibet conscientia certa ligat eam habentem. Quantum autem quælibet harum obliget, dictum est prælud. 9. à nu. 9. Quibus addo, non semper esse necessarium partem tutiorem eligere, quia satis est quoad præcepti implementum tutam eligere, vt latè in d. c. si quis autem, à nu. 34. probauimus, etiam in his quæ ad fidem, & mores pertinent, in alijs enim, nec de consilio quis tenetur eligere tutiorem, vt ibidem probatur.

281 II. Quod conscientia nimis scrupulosa nascitur ex vitio naturali, vel acquisito non perstandi firmè in constitutis, quæ gignit inconstantiam, augmentum peccatorum, animi paruitatem, nebulas intellectus, inquietudinem mentis, accidiam, pusillanimitatem, & id genus alia mala.

III. Quod huius vitij causæ secundum Anto. 1. part. tit. 3. c. 10. §. 10. sunt complexio timida, melancholia, & mania, dæmon tranquillitatis osor, vigiliæ, ieiunia immodica, & conuersatio cum scrupulosis.

282 IIII. Quod 10. sunt huius ægritudinis medicinæ secundum Ant. 1. part. tit. 3. c. 10. §. 10. 1. Deus per suam gratiam intus habitans, & foris benignè assistens, 2. pharmacum contra melancholiam, maniam, & alios malos humores, iudiciú debilitantes, 3. auersio cogitatus à re scrupulosa, 4. submissio sui aliorum iudicio, 5. contrauentio scrupulorum, 6. vsus Epiiciæ, siue æquitatis circa leges, de qua Tho. 2. 2. q. 120. persuadendo sibi non peccare, qui implet legem secundum mentem
283 authoris, licet verba offendat, Tho. ibid. art. 1. neque qui eam in sensu benigniore seruat, quamuis in duriore violet, l. Benignius, & l. seq. ff. de leg. neque qui eam non seruat, vbi, & quando est impossibile, vel valde difficile, Ant. vbi supra col. 6. neque qui eam non seruat, vt pro stulto non habeatur, nec qui in rebus dubijs,
284 secundum communem bonorum vsum seruat, arg. §. leges, 4 dist. & l. minimè, ff. de leg. 7. Rectus intellectus illius vulgati, tutior pars est eligenda in dubio, c. Ad audientiam, de homic. c. si quis autem, de pœnit. dist. 7. nempe quod procedit tantum in propriè dubio, quale non est cum sufficienti autoritate, aut ratione altera pars creditur, neque cum ex multis opinionibus vna pro vera eligitur, 8. Rectus
285 intellectus illius, c. Ad eius, 5. dist. Bonarum mētium est etiam culpas agnoscere,

vbi cul-

vbi culpa non est, puta bonum esse, generaliter se culpatum agnoscere, licet non meminerit specialiter culpam, iuxta gloss. d.c. Ad eius. Aut quod aptius, 2. par. de nat. & qual. conscien. alphab. 2. visum fuit Gerson. esse signum animæ in bonum propensæ, timere ne sit culpa, quod non est tale, quanquam hoc non est bonitas, imo scientiæ, aut probi iudicij defectus.

De opinione deligenda, & duabus postremis conscientiæ nimis scrupulosæ medicinis.

Opinio quæ deligenda latè, & resolutè, nu. 286.
Dubius deponat dubium, antequam iudicet, consulat, aut operetur, nu. 288.
Scrupulos mitigat, sibi parum & multum Christo fidere, & eum talem imaginari, nu. 290.
Deus, vt Deus, nullius figuræ, vt homo, gratiosissimæ & benignissimæ, nu. 291.

V. Quod 9. medicina est electio vnius ex varijs opinionibus cum quietè in ea 286
quæ fit secundum Matth. Mathes. lib. de elect. verior. opin. 1. volum. tract. & alios alibi eligendo primo consuetudine receptam, l. Minimè cum gloss. ff. de leg & c. Cum dilectus, de consuet. nisi sit contra legē naturalem, vel diuinā certam, contra quam consuetudo nihil potest, c. Mala, & c. frustra, 8. dist. Dixi (certam) quia dubiam interpretari potest consuetudo, & eius interpretatio seruanda est, iuxta Pan. in c. 1. de Iudic. 2. cessante consuetudine, eligendo eam quæ nititur alicui textui, cui contraria licet sit communis, nequit aptè respondere, etiamsi quæstio principalis sit vnius iuris, & textus alterius per citata à Philip. Franco in princ. c. Si pater, de Testam. lib. 6. 3. eligendo eam, quæ nititur aliquo argum. cui aptè responderi non potest, d.c. capellanus. 4. cessantibus his eligendo communem, si scitur esse talis, arg. c. prudentiam, de offic. deleg. c. de quibus, 20. dist. 5. cessante communi, eligendo eam quæ pluribus fundamentis, & rationibus nititur, quamuis satis aptè dissolui queant. Quia ceteris paribus, funiculus duplex, aut triplex difficilius rumpitur. Eccles. 4. c. 1. de Treug. & pac. 6. cessantibus prædictis, eam quæ 287
benignior aut fauorabilior fuerit, l. semper in dubijs, ff. de reg. iur. Qualis est quæ iuramento fauet, arg. c. Quamuis, de pact. lib. 6. & c. Cum contingat, de iureiur. Et quæ matrimonio, doti, testamento, aut libertati, l. Quoties dubia, ff. de reg. iur. c. fin de re iud. aut alijs pijs, & religiosis reb⁹, l. sunt personæ, ff. de relig. & sumpt. fun. aut pupillo, viduæ, peregrino, aut alteri personę miserabili, arg. totius, dist. 85. Qualis etiam quæ priuato contra fiscum fauet, l. Non puto, ff. de iure fisc. secundum Mathesil. not. 13. cum fiscus in delicto priuati fundatur, alias secus. l. 2. C. de iur. fis. lib. 10. vt rectè Decius declarauit in l. In ambiguis pro dote, ff. de reg. iur. alias secus. Qualis etiam est quæ valorem actus defendit, siue actus, de cuius fauore agitur, sit vltima voluntas l. Quoties, ff. de reb. dub. siue contractus, l. Quoties. ff. de verb. sig. siue libellus, litis contestatio, sententia, aut quilibet actus iudicialis, rescriptum aut priuilegium, Matth. in d. tract. col. 4. quia præsumptio pro actus valore præponderat alijs, l. In cōtrahenda, quam ad hoc ibi ponderat Dec. n 6. de Reg. iur. quamuis valor actus in Actoris fauorem & dānum Rei redūdet, arg. l. inter pares, ff. de re iud. 7 prædictis deficientibus, illā, quæ Reo fauet, arg. c.

Cum sunt iura partiū, de reg. iur. lib. 6. & l. fauorabiliores, ff. eod. 8. si nullo modo prædictorum alia opinio aliam superat, illam quam affirmant dē cæteres authoritate & scientia in materia, de qua agitur præstantiores, arg. l. septimo mense, ff. de statu ho. & eorum, quæ per eam ait Dec. in c. Proposuisti, n. 11. de prob. & ita quam tenent Theologi, si quæstio est theologa, & quam Canonistæ si Pontificia, & quàm Legistæ, si ciuilis, arg. d. c. Proposuisti, cum not. per Pan. & alios.

288 VI. Quod 4. nobis videntur addenda omnibus, qui hac de re tractarunt, quoad forum conscientiæ. Primum, quod Iudex, consultor, aut agens, qui in re dubia iudicaturus, consulturus, aut facturus est aliquid, antequam id faciat, debet, vt nō peccet expellere ex animo illam dubietatem, & credere, aut certè opinari opinionem dicto modo electam esse veram, & secundum eam debere in eo casu iudicare, quia si priusquam id faceret, & dubius iudicaret, consuleret, aut faceret. peccaret contraueniendo conscientiæ dubiæ per dicta supra n. 277. Alterum est, quod in vtroque foro vnus & idem de vna & eadem re potest, & debet credere aliquid esse verum quoad vnum effectum propter vim alicuius rationis, & contrarium quoad alterum propter vim alterius, arg. c. Dominus, de secund. nupt. & c. Inquisitioni, de sent. excom. & multorum, quæ pro eius vera concordia adduximus, in d. c. si quis, à n. 102. Per quæ probatur vnam & eandem mulierem posse, & debere credere suum maritū esse illum cui cohabitat, quo reddat debitum, & contrarium ad effectum exigendi, 3. quod quamuis in foro contentioso regulariter prædicta obseruari debeant, in foro tamen conscientiæ ad effectum non peccādi suf-
289 ficit eligere pro vera eius opinionem, quem meritò censemus esse virum idonea ad id scientia & conscientia præditum, iuxta dicta n. 281. 4. quod non videtur vna opinio appellanda communis ad effectum præiudicandi alteri, eo solo quod plures eam sequantur tanquam oues aliæ alias quæ præcedunt sine iudicio sequētes: communiorem enim ad hoc existimarem illam, quam sex vel septem Authores classici rem ex professo tractantes assererent, quam probatam à 50. sola ferè authoritate priorum ductis. Quin & arbitror vtramque ad hoc posse dici communem, quando vtraque habet 8. vel 10. assertores graues, & cum iudicio eam deligentes. Quo fit vt non sit multùm laudanda diligentia quorundam recentiorum inquirentium vtram teneant plures: doctrina enim præfata Io. And. in cap. 1. de const. de sequenda communi, intelligenda videtur cum pauci respectu aliorum teneant contrariam.

290 VII. Quod 10. scrupulosi medicina colligitur, considerando primo, quod opinio quæ videtur esse S. Aug. & aliorum antiquorum, quos sequitur Greg. Arimin. 2. lib. sent. dist. 21. & in quam inclinat Tho. 1. 2. q. 109. art. 6. & S. Bonau. d. dist. 28. quamque munit ibi Maior 24. argumentis, tenet neminem posse solo libero arbitrio, & concursu Dei generali, sine auxilio eius speciali etiam moraliter bene operari. Et quod licet contrariam teneat Guil. Ocham. d. dist. 28. & videatur receptior apud recentiores, licet item, nostra sententia, ei sit locus in operibus bonis, quæ suapte natura, & ex propinquo, ad solos virtutum moralium fines attingendos ratione naturali duce diriguntur. Qualia sunt secundum rationem naturalem, honestè viuere, alterum non lædere, ius suum cuiq; tribuere. Quale, quid liceat, quid deceat, quídue expediat, iuxta naturalem captum præuidere, necessa-

rio ta-

rio tamen tenenda eſt antiquiorum ſententia in actibus moraliter bonis, quæ ex propinquo ſpectent ad iuſtificationem: qualia ſunt credere, ſperare, diligere, pœnitere, qualia percipere cæleſtia, contemnere terrena, horrere inferna, & id genus alia, arg. in directo ſenſu; can. 3. ſeſſ. 6. Concil. Trid.

Si quis (ait) dixerit ſine præueniente Spiritus S. inſpiratione atque eius adiutorio hominem credere, ſperare aut pœnitere poſſe, ſicut oportet, vt ei iuſtificationis gratia conferatur anathema ſit. Licet à ſenſu contrario ſatis etiam probet opinionem recentiorũ quoad alios actus moraliter bonos. Secũdo conſiderando quod bona pars ſcrupulorum naſcitur ex eo quod quis nimia confidentia ſuarum virium, & quaſi putãs ſe poſſe ſolis illis bene pœnitere, confiteri, communicare, bene precari, & alia id genus operari, & videns ea non tam rectè, ac vellet facere, pluries iterat ea non implorato vt deberet à Deo auxilio diuino, & poſtrema facit imperfectius quàm prima, & ita nunquam ſibi plenè ſatisfacit, & turbatur triſtitia, & timore erratorum, & errandorum correptus. Huiuſmodi ergo ſcrupuloſi medicina fuerit conſiderare paruitatem & infirmitatem ſuam, & omnium communem, ob quam vix quis poteſt etiam moraliter tantum bene agere ſine gratia gratum faciente, vel auxilio ſpeciali Dei, & ita reputare ſua opera, qua parte ſua ſunt, non poſſe fieri tam perfectè vt ſint digna tanta maieſtate, & ita diffidere ſibi, & fidere infinitæ bonitati eius, qui pronior eſt ad miſerendum quàm vlciſcendum. Et quod, vt eſt auſterus, in eos qui nimium ſibi fidentes, & ſine illo ei ſeruire poſſe putantes, & ita parum de ipſius auxilio curãtes, omnia perfectè ſuis viribus facere arbitrãtur, & non faciunt. Ita eſt clementiſſimus erga eos, qui memores ſuæ imbecillitatis, & eius auxilij neceſſitatis, ſine quo ei placere non poſſunt, illi ſe totos ſubijciunt, & pro naturalibus ſui liberi arbitrij viriculis, ac pro auxilio ab eo ſuper addito, bona fide obſeruantiæ legum eius, & eccleſiæ ſuæ ſtudent, ſperantes eũ boni æquíque conſulturum eam quæ mediocris fuerit, etiam ſi non ſit exacta. Qui enim hæc pio animo ſecum voluerit, contentus erit, quod vel mediocriter obligationi ſuæ ſatiſfecerit, & gratias aget Deo, quod ad id ita ſua diuina bonitate eum iuuerit, deſiderans, ſperanſque fore, vt in dies maiore ope auctus, melius id faciet, ſcrupulos abiget, animumque ſerenabit. Et quia Deus, vt Deus, nullam figuram, & ita neq; 29
vultum ſeuerum, neque gratioſum, niſi metaphoricos habet. Quippe qui longè, imò infinitè ſimplicior eſt, quàm anima & Angelus, plurimum ſcrupuloſo conducet imaginari vultum illum ſpecioſiſſimum, & benigniſſimum, Reuerendiſſimæ & benedictiſſimæ humanitatis D. N. IESV CHRISTI, qualem Sancti contemplantur eum, cum olim doceret, concionaretur, & conuerſaretur, exhibere ſolitum, nempe ſerenum, ſubhylarem, in ſui amorem rapientem, conſolantem, & lætificantem, imo & promittentem ſe à nobis fragilibus & humilibus noſtræ paruitati parum fidentibus, eiuſque magnificentiæ plurimum confidentibus, & bona fide ſibi ſeruientibus, non exacturum adeo ſeueram rationem, qua nos condemnet, ſed adeo beneuolam, qua ſaluet. Amen.

Quoniam vero c. 21. n. 5. promiſimus inſerere hic tenorem Bullæ fel. rec. Pij V. & moderationis, de quibus in ſubiecta Greg. XIII. Bulla, illius ſummam earum loco ſubijcimus.

GREG.

GREG. EPISCOPVS SERVVS, ETC.

AD PERPET. REI MEMORIAM.

IN tanta negotiorum mole, quæ Roman. Pontif. aßiduè premitur, vix vitari potest, ne aliqua interdum exiliant, quibus postea recognitis necesse est moderationis remedium adhibere. Cum itaque aliàs fœ. re. Pius PP. V prædecessor noster auditis grauaminibus, quæ Fratrib. ordinum Mendicantium ab Ordinarijs locorum, & parochialium Ecclesiarum Rectoribus multis modis inferri dicebantur, super sacris concionibus, & lectionibus habendis, confeßionibus audiendis, pœnitentiis iniungendis, Fratribus ad ordines promouendis, celebratione Missarum, cura animarum, sacramentorum ministratione, sepulturis, quarta funeralium, legatis, donationibus, eleemosynis, collectionibus, alijsq; huiusmodi iuribus, necnon decimis, & diuersis oneribus, ac etiam super statu, & regimine sanctimonialium ipsis fratribus subiectarum, formatione processuum, censurarum publicatione, proceßionibus, præcedentia, locorum acquisitione, certisq; aliis rebus tunc expreßis, multa per quasdam suas literas pro dictis fratribus nō modo statuerit, sed & quæ iam in Concilio Tridentino decreta fuerant ad hæc pertinentia, declarauerit: multáque præterea priuilegia eisdem XVII Kal. Iunij, Pontificatus sui anno secundo, Et deinde, illa diuersis ordinibus, &c. concesserit: Postea, de Vicariis perpetuis Ecclesiarum, quæ illis sunt vnitæ, &c. decreuerit: Demum animaduerso quod illa multas lites, &c. inter eos, & ordinarios concitauerant, primum illa restrinxerit: Deinde plenius prouidens priores literas, moderatus fuit, & alias instar earum concessas reuocauerit, lites ad se aduocando: Postremo circa Confessariorū regularium approbationem aliqua declarauerit: Nos hac varietate cognita, & infra. Statuimus, de prædictis, & aliis omnibus literis, & constitutionibus, quæ ab eodem prædecessore eisdem de rebus, pro quorumcunque regularium, etiam Mendicantium Ordinibus, & Congregationibus quomodolibet emanarunt, ac omnibus, & quibuscunque in eis contentis, eam deinceps dispositionem atque decisionem pro subiecta materia futuram esse, quæ siue ex iure veteri, siue ex sacris dicti Concil. decretis, siue alias legitimè antedictarum literarum, & constitutionum editionem erat, etsi ipsæ non emanassent, futura fuisset, ad quam dispositionem, & decisionem, suúmque pristinum statum illa omnia reducimus. Quinetiam abrogamus omnia irritantia, & alia decreta, & quæcunque alia nostris statuto, ordinationi, & reductioni aduersantia. Decernentes illa pro infectis haberi, Ac omnes lites, coram quibusuis iudicibus, &c. motas, necdum decisas, & tam decisas, si modo tractum habeant successiuum, & futura dubia quomodocunque orientur, ad nos referenda esse; Necnon irritum, &c. Dat. Rom. Pont. nostri anno I.

INDEX

INDEX
COPIOSISSIMVS EORVM,
QVÆ IN HOCCE MANVALI
CONTINENTVR.

A.

Baptis-

B.

Blasphe-

C.

Commu

D.

E.

F.

Fama.

Homici-

Indigna-

Irregula-

Latro

L.

P.

Pœna

Priuat-

quod

S.

Simoniam

T.